2
IBRS2016
The 7th International Buddhist Research Seminar
on Cultural Geography in Buddhism
18-20 February,2016
at MCU Nan Buddhist College,Nan province
GISTDA
Proceeding
เอกสารสืบเนื่องในงานสัมมนาวิจัยพุทธศาสนานานาชาติครั้งที่ ๗
Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
๒

2.jpg

The 7th International Buddhist Research seminar

Consultant Committee

Prof.Dr.Phra Brahmabundit
Phra Sunthornmuni
Prof.Dr.Phra Srigampirayan
Assist.Prof.Dr.Phra Suthithammanuwat
Phramaha Vudhijaya Vajiramedhi
Prof.Dr.Chammong Adiwathanasit
Assist.Prof.Dr.Surapon Suyaporm
Dr.Silaporn Buasai
Dr.Amnaj Buasiri

Chief Editor: Dr.Phramaha Suthit Aphakaro, Director of the Buddhist Research Institute

Reviewers

Prof.Dr.Phra Srigampirayan
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University, ***Thailand***

Assist.Prof.Dr.Phra Suthithammanuwat
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ***Thailand***

Phramaha Boonlert Inthapanyo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ***Thailand***

Prof.Dr. Surichai Wungaeo
Chulalongkorn University, ***Thailand***

Prof.Dr.Chammong Adiwathanasit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ***Thailand***

Prof.Dr.Anurak Panyanuwat
ChiangMai University, ***Thailand***

Assoc.Prof.Dr.Jaruwan Khampetch
Srinakharinwirot University, ***Thailand***

Assist.prof.Dr.Banjob Bannaruji
Chulalongkorn Unvitersity, ***Thailand***

Dr.Amnaj Buasiri
National Buddhist Office, ***Thailand***

Ven.Prof.Hanguranketha Dheeeranandha
University of Peradeniya, ***Sri Lanka***

Prof.Dr.Hayashi Yukio
Center for Integrated Area Studies(CIAS), ***Japan***

Prof.Dr.Lawrence Y.K.LAU
Fudan University, Shanghai, ***P.R.China***

Dr.Tin Tin Lay
International Theravada Missionary Buddhist University, ***Myanmar***

Working Committee

Phrachayananthamuni
Phramaha Lee Lakkhanayano
Phrapalad Preecha Chotipanyo
Phramaha Chutipak Aphinantho
Phramaha Serichon Narissaro
Phramaha Nantawit Teeraphatto
Phramaha Somyot Sutthasiri
Phramaha Aphiwan Aphiwanno
Phra Sukit Sujinno
Mr.Suthithat Sutho
Dr.Apissada Srikuredong
Mr.Bordinphat Saibut
Mr.Thananrath Phrasertsin
Miss.Amolnat Faikure
Miss.Kulprapha Sunthrarachun
Dr.Vorapat Khampong
Mr.Chet Nimmatapat
Mr.Somkid Nanta
Mr.Narintha Lao-araya
Mr.Somdech Aphichayakul

Assistant Editor: Phramaha Kriangsak Inthapanno

Copyrights: Buddhist Research Institute,MCU

500 Copies
April 2559/2016
Printed by: MCU Press, Bangkok 10200,Thailand
Tel: 02-221-8892, 02-623-5623

Hosted by

Buddhist Research Insititute
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU Nan Sankha College

Corporate Partnerships

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency,Thailand

Buddhadasa Indapanno Archives,Thailand

Silpakorn University,Thailand

Srinakharinwirot University

Thai Health Promotion Foundation

Rector Statement

The articles in this book are research papers that presented at the 7th International Buddhist Research Seminar, which is organized by the Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya, Thailand. The seminar in collaboration with MCU Nan Sankha Collage, Nan Province is held from the 18th to 20th of February 2016 (2559).

The BRI was established in 1990 in commemoration of the 90th anniversary of HM King Rama V, who also was the founder of MCU. The main purpose in establishing the BRI was to encourage researchers to research various aspects of Buddhism. Empowered by this great vision, the BRI has provided both spiritual and material assistance to many researchers throughout the country. Expanding its boundaries, the institute has been able to organize five International Buddhist Research Seminars that have opened up new horizons for international scholars.

The articles cover a range of important Buddhist themes, but they are all fine examples of sound and effective work that is of benefit to the world today. The Buddhist research included here is connected to both traditional and modern perspectives of Buddhism.

I would be thankful to all scholars who have contributed with providing articles and also to the editorial committee of the journal. My sincere thanks also go out to all administrators, BIR staff and academic and non-academic staff at MCU who were involved in the collection of research papers. Let me also take this chance to thank the research contributors and reviewers.

P. B. pundit

(Prof. Dr. Phra Brahmapundit)
Rector
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Editorial Statement

The 7th International Buddhist Research Seminar on theme "Buddhist Cultural Geography", which is organized by the Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya, Thailand is held to disseminate the research works from various international scholars on the issue which involves in Buddhism, education, modern science, culture and Geography as well as to cooperate Buddhist culture in abroad. This seminar in collaboration with many organizations, such as MCU Nan Sangkha Collage,Geo-Informatics and Space Technology Development Agency(GISTDA), Buddhadasa Indapanno Archives(BIA), Thailand has organized at MCU Nan Buddhist Collage.

Great number of scholars from 13 countries, consisting of Malaysia, China, South Korea, Sri Lanka, Germany, India, Myanmar, Cambodia, Laos, Indonesia, Singapore,Vietnam and Thailand honorably attended the seminar. With 100 research articles submitted to the seminar, of which has been criticized by peer reviewers and commentators. The seminar that organized at this time will bring the creative power in learning and in new perspective on the Buddhism, cultures as well as Geography to the societies. Furthermore, there are cultural show, Buddhist arts and education tour at many places for the aim of which is to develop research works and to promote the new body of knowledge from the research.

I would like to convey my heartfelt gratitude to the Most Ven. Prof. Dr. Phra Brahmapundit, the rector of MCU for his kind and valuable instructions. My sincere thanks also go out to all administrators of MCU and BRI staff. Let me also take this chance to thank the research contributors and peer reviewers.

Dr. Phramaha Suthit Aphakaro
Director of Buddhist Research Institute
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

สารบัญ

	ชื่อบทความ		หน้า
๔๐.	การประเมินผลการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี	ภัชลดา สุวรรณนวล	๔๓๙
๔๑.	ธรรโมสถในการแก้ปัญหาสังคมไทย	พระมหาศิริพงษ์ ฐิตวิริโย	๔๕๒
๔๒.	การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต ต่อการปฏิบัติงานสาขาวิชาการจัดการเชิง พุทธของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือน พฤษภาคม ปีการศึกษา๒๕๕๘	พระมหาดิลกรัศมี วุฒิยา	๔๖๔
๔๓.	การจัดการสาธารณูปการในการอนุรักษ์โบราณสถาน	พระครูศรีหิรัญธรรมาทร	๔๗๕
๔๔.	ธรรมาธิปไตยในสังฆาธิปไตย : กรณีศึกษาพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ)	พระอธิการธวัชชัย คมฺภีรโต	๔๘๙
๔๕.	แนวทางการกาจัดขยะอย่างยั่งยืน	พัชราวลัย ศุภภะ	๔๙๙
๔๖.	รูปแบบการจัดการกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม	พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนฺทูปโม	๕๑๐
๔๗.	รูปแบบการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม	พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม	๕๑๘
๔๘.	รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔	พระครูวิลาศกาญจนธรรม	๕๒๖
๔๙.	การประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิฉาจาร) และนัยเชิงปรัชญาความเบี่ยงเบนทางเพศในพุทธวรรณกรรมและจริยธรรมกามกิจเชิงพุทธร่วมสมัย	โยตะ ชัยวรมันกุล	๕๓๘
๕๐.	ธรรมาภิบาลตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕	พระครูปฐมธีรวัฒน์	๕๔๙
๕๑.	เจตคติของนิสิต มจร.พะเยาต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย	พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทฺธสาวโก	๕๕๔
๕๒.	แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา	สุเทพ เชื้อสมุทร	๕๖๔
๕๓.	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาการทุจริตในระบบราชการ	พระอธิการธาดาพงษ์ สุธมฺโม	๕๗๖
๕๔.	พระสังฆาธิการยุคใหม่และใจผู้นำ	พระมหากุศล กุสลภทฺโท	๕๘๕
๕๕.	บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ	พระครูรัตนากรวิสุทธิ์	๕๙๘
๕๖.	ปัญหาทางกฎหมายการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดและศาสนสมบัติกลาง	พระครูอุทัยนิติธรรม	๖๐๗
๕๗.	กระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ตำบลปากน้ำกระแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยองตามแนวประชารัฐเพื่อความยั่งยืนของเมืองระยอง	กฤษณะ เชี่ยวเวช	๖๑๖

	ชื่อบทความ		หน้า
๕๘.	การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน	พระมหาบุญรอด อมรทตฺโต	๖๒๔
๕๙.	ธรรมาภิบาล และสันติภาพ	พระมหาณรงค์ศักดิ์ วิริยธโร	๖๓๕
๖๐.	ประสิทธิภาพการบริหารงานศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ	พระครูเกษมอรรถากร	๖๔๗
๖๑.	ปัจจัยที่มีต่อสุขภาพของพระสงฆ์	พระครูสังฆวิสุทธิคุณ	๖๕๘
๖๒.	บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสังฆาธิการ	พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์	๖๗๓
๖๓.	บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน	วรพล วรสุวรรณโรจน์	๖๘๓
๖๔.	รัฐประศาสนศาสตร์กับการบริหารงานของเทศบาลตาบลอรัญญิก	สมปอง สีชมพู	๖๙๒
๖๕.	การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน	พระครูภาวนาโสภิต	๗๐๓
๖๖.	การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน	ศรีธน นันตาลิต	๗๑๐
๖๗.	บริหารงานตามหลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุต	พระอุดมปิฎก	๗๑๔
๖๘.	การ พระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน	พระเจษฎาคม สิริมงฺคโล	๗๒๘
๖๙.	การศึกษาหลักธรรมปรมัตถธรรม	พระมหาสมคิด ยสพโล	๗๓๙
๗๐.	พระพุทธศาสนาแสงสว่างของชาวพุทธ	พระมหามนูญ จารุวณฺโณ	๗๔๙
๗๑.	การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	พระครูวีรศาสน์ประดิษฐ์	๗๕๙
๗๒.	ธรรมาภิบาลนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนา	พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญฺโญ	๗๗๘
๗๓.	ทุนพระพุทธศาสนาในการพัฒนาอาเซียน	ประสิทธิชัย มหายศ	๗๘๘
๗๔.	รัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธ	พระสมุห์อุทัย อุทยเมธี	๗๙๘
๗๕.	หลักสุจริต: การบริหารจัดการที่ดี	วรปรัชญ์ คำพงษ์	๘๑๔
๗๖.	แนวคิดภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรม	พระครูวิจิตรธรรมโชติ	๘๒๖
๗๗.	การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธเพื่อการพัฒนา: ว่าด้วยอริยสัจสี่	พระครูสังฆรักษ์คณิต คุเณสโก	๘๓๓
๗๘.	สันติวิธีแนวพุทธ : ศึกษาวิเคราะห์กรณีการเลิกทาสของรัฐกาลที่ ๕	พระครูวิจิตรสรคุณ	๘๔๐
๗๙.	พุทธสันติวิธีในการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัย ร.๗	พระครูสุนทรวัชรการ	๘๕๑
๘๐.	องค์กรสงฆ์ในสังคมการเมืองร่วมสมัย : จุดยืน การปะทะสังสรรค์ และการประนีประนอม	พระครูอุดมเจติยารักษ์	๘๖๒
๘๑.	ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพ	พระมหาธนาชัย ตนฺติปาโล	๘๗๔
๘๒.	การจูงใจในการบริหารองค์การตามแนวพระพุทธศาสนา	อัศนีย์ สุกิจใจ	๘๘๔

	ชื่อบทความ		หน้า
๘๓.	บูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับการบริหารงานแบบญี่ปุ่น (ทฤษฎี J)	พระครูอุทัยปริยัติโกศล	๘๙๘
๘๔.	ไตรสิกขา : หลักการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์	พระโกศล มณิรตนา	๙๑๐
๘๕.	การเอาชนะยาเสพติดในเด็กและยาวชนได้อย่างไร	พระครูสมุห์สมชัย นิสฺสโภ	๙๒๑
๘๖.	แนวคิดการบริหารแบบวงจรคุณภาพ (PDCA) กับการบริหารแบบพระพุทธศาสนา	ประสงค์ หัสรินทร์	๙๒๙
๘๗.	การอนุรักษ์และการจัดการพุทธศิลป์	พระครูวัชรสุวรรณากร	๙๔๑
๘๘.	การพัฒนาการศึกษาด้านภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทย : ยุคไทยแลนด์ ๔.๐	เรืองสิน ปลื้มปั่น	๙๕๓
๘๙.	ศีล ๕ กับการสร้างสันติสุขในสังคม	สุขสรร ทองที	๙๖๗
๙๐.	อปริหานิยธรรมกับการพัฒนาชุมชน	พิรจักษณ์ ฉันทวิริยสกุล	๙๗๙
๙๑.	ขัยติธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมไทย	พระครูสุภัทรกิจจานุการ	๙๘๙
๙๒.	การสร้างองค์การในการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยในสถานการณ์วิกฤตด้วยหลักพุทธธรรม	พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวฺเมธี	๑๐๐๐
๙๓.	กฎหมายกับคุณธรรมจริยธรรม	วีระ จุฑาคุปต์	๑๐๑๐
๙๔.	การบริหารการพัฒนาบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง	อำนาจ ทาปิ่น	๑๐๒๒
๙๕.	การบริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล	พระมหาจักรพันธ์ จกฺกวโร	๑๐๓๑
๙๖.	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคโลกาภิวัฒน์	อำนาจ สาเขตร์	๑๐๔๗
๙๗.	ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการพัฒนาสังคมไทย	พระปลัดสุขสันต์ ยสินฺธโร	๑๐๖๑
๙๘.	การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา	พระครูโกวิทบุญเขต	๑๐๘๐
๙๙.	การบริหารจัดการตามแนวพุทธศาสนา	พระครูวินัยธร ปัญญา (ปญฺญาวโร)	๑๐๙๐

การประเมินผลการจัดการศึกษาของ กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

นางภัชลดา สุวรรณนวล

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลการจัดการศึกษาของ กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์การจัดการศึกษาของกองการศึกษา ๒. เพื่อประเมินประสิทธิภาพในการดำเนินการจัดการศึกษาและความคุ้มค่าของโครงการ ๓. เพื่อประเมินผลการจัดการศึกษาด้านความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ๔. เพื่อประเมินความพึงพอใจของประชาชน หรือหน่วยงานผู้รับบริการที่มีต่อการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๕. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ได้แก่ ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน ๘๖ คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓๒๗ คน และนักเรียนโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๒๗ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง การประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

คำสำคัญ : การประเมินผล, องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิจัย พบว่า

๑) ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์การจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีทั้ง ๓ โรงเรียน พบว่า มีการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมของชุมชนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการนำแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนมาถ่ายทอดให้ประสบการณ์ตรงกับผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้ พบว่า มีการจัดแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดทุกรายวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สื่อการเรียนมีความหลากหลาย เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ มีการจำลองแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนไว้ภายในบริเวณโรงเรียน เชิญวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือหน่วยงานภายนอกเข้ามาบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียน การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ พบว่า ได้มีการพัฒนาครูผู้สอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยการส่งเข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติกระบวนการและทักษะการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมาย มีการอบรมให้กับนักเรียน ส่งเสริมให้มีการจัดค่ายวิชาการในแต่ละกลุ่มสาระเพื่อทบทวนเนื้อหาที่เรียนมาและศึกษาในเนื้อหาสิ่งที่ต้องเรียนในเทอมถัดไปเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน การนิเทศและกำกับติดตาม มีแต่งตั้งคณะกรรมการการนิเทศภายใน และดำเนินการนิเทศภายในโดยผู้บริหารและคณะกรรมการ เพื่อรับทราบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อเกิดการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน สำหรับการนิเทศภายนอก มีการนิเทศโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำเพิ่มเติมทั้งในการดำเนินการตามนโยบายจุดเน้น ๑๒ ข้อ และการนิเทศโครงสร้างหลักสูตรในทุกระดับชั้น องค์ประกอบด้านผลที่เกิดกับนักเรียน ตัวชี้วัดที่ ๑ นักเรียนมี

ความสามารถด้านการอ่าน ได้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดด้านการอ่านการเขียน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการอ่าน มีวิธีดำเนินการที่แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน ตัวชี้วัดที่ ๒ นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดและเขียน ได้การจัดการเรียนการสอน โดยใช้ความคิดต่อยอดในการเพิ่มเติมและการบูรณาการ เน้นการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมในแต่ละระดับช่วงชั้น ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักเรียนโดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน ตัวชี้วัดที่ ๓ นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาได้ มีการจัดค่ายหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิด การลงมือปฏิบัติจริง และการแก้ไขปัญหาในแต่ละสถานการณ์ให้แก่นักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในการเรียนและในชีวิตประจำวันที่แท้จริง มีหลักสูตร นวัตกรรมการเรียนรู้ที่สามารถทำให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์มุ่งเน้นตามความถนัดของตนเองจนเกิดความชำนาญและแก้ไขปัญหาเป็นตามทักษะการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ตัวชี้วัดที่ ๔ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ตามหลักสูตร โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) และโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มีผลคะแนนจากการทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) สูงขึ้น ส่วนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) ร้อยละ ๘๙ ของนักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและร้อยละ ๗๙-๖๙ นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ พร้อมมีวิจารณญาณ และมีความคิดสร้างสรรค์ตามระดับการศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลัก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากการประเมินระดับชาติ ตัวชี้วัดที่ ๕ นักเรียนเป็นเด็กดี มีหลักสูตรสถานศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหลักคำสอนตามแนวทางของท่านพุทธทาส มุ่งปลูกฝัง การใฝ่รู้ใฝ่เรียน และการเป็นผู้ที่มีความประพฤติและการปฏิบัติดี เป็นคนดีของสังคมและชุมชน องค์ประกอบด้านการเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษา ตัวชี้วัดที่ ๑ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา แต่ละโรงเรียนมีอัตลักษณ์ของโรงเรียนที่โดดเด่นแตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนทางด้านวิชาชีพเพื่อให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพได้ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มุ่งเน้นทักษะการไหว้ และแนวการจัดการเรียนการสอนตามแบบสวนพฤษศาสตร์โรงเรียน และโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) เน้นพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีการยิ้มไหว้ทักทาย นักเรียนมีสัมมาคารวะ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตัวชี้วัดที่ ๒ การประกันและพัฒนาคุณภาพภายในสถานศึกษาพบว่า ทั้ง ๓ โรงเรียน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแล ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงเป็นทีม โดยการตั้งคณะกรรมการตามโครงสร้างการบริหาร ซึ่งกำหนดให้ผู้รับผิดชอบงานใด เป็นกรรมการรับผิดชอบการพัฒนาและประเมินคุณภาพงานนั้น เพื่อให้สอดรับกับการประกันคุณภาพภายนอก (สมศ.) ตัวชี้วัดที่ ๓ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนพบว่า ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ดังนี้ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) มีการประสานงานกับชุมชนโดยการทำงานฝีมือ อาหารพื้นบ้าน โดยเพราะโครงการอาชีวะอาสาเพื่อการบริการชุมชน ซึ่งคือได้ว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการจัดทำแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ ของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มีการจัดโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านสมุนไพรและอาหารพื้นบ้านโดย ปราชญ์ชาวบ้านหรือวิทยากรพื้นบ้านมาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักเรียน ส่วนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านให้ความรู้ในโรงเรียน และไปทัศนะศึกษานอกสถานที่ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต่างๆในเขตอำเภอบ้านนาเดิม

๒) ระดับประสิทธิภาพระบบการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง ๓ โรงเรียน มีระดับประสิทธิภาพระบบการจัดการศึกษาภาพรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ

๓) ผลการประเมินผลการจัดการศึกษาด้านความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ามีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔) ผลการวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) มีความพึงพอใจภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ด้านบุคลากร โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มีความพึงพอใจภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ด้านบุคลากร และโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) มีความพึงพอใจภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

ABSTRACT

The purposes of evaluation of Division of education, religion and culture Suratthani Provincial Administrative Organization were to ๑. evaluate the effectiveness of educational management of the division ๒. evaluate the effectiveness of the educational implementation and the valuable project.๓. evaluate educational results related to strategic plans of the division. ๔. evaluate the satisfaction of the people or service users towards educational management and the schools under Suratthani Provincial Administrative Organization ๕. search guidelines for the educational development the schools under the Division of education, religion and culture Suratthani Provincial Administrative Organization. The quality sample was used in this study including specific school administrators. The quantitative samples were ๘๖ teachers and school board, ๓๒๗ parents, and ๓๒๗ students under Suratthani Provincial Administrative Organization. The tools used to collect data were questionnaire and structured interview. Data processing analysis was used by social science application software. The statistics used for data analysis was descriptive statistics such as frequency, percentage, average and standard deviation

The results showed that

๑) Evaluation of educational achievement of three schools was showed that learning and teaching curriculum was developed focused on competent students and its relationship with the social context of the local community. The community had opportunity to participate. The learning resources in the community were directly and always transferred experiences to students. Learning management was found that its plan was consistent with the indicators of all subjects. Learning activities met the students' learning objectives composed of knowledge, skills, and processes, desirable attribute, learning diverse materials relevant to learning activities, simulation learning for students around the school, inviting speakers, local community wisdom, or inviting outside speakers to lecture for students. Supporting learning development was found that teachers were developed by being trained or attending seminars to increase learning skills to students. Students were trained and supported to arrange academic camps of each subject. They were taught to review subjects for next term to meet the guidelines students' interest. There were internal teaching monitors who were administrators and committees to know learning and teaching problems of teachers. They wanted to understand the same problem and develop the similar ways. The external teaching monitors were professional educators of the division. They visited the school and gave additional suggestion following the ๑๒ policies. Curriculum structures of every class level were monitored and focused on student output. The first indicator was written that the students were able to read. All indicator targets were achieved. The activities supporting reading development were arranged. There were various activities in each school. The second indicators focused on critical thinking and writing. They were taught by using additional

knowledge and integration. Appropriate techniques were applies for each class level. Project – based learning was used for learning and teaching.The third indicator was to increase students to think, do, and solve problems, operate in teams to practice thinking process. Teachers could solve problems of each situation for students leading their students. They were able to adapt in their daily lives. An innovative curriculum enabled students to learn and think critically. They were focused on their aptitude to achieve proficiency and skill-based learning project. The fourth indicator showed that the students achieved learning according to the curriculum. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๑ (Don Sak Pha Dung Wittaya) and The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๒ (Ban Don Kleaing) had higher O-NET. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๓ (Ban Na) demonstrated ๘๙% of the students had the skills to seek knowledge on their own. They loved learning and enabled themselves to develop continuously. ๖๙-๗๙ % of students had ability to think, analyze, synthesize and consider. They had creative thinking to improve student achievement program from the basic education of the national assessment. The fifth indicator showed that they were good students. The curriculum focused on the process of teaching and learning skills based on the teachings of Buddhadasa Bhikkhu approaches to cultivate knowledge and learning. They were good people of the society and community. These were elements of strengthening the institution. The first indicator was identities of the school. Each school had different identities. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๑ (Don Sak Pha Dung Wittaya) focused on teaching profession in order that students continued their career. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๒ (Ban Don Kleaing) focused on Wai and the management of teaching as a botanical garden school. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๓ (Ban Na) focused on the behavior of students who greeted with respect and applied local wisdom to participate in the activities of teaching. The second indicator showed educational assurance and quality improvement within the school. Three schools had committees who were responsible for coordinating and supporting to all parties to work together as a team. There was commission under the administrative structure. The committees were responsible for educational assurance and quality improvement according to external quality assurance. The third indicator stated the participation of the community in the educational development of the schools. It was found that the school invited the community to participate in the development of education. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๑ (Don Sak Pha Dung Wittaya) coordinated with community to make handcraft, and cook local food. There was vocational volunteer for community service. This project was the best practice project the school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๒ (Ban Don Kleaing). There was a project to strengthen local knowledge of herbs and foods by local scholars or local speakers in the community to transfer knowledge to the students. The school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๓ (Ban Na) invited local scholars to enlighten knowledge. There were field trips for the students at learning centers in Ban Na Derm.

๒) The level of effectiveness of Division of education, religion and culture Suratthani Provincial Administrative Organization of three schools was found that the performance management system and an overview of all the elements was at a high level.

๓) Evaluation result of education was found that they were related with the strategic plans of Division of education, religion and culture and strategic plans od Suratthani Provincial Administrative Organization.

๔) The analysis evaluated the satisfaction of people towards education was found that the school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๑ (Don Sak Pha Dung Wittaya) had overall and each side of satisfaction was at the highest level.The personnel side of the school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๒ (Ban Don Kleaing) had overall and each side of satisfaction was at the highest level. And the school of Suratthani Provincial Administrative Organization ๓(Ban Na) had overall and each side of satisfaction was at the highest level of building and environment.

Keyword: Evaluation , Suratthani Provincial Administrative Organization

ความสำคัญของปัญหา

แนวนโยบายทางด้านการศึกษาตามที่ได้ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ (๒๕๕๐ : ๒๔) มาตรา ๘๐ ระบุให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์การทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐาน พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ สาระสำคัญของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือ การปฏิรูประบบบริหารและการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยให้มีเอกภาพในเชิงนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลจากภาครัฐ การจัดการศึกษา โดยให้มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลจากภาครัฐ การจัดการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา ในการยกระดับคุณภาพประชากรและเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันระหว่างประเทศ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันในการดำเนินการ และมีเป้าหมายชัดเจน คือ การพัฒนาคุณภาพประชากรในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย ความคิดจิตในสติปัญญา คุณธรรม ค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม โดยคาดหวังว่าคนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข สมานฉันท์ และมีความเจริญ ก้าวหน้าทันโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ ๖ การพัฒนากระบวนการจัดการศึกษา โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดการศึกษาตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของผู้เรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล นำส่วนราชการ ประชาชนและผู้ปกครองมาเป็นภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาขององค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับสถานศึกษา พัฒนาเครือข่ายสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยุทธศาสตร์ที่ ๗ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยการส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นมีสุขภาพและจิตใจที่ดี ให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตสามารถมีงานทำและนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสังคม มีทักษะด้านภาษาและอาชีพ เพื่อรองรับตลาดเสรีแรงงานอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีความรับผิดชอบเข้าใจและยอมรับในวัฒนธรรมและความคิดเห็นที่แตกต่างกัน สามารถแก้ปัญหาโดยสันติวิธี จิตสาธารณะและจิตสำนึกในความเป็นไทย ปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑, ๒๕๕๗ : ๑๕-๑๖)

การประเมินผลทางการศึกษามีประโยชน์ต่อตัวนักเรียนทำให้ผู้เรียนทราบจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้ผลการวัดและประเมินผลดีขึ้นช่วยสร้างนิสัยในการใฝ่รู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เมื่อไม่สามารถตอบคำถามหรือตอบแบบทดสอบได้ผู้เรียนจะไปศึกษาเพิ่มเติมก่อให้เกิดนิสัยอยากรู้อยากเห็นมากขึ้นทำให้ทราบถึงสถานภาพทางการเรียนของตนเองว่าเด่นด้อยในเรื่องใด ควรได้รับการปรับปรุงอย่างไร ประโยชน์ต่อครูผู้สอนทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นในด้านต่างๆ ของนักเรียน ทำให้ทราบถึงผลการสอนของครูว่ามีประสิทธิผลมากน้อยเพียงไร ทำให้ครูได้ข้อมูลในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนหรือการกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนที่เหมาะสมต่อไป ช่วยให้ครูกำหนดเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสมให้แก่นักเรียนเป็นรายบุคคลกรณีที่ประสงค์จะสอนเพิ่มเติมหรือสอนซ่อมเสริม ประโยชน์ต่อผู้ปกครองนักเรียน ผู้ปกครองทราบถึงพัฒนาการหรือความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนเป็นระยะๆ ดังนั้น จึงต้องให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบด้วยเพื่อที่ผู้ปกครองจะได้ใช้เป็นพื้นฐานการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาต่อไปประโยชน์ต่องานแนะแนว ข้อมูลที่ได้จากการวัดผลและประเมินผลการศึกษา เช่น การวัดเจตคติ การวัดความสนใจ การวัดบุคลิกภาพ การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวัดความถนัด เป็นข้อมูลของนักเรียนที่มีประโยชน์ต่องานแนะแนวในการให้คำแนะนำหรือข้อชี้แนะเกี่ยวกับการเลือกอาชีพ การศึกษาต่อและปัญหาส่วนตัวของนักเรียนที่ประสบอยู่ ประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษา การประเมินผลโดยภาพรวมของสถานศึกษานั้น ๆ จะเป็นข้อมูลบอกถึงประสิทธิภาพในการจัดและการบริหารการศึกษา และการวัดผลและการประเมินผลเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมหลาย ๆ ด้าน เช่น การคัดเลือกบุคลากรในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ การสอบคัดเลือกการจัดแยกประเภทนักเรียนนักศึกษา และการประเมินผลการปฏิบัติงาน (ภัทรา นิคมานนท์, ๒๕๔๓ : ๒๕)

เมื่อพิจารณาแนวคิดริเริ่มการบริหารงานด้านการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีผู้ให้แนวคิดว่าควรเริ่มจากการประสานการทำงานร่วมกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบในงานด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับการก่อสร้าง การจัดหา การซ่อมแซมบำรุงรักษา อุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนและอาคารสถานที่ของสถานศึกษา ดังนั้นส่วนงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะนำแนวนโยบาย หรือนำแนวดำเนินงานสู่การปฏิบัติ จะต้องมีคุณภาพและมาตรฐานการดำเนินงานให้บังเกิดผลที่ชัดเจน และเพื่อเสริมสร้างให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพร้อม มีความเข้มแข็ง บุคลากรและการบริหารจัดการทางการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐานการดำเนินงาน สามารถแก้ไขปัญหา และสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ(ขนิษฐา นุตตะระ, ๒๕๕๒ : ๔) ในการจัดการศึกษาไทยที่ผ่านมา แม้ว่ารัฐบาลจะให้การสนับสนุนสื่อนวัตกรรมต่าง ๆ และมีการจัดอบรมครูผู้สอน ให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่เสมอ จากการประเมินความสามารถทางการศึกษาของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ปัญหาการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (O-NET) อยู่ในระดับต่ำ จำนวนนักเรียนที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารยังมีน้อย จำนวนนักเรียนที่อ่านหนังสือไม่คล่อง เขียนไม่คล่องยังมีมากพอสมควร ครูใช้แหล่งเรียนรู้ค่อนข้างน้อย นักเรียนไม่สนใจการเรียนเท่าที่ควร สำหรับสถานศึกษาพบว่า นโยบายการพัฒนาการศึกษาไม่มีความต่อเนื่องเปลี่ยนแปลงตามวาระการดำรงตำแหน่งของนักการเมือง ระเบียบการปฏิบัติงานของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้ครูมีภาระงานนอกเพิ่มขึ้น ครูอัตราจ้างลาออกบ่อยทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนลดลง กระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ขาดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกองการศึกษาฯ และโรงเรียนในสังกัด และระบบเครือข่ายการสื่อสารประชาสัมพันธ์และการเชื่อมโยงและระบบข้อมูลสารสนเทศยังขาดประสิทธิภาพ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการสอนของโรงเรียนในสังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ เพื่อจะได้การทราบถึงประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาและนำผลที่ได้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีในอนาคต ซึ่งจากการวิจัยของสวัสดิ์ชัย ศรีพนมธนากร และคณะ (๒๕๕๐ : ๒) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการประเมินระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้วิธีการประเมินเสริมพลัง ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานประเมินเสริมพลัง ทำให้เกิดประโยชน์ ๒ ระดับคือ ๑) ระดับบุคคลเป็นการสร้างความเข้าใจต่อระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาร่วมกัน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นและตระหนักต่อการร่วมค้นหาสารสนเทศและตัดสินใจวางแผนพัฒนาและปรับปรุงระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษา เป็นการเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการประเมิน โดยเฉพาะทักษะการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และการนำข้อสรุปมาใช้ในการตัดสินใจ และทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ตื่นตัว มีการประสานแผนพัฒนาและสื่อสารร่วมกันระหว่างคณะครู และมีการตรวจสอบติดตามอย่างเป็นระบบ ๒)ระดับสถานศึกษา เป็นการทำให้ทุกคนรับรู้ถึงเป้าหมายในการปฏิบัติงานร่วมกัน และทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษา ในประเด็นดังต่อไปนี้ ๑) องค์ประกอบด้านปัจจัยป้อน ๒) องค์ประกอบ ด้านกระบวนการจัดการศึกษา ๓) องค์ประกอบด้านผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ครู และหลักสูตร ๔) องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา และด้านความคุ้มค่าของบประมาณตามโครงการ เพื่อใช้เป็นแนวในการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในยุทธศาสตร์ที่ ๖ การพัฒนากระบวนการจัดการศึกษา และยุทธศาสตร์ที่ ๗ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์การจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพิจารณาถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน

๒. เพื่อประเมินประสิทธิภาพการดำเนินการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการบริหารจัดการ การประสานงานภายในหน่วยงาน ชุมชน และปัญหาอุปสรรคต่างๆ และความคุ้มค่าของโครงการ

๓. เพื่อประเมินผลการจัดการศึกษาด้านความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔. เพื่อประเมินความพึงพอใจของประชาชนหรือหน่วยงานผู้รับบริการที่มีต่อการจัดการ ศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน และสังคม

๕. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ปีการศึกษา ๒๕๕๗ ของโรงเรียนในสังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. ทราบประสิทธิภาพในการบริหารจัดการด้านการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น และความคุ้มค่าของโครงการ

๓. ทราบระดับความพึงพอใจของประชาชนและหน่วยงานผู้รับบริการ ที่มีต่อการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔ ทราบแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำสำคัญ การประเมินผล, การจัดการศึกษา, กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบคิดในการวิจัย

ประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านปัจจัยป้อน องค์ประกอบด้านกระบวนการจัดการศึกษา องค์ประกอบด้านผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ครู และหลักสูตร องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา และด้านความคุ้มค่าของงบประมาณตามโครงการ ด้านการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้น การประเมินผลการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา ๒๕๕๗ เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อประเมินประสิทธิภาพระบบการจัดการศึกษา ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา และหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา ๒๕๕๗ โดยมีวิธีการดังนี้ สำหรับโครงการใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์

กลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

๑.กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการ สถานศึกษา รวมจำนวน ๗ คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๒. กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน ๘๖ คน ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๒๗ คน และนักเรียนโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างกระจายตามสัดส่วนทั้ง ๓ โรงเรียน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ได้แก่

๑.๑ องค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ ๑ ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ การนิเทศและกำกับติดตาม ด้านงบประมาณ ด้านงานบุคคล

๑.๒ องค์ประกอบด้านผลที่เกิดกับนักเรียน ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ ๑ นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่าน ตัวชี้วัดที่ ๒ นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดและเขียน ตัวชี้วัดที่ ๓ นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ตัวชี้วัดที่ ๔ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ตามหลักสูตร ตัวชี้วัดที่ ๕ นักเรียนเป็นเด็กดี

๑.๓ องค์ประกอบด้านการเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษา ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ ๑ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา ตัวชี้วัดที่ ๒ การประกันและพัฒนาคุณภาพภายในสถานศึกษา และตัวชี้วัดที่ ๓ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

๒. แบบสอบถาม จำนวน ๓ ชุด ได้แก่

ชุดที่ ๑ สำหรับการประเมินประสิทธิภาพระบบการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์ในการทำงาน และโรงเรียนในสังกัด ลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพระบบการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑. องค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา ๒. องค์ประกอบด้านผลที่เกิดกับนักเรียน ๓. องค์ประกอบด้านการเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษา

ตอนที่ ๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการศึกษา เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) ให้แสดงความคิดเห็น

ชุดที่ ๒ สำหรับประเมินผลความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และโรงเรียนในสังกัด ลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน

ชุดที่ ๓ สำหรับประเมินผลที่เกิดกับนักเรียนโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และโรงเรียนในสังกัด ลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านผลที่เกิดกับนักเรียน ประกอบด้วย ๓ ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ ๒ นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดและเขียน ตัวชี้วัดที่ ๓ นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ และตัวชี้วัดที่ ๗ นักเรียนมีความร่าเริงแจ่มใส ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีความสุข

ขั้นตอนการวิจัย

๑. รวบรวมข้อมูล และศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับการประเมินระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัย ตลอดจนสืบค้นผ่านเว็บไซต์ และสถิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐาน สำหรับทำการวิจัย

๒. สร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย ดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒) แบบสอบถามเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับของนักเรียนและความต้องการของผู้ปกครอง ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ที่เป็นแบบสอบถามปลายปิด

๓. การหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไข ไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ ชุด แล้วหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Conbach, ๑๙๙๐: ๒๐๒–๒๐๔) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๓

๔. การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จะทำการเก็บข้อมูลจากนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน โดยใช้แบบสอบถาม และทำการเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา ด้วยวิธีการการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการประเมินผลต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

๑) การพัฒนาหลักสูตร พบว่า โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง ๓ โรงเรียน มีการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมของชุมชนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการนำแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนมาถ่ายทอดให้ประสบการณ์ตรงกับผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ การจัดการเรียนรู้ พบว่า มีการจัดแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดทุกรายวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สื่อการเรียนมีความหลากหลาย เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ มีการจำลองแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนไว้ภายในบริเวณโรงเรียน นอกจากนี้ ยังได้เชิญวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือหน่วยงานภายนอกเข้ามาบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียน การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ได้มีการพัฒนาครูผู้สอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยการส่งเข้ารับการฝึกอบรม ปฏิบัติกระบวนการและทักษะการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน การเชิญผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมาย มีการอบรมให้กับนักเรียน ส่งเสริมให้มีการจัดค่ายวิชาการในแต่ละกลุ่มสาระเพื่อทบทวนเนื้อหาที่เรียนมาและศึกษาในเนื้อหาสิ่งที่ต้องเรียนในเทอมถัดไปเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน การนิเทศและกำกับติดตาม มีแต่งตั้งคณะกรรมการการนิเทศภายใน และดำเนินการนิเทศภายในโดยผู้บริหารและคณะกรรมการ เพื่อรับทราบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อเกิดการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน สำหรับการนิเทศภายนอก มีการนิเทศโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำเพิ่มเติมทั้งในการดำเนินการตามนโยบายจุดเน้น ๑๒ ข้อและการนิเทศโครงสร้างหลักสูตรในทุกระดับชั้น ข้อเสนอแนะตามความคิดเห็นเกี่ยวกับงบประมาณ พบว่า บางโรงเรียนสามารถบริหารงบประมาณที่ได้รับจัดสรรได้เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ในขณะที่บางโรงเรียนให้ข้อมูลว่า งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอกับปริมาณและจำนวนนักเรียน ข้อเสนอแนะตามความคิดเห็นเกี่ยวกับงานบุคคล พบว่า โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) ต้องการให้กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นผู้ทำหน้าที่วางแผน และกำหนดนโยบายเท่านั้น ส่วนการบริหารจัดการให้มอบอำนาจให้โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเพื่อ ความคล่องตัวในด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) ต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดนิทรรศการ การประชุม และสัมมนาวิชาการเฉพาะด้านมาประจำที่โรงเรียน ส่วน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) อยู่ระหว่างการดำเนินการขยายห้องเรียนเพื่อเปิดการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และประสบปัญหาขาดครูผู้สอน โรงเรียนจึงใช้เงินรายได้สะสมจ้างครูอัตราจ้าง จำนวน ๔ คน เพื่อแก้ปัญหาเบื้องต้น องค์ประกอบด้านผลที่เกิดกับนักเรียน ตัวชี้วัดที่ ๑ นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่าน พบว่า โรงเรียนได้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดด้านการอ่านการเขียน โดยการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการอ่าน จากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรปีละ ๔๐,๐๐๐ บาท ซึ่งมีวิธีดำเนินการที่แตกต่างกันในแต่ละโรงเรียน ตัวชี้วัดที่ ๒ นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดและเขียน พบว่าโรงเรียนได้การจัดการเรียนการสอน โดยใช้ความคิดต่อยอดในการเพิ่มเติมและการบูรณาการ เน้นการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมในแต่ละระดับช่วงชั้น ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ โดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน ตัวชี้วัดที่ ๓ นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาได้ พบว่า โรงเรียนมีการจัดค่ายหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิด การลงมือปฏิบัติจริง และการแก้ไขปัญหาในแต่ละสถานการณ์ให้แก่นักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในการเรียนและในชีวิตประจำวันที่แท้จริง มีหลักสูตร นวัตกรรมการเรียนรู้ที่สามารถทำให้นักเรียน

ได้คิดวิเคราะห์ มุ่งเน้นตามความถนัดของตนเองจนเกิดความชำนาญและแก้ไขปัญหาเป็นตามทักษะการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ตัวชี้วัดที่ ๔ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ตามหลักสูตร พบว่า โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) และโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มีผลคะแนนจากการทดสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) สูงขึ้น ส่วนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) พบว่า ร้อยละ ๘๙ ของนักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และร้อยละ ๗๙-๖๙ นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ พร้อมมีวิจารณญาณ และมีความคิดสร้างสรรค์ตามระดับการศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลัก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากการประเมินระดับชาติ ตัวชี้วัดที่ ๕ นักเรียนเป็นเด็กดี พบว่า โรงเรียน มีหลักสูตรสถานศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหลักคำสอนตามแนวทางของท่านพุทธทาส มุ่งปลูกฝัง การใฝ่รู้ใฝ่เรียน และการเป็นผู้ที่มีความประพฤติและการปฏิบัติดี เป็นคนดีของสังคมและชุมชน องค์ประกอบด้านการเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษา ตัวชี้วัดที่ ๑ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่ละโรงเรียนมีอัตลักษณ์ของโรงเรียนที่โดดเด่นแตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนทางด้านวิชาชีพเพื่อให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพได้ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มุ่งเน้นทักษะการไหว้และแนวการจัดการเรียนการสอนตามแบบสวนพฤษศาสตร์โรงเรียน และโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) เน้นพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีการยิ้มไหว้ทักทาย นักเรียนสัมมาคารวะ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจักกิจกรรมการเรียนการสอน ตัวชี้วัดที่ ๒ การประกันและพัฒนาคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแล ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงเป็นทีม โดยการตั้งคณะกรรมการตามโครงสร้างการบริหาร ซึ่งกำหนดให้ผู้รับผิดชอบงานใด เป็นกรรมการรับผิดชอบการพัฒนาและประเมินคุณภาพงานนั้น เพื่อให้สอดรับกับการประกันคุณภาพภายนอก (สมศ.) ตัวชี้วัดที่ ๓ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน พบว่า ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการศึกษา ดังนี้ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) มีการประสานงานกับชุมชนโดยการทำงานฝีมือ อาหารพื้นบ้าน โดยเพราะโครงการอาชีวะอาสาเพื่อการบริการชุมชน ซึ่งคือได้ว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการจัดทำแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ ของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มีการจัดโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านสมุนไพรและอาหารพื้นบ้านโดย ปราชญ์ชาวบ้านหรือวิทยากรพื้นบ้านมาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับนักเรียน ส่วนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านให้ความรู้ในโรงเรียน และพานักเรียนไปทัศนะศึกษานอกสถานที่ ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ต่างๆในเขตอำเภอบ้านนาเดิม พร้อมเชิญบุคลากรหน่วยงานต่างๆ เช่น ตำรวจ สำนักงานขนส่งมาอบรมให้ความรู้กับนักเรียนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

๒) ระดับประสิทธิภาพระบบการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง ๓ โรงเรียน มีระดับประสิทธิภาพ ระบบการจัดการศึกษา ภาพรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ๑) องค์ประกอบด้านการเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษา พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และการประกันและพัฒนาคุณภาพภายในสถานศึกษา ๒) องค์ประกอบการด้านการจัดการศึกษา พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านงานบุคคล และ ๓) องค์ประกอบด้วยผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด นักเรียนมีความสามารถด้านการอ่าน นักเรียนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ และนักเรียนเป็นเด็กดี การประเมินผลการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัด ด้านความคุ้มค่าของงบประมาณตามโครงการ และด้านการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ จากการสุ่มตัวอย่าง จำนวน ๙ โครงการ ปรากฏผลดังนี้ ด้านความคุ้มค่าของงบประมาณตามโครงการ พบว่า มีการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมในแต่ละโครงการอยู่ระหว่างร้อยละ ๔๘.๘๐-๑๐๐.๐๐ ด้านความ

บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ พบว่า การดำเนินกิจกรรมในแต่ละโครงการบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น โครงการฝึกอบรมสัมมนาและพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี กิจกรรมการจัดทำหลักสูตรสาระเพิ่มเติม-หน้าที่พลเมือง หลังเสร็จสิ้นโครงการแล้ว ทำให้ได้รายวิชาหน้าที่พลเมือง ที่โรงเรียนในสังกัดนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน โครงการประกวดสื่อ-นวัตกรรมการสอน ทำให้ครูมีสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสภาพการจัดการเรียนรู้ และทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้นโครงการห้องเรียนพิเศษส่งเสริมความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ บูรณาการหลักสูตรมาตรฐานสากลโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) : SMAP ทำให้นักเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษาด้านผลผลิตในระดับดี ส่งผลให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

๓) ผลการประเมินผลการจัดการศึกษาด้านความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพิจารณาได้จากเชิญผู้รู้หรือปราชาวบ้านมาให้ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดอบรมจ้างผู้รู้เข้ามาเป็นวิทยากรเพื่อสอนเพิ่มเติม ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองตามกลุ่มสาระที่สอนและหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย การส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพ การเรียนการสอนและการเรียนรู้อย่างจริงจัง จัดให้มีอินเตอร์เน็ต ความเร็วสูง พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อประกอบการเรียนการสอนให้โรงเรียนอย่างทั่วถึง

๔) ผลการวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการศึกษาของกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ (ดอนสักผดุงวิทย์) มีความพึงพอใจภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง) มีความพึงพอใจภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับ ด้านบุคลากร ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน และโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๓ (บ้านนา) มีความพึงพอใจภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน

๕) สำหรับแนวทางพัฒนากองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๑) การกำหนดโครงการ/กิจกรรม ควรมีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องของโรงเรียนในสังกัด ๒) การจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนในสังกัดควรคำนึงถึงขนาดและจำนวนนักเรียนของแต่ละโรงเรียน ๓) สนับสนุนให้มีการนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ๔) อบรมทบทวนการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สถานศึกษาในสังกัดดำเนินการจัดทำหลักสูตรได้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ๕) พัฒนาครูให้สามารถวิเคราะห์หลักสูตรสู่แผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ ๖) ให้การสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอน สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ๗) เร่งรัดพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา และสรรหาครูให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ๘) การจัดการศึกษาควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

๑) หนังสือและเอกสาร

กระทรวงศึกษาธิการ.(๒๕๕๐). **แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษา พ.ศ.**

๒๕๕๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ขนิษฐา นุตตะระ. (๒๕๕๒). **กองการศึกษาเทศบาลตำบลเวียงยอง.** ลำพูน : วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗, เข้าถึงได้จาก http// www.wiangyong.com/page.php?id=๑๔

ภัทรา นิคมานนท์. (๒๕๔๓). **การประเมินผลและการสร้างแบบทดสอบ**.(พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.

สวัสดิ์ชัย ศรีพนมธนากร และคณะ. (๒๕๕๐). **การพัฒนารูปแบบการประเมินระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้วิธีการประเมินเสริมพลัง.** งานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (๒๕๕๗). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑.** วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗, เข้าถึงได้จาก http// www.suratpao.go.th

๒. ภาษาอังกฤษ

Cronbach, Lee Joseph. (๑๙๙๐). **Essentials of psychological testing.** (๕ th ed.). New York:Harper Collins.

ธรรโมสถในการแก้ปัญหาสังคมไทย

พระมหาศิริพงษ์ ฐิตวิริโย
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยห้องเรียนสุราษฎร์ธานี

บทคัดย่อ

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนโยงใยถึงกันเป็นลูกโซ่ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดวิกฤติขึ้นในด้านใดด้านหนึ่งของสังคมนั้นหมายถึงว่า ผลพวงจากวิกฤตินั้นย่อมกระทบต่อระบบในสังคมนั้นด้วย เช่น บ้านเมืองปัจจุบันเกิดภาวะวิกฤติ เพราะเป็นผลกระทบจากภาวะทางเศรษฐกิจทรุดตัว นักการเมือง บุคคลในสังคมหวังเพื่อจะกอบโกยผลประโยชน์เป็นส่วนตัวมากขึ้น ประชาชนอดอยากมากขึ้น จึงเป็นภาวะวิกฤติทางสังคมเมื่อบุคคลในสังคมมีมากขึ้น ความเห็นแก่ตัวมากขึ้น สภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัวจึงไม่มีคนเอาใจใส่ดูแลจนเกิดเป็นภาวะวิกฤติทางสิ่งแวดล้อม ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องนำกระบวนทัศน์ทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ในขณะนี้ดังนั้น ธรรโมสถของผู้ปกครองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหาร คือ ธรรมาธิปไตยปกครองโดยให้ผู้นำมีธรรมะและประชาชนต้องมีธรรมะด้วยธรรโมสถรักษาสังคมและเศรษฐกิจคือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบันหรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็น นอกจากนี้แล้วใช้หลักการเว้นจากอบายมุข (เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์)ควบคู่กันไป ธรรโมสถรักษาสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนาเสนอวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและรู้จักพอประพฤติปฏิบัติตนด้วยการใช้ปัญญาและพัฒนาจิตอยู่กับธรรมชาติไม่ควรเบียดเบียนธรรมชาติประดุจดัง “แมลงผึ้งสร้างรังโดยไม่ทำลายสีและกลิ่นของดอกไม้นำเกสรด้วยจะงอยปากหรือปีกทั้งสองแล้วกลับไปทำรวงรัง”

คำสำคัญ:ธรรโมสถ, ปัญหาสังคมไทย

Abstract

The raised problems were threaded together into a chain. The factors supported each other. When the crisis in a society happens, the results will affect it. The crisis was maybe caused by the low economy. Political parties in the society hope to have highly profited. There are more hungry people. It becomes a social crisis. The society is more selfish. Environmental conditions around it become without care until a crisis environment. It is time for Thais to adapt Buddhism in their daily life. Administrators have Than-O- Sot. Than-Ma- Thip- Pa –Tai is ruled by leaders who have Dhama. Than-O- Sot maintain social and economic. Thit-Tha-Thum-Mi-Ka-Tha is present benefits or immediate success including the abstinence from vices (Debacle of wealth). Than-O-Sot maintains environment. Buddhism offers a simple way of life and satiable, behaves with intelligence. Spiritual development stays with nature and should not encroach on nature. That is “Bees nest are built without damaging the color and smell of flowers, remove the stamens with their beaks, wings then back to build the nest.”

Key words: Than-O- Sot, Thai social problems

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนาและได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาในหลายๆ ด้าน กล่าวคือ

๑. ปัญหาทางการเมืองการปกครองเป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น

๒. ปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจภายใต้สังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อนในปัจจุบัน แม้มนุษย์จะพยายามพัฒนาระบบสังคมและเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็อาจนำมาซึ่งปัญหาสังคม

๓. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเกิดจากผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลผลิตตามมาจากการที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต้องเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการกระทำของมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนา จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักการสำคัญที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในแบบองค์รวม เพื่อจะทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างครบวงจร อันจะส่งผลดีกับการแก้ไขปัญหาวิกฤติต่างๆ ของสังคมไทยต่อไป

ปัญหาทางการเมืองการปกครอง

การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจบาตรใหญ่ เน้นผู้ทรงอิทธิพลและใช้อิทธิพล และการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์เพื่อพรรคพวกของตน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คนทั่วไปมองการเมืองเป็นแง่ลบซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนัก คนไทยจำนวนไม่น้อยถูกอบรมให้เชื่อว่า การเมืองเป็นเรื่องสกปรก ไม่สมควรที่คนสะอาดๆ อย่างประชาชนทั่วไปจะมาให้ความสนใจ เป็นเรื่องน่าเกลียดน่าชัง เอาตัวรอดออกห่างเท่าไรยิ่งดี โดยเนื้อแท้แล้ว การเมืองเป็นเรื่องของความดี เป็นเรื่องของการสร้างสรรค์ และเป็นเรื่องของการกระทำเพื่อส่วนรวม

ความขัดแย้งทางการเมือง เป็นปัญหาหลักสำคัญอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น จากตัวอย่างสาเหตุเหล่านี้เกิดจากตัวผู้นำเป็นหลักการเป็นแบบอย่างที่ดีความตรงความคดของนักปกครองมีอิทธิพลต่อความประพฤติของประชาชน และความซื่อตรงของประชาชนก็ขึ้นอยู่กับความซื่อตรงของนักปกครองสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เน้นเสรีภาพทางจิต เป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน มีสิทธิพิจารณาคัดเลือกผู้นำ มีสิทธิในด้านต่างๆ อันไม่ก่อความเดือดร้อนสู่ตนเองและผู้อื่นนอกจากนี้พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความพอดีในการปฏิบัติตน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญา ในการดำเนินตามอริยสัจ ๔ ผู้นำควรนำไปปรับใช้ตามเหตุสถานการณ์นั้นๆ

ผู้นำควรมีหลักอธิปไตยในการปกครองตนและประชาชนสอดคล้องตามทัศนะของพุทธศาสนาได้กล่าวถึงอธิปไตยไว้ ๓ แบบ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย โดยเฉพาะธรรมาธิปไตยปกครองโดยเน้นธรรมะเป็นใหญ่นั้นให้ผู้นำมีธรรมะ (มุขบุรุษที่ดี) และประชาชนมีธรรมะ (สัมมาชน) (พระสุตตันตปิฎกเล่มที่๑๑ หน้า๒๓๑, เล่มที่ ๒๐ หน้า ๑๘๖)เห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยและล้านนาที่เกิดขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อันเป็นยุคแรกที่รับพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในประชาคมรัฐของไทย จนถึงยุคอาณาจักรอยุธยาที่แรกสถาปนาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และประสบความสำเร็จในการผนวกเอาแคว้นสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งจนเกิดเป็นพระราชอาณาจักรสยาม อันเป็นรากฐานของความเป็นประเทศไทยสืบมาจนถึงปัจจุบันสมัย ตลอดจนพระมหากษัตริย์ไทยแห่งกรุงธนบุรี และพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งยังดำรงพระราชสถานะเป็นพระประมุขของประเทศไทย

ในปัจจุบันนี้ ล้วนดำรงอยู่ในสถานะความเป็น “พุทธกษัตริย์”ซึ่งมีราชธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับการประพฤติพระองค์มาโดยตลอด (อำนวย วีรวรรณ , ๒๕๕๕ : ๑๗)

อีกทั้งพระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักความสุจริตในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลารู้หน้าที่ของตน ดังนั้น นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหารนักปกครองซึ่งพระพุทธองค์ได้แสดงว่าเป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหารปรากฏในพระคัมภีร์ศาสนาหลายแห่งด้วยกันแต่ในที่นี้จะขอนำมากล่าวเฉพาะที่ได้แสดงไว้ใน อรรถกถาอัฏฐกนิบาตอังคุตตรนิกาย (พระสุตตันตปิฎกเล่มที่๑๕อรรถกถาอัฏฐกนิบาตอังคุตตรนิกายหน้าที่๑๓๔-๑๓๕)มีใจความว่า ผู้ปกครองหรือนักบริหารนั้นจะต้องทำนุบำรุงประชาราษฎร์ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่าราชสังคหวัตถุ๕ ประการ คือ

๑. สัสสเมธะ ฉลาดสามารถในการบำรุงเกษตรกรรมและกสิกรรมเป็นต้น อันเป็นธัญญาหารให้เกิดผลผลิตที่ดี มีการส่งเสริมการเกษตรและกสิกรรมให้อุดมสมบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์พื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจเนื่องด้วยเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยปัจจุบัน ประกอบด้วยการกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ของพลเมืองทั้งหมดในข้อนี้ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำรงชีพ ทางฝ่ายรัฐบาลก็ได้น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้มาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ – ๒๕๔๙)ถึงฉบับที่๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) และกำลังอยู่ในช่วงแผนฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) อีกด้วย

๒. ปุริสเมธะ ฉลาดสามารถในการบำรุงคน ส่งเสริมคัดเลือกคนมาทำงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของเขาและการงานที่จะทำนั้น ๆ พร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้นดังเช่นการสรรหาบุคลากรเป็นไปตามกฎระเบียบราชการ ส่งเสริมคนในท้องถิ่นเข้าทำงานในเทศบาล สร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานโดยการให้รางวัลหรือเงินตอบแทนพิเศษ ยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน จัดกิจกรรมส่งเสริมคนดีมีความสามารถในชุมชน ให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาคเป็นต้น

๓. สัมมาปาสะ ผูกประสานสงเคราะห์ประชาชนพลเมืองบ่วงคล้องใจคน คือการดูแลสุขทุกข์ของประชาชน ส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในทางพาณิชยกรรมหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้เกิดความเลื่อมล้ำหรือช่องว่างจนแตกแยกกัน ซึ่งเป็นการทำให้จิตใจของประชาชนเลื่อมใสในผู้ปกครองเช่น ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มยางพารา กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มวิสาหกิจ จัดอบรมด้านอาชีพ ช่วยเหลือด้านอาชีพแก่ครอบครัวที่ด้อยโอกาส ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดโครงการศึกษาดูงาน ตั้งกองทุนเศรษฐกิจ ชุมชนหมู่บ้านละหนึ่งแสนบาทให้กู้ยืมโดยไม่มีดอกเบี้ย ส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๔. วาชเปยยะพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานดูดดื่มใจ รู้จักพูดรู้จักชี้แจงแนะนำ รู้จักทักทายถามไถ่ทุกข์สุขของประชาชนทุกชั้น ด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี ด้วยถ้อยคำที่ประกอบด้วยเหตุผล ที่เป็นหลักฐานมีประโยชน์ เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์แก้ไขปัญหาเสริมความสามัคคีทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือและความนิยมนับถือเช่น ให้บริการประชาชนด้วยวาจาไพเราะสุภาพ มีการอบรมด้านวาจาให้กับบุคลากร รับร้องเรียนกรณีบุคลากรพูดจาไม่สุภาพ จัดกิจกรรมเทศบาลสัญจรเพื่อไปสอบถามถึงปัญหาของประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการประนีประนอมข้อพิพาทของคนในชุมชนเป็นต้น

๕. นิรัคคฬะผู้นำบริหารประเทศชาติให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยป้องกันและบำราบโจรผู้ร้ายให้ประชาชนนอนตาหลับโดยยึดหลักการที่ว่า"ความสุขของประชาชนคือยอดปรารถนาของตน" ชาวประชาจะไปที่ใดหรือทำอะไรก็ไม่ต้องวิตกกังวลถึงอันตรายอันเกิดจากมนุษย์ด้วยกัน บ้านเรือนก็ไม่ต้องใส่กุญแจและในทีฆนิกายปาฏิกวรรคก็ได้แสดงไว้ว่าผู้บริหารหรือนักปกครองที่ดีนั้นเมื่อปฏิบัติหน้าที่พึงเว้นความลำเอียง (อคติ) หรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม๔ ประการ (พระสุตตันตปิฎกเล่มที่๓ทีฆนิกายปาฏิกวรรคหน้าที่๒๙) ความว่า

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ

๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง

๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

สรุปว่าธรรโมสถของผู้ปกครองหรือนักบริหารต้องใช้ธรรมาธิปไตยปกครองคือเน้นธรรมะเป็นใหญ่และประชาชนต้องมีธรรมะด้วยเมื่อนักปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีจึงมีอิทธิพลต่อความประพฤติของประชาชน ความซื่อตรงของประชาชนขึ้นอยู่กับความซื่อตรงของนักปกครองการแก้ความคดส่วนใหญ่จึงต้องเริ่มมาจากฝ่ายปกครองผู้ปกครองหรือนักบริหารต้องแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญาตามหลักอริยสัจ ๔ควรนำไปปรับใช้ตามเหตุตามสถานการณ์นั้นๆให้รู้จักความสุจริตในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลารู้หน้าที่ของตน

ปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ภายใต้สังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อนในปัจจุบัน แม้มนุษย์จะพยายามพัฒนาระบบสังคมและเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็อาจนำมาซึ่งปัญหาสังคมปัญหาสังคมและเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันพบว่า มีอยู่หลายกรณี เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาโสเภณีปัญหาสิ่งแวดล้อมปัญหาชุมชนแออัด เป็นต้น ซึ่งบางปัญหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับเศรษฐกิจคือ มีสาเหตุมาจากระบบเศรษฐกิจหรือส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจแต่บางปัญหาอาจเกี่ยวข้องกันเพียงทางอ้อม (โดยข้อเท็จจริงแล้วสังคมกับเศรษฐกิจไม่อาจแยกออกจากกันได้ เนื่องจากเศรษฐกิจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากิน ซึ่งต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ส่วนสังคมเป็นเรื่องที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจก็คือความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่ง)ในที่นี้จะยกตัวอย่างปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาการว่างงาน ปัญหาคนกับงานได้รับความสนใจจริงจังเมื่อประมาณ ๓๐ ปีที่ผ่าน โดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO)ได้พยายามเรียกร้องให้ประเทศต่างๆให้ความสนใจกับปัญหาการทำงานและการว่างงาน ในปี พ.ศ.๒๕๑๙มีการรณรงค์เกี่ยวกับการมีงานทำของโลกขึ้นโดย ILOส่งผู้เชี่ยวชาญไปประจำภูมิภาคต่างๆเพื่อให้การช่วยเหลือศึกษาติดตามและวางมาตรการในการสร้างงานเพื่อรองรับปัญหาหาการว่างงาน ในทวีปเอเชียได้ส่งคณะทำงานมาประจำที่ประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.๒๕๑๙ –๒๕๒๖ ก่อนย้ายไปประจำที่ประเทศอินเดีย

การว่างงานในสังคมไทยพบว่าเริ่มมีความสำคัญตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ สภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำทำให้สร้างงานได้ไม่มาก ขณะที่แรงงานใหม่เกิดขึ้นปีละ ๕ – ๗ แสนคน ช่วง พ.ศ.๒๕๒๕– ๒๕๒๙ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจลดลงจากเฉลี่ยร้อยละ๖ เป็นร้อยละ ๓ ทำให้มีผู้ว่างงานเพิ่มขึ้นเป็น ๒ – ๕ ล้านคน อย่างไรก็ตาม จากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๐ ทำให้สามารถสร้างงานได้เพิ่มขึ้นประมาณ ๑ ล้านตำแหน่ง คงมีผู้ว่างงานในปี พ.ศ.๒๕๓๑ประมาณ ๑.๕ ล้านคนจากการศึกษาการขยายตัวของแรงงานรับจ้างชั่วคราวช่วง พ.ศ.๒๕๑๔–๒๕๒๕พบว่าการจ้างงานในภาคเกษตร อุตสาหกรรมก่อสร้างเพิ่มขึ้น แต่ในภาคการขนส่งคมนาคมและภาคบริการกลับลดลง สะท้อนว่าระบบการศึกษายังไม่เอื้อต่อตลาดแรงงาน ผู้ว่างงานส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมือง และอายุเฉลี่ยระหว่าง ๑๕ –๒๔ ปี ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ผู้มีงานทำเท่ากับ ๓๔.๖ ล้านคนจากกำลังแรงงาน ๓๕.๕ ล้านคนในปี พ.ศ.๒๕๔๙ – ๒๕๕๐อัตราการว่างงานอยู่ในระหว่างร้อยละ ๑.๕ – ๒.๐ และในปี พ.ศ.๒๕๕๐ – ๒๕๕๘ อัตราการว่างงานอยู่ในระหว่างร้อยละ ๑.๑–๐.๘

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวสรุปได้ว่าการว่างงานเป็นปัญหาหนึ่งที่สังคมไทยเผชิญอยู่ ซึ่งสาเหตุอาจเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรวัยทำงานที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาเกินความต้องการของนายจ้างนอกจากนั้นยังเกิดจากภาวะเศรษฐกิจ ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ

ผลของการว่างงานก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจดังนี้ (ก)ขาดรายได้ ทำให้สภาพครอบครัวแย่ลงทะเลาะเบาะแว้งกัน (๒)ยากจน อาจทำให้เกิดการลักขโมย พ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลลูก (ค)สุขภาพจิตเสื่อมโทรม มีความวิตกกังวลเกิดปมด้อย มองโลกแง่ร้าย (ง) เด็กขาดการศึกษา ผู้ปกครองไม่สามารถส่งบุตรหลานเล่าเรียนได้ (จ)อาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น สถิติอาชญากรรมพบว่าจำนวนมากทำไปเพราะยากจน โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ที่มีคนว่างงานมาก และ (ฉ) การพัฒนาประเทศไม่ก้าวหน้า เนื่องจากผลผลิตไม่เพิ่มขึ้น รัฐต้องใช้เงินจำนวนหนึ่งช่วยเหลือผู้ว่างงานแทนที่จะนำไปพัฒนาการผลิตให้เพิ่มขึ้น(รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ, ๒๕๕๑: ๑๖ – ๑๗)

หลักของการพออยู่พอกินในพระพุทธศาสนา(พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๕อังคุตรนิกายอัฏฐกนิบาตหน้าที่๒๕๖ – ๒๖๐) คือ **ธรรโมสถ**ในการแก้ปัญหาเรื่องนี้กล่าวคือ

ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบันหรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็นบางทีท่านเรียกว่า หัวใจเศรษฐี(อุ.อา. กะ.สะ.) อันเป็นคำสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ๔ ประการคือ

(๑) ต้องมีความหมั่นคือมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพอันสุจริตรู้จักใช้ปัญญาความสามารถจัดการดำเนินการไปให้ได้ผลดีซึ่งเป็นทางให้ได้ทรัพย์ข้อนี้ตรงกับหลักเศรษฐกิจข้อแรกคือ Production หลักผลิตกรรม

๒) ต้องการรักษาคือต้องรู้จักเก็บคุ้มครองทรัพย์หน้าที่การงานและผลงานที่ตนได้มาหรือได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้นไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียโดยเฉพาะถ้าเป็นทรัพย์ก็ต้องยิ่งรู้จักเก็บออมข้อนี้ตรงกับหลัก Saving หลักเก็บออม

๓) ต้องเลือกคบคนดีเป็นเพื่อนคือเลือกคบแต่สุหทมิตร ได้แก่มิตรแท้เพื่อนจริงที่มีอุปการคุณสมานสุขทุกข์แนะนำประโยชน์ให้และมีความรักใคร่จริงใจถ้าดำเนินธุรกิจเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ ก็จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดีตรงกับหลักCooperation หลักสหกรณ์

๔) ต้องมีความเป็นอยู่เหมาะสมคือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยตรงกับหลักHousehold Budgetงบประมาณประจำบ้านหรือการวางแผนการใช้จ่ายประจำครอบครัวนั่นเอง

ดังนั้น การทำประโยชน์ปัจจุบัน หรือการปฏิบัติตามหลัก “**ทิฏฐธัมมิกัตถะ๔**” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงชีวิตของคนถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดี กินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพสุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายกับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนาคือ เริ่มจากการพัฒนาคน หากบุคคลใดสามารถปฏิบัติตนได้ครบทั้ง ๔ ข้อ บุคคลนั้นจะสามารถอยู่ได้อย่างดี ไม่มีความเดือดร้อน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องในเรื่องของความพอประมาณในหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นประโยชน์ต่อตนเองในปัจจุบัน

๒) ปัญหาความแตกร้าวในครอบครัว ครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันมูลฐานของสังคม สมาชิกของสังคมทุกคน ก็ถือกำเนิดก่อเกิดจากแต่ละครอบครัวนั่นเอง และเป็นสภาพแวดล้อมที่ใกล้ตัวคนมากที่สุดถ้าสัมพันธภาพหรือสภาพครอบครัวดีไม่พิการหรือแตกร้าวปัญหาทางสังคมอื่นๆ เช่น การหย่าร้างคนจรจัด หรือโสเภณี ศีลธรรมเสื่อม เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่จะมีผลกระทบต่อสังคมโดยส่วนรวมจะไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นปัญหาความแตกรัวในครอบครัว จึงนับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญมากที่จะต้องได้รับการแก้ไข จากหลาย ๆ ฝ่ายโดยรวดเร็วและถูกต้อง เพื่อผลประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันของครอบครัวและสังคมโดยส่วนรวม(พระมหาสนอง ปัจโจปการี, ๒๕๕๓: ๓๘๗)

ปัญหาความแตกร้าวในครอบครัวอาจจะมาจากสาเหตุหลายอย่าง เช่นสาเหตุทางเศรษฐกิจบ้าง สุขภาพอนามัยบ้างสิ่งแวดล้อมบ้างและสาเหตุที่สำคัญที่สุดก็คือการบกพร่องในหน้าที่ของบุคคลไม่คนใดก็คนหนึ่ง หรือเกิดบกพร่องพอๆกันสาเหตุเหล่านี้น่าจะเป็นบทเรียนสำหรับผู้จะมีชีวิตครอบครัวควรจะได้พิจารณาข้อคิดบางประการก่อนจะตัดสินใจแต่งงานกล่าวคือ

๑) ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะต้องมีความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๒) จะต้องมีความมั่นคงทางการเงิน

๓) จะต้องพร้อมที่จะอดทนในการเผชิญต่อความยุ่งยากอันจะพึงมีขึ้น

๔) จะต้องไม่มีปัญหาในเรื่องสถานที่อยู่หรือบ้านพัก

๕) ทั้งสองฝ่ายจะต้องแสดงความจริงใจต่อกัน

๖) จะต้องมีความสมบูรณ์แห่งสุขภาพและการสนองความต้องการทางเพศทั้งนี้เพราะปัญหาที่จะนำไปสู่การแตกร้าวในครอบครัวโดยเฉพาะการหย่าร้างอันเกิดจากทางฝ่ายสามี

สาเหตุมาจากการบกพร่องในหน้าที่อาจจะแก้ได้โดยการรักษาหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดพ่อบ้านแม่เรือนต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ในทีฆนิกายปาฏิกวรรค ความว่า ในฐานะของผู้เป็นสามีก็ต้องทำหน้าที่ที่พึงทำต่อภรรยาดังนี้๑.ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา๒.ไม่แสดงอาการดูหมิ่นเหยียดหยามภรรยา๓.ไม่เกี่ยวข้องกับสตรีอื่นในทางประเวณี๔.มอบความเป็นใหญ่ให้๕.ให้เครื่องแต่งตัว(พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๓ทีฆนิกายปาฏิกวรรคหน้าที่๒๑๔)

ส่วนผู้เป็นภรรยาก็ต้องทำหน้าที่ที่พึงทำเป็นการอนุเคราะห์สามีดังนี้๑.จัดการงานภายในบ้านในฐานะที่ตนเป็นแม่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย๒.สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี๓.ไม่ประพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อความเป็นภรรยาสามีได้แก่การเกี่ยวข้องกับชายอื่นในทางชู้สาวหรือไม่หึงหวงจนเกิดเหตุ๔.รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้๕.ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง(พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๓ทีฆนิกายปาฏิกวรรคหน้าที่๒๑๔)พร้อมกันนั้นก็จะต้องนำเอาหลักธรรมสำหรับการครองเรือนคือฆราวาสธรรม๔ ประการมาใช้ต่อกันในบ้านด้วย(พระสุตตันตปิฎกเล่มที่๑๗ขุททกนิกายขุททกปาฐนิบาตหน้าที่๓๓๐– ๓๓๑) ความว่า

๑.สัจจะความจริงใจคือซื่อสัตย์ต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งจริงใจวาจาและการกระทำ

๒.ทมะฝึกตนคือรู้จักควบคุมจิตใจฝึกหัดดัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องปรับตัวปรับใจเข้าหากัน

๓.ขันติอดทนคือมีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่นไม่วู่วามทนต่อความล่วงล้ำกล้ำเกินกันและร่วมกันอดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากตรากตรำฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน

๔.จาคะเสียสละคือมีน้ำใจสามารถเสียสละความสุขสำราญความพอใจส่วนตนเพื่อคู่ครองได้ เช่นอดหลับอดนอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้นตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายของคู่ครองไม่ใจแคบ

ฝ่ายพ่อบ้านหรือสามีก็จะต้องเป็นผู้เห็นใจแม่บ้านหรือภรรยาเป็นกรณีพิเศษด้วยทั้งนี้เพราะสตรีมีความทุกข์อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากผู้ชายซึ่งสามีจะต้องเข้าใจและพึงปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่เห็นอกเห็นใจด้วยเช่นผู้หญิงต้องจากหมู่ญาติมาอยู่กับตระกูลของสามีทั้งที่เป็นเด็กสาวสามีควรให้ความอบอุ่นใจผู้หญิงมีระดูซึ่งบางคราวก่อปัญหาให้เกิดความแปรปรวนทั้งจิตใจและร่างกายฝ่ายชายควรเข้าใจผู้หญิงมีครรภ์ซึ่งยามนั้นต้องการความเอาใจใส่บำรุงกายใจเป็นพิเศษเป็นต้น

ธรรโมสถรักษาความแตกร้าวในครอบครัวคือ หลักการเว้นจากอบายมุข(เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์) ๔ ประการ(พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๕อังคุตรนิกายอัฏฐกนิบาตหน้าที่๒๕๖ – ๒๖๐)กล่าวคือ

๑) เว้นจากความเป็นนักเลงหญิงนักเที่ยวผู้หญิง(แม้แต่นักเลงชาย)

๒) เว้นจากความเป็นนักเลงสุรานักดื่มนักเสพยาเสพติดประเภทต่าง ๆ

๓) เว้นจากความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔) เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตรสหาย

และต้องดำเนินชีวิตตาม **“กุลจิรัฏฐิติเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งดำรงอยู่ได้นาน๔ ประการ”**(พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๓อังคุตรนิกาย จตุกกนิบาตหน้าที่๒๘๓ – ๒๘๔) ความว่า

๑) ของหายรู้จักเสาะแสวงหาคืนมา

๒) ของเก่าของชำรุดรู้จักบูรณะซ่อมแซม

๓) รู้จักประมาณความพอดีในการกินการใช้

๔) พ่อบ้านแม่บ้านเป็นผู้มีศีลธรรม

สรุปได้ว่า ผู้เป็นพ่อบ้านแม่บ้านจะต้องเป็นคนมีศีลธรรม เป็นคนดี เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ มัธยัสถ์ เป็นคนมีหลักเบญจศีลเบญจธรรม งดเว้นอบายมุขได้ บุคคลประเภทนี้สมควรยกย่องหรือตั้งให้เป็นผู้บริหารครอบครัว บริหารกิจการของครอบครัว คือ ให้เป็นพ่อบ้านหรือแม่เรือนในการครองเรือนนั้น หากพ่อบ้านหรือแม่บ้านคนใดคนหนึ่งหรือทั้งสองคนเป็นคนทุศีล ไม่มีคุณธรรมต่างๆ ดังยกตัวอย่างข้างต้นนั้น ครอบครัวและการครองเรือนก็จะพบกับความวิบัติและล่มจมในที่สุด รอยรั่วที่ ๔ นี้เป็นรอยรั่วใหญ่ที่อุดได้ยาก และเป็นเหตุให้เกิดรอยร้าวข้างต้น ได้ง่ายเพราะฉะนั้น ผู้ครองเรือนที่

ปรารถนาจะให้การครองเรือนของตนมีสวัสดิภาพ ปลอดภัย และมั่งมีศรีสุขตลอดไป พึงระวังเหตุแห่งความวิบัติทั้ง ๔ ประการนี้มิให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและครอบครัวของตนได้

๓)ปัญหาด้านเศรษฐกิจเศรษฐกิจของประเทศไทยปัจจุบัน ประกอบด้วยการกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ คนที่อยู่ชนบทมีมากกว่าสี่ในห้าของพลเมืองทั้งหมด ส่วนคนที่อยู่นครซึ่งประกอบด้วยพ่อค้า นักธุรกิจและข้าราชการ ซึ่งอาจจัดเป็นคนชั้นกลาง (ในความหมายอย่างกว้างๆ) มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับพลเมืองทั้งเมืองแล้ว

จุดประสงค์ของเศรษฐกิจนั้นก็เพื่อบำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ หรือจะกล่าวอย่างง่ายๆ ก็เพื่อให้ประชาชนมีการอยู่ดีกินดี หรือมีมาตรฐานในการครองชีพสูงขึ้น ในทางเศรษฐกิจถือว่ายิ่งมีการอยู่ดีกินดีด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคมากเพียงใดชีวิตย่อมมีความสุขและสะดวกสบายมากเพียงนั้น และเชื่อว่าเมื่อมีสินค้าและมีการบริการที่ผลิตได้ให้แก่ประชาชนโดยทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ประชาชนก็จะมีความสุขและความเป็นอยู่ดีขึ้นความสุขดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่าเป็นความสุขในด้านวัตถุจะกล่าวว่าความมุ่งหมายของเศรษฐกิจก็เพื่อจะสร้างความสุขใจด้านวัตถุให้แก่มนุษย์นั่นเองก็ย่อมเป็นการถูกต้อง

พุทธศาสนามีความมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์เช่นเดียวกันแต่พุทธศาสนาแบ่งความสุขออกเป็น๒ ประเภทใหญ่ๆ คือโลกิยสุขและโกุตตรสุขโลกิยสุขเป็นความสุขของปุถุชนหรือฆราวาสผู้ครองเรือนเป็นความสุขที่พัวพันกับทรัพย์สมบัติและวัตถุกามต่างๆ เป็นประเภทอามิสสุขคือสุขที่เจือด้วยอามิสสิ่งของ ความสุขทางเศรษฐกิจก็จัดอยู่ในความสุขประเภทนี้ เพราะเป็นความสุขของการแสวงหาและได้สิ่งของมาบำบัดความต้องการ ส่วนโลกุตตรสุขเป็นความสุขของผู้สิ้นกิเลสาสวะ และสำเร็จอรหัตผลแล้ว เป็นความสุขที่เที่ยงแท้ ยั่งยืน ไม่พัวพันอยู่กับวัตถุกามหรืออารมณ์กามใดๆ เป็นประเภทนิรามิสสุข หรือสุขไม่เจือด้วยอามิส ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดขึ้นได้จากการบรรเทาความต้องการหรือทะยานอยากเสียได้ เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจาการให้เสียสละ จะกล่าวว่าเป็นหลักเศรษฐกิจชั้นสูงในทางพุทธศาสนาก็ได้

สันโดษ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕ : ๒๒๔)คือ **ธรรโมสถ**ที่นำมาประยุกต์ได้กับลักษณะทั่วไปทางเศรษฐศาสตร์กล่าวคือ

สันโดษตรงกับภาษาบาลีว่า “สนฺตุฏฺฐิ” มีความหมายดังที่ปรากฏในมังคลัตถทีปนี ๓ นัย ได้แก่

๑) **ยินดีสิ่งที่เป็นของตน**กล่าวคือ ความพอใจของซึ่งเป็นส่วนของตน ไม่แสดงอาการรังเกียจหรือดูถูกปัจจัยสิ่งของต่างๆ ที่ตนเองหามาได้จากการทำหน้าที่การงานต่างๆ โดยชอบธรรมทั้งในเวลารับทั้งในเวลาใช้สอย ไม่ว่าสิ่งที่ตนได้มาเป็นของตนนั้น จะเป็นสิ่งที่ดี ประณีตสวยงามหรือไม่ก็ตาม ก็ยินดีด้วยสิ่งนั้น ด้วยความรู้สึกที่ว่า เราได้มันมาเป็นสมบัติของเราโดยถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม กฎหมายบ้านเมืองและจารีตประเพณีต่างๆ

๒) **ยินดีในสิ่งที่มีอยู่**กล่าวคือ มีความพอใจยินดีในปัจจัยสิ่งของทรัพย์สินเงินทองที่เราได้มาแล้ว โดยปราศจากความรู้สึกมักมาก เสียใจ มีอยู่เท่าใด ก็พอใจเท่านั้น ไม่ทะยานอยากได้ในสิ่งที่มีไม่ได้และไม่ได้มี ไม่ปรารถนามากเกินกำลังความสามารถของตน และไม่มีความทะยานอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ซึ่งหมายถึง รู้จักพอประมาณนั่นเอง

๓) **ยินดีด้วยใจที่เสมอ** กล่าวคือ การละจากความรู้สึกยินดียินร้ายในสิ่งที่น่าชอบใจน่าปรารถนา และในสิ่งที่ไม่น่าชอบใจไม่น่าปรารถนาซึ่งในทางพระเรียกว่า อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ความสันโดษตามความหมายนัยนี้ มุ่งถึงการวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆที่มากระทบ อันเป็นเรื่องของโลกธรรม ทั้ง ๘ ประการ คือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ ความไม่เอนเอียงในจิตใจนี้ เกิดจากการพิจารณาด้วยปัญญาเพื่อให้เข้าใจทุกสิ่งตามความเป็นจริงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่นที่ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่งล้วนไม่แน่นอน(อนิจจัง) มีความเกิดขึ้น(อุปปาทะ) ในเบื้องต้น มีความตั้งอยู่(ฐิติ) ในท่ามกลางและมีความดับสลายไป (ภังคะ) ในที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีสิ่งใดคงทนอยู่ในสภาพเดิมได้(ทุกขัง)และทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ไม่ใช่สัตว์บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเราเขา เราไม่สามารถบังคับให้เป็นไปดังใจเราปรารถนาได้ทุกอย่างไป (อนัตตา)” ดังนี้ เมื่อเรามีความเข้าใจอย่างนี้ ก็จะทำให้มีจิตใจที่สม่ำเสมอในทุก

อารมณ์ที่มากระทบจิต มีทัศนคติเห็นภาพรวมของสรรพสิ่งเสมอกัน ไม่เดือดร้อนใจกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ลิงโลดใจกับสิ่งที่น่าปรารถนา ลักษณะนี้เรียกว่า ผู้สันโดษด้วยใจที่เสมอ

สรุปได้ว่า ในยุคปัจจุบันนี้ มีปัญหาทางสังคมมากมายที่เกิดขึ้นเพราะขาดความสันโดษ แต่กลับมีธรรมที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับสันโดษเข้าแทนที่ คือ ตัณหา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การพยายามทำความเข้าใจเรื่องสันโดษในสังคมไทย ให้เห็นว่า ความสันโดษเป็นเรื่องของสภาพจิตใจที่ยอมรับความเป็นจริงอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่การงอมืองอเท้า เกียจคร้านอย่างที่เข้าใจกันโดยมากนั้น เป็นเรื่องที่มีความจำเป็น และที่สำคัญต้องตระหนักเสมอว่า ความสันโดษมิใช่เป็นหลักธรรมที่จะปฏิบัติเพียงอย่างเดียวแล้วจะบรรลุคุณความดีได้ เพราะเวลาที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องสันโดษ พระองค์จะตรัสย้ำว่าให้มีความสันโดษในวัตถุที่เกินความจำเป็น แต่ไม่ให้สันโดษในธรรมและให้มีความเพียรพยายามกำกับในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เสมอ (ที.ม. ๑๒/๒๕/๒๕๔) หลักสันโดษจึงเป็นอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งสามารถส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นรูปธรรม (สามารถจับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (ตัวอย่างเช่นวัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ

ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึงปัญหาความเสื่อมโทรมในเชิงคุณภาพและปริมาณของสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม อันมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการพัฒนา ขอบเขตของปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถพิจารณาได้จากความรุนแรงของปัญหา มีถึง ๔ ระดับด้วยกัน คือระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีอยู่สองลักษณะด้วยกันคือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในรูปของการร่อยหรอหมดไปและความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ที่เรียกว่า ภาวะมลพิษ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลผลิตตามมาจากการที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต้องเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการกระทำของมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความสูญเสียดุลยภาพของสิ่งแวดล้อมที่มีทีท่าว่าจะเลวร้ายลงทุกวัน อันจะต้องระดมความคิดและการกระทำช่วยกันแก้ไขทุกวันนี้ก็คือ(จิรากรณ์คชเสนี, ๒๕๕๕: ๓๐๒)

๑) มลพิษทางอากาศ มาจากก๊าซหลายชนิด เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ คาร์บอนมอนนอกไซด์ คาร์บอนไดออกไซด์ ออกไซด์ของไนโตรเจน สารไฮโดรคาร์บอนต่าง ๆ รวมทั้งอานุภาคบางชนิดและไอของตะกั่ว โรงงานอุตสาหกรรมและยวดยานพาหนะ ยิ่งหนาแน่นมากเท่าไร มลพิษในอากาศก็เพิ่มมากเท่านั้น

๒) มลพิษทางน้ำ น้ำในแม่น้ำลำคลองปัจจุบันเน่าเสีย มีแนวโน้มมากขึ้น เพราะมนุษย์ได้ทิ้งขยะ สารเคมี ปุ๋ย ซากสัตว์ น้ำสกปรกจากโรงงาน ผงซักฟอก ฯลฯ มนุษย์จึงต้องเผชิญกับน้ำไม่บริสุทธิ์ที่ตนใช้ยังชีพและมนุษย์ก็ยังรู้ดีต่อไปว่า น้ำเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตอย่างหนึ่ง และน้ำที่ตนใช้ยังชีพกำลังจะเป็นพิษขึ้นทุกที แต่มนุษย์ก็ไม่หยุดยั้งในการทำน้ำให้เป็นพิษ เพราะความละเลย ความเห็นแก่ตัว มักง่าย และความไม่เอาใจใส่ของมนุษย์นั่นเอง แม่น้ำลำคลองต่าง ๆ จึงเน่าเหม็นเป็นจำนวนมาก

๓) มลพิษทางดิน การที่ดินเกิดภาวะมลพิษมีที่มาจากหลายสาเหตุ เช่น มูลของสัตว์ การใช้ปุ๋ยเกินพอดี ตะกอนของเกลือ สารเคมี โดยเฉพาะขยะมูลฝอย ถ้ากองทิ้งไว้จะเกิดการสลายตัวทำให้เกิดสารอินทรีย์และ อนินทรีย์ พอฝนตกลงมาน้ำก็จะไหลไปบริเวณข้างเคียง สารต่าง ๆ ก็ตามไปด้วย ทำให้ละแวกนั้นมีพิษไปด้วย นอกจากนี้ขยะบางอย่างก็ยากต่อการทำลายหรือทำลายเพียงบางส่วน ซึ่งถ้าทิ้งไว้ที่ใดก็มักจะคงอยู่ในสภาพเช่นนั้น ถ้าเกิดใครมักง่ายทิ้ง

ลงตามท่อระบายน้ำ จะทำให้เกิดการอุดตัน ถ้าทิ้งบงในแม่น้ำลำคลองจะทำให้ตื้นเขินและเป็นอันตรายต่อเรือที่สัญจรไปมา สิ่งที่สบายตัวยากที่กล่าวมาเช่น พลาสติก โลหะ หนัง เป็นต้น

๔) มลพิษทางอุณหภูมิ โลกปัจจุบัน นับวันอากาศจะแปรปรวนไปจากเดิม เพราะมนุษย์มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการเสริมสร้างและทำลายมนุษย์ เช่น ระเบิดไฮโดรเจน ฝนเทียม การถางป่าตัดต้นไม้ ขาดความเย็น หรือการอยู่ในเมืองอย่างแออัดไม่มีต้นไม้ทำให้ฝนไม่ตก หรือความร้อนจากอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ เครื่องจักรต่าง ๆ ตลอดจนความร้อนจากดวงอาทิตย์ เป็นต้น(ดร.นิรมล สุธรรมกิจ, ๒๕๕๑: ๒๑ – ๒๒)

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่าเกิดจาก ๒ ปัจจัย ได้แก่ปัจจัยมนุษย์ โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือด้วยความเห็นแก่ตัว เช่นการใช้ยาปราบศัตรูพืชเกินความจำเป็น การใช้ผงซักฟอกที่ทำอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ การทิ้งขยะในแม่น้ำลำคลอง การตัดไม้ทำลายป่า จนพื้นดินเป็นทะเลทรายและเกิดน้ำท่วมเป็นต้น และ ปัจจัยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาหนึ่ง อาจนำมาซึ่งปัญหาหนึ่ง เช่น การค้นพบสาร CFCที่มีคุณสมบัติไวต่อการทำปฏิกิริยา ไม่ละลายน้ำ ไม่ติดไฟ ไม่กัดวัสดุ ไม่นำความร้อน ระเหยง่ายเหมาะแก่การทำความเย็นในตู้เย็น และใช้ในการผลิตโฟมและพลาสติก ส่งผลต่อการเกิดภาวะเรือนกระจก การค้นพบ DDTที่มีประโยชน์ในการฆ่าแมลงแต่ก็เป็นอันตรายต่อคนและสัตว์เลี้ยงการค้นพบน้ำมันซึ่งเป็นเชื้อเพลิงที่ดีสำหรับเครื่องยนต์แต่ก่อให้เกิดสารพิษในอากาศอย่างมากในปัจจุบัน(ดร.นิรมล สุธรรมกิจ, ๒๕๕๑: ๒๒)

พระสงฆ์ในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งของสังคม ในการช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังดำเนินไปอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ควรจะได้ทำความเข้าใจเรื่องความหมาย ขอบข่าย และสาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมเสียก่อนแล้วจึงแสวงหาจุดที่เหมาะสมว่า พระสงฆ์ควรจะยืนอยู่ตรงไหนจึงจะเหมาะสมกับการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานี้ ล้วนมีผลกระทบแก่การดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกๆด้าน

อย่างไรก็ตามสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ที่จิตใจของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความอวิชชาวิกลจริต ละโมบ และความเกลียดชัง ฉะนั้นเราจะต้องพยายามหาทางแก้ไขที่จิตวิญญาณ และจิตวิทยา ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะพยายามแก้ไขปัญหาด้านวัตถุด้วยการใช้เทคโนโลยีที่สลับซับซ้อน การศึกษาและศาสนาเป็นแนวทางที่จะใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ โดยการทำให้คนเห็นและเข้าใจธรรมชาติมากขึ้น รู้สึกผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมของตนเอง เห็นผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากการกระทำของตน และทำให้คนเห็นว่าตนสามารถทำสิ่งใหม่ที่ดีและถูกต้องได้ การศึกษาจะต้องช่วยปลูกฝังทัศนะคติที่ดีและเปลี่ยนพฤติกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมของคน

ธรรโมสถยารักษาสิ่งแวดล้อมในทางพุทธศาสนา กิจกรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึงการมีชีวิตที่ดีที่ประเสริฐ การผลิต การบริโภค และ การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ควรสิ้นสุดที่ตัวมันเองแต่ควรจะสิ้นสุดที่การพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนดำเนินชีวิตให้สมดุลกับธรรมชาติโดยวิธีต่อไปนี้

๑. การกินให้น้อย ท่านสอนให้กินเฉพาะเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เพราะการทำดังกล่าว จะทำลายธรรมชาติน้อยลง ซึ่งจะช่วยลดมลภาวะลงด้วย
๒. การอยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ คนและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ อันได้แก่ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ถ้าทุกชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืน เขาก็จะไม่ไปรบกวนสิทธิของผู้อื่น
๓. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด พระพุทธเจ้าสอนให้คนใช้ธรรมชาติในการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม และศีลธรรมของตนเอง ดังนั้นคนต้องเรียนรู้การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด

เมื่อมนุษย์ประจักษ์ว่าการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิใช่นำประโยชน์สุข มาให้แก่มนุษย์ฝ่ายเดียวที่เคยเข้าใจกันแต่จะนำความหายนะและความทุกข์มาสู่มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็พากันให้ความสนใจต่อปัญหานี้มากขึ้นเป็นพิเศษ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของมนุษยชาติที่จะต้องเผชิญร่วมกัน ปัจจุบันนี้กระบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้เริ่มเคลื่อนไหวกันทั่วโลกเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่อย่างทุ่มเทจริงจัง แต่ยังมีมนุษย์อยู่อีกจำนวนไม่น้อยที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก มีความเห็นผิดยังคงตั้งหน้าตั้งตากอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองโดยการ

ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ไม่มีความรู้สึกถึงพิษภัยที่กำลังคืบคลานเข้ามา ไม่คิดช่วยแก้ปัญหา แต่ยังคงเพิ่มปัญหาอย่างไม่หยุดยั้ง นักอนุรักษ์ต้องต่อสู้กับปัญหาวิกฤตทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หนักหน่วงรุนแรงแล้ว ยังจะต้องเผชิญกับมนุษย์ที่ขาดจิตสำนึกซึ่งมีเครื่องมือทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง อำนาจ อิทธิพลหรือสิ่งอื่นๆ

มนุษย์ได้ประจักษ์ชัดแล้วว่า ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ของมนุษย์ทั้งมวล คงไม่มีเวลามาจับผิดกันว่าใครคือฆาตกรผู้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียยับเยิน คงไม่สามารถจะมอบให้ใครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งรับภาระแก้ปัญหาแต่เพียงกลุ่มเดียว เมื่อมนุษย์ทุกคนบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเช่นเดียวกัน และปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาก็เพราะเหตุว่ามนุษย์ใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความประมาท มนุษย์ทุกคนจึงต้องมีส่วนในการร่วมกันแก้ปัญหาตามกำลังสติปัญญา ความรู้ความสามารถ อำนาจและหน้าที่ที่ตนมีอยู่ดังนั้น

สรุปได้ว่าหากมองปัญหาตามแนวพุทธศาสนาเราก็พบว่าขณะนี้ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม กำลังมีปัญหาซึ่งอาจจะเพิ่มความรุนแรงขึ้นทุกวันจนเข้าขั้นวิกฤตขึ้นไม่วันใดก็วันหนึ่ง ชีวิตมนุษย์ตามพุทธทัศนะประกอบขึ้นมาจากธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ตามกฎของธรรมชาติ ต้องอาศัย ธาตุ ๔ ที่ส่งเข้าไปสู่ร่างกายและถ่ายเทออกมาต้องบริสุทธิ์และสมดุล ร่างกายจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ถ้าหากเสียดุลบ้างเล็กน้อย ร่างกายก็จะแสดงปฏิกิริยาออกมาในรูปของความอ่อนแอหรือป่วยไข้ ถ้ารุนแรงชีวิตจะแตกสลายทันที หากสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในสภาพวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ก็พลอยพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย แต่ถ้าเมื่อไรมีความแปรปรวนมากๆ ชีวิตมนุษย์ก็จะประสบทุกข์มากยิ่งขึ้น ภารกิจแห่งการร่วมกันเผชิญปัญหา การค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหาและทางแก้ให้พบ ซึ่งมั่นใจว่าทางแก้มีอยู่ จึงมิใช่เป็นหน้าที่ของมนุษย์เพียงคนใด คนหนึ่ง หรือกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกชีวิต เพราะมันจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความดำรงอยู่ และการล้มสลายแห่งมนุษยชาติทีเดียว

สรุป

ธรรโมสถของผู้ปกครองหรือนักบริหารต้องใช้ธรรมาธิปไตยปกครองคือเน้นธรรมะเป็นใหญ่และประชาชนต้องมีธรรมะด้วย เมื่อนักปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีจึงมีอิทธิพลต่อความประพฤติของประชาชน ความซื่อตรงของประชาชนขึ้นอยู่กับความซื่อตรงของนักปกครองการแก้ความคดส่วนใหญ่จึงต้องเริ่มมาจากฝ่ายปกครองผู้ปกครองหรือนักบริหารต้องแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญาตามหลักอริยสัจ ๔ควรนำไปปรับใช้ตามเหตุตามสถานการณ์นั้นๆให้รู้จักความสุจริตในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลารู้หน้าที่ของตน

ธรรโมสถยารักษาสังคมและเศรษฐกิจ ต้องเยียวยาไปพร้อมๆ กันโดยข้อเท็จจริงแล้วสังคมกับเศรษฐกิจไม่อาจแยกออกจากกันได้ เนื่องจากเศรษฐกิจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำมาหากิน ซึ่งต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ส่วนสังคมเป็นเรื่องที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์ และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจก็คือความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนาคือ เริ่มจากการพัฒนาคน หากบุคคลใดสามารถควบคุมตนเองได้ บุคคลนั้นจะสามารถอยู่ได้อย่างดี ไม่มีความเดือดร้อน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องในเรื่องของความพอประมาณในหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นประโยชน์ต่อตนเองในปัจจุบัน

ธรรโมสถรักษาสิ่งแวดล้อมพระพุทธศาสนาเสนอวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและรู้จักพอประพฤติปฏิบัติตนด้วยการใช้ปัญญาและพัฒนาจิตอยู่กับธรรมชาติไม่ควรเบียดเบียนธรรมชาติประดุจดัง “แมลงผึ้งสร้างรังโดยไม่ทำลายสีและกลิ่นของดอกไม้นำเกสรด้วยจะงอยปากหรือปีกทั้งสองแล้วกลับไปทำรวงรัง”

พระองค์ประกาศหลักธรรมแก่เพื่อนมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดแห่งชาติ เพศ เผ่าพันธุ์ สีผิว วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิต เพราะต่างล้วนเป็นผลผลิตมาจากกฎธรรมชาติเดียวกัน ยิ่งมองให้ลึกซึ้งในขั้นปรมัตถสภาวธรรม ก็ยิ่งพบว่าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีเราเขา มีแต่กระแสธรรมชาติล้วนๆ เท่านั้นที่กำลังไหลไปตามกฎของธรรมชาติ ต่อมามีผู้คนจำนวนมากเข้าใจธรรมะของพระองค์ บ้างก็อยู่เหย้าเรือน บ้างก็มาสมัครใจใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ท่ามกลางป่าเขา อันสงบสงัดเยือกเย็น เป็นแบบอย่างชีวิตที่บริโภคทรัพยากรธรรมชาติเพียงเพื่อยังชีพ ไม่แตะต้องส่วนเกินมาตอบสนองกิเลสตัณหาตามรอยบาทของพระ

ศาสดา กลุ่มชนเหล่านี้เรียกว่าพระสงฆ์ เมื่อมาอยู่ร่วมกันมากๆ จะเป็นต้องมีกฎระเบียบ สำหรับเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันของหมู่คณะ เรียกว่า ธรรมวินัย ซึ่งบัญญัติเป็นข้อปฏิบัติออกมา โดยหลักการมุ่งบำรุงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ในสภาพปกติ

ปัจจุบันมนุษย์กำลังมีความเข้าใจผิดว่าการทำลายธรรมชาติทำให้ตนได้รับประโยชน์มาก จึงมุ่งหน้าทำลายธรรมชาติทุกอย่างที่ขวางหน้า เพราะทำลายแล้วได้รับประโยชน์ จึงจำเป็นจะต้องเริ่มให้การศึกษาให้มนุษย์เข้าใจทั่วกันว่า มนุษย์เกิดมาจากธรรมชาติ ธรรมชาติให้ชีวิต ให้ความสะดวกสบาย ตราบใดธรรมชาติยังอยู่ ในสภาพปกติ ชีวิตก็จะมีความสุขตลอดไป แต่เมื่อใดมีทีท่าว่า ธรรมชาติถูกทำลายจนเสียดุล กฎธรรมชาติก็จะเริ่มแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ในที่สุดความทุกข์ก็จะตกแก่มนุษย์ทั่วกันโดยไม่มีเงื่อนไขว่า ผู้นั้นมีส่วนในการทำลายหรือไม่

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัวหวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้นโดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่นเห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัวแต่ถ้าคนเราแก้ปัญหาตรงจุดนี้ได้มองว่ามนุษย์เท่าเทียมกันและคนเหล่านี้ไม่เอาเปรียบกันมีจิตสำนึกดี เชื่อว่าปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมคงจะหายไป เพราะฉะนั้นคนที่เอาเปรียบคนอื่นหรือเห็นแก่ตัวควรจะมองปัญหาสังคมและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เสีย แล้วปัญหาต่างๆก็จะไม่ตามมาจะแก้ไขปัญหาง่ายมากเพียงแค่คนมีจิตสำนึก รู้จักคำว่า "หน้าที่ และมีวินัย " ปัญหาต่าง ๆ ก็คงไม่เป็นแบบวันนี้ และคงไม่ฝังรากจนเติบโตจนยากแก่การแก้ไข แต่ถ้าคิดจะแก้ไขก็คงไม่สายถ้าคิดจะทำ กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอิทธิพลของโลกาภิวัฒน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและบุคคลในสังคม ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม ควรที่ทุกฝ่ายทั้งอาณาจักรและศาสนจักรต้องประสานร่วมมือกันป้องกันแก้ไขปัญหาในระบบสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และร่วมกันปลูกจิตสำนึกบุคคลในสังคมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น

การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนผู้เป็นประชากรใหม่ของสังคมในยุคต่อๆไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันแรกที่ให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล ทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้วก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข เพราะเยาวชนในวันนี้ก็คือผู้นำและพัฒนาสังคมประเทศชาติในวันข้างหน้า

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๓๙).พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๙).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๙). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).

นิรมล สุธรรมกิจ (๒๕๕๑).สังคมกับเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ.๒๕๐๐ – ๒๕๔๕). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาสนอง ปัจโจปการี (๒๕๕๓).มนุษย์กับสังคม.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการวิชามนุษย์กับสังคม ศูนย์วิชาบูรณาการ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (๒๕๕๓). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จิรากรณ์คชเสนี (๒๕๕๕). มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

ลิขิต ธีรเวคิน (๒๕๕๐).วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ลิขิต ธีรเวคิน (๒๕๕๓). การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
อำนวย วีรวรรณ (๒๕๕๕).พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้น
ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคมปีการศึกษา ๒๕๕๘

พระมหาดิลกรัศมี วุฒิยา
อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธ
มจร ห้องเรียนวัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ/ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้งานบัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงาน ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ จำนวน ๘ รูป/คน โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบอยู่ในระดับมากที่สุด และความรู้ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านทักษะทางปัญญา อยู่ในระดับมากตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ จุดแข็ง ของบัณฑิตคือ ตั้งใจทำงาน มีจิตอาสา มีวินัย มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง จุดอ่อน ของบัณฑิต ในเรื่องภาษาอังกฤษ และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์

คำสำคัญ : ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต / การปฏิบัติงาน / การจัดการเชิงพุทธ

Abstract

This research attempted to study satisfaction of the graduate's users towards the work, Bachelor of Arts Program in Buddhist Management, Mahachulalongkorn- rajavidyalaya University, graduated in May ๒๐๑๕. The data was collected from the graduates users in Buddhist Management. ๘ sets of questionnaires were collected. The data was analyzed by frequency, percentage, and mean.

The level of satisfaction of the graduates users towards the work, Bachelor of Arts Program in Buddhist Management, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, graduated in May ๒๐๑๕ showed at a high level. Considering each side was found that there were most satisfaction; moral aspects of knowledge, interpersonal relationships and responsibilities and knowledge. There were two high levels; numerical analysis skills, communication and information technology and intellectual skills.

Strengths of the graduates were that they intended to work, volunteer, disciplinary, and self-learning ability. The weakness was that their English and computer ability was low.

Keyword/: Satisfaction of the Graduates / towards the Work / Buddhist Management

บทนำ

ยุคที่มีความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อสื่อสาร ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างสถาบันทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งผู้ที่ทำงานต้องการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาศักยภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาด้วยการปรับปรุงระบบการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาให้มีความใกล้เคียงกันกับสถาบันอุดมศึกษาที่ดีอื่นๆ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายของนักศึกษาและการเทียบโอนหน่วยกิต และ

นับตั้งแต่การประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาของประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปที่เมือง Bologna ประเทศอิตาลีเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จนเกิดข้อตกลง Bologna Process ประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปจึงปรับเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษา ที่มุ่งเน้นมาตรฐานผลการเรียนรู้ของบัณฑิต (Learning Outcomes) ในแต่ละคุณวุฒิและขยายผลการดำเนินการไปตามประเทศต่างๆ ทั่วโลก

รวมทั้งประเทศไทย ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ส่งผลกระทบให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ มีการเน้นหนักให้ปรับปรุงหลักสูตรและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อพัฒนานิสิตให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็นและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย มีการยกระดับของสถาบันการศึกษาต่างๆ ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย โดยมีสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ดำเนินโครงการจัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย (Thai Qualifications Framework for Higher Education; TQF: HEd) เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำนโยบายที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ที่มุ่งเน้นเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes) ของนิสิต ซึ่งเป็นการประกันคุณภาพบัณฑิตที่ได้รับคุณวุฒิและสื่อสารให้สังคม ชุมชน รวมทั้งสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศเข้าใจได้ตรงกันรวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นถึงผลการเรียนรู้ที่บัณฑิตได้รับการพัฒนาว่ามีมาตรฐานที่สามารถเทียบเคียงกันได้กับสถาบันอุดมศึกษาที่ดีทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาจะช่วยกำหนดความมีมาตรฐานในการจัดการศึกษาในทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ อีกทั้ง ยังเป็นการเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตร ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย โดยมั่นใจถึงผลผลิตสุดท้ายของการจัดการศึกษา คือ คุณภาพของบัณฑิตซึ่งจะมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่มุ่งหวัง สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจเป็นที่พึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต และเป็นคนดีของสังคม ช่วยเพิ่มความเข้มแข็งและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศไทย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงมีความประสงค์ที่จะสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้งานบัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงานที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนจัดการศึกษา อีกทั้งเพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและสนองเป้าประสงค์ของสังคมสืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้งานบัณฑิตที่มีต่อการปฏิบัติงาน ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘

การดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ มีระเบียบวิธีการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตการศึกษา

๑. ขอบเขตประชากร

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาจากผู้ใช้บัณฑิตที่มีนิสิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ปฏิบัติงานกับหน่วยงานนั้นๆ จำนวน ๘ หน่วยงาน

๒. ขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ จะศึกษาเกี่ยวกับการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านผลการเรียนรู้ตามกรอบ TQF ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

วิธีการศึกษา

๑. การกำหนดประชากรและขนาดตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้ใช้บัณฑิตที่มีนิสิตสาขา วิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ปฏิบัติงานกับหน่วยงานนั้นๆ จำนวน ๘ หน่วยงาน ได้แบบสอบถามทั้งหมด ๘ ชุด

นิสิต	**จำนวน (รูป/คน)**
บรรพชิต	๓
คฤหัสถ์	๕
รวม	**๘**

หมายเหตุ ข้อมูล ณ วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยเก็บข้อมูลจากจากผู้ใช้บัณฑิตที่มีนิสิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธที่ได้ปฏิบัติงานกับหน่วยงานนั้นๆ จำนวน ๘ หน่วยงาน ได้แบบสอบถามทั้งหมด ๘ ชุด

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ : ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ : แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณา (Descriptive Statistics) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยนำเสนอเป็นตาราง ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวัดระดับความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ แต่ละระดับมีคะแนนดังต่อไปนี้

ระดับความคิดเห็น	**ระดับ**
มากที่สุด	๕
มาก	๔
ปานกลาง	๓
น้อย	๒
น้อยที่สุด	๑

การแปลความหมายระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิจารณาจากค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นเป็นช่วงเท่าๆ กัน ตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, ๑๙๗๐ อ้างถึงในบุญมี พันธุ์ไทย, ๒๕๕๑: ๖๐)

คะแนน	**ความหมาย**
ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑ - ๕.๐๐	ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑ - ๔.๒๐	ความคิดเห็นในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๖๑ - ๓.๔๐	ความคิดเห็นในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๘๑ - ๒.๖๐	ความคิดเห็นในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๘๐	ความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

การเก็บข้อมูลจากผู้ใช้บัณฑิตที่มีนิสิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ปฏิบัติงานกับหน่วยงานนั้นๆ จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จำนวน ๘ ชุด และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของบัณฑิตที่ปฏิบัติงาน

การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘

ในครั้งนี้ มีผู้ใช้บัณฑิตที่มีนิสิตสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ปฏิบัติงานกับหน่วยงาน นั้น ๆ จำนวน ๘ หน่วยงาน ร่วมแสดงความคิดเห็นโดยตอบแบบสอบถาม จำนวน ๘ ชุด

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของบัณฑิตที่ปฏิบัติงาน

ข้อมูลเบื้องต้น	**จำนวน N=๘**	**ร้อยละ**
๑. สถานภาพ		
บรรพชิต	๓	๓๗.๕๐
คฤหัสถ์ชาย	๑	๑๒.๕๐
คฤหัสถ์หญิง	๔	๕๐.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๒. ระดับการศึกษา		
ระดับปริญญาตรี	๘	๑๐๐.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๓. คณะ/สถานที่ที่จบการศึกษา		
คณะสังคมศาสตร์/ห้องเรียนวัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๘	๑๐๐.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๔. สาขาวิชาที่จบการศึกษา		
การจัดการเชิงพุทธ	๘	๑๐๐.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๕. การมอบหมายงานให้บัณฑิตปฏิบัติงานในตำแหน่ง		
เจ้าหน้าที่ทั่วไป	๑	๑๒.๕๐
รับราชการ	๒	๒๕.๐๐
ธุรกิจส่วนตัว	๒	๒๕.๐๐

เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ	๑	๑๒.๕๐
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๒	๒๕.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**

จากตารางที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า สถานภาพส่วนใหญ่เป็น คฤหัสถ์หญิง จำนวน ๔ คนคิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาบรรพชิต จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ คฤหัสถ์ชาย จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ ระดับการศึกษาปริญญาตรีจำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ คณะสังคมศาสตร์ ห้องเรียนวัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จบสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ จำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ การมอบหมายงานให้บัณฑิตปฏิบัติงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ทั่วไป จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ รับราชการจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ใช้บัณฑิต

ข้อมูล	**จำนวน N=๘**	**ร้อยละ**
๑. ประเภทของหน่วยงาน		
หน่วยงานราชการ	๒	๒๕.๐๐
เอกชน	๑	๑๒.๕๐
ธุรกิจอิสระ/ส่วนตัว	๒	๒๕.๐๐
วัด	๓	๓๗.๕๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๒. ความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตที่ปฏิบัติงานในหน่วยงาน		
เจ้าอาวาส	๓	๓๗.๕๐
หัวหน้าหน่วยงาน	๓	๓๗.๕๐
เจ้าของกิจการ	๒	๒๕.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๓. งานที่ปฏิบัติอยู่ตรงหรือสอดคล้องกับสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา		
ตรง/สอดคล้อง	๘	๑๐๐.๐๐
ไม่ตรง/ไม่สอดคล้อง	๐	๐.๐๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**
๔. ระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่		
ระหว่าง ๗-๑๒ เดือน	๓	๓๗.๕๐
มากกว่า ๑๒ เดือน	๕	๖๒.๕๐
รวม	**๘**	**๑๐๐.๐๐**

จากตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ใช้บัณฑิต พบว่า ส่วนใหญ่ประเภทของหน่วยงาน ที่บัณฑิตปฏิบัติงานเป็นวัด จำนวน ๓ หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ รองลงมาหน่วยงานราชการ จำนวน ๒ หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ และธุรกิจอิสระ/ส่วนตัวจำนวน ๒ หน่วยงาน คิดเป็น ร้อยละ ๒๕.๐๐ และหน่วยงานเอกชนจำนวน ๑

หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ ความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตที่ปฏิบัติงานในหน่วยงาน คือ เจ้าอาวาส จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ หัวหน้าหน่วยงาน จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และเจ้าของกิจการจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ งานที่ปฏิบัติอยู่ตรงหรือสอดคล้องกับสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา ส่วนใหญ่ ตรง/สอดคล้อง จำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่ มากกว่า ๑๒ เดือน จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๐ รองลงมาระหว่าง ๗-๑๒ เดือน จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๙ แสดงในตารางที่ ๓-๘

ตารางที่ ๓ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ในภาพรวม

ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต	μ	คะแนน	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
๑. ด้านคุณธรรมจริยธรรม	๔.๕๓	๓๖.๒๐	มากที่สุด	๑
๒. ด้านความรู้	๔.๒๕	๓๔.๐๐	มากที่สุด	๓
๓. ด้านทักษะทางปัญญา	๓.๘๐	๓๐.๔๐	มาก	๕
๔. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	๔.๓๓	๓๔.๖๐	มากที่สุด	๒
๕. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	๓.๙๘	๓๑.๘๐	มาก	๔
รวม	**๔.๑๘**	**๓๓.๔๐**	**มาก**	

จากตารางที่ ๓ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ในภาพรวม พบว่ามีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (μ =๔.๑๘) มีระดับคะแนน ๓๓.๔๐ หากพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ๓ ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านความรู้ อยู่ในระดับมาก ๒ ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านทักษะทางปัญญา ตามลำดับ

ตารางที่ ๔ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านคุณธรรมจริยธรรม

ด้านคุณธรรมจริยธรรม	μ	คะแนน	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
๑. มีวินัย	๔.๗๕	๓๘	มากที่สุด	๑
๒. มีความอดทน	๔.๓๘	๓๕	มากที่สุด	๔
๓. มีความซื่อสัตย์	๔.๓๘	๓๕	มากที่สุด	๔
๔. เสียสละเพื่อส่วนรวม	๔.๕๐	๓๖	มากที่สุด	๓
๕. ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	๔.๖๓	๓๗	มากที่สุด	๒
รวม	**๔.๕๓**	**๓๖.๒๐**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ ๔ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ =๔.๕๓) มีระดับคะแนน ๓๖.๒๐ หากพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีวินัย ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความซื่อสัตย์ มีความอดทน ตามลำดับ

ตารางที่ ๕ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านคุณธรรมจริยธรรม

ด้านความรู้	μ	คะแนน	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
๑. ความรู้ความสามารถในวิชาชีพ	๔.๒๕	๓๔	มากที่สุด	๒
๒. ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง	๔.๓๘	๓๕	มากที่สุด	๑
๓. ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานในสาขาวิชา	๔.๓๘	๓๕	มากที่สุด	๑
๔. มีความรู้ในระดับที่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล	๔.๒๕	๓๔	มากที่สุด	๒
๕. เข้าใจในงานของตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย	๔.๐๐	๓๒	มาก	๓
รวม	**๔.๒๕**	**๓๔.๐๐**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ ๕ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านความรู้ พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ =๔.๒๕) มีระดับคะแนน ๓๔ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานในสาขาวิชา ความรู้ความสามารถในวิชาชีพ และมีความรู้ในระดับที่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อยู่ในระดับมาก ๑ ข้อได้แก่ เข้าใจในงานของตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย ตามลำดับ

ตารางที่ ๖ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านทักษะทางปัญญา

ด้านทักษะทางปัญญา	**μ**	**คะแนน**	**ระดับความพึงพอใจ**	**ลำดับที่**
๑. ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาชีพกับงานที่ได้รับมอบหมาย	๓.๘๘	๓๑	มาก	๑
๒. ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาในงานที่รับผิดชอบ	๓.๗๕	๓๐	มาก	๒
๓. ความสามารถในการวางแผนการทำงาน	๓.๗๕	๓๐	มาก	๒
๔. การตรวจสอบ ประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ	๓.๗๕	๓๐	มาก	๒
๕. ความสามารถในการเสนอข้อมูลและแนวคิดเพื่อใช้ในการตัดสินใจ	๓.๘๘	๓๑	มาก	๑
รวม	**๓.๘๐**	**๓๐.๔๐**	**มาก**	

จากตารางที่ ๖ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านทักษะทางปัญญา พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (μ =๓.๘๐) มีระดับคะแนน ๓๐.๔๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาชีพกับงานที่ได้รับมอบหมาย ความสามารถในการเสนอข้อมูลและแนวคิดเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาในงานที่รับผิดชอบ ความสามารถในการวางแผนการทำงาน และการตรวจสอบประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

ตารางที่ ๗ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ	**μ**	**คะแนน**	**ระดับความพึงพอใจ**	**ลำดับที่**
๑. ความสามารถในการทำงานเป็นทีม	๔.๑๓	๓๓	มาก	๔
๒. ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงาน	๔.๒๕	๓๔	มากที่สุด	๓
๓. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	๔.๕๓	๓๗	มากที่สุด	๑
๔. รับผิดชอบจัดการงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย	๔.๒๕	๓๔	มากที่สุด	๓

๕. ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน	๔.๓๘	๓๕	มากที่สุด	๒
รวม	**๔.๓๘**	**๓๔.๖๐**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ ๗ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ =๔.๓๘) มีระดับคะแนน ๓๔.๖๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงาน รับผิดชอบจัดการงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย และอยู่ในระดับมาก ๑ ข้อ ได้แก่ ความสามารถในการทำงานเป็นทีม ตามลำดับ

ตารางที่ ๘ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	**μ**	**คะแนน**	**ระดับความพึงพอใจ**	**ลำดับที่**
๑. ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์โดยใช้หลักเหตุผล	๔.๑๓	๓๓	มาก	๑
๒. ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข	๓.๘๘	๓๑	มาก	๓
๓. ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการติดต่อสื่อสาร	๔.๐๐	๓๒	มาก	๒
๔. ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสาร	๔.๐๐	๓๒	มาก	๒
๕. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	๓.๘๘	๓๑	มาก	๓
รวม	**๓.๙๘**	**๓๑.๘๐**	**มาก**	

จากตารางที่ ๘ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (μ= ๓.๙๘) มีระดับคะแนน ๓๑.๘๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้หลักเหตุผล ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสาร ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการติดต่อสื่อสาร ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตามลำดับ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

จุดแข็งของบัณฑิต คือ มีความรับผิดชอบในการทำงาน ตั้งใจทำงาน มีจิตอาสา สามารถทำงานเป็นทีมได้ดี
จุดอ่อนของบัณฑิต ในเรื่องภาษาอังกฤษ และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์

สรุปผลการศึกษา

จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จำนวน ๘ ชุด และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย สามารถสรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า สถานภาพส่วนใหญ่เป็น คฤหัสถ์หญิง จำนวน ๔ คนคิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาบรรพชิต จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ คฤหัสถ์ชาย จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ ระดับการศึกษาปริญญาตรีจำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ คณะสังคมศาสตร์ ห้องเรียนวัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จบสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ จำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ การมอบหมายงานให้บัณฑิตปฏิบัติงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ทั่วไป จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ รับราชการจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ ส่วนใหญ่ประเภทของหน่วยงาน ที่บัณฑิตปฏิบัติงานเป็นวัด จำนวน ๓ หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ รองลงมาหน่วยงานราชการ จำนวน ๒ หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ และธุรกิจอิสระ/ส่วนตัวจำนวน ๒ หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ และหน่วยงานเอกชนจำนวน ๑ หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ ความเกี่ยวข้องกับบัณฑิตที่ปฏิบัติงานในหน่วยงาน คือ เจ้าอาวาส จำนนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ หัวหน้าหน่วยงาน จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และเจ้าของกิจการจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐ งานที่ปฏิบัติอยู่ตรงหรือสอดคล้องกับสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา ส่วนใหญ่ ตรง/สอดคล้อง จำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐ ระยะเวลาที่บัณฑิตทำงานอยู่ มากกว่า ๑๒ เดือน จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๐ รองลงมาระหว่าง ๗-๑๒ เดือน จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐

ตอนที่ ๒ ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงาน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้รับปริญญาบัตรเมื่อเดือนพฤษภาคม ปีการศึกษา ๒๕๕๘ ในภาพรวม พบว่ามีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (μ =๔.๑๘) มีระดับคะแนน ๓๓.๔๐ หากพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ๓ ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านความรู้ อยู่ในระดับมาก ๒ ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านทักษะทางปัญญา ตามลำดับ โดยแยกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๒.๑ ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ =๔.๕๓) มีระดับคะแนน ๓๖.๒๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีวินัย ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เสียสละเพื่อส่วนรวม และมีความซื่อสัตย์ มีความอดทน ตามลำดับ

๒.๒ ด้านความรู้ พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ =๔.๒๕) มีระดับคะแนน ๓๔ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานในสาขาวิชา ความรู้ความสามารถในวิชาชีพ และมีความรู้ในระดับที่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อยู่ในระดับมาก ๑ ข้อได้แก่ เข้าใจในงานของตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย ตามลำดับ

๒.๓ ด้านทักษะทางปัญญา พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (μ =๓.๘๐) มีระดับคะแนน ๓๐.๔๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาชีพกับงานที่ได้รับมอบหมาย ความสามารถในการเสนอข้อมูลและแนวคิดเพื่อใช้ในการตัดสินใจ

ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาในงานที่รับผิดชอบ ความสามารถในการวางแผนการทำงาน และการตรวจสอบประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

๒.๔ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด (μ =๔.๓๘) มีระดับคะแนน ๓๔.๖๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔ ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับระบบการทำงาน รับผิดชอบจัดการงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย และอยู่ในระดับมาก ๑ ข้อ ได้แก่ ความสามารถในการทำงานเป็นทีม ตามลำดับ

๒.๕ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (μ= ๓.๙๘) มีระดับคะแนน ๓๑.๘๐ หากพิจารณาเป็นรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้หลักเหตุผล ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการติดต่อสื่อสาร ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการติดต่อสื่อสาร ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ตามลำดับ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ จุดแข็ง ของบัณฑิตคือ ตั้งใจทำงาน มีจิตอาสา มีวินัย มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และจุดอ่อน ของบัณฑิต ในเรื่องภาษาอังกฤษ และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์

ข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากการวิจัย

จากการศึกษา การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตต่อการปฏิบัติงานปีการศึกษา ๒๕๕๘ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ศึกษานำมาเป็นข้อเสนอแนะในแต่ละประเด็นเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารของสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

๑. ด้านคุณธรรมจริยธรรม จุดเด่นที่ค้นพบ คือ บัณฑิตมีวินัย จุดที่ควรปรับปรุงคือ มีความอดทน

๒. ด้านความรู้ จุดเด่นที่ค้นพบ คือ บัณฑิตมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง จุดที่ควรปรับปรุงคือ เข้าใจในงานของตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย

๓. ด้านทักษะทางปัญญา จุดเด่นที่ค้นพบ คือ บัณฑิตความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาชีพกับงานที่ได้รับมอบหมาย จุดที่ควรปรับปรุงคือ การตรวจสอบประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

๔. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ จุดเด่นที่ค้นพบ คือ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จุดที่ควรปรับปรุงคือ ความสามารถในการทำงานเป็นทีม

๕. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จุดเด่นที่ค้นพบคือ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้หลักเหตุผล จุดที่ควรปรับปรุงคือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

รายการอ้างอิง

บุญมี พันธุ์ไทย (๒๕๕๑). **ระเบียบวิธีวิจัยการศึกษาเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การจัดการสาธารณูปการในการอนุรักษ์โบราณสถาน

พระครูศรีหิรัญธรรมาทร (สุริยา อาจิตปุญฺโญ)
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี

บทคัดย่อ

โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้สติปัญญา และความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคมในสมัยนั้นๆ สถานที่และสิ่งของเหล่านั้น เมื่อตกทอด เป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเรา ก็กลายเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุ เช่นเดียวกับอาคาร และวัตถุ ที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไป แบบนี้ไม่ขาดตอน ฉะนั้น โบราณสถาน และโบราณวัตถุ จึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษ ที่อยู่ในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็ก จนถึงหมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยเรา ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาดังกล่าว แสดงพัฒนาการของผู้สร้างสมัยก่อน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เป็นหน้าที่ของคนรุ่นเรา และรุ่นต่อๆ ไป การ "อนุรักษ์" และการ "พัฒนา" จึงเป็นหลักการที่ต่อเนื่องกัน ไม่ใช่ "ปฏิปักษ์" กันอย่างที่บางคนเข้าใจ

ประเทศเราโชคดี ที่มี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระประมุขของชาติ ที่ทรงพระปรีชาสามารถ และเข้าพระราชหฤทัยประโยชน์ของทรัพยากรทุกประเภทอย่างลึกซึ้ง จนเกิดโครงการ "พัฒนา" ในพระราชดำริเป็นตัวอย่างให้หน่วยงานรัฐบาล และเอกชน ดำเนินตามจนบรรลุความสำเร็จมากมายในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัส ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน และโบราณวัตถุไว้ด้วย เพื่อให้ช่วยกันอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

คำสำคัญ: การสาธารณูปการ, การอนุรักษ์โบราณสถาน

Abstract

Historical site and antique are not natural resources which can arise naturally but on the other hand, they are cultural resources which human spent their esprit, knowledge and capability to entirely create or modify from natural resource for human and society interest during such period. Such place and object accede as heritage to our generation and become historical site and antique and this will happen in the same way with building and object we create nowadays will become historical site and antique in the future successively. Therefore, historical site and antique are accounted as one of historical evidences which tells origin of human ancestor in every social class trace back from minority community to village, city and nation levels to current generation. History or such background displays evolution of ancient creator but a mission of conserving such heritage is a responsibility of our generation and the next generation. "Conservation" and "development" are consecutive procedure not "opponent" procedure as commonly understand.

Thailand is fortunate as our King Bhumibol Adulyadej, Head of the Country, with his wisdom, ability and acknowledgment of advantages of all resources, therefore, he initiated "development" project as example for public and private sectors to successfully follow. He also gave a speech on importance of historical site and antique which are the cultural resources to encourage the conservation and benefit them in right manner.

Keyword: PUBLIC RENOVATION MANAGEMENT, CONSERVATION OF ANCIENT PLACE

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลได้มีการจัดการสาธารณูปการขึ้นแล้วก็คือ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้เสด็จไปยังเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารเข้าไปเฝ้า หลังจากทรงสดับธรรมแล้วทรงเลื่อมใสและได้ทรงดำริว่า สวนเวฬุวันของเรานี้แล ไม่ไกลไม่ใกล้จากบ้านนัก สะดวกด้วยการคมนาคม ควรที่ประชาชนผู้ต้องประสงค์จะพึงเข้าไปเฝ้าได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงัด เสียงไม่กึกก้อง ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สงัด และควรเป็นที่หลีกเร้นอยู่ตามสมณวิสัย พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ถวายพระราชอุทยานแห่งนี้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาหลังจากได้สดับพระธรรมเทศนา วัดเวฬุวันมหาวิหาร เป็นอารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา แต่จากเหตุการณ์ย้ายเมืองหลวงแห่งแคว้นมคธ หลายครั้งในช่วง พ.ศ. ๗๐ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัดเวฬุวันมหาวิหารขาดผู้อุปถัมภ์และถูกทิ้งร้างอย่างสิ้นเชิงในช่วงพันปีถัดมา มีการค้นพบหลักฐานบันทึกเก่าแก่ว่า เมืองราชคฤห์อยู่ในสภาพปรักหักพังแต่ยังมีพระภิกษุหลายรูปช่วยกันดูแลรักษาปัดกวาดอยู่เป็นประจำ[๑]

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๖ สมัยเดียวกันกับประเทศศรีลังกา ด้วยการส่งพระสมณฑูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ๙ สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์อินเดีย ในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ทั้ง ๗ ประเทศในปัจจุบันได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย[๒] ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่นพระปฐมเจดีย์และรูปธรรมจักรกวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของประเทศพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะและพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจ เผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนามี ๖ ฝ่าย คือ

๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม

๒) การศาสนศึกษา

๓) การศึกษาสงเคราะห์

๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕) การสาธารณูปการ

๖) การสาธารณสงเคราะห์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงด้านสาธารณูปการเป็นหลักสำคัญ คือ การสาธารณูปการ หมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน คือ

---

[๑]วิ.มหา.(ไทย), ๔/๖๓/๕๕.

[๒]พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธศาสน์กับชาติไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓.

๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยก วัดราษฎ์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การบำเพ็ญกุศลต่างๆ

๔) การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการ อาจหมายรวมถึงการอนุรักษ์โบราณสถาน เพราะการอนุรักษ์โบราณสถาน คือการดูแลรักษา ซ่อมแซม โบราณสถานเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การสงวน การบูรณะและการปฏิสังขรณ์โบราณสถานด้วย การอนุรักษ์โบราณสถานนั้นนับเป็นกิจอันสำคัญอีกประการหนึ่งของพระภิกษุสงฆ์และพระสังฆาธิการในฐานะผู้พำนักอาศัยในวัด จึงมีหน้าที่ในการดูแลรักษามรดกอันล้ำค่าเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไปโดยปริยายด้วยเป็นสมบัติของวัดที่ต้องรักษาไว้ พระสงฆ์ส่วนมากได้กระทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างดีเยี่ยม สามารถบำรุงรักษาเสนาสนะ หรือโบราณสถาน โบราณวัตถุในวัด รวมถึงสิ่งมีค่าอื่นๆ ให้คงอยู่ในสภาพดี และเมื่อชำรุดก็สามารถซ่อมแซมด้วยวิธีการที่คงสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุไว้ได้อย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลงสภาพมากนัก

ถึงอย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้มีประเด็นที่มีความสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาและทำการวิเคราะห์โดยนำผลการวิเคราะห์มาใช้ในการสนับสนุนด้านข้อมูลการจัดทำวิทยานิพนธ์โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดความชัดเจนถูกต้องและความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ประเด็นที่จะกล่าวถึงนี้คือ ในส่วนของความสำคัญและปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถาน ถึงแม้ว่าบรรดาโบราณสถานทั้งหลายจะมีความแข็งแกร่งเพียงใด ก็ย่อมมีวันเสื่อมสภาพตามกาลเวลา ตัวการที่ทำลายโบราณสถานมีหลายประเภทเช่น กาลเวลาที่ยาวนาน ภัยพิบัติจากธรรมชาติ คือ กระแสลม แสงแดด สายฝน และละอองน้ำ ทำให้ผิวที่ละเอียดอ่อนของสถาปัตยกรรม ประติมากรรมที่งดงามถูกกัดกร่อน ร่อนจนผุ นอกจากนี้ยังเกิดจากภยันตรายทางสังคม เช่น การเกิดสงคราม การทำลายของมนุษย์ในรุ่นต่อๆ มาที่ค่านิยมเปลี่ยนไปจนขาดความศรัทธาในรูปแบบของสถาปัตยกรรมรุ่นเก่า การขาดความเอาใจใส่ ทอดทิ้ง การขาดความรู้ความเข้าใจในการบำรุงรักษาดูแล ทำให้โบราณสถานหลายแห่งถูกรื้อทำลายโดยปราศจากความระมัดระวัง ทำให้การสึกกร่อนทรุดโทรม แม้จะมีการพยายามในการบูรณะสงวนรักษาไว้บ้างแล้ว แต่ว่าการกระทำไปโดยขาดความรู้ทางวิชาการ ก็อาจเป็นเหตุให้โบราณสถานนั้นต้องเสื่อมสลายไปในเวลาอันรวดเร็วกว่าที่ควร

ดังนั้นการอนุรักษ์โบราณสถานจำเป็นต้องทำคำนึงถึงหลักวิธีการ อย่างถูกวิธี อีกด้วย มิฉะนั้นความพยายามในการอนุรักษ์ก็จะเป็นการทำลาย หากพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการดูแล และไม่เห็นถึงความสำคัญหรือไม่เข้าใจในหลักการ อาจทำให้โบราณสถานเหล่านั้นเสื่อมสภาพลงเร็วกว่าเท่าที่ควร แต่หากพระสงฆ์ให้ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวก็จะช่วยกันรักษาและคอยให้ความรู้ชี้แนะกับชาวบ้านให้เห็นความสำคัญของโบราณสถาน และสร้างจิตสำนึกว่าโบราณสถานเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติ ที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้โบราณสถานเหล่านั้นมีอายุยืนยาวเพื่อให้ชนรุ่นหลังรับรู้ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ ของท้องถิ่นในประเทศไทย จากความสำคัญดังกล่าว

การจัดการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ.๒๕๕๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

๑)การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยก วัดราษฎ์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรี่ยไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ กล่าวว่าเป็น “คำนาม” หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ สำหรับ สาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎ์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่นการจัดงานวัด การรับบริจาค

๔. การศาสนสมบัติของวัด

ตามความหมายที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยได้สรุปว่ามีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำ ด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม

๒. การกระทำ ด้วยเอกสารรายงาน

๓. การทำ โดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วน ทุกชั้น ต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมการสาธารณูปการและส่งเสริมการสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติต้องสอดส่องดูแล ชี้แจง แนะนำ ในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังต่อไปนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

๓. ควบคุมให้แต่ละวัดสร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รับ – จ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕. ควบคุมดูแลการเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานประดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่พระสังฆาธิการและเห็นผลงานของพระสังฆาธิการได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลุกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุหากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัครสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการจึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น[๓]

เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี กล่าวโดยสรุปลักษณะงานมีดังต่อไปนี้

---

[๓]พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

๑. หมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกกิจการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎ์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่นการจัดงานวัด การเรี่ยไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

ความหมายทั้ง ๔ ประการ ข้างต้นนี้ ว่ากันโดยเนื้อหาสาระหรือลักษณะงานแล้วเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด อาคารสถานที่ หรือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อกิจการ ของวัดในด้านอื่นๆ เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมและการใช้วัดเป็นฐานในการรองรับคนเพื่อให้เข้ามาฟังธรรม หรือชักจูงให้คนเข้าวัดเพื่อที่พระสงฆ์ท่านจะได้ทำการเผยแผ่ธรรมเป็นต้น

พัฒนาการของวัดในพระพุทธศาสนานั้น เริ่มจากการที่พระพุทธเจ้าทรงรับวัดเวฬุวันเป็นแห่งแรก และต่อมาก็ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น และถ้ำ และจากการศึกษาวัดในสมัยพุทธกาลพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑. ไม่ไกลบ้านนัก

๒. ไม่ใกล้บ้านนัก

๓. สะดวกแก่การไปวัดและการมาวัด

๔. เหมาะที่ประชาชนจะไปพบพระได้

๕. กลางวันไม่พลุกพล่าน

๖. กลางคืนเงียบสงัด

๗. ไม่มีเสียงกึกก้อง

๘. ปราศจากกลิ่นตัวคนที่เดินเข้าออก

๙. เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบสงัด

๑๐. เหมาะที่พระสงฆ์จะหลีกเร้นอยู่ตามสมณวินัย

ในสังคมไทย วัดซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์ มีความสำคัญโดยนัยต่างๆ แต่เมื่อบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง วัดและชุมชนมีความเหินห่างกัน ซึ่งสาเหตุอย่างหนึ่งที่เป็นเช่นนี้ ก็เกิดจากสภาพของวัดเอง เพราะเมื่อกาลเวลาได้ล่วงไปแล้ว วัดก็เสื่อมโทรมไปด้วยเหตุผลหลายประการ มีวัดจำนวนไม่น้อยที่หมดคุณค่าอันควรแก่การเลื่อมใสศรัทธา เพราะเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกและความไม่มีระเบียบ สภาพดังกล่าวทำให้ประชาชนพากันเหินห่างวัด คลายความเลื่อมใสนอกจากนั้น บทบาทของวัดที่ยังพอมีเหลืออยู่บ้างก็มีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมคือ

๑. วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของภิกษุสามเณร กลายเป็นที่อยู่อาศัยของคฤหัสถ์มากกว่า

๒. วัดเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนหนุ่มจากท้องที่อื่น ซึ่งแม้อุปัชฌาย์ก็ไม่รู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๓. วัดซึ่งเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายๆ กับโรงพระตามแบบมหายานในต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก

๔. วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่นเป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก และขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธา ไม่อยากเข้าวัด

๕. วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข[๔]

---

[๔]ชำเลือง วุฒิจันทร์, **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๘๖.

สรุปความมุงหมายของการสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การที่จะพัฒนาวัด หรือสาธารณูปการ เพื่อให้วัดกลับมามีบทบาทต่อชุมชน หรือสังคมที่วัดตั้งอยู่ เพื่อใช้วัดเป็นฐานการรองรับการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาท่ามกลางสภาพการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้น สมควรที่วัดจะต้องมีการดำเนินการด้านสาธารณูปการโดยแบ่งลักษณะงานออกเป็น ๓ ประการคือ

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดหรือการจัดการสาธารณูปการ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการมีวัดนั้นเจ้าอาวาสจะต้องมีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหว และบำเพ็ญตนเป็น “อัตถจารีบุคคล” คือเป็นคนทำประโยชน์ โดยการจัดกิจการต่างๆ ของวัดด้านสาธารณูปการตามหลักการ ๔ อย่าง คือ

๑.๑ อาวาสสัปปายะ คือ การทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณียสถาน เป็นที่รื่นรมใจ เจริญตา แก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นอาราม คือมีการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่รื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ และควรจัดสถานที่ของวัดให้เป็นสัดส่วนมีเรือนคลังที่เก็บของใช้เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป

๑.๒ อาหารสัปปายะ คือ อาหารเป็นที่สบาย ไม่เดือนร้อนด้วยการแสวงหาอาหารในสมัยก่อนเป็นหน้าที่พระภัตตุเทศ ส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดให้มีสวัสดิการอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการควรรวมเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้ ควรมีการกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรแบ่งเป็นสาย มีการจับสลากเปลี่ยนเวรกันทุก ๗ วัน เพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวบุคคล ควรมีการจัดฉันรวมกันในที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์ คือ ทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดิเรกลาภ ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปัฏฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวาย และสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายในเวลาก่อนและหลังอาหาร ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับกิจนิมนต์ และแจกจ่ายกิจนิมนต์ให้ทั่วถึงด้วยความเป็นธรรมและควรจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

๑.๓ บุคคลสัปปายะ คือ การจัดให้มีบุคคลเป็นที่สบาย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของวัด โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในวัดหรือบริเวณวัดอันประกอบไปด้วย คนวัด ๔ ประเภท คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา (แม่ชี) และเด็กวัด การจัดสาธารณูปการจะต้องคำนึงถึงบุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ โดยจัดให้มีที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปะปนกัน ดำเนินการให้มีการแบ่งเขตที่อยู่กันอย่างชัดเจน มีการวางระเบียบปฏิบัติในด้านต่างๆ ของวัดให้เหมาะสม

๑.๔ ธรรมสัปปายะ คือ การจัดให้มีธรรมมะเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายของการมีวัด คือเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรม การจัดการสาธารณูปการใดๆ ของวัดจึงไม่ควรที่จะลืมหัวใจที่จะก่อให้เกิดความธรรมสัปปายะ คือการจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนตามสมควรแก่กาลสมัยนั้นๆ ด้วยการจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับระบบการดำเนินชีวิตในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนที่สนใจและนับถือศาสนามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กิจกรรมที่ดำเนินการอาจแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ กิจกรรมประจำวัน เป็นกิจที่จะทำให้เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การทำวัตรสวดมนต์ทำวัตรร่วมกันเช้า – เย็น เสร็จพานั่งสมาธิภาวนา หรือการเปิดเทปกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมมะให้ชุมชนได้รับฟัง แต่สิ่งที่ทำได้ง่ายที่สุด คือ การเขียนพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ ในบริเวณวัด กิจกรรมในวันหยุดประจำสัปดาห์ หรือจะจัดกันในวัดพระ ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรมด้วยการเทศนา อบรมธรรม การเจริญพระกัมมัฏฐาน หรือจิตตภาวนาการรักษาศีลอุโบสถ เป็นต้น และกิจกรรมในวันสำคัญของศาสนาโดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญนั้นๆ เช่น การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม หรือตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้วัดเป็นที่สัปปายะ ดังกล่าวข้างต้น เจ้าอาวาสจะต้องจัดให้มีการดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการของวัดเพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน และมีสภาพเป็นวัดในทางพระพุทธศาสนา คือ

๒.๑ การทำป้ายชื่อวัด ซึ่งนิยมทำด้วยวัสดุที่คงทน มีขนาดพอสมควร เขียนระบุชื่อวัดและที่ตั้งให้ถูกต้อง และทำการจัดตั้งให้เหมาะสมสังเกตได้ง่าย

๒.๒ การทำประวัติวัด ซึ่งนิยมเขียนประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อวัด มีความหมายอย่างไร สถานที่วัด มีอาณาเขตกว้างยาวเท่าไร ถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายในวัด สร้างเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อพ.ศ.อะไร สิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไรลำดับเจ้าอาวาส นับตั้งแต่เริ่มสร้างวัดมาจนถึงปัจจุบัน สถิติพระภิกษุสามเณรและ ฆราวาสว่ามีเท่าไร สถิติการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๒.๓ การทำแผนผังวัด หรือการวางแผนผังของวัด โดยสมควรที่จะมีการประชุมระหว่างเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ในการวางแผนผังของวัด เพื่อให้สะดวกในการก่อสร้าง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัดและเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่จะต้องจัดต้องทำการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๒.๔ การสร้างถาวรวัตถุอันเหมาะสม เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดจะต้องพยายามรักษาความเป็นระเบียบ ในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นไปตามแปลนที่ได้ตกลงกันไว้ โดยเน้นที่ประโยชน์ในการใช้ และชุมชนเป็นหลัก

๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตราที่ ๔๐ ได้แบ่ง ศาสนสมบัติออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ศาสนสมบัติส่วนกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง ๒. ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

การจัดการดูแลรักษา ศาสนสมบัติทั้งสองประเภทนั้น มีทั้งที่อยู่ในส่วนของรัฐและของมหาเถรสมาคม ซึ่งผู้ดูแลส่วนมากก็คือเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการที่อยู่ในเขตปกครองพื้นที่นั้นๆ จะต้องจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือ การจัดการดูและรักษาคุ้มครองป้องกันศาสนสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหายเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้มีการปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้

๓.๑ ถ้าวัดใดยังไม่มีโฉนดแสดงกรรมสิทธิ์เป็นสถานที่ตั้งวัดเจ้าอาวาสต้องรีบดำเนินการจัดทำให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งการปักปันเขตกันอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๓.๒ ถ้าวัดใดยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เจ้าอาวาสต้องดำเนินการให้เรียบร้อย ให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และจัดการขึ้นทะเบียนที่ธรณีสงฆ์ และจัดการทำบัญชี ที่กัลปนา (ที่อุทิศผลประโยชน์ถวายวัด) ให้เป็นหลักฐาน และดำเนินการจัดที่ธรณีสงฆ์และ ที่กัลปนาสงฆ์ของวัดให้เกิดประโยชน์แก่วัดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ทำให้ประชาชนเดือนร้อน

๓.๓ ควรจัดทำบัญชีถาวรวัตถุของวัด ปูชนียวัตถุของวัด และถ้าเป็นไปได้ควรถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน และจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของวัด เก็บไว้เป็นหลักฐานให้เรียบร้อย[๕]

การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ

ประวัติการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุมรดกทางวัฒนธรรมของไทยเรานั้นมีมาช้านาน ซึ่งเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงเกียรติของชาติไทย ที่ผ่านมาพบว่ามรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวนั้นได้เสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ ตามกาลเวลา ไม่ว่ายุคใดๆ โดยเฉพาะโบราณสถานโบราณวัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ตลอดไป รัฐบาลจึงได้ทำการคุ้มครอง ปกป้องและรักษา โดย

---

[๕]ชำเลือง วุฒิจันทร์, **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕), หน้า ๘๖.

การใช้กฎหมายเพื่อการลงโทษผู้ทำลายมรดกทางวัฒนธรรมหรือโบราณสถานโบราณวัตถุ โดยกฎหมายที่ใช้ในครั้งแรกคือกฎหมายตราสามดวง ซึ่งนำมาใช้ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และทั้งนี้ยังมีการออกข้อบังคับในการคุ้มครองวัดขึ้นแต่จะมีความรุนแรงน้อยกว่ากฎหมายตราสามดวงและเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ยังคงใช้กฎหมายดังกล่าวอยู่แต่จะมีการชักชวนให้ประชาชนหันมาสนใจเรื่องการสงวนรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งโบราณคดีสโมสร และจัดแสดงนิทรรศการในปี พ.ศ.๒๔๒๙ เพื่อให้ทุกคนเห็นถึงความสำคัญของโบราณสถานโบราณวัตถุหรือวัฒนธรรมของชาติและร่วมกันรักษาไว้มิให้ถูกทำลาย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ กำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ดูแลสงวนรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุโดยตรง โดยให้ออกประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๔๖๖ เพื่อคุ้มครองโบราณสถานและโบราณวัตถุ และเมื่อรัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้ดำเนินการด้านการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งราชบัณฑิตยสภาขึ้น โดยมีวิธีสงวนรักษาโบราณสถานเป็น ๓ แบบ คือ

๑. การสืบค้นให้รู้ว่ามีโบราณสถานอยู่ที่ใดบ้าง โดยราชบัณฑิตยสภาได้มีการขอให้เทศาภิบาลต่างมณฑลช่วยสืบค้นแล้วแจ้งที่มาให้ทราบเพื่อทำบัญชีและกำหนดลงในแผนที่ ประเทศไทย

๒. การตรวจ คือ ให้ผู้เชี่ยวชาญออกไป ณ โบราณสถานที่ได้รับแจ้ง และพิจาณาดูอายุ สมัย และความสำคัญซึ่งบางครั้งต้องมีการขุดตรวจด้วย

๓. การรักษา เนื่องจากโบราณสถานในประเทศนั้นมีมากเกินกว่าที่ราชบัณฑิตยสภาจะดำเนินการได้ทุกแห่ง จึงเป็นการดูแลรักษาเฉพาะสถานที่สำคัญก่อน โดยมีลักษณะของการดำเนินการเป็น ๓ ขั้น คือ

ขั้นต่ำ เป็นการห้ามมิให้ผู้ใดรื้อทำลายโบราณสถานที่ควรสงวนรักษาไว้

ขั้นกลาง จัดการถากถางที่บริเวณและค้ำจุนป้องกันโบราณสถานมิให้หักพังต่อไป

ขั้นสูง การปฏิสังขรณ์ ให้กลับคืนสภาพดีเหมือนเดิม โดยมีแนวทางในการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ ๓ ประการ

๑. ขอให้อนุรักษ์ไว้ตามรูปแบบเดิม อย่าให้เปลี่ยนรูปร่างและลวดลายไปเป็นอย่างอื่นและตามใจชอบ

๒. อย่าให้รื้อทำลายโบราณสถานที่สำคัญเพื่อจะสร้างของใหม่

๓. จะต้องรักษาสภาพแวดล้อมของโบราณสถาน ไม่ให้อาคารใหม่เข้าไปเบียดจนทำให้ของโบราณสถานเสียสง่า ควรจัดผังบริเวณในเขตวัดให้มีที่ดินสำหรับก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้น[๖] โดยเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐบาลได้ยุบราชบัณฑิตยสภาแบ่งออกเป็น ๒ หน่วยงาน คือ

ราชบัณฑิตยสถาน ทำหน้าที่ด้านการศึกษาค้นคว้าวิทยาการขั้นสูงสาขาต่างๆ

กรมศิลปากร ทำหน้าที่ด้านการบำรุงรักษาวิชาการช่างต่างๆ โดยให้แผนกโบราณคดีกับแผนกวรรณคดีขึ้นสังกัดกรมศิลปากร การดำเนินงานต่างๆ ในการศึกษาค้นคว้าโบราณคดีและการอนุรักษ์โบราณสถานและการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้โอนมาเป็นกองโบราณคดี กรมศิลปากรตั้งแต่บัดนั้นมา

การอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากรก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๕ กรมศิลปากรมีหน้าที่รับผิดชอบการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานที่ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ตามบัญชีของราชบัณฑิตยสภาโดยขั้นต้นได้อาศัยแนวทางที่สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศดำเนินการบูรณะโบราณสถานในแหลมอินโดจีนเป็นหลัก คือ หลักการที่ว่า ไม่ซ่อมแซมโบราณวัตถุแต่ค้ำจุนรักษาโบราณสถาน ถ้าส่วนใดพังทลายหายไป ก็ใช้หินหรือไม้ใหม่วัสดุประเภทเดียวกันเข้าแทนที่ แต่หินและไม้ที่ใส่ใหม่นั้นจะไม่จำหลักลวดลายให้ใช้ของเกลี้ยงๆ ให้รู้ได้ว่าเป็นของใส่ใหม่ ซึ่งจะนิยมทำกับโบราณสถานร้างหรือไม่ได้มีประโยชน์ใช้สอยแล้วในปัจจุบัน ต่อมาภายหลังได้มีการดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานเพื่อเปิดเผยให้เห็นในส่วนรากฐาน

---

[๖]กรมศิลปกร ๒๕๓๓ข, **โบราณคดีเพชรบุรี,** (กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปกร), หน้า ๒๔-๒๕.

แต่เนื่องจากยังคงรักษาหลักการเดิมที่ว่าให้รักษาไว้เท่าที่ปรากฏจึงไม่ได้ทำการบูรณะโบราณสถานทำให้เกิดการชำรุดเสียหาย ดังนั้นทฤษฎีการค้ำยันโบราณสถานนี้จึงไม่เหมาะกับโบราณสถานของไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็น ประเภทอิฐดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๕ – ๒๕๑๐ กรมศิลปากรจึงปรับยุทธวิธีในการอนุรักษ์โดยให้การขุดแต่งและบูรณะเป็นงานที่ต่อเนื่องกัน และถือหลักการที่ว่าซากชิ้นส่วนโบราณสถานที่ยังไม่ได้เคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่นั้นจะซ่อมแซมรูปทรงสถาปัตยกรรมที่ชัดเจนที่สุด ซึ่งวิธีการนี้จะให้ช่างเทคนิคที่มีความชำนาญทางการก่อสร้างเป็นผู้ดำเนินการ อันเป็นการสวนทางกับกระบวนการอนุรักษ์ตามทฤษฎีและแนวปฏิบัติสากลที่นานาประเทศดำเนินการ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กรมศิลปากรจึงได้ปรับปรุงโครงสร้างกองโบราณคดีใหม่ โดยมอบงานการศึกษารูปแบบให้นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งจะช่วยขยายความจากหลักฐานที่พอได้มากขึ้น กว่าการศึกษาเฉพาะซากสถาปัตยกรรม ส่วนการบูรณะโบราณสถานก็มอบให้สถาปนิก วิศวกร ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และการนุรักษ์สภาพแวดล้อมของโบราณสถานด้วย ซึ่งเป็นการขยายแนวคิดมาจากกฎบัตรการอนุรักษ์เมืองเวนิสเข้ามาใช้ และดำเนินงานสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

การอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากรในปัจจุบันส่วนใหญ่จะยึดถือระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีเนื้อหาที่สำคัญได้แก่การอนุรักษ์ คือการดูแลรักษาตัวโบราณสถานมิให้ชำรุดหรือถูกทำลายลงไปกว่าที่เป็นอยู่ การอนุรักษ์มีการปฏิบัติงานหลายระดับ ซึ่งแต่ละระดับเป็นไปตามคำนิยมของแต่ละท้องถิ่น และมีวิธีการที่แตกต่างไปตามแต่วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน เช่น ศิลาแลง หิน อิฐ ไม้ และยังเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิอากาศของแต่ละท้องถิ่นด้วยการอนุรักษ์นั้นไม่เพียงแต่การเก็บอาคารเพื่อการ “รักษา” เท่านั้นหากหมายถึงการถนอมดูแลรักษาทุกสิ่งจากตัวอาคารถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและบรรยากาศในจินตภาพอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์โดยเชื่อว่าเมืองไม่ใช่เป็นเพียงผลงานที่แสดงในพิพิธภัณฑ์หาก แต่เป็นศูนย์กลางของความมีชีวิตที่ดำเนินต่อไปหลักการเพื่อการอนุรักษ์มีดังนี้

๑.เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น

๒.เพื่ออนุรักษ์อาคารกลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง

๓.เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆให้กับอาคาร

๔.จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจว่าที่นั้นๆมีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย

๕.จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

ในปัจจุบันเป็นยุคของการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าเท่าเทียมกับอารยประเทศนั้นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นหลักการในการพัฒนาโดยไม่ทำลายและต้องพยายามที่จะรักษา ดุลยภาพระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาให้เหมาะสมที่จะสามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการได้จำเป็นจะต้องเข้าใจในหลักการเสียก่อนการอนุรักษ์กับการพัฒนานั้นไม่ใช่สิ่งตรงข้ามอันแยกออกจากกันแต่จะต้องถือว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นส่วนอันสอดประสานกันดังกล่าวเป็นอันหนึ่งอันเดียวดังเกลียวเชือกซึ่งหากยอมรับในข้อตกลงคำกล่าวนี้ย่อมสรุปเป็นหลักการได้คือ

๑.พึงขจัดความเชื่ออย่างผิวเผินที่ว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นสิ่งขัดกัน

๒.พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่าแท้ที่จริงการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้นเป็นส่วนประกอบต่อกันและกันถ้าเราต้องการสร้างชีวิตจิตใจให้แก่เมืองใดชุมชนใดเราต้องหวนกลับไปศึกษาชีวิตจิตใจในอดีตของเมืองนั้นเสียก่อนคำกล่าวนี้ย่อมเป็นเครื่องเตือนใจแก่นักพัฒนาเมืองทั้งหลายว่าถ้าอยากสร้างให้ดีเท่าใดก็อดไม่ได้ที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์โบราณวัตถุและโบราณสถานให้ดีควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองด้วย”

การยอมรับในข้อที่ว่ามรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของโลกซึ่งมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษาฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันสิ่งต่างๆเหล่านี้ให้รอดพ้นจากอันตรายร้ายแรงนานัปการซึ่งได้แก่การพังทลายอันเกิดขึ้นจากการละเลยไม่เอาใจใส่หรือมลพิษในอากาศหรือสาเหตุอื่นๆอีกมากมายโดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบในเรื่องการรื้อทำลายเพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่หนทางหนึ่งในการอนุรักษ์ให้ได้ผลนั้นคือการดัดแปลงนำเอาสถาปัตยกรรมต่างๆและโบราณสถานนำมาใช้ในลักษณะการ

อย่างใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมและเกิดความสอดคล้องกับสภาวการณ์ในปัจจุบันแต่กิจการดังกล่าวจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสามารถรักษาหลักการของการอนุรักษ์ไว้ได้คือผลของการดัดแปลง จะต้องยังคงไว้ซึ่งลักษณะส่วนใหญ่และรายละเอียดส่วนสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือโบราณสถานนั้นเช่นเดียวกับคงไว้ซึ่งคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมและคงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวิชาที่เกี่ยวเนื่องจากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าในปัจจุบันแนวความคิดในด้านการอนุรักษ์มิใช่การอนุรักษ์ในลักษณะที่แตะต้องไม่ได้แต่จะต้องอนุรักษ์ในลักษณะที่สามารถผสมกลมกลืนกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน[๗]

ประเภทของโบราณสถาน[๘]

(๑)แบ่งตามประเภทของวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

(๑.๑)โบราณสถานที่ก่อสร้างด้วยดินได้แก่เนินดินกำแพงดินคูเมืองหรือถนน

(๑.๒)โบราณสถานที่ก่อสร้างด้วยอิฐได้แก่โบสถ์วิหารพระปรางค์เจดีย์

(๑.๓)ประเภทที่สร้างด้วยหินได้แก่ปราสาทหินต่างๆเช่นเทวสถานต่างๆกำแพงเมืองป้อมประตูเมืองโบสถ์เจดีย์ฯลฯหินที่นิยมใช้ในการก่อสร้างมักจะเป็นทรายและศิลาแลง

(๒)แบ่งตามหน้าที่และลักษณะการใช้ประโยชน์ในอดีตของโบราณสถานคือ

(๒.๑)ศาสนสถานได้แก่สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นตามความเชื่อในศาสนาต่างๆและใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเช่นเทวสถานในทางศาสนาพราหมณ์หรือวัดร้างในทางพุทธศาสนาเป็นต้น

(๒.๒)โบราณสถานที่ใช้ในการสาธารณูปโภคได้แก่โบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันเช่นคูเมืองสระน้ำอ่างเก็บน้ำสระพังหรือบ่อบาดาลในมัยสุโขทัยเป็นต้น

(๒.๓)โบราณสถานที่เกี่ยวกับการป้องกันศัตรูได้แก่โบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันเมืองจากศัตรูเช่นประตูเมืองป้อมประตูเมืองหรือกำแพงเมืองเป็นต้น

(๒.๔)โบราณสถานที่เป็นที่อยู่อาศัยได้แก่โบราณสถานที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่เช่นบ้านเรือนวังเป็นต้นหรืออาจดัดแปลงโดยอาศัยธรรมชาติเช่นถ้ำที่มีมนุษย์เข้าไปอาศัยและทิ้งร่องรอยไว้

(๒.๕)โบราณสถานที่ใช้ในอุตสาหกรรมได้แก่บริเวณที่มีการทำอุตสาหกรรมในสมัยโบราณมีการก่อสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการทำอุตสาหกรรมเช่นเตาทุเรียนใน สมัยสุโขทัยซึ่งเป็นเตาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเผาเครื่องปั้นดินเผา

(๒.๖)โบราณสถานที่ใช้ในการฝังศพโบราณสถานที่ใช้เป็นที่ฝังศพที่มีขนาดใหญ่โตส่วนมากสร้างขึ้นเพื่อฝังศพของกษัตริย์ในสมัยโบราณเช่นสุสานที่ฝังศพหรือพีรามิดที่ใช้เก็บศพของกษัตริย์อียิปต์โบราณ

โบราณสถานแบ่งออกตามการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันเป็น๒ประเภทใหญ่ๆคือ

๑.โบราณสถานที่ร้างแล้วได้แก่โบราณสถานที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างและไม่มีคนอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์แล้ว

๒.โบราณสถานที่ยังไม่ร้างได้แก่โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างและยังมีคนอยู่อาศัยหรือเข้าไปใช้ประโยชน์อยู่

กองโบราณคดี แบ่งโบราณสถานออกเป็น ๗ ประเภท

๑. อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึง อนุสรณ์สถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงบุคคลหรือเรื่องราวสำคัญ สมควรที่ประชาชนจะต้องจดจำรำลึกถึงในฐานะที่เป็นแบบฉบับ

---

[๗]สว่าง เลิศฤทธิ์, **โบราณคดีแนวคิดและทฤษฎี**, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอเอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๒-๙๓.

[๘]สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการ ปี ๒๕๓๘ – ๒๕๔๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

๒. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ได้แก่ อาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางรูปแบบโครงสร้างและองค์ประกอบอื่น ๆ

๓. อาคารสัญลักษณ์ของเมือง ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้าง สะพานหรือลำคลอง ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านเมืองนั้น

๔. ย่านประวัติศาสตร์ ได้แก่ อาคารทางการค้า การพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรมในอดีตที่มีลักษณะของตนเอง มีเรื่องราวเนื้อหาของย่านนั้นโดยเฉพาะ

๕. อุทยานประวัติศาสตร์ ได้แก่ พื้นที่ใด ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ถนนหนทาง และสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ฯลฯ สมควรรักษาไว้

๖.นครประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมือง หรือบริวารของเมืองที่มีแบบอย่างวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพของอาคาร สถานที่ หรือมีอาคารประเภท ๑-๕ อยู่พร้อมมูล และยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน

๗.ซากโบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดี ได้แก่ซากหรือแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีรวมทั้งสถานที่สำคัญต่าง ๆ

เมื่อโบราณสถานมีสภาพที่แตกต่างกันหลายสภาพเช่นนี้ การกำหนดแนวทางให้นักอนุรักษ์ดำเนินการก็ต้องแตกต่างกันออกไปตามสภาพของโบราณสถานนั้นๆ การอนุรักษ์โบราณสถานต่าง ๆ มีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อาคารประวัติศาสตร์กับย่านประวัติศาสตร์ กับอุทยานประวัติศาสตร์ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ แม้จะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบการอนุรักษ์ที่เหมือนกันแต่มีวิธีการผ่อนปรนแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของโบราณสถานประเภทนั้น และเทคนิคที่แตกต่างกัน ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงสภาพของท้องถิ่น วัตถุ และสภาพของสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละเมืองประกอบด้วย

สาเหตุของการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โบราณสถานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองประเภทอสังหาริมทรัพย์ที่สามารถบ่งบอกเรื่องราวต่างๆในอดีตนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและเทคโนโลยีของมนุษยชาติซึ่งอนุชนรุ่นหลังสามารถค้นคว้าและศึกษาหาความรู้จากโบราณสถานเมื่อผู้ศึกษามีความรู้พื้นฐานด้านต่างๆเพียงพอและได้มีการศึกษาย้อนหลังกลับไปตามขั้นตอนพร้อมทั้งอาจต้องทำการขุดค้นเพิ่มเติมดังนั้นโบราณสถานจึงเปรียบเสมือนเป็นแหล่งความรู้หรือตำราที่มิได้เรียบเรียงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนอกจากนี้โบราณสถานยังเปรียบได้กับผู้อาวุโสหรือบรรพบุรุษของมนุษยชาติที่มีอายุยาวนานแม้ว่าโบราณสถานบางแห่งจะชำรุดทรุดโทรมและหมดสภาพการใช้งานแล้วก็ตามก็เปรียบเสมือนบรรพบุรุษของมนุษยชาติดังนั้นการใช้งานและการดูแลรักษาโบราณสถานจึงควรปฏิบัติเช่นเดียวกับการปฏิบัติต่อบรรพบุรุษหรือญาติผู้ใหญ่การแสดงความเคารพคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนต่อโบราณสถานเหล่านั้นจำเป็นต้องปฏิบัติซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแหล่งโบราณสถานมีประโยชน์ดังนี้

๑.ประโยชน์ในด้านวิชาการโบราณสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมายไม่ว่าจะเป็นโบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปกรรมสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ศิลป์

๒.ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีในการก่อสร้างการเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างเทคนิคต่างๆการเลือกทำเลที่ตั้งการทำรากฐานก่อนการก่อสร้างเป็นต้น

๓.ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวโบราณสถานต่างๆส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

๔.เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

๕. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจเกิดการหวงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา

๖.ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของคนในชาติ

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อโบราณสถานสิ่งมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นของหายากและเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติถึงแม้ว่าสภาพสังคมในปัจจุบัน จะมีอิทธิพลผลักดันในด้านผลของการเร่งรัดพัฒนาให้ทันสมัยขึ้นแต่การพัฒนาดังกล่าวก็ต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อย่างได้ดุลยภาพให้เข้ากับชีวิตในสังคมปัจจุบันและสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่โดยต้องไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของสิ่งเหล่านั้นไปอย่างน่าเสียดายสาเหตุที่ทำให้เกิด

การชำรุดเสื่อมโทรมของโบราณสถานอาจแบ่งออกได้เป็นหลายสาเหตุมิได้หมายความว่าโบราณสถานหนึ่งๆจะชำรุดเสื่อมสภาพเนื่องจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งโดยเฉพาะกรมศิลปากรอธิบายสาเหตุการชำรุดเสื่อมสภาพของโบราณสถานว่ามีหลายสาเหตุและหลายกระบวนการซึ่งจะเกิดขึ้นพร้อมๆกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาดสาเหตุที่คาดว่าทำให้โบราณสถานเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพแบ่งออกเป็น๒ประเภทใหญ่ๆดังนี้

๑. สาเหตุภายในหมายถึงกระบวนการเสื่อมสภาพของโบราณสถานซึ่งเกิดจากสาเหตุภายในตัวโบราณสถานเองได้แก่ชนิดและคุณสมบัติของวัตถุที่เป็นรากฐานของโบราณสถาน สถานที่ตั้งลักษณะโครงสร้างและน้ำหนักของโบราณสถานการคำนวณและการออกแบบโครงสร้างไม่ถูกต้องความผิดพลาดทางด้านเทคนิคการก่อสร้างเป็นต้น

๒.สาเหตุภายนอกหมายถึงกระบวนการเสื่อมสภาพของโบราณสถานที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสิ่งแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเคมีชีววิทยาและจุลชีววิทยาสาเหตุเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น๒กลุ่มดังนี้

๒.๑สาเหตุจากมนุษย์มนุษย์เป็นศัตรูที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อโบราณสถานโบราณวัตถุและเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆกันเช่นเก็บรักษาไม่ถูกต้องการเคลื่อนย้ายการจับถือหรือจับต้องโดยขาดความระมัดระวังและการรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแม้กระทั้งการลักลอบขุดทำลายเพื่อหาวัตถุมีค่าการจงใจทำลายทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุเหล่านั้นแตกหักเสียหายกร่อนลงได้อีกประการที่น่าคำนึงถึงคือการพัฒนาบ้านเมืองได้แก่การสร้างความเจริญตัดถนนหนทางการขยายพื้นที่ทำการเกษตรการก่อสร้างสถานที่ราชการที่พักอาศัยฯลฯมีส่วนที่เป็นภัยต่อโบราณสถานโบราณวัตถุเช่นการตัดถนนผ่านไปใกล้โบราณสถานก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนทำให้โบราณสถานแตกร้าวหรือทรุดเสียหายได้

๒.๒สาเหตุจากธรรมชาติ

ก.ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศมีผลต่อโบราณสถานโบราณวัตถุชนิดต่างๆในลักษณะที่แตกต่างเช่นวัตถุจำพวกอินทรีย์วัตถุจะประกอบด้วยเซลล์ที่มีคุณสมบัติดูดน้ำและความชื้นได้ดีเมื่อมีความชื้นสูงเซลล์ในวัตถุจะดูดความชื้นเข้าไปทำให้เกิดการพองตัวแต่เมื่ออุณหภูมิสูงขึ้นความชื้นลดลงอากาศร้อนน้ำที่ถูกดูดเข้าไปจะระเหยออกมาทำให้เซลล์หดตัว ถ้าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นไปโดยเร็วมีมากขึ้นและติดต่อกันเป็นระยะเวลานานจะทำให้วัตถุนั้นชำรุดเช่นเสียรูปทรงไปแตกร้าวหรือบิดเบี้ยวเป็นต้นอีกประการหนึ่งการที่ความชื้นถูกสะสมอยู่บนวัตถุเป็นเวลานานจะก่อให้เกิดเชื้อเห็ดราสาหร่ายตะไคร่น้ำบนวัตถุได้พวกเชื้อราจะดูดความชื้นจึงทำให้เนื้อวัตถุขาดความแข็งแรงเปื่อยหรือขาดได้ง่ายหรือเกิดรอยเปื้อนบนวัตถุซึ่งยากจะแก้ไขให้ดีได้เหมือนเดิม

ข. ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศโดยปกติอากาศมักจะมีแก๊สเสียปะปนอยู่มากพวกนี้มักจะเป็นกรดแก๊สโดยเฉพาะบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรมหรือในเมืองที่มีการจราจรแออัดของเสียเหล่านี้ได้แก่พวกคาร์บอนไดออกไซด์ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ไอของกำมะถันเขม่าควันไฟควันดำต่างๆแก๊สเหล่านี้มีสภาพเป็นกรดกำมะถันและกรดคาร์บอนิกซึ่งทำลายเซลล์ของวัตถุให้เกิดชำรุดเสียหายไป

ค.แสงสว่างไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติหรือแสงประดิษฐ์จะมีแสงอุลตร้าไวโอเลตอยู่ด้วยซึ่งจะทำลายเนื้อวัตถุประเภทอินทรีย์ได้มากเช่นทำให้สีซีดเนื้อวัตถุเปราะกรอบขาดง่ายขาดความเหนียวเกิดการหดตัวขยายตัวทำให้รูปทรงบิดเบี้ยวเสียลักษณะเดิมไปการชำรุดเสียหายจากแสงสว่างที่เกิดกับวัตถุนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของแสงระยะเวลาที่ถูกแสงปริมาณของแสงลักษณะของการตกกระทบของแสงและประเภทของวัตถุด้วย

ง. เนื่องจากจุลชีวะเช่นพวกเห็ดราสาหร่ายตะไคร่น้ำแบคทีเรียต่างๆพวกนี้เกิดได้ดีในที่ที่ความชื้นสูงคือมีความชื้นสัมพัทธ์ตั้งแต่๗๐เปอร์เซ็นต์ขึ้นไปและอุณหภูมิที่ค่อนข้างอบอุ่นมากกว่าประมาณ๒๐-๒๕องศาเซลเซียสเมื่อพวกจุลชีวะนี้มีคุณสมบัติในการดูดความชื้นได้ดีเมื่อมีความชื้นสะสมไว้มากจะก่อให้เกิดการชำรุดกับวัตถุได้ดังนั้นจึงจำเป็นต้องควบคุมสิ่งแวดล้อมควบคุมความชื้นของบรรยากาศให้พอเหมาะให้มีความชื้นสัมพัทธ์ในระหว่าง๖๐-๖๕เปอร์เซ็นต์โดยการทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกก็จะเป็นการตัดปัญหาความชื้นออกไปได้

จ.ภัยพิบัติทางธรรมชาติเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวแต่เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้เช่นแผ่นดินไหววาตภัย อุทกภัยอัคคีภัยฟ้าผ่าเป็นต้น

การเสื่อมโทรมของแหล่งโบราณสถานเมื่อสังคมไทยยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า “การสูญหายทางวัฒนธรรม” คือการเกิดวัฒนธรรมใหม่เข้ามาทดแทนที่ของเก่าดังนั้นในปัจจุบันการดัดแปลงรื้อถอนหรือทำลายโบราณสถานเกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมของสังคมที่มีการรับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงรสนิยมในเรื่องรูปแบบเดิม(ของเก่า) ที่สังคมปัจจุบันคิดว่าล้าสมัยทำให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์เป็นการทำลายแหล่งโบราณสถานให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด[๙]

สรุปประเด็นการจัดการสาธารณูปการในการอนุรักษ์โบราณสถานได้ดังนี้

สภาพในปัจจุบันได้รับอิทธิพลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนวัฒนธรรมจากชาติตะวันตกเป็นอย่างมากและมีแนวโน้มที่จะได้รับมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่หยุดยั้งผลกระทบดังกล่าวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงโดยไม่รู้ตัว ในที่สุดก็อาจจะลืมเลือนวัฒนธรรมและค่านิยมของไทยอันเป็นสาเหตุให้สังคมไทยสูญเสียเอกลักษณ์หรือความเป็นคนของตนเอง ปัญหาดังกล่าวหากไม่ได้รับการยับยั้งหรือแก้ไขก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างรุนแรงได้เนื่องจากศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนใน ทุกด้านแต่กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกดังกล่าวประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมโลก ก็ย่อมต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นเราจึงควรที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะและวัฒนธรรมไทยให้เป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับนับถือต่อสังคมโลกเพื่อนำมาซึ่งเกียรติ ศักดิ์ศรีของประเทศไทยและความเป็นไทยหากเราทุกคนละเลยและทอดทิ้งศิลปวัฒนธรรมไทย เกียรติภูมิของแผ่นดินและประเทศชาติในปัจจุบันก็คงจะสูญสิ้นดังนั้นจากความสำคัญของศิลปะและวัฒนธรรมไทย จึงสมควรยิ่งที่รัฐบาลและประชาชนทุกคนทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันรณรงค์การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย โดยให้เยาวชนรู้จักใช้วิจารณญาณเลือกรับแต่สิ่งดีที่มีค่าจากภายนอกนำมาปรับเปลี่ยนใช้ให้สอดคล้องกับสังคมไทย รู้จักที่จะรักษาสิ่งที่ดีมีคุณค่าของเราไว้ และปลูกฝังให้เยาวชนไทยเกิดความซาบซึ้งภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย อันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและส่งผลให้เกิดความสุขในวิถีชีวิตตน วิถีชีวิตของสังคมส่วนรวมอันจะนำมาซึ่งความมั่นคงของชาติบ้านเมืองของเรา ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน แต่เดิมลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในอดีตจะเป็นไปในบทบาทของผู้พิทักษ์รักษา เนื่องมาจากพระสงฆ์แต่ก่อนจะมีความคิดในเรื่องการอนุรักษ์เป็นอย่างมาก มักเป็นผู้รวบรวมโบราณวัตถุจากที่ต่างๆ มาไว้ที่วัดของตน หรือบางครั้งเป็นผู้ทำการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปโบราณที่ ถูกทิ้งร้างตามที่ต่างๆ ด้วยกุศลเจตนาอันบริสุทธิ์ที่ปรารถนาให้พระพุทธรูปเหล่านี้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม หักพักเป็นที่น่าสังเวชใจแก่ผู้พบเห็น

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร ๒๕๓๓ ข. **โบราณคดีเพชรบุรี**. กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดีกรมศิลปากร.

ชำเลือง วุฒิจันทร์. **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.

พระเทพเวที (ประกอบ ธมฺมเสฏฺโฐ). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระ ศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

วิ.มหา.(ไทย), ๔/๖๓/๕๕.

---

[๙]อเนก สีหามาตย์, บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๘ - ๖๓.

สว่าง เลิศฤทธิ์. **โบราณคดีแนวคิดและทฤษฎี.** ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๗.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. **การถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการ หลักสูตรการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมของวัด.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด,๒๕๔๐.

อเนก สีหามาตย์. บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร. **ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

ธรรมาธิปไตยในสังฆาธิปไตย : กรณีศึกษาพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ)

พระอธิการธวัชชัย คมฺภีรโต (แสงโสภณ)
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี E-Mail: bledindaeng@hotmail.com.

บทคัดย่อ

ธรรมาธิปไตยมิใช่ระบบการปกครองโดยตรง แต่เป็นหลักการที่สามารถนำไปใช้กับการทำงานทุกระบบได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม ฯลฯ ดังนั้น ในแง่ธรรมประยุกต์สามารถนำใช้ในด้านการบริหารการปกครองได้ ดังจะเห็นจากนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ คือ พระเจ้าจักรพรรดิ ตามคติของพระพุทธศาสนา ต้องมีหน้าที่หนึ่งในห้าประการ คือ ธรรมาธิปไตย ซึ่งมีความหมายว่า ยึดธรรมเป็นใหญ่ ได้แก่ ยึดถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลและหลักการ กฎ กติกาที่ชอบธรรมเป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ดังนั้น ผู้ปกครองไม่ว่าในระบบใดจึงต้องยึดความถูกต้อง ความยุติธรรม หรือความดีงามเป็นหลัก เรียกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องโปร่งใส หากสังคมใดไม่มีธรรมาธิปไตย ปัญหาความไม่เป็นธรรมย่อมเกิดขึ้นได้ในสังคมนั้น ไม่เว้นแม้กระทั่งสังคมสงฆ์

คำสำคัญ:ธรรมาธิปไตย, สังฆาธิปไตย

ABSTRACT

Dhammadhipateyya is not the direct political system but it is the principle to be used for every working system such as economy, education and society etc. Therefore, in the view of applied Dhamma can use for the government administration that the great rulers like the great kings or emperors in the view of Buddhism must have the one-fifth factor, is Dhammadhipateyya that means to stick with Dhamma such as to rely on real fact, right, goodness, reason and principle ,rule, regulation as the social norm, respect the Dhamma, admiration the Dhamma, Dhamma preference and to live with Dhamma. So, the rulers in any political system must realize to rely on right , fairness or goodness as the major principle that means everything must have the transparency and if any society does not have Dhammadhipateyya and then the problem of unfairness will happen in that society including Sangha society.

Keywords : Dhammadhipateyya, Sanghadhipateyya

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัฒน์รัฐต่าง ๆ ทั่วโลกมีการเชื่อมโยงการบริหารจัดการที่มีลักษณะพึ่งพิงกันและกัน และเอื้อประโยชน์แลกเปลี่ยนทั้งในส่วนของรัฐกับบุคคลที่อาจแอบแฝงผลประโยชน์ที่ซับซ้อน การบริหารจัดการรัฐของประเทศไทยและรัฐเล็ก ๆ มักตกอยู่ภายใต้อำนาจผู้นำรัฐบาลเพียงคนเดียวหรือพรรคเดียว การตัดสินใจบางเรื่อง บางโครงการอาจก่อให้เกิดความเสียหายโดยรวมแก่รัฐ แม้รัฐจะให้อำนาจการบริหารแก่รัฐบาล แต่ต้องหารจัดการรัฐควบคู่กับคุณธรรม สังคมตรวจสอบความโปร่งใสได้ บทความของ เมร์เมเยอร์กับเคลิซาเนทพัค เรื่อง การนำหลักธรรมาภิบาล

ตรวจสอบการบริหารกิจการรัฐตามระเบียบกฎหมายทั่วโลก แปลโดย พระครูศรีกิตติสุนทรซึ่งได้ประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ ดังนี้ การตรวจสอบการบริหารจัดการรัฐที่ผู้บริหารมีอำนาจการบริหารกิจการรัฐตามระเบียบกฎหมาย หากแต่การบริหารนั้นต้องตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย บุคคลหลากหลายกลุ่ม ซึ่งความต้องการเหล่านั้นมีความหลากหลายซับซ้อน โดยการบริหารจัดการรัฐนั้นอาจถูกต้องตามกฎหมาย แต่ไม่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และระบุว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องมือที่ควรนำมาใช้ตรวจสอบรัฐทั่วโลก ผู้เขียนจึงขอนำเสนอข้อมูลเสริมบทความเพื่อชี้ให้เห็นถึงการบริหารกิจการของรัฐที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายแต่ขาดคุณธรรม จริยธรรมบริหารงานเอื้อต่อพวกพ้อง

ผลประโยชน์ทับซ้อนจากมุมมองของฝ่ายค้าน

การบริหารจัดการรัฐตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลต้องได้รับการตรวจสอบ โดยเฉพาะฝ่ายค้าน การบริหารกิจการรัฐที่ดีแม้จะถูกบริหารงานถูกต้องตามกฎหมายแล้ว รัฐต้องบริหารไม่ให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อน มุมมองของฝ่ายค้านพบว่ารัฐบาลยิ่งลักษณ์บริหารงานล้มเหลว เอื้อพวกพ้อง ปล่อยให้มีการทุจริตฯ แนะต้อง ยุติ ๕ เหตุแห่งความเสื่อม ที่อาคารรัฐสภา นายจุรินทร์ลักษณวิศิษฏ์ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะประธานวิปฝ่ายค้าน กล่าวว่า ได้รับมอบจากผู้นำฝ่ายค้านและ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ และพรรครักประเทศไทย จำนวน ๑๕๗ รายชื่อ เพื่อสรุปการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๘ และรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล ตามมาตรา ๑๕๙ (พรรคประชาธิปัตย์สรุป รัฐบาลยิ่งลักษณ์บริหารงานล้มเหลว, ออนไลน์)

โดยก่อนการอภิปราย ฝ่ายค้านเจอปัญหาหลายประการ เริ่มตั้งแต่การพยายามลดความน่าเชื่อถือจากรัฐมนตรีว่าการอภิปรายเป็นเพียงแค่พิธีกรรม ทั้งที่ความจริงเป็นหน้าที่ของฝ่ายค้านในการตรวจสอบฝ่ายบริหารแทนประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยต่อมามีการพยายามทำให้เข้าใจว่าเป็นฝ่ายค้านที่ค้านทุกเรื่อง ซึ่งไม่ใช่เรื่องจริง เพราะจากการเสนอกฎหมายเข้าสภาฯ ของรัฐบาลทั้งหมด ๕๙ ฉบับ ฝ่ายค้านยกมือให้ ๕๗ ฉบับ ไม่เห็นด้วยแค่ ๒ ฉบับ คือ พ.ร.ก.กู้เงิน ๓.๕ แสนล้านบาท ซึ่งไม่เห็นด้วยเพราะเป็นการออก พ.ร.ก. ที่รัฐบาลอ้างว่าเร่งด่วน ซึ่งความจริงพิสูจน์แล้วว่า มีการเบิกเงินแค่ ๒-๓ หมื่นล้าน แต่รัฐบาลต้องการรอให้การอภิปรายไม่ไว้วางใจผ่านไปก่อน เพื่อความคล่องในการดำเนินการ

ต่อมาคือร่างพระราชกฤษฎีกาโอนหนี้จากกระทรวงการคลังไปยังธนาคารแห่งประเทศไทย เช่นเดียวกับการทำสัญญาผูกพันระหว่างไทยกับต่างประเทศทั้งหมด ๓๑ เรื่อง ฝ่ายค้านก็สนับสนุนทั้งหมด และที่ว่ามีการพยายามจับมือกับกลุ่มองค์การพิทักษ์สยามนั้น ขอทำความเข้าใจว่า ฝ่ายค้านยื่นญัตติก่อนที่กลุ่มองค์การพิทักษ์สยามจะชุมนุมด้วยซ้ำ ตรงนี้คือความจริง แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลพยายามลดความน่าเชื่อถือผู้นำฝ่ายค้าน เพื่อให้ญัตติที่ตรวจสอบมีปัญหา

ทั้งนี้ เดิมไม่คิดอภิปราย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รองนายกรัฐมนตรี ตรงกันข้ามกลับชื่นชมความกล้าหาญ ที่ยอมรับความจริงว่า เป็นขี้ข้าของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี แต่มีประเด็นที่อภิปรายคือ การไม่ถอดยศ พ.ต.ท.ทักษิณ เพราะขณะที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้สอบถามไปยังคณะกรรมการกฤษฎีกาถึง ๒ ครั้ง ได้คำตอบตรงกันว่า คดีของ พ.ต.ท.ทักษิณ เข้าเกณฑ์การถูกถอดยศทุกประการ หรือถูกถอดยศเมื่อต้องคำพิพากษาถึงที่สุด (จำคุก)

ต่อมารัฐบาล น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ให้ ร.ต.อ.เฉลิม ดูแลสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) แต่ไม่เกิดอะไรขึ้น ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรี ได้ตอบสื่อ ๒ ข้อ คือ ไม่ถอดถอนและจะเพิ่มยศให้ด้วย ขณะที่ร.ต.อ.เฉลิม บอกว่าที่ศาลตัดสินจำคุกคดีที่ดินรัชดานั้น ไม่ใช่การทุจริต ทั้งที่กฎหมายของสำนักงาน ป.ป.ช. ก็บอกชัดเจนว่า มีความผิดรวมถึงคู่สมรส และกฎหมายก็ออกมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ ก่อนที่ พ.ต.ท.ทักษิณ จะรับตำแหน่งด้วยซ้ำ

ขณะที่ พล.อ.อ.สุกำพล สุวรรณทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม สรุปได้ ๓ เรื่อง คือ การแต่งตั้งปลัดกระทรวงกลาโหมโดยมิชอบ โดยมีเป้าหมายในการเข้าไปแทรกแซง พร้อมกับพบว่านายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทำผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ และ พ.ร.บ.จัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๕๕๑ ทั้งที่สำนักปลัดกระทรวงกลาโหมต้องเป็นผู้เสนอ แต่ พล.อ.อ.สุกำพล ล้วงลูกผิดกฎหมาย และการที่นายกรัฐมนตรีทูลเกล้าฯ เสนอชื่อทั้งที่มีปัญหาก็เป็นการไม่บังควร ส่อไปในทางมิชอบ หรือไม่ทำตามจริยธรรม ซึ่งผิดอย่างร้ายแรง

ต่อมาคือเรื่องจัดซื้อเรือลาดตระเวน ๓ ลำ มูลค่า ๕๕๘ ล้านบาท ซึ่งจากการตรวจสอบข้อร้องเรียนปรากฏว่ามีการฮั้วกัน แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกลับเซ็นยกเลิกการชะลอ เรื่องที่ ๓ คือการเปลี่ยนระบบยิงลูกหลอกจรวจนำวิธีเรือรบ ที่เปลี่ยนจากแท่นหมุนได้รอบทิศทาง มาเป็นแท่นที่ยึดอยู่กับที่ ซึ่งไม่ถูกต้อง

ด้าน พล.ต.ท.ชัจจ์ กุลดิลก รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นั้น มีเหตุผล ๓ ประเด็นหลักๆ คือ การทำผิดกฎหมายฮั้วประมูล ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่จนทำให้รัฐเสียหาย โดยเฉพาะงบฯ เยียวยาน้ำท่วม ๑.๒ แสนล้าน ใน ๒๖ โครงการ ที่ให้กรมเจ้าท่าดำเนินการ สุดท้ายผลงานขุดลอกแม่น้ำ ๗ สายแม่น้ำเละเทะ อีกทั้งทำบัญชีเท็จ

เรื่องที่ ๒ คือเรื่องตลาดนัดจตุจักร ตอนยึดที่ของการรถไฟฯ มาจากกทม. ก็บอกว่าจะตั้งบริษัทลูกมาดูแล กลายเป็นการยึดแล้วมายกให้บริษัท ที เอ เอ็มแมเนจเมนท์ฯ จัดการ ซึ่งตอนนี้แผงก็ยังว่าง

สุดท้ายคือการแจ้งบัญชีทรัพย์สินเท็จต่อสำนักงาน ป.ป.ช. กรณีเป็นเจ้าหนี้นายสุริยา ลาภวิสุทธิสิน อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ จำนวน ๒๓๒ ร้อยล้าน และเรื่องนี้ภริยาของ พล.ต.ท.ชัจจ์ ก็ฟ้องนายสุริยา ด้วยว่าเงินส่วนหนึ่งนั้นเป็นเงินของ พล.ต.ท.ชัจจ์ และ พล.ต.ท.ชัจจ์ ก็รู้เป็นอย่างดี เพราะได้เชิญนายสุริยา มาตกลง ซึ่งเรื่องนี้ พล.ต.ท.ชัจจ์ จึงไม่สมควรดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่อไป

คนสุดท้ายคือ น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โดยมีข้อกล่าวหา ๓ ประเด็นใหญ่ คือ เบียดบังอำนาจและงบประมาณของประชาชน เพื่อประโยชน์ตนเองและครอบครัว พฤติกรรมที่ชัดเจนคือ ค่าแรง ๓๐๐ บาท ที่ต้องรอถึงเดือนถึงมกราคม ๒๕๕๖ ทั้งที่บอกว่าทำได้ในปี ๒๕๕๕ จากการหาเสียงที่ผ่านมา อีกทั้งเงินเดือนปริญญาตรี ๑.๕ หมื่นบาท ก็ปรากฏว่าไม่ใช่เงินเดือน แต่เป็นค่าครองชีพ ที่หลายๆ รัฐบาลให้อยู่แล้ว สุดท้ายคือ การให้บริการรถไฟฟ้า ๒๐ บาท ตลอดสาย แต่ประเด็นที่เอื้อพวกพ้องกลับทำทันที โดยไม่มีเงื่อนไข เช่น การร้องขอให้ประเทศญี่ปุ่นออกวีซ่าให้กับ พ.ต.ท.ทักษิณ พร้อมกับตอบแทนตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ให้กับผู้ที่ดำเนินการ

นอกจากนี้ ยังลักไก่ออก พ.ร.บ.พระราชทานอภัยโทษ อีกทั้ง ประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ผ่าน พ.ร.บ.ปรองดอง มากกว่านั้น คือการเอางบฯ ฉุกเฉินจำนวน ๑๐๐ ล้านบาท ไปประกันตัวผู้ต้องหาที่มาชุมนุมแล้วถูกศาลตัดสินจำคุก

ประการที่ ๒ คือ นายกรัฐมนตรีบริหารงานล้มเหลว โดยเฉพาะการบริหารประเทศและปากท้องของประชาชน เช่น การแก้ปัญหาเกษตรกร โครงการรับจำนำข้าว ซึ่งที่สุดท้ายแล้ว เจ๊ง เพราะต้นทุนสูงฝีมือต่ำ เกิดการทุจริต และประชาชนจนเหมือนเดิม มากกว่านั้นคือทำให้ประเทศไทยเสียแชมป์การส่งออกข้าว

ประการสุดท้ายคือ นายกรัฐมนตรีปล่อยให้มีการทุจริต ทำผิดกฎหมาย โดยเฉพาะงบเยียวยาน้ำท่วม ๑.๒ ล้านบาท ซึ่งเป็นงบกลาง ตรวจสอบยาก พฤติกรรมก็คือว่า นายกรัฐมนตรี สร้างภาพด้วยการเปิดงานต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ต่อมามีการสั่งย้ายเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) และแก้ตัวทั้งๆ ที่รู้ว่า เลขาฯ ป.ป.ท.กำลังแฉ ๓ เรื่อง คือการนำเข้ารถหรู ไซฟ่อนเงิน และทุจริตงบฯ น้ำท่วม

สุดท้ายนายจุรินทร์ เชื่อว่าแผนบันได ๕ ขั้น ไม่สามารถล้มรัฐบาลได้อยู่แล้ว ลงมติเมื่อไรก็มีการอุ้มกันไว้ แต่สิ่งที่จะล้มรัฐบาลได้ก็คือ ตัวของนายกรัฐมนตรี และการบริหารงานที่ล้มเหลว ซึ่งนายกรัฐมนตรีต้องยุติเหตุแห่งความเสื่อม ๕ ข้อ ดังนี้

๑.หยุดทำผิดกฎหมาย หรือปล่อยให้มีการทุจริต

๒.ต้องมีวุฒิภาวะในการเป็นนายกรัฐมนตรี ในสภาฯ ซึ่ง ๑ ปีกว่า นายกรัฐมนตรีไม่สามารถแสดงได้โดยชัดเจน มาปรากฏตัวน้อยมาก หรือมาปรากฏตัววันแรกที่ขอให้เป็นนายกรัฐมนตรี นอกนั้นเลี่ยงสภาฯ มาโดยตลอด ฝ่ายค้านตั้งกระทู้ใน ๓ สมัยประชุมทั้งหมด ๗๔ กระทู้ แต่นายกรัฐมนตรี มาตอบด้วยตัวเอง ๒ กระทู้

๓. เลิกการบริหารประเทศแบบลอยตัว หนีปัญหาและความรับผิดชอบ ซึ่งนายกรัฐมนตรีต้องรักษาคำมั่นสัญญา โดยเฉพาะที่บอกว่าจะแก้ไข ไม่แก้แค้น อย่าปล่อยให้คำพูดเหล่านี้เป็นวาทะกรรมสร้างภาพอีกต่อไป

๔. อย่าปล่อยให้คนอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่มาล้วงลูก โดยเฉพาะการแต่งตั้ง ตรงนี้ไม่ใช่แค่นายกรัฐมนตรีเท่านั้นที่จะตกต่ำ เพราะสถาบันนายกรัฐมนตรี จะตกต่ำไปด้วย

๕. นายกรัฐมนตรี ต้องก้าวข้ามผลประโยชน์ของพวกพ้อง หรือทำเพื่อคนคนเดียว เพราะเรื่องนี้จะทำให้ประเทศก้าวเข้าสู่วิกฤตอีกครั้ง

การบริหารงานแบบโปร่งใส

โลกของการบริหารในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตามต่างก็มีการนาหลักการหรือแนวคิดทางการบริการแบบใหม่ๆที่มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบและวิธีการเข้ามาใช้กันอย่างกว้างขวางอาทิการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management: TQM) การบริหารเชิงกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ (Strategic Management) การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objective: MBO) การบริหารแบบดุลยภาพ (Balance Score Card: BSC) เป็นต้นซึ่งแนวคิดทางการบริหารดังกล่าวบางแนวคิดก็เริ่มเก่าและล้าสมัยไปแล้วบางแนวคิดก็กลายเป็นที่นิยมกันอย่างรวดเร็วราวกับแฟชั่นยุคใหม่อย่างเช่นการบริหารแบบดุลยภาพ (Balance Score Card: BSC) ที่กลายเป็นแนวคิดยอดนิยมในยุคนี้อย่างมากทั้งในหน่วยงานภาคธุรกิจเอกชนและหน่วยงานภาครัฐที่มีการนาไปประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลาย

หลักการสำคัญประการหนึ่งที่พึงนามาใช้ในการบริหารจัดการนั่นก็คือ “**หลักความโปร่งใส**” ซึ่งเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่มีการเรียกร้องให้หน่วยงานต่างๆยึดถือปฏิบัติไม่เฉพาะแต่ในหน่วยงานภาครัฐเท่านั้นในองค์กรภาคธุรกิจก็ถือว่าความโปร่งใสเป็นหัวใจของการดำเนินธุรกิจในยุคสมัยที่การบริหารต้องมีความสุจริตและตรวจสอบได้(ถวิลวดี บุรีกุลและวันชัยวัฒนศัพท์, ๒๕๔๕) เพื่อความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายความโปร่งใสจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลก็ต้องมีระบบ “ธรรมาภิบาล” หรือการกากับดูแลที่ดี (ธวัชภูษิตโภไคย, ๒๕๕๐ : ๑) เพราะสามารถนาไปสู่การลดปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นในองค์กรและนาพาหน่วยงานไปสู่การเป็นหน่วยงานใสสะอาดเป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายได้เป็นอย่างดี

หลักการและแนวทางการบริหารงานแบบโปร่งใส

เจริญเจษฎาวัลย์ (๒๕๔๖ : ๑๒) กล่าวถึงหลักการบริหารงานแบบโปร่งใสผู้เขียนขอทาความเข้าใจกับความหมายของความโปร่งใสก่อนเป็นเบื้องต้นทั้งนี้นิยามของคาว่า “ความโปร่งใส” (Transparency) นั้นอาจกล่าวได้ว่าไม่มีนิยามที่ตายตัวหากแต่ว่าการให้คานิยามของ ”ความโปร่งใส” อาจขึ้นอยู่กับความเข้าใจของหน่วยงานที่นาไปใช้รวมทั้งบริบทของสังคมวัฒนธรรมซึ่งรวมไปถึงค่านิยมและวิถีชีวิตความโปร่งใสจึงเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่างและหลากหลายเพราะหน่วยงานในแต่ละแห่งในแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมองค์กรธรรมเนียมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมหรือหน่วยงานที่แตกต่างกันทั้งยังมีประเด็นเกี่ยวข้องที่ล้วนมีความหลากหลายเช่นความโปร่งใสในภาครัฐอันเป็นผลมาจากนโยบายหน่วยงานและวิธีปฏิบัติที่จัดช่องทางให้ข้อมูลด้วยวิธีที่เสริมความเข้าใจนโยบายสาธารณะเพิ่มประสิทธิผลของวิถีการเมืองและลดความไม่แน่นอนของนโยบายเป็นต้น

โดยทั่วไป**ความโปร่งใสคือการทำให้กระบวนการตัดสินใจของหน่วยงานเป็นไปอย่างเปิดเผยหรือเรียกได้ว่าเป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากสื่อสารในนโยบายของรัฐต่อกลุ่มที่ให้ความสนใจหรือกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)** ซึ่งการสื่อสารนี้อาจมีอุปสรรคเพราะบุคคลที่ให้ความสนใจหรือมีส่วนเกี่ยวข้องนั้นมีหลายหลากอาทิชาวบ้านประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือนักลงทุนจากในประเทศและต่างประเทศ (ตินปรัชญพฤทธิ์, ๒๕๓๕ : ๓๒)

ความสำคัญของ “ความโปร่งใส”

AmartyaSen (๑๙๙๙ : ๔๙) ได้อรรถาธิบายว่า “การรับประกันความโปร่งใสเป็นหมวดหมู่หนึ่งที่สำคัญของเสรีภาพที่เป็นอุปกรณ์ (Instrumental Freedom) และการรับประกันนี้เป็นบทบาทที่ชัดเจนในการเป็นเครื่องมือป้องกันการคอร์รัปชั่นการละเลยหน้าที่ทางการเงินและการเกี่ยวข้องกับความทุจริต” กล่าวคือความโปร่งใสเป็นเครื่องมือที่จะทาให้เป้าหมายอื่นๆบรรลุถึงความสำเร็จเช่นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการบริหารงานของรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลทั้งยังเป็นวิธีป้องกันคอร์รัปชันที่ดีที่สุดซึ่งทาให้ผู้ปฏิบัติในหลายๆวงการไม่ว่าจะในภาครัฐหรือในภาคเอกชนหันมาให้ความสนใจกับความโปร่งใสเพราะมองเห็นประโยชน์ในหลายด้านทั้งนี้จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) ความโปร่งใสสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่นักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศและเพิ่มความน่าเชื่อถือของสภาพเศรษฐกิจ

๒) ความโปร่งใสมีหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเพิ่มการตรวจสอบได้ของภาคเศรษฐกิจและภาครัฐ (Accountability) โดยการตรวจสอบได้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีความโปร่งใส

๓) ความโปร่งใสเป็นหัวใจของประชาธิปไตยเพราะความโปร่งใสหมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของรัฐบาลที่มีผลต่อชีวิตและเป็นการมอบอำนาจแก่ประชาชนที่จะเลือกดำเนินชีวิตจากข้อมูลที่ได้รับอันเป็นการสร้างความเท่าเทียมและสร้างทางเลือกให้ประชาชนซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตย

๔) ความโปร่งใสเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิผลในอดีตวาทกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาจะพิจารณาเฉพาะประเด็นเรื่องรายได้งบประมาณรายจ่ายและการจ้างงานแต่ในปัจจุบันวาทกรรมทั้งหลายได้นาประเด็นของความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๕) ความโปร่งใสในภาครัฐส่งผลดีต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนประสิทธิผลของการบริหารนโยบายภาครัฐและการพัฒนาการเพิ่มความโปร่งใสยังสามารถลดผลเสียของนโยบายรัฐบาลเช่นช่วยลดระยะเวลาในการเก็บภาษีและการใช้กฎระเบียบที่ซับซ้อนลดการสิ้นเปลือง และลดปัญหาคอร์รัปชัน

๖) นอกจากนี้การรับประกันความโปร่งใสหมายถึงการรับประกันสิทธิของบุคคลในข้อมูลรูปแบบต่างๆสิทธิเหล่านี้สามารถป้องกันการละเมิดอำนาจที่เกิดขึ้นจากการมีข้อมูลที่ไม่เท่าเทียม (Information Asymmetry) ดังนั้นจึงช่วยลดปัญหาคอร์รัปชันได้ด้วยการรับประกันความโปร่งใสยังส่งเสริมการพัฒนาด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือหน่วยงานแสดงการตอบโต้ต่อปัญหาปัจจุบันด้วยวิธีการทางการเมืองทางประชาสังคมและทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

๗) การส่งเสริมความโปร่งใสทาให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพราะความโปร่งใสในกระบวนการนโยบายจะทาให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและยอมรับนโยบายใหม่ๆได้อย่างรวดเร็วและง่ายยิ่งขึ้นทั้งนี้กระบวนการความโปร่งใสเช่นการให้ข้อมูลการแสดงความคิดเห็นและการแจ้งนโยบายล่วงหน้าเป็นต้นจะส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อนโยบายดังกล่าวประชาชนจะสามารถติติงนโยบายที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและแนะนารวมทั้งเรียกร้องนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนซึ่งท้ายที่สุดแล้วความโปร่งใสจะส่งผลให้เกิดการพัฒนานโยบายที่ดีขึ้น

๘) ความโปร่งใสนั้นสำคัญต่อภาคประชาชนเพราะการตัดสินใจของรัฐบาลมีผลกระทบต่อประชาชนทุกคนประชาชนจึงมีสิทธิที่จะรับรู้กระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลเพื่อที่จะมั่นใจว่าการตัดสินใจของรัฐบาลนั้นจะส่งผลร้ายแก่ตนเองหรือไม่ซึ่งหากรัฐบาลมีความโปร่งใสก็จะเพิ่มความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐบาลและการตัดสินใจที่มีความโปร่งใสก็จะมีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นกล่าวโดยสรุปความโปร่งใสจึงมีความสำคัญต่อทั้งการเมืองการบริหารระบบเศรษฐกิจประชาสังคมและการพัฒนา

ความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

Bellver and Kaufmann (๒๐๐๕ : ๑๒) ได้เปิดเผยผลการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความโปร่งใสให้กับรัฐบาลในประเทศต่างๆทั่วโลกโดยแบ่งขอบเขตของความโปร่งใสเป็น๒ลักษณะคือความโปร่งใสด้านเศรษฐกิจ/สถาบัน (Economic/institutional Transparency) และความโปร่งใสด้านการเมือง (Political Transparency) จากการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างระหว่างความโปร่งใสทางด้านเศรษฐกิจ/สถาบันและความโปร่งใสทางด้านการเมืองมีความแตกต่างภายในระดับประเทศอย่างมากผู้วิจัยเสนอว่าการทาให้เกิดความโปร่งใสนั้นเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องใช้ทรัพยากรมากมายเนื่องจากความโปร่งใสมักจะช่วยรัฐบาลประหยัดทรัพยากรสาธารณะ (Public Resources) และมักจะเป็นเครื่องมือที่สามารถแทนองค์กรอิสระและองค์กรตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพมากกว่าและใช้ค่าใช้จ่ายน้อยกว่าโดยผู้วิจัยได้ให้นิยามของคาว่า “ความโปร่งใส” โดยยึดถือแนวความคิดของ Kaufmann (๒๐๐๒ : ๔๕) ที่นิยามความโปร่งใสว่าเป็น “การเพิ่มขึ้นของการหมุนเวียนของข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่ตรงเวลาและน่าเชื่อถือได้ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ทั้งหมดสามารถเข้าถึงได้" นอกจากนี้ Transparency Task Force ของ Brookings University ได้สรุปไว้เช่นกันว่าความโปร่งใสก็คือระดับความเปิดเผยของสถาบันซึ่งหมายถึงขอบเขตความสามารถที่บุคคลภายนอก (เช่นประชาชนหรือผู้ถือหุ้น) สามารถตรวจดูควบคุมและประเมินการกระทาของบุคคลภายในได้ (เช่นเจ้าพนักงานรัฐหรือผู้บริหารองค์กร)

ผลการศึกษาข้อมูลของBellver and Kaufmann (๒๐๐๕ : ๙๘) ยังชี้ให้เห็นว่าการมุ่งจัดหาข้อมูลเพียงอย่างเดียวมักไม่เพียงพอหากจะให้มีประสิทธิผลข้อมูลที่ถูกจัดหามาจะต้องถูกคัดเลือกมาแล้วและจะต้องเหมาะสมกับกลุ่มต่างๆในสังคมที่จะมีความสามารถในการวิเคราะห์และนาข้อมูลไปใช้ในวิธีของตนเองเช่นในประเทศเม็กซิโกกฎหมายข้อมูลข่าวสารเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ถามคาถามได้ไม่จากัดรูปแบบเช่นมีจานวนวัวทั้งหมดกี่ตัวในประเทศเม็กซิโกประเทศเม็กซิโกผลิตนมเป็นปริมาณทั้งหมดเท่าไหร่ในปี๒๐๐๓และนักการเมืองคนไหนบ้างที่ไม่เข้าร่วมประชุมสภาโดยไม่มีข้ออ้างที่เหมาะสมคำถามทั้งหมดนี้ถือว่าถูกต้องตามกฎหมายข้อมูลข่าวสารราชการของเม็กซิโกและล้วนได้รับคำตอบซึ่งในปี๒๐๐๔ประเทศเม็กซิโกเป็นประเทศที่อุทิศงบประมาณในการให้ข้อมูลกับสาธารณะมากที่สุดเป็นจำนวนเงิน๒๒๖ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกาขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอันดับ๒โดยใช้เงิน๒๐ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา

การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการเพิ่มความโปร่งใสของภาครัฐเพราะฉะนั้นสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลจึงจาเป็นต้องได้รับการรับรองโดยกฎหมายแต่ทว่าภาวะทางการเมืองและทางระบบราชการมักทาให้นักการเมืองและข้าราชการมีเหตุผลจูงใจที่ต้องปิดบังข้อมูลดังนั้นการมีมติเห็นชอบหรือออกกฎหมายเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารจึงสามารถควบคุมคอร์รัปชันได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น

แนวทางการบริหารแบบโปร่งใส

ในส่วนนี้ผู้เขียนขอนาเสนอถึงแนวทางการบริหารงานแบบโปร่งใสโดยจะกล่าวถึงในภาพรวมๆที่ครอบคลุมทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งนี้หากพิจารณาจากหลักหรือกระบวนการบริหารทั่วไปซึ่งกล่าวถึงกระบวนการในการบริหารว่าประกอบด้วยขั้นตอน๔ประการคือ (สาครสุขศรีวงศ์, ๒๕๕๐ : ๒๖-๒๗)

การวางแผน (Planning) ประกอบด้วยการกำหนดขอบเขตธุรกิจตั้งเป้าหมายตลอดจนกำหนดวิธีการเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

การจัดองค์กร (Organizing) ประกอบด้วยการจัดบุคลากรแบ่งแผนกงานและจัดสรรทรัพยากรต่างๆให้เหมาะสมสอดคล้องกับแผนงานเพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินการตามแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด

การชี้นำ (Leading) ประกอบด้วยเนื้อหา๒เรื่องที่สำคัญคือภาวะผู้นำ (Leadership) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวผู้บริหารเองและการจูงใจ (Motivation) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการชักจูงหรือกระตุ้นให้ผู้อื่นทางานได้เต็มที่ตามความรู้ความสามารถ

การควบคุมองค์กร (Controlling) เป็นการควบคุมองค์กรให้ดำเนินงานต่างๆภายในองค์กรให้เป็นไปตามแผนงานความคาดหวังหรือมาตรฐานที่กำหนดดังนั้นแนวทางการบริหารงานแบบโปร่งใสโดยอาศัยกรอบแนวคิดการบริหารงานดังกล่าวข้างต้น

หลักธรรมาภิบาล

ระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล(GOOD GOVERNANCE) หลักธรรมาภิบาล หมายถึง แนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชนและภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ใน ความถูกต้องเป็นธรรม ตามหลักพื้นฐานการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามแผนภาพ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของ ตัวบุคคล จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรม และความยุติธรรม รวมทั้งมีความรัดกุมและ รวดเร็วด้วย

๒. หลักคุณธรรม (Morality) หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริม ให้บุคลากรพัฒนาตนเอง ไปพร้อมกัน เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นนิสัย ประจำชาติ

๓. หลักความโปร่งใส (Accountability) หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมายตรงข้าม หรือเกือบตรงข้าม กับการทุจริต คอร์รัปชั่น โดยที่เรื่องทุจริต คอร์รัปชั่น ให้มี ความหมายในเชิงลบ และความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่มุมในเชิงบวก และให้ความสนใจในเชิงสงบสุข ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้สะดวกและเข้าใจง่าย และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจนในการนี้ เพื่อเป็น สิริมงคลแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้มีความโปร่งใส ขออัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งในองค์พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ได้แก่ ผู้ที่มีความสุจริต และบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อยก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ

๔. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสให้บุคลากรหรือผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการ บริหารจัดการเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น เป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และหรือ คณะทำงานโดยให้ข้อมูล ความคิดเห็น แนะนำ ปรึกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ

๕. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility)หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากกระทำของตนเอง

๖. หลักความคุ้มค่า (Cost – effectiveness or Economy) หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้บุคลากรมีความประหยัด ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน(ไชยยาวัฒน์, ออนไลน์)

การตรวจสอบการบริหารจัดการรัฐ

การตรวจสอบการบริหารจัดการรัฐตามระบบทั่วโลกมีกฎหมายกำกับดูแล แต่ผู้ทุจริตมีวิธีการหลบหลีกและตีความหมายเข้าข้างตนเอง การตรวจสอบรัฐด้วยหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องนำมาตรวจสอบรัฐบาล เช่น การตรวจสอบรัฐบาลยิ่งลักษณ์ของ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, ออนไลน์)

๑๐ เรื่องที่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ “ดีแต่โม้” !

รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันอังคารที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ถึงวันนี้ ขาดเพียงหนึ่งเดือนก็จะครบขวบปี เห็นหน้าเห็นหลัง เพียงพอที่จะประเมินการทำหน้าที่ของรัฐบาลว่าเป็นไปตามนโยบายที่ตนเองเคยแถลงไว้ต่อรัฐสภามากน้อยเพียงใดพิจารณาเฉพาะนโยบายที่รัฐบาลยิ่งลักษณ์แถลงว่าเป็นเรื่องเร่งด่วน จะดำเนินการภายใน ๑ ปีแรกปรากฏว่า มีอย่างน้อย ๑๐ เรื่อง ที่เข้าข่าย “ดีแต่โม้” อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

๑) ค่าแรงขั้นต่ำ ๓๐๐ บาทต่อวัน เงินเดือนปริญญาตรี ๑๕,๐๐๐ บาทต่อเดือนใช้หลอกล่อเอาคะแนนเสียงจากประชาชน ทั้งๆ ที่ เป็นนโยบายที่ไม่ควรทำ ถูกเตือนว่าทำไม่ได้และจะเกิดผลเสียมีปัญหาทางปฏิบัติมากมายหาเสียงไว้อย่าง แถลงในรัฐสภาพยายามกลบเกลื่อนบิดเบือนไปอีกอย่าง
วันแถลงต่อรัฐสภา อ้างว่า “ดำเนินการให้แรงงานมีรายได้เป็นวันละไม่น้อยกว่า ๓๐๐ บาท และผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีรายได้เดือนละไม่น้อยกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท อย่างสอดคล้องกับผลิตภาพและประสิทธิภาพของบุคลากร” เปลี่ยนคำว่า “ค่าแรงขั้นต่ำ” และ “เงินเดือน” เป็นรายได้แต่ถึงกระนั้น ประชาชนก็ยังไม่ได้รับผลประโยชน์ตามคำมั่นสัญญาค่าแรง ๓๐๐ บาท ได้ไม่กี่จังหวัด ส่วนเงินเดือนปริญญาตรีจบใหม่ ๑๕,๐๐๐ บาท ก็ได้เฉพาะภาครัฐที่จัดสรรเงินเพิ่มพิเศษมาสมทบให้ (ไม่ใช่เงินเดือนจริงๆ) เหมือนขายผ้าเอาหน้ารอดไปเรื่อยๆ

๒) กระชากค่าครองชีพประกาศกลางสภาว่า “จะแก้ไขปัญหาค่าครองชีพโดยการดูแลราคาสินค้าและการมีรายได้เพื่อเพิ่มกำลังซื้อสุทธิของประชาชนโดยป้องกันและแก้ไขการผูกขาดทั้งทางตรงและทางอ้อม” ถึงวันนี้ ของแพงทั้ง

แผ่นดินรัฐบาลแก้ไข โดยอ้างว่า ประชาชนคิดไปเองยิ่งกว่านั้น ยังเน้นการสร้างภาพมากกว่าจะไปแก้ปัญหาราคาสินค้าโดยการเปิดร้านถูกใจ เอาเงินภาษีประชาชนไปอุดหนุนให้ดำเนินการขายของราคาถูกกว่าท้องตลาด โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่ได้รับประโยชน์จากร้านถูกใจเลย

๓) ยกเลิกกองทุนน้ำมันเคยประกาศหาเสียงชัดเจนว่า จะยกเลิกกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง ด้วยความเขลา ไม่รู้จริงว่าถ้ายกเลิกแล้วจะมีผลกระทบตามมาอย่างไรแต่ถึงวันแถลงนโยบายต่อสภา พยายามพลิกลิ้น บอกว่า “ชะลอการเก็บเงินเข้ากองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับน้ำมันเชื้อเพลิงบางประเภทชั่วคราวเพื่อให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงลดลงทันที และปรับโครงสร้างราคาพลังงานทั้งระบบให้มุ่งสู่การสะท้อนราคาต้นทุนพลังงาน” แต่ถึงกระนั้น ประชาชนก็ยังไม่ได้รับผลประโยชน์ตามคำมั่นสัญญาราคาน้ำมันขึ้นเอาๆ เฉพาะในเดือนก.ค. ยังไม่สิ้นเดือน ขึ้นไปแล้ว ๖ ครั้ง ยิ่งกว่านั้น ที่คุยโม้ว่าจะปรับโครงสร้างราคาพลังงานทั้งระบบก็ทำไม่ได้จริง ซ้ำร้าย กลับยิ่งทำให้โครงสร้างราคาพลังงานถูกบิดเบือนไปในทางที่ทำร้ายประชาชนผู้บริโภคยิ่งกว่าเดิม ทำลายพลังงานเอทานอลที่สามารถผลิตได้ในประเทศ

๔) ยกระดับราคาสินค้าเกษตรรัฐบาลยิ่งลักษณ์แถลงคุยโม้กลางสภาว่า “ยกระดับราคาสินค้าเกษตรและให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยดูแลราคาสินค้าเกษตรให้มีเสถียรภาพที่เหมาะสม คำนึงถึงกลไกราคาตลาดโลก โดยใช้วิธีบริหารจัดการทางการตลาดและกลไกตลาดซื้อขายล่วงหน้า” ถึงวันนี้ ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำอย่างหนัก ชาวสวนผลไม้ ชาวไร่ยางพารา สับปะรด เกษตรกรรายย่อยเดือดร้อนหนัก ต้องออกมาเทผลผลิตประท้วงในหลายพื้นที่ยางพาราเคยขาย กก.ละ ๒๐๐ บาท ตกลงมาเหลือไม่ถึง ๑๐๐ บาทในขณะเดียวกัน การใช้นโยบายรับจำนำข้าวราคาแพงกว่าตลาดโลกก็ทำลายกลไกราคาอย่างพินาศ ทำลายระบบการค้า ระบบการผลิตและการส่งออกข้าวไทยอย่างย่อยยับ ทำให้ไทยเสียแชมป์ส่งออกข้าวในตลาดโลก และรอเวลาขายข้าวในสต๊อกของรัฐที่จะขาดทุนมหาศาล

๕) แจกแท็บเลตเด็กนักเรียนพรรคเพื่อไทยเคยหาเสียงว่า จะแจกแท็บเลตแก่เด็กนักเรียนทั่วประเทศ ต่อมาก็พยายามกลบเกลื่อนโดยอ้างว่าจะแจกเฉพาะเด็กชั้น ป.๑ ก่อนวันแถลงนโยบาย รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ก็กลบเกลื่อนบิดเบือนกลายเป็น “จัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์แท็บเลตให้แก่โรงเรียน โดยเริ่มทดลองดำเนินการในโรงเรียนนำร่องสำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ปีการศึกษา พ.ศ.๒๕๕๕” ปรากฏว่า ถึงวันนี้ การดำเนินการก็เป็นไปได้เพียงไม่กี่จังหวัดแถมคุณภาพแท็บเลตยังคงมีปัญหาอื้อฉาวในขั้นตอนตรวจรับ เลื่อนแล้วเลื่อนอีก กระทั่งปรากฏแท็บเลตด้อยคุณภาพบางส่วนก็ยังเร่งรีบตรวจรับของเพื่อนำมาแจกสร้างภาพ

๖) ปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบรัฐบาลยิ่งลักษณ์แถลงต่อสภาว่าการป้องกันและปราบปราม การทุจริตเป็นเรื่องด่วนภายในปีแรก บอกว่า “ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐอย่างจริงจัง โดยยึดหลักความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาลที่เป็นสากลเพื่อให้การใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อประเทศโดยรวมอย่างแท้จริง” ขวบปีผ่านไป ไม่มีอะไรเป็นชิ้นเป็นอันตรงกันข้ามหอการค้าไทยได้ทำการสำรวจพบว่า มีการจ่ายเงินใต้โต๊ะในการทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐเพิ่มสูงขึ้นเป็น ๓๐-๓๕ เปอร์เซ็นต์ ของมูลค่าโครงการ นอกจากนี้ รัฐบาลยังใช้วิธีจัดซื้อจัดจ้างแบบพิเศษในหลายโครงการที่มีมูลค่ามหาศาล ทำให้ขาดความโปร่งใส รวมไปถึงการใช้เงินนอกงบประมาณ และใช้เงินธนาคารของรัฐดำเนินนโยบายที่ส่อว่าจะมีปัญหาการขาดทุนแน่นอน

๗) สร้างคุณธรรม จริยธรรมแถลงต่อรัฐสภาว่า “ขยายการบังคับใช้บทบัญญัติเรื่องการห้ามการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ให้ครอบคลุมผู้ใช้อำนาจรัฐในตำแหน่งสำคัญและตำแหน่งระดับสูงอย่างทั่วถึง เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ เสริมสร้างมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลของบุคลากรภาครัฐ ตลอดจนปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมของสังคมให้ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตและถูกต้องชอบธรรม”

ขวบปีผ่านไป ปรากฏว่า รัฐบาลยิ่งลักษณ์แต่งตั้งบุคคลที่มีปัญหาด้านจริยธรรมคุณธรรมเข้ามาดำรงตำแหน่งในรัฐบาลมากมาย ไม่ว่าจะตำแหน่งรัฐมนตรี อย่างกรณีนายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ นางนลินี ทวีสิน รวมไปถึงตำแหน่งทางการเมืองอื่นๆ ที่ปูนบำเหน็จรางวัลแก่แกนนำเสื้อแดงที่มีคดีร้ายแรงติดตัว เช่น นายเจ๋ง ดอกจิก นายอารี ไกรนรา ฯลฯยิ่งกว่านั้น ตัว

นายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และคนในตระกูลชินวัตรบางคน ก็ยังมีผลประโยชน์ทับซ้อนโดยตรงกับการผลักดันการออกกฎหมายเพื่อให้มีผลล้มล้างความผิดในคดีทุจริตโกงกินของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

๘) โครงการบริหารจัดการน้ำเคยแถลงต่อรัฐสภาว่าจะทำภายในปีแรก “ส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการและเร่งรัดขยายเขตพื้นที่ชลประทาน โดยเร่งให้มีการบริหารจัดการน้ำในระดับประเทศอย่างมีประสิทธิภาพให้สามารถป้องกันปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งได้ รวมทั้งสนับสนุนภาคการเกษตรด้วยการก่อสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ฟื้นฟูการขุดลอกคูคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ขยายเขตการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า จัดสร้างคลองส่งน้ำขนาดเล็กเข้าสู่ไร่นา และขยายเขตการจัดรูปที่ดิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและการผลิต ส่งเสริมการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเหมาะสมกับชนิดพืช และจัดหาแหล่งน้ำในระดับไร่นาและชุมชนอย่างทั่วถึง รัฐบาลยิ่งลักษณ์เร่งรีบรวบรัด อ้างสถานการณ์เร่งด่วน ออก พ.ร.ก.เพื่อขอกู้เงินมูลค่ากว่า ๓ แสนล้านบาท คุยโม้จะรีบไปทำโครงการแก้ปัญหาน้ำท่วมแต่จนบัดนี้ เงินกู้ที่ออกเป็น พ.ร.ก.ดังกล่าว ก็มีการเบิกจ่ายไปเพียงไม่ถึงครึ่งแถมโครงการที่เหลือ ก็ยังไม่ปรากฏรายละเอียด ไม่มีการเสนอการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ หรือนำเสนอผลการศึกษาผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้นถึงวันนี้ โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการยังมีแต่อากาศไม่มีผลสำเร็จเป็นรูปธรรมแต่ภาระหนี้สินของประเทศที่เกิดจากการกู้ของรัฐบาลปัจจุบัน และเตรียมจะกู้อีกกว่า ๒ ล้านล้านบาทนับว่ามากมายมหาศาลเกินกว่าตัวนายกรัฐมนตรีจะรับผิดชอบไหวดีแต่กู้ตัวจริง

๙) หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ารัฐบาลยิ่งลักษณ์แถลงคุยโม้ว่า “เพิ่มประสิทธิภาพของระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ๓๐ บาทรักษาทุกโรคเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับบริการอย่างมีคุณภาพ สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม” ปรากฏว่า รัฐบาลกลับปรับลดงบเหมาจ่ายรายหัวที่จะนำไปใช้ดูแลประชาชนลง ๑๔๑ บาทต่อหัว หรือลดลง ๔.๙% และลดงบส่งเสริมป้องกันโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ๖.๓% นพ.เกรียงศักดิ์ วัชรนุกูลเกียรติ ประธานชมรมแพทย์ชนบทถึงกับออกมาวิพากษ์วิจารณ์ “เป็นครั้งแรกในรอบ ๑๐ ปีของระบบบัตรทองที่งบเหมาจ่ายรายหัวลดลง จะสร้างปัญหาให้กับหน่วยบริการและทำให้เป็นระบบสำหรับผู้ป่วยอนาถาเหมือนในอดีตสวนทางกับนโยบายรัฐบาล”

๑๐) ปัญหาความปรองดองสมานฉันท์แทบไม่ต้องพูดถึงกรณีปัญหาสถานการณ์ความแตกแยก ความวุ่นวายทางการเมือง ที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจรัฐผลักดันวาระทางการเมืองเพื่อนิรโทษกรรมและลบล้างความผิดแก่ทักษิณ ชินวัตร ขัดแย้งกับที่สัญญาว่าจะสร้างความปรองดองสมานฉันท์รัฐบาลยิ่งลักษณ์เคยแถลงต่อรัฐสภาว่า “สร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติและฟื้นฟูประชาธิปไตย โดยการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันของประชาชนในชาติให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” กลับพยายามออกกฎหมายล้างผิดให้คนโกง คนฆ่าทหาร-ฆ่าประชาชนให้ท้ายขบวนการอันธพาลทางการเมืองเสื้อแดง ไล่ล่า ขัดขวางการแสดงออกของคนที่คิดต่างส่งเสริมการจัดตั้งหมู่บ้านเสื้อแดงที่เป็นการสร้างความแตกแยก เพิ่มรอยร้าวในระดับชุมชนปล่อยให้มีการจาบจ้วง ล่วงละเมิด ดูหมิ่นสถาบันเบื้องสูง ละเว้นไม่ดำเนินคดีกับคนในเครือข่ายการเมืองของรัฐบาล มีการสั่งไม่ฟ้องนายจักรภพ เพ็ญแข นายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นต้น

รัฐบาลโกหกประชาชนทั้งหมด เป็นการตรวจสอบนโยบายที่รัฐบาลยิ่งลักษณ์ได้เคยแถลงให้คำมั่นต่อรัฐสภาว่าจะดำเนินการเร่งด่วนภายในระยะเวลาหนึ่งปีแรกผลปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า “ดีแต่โม้” พูดอย่าง ทำอีกอย่างพูดสิบอย่าง ทำหนึ่งอย่าง มีผลงานไม่เท่าจำนวนเสื้อผ้าอาภรณ์ที่นางสาวยิ่งลักษณ์ เลือกสรรมาตกแต่งให้กับตัวเอง

บทสรุป

บทความของ เมร์เมเยอร์กับเคลิซาเนทพัค ได้นำเสนอการนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ผู้เขียนมีความเห็นด้วย เพราะหลักธรรมาภิบาลซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า สามารถนำมาจัดการบริหารจัดการรัฐว่าแม้จะบริหารถูกต้องตามระเบียบข้อกฎหมาย แต่ใช่ว่าจะบริหารงานโปร่งใส ดังการนำเสนอหลักธรรมาภิบาลมาตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ของ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ค่าแรงขั้นต่ำ ๓๐๐ บาทต่อวัน เงินเดือนปริญญาตรี ๑๕,๐๐๐ บาทต่อเดือนกระชากค่าครองชีพยกเลิกกองทุนน้ำมันยกระดับราคาสินค้า

เกษตรแจกแท็บเลตเด็กนักเรียนปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบสร้างคุณธรรม จริยธรรม โครงการบริหารจัดการน้ำหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและปัญหาความปรองดองสมานฉันท์ดังนั้นการบริหารกิจการรัฐทั่วโลกมีความต้องการที่ทับซ้อน ควรถูกตรวจสอบด้วยหลักธรรมาภิบาล ซึ่งได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า

เอกสารอ้างอิง

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. **มั่นคง ตรงไป ตรงมา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.naewna.com /politic/columnist/๒๔๗๕ [๑๒ธันวาคม ๒๕๕๕]

เจริญเจษฎาวัลย์. **การตรวจสอบภาครัฐ.** กรุงเทพฯ : พอดี, ๒๕๔๖.

ไชยยาวัฒ. **หลักธรรมาภิบาล.**[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://mpasiam๑๒-๑๓.blogspot.com /๒๐๑๐/๐๕/๖.html [๑๒ธันวาคม ๒๕๕๕]

ตินปรัชญพฤทธิ์. **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

ถวิลวดีบุรีกุลและวันชัยวัฒนศัพท์. **การศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า,๒๕๔๕.

ธัชภูษิตโภไคย. **ความโปร่งใสจะเป็นจริงได้อย่างไร**. [ออนไลน์],. แหล่งที่มา : www.theiiat.or.th/Knowledge, [๑๒ธันวาคม ๒๕๕๕]

พรรคประชาธิปัตย์. สรุปรัฐบาลยิ่งลักษณ์บริหารงานล้มเหลว [ออนไลน์],. แหล่งที่มา : http://www.democrat.or.th/th/news-activity/ [๑๒ธันวาคม ๒๕๕๕]

สาครสุขศรีวงศ์. **การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่๓. กรุงเทพฯ : จี.พี. ไซเบอร์พรินท์, ๒๕๕๐.

Amartya,Sen. **The Standard of Living**. Cambridge University Press, ๑๙๙๙.

Bellver, A.And Kaufman, D. ๒๐๐๕.**Tran parenting Transparency Initial Empirics and Policy Applications**. Discussion paper at the IMF conference on transparency and integrity. July ๖-๗, ๒๐๐๕.

Kaufmann, D., and Kraay, A.**Growth without Governance**. Policy Research Working Paper ๒๙๒๘, World Bank, ๒๐๐๒.

แนวทางการกำจัดขยะอย่างยั่งยืน

ดร.พัชราวลัย ศุภภะ
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

บทคัดย่อ

บทความนี้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการกำจัดขยะอย่างยั่งยืน ซึ่งขยะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดการปนเปื้อนของพื้นดิน แหล่งน้ำ และอากาศ ทำให้บ้านเมืองไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เป็นที่เจริญตาของผู้ที่ได้พบเห็น ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยทั่วไป การแก้ไขปัญหาของขยะ จึงควรปฏิบัติ เพื่อป้องกัน และแก้ไขผลเสีย ที่จะเกิดขึ้น สำหรับการป้องกัน และแก้ไข ที่ดี ควรพิจารณาถึงต้นเหตุ ที่ก่อให้เกิดขยะขึ้นมา ซึ่งก็คงจะหมายถึง มนุษย์หรือผู้สร้างขยะมูลฝอยนั้นเอง ขยะล้นเมืองเป็นปัญหาใกล้ตัวที่ใครก็ต่างเจอ และต้นเหตุของปัญหานั้นก็คือมนุษย์ หากทุกคนทุกบ้านทุกชุมชนและทั้งประเทศไทยร่วมมือกันแล้ว ก็จะสามารถเปลี่ยนเมืองขยะล้น เป็นเมืองไร้ถัง หรือเมืองปลอดขยะได้โดยไม่ยากเย็นอะไร ดังที่มีตัวอย่างอันน่าชื่นชมปรากฏให้เห็นแล้วนับไม่ถ้วน นอกเหนือจากความมีวินัย และจิตสำนึกในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนแล้ว ถึงแม้ชุมชนและทุกครัวเรือนจะร่วมกันจัดการขยะเป็นอย่างดีเพียงไร แต่หากขาดระบบการบริหารจัดการรองรับที่ดีของรัฐก็จะไม่มีทางเกิดการจัดการขยะแบบบูรณาการได้เลย อีกทั้งการดำเนินการของชุมชนก็จะไม่สามารถขยายผลไปในระดับประเทศได้ รัฐจะต้องหันมาแก้ไขปัญหาขยะอย่างยั่งยืน และไม่ปล่อยให้วิกฤตขยะเป็นปัญหาต่อไป

Keyword :การกำจัดขยะ, อย่างยั่งยืน.

Abstracts

This article demonstrates the approach of sustainable garbage destruction, the garbage affects an environment and makes land, water sources, air, and residential areas dirty and untidy. In general, it creates unpleasure and affects people’s health. The solution to garbage problem should take action in order to prevent a bad impact from happening. For good prevention and solution, it should consider the root of problem which causes the garbage. It means that the garbage is man-made or man-produced. The garbage full of city is the problem seen by every individual and the root of problem is human. If every individual throughout Thailand works together, it is able to change the city full of garbage to the city without the garbage and garbage-can easily as seen many examples. Besides having disciple and self-awareness toward garbage management in house in community, no matter how good every house in community manage the garbage if the state lacks an effective management process, it does not also happen from the integrated process of the garbage management. And proceeding of community is not able to expand its work to the nation level. Therefore, the state needs to find the sustainable solution of the garbage and does not let the garbage crisis as a problem.

Keyword : Garbage disposal,Sustainable.

บทนำ

ปัญหาขยะได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติจนรัฐบาลได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒การกำหนดปัญหาขยะเป็นวาระแห่งชาตินับได้ว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาระดับวิกฤติ มีการบริหารจัดการขยะด้วยกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ระดมสรรพกำลังทุกภาคส่วน รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด[๑] แต่ปัญหาขยะก็ยังไม่คลี่คลายและมีแนวโน้มเพิ่มระดับวิกฤติที่มากขึ้น ปริมาณขยะสะสมเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปี พ.ศ.๒๕๕๗ รัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการขยะ นัยของการออกระเบียบนี้คือการจัดทำแผนแม่บท (Roadmap)การแก้ไขปัญหาขยะระดับประเทศ และแผนปฏิบัติการในระดับจังหวัด สาระสำคัญคือกำหนดให้กระทรวงทรัพยากรธรรมขาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบมีหน้าที่จัดทำแผนแม่บท(Roadmap)ในการบริหารจัดการขยะแบบบูรณาการและเป็นองค์รวมเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ ในแผนแม่บทดังกล่าวจะมีองค์ประกอบอย่างน้อยในส่วนของสถานการณ์ขยะทั้งประเทศ รูปแบบและแนวทางการบริหารจัดการขยะระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะ ๕ ปี งบประมาณที่ใช้ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ในส่วนระดับจังหวัดจะต้องดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อบริหารจัดการขยะเสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอนุมัติ ซึ่งในแผนปฏิบัติการต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อยคือ สถานการณ์ขยะของจังหวัด รูปแบบการจัดการ คณะกรรมการ หน่วยงานที่รับผิดชอบ งบประมาณที่จะใช้ จังหวัดนำแผนปฏิบัติการที่ได้รับการอนุมัติแล้วไปดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการขยะของจังหวัด จัดทำแผนบริหารจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัด กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสรุปแผนปฏิบัติการของทุกจังหวัดจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะของประเทศเสนอ ครม.อีกครั้ง จังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการการกำจัดขยะและปรับปรุงบ่อทิ้งขยะเก่าเสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเห็นชอบ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและอนุมัติและขอตั้งงบประมาณสนับสนุน จังหวัดนำแผนที่ได้รับการอนุมัติไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติการบริหารจัดการขยะตามแผนโดยมีทัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเป็นหน่วยงานเจ้าของเรื่อง จังหวัดรายงานผลการดำเนินงาน และ การใช้งบประมาณทุก ๑๕ วัน ในสามเดือนแรก และ เดือนละครั้งในสามเดือนถัดไป เสนอ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสรุปรายงานเสนอ ครม.ทุกหกเดือน

อนึ่งกรณีจังหวัดไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแม่บทได้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเสนอแนวทางที่จะบริหารจัดการขยะนอกเหนือจากแผนแม่บท หรือสาเหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแม่บทต่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทราบ และเมื่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาแล้วเห็นว่ามีเหตุผลเพียงพอให้เสนอ ครม. และ พิจารณาอนุญาตต่อไปแต่ต้องกำหนดให้ดำเนินการนอกแผนแม่บทเป็นการเฉพาะ เมื่อ ครม.อนุญาตแล้วจังหวัดต้องดำเนินการตามแผนเฉพาะที่ได้รับการเห็นชอบโดยเร่งด่วนเพื่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ปัญหาขยะจึงเป็นปัญหาระดับชาติที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขด้วยมาตรการที่นอกเหนือจากกรดำเนินการปกติเพื่อขจัดปัญหาให้หม ดไปด้วยการระดมสรรพกำลังในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยมีแผนแม่บทเป็นเครื่องมือในการกำกับทิศทางการดำเนินการ[๒]

สถานการณ์ปัญหาขยะ

---

[๑] กรมควบคุมมลพิษ, **รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒), ๑๖.

[๒] กรมควบคุมมลพิษ, **คู่มือการคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธีและเพิ่มมูลค่า**,(กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ บริษัท ฮีช์จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

ผลจากการสำรวจของกรมควบคุมมลพิษเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๘ พบว่าปัญหาขยะสะสมเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการบริหารจัดการขยะมากที่สุด โดยจังหวัดที่มีปริมาณขยะสะสมมากที่สุดประด้วย สงขลา สมุทรปราการ กาญจนบุรี นครศรีธรรมราช เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี ราชบุรี ขอนแก่น ปราจีนบุรี และ พระนครศรีอยุธยา เป็นการเรียงลำดับการสะสมเชิงปริมาณ ส่วนจังหวัดที่ประสบปัญหาขยะสะสมขั้นวิกฤติจำนวน ๖ จังหวัด ประกอบด้วย สมุทรปราการ ปทุมธานี นครปฐม สระบุรี พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี (FTA Watch.ขยะสะสม ๒๐ ล้านตัน คพ. ดันโร้ด แม็ป'บริหารจัดการขยะแห่งชาติ) ทั้ง ๖ จังหวัดเป็นพื้นที่โดยรอบกรุงเทพมหานคร บทบาทหน้าที่การกำจัดขยะเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สมุทรปราการเป็นแหล่งผลิตทางอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถแยกออกจากกรุงเทพมหานครมีอัตราการขยายตัวของจำนวนประชากรอย่างต่อเนื่องและประขากรแฝงที่เข้าออกเพื่อใช้แรงงานจำนวนมาก มีขยะสมสะประมาณสิบล้านตัน มาการลักลอบทิ้งสารเคมีกากอุตสาหกรรมจนเกิดปัญหาเพลิงลุกไหม้บ่อขยะที่ส่งผลต่อมลพิษทางอากาศอย่างรุนแรงเพื่อปี พ.ศ.๒๕๕๗ มาแล้ว เนื่องจากเป็นการทิ้งขยะกลางแจ้งในบ่อทิ้งขยะรวมของเอกชนคือบ่อเทพารักษ์ซอยเทศบาลแพรกษา๑๑ ต.แพรกษาใหม่ อ.เมืองสมุทรปราการ จ.สมุทรปราการ บ่อที่สองคือบ่อบางปลา นิคมอุตสาหกรรมบางปูซอย ๘ ต.แหรกษา ของ บริษัท ต.แสงชัยปากน้ำ (บ่อขยะเทพารักษ์.https://map.longdo.com) ซึ่งบ่อขยะดังกล่าวปัจจุบันอยู่ใกล้กับหอพักและชุมชนอีกทั้งมีขนาดไม่เพียงพอต่อการรองรับขยะใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดปัญหาขยะสะสม ขยะปนเปื้อน มีปริมาณน้ำปนเปื้อนไหลซึมเข้าสู่น้ำใต้ดินและแหล่งน้ำสาธารณะเป็นอันตรายต่อการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับผู้อยู่อาศัยทั้งบริเวณใกล้เคียงรวมถึงแนวเส้นทางการขนขยะไปทิ้ง

พระนครศรีอยุธยา มีขยะตกค้างประมาณ ๒๒๔.๐๐๐ ตัน ตกค้างอยู่ในบ่อขยะพื้นที่ ๓๐ ไร่ ในเขต ตำบลบ้านป้อม อำเภอบางบาล พระนครศรีอยุธยา ขณะกำลังจัดหาพื้นที่เพื่อทำบ่อทิ้งขยะใหม่ซึ่งอยู่ห่างจากบ่อทิ้งขยะเดินราว ๖ กม. อยู่ระหว่างดำเนินการจัดซื้อพื้นที่และจัดจ้างผู้รับเหมาขนขยะ

ลพบุรี มีขยะสะสมตกค้างราว ๕๖.๐๐๐ ตัน เป็นบ่อขยะแบบทิ้งกองรวมกลางแจ้งอยู่ห่างจากตัวเมืองราว ๓ กม. ตามแนวถนนเรียบคลองชลประทานสายลพบุรี-บ้านหมี่ ตำบลท่าแค อำเภอเมืองลพบุรี ลพบุรี ได้ให้ขยะกับโรงงานปูนซีเมนต์ในจังหวัดสระบุรี วันละ ๒๐๐ ตัน เพื่อนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตปูนซีเมนต์

ปทุมธานี มีขยะตกค้างสะสม ๕๐,๐๐๐ ตัน นับว่าไม่มากนักเชิงปริมาณ แต่เป็นขยะปนเปื้อนกากเคมีอุตสาหกรรมจากแหล่งผลิตที่สำคัญถึงสองแห่งคือ นิคมอุตสาหรรมนวนคร กับ บางกระดี โดยนำขยะมีทิ้งในบ่อกลางแจ้งเขตอำเภอบางไทร พระนครศรีอยุธยา และ บ่อขยะสระบุรี ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ติดต่อกัน ขยะปนเปื้อนดังกล่าวส่งผลระดับวิกฤตินับเป็นอันตรายระดับวิกฤตจากขยะตกค้างสะสม

นครปฐม มีขยะตกค้างสะสม ๒.๙ แสนตัน แนวโน้มจะมีขยะสะสมมากขึ้นเนื่องจากมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยออกมาตามแนวเส้นทางหลักและแนวการขยายตัวของรถไฟฟ้า มีหมู่บ้านจัดสรร และ คอนโดมิเนียม เกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาประขากรแฝงอัตราที่สูง การกำจัดขยะโดยทิ้งในบ่อกล่าวแจ้งเขตอำเภอบางเลน และ อำเภอกำแพงแสน โดยจ้างบริษัทเอกชนดำเนินการ เกิดปัญหาสร้างผลกระทบสำหรับผู้อยู่อาศัยใกล้กับบ่อขยะ และ ตามแนวการขนขยะไปยังบ่อขยะ ซึ่งมีรายละเอียดในส่วนต่อไป

วิกฤติขยะในกรุงเทพและปริมณฑลซึ่งมีพื้นที่ประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีประชากรอาศัยอยู่ ราว ๑๕ ล้านคน สร้างขยะวันละ ๑๕,๐๓๐,๐๐๐ ตันต่อวัน อัตราการผลิตขยะต่อคนต่อวันพบว่า สูงขึ้นต่อเนื่องทุกปีจาก๑.๐๓ กิโลกรัมต่อคนต่อวันในปี ๒๕๕๑ เป็น๑.๑๕ กิโลกรัมต่อคนต่อวันในปี ๒๕๕๖ แต่หากคำนวณตามพื้นที่ที่เกิดขยะมูลฝอย

พบว่า อัตราการเกิดขยะมูลฝอยกิโลกรัมต่อคนต่อวัน เป็นดังนี้ เทศบาลนคร เท่ากับ ๑.๘๙ เทศบาลเมือง ๑.๑๕ เทศบาลตำบล ๑.๐๒ เมืองพัทยา ๓.๙๐ และองค์กรบริหารส่วนตำบล ๐.๙๑ (วาระแห่งชาติว่าด้วยการกำจัดขยะ ๒๐๑๔ http://thaipublica.org/) ในส่วนของกรุงเทพมหานครมีศักยภาพในการจัดการขยะจึงเกิดปัญหาขยะสะสมไม่มากส่วนปริมณฑลเกิดปัญหาขยะสะสมทั้งสิ้น

วิธีการกำจัดขยะ

การกำจัดขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตปริมณฑลทั้งในเขตเมืองใหญ่ เช่น เทศบาลและเขตเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางความเจริญ ในระดับเทศบาลนคร เทศบาลเมือง จะมีการจัดสร้างสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยแบบถูกสุขาภิบาล แต่ยังมีปัญหาในด้านการดำเนินงานการเนื่องจากขาดการบริหารจัดการทั้งในเรื่องงบการดำเนินการและบุคลากร รวมทั้งการเก็บค่าธรรมเนียมขาดประสิทธิภาพ บางแห่งยังมีปัญหามวลชนต่อต้านการแก้ปัญหาไปได้ระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร ซึ่งต้องการ การประสานเพื่อการจัดระบบที่สมบูรณ์ และการสนับสนุนจากส่วนกลางด้านวิชาการและบริหารจัดการ[๓]

สำหรับ ขยะมูลฝอยอุตสาหกรรม ที่มิใช่ของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม มีการนำของเสีย ของเหลือใช้ไปใช้ประโยชน์ใหม่ในอัตราร้อยละ ๔๐ ของปริมาณการบริโภคผลิตภัณฑ์ และของเสียหรือของเหลือใช้ที่นำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต ยังมีอัตราการนำเข้ามาใช้สูงอยู่ ซึ่งหากมีการรวบรวมของเสีย ของเหลือใช้ในประเทศมาแปรรูปใช้ใหม่จะทำให้ปัญหาการนำเข้าวัตถุดิบลดลงได้ ส่วนขยะมูลฝอยทั่วไปที่มิใช่ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมขนาดเล็กและอุตสาหกรรมขนาดย่อม ยังคงทิ้งรวมกับขยะมูลฝอยชุมชน แต่จากอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีบางแห่งจ้างเอกชนไปทิ้งรวมกับขยะมูลฝอยชุมชน ซึ่งนับเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน น้ำ และอากาศ กรณีมีการเผาเป็นบางครั้งคราว

วิธีการกำจัดขยะของประเทศไทย

ประเทศไทยใช้วิธีการขนขยะจากแหล่งกำเนินไปทิ้งในบ่อทิ้งกลางแจ้ง หรือ กลบฝังเป็นหลัก แต่ยังมีวิธีการกำจัดขยะอีกหลายวิธี[๔] อาทิ

๑.การถม (Dumping)

หมายถึงการที่เรานำขยะมูลฝอยไปถมหรือทิ้งไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยปล่อยให้เน่าเปื่อยไปตมธรรมชาติวิธีนี้อาจแบ่งได้ ๒ วิธี คือ

๑.๑ ถมบนพื้นดิน คือการถมมูลฝอยไว้บนพื้นดินโดยถมในพื้นที่ที่ต่ำหรือที่ลุ่มเพื่อต้องการให้ที่นั้นสูงขึ้น เหมาะกับมูลฝอยประเภท เกษตรกรรม อิฐหัก พวกใบไม้ กิ่งไม้ เป็นต้น ข้อดีของการถมบนพื้นดิน คือ เหมาะกับการกำจัดมูลฝอยในชนบท ไม่ทำลายทรัพยากร ไม่ต้องใช้ความรู้มากในการกำจัด เป็นต้น ส่วนข้อเสีย คือ ไม่สามารถใช้กำจัดมูลฝอยได้ทุกประเภท อาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคได้ เป็นต้น

๑.๒ ทิ้งทะเล คือการนำเอาขยะไปทิ้งทะเล ซึ่งก็มีข้อดีคือไม่ต้องเสียงบประมาณในการใช้ที่ดิน ไม่ต้องแยกประเภทของขยะมูลฝอย ข้อเสียคือ มูลฝอยที่ลอยน้ำได้อาจพัดเข้าหาฝั่งได้ ขยะมูลฝอยเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศใต้น้ำ เป็นต้น

---

[๓]กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (ม.ป.ป.),**มาตรฐานการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล**,(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๑) หน้า ๗.

[๔]เชาวน์ นกอยู่, **เอกสารประกอบการนำเสนอเรื่อง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเทคโนโลยีในการจัดการขยะมูลฝอย**, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตรายกรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๑) หน้า ๑๗.

๒.การฝัง (Burial)

๒.๑ การฝังโดยทั่วไป หมายถึงการนำเอาขยะมูลฝอยไปฝังในดินวิธีนี้เหมาะที่จะใช้ในชนบทเพราะมีพื้นที่มากและอาจนำเอามูลฝอยไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น ทำปุ๋ย เป็นต้น ซึ่งการฝังแบบนี้มีวิธีในการดำเนินงานคือ ขุดหลุมสี่เหลี่ยมกว้างด้านละประมาณ ๐.๕-๑ เมตร ลึกประมาณ ๑ เมตร แล้วนำดินที่ขุดได้กองไว้ปากหลุม เมื่อมีขยะมูลฝอยก็เทเกลี่ยให้กระจายทั่วหลุม จากนั้นนำดินที่ปากหลุมเกลี่ยลงทับขยะประมาณ ๑๐ เซนติเมตร กระแทกดินให้แน่นพอสมควร ชั้นต่อไปก็ทำเช่นเดียวกันจนเต็มหลุม ชั้นบนสุดควรจะอัดแน่นและให้มีความหนาประมาณ ๑ ฟุตหรือ ๓๐ เซนติเมตร เพื่อป้องกันสัตว์เขี่ย

ข้อดีของการฝังคือ สามารถฝังขยะได้ทุกประเภท ถ้ากำจัดดี ๆ จะไม่มีกลิ่นรบกวน

ข้อเสีย คือต้องมีพื้นที่พอสมควรในการฝัง มีข้อจำกัดในเรื่องน้ำท่วม เป็นต้น

๒.๒ การฝังอย่างถูกหลักสุขาภิบาล การฝังแบบนี้คล้ายกับการฝังแบบธรรมดา แต่ต่างกันตรงที่ต้องมีการบดอัดขยะมูลฝอยเพื่อให้ยุบตัวแน่นและมีการเอาดินกลบชั้นบน ซึ่งมีการบดอัดอีกครั้งหนึ่ง เหมาะกับชุมชนเมืองเพราะใช้กับพื้นที่ที่ต้องมีปริมาณขยะมาก ๆ โดยมีวิธีทำ ๔ ขั้นตอนดังนี้

๑. ขุดดินทำเป็นร่อง ให้ขุดร่องให้เพียงพอกับที่ทิ้งขยะในแต่ละวัน และความลึกจะไม่มีการกำหนดที่แน่นอนจะขึ้นอยู่กับว่าปริมาณขยะนั้นมีมากน้อยเพียงใด

๒. เทขยะมูลฝอยลงร่องที่ขุดไว้ เมื่อเทขยะลงร่องเรียบร้อยแล้ว ก็กวาดขยะให้มีความลาดเอียงประมาณ ๔๕ องศา เพื่อความสะดวกแก่รถอัดที่จะทำงานช่วงต่อไป

๓. บดอัดขยะมูลฝอย เมื่อกวาดให้ลาดเอียงตามข้อ ๒ แล้ว รถบดอัดก็จะทำการบดอัดขยะ

๔. ปิดขยะมูลฝอยด้วยดิน เมื่อขยะมูลฝอยถูกบดอัดแน่นดีแล้ว ก็เกลี่ยดินกลบแล้วใช้รถบดกดทับอีกเพื่อให้แน่น ความหนาของชั้นระหว่างขยะมูลฝอยที่กั้นวันต่อวัน ความหนาควรไม่น้อยกว่า ๖ นิ้ว แต่ถ้าเป็นชั้นบนสุดต้องไม่น้อยกว่า ๒ ฟุต

ข้อดี คือ เหมาะที่จะใช้กับชุมชนที่ไม่แออัด สามารถกำจัดมูลฝอยได้เกือบทุกประเภท ยกเว้น ยางรถยนต์ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการแยกขยะมูลฝอย

ข้อเสีย คือ เป็นวิธีที่ใช้อุปกรณ์ราคาแพง ไม่สามารถปลูกสิ่งก่อสร้างที่ต้องรับน้ำหนักมาก ๆ ได้

๓.การเผา (Burning)

๓.๑การเผากลางแจ้ง หมายถึงการนำเอาขยะมาเผาในที่กลางแจ้งบนพื้นดิน โดยไม่ต้องมีเตาเผา

ข้อดี คือ ใช้ได้ดีกับหมู่บ้านในชนบท ควันไฟใช้ประโยชน์ได้ เช่น ไล่แมลง นอกจากนี้ก็เป็นวิธีที่ไม่ต้องใช้พื้นที่มาก เป็นต้น

ข้อเสีย คือ อาจเกิดไฟไหม้ได้ ขยะเมื่อเผาอาจส่งกลิ่นเหม็นได้ และถ้าไม่มีการนำผงเถ้าเมื่อเผาไหม้เสร็จแล้วไปทิ้ง ก็จะทำให้เกิดการฟุ้งกระจายได้

๓.๒การเผาด้วยเตาเผาขยะมูลฝอย ในการเผาในเตาเผาจำเป็นที่จะต้องมีการแยกประเภทของขยะที่ไม่ไหม้ออกก่อน เพราะถ้ามีมูลฝอยที่ไม่ไหม้ไฟอยู่ในเตาเผาก็อาจจะเกิดการอุดตันได้

ข้อดี คือ ใช้เนื้อที่ในการกำจัดน้อย อาจนำความร้อนที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้ และเป็นวิธีที่เหมาะกับชุมชนเมือง เพราะเป็นวิธีกำจัดที่มิดชิดไม่ฟุ้งกระจาย เป็นต้น

ข้อเสีย คือ ค่าก่อสร้างค่อนข้างสูง เปลืองค่าใช้จ่ายในการแยกประเภทขยะมูลฝอย และไม่เหมาะในการเผาตอนฝนตก เป็นต้น

ปัญหาซับซ้อนมากขึ้นได้ บทบาทหน้าที่การกำจัดขยะเป็นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จนปี พ.ศ.๒๕๔๒ พระราชบัญญัติกระจายอำนาจองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น(พรบ.กระจายอำนาจให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ๒๕๔๒) เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจจัดระบบบริการสาธารณะตามมาตรา ๑๖ ภารกิจที่ (๑๘) การกำจัดขยะมูลฝอยในท้องที่ตน ตามมาตรา ๑๗ ภายใต้การบังคับของมาตรา ๑๖ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตนเอง ภารกิจที่ (๑๐) การจัดตั้งและดูแลระบบบำบัดน้ำเสีย ภารกิจที่ (๑๑) การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ภารกิจที่(๑๒) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ จากภายรวมดังกล่าวทำให้มองเห็นได้ว่าการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจนเมื่อสถานการขยะเข้าสู่ระดับวิกฤติจึงกำหนดให้ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่เป็นวาระแห่งชาติ และ มองหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักทำงานร่วมกับ จังหวัด เพื่อบริหารจัดการขยะตามแผนแม่บท (Roadmap) ซึ่งเป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำจัดขยะ ๒๕๕๗ ที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดแผนปฏิบัติระดับพื้นที่ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทในการกำจัดขยะตกค้างในจังหวัดปัญหาระดับวิกฤติ การปรับปรุงบ่อขยะ และ แนวทางการจัดการขยะที่ยั่งยืน

ปัญหาที่เกิดจากขยะ

ขยะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งปัญหาโดยตรงคือการสร้างความเดือนร้อนรำคาญ ปัญหาผลกระทบจากมลพิษ ปัญหาจากการขนย้าย หลายปัญหามาจากสาเหตุหลายประการ อาทิ[๕]

๑.การขาดแคลนที่ดินสำหรับใช้เป็นสถานที่กำจัด

๒. การดำเนินการและดูแลรักษาระบบกำจัดไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

๓. ขาดบุคลากรระดับปฏิบัติที่มีความรู้ความชำนาญ

๔. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ

๕. แผนการขยะมูลฝอยในระดับท้องถิ่นยังไม่มีการพิจารณาดำเนินการในลักษณะศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวม

๖. ระเบียบและแนวทางปฏิบัติในเรื่องศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมยังไม่เคยมีการกำหนดขึ้นอย่างชัดเจน

๗. ยังมีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์น้อย

๘. กฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ เช่น ระเบียบให้ท้องถิ่นลงทุนและถิ่นขาดจิตสำนึกความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอย

๙. ประชาชนในท้องถิ่นขาดจิตสำนึก ความเข้าใจ และทัศนคติที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอย

๑๐. ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงต่อต้านการก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอย

ปริมาณขยะที่สะสมในหลายพื้นที่นำมาซึ่งปัญหาเกี่ยวเนื่องที่ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มีมากมายหลายปัญหา ซึ่งปัญหาขยะที่ส่งผลกระทบเหล่านี้ประกอบด้วย

๑. ปัญหามลพิษทางอากาศ

---

[๕]ฉวีวรรณ ชินอรุณชัย,**ขยะมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร**,(กรุงเทพมหานคร : กองส่งเสริมและเผยแพร่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

อากาศเสียโดยมากจะเป็นปัญหาสำหรับเมืองขนาดใหญ่ทั่วโลกรวมทั้งเมืองใหญ่ในประเทศไทย การปนเปื้อนสารพิษประเภทคาร์บอนมอนน็อกไซด์ในอากาศจากฝุ่นควันจากยานพาหนะ คาร์บอนไดออกไซด์จากโรงงานอุตสาหกรรม โรงกลั่นน้ำมัน โรงงาน รวมทั้งฝุ่นละอองที่เกิดจากการคมนาคม การขนส่ง การก่อสร้าง กลิ่นเหม็นจากการสะสมของขยะมูลฝอย เศษอาหาร ซากพืช ซากสัตว์ ซึ่งกลิ่นจากซากสัตว์ยังคงอยู่แม้ต้นเหตุได้หมดไปเมื่อกว่า ๓๐ ปีที่ผ่านมา เช่นกลิ่นเหม็นสางจากระดูกสัตว์แถวรังสิตและใกล้เคียงเป็นต้น (RMUTT.สาเหตุและมลพิษทางอากาศ)

๒. ปัญหามลพิษทางน้ำ

ปัญหาน้ำเสียมาจากสาเหตุหลายประการ ขยะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดน้ำเสียจากการปนเปื้อนของสิ่งที่ติดมากับขยะสู้แหล่งน้ำและการทำให้เกิดการอุดคันน้ำไม่สามารถระบายได้ทำให้เกิดการแช่ขังและเน่าเสียในที่สุด น้ำที่เน่าเสียจากขยะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ สัตว์ พืช สภาพแวดแล้ว และระบบนิเวศน์(Royal Melbourne Institute of Technology.สาเหตุและมลพิษทางน้ำ)

๓. โรคที่เกิดจากขยะ

ผู้ที่อยู่อาศัยใกล้ชิดกับขยะรวมทั้งผู้ที่ต้องสัมผัสกับขยะทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมอาจเกิดโรคต่างๆที่ขยะเป็นสาเหตุหรือปัจจัยทำให้เกิดโรคต่างๆอาทิ โรคผื่นคันทางผิวหนัง โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ โรคเกี่ยวกับระ บบทางเดินอาหาร เป็นต้น (HEALTH Kapook.สาเหตุโรคร้ายจากขยะ) โรคที่เกิดจากขยะสี่อันดับแรกได้แก่ ท้องร่วงท้องเสีย โรคภูมิแพ้ คลื้นไส้อาเจียน และ ปวดศีรษะ สารที่ปนเปื้อนมากับขยะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดโรค สารแมงกานิส (Manganese) จากถ่านไฟฉายเก่า กระป๋องสีพลาสติก เครื่องเคลือบดินเผา ทำให้เกิดอาการปวดศีรษะ ง่วงนอน จิตไม่สงบ ประสาทหลอน ตะคริวกล้ามเนื้อ โรคทางสมอง สารปรอท(Mercury) จากหลอดฟลูออเรสเซนต์ กระป๋องยาฆ่าแมลง กระจกเงา ทำให้เกิดการระคายเคืองต่อผิวหนัง เหงือกบวมอักเสบ เลือดออกง่าย ปวดท้อง ท้องร่วงอย่างรุนแรง กล้ามเนื้อสั่งกระตุก ส่งผลกระทบต่อประสาทส่วนกลาง ทารกจะพิการตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา สารตะกั่ว (Lead) จากแบตเตอรีรถยนต์ ยาฆ่าแมลง หมึกจากหนังสือพิมพ์ หลอดภาพชนิด CRT แผงวงจรเครื่องใช้ไฟฟ้าอิเลคทรอนิคส์ ทำให้เกิดอาการปวดศีรษะ ตัวชีด ปวดหลัง ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เกิดอาการทางสมอง ความจำเสื่อม ชัก หมดสติ สารแคดเมียม (cadmium) จากถ่านนาฬิกาชนิดควอทซ์ แบตเตอรีโทรศัพท์ ส่งผลกระทบต่อไต กระดูก สารฟอสฟอรัส(phosphorus) จากยาเบื่อหนู แผงวงจรโทรศัพท์ กระป๋องสีพลาสติก สีน้ำมัน ทำให้เหงือกบวม เยื่อบุปากอักเสบ ระบบประสาทถูกทำลาย กระทบระบบย่อยอาหาร และยังมีสารอื่นที่ปนเปื้อนมากับขยะทำให้เกิดโรคอีกมากมาย ขยะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดโรคต่างๆกับมนุษย์[๖]

๔. ขยะเป็นปัจจัยในการสร้างความรำคาญอื่นๆ

เหตุรำคาญตาม พรบ.การสาธารณสุข ๒๕๓๔ หมายถึง เหตุหนึ่งเหตุใดที่อาจก่อให้เกิดความเดือนร้อนของประชาชนผู้อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทางเสียง ปัญหาทางอากาศ ปัญหาฝุ่นละออง ปัญหาน้ำเน่าเสีย กลิ่นเหม็น ปัญหาขยะมูลฝอย (พรบ.การสาธารณสุข ๒๕๓๔) ขยะเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่ทำให้เกิดโรครำคาญ การกำจัดขยะเป็นการลดเหตุรำคาญได้อย่างมีนัยสำคัญ

จังหวัดนครปฐมกับการกำจัดขยะ

---

[๖]ภาณี คูสุวรรณ์, **การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น**,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอมพันธ์, ๒๕๔๖) หน้า ๖๕.

จากการที่จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีปัญหาขยะตกค้างระดับวิกฤตที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขตามแผนปฏิบัติการที่สอนคล้องกับแผนแม่บทการกำจัดขยะ ๒๕๕๗ นครปฐมมีประชากร ๘๙๙.๓๔๒ ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๘ มากเป็นลำดับที่ ๒๔ ของประเทศ สร้างขยะ ๓๕๔,๔๗๗.๐๕ ตันต่อปี มีขยะตกค้างสะสม ๓๕๓,๑๐๕ ตัน (PCD.Roadmap.แผนแม่บทการกำจัดขยะ) มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ อปท๙๗ แห่งสามารถกำจัดขยะได้ ๒๖๒,๖๙๙.๗๐ ตันต่อปี เป็นขยะที่กำจัดได้ถูกต้องตามหลักวิธีการ ๘๖,๑๓๖.๓๕ ตันต่อปี ขยะที่นำไปใช้ประโยชน์ ๕๙,๗๔๕.๔๑ ตันต่อปี เกิดขยะตกค้าง ๙๑,๗๗๗.๓๕ ตันต่อไป ได้นำขยะไปทิ้งรวมกลางแจ้งโดยมิได้ทำการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางซึ่งไม่เป็นไปตามหลักและวิธีการ ๑๗๖,๕๓๓.๓๕ ตันต่อปี บ่อขยะเอกชนตั้งอยู่ในสองอำเภอคือ อำเภอบางเลน และ อำเภอกำแพงแสน เป็นการจ้างเหมาให้เอกชนดำเนินการ การนพขยะไปทิ้งต้องผ่านเส้นทางคมนาคมหลักที่มีการสัญจรหนาแน่นทำให้การขนย้ายขยะเป็นไปด้วยความยากลำบาก การจราจรติดขัด ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ตามเส้นทางการขนขยะ อนึ่งรถขนขยะมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการขนขยะจึงทำให้เกิดปัญหาขยะตกค้างสะสมที่ต้องได้รับการแก้ไขเร่งด่วนตามแผนแม่บทการกำจัดขยะ ๒๕๕๗ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีปริมาณขยะสะสมวิกฤติ จังหวัดนครปฐมได้จัดทำแผนปฏิบัติการการกำจัดขยะซึ่งเป็นไปตามข้อ ๘ และเป็นไปตามแผนแม่บทการกำจัดขยะ ข้อ ๙(๑)ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำจัดขยะ ๒๕๕๗ ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องดูแล อปท และ เจ้าพนักงานส่วนท้องถิ่นให้ปฏิบัติเป็นไปตามแผนปฏิบัติการ ข้อ ๙(๒) ติดตามการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ ให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรค และ รายงานกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามประเด็นการายงาน และ ระยะเวลา ข้อ ๙(๓) ปฏิบัติอื่นใดให้เป็นไปตามระเบียบนี้ หรือ ตามที่กำหนดไว้ในแผนแม่บท ข้อ ๙(๔)

จังหวัดนครปฐมได้จัดทำแผนปฏิบัติในการกำจัดขยะที่สอดคล้องกับแผนบริหารจัดการขยะมูลฝอย ๕ ปี (๒๕๕๘-๒๕๖๒) ของรัฐบาล เสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอนุมัติ โดยเมื่อวันที่ ๑๑ และ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม (นายชาติชาย อุทัยพันธ์) จัดประชุมการจัดทำแผนปฏิบัติการการกำจัดขยะ ณ โรงแรมริเวอร์ อำเภอเมือง นครปฐม ซึ่งมีตัวแทน อปท. และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม โดยมีคณะผู้จัดทำแผน ๕ ปี นำเสนอร่างเพื่อร่วมกันจัดทำแผนบริหารจัดการขยะ ๕ ปีของจังหวัด และ พิจารณาแผนปฏิบัติการ และ แผนปฏิบัติการเร่งด่วนในการกำจัดขยะตกค้าง เป็นการขับเคลื่อนการกำจัดขยะตามแผนแม่บทการกำจัดขยะ และเสนอแผนปฏิบัติการให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอนุมัติ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ระดมแนวคิดต่อแนวทางการกำจัดขยะมูลฝอบและของเสรยอันตรายโดยการรวมกลุ่มพื้นที่เพื่อการกำจัดขยะแบบศูนย์รวม(clustering) เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ (Local Manager Online.จังหวัดนครปฐมจัดทำแผนกำจัดขยะแบบรวมศูนย์) ในการประชุม ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาค ๕ (นายวรพล จันทร์งาม) ได้แจ้งต่อที่ประชุมว่าการจัดทำแผนแม่บทประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน แบ่งการดำเนินการเป็น ๓ ระยะ ระยะเร่งด่วน ๕ เดือน ระยะปานกลาง ๑ ปี ระยะยาว ๑ ปีขึ้นไป โดยมีเป้าหมายกำจัดขยะตกค้างสะสมวิกฤติ กำหนดรูปแบบการกำจัดขยะมูลฝอยปนเปื้อนที่เหมาะสมถูกต้องตามหลักวิชาการซึ่งเป็นขยะมูลฝอยใหม่ การประชุมครั้งนี้ให้ความสำคัญต่อการลดปริมาณขยะโดยการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง การกำจัดขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวม การกำจัดขยะโดยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสาน การแปรรูปขยะให้เป็นพลังงาน การสร้างมูลค่าเพิ่มขยะด้วยการขาย การกำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับขยะอันตราย ขยะพิษ ขยะปนเปื้อน การสร้างวินัย การให้ความรู้ การสร้างความตระหนัก และ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดให้กับคนเพื่อการบริหารจัดการขยะที่ยั่งยืน อนึ่งที่ประชุมได้กำหนดพื้นที่กำจัดขยะแบบรวมศูนย์ ๓ ขนาดคือ Model L เป็นพื้นที่รองรับขยะตั้งแต่ ๓๐๐ ตันต่อวันขึ้นไป Model M รองรับขยะตั้งแต่ ๕๐-๓๐๐ ตัน ต่อวัน และ Model S รองรับขยะตั้งแต่ ๕๐

ตันต่อวันลงมา การกำหนดแนวทางการกำจัดขยะจกค้างให้แล้วเสร็จภายในหกเดือน ได้ขอให้ อปท และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติให้เป็นไปตาม มาตรา ๘๐ แห่งกฎกระทรวง ในการควบคุมแหล่งกำเนิดมลพิษที่ปล่อยน้ำเสีย เพื่อฟื้นฟูคุณภาพแม่น้ำท่าจีน(นครชัยศรี)ที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม รวมถึงการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการขยะ Model ๓Rs คือ Reduce ลดการสร้างขยะ Reuse นำกลับมาใช้ซ้ำ Recycle การนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง

แนวทางการกำจัดขยะที่ยั่งยืน

การจะทำให้ปัญหาขยะได้รับการจัดการที่ยั่งยืนคงไม่สามารถดำเนินการในลักษณะวิ่งตามปัญหาอย่างเดียวได้ แต่ต้องผสมผสานรูปแบบที่หลากหลายตั้งแต่พฤติกรรมหรือการสร้างวินัยในตนเองซึ่งเป็นส่วนสำคัญไปจนถึงการใช้ประโยชน์จากขยะและวิธีการตามหลักวิชาการที่เหมาะสม รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งแนวทางที่จะสร้างความยั่งยืนการจัดการขยะในหลายแนวทางประกอบด้วย[๗]

๑. แนวทางการกำจัดขยะในพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดแนวทางเกี่ยวกับขยะโดยเน้นการลดเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดขยะด้วยวิธีการให้กินน้อยใช้น้อย อยู่อย่างพอเพียงเป็นแนวทางที่อยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด สอนให้เกิดการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม มีศีลธรรมในตนเอง (ประเวศ อินทองปาน.พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ปัญหาเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างหากจะดับปัญหาต้องทำให้มนุษย์ไม่สร้างปัญหา ในพุทธศาสนาห้ามสร้างสิ่งปฏิกูล ในสิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยพระพุธศาสนากับน้ำ ทรงบัญญัติไว้ “ภิกษุพึงทำการสิกขา(คระหนัก)ว่าเราไม่ว่าอาพาธจักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนเขฬะ(น้ำลาย) ลงบนของสดเขียว ในน้ำ (พระไตรปิฎก ฉบับหลวง. วินัย มหา.๒๘๕๖/๔๖๐-๔๖๔) เนื่องจากสิ่งปฏิกูลจากมนุษย์เมื่อมีจำนวนมากขึ้นจนถึงระดับหนึ่งจะเป็นปัจจัยที่ทำลายสิ่งแวดล้อมจึงบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้ ในหลายประเทศเช่นสิงค์โป มีกฎหมายลงโทษสำหรับผู้ที่บ้วนน้ำลายหรือเสมหะลงในบริเวณที่กฎหมายห้ามไว้ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นการสร้างจิตสาธารณะ เช่นการให้ตระหนักว่าปัญหามลพิษเกิดจากการสร้างของมนุษย์เองที่ขาดจิตสำนึก การจอดรถยนต์โดยไม่ดับเครื่องยนต์ การทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งน้ำ เป็นการสร้างมลพิษทางอากาศและน้ำเน่าเสียการแก้ไขปัญหาขยะ และ มลพิษ ตามแนวทางของพุทธศาสนามุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึก ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แก้ปัญหาจากการไม่สร้างเหตุและปัจจัยให้เกิดปัญหา เป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน[๘]

๒. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

มนุษย์ช่วยกันสร้างขยะคนละคนละประมาณ ๑ กิโลกรรมต่อวัน หรือคนละ .๙๕ กิโลกรรมต่อวัน (thaipublica.วาระแห่งชาติว่าด้วยขยะ.๒๐๑๒) จังหวัดนครปฐมมีประชากร ๘๙๙.๓๔๒ คน ไม่รวมประชากรแฝง สร้างขยะวันละ ๙๗๑ ตันเศษ หรือประมาณ ๓๕๔,๕๐๐ ตันต่อปี เฉลี่ยสร้างขยะตนละ ๑๐๗ กิโลกรรมต่อวัน สูงกว่าค่าเฉลี่ยการสร้างขยะของคนเอเชีย ขยะที่เกิดขึ้นกำจัดได้วันละ ๗๒๐ ตัน คิดเป็น ๗๔ เปอร์เซ็นต์ ตกค้างสะสม ๒๕๑ ตัน ที่ ๒๖ เปอร์เซ็นต์ จากการสำรวจพบว่าขยะที่เกิดจากอาหารที่เหลือ ส่วนประกอบของอาหาร บรรจุภัณฑ์อาหาร อยู่ที่ร้อยละ

---

[๗] วินัย วีระวัฒนานนท์ และอุทุมพร ไพลิน,**การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น**,(กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๕), หน้า ๕๓.

[๘] Koufman, H.F. , **Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities**, (Agricutural Experiment Station Bulletins. March, ๑๙๔๙), p ๗.

๓๓ นั่นคือขยะที่เกิดขึ้นจำนวน ๙๗๑ ตัน เป็นขยะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ประมาณ ๓๒๐ ตัน หากดูถึงจำนวนครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม มีจำนวน ๓๓๘,๐๑๙ ครัวเรียน ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๕๙ (สำนักงาน กสทช. จำนวนครัวเรือนรายจังหวัดในประเทศไทย) และจากการเก็บข้อมูลจากครัวเรือน จำนวน ๑๐๑๕ ครัวเรือน เป็นเวลา ๗ วันพบว่า ครัวเรือนที่ประกอบอาหารรับประทานเองทุกมื้อหรือบางมื้อจะมีถุงพลาสติก และ โฟม หรือสิ่งบรรจุอาหาร จำนวน ๓๐ ใบ/ชิ้น ต่อวัน จากผลการสำรวจนี้หากนำมารณรงค์ให้ครัวเรือนประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ที่มีการประกอบอาหาร ในนครปฐมประมาณ ๒๐๓,๐๐๐ ครัวเรือน ใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ๖,๐๘๔,๓๔๒ ชิ้น ลดการใช้บรรจุภัณฑ์ลงครัวเรือนละ๑๐ ใบ/ชิ้น ต่อวัน จะสามารถลดถุงพลาสติกหรือโฟม วันละประมาณ ๒,๐๓๐,๐๐๐ ใบ/ชิ้น หรือ ประมาณ ๖๐,๙๐๐,๐๐๐ ใบ/ชิ้น ต่อเดือน ตัวเลขดังกล่าวเป็นชุดตัวเลขที่มีนัยสำคัญต่อการลดปริมาณขยะของจังหวัดนครปฐมกลยุทธ์ที่นำไปสู่ผลตามเป้าหมายคือ สร้างความเข้าใจให้รู้ สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา อปท. เป็นหน่วยขับเคลื่อน สร้างแคมเปญระดับจังหวัด เริ่มพร้อมกันทุกภาคส่วน ส่วนราชการ อปท. ท้องที่ บริษัท/ห้างร้าน วัด ทุกภาคส่วน เริ่มพร้อมกัน(kickoff) มีป้ายประชาสัมพันธ์และช่องทางการประชาสัมพันธ์ทุกช่องทางแสดงถึงอัตราการลดการใช้บรรจุภัณฑ์อาหารแบบวันต่อวัน หากเป็นไปตามเป้าหมายจะทำให้ลดปริมาณขยะสะสมได้ประมาณ ๑๕ เปอร์เซ็นต์หรือ ประมาณ ๑๔๖ ตันต่อวัน ทำให้ขยะตกค้างเหลือเพียง ๑๐๕ ตัน ต่อวัน หากมีแนวทางอื่นที่เหมาะสมสนับสนุนให้ลดการใช้หรือสร้างขยะจะทำให้ปัญหาขยะน้อยลง หือ หมดไป

๓. ลดขยะโดยการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง

การลดขยะตั้งแต่ต้นทางเป็นวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับขยะด้วยการคัดแยกขยะออกตามชนิดของขยะจะทำให้สามารถนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้มาใช้ ขยะที่นำไปผ่านกระบวนการทำใหม่สามารถนำไปทำใหม่ได้ ขยะที่เป็นสิ่งมีมูลค่าสามารถขายให้ผู้ประกอบการโดยตรง แนวทางการคัดแยกขยะเป็นแนวทางการลดปริมาณขยะที่จะเข้าสู่ระบบอย่างมีประสิทธิภาพ เอกชนได้นำร่องไปแล้วเช่น สถานีบริการน้ำมัน ปตท. เป็นต้น สถาบันการศึกษาหายแห่งได้นำแนวทางการคัดแยกขยะเพื่อสร้างมูลค่าไปใช้ แต่ยังไม่เป็นการแพร่หลาบ แนวทางที่สามารถเสริมการคัดแยกขยะหรือการลดปริมาณขยะ อาทิเลือกใช้บรรจุภัณฑ์น้อยชิ้น (Refill) มีสินค้าหลายชนิดเป็นชนิดที่ซื้อมาเติมได้ ใช้สินค้าประเภทนี้จะสามารถบรรจุภัณฑ์หลักที่สามารถใช้ได้หลายครั้ง และ มีขยะน้อยลงซ่อมแซมเพื่อนำมาใช้ (Repair)อุปกรณ์หลายอย่างสามารถซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพใช้สอยได้หากมีการซ่อมแซมจะทำให้ลดปริมาณขยะขนาดใหญ่ทำลายยากลงอย่างมากลดการใช้หรือใช้ให้น้อยลง (Reuse)ใช้ทุกอย่างเท่าที่จำเป็น ลดการซื้อหรือหาสิ่งที่ไม่จำเป็นลงจะทำให้ลดปริมาณขยะลงได้จำนวนมากพอสมควรนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)การนำกลับมาใช้ใหม่เป็นการลดการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตลงอย่างมาก เป็นการลดขยะที่จะเกิดขึ้นจากการทิ้งสิ่งที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้อย่างมาก[๙]

บทสรุป

แนวทางการกำจัดขยะอย่างยั่งยืนการจะทำให้ปัญหาขยะได้รับการจัดการที่ยั่งยืนคงไม่สามารถดำเนินการในลักษณะวิ่งตามปัญหาอย่างเดียวได้แต่ต้องผสมผสานรูปแบบที่หลากหลายตั้งแต่พฤติกรรมหรือการสร้างวินัยในตนเองซึ่ง

---

[๙]Fornaroff, A., **Community involvement in Health System for Primary Health Care**,(Geneva : World Health Organization, ๑๙๘๐), p ๓๕.

เป็นส่วนสำคัญไปจนถึงการใช้ประโยชน์จากขยะและวิธีการตามหลักวิชาการที่เหมาะสม รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งแนวทางที่จะสร้างความยั่งยืนการจัดการขยะในหลายแนวทางประกอบด้วย

๑. แนวทางการกำจัดขยะในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงกำหนดแนวทางเกี่ยวกับขยะโดยเน้นการลดเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดขยะด้วยวิธีการให้กินน้อยใช้น้อย อยู่อย่างพอเพียงเป็นแนวทางที่อยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด สอนให้เกิดการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม มีศีลธรรมในตนเอง

๒. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมโดยการลดการใช้วัสดุสิ้นเปลือง

๓. ลดขยะโดยการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางการลดขยะตั้งแต่ต้นทางเป็นวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับขยะด้วยการคัดแยกขยะออกตามชนิดของขยะจะทำให้สามารถนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้มาใช้ ขยะที่นำไปผ่านกระบวนการทำใหม่สามารถนำไปทำใหม่ได้

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ.**รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒.

กรมควบคุมมลพิษ. **คู่มือการคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธีและเพิ่มมูลค่า**. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ บริษัท ฮีช์ จำกัด, ๒๕๕๓.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (ม.ป.ป.).**มาตรฐานการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๑.

ฉวีวรรณ ชินอรุณชัย.**ขยะมูลฝอยในกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร : กองส่งเสริมและเผยแพร่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓.

เชาวน์ นกอยู่. **เอกสารประกอบการนำเสนอเรื่อง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเทคโนโลยีในการจัดการขยะมูลฝอย**. กรุงเทพมหานคร : ส่วนขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตรายกรมควบคุมมลพิษ, ๒๕๕๑.

ภาณี คูสุวรรณ์. **การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอมพันธ์, ๒๕๔๖.

วินัย วีระวัฒนานนท์ และอุทุมพร ไพลิน.**การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๕.

Koufman, H.F. . **Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities**. Agricutural Experiment Station Bulletins. March, ๑๙๔๙.

Fornaroff, A.. **Community involvement in Health System for Primary Health Care**. Geneva : World Health Organization, ๑๙๘๐.

รูปแบบการจัดการกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนฺทูปโม (ภู่โคกหวาย)
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

บทคัดย่อ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก เริ่มต้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกรุ่นแรกออกไปประกาศศาสนาทรงมีพระดารัสว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจาพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีดูกรภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตาบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” ในครั้งนั้นมีพระสมณทูตจานวน ๖๐ องค์เกิดขึ้นครั้งแรก การเผยแผ่ธรรมในครั้งนั้นโดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก อะไรคือประโยชน์ ในพระพุทธศาสนาแสดงประโยชน์ไว้ ๓ ประการดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย นิทานวรรคว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันบุคคลผู้เล็งเห็นประโยชน์ตนสมควรแท้เพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือบุคคลผู้เล็งเห็นประโยชน์ผู้อื่น สมควรแท้เพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ก็หรือว่าบุคคลผู้มองเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่ายสมควรแท้จริงเพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรกเริ่มต้นด้วยภิกษุที่เป็นพระอรหันต์เพียง ๖๐ องค์ ต่อมาเมื่อจานวนภิกษุมีจานวนมากขึ้น พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ธรรมและวินัยอันใดเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา” ภายหลังพุทธปรินิพพานคณะสงฆ์บริหารด้วยธรรมวินัย

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการกลยุทธ์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา,

ABSTRACT

.

In the early days of Buddhism. Beginning when the Buddha sent his disciples out to preach the religion first had the David Russell said. "They're saying, Go Pilgrimage For the benefit and happiness to the masses. For helping the world The benefits and happiness of gods and humans. They do not have to include the same two. Go preach in primary care Beauty in the midst of the most beautiful virgins and proclaim the consonant abundant pure semantics. Animals from the dust with a little passion in the eye. It would not be fair hearing loss. The fair will have a thorough knowledge O ye priests, although we were able to sub Uruguay Senanikom time to preach "the Pontifical Mission in the amount of ๖๐ he took first place. The Missionary By that time, the aim is for the benefit and happiness to the masses. What are the benefits Show interest in Buddhism, the Buddha said in the first three weeks of the sect Paiute tales paragraph says "O ye priests. The person who saw their benefits. True to its mission to provide up accompanied by a precaution. Or a person who sees the benefit of others. True to its mission to provide up accompanied by a precaution. So that people who see the benefit of both sides deserve true to the mission to reach with vigilance, "the propagation of Buddhism in the early start with

a monk at a Buddhist saint just ๖๐ episode when the number of priests has dishes. many more Buddhism flourished The Buddha went off before Khan's death the priests to preach unto them that. "We have already shown that they can fair and discipline. Commandments unto her That discipline and fair A lot of them by the prophets of our time is past, "the Buddhist Sangha Executive extinction with discipline.

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีปเมื่อประมาณ ๒๕๕๘ ปีล่วงมาแล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม หลังจากพระองค์ทรงพยายามบากบั่นในการแสวงหาโมกขธรรมเป็นเวลา ๖ ปี เมื่อตรัสรู้แล้ว ในตอนแรกนั้นพระพุทธองค์ทรงมีพระทัยน้อมไปเพื่อความขวนขวายน้อยเพราะทรงเห็นว่าธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นลึกซึ้งยิ่งนักยากที่ปุถุชนผู้ยังมีกิเลสหนาจะรู้ตามได้ทรงเปรียบบุคคลเช่นกับดอกบัวที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทรงอุปมาเหมือนในกออุบล ในกอปทุมหรือในกอบุณฑริก ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ อยู่เสมอน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่ติดน้ำ[๑] จึงได้ตัดสินพระทัยที่จะประกาศพระพุทธศาสนาโดยทรงใช้เวลาตลอดหน้าฝนแรก รวบรวมพระสาวกได้ ๖๐ รูป ในยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกเป็นหลักสำคัญโดยได้ใช้วิธีการต่างๆจาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้ได้เข้าถึงพระศาสนาโดยดำเนินตามพุทธปณิธานที่พระองค์ได้ทรงตรัสไว้

ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติมาช้านาน อาจกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติและเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทยทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม[๒] การที่พระพุทธศาสนาดำรงเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยมาแต่อดีตจวบจนปัจจุบันนั้น เพราะพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาช่วยกันทำนุบำรุงและประกาศหลักคำสอนคือธรรมวินัยอันเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงฝากไว้เมื่อคราวปรินิพพาน โดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งเป็นบริษัทหนึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการเผยแผ่หลักคำสอน โดยประยุกต์และปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อธรรม ทั้งที่เป็นสื่อภายในและสื่อภายนอกต่าง ๆ ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พุทธศาสนาปัจจุบันนั้น การสื่อสารมีความก้าวหน้าและสังคมมีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่มากขึ้น สังคมยุคก่อนเก่าถูกเชื่อมโยงด้วยระบบการสื่อสารหลายรูปแบบ การสื่อสารเป็นกระบวนการ (Process) ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นฟันเฟืองของเครื่องจักรกลแห่งสังคมทำให้สังคมดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง[๓] ดังนั้นพระสงฆ์ต้องมีวิธีการและเทคนิคการสื่อธรรมที่เหมาะสม อีกทั้งต้องเป็นกัลยาณมิตร มีความรู้พอเพียง เสียงดังกังวาน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสะอาดมารยาทเรียบร้อย[๔] เป็นผู้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วนำมาสั่งสอนแก่ประชาชน แม้ผู้ได้สดับฟังทราบเนื้อความและปฏิบัติตามก็ได้บรรลุประโยชน์สุขสมแก่ความปฏิบัติ โดยยึดถือเหล่าพระอริยะสาวกผู้เผยแผ่หลักคำสอนเป็นแบบอย่างที่ดีดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจในการประกาศหลักพุทธธรรม พร้อมทั้งหนทาง

---

[๑]วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๔.

[๒]คะนึงนิตย์ จันทบุตร, **สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑๗.

[๓]กิติมา สุรสนธิ, **ความรู้ทางการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

[๔]องค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, **วิชาการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๙๑.

ปฏิบัติดังกล่าวก็เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น ได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่นการแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปยังถิ่นต่างๆ ของชมพูทวีปหรือประเทศอินเดีย มีผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธปรินิพพาน พระอริยสาวกได้สานต่อพุทธปณิธานช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมา มีพัฒนาการมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะ เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด พระองค์ทรงเป็นราชาอุปถัมภกการสังคายนาครั้งที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๒๓๖ เมื่อทำการสังคายนาสำเร็จแล้ว ได้ส่งสมณฑูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เฉพาะสายที่ ๘ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้นำพระพุทธศาสนามายังดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทย, พม่า และมอญ) ใน พ.ศ. ๒๓๖ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวิถีชีวิตของคนไทยก็ผูกพันกับพระพุทธศาสนามาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยนั้น พระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์และเสียสละเพื่อผู้อื่น ต่างยอมรับนับถือและยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ โดยเฉพาะประชาชนไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๐ ใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้ที่มุ่งสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดแก่สังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังรูปแบบและวิธีการนำเสนอพุทธธรรมที่นำมาเผยแผ่นั้น จะเห็นได้ว่า ถือได้ว่าเป็นรูปแบบและหลักคำสอนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง

รูปแบบการจัดการกลยุทธ์

ความรู้ในองค์กรนับเป็นทุนที่สำคัญจึงต้องมีการจัดการความรู้ที่เหมาะสม ดังนั้นองค์กรต้องเลือกรูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับองค์กรของตัวเอง เพื่อที่จะได้นำรูปแบบนั้นมาประยุกต์ใช้จัดการกับความรู้นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การที่องค์กรจะเลือกรูปแบบของการจัดการความรู้มาใช้นั้นองค์กรจะต้องศึกษารูปแบบของการจัดการความรู้ต่างๆ มาเปรียบเทียบกันและ นำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรก็มีหลากหลายรูปแบบด้วยกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเรียนรู้แบบ วงลูปเดียว (Single Loop Learning) การเรียนรู้ในแบบนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อองค์กรเผชิญหน้ากับปัญหาและความผิดพลาดทางการจัดการให้มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยมีการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการสะสมการเรียนรู้

การเรียนรู้แบบลูปซ้อน (Double Loop Learning) เป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและสนับสนุนการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิผลซึ่งเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างการเรียนรู้และเป็นที่มาของแบบจำลองธุรกิจใหม่ที่สอดคล้องกับความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการแข่งขัน

การเรียนรู้แบบลูปสามชั้น (Triple Loop Learning) เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาหลักการใหม่ที่องค์การสามารถนำไปดำเนินการในขั้นต่อไป

การจัดการความรู้

รูปแบบการจัดการความรู้ใน มีหลากหลายรูปแบบด้วยกันแต่การนำมาใช้นั้นองค์กรต่างๆ ก็มีการประยุกต์ใช้เพื่อให้เหมาะสมกับองค์กรของตัวเองในครั้งนี้จะกล่าวถึงรูปแบบการจัดการความรู้ที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย ๒ รูปแบบ คือ Tuna Model และ Xerox Model และอีก ๑ รูปแบบทีจะกล่าวถึงเป็น Model ที่น่าสนใจที่คิดค้นและพัฒนาโดย คือ i-cando Model โดยมีรายละเอียดของแต่ละรูปแบบดังนี้

๑. Tuna Model แนวคิดรูปแบบการจัดการความรู้ ของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ในรูปแบบปลาทูนั้น มีแนวคิดที่ว่า ปลาทู ๑ ตัวมีการแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ซึ่งจะอธิบายว่าแต่ละส่วนคืออะไรมีความสำคัญอย่างไร

เป้าหมาย (ส่วนหัวปลา) หรือ KV (Knowledge Vision)

ส่วนหัวที่ทำหน้าที่มองหาเส้นทางที่เดินทางไป แล้วคิดวิเคราะห์ว่า จุดหมายอยู่ที่ไหนต้องว่ายแบบใดไปในเส้นทางไหน และไปอย่างไร ในที่นี้เราจะเปรียบเป็น การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ก่อนที่เราจะทำงานอะไรซักอย่างเราต้องรู้ก่อนว่าเราต้องการอะไร จุดหมายคืออะไร และต้องทำอย่างบ้าง

ส่วนกิจกรรม (ตัวปลา) หรือ KS (Knowledge Sharing)

ส่วนลำตัวที่มีหัวใจของปลาอยู่ทำหน้าที่สูบฉีดเลือดไปเลี้ยงส่วนต่างๆของร่างกาย ในที่นี้เราจะเปรียบเป็น การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) คือเราจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศที่เกิดการเรียนรู้เพื่อให้คนเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

ส่วนการจดบันทึก (หางปลา) หรือ KA (Knowledge Access)

หางปลา ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนที่ไป เปรียบเสมือนการเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หรือ คลังความรู้ ที่ได้จากการเก็บสะสมความรู้ที่มาจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งความรู้เหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบเอกสาร หรือ คู่มือต่างๆ

โดยทุกส่วนนั้นมีความสำคัญ และ เชื่อมโยงถึงกันเพื่อให้การจัดการความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหากส่วนใดที่ทำแล้วบกพร่องหรือไม่ชัดเจนก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ตามมาด้วย

๒. Xerox Model

รูปแบบของการจัดการความรู้ เป็นรูปแบบที่บริษัท Xerox Corporation ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการนำมาใช้อย่างประสบความสำเร็จ (ตามแนวคิดของ Mr. Robert Osterhoff) และมีหลายองค์การในประเทศไทยที่มีการนำรูปแบบนี้มาเป็นกรอบแนวคิดในการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกระบวนการดังนี้

- **การจัดการการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรม (Transition and Behavior Management)** สร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และความร่วมมือของบุคลากรทุกระดับ
- **การสื่อสาร (Communication)** องค์การต้องมีการวางแผนการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ โดยคำนึงถึงเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย รวมถึงช่องทางในการสื่อสาร
- **กระบวนการและเครื่องมือ (Process and Tools)** มีกระบวนการและเครื่องมือที่เหมาะสม และเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในองค์การ
- **เรียนรู้ (Learning)** เป็นการเตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจเพื่อให้บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการความรู้ รวมถึงจัดการฝึกอบรมที่เหมาะสมให้กับบุคลากร
- **การวัดผล (Measurements)** เลือกการวัดผลเพื่อให้ทราบถึงสถานะ ความคืบหน้า และผลที่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะช่วยให้องค์การสามารถทบทวน และปรับปรุงกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายจองการจัดการความรู้
- **การยกย่องชมเชยและให้รางวัล (Recognition and Rewards)** มีการยกย่องชมเชย และระบบการให้รางวัลเพื่อจูงใจให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรม

โดยเป้าหมายของการจัดการความรู้จะถูกกำหนดให้สอดคล้องกับทิศทางในการดำเนินธุรกิจ และเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ทางธุรกิจขององค์กร

๓. I - Cando Model

รูปแบบการจัดการความรู้ผ่านเว็บที่เสริมสร้างสมรรถนะของนักศึกษาครู เป็นการนำเอาแนวคิดและหลักการของการจัดการความรู้(Knowledge Management) และการเรียนรู้ผ่านเว็บ (Web-based Learning) มาผสมผสานกับแนวคิดพื้นฐานการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมผ่านเว็บ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียน (Competency) โดยต้นแบบดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ (Systematic Approach) อันประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ หลัก ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output)

ปัจจัยนำเข้า

เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้ผ่านเว็บ (Elements of Web-based Learning) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๓ ด้าน ได้แก่ ผู้เรียน (Student) ผู้สอน (Teacher) และปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ทั้งนี้ลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวจะอาศัยความสามารถของเทคโนโลยีการเรียนรู้ผ่านเว็บ ๓ ส่วน ได้แก่ เทคโนโลยีการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaboration Technology) เทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology) และเทคโนโลยีฐานข้อมูล (Storage Technology)

กระบวนการ

๑.การค้นคิดและสรรค์สร้าง (Creating) คือ กระบวนการสร้าง การกำหนด การแสวงหา การดำเนินการ การจัดหา และการกำหนดเป้าหมายหรือการนิยามความรู้ให้ชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ขับเคลื่อนโดยกิจกรรมคิดค้นค้นหาตัวตน

๒.การพิจารณาและคัดสรร (Analyzing) คือ กระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาเลือกสรร กลั่นกรองความรู้ และการจัดประเภทหรือหมวดหมู่ความรู้ ขับเคลื่อนโดยกิจกรรมชุมชนคนสนใจ

๓.การลองทำและนำไปใช้ (Nurturing) คือ กระบวนการนำเอาความรู้ที่หาได้มาจากการพิจารณา และเลือกสรรความรู้ มาฝึกกระทำ หรือลองทำ และประยุกต์ใช้ความรู้ในทางปฏิบัติ ซึ่งทำให้ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) สามารถถ่ายโอนและปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)

๔.การกระจายและแบ่งปัน (Disseminating) คือ กระบวนการที่ได้จากการนำความรู้ไปลองทำ และประยุกต์ใช้ความรู้แล้วมาแบ่งปัน แลกเปลี่ยน กระจาย และถ่ายโอนความรู้ร่วมกัน ขับเคลื่อนโดยกิจกรรมชุมชนคนปฏิบัติ

๕.การประเมินและปรับปรุง (Optimizing) คือ กระบวนการนำเอาความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่แล้วมาประเมินและปรับปรุงด้วยตนเองเพื่อนำไปใช้ในการทำงานการแก้ไขปัญหา หรือการตัดสินใจต่างๆ ขับเคลื่อนโดยกิจกรรมแบบอย่างปฏิบัติที่เป็นเลิศ

ผลลัพธ์

ประกอบด้วยการประเมินสมรรถนะการเรียนรู้ของผู้เรียน(Competency) ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) พิจารณาจากผลการประเมินตนเองของนักศึกษา (Knowledge assessment) ด้านทัศนคติ (Attitude)พิจารณาจากผลการประเมินทัศนคติของนักศึกษา (Attitude assessment) และด้านทักษะ (Skill) พิจารณาจากผลการประเมินสมรรถนะการปฏิบัติงานของนักศึกษา (Performance assessment)

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการจัดการความรู้ในองค์การ

เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการความรู้โดยเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนการจัดการความรู้ในองค์การให้มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกนำมาใช้กับการจัดการความรู้ เช่น

- ระบบจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (Document and Content Management Systems)
- ระบบสืบค้นข้อมูลข่าวสาร (Search Engines)
- ระบบการเรียนรู้ทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning)
- ระบบประชุมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Meeting Systems and VDO Conference)
- การเผยแพร่สื่อผ่านระบบเครือข่าย (Web Board หรือ e-Discussion)

- ซอฟต์แวร์สนับสนุนการทำงานร่วมกันเป็นทีม (Groupware)
- บล็อก (Blog หรือ Weblog) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความรู้ หรือประสบการณ์ ผ่านพื้นที่เสมือน (Cyber Space)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลาย ออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนใน พระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ มีหลักการใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. หลักประโยชน์ ๓ การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์ และความสุข ของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้า ทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า“พวกเธอ จงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและ ความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงาม ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์..”

๒. หลักไตรสิกขา หลักการที่สำคัญอีกประการคือ ไตรสิกขา คือ สิ่งที่เรียกว่าความงาม ในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล งามในท่ามกลางได้แก่ สมาธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญา ปรากฏใน พระดำรัสที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนารุ่นแรก ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟังได้นั้น หลักนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏในเมตตาสูตร ขุททกนิกาย ว่า “ผู้ฉลาดในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตบท ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ซื่อตรง เคร่งครัด ว่าง่าย อ่อนโยน และไม่เย่อหยิ่งควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย มีความประพฤติ เบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ติดในตระกูลทั้งหลายอนึ่ง ไม่ควรประพฤติความเสียหายใด ๆ ที่จะเป็นสาเหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้...”

๓. ศักยภาพของมนุษย์ พระพุทธเจ้าถือหลักว่า มนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มนุษย์สามารถที่จะรู้ ตามได้ ถ้าเขาได้ฝึกฝนตนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้ เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญา ของมนุษย์มากกว่ามองในแง่ความแตกต่างในด้านทางร่างกาย ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่ง ที่นำไปสู่การรับสมาชิก การพยายามที่จะทำให้เห็นอุดมการณ์ที่เป็นเหมือนการมองมนุษย์ทุกคน ที่จิตใจ มากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอก อันจะนำไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ผู้ฟัง ดังนี้

๒. หลักการวิเคราะห์ผู้รับสารตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสาร ของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้าน บุคลิกภาพ สภาพจิตวิทยา ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อแตกต่างกัน เนื่องจากมีการเรียนรู้จาก สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่สำหรับพระพุทธองค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอนตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรงแสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสม ของบุคคล

๑. ความแตกต่างของบุคคล ๔ ประเภท ทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญา แตกต่างกันเป็น ๔ ระดับ คือ

๑) อุคฆฏิตัญญู ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันที เมื่อได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ ผลิโผล่เหนือระดับน้ำ เตรียมที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับ แสงจากดวงอาทิตย์

๒) วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติม เปรียบเสมือน ดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้นและเตรียมบานเมื่อได้รับแสงตะวัน

๓) เนยยะ คือ ผู้ที่อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การท่องบ่น เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พ้นผิวน้ำ เพื่อเบ่งบานในโอกาสต่อไป

๔) ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิดและท่องบ่น อย่างไรก็ตาม เปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้ตม

ความแตกต่างของบุคคลโดยจริตนิสัย

บุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจาก สาเหตุภายใน คือ จริตนิสัย ๖ ประการ ได้แก่ บางคนชอบสวยงาม (ราคจริต) บางคนชอบใช้อารมณ์ หุนหัน พลันแล่น มักโกรธ (โทสจริต) บางคนก็ปกติลุ่มหลงเร็ว (โมหจริต) บางคนก็มีความเชื่อความศรัทธาโดยขาดปัญญา (ศรัทธาจริต) บางคนก็มีปกติใช้วิจารณญาณ ก่อนรับฟัง (พุทธิจริต) บางคนก็จัดอยู่ในพวกคิดมาก กังวลมาก หาข้อยุติได้ยาก (วิตกจริต)

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. วิธีการที่ ๑ อนุปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่า พระพุทธศาสนาดีอย่างไร

๒. วิธีการที่ ๒ อนุปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือ ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผล จนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเอง

๓. วิธีการที่ ๓ ปาฏิโมกฺเข จ สำโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี

๔. วิธีการที่ ๔ มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอย ปัจจัยสี่ จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

๕. วิธีการที่ ๕ ปนฺตญฺจ สยนาสนำ นั่งนอนใน ที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบ และรักในการอยู่ในที่สงบ

๖. วิธีการที่ ๖ อธิจิตฺเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกสมาธิเพราะ สมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแผ่

๑. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้ว ไปยังสิ่งที่รู้ เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ ๔ ทรงนำเอาทุกข์ เป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย จากนั้นก็สาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่า จะดับทุกข์ได้อย่างไร

๒. สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุปุพพิกถา ไตรสิกขา ๓ เป็นต้น โดยท่านเปรียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล

๓. สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตา ด้วยหู เช่น สอนพระนันทะ โดยทรงนำไปชมนางฟ้า นางอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น

๔. สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมาหรือสอนออกนอกเรื่อง

๕. สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขาอยากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง

๖. สอนมีเหตุมีผล ผู้ฟังตรองเห็นจริงตามได้

๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง

คุณสมบัติภายนอก (ทางกายภาพ) ของผู้เผยแผ่

คุณสมบัติของผู้เผยแผ่หรือผู้สอน เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามใน คำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนพึงมีคุณสมบัติที่ปรากฏภายนอกและคุณสมบัติภายใน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่าง หน้าตา น้ำเสียง อากัปกิริยา คือ การแสดงออก เคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สังคมยอมรับ เป็นเสน่ห์ ผูกมัดใจคนผู้ได้เห็น มีท่าทีสง่าผ่าเผย องอาจ สงบเยือกเย็น

คุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่

คุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้สอน ให้ถูกประเด็น ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมาย ให้ได้รับความสุขความเจริญแก่ผู้ฟัง เป็นที่ตั้งและมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรมเป็นหลัก ดังนี้

๑. ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง นักเผยแผ่พึงตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อน แสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะและไม่แสดงธรรมกระทบใครให้เสียหาย หรือตำหนิตรงๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความไม่พอใจ

๒. ปฏิสัมภิทา ความเข้าใจปัญญา แตกฉานในอรรถะ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบาย ย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การชำชองในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

๓. พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตนและ สามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง

๔.การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา ไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีล มีความประพฤติเรียบร้อย ดีงาม จากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือความสุขใจให้ฟังถัดมา และโยงไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่นี้ ข้อสุดท้าย ชี้แจงทางออกจากกามหรือทางออกจากทุกข์

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กิติมา สุรสนธิ. **ความรู้ทางการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

คะนึงนิตย์ จันทบุตร, **สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๒.

สุวรีย์ ศิริโภคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

องค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร. **วิชาการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

รูปแบบการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม

พระครูปลัดประวิทย์ วรธมฺโม
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

บทคัดย่อ

การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคม เปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกทีเป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ ๔ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ พระภิกษุบางส่วนกระทาผิดหลักคาสอนของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีในวงการธุรกิจ ดึงดูดให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ การบริหารจัดการองค์กรใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ความต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ ประกอบหลายประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ(Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์การก็คือ คน หรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์การทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่นเป็นที่ศรัทธา และอานวยประโยชน์แก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นาเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนาองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสาเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และบริหารบุคลากรในองค์กร ให้ทางานอย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรจาเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทางานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นากับผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์

คำสำคัญ : การจัดการสาธารณูปการ, พระสังฆาธิการ

Abstracts

The Developing countries, focusing on the development of mature economies. Thailand is a society changing society. Relationship and dependence of people in society. Switch to the people. As a society, consumerism The moral decline Ethics is more And lack of faith in Buddhism Thailand became a way of life far removed from the social problems are increasingly more and more problems with the four principles. The observation of social phenomena, such as Thailand, many people are mostly elderly. Young unpopular measure. The reason is due to the monks some offense doctrine of Buddhism.

Behave and not cause the public to believe. The creation of a church than is necessary. Some are relying on tactics in the business. Attracting people to accept donations in return for the key material. The management of any organization The aim is to achieve the objectives set out effectively. Effective date This will inevitably require the Several operators are the people or personnel (Man) or low (Money) Material (Material) management techniques in management (Management) features all four aspects are very important. But the most important element in the management of the organization or personnel management, organizational, religious, too. The temple is thriving The trees are believed , Beneficial to the community how much it depends on the person. The Jedi Temple Lot church hall building materials and financial integrity are not just meaningless. If those people do not know. Sufficient capacity to achieve operational efficiency goals or objectives. Management measures the performance depends on the ability of the management of a novice monk, the abbot of a monastery which is the parent ministry level. Which is responsible for managing the various aspects of a pastor who was initially considered as a key factor in the organization's goal of success. This is because the abbot, who played a key role in deciding policy and administrative personnel in the organization. To work efficiently in the performance of the personnel necessary to have a harmonious relationship and work together in harmony. Between the field and the follower ABB is a mission managed by the abbot of the temple by the authority of the ecclesiastical mission.

Keywords : Public Assistant Mangemen, Sangha Administration

บทนำ

สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุดและเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาโดยเฉพาะสถาบันศาสนานั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดาเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจาชาติ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคาสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่อุบาสกอุบาสิกา หรือประชาชน ดังนั้น การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานทางสังคม และพระภิกษุสงฆ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่าไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้[๑] วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้าใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน ทาหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคน เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุก ๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา กล่าวว่า การบริหารวัด คือ การปกครองบังคับบัญชากากับดูแล แนะนา สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการ โดยให้พระภิกษุ

---

[๑] พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”, **รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต**, (สาขาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๑.

สามเณรในวัดทุกรูป ได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทาให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพ ก็คือ เจ้าอาวาสจานวนมากที่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน เจ้าอาวาสจานวนมากยังปล่อยปะละเลยพระภิกษุสามเณร ในการปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถาถากรรม ไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด[๒] ดังนั้น การสาธารณูปการ จึงเป็นงานหนึ่งของเจ้าอาวาส ในงาน ๖ ด้าน งานการสาธารณูปการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง การบูรณะซ่อมแซม ปฏิสังขรณ์ เสานาสนะภายในวัด รวมถึงการขอสร้างวัด ขอตั้งวัด ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ซึ่งเป็นการสร้างถาวรวัตถุที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนามาซึ่งความศรัทธาแห่งพุทธบริษัท ดังจะเห็นโดยทั่วไปว่า การบริจาคทรัพย์ในพุทธศาสนานั้น ส่วนมากจะบริจาคเพื่อการสร้างถาวรวัตถุ หรือไม่ก็เป็นบูรณปฏิสังขรณ์ ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญว่าพระสังฆาธิการใน จังหวัดนครปฐมนั้นได้ดาเนินการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการไปในรูปแบบใดบ้าง ซึ่งในปัจจุบันการบริหารจัดการด้านดังกล่าวถือว่าดีอยู่แล้ว แต่หากได้พบปัญหาหรืออุปสรรคในบางประการที่ผู้วิจัยได้ดาเนินการวิจัยอยู่นี้ ก็จะให้ทางคณะสงฆ์ได้ดำเนินการพัฒนาให้มีความเจริญยิ่งๆขึ้นต่อไป

กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า “POSDCORB Model”[๓] ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ ดังนี้

๑. การวางแผน (P = Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดการองค์การ (O = Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล (S = Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. การอำนวย (D = Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕. การประสานงาน (Co = Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (R = Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. การงบประมาณ (B = Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

การบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์การ[๔] ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไรและต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือในการผลิตต้องรู้ว่าจะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จเพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

---

[๒]ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต,** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒)

[๓] Gulick L. & Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, ๑๙๗๓), pp. ๑๘ - ๑๙.

[๔]สมคิด บางโม. **การบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกันหรือเรียกได้ว่ามีปฏิกิริยาระหว่างกัน กล่าวคือเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิกิริยาระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิกิริยาระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิผลขององค์การ หมายถึงความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ

การจัดการ ตามที่นักวิชาการและท่านผู้รู้ทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นได้ให้ความหมายไว้จึงสามารถกล่าวได้ว่าการจัดการมีเนื้อหาสาระครอบคลุมเรื่องต่างๆเข้าด้วยกันอย่างน้อย ๗ เรื่อง[๕] คือ

๑. การจัดการ คือกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องดำเนินการให้เป็นขั้นตอนและมีแนวทางการปฏิบัติงานในองค์การที่ชัดเจน

๒. การจัดการ คือการกำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในองค์การที่มีเป้าหมายตามที่กำหนด

๓. การจักการ คือการมุ่งผลความสำเร็จของงานในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔. การจัดการ คือวิธีการสั่งการ การควบคุมงาน และการดำเนินงานในองค์การให้เรียบร้อยดีงาม

๕. การจัดการ คือการที่ผู้จัดการและผู้ปฏิบัติงานต้องวางแผนและดำเนินงานให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ โดยต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธะกิจ นโยบาย เป้าหมายและกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการดำเนินงานขององค์การ

๖. การจัดการ คือการผสมผสานในการใช้ทรัพยากรต่างๆขององค์การเพื่อให้องค์การนั้นประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๗. การจัดการ คือการใช้ศาสตร์และศิลป์ของผู้ปฏิบัติงานในองค์การที่จะร่วมแรงร่วมใจสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่องค์การ เพื่อให้องค์การถึงความสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้แล้ว

การสาธารณูปการ

แนวคิดเกี่ยวกับงานการสาธารณูปการคือการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัดการดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น อุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

สำหรับการสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค เรียกว่า การสาธารณูปการ[๖] ได้แก่

๑) การก่อร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัดคือการสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

---

[๕]สุรพล สุยะพรหม, **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

[๖]พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔ - ๕๖.

๓) กิจการอื่นๆของวัด เช่นการจัดงานวัด การเรี่ยไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ (๑) ว่าเจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการตามความหมายที่กล่าวมานี้จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ ๑) การกระทำด้วยแรงความคิด ๒) การกระทำด้วยเอกสาร ๓) การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและการส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกระดับทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ๑) การควบคุมการสาธารณูปการ ๒) การส่งเสริมการสาธารณูปการ

การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนาสถานภายในวัดให้เรียบร้อย ซึ่งเป็นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

การสาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น ๔ ด้านคือ ๑) ด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ ๒) ด้านกิจการอันเกี่ยวกับวัด ๓) ด้านกิจการอื่นๆของวัด ๔) ด้านการศาสนสมบัติของวัด การสาธารณูปการถือว่าเป็นงานที่มีขอบขายเนื้อหาที่กว้างขวางมาก ไม่เฉพาะแต่การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เท่านั้น ยังมีการดำเนินการเพื่อกิจการของวัด มีการจัดงานวัดและงานอื่นๆ ตลอดถึงการดูแลศาสนสมบัติของวัด เพื่อให้ทรัพย์สินของพระศาสนาคงอยู่จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ เพื่อให้งานแต่ละด้านสามารถทำได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งงานในแต่ละด้านของการสาธารณูปการมีการดำเนินการ ดังนี้

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด เช่นโบสถ์ ศาลา กุฏิ และการสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะศาสนสถานเท่านั้นแต่รวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวก สบาย การทำถนนการทำทางเดินในวัด และการตบแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็นด้วย สาธารณูปการเป็นงานของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่จำเป็น รักษาซึ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด การก่อสร้างของคณะสงฆ์นั้นถือว่ามีหลายขั้นตอนในการดำเนินงาน ทั้งเรื่องการก่อสร้างและการดำเนินเรื่องเอกสารต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการก่อสร้างเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามระเบียบของราชการและพระราชบัญญัติกฎข้อบังคับของมหาเถรสมาคม และการก่อสร้างเพิ่มเติมถาวรวัตถุใหม่ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา การสร้างเสนาสนะและสิ่งก่อสร้าง ควรสร้างสิ่งที่สำคัญตามลำดับคือ กุฏิ ศาลาการเปรียญ หรือวิหาร อุโบสถ ศาลาโรงฉัน ศาลาพัก หอไตรหรือห้องสมุด โรงเรียนปริยัติธรรม เจดีย์ รั้วกำแพง อาคารปูชนียะสถานต่างๆ และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่นๆ[๗]

การบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่สร้างด้วยแรงศรัทธาของคนทั้งหลายถือว่าเป็นสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในอารามนั้นๆ มิควรนิ่งดูดายควรมีการดูแลรักษาอยู่เสมอ เสนาสนะใดมีความชำรุดเสียหาย ก็ควรซ่อมแซมและบำรุงรักษาตลอดจนบูรณปฏิสังขรณ์ให้แข็งแรงปลอดภัยใช้การได้ดีทุกโอกาส เพื่อให้เป็นวัดที่สมบูรณ์ พระภิกษุสงฆ์ต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการช่วยกันดูแลรักษาซึ่งมีวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้[๘]

๑ การบูรณปฏิสังขรณ์หรือปลูกสร้างเสนาสนะและศาสนาวัตถุ เช่นอุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญเป็นต้น ควรรักษาศิลปกรรมของไทยอันเป็นการแสดงออกและเป็นแหล่งที่รวมไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ และของท้องถิ่น มีขนาดและจำนวนที่จำเป็น มิใช่ว่า วัดใหญ่จะต้องสร้างเสนาสนะใหญ่โตเสมอไป ก่อนสร้างควรให้นายช่างเขียนแบบแปลน

---

[๗]พระธรรมกิตฺติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คำวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, หน้า ๑๑๐๖.

[๘]ชำเลือง วุฒิจันทร์, **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๔), หน้า ๑๗๙ - ๑๘๐.

แผนผังให้เรียบร้อยก่อน เงินทุนอย่างน้อยควรมีอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งหรือ ๓ ใน ๔ ของราคาก่อสร้าง หรือครบจำนวนแล้วจึงเริ่มลงมือก่อสร้าง

๒ การบูรณปฏิสังขรณ์วัตถุที่เป็นศิลปะ ที่ควรอนุรักษ์ไว้ เพราะเป็นของโบราณ เจ้าอาวาสพึงสังวรไว้ด้วยว่าสวยงามกับสวยศิลป์ มีความหมายและประโยชน์ที่ต่างกัน ดังนั้นวัดที่จะบูรณศาสนาวัตถุของวัดอันเป็นศิลปะและโบราณวัตถุ ที่มีชิ้นส่วนที่ลงรักปิดทองไว้ช้านาน แต่เกิดชำรุดเสียหายไปบางชิ้น เมื่อวัดจัดซ่อมใหม่ ทางวัดจึงควรรักษาศิลปวัตถุและโบราณวัตถุไว้ ให้เป็นสมบัติของวัด เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบไป

๓ การอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุสถานของวัดควรมีการแจ้งให้กรมศิลปากรเพื่อสำรวจและศึกษา ว่าสิ่งใดมีคุณค่าทางศิลปะโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อจะได้ให้กรมศิลปากรมาดูแลรักษา หรือช่วยเหลือในการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการและกฎหมายได้

๔ วัดควรเขียนบันทึกประวัติของวัด เพื่อเป็นหลักฐานให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบหรือศึกษาค้นคว้า ซึ่งนิยมเขียนประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อวัด มีความหมายอย่างไร สถานที่วัด มีอาณาเขตกว้างยาวเท่าไร ถาวรวัตถุและปูชนียะวัตถุภายในวัด สร้างเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อพ.ศ.อะไร สิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไร ลำดับเจ้าอาวาส นับตั้งแต่เริ่มสร้างวัดมาจนถึงปัจจุบัน สถิติพระภิกษุสามเณรและฆราวาสว่ามีเท่าไร สถิติการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๕ วัดควรมีแฟ้มประวัติวัด วัดละ ๒ แฟ้ม เพื่อเก็บไว้ที่กรมการศาสนา ๑ แฟ้ม และเก็บไว้ที่วัดหนึ่งแฟ้ม แต่เท่าที่ปฏิบัติอยู่ปรากฏว่าไม่ค่อยสมบูรณ์ เพราะทางวัดส่วนใหญ่ไม่ค่อยทราบ

พระสังฆธิการกับการสาธารณูปการในจังหวัดนครปฐม

ความคิดเห็นของประชาชนในการส่งเสริมสนับสนุน ด้านทุนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในวัดวาอารามต่างๆเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกท่านเป็นปกติอยู่แล้ว เรื่องการก่อสร้างและการบำรุงรักษาประชาชนทุกภาคส่วนจะต้องช่วยกันดูแล โดยเฉพาะวัดใหญ่ๆที่มีผู้มีจิตศรัทธาที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของทางวัด การก่อสร้างภายในจังหวัดนครปฐม มีการดำเนินการก่อสร้างอย่างต่อเนื่องตลอดมาและส่วนใหญ่จะเป็นการก่อสร้างใหญ่ๆทั้งสิ้น ซึ่งมีค่าการก่อสร้างเป็นจำนวนเงินหลายๆล้านบาท ประชานชนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจว่าการก่อสร้างนั้นเพื่อประโยชน์อะไรและสิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไร จะแล้วเสร็จเมื่อใด เป็นต้น วัดได้มีการประชุมคณะกรรมการวัดแล้วทำแผนนโยบาย พัฒนาให้น่าอยู่ สร้างศรัทธาตามแนวทางพระพุทธศาสนา คณะกรรมการวัดได้บริหารพัฒนาอย่างรอบคอบโดยการจัดระดับปัญหาความต้องการในแนวทางพระพุทธศาสนาและประชาชนและหน่วยงานราชการเพื่อประโยชน์รอบด้านของวัด มีระบบการจัดการ สาธารณูปโภคภายในวัด และมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาด ทำได้อย่างดีและเหมาะสมวัดได้มีการ โดยการบอกบุญ เรี่ยไร ตั้งตู้รับบริจาค และการจัดงานการกุศลต่างๆ เพื่อระดมทุนจัดตั้งกองทุน มูลนิธิฯ ในการสนับสนุนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ การศาสนศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือสังคมด้านอื่นๆอีกด้วย โดยภาพรวม ความคิดเห็นของประชาชนในการส่งเสริมสนับสนุนด้านกิจการอันเกี่ยวกับวัด ปัจจุบันมีการแบ่งอำนาจและหน้าที่ให้แต่ละท่านดูแล พัฒนาจัดการอย่างเป็นระบบตามหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่มีการ แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ และมีหน่วยงานราชการต่างๆมากมายให้ความร่วมมืออย่างดีในทุกกรณีที่วัดต้องการมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในแผนกนี้อย่างเหมาะสมและทำหน้าที่ได้ดีอาจมีปัญหาบ้างแต่ทุกอย่างก็เรียบร้อยดีทุกงานเรื่องความขัดแย้งก็มีบ้าง เนื่องจากลูกศิษย์ลูกหาต่างเป็นคนสำคัญ แต่ทุกเรื่องก็สามารถตกลงและร่วมมือกันทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ ควรรักษาสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้ไว้ให้ดีตลอดไป และควรเน้นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากขึ้นควรมีการทำ วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านและในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดและมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชนวัดมีสถานะเป็นพระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีหน่วยงานราชการและเอกชนมาใช้จัดกิจกรรมต่างๆมากเกินไปวัดส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องของแผนผังที่กำหนดคือเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตสาธารณประโยชน์ ไม่มีการกำหนดให้ชัดเจนอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการใช้สถานที่ของวัดในการจัด

กิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญกุศลต่างๆ ที่เป็นการสงเคราะห์แก่ญาติโยม พระสงฆ์เรานั้นควรดูแลเอาใจใส่ให้ท่านเหล่านั้นได้รับความสะดวกสบาย โดยคำนึงถึงหลักการสงเคราะห์เมื่อเขามีความเดือนร้อนเราก็ต้องช่วยเหลือเขาเหล่านั้นตามสมณวิสัย “ควรรักษาสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้ไว้ให้ดีตลอดไป และควรเน้นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากขึ้น การศาสนสมบัติของวัด ขาดการประชาสัมพันธ์ เชิญชวน แนะนำสถานที่แก่พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวเจ้าหน้าที่แผนกประชาสัมพันธ์ มีน้อยเกินไปในแต่ละวัน ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ทั่วถึงเพิ่มการประชาสัมพันธ์เชิญชวน แนะนำ ต้อนรับแก่พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวควรมีการสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตลอดไปตามหลักพระธรรมวินัยเขตสังฆาวาส กุฏีสงฆ์ และโรงเรียนพระปริยัติธรรมยังไม่เป็นที่เป็นทางที่เหมาะสม “ประตูทางเข้าวัดคอนข้างแคบ รถบัสใหญ่ๆเข้าออกไม่สะดวก ทำให้การจราจรติดขัดในส่วนของฌาปณสถาน (เมรุ) ควรได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ ให้เป็นสัดส่วนสถานที่ด้านนอกกำแพงวัดด้านที่ติดกับเทศบาลเมืองไร่ขิง ควรปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสม ว่าจะใช้ประโยชน์อย่างไรต่อไป

จังหวัดนครปฐม มีการให้การส่งเสริมสนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในวัดวาอารามต่างๆซึ่งถือเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกท่านเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งนี้เรื่องการก่อสร้างและการบำรุงรักษาประชาชนทุกภาคส่วนจะต้องช่วยกันดูแลรักษา โดยเฉพาะวัดใหญ่ๆที่มีผู้มีจิตศรัทธาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของทางวัด มีการดำเนินการก่อสร้างอย่างต่อเนื่องตลอดมาและส่วนใหญ่จะเป็นการก่อสร้างใหญ่ๆทั้งสิ้น ซึ่งมีมูลค่าการก่อสร้างเป็นจำนวนเงินหลายสิบล้านบาท ประชานชนส่วนใหญ่จึงให้ความสนใจว่าการก่อสร้างนั้นเพื่อประโยชน์อะไรและสิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไร จะแล้วเสร็จเมื่อใด เป็นต้น โดยทางวัดได้มีการประชุมคณะกรรมการวัดแล้วทำแผนนโยบาย พัฒนาวัดให้น่าอยู่ และสร้างศรัทธาปสาทะตามแนวทางในพระพุทธศาสนา โดยคณะกรรมการวัดได้บริหารพัฒนาอย่างรอบคอบโดยการจัดระดับปัญหาความต้องการในแนวทางพระพุทธศาสนา คณะกรรมการ และประชาชนจากหน่วยงานราชการเพื่อให้เกิดประโยชน์รอบด้านของวัด ซึ่งมีระบบการจัดการสาธารณูปโภคภายในวัด และมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาด ซึ่งทำได้อย่างดีและเหมาะสม และวัดได้มีการโดยการบอกบุญ เรี่ยไร ตั้งตู้รับบริจาค และการจัดงานการกุศลต่างๆ เพื่อระดมทุนจัดตั้งกองทุน มูลนิธิฯ ในการสนับสนุนการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ การศาสนศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือสังคมด้านอื่นๆอีกด้วยมีการวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านและในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดและมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชน วัดมีสถานะเป็นพระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีหน่วยงานราชการและเอกชนมาใช้จัดกิจกรรมต่างๆมากเกินไป วัดส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องของแผนผังที่กำหนดคือเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตสาธารณประโยชน์ ไม่มีการกำหนดให้ชัดเจน อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการใช้สถานที่ของวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญกุศลต่างๆ ที่เป็นการสงเคราะห์แก่ญาติโยมพระสงฆ์เรานั้นควรดูแลเอาใจใส่ให้ท่านเหล่านั้นได้รับความสะดวกสบาย โดยคำนึงถึงหลักการสงเคราะห์เมื่อเขามีความเดือนร้อนเราก็ต้องช่วยเหลือเขาเหล่านั้นตามสมณวิสัย ควรรักษาสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้ไว้ให้ดีตลอดไป และควรเน้นด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากขึ้น เรื่องการประชาสัมพันธ์ เชิญชวน แนะนำสถานที่แก่พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบ และเจ้าหน้าที่แผนกประชาสัมพันธ์ มีน้อยเกินไปในแต่ละวัน ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ทั่วถึง เพิ่มการประชาสัมพันธ์เชิญชวน แนะนำ ต้อนรับแก่พุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยว ควรมีการสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตลอดไปตามหลักพระธรรมวินัย เขตสังฆาวาส กุฏีสงฆ์ และโรงเรียนพระปริยัติธรรมยังไม่เป็นที่เป็นทางที่เหมาะสม ประตูทางเข้าวัดคอนข้างแคบ รถบัสใหญ่ๆเข้าออกไม่สะดวก ทำให้การจราจรติดขัด ในส่วนของฌาปณสถาน (เมรุ) ควรได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ ให้เป็นสัดส่วน สถานที่ด้านนอกกำแพงวัดด้านที่ติดกับเทศบาลเมืองไร่ขิง ควรปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสม ว่าจะใช้ประโยชน์อย่างไรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชำเลือง วุฒิจันทร์, **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ**, กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๔).

พระธรรมกิตฺติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คำวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘)

พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”**, รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต**, (สาขาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๑.

ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต,** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒)

สมคิด บางโม. **การบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สุรพล สุยะพรหม, **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๐)

Gulick L. & Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, ๑๙๗๓),

รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔

พระครูวิลาศกาญจนธรรม
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

บทคัดย่อ

สภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ด้านสถานที่ มีความพร้อมและพอเพียงต่อการจัดการปฏิบัติธรรม ด้านบุคลากร มีพระวิปัสสนาจารย์พอเพียงต่อการสอนธรรมนำปฏิบัติ และสามารถขอบุคลากรมาเพิ่มเติมได้ ด้านงบประมาณ แทบทุกสำนักสามารถอยู่ได้ด้วยเงินบริจาค ด้านการบริหารจัดการ มีการนำเอารูปแบบการจัดการสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการบริหารสำนัก การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนั้น นอกจากได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้ว ส่วนใหญ่มีความโดดเด่นเกินมาตรฐาน ได้แก่ มีสถานที่ใหญ่โต กว้างขวาง สวยงาม เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม มีเจ้าสำนักที่มีชื่อเสียงเป็นที่ศรัทธาของประชาชน มีคณะทำงานที่เข้มแข็ง รู้งาน ได้รับงบประมาณจากการบริจาคอย่างพอเพียงต่อการจัดปฏิบัติธรรม หรือได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากทางราชการตลอดจนมีกองทุนหรือมูลนิธิรองรับ มีการนำเอาระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ามาใช้งาน เป็นต้น รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ นั้น ด้านสถานที่ ได้รับการพัฒนาให้ร่มรื่น สะอาด สวยงาม เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ด้านบุคลากร เจ้าสำนักเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความสามารถในการสอนธรรมนำปฏิบัติ สามารถตอบปัญหาข้อข้องใจได้อย่างชัดเจน มีคณะทำงานแบ่งฝ่ายกันรับผิดชอบอย่างชัดเจน ด้านงบประมาณ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการ มีกองทุนหรือมูลนิธิของวัดและรับบริจาคตามศรัทธา ด้านการบริหารจัดการ มีการนำเอาระบบการจัดการสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการสำนัก มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ตามสื่อต่าง ๆ อย่างทั่วถึงเป็นปัจจัยผลักดันให้ทางสำนักปฏิบัติธรรมประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ :รูปแบบการจัดการ, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ABSTRACT

Generally, the meditation institutes at Sangha Administrative Region ๑๔ possessed readiness to support meditation practices. The facilities and support included location, personnel for meditation training, e.g. trainers, etc., budget from donation, and application of contemporary management techniques. The management of the outstanding awarded meditation institutes at Sangha Administrative Region ๑๔ had gone far beyond the benchmark and the standard of the Nation Office of Buddhism. For examples, there were a grand place, a large area, and a beautiful scenerywhich were supportive to practicing meditation. In addition, the contributing factors to success were Venerable Abbots, high competent teams, modern management approaches, sufficient operating budgets from donation and from government, and a good support from related foundations. The success model of the outstanding awarded meditation institutes comprised place, personnel, budget, and management.

As for place, the location and surroundings are pleasant, clean and peaceful. Personnel, and Abbots are the role models. In addition, they are well-respected, able to teach and guide people through meditation practices, and clearly respond to Dhamma inquiries. The teamwork with clear roles and responsibilities are also another important success factors. Budget, the support from government, foundations of one own, and donations are the another keys to success. Lastly, in managerial perspective, the application of contemporary management techniques and the utilization of technology for public relations push the institutes to success.

Key Word : Management Model, Provincial Meditation Institutes**.**

บทนำ

ตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และเสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์[๑] ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันจนบรรลุอรหัตผลแล้วหลังจากนั้นอีกไม่นานพระองค์ได้ส่งพระภิกษุสงฆ์ ๖๐ รูปแรกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยตรัสว่า“มุตฺตาหํภิกฺขเวสพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา, ตุมฺเหปิภิกฺขเวมุตฺตา สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา, จรถภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปายอตฺถายหิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺ.”[๒]แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ฯ”[๓]

นับแต่นั้นมา พระพุทธศาสนาก็แผ่ขยายเจริญรุ่งเรืองอยู่ในชมพูทวีป สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างสง่างามในท่ามกลางศาสดาเจ้าลัทธิต่าง ๆ จำนวนมาก จนกระทั่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาลวโนทยาน แขวงเมืองกุสินารา หลังจากนั้นได้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่๑[๔]โดยมีพระมหากัสปเถรเจ้าเป็นประธาน รวบรวมพระธรรมวินัยเป็นหมวดหมู่ ทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นสืบมาเป็นร้อยปี แล้วจึงได้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒ โดยมีพระยสกากัณฑบุตรเป็นประธาน ทำการชำระพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ ยังให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นสืบมาอีกสองร้อยปีเศษจากนั้นจึงมีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน เมื่อชำระพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์แล้ว ได้จัดส่งสมณทูต ๙ สาย ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแว่นแคว้นต่าง ๆ ทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปและเจริญรุ่งเรืองในประเทศอื่น ๆ รวมทั้งในประเทศไทยด้วย

พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศไทยนับตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี มาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาและปฏิบัติธรรม จนมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วนำมาสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจตามไปด้วยโดยการศึกษานั้น ได้เน้นในธุระ ๒ ของพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑. คันถธุระ (ธุระฝ่ายคัมภีร์, กิจด้านการเล่าเรียน (Gantha-dhura: burden of study;task of learning)

๒. วิปัสสนาธุระ เป็นธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา ทำกิจด้านการบำเพ็ญภาวนา หรือเจริญกรรมฐานอันรวมทั้งสมถะที่เป็นเบื้องต้นซึ่งเรียกรวมเข้าไว้ด้วยโดยฐานมีวิปัสสนาเป็นส่วนสำคัญและคลุมยอด (Vipassanà-dhura: burden of

---

[๑]วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘-๒๐.

[๒]วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

[๓]วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๗-๔๕/๔๗-๖๖.

[๔]วินย.อ. ๑/๘ มหาจุฬาอฏฺฐกถา, ๒๕๓๒.

insight development; task of meditationpractice)[๕]

ในสมัยกรุงสุโขทัยนั้นการปฏิบัติในคันถธุระและวิปัสสนาธุระ แบ่งออกจากกันอย่างชัดเจน พระภิกษุที่อยู่ในเมืองส่วนใหญ่จะเน้นในด้านคันถธุระ ศึกษาในคัมภีร์พระไตรปิฎกต่าง ๆ ส่วนพระภิกษุที่อาศัยอยู่ในวัดป่า จะศึกษาในส่วนของวิปัสสนาธุระ เน้นในการเจริญพระกรรมฐาน รูปแบบของการปกครองคณะสงฆ์ที่แยกเป็นฝ่ายคามวาสี (คันถธุระ) และอรัญวาสี (วิปัสสนาธุระ) ยังคงคล้ายคลึงกันแม้ว่าจะมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม[๖]

รูปแบบของการศึกษาทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในยุคของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ทรงแยกการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปฏิบัติธรรมออกจากกัน ทำให้ฝ่ายวิปัสสนาธุระเสื่อมทรามลงไป มีแต่พระเถระรูปสำคัญ ที่ศึกษาด้านวิปัสสนาธุระโดยความรักชอบเป็นส่วนตัวเมื่อปฏิบัติได้ดีแล้วก็นำมาเผยแผ่สั่งสอน ทั้งต่อพระภิกษุสามเณรและฆราวาส แต่ก็อยู่ในวงแคบเฉพาะผู้ที่รักชอบการปฏิบัติเป็นเท่านั้น จึงเป็นเหตุให้การปฏิบัติธรรมถูกจำกัดไว้โดยปริยายพระมหาเถระเจ้าคณะปกครองชั้นสูง โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม ได้เล็งเห็นความสำคัญในด้านการปฏิบัติธรรมมานานแล้ว และได้หาทางแก้ไขมาโดยตลอด จนในที่สุดก็ได้ออกมาเป็นระเบียบมหาเถรสมาคมใน พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยกำหนดให้มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นมา เพื่อให้พระภิกษุสามเณรตลอดถึงประชาชนทั่วไป มีสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมในภูมิลำเนาของตนได้โดยสะดวก

นับมาจนถึงปัจจุบันนี้รวมเป็นระยะเวลา ๑๔ ปี มหาเถรสมาคมได้มีการพิจารณาอนุมัติให้วัดต่าง ๆ ทั่งประเทศ จัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด รวมทั้งสิ้น ๑,๕๑๒ สำนัก[๗]และทางเจ้าคณะปกครองยังกระตุ้นให้ทุกสำนัก มีความกระตือรือร้นในการจัดปฏิบัติธรรม เพื่อสนองต่อความต้องการของพุทธศาสนิกชนให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการอาศัยโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทำการมอบรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นเฉลิมพระเกียรติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีสำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับรางวัลดีเด่น ๒๙๐ สำนักด้วยกัน[๘]

ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร นับเป็นเขตปกครองคณะสงฆ์อีกเขตหนึ่ง ที่มีผู้นิยมไปปฏิบัติธรรมกันเป็นจำนวนมาก เพราะมีพื้นที่หลากหลาย ทั้งป่าเขากว้างขวาง ชายทะเลและทุ่งนา อีกทั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร สะดวกในการที่จะเดินทางไปปฏิบัติธรรม มีวัดต่าง ๆ ที่ได้รับการพิจารณาจากมหาเถรสมาคม ให้ตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดรวมทั้งสิ้น ๘๔ สำนัก ซึ่งต่างก็มีรูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการสำนักของตน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัทอย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณรและญาติโยมนั้น มักจะไปเฉพาะสำนักที่ตนรักชอบหรือมีความเลื่อมในเป็นการส่วนตัว ไม่ได้ตระเวนไปปฏิบัติธรรมจนครบทุกแห่งจึงเป็นการยากที่จะทราบได้ว่า ในแต่ละสำนักนั้น มีรูปแบบหรือแนวทางในการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมอย่างไร มีความเหมาะสมในการรับบุคคลเข้าปฏิบัติธรรมหรือไม่ อย่างไรเหตุใดบางสำนักจึงได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น บางสำนักจึงไม่ได้รับรางวัล

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ที่ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่นทั้ง ๑๘ สำนัก ว่าแต่ละสำนักมีรูปแบบ แนวทางหรือวิธีการ

---

[๕]ธ.อ. ๑/๗.

[๖]พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์คงฺคปญฺโญ), **วิทยาพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔.

[๗]ข้อมูลจาก ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมแห่งประเทศไทย,วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม ตำบลบางแพ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, พ.ศ. ๒๕๕๖.

[๘]ข้อมูลจาก กองพุทธสาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๕๖.

อย่างไร ในการจัดการสำนักของตน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการปฏิบัติธรรมอย่างรอบด้าน จะได้นำรูปแบบที่ได้จากการศึกษา ไปใช้พัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

(ก) ด้านสถานที่ สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความสงบ ร่มรื่น เป็นสัปปายะ มีการดูแลรักษาความสะอาดสถานที่อยู่เสมอ โดยเฉพาะห้องน้ำ ที่พักสะดวกสบายมีปัจจัยสี่พร้อม มีการแยกที่พักชาย - หญิง และมีการรักษาความปลอดภัย

(ข) ด้านบุคลากร เจ้าสำนัก มีศีลาจารวัตรที่น่าเลื่อมใส เป็นนักปกครองที่ดี พระวิปัสสนาจารย์ควรปฏิบัติให้เชี่ยวชาญ มีความน่าเชื่อถือ ตอบปัญหาการปฏิบัติธรรมให้เข้าใจง่าย มีพระวิปัสสนาจารย์อยู่ประจำ เพื่อคอยให้คำแนะนำญาติโยม

(ค) ด้านการบริหารจัดการ มีการมอบหมายงาน แบ่งความรับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์งานของวัดให้ญาติโยมทราบ ทั้งผลงาน ทั้งกำหนดการแน่นอนทั้งปี ผ่านทางสื่อต่าง ๆ มีการบริหารที่โปร่งใส

(ง) ด้านงบประมาณ ได้งบสนับสนุนจากทางราชการเป็นบางส่วน ที่เหลือแทบทั้งหมดได้รับบริจาคจากประชาชนตามศรัทธา หลายสำนักมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าอาวาสดัง มีการจัดงานประจำปีเพื่อหางบประมาณเพิ่มเติมได้

จากผลรวมการสัมภาษณ์ทุกกลุ่ม ได้รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ๔ ด้าน คือ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านการจัดการ นำไปเป็นประเด็นสำคัญในการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นทั้ง ๑๘ สำนัก ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เมื่อได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว จึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปรวมเพื่อตอบปัญหาการวิจัยได้ดังนี้

(ก) ด้านสถานที่ ทุกสำนักมีอาคารปฏิบัติธรรมที่กว้างขวาง ส่วนใหญ่รองรับคนได้ประมาณ ๓๐๐ - ๕๐๐ คน มีอาคารที่พักแยกชาย - หญิง มีห้องน้ำห้องสุขาที่สะอาดและพอเพียง บางแห่งห้องน้ำก็หรูหราสวยงาม แทบทุกสำนักมีสิ่งดึงดูดให้คนไปทำบุญหรือร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการมีสิ่งศักดิสิทธิ์ประจำวัด มีอดีตเจ้าสำนักซึ่งเป็นที่เคารพนับถือมาแต่เดิม หรือมีเจ้าสำนักที่มีชื่อเสียง สอนธรรมนำปฏิบัติแล้วทำตามได้ง่าย มีสถานที่กว้างขวาง ร่มรื่น สวยงาม สะดวกสบาย

(ข) ด้านบุคลากร ทุกสำนักมีพระวิปัสสนาจารย์ประจำ ส่วนใหญ่แล้วมี ๓ รูป (๑๒ วัด) เป็นอย่างน้อย สูงสุด คือ ๑๒ รูป/คน (๑ วัด) มีคณะทำงานที่เข้มแข็ง รู้งาน

(ค) ด้านงบประมาณ ทุกวัดสามารถอยู่ได้ด้วยเงินบริจาค บางวัด (๘ วัด) มีมูลนิธิ กองทุน ช่วยสนับสนุน หรือมีโครงการจัดผ้าป่าเพื่อหาทุน ส่วนวัดที่รับจัดโครงการของทางราชการ เช่น โครงการครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรม ก็จะได้รับงบประมาณสนับสนุน เป็นต้น

(ง) ด้านการจัดการ ทุกวัดมีการบริหารแบบรวมศูนย์อยู่ที่เจ้าอาวาส แล้วกระจายความรับผิดชอบออกไปยังแต่ละแผนก หรือแต่ละทีมงาน ทุกวัดมีกำหนดการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจนทั้งปี มีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบหลายทาง เช่น แผ่นป้าย สถานีวิทยุชุมชน และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

(ก) ด้านสถานที่ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (๔.๔๔) มีหัวข้อที่ได้รับคะแนนประเมินในระดับสูงคือ มีความสงบเหมาะแก่การปฏิบัติ (๔.๕๒) มีการดูแลรักษาความสะอาดดี (๔.๕๐) จากกลุ่มตัวอย่างพระ หัวข้อที่ได้คะแนนประเมินสูงสุด ๓ อันดับแรก ล้วนเป็นหัวข้อที่เกี่ยวกับสถานที่ ได้แก่ มีห้องน้ำห้องส้วมสะอาด, มีการดูแลรักษาความสะอาดดี, สถานที่สวยงามร่มรื่น จากกลุ่มตัวอย่างฆราวาส หัวข้อที่ได้คะแนนประเมินสูงสุดเกี่ยวกับสถานที่ ได้แก่ สถานที่สวยงามร่มรื่น

(ข) ด้านบุคคลากร มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (๔.๕๘) จากกลุ่มตัวอย่างฆราวาส หัวข้อที่ได้คะแนนประเมินสูงสุด ๒ อันดับแรกเกี่ยวกับบุคคล ได้แก่ เจ้าสำนักมีชื่อเสียง, สอนธรรมที่ปฏิบัติตามได้ง่าย แต่ในกลุ่มตัวอย่างพระ หัวข้อเกี่ยวกับบุคลากรกลับได้คะแนนประเมินต่ำสุด ได้แก่ "เจ้าสำนักมีชื่อเสียง" และ "สอนธรรมที่ปฏิบัติตามได้ง่าย"

ค) ด้านงบประมาณ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (๔.๕๘) หัวข้อที่มีความต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มตัวอย่างพระและฆราวาสคือ ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน และ รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป สรุปได้ว่าควรได้รับการสนับสนุนจากทางราชการบ้าง ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนก็รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป หรือจัดหางบประมาณด้วยวิธีการอื่น ๆ

(ง) ด้านการจัดการ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (๔.๔๗) มีหัวข้อที่ได้รับคะแนนประเมินในระดับสูงคือ ลงทะเบียนเก็บประวัติอย่างเป็นระบบ (๔.๕๒) จัดการแนะนำสถานที่และระเบียบ (๔.๕๐) จัดการต้อนรับเหมาะสม (๔.๕๐)

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๒ รูป/คนมาทำการประชุมกลุ่มเฉพาะ (FocusGroupDiscussion) เพื่อระดมความคิดเห็น ซึ่งได้รับข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม ดังนี้

(ก) ด้านสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ นอก จากมีสถานที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้ว ยังเกินมาตรฐานไปมาก แต่ส่วนใหญ่ก็อยู่ในรูปแบบของความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีอาคารที่พักที่อาศัยอย่างพอเพียง ไม่แออัด มีความเป็นส่วนตัว ห้องน้ำห้องสุขามีความสะอาดและพอเพียง มีการปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่ให้กว้างขวาง แข็งแรง สวยงาม รักษาความเป็นธรรมชาติเอาไว้ได้ มีการจัดเวรทำความสะอาดทุกวัน มีการสาธารณูปโภคทั้งไฟฟ้าและน้ำสมบูรณ์ มีการดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างดี สามารถรองรับประชาชนได้รอบด้าน ทั้งผู้ที่ชอบความเป็นธรรมชาติ และผู้ที่ชอบความสะดวกสบาย

(ข) ด้านบุคลากร สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีเจ้าสำนักที่เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเอื้อเฟื้อ มีความสามารถในการสอนธรรมนำปฏิบัติ มีคณะทำงานที่เข้มแข็ง รู้งาน ทำงานด้วยใจรัก ด้วยความศรัทธา ถ้าได้รับการฝึกฝนอบรมเพิ่มเติม ก็ยิ่งเป็นการดีต่อการบริหารจัดการงานของสำนัก ถ้าได้บารมีของอดีตเจ้าสำนักที่มีคนเคารพนับถือมาเป็นกำลังช่วยเหลือ ก็ยิ่งมีความเจริญรุ่งเรือง ช่วยให้สำนักปฏิบัติธรรมนั้นประสบความสำเร็จได้ง่าย

(ค) ด้านงบประมาณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ถ้ารองบประมาณจากทางราชการแล้ว ก็ยากที่จะบริหารงานได้ เพราะงบประมาณของทางราชการมักจะล่าช้าถึงได้มาก็ไม่พอเพียงต่อการจัดกิจกรรม สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่งล้วนแต่ได้รับงบประมาณจากการบริจาคทั้งสิ้น เพียงแต่ที่มาของงบประมาณนั้นแตกต่างกัน มีทั้งเลื่อมใสในศีลาจารวัตรของเจ้าสำนัก มีความเคารพรักศรัทธาในอดีตเจ้าสำนัก มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสำนักให้คนไปสักการบูชา เจ้าสำนักเป็นพระเกจิอาจารย์มีชื่อเสียง สามารถออกวัตถุมงคลหางบประมาณเข้ามาบริหารจัดการสำนักของตนได้ เป็นต้น

(ง) ด้านการจัดการ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ได้นำเอาระบบการบริหารจัดการมาใช้งานอยู่แล้ว ไม่ว่าเจ้าสำนักนั้นจะเรียนรู้ทฤษฎีการบริหารจัดการมาหรือไม่ ถ้าบริหารแล้วประสบความสำเร็จ ลองเอาหลักการบริหารเข้าไปจับก็จะเป็นไปตามทฤษฎีทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าถ้าเจ้าสำนักมีการศึกษาสูง ก็จะนำเอาระบบมาใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ต้องไม่ลืมในการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ด้วย จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีประเด็นเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

(ก) ด้านสถานที่ ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทั้งจากการวิจัยแบบคุณภาพและปริมาณ พบว่าได้ผลสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด คือสถานที่ต้องสงบ ร่มรื่น เป็นสัปปายะ ปราศจากเสียงรบกวนทั้งจากคน สัตว์เลี้ยง และยานพาหนะ นอกจากนั้นยังต้องสะอาด เป็นระเบียบ ห้องน้ำสะอาด ควรแยกฆราวาสและพระ ห้องพักไม่ต้องหรูหรา แต่ควรสะดวกสบายพอสมควร และแยกเป็นสัดส่วนชายหญิงไม่ปะปนกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**อุทัย สติมั่น** ที่ว่า วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมเป็นสัญลักษณ์ของความสงบรื่นรมย์ เพราะเป็นที่พักของผู้มีบาปกรรมอันสงบระงับแล้วเป็นที่อยู่ของผู้เห็นภัยในวัฏฏะห่างไกลจากความชั่วทุกรูปแบบ เป็นที่อาศัยของผู้ที่บริสุทธิ์สะอาดทางกายวาจาใจ[๙]

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทั้งจากการวิจัยแบบคุณภาพและปริมาณ พบว่า มีการเดินทางสะดวก มีการรักษาความปลอดภัยที่น่าอบอุ่นใจจึงไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ** ที่ว่า อุปสรรคทั่วไปของการสอนกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในอังกฤษคือ ด้านสถานที่มีไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ยังขาดสภาพคล่องตัว เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงาน อีกทั้งมีกฎหมายควบคุมการเข้าประเทศอังกฤษ ที่มีผลกระทบต่อการเข้าไปพำนัก ในประเทศอังกฤษส่วนรูปแบบที่ควรพัฒนา คือ ด้านสถานที่ ควรมีการจัดให้มีความเป็นสัปปายะ สำหรับจัดกิจกรรมการสอนกัมมัฏฐานให้เพียงพอ และให้มีความอบอุ่นเพียงพอ[๑๐]

เนื่องจากผู้เข้าปฏิบัติธรรมส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะดี จึงมีความต้องการความสะดวกสบายของสถานที่และความสะอาดเป็นสำคัญ สำนักปฏิบัติธรรมเอกชนบางแห่ง ที่มีที่พักสะดวกสบายหรูหราแบบรีสอร์ท อาหารระดับโรงแรมและเก็บค่าหลักสูตรแพง ๆ จึงมีผู้สนใจไปร่วมปฏิบัติธรรมกันมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาศรณชัย มหาปญฺโญ** ที่ว่า การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการสาธารณูปการมีการพัฒนาโดยการศึกษาและวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่จึงควรมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนา[๑๑]และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์**ที่ว่าการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคณะสงฆ์พบว่า มีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาสถานที่ พัฒนาสื่อ และพัฒนาหลักสูตร ส่วนรูปแบบฝ่ายคฤหัสถ์พบว่าเป็นการพัฒนา ๖ ด้าน ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างในการบริหาร พัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อ พัฒนาร่างกายและจิตใจ พัฒนาหลักสูตร และพัฒนาสถานที่[๑๒]

(ข) ด้านบุคลากร ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ผลการศึกษาวิจัยทั้งแบบคุณภาพและปริมาณ พบว่า ด้านบุคลากร สอดคล้องกับคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรมที่**สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**กำหนดไว้ คือ

---

[๙]อุทัย สติมั่น, “การพัฒนารูปแบบการจัดองค์ความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

[๑๐]พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์พิลาพันธ์), “รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

[๑๑]พระมหาศรณชัย มหาปุญโญ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

[๑๒]แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์, พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๑.มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้สอนการปฏิบัติพระกรรมฐานที่ผ่านหลักสูตรการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ หรือมีความรู้ความสามารถในการสอนการปฏิบัติสมถวิปัสสนากรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นอย่างดี สามารถตอบข้อซักถามและสอบอารมณ์กรรมฐานได้

๒. มีวิทยากรผู้บรรยายธรรม ที่ผ่านหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรม

๓. พระภิกษุสามเณรหรือบุคลากรในสำนักมีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี[๑๓]

บุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการสำนัก เจ้าสำนักจะต้องมีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติธรรม และปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่พระภิกษุสามเณร และเพื่อเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนทั่วไป พระวิปัสสนาจารย์นั้น ก็ควรมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติธรรม มีการปฏิบัติตนเป็นที่น่าเชื่อถือ ควรมีการศึกษาแบบสมัยใหม่เพื่อให้สามารถคุยกับญาติโยมได้ ควรมีความสามารถในการตอบปัญหาให้เข้าใจได้ง่าย ควรมีการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา และดูงานเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถกลับมาพัฒนาวัดได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ**แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์** ที่ว่า การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคณะสงฆ์มีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาสถานที่ พัฒนาสื่อ และพัฒนาหลักสูตร ส่วนรูปแบบฝ่ายคฤหัสถ์พบว่าเป็นการพัฒนา ๖ ด้าน ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างในการบริหารในการบริหาร พัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อ พัฒนาร่างกายและจิตใจ พัฒนาหลักสูตร และพัฒนาสถานที่[๑๔]

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักทฤษฎีการบริหารทางตะวันตกนำมาบริหารสำนักปฏิบัติธรรมในทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูอุทัยกิจจารักษ์** ที่ว่า รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าว บางประการกำหนดไว้ในระเบียบ กฎมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิด และทฤษฎีหลักการบริหารทิศตะวันตก เข้าหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความสามารถ มีทักษะและมีศักยภาพในบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ[๑๕]

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔มีพระวิปัสสนาจารย์ประจำอยู่ที่สำนักอย่างน้อย ๓ รูปตามเกณฑ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมีการส่งพระภิกษุในสำนักไปศึกษาหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์เพิ่มเติม เพื่อนำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ**บุญส่ง หาญพานิช**ที่ว่ามีการนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้[๑๖]สำหรับบุคลากรทั่วไป มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องงานในโรงครัว และการทำความสะอาดสถานที่ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยรอบ ถึงเวลาจึงขอแรงเรียกใช้ไหว้วานได้โดยสะดวก

(ค) ด้านการจัดการ ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทั้งจากการวิจัยแบบคุณภาพและปริมาณพบว่า สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีการบริหาร

---

[๑๓]กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๐.

[๑๔]แม่ชีเณรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์, พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

[๑๕]พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์สุจิณโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

[๑๖]บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”,**วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** (สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๖.

จัดการแบบรวมศูนย์ เจ้าสำนักหรือเจ้าอาวาสเป็นผู้คุมด้านนโยบาย และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้แต่ละทีมงานไปจัดการ ทีมงานมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน หน้าที่การสอนธรรมนำปฏิบัติเป็นของพระและแม่ชี งานการครัวเป็นของแม่ชีและ/หรือฆราวาส สอดคล้องกับงานวิจัยของ**ฉันทนา กล่อมจิต** ที่ว่า มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล[๑๗]และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**คูณ โทขันธ์ และเทพพร มังธานี**ที่ว่า มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ[๑๘]

ในการรักษาความปลอดภัยของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะ สงฆ์ภาค ๑๔ สามารถขอกำลังเสริมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทุกสำนักมีแหล่งสำหรับขอกำลังเสริมไม่ว่าจะพระหรือฆราวาส เพื่อมาช่วยในกรณีที่จัดงานใหญ่มีคนมากเมื่อพบปัญหาที่เกินกำลังของคณะทำงาน เจ้าสำนักจึงลงไปช่วยเหลือแก้ไข

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทุกสำนักมีการวางแผนการจัดกิจกรรม โดยเฉพาะแผนงานประจำปี และแผนการจัดหางบประมาณมารองรับการจัดกิจกรรมให้พอเพียง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ **ทรงวิทย์ แก้วศรี** ที่ว่า ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการเพื่อนำออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปขององค์การต่าง ๆ เช่น มีการวางแผนงานล่วงหน้า ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว[๑๙]

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในหลาย ๆ ทาง เช่น ใบปิด สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ เพื่อให้ญาติโยมรับข่าวสารได้ตามความถนัด มีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การเปิดเฟซบุ๊ก การเปิดเว็บไซต์เป็นของสำนัก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ **ดำรงศักดิ์ จันโททัย** ที่ว่า องค์การจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บริการ สามารถใช้ช่องทางติดต่อ สื่อสารตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์หรือดำเนินธุรกรรมได้อย่างหลากหลาย โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาช่วยในการบริการ[๒๐]

อย่างไรก็ตาม การจะออกกำหนดการจัดกิจกรรมของสำนักได้ชัดเจนทั้งปีตามหลักเกณฑ์นั้น ต้องอาศัยความมั่นใจในความพร้อมทั้งด้านสถานที่ บุคลากร งบประมาณ และการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะยิ่งชัดเจนลงตัวเมื่อได้จัดกิจกรรมซ้ำ ๆ ไปนานหลายครั้ง อย่างที่เกิดขึ้นกับหลาย ๆ สำนัก การค่อย ๆ เริ่มต้นทีละน้อยและค่อย ๆ พัฒนาหรือขยายงานไปจึงเป็นการบริหารจัดการที่น่าจะเหมาะสมกับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทุกแห่ง

(ง) ด้านงบประมาณ ของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทั้งจากการวิจัยแบบคุณภาพและปริมาณพบว่า งบประมาณเห็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทุกแห่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ**รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์**ที่ว่า รูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทยประกอบ ด้วยปัจจัยหลัก ๔ ด้าน คือ วิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป[๒๑]และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**จารุวรรณ ธรรมวัตรและคณะ**ที่ว่า การจัดการศึกษาในวัดมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องและยาวนาน ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนจากการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงก็คือสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาสใน

---

[๑๗]ฉันทนา กล่อมจิต, รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี,**รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖), หน้า ๒.

[๑๘]คูณ โทขันธ์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, **รายงานการวิจัย,** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.

[๑๙]ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, **ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

[๒๐]ดำรงศักดิ์ จันโททัย, “การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** สาขาวิชาบริการสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า (๑).

[๒๑]รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์, “การพัฒนารูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** (สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

สำนักเรียนนั้น ๆ[๒๒]

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ทุกสำนักสามารถอยู่ได้ด้วยเงินบริจาค ไม่จำเป็นต้องเรี่ยไรหรือเก็บเงินจึงไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ**สยาม สุ่มงาม**ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารงบประมาณ จนถึงกับแยกออกได้เป็น ๔ ด้าน[๒๓] เว้นแต่ค่าบริการเสริมพิเศษ เช่น ค่าพี่เลี้ยงดูแลคนป่วย ค่าจัดหลักสูตรพิเศษเฉพาะกลุ่ม ค่าขนมเพิ่มเติมสำหรับหลักสูตรของเด็ก และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ**จาวุรรณ ธรรมวัตรและคณะ** ที่ว่า การจัดการศึกษาในวัดย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ความสัมพันธ์ส่วนตัว สวัสดิการ หรือค่านิตยภัตซึ่งก็คือเงินงบประมาณ เป็นต้น[๒๔]

แต่ถ้าหากต้องการงบประมาณสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ อาจสามารถเขียนขอไปยังหน่วยงานที่มีการให้ทุนได้ นอกจากนั้น งบประมาณค่าอาหารและการครัวนั้น ยังสามารถบอกบุญให้ญาติโยมมาออกโรงทานเลี้ยงได้บางสำนักมีต้นสังกัดหรือมูลนิธิที่สามารถของงบประมาณเสริมได้แต่ทุกสำนักมีผลงานที่ประชาชนทั่วไปศรัทธา จึงมาให้การสนับสนุนบริจาคเงินช่วยเหลือให้เอง

ข้อเสนอแนะ

จากศึกษาวิจัยเรื่อง **“รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔”**ทำให้มีข้อเสนอแนะไปยังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

(ก) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑) เจ้าคณะปกครองสงฆ์ตามลำดับชั้น ควรนำเอาผลการวิจัยในครั้งนี้ ไปเป็นข้อสรุปในการกำหนดแนวทางพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่อไป

๒) ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย ควรนำงานวิจัยในครั้งนี้ ไปเผยแผ่ต่อศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำภาค และศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปพัฒนาศูนย์ประปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดของแต่ละจังหวัดต่อไป

๓) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรนำเอาผลการวิจัยครั้งนี้ ไปปรับปรุงพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมของตนเพื่อยกระดับให้ได้มาตรฐานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้รับรางวัลดีเด่นต่อไป

(ข) ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

๑) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรพัฒนาสถานที่ให้สะอาด สวยงาม ร่มรื่น เป็นสัปปายะขยายสถานที่ให้พอเพียงและเหมาะสม ทั้งสถานที่ปฏิบัติธรรมและสถานที่พักอาศัย

๒) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรควรจัดหลักสูตรการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย และหลักสูตรการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับวัยให้กับกลุ่มเยาวชน ทั้งที่ยังศึกษาเล่าเรียนและที่อยู่นอกระบบการศึกษาภาคปกติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มเป้าหมายนี้ด้วย

๓) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรศึกษาและปฏิบัติธรรมให้เห็นผลรักษาศีลาจารวัตร

---

[๒๒]จาวุวรรณ ธรรมวัตร, รศ และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙.

[๒๓]สยาม สุ่มงาม, “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา),** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๕๒.

[๒๔]จาวุวรรณ ธรรมวัตร, รศ และคณะ, อ้างแล้ว หน้า ๑๒.

ตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งความเลื่อมใสศรัทธา และควรที่จะอยู่ต้อนรับญาติโยมในวันหยุดราชการและวันนักขัตฤกษ์ เพราะเป็นวันที่ญาติโยมมีเวลาเดินทางไปยังสำนักได้โดยสะดวก

๔) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรส่งพระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักไปศึกษาความรู้เพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร ปริญญาตรี ปริญญาโท หรือกระทั่งปริญญาเอก เพื่อนำเอาความรู้ที่ได้รับ มาช่วยในการบริหารและเผยแผ่ธรรม ควรส่งคณะทำงานไปดูงานจากสำนักที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำเอาสิ่งที่ได้รู้เห็นมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงสำนักของตน

๕) พระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่ง ควรสอนธรรมนำปฏิบัติด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อให้ทันยุคทันสมัยสมกับหลักธรรมที่เป็นอกาลิโก (ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา) ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ซักถามข้อขัดข้องในการปฏิบัติธรรม เพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติธรรมของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๖) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง กำหนดตารางการปฏิบัติธรรมล่วงหน้าเป็นรายปี แล้วแจ้งให้ผู้สนใจปฏิบัติธรรมได้ทราบทั่วกัน และจัดหางบประมาณให้พอเพียงกับแผนงานประจำปีที่กำหนดไว้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยสะดวกและคล่องตัว

๗) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่งควรมีการประชาสัมพันธ์งานปฏิบัติธรรมของสำนักผ่านทางสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งตีพิมพ์ หรืออินเตอร์เน็ต อย่างทั่วถึงและควรนำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันยุคทันสมัยเข้ามาช่วยในการเผยแผ่ธรรมของสำนัก

๘) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรสร้างคณะทำงานและบุคลากรให้พอเพียงกับแผนงานที่ได้กำหนดไว้ ถ้ายังสร้างบุคลากรไม่ทัน ก็ต้องมีแผนรองรับว่าจะหาเพิ่มได้จากที่ใด ในจำนวนเท่าไร

๙) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแต่ละแห่ง ควรเขียนโครงการของบประมาณสนับสนุนการปฏิบัติธรรมจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ และมีการประสานงานกับหน่วยราชการ โรงเรียน องค์เอกชน ให้ส่งเจ้าหน้าที่ นักเรียน และพนักงานเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม

(ค)ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ถ้ามีผู้ใดสนใจทำการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ทำการศึกษาวิจัยตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๑) ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนพื้นที่ในการศึกษาไปยังสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาคอื่น ๆ

๒) ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องเรื่อง รูปแบบการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เพื่อดูแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในทุก ๕ ปี

๓) ควรศึกษาปัจจัยในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่าง ๆ ของบุคคลทั่วไป ทั้งในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ และในเขตปกครองคณะสงฆ์อื่น ๆ

๔) ควรศึกษาวิจัยถึงประสิทธิผลในการเผยแผ่ธรรมโดยสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั้งในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ และในเขตปกครองคณะสงฆ์อื่น ๆ

๕) ควรศึกษาวิจัยผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติธรรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทั้งในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ และในเขตปกครองคณะสงฆ์อื่น ๆ ในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการควบคุมสติ การเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมทางกายภาพ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

(๑) หนังสือ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์

พระมหาศรณชัย มหาปุญโญ.การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.**บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูศรีรัตนธรรมนิเทศ (ปกานนท์พิลาพันธ์).รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติกัมมัฏฐานของผู้นำชาวพุทธในประเทศอังกฤษ**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.**บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์สุจิณฺโณ).รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒.**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.**บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ดำรงศักดิ์ จันโททัย.การจัดการงานสังคมสงเคราะห์โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ.**สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต**.สาขาวิชาบริการสังคม.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.**บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

บุญส่ง หาญพานิช. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต.**สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๖.

แม่ชีเณรัชฌาศักดิ์ศิริสัมพันธ์. พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม.**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์.การพัฒนารูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต.สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สยาม สุ่มงาม.รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน.**วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒.

อุทัย สติมั่น, การพัฒนารูปแบบการจัดองค์ความรู้สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย.**วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.**สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๓) รายงานการวิจัย

คูณ โทขันธ์ และเทพพร มังธานี.รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ.**รายงานการวิจัย.**กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.

จารุวรรณ ธรรมวัตร, รศ และคณะ.รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.**รายงานการวิจัย.**กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๕.

ฉันทนา กล่อมจิต.รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. **รายงานการวิจัย.**กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖.

การประพฤติผิดในกาม *(กาเมสุมิฉาจาร)* และนัยเชิงปรัชญาความเบี่ยงเบนทางเพศในพุทธวรรณกรรมและจริยธรรมกามกิจเชิงพุทธร่วมสมัย

ดร. โยตะ ชัยวรมันกุล[๑]

บทคัดย่อ

บทความนี้นี้มุ่งศึกษาแนวคิดจริยธรรมเชิงพุทธ เรื่อง การประพฤติผิดในกาม *(กาเมสุมิฉาจาร)*และนัยเชิงปรัชญาความเบี่ยงเบนทางเพศในพุทธวรรณกรรมและจริยธรรมกามกิจเชิงพุทธร่วมสมัย การประพฤติผิดในกามทำลายจริยธรรมลงอย่างเงียบๆและก่อปัญหาทำสังคมอ่อนแอ เหตุปัจจัยดังกล่าวมาจากประเพณีนิยม คุณค่าทางสังคม เป้าหมายทางพฤติกรรม และความไม่รับผิดชอบต่อความรัก พุทธศาสนาไม่เคยประณามเหตุปัจจัยดังกล่าวนี้ และเสนอแนะว่าทุกคนต้องละเว้นจากอภิพฤติกรรมอันเป็นภัยร้ายและผลกระทบอันใหญ่หลวงที่จะตามมา

คำสำคัญ: การประพฤติผิดในกาม *(กาเมสุมิฉาจาร)* ความเบี่ยงเบนทางเพศ ศีลข้อที่สามในพระพุทธศาสนา ความอยากในกามกิจ*(ตสฺมิ เสวนจิตฺต)*สาเหตุแห่งความเสื่อมทางศีลธรรม(อกุศลมูล)

Abstract

This qualitative research focuses on the Buddhist ethical concept of ‘sexual misconduct’ *(kamesumicchacara)* and the philosophical implications of sexual deviance in Buddhist literature and on contemporary Buddhist sexual ethics. Sexual malpractices have mutely eroded ethics and created social ills. Their roots can be found in traditionalism, social values, behavioral aims and love irresponsiveness. Buddhism blames none of these roots but recommends that all people refrain from hostile metaphysical acts with glacial aftershocks.

Keywords: Sexual misconduct (*kamesumicchacara*), sexual deviance, the third precept in Buddhism, ‘the desire for sexual affairs’ *(tasmisevanacittang)*, ‘the roots of demoralization’ *(akusalamula)*

บทนำ

การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)และความเบี่ยงเบนทางเพศในสังคมเราทุกวันนี้เป็นความท้าทายที่คอยเยาะเย้ยถากถางปรัชญาเมธียิ่งใหญ่ต่างๆของโลก แม้การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศจะแฝงมากับสิทธิส่วนบุคคล แต่การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศทำลายทั้งสังคมและจิตใจมนุษย์ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องแรงกระตุ้นความอยากแบบสัตว์ทำให้มนุษย์หาข้ออ้างว่าเป็นพฤติกรรมที่ชอบธรรม หรือบางครั้งเรียกคู่นอนว่า “กิ๊ก” แต่ในความเป็นจริงเป็นการมีคู่เพื่อสนองตัณหาของตน การมีเมียน้อยหรือคู่ขาเป็นเรื่องผิดศีลธรรมมาแต่ครั้งโบราณกาล แต่

[๑]ดร. โยตะ ชัยวรมันกุล อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิงพระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

การกระทำดังกล่าวยังแอบแฝงในการหาเงินอีกด้วย[๒] สามีและภรรยาอาจแอบมี“กิ๊ก”ของตน สามีบางรายแอบมี “สามีน้อย” ของตนเพื่อความสนุกยังมีให้เห็น แย่ยิ่งกว่านั้น ผู้เบี่ยงเบนทางเพศบางรายยังก่อกามวิตถาร หรือเปลี่ยนคู่นอนกับเพื่อนฝูงและยังอ้างว่าเป็นการหาความรื่นเริงตามประสาธรรมชาติ แต่การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศเป็นมหันตภัยให้กับสังคมและจิตใจ และท้ายสุดก็ลงเอยที่การหย่าร้าง ทำให้บ้านแตกสาแหรกขาด อันเป็นมูลเหตุปัจจัยให้สังคมส่วนใหญ่เลวร้ายลง

สำนักวิจัย เอแบค พบว่า คู่ครอง ๗๔.๙% เคยนอกใจคู่ครองของตน การนอกใจคู่ครองของตน และความเบี่ยงเบนทางเพศในจึงกลาเป็นปัญหาสังคมที่ต้องพิจารณาในภาพรวมตามตัวประวัติศาสตร์ ความซับซ้อน และแง่มุมในเชิงลึก[๓] ส่วนสถาบันวิจัยสถิติมันสมอง (The Statistic Brain Research Institute)[๔] พบว่าผู้ชายถึง ๗๔% จะนอกใจคู่ครองของตนหากคู่ครองจับไม่ได้ เช่นกันผู้หญิงนอกใจคู่ครองถึง ๖๘% ผู้ชายถึง ๕๗% จะนอกใจคู่ครองของตนทุกรูปแบบส่วนผู้หญิงนอกใจคู่ครองถึง ๕๔% จะนอกใจคู่ครองของตนทุกรูปแบบ คุณหมอ ประเวศ วสีกล่าวว่า[๕]

> การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศเป็นปัญหาสังคม ซึ่งในทุกวันนี้ถึงขั้นวิกฤตและทำให้เกิดบ้านแตกสาแหรกขาด ทั้งจากสามีไปมีเมียน้อยหรือภรรยาไปมีสามีน้อย ทำให้ทั้งคู่ต้องทิ้งครอบครัวของตนไปอยู่กับคู่นอนใหม่

การประพฤติผิดในกามและความเบี่ยงเบนทางเพศเช่นการวิตถารเป็นประเด็นปัญหามาตั้งแต่ยุคพระพุทธเจ้า ประเทศไทยประกาศให้มีคู่ครองคนเดียวตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๗๖ จึงทำให้การมีคู่ครองหลายคนเป็นการผิดกฎหมาย แต่คนไทยบางคนยังแอบประพฤติอยู่ การประพฤติผิดในกามและความเบี่ยงเบนทางเพศหยั่งรากลึกอยู่ในประเพณีและคุณค่าของคนไทยที่ทำให้มีอิทธิผลต่อบุคลิกภาพของคนไทย การมีภรรยาหลายคนเป็นการยอมรับสภาพฝ่ายชายเป็นใหญ่ ดังที่พบในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน และ นางทาส การประพฤติผิดในกามและความเบี่ยงเบนทางเพศไม่เป็นที่เปิดเผยแต่อยู่ในวรรณกรรมและศิลปะที่เล่าขานติดต่อกันมาทุกยุคทุกสมัย ผู้ศึกษาเชื่อว่าสาเหตุพฤติกรรมดังกล่าวน่าจะมาจากประเพณีนิยมเป็นส่วนใหญ่ พฤติกรรมที่ไม่ดีเช่นนี้ทำให้ผู้เบี่ยงเบนทางเพศบางคนพอใจแต่กับมองไม่เห็นมหันตภัยที่จะตามมาจากพฤติกรรมดังกล่าว

๒. แนวคิดการประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*) และเกณฑ์ทางจริยธรรมในมุมมองพุทธจริยธรรม

ก. คำนิยามศัพท์การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)

---

[๒]Global Cyber Journal wit & Wisdom (GCJWW) (๒๐๐๘).“***Gig-Kik-Gik Lovers: Thailand casual polygamy sexual culture***”.http://www.thaiskale.com/journal/gig-kik-gik-lovers-thailand-casual-polygamy-sexual-culture/ (accessed September ๒๘, ๒๐๑๒).

[๓]ABAC Poll (๒๐๐๕).“***The Spouse’s Behaviors Bringing Broken Home***”.http://www.abacpoll.au.edu/ (accessed September ๒๗, ๒๐๑๒).

[๔]Statistic Brain. (๒๐๑๓***).“Infidelity statistics”.***http://www.statisticbrain.com/ infidelity - statistics/ (accessed November ๓๐, ๒๐๑๓).

[๕]ประเวศ วสีและชูชัยสุภวงษ์. ***“ประชาคม ทัศนะ นักคิด วัฒนะธรรมสังคมไทย (Perspective of Civil Society: Thai Social Culture)”***.(หนังสือพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

ทวีศักดิ์ ยานประทีป ให้คำนิยามว่า[๖]*กาเมสุมิฉาจาร* คือการผิดประเวณีที่กระตุ้นโดยกามกิเลสและวัตถุนิยม ที่นักปราชญ์ตำหนิติเตือน การประพฤติผิดในกามในพุทธปรัชญารวมถึงการประพฤติผิดในกามที่ระบุไว้ในตัวบทกฎหมายอีกด้วย[๗]Saddhatissa นิยามว่าการประพฤติผิดในกามคือความหมกมุ่นในรูป รส กลิ่น เสียง และ การประพฤติผิดในกามที่ผิดกฎหมายและผิดต่อศีลธรรมอันดี[๘]

ข. ปัจจัยการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิฉาจาร)

การประพฤติผิดในกามที่สำคัญมาจากตัวบุคคล ความอยากและความเต็มใจที่จะการประพฤติผิดในกามประการแรกมีสตรีต้องห้ามสำหรับบุรุษ อันได้แก่สตรีที่มีคู่ครองไม่ว่าจดทะเบียนแต่งงานหรือไม่ก็ตาม (ไม่รวมหญิงหม้าย หรือหญิงหย่าร้าง หรือหญิงที่แยกทางจากคู่ครอง)หญิงที่แต่งงานแต่ถูกจำคุก หญิงที่อยู่ในความปกครองของผู้ปกครอง และหญิงที่อยู่ในความคุ้มครองของศาสนา เช่น แม่ชี ยุวนารีและหญิงที่กฎหมายคุ้มครอง ส่วนบุรุษที่ต้องห้ามสำหรับสตรี (*อคมนียวตฺถุ*)ได้แก่ ชายที่แต่งงานและชายที่ต้องห้ามทางศาสนา

ประการที่สอง “ความอยากที่จะประกอบกามกิจ”(*ตสฺมิ เสวนาจิตฺต*) เริ่มจากใจที่มีแต่กามกิเลส ดังภาษิตที่ว่า “*ดุจดังหยดฝนที่รั่วจากหลังคา กามกิเลสย่อมรั่วจากใจที่ไร้การศึกษา*”[๙] ประการที่สาม คือความเต็มใจและความพร้อมใจต่อความใคร่และความพร้อมต่อกามกิจของทั้งสองฝ่ายเมื่อพบกันในแต่ละครั้งและร่วมประกอบกามกิจด้วยกันในแต่ละครั้ง ความเต็มใจและความพร้อมใจคือการเลือกที่จะทำตาม หรือไม่ขัดขืนในระหว่างประกอบกามกิจ เป็นอิสระไม่มีบังคับทั้งทางกายและทางจิตใจ[๑๐]

ค. สมุฏฐานแห่งการประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)

การประพฤติผิดในกาม มีมูลเหตุปัจจัยทั้งจากทางภายในและภายนอก มูลเหตุปัจจัยภายในมาจากใจที่มีแต่กามกิเลสและความหมกมุ่นจาก รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสที่ที่กระตุ้นกามกิเลสและพร้อมที่จะสนองความอยากทางกามของตน พุทธปรัชญาเชื่อว่าการประพฤติผิดในกามเกิดจากความอยากของตัวบุคคลแต่แตกต่างกันไปตามการยึดเหนี่ยวจากประสาททั้งห้า[๑๑]ธรรมชาติของมนุษย์จึงแตกต่างกันไปตามกามกิเลส จิตใจ และ วัตถุกามนิยม ความต้องการดังกล่าวจะพัฒนาไปสู่กามกิเลส การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศ Hallie Engel เชื่อว่าการผิดประเวณีมาจากความเบื่อหน่าย ปัญหาอัตตา การแก้แค้น และ ความไม่ต่อเนื่องทางอารมณ์[๑๒] ประการสุดท้าย สาเหตุจากภายนอก

---

[๖]ทวีศักดิ์ยานประทีป.***“พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ”***,(๒๕๓๔),หน้า ๔๙.

[๗]มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.***พุทธภาษิต***.(กรุงเทพ: มหามกุฏราชวิทยาลัยการพิมพ์๒๕๓๔), หน้า ๓๐.

[๘]Saddhatissa, H (๑๙๗๐). ***Buddhist Ethics***. London: George Allen & Unwind LTD.หน้า ๑๐๖.

[๙]มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.***พุทธภาษิต***.(กรุงเทพ: มหามกุฏราชวิทยาลัยการพิมพ์,๒๕๓๔), หน้า ๑๓.

[๑๐]Koestner, Katie, &Sokolow, Brett A. (๒๐๐๐). **“*Everything You Need to Know about Consent*”.** http://studentaffairs.stanford.edu/sites/default/files/sara/ (accessed November ๓๐, ๒๐๑๓).

[๑๑]Bodhiyana Meditation Center. **"*Thai Tipiṭaka Volume ๒๐.Sutta Aṅguttaranikāya ๑* : *Suttantapiṭaka No. ๑๒: Aṅguttaranikāyaeknipāta-dukanipā-tikanipāta”.*http://www.bhodhiyana. org/ tipiṭaka pdf collection.html (accessed July ๑๕, ๒๐๑๓).**

[๑๒]Engel, Hallie (๒๐๑๓). “*What Causes People to Commit Adultery? eHow Contributor*”.http://www.ehow.com/info_๘๔๖๕๕๔๕_causes-people-commit-adultery.html (accessed November ๓๐, ๒๐๑๓).

ได้แก่ สื่อสารมวลชน เครือข่าย และ สื่อสิ่วพิมพ์ต่างๆที่นำเสนอและขึ้นบนสื่ออยู่ทุกวินาที อย่างไรก็ตาม กามกิเลส เป็นเรื่องธรรมชาติ แต่ การประพฤติผิดในกามเป็นการบ้ากามที่อยู่นอกเหนือความพอดีทางธรรมชาติ[๑๓]

ง. หลักศีลธรรมเกี่ยวกับการประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)

ศีลธรรมมิใช่คณิตศาสตร์หรือการคำนวณเช่น (–๑) X **(-๑)** = ๑แต่ ชั่ว x ชั่ว ไม่ได้ผล ออกมา “ไม่ชั่ว” และ “ไม่ชั่ว” ก็ไม่ได้หมายความว่า “มีศีลธรรม” แม้กึ่งดีกึ่งชั่งยังหมายความว่า ไม่มีศีลธรรม พุทธจริยธรรมนั้นมีความชัดเจนนั่นคือ บาปก็คือบาปหากผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง พุทธปรัชญาเน้นการเดินสายกลาง และในพุทธศาสนาเรามีเกณฑ์ที่หนึ่งและเกณฑ์ที่สองเพื่อแยกแยะความถูกต้องจากความผิด และ แยกแยะความดีจากความชั่ว พุทธจริยธรรมเกี่ยวกับประเด็นการประพฤติผิดในกามอยู่ที่ศีลข้อทีสาม – การละเว้นการประพฤติผิดในกาม พุทธศาสนาไม่เคยประณามกามกิจเว้นแต่บุคคลนั้นประพฤติผิดประเวณี พุทธศาสนาเห็นว่ากามกิจเป็นธรรมชาติของมนุษย์ หรือเป็นหน้าที่ และเป็นความสุขอันสำคัญสำหรับคู่สมรส

จ. เกณฑ์การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)

เกณฑ์การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)ในพุทธศาสนามีอยู่สองระดับ ระดับต้นอยู่ที่ความจงใจทำชั่วและสถานการณ์“ความจงใจทำชั่ว”คือการกระทำใดๆที่ตกอยู่ใต้ภาวะ “โลภ”(โลภะ) “โกรธ” (โทสะ) “หลง” (โมหะ)[๑๔]โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานอกุศล (อกุศลมูล) ระดับที่สองคือตั้งใจทำผิดกฎหมาย ผิดประเพณี และ ผิดวัฒนธรรม

พุทธจริยธรรมเน้นทำจิตใจให้บริสุทธิ์ปราศจาก “โลภ”(*โลภะ*) “โกรธ” (*โทสะ*) “หลง” (*โมหะ*)ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานอกุศล (อกุศลมูล) แต่การทำผิดศีลข้อสามมีอยู่สี่เงื่อนไข เงื่อนไขแรกต้องมีฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงประพฤติผิดในกาม เงื่อนไขที่สองต้องประพฤติผิดในกามด้วยความตั้งใจประพฤติผิดในกาม เงื่อนไขที่สามการประพฤติผิดในกามได้เกิดขึ้นแล้ว และเงื่อนไขที่สี่มีความยินดีที่เกิดจากอวัยวะสัมผัส หากครบทั้งสี่เงื่อนไขจึงถือได้ว่าผิดศีลข้อสาม[๑๕]

การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*) สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์หลายๆอย่างและหลายระดับ (๑) ชายที่มีภรรยาแล้วประพฤติผิดในกามกับหญิงที่มีสามีแล้ว เป็นการประพฤติผิดในกามสองเท่าเพราะฝ่ายชายที่นอกใจภรรยาละเมิดสามีฝ่ายหญิงและ ภรรยาของตน ส่วนฝ่ายหญิงที่นอกใจสามีละเมิดภรรยาฝ่ายชายและสามีของตน (๒) ชายที่แต่งงานแล้วประพฤติผิดในกามกับหญิงโสดเป็นการประพฤติผิดในกามเพียงเท่าเดียวเพราะฝ่ายชายที่นอกใจภรรยาละเมิดภรรยาของตน ส่วนหญิงโสดละเมิดภรรยาฝ่ายชาย (๓) ชายโสดประพฤติผิดในกามกับหญิงที่มีสามีเป็นการประพฤติผิดในกามเพียงเท่าเดียวเพราะฝ่ายชายละเมิดภรรยาผู้อื่น ส่วนฝ่ายหญิงละเมิดสามีของตน และ (๔) ชายโสดกับหญิงโสดประกอบกามกิจไม่ได้ละเมิดศีลข้อสาม

การประพฤติผิดในกามแบบเบี่ยงเบนทางเพศสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์หลายๆอย่างและหลายระดับได้ด้วย (๑) ชายที่มีภรรยาแล้วประพฤติผิดในกามกับชายที่มีภรรยาแล้วเป็นการประพฤติผิดในกามเป็นสองเท่าเพราะชายทั้งคู่ที่นอกใจภรรยาตนเองละเมิดภรรยาของแต่ละฝ่ายและภรรยาของตน (๒) หญิงที่มีสามีแล้วประพฤติผิดในกามกับหญิงที่มีสามีแล้วเป็นการประพฤติผิดในกามเป็นสองเท่าเพราะหญิงทั้งคู่ที่นอกใจสามีละเมิดสามีของแต่ละฝ่ายและสามีของตน (๓)ชายที่มีภรรยาแล้วประพฤติผิดในกามกับชายโสดเป็นการประพฤติผิดในกามเพียงหนึ่งเท่า เพราะชายที่มีภรรยาแล้วละเมิดภรรยาตนเองส่วนชายโสดละเมิดภรรยาผู้อื่น (๔) หญิงที่มีสามีแล้วประพฤติผิดในกามกับหญิงโสดเป็นการประพฤติผิดในกามเพียงเท่าเดียวเพราะหญิงที่นอกใจสามีละเมิดสามีตนส่วนหญิงโสดละเมิดสามีผู้อื่น (๕)ชายโสดที่

---

[๑๓]พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต).***พุทธธรรม: ฉบับปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม***.(กรุงเทพ: จุฬาลงกรณการพิมพ์, ๒๕๓๒),หน้า ๕๓๗.

[๑๔]ที.ปา. ๑๑/๓๙๔/๒๙๒.

[๑๕]ที.ปา.๑๑/๓๙๔/๒๙๒.

บรรลุนิติภาวะประกอบกามกิจกามกับชายโสดที่บรรลุนิติภาวะไม่ผิดศีลข้อสามทั้งสองฝ่าย และ (๖)หญิงโสดที่บรรลุนิติภาวะประกอบกามกิจกามกับหญิงโสดที่บรรลุนิติภาวะไม่ผิดศีลข้อสาม ทั้งสองฝ่าย ชายโสดไปประกอบกามกิจกับหญิงโสเภณีไม่ผิดศีลข้อสามเพราะศีลข้อสามหวังส่งเสริมศีลธรรมจรรยาครอบครัวให้กับบุคคลที่แต่งงานแล้ว

๓. การศึกษานัยทางปรัชญาเกี่ยวกับความเบี่ยงเบนทางเพศในพุทธวรรณกรรม และจริยธรรมกามกิจเชิงพุทธร่วมสมัย

๑. **ความเบี่ยงเบนทางเพศในพุทธวรรณกรรม**

เรื่องเกี่ยวกับความเบี่ยงเบนทางเพศ หรือลักเพศ หรือกามวิตถารในพุทธวรรณกรรมหาได้จากพระวินัย มีอยู่หนึ่งหมวดที่กล่าวถึงการกระทำผิดจนต้องปาราชิกสำหรับภิกษุและภิกษุณี เช่นในเรื่องพระนางมัลลิกา และเรื่องวานรตัวเมีย[๑๖] เรื่องการกระทำชำเราศพ เรื่องการใช้เครื่องช่วย เรื่องการใช้ตุ๊กตาช่วย[๑๗]ในพระวินัยยังระบุการช่วยตัวเองในเรื่องพระหลังค่อม[๑๘]และพระมีลึงค์ยาว[๑๙]

ก. ตัวอย่างการสมสู่กับสัตว์ในพุทธวรรณกรรมได้แก่

๑. เรื่องของพระนางมัลลิกา

"...วันหนึ่งพระนางมัลลิกาเสด็จเข้าห้องสรงสนานเพื่อทรงล้างพระพักตร์ พระหัตถ์และพระบาท และสุนัขทรงโปรดตามเข้าไปด้วย เมื่อพระนางก้มล้างพระบาทาเจ้าสุนัขพยายามจะทำอสัทธรรมสันถวะ พระนางทรงยินดีผัสสะของมัน จึงได้ประทับยืนอยู่. กษัตริย์ ทรงเห็นการกระทำที่น่าอดสูจากทางพระแกลห้องพระบรรทม เมื่อพระนางมัลลิกาเสด็จเข้ามามี่ห้องพระบรรทม กษัตริย์ทรงบริพาสว่า "เจ้าหญิงชั่ว เจ้าทำอะไรกับหมานั่นในห้องอาบน้ำ เจ้าอย่าได้ปฏิเสธเพราะข้าเห็นตำตาทั้งสองข้าง" พระนางมัลลิกาทรงตอบว่าพระนางเพียงล้างพระพักตร์ พระหัตถ์และพระบาท และมิได้ทรงทำอะไรผิด และทรงตรัสต่อว่า "ห้องสรงสนานนั้นน่าแปลก หากมีใครเข้าไปในห้องนั้นและมองจากพระแกลนี้จะเห็นเป็นสองคน และหากพระองค์ยังแคลงพระทัย ก็ได้ทรงโปรดเสด็จเข้าไปในห้องสรงสนานนั้นที และกระหม่อมจะมองดูพระองค์จากพระแกลนี้"

กษัตริย์ทรงเสด็จเข้าห้องสรงสนาน และเมื่อทรงเสด็จออกมา พระนางมัลลิกาทรงตรัสถามว่าทำไมพระองค์ทำมิดรมิร่ายกับแพะตัวเมียในห้องนั้น แม้กษัตริย์ทรงปฏิเสธแต่พระนางมัลลิกาทรงยืนยันว่าพระนางเห็นพฤติกรรมผิดปกติเช่นนั้นด้วยพระเนตรชองพระนางเอง กษัตริย์ทรงสนเท่ห์ เพราะความขมุกขมัวทำให้พระองค์ต้องยอมรับสิ่งที่พระนางมัลลิกาทรงอธิบายและพระองค์จังสรุปว่าห้องสรงสนานน่าจะมีอาการที่แปลกประหลาด..."[๒๐]

---

[๑๖]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๗.

[๑๗]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๒.

[๑๘]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๑.

[๑๙]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๑.

[๒๐]*ธ.อ.๑/๕๔.*

๒. เรื่องวานรตัวเมีย

“....พระพุทธเจ้าทรงประณามภิกษุที่พบว่าฝึกวานรตัวเมียสนองความใคร่ของตน ซึ่งภิกษุนั้นจำต้องเวียนว่ายอยู่ในขุมนรกตามแบบต่างๆทีภิกษุประพฤติผิดในกาม โดยทรงงงชี้ให้เห็นถึงผลกรรมจากการที่ภิกษุละเมิดคำสาบานที่จะถือพรหมจรรย์ หรือพรหมจริย...[๒๑]

ข. การชำเราศพพบจากเรื่อง การชำเราสองศพ[๒๒]

ค. เ รื่องการใช้เครื่องช่วยกามกิจ เรื่องการใช้ตุ๊กตาช่วยกามกิจ[๒๓]

ง. เรื่องลักเพศพบ ในพระวินัยยังระบุการช่วยตัวเองในเรื่องพระหลังค่อม[๒๔] และพระมีลึงค์ยาว[๒๕]

ความเบี่ยงเบนทางเพศพบไดตั้งแต่ยุคพระพุทธเจ้าตามธรรมบัญญัติ ไม่ว่าภิกษุและภิกษุณีละเมิดพระวินัยจำต้องปาราชิก พระธรรมวินัยยังครอบคลุมให้ปาราชิกภิกษุและภิกษุณีหากพบว่าเป็นคนที่มีทั้งอวัยวะเพศชายและเพศหญิง หรือเป็นกระเทยหากพบว่าได้บวชไปแล้ว[๒๖]

๒. **ความเบี่ยงเบนทางเพศในจริยธรรมกามกิจเชิงพุทธร่วมสมัย**

ความเบี่ยงเบนทางเพศจากปี๒๔๙๕แบ่งได้เป็น ๒๗ ประภท(DSM: DSM I in ๑๙๕๒, DSM.II in ๑๙๖๘, DSM.III in ๑๙๘๐, DSM.III-R in ๑๙๘๗, DSM.IV in ๑๙๙๔, DSM.IV-TR in ๒๐๐๐, and DSM. V in ๒๐๐๘) ดังนี้

- พวกใช้อุจจาระเป็นตัวกระตุ้นทางเพศ coprophilia,
- วิปริตทางเพศแบบชอบอวดอวัยวะเพศ exhibitionism,
- พวกชอบเก็บสะสมชุดชั้นในผู้หญิงfetishism/ frotteurism,
- การรักร่วมเพศhomosexuality,
- ร่วมเพศทางทวารหนัก klismaphilia,
- พวกชอบถูกเหยียดหยามเวลามีเซ็กซ์ masochism,
- พวกชอบมีเซ็กซ์กับเด็กเล็กหรือคนแก่ pedophilia,
- กาข่มขืน rape,
- กลุ่มวิตถารเหลือเดน residual category,
- พวกชอบทำร้ายคนอื่นเวลามีเซ็กซ์sadism,
- ทำร้ายคนอื่นเพื่อมีเซ็กซ์sexual assault,
- พวกชอบถูกเหยียดหยามเวลามีเซ็กซ์sexual masochism,
- sexual orientation disturbance (like homosexuality),
- พวกชอบทำร้ายคนอื่นเวลามีเซ็กซ์sexual sadism,

---

[๒๑]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๗-๒๙.

[๒๒]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๑-๒๒๒.

[๒๓]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๒.

[๒๔]วิวิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๑.

[๒๕]วิ.ม.(ไทย) ๑/๒๒๑.

[๒๖] Peter Jackson. A. (๑ ๙ ๙ ๓).***Male Homosexuality and Transgenderism in the Thai Buddhist Tradition.***Excerpted from the book "QUEER DHARMA: VOICES OF GAY BUDDHISTS" edited by Winston Leyland.

- กามวิตถารชนิดหนึ่งที่ได้รับความสุขหรือความพอใจเมื่อตนต้องเสียหริดพิการอวัยวะบางส่วน mutilation
- กามวิตถารที่ชอบร่วมเพศกับศพnecrophilia,
- กามวิตถารที่นอกเหนือรูปแบบnon-normative deviance
- พวกชอบใช้ปากสัมผัสอวัยวะคู่ร่วมเพศมากกว่าการร่วมเพศจริงpartialism,
- พวกชอบพูดลามกทางโทรศัพท์ telephone scatologia (obscene calls),
- พวกชอบแต่งตัวผิดเพศtransvestic fetishism,
- พวกชอบแต่งตัวผิดเพศ transvestitism (sic),
- พวกใช้ปัสสาวะกระตุ้นความรู้สึกทางเพศ urophilia,
- พวกถ้ำมองvoyeurism,
- พวกชอบมีเซ็กซ์กับสัตว์zoophilia,

การแสวงหาความรักจากเพศเดียวกัน หรือ รักร่วมเพศ และพวกชอบแต่งตัวผิดเพศ หาได้จากสังฆาณัติบาลีในนิกายเถรวาทแต่ศัพท์ดังกล่าวไม่ตรงกับแนวคิดร่วมสมัยและสังฆาณัติไม่ได้แยกแยะพฤติกรรมข้ามเพศ หรือรักร่วมเพศและพวกชอบแต่งตัวผิดเพศ อย่างไรก็ตามกามกิจกับเพศชายเดียวกันยังพบได้ในพระวินัยในพระไตรปิฎก เรื่องแนวปฏิบัติของสมณะเพศที่ห้ามภิกษุกระทำ อรรถกถาพระวินัยในพระไตรปิฎกได้อธิบายเรื่องการรักร่วมเพศเอาไว้ชัดเจน และนิกายเถรวาทประณามเพศสัมพันธ์ไม่เชื่อว่าความอภิรมย์ทางกามารมณ์มีจริง ที่สำคัญพุทธศาสนาเริ่มจากกลุ่มสงฆ์ที่เป็นพรมจรรย์ที่เรียกว่าคณะสงฆ์ พระวินัยเน้นที่ตัวพระสงฆ์แต่ไม่ได้เน้นที่ตัวฆราวาส Leonard Zwilling กล่าวว่า[๒๗]

> "...เราไม่ควรคาดหวังกับความหมายที่เจาะจงกับคำว่า"รักร่วมเพศ"ในพุทธวรรณกรรม แต่รักร่วมเพศเกิดจากอารมณ์ที่เสาะหาความสะใจจากกามกิจกับเพศเดียวกันไม่ให้คนอื่นได้รับรู้.."

๔.การอภิปรายแนวคิดการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิฉาจาร) และนัยเชิงปรัชญาความเบี่ยงเบนทางเพศในพุทธวรรณกรรมและจริยธรรมกามกิจเชิงพุทธร่วมสมัย

ก. การอภิปรายหลักการศีลธรรม

ศีลธรรมมิใช่คณิตศาสตร์หรือการคำนวณเช่น (–๑) X (-๑) = ๑ แต่ ชั่ว x ชั่ว ไม่ได้ผล ออกมา "ไม่ชั่ว" และ "ไม่ชั่ว" ก็ไม่ได้หมายความว่า "มีศีลธรรม" แม้กึ่งดีกึ่งชั่งยังหมายความว่าไม่มีศีลธรรมทั้งที่เพื่อรักษาชีวิต พุทธจริยธรรมนั้นมีความชัดเจน นั่นคือ บาปก็คือบาปหากผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง พุทธปรัชญาเน้นการเดินสายกลาง และในพุทธศาสนาเรามีเกณฑ์ที่หนึ่งและเกณฑ์ที่สองเพื่อแยกแยะความถูกต้องจากความผิด และ แยกแยะความดีจากความชั่ว

เอปิคูรัสกล่าวไว้อย่างชัดเจนในคำสอนหลักหรือคติอันสูงส่งที่ว่าความยุติธรรมทั่วไปเป็นข้อผูกมัดต่างตอบแทนเพื่อป้องกันมนุษย์จากสิ่งเลวร้าย หรือไม่ให้ถูกทำร้ายจากคนอื่นBarnettให้เหตุผลว่าการอยู่ในสังคมเป็นเพราะความเต็มใจมิใช่กฎระเบียบที่สังคมตั้งขึ้น เงื่อนไขมีอยู่ว่ากฎระเบียบต้องอยู่ภายใต้หลักการความยุติธรรมและการปกป้องสิทธิและแสรีภาพส่วนบุคคล[๒๘] หากบุคคลไม่ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับกฎระเบียบ และ กฎระเบียบไม่ยอมรับสิทธิและแสรี

---

[๒๗]Leonard Zwilling. (๑๙๙๒). ***"Homosexuality As Seen In Indian Buddhist Texts"*,** in Cabezon, Jose Ignacio, (Ed.), *Buddhism, Sexuality & Gender*. State University of New York. หน้า ๒๐๓.

[๒๘]Barnett, Randy E. (๒๐๐๕). ***Restoring the Lost Constitution: The Presumption of Liberty***.MA: Princeton University Press.หน้า ๑๒.

ภาพส่วนบุคคล จึงเหมาะที่จะยกร่างหลักการที่บุคคลต้องเลี่ยงพฤติกรรมเลวเนื่องการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเลวดังกล่าวเป็นการปฏิเสธความพอใจที่ทั้งสองฝ่ายต้องการ

ศาสตราจารย์สมภาร พรหมทาเชื่อว่าศีลธรรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอภิปรัชญาความเป็นจริงที่เรียกว่า กฎทั่วไปของจิตวัตถุ (The General Law of Mental Objects)และกฎทั่วไปที่เน้นผลลัพธ์ (The General Law of End-based Objects) กฎทั่วไปของจิตวัตถุเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งในห้าชุดของตัวคน –สิ่งไร้ชีวิต – สิ่งมีชีวิต – จิตใจ – ผลกรรม –และสิ่งอื่นๆที่นอกเนื้อทั้งสี่สิ่ง กฎทั่วไปของจิตวัตถุทำงานด้วยวินัย มีกฎตายตัวดังเช่นวัตถุธาตุอื่นๆและอวัยวะของคน ส่วนกฎทั่วไปที่เน้นผลลัพธ์เชื่อว่าการกระทำใดๆย่อมก่อกรรมที่ตามมา หลักการวิทยาศาสตร์นิยมและวัตถุนิยมเห็นได้จากกฎทั่วไปของวัตถุกายภาพ (The General Law of Physical Objects) และกฎทั่วไปของวัตถุชีวภาพ (The General Law of Biological Objects)[๒๙]แม้ร่างกายและใจเป็นหนึ่งเดียวแต่กายมักไม่เชื่อจิตใจ ความใคร่ในกามมักเกิด งอกงาน และบดบังจิตใจเมื่อมนุษย์ต้องการอยู่รอด ถึงแม้มีการฝึกอบรมทั้งกายและใจมาเป็นอย่างดีแต่ท้ายที่สุดจิตและวิญญาณยังต้องพ่ายความทะยานอยาก

ข. การอภิปรายเรื่องกฎเกณฑ์

การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)ย่อมก่อผลชั่วเหมือนกับรอยเกวียนที่ตามหลังรอยตีนวัว หากใครคนใดประพฤติผิดผลเสียย่อมคามคนนั้นมา[๓๐]อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาเชื่อว่าคนมิได้เป็นผู้ตัดสินว่าใครดีใครเลว หรือทำดีทำเลวตามที่ธรรมชาติได้กำหนดไว้ล่วงหน้าตามบ่วงกรรม[๓๑] กามกิจมีเพื่อสร้างลูกสร้างหลานแต่ก็ก่อหายนะได้หากใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง

หากกรรมที่เกิดจาก “โลภ”(*โลภะ*) “โกรธ” (*โทสะ*) “หลง” (*โมหะ*)จึงผิดศีลธรรมเพรา โลภเกิดความเห็นแก่ตัวและไม่รู้จักพอ ส่วน โกรธก่อเกิดอารมณ์หายนะที่ไร้เหตุผล และ หลงลากมนุษย์ไปสู่ห่วงกรรมที่หมกมุ่ยกับกามกิจที่เกินแก่สมควร พุทธองค์สอนว่า “ไม่มีไฟที่ไหนเทียบเท่าความอยากที่ร้อนรุ่ม ไม่มีการตระกรุมตระกรามไหนเท่าความเคียดแค้น ไม่มีบ่วงแร้วแม้นใดเท่าความโง่เง่า ไม่มีกระแสน้ำเชี่ยวใดเท่าความละโมบ[๓๒]มนุษย์ที่สลัดความโลภได้ยากจำต้องเวียนว่ายตายเกิดพร้อมทนทุกข์ Zeno of Citium (C. ๓๓๕-๒๖๔ BC) เชื่อว่า “มนุษย์ทีละโมบดุจดั่งทรายในทะเลทรายที่ซับน้ำฝนและน้ำค้างอย่างละโมบ แต่ไม่เคยให้ใบหญ้าที่พอจะเป็นคุณประโยชน์กับสิ่งอื่นๆ” Thomas Merton กล่าวว่ามนุษย์ได้แต่หมกมุ่นเกินเหตุกับผลงานของตนมากกว่าจินตนาการ และมนุษย์ไม่ให้คุณค่ากับตนเอง หรือสิ่งที่ตนทำ และสิ่งที่ตนครอบครอง ความจริงคือการครอบครองและผลงานยางเสริมให้มนุษย์ละโมบยิ่งขึ้น แต่หากสยบความโลภได้มนุษย์จะหมดทุกข์โศก

ค. การอภิปรายความเบี่ยงเบนทางเพศ

---

[๒๙]พรหมทา, สมภาร (๑๙๙๒). ***พระพุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์: ทัศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณี ทำแท้งและการุณยฆาต***(Buddhism and ethical problems: Buddhist perspective regarding the problem of prostitution, abortion and euthanasia).(กรุงเทพฯ : พุทธชาด, ๒๕๓๕),หน้า ๒๑-๒๔.

[๓๐]ธ.อ.๑.

[๓๑]พรหมทา, สมภาร (๑๙๙๒). ***พระพุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์: ทัศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณี ทำแท้งและการุณยฆาต***(Buddhism and ethical problems: Buddhist perspective regarding the problem of prostitution, abortion and euthanasia).(กรุงเทพฯ : พุทธชาด, ๒๕๓๕),หน้า ๓๑.

[๓๒]Müllerand, Max & Fausböll, Max (๑๘๘๑). “*Sacred Books of the East, Vol. ๑๐: The Dhammapada and SuttaNipāta*”. http://www.sacred-texts.com/(accessed December ๔, ๒๐๑๓).

ในศาสนาพุทธนั้นไม่ว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศประเภทใดยิ่งเป็นความผิดเท่าเดียวหรือสองเท่า การภิกษุหรือภิกษุณีก่อกามกิจย่อมปาราชิก สำนักอรรถประโยชน์นิยมเชื่อว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศให้ความรื่นรมย์สำหรับบางคน เพราะผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศบางคนต้องปฏิบัติตามกฎที่ห้ามทำร้ายคนอื่น แต่อรรถประโยชน์นิยมเชื่อว่าการกระทำถูกต้องหากผลการกระทำดีเทียบเท่ากับตัวเลือกที่มีในขณะที่การกระทำถูกต้องหากการกระทำนั้นจำต้องปฏิบัติตามกฎตามที่กฎกำหนดไว้ ดังนั้นการยอมรับการกระทำดังกล่าวจะก่อผลที่ดีให้กับสังคมมากกว่าตัวเลือกที่มีอยู่ แต่ผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศจึงต้องเลือกพฤติกรรมที่ตนจะได้เสพสุขทางกามมากกว่าและนับว่าไม่ผิด ในขณะเดียวกันสังคมย่อมชอบธรรมที่ต้องบังคับพฤติกรรมตัวบุคคลเพื่อมิให้บุคคลไปทำร้ายผู้อื่น แต่จะไม่ชอบธรรมหากพฤติกรรมดังกล่าวผิดศีลหรือทำร้ายตนเอง[๓๓] ไม่เคยมีผู้พิพากษาท่านใดพิพากษาว่าบุคคลนั้นผิดศีลธรรมหรือเป็นตัวอันตรายหากท่านถูกบังคับ ดังนั้นไม่มีใครตัดสินได้ว่าผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศเป็นคนผิดเพียงแค่หาความสนุกกับความเบี่ยงเบนทางเพศชั่วครั้งชั่วคราวเพราะเราไม่ทราบว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนดังกล่าวจะให้ความสนุก หรือความทุกแก่ผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศดังกล่าว หากเพื่อแสวงหาความสุขตามอนุบทนิยม (consequentialism) ถือว่าผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศไม่มีความผิดตามหลักการดังกล่าว

สำนักกรณีนิยม (Deontological School)เชื่อว่าการกระทำที่ไม่ผิดศีลคือการกระทำที่ทำตามกฎ หรือ ตามข้อบังคับ หรือตามหน้าที่เพราะเป็นข้อผูกมัดของตัวบุคคลต่อหน้าที่[๓๔] หากผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศเทียวหาเสพสุขกามส่วนตนโดยประพฤติผิด นับว่าเป็นผู้ละเมิดกฎ และในกรณีเช่นนี้นับได้ว่าทำผิดแม้จะมีอัตตาณัติ (autonomy) และอำเภอใจ (freewill) แต่ไม่มีข้อหลีกเลี่ยงเพราะต้องปฏิบัติตามกฎโดยเคร่งครัด จริยธรรมกรณีนิยม มีความเห็นตรงข้ากับอนุบทนิยม(consequentialism)ที่ตัดสินที่ผลกรรมและจริยธรรมคุณงามความดี ที่ยึดวิธีการตัดสินใจ และเป็นจริยธรรมที่พิจารณาเป็นรายกรณีและ เน้นที่ปฏิบัติเพราะมองไปในอนาคตว่าจะมีการปรับปรุงบรรทัดฐาน หลักการ และเกณฑ์ทางศีลธรรม

๕. บทสรุป

การประพฤติผิดในกาม (*กาเมสุมิฉาจาร*)และความเบี่ยงเบนทางเพศมีมาตั้งแต่ในยุคพระพุทธเจ้า แม้ว่า “กาม” เป็นเรื่องธรรมชาติแต่การประพฤติผิดในกามเกี่ยวข้องกับการเสพกามเกินควร กามกิเลสและการประพฤติผิดในกามที่มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นในยุคปัจจุบันสร้างความท้าทายไม่น้อยให้กับนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ แม้ว่าการประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศจะแอบอิงกับสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลแต่การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศยังทำลายทั้งสังคมและจิตใจ การประพฤติผิดในกามมักมาจากความต้องการทางวัตถุและความเมามัวกับรูป รส กลิ่น เสียง และการสัมผัส แต่นักปราชญ์ย่อมตำหนิการประพฤติผิดในกาม ส่วนความเบี่ยงเบนทางเพศเป็นการบ้ากามและละเมิดบรรทัดฐานทางสังคม ดังนั้นความอยากทางกามไม่ว่ามีสาเหตุจากภายในหรือภายนอกจะไปลงเอยที่การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศ

พุทธจริยธรรมมุ่งที่จะชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากเหตุแห่งอกุศลมูล เจตนาจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์แต่จำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไขสี่ประการในการละเมิดศีลข้อที่สาม ในการใช้เกณฑ์ศีลธรรมทางพุทธศาสนามีอยู่สองระดับ ได้แก่ ประการแรกคือเจตนาและสถานการณ์ ส่วนประการที่สองได้แก่กฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณีและการนำไปปฏิบัติ ทั้งศีลธรรมมิใช่คณิตศาสตร์หรือการคำนวณเช่น (–๑) X (-๑) = ๑ แต่ ชั่ว x ชั่ว ไม่ได้ผล ออกมา “ไม่ชั่ว” และ “ไม่ชั่ว” ก็ไม่ได้หมายความว่า “มีศีลธรรม” แม้ว่ากึ่งดีกึ่งชั่งยังหมายความว่าไม่มีศีลธรรมทั้งที่เพื่อรักษาชีวิต

---

[๓๓]Lerner, Max (๑๙๖๑). (Ed.). ***Essential Works of John Stuart Mill***. New York: Bantam Book.๒๕๐๔, หน้า.๗๘-๘๑.

[๓๔]Flew, Antony.(๑๙๗๙). **"*Consequentialism*".** A Dictionary of Philosophy: หน้า.๗๙; Waller, ๒๐๐๕หน้า. ๒๓.

พุทธจริยธรรมนั้นมีความชัดเจน นั่นคือ บาปก็คือบาปหากผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง การประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศส่งผลให้ผิดทั้งเท่าเดียวและสองเท่าได้ ดังนั้นภิกษุปละภิกษุณีที่ถือศีลพรหมจรรย์จำต้องปาราชิกหากหากประกอบกามกิจ

พุทธศาสนาเชื่อว่าการนอกใจคู่ครองเป็นความผิดหากมีการตัดสินแบบไม่มีอคติและความเบี่ยงเบนทางเพศยิ่งมีความผิดด้วย ผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศหรือกามกิจที่ให้ความสนุกได้หามกมองในแง่อรรถประโยชน์นิยมแต่ต้องไม่ทำร้ายผู้อื่น ผู้วิจัยเชื่อว่าการประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศฝังรากลึกมาจากประเพณีนิยม คุณค่าทางสังคม เป้าหมายพฤติกรรมและความรักที่ขาดความรับผิดชอบทั้งที่ทุกวันนี้คนเรามีการศึกษาดีและได้รับการอบรมมาดี ทั้งนี้กามกิจยังมีแง่ดี เช่นความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การแต่งงาน และ กามกิจยังเป็นกุศล มีความหมาย และสัมพันธ์กับทฤษฎีพุทธจริยธรรม ดังนั้นพุทธกุศลกรรมเรื่อการละเลิกจึงมีความสำคัญที่มิควรมองข้ามเพราะจะช่วยมนุษย์ให้รอดจากความทุกข์ทรมานในการเสพสัมพันธ์ ดังคติที่ว่าต้นไม้พิษย่อมให้ผลพิษ ดังนั้นการประพฤติผิดในกาม และความเบี่ยงเบนทางเพศย่อมให้ผลกรรมที่พิษเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

ก. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. พระไตรปิฎกฉบับภาษาอังกฤษ

*Dhammapadaṭṭhakathā*by Buddhaghosa, PiyaseeliJayasinghe, DayaGunasekara& LilianSomalathaRatnayake.(Trans.).

Dhammapadaṭṭhakathā of BhadantacariyaBuddhaghosaThera.Dehiwala: Buddhist Cultural Centre, ๒๐๑๑.

DīghaNikāya. T.W. & C.A.F. Rhys Davids. (Eds.). *Dialogue of the Buddha*, Vol. III, PTS, ๑๙๙๕.

VinayaPiṭaka. I.B. Horner. (Trans.). The Book of the Discipline, Vol.I-IV, PTS, ๑๙๙๒.

ค. หนังสือภาษาอังกฤษ

Barnett, Randy E. (๒๐๐๕). *Restoring the Lost Constitution: The Presumption of Liberty*.MA: Princeton University Press.

Flew, Antony.(๑๙๗๙). "*Consequentialism*".A Dictionary of Philosophy.

Jackson, Peter. A. (๑๙๙๓).*Male Homosexuality and Transgenderism in the Thai Buddhist Tradition.*Excerpted from the book "QUEER DHARMA: VOICES OF GAY BUDDHISTS" edited by Winston Leyland.

Lerner, Max (๑๙๖๑). (Ed.). *Essential Works of John Stuart Mill*. New York: Bantam Book.

Moser, Charles. (๒๐๑๐). "*Problems with Ascertainment*". Archives of Sexual Behavior.Vol. ๓๙.

Waller, Bruce N. (๒๐๐๕). *Consider Ethics: Theory, Readings, and Contemporary Issues*. New York: Pearson Longman.

Zwilling, Leonard. (๑๙๙๒). *"Homosexuality As Seen In Indian Buddhist Texts"*, in Cabezon, Jose Ignacio, (Ed.), *Buddhism, Sexuality & Gender*. State University of New York.

Saddhatissa, H (๑๙๗๐). *Buddhist Ethics*. London: George Allen & Unwind LTD.

ง. หนังสือภาษาไทย

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.***พุทธภาษิต***.กรุงเทพ: มหามกุฏราชวิทยาลัยการพิมพ์, ๒๕๓๔.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต) .***พุทธธรรม: ฉบับปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติม.***กรุงเทพ: จุฬาลงกรณการพิมพ์, ๒๕๓๒.

สมภารพรหมทา.(๑๙๙๒). ***พระพุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์: ทัศนะของพุทธศาสนาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณี ทำแท้งและการุณยฆาต***(Buddhism and ethical problems: Buddhist perspective regarding the problem of prostitution, abortion and euthanasia).กรุงเทพฯ : พุทธชาด, ๒๕๓๕.

ประเวศวสีและชูชัยสุภวงษ์.***"ประชาคม ทัศนะ นักคิด วัฒนะธรรมสังคมไทย (Perspective of Civil Society: Thai Social Culture)"***.หนังสือพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.

ทวีศักดิ์ยานประทีป.***"พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ,*** ๒๕๔๓.

เวบไซต์ภาษาอังกฤษ

ABAC Poll (๒๐๐๕)."*The Spouse's Behaviors Bringing Broken Home*".http://www.abacpoll.au.edu/ (accessed September ๒๗, ๒๐๑๒).

Bodhiyana Meditation Center."Thai Tipiṭaka Volume ๒๐.Sutta Aṅguttaranikāya ๑ : Suttantapiṭaka No. ๑๒: Anṅguttaranikāyaeknipāta-dukanipā-tikanipāta".http://www.bhodhiyana. org/ tipiṭaka_pdf_collection.html (accessed July ๑๕, ๒๐๑๓).

Global Cyber Journal wit & Wisdom (GCJWW) (๒๐๐๘)."*Gig-Kik-Gik Lovers: Thailand casual polygamy sexual culture*". http://www.thaiskale.com/journal/gig-kik-gik-lovers-thailand-casual-polygamy-sexual-culture/(accessed September ๒๘, ๒๐๑๒).

Engel, Hallie (๒๐๑๓)."*What Causes People to Commit Adultery? eHow Contributor*".http://www.ehow.com/info_๘๔๖๕๕๔๕_causes-people-commit-adultery.html (accessed November ๓๐, ๒๐๑๓).

Koestner, Katie,&Sokolow, Brett A. (๒๐๐๐). "*Everything You Need to Know about Consent*". http://studentaffairs.stanford.edu/sites/default/files/sara/ (accessed November ๓๐, ๒๐๑๓).

Müllerand, Max & Fausböll, Max (๑๘๘๑). "*Sacred Books of the East, Vol. ๑๐: The Dhammapada and SuttaNipāta*".http://www.sacred-texts.com/(accessed December ๔, ๒๐๑๓).

Statistic Brain.(๒๐๑๓). "*Infidelity statistics*".http://www.statisticbrain.com/ infidelity - statistics/(accessedNovember ๓๐, ๒๐๑๓).

ธรรมาภิบาลตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

พระครูปฐมธีรวัฒน์
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

บทคัดย่อ

แนวคิด ธรรมภิบาล เป็นคำศัพท์ในวงการวิชาการไทยที่เปลี่ยนรูปศัพท์มาจากคำว่า ธรรมรัฐ ปากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ.๒๕๔๐ นำมาใช้เป็นทางราชการหลังจากนั้น เรียกว่า “วิธีการปกครองที่ดี” ซึ่งในสภาวะปัจจุบันไดปรับเปลี่ยนเป็น “วิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี” ซึ่งแปลมาจากวลีในภาษาอังกฤษว่า “Good Governance” หมายถึงการปกครองหรือการบริหารจัดการที่ดีมีจุดมุ่งหมายให้สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคเอกชน นำองค์กรให้มีคุณภาพและมีคุณธรรมบรรลุตามเป้าประสงค์ขององค์การนั้น ๆ

หลักธรรมที่นำมาอภิบาล รักษา ปกครอง ในการบริหารจัดการบ้านเมองที่ดีนั้น มีอเนกประการ สมารถนำมาประยุกต์ได้ตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์และแต่ละกิจกรรม ตามหลักศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนา ปฏิบัติตามแนวทางธรรมานุธรรมปฏิบัติ ธรรมาธิษฐานและธรรมานุสติธรรมในพระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มี ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เป็นส่วนคำสั่ง ๒๑๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระวินัย คือ ศีลบัญญัติ ประกอบด้วย ภิกขุวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์ และสิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ (มหาวรรคและจุลวรรค) เป็นคำสอน ๖๓๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แยกเป็นพระอภิธรรม ๔๒๐๐๐ ระธรรมขันธ์ พระสูตร ๒๑๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พระธรรมวินัยดังกล่าวนี้สังเคราะห์เป็นหัวใจของคำสั่งสอน คือ ให้ละการกระทำความชั่ว ให้กระทำแต่ความดี และทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส มีเป้าหมายสูงสุด คือการพ้นทุกข์ทั้งปวง

สำหรับโลกียชน จากองค์ความรู้ทั้งสองมิติ คือ ธรรมาภิบาลและการรักษาศีลห้านั้น ได้นำมาบูรณาการเชื่อมโยงหลอมเป็นแนวคิด ในมุมมองที่ว่า “ธรรมาภิบาลตามแนวโรงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า” เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารตน บริหารคนและบริหารงานของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนข้าราชการ รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานภาคเอกชนทุกหมู่เหล่า โดยใช้หลักองค์ธรรมสิกขาบทบัญญัติ คือเบญจศีล และได้นำกรอบแนวปฏิบัติของรัฐบาลร่วมกับมหาเถรสมาคม กำหนดเป็นแผนงานระดับชาติ จัดโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีลห้า” ขึ้น เป็นโครงการที่กำลังดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนเป็นระบบอยู่ในขณะนี้ มีกระบวนการขับเคลื่อน รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ มีการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม ในทุกหมู่บ้านเริ่มจากครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะในโรงเรียนวิถีพุทธ หน่วยงาน บริษัท ห้างร้านทั่วประเทศให้ลงทะเบียนเป็นผู้สมาทานรักษาศีลห้า ทุกข้อหรือบางข้อตามข้อจำกัดของแต่ละบุคคล ในส่วนของภาครัฐ ดำเนินการโดยกระทรวงมหาดไทย ภาคศาสนา ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาร่วมดำเนินการอย่างแข็งขัน เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

Keyword: ธรรมาภิบาล, โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

Abstract

The concept of "Good Governance" is developed from Thai academic word "Thammarath" which appeared in Constitution of the Kingdom of Thailand ๒๕๔๐/๑๙๙๗ and used in official government. It is called "Kan Pok Krong Tee Dee" or good government. In the contemporary situation, it have changed to be "Wi Tee Kan Borihan Jad Kan Tee Dee" or the method for the good administration. The word was translated from English "Good Governance" means good government or good administration as the

tools for public and private sectors and leading the organizations to be good quality and be moral along the objective of those organizations.

The principles used to preserve the country in the good management that there are multiple ways and it can be adapted as appropriate in each situations and each activities. According to morality, virtue and religious ethics follow the guidelines of practice the Dhamma, pray the Dhamma and remind the Dhamma in Buddhism is the teaching of the Buddha. there are ๘๔,๐๐๐ sections. ๒๑,๐๐๐ is called the discipline and divided into Bhikkhu's discipline, Bhikkhuni's discipline and ๖๓,๐๐๐ disciplinary rule outside the Patimokkha which is divided into ๔๒,๐๐๐ Abhidhammas and ๒๑,๐๐๐ Suttas. All disciplines is synthesis as the heart of the doctrine for do good, avoid evil, and purify the mind to reach the ultimate goal and overcome the suffering.

For the temporal collision, the cognitive dimension is both good governance and the five precepts can be integrated fusible link concept the view that "good governance at the village along the five precepts" as a tool in their management. Management and administration of the local community as well as government officials, enterprises and private entities all and sundry. The main one is the five precepts and commandments to be guidelines and bring the government together with the Sangha Supreme Council. Define a national plan of the "Five Precepts village" project is being carried out step by step the system right now. Process-driven PR campaign the effect is substantial. In every village from family, community, schools, educational institutions, especially in Buddhist schools, companies, agencies across the country to register as acceptance of the Buddhist commandments. All or some of the restrictions of the individual. In the public sector operated by Ministry of the Interior, run by the religious clergy and Office of National Buddhism co-operated actively to achieve the goals.

Keyword : Good governance , Project of Sila ๕ Village

เป้าประสงค์

ธรรมาภิบาล เกิดขึ้นจากแรงผลักดันเพื่อปฏิรูปประเทศที่กำลังพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การบริหารจัดการ และพฤติกรรมทางสังคม โดยมีเป้าประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ

๒. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

๓. เพื่อแก้วิกฤติให้เป็นโอกาส ในสถานการณที่เป็นปัญหาของประเทศ

๔. เพื่อยกระดับประเทศให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ

ในส่วนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ปรารภเหตุ เพื่อสร้างความดีถวายระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยการสมาทานรักษาศีล ๕ ที่พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม ทรงปกครองประเทศด้วยทศพิธราชธรรม ตามพระบรมราชโองการที่ที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนชาวสยาม” และปรารภเหตุ เพื่อให้เกิดความผาสุก มีความสงบ สามัคคีในชาติ อาศัยการรักษาศีล ๕ ของประชาชน โดยมีเป้าประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒. เพื่อปะโยชน์สุขของประชาชน

๓. เพื่อประโยชน์สงบสันติสุขของประเทศ

องค์ความรู้

องค์ความรู้หรือหลักการของธรรมาภิบาล คือ รากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ สำหรับประเทศไทย มีสาเหตุมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.๒๕๔๐ ต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) จำนวน ๑๗.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยมีเงื่อนไขเป็นพันธะสัญญาว่า
ประเทศไทยจะต้องปรับปรุงพัฒนาระบบบริหารให้มีธรรมาภิบาลในภาครัฐ ซึ่งก่อนหน้านี้ ประเทศไทยมีการบริหารจัดการที่ไม่ดี (อธรรมาภิบาล) ประเทศไทย จึงประกาศหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศไว้ ๖ หลัก เป็นองค์ความรู้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

๑. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและความเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม เพื่อให้คนไทยโดเฉพาะข้าราชากร มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทนมีระเบียบวินัย สุจริต จนเป็นนิสัยประจำชาติ
๒. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กติกาต่าง ๆ ให้ทันยุคสมัย เป็นธรรม และปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน
๓. หลักความโปร่งใส คือ การเปิดเผยข้อมูล ข่าวสาร อย่างตรงไปตรงมาและตรวจสอบได้ ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้เท่าเทียมกับบุคลากรของรัฐ
๔. หลักการมีส่วนร่วม คือ เปิดโอกาสให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวิจารณ์ เพื่อขจัดการผูกขาด
๕. หลักความรับผิดชอบ คือ ทุกคนมีความรับผิดชอบ แสดงบทบาท ปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ ที่เกิดจากสถานภาพ และปรับปรุงพัฒนาเทคนิคการทำงานอย่างต่อเนื่อง
๖. หลีกความคุ้มค่า คือ การบริหารจัดการทุกภาคส่วน ต้องใช้สัพพทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยึดถือหลักประหยัดและความคุ้มค่า

สำหรับในส่วนของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เจตนารมณ์ให้พุทธศาสนิกชนใส่ใจ ฝึกอบรม ประพฤติปฏิบัติดีงามทางกายและทางวาจาทั่วทั้งแผ่นดินไทย ศีล ๕ เป็นรากฐานของมนุษยธรรมเป็นสิกขาบทบัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคีติสูตร
หมวด ๕ ว่า

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามิได้ให้
๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจาการประพฤติผิดในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากกการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ธรรมาภิบาลกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

การดำเนินชีวิตในสังคม ต่างมีสถานภาพ มีหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีการประกอบอาชีพ มีการทำงาน เพื่อเลี้ยงชีวิต มนุษย์เป็นสัตว์สังคม อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน เป็นเขตท้องถิ่น เป็นอาณาจักร เป็นประเทศ มีผู้ปกครอง มีผู้บริหารจัดการ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี เชื่อมโยงระบบข้อมูลข่าวสารอย่างไร้พรมแดน ที่การร่วมมือ มีการแข่งขัน มีการมุ่งประโยชน์ มียุทธศาสตร์ มีกลยุทธ์ มีเทคนิค มีวิธีการในการบริหารจัดการ เมื่อเทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้ามากเท่าไร ความต้องการของมนุษย์ในทางวัตถุนิยมเพื่อสนองความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นมุดก็ซึมลึกลงไป

เท่านั้น ในสังคมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีปะปนคละเคล้ากันไป ความสลับซับซ้อนในสังคมก็มีมากขึ้นตามลำดับ ในทุกองค์การ ในทุกส่วนงาน
มีการทุจริต คอรัปชั่น มีการโกงกันทุกระดับ มีการหลอก ทำลาย ทำร้าย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีผู้กระทำและมีผู้ถูกกระทำต่างกรรมต่างวาระในทุกยุคทุกสมัย

นับว่าเป็นบุญของประเทศ ที่ประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ให้มีกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ประกอบกับประเทศไทยเป็นดินแดนพระพุทธศาสนา มีเบญจศีล คือ ศีล ๕ ซึมลึกลงไปในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการสร้างจิตสำนึกให้เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทย
เห็นได้จากงานพิธีกรรมทุกครั้ง จะเป็นงานราษฎร์หรืองานหลวง งานมงคล หรืองานอวมงคลก็ตาม จะเริ่มด้วยการบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ เป็นเบื้องต้น นั้นก็คือ เป็นการสร้างเกราะป้องกัน สร้างความมั่นคงในชีวิต ถือเป็นหลักประกันชีวิต คือ ไม่เบียดเบียน ทำร้ายซึ่งกันและกัน ไม่ทำลายชีวิตซึ่งกันและตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๑ สร้างความมั่นคงในทรัพย์สินทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ถือเป็นหลักประกันทรัพย์สินและตามหลักธรรมาภิบาลข้อที่ ๑ -๒ คือการมีคุณธรรมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาและรักษากฎหมายตามนิตินัยของรัฐ สร้างรั้วรอบคอบชิด เสมือนหนึ่งมีตู้เซฟแทนการประกันทรัพย์สินไว้กับบริษัทประกันภัย รวมทั้งธนาคาร อยู่ในตัวไว้เก็บของมีค่า ถือว่าเป็นหลักประกันทรัพย์สิน ตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๒ และตามหลักธรรมาภิบาลข้อที่ ๑-๒-๓ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบทรัพย์สินที่มาได้โดยสุจริต ไม่ได้คดโกงใครมา ไม่ได้คอรัปชั่น ไม่ได้ใช้หน้าที่การงานแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ สร้างความอบอุ่นแก่ครอบครัวและสังคม ไม่ตกเป็นทาสของกามารมณ์ รักใคร่ปรองดองกันในครอบครัว ตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๓ และตามหลักธรรมาภิบาลข้อที่ ๔-๕ คือ การมีส่วนร่วม รับผิดชอบตามหน้าที่และสถานภาพของตน โดยเฉพาะสามีกับภรรยามีความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน ร่วมกันเป็นหัวหน้าครอบรัว บริหารจัดการครอบครัวตามหลักธรรมาภิบาลทั้ง ๖ หลัก สร้างหลักประกันทางสังคม ในมิติการสื่อสาร พูดในสิ่งที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์ ไม่ประชดประชัด กระทบกระทั่งด้วยคำพูดตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๔ และตามหลักธรรมาภิบาลข้อที่ ๑-๒ และ ๕ ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ใช้เครื่องสื่อสารด้วนความรับผิดชอบ สร้างหลักประกันสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๕ ที่สร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้มีโรคภัยต่าง ๆ ที่เกิดจากพิษสุรา มีสุขภาวะทางกายที่แข็งแรง มีสุขภาวะทางจิตใจที่เข้าแข็งทำให้ความคิดมีจริตปกติ ตามหลักเบญจศีลข้อที่ ๕ และหลักธรรมาภิบาลข้อที่ ๑-๒ -๕ และ ๖ คือความคุ้มค่าของชีวิต ที่จะได้เกิดมาแสนจะยุ่งยาก ดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติสร้างคุณค่าแท้แก่ชีวิตไม่ใช่คุณค่าเทียม อย่างที่นักดื่มเขาเป็นกัน ที่สร้างปัญหาแก่สังคมไม่มีที่สิ้นสุด ใช้ชีวิตด้วยความประมาทขาดสติ สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเอง ครอบครัวและคนอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง

ผู้บริหารจัดการระดับรากหญ้า คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กำนัน ซึ่งเป็นผู้นำระดับท้องถิ่น ทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ร่วมกันยกกระดับให้เป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลแล้ว ความจำเป็นที่จะใช้ตำรวจในการตรวจจับรักษาความสงบก็มีความจำเป็นน้อยลง โจร ขโมย ฉกชิงวิ่งราว ปล้นจี้ จะมีมีการเสพ การซื้อขายยาเสพติดก็จะหมดไป อุบัติภัยที่เกิดจากการขับยานพาหนะด้วยอาการมนเมาประมาทก็จะไม่มี การใช้กฎหมายก็หมดความสำคัญลง ด้วยคนฝ่าฝืนกฎหมายไม่มี เพราะมีศีล ๕ ที่มีผลหรืออานิสงส์ ที่หลวงปู่มั่น พระมหาเถระในสังคมไทยได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ ไว้ว่า

๑. ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน (ยกเว้นโรคชราภาพ)
๒. ทรัพย์สมบัติที่ครอบครองอยู่ ได้มาโดยสุจริต มีความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายเบียดเบียน ทำลาย
๓. ครอบครัว สามี ภรรยา ลูกหลาน อยู่ด้วยดันอย่างอบอุ่น มีความผาสุก
๔. พูดอะไร มีผู้เคารพเป็นที่เชื่อถือ คำพูดมีเสน่ห์ ไร้เล่ห์กล
๕. เป็นผู้มีสติปัญญาดีและเฉลียวฉลาด

เมือลูกบ้านทุกหมู่บ้านทุกตำบล ต่างรักษาศีล ๕ ได้ตามอัตภาพของปัจเจกชน ย่อมเป็นหลัก ประกนได้ว่าบ้านเมือและสังคมจะมีความสงบสุข ผนวกหับผู้นำตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติระดับรัฐบาล ทั้งข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำ ต่างตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ เป็นฐาน และมีธรรมาภิบาลเป็นหลักในการบริหารจัดการ บ้านเมืองก็จะมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ต้องมีการร่วมมือกันในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน ต้องปฏิบัติให้ได้อย่างจริงจัง ไม่ใช่รับศีลสักแต่ว่ารับตามพิธีกรรม เมื่อรับแล้วจบพิธีกรรมก็จบเพียงแค่นั้น ประการหลักการบริหารจัดการ ทำเป็นแผน เพื่อให้มีแผน ทำยุทธศาสตร์ เพ่อให่มียุทธศาสตร์ มีกลยุทธ์เพื่อให้มีกลยุทธ์ ให้ดูดี มีหลักการสวยหรูอยู่ในแผนพัฒนาทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว มีไว้โชว์ อยู่ในหน่วยงานเป็นคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่ออ้างอิงว่ามีแผนเท่านั้น ผลที่เกิดจึงมีผลน้อย ไม่เป็นไปตามหลักยุทธศาสตรที่วางไว้

สรุป

ธรรมาภิบาลตามแนวโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นสารัตถะเพื่อบูรณาการหลักธรรมภิบาล ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี เข้ากับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ซึ่งเป็นคุณค่าชองชีวิตและสังคม ประชาชนทุกหมู่เหล่าทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน รวมถุงผู้นำหรือผู้บริหารจัดการทุกระดับชั้น สมาทานรักษาศีล ๕ ในฐานะที่เป็นพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการต่างไม่ทำลายชีวิตทุกสรรพสัตว์ ดำเนินชีวิตด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เลี้ยงชีพด้วยอาชีพสุจริต ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย ไม่ถือเอาทรัพย์สินสิ่งของที่เจ้าของเขามิได้ให้ ไมลักขโมย ปล้นจี้ ฉกชิงวิ่งราว ดำเนินชีวิตปราศจาการเบียนเบียนผู้อื่นด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ต่าง ๆ ไม่ล่วงละเมิดทางเพศ ขืนใจบุคคลที่ไม่ยินยอมพร้อมใจ และหรือพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ที่ยังให้การคุ้มครอง (ผู้เยาว์) ดำเนินชีวิตไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้านคู่ครอง ไม่ผิดประเพณีนิยม ไม่โกกหก หลอกลวง ยุแยง ส่อเสียดในทางเสียหาย ดำเนินชีวิตด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาคำพูด ที่ไม่เป็นจริงไม่เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง รวมทั้งไม่ปกปิดข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง ไม่เสพของมึนเมาคือสุรา นาเสพติด รวมทั้งบุหรี อันเป็นที่ตั้งแห่งวามประมาท ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติปัญญาในการใช้ชีวิต

สำหรับผู้นำหรือผู้บริหารจัดการทุกระดับชั้น นอกจากมุ่งมั่นสมาทานรักษาศีล ๕ แล้วยังต้องใช้หลักธรรมาภิบาลทั้ง ๖ หลัก คือ การมีคุณธรรม ทำตามกฎหมาย ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ทุกเมือ ให้ทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในทุกมิติ รับผิดชอบตามหน้าที่ที่มาจากสถานภาพทุกสถานการณ์ บริหารสัพพทรัพยากรให้เกิดประสิทธิผลอย่างคุมค่า การบริหารจัดการบ้านเมืองจะเป็นการบริหารจัดการที่ดีอย่างแท้จริง ประชาชน ชุมชน สังคมจะมีแต่ความสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขอย่างยั่งยืน ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

จิตรกร ตั้งเกษมสุข และคณะ.**คู่มือการศึกษาวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้าการพิมพ์,๒๕๔๗ ไชยวัฒน์ คำปู. และคณะ. **ธรรมาภิบาล**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ น้ำฝน,๒๕๔๕

ธีระพล อรุณะกสิกรและคณะ. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, ๒๕๔๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).“ธรรมาภิบาล”,พุทธจักร,ปีที่๖๑ฉบับที่ ๘.(สิงหาคม๒๕๕๐):๕-๖.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร และคณะ.**ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม**,นนทบุรี:บริษัท ดีไลน์ ดีไลน์ จำกัด, ๒๕๕๙ (พิมพ์ครั้งที่ ๕).มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชมม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ,กรุงเทพฯ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

เจตคติของนิสิต มจร.พะเยาต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทฺธสาวโก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.สถาบันวิจัยทางพระพุทธศาสนา,น่าน
thiang๒๐๐๘@hotmailmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยชั้นเรียนเรื่อง การศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยของพระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยและศึกษาความคิดเห็นที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง ที่เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย จำนวน ๒๑ รูป และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาอธิบายเชิงพรรณนาประกอบตาราง

ผลการวิจัยพบว่า พระนิสิตมีเจตคติด้านความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อ และเจตคติด้านแนวโน้มของพฤติกรรมในระดับดี ส่วนเจตคติด้านความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยอยู่ในระดับปานกลาง โดยความรู้ที่ได้รับจากเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ได้แก่ ได้เรียนรู้วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมือง ได้เรียนรู้ถึงความคิดแนวทางของผู้นำกลุ่มต่างๆ ได้เรียนรู้ถึงพัฒนาการของเหตุการณ์การเมืองไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารการปกครองแบบใช้หลักธรรมและการนำหลักทางพุทธศาสนามาใช้กับการเมือง ส่วนด้านความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยในด้านบวก ได้แก่ รู้สึกว่าอยากศึกษาการเมืองไทยมากขึ้น เรียนแล้วสนุก เรียนแล้วให้ความคิดทำให้เป็นคนกล้าแสดงออก เรียนแล้ว มีความเข้าใจ เกิดวิสัยทัศน์ใหม่ เป็นวิชาที่มีประโยชน์สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ ในด้านลบได้แก่ เรียนแล้วไม่ค่อยเข้าใจ ฟังไม่รู้เรื่อง เรียนแล้วง่วงนอน เบื่อ ไม่น่าสนใจ เป็นวิชาที่ยากในการศึกษาวิชาหนึ่ง วิชานี้จะเครียดช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองไทย เช่น กรณีปัญหาทางการเมืองช่วงปี พ ๒๕๕๗-ศ. ๒๕๕๖.เรียนแล้ว มีความรู้สึกแย่กับนักการเมืองปัจจุบัน เพราะมีการเอารัดเอาเปรียบกัน มีความรู้สึกว่าพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งกับการเมือง แต่พระสงฆ์ควรสอนชาวบ้านเพื่อให้รู้ผิดรู้ถูก ฉะนั้นพระสงฆ์ควรรู้ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันให้มากที่สุดด้วย โดยในด้านปัญหาอุปสรรคในการเรียนพบว่า พระนิสิตบางคนไม่มีความรู้พื้นฐานในด้านการเมืองมาก่อน จึงทำให้เข้าใจยาก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่า ผู้สอนควรจะมีตัวอย่างมาเสนอการเมืองในแต่ละยุค ผู้สอนควรจะมีสื่อตัวอย่างเหตุการณ์ทางการเมือง แล้ววิเคราะห์เช่น ด้านประวัติศาสตร์เปรียบเทียบพระพุทธศาสนา การนำแนวคิดของแกนนำแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์แบบเจาะประเด็น ผู้สอนควรพานิสิตออกไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ และผู้สอนควรจัดให้นิสิตได้เข้าร่วมกับการอภิปรายทางการเมือง และสัมภาษณ์นักการเมือง

๑.บทนำ

เนื่องจากการศึกษาวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นรายวิชาที่สอนเกี่ยวกับอำนาจทางเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง เหตุการณ์การเรียกร้องทางการเมือง การใช้รัฐธรรมนูญ เหตุการณ์การดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติ การครอบงำและการผูกขาดอำนาจทางการเมือง การพัฒนาพรรคการเมือง การเมืองไทยกับระบบราชการ ความร่วมมือระหว่างพลเรือนในทางการเมือง การดำเนินการของฝ่ายบริหาร ความมั่นของชาติ พฤติกรรมและแนวโน้มการแก้ปัญหาเหตุการณ์การเมืองไทยเฉพาะหน้า สัมพันธภาพระหว่างการเมืองกับประชาชน ปัญหาสำคัญในเหตุการณ์ทางการเมือง การปกครองของไทยในยุคปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองของไทยทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้สามารถอธิบายเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองของไทยได้อย่างกว้างขวาง และเพื่อให้สามารถรู้ปัญหาและวิธีแก้ไข รวมทั้งแนวโน้มของการเมืองการปกครองของไทย ส่วนวัตถุประสงค์เชิงคุณธรรม เพื่อให้รู้และเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองของไทย และเพื่อให้สามารถนำความรู้ด้านการเมืองการปกครองของไทยตามแนวพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการแก้ไขสถานการณ์ทางการเมืองและพัฒนาสังคมไทยต่อไป

การศึกษาวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย จึงเป็นการพัฒนาตัวผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างราบรื่น และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยผู้เรียนต้องพยายามสอดแทรกเรื่องที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้นิสิตสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกับการศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง โดยมีคุณธรรมจริยธรรมตามคุณสมบัติหลักสูตร ตระหนักในคุณค่าและคุณธรรมจริยธรรม เสียสละ และซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบต่อตนเอง วิชาชีพและสังคม มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีมและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและลำดับความสำคัญ เคารพสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เคารพกฎระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ขององค์กรและสังคม

จากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนในรายวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา จึงต้องการทราบเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ของพระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง ที่กำลังศึกษาในภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ เพื่อที่จะได้นำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งเพื่อให้พระนิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพัฒนาเพิ่มขึ้น และปลูกจิตสำนึกในด้านทักษะการทำวิจัยชั้นเรียนให้แก่พระนิสิตอีกด้วย

๒.วัตถุประสงค์

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๒.๑ เพื่อศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

๒.๒ เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ของพระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๑.ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

พระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ที่เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน รูป ๒๑

๓.๒.เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒แบบสอบถามปลายปิ ๑.ด เพื่อวัดเจตคติต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยวิจัยชั้นเรียน โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Likert Scale) ตามวิธีการของ Likert ซึ่งมีตัวเลือกให้เลือก ๕ ข้อ คือ ๑ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ๒ไม่เห็นด้วย ๓ไม่แน่ใจ ๔เห็นด้วย ๕เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยถือเกณฑ์น้ำหนักในการให้คะแนนตัวเลือกของข้อคำถามประเภทบวกและประเภทลบดังนี้ (บุญเรียง ขจรศิลป์, ๒๕๓๐)

ข้อคำถามประเภททางบวก Favorable Statement			**ข้อคำถามประเภททางลบ Unfavorable Statement**		
เห็นด้วยอย่างยิ่งให้	๕	คะแนน	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้	๕	คะแนน
เห็นด้วยให้	๔	คะแนน	ไม่เห็นด้วย ให้	๔	คะแนน
ไม่แน่ใจ ให้	๓	คะแนน	ไม่แน่ใจ ให้	๓	คะแนน
ไม่เห็นด้วย ให้	๒	คะแนน	เห็นด้วย ให้	๒	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้	๑	คะแนน	เห็นด้วยอย่างยิ่งให้	๑	คะแนน

๓.๒๒. แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับข้อคิดเห็นในด้านความรู้ที่ได้รับ ความรู้สึกที่มีต่อวิชาวิจัยชั้นเรียน ปัญหา อุปสรรคที่พบ และข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาวิจัยชั้นเรียนในอนาคต

๔.วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้พระนิสิตได้ตอบแบบสอบถามและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

๕.การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์เจตคติของกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดเจตคติของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ **การแจกแจง**

ความถี่)Frequency) และค่าร้อยละ)Percentage) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคิดคะแนนเฉลี่ยของแบบสอบถามตามเกณฑ์ของศักดิ์ชัย เสรีรัฐ (๒๕๓๐) ดังนี้

ถ้าคะแนนเฉลี่ยมีค่าน้อยกว่า ๑๕๕. แสดงว่า มีเจตคติที่ไม่ดีอย่างมากต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย
ถ้าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๖ – ๒.๕๕ แสดงว่ามีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย
ถ้าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๖ – ๓.๕๕ แสดงว่ามีเจตคติปานกลางต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย
ถ้าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๖ – ๔.๕๕ แสดงว่ามีเจตคติที่ดีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย
ถ้าคะแนนเฉลี่ยมากกว่า ๔.๕๕ แสดงว่ามีเจตคติที่ดีอย่างมากต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

๔.ผลการวิจัย

การวิจัยชั้นเรียนเรื่องการศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยของพระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ โดยใช้ตารางประกอบการอธิบาย ดังนี้

๔.๑ ระดับเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย.

การวิเคราะห์ข้อมูลระดับเจตคติมีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ในภาพรวมมีระดับเจตคติในระดับปานกลาง (X =(๓.๔๒ การวิเคราะห์เจตคติในแต่ละด้าน ดังแสดงในตารางที่ ๓-๑

ตารางที่ ๑ความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

ข้อที่	รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับเจตคติ
๑	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ยากในการทำความเข้าใจ	๓.๔๐	๑.๑๐	ปานกลาง
๒	นิสิตทุกคนควรเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย	๔.๕๐	๐.๖๑	ดี
๓	ไม่เห็นจำเป็นต้องเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย	๒.๐๐	๑.๓๔	ไม่ดี
๔	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่น่าสนใจ	๔.๒๕	๑.๐๒	ดี
๕	ทุกคนควรเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย	๔.๑๕	๐.๙๓	ดี
๖	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ทำให้ได้ความรู้มาก	๔.๒๕	๐.๔๔	ดี
๗	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่เรียนรู้ได้ยากมาก	๓.๐๕	๐.๙๙	ปานกลาง
๘	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่ฝึกฝนได้ง่าย	๓.๕๐	๑.๐๕	ปานกลาง

	รวม	**๓.๖๔**		**ดี**

จากตารางที่ ๑ แสดงว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีเจตคติด้านความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยในระดับดี โดยเรียงตามระดับเจตคติดี ได้แก่ นิสิตทุกคนควรเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย (X =๔.๕๐) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่น่าสนใจ และวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ทำให้ได้ความรู้มากในระดับที่เท่ากัน (X = ๔.๒๕) และทุกคนควรเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย (X =๔.๑๕) ระดับเจตคติปานกลางได้แก่ วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่ฝึกฝนได้ง่าย (X = ๓.๕๐) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ยากในการทำความเข้าใจ (X =๓.๔๐) และวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่เรียนรู้ได้ยากมาก (X =๓.๐๕) และระดับเจตคติไม่ดี ได้แก่ ไม่เห็นจำเป็นต้องเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย (X = ๒.๐๐)

ตารางที่ ๒ ความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

ข้อที่	รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับเจตคติ
๑	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่เรียนแล้วมีความสุข	๓.๕๐	๐.๘๙	ปานกลาง
๒	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เรียนแล้วเครียด	๒.๖๐	๑.๑๐	ปานกลาง
๓	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เรียนแล้วง่วงนอน	๒.๘๕	๑.๐๔	ปานกลาง
๔	เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยแล้ว น่าเบื่อ	๒.๔๐	๐.๙๔	ไม่ดี
๕	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่น่าสนใจ	๒.๕๐	๑.๑๕	ไม่ดี
๖	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่เห็นจำเป็นต้องเรียน	๒.๓๐	๑.๓๐	ไม่ดี
๗	เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยแล้วสนุก	๓.๙๕	๐.๖๑	ดี
๘	ที่เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เพราะถูกบังคับให้เรียนตามหลักสูตร	๓.๒๐	๑.๔๔	ปานกลาง
	รวม	**๒.๙๑**		**ปานกลาง**

จากตารางที่ ๒ แสดงว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีเจตคติด้านความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยในระดับปานกลาง โดยเรียงตามระดับเจตคติดี ได้แก่ เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย แล้วสนุก (X = ๓.๙๕(ระดับเจตคติปานกลาง ได้แก่ วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่เรียนแล้วมีความสุข (X = (๓.๕๐ ที่เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เพราะถูกบังคับให้เรียนตามหลักสูตร (X = ๓.๒๐) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เรียนแล้วง่วงนอน (X =๒.๘๕) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เรียนแล้วเครียด (X

=๒.๖๐) เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยแล้ว น่าเบื่อ (X =๒.๔๐) และระดับเจตคติไม่ดี ได้แก่ วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่น่าสนใจ (X =๒.๕๐) เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยแล้ว น่าเบื่อ (X = (๒.๔๐ และวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่เห็นจำเป็นต้องเรียน (X =๒.๓๐)

ตารางที่ ๓
แนวโน้มของพฤติกรรมที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

ข้อที่	รายการ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับเจตคติ
๑	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยเป็นวิชาที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตได้	๔.๐๕	๐.๘๙	ดี
๒	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพในอนาคต	๔.๐๕	๑.๑๐	ดี
๓	การศึกษาพัฒนาได้เพราะวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย	๔.๑๐	๐.๘๕	ดี
๔	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยเรียนแล้วใช้ประโยชน์ได้จริง	๔.๑๐	๑.๐๒	ดี
๕	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยเป็นวิชาที่ทำให้เป็นคนกล้าแสดงออก	๓.๘๕	๐.๘๑	ดี
๖	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่ทำให้ชีวิตก้าวหน้าในอนาคต	๒.๙๐	๑.๔๕	ปานกลาง
๗	วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยเป็นวิชาที่ได้พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์	๓.๖๐	๐.๙๔	ดี
๘	เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่มีทักษะที่สามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคต	๒.๙๕	๑.๕๗	ปานกลาง
	รวม	**๓.๗๐**		**ดี**

จากตารางที่ ๓ แสดงว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีเจตคติด้านแนวโน้มของพฤติกรรมที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยในระดับดี โดยเรียงตามระดับเจตคติดี ได้แก่ การศึกษาพัฒนาได้เพราะวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย และวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เรียนแล้วใช้ประโยชน์ได้จริง ในระดับที่เท่ากัน (X =๔.๑๐) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ และ วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพในอนาคต ในระดับที่เท่ากัน (X = ๔.๐๕) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่ทำให้เป็นคนกล้าแสดงออก (X = ๓.๘๕) วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย เป็นวิชาที่ได้พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ (X =๓.๖๐) ระดับเจตคติปานกลาง ได้แก่ เรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่มีทักษะที่สามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคต (X = ๒.๙๕) และ วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ไม่ทำให้ชีวิตก้าวหน้าในอนาคต (X =๒.๙๐)

๔ ๒.ข้อคิดเห็นในด้านความรู้ที่ได้รับ ความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในอนาคต

๔ ๒.๑.ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

๑) ได้เรียนรู้วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมือง สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตได้
๒) ได้เรียนรู้ถึงความคิดแนวทางของผู้นำกลุ่มต่างๆและได้เรียนรู้ถึงเหตุการณ์การเมืองไทยในปัจจุบัน
๓) ได้ความรู้เป็นไปของการเมืองไทย และได้เรียนรู้การวิเคราะห์ด้วยตนเอง
๔) ได้เรียนรู้ถึงเหตุการณ์เมืองไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน
๕) ได้ความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทย การชุมนุมต่างๆ การเลือกตั้ง กลุ่มธุรกิจ และระบบราชการไทย
๖) ได้เรียนรู้เหตุการณ์การเมืองปัจจุบันและแนวทางแก้ไขทางการเมือง
๗) ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารการปกครองแบบใช้หลักธรรมและการนำหลักทางพุทธศาสนามาใช้กับการเมือง
๘) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบการปกครองระบอบต่างๆเช่น ระบบทักษิณ แนวคิดของแกนนำสุเทพ เป็นต้น

๔ ๒.๒.ความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย

๑) รู้สึกว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้
๒) รู้สึกว่าอยากศึกษาการเมืองไทยมากขึ้น
๓) เรียนแล้วสนุก
๔) วิชานี้เรียนแล้วให้ความคิดทำให้เป็นคนกล้าแสดงออก
๕) เรียนแล้ว มีความเข้าใจ เกิดวิสัยทัศน์ใหม่
๖) เรียนแล้วไม่ค่อยเข้าใจ ฟังไม่รู้เรื่อง
๗) เรียนแล้วง่วงนอน เบื่อ ไม่น่าสนใจ
๘) เป็นวิชาที่ยากในการศึกษาวิชาหนึ่ง
๙) วิชานี้จะเครียดช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองไทย เช่น กรณีปัญหาทางการเมืองช่วงปี พ-ศ. ๒๕๕๖. ๒๕๕๗เพราะอาจารย์ต้องให้ไปหาข่าวแล้วนำมาวิเคราะห์
๑๐)เรียนแล้ว มีความรู้สึกแย่กับนักการเมืองปัจจุบัน เพราะมีการเอารัดเอาเปรียบกัน
๑๑)มีความรู้สึกว่าพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งกับการเมือง แต่พระสงฆ์ควรสอนชาวบ้านเพื่อให้รู้ผิดรู้ถูก ฉะนั้นพระสงฆ์ควรรู้ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันให้มากที่สุดด้วย

๕.อภิปรายผล

การวิจัยชั้นเรียนเรื่อง การศึกษาเจตคติที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยของพระนิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา มีประเด็นสำคัญนำมาอภิปราย ดังนี้

๕๒.๑. ผลการศึกษาระดับเจตคติมีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย ในภาพรวมมีระดับเจตคติในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของผจญ พีบุ้ง ที่ทำการศึกษาเจตคติของนิสิตนักศึกษาสาขาวิชาเอกดนตรีไทย ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑ สถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลต่อวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตก ใน ๔ ด้าน คือ ด้านคุณค่าวิชา ด้านเนื้อหาวิชาด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และเปรียบเทียบเจตคติที่มีต่อวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตกของนิสิตนักศึกษา ระหว่างกลุ่มที่เรียนในหลักสูตรทางด้านศิลปศาสตร์ กับกลุ่มที่เรียนในหลักสูตรทางด้านครุศาสตร์พบว่า นิสิตนักศึกษามีเจตคติต่อวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตกโดยรวมระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่านิสิตนักศึกษามีเจตคติที่ดีในด้านคุณค่าวิชา ส่วนด้านอื่น ๆ นิสิตนักศึกษามีเจตคติระดับปานกลาง

๕ ๒.๒.ผลการศึกษา ในด้านความรู้สึกที่มีต่อวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย พบว่ามีทั้งเจตคติด้านบวกและด้านลบ เจตคติในด้านบวก ได้แก่ เป็นวิชาที่มีประโยชน์สามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ มีความต้องการศึกษาการเมืองไทยมากขึ้น เรียนแล้วสนุก เรียนแล้วให้ความคิดทำให้เป็นคนกล้าแสดงออก เรียนแล้ว มีความเข้าใจ เกิดวิสัยทัศน์ใหม่ ส่วนเจตคติในด้านลบได้แก่ เรียนแล้วไม่ค่อยเข้าใจ ฟังไม่รู้เรื่อง เรียนแล้วง่วงนอน เบื่อ ไม่น่าสนใจ เป็นวิชาที่ยากในการศึกษาวิชาหนึ่ง เป็นวิชาที่เครียดช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองไทย เช่น กรณีปัญหาทางการเมืองช่วงปี พศ. . ๒๕๕๗-๒๕๕๖เรียนแล้ว มีความรู้สึกแย่กับนักการเมืองปัจจุบัน เพราะมีการเอารัดเอาเปรียบกัน มีความรู้สึกว่าพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งกับการเมือง แต่พระสงฆ์ควรสอนชาวบ้านเพื่อให้รู้ผิดรู้ถูก ฉะนั้นพระสงฆ์ควรรู้สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน สอดคล้องกับทิตยา สุวรรณะชฎ ได้แบ่งลักษณะของเจตคติออกเป็น ๒ มิติ คือทางบวกและทางลบ ทางบวกได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีชอบและพึงพอใจ ส่วนทางลบ ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทีในทางที่ไม่ดี ไม่ชอบและไม่พึงพอใจ ส่วนกฤษณา ศักดิ์ศรี ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของเจตคติว่า เจตคติเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของ (๑) บุคคลที่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ขึ้ (๒)นอยู่กับสภาพแวดล้อม สถานการณ์และเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (๓) เจตคติเป็นสิ่งซับซ้อน มีที่มาสลับซับซ้อน เพราะเจตคติขึ้นอยู่กับหลายประการเช่น ประสบการณ์การรับรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ฉะนั้นจึงผันแปรได้ รวมทั้งสอดคล้องกับปราณี ทองคำ ที่กล่าวถึงลักษณะของเจตคติที่มีการระบุในแง่ดี-ไม่ดี มีความผันแปรในทางบวกและทางลบหรือในด้านการสนับสนุนหรือต่อต้าน

๕.๒.๓ ข้อคิดเห็นในด้านความรู้ที่ได้รับจากการเรียนวิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย พบว่า ได้เรียนรู้วิชาเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมือง สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ ได้เรียนรู้ถึงความคิดแนวทางของผู้นำกลุ่มต่างๆ และได้ความรู้พัฒนาการของการเมืองไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารการปกครองแบบใช้หลักธรรมและการนำหลักทางพุทธศาสนามาใช้กับการเมือง สอดคล้องกับการศึกษาของบุญญลักษม์ ตำนานจิตร ที่ทำการศึกษาเจตคติของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อรายวิชาทักษะการสื่อสารเพื่องานธุรกิจเทคโนโลยี พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในวิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการสอนและกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง ความสามารถนำความรู้รายวิชานี้ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และชอบสื่อการสอนของรายวิชานี้

๖.ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของนิสิตที่เรียนวิชา เหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทย และส่งผลดีต่อมหาวิทยาลัยและในการทำวิจัยครั้งต่อไป มีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษาดังนี้

๗.๑ ผู้สอนควรจะมีตัวอย่างมาเสนอการเมืองในแต่ละยุค
๗.๒ ผู้สอนควรจะมีสื่อตัวอย่างเหตุการณ์ทางการเมือง แล้ววิเคราะห์ออกมาเป็นด้านๆ เช่น ด้าน ประวัติศาสตร์ เปรียบเทียบพระพุทธศาสนา การนำแนวคิดของแกนนำแต่ละกลุ่มมาวิเคราะห์แบบเจาะประเด็น เป็นต้น
๗.๓ ผู้สอนควรพานิสิตออกไปศึกษาดูงานนอกสถานที่
๗.๔ ผู้สอนควรจัดให้นิสิตได้เข้าร่วมกับการอภิปรายทางการเมือง และสัมภาษณ์นักการเมือง

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา ศักดิ์ศรี. **จิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิยมวิทยา, ๒๕๓๐.

เชิดศักดิ์ โฆวาสิทธุ์. **การวัดเจตคติและบุคลิกภาพ,** กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษา และจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐.

ผจญ พีบุ้งเจตคติของนิสิตนักศึกษาสาขาวิชาเอกดนตรีไทย . ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑ สถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลต่อวิชาทฤษฎีดนตรีตะวันตก .**ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.๒๕๕๑ ,

บุญญลักษม์ ตำนานจิตร .**รายงานการวิจัยชั้นเรียนเรื่องเจตคติของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยี**

สารสนเทศที่มีต่อรายวิชาทักษะการสื่อสารเพื่องานธุรกิจเทคโนโลยี .มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.๒๕๕๒ ,

ประภา เพ็ญสุวรรณ. **เจตคติการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พีระพัฒนา, ๒๕๓๐.

พระมหาสำอางค์ สิริภาคโยทัย. “เจตคติของพุทธศาสนิกชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในจังหวัดกระบี่”**, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๔๘.

พระมหาสว่าง จตฺตมโล (ถุนกระโทก) .การศึกษาเจตคติและความเข้าใจเกี่ยวกับเบญจกัลยาณธรรมในพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนวัดโพธิ์เรียง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร . **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , .๒๕๕๔

อวยชัย ชบาและคณะ, **พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ,** พิมพ์ครั้งที่ ๑๖,กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑.

อัญฑิการ์ โรงสะอาด. การศึกษาเจตคติของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเรื่องการตอบคำถามครูผู้สอนในชั้นเรียนภาษาอังกฤษ. **วารสารภาษาปริทัศน์**, ๒๐ (๒๕๔๕-๒๕๔๖) : ๑๒๖-. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

สมเจตน์ นาคเสวี อุสมาน ราษฎรนิยม และฮุสนา เจะเลาะรายงานการวิจัยเรื่อง .เจตคติต่อการวิจัย

และปัจจัยที่เอื้อต่อการทำวิจัยของบุคลากรวิทยาลัยอิสลาม**ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.** โครงการสร้างความเข้มแข็งวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี , .๒๕๕๐

ศักดิ์ชัย เสรีรัตน์.การพัฒนาโปรแกรมที่ใช้กับไมโครคอมพิวเตอร์สำหรับการสอนซ่อมเสริมในวิชาคณิตศาสตร์ ค ๒๐๔ เรื่องสมการ. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.๒๕๓๐.

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สุเทพ เชื้อสมุทร
หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดระยอง
"[E-mail address: kittitep-๑๓@hotmail.com]"

บทคัดย่อ

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรมีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงานภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ จึงจะปฏิบัติการสอนให้ประสบผลสำเร็จได้ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนจะมีคุณภาพเพียงใดนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ คุณภาพการสอนของครู ถ้าหากพระสอนศีลธรรม มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน เยาวชนย่อมได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หากพระสอนศีลธรรมได้รับการพัฒนาหรือมีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ก็สามารถให้การถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนอย่างมีคุณภาพ เพราะการสมรรถนะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ทำให้พระสอนศีลธรรมรู้ว่า การจะเป็นครูหรือพระสอนศีลธรรมนั้นไม่ใช่เพียงการสอนอย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทในด้านอื่นๆ อีกที่จะต้องปฏิบัติ จึงมีความจำเป็นที่พระสอนศีลธรรมควรมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น สิ่งที่จะสร้างประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมได้ คือต้องให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสมรรถนะนั่นเอง โดยแนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมมี ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร (๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน (๓) ด้านผลิตและการใช้สื่อ (๔) ด้านการวัดและประเมินผล (๕) ด้านการวิจัยในชั้นเรียน (๖) ด้านคุณลักษณะและเจตคติ โดยมีคุณภาพระดับมากที่สุด คือ สมรรถนะด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน นอกนั้นมีคุณภาพระดับมาก ด้านแนวทางการพัฒนาพบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความเหมาะสม สอดคล้อง เป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนา สมรรถนะ พระสอนศีลธรรม โรงเรียน

Abstract

His moral teaching in schools Should be able to operate under restrictions. He is teaching them achieve the purpose of education. It is generally accepted that. Education for youth to have just that. One significant factor is Quality of Teaching If the moralistic Ability to manage the course. Youth will receive a quality education. In other words, If the moral teaching has been developed or have knowledge about operational performance. It can give young people the knowledge and quality. The performance as a guide to action. Makes the moralistic know to be a teacher or the teaching is not just a moral teaching alone. It also plays a role in other areas. More to follow Therefore it is necessary that the moral teaching should be knowledgeable. Capable of teaching so that the performance will be moralistic. Is to provide knowledge about the performance itself. The development performance, the moralistic, with six areas: (๑) the content and courses (๒) the teaching (๓) the production and use of media (๔) measurement and evaluation (๕). Research-in-class (๖), attributes and attitudes. The highest level of quality The performance of the research in the classroom. The results showed that the performance of the moralistic approach in secondary schools. Are appropriate and consistent as possible.

Keywords: Improving school performance, the moralistic.

บทนำ

การจะพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้น สามารถดำเนินการได้โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา เพราะศาสนามีหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นผู้มีคุณภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งพลเมืองในประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยและเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมและ วิถีดำเนินชีวิตของคนไทย ดังนั้น เด็กไทยสมควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธ ศาสนาที่เหมาะสมกับวัย และเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริงตั้งแต่เริ่มแรก หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ระบุว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพ ในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ โดยกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (๑) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๒) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต (๓) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย (๔) มีความรักชาติ มีจิต สำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (๕) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ สร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งได้กำหนดให้ผู้เรียนที่เป็นชาวพุทธ เรียนวิชาพระพุทธศาสนาตลอดหลักสูตร และระบุว่าการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลสมบูรณ์นั้น ควรกำหนดจุดมุ่งหมายหลักคือ ต้องให้นักเรียนรับรู้ เข้าใจ ศรัทธา และเห็นคุณค่าของพระพุทธ ศาสนา และพระรัตนตรัย ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม แม้กระทรวงศึกษาธิการ จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกชั้น และทุกระดับการศึกษาตลอดระยะเวลาเรียน ๑๒ ปีก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก กล่าวคือ การบริหารและการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนายังขาดประสิทธิภาพ ขาดความเอาใจใส่ และไม่มีมาตรการเสริมอย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาหลายแห่งจึงไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดการบูรณาการการเรียนการสอนด้านศีลธรรมเข้ากับวิชาสามัญโดยทั่วไป อีกทั้งไม่ให้ความสำคัญต่อพระภิกษุที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอย่างถ่องแท้ เข้ามาเป็นครูหรือวิทยากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและครบวงจร ทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความซาบซึ้ง ขาดการปฏิบัติและขาดการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างทั่วถึง จึงไม่สามารถใช้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก้ปัญหาชีวิตของเยาวชนและประชาชนในสังคมได้อย่างเด่นชัด และเป็นรูปธรรม[๑]

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระสงฆ์ เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม มี ความสุข และสามารถนำหลักธรรมไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ การสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความไม่พร้อมอยู่หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัด การเรียนการสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ หรือด้านการวัดและประเมินผล โดยเฉพาะพระที่เข้าไปสอนไม่ได้มีความรู้ด้านวิชาชีพครูโดยตรง กำหนดคุณสมบัติเพียงว่า ผู้ที่จะเข้าสอนศีลธรรม

---

[๑] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.**(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓). หน้า ๔๔.

ในโรงเรียนต้องจบนักธรรมเอก หรือประโยค ๑-๒ ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรี ขึ้นไป[๒] ซึ่งพระสอนศีลธรรมที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วไม่ได้บ่งชี้ว่าจะต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาชีพ พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวปาฐกถาเรื่อง “นโยบายวาระพระสงฆ์เข้มแข็งในสถานการณ์ปัจจุบัน”แก่พระสอนศีลธรรม พระนักเทศน์ และพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วประเทศ ประจำปี ๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๒ ณ วัดประยูรวงศาวาส สรุปความได้ว่าจุดอ่อนของพระที่เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียน ก็คือ ความรู้ในเรื่องวิชาครู การจัดทำแผนการสอน ซึ่งจะต้องหาแนวทางแก้ไขต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนา ที่ศึกษาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ พบว่า พระสอนศีลธรรมสอบตกในเรื่องการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อและวัสดุ อุปกรณ์ ด้านการวัดผลและการประเมินผล พระสอนศีลธรรมมีจำนวนน้อยที่ใช้วิธีการสอน วิธีการใช้สื่อและการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ซึ่งเมื่อศึกษาข้อมูลที่ลึกลงไปพบว่า พระสอนศีลธรรมในปัจจุบันขาดความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสมรรถนะนั่นเอง และสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.)[๓] ได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในสถานศึกษา: กรณีศึกษากรุงเทพมหานครและปริมณฑล” เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในสถานศึกษาของครู/ครูพระ และความต้องการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอน เพื่อเสนอหลักสูตรประเภทต่างๆ ที่ช่วยในการเพิ่มพูนศักยภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา และหาแนวทางร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศีลธรรม พบว่า พระสอนศีลธรรมมีผลการประเมินในทุกด้านอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ การสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาและพระผู้รับผิดชอบโครงการพระสอนศีลธรรม ซึ่งมีความเห็นว่า พระที่สอนอยู่ในปัจจุบันไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนการสอน แต่มีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ด้านพระพุทธศาสนา และส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางสายสามัญ มีคุณวุฒิเพียงนักธรรมหรือบาลีเท่านั้น ซึ่งเมื่อเทียบวุฒิการศึกษาทางธรรมกับสายสามัญ พระสอนศีลธรรมที่สำเร็จการศึกษาระดับนักธรรมชั้นเอก ซึ่งเทียบเท่ากับวุฒิการศึกษาทางสายสามัญระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ทำให้ทราบว่าการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังมีปัญหาอยู่หลายๆ ด้าน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพน้อยลง ดังนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ต้องมีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงานภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ จึงจะปฏิบัติการสอนให้ประสบผลสำเร็จได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ตั้งไว้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนจะมีคุณภาพเพียงใดนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ คุณภาพการสอนของครู ถ้าหากครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี เยาวชนก็ย่อมจะได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ซึ่ง David Mc Cleland อธิบายว่าการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมในการทำงานอย่างไรขึ้นอยู่กับสมรรถนะ ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะที่บุคคลมีอยู่ ทั้งความรู้ ทักษะ ความสามารถบุคลิกภาพ แรงจูงใจทางสังคม ลักษณะนิสัยส่วนบุคคล และคุณลักษณะอื่นๆ ตลอดจนรูปแบบความคิดและวิธีการคิด ความรู้สึกและการกระทำของบุคคลนั้นๆ ดังนั้น หากพระสอนศีลธรรมได้รับการพัฒนาหรือมีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ก็จะสามารถให้การศึกษาแก่เยาวชนอย่างมีคุณภาพได้ เพราะการพัฒนาสมรรถนะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ทำให้พระสอนศีลธรรมตระหนักรู้ว่า การจะเป็นครูหรือพระสอนศีลธรรมนั้นไม่ใช่เพียงการสอนอย่างเดียว แต่ยังมีบทบาทในด้านอื่นๆ อีกที่จะต้องปฏิบัติควบคู่กันไป[๔]

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวแล้ว จึงมีความจำเป็นที่พระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้ ความสามารถ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ครูต้องยึดถือและปฏิบัติ ดังนั้น สิ่งที่จะสร้างประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมได้ คือต้องให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสมรรถนะนั่นเอง เมื่อพระสอนศีลธรรมได้ทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน ต้องได้รับการพัฒนาในเรื่องของสมรรถนะเพื่อเป็นแนวทางใน

---

[๒] กรมการศาสนา. **รายงานฉบับย่อ โครงการศึกษาวิจัย การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔). หน้า ๑๓-๑๕.

[๓] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.). **เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพครู.** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔). หน้า ๘๙.

[๔] **David Mc Cleland. Test for Competence,** (rather than intelligence. American Psychologists. **๑๙๙๙). P. ๒๔๒.**

การพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งความสำคัญของการพัฒนาครู ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของหน่วยงาน เพราะเป็นตัวจักรที่สำคัญในการผลิตงานออกมา ส่วนทรัพยากรอื่นๆ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ มีความ สำคัญรองลงมา หน่วยงานใดมีคนดีมีคุณภาพในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ จะได้ผลงานที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณ คน หรือทรัพยากรมนุษย์ เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ประการหนึ่ง และองค์การต้องให้ความสนใจที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากิจกรรมอื่นๆ ขององค์การที่จะต้องได้รับการพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นแนวความคิดที่มีมานานแล้ว เริ่มต้นจากมนุษย์ปฏิสนธิในครรภ์มารดาเรื่อยไปจนจบการศึกษา พร้อมที่จะเข้าทำงานตามองค์กรต่างๆ และเมื่อเข้าทำงานแล้วก็ยังต้องศึกษาอบรมพัฒนาอยู่ตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่าตราบใดที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ต้องได้รับการพัฒนาตลอดเวลา ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพ ของงานเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อได้มีการบรรจุแต่งตั้งบุคคลเข้าทำงาน ก็มิได้หมายความว่า จะสามารถทำงานได้ทันทีเสมอไป จำเป็นต้องมีการอบรม แนะนำเบื้องต้นแก่ผู้เข้าทำงานใหม่ (Orientation) ในบางกรณีอาจต้องมีการอบรมถึงวิธีการทำงาน (Inservice Training) ให้ด้วย เหมือนคำกล่าวของ ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อขจัดความไม่มีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการยกระดับความรู้ ทักษะ และทัศนคติของพนักงาน หรือเจ้าหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อนำไปสู่ประสิทธิผลขององค์การ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างมากกับกระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์ขององค์การ กระบวนการถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาแขนงหนึ่งของการพัฒนายุทธศาสตร์ภายในองค์การ ตลอดจนการร่วมมือกันในการปฏิรูปสิ่งที่บุคลากรต้องการหรือจำเป็นจะต้องปฏิบัติไปในทางที่ถูกที่ควร การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถทำให้บุคคลได้รับความรู้ ความชำนาญเพิ่มขึ้น สามารถติดตามวิทยาการซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาได้ทันท่วงที นอกจากจะช่วยให้ตนเองก้าวหน้าในหน้าที่การงานแล้ว ยังทำให้หน่วยงานได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นและลดความสิ้นเปลืองที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมาก ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกหน่วยงาน และเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจในการทำงาน ซึ่งเป้าหมายของการบริหารงานบุคคลที่สำคัญคือ การพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ บุคลากรที่สำคัญของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ก็คือครู ผู้บริหารต้องให้ความเอาใจใส่สนับสนุน สิ่งเสริมและการจัดให้มีการพัฒนาความรู้ครูขึ้นใหม่ในโรงเรียนหรือสถาบันของตนเอง ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรไม่ว่าจะเป็นองค์การขนาดเล็กไปจนถึงองค์การขนาดใหญ่ก็ต้องให้ความสำคัญ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวจักรที่สำคัญ และเป็นการพัฒนางานของโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ ความมั่นคง ความเจริญก้าวหน้า และเติบโตขององค์การ การพัฒนาบุคลากรยังเป็นการเตรียมความพร้อมในการที่จะขยายงานต่างๆ ออกไปเพื่อให้ทันต่อวิทยาการ และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การพัฒนาพระสอนศีลธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้โรงเรียนและบุคลากร ในโรงเรียนมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะมนุษย์ เทคโนโลยี หน้าที่ ความรับผิดชอบมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้โรงเรียนต้องการครูและบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะเพิ่มขึ้น สำหรับปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนั้นๆ ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงเป็นสิ่งจำเป็นไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ตราบใดที่วิทยาการบนโลกยังมีความเปลี่ยนแปลงและคนยังไม่หยุดนิ่งที่จะพัฒนาพนักงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น การพัฒนาบุคลากรครูก็เช่นเดียวกัน ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาสังคมและชาติบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะครูต้องรับหน้าที่ในการพัฒนาบุคคลในสังคมให้มีความเจริญงอกงามอย่างเต็มที่ จนบุคคลเหล่านั้นสามารถที่จะใช้ความรู้ความสามารถของตนเพื่อพัฒนาชาติบ้านเมืองต่อไป ดังนั้น การพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพมากที่สุดจึงเป็นงานที่นักวิชาการศึกษา ผู้นิเทศและผู้บริหารการศึกษาต้องทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

จากนโยบายและมาตรการในการผลิตและพัฒนาครูไทยในศตวรรษที่ ๒๑ โดยสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา[๕] ได้เสนอในการที่จะปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๖๑) ว่าต้องมีการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ และความรู้ ความสามารถ โดยพัฒนากรอบคุณวุฒิมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ เพื่อการรองรับสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถของ

---

[๕] สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๓). หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

ผู้สำเร็จการศึกษาในทุกระดับ และทุกประเภทการศึกษา โดยเฉพาะคุณวุฒิวิชาชีพ เพื่อการรองรับสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพ และตามความต้องการของผู้จ้างงาน และพัฒนาหลักสูตรมาตรฐาน สมรรถนะระบบการจ้างงานและกำหนดเงินเดือน ค่าตอบแทนตามสมรรถนะ เพื่อให้สามารถดึงดูดคนเก่ง และคนดีมีใจรักในวิชาชีพมาเป็นครู เพราะการพัฒนาครูจะต้องพัฒนาความรู้และทักษะให้ก้าวทันวิทยาการใหม่ๆ ครูต้องใฝ่รู้ และต้องเป็นผู้นำด้านวิชาการและการเป็นแบบอย่างที่ดีในสถานศึกษาและในชุมชน การพัฒนาครู จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะส่งเสริมให้ครูก้าวหน้าในวิชาชีพ สามารถทำงานได้อย่างมีสัมฤทธิ์ผล สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างมีคุณธรรม ผู้สำเร็จการศึกษาจึงจะมีคุณภาพ สังคมไทยจึงจะเข้มแข็งพอที่จะเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ ได้ เป้าหมายการพัฒนาครูจึงต้องเพิ่มพูนขีดความสามารถในการเป็นครูที่มีคุณภาพภายใต้บริบทต่าง ๆ ของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป วิธีการพัฒนาครูมีหลายวิธี เช่น ๑. การพัฒนาตนเองในระหว่างเป็นครูประจำการ ๒.การฝึกฝนกับครูพี่เลี้ยงหรือผู้เชี่ยวชาญในระหว่างเป็นครู ๓. การเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ ๔. การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

แผนพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)[๖] ได้นโยบายปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

๑) พัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา มีแนวนโยบาย คือ (๑) พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและประเภทการศึกษา (๒) ปลูกฝังและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริต ต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง (๓) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตได้มีโอกาสเข้าถึงบริการการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ทุรกันดาร (๔) ผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขัน และร่วมมือกับนานาประเทศ (๕) พัฒนามาตรฐานและระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก (๖) ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มีคุณธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดี

๒) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวนโยบาย (๑) ส่งเสริมการจัดการศึกษาอบรม และเรียนรู้ของสถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคม ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (๒) ส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญา และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม พลศึกษา กีฬาเป็นวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพและตลอดชีวิต (๓) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้และสร้างกลไกการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๓) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวนโยบาย (๑) พัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อการพัฒนา คุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (๒) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโดยเร่งรัดกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาไปสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน ประชาสังคม และทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษา และสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา (๔) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ และการลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (๕) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา พัฒนาความเป็นสากลของการศึกษาเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันสามารถอยู่ร่วมกันกับพลโลกอย่างสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน ซึ่งสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา ได้มียุทธศาสตร์ในการยกระดับคุณภาพ ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และส่งเสริมและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งพัฒนา

---

[๖] สำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **แผนพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙).** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๓). หน้า ๑๐๓ - ๑๐๔.

สถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้มีคุณภาพและมาตรฐานได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) โดยมีกลยุทธ์และแนวทางดำเนินงาน คือ การเร่งพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ดังนี้ ๑.ปรับระบบการผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยการสรรหา คัดกรองคนมีจิตวิญญาณความเป็นครู คนดี คนเก่งมาเป็นครู ๒.ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาสถาบันผลิตครูให้มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพมีศักยภาพ ทั้งในการผลิตและพัฒนาครู รวมทั้งวิจัยและพัฒนาต่อยอดเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครู ๓.วางแผนการผลิต และพัฒนาครูอย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับความต้องการในการ จัดการศึกษาทุกระดับ/ประเภทการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาอื่น หรือภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน มาเป็นผู้สอนเพิ่มเติม ๔. เร่งรัดการผลิตครูพันธุ์ใหม่ และครูสาขาขาดแคลนให้เพียงพอ ตามความต้องการ ๕. เร่งรัดพัฒนาครูประจำการ และครูที่สอนไม่ตรงวุฒิให้มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอนโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ๖. สร้างความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ โดยจัดหาทุนให้ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาได้ไปศึกษา ฝึกอบรม ดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศ ๗. แก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู และลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็นของครู และจัดให้มีบุคลากรสายสนับสนุนอย่างเพียงพอ ๘.สร้างขวัญ กำลังใจ สร้างแรงจูงใจ โดยปรับระบบเงินเดือนและค่าตอบแทน ระบบการประเมินวิทยฐานะ สวัสดิการ สิทธิประโยชน์เกื้อกูล ความก้าวหน้าและความมั่นคงในวิชาชีพครู รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ๙. ฟื้นฟูศรัทธาวิชาชีพครู ยกย่อง เชิดชูเกียรติครูดี ครูต้นแบบอย่างต่อเนื่อง ๑๐. พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ๑๑. พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู และระบบประกันและรับรองคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู

การพัฒนาบุคลากรครูเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกคนที่จะเข้ามาเรียนครู การบำรุงขวัญกำลังใจของครู การวางระบบให้ครูได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่องนับเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาทั้งระบบ ในแนวทางการพัฒนาอาชีพครูให้มีคุณภาพและประสบผลสำเร็จควรมีแนวทางการปฏิรูปและพัฒนาอาชีพครู ดังนี้ ๑. กำหนดให้มีมาตรฐานอาชีพครูที่ครบวงจร คือต้องมีมาตรฐานหรือคุณสมบัติของคนที่เหมาะสมกับการเป็นครู มาตรฐานกระบวนการให้การศึกษาอบรมผู้ที่จะเป็นครู มาตรฐานความรู้ความสามารถ ของผู้เป็นครู ทั้งความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตนของครู ๒. กำหนดให้มีองค์กร และมีมาตรการในการตรวจสอบดูแลให้เป็นไปตามมาตรฐานขององค์กรตรวจสอบมาตรฐาน ๓. มีการกำกับควบคุมดูแลกระบวนการจัดการศึกษาด้านการฝึกหัดครูอย่างเข้มแข็งและจริงจัง เพื่อให้การผลิตครูได้มาตรฐาน ๔. ผู้ที่ผ่านการศึกษาด้านการฝึกหัดครูจะเข้าเป็นครูได้ จะต้องผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติตามมาตรฐานที่กำหนด และมีการรับรองคุณสมบัติหรือเรียกว่าใบอนุญาตให้ประกอบอาชีพครูได้ ผู้ไม่ผ่านการตรวจสอบรับรองไม่มีสิทธิเข้าเป็นครู ๕. กระจายการสรรหาและรับคนเข้าเป็นครู มอบให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนผ่านคณะกรรมการ โรงเรียนต้องรับครูใหม่เฉพาะที่มีใบอนุญาตประกอบอาชีพครูเท่านั้น ๖. การบรรจุครูควรบรรจุให้ประจำโรงเรียน ไม่ให้มีการโยกย้ายมาช่วยราชการ แต่ควรโยกย้ายให้พ้นจากหน้าที่เดิมทันทีเพื่อบรรจุคนใหม่ทดแทนได้ ๗. กำหนดเงื่อนไขให้ครูต้องพัฒนาตนเองเป็นระยะๆ เช่น ๒ ปีแรก ถือว่าเป็นขั้นทดลองปฏิบัติงาน และต้องมีการประเมินทุก ๓ ปี ผู้ที่ผ่านการประเมิน ๓ ครั้ง จึงจะถือได้ว่าเป็นครูประจำ ไม่ต้องประเมินใหม่อีก ยกเว้นกรณีจำเป็นพิเศษ ๘. ให้มีการส่งเสริมการพัฒนาครูเป็นประจำด้วยวิธีการต่างๆ ผ่านสื่อทางไกล การเข้าเรียนหรืออบรมในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งหลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรปริญญาชั้นสูง เป็นต้น ๙. ให้มีระบบตอบแทนความดีความชอบของครูที่มีผลงานดีเด่น เช่น การยกเว้นการประเมิน การให้ค่าตอบแทนเพิ่มขึ้นพิเศษ การให้ตำแหน่งพิเศษ เป็นต้น ๑๐. กำหนดให้มีบัญชีเงินเดือนข้าราชการครูโดยเฉพาะ โดยให้เริ่มต้นสูงกว่าข้าราชการทั่วไปประมาณ ๒๐% เพื่อดึงดูดคนที่มีความสามารถพิเศษเข้ามาเป็นครู ๑๑. กำหนดระบบค่าตอบแทนครูที่ต้องทำงานในพื้นที่ชนบท ในพื้นที่ห่างไกล ถิ่นทุรกันดารเป็นพิเศษ ครูในพื้นที่ยากลำบากต้องได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าครูในพื้นที่ปกติ ๑๒. ปรับสถาบันศึกษาที่ผลิตครูให้มีคุณภาพ มีความพร้อมตามมาตรฐานที่กำหนด จะต้องไม่อนุญาตให้สถาบันศึกษาที่ไม่พร้อมจัดการศึกษาด้านฝึกหัดครู ๑๓. จัดให้มีทุนจำนวนหนึ่งสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษเข้ามาเรียนด้านฝึกหัดครู เพื่อจะได้ครูที่มีความสามารถสูง ๆ เพื่อเป็นผู้นำในโอกาสต่อไป ๑๔. ให้สถานศึกษาบริหารงาน

ภายใต้การกำกับดูแลของกรรมการโรงเรียนที่มีประชาชนในท้องถิ่นร่วมเป็นกรรมการ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนกำกับดูแลครูได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น ๑๕. มีระบบประเมินผู้ไม่เหมาะสม และผู้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลได้ตามหลักสูตร ให้พ้นจากหน้าที่ครู ซึ่งสนอง โลหิตวิเศษ[๗] ได้สังเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาครู โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาครู เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ยุทธศาสตร์การกระจายอำนาจ วิธีการพัฒนาครูควรให้โรงเรียนและครูหาแนวทางการพัฒนาตนเอง โดยโรงเรียน คณะผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักเรียนและชุมชนเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนของตน

๒. ยุทธศาสตร์กัลยาณมิตร ส่งเสริมกระบวนการกัลยาณมิตร ในการบริหารการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ การฝึกอบรม การนิเทศติดตาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล เพื่อสร้างความมีน้ำใจอันดีต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. ยุทธศาสตร์ความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) เป็นการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

๔. ยุทธศาสตร์การวิจัยและการจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาความรู้อย่างเป็นระบบ หรือสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้

๕. ยุทธศาสตร์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ส่งเสริมการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในการเรียนการสอนโดยการฝึกอบรมให้ครูให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบคอมพิวเตอร์ในการพัฒนาการเรียนการสอนและการวิจัยในชั้นเรียน

๖. ยุทธศาสตร์เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาครู ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับครู ให้ครูสามารถได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการได้ตลอดเวลา

๗. ยุทธศาสตร์ครูผู้นำการปฏิรูปการเรียนรู้และการวิจัยในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ครูมีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยการพัฒนาครูต้นแบบเพิ่มขึ้น

๘. ยุทธศาสตร์การนิเทศและติดตาม การดำเนินการจะประสบผลสำเร็จ ต้องมีการนิเทศ แนะนำ อย่างต่อเนื่องจากครูผู้ฝึกอบรม จากผู้บริหาร จากผู้ติดตามในพื้นที่ ดังนั้น ในการพัฒนาครูควรมีการจัดระบบการนิเทศ ติดตามผล ให้เป็นแบบกัลยาณมิตร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และติดตามช่วยเหลือครูอย่างต่อเนื่อง

๙. ยุทธศาสตร์คุณธรรมและจริยธรรมทางวิชาชีพครู ส่งเสริมและสอดแทรกให้ครูสนใจพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเจริญงอกงาม สอดแทรกในวิธีการอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ผลการสอนของครูหรือผลการพัฒนาตัวครูเกิดกับผู้เรียนมากกว่าครูได้ผลงานทางวิชาการ และหาวิธีการประเมินผลงานทางวิชาการที่เป็นผลที่เกิดกับผู้เรียนอย่างแท้จริง

๑๐. ยุทธศาสตร์การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก ควรมีการรวมกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อเป็นเครือข่ายในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การอบรมครูในเรื่องการสอนแบบรวมชั้นเรียน หรือการเวียนครูไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสม

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาบุคลากรครูควรมีเนื้อหาที่ครอบคลุมการวางระบบโดยรวมเพื่อให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การสรรหาบุคคลผู้ที่จะเข้าเป็นครู การวางระบบการผลิตครู การบำรุงขวัญกำลังใจของครูในรูปแบบต่างๆ การพัฒนาบุคคลครู โดยจัดให้ครูรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ จัดงบประมาณให้อย่างเพียงพอ วางระบบให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการพัฒนาในระยะสั้น เช่น การอบรม การสัมมนา การประชุมทางวิชาการ เป็นต้น ตลอดถึงการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษโดยให้มีหน้าที่ในการพัฒนาครู เป็นต้น ซึ่งยุทธศาสตร์เหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาพระสอนศีลธรรมได้เป็นอย่างดี

---

[๗]สนอง โลหิตวิเศษ. สนอง โลหิตวิเศษ. **รายงานการสังเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗). หน้า ๙.

มาตรฐานการประกอบวิชาชีพครู สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา[๘] ได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพไว้ว่า มาตรฐานวิชาชีพครู คือ มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน (จรรยาบรรณของวิชาชีพ) โดยจรรยาบรรณของวิชาชีพได้มีการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ เพื่อประมวลพฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติ ประกอบด้วย พฤติกรรม ที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังนี้ สมรรถนะด้านการพัฒนาหลักสูตร ๑. สามารถวิเคราะห์หลักสูตร ๒. สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย ๓. สามารถประเมินหลักสูตรได้ทั้งก่อนและหลังการใช้หลักสูตร ๔. สามารถจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ ๑. สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้รายภาค และตลอดภาค ๒. สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ๓. สามารถเลือกใช้ พัฒนาและสร้างสื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน๔.สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมินผล ซึ่งการวัดและประเมินผลการศึกษาประกอบด้วย ๑. สามารถวัดและประเมินผลได้ ตามสภาพความเป็นจริง ๒. สามารถนำผลการประเมินไปใช้ ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และหลักสูตรการวิจัยทางการศึกษา ๑. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ๒. สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู เพื่อที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานดังนี้

มาตรฐานการปฏิบัติงาน

มาตรฐานที่ ๑ ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ หมายถึง การศึกษาค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่องค์การหรือหน่วยงาน หรือสมาคมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา และการประชุมปฏิบัติการ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

มาตรฐานที่ ๒ ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้เรียนหมายถึง การเลือกอย่างชาญฉลาด ด้วยความรัก และหวังดีต่อผู้เรียน ดังนั้น ในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ครูต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นหลัก

มาตรฐานที่ ๓ มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ หมาย ถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของครูที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ให้มากที่สุด ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ โดยวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนที่จะให้ได้ผลดีกว่าเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานที่ ๔ พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ ปรับปรุง หรือสร้างแผนการสอน บันทึกการสอน หรือเตรียมการสอนในลักษณะอื่นๆ ที่สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ ๕ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ หมายถึง การประดิษฐ์ คิดค้น ผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้

มาตรฐานที่ ๖ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสวงหาความรู้ตามสภาพความแตกต่างของบุคคลด้วยการปฏิบัติจริง และสรุปความรู้ทั้งหลายได้ด้วยตนเองก่อให้เกิดค่านิยมและนิสัยในการปฏิบัติ จนเป็นบุคลิกภาพถาวรติดตัวผู้เรียนตลอดไป

มาตรฐานที่ ๗ รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ หมายถึง การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนที่เกิดจากการปฏิบัติการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสาเหตุ ปัจจัย และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง โดยครูนำเสนอรายงานการปฏิบัติในรายละเอียด คือ (๑) ปัญหาความต้องการของผู้เรียนที่ต้องได้รับการพัฒนา และเป้าหมาย

---

[๘] สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. **บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของครู**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๒). หน้า ๒๑.

ของการพัฒนาผู้เรียน (๒) เทคนิค วิธีการ หรือนวัตกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และขั้นตอนวิธีการใช้เทคนิควิธีการหรือนวัตกรรมนั้น ๆ (๓) ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามวิธีการที่กำหนด ที่เกิดกับผู้เรียน (๔) ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

มาตรฐานที่ ๘ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน หมาย ถึง การแสดงออกการประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างสม่ำเสมอ ที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธา และถือเป็นแบบอย่าง

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ควรมีองค์ประกอบ ๖ สมรรถนะ ดังนี้

๑) การพัฒนาสมรรถนะด้านเนื้อหาและหลักสูตร มีองค์ประกอบ คือ (๑) ความรู้ เกี่ยวกับหลักการ การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร และการใช้หลักสูตร มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการ ของนักเรียนทั้งทางด้านจิตวิทยา สรีรวิทยา และสังคมวิทยา รู้และเป้าหมายของของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สมรรถนะด้านนี้ สอดคล้องกับคลอค (Cloc)[๙] ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพการบริหารวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐอินเดียน่า ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า มีสมรรถภาพที่จำเป็นและสำคัญต่อความสำเร็จ ในการบริหารงาน ๕ ด้าน คือ (๑) สมรรถภาพทางเทคนิคการบริหาร (๒) สมรรถภาพ ทางมนุษยสัมพันธ์ (๓) สมรรถภาพทางสังคมสัมพันธ์ (๔) สมรรถภาพทางการพัฒนาหลักสูตร และ (๕) สมรรถภาพทางการจูงใจบุคลากร ที่พระสอนศีลธรรมต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลการสอนอย่างจริงจัง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดถวายความรู้ในเรื่องหลักสูตรพระพุทธศาสนา มีการจัดปฐมนิเทศ การติดตามการจัดการเรียนการสอน นิเทศติดตาม แลสรุปผลการดำเนินงานของโครงการพระสอนศีลธรรมให้ชัดเจน เพื่อที่จะได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ปกครอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการจัดการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น และถือเป็นการที่พระสอนศีลธรรมจะได้พัฒนาตนเองอีกด้วย

๒) การพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอน มีองค์ประกอบ คือ ความสามารถในการวางแผนการสอน การเตรียมการสอน การทำบันทึกการสอน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการอบรม ซึ่งครูแต่ละคนจะมีสมรรถภาพการสอนแตกต่างกัน และตรงกับการศึกษาวิจัยของกวิน (Gwen)[๑๐] ได้ศึกษาเปรียบเทียบสมรรถภาพการสอนของครูด้านการเตรียมการสอน และพฤติกรรมการสอนของครูโดยศึกษาครูที่เตรียมการสอนแบบเก่ากับครูที่เตรียมการสอนแบบใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ครูทั้ง ๒ กลุ่มนี้ มีสมรรถภาพการสอนแตกต่างกันในด้านการประยุกต์ ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน และวัสสัน (Wasson)[๑๑] ได้มีศึกษาสมรรถนะทางการรับรู้ของครูประถมศึกษาที่สอนภาษาอังกฤษในรัฐนิว แม็กซิโก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สมรรถนะการสอนการรับรู้ของครูที่จัดการศึกษาตามความต้องการของนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการรับรู้ของชาวอเมริกันและครูชาวอังกฤษ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและสมรรถนะการรับรู้ของครูเมื่อจำแนกตามความแตกต่างในด้าน เพศ ประสบการณ์การสอนและวุฒิการศึกษา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พระสอนศีลธรรมควรมีการศึกษาในเรื่องการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้ในเรื่องการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้มาถวายความรู้ให้แก่พระสอนศีลธรรม เพื่อจะได้มีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน เพื่อจะได้นำเข้าสู่บทเรียน หรือสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้นักเรียนเกิดความสนุกในการเรียนรู้

๓) การพัฒนาสมรรถนะด้านการผลิตและการใช้สื่อ มีองค์ประกอบ คือ มีความสามารถในการหาสื่อจากแหล่งต่างๆ การใช้องค์ความรู้ แหล่งวิทยาการ เกี่ยวกับ การสอนศีลธรรมหรือวิชาพระพุทธศาสนา และ มีความสามารถในการใช้โสต

---

[๙]Cloc. Cloc.**The Quest for Competencies. Journal Training**. (inthe State of Indiana. USA.,๑๙๙๗), P. ๒๒๑.

[๑๐]Gwen. Faulkner. **A comparative study of teacher preparation, competency and performance appraisal.** (Dissertation Abstracts International. ๑๙๙๓).P. ๑๘๘.

[๑๑] Wasson. Wasson,Arellano Irma. **A study of New Mexico elementary Teachers.** Perceived competency in bilingual education. (Dissertation Abstracts International, ๑๙๙๔), P. ๑๐๕.

ทัศนูปกรณ์และโสตทัศน์วัสดุ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เทปเสียง เทปซีดี สมรรถนะด้านนี้มีความจำเป็นที่ต้องการการพัฒนา ดังที่พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร)[๑๒] ได้ศึกษาวิจัย พบว่า สื่อและวัสดุอุปกรณ์ สำหรับการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามีน้อยไม่เพียงพอ อีกอย่างหนึ่งพระสอนศีลธรรมบางรูปมีความคิดว่า สื่อที่ผลิตจากวัสดุต่าง ๆ ไม่น่าสนใจพอที่จะทำให้นักเรียนระดับมัธยมสนใจได้ ดังนั้น ความรู้ที่ได้จากกิจกรรมการพัฒนาเหล่านั้นจึงไม่ได้ถูกนำมาใช้นอกจากนี้ การอบรมถวายความรู้แก่ครูพระในแต่ละปีก็เป็นไปในระยะเวลาอันสั้น การนิเทศติดตามก็ไม่ต่อเนื่องและไม่ทั่วถึง และมามอน (Marmon. ๒๐๐๒) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการกำหนดสมรรถนะหลักของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการจัดการศึกษาภายใต้ข้อกำหนดของส่วนกลาง เครื่องมือถูกพัฒนาขึ้นโดยการแก้ไขตามคำแนะนำจากการประชุมร่วมมือของบุคคล ผู้เชี่ยวชาญระดับชาติ และนำไปทดลองใช้อีกครั้ง เพื่อขอคำแนะนำในการจัดลำดับในการสำรวจระดับชาติ พบว่า สมรรถนะหลักสำหรับผู้บริหารและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามที่กำหนดจำนวน ๑๘ สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะด้านการบริหาร การรับบุคคล การแนะนำหลักสูตรทั่วไป หลักสูตรพิเศษ การหาเงินมาช่วยเหลือ การติดตามและประเมินผล การจัดทำของบประมาณ สารสนเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภาวะผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ การจูงใจ การวางแผน การพัฒนาอาชีพ ความสัมพันธ์กับชุมชน การสรรหา การสอน และเทคโนโลยี และรัตติกาล ละเต็บซัน[๑๓] ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสมรรถนะการจัดการของบัณฑิตหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดที่จะสามารถไปนำประยุกต์ใช้ในการประเมินสมรรถนะการจัดการของบัณฑิตหลักสูตร บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติจำนวน ๑๐ สมรรถนะ ประกอบไปด้วย (๑) สมรรถนะในการควบคุมตนเอง (๒) สมรรถนะในการเรียนรู้ (๓) สมรรถนะเชิงกลยุทธ์ (๔) สมรรถนะในการคิด การวางแผน และการจัดการ (๕) สมรรถนะในการขับเคลื่อนนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง (๖) สมรรถนะด้านทีมงาน (๗) สมรรถนะในการจัดการตนเอง (๘) สมรรถนะด้านการวิเคราะห์และการใช้เทคโนโลยี (๙) สมรรถนะในการสื่อสาร และ (๑๐) สมรรถนะในการรับรู้เรื่องระหว่างประเทศ

พระสอนศีลธรรมที่ยังไม่มีการปรับปรุงตนเองทางด้านการผลิตและการใช้สื่อต้องให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้น ก่อนการสอนทุกครั้งต้องเตรียมสื่ออุปกรณ์ให้พร้อม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้ในเรื่องการผลิตสื่อทั้งสื่อเทคโนโลยีหรือสื่อที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มาถวายความรู้ให้แก่พระสอนศีลธรรม เพราะสื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของพระสอนศีลธรรมในด้านการเตรียมเนื้อหา บางครั้งอาจให้นักเรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้เอง เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้น่าสนใจยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามสื่อการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อผู้สอนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสมและถูกวิธี ดังนั้น ก่อนที่จะนำสื่อแต่ละอย่างไปใช้ ผู้สอนจึงควรที่จะได้ศึกษาถึงลักษณะและคุณสมบัติของสื่อการสอน ข้อดีและข้อจำกัดอันเกี่ยวเนื่องกับสื่อและการใช้สื่อแต่ละอย่าง ตลอดจนการผลิตและการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๔) การพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผล มีองค์ประกอบ คือ (๑) มีความรู้ เกี่ยวกับการสร้างและเลือกรูปแบบการวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา (๒) มีความสามารถในการประเมินผลเป็นระยะระหว่างเรียน เพื่อตรวจสอบผลความก้าวหน้าของการเรียนการสอน เป็นความจำเป็นที่ครูต้องมีสมรรถนะด้านการวัดประเมินผล ซึ่งกวินได้ศึกษาเปรียบเทียบสมรรถภาพการสอนของครูด้านการเตรียมการสอน และพฤติกรรมการสอนของครู

---

[๑๒] พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ.** (ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การศึกษาผู้ใหญ่). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔). หน้า ๒๑๐.

[๑๓] รัตติกาล ละเต็บซัน. รัตติกาล ละเต็บซัน.**สมรรถนะการจัดการของบัณฑิตหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ.** (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร, ๒๕๕๔). หน้า ๑๑๙.

โดยศึกษาครูที่เตรียมการสอนแบบเก่ากับครูที่เตรียมการสอนแบบใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ครูทั้ง ๒ กลุ่มนี้ มีสมรรถภาพการสอนแตกต่างกันในด้านการประยุกต์ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนการสอนการวัดและประเมินผลการเรียน

พระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้ในเรื่องของการวัดและประเมินผล เพื่อที่จะได้นำความรู้มาใช้ในการดำเนินการตามกระบวนการของการเรียนการสอน ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบควรที่จะต้องตระหนักในเรื่องนี้ด้วย อย่าปล่อยให้เป็นภาระของโรงเรียนเป็นอย่างเดียว ปัจจุบันการวัดและประเมินผลมีความจำเป็นอย่างมากในการที่จะทำให้พระสอนศีลธรรมทราบผลการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนก็คือการวัดและประเมินผลนั่นเอง ดังนั้นต้องฝึกให้พระสอนศีลธรรมรู้และเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผล เพื่อท่านจะได้มีความเชื่อมั่นในตนเอง

๕) การพัฒนาสมรรถนะด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน มีองค์ประกอบ คือ (๑) มีการร่วมกับคณะครูในการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมของนักเรียน (๒) มีการนำผลการวิจัยไปถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนครูเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนศีลธรรม (๓) มีการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเพื่อกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาระบุสภาพปัจจุบัน (๔) มีการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกรณีศึกษาอื่นๆ ที่มีบริบทของปัญหาที่คล้ายคลึงกัน และความสำคัญของสมรรถนะด้านการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อสามารถนำผลวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน สอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา๒๔[๑๔] ที่ระบุว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ (๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ควรส่งเสริมสนับสนุนด้านการทำวิจัยในชั้นเรียนให้พระสอนศีลธรรม โดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทางด้านการทำวิจัยมาถวายความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรม โดยมีการตั้งงบประมาณในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

๖) การพัฒนาสมรรถนะด้านคุณลักษณะและเจตคติ มีองค์ประกอบ คือ (๑) มีการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้านจริยธรรมและการแสดง ออกเหมาะสมกับกาลเทศะ (๒) มีคุณสมบัติที่ดีงามที่ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างตน มีการเป็นผู้มีความใฝ่รู้ดี โดยมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนอย่างดี การวางแผนงาน การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ตลอดจนมีกิจกรรมที่ไม่ใช่งานประจำทั่วไป โดยทั่วไปจะกล่าวถึง ความรู้ ทักษะ และค่านิยม ซึ่งเป็นเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้และทักษะจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด และสามารถฝึกอบรม และพัฒนาง่ายกว่าการสร้าง หรือปลูกฝังค่านิยม อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า ค่านิยม หรือทัศนคติ จะทำการปลูกฝังหรือสร้างขึ้นได้ยากกว่าการฝึกอบรมความรู้และทักษะ แต่ทั้งหมดก็เป็นพื้นฐานของการเพิ่มพูน และพัฒนาสมรรถนะ และสอดคล้องกับ สุรวุฒิ ยัญญลักษณ์[๑๕] ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะเพื่อเพิ่มประสิทธิผลขององค์การข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะหลัก สมรรถนะในสายงาน วิเคราะห์ความแตกต่างของสมรรถนะหลักและสมรรถนะในสายงาน ผลการวิจัยพบว่า (๑) ตัวแบบของสมรรถนะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยสมรรถนะหลัก ๕ สมรรถนะ สมรรถนะในสายงาน หรือสมรรถนะประจำกลุ่มงาน ๒๐ สมรรถนะ โดยมีสมรรถนะในการทำงานร่วมของทุกกลุ่ม ๓ สมรรถนะ (๒) ความแตกต่างของสมรรถนะหลัก และสมรรถนะในสายงานตามที่คาดหวังกับที่เป็นจริงก่อนการพัฒนาตามแผนการพัฒนาบุคลากรมีสมรรถนะหลัก ๓ สมรรถนะ และสมรรถนะในสายงานทุกสมรรถนะที่กลุ่มงานมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับความคาดหวัง ส่วนภายหลังการพัฒนาสมรรถนะหลัก และสมรรถนะในงานของทุกกลุ่มงานมีค่าเฉลี่ยเท่ากันและสูงกว่าระดับความคาดหวัง (๓) ความแตกต่างของสมรรถนะหลัก และสมรรถนะในงานตามความเป็นจริงภายหลังการพัฒนาเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการพัฒนามีค่าเฉลี่ยทุก

---

[๑๔] สำนักงานเลขาสภาการศึกษา. **เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา.** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๓). หน้า ๑๑๑.

[๑๕] สุรวุฒิ ยัญญลักษณ์.สุรวุฒิ ยัญญลักษณ์.การพัฒนาสมรรถนะเพื่อเพิ่มประสิทธิผลขององค์การข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.(**ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐). หน้า ๑๓๙.

ด้านรวมกัน และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และสอดคล้องกับสมรรถนะในการจัดการตนเอง ควรรักษาและเป็นแบบอย่างที่ดี แก่นักเรียน พร้อมทั้งเป็นผู้นำทางด้านพฤติกรรม เพื่อให้นักเรียนได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

บทสรุป

สรุปความว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรม ควรประกอบด้วย (๑) ด้านเนื้อหาและหลักสูตร (๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน (๓) ด้านผลิตและการใช้สื่อ (๔) ด้านการวัดและประเมินผล (๕) ด้านการวิจัยในชั้นเรียน (๖) ด้านคุณลักษณะและเจตคติ โดยสมรรถนะที่ง ๖ มีความเหมาะสม สอดคล้อง เป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ในการส่งเสริมความรู้ให้แก่พระสอนศีลธรรม นอกจากนี้หน่วยงานระดับกระทรวงควรกำหนดเป็นนโยบายและวางแผนในการดำเนินการ เช่น ควรร่วมมือกับคุรุสภา เพื่อเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ให้แก่พระสอนศีลธรรมที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาทางด้าน ครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ เพื่อให้พระสอนศีลธรรมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง และควรจัดโครงการหรือกิจกรรมศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกระจายออกอย่างทั่วถึง ไม่รวมอยู่ที่ส่วนกลางเพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจจะมีการคัดเลือกตัวแทนในแต่ละภูมิภาคให้ได้ไปดูงานที่เกี่ยวกับการศึกษา การเรียนการสอนทางด้านศีลธรรมหรือพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา, **การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, (๒๕๕๔).

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร)**,** การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ. **ปริญญานิพนธ์ กศ.ด.** (การศึกษาผู้ใหญ่). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (๒๕๕๔).

รัตติกาล ละเต็บซัน, รัตติกาล ละเต็บซัน.สมรรถนะการจัดการของบัณฑิตหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต ภายใต้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร, (๒๕๕๔).

สนอง โลหิตวิเศษ, **รายงานการสังเคราะห์ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,** กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (๒๕๔๗).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, (๒๕๕๓).

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครู**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, (๒๕๕๒).

_____, **เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, (๒๕๕๓).

_____,**พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, (๒๕๕๓).

สำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **แผนพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙).** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว, (๒๕๕๓).

สุรวุฒิ ยัญญลักษณ์, การพัฒนาสมรรถนะเพื่อเพิ่มประสิทธิผลขององค์การข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. **ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (๒๕๕๐).

Cloc,**The Quest for Competencies. Journal Training**. inthe State of Indiana. USA.,(๑๙๙๗).

David Mc Cleland,Test for Competence, rather than intelligence. American Psychologists**.** (๑๙๙๙).

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาการทุจริตในระบบราชการ

พระอธิการธาดาพงษ์ สุธมฺโม (อะทะเทพ)
นักวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต พะเยา
Email: py๑๒_@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเป็นปัญหาหลักและเรื้อรังที่สะสมมานาน ในระบบราชการเป็นปัญหาหนึ่งที่รัฐบาลไม่ว่ายุคไหนต่างพยายามที่จะแก้ไขเราจะเห็นได้ว่ามี การออกนโยบาย บัญญัติกฎหมาย หรือระเบียบใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อป้องกันและแก้ไข แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้หมดสิ้น การเขียนบทความนี้ มีความสำคัญตรงที่ว่าทุกคนนับตั้งแต่เกิด และจนกระทั่งตายต้องมีความเกี่ยวข้องกับระบบราชการอยู่ตลอดเวลา แต่ในเมื่อระบบราชการก็มีปัญหาเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะปัญหาทุจริตคอรัปชั่นในระบบราชการ จึงคิดว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาของเรามีเป็นจำนวนมากที่สามารถจะนำมาเป็นหลักในการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างดี

ในบทความนี้ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาได้เป็น คือ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับระบบราชการ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา,หลักธรรมสำหรับป้องกันการทุจริต และหลักธรรมสำหรับการป้องกันการทุจริตของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐหรือในระบบราชการ ซึ่งเมื่อได้นำเอาหลักธรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว สามารถที่จะเป็นทั้งข้อป้องกันและข้อแก้ไข ทำให้ปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นลดน้อยและหมดไปในที่สุด ประเทศชาติบ้านเมืองก็จะมีการพัฒนาขึ้นในทุก ๆ ด้าน รวมถึงได้สร้างภาพพจน์ที่ดีงามในสายตาของเพื่อร่วมโลก และยืนอยู่ร่วมกับนานาอารยะประเทศได้อย่างสง่าผ่าเผย มีเกียรติและศักดิ์ศรี

หลักธรรมทั้งหมดที่ผู้เขียนบทความได้นำมาเขียนถึงแม้ว่าจะยกมาเป็นตัวอย่างแต่เพียงส่วนน้อย แต่ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหาการทุจริตในระบบราชการได้อย่างดี ที่จะนำพาทั้งตัวของบุคลากรที่อยู่ในระบบราชการ และทรัพย์สินผลประโยชน์อันเป็นของส่วนรวมได้รับการคุ้มครองรักษาและได้กระจายทรัพย์ส่วนรวมเหล่านี้ให้เข้าถึงสาธารณะได้อย่างคุ้มค่า เหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ดังนั้นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงสามารถที่จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาทุจริตคอรัปชั่นของข้าราชการได้

คำสำคัญ : หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ปัญหาการทุจริต ระบบราชการ

Abstract

Corruption and misconduct are a major and chronic problem of officials in the government. This is a huge problem, every government is trying to fix. There are many legislative policies and new rules designed to prevent corruption but it cannot be solved completely.

In writing this article, the author hopes everyone will realize that we areruled by a system of government at all times, from birth until death.

Corruption in government still occurs all the time. I thought there weremany principles in Buddhism that would solve these problems.

In this article, the author has divided the content;

๑. The general knowledge about the system of government.

๒. Buddhist principles for preventing corruption.

๓. Principles for preventing corruption of officials in state agencies.

When we have taken these principles and utilized them correctly theproblem of corruption is reduced and virtually eliminated.

When nations have developed in all areas, including the creation of a good image, in the eyes of foreigners, majesty, honor and dignity are standard.

The author has only quoted a few examples of many principles. He is very sure that the principles can be applied strictly, resolving corruption of thebureaucracy. *All public properties are protected and maintained and to bring all of the people usefully.*

The principles of Buddhism can help prevent and tackle corruption ofofficials.

Key words: Buddhist principles, corruption of officials in government

บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รูปแบบการปกครองเป็นรัฐเดี่ยว ซึ่งตามกฎหมายรัฐธรรม ทุกฉบับที่ผ่านมามักจะบรรจุไว้ใน หมวด ๑ บททั่วไป มาตรา ๑ ความว่า **“ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกมิได้”**ซึ่งตามระบอบประชาธิปไตยแบบสากลนิยม ประเทศไทยได้นำหลักการปกครองนั้นมาใช้ในการบริหารประเทศโดยมีการแยกส่วนหลักการบริหารออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายนิติบัญญัติ

การบริหารราชการแผ่นดินที่แยกย่อลงมาอีกระดับหนึ่งทั้งนี้เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างถูกต้องเป็นระเบียบและสอดคล้องกับระบอบการปกครอง ภายในประเทศจึง มีการจัดระเบียบการบริหารราชการเป็น ๓ ส่วน หรือ ๓ ระบบ นั่นคือ **การบริหารราชการส่วนกลาง :** ใช้หลักการรวมอำนาจ โดยให้อำนาจการบังคับบัญชาและการวินิจฉัยสั่งการสูงสุดอยู่ในส่วนกลาง, **การบริหารราชการส่วนภูมิภาค :** ใช้หลักการแบ่งอำนาจโดยราชการส่วนกลางเป็นเจ้าของอำนาจแล้วแบ่งอำนาจการบังคับบัญชาและการวินิจฉัยสั่งการให้แก่ภูมิภาคนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน, **การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น :** ใช้หลักการกระจายอำนาจที่ส่วนกลางได้มอบอำนาจระดับหนึ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นไปดำเนินการปกครองตนเองอย่างอิสระ

การจัดระบบการบริหารทั้งสามส่วนนี้ ที่ผ่านมาไม่ว่าประเทศหรือเมืองใดในโลกนี้ถ้ามีการจัดระบบการบริหารราชตามหลักการนี้ ย่อมจะต้องมีปัญหาทุกประเทศ ซึ่งปัญหาเหล่านั้นอาจเหมือน แตกต่าง มากน้อย ยาวนาน กว่ากันเท่านั้นเอง

ในส่วนของประเทศไทยเองก็ประสพกับปัญหาในเรื่องของระบบราชการเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะระบบราชการทั้งสามส่วนนี้มีความเป็นมายาวนาน มีปัญหามากมาย ที่เกี่ยวข้องกับทั้งบุคคลกร งบประมาณ การบริหารจัดการ รวมถึงเรื่องอื่นๆ อีกจิปาถะ ซึ่งตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาผ่านมาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่างก็ พยายามช่วยกันและหาทางแก้ไขมาโดยตลอด บางเรื่องบางกรณีก็ได้รับการแก้ไขสำเร็จลุล่วงไป แต่ก็มีปัญหาหรือ เหตุการณ์ใหม่เกิดขึ้นให้แก้ไขกันอีก ทั้งนี้ก็เพราะว่าทั้งโลก มนุษย์และเหตุการณ์อื่น ๆ ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา ระบบต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมจะต้องมีการแก้ไขอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันกับยุคสมัย

ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเป็นปัญหาหลักและเรื้อรังที่สะสมมานาน ในระบบราชการเป็นปัญหาหนึ่งที่รัฐบาลไม่ว่ายุคไหนต่างพยายามที่จะแก้ไขเราจะเห็นได้ว่ามี การออกนโยบาย บัญญัติกฎหมาย หรือระเบียบใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อป้องกันและแก้ไขมาโดยตลอด แต่ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้หมดสิ้น ทำให้ผู้เขียนบทความซึ่งเป็นประชากรคนหนึ่งในประเทศนี้ ที่ทุกคนนับตั้งแต่เกิด และจนกระทั่งตายจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับระบบราชการเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา มีความสงสัย และพยายามคิดอยู่เสมอว่าจะมีแนวทางใดที่จะช่วยแบ่งเบาภาระ นำเสนอแนวคิด หลักการหรือวิธีการใดที่จะสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อช่วยกันหาทางแก้ปัญหาเหล่านี้ให้เบาบางและดีขึ้น

ในความคิดของผู้เขียนบทความแล้ว ระบบราชการจะมีความเป็นมาอย่างไร มีความหมาย มีความสำคัญหรือมีการจัดระบบ ระเบียบกันอย่างไร ในอนาคตเราสามารถที่จะทำการปรับปรุงแก้ไขได้ แต่ปัญหาใหญ่อยู่ที่บุคลากรหรือข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระบบราชการและนอกระบบในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นตัวจักรขับเคลื่อนให้ระบบต่างๆ มันเดินได้ แต่บุคลากรเหล่านั้นมีปัญหา เช่น ด้อยประสิทธิภาพ, มีแนวคิดที่ล้าหลัง, มีทัศนคติที่ไม่ดี และสำคัญมีปัญหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ มีการทุจริตขึ้นอย่างกว้างขวาง สามารถที่จะทำให้ระบบ หรือชาติโดยรวมล่มจมได้

ระบบราชการไทยได้มีการปฏิรูปสำคัญ ๆ มาหลายครั่ง ตั้งแต่ยุครัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูประบบราชการแผ่นดินอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ โดยได้ปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการและจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินขึ้นใหม่ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๔ ส่วน คือ

๑) การปฏิรูปการบริหารราชการส่วนกลาง เช่น การยกเลิกจตุสดมภ์และการจัดการปกครองแบบมณฑล๒) การปฏิรูปการบริหารราชการส่วนภูมิภาค เช่น การจัดการปกครองแบบมณฑล

๓) การปฏิรูประบบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เช่น การจัดการ ปกครองแบบเทศาภิบาล (เทศบาล)

ยุครัชกาลที่ ๗ แม้การปกครองประเทศจะมีความพลิกผันมากมายและเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ก็ได้มีการนำระบบคุณธรรม (Merit System) ซึ่งประกอบด้วย หลักความสามารถ (Competence) หลักความเสมอภาค (Equity) หลักความมั่นคง (Security) หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political Neutrality) เข้ามาเป็นกรอบแนวทางการวางระบบข้าราชการพลเรือนสมัยใหม่ในระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๗๑

ความหมายของระบบราชการไทย

คำว่า ระบบราชการ มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายประการแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถประมวลได้เป็น ๔ กลุ่มความคิดเห็น คือ

กลุ่มแรก ให้ความหมายของระบบราชการโดยพิจารณาใสแง่โครงสร้างขององค์กร (Organizational Structure) ซึ่งมี Victor Thomson และ Wallace Sayre เป็นผู้นำความคิดนี้โด Vector Thomson ได้อธิบายว่าองค์การที่จะถือว่าเป็นระบบราชการจะต้องประกอบด้วยการจัดลำดับอำนาจหน้าที่ (Authority) หรือลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) ที่สลับซับซ้อนมากกว่าการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) (Vector A. Thompson, ๑๙๖๔, p. ๓๔) ส่วน Wallace Sayre ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า นอกจากจะประกอบด้วยลำดับชั้นการบังคับบัญชาของอำนาจหน้าที่แล้ว ยังจะต้องประกอบด้วยลักษณะอื่นๆ อีก กล่าวคือ ต้องมีการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization of Tasks) มีระเบียบข้อบังคับ (Body lf Rules) มีระบบการจัดเก็บเอกสารต่างๆ และมีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีทักษะและบทบาทเฉพาะด้าน (Personnel with Specialized skills and roles) (Wallace S. Sayre in Nimrod Raphaeli) (ed), ๑๙๖๗, P ๓๕๓)

กลุ่มที่สอง ให้ความหมายของระบบราชการ โดยพิจารณาในแง่พฤติกรรมหรือกิจกรรมองค์กรนั้นแสดงออกทั้งในรูปของปกติวิสัยและผิดปกติวิสัย การแสดงออกในรูปปกติวิสัย หมายถึง พฤติกรรมที่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่แน่นอนและสมควรที่พึงกระทำ ส่วนพฤติกรรมที่ผิดปกติวิสัย มีอาทิ การยึดถือระเบียบเคร่งครัดเกินไป หรือการรวมอำนาจเกินไป เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีเครื่องบ่งชี้พฤติกรรมซึ่ง Berger ได้อธิบายไว้ว่า ระบบราชการต้องมีเครื่องบ่งชี้ทางพฤติกรรม ๓ ประการ (Morroe Begger,) ๑๙๗๔,pp.๕๑๘-๕๒๙ คือ

๑. การกระทำต่าง ๆ ของระบบราชการจะต้องมีความสมเหตุสมผลและเป็นสากลนิยม

๒. พฤติกรรมของระบบราชการต้องมีลักษณะเป็นไปตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา

๓. พฤติกรรมของระบบราชการต้องกระทำไปด้วยการใช้วิจารณญาณ เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลเสียหายได้ในภายหลัง

กลุ่มที่สาม ให้ความหมายระบบราชการ โดยพิจาณาในแง่ความสำเร็จตามเป้าหมาย (Objective Achievement) องค์กรใดที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การได้ ถือว่า

เป็นระบบราชการ เช่น Peter Blan ได้ให้คำจำกัดความของระบบราชการว่า คือ องค์การที่มีประสิทธิภาพสูงในการบริหาร หรือมีแนวทางปฏิบัติทางสังคมเพื่อผลประโยชน์ของประสิทธิภาพในการบริหาร (Peter Blau, ๑๙๕๖, p. ๖๐)

กลุ่มที่สี่ ให้ความหมายของระบบราชการ โดยพิจารณาถึงบทบาท (Role) ของระบบราชการ มีความคิดเห็นแตกแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายแรก มี Max Weber เป็นผู้นำมีความเชื่อว่าระบบรารชาชการเป็นสิ่งดีงาม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย บทบาทที่ระบบราชการแสดงออกนั้นเป็นผลดีแกประชาชนและประเทศชาติเป็นส่วนรวม ฝ่ายที่สองมีความเชื่อว่า ระบบราชการก่อให้เกิดข้อเสียหายมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ บทบาทหรือการปฏิบัติงานของระบบราชการไม่อาจที่จะมีประสิทธิภาพได้ เนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงผลกำไรหรือขาดทุนเหมือนเช่นองค์การธุรกิจทั้งหลาย จึงไม่มีมูลเหตุจูงใจเพียงพอที่จะให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระบบราชการแสดงบทบาทได้เหมือนกับเจ้าหน้าที่บริษัทธุรกิจเอกชน นอกจากนี้ยังเห็นว่า ระบบราชการเป็นแหล่งที่มีการใช้อำนาจเกินขอบเขต ไม่มีการยืดหยุ่น ไม่เป็นส่วนบุคคล ขาดความคิดริเริ่ม มีกฎข้อบังคับและวิธีปฏิบัติงานที่ล่าช้าและมีรายละเอียดหยุมหยิมมากเกินโดยไม่จำเป็น และเป็นแหล่งที่ต้องสูญเสียเงินของประเทศอย่างมากมาย

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาความหมายของระบบราชการโดยส่วนรวมแล้วจะเห็นว่าระบบราชการเป็นระบบที่มุ่งที่ผลสำเร็จตามเป้าหมาย (Objective Achievement) ขององค์การ ดังนั้นโครงสร้างของระบบราชการ จึงประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

๑. ลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy)

๒. ความรับผิดชอบ (Responsibility)

๓. การแบ่งงานหน้าที่และการฝึกอบรมให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization)

๔. การมีระเบียบวินัย (Discipline)

๕. การรวมการควบคุมแนะนำไว้ที่จุดศูนย์กลาง (Center Control)

๖. การมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว (Standard)

ปัจจัยดังกล่าวนี้ ล้วนแต่จะช่วยทำให้การปฏิบัติงานของระบบราชการมีประสิทธิภาพสูงและมั่นคง แต่ในทางพฤติกรรมและบทบาทแล้วพบว่า ระบบราชการเป็นระบบที่ใหญ่โตเทอะทะ ไม่มีประสิทธิภาพและเป็นตัวเหนี่ยวรั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ปัญหาระบบราชการไทย

ประเทศไทยถึงแม้ว่าจะไม่มีขอบเขตหรือพื้นที่ รวมถึงประชากรมากเหมือนประเทศให้ลายประเทศ แต่ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาเรื่องของการบริหารราชการแผ่นดิน หรือระบบราชการ ทั้งระบบก็ว่าได้ โดยเฉพาะปัญหาในการทุจริตต่อหน้าที่ของราชการ เราจะเห็นได้ว่าในระดับชาติเมื่อมีการจัดระดับความโปร่งใสของระบบราชการครั้งใดประเทศไทยมักจะติดอันดับที่ไม่น่ายินดีนัก รวมถึง ที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อในประเทศไทยเอง และส่วนหนึ่งคนไทยด้วยกันเองก็รู้สึกชาชินกับปัญหาเหล่านี้และพบเจอกับตนเองอยู่ทุกวันจนถือเป็นเรื่องปกติเสียแล้ว

ปัญหาการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ ซึ่งก็มีเหมือนกันทุกประเทศทั่วโลก เพียงแต่ว่าประเทศอื่น ๆ ที่เขามีนั้นอาจจะมีมากน้อยต่างระดับกันไป ทั้งนี้อยู่ที่องค์ประกอบหลายประการ เช่น ระบอบการปกครอง, กฎหมาย, ความสำนึกในหน้าที่, การมีศีลธรรม จรรยาบรรณ, การตรวจสอบความโปร่งใส, มีองค์กรที่มีอิสระที่เข้มแข็งในการตรวจสอบ, ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งร่วมมือกันในการช่วยตรวจสอบและไม่ให้ความร่วมมือในการกระทำการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ, มีบทลงโทษที่รุนแรงเฉียบขาด หรือแม้กระทั่งระดับของการศึกษาของข้าราชการ เป็นต้น

ในบทความของสภาหอการค้าไทยได้กล่าวไว้ว่า "คอรัปชั่น" เปรียบเสมือนมะเร็งร้าย รักษาให้หายยาก ทำให้คนที่เป็นมะเร็งเสียชีวิต " คอรัปชั่น" ก็เหมือนกัน เป็นมะเร็งร้ายทำลายชาติ ถ่วงความเจริญของประเทศ ทำให้ประเทศล้าหลังถูกต่างชาติดูแคลน เห็นได้ชัดว่า ประเทศที่ได้จัดอันดับมี " คอรัปชั่น" น้อยที่สุดของโลก เช่น เดนมาร์ก, ฟินแลนด์, นิวซีแลนด์, เนเธอร์แลนด์, แคนาดา จนถึงประเทศในเอเชียใกล้บ้านเราอย่างสิงคโปร์ บ้านเมืองของประเทศเหล่านี้เจริญ

รุ่งเรือง ประชาชนมีความสุข ตรงข้ามกับประเทศที่มี " คอรัปชั่น" มาก บ้านเมืองมักด้อยพัฒนา ล้าหลัง ชาติมีแต่ปัญหารุมเร้า

เป็นที่น่าเสียใจว่าไทยถูกจัดอันดับเป็นประเทศที่มี " คอรัปชั่น" สูง สวนทางกับการที่ไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นประเทศน่าท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายสวยงาม มีโรงแรมและสายการบินดีที่สุดติดอันดับโลก คนไทยยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรกับผู้มาเยือน ต่างชาติชื่นชมนิยมเมืองไทยมาก แต่ภาพลักษณ์ที่เป็นประเทศมี "คอรัปชั่น" สูง ทำลายความรู้สึกที่ดีของต่างชาติที่มีต่อไทยดังที่กล่าวมาอย่างน่าเสียดาย

ดังนั้น ณ วันนี้เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่าประเทศไทยเรากำลังมีปัญหาใหญ่ และปัญหานี้ก็ฝังรากลึกมานานนับหลายสิบปี ซึ่งก็แก้ไขได้ยากมาก ทุกรัฐบาลที่ผ่านต่างก็มีนโยบายปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ทุกสมัย แต่ก็ไม่สามารถที่จะปราบปรามได้หมด บางครั้งกลับกลายเป็นลูบหน้าปะจมูกเสีย ต่างตกอยู่ในสถานะน้ำท่วมปาก

แต่ก็ยังพอมีความหวังอยู่บ้างว่า นับตั้งแต่ **“คณะรักษาความสงบแห่งชาติ”** หรือ คสช. นำโดย พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ประธาน คสช. และนายกรัฐมนตรี ได้เข้ายึดอำนาจเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗[๑๔] คณะรัฐบาลชุดนี้ต่างก็ให้คำมั่นสัญญาอย่างแข็งขันว่าจะทำการปราบปรามการทุจริตอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะประสบผลสำเร็จหรือไม่อย่างไรยังไม่ทราบได้ แต่ก็เห็นผลดังที่ได้ประกาศไว้ในหลาย ๆ ส่วน หลาย ๆ องค์กรแล้ว และผู้เขียนบทความก็ขอให้กำลังใจในการทำหน้าที่ของรัฐบาลอย่างจริงใจ ทั้งรัฐบาลชุดนี้และชุดต่อ ๆ ไป ที่จะเข้ามาบริหารประเทศชาติต่อจากนี้ ทั้งนี้เพื่อชาติบ้านเมืองและลูกหลานของเราในอนาคตให้มีความเจริญมั่นคง ถาวรสืบไป

บทบาทพระสงฆ์กับการต่อต้านความทุจริต

ในส่วนของบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะที่มีต้นทุนความซื่อสัตย์ทางสังคมสูง ประชาชนต่างมอบหมายความไว้วางใจให้ดำเนินการต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่อยู่แล้ว ซึ่งก็น้อยนักที่จะมีปัญหาในเรื่องของความไม่สุจริตเกิดขึ้น ในส่วนของการปฏิบัติหน้าที่ของสงฆ์ฝ่ายปกครอง ในส่วนของการเผยแผ่นั้นพระภิกษุสงฆ์หลายรูปต่างก็ทำหน้าที่ในการให้สติ เทศนาสั่งสอน ชี้แนะ แนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่ญาติโยม หน่วยงานต่างๆ คู่กับสังคมบ้านเมืองมาโดยตลอด ทั้งนี้พระสงฆ์เองก็เป็นพลเมืองกลุ่มหนึ่งที่มีภาระ ความรับผิดชอบ และความรักความห่วงใยต่อชาติบ้านเมืองเช่นกัน สำคัญสุดก็คือ สงฆ์เป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งสัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี และคอยปกป้องศีลธรรมจรรยาไว้ให้คู่กับสังคม ดังจะยกตัวอย่างพอสังเขป

ในการแสดงพระธรรมเทศนา ในเรื่อง **" การเทศน์ป้องกันตามแนวทางการทุจริตตามแนวทางพระพุทธศาสนา"** โดย...พระพรหมบัณฑิต ศ.ดร. อธิการบดีมหาจุฬาฯ เทศน์ " สุจริตกถา " กล่าวตอนหนึ่งว่า....มหาจุฬาร่วมกับสำนักงานการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ การจัดงานครั้งนี้เพื่อเป็นโอกาสสำคัญในการแสดงถึงความกตัญญูต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งสองพระองค์ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม โดยมีพระปฐมบรมราชองค์การว่า... "เราจะครองแผ่นโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" คำว่า "โดยธรรม" หมายถึง "สุจริตธรรม" พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเรื่องสุจริตธรรมครั้งแรกให้พระเจ้าสุทโทธนะ มีหน้าที่ด้วยความสุจริต มี ๓ ประการ ๑. "ไม่บกพร่องต่อหน้าที่" ทำหน้าที่ตนเองให้ที่สุด ร้องให้สุดคำ รำให้สุดแขน ทำให้ดีที่สุด ทำอะไรอย่าให้บกพร่อง ๒. "ไม่ละเว้นต่อหน้าที่" ผู้เป็นบิดามารดาไม่ละทิ้งหน้าที่ในการสั่งสอนบุตรของตน เพราะถ้าบุตรเป็นโจร บิดามารดาย่อมมีส่วนโจรด้วยเพราะไม่สั่งสอนบุตร ๓. "ไม่ทุจริตต่อหน้าที่" ไม่ใช้หน้าที่ของตนในการทำการทุจริต รวมถึงทรัพย์สินเงินทอง ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ พระพุทธเจ้าตรัสว่า "บุคคลไม่ควรประพฤติหน้าที่ให้ทุจริต" อาณาจักรหรือประเทศจะล้มสลายถ้ามีการทุจริต กล่าวว่า... " สนิมเกิดแต่เหล็ก จะกัดกินเหล็ก " ซึ่งสภาพในสังคมไทยปัจจุบันมีการทุจริตจำนวนมากเป็นสนิมร้ายต่อประเทศ ลักษณะมือใครยาว สาวได้สาวเอา มีการแย่งอาหารกันกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่ นำไปสู่การขาดความสามัคคีในประเทศชาติ เป็นการละเมิดศีล ๕ ในข้อที่ ๒ คือ ถือเอาสิ่งของจากเจ้าของท่านไม่ได้ให้ ควรงดเว้นด้วยวิรัติ ถือว่าเป็นการงดเว้น ต้องมีหิริ ความละอายแก่ใจ การส่งเสริมในเรื่องศีล ๕ ของมหาเถรสมาคม จึงเป็นการต่อต้านการทุจริตนั่นเอง

สมัยอดีตก็มีการทุจริต ทนันชาณิพราหมณ์มีการปล้นพระราชา ฉ้อราษฎร์บังหลวง อ้างพระราชาปล้นประชาชน อ้างว่าจะไปช่วยเหลือประชาชน แต่กลับเอาไปใช้ส่วนตัว อ้างว่าเอาเงินไปเลี้ยงบิดามารดา บุตร และ ณ สวนสัตว์แห่งหนึ่ง มีการทุจริตต่อหน้าที่ ในการเลี้ยงเสือ ประชาชนมาดูเสือทำไมเสือไม่อ้วน เสือผอม ทำไมเสือผอมเป็นการตั้งคำถามของประชาชน เพราะอาหารเสือโดนเบียดบัง ผู้อำนวยการสวนสัตว์ส่งผู้ตรวจการ ๓ คน มาตรวจทุจริตทั้ง ๓ คน จึงมีโครงโลกนิติว่าด้วยว่า "เบิกทรัพย์วันละบาทซื้อมังสา" กล่าวว่า

เบิกทรัพย์วันละบาทซื้อ มังสา
นายหนึ่งเลี้ยงพยัคฆา ไป่อ้วน
สองสามสี่นายมา กำกับ กันแฮ
บังทรัพย์สี่ส่วนถ้วน บาทสิ้นเสือตาย

เสือ หมายถึง ประเทศชาติ รวมถึงประชาชนในชาติ ผู้นำรัฐ ข้าราชการ ต้องประพฤติสุจริตธรรม ประเทศถึงจะอยู่รอด

นี่ถือว่าเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาของพระมหาเถระ ผู้ใหญ่ที่มีภาระหน้าที่จรรโลงสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข หลากหลายภารหน้าที่ และบทความที่นำมาเสนอนี้ก็มีความสอดคล้องกับการเขียนบทความฉบับนี้

หลักธรรมที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาทุจริต

หลักธรรมเพื่อการป้องกัน

ในเบื้องต้นที่ผู้เขียนบทความได้ตั้งปัญหาขึ้นว่า ระบบราชการของเรามีปัญหาอะไร และมีปัญหาอะไรบ้าง ความจริงแล้วปัญหาของระบบราชการ มีมากมายหลายปัญหา ทั้งเรื่องปัญหาการจัดโครงสร้างของระบบราชการ, ปัญหาการรวมอำนาจ การแบ่งอำนาจ และการกระจายอำนาจที่มีทั้งข้อดีและข้อเสียซึ่งส่งผลต่อการบริหารราชการมาโดยตลอด รวมถึงเรื่องปัญหาของงบประมาณ ความล่าช้าในการให้การบริการแก่ประชาชน โดยมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ความไม่สอดคล้องกับยุคสมัย ความไม่เป็นประชาธิปไตย หรืออื่น ๆ เข้ามาผสมผสานที่ให้ทำให้เกิดปัญหาในระบบราชการ

แต่สิ่งสำคัญที่สุดของระบบราชการก็คือ “คน” มนุษย์ หรือ “บุคลกร” ที่สังกัดอยู่ในหน่วยงานต่าง ตามสายงาน หรือ “ระบบราชการ” ที่ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอันดับต้น ๆ ก็ว่าได้ โดยเฉพาะปัญหา “การทุจริต คิดมิชอบ หรือเรียกตามสมัยว่า การคอรัปชั่น” นั่นเอง

ความไม่ซื่อสัตย์หรือความเห็นแก่ตัวเป็นแก่ประโยชน์ส่วนตนของบุคคลากรในหน่วยงานทั้งหลายเหล่านี้ บางคน บางกลุ่ม ได้สร้างปัญหา สร้างความเสียหายให้แก่ประเทศชาติเป็นอย่างมากในแต่ละปีงบประมาณ

ในบทความทางวิชาการฉบับนี้ผู้เขียนได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วทางศาสนาได้กล่าวถึงความทุจริตว่าอย่างไรซึ่งก็มีอยู่มากมายผู้เขียนได้ยกตัวอย่างมาเป็นส่วนประกอบเพียงไม่กี่ข้อ ได้ศึกษาวิเคราะห์ว่ามีหลักธรรมใดที่เป็นหลักธรรมที่จะช่วยป้องกันการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ และเมื่อมีหลักธรรมใดบ้าง ผู้เขียนขอแบ่งหลักธรรมออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง หลักธรรมที่จะช่วยป้องกันการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ

ส่วนที่สอง หลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาในการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ

ส่วนที่หนึ่ง หลักธรรมที่จะช่วยป้องกันการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ

๑) ธรรมคุ้มครองโลก ๒ อย่าง คือ

- หิริ ความละอายแก่ใจ
- โอตตัปปะ ความเกรงกลัว

-ความละอายแก่ใจ มีบทกลอนบทของหลวงพ่อพุทธทาส หรือ พระธรรมโกศาจารย์ได้แต่งไว้บทหนึ่งที่ว่า

เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เหมือนนกยูงมีดีที่แววขน
หากใจต่ำเป็นได้แค่เพียงคน ย่อมเสียทีที่ตนได้เกิดมา

เมื่อเราได้ชื่อว่ามนุษย์ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีใจสูง หมายถึงเป็นผู้มีปัญญา มีความเจริญ เคารพในหน้าที่ รู้ผิดรู้ชอบ ชั่ว-ดีแล้ว เมื่อคิดที่จะกระทำในสิ่งที่ทำในสิ่งที่เสียหาย ทำให้เกิดความละอาย เสื่อมศักดิ์เสียศรี ขาดความเคารพยำเกรงจากผู้อื่น แล้วขืนทำ ญาติพี่น้องวงศ์วาร นอกจากจะทำให้ได้รับความอับอายแล้ว ยังส่งผลถึงอนาคตของลูกหลานที่จะทำงานรับใช้ชาติบ้านเมือง ประวัติเหล่านั้นจะเป็นอุปสรรคของลูกหลานได้

ฉะนั้นจึงอยากยกวลีของ ท่าน ว. วัชรเมธี ขึ้นมาอ้างที่ว่า “ดีชั่วอยู่ที่ตัวทำ สูงต่ำอยู่ที่ทำตัว”

-โอตตัปปะ ความเกรงกลัว หลักธรรมนี้ไม่ได้หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปเสมอไป เพราะคนที่คิดจะทุจริตต่อหน้าที่ไม่มีความคิดในเรื่องความกลัวเรื่องบาป บุญ คุณโทษอยู่แล้ว แต่สามารถนำไปใช้กับผลที่จะเกิดกับตนเอง นั่นคือการถูกลงโทษ ซึ่งก็หนัก-เบาไปตามความผิด จะส่งผลต่อบั้นปลายของชีวิตได้

๒) อานิสงส์แห่งพระวินัยมี ๒ อย่าง

- ได้รับความแช่มชื่น ไม่ต้องเดือดร้อนใจ ซึ่งเรียกว่าวิปฏิสาร

ข้าราชการที่ดีมีความซื่อสัตย์ย่อมมีความสนุกสนานร่าเริง อยู่ในที่แห่งใดย่อมมีความสุขกายสบายใจ ไม่มีวิตกกังวล เชิดหน้าชูตาในสังคมได้อย่างสง่าผ่าเผย ไม่กระทำตัวดุจวัวสันหลังหวะ เห็นอีกาบินผ่านก็เป็นทุกเหลียวหน้าแลหลังกลัวผู้อื่น จับได้ไล่ทัน

- ได้รับความสรรเสริญ แต่บุคคลอื่น ๆ

ในหลักธรรม โลกธรรม ๘ ของพระพุทธเจ้า ที่ว่า มียศ เสื่อมยศ, มีลาภ เสื่อมลาภ, มีสรรเสริญ มีนินทา, และ มีทุกข์ มีสุข, มีมนุษย์มีธรรมชาติอยู่อย่างหนึ่งตราบใดที่ยังไม่สามารถตัดขาดจากกิเลสได้ นั่นคือ ยังมีความต้องการที่จะให้ผู้อื่นได้กล่าวชื่นชมสรรเสริญอยู่ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ยศถาบรรดาศักดิ์บางทีก็ไม่ได้ทำให้เกิดหรือมีค่าเป็นเงินเป็นทอง แต่เป็นความสุขความภูมิ บุคคลที่ได้ชื่อว่า ทุจริตต่อหน้าที่ย่อมไม่มีใครสรรเสริญ มีแต่คนนินทาให้เป็นทุกข์ เรียกว่า “กินร้อน นอนทุกข์” หรือ “ก้มหน้าเป็นหอยโข่ง หอยแครง”

หลักธรรมเพื่อการแก้ไข

ในบทความฉบับเรื่องนี้ผู้เขียนมีความสงสัยว่าในฐานะที่เราเป็นเมืองพุทธประชาชนชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาการทุจริตในระบบราชการเรามีหลักธรรมที่สามารถที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเหล่านี้ดังที่ได้อธิบายไป ในส่วนของ การแก้ไขปัญหาการทุจริตนี้ในทางพระพุทธศาสนาเรามีหลักธรรมใดที่จะสามารถนำมาแก้ไขได้บ้าง ในบทความนี้ผู้เขียนได้เน้นถึง “มนุษย์” หรือบุคลากรของระบบราชการ และได้ให้ความสำคัญว่า “บุคลากร” เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของระบบราชการ ในเรื่องของการทุจริต แต่ก็ใช่ว่าจะไม่มีองค์ประกอบอื่นเกี่ยวข้องด้วย องค์ประกอบอื่นก็อาจจะมีส่วนเป็นตัวเอื้อ หรือเป็นช่องโหว่ให้ “บุคลากร” สามารถกระทำผิดได้ง่าย เมื่อเราเน้นถึง “บุคลกร” ส่วนสำคัญของบุคลากรก็คือ จิตใจ ศีลธรรม จริยธรรม เราจึงต้องนำหลักธรรมมาเป็นตัวนำในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

๑) โอวาทของพระพุทธเจ้า ๓

- เว้นจากการทุจริต คือ ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา และใจ
- ประกอบสุจริต คือ ประพฤติชอบด้วย กาย วาจา และใจ
- ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง มี โลภ โกรธ หลง

หลักธรรมโอวาท ๓ ของพระพุทธเจ้านี้ ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า ผู้เขียนบทความไม่ได้เหมารวมเอาว่า บุคลากรของรัฐจะเป็นผู้ที่มีความประพฤติผิดคิดทุจริตต่อหน้าที่ทุกคน บุคคลที่มีความประพฤติมิชอบมีอยู่ส่วนน้อย

ของข้าราชการทั้งหมด แต่ถึงแม้ว่าจะมีส่วนน้อย เมื่อพวกเขาเหล่านั้นกระทำแล้ว ผลเสียหายมันมีมาก ทั้งส่วนทรัพย์สินและส่วนของประโยชน์ของประชาชนซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมที่พึงจะได้รับ

ดังนั้นหลักธรรมสามประการนี้จึงมุ่งที่จะสื่อถึงบุคคลเหล่านี้โดยตรงว่า ในเมื่อเราได้เคยกระทำการทุจริตมาก่อนแล้ว ไม่เคยมีการประกอบสุจริตด้วยกาย วาจาและใจ ในจิตใจมีแต่ความหมกมุ่น หาวิธีหรือแนวทางที่จะหาโอกาสกระทำการทุจริตอยู่ตลอดเวลา วันนี้เราต้องหาทางแก้ไขนิสัยส่วนตัวของเราให้ดีขึ้น คือ ละทิ้งนิสัยเดิมเหล่านั้นเสีย เพราะสมัยปัจจุบัน ทุกอย่างทั้งความรู้ความสามารถของผู้ตรวจสอบ หูตาประชาชน สื่อสารมวลชน เทคโนโลยี่ ระบบการตรวจสอบด้านอื่น ๆ มีประสิทธิภาพมากเหมือนมีหูทิพย์ตาทิพย์คอยสอดส่อง เป็นหูเป็นตาและสามารถที่เอาผิดได้อย่างหมดข้อสงสัย ดังนั้นเราต้องแก้ไขที่ตัวเราตรงนี้ก่อน

๒) ธรรมอันทำให้งาม ๒ อย่าง

- ขันติ ความอดทน
- โสรัจจะ ความเสงี่ยม

ผู้หวังที่จะประสบกับความสำเร็จความอดทนเป็นธรรมที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างแรก ความอดทนกับสิ่งที่รอคอยมักยาวนานและน่าทรมานเหลือเกิน ความอดทนในพระพุทธศาสนามีอยู่หลายอย่างดังที่ได้อธิบายไปแล้วในเบื้องต้น แต่สำหรับบางคน ที่อยากอยู่ดีมีสุข โดยวิธีการรวยทางลัด หรือใช้วิธีที่ไม่ถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรมความอดทนต่อสิ่งที่จะนำตนไปสู่ความเดือดร้อนเสียหายนั้นนับว่าคุ้มค่า หมายถึงมีความอดทนต่อการยั่วเย้าของทรัพย์สินสิ่งของที่ตนไม่พึงมีพึงได้โดยเฉพาะทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นทรัพย์สินของคนทั้งแผ่นดินในอยู่ในรูปแบบและระบบต่าง ๆ ในหน่วยงานของรัฐ

ความเสงี่ยม เจียมตัวนี่ก็เช่นกัน เราต้องรู้สถานะภาวะของตนเองอยู่เสมอว่าเราอยู่ในฐานะระดับใด แต่ไม่ได้หมายถึงว่าเราต้องสันโดษอยู่ตลอดเวลาเพียงแต่ว่าเรา ต้องค่อยเป็นค่อยไปค่อยหาโอกาสในสิ่งที่ถูกที่ต้องตามทำนองคลองธรรม มิใช่ว่าเห็น คนอื่นเขามีอะไรก็อยากได้อยากมี บางคนเงินเดือนหมื่นกว่าบาทแต่ซื้อรถเงินผ่อน ราคาเป็นล้านมาขับ นั่นก็หมายถึงว่าไม่มีความเสงี่ยมเจียมตัว แต่ถ้าเรามีรายได้ที่มา จากการงานที่ชอบก็ไม่มีใครว่า

ความอดทนและความเสงี่ยมหลักธรรมสองอย่างนี้เมื่อนำมาเป็นข้อแก้ไข ตัวเองไม่ให้คิดนอกลู่นอกทางหรือฉกฉวยโอกาสสำหรับบุคคลที่อยู่ในระบบราชการนับว่าเป็นหลักธรรมที่ต้องนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างยิ่ง

๓) พรหมวิหารธรรม ๔

- เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เป็นสุข
- กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์
- มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี
- อุเบกขา ความวางเฉยไม่ดีใจเสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังไม่สิ้นกิเลส พรหมวิหารธรรม ๔ นี้มักไม่ค่อยเกิดขึ้นในใจเท่าใดนักสำหรับคนที่ไกลวัด ไกลธรรม และบุคคลนั้นไม่ใช่ญาติพี่น้องของเรา แต่เมื่อใดที่เราขาดหลักธรรมเหล่านี้ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมสากลที่มนุษย์ทุกชาติภาษา เผ่าพันธุ์ต้องการคล้ายหรือเหมือนกัน ว่าโดยส่วนบุคคลแล้ว การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวันและหน้าที่การงานย่อมจะเป็นหลักประกัน หรือเป็นตัวป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเราและหน้าที่การงาน การเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในระบบราชการ เมื่อไม่มีหลักธรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่รับใช้ประชาชนที่ดียังไม่ได้ คนของรัฐคือคนของประชาชน หรือ บุคคลสาธารณะทั่วไป มีภาระหน้าที่ที่ต้องให้การดูแล หรือบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน หลักธรรมเหล่านี้จึงเป็นตัวป้องกันอกุศลธรรมที่จะเกิดขึ้นกับตัวเราเอง และจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมด้วย

เราจะเห็นได้ว่าหลักธรรมทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบและประกาศให้พุทธศาสนิกชน ทุกหมู่เหล่านำไปเป็นแนวทางในการปกพฤติปฏิบัติไม่ว่าเราจะอยู่ในฐานะภาวะตำแหน่งหน้าที่การงานใดก็แล้วแต่ หลักธรรมเหล่านี้เป็นได้ทั้งหลักของการป้องกันและแก้ไข

ดังนั้นหลักธรรมทั้งหมดที่ผู้เขียนบทความได้นำมาเขียนถึงแม้ว่าจะยกมาเป็นตัวอย่างแต่เพียงส่วนน้อย แต่ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งการป้องกันและการแก้ไขปัญหาการทุจริตในระบบราชการได้อย่างดี ที่จะนำพาทั้งตัวของบุคลากรที่อยู่ในระบบราชการ และทรัพย์สินผลประโยชน์อันเป็นของส่วนรวมได้รับการคุ้มครองรักษาและได้กระจายทรัพย์ส่วนรวมเหล่านี้ให้เข้าถึงสาธารณะได้อย่างคุ้มค่า เหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

หนังสือทั่วไป

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐.

อานนท์ อาภาภิรม. รัฐศาสตร์เบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ ๒) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.๒๕๔๕.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเซียง,นวโกวาทฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเซียง. ๒๕๓๕.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเซียง. ธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเซียง. ๒๕๕๐.

ออนไลน์

สืบค้นจาก http://www.ubu.ac.th, วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙ .

สืบค้นที่ http://digi.library.tu.ac.th, วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙.

สืบค้นที่ http://www.thaichamber.org วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ .

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. (๘ สิงหาคม ๒๕๕๙), สืบค้นที่ http://www.mcu.ac.th วันที่ ๖ ต.ค. ๒๕๕๙.

พระสังฆาธิการยุคใหม่และใจผู้นำ

พระมหากุศล กุสลภทฺโท(งามเสงี่ยม)
หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจังหวัดระยอง
Email: madoja ๑๒๓ @ Hotmail.com

บทคัดย่อ

ความสำเร็จของพระสังฆาธิการยุคใหม่ ที่ต้องรับผิดชอบการบริหารงานคณะสงฆ์ในปัจจุบันต้องเป็นผู้ที่กล้าและแสดงความสามารถในการเป็นผู้นำ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องซึ่งพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบันมักประสบปัญหาได้แก่ พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวัดและชุมชนใกล้เคียงอยู่ในระดับปานกลางและทำงานแบบเชิงรับอยู่กับที่เป็นส่วนใหญ่ไม่ขยายขอบเขตการทำงานลงสู่ชุมชนเท่าที่ควรทำให้ขาดการรับทราบข้อมูลและปัญหาที่แท้จริงพระสังฆาธิการบางรูปไม่มีนโยบายและการวางแผนที่ชัดเจนขาดการทำงานเป็นระบบไม่มีเครือข่ายและที่สำคัญคือขาดบุคลากรที่มีศักยภาพที่จะมาสนองงานด้านการพัฒนาแต่ละด้านนอกจากนั้นพระสังฆาธิการควรมีความรู้ความสามารถมีบารมีและคุณธรรมมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีแล้วต้องมีวุฒิความเป็นภาวะผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจนเกิดการยอมรับนับถือนอกจากจะเป็นผู้นำของวัดแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทางวิญญาณของพุทธศาสนิกชนและประชาชนในถิ่นนั้นๆเมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคต่างๆทั้งในด้านศาสนวัตถุด้านศาสนบุคคลด้านศาสนพิธีและด้านการศึกษาอบรมก็สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามพระธรรมวินัยและด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในภาวะความเป็นผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพและสามารถนำกลุ่มหรือหมู่คณะให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้สืบไป

คำสำคัญ ผู้นำ บริหาร พระสังฆาธิการ

Abstract

The success of a new era of Buddhist Monks. Responsible for the administration of the clergy present.In the present the succese The Price have many busy about organization manageThose who dareAnd the ability to show leadership. In order to be accepted by those involved.The Buddhist Monks in Modern Times Often face problemsMost were Buddhist Monks The focus is on the development and neighboring communities are moderate.And working reactively with the most scope to expand work into the community as they should. The lack of information and a real problem. Buddhist Monks certain policies and no clear plan.The lack of a system No network The key is the lack of personnel potential. To come to work on the development side. Moreover, Buddhist Monks should have the wisdom and morality of human acts have a great relationship. Everyone needs a good leadership and effective. Which is an important factor affecting the behavior of the ministry of monks subordinate. Until the respectIn addition to being the leader of the temple, also known as the spiritual leader of the Buddhists and people of that country.

When problems both in terms of artifacts. The religious parties in ordinances and educational training.You can fix the problems in the restructured went well. According to the Book of DisciplineWith

a panoramic vision of leadership is good and effective. And can be a group or groups to achieve goals set forever.

Keyword : **Leader** managerEcclesiastical Officials

บทนำ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ต่อชาติบ้านเมือง ดังนั้น ประเทศไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนาโดยบทบาทของพระพุทธศาสนานั้นได้มีต่อเนื่องมาตั้งแต่สุโขทัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีบทบาทในการกล่อมเกลาจิตใจและอบรมคุณลักษณะนิสัยอันดีงามให้กับผู้คนในสังคมตลอดจนการให้ความอนุเคราะห์ที่เกี่ยวกับการบริหารสาธารณะตามความต้องการของประชาชนอีกทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้กับสังคมให้แก่ประเทศมาแล้วเป็นอย่างดีนอกจากนี้พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญสูงมากต่อการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านพร้อมกับการพัฒนาชุมชนกล่าวคือบทบาทในการเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แก่ชาวบ้านแล้วพระสงฆ์ยังให้การศึกษาแก่บุตรหลานของชาวบ้านโดยการสั่งสอนอบรมคุณธรรมและจริยธรรมรวมทั้งช่วยสอนหนังสือแก่นักเรียนในโรงเรียนต่างๆการสงเคราะห์ชาวบ้านที่ยากจนการสนับสนุนกิจการต่างๆที่เป็นส่วนรวมของประชาชนการรักษาผู้ป่วยตามความสามารถของแต่ละท่านการให้คำแนะนำในการประกอบอาชีพหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและแก้ไขปัญหาครอบครัวให้กับชาวบ้านเป็นต้น

ในสังคมไทยมีการยอมรับนับถือพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจและเป็นศูนย์รวมความเคารพนับถือเนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติธรรมมีความบริสุทธิ์และเป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตนเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจและที่สำคัญที่สุดคือเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆเหนือกว่าชาวบ้านสามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในการแก้ปัญหาต่างๆได้ทั้งนี้ความศรัทธาและความสัมพันธ์ของชาวบ้านไทยที่มีต่อพระสงฆ์นั้นส่งผลให้พระสงฆ์ต้องเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโดยถือว่าเป็นหน้าที่หนึ่งของพระสงฆ์ตามพุทธดำรัสของสมเด็จพระบรมศาสดาที่ตรัสกับพระสาวกที่ส่งไปประกาศพระศาสนาว่า“ภิกษุทั้งหลายเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” และดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ปยุตฺโต) ได้แจกแจงหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้ว่า“หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มีบัญญัติไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมทานคือการให้ธรรมะเป็นการชี้แจงแนะนำ ในเรื่องหลักความดีงามหรือการที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ประสบแต่สิ่งที่ดีงามสามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่างๆของประชาชน”วัดและพระสงฆ์จึงถือว่าเป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการพัฒนาจิตใจและพัฒนาด้านต่างๆของประชาชนได้เป็นอย่างดีเปรียบประดุจเหมือนตะเกียงให้แสงสว่างเป็นประโยชน์แก่ผู้คนเป็นตะเกียงทางจิตวิญญาณของชาวบ้านฉะนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้นำการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งภายในวัดและภายนอกวัดด้วยหลักความถูกต้องดีงามและได้ประโยชน์สูงสร้างความเจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นต่อวัดวาอารามและเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทที่เป็นชาวบ้านอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ภาวะผู้นำในการบริหารงานของเจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศและจะต้องมีคุณลักษณะคือผู้นำต้องมีคุณสมบัติเช่นมีสติปัญญาความรู้ความดีงามและความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามและลักษณะผู้นำที่มีคุณภาพต้องประกอบด้วยหลัก๓ประการคือมองกว้างคิดไกลและใฝ่สูงตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพที่ดีตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนและสังคมต่อไป

ดังที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำพระมงคลเทพมุนี (สดจนฺทสโร) ได้กล่าวแก่ศิษยานุศิษย์ว่าวัดจะเจริญดีมีความมั่นคงมีการพัฒนาและมีสันติสุขแก่วัดและสังคมก็ด้วยเหตุปัจจัย๔ประการได้แก่

๑.มีสมภารดีคือมีพระภิกษุเจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้นำผู้ได้อบรมตนตามพระธรรมวินัยดีตั้งตนอยู่ในคุณอันสมควรมีสติปัญญาสามารถปกครองพัฒนาดูแลรักษาพระภิกษุสามเณรในวัดให้ปฏิบัติในพระธรรมวินัยดี

๒. มีธรรมดีคือมีการศึกษาอบรมทั้งปริยัติสัทธรรมปฏิบัติสัทธรรมคือปฏิบัติไตรสิกขาดีเพื่อความถึงปฏิเวธสัทธรรม

๓. มีพระดีมีเจดีย์คือปูชนียวัตถุสำคัญได้แก่พระบรมสารีริกธาตุพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และแม้รูปเหมือนของบุรพาจารย์ผู้ทรงคุณธรรมสูง

๔. มีวัดดีคือมีบริเวณวัดที่จัดเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดสงบร่มรื่นสัปปายะเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนผู้ประสงค์ศึกษาหาความรู้มาบำเพ็ญกุศลคุณความดีได้แก่ทานกุศลศีลกุศลและภาวนากุศลให้เกิดความสงบสุขทางใจ[๑๖]

ปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมากเนื่องจากรัฐบาลต้องการที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองเหมือนกับประเทศที่พัฒนาก้าวหน้าแล้วสำหรับการพัฒนาที่ผ่านมานั้นรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาจากส่วนกลางและมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคือข้าราชการเป็นผู้ดำเนินการแผนงานและโครงการที่นำเสนอเพื่อดำเนินการจึงมักสอดคล้องกับนโยบายและแนวทางของรัฐบาลเป็นสำคัญโดยขาดความสนใจถึงข้อเท็จจริงว่าแผนงานหรือโครงการพัฒนาชนบทต่างๆนั้นจะสอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่แผนพัฒนาของรัฐบาลแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในปัจจุบันและผลที่เกิดขึ้นก็คือการพัฒนาที่ประเทศไทยได้ตามรอยการพัฒนาของประเทศทางตะวันตกทำให้อาชญากรรมยาเสพติดโสเภณีความยากจนการคอรัปชั่นการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วคนอพยพเข้าเมืองชุมชนล่มสลายฯลฯปัญหาเหล่านี้มีแนวโน้มมากขึ้นและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ[๑๗]

ด้วยเหตุนี้ภาวะผู้นำในการบริหารงานของเจ้าอาวาสนั้นมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติหน้าที่ศาสนกิจและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานเพราะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีความรู้ความสามารถมีบารมีและคุณธรรมมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีแล้วจะต้องมีรูปแบบผู้นำที่มีประสิทธิผลสูงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและพฤติกรรมการยอมรับนับถือการให้ความอุปถัมภ์บำรุงในกิจการของวัดจากพุทธศาสนิกชนเจ้าอาวาสนั้นนอกจากจะเป็นผู้นำของวัดแล้วยังได้ชื่อว่า “เป็นผู้นำทางวิญญาณ”ของประชาชนในถิ่นนั้นๆเนื่องจากพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนโดยที่ภาวะผู้นำในการบริหารงานของเจ้าอาวาสเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติศาสนกิจมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดดังจะเห็นได้ว่าบางวัดเจ้าอาวาสตัดสินในดำเนินงานทุกอย่างด้วยตนเองไม่ปรึกษาหารือไม่ยอมรับฟังความคิดของคณะสงฆ์และกรรมการวัดเพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้นำแบบเผด็จการ(Autocrat)ย่อมไม่ได้รับความเชื่อถือและความร่วมมือจากคณะสงฆ์และกรรมการวัดเท่าที่ควร ทำให้ผลการดำเนินงานมีประสิทธิผลต่ำบางวัดเจ้าอาวาสก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินงานใดๆมีการประชุมปรึกษาหารือกับคณะสงฆ์และกรรมการวัดก่อนยอมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเมื่อมีความเห็นแตกต่างกันไม่สามารถตกลงกันได้ก็ถือมติเสียงข้างมากเป็นหลักในการดำเนินงานการปฏิบัติศาสนกิจมุ่งงานมุ่งความสัมพันธ์และมุ่งประสิทธิผลของงานควบคู่กันไปเป็นผู้นำแบบ“ผู้หนีงาน” (Deserter)ผลการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่เจ้าอาวาสย่อมมีประสิทธิผลต่ำมาก[๑๘]

ปัญหาอันเนื่องจากความเป็นผู้เผด็จการของผู้นำ ความไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานก็ดี การถือเสียงข้างมากการใช้อิทธิพล ความไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ก็ดี การขาดแรงจูงใจ ขาดวิสัยทัศน์ในการทำงานก็ดี สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เกิดปัญหาและอุปสรรคมากมายหลายประการเกี่ยวกับการเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำที่มีคุณสมบัติไม่บริบูรณ์ ไม่ครบถ้วนตามสถานภาพในความเป็น เจ้าอาวาสในแต่ละวัดนี่เองที่จะทำให้วัดนั้นๆ ไม่มีการพัฒนาไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักคำสอนหรือหลักของการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามกฎระเบียบ

---

[๑๖]พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัยชยมงฺคโล**), การบริหารวัด,** (นครปฐม : เพชรเกษมพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า๒๘๒ - ๒๘๓.

[๑๗]พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์เขมกาโม), **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ,** (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์ ,๒๕๔๙), หน้า ๗๔.

[๑๘]พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า๘๒ - ๘๓.

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ด้วยการให้ความสำคัญช่วยเป็นธุระสอดส่องดูแลรักษาศาสนวัตถุศาสนบุคคล พิธีกรรมต่างๆ หรือทำหน้าที่ในการให้ความรู้ ให้การศึกษาอบรมส่งเสริมแนะนำแก่บรรพชิตภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ทายกทายิกาผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์สงเคราะห์ตามสัมมาปฏิบัตินำหลักธรรมคำสั่งสอนตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติมาอันเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างของเจ้าอาวาสรูปอื่นๆ ได้ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำที่ล้มเหลว ในการเป็นผู้ปกครองดูแลและบริหารกิจการของวัด ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้เนื่องจากวิสัยทัศน์ (Vision) ที่กว้างไกลย่อมนำพาวัดให้เจริญรุ่งเรืองได้ยากยิ่ง ดังนั้น การศึกษาแบบผู้นำของเจ้าอาวาสจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำผลการศึกษามาพัฒนาปรับปรุงส่งเสริมการบริหารกิจการของวัดให้มีการพัฒนาดียิ่งขึ้นอันจะส่งผลให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงสืบต่อไป

ความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำหรือภาวะผู้นำ

ปัจจัยที่สำคัญในการบริหารงานต่างๆให้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นก็คือผู้นำถ้าผู้นำมีความสามารถในการเป็นผู้นำเช่นมีความรู้มีคุณธรรมมีความสามารถรอบด้าน หรือมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมแล้วย่อมทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ที่ทำหน้าที่ผู้นำนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องศึกษาทักษะต่างๆ ในการเป็นผู้นำการที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้นไม่ใช่เรื่องง่ายและไม่ใช่เรื่องยากหากผู้นำมีคุณธรรมมีความสามารถมีทักษะและประสบการณ์ดังนั้น แนวคิดหลักความเป็นผู้นำอันได้แก่ ๑. คน๒. ลักษณะของคน๓. บุคลิกและลักษณะความสามารถและอิทธิพล๔. มีลักษณะโดดเด่น มีวิสัยทัศน์๕.มีอิทธิพลเหนือคนอื่นการตัดสินใจ๖. มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่ม ๗. มีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นๆ ในหน่วยงาน

ผู้นำจึงหมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งรับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มซึ่งมีอิทธิพลและอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น[๑๙]การแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าในการดำเนินงานต่างๆในองค์กรต่างๆต้องอาศัยบุคคลที่เป็นผู้นำและมีความเป็นผู้นำจึงจะทำให้องค์กรดำเนินไปอย่างบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และนำพาหน่วยงานไปสู่ความเจริญก้าวหน้าผู้นำคือบุคคลที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่างๆลงได้และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ รวมถึงบุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่นและประสานงานให้ผู้อื่นช่วยทำกิจการงานต่างๆของตนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจที่มีจุดมุ่งหมายที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีความสามารถที่จะจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายนั้นผู้นำหมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่นโดยผ่านกระบวนการสื่อสารทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้[๒๐]

การเกิดภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำมีกำเนิดหรือที่มาจากหลายระดับตามแต่สถานการณ์ค่านิยมในแต่ละยุคสมัยเป็นตัวกำหนดหรือบ่งชี้ว่าจะสามารถนำพาสมาชิกหรือสังคมให้ประสบกับความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดจากข้อความที่ยกมาดังกล่าวนี้ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมมีศีลธรรมจึงจะว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษบุคคลอื่นๆได้ ดังนั้นกำเนิดภาวะของผู้นำ๔ประการคือ๑.

---

[๑๙]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗๘.

[๒๐]พระถนัดวฑฺฒโน (บุตรสวัสดิ์), " การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม๗",**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**,(สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์),(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).หน้า ๕๔.

ผู้นำโดยกำเนิด ๒. ผู้นำที่มีความอัจฉริยะ๓. ผู้นำที่เกิดขึ้นตามสายงาน๔. ผู้นำตามสถานการณ์จากการศึกษากำเนิดผู้นำหรือภาวะผู้นำจากนักวิชาการทั้งหลาย[๒๑]

ผู้นำที่กำเนิดมาจาก๒จุดใหญ่ๆคือผู้นำโดยกำเนิดหมายถึงผู้นำประเภทนี้ได้มาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษเช่นการได้รับแต่งตั้งสืบทอดเป็นรัชทายาทหรือราชวงศ์และผู้นำเกิดจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถความกล้าหาญหรือบุคคลนั้นมีคุณสมบัติต่างๆในความเป็นผู้นำในตัวของเขาเองมีผู้ให้ความหมายภาวะผู้นำไว้หลายลักษณะที่สอดคล้องกันซึ่งเป็นกระบวนการของการสั่งการและการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆของสมาชิกของกลุ่มผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของผู้นำผ่านทัศนคติของนักวิชาการและนักบริหารมารวบรวมไว้พอสังเขปเช่น“การที่บุคคลคนหนึ่งจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับหน้าที่และความชำนาญของเขาในขณะนั้นว่าสามารถที่จะแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งในยามวิกฤติได้เช่นสงครามทฤษฎีนี้เชื่อว่าภาวะผู้นำสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจและการเมืองตัวอย่างผู้นำในทฤษฎีนี้คือมหาตมะคานธีและมาร์ติลคูลเตอร์ดิง เป็นต้นความเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้โดยต้องใช้หลักการวิเคราะห์ก็จะสามารถอธิบายพฤติกรรมของภาวะผู้นำได้เช่นเดียวกันกับการศึกษาภาวะผู้นำในความเชื่อด้านต่างๆจิตวิเคราะห์เข้าใจถึง ID คือสัญชาติญาณโดยกำเนิดของมนุษย์ Ego การได้รับภายหลังการเลี้ยงดูการฝึกฝนเรียนรู้และ Super ego เป็นมโนธรรมให้ผู้นั้นใช้วิจารณญาณในสิ่งที่ควรปฏิบัติจาก Egoที่ได้รับมาจากหลักและแนวคิดของนักวิชาการที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น

บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

บุคคลที่อยู่ในสังคมไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตามย่อมมีหน้าที่ต้องกระทำหรือรับผิดชอบตามวุฒิภาวะความรู้ความสามารถผู้นำเช่นเดียวกันเมื่อดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำของกลุ่มแล้วย่อมมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบตามฐานะดั้งนั้นผู้เขียนจึงได้รวบรวมบทบาทหน้าที่ของผู้นำตามแนวความคิดของท่านผู้รู้ทั้งหลายไว้ว่า

บทบาทหมายถึงการทำหน้าที่ที่กำหนดไว้เช่นบทบาทพ่อแม่บทบาทครูหรือหน้าที่ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลสังคมเป็นเครือข่ายของสถานภาพและความคาดหวังส่วนปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพและแสดงบทบาทตามสถานภาพที่ครอบครองจะมีลักษณะที่สำคัญ๒อย่างคือ

๑. ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self - Related Characteristics) ได้แก่ลักษณะต่างๆของบุคคลตามที่เขาคิดว่าเป็นหรือมีลักษณะเช่นนั้น (Self - Conception) ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรงและจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังประเภทต่างๆมาเป็นแนวในการประพฤติตามสถานภาพ

๒. ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาทความสามารถเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคลส่วนทักษะเป็นสิ่งเรียนรู้ภายหลังแต่ทั้งสองสิ่งก็เกี่ยวสัมพันธ์กันหากไม่มีความสามารถเป็นทุนทักษะก็ไม่อาจเกิดได้ด้วยทักษะและความสามารถในการแสดงนี่เองทำให้บุคคลแสดงบทบาทได้ หรือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรเป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้สิ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายเป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้นหมายถึงพฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคลผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกันตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้คือพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพบทบาทเป็นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหมายให้บุคคลกระทำตามหน้าที่เช่นเป็นครูต้องสอนนักเรียนเป็นตำรวจต้องพิทักษ์สันติราษฎร์ทหารต้องเป็นรั้วของชาติเป็นลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่เป็นต้น[๒๒]

---

[๒๑]สุพานีสฤษฎ์วานิช, **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดและทฤษฎี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า๒๙๖.

[๒๒]กิติตยัคคานนท์, **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**, พิมพ์ครั้งที่๑ , (กรุงเทพมหานคร: เปลวอักษร, ๒๕๔๓), หน้า๒๒.

ดังนั้น ผู้นำ จึงมีบทบาทของความเป็นภาวะผู้นำซึ่งผู้นำ (Leadership roles) ที่ดีขององคการควรมีลักษณะเช่น เปนตัวแทนในทุกสถานการณ (Figurehead) ผูนำที่มีตำแหนงสูงขององคการจะตองเปนตัวแทนทำกิจกรรมตางๆ เช่นว่า

(๑) เปนตัวแทนที่ดีขององคการ

(๒)เปนตัวแทนที่จะรวบรวมขอมูลที่อยูภายนอกองคการ

(๓) ใหการตอนรับแขกผูมาเยือน หรือเปนนักพูดที่ดี(Spokesperson)ผูนำจะตองมีความสามารถในการพูดและนำเสนอกิจกรรมตลอดจนมีการวางแผนมีความสามารถในดานตางๆ และมีวิสัยทัศนที่ดีกับบุคคลหรือฝายตางๆได้

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี

คุณลักษณะความเปนผูนำที่ดีนั้นเปนทั้งศาสตร (Science) และศิลป (Arts) กลาวคือสามารถวิเคราะห์ ขอมูลอยางเปนระบบ(systematic Study) จากพฤติกรรมและวิธีการปกครองการบริหารองคกรใหสำเร็จดวยดีมีประสิทธิภาพสูงมาแลว ประมวลขึ้นเปนหลักหรือทฤษฎี(theory) ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร(Scientific Method) สำหรับใชเปนแนวทางในการปฏิบัติงานของหัวหนาฝายบริหาร(CEO)ให เกิดประโยชน แก การปกครองการบริหารที่ดี (GoodGovernance)กลาวคือใหบรรลุผลสำเร็จดีมีประสิทธิภาพสูงไดเพราะเหตุนั้นประมุขศิลปะ คือคุณลักษณะความเปนผูนำที่ดีจึงชื่อวาเปนศาสตร์นอกจากนี้คุณลักษณะการเปนผูนำที่ดีนั้นยังเกิดจากการที่บุคคลได เคยศึกษาหาความรูฝกฝนอบรมบมนิสัยและเคยปฏิบัติพัฒนาสภาวะความเปนผูนำที่ดีมาแตปางกอนคือแตอดีตกาล จนหลอหลอมบุคลิกภาพและสภาวะความเปนผูนำที่ดีปลูกฝงเพิ่มพูนอยูในจิตสันดานยิ่งขึ้นตอๆมาจนถึงปจจุบันความเปนผูนำที่ดีเชนนี้จึงชื่อวาเปนศิลปซึ่งก็คือบุญบารมีนั่นเอง

แบบของผู้นำ

การศึกษาแบบของผู้นำนับว่าเป็นเรื่องสับสนไม่น้อยเพราะแบบของผู้นำย่อมแตกต่างกันออกไปตามสถานการณ์ เวลาและสถานที่ดังนั้นจึงมีนักวิชาการให้ความเห็นในเรื่องของแบบผู้นำแตกต่างกันออกไปมีดังต่อไปนี้รูปแบบผู นำที่เหมาะสมภายในสถานการณอยางใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะแบบของผู้นำจะกำหนดตามความมากน้อยการมีส่วนในการตัดสินใจของผูใตบังคับบัญชาโดยเขาได นำแนวคิดมาจากแทนเนมบัมและชมิดท์(Tannenbaum and Schmidt) และพัฒนามาเปนรูปแบบการตัดสินใจของผูนำซึ่งมีอยู ๕รูปแบบได้แก่

๑. ผูนำแกปญหาหรือตัดสินใจโดยใช้ขอมูลที่ตนเองมีแลวเทานั้น (Autocratic II)

๒. ผูนำรับขอมูลที่จำเปนของผูใตบังคับบัญชาแลวจึงตัดสินใจแกปญหาดวยตนเองโดยอาจจะบอกหรือไมบอกปญหานั้นกับผูใตบังคับบัญชาผูใตบังคับบัญชาไมมีสิทธิ์ในการเสนอความเห็นหรือรวมตัดสินใจ (Autocratic II)

๓. ผูนำยอมใหผูใตบังคับบัญชามีสวนรวมในการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะแนวทางในการแกปญหาเปนรายบุคคล หรืออาจขอคำแนะนำตางๆ เทาที่จำเปนแลวจึงตัดสินใจแกปญหาดวยตนเองโดยอาจนำหรือไมนำขอเสนอแนะของผูใตบังคับบัญชาเขามารวมตัดสินใจดวย(Consultative I)

๔. ผูนำยอมใหผูใตบังคับบัญชามีสวนรวมในการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะแนวทางในการแกปญหาหลังจากนั้นผูนำจะรวบรวมความคิดเห็นทั้งหมดมาพิจารณาแลวจึงตัดสินใจแกปัญหาดวยตนเองซึ่งการตัดสินใจนี้อาจจะสะทอนใหเห็นถึงอิทธิพลของผูตามก็ได (Consultative II)

๕. ผูนำยอมใหผูใตบังคับบัญชามีสวนรวมในการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะ หลังจากนั้นผูนำและผูตามจะรวมกันสรางและประเมินทางเลือกในการแกปญหาโดยใชมติของกลุมผูนำไมพยายามที่จะใชอิทธิพลของตนเพื่อใหยอมรับวิธีการแกปญหาในแบบที่ตนตองการแตเต็มใจที่จะยอมรับและนำเอาวิธีแกปญหาของกลุมไปปฏิบัติ (Group Decision)

รูปแบบผูนำทั้ง ๕รูปแบบจะเหมาะสมกับสถานการณอยางใดอยางหนึ่งเทานั้นผูนำจะเลือกใชรูปแบบใดขึ้นอยูกับปจจัยสำคัญ๒ประการคือผูนำแนใจวาการตัดสินใจนั้นมีคุณภาพและผู นำแนใจวาการตัดสินใจนั้นสมาชิกในกลุมยอมรับวาจำเปนตอการดำเนินงานอยางมีประสิทธิภาพ

อำนาจของผู้นำ ตามกฎหมายหลักการเหตุผล

เมื่อมนุษย์มารวมตัวกันมากเข้าจนกลายเป็นสังคมขนาดใหญ่ความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายก็เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นกฎเกณฑ์บังคับแก่บุคคลในสังคมและเป็นแนวทางในการปกครองรวมทั้งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมเพื่อให้มนุษย์ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยกฎหมายจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปอย่างมีระบบและเกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมทั้งสังคมภายในประเทศและสังคมโลกบุคคลต่างๆในสังคมหรือในโลกนี้ย่อมมีอำนาจหรือกำลังที่แตกต่างกันไปตามฐานะหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบผู้นำก็เช่นเดียวกันย่อมมีอำนาจมากบ้างน้อยบางตามตำแหน่งที่รับมอบหมายดังนั้นเพื่อความเข้าใจในอำนาจและขอบเขตของอำนาจของผู้นำ

กฎหมายบ้านเมืองของไทยในปัจจุบันเกิดจากการศึกษากฎหมายที่เรียกว่า “นิติวิธี”(Legal methodology)คือวิธีการศึกษากฎหมายวิธีการบัญญัติกฎหมายตลอดจนวิธีการใช้และการตีความกฎหมาย Civil Law มีที่มาจากระบบกฎหมายโรมันและได้รับการพัฒนาต่อมาในประเทศต่างๆในยุโรปได้แก่ฝรั่งเศสเยอรมันอิตาลีและได้ขยายอิทธิพลไปยังประเทศต่างๆเช่นสเปนเนเธอร์แลนด์กรีกเบลเยี่ยมและยังมีอิทธิพลต่อไปยังประเทศในอเมริกากลางอเมริกาใต้เอเชียและอาฟริกาอีกด้วย

ในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัติได้แก่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งส่วนกฎหมายสารบัญญัติได้แก่กฎหมายอาญากฎหมายแพ่งและพาณิชย์การบัญญัติขึ้นครั้งแรกของกฎหมายดังกล่าวเป็นผลมาจากการได้รับโปรดเกล้าจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระประสงค์ให้กฎหมายของไทยอยู่ในฐานะที่นานาอริยะประเทศให้การยอมรับเนื่องมาจากสนธิสัญญาบาวริงหรือหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างประเทศไทย(สยาม)และประเทศอังกฤษรัฐธรรมนูญที่ทำการศึกษาคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช๒๕๕๐เนื้อหาสำคัญของรัฐธรรมนูญคือรัฐธรรมนูญต้องเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์สำคัญที่กระจ่างแจ้งชัดเจนสามารถใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศและเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญได้มีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นตลอดทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในส่วนของพระสงฆ์เอง มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันคือพ.ศ. ๒๕๐๕แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๓๕เหตุที่ใช้พระราชบัญญัติ๒ฉบับคู่กันเนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕มีเจตนารมณ์ในการรวมอำนาจให้สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยแต่เนื่องจากการบัญญัติกฎหมายใช้มาเป็นเวลานานบทบัญญัติบางมาตราไม่ชัดเจนไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปี๒๕๓๕และในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้ทำให้เกิดปัญหามากมายในทางปฏิบัติเพื่อให้ได้ใจความชัดเจนและสะดวกในการตีความดังนั้นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๓๕จึงถูกนำมาใช้เพิ่มเติมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปี๒๕๓๕และเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติโดยเป็นการแก้ไขและเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕[๒๓]

อำนาจของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

การมีบารมีตามคติทางพระพุทธศาสนาจึงขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเองเป็นสำคัญหากการกระทำของตนเองไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันไม่ดีผลที่ได้รับก็เป็นผลที่ไม่ดีเพราะมนุษย์จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบการกระทำของตนเองซึ่งเป็นกฎที่มีความยุติธรรมที่สุดเรียกว่ากฎแห่งกรรมดังพระพุทธดำรัสว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเป็นทายาทแห่งกรรมมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวหรือประณีตบารมีเป็นแหล่งที่มาของอำนาจเพราะบารมีเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้อำนาจกลายเป็นสิ่งที่ชอบธรรมกล่าวได้ว่าบารมีคืออำนาจประเภทหนึ่งบารมีและอำนาจมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเพราะถึงแม้ว่าจะมียศศักดิ์หรือตำแหน่งหน้าที่การงานสูงเพียงใดก็ตามแต่ถ้า

---

[๒๓]พระครูสมณธรรมสมาทาน, **รวมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคมที่ระลึกพระธรรมธีรราชมหามุนี,** (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า๕๗– ๖๐.

ขาดบารมีก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือสิ่งที่ต้องประสงค์ให้สำเร็จลงได้บารมีจึงมีความเกี่ยวพันธ์ที่สำคัญกับเรื่องของการเมืองความรู้เรื่องบารมีจึงพลอยทำให้รับรู้เรื่องของการเมืองไปด้วยบารมีสามารถแบ่งออกได้เป็น๒ประเภทคือ

๑) บารมีที่ติดตัวมาแต่กำเนิดบารมีชนิดนี้ไม่ต้องใช้ความพยายามขวนขวายแต่อย่างใดเช่นการเกิดมาในชาติตระกูลสูงร่ำรวยมีทรัพย์มากบิดามารดาเป็นผู้มีอำนาจอยู่แล้วบารมีชนิดนี้เป็นสิ่งที่ได้มาแล้วในตอนกำเนิดแต่การที่จะมีบารมีต่อต่อไปหรือไม่หรือว่าจะรักษาบารมีนั้นให้อยู่กับตนตลอดไปได้หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับบารมีในข้อ๒ด้วยคือ

๒)บารมีที่เกิดจากการสั่งสมในปัจจุบันคือเกิดการแสวงหาสร้างสรรค์ขึ้นมาภายหลังบารมีชนิดนี้เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะจัดเป็นกรรมปัจจุบันเช่นตอนเกิดมาเกิดในตระกูลชาวนาที่ยากจนแต่อาศัยมุมานะความขยันหมั่นเพียรของตนเองศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จได้มีหน้าที่การงานที่ดีบางครั้งได้เป็นถึงนายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศทั้งนี้เป็นบารมีที่สร้างสรรค์ขึ้นในปัจจุบันแต่บารมีชนิดนี้ก็ขึ้นอยู่กับบารมีในข้อแรกด้วยถ้าไม่มีบารมีในอดีตชาติมาส่งเสริมสนับสนุนปัจจุบันชาติจะสั่งสมอย่างไรก็ยากลำบากมากเพราะกำลังกรรมมีไม่เพียงพอการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระศาสดาเอกในโลกและทรงได้รับการเคารพเทิดทูนมานับพันๆปีแล้วนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับการที่พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีหรือบำเพ็ญเพียรในปัจจุบันชาติเพียงอย่างเดียวแต่พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีนานนับชาติไม่ถ้วนบารมีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมานั้นมีทั้งระดับสามัญระดับกลางและระดับสูง

ในทางปฏิบัตินั้นผู้นำคือหัวหน้าของหน่วยงานหรือผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานนั้นโดยเฉพาะผู้นำในทางการบริหารงานแล้วจะประจักษ์ชัดว่าผู้นำขององค์การหรือหน่วยงานคือผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานนั้นๆและเมื่อพิจารณาในแง่ของกลุ่มผู้นำคือผู้บริหารงานของกลุ่มโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยการการจูงใจการริเริ่มการประนีประนอมและประสานงานสำหรับการศึกษาของกลุ่มพฤติกรรมนั้นจะเน้นความสำคัญของภาวะหน้าที่ของผู้นำเกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการเป็นใหญ่พฤติกรรมต่างๆดังกล่าวของผู้นำจะดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยอำนาจหน้าที่และอำนาจบารมีเป็นเครื่องมือทั้งในลักษณะที่เป็นแบบพิธีการและไม่เป็นพิธีการทั้งนี้เพื่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่มทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้คำว่า “อำนาจหน้าที่” นี้เป็นผลที่เกิดจากความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่นั้นมีลักษณะเป็นสิทธิ์เช่นสิทธิในการวินิจฉัยสั่งการสิทธิในการบังคับบัญชาและสิทธิในการบริหารงานเป็นต้นอำนาจหน้าที่เป็นอำนาจที่อยู่ในสถาบันทางการบริหารโดยอาจมีรัฐธรรมนูญกฎหมายระเบียบข้อบังคับและธรรมเนียมประเพณีนิยมระบุให้ไว้แก่ผู้บังคับบัญชาทุกตำแหน่งที่มีการบังคับบัญชาตามลำดับขั้นของสายการบังคับบัญชาซึ่งเรียกว่าสิทธิในการบังคับบัญชาอำนาจหน้าที่ซึ่งมีลักษณะเป็นสิทธินี้หมายถึงอำนาจหน้าที่ที่บุคคลใดก็ตามถ้าดำรงตำแหน่งตามที่ได้ระบุให้ไว้ย่อมจะทรงสิทธิ์นั้น

ส่วนคำว่า“อำนาจบารมี”ก็เป็นอำนาจอีกชนิดหนึ่งในลักษณะของการใช้สิทธิ์เป็นความสามารถที่จะใช้อำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามคำสั่งได้เพียงใดอำนาจชนิดนี้ชอบเกี่ยวข้องโดยตรงกับท่านที่ความรู้ความสามารถตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการที่จะใช้อำนาจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติให้ได้ทั้งน้ำใจและผลงานนั้นเองในกรณีนี้จะเห็นได้ประจักษ์แจ้งยิ่งขึ้นถ้าพิจารณาถึงผู้นำซึ่งไปดำรงตำแหน่งเดียวกันต่างวาระกันผู้นำแต่ละคนจะมีอำนาจบารมีไม่เท่าเทียมกันเพราะฉะนั้นการศึกษาเรื่องผู้นำจึงจำเป็นจะต้องทราบถึงแหล่งที่มาของอำนาจชนิดต่างๆซึ่งผู้นำใช้ในการปกครองบังคับบัญชาหรือโน้มน้าวจิตใจให้ผู้อื่นคล้อยตามด้วยความเต็มใจโดยจะกล่าวถึงที่มาของอำนาจในทัศนะของนักวิชาการที่กล่าวถึงเรื่องอำนาจบารมีและเรื่องพละกำลังต่างๆตามหลักพระพุทธศาสนาในการเป็นผู้นำปกครองบังคับบัญชาผู้อื่นนั้นสิ่งที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งของผู้นำก็คืออำนาจในการบังคับบัญชาให้คนอื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตามเรื่องอำนาจและที่มาของอำนาจต่างๆดังกล่าวมานี้ก็เป็นผลมาจากแนวความคิดของนักวิชาการที่สนใจที่ค้นคว้าในด้านนี้แต่ถ้าจะกล่าวตามหลักของพระพุทธศาสนาก็มีพุทธภาษิตอยู่บทหนึ่งที่ว่า “อำนาจย่อมเป็นใหญ่ในโลก”

พุทธสุภาษิตบทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าอำนาจทำให้ผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นใหญ่ได้เพราะว่าการบังคับบัญชาขึ้นชื่อว่าอำนาจเกิดขึ้นในตนอย่างหนึ่งเกิดขึ้นโดยตำแหน่งหน้าที่อย่างหนึ่งอำนาจนี้ย่อมเป็นใหญ่ในอันจะบงการทั้งปวงคนเราใน

โลกย่อมเกรงกลัวอำนาจแต่อำนาจนั้นที่เป็นใหญ่ในโลกในที่นี้หมายถึงอำนาจที่ประกอบด้วยคุณธรรมแต่ละประเภทก็ย่อมมีอำนาจเป็นของตนเองในหลักพระพุทธศาสนาได้เรียกว่า “พละ” คือกำลังหรือแรงของคนไว้๘ประการ ดังนี้

๑) โกณฺณพลาทารกาทารกแรงร้องให้๒) โกธพลามาตุคามามาตุคามแรงโกรธ๓) อาวุธพลาโจราโจรแรงอาวุธ๔) อิสฺสริยพลาราชาโนพระราชาแรงอำนาจ๕) อชฺฌตฺติกพลาพาลาคนพาลแรงหาเรื่อง๖) นิชฺฌตฺติกพลาปณฺฑิตาบัณฑิตแรงรั้งสติ๗) ปติสงฺขานพลาพาหุสสุตาพหูสูตแรงพิจารณา๘) ขนฺติพลาสมณพราหฺมณาสมณพราหมณ์แรงขันติ

อำนาจตามธรรมเนียมและประเพณี

อำนาจชนิดนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ในตนเองแล้วผู้นับถือปฏิบัติอยู่ในกรอบของประเพณีนั้นอันเป็นที่ย่อมรับของบุคคลทั่วไปลักษณะของอำนาจนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมจากท่านผู้รู้ดังต่อไปนี้ขนบธรรมเนียม (ประเพณี) หมายถึงสิ่งที่เรายอมรับปฏิบัติตามกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทุกคนปฏิบัติกันโดยทั่วไปจนเกิดเป็นความเคยชินและไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติมานานใช้กันอย่างแพร่หลายการปฏิบัติก็ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับใดให้ปฏิบัติ แต่พระพุทธเจ้าทรงวางระบบรูปแบบการบริหารและการปกครององค์กรไว้ ๓ รูปแบบ คือ

๑. ระยะต้นหรือระยะแรกพระองค์ทรงปกครองเองโดยมีพระองค์เป็นพระประมุขวิธีที่รับผู้เข้ามาอยู่ในปกครองเรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา (พุทธาธิปไตยหรือปิตาธิปไตย)

๒. ระยะกลางหรือระยะที่ ๒ ทรงมอบอำนาจให้อภิปูชนียภิกษุผู้มีคุณธรรมช่วยกันปกครองโดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุขวิธีรับบุคคลเข้ามาอยู่ในปกครองเรียกว่าติสรณคมนูปสัมปทา (อภิปูชนียาธิปไตย)

๓. ระยะปลายหรือระยะหลังทรงมอบให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองโดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุขวิธีรับผู้เข้ามาอยู่ในปกครอง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา

ซึ่งระบบการปกครองระยะที่ ๓ นี้ ยังใช้ปกครองสงฆ์ในสังฆมณฑลอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยมอบอำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่มีส่วนร่วม ในการปกครองโดยตรง (สังฆาธิปไตย) เช่นพระวินัยนั้นใช้กับพระภิกษุทุกรูปทุกองค์เสมอกันทำให้เกิดความเสมอภาคซึ่งก็เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย ข้อนี้นับว่าสำคัญสำหรับสังคมสมัยพุทธกาล เพราะผู้ที่เข้ามาบวชอาจมาจากวรรณะ ต่างๆ คือพราหมณ์ กษัตริย์ ไวศยะ และศูทร ซึ่งมีธรรมเนียมและวิธีประพฤติต่างกันจำเป็นต้องให้ละเว้นสิ่งเดียวกันและกระทำในสิ่งที่ทรงมีพุทธานุญาตเหมือนๆ กัน มิฉะนั้นจะเกิดการดูถูกดูหมิ่นกันเองและจากคนภายนอกเมื่อหลักการนี้ขยายไปถึงพุทธบริษัทจำพวกอื่นก็จะเกิดลักษณะสังคมพุทธคือสังคมที่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคลโดยยกย่องบุคคลตามคุณงามความดีที่กระทำซึ่งจะทำให้สังคมใหม่นี้ต่างกับสังคมที่เกิดจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งยอมรับกันอยู่ในสมัยนั้นความเสมอภาคดังกล่าวยังทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมอีกแง่หนึ่งนอกจากเรื่องการยึดมั่นในธรรมเป็นที่ตั้งความเสมอภาคทางกฎหมายนี้แม้ในปัจจุบันก็ถือว่าสำคัญ เพราะเป็นหลักแห่งความยุติธรรมและความเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของบุคคลเท่าเทียมกัน

การศึกษาภาวะผู้นำในการบริหารงานของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นภารกิจในการแสดงความเป็นผู้นำและการบริหารงานภายในวัดและเป็นธุระหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองทั้งหลายทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้เป็นอย่างดี คือ ถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดีก็สามารถที่จะเป็นผู้นำในตำแหน่งอื่นๆ ได้ดี ซึ่งมีผู้ให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัด ให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัยตามกฎหมายบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม

เจ้าอาวาสต้องมีความเป็นผู้นำมีความรับผิดชอบซึ่งมีหน้าที่ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

บทบาทและอำนาจหน้าที่การบริหารงานของเจ้าอาวาส

หน้าที่ความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดโดยลักษณะงานดังนั้น ในความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสที่ต้องรับผิดชอบตามขอบข่ายของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ กฎหมายฉบับที่ ๓ ระบุไว้ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์เจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัดจึงต้องมีวุฒิภาวะความเป็นผู้นำและการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่วางไว้ ด้วยการนำพาองค์กรสงฆ์ให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ การแสดงความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ในที่นี้จะได้กล่าวถึง ซึ่งมีด้านต่างๆ อาทิ เช่น

๑. ด้านศาสนวัตถุ

๒. ด้านศาสนบุคคล

๓. ด้านศาสนพิธี

๔. ด้านการศึกษาอบรม ดังที่จะกล่าวต่อไป

พระสังฆาธิการคือผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งตามกฎมหาเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน๑๑อันดับโดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่๑มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่๑๑นั้นพระสังฆาธิการอันดับที่๙คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุดด้วยเหตุผล

๑.เจ้าอาวาสเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาประชาชนและเด็กเล็กรู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใครๆอยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้ายย่อมเข้าใจปัญหาต่างๆและหาทางคลี่คลายปัญหาต่างๆ ได้ง่าย

๒.ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดีคือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดีก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะต่างๆได้ดีภาวะผู้นำการบริหารงานของเจ้าอาวาสนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสที่ต้องรับผิดชอบและเป็นภาระธุระแก่พุทธศาสนิกชนหลายด้านด้วยกันโดยทั่วไปเจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่ต้องบริหารให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนภิกษุสามเณรทั้งภายในวัดและนอกวัดดังนั้นเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑)บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีไม่บกพร่อง

๒)ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓)เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔)ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และหน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา๓๗นี้เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้างๆมิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใดเพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น๔ประเภท คือ

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้แก่๑.๑การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการก่อสร้างการบูรณปฏิสังขรณ์การปรับปรุงตบแต่งการกำหนดแบบแปลนแผนผังซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรมศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆจักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้๑.๒การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคลเช่นการรับ

ทรัพย์สินการอรรถคดีกิจการเหล่านี้เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดีคือเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น๑.๓การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการดูแลรักษาการใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัดตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดีคือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดได้แก่๒.๑การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดหมายถึงการคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควรหรือกล่าวอีกในหนึ่งว่าช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ๒.๒การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดหมายถึงการตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคมและรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม๓.๑การจัดการศาสนศึกษาหมายถึงการจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย)หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่งซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรงได้แก่การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรมหรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียงซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว๓.๒การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยหมายถึงการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัยพ.ศ. ๒๕๒๘และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆรวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เช่นการทำกิจวัตรประจำวันการฝึกซ้อมสวดมนต์ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนาตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์เช่นการทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระการสมาทานอุโบสถศีลและปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะคือ๔.๑การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม๔.๒การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเองทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร๔.๓การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัดแต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด๔.๔การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเช่นการสร้างฌาปนสถานมีเมรุเผาศพศาลาเผาศพศาลาพักศพหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพเป็นต้น

อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาสหมายถึงสิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสเพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดีเป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาสมีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ในมาตรา ๓๘ อำนาจเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

๒)สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมต้องมีบรรยากาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลาเช่นมีการไหว้พระมีการสวดมนต์มีการทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระวินัย

ธรรมสำหรับผู้นำ

ผู้ใดมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร๔ผู้นั้นแลได้ชื่อว่าเป็นผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่เพราะผู้ที่มีคุณธรรมตามพรหมวิหารคือผู้ที่มีพฤติกรรมการปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่นโดยมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

๑.เมตตามีความรักใคร่ปรารถนาดีที่จะให้เป็นสุขหมายถึงพฤติกรรมมีความหวังดีเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขมีจิตใจแผ่ไมตรีจิตสนิทสนมกับผู้น้อยหวังความดีงามแก่เขาอยากให้เขามีความสุขไม่อยากให้มีอันตรายจากความอาฆาตบาดหมางใจกันปรารถนาให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหวังให้เขาเจริญด้วยความรู้ความสามารถอันเป็นทางให้เกิดลาภยศและชื่อเสียงรักษาตนให้ได้รับความสุขโดยสวัสดิภาพเมตตาธรรมเป็นเครื่องบำรุงอัธยาศัยร้อยใจให้จิตคิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันชำระล้างเสียซึ่งมลทินคือความพยาบาทความเห็นแก่ตัวความเห็นแก่ได้ความเห็นแก่ประโยชน์ถ้าดวงจิตมีเมตตาแล้วจะป้องกันความคิดวิปริตในทางทำลายให้ร้ายป้ายสีในทางเสียหายไม่เป็นความจริงได้สังคมก็อยู่เป็นสุของค์การก็สามัคคี

๒. กรุณามีความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์หมายถึงพฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์ร้อนตกทุกข์ได้ยากก็รู้สึกสงสารหวั่นใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์กรุณาธรรมเป็นเครื่องปราบปรามจิตใจไม่ให้คิดเบียดเบียนคนอื่นให้ได้รับความลำบากในการทำงานกิจกรรมต่างๆย่อมมีความลำบากทั้งกายและใจจึงมีความเห็นใจพลอยหาวิธีไม่ให้เกิดความลำบากแก่ผู้ทำงานด้วยการอำนวยความสะดวกสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้เต็มกำลังในการทำงาน

๓. มุทิตามีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีหมายถึงความชื่นบานในเวลาที่ผู้อื่นได้รับความดีเมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถเจริญด้วยลาภยศและชื่อเสียงพลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรมมุทิตาธรรมเมื่ออยู่ในดวงจิตผู้ใดผู้นั้นย่อมปราบปรามซึ่งความริษยาอิจฉาตาร้อนในคุณงามความดีของผู้อื่นได้รับความดีอดรนทนไม่ได้เร่าร้อนขุ่นเคืองหงุดหงิดงุ่นง่านความริษยาอิจฉาเป็นโทษทำลายความสามัคคีความเจริญของหมู่คณะเมื่อเกิดขึ้นย่อมชักนำจิตให้วิปริตไปต่างๆนานาคิดแต่อุบายในการทำลายยุยงให้เสียหายแม้เหตุแห่งความไม่เป็นจริงมีแต่มุทิตาธรรมที่ปราบปรามความอิจฉาริษยาของคนในสังคมในองค์การได้เมื่อมีมุทิตาย่อมได้รับความนิยมนับถือจึงเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีในใจของบุคลากรในหน่วยงานของทุกหน่วยงาน

๔.อุเบกขามีการวางตนเป็นกลางมีความวางเฉยไม่เสียใจไม่ดีใจเมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตากรุณาและมุทิตาจิตได้อุเบกขาธรรมเป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ผู้นำหัวหน้าพนักงานที่ปกครองพนักงานเจ้าหน้าที่หมู่คณะที่ต้องประพฤติอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีผู้ประพฤติดีก็ต้องชมยกย่องสรรเสริญคุณงามความดีของเขาแต่เมื่อมีผู้ประพฤติไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิลงโทษตามกรณีของความผิดไม่ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆนี่คือพฤติกรรมมีอุเบกขาธรรมสังคหวัตถุเป็นหลักธรรมสังเคราะห์ซึ่งกันและกันธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวคือยึดเหนี่ยวใจบุคคลธรรมหัวข้อนี้เหมาะสำหรับผู้ปกครองผู้บริหารในการผูกน้ำใจคนไว้เพราะผู้บริหารมีความจำเป็นต้องบริหารคนเป็นจำนวนมากถ้าผู้บริหารไม่มีหลักการบริหารที่ดีแล้วการบริหารจะมีปัญหาตามมาอย่างแน่นอนแต่ถ้าผู้บริหารใช้หลักธรรมนี้ในการบริหารแล้วใครๆก็ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองสังคหวัตถุ๔ประการ[๒๔]คือ

๑.ทานคือการปันสิ่งของที่ควรให้การเสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยวัตถุสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้การแนะนำสั่งสอน

๒.ปิยวาจาคือการกล่าววาจาอันเป็นที่รักวาจาดูดดื่มน้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจกล่าวคือการกล่าววาจาไพเราะสุภาพอ่อนหวานสมานสามัคคีมีประโยชน์ประกอบไปด้วยเหตุผล

๓.อัตถจริยาคือการประพฤติเป็นประโยชน์ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยเหลือแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมแก่ผู้ใต้ปกครอง

---

[๒๔]สำ .ม. (ไทย)๓๐/๕๗๓/๓๐๙.

๔.สมานัตตตาคือความมีตนเสมอได้แก่การวางตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในผู้ใต้ปกครองทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้แก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะแก่ฐานะภาวะบุคคลเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่กรณี

อคติ ๔ผู้ปกครองผู้บริหารผู้นำ ต้องไม่เป็นผู้ลำเอียงต้องวินิจฉัยในเรื่องต่างๆด้วยความยุติธรรมเว้นอคติไม่ตัดสินใจโดยผลุนผลันในขุททกนิกายชาดกกล่าวว่าผู้ปฏิบัติเช่นนี้จะไม่ต้องมลทินหรือได้รับการติเตียนจากคนทั่วไปเปรียบเหมือนดอกบัวที่เกิดในสระที่มีเปลือกตมแต่ก็มีสีขาวสะอาดผุดผ่องอคติ๔ได้แก่

๑. ลำเอียงเพราะชอบเป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำด้วยความชอบพอรักใคร่กันเช่นการให้ลาภยศการตัดสินความหรือตัดสินอื่นๆด้วยอำนาจความพอใจของตน

๒. ลำเอียงเพราะความชังเป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำด้วยความเกลียดชังไม่ชอบกันเช่นการไม่ให้ลาภยศหรือการตัดสินความหรือตัดสินอื่นๆด้วยอำนาจความเกลียดชัง

๓. ลำเอียงเพราะความหลงเป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำด้วยความโง่เขลาเช่นการให้ลาภหรือไม่ให้ลาภยศการตัดสินความหรือตัดสินอื่นๆด้วยอำนาจความโง่เขลา

๔. ลำเอียงเพราะความกลัวเป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำด้วยความกลัวเช่นการให้ลาภหรือไม่ให้ลาภยศการตัดสินความหรือตัดสินอื่นๆด้วยอำนาจความกลัว

สรุปความว่า พระสังฆาธิการยุคใหม่และใจผู้นำควรมีการสร้างบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ ประมวลและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ชุมชน ท้องถิ่น องค์กรชุมชน และประชาสังคม ของคณะสงฆ์ ซึ่งดำเนินการเสาะสรรหาประมวลและจัดระบบความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการวัด การจัดการเครือข่าย การจัดการหน่วยจัดการความรู้อื่นๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์มีการประสาน เชื่อมโยง ส่งเสริม สนับสนุน เสริมสร้าง ติดตามประเมินผล ร่วมพัฒนา และร่วมสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในองค์กรของพระสงฆ์ในอำเภอ ในรูปแบบ มิติระดับต่างๆ และรวมถึงการประมวลความรู้ การสร้างความรู้ วิธีการเรียนรู้ การเก็บความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ การเผยแพร่ความรู้ การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาความรู้ การสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับความรู้วิธีการเรียนรู้ การจัดการความรู้อื่นๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ สร้างการประสาน เชื่อมโยง ส่งเสริม สนับสนุน เสริมสร้างติดตามประเมินผล ร่วมพัฒนา และร่วมสร้างนวัตกรรมเกี่ยวกับ การสร้างชุดการเรียนรู้เครื่องมือการเรียนรู้การจัดฝึกอบรมจัดกระบวนการเรียนรู้ การประสานเครือข่ายวิทยากรการเรียนรู้เพื่อประโยชน์ร่วมกันในการจัดการความรู้ในการพัฒนาพระสงฆ์ในอำเภอเมืองระยองให้เจริญรุ่งเรืองและพร้อมที่ก้าวขึ้นเป็นผู้นำรองรับองค์ความรู้สำหรับสิ่งใหม่ๆ ในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิติตยัคคานนท์, **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**, พิมพ์ครั้งที่๑ , กรุงเทพมหานคร : เปลวอักษร, ๒๕๔๓.

พระครูสมณธรรมสมาทาน, **รวมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคมที่ระลึกพระธรรมธีรราชมหามุนี ,** กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๑.

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์เขมกาโม), **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ,** กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์ ,๒๕๔๙.

พระณัดวฑฺฒโน (บุตรสวัสดิ์), " การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม๗", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต ,**(สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์),บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัยชยมงฺคโล),**การบริหารวัด,** นครปฐม : เพชรเกษมพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม,** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๖**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๒.

สุพานีสฤษฎ์วานิช, **พฤติกรรมองค์การสมัยใหม่ : แนวคิดและทฤษฎี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.

บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

พระครูรัตนากรวิสุทธิ์ (สมหมาย จนฺทโก)
หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจังหวัดระยอง
Email: Sommaai.cu@gmail.com]

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ ของ พระสังฆาธิการ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ ต่อบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการ

การวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๒๗๕ รูป วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t-test) ทดสอบค่าเอฟ (F–test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One way Analysis of Variance) และสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Dept Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๙ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความคิดเห็น พบว่า พระภิกษุ มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๔ และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด

๒ ผลการเปรียบเทียบบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล มีผลทำให้ความคิดเห็น การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ ไม่อยู่ในธรรมวินัย ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ พระสงฆ์ให้ความสำคัญต่อกฎหมายคณะสงฆ์ค่อนข้างน้อย ด้านการปกครองภายในวัด พระสงฆ์ ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด ข้อเสนอแนะ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย ได้แก่ ควรวางกฎระเบียบแก่พระภิกษุ สามเณรผู้ไม่อยู่ในธรรมวินัย ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ ควรมีการอบรม ในเรื่องข้อวัตร ปฏิบัติให้พระภิกษุสามเณร ด้านการปกครองภายในวัด ควรเข้มงวดในการใช้ระเบียบ วินัย แก่ผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัด

๔. ผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย คณะสงฆ์ มีความอบอุ่นในเรื่องการปกครองของผู้บริหาร หรือพระสังฆาธิการ ด้านการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ และออกกฎระเบียบการปกครองมาใช้บังคับกับพระภิกษุ สามเณร ที่ออกนอกกรอบความเป็นพระ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงามของคณะสงฆ์ไทยอย่างดี ด้านการปกครองภายในวัด พระสังฆาธิการค่อนข้างเข้มงวดต่อกับข้อวัตรปฏิบัติเป็นอย่างมาก เพราะปัจจุบันพระภิกษุ สามเณรไม่ให้ความสำคัญ และไม่เคารพในกฎระเบียบที่พระสังฆาธิการสร้างหรือกำหนดขึ้น อีกทั้งในส่วนของพระสังฆาธิการเอง ก็ควรที่จะประพฤติตน

เป็นแบบอย่างที่ดี แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายใต้การปกครองใช้หลักธรรมเข้ามาช่วยในการปกครอง ไม่ปกครองโดยมีอคติ ให้ความเสมอภาคแก่ทุกคนหรือทุกรูปอย่างเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ บทบาทการปกครอง คณะสงฆ์ พระสังฆาธิการ

Abstract

The objectives of this research were (๑): to study of the roles of Sangha administration of the Sangha administrators (๒): to compare the opinion of the roles of Sangha administration of the Sangha administrators classified by personal factors (๓): to study the problems, obstacles and suggestions in the roles of Sangha administration of the Sangha administrators .

This research was a Mixed Research Method. We used both quantitative research and survey research. The populations used in this study were ๒๗๕ monks. The tool used to collect the data was questionnaire. We analyzed the data to find out the frequency, percentage, mean and standard deviation. We used One way Analysis of Variance to find out the result of t- Test and F- Test. The qualitative research was done by In-Depth Interview of ๙ Key Informants and was analyzed by Content Analysis Technique.

The result of this research found that;

๑. The overall opinion of monks about the roles of Sangha administration of the Sangha administrators was at the highest level. The average was ๔.๖๔. When we considered in each factor found that it was high to highest in all level.

๒ The comparison of the roles of Sangha administration of the Sangha administrators classified by personal status found that the personal factor was different significance level of ๐.๐๕, which rejected the hypothesis.

๓. Problems, obstacles and suggestions on the roles of Sangha administration of the Sangha administrators and the principle factor found that monks did not followed according to the principle. The monks were relatively less interest to the law. They did not follow the regulations of the temple. The suggestions were that they should be trained in the observances and practice for monks. There should be the strictly measurement on the use of discipline for monks and novices who lived in the temple.

๔. The results of the in-depth interviews showed that the Sangha administration of the Sangha administrators in the discipline of administration, The monks were in warm of the administrators. The ruling monks could be modified form and regulations to govern. They used of force against monks who violated the principles. They ruled their subordinates to meet a beautiful mess of Thailand monks. In the temple administration, The Sangha administrators had strictly controlled their subordinates. Because the monks however, given the novice and did not respect the rules of Buddhist Monks created

or established. The Buddhist Monks of itself should behave as a good model for the monks and people under the principles. They did not rule with bias, but for the equality of all people as well.
Keywordas : roles, Sangha administration, Sangha administrators

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีศาสนาประจำชาติวัฒนธรรมเป็นส่วนมากพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญกับทุกองค์การจึงมีผู้บริหารหรือผู้จัดการในระดับต่างๆ คนได้นับถือพระพุทธศาสนา มาเป็นเวลายาวนานจึงเห็นได้ว่าบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งทางพระศาสนา จึงควรจะมีบทบาทสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้อธิบายหลักธรรมให้แก่ประชาชนได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติเพื่อทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์การให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างมั่งคงของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย คือการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความราบรื่นรวดเร็วเรียบร้อยและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดพระสงฆ์ มีบทบาทหลักในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนถือเป็นหน้าที่หลักที่พระสงฆ์จะต้องทำให้เกิดขึ้นต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อความศรัทธาเลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชนที่พบเห็นและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดรักษาศีลปฏิบัติธรรมองค์การคณะสงฆ์จึงต้องพัฒนางานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือให้เป็นไปในทิศทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์จะต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงานทุกคนในองค์การก็จะมีความสุขและความพึงพอใจด้วยกันทุกฝ่ายเพื่อที่จะเพิ่มพูนศักยภาพในชีวิตและพัฒนาจิตใจให้ผ่องใสสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุขได้ก็คือวัด[๑] และพระสงฆ์ผู้ที่มีบทบาทด้านการปกครองที่เรียกว่าพระสังฆาธิการ จึงมีหน้าที่ในการปกครองและการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไงที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไปดังคำกล่าวที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจาชาติจะรุ่งเรืองสืบไปก็ด้วยการอาศัย พระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนและมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป[๒] พระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัดที่อยู่ใกล้ชิดชาวบ้านมากที่สุดพระพุทธศาสนาจะเจริญเรืองก็เพราะความเลื่อมใสของชาวบ้านเจ้าอาวาสย่อมเป็น ตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนเจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือเป็นที่ศรัทธาของประชาชนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ระบุไว้ในมาตรา ๕ ทวิ ว่าคณะสงฆ์หมายความว่าบรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร[๓] ในหมวดที่ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ได้ระบุไว้ในมาตรา๒๐ว่าคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนด ในกฎมหาเถรสมาคม มาตรา ๕ ทวิ ทั้งนี้จากพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ระบุให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆตามบทที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น

---

[๑]กรมการศาสนา, **รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

[๒]กองแผนงาน, กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า๘.

[๓]กองทุนเพื่อกิจกรรมของคณะสงฆ์, **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า๒๕.

เพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่งมีมติหรือออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรืออนุกรรมการตามมาตรา ๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ จากพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ ทำให้พระสังฆาธิการมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและช่วยสงเคราะห์สังคมตามวิถีทางและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา[๔] การปกครองคณะสงฆ์ยึดตามเขตการปกครองของบ้านเมือง และวิธีการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และกฎมหาเถรสมาคม เป็นหลัก ของการปกครองคณะสงฆ์ มีผู้บริหารคณะสงฆ์ภายในจังหวัด คือ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสวัด เหล่านี้ ทั้งหมดล้วนเป็นพระสังฆาธิการ

แต่การปกครองของพระสังฆาธิการ ในปัจจุบัน มีปัญหาทางด้านการควบคุมความประพฤติพระภิกษุ สามเณร เพราะว่าปัจจุบัน สังคมทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว พระสงฆ์บางรูปก็มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปตามสังคม ให้ความสำคัญต่อพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบวินัยของวัด ขาดความสำรวม มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมแก่ความเป็นบุคคลที่ประชาชนศรัทธา ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อเสียแก่ตัวบุคล หมู่คณะ และองค์กรสงฆ์หรือคณะสงฆ์ ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความมัวหมองได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ต่อไปประชาชนที่พบเห็นพฤติกรรมดังกล่าว ย่อมไม่ศรัทธาในพระสงฆ์ได้ ดังนั้นพระสังฆาธิการ ควรตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น และควรหาแนวทางแก้ไขอย่างจริงจัง เพื่อรักษาไว้ซึ่งศรัทธาของสาธุชนให้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างไม่เสื่อมคลาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาททางด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารงานของคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพเทียบเท่ากับองค์การข้างนอก ทั้งนี้ ยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่นๆ ด้วย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารงานของคณะสงฆ์ต่อไป

๑. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๑ เพื่อศึกษาบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ

๑.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการ

๒. ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๒.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎกเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ และ ๒๕๓๕ และกฎ

---

[๔]พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (**การบริหารการศึกษา**),** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘).

มหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วย ๓ ด้าน (๑) ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย (๒) ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ (๓) ด้านการปกครองภายในวัด

๒.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ๑. อายุ ๒. จำนวนพรรษา ๓. วุฒิการศึกษาสามัญ ๔. ตำแหน่ง ๕. วุฒิการศึกษา ทางนักธรรม ๖. วุฒิการศึกษาทางบาลี

๒) ตัวแปรตาม (Independent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการด้านการปกครอง ในอำเภอเมือง ประกอบด้วย (๑) ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย (๒) ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ (๓) ด้านการปกครองภาย ในวัด

๒.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(๑) ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรจากการให้ตอบแบบสอบ ถามคือพระภิกษุ จำนวน ๘๘๑ รูป[๕]

(๒) กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามของการวิจัยครั้งนี้ได้แก่พระภิกษุ จำนวน ๒๗๕ รูป ซึ่งได้มาโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ ๐.๐๕ [๖]

(๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๙ รูป/คน

๒.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัยโดยเฉพาะวัด

๒.๕ **ขอบเขตด้านระยะเวลา**

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ ถึงเดือนกุมภาพันธ์๒๕๕๘ รวมระยะเวลา ๑๐ เดือน

๓. สมมติฐานการวิจัย

๓.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการการปกครองคณะแตกต่างกัน

๓.๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการการปกครองคณะสงฆ์ ของ พระสังฆาธิการแตกต่างกัน

๓.๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการการปกครอง คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ แตกต่างกัน

---

[๕]สำนักเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมือง, **สถิติจำนวนภิกษุสามเณร**, (ระยอง: เอกสาร,๒๕๕๗), หน้า ๒.

[๖]บุญชมศรีสะอาด, **การวิจัยเบื้องต้น,** พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓.

๓.๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ แตกต่างกัน

๓.๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางบาลีต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการการปกครอง คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ แตกต่างกัน

๓.๖ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการการปกครองคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการ แตกต่างกัน

๔. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษา บทบาทด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ การทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ และ ๒๕๓๕ และกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ปัจจัยส่วนบุคคล ๑. อายุ ๒. จำนวนพรรษา ๓. วุฒิการศึกษาสามัญ ๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม ๕. ตำแหน่ง

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทด้าน การปกครองของพระสังฆาธิการ ดังนี้ (๑) ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย (๒) ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์ (๓) ด้านการปกครองภายในวัด

๕. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ”ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๕.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ” ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

๕.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๕.๒.๑ ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรจากการ ให้ตอบแบบสอบถาม คือพระภิกษุ จำนวน ๘๘๑ รูป

๕.๑.๒ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) กลุ่มตัวอย่างได้จากพระสงฆ์ จำนวน ๘๘๑ รูป ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่เพราะฉะนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๒๗๕ รูป

๕.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๕.๓.๑. แบบสอบถาม ที่ใช้ในการวิจัย เรื่องบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการ ครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑) แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะ เป็นแบบปลายปิดให้เลือกตอบ

๒) แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำนวน ๓ ด้าน ประกอบด้วย

(๑) ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

(๒) ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์

(๓) ด้านการปกครองภายในวัด

๕.๓.๒ แบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดให้ตอบโดยเสรี ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการสร้างดังต่อไปนี้

๕.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๕.๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาบทบาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ (Frequency),ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อหาประสิทธิภาพ การปกครองของพระสังฆาธิการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลสถิติที่ใช้ คือการทดสอบค่าที (t-test) กรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบคำถามปลายเปิด

๕.๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

๖. ผลสรุปการวิจัย

๖.๑ ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

๖.๑.๑ การปกครองของพระสังฆาธิการ ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และสอดคล้อง กับพระราช บัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม

๖.๑.๒ พระสังฆาธิการ มีการปกครองภิกษุ สามเณรและบุคลากร โดยไม่มีอคติ ๔

๖.๑.๓ พระสังฆาธิการ มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย

๖.๒ ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์

๖.๒.๑ พระสังฆาธิการ มีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึง เท่าเทียมกันและเป็นธรรม

๖.๒.๒ พระสังฆาธิการ ให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบทางการปกครองของคณะสงฆ์

๖.๒.๓ พระสังฆาธิการ มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับที่นอกเหนือจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพิ่มเติม

๖.๓ ด้านการปกครองภายในวัด

๖.๓.๑ พระสังฆาธิการ มีการบริหารจัดการของวัด เช่นบัญชีรายรับ- รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี

๖.๓.๒ พระสังฆาธิการ มีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับในการ อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

๖.๓.๓ พระสังฆาธิการ มีการจัดให้มีผู้ทำหน้าที่บำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้า และเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา เรื่องบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ด้านการปกครอง ได้เป็น

๑. ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย ได้แก่ มีหลักการ และแนวนโยบายในการปกครองที่ชัดเจน

๒. ด้านการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปกครองคณะสงฆ์อย่างเหมาะสม

๓. ด้านการปกครอง ภายในวัด ได้แก่ มีการจัดให้มีผู้ทำหน้าที่บำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา

ด้านการปกครองตามพระธรรมวินัย

๑. การปกครองของพระสังฆาธิการ ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและ สอดคล้องกับพระราช บัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม

๒. พระสังฆาธิการ มีการปกครองภิกษุ สามเณรและบุคลากร โดยไม่มีอคติ ๔

๓. พระสังฆาธิการ มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอน ด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย

๔. พระสังฆาธิการ ผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองนั้นจะต้องตั้งตนให้เป็นแบบอย่างหรือผู้ปกครอง ที่ดี และควรมีความเด็ดขาด ตามกรอบของพระธรรมวินัย

ด้านการปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์

๑. พระสังฆาธิการ มีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึง เท่าเทียมกันและเป็นธรรม จากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพิ่มเติม

๒. พระสังฆาธิการ ให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบทางการปกครองของคณะสงฆ์

๓. พระสังฆาธิการ มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับที่นอกเหนือ

๔. ควรมีการปรับรูปแบบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การออกกฎระเบียบการปกครอง ทำให้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีความศักดิ์สิทธิ์

ด้านการปกครองภายในวัด

๑. พระสังฆาธิการ มีการบริหารจัดการของวัด เช่นบัญชีรายรับ- รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี

๒. พระสังฆาธิการ มีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับในการ อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ

๓. พระสังฆาธิการ มีการจัดให้มีผู้ทำหน้าที่บำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถาน ที่น่าเลื่อมใสศรัทธา

๔. พระสังฆาธิการ ควรที่จะประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายใต้การปกครอง และต้องใช้หลักธรรมเข้ามาช่วยในการปกครอง ไม่ปกครองโดยมีอคติ ให้ความเสมอภาคแก่ทุกคน

๘.ข้อเสนอแนะ

๘.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๘.๑.๑ คณะสงฆ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรกำหนดนโยบายรูปการปกครองเฉพาะของคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางและมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อย่างชัดเจน และสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม

๘.๑.๒ คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดตั้งศูนย์อำนวยการเพื่อให้คำแนะนำและปรึกษาเพื่อให้พระสังฆาธิการ สามารถเข้าไปใช้บริการได้เพื่อป้องกันและระงับเหตุอธิกรณ์ที่จะเกิดขึ้น

๘.๑.๓ พระสังฆาธิการ ควรมีวางรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. **รายงานวิจัยแนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน. กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒ .

กองทุนเพื่อกิจกรรมของคณะสงฆ์. **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๕.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีวรกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. (**การบริหารการศึกษา**).** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

สถิติจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดระยอง. **ข้อมูลทะเบียนวัดของจังหวัดระยอง.** ปี ๒๕๕๖.

สำนักเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมือง. **สถิติจำนวนภิกษุสามเณร**. ระยอง: เอกสาร, ๒๕๕๗.

ปัญหาทางกฎหมายการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดและศาสนสมบัติกลาง

พระครูอุทัยนิติธรรม

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจหลักของวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ และเป็นศาสนาประจำชาติ มีความสำคัญต่อสังคมไทย ในฐานะที่เป็นศาสนา ของบรรพบุรุษไทย คนไทยยอมรับนับถือพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งอิสระภาพที่สอนให้มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รักสงบ รักความเป็นไทย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตค่านิยม และวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ เพื่อประโยชน์ในการปกครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดร้าง และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด ให้เรียบร้อยดีงาม เป็นการบริหารการจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด และกำหนดให้วัดเป็นนิติบุคคลและมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ในส่วนของการจัดการศาสนสมบัติของวัดได้มีกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) และวัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสถาบันหนึ่งของประเทศไทยมีความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่นและเพื่อให้การบริหารของกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเพื่อความมั่นคงแห่งคณะสงฆ์ไทย

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ , ศาสนสมบัติ

ABSTRACT

Buddhism is the core of the lifestyle of the majority of Thailand. And a national religion Are important to society, Thailand As Religion Thailand's ancestors People respected Buddhist Thailand As a religion of freedom to teach liberal-minded, compassionate leniency. Complementary to each other peaceable love of Thailand. Not hurting each other It is the birthplace of civilization, culture. Life Values And this measure as a legal entity. For the sake of regime preservation ordinances of the **measure the ecclesiastical property**. Additional provisions on the treatment of religious properties abandoned. And Sangha Act ๒๕๐๕, which is a tool for managing the assets of the temple and religious properties. Done good The management of the property and the property of the temple ordinances. And the temple as an entity and as a representative of the abbot of the monastery. The pastor is responsible for the maintenance and management of religious properties of the temples as well. In terms of management of religious properties are measured Regulation No. ๒ (๒๕๑๑) and was a major Buddhist monastery. The institution of the country's ties with the country intimately, and to the administration of ecclesiastical affairs efficiently and effectively. And to the stability of the clergy Thailand.

Keyword: Management , Ecclesiastical property

๑. บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสเทคโนโลยีสมัยใหม่ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมถอยทางศีลธรรม เกิดปัญหาสังคม หลายฝ่ายต่างเร่งแก้ไข เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข เป็นสังคมที่มีคุณภาพ มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต รักความสามัคคี มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และมีระบบคุ้มครองทางสังคมที่ดี โดยต่างหวังว่าการศึกษาจะเป็นกระบวนการช่วยสร้างคนให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงปัญหาสังคมในที่นี้ จึงหมายถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการทำผิดหรือละเมิดกฎหมายของคนในสังคม ซึ่งมีสาเหตุที่แตกต่างอย่างชัดเจน และปัญหาที่เกี่ยวกับตัวคนอาจเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ ซึ่งปัญหาระบบกฎหมายไทยก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้เกิดปัญหาในสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นในสมัยหนึ่งได้รับการแก้ไขไปได้ด้วยความเรียบร้อย ต่อมาปัญหาอื่น ๆ ก็เกิดขึ้นตามมาอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพียงแต่ในประเทศที่พัฒนาได้วางระบบต่าง ๆ ของสังคมไว้ดี มีความมั่นคง ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปก็น้อยกว่าประเทศที่กำลังพัฒนา และปัญหาที่เกิดขึ้นอันเกี่ยวกับระบบกฎหมายก็ย่อมมีน้อยกว่าเช่นกัน

สาเหตุของปัญหา คือ สังคมไทยในการเมืองเป็นสังคมอำนาจนิยม ในสังคมแบบนี้ยึดหลักอำนาจคือธรรม โดยความชอบธรรมถูกกำหนดโดยอำนาจปัจจุบันที่ผู้มีอำนาจมีอยู่ ดังนั้นระบบราชการและข้าราชการจึงเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจและการใช้อำนาจ เหนือประชาชน และความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ เป็นสาเหตุสำคัญทำให้ข้าราชการผู้มีอำนาจเป็นเจ้าคนนายคน ซึ่งอุปถัมภ์ค้ำชูปกป้องและปกครองผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ ทำให้สภาพกฎหมายไทยมีลักษณะให้อำนาจและเอกสิทธิ์แก่ระบบราชการและข้าราชการ และปัญหาประการหนึ่งของประเทศที่กำลังพัฒนา คือ สภาพโครงสร้างของระบบบริหาร และระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติหน้าที่ราชการที่ไม่สามารถพัฒนาและปรับตนเอง ได้ทันกับการผันแปรอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวความคิดของนักกฎหมายซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในองค์กร อยู่สถาบันต่าง ๆ ก็อาจปรับตนเองได้ไม่ทันกาลกับกฎหมายสาขาต่าง ๆ ที่รัฐได้ตราขึ้นมาใช้

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของประเทศไทยมีความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่น แนวคิดในเรื่องต่าง ๆ ทุกด้านในสังคม ไทยมีความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น[๑] ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ วัดในพระพุทธศาสนาเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น กิจการและทรัพย์สินของนิติบุคคล ซึ่งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองดูแลก็คือ เจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาและการบริหารจัดการดูแลและจัดประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านพระศาสนาเอง และการจัดหารายได้เพื่อทำนุบำรุงรักษาวัดก็ยังประสบปัญหาในการดำเนินการหลายประการ[๒] และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดแบบพิมพ์ต่างๆ ขึ้นเพื่อให้วัดใช้ คือ (๑) ทะเบียนทรัพย์สินของวัด (๒) ทะเบียนทรัพย์สินจัดประโยชน์ (๓) ทะเบียนผู้เช่าหรือผู้อาศัย (๔) แบบสัญญาต่าง ๆ (๕) บัญชีรับจ่ายเงิน (๖) บัญชีงบปี (๗) ใบเสร็จรับเงิน และ(๘) กระดาษเขียนแผนผังวัด[๓]

พฤติกรรมปัญหาเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ศาสนสมบัติและศาสนสมบัติกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เนื่องจากวัดเป็นนิติบุคคล และวัดเป็นหน่วยงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งหลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวกับวัดนั้น ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์สูงสุด นอกจากนั้น

---

[๑] สมบูรณ์ สุขสำราญ, **พุทธศาสนาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕.

[๒] กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคาสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

[๓]พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), **วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑๗-๔๒๖.

วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕[๔] วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงกฎหมายอื่น ๆ ดังนั้น วัดทั้งหลายมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างที่ทำเองมิได้ จำเป็นต้อง มีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”[๕] การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นมีภาระกิจอยู่ ๖ ด้าน และเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารวัดและมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังนั้น วัดจึงจำเป็นจะต้องบริหารจัดการวัดให้เรียบร้อยไปทุกด้าน ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาอันอาจจะเกิดขึ้นวัดทุกวันควรการจัดศาสนสมบัติตามแนวปฏิบัติที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด แต่บางวัดอาจจะมีศักภาพไม่เท่าเทียบกัน วัดใหญ่ๆ มีการรับจ่ายเงินมากมีศาสนสมบัติบัติมาก วัดเล็กๆมีการรับจ่ายเงินน้อยและมีศาสนสมบัติน้อย แต่ไม่ว่าจะเป็นวัดใหญ่หรือวัดเล็กก็จะต้องมีการจัดการศาสนสมบัติไปในแนวเดียวกัน ทั้งนี้ตามศักยภาพของวัด หากวัดจัดการศาสนสมบัติด้วยความเรียบร้อยปัญหาที่จะเกิดตามก็น้อยลงไปด้วย หรืออาจไม่เกิดปัญหาเลยก็ได้

วัดจะต้องแยกเงินของวัดออกเป็น ๒ ประเภท คือ เงินผลประโยชน์ ได้แก่เงินที่ได้มาจากการจัดประโยชน์ของวัด เช่น เงินค่าเช่า ค่าผาติกรรม ดอกเบี้ย ส่วนลด เงินค่าบำรุง เงินค่าขายสิ่งของ เงินค่าชดเชยเงินค่าปรับและเงินใดๆ ที่เป็นส่วนที่งอกเงยขึ้นจากศาสนสมบัติของวัด และเงินการกุศล ได้แก่เงินที่มีผู้บริจาคเจาะจงการกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น บริจาคเป็นค่าภัตตาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าก่อสร้างถาวรของเจ้าภาพเงินบำรุงพระอาพาธ และเงินอื่นๆ ในลักษณะเช่นนี้

๒. ปัญหาทางกฎหมายการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดและศาสนสมบัติกลาง

๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ดำรงอยู่ในฐานะหลักที่พึ่งทางใจของชาวไทยผู้นับถือศาสนาพุทธ ต่างได้ยึดถือหลักคำสอนเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และเป็นกรอบประเพณี วัฒนธรรมแสดงถึงความมีสัญลักษณ์ความเป็นเอกภาพ บูรณภาพทางสังคม วัด คือ สถานที่สำคัญในฐานะศาสนสถาน เป็นแหล่งรวบรวมศาสนสมบัติ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแพร่คำสอน สืบต่ออายุพุทธศาสนา พระสงฆ์ คือ บุคลากรที่สำคัญ ศาสนาจะรุ่งเรืองดำรงอยู่ได้ หรือตกต่ำล่มสลาย ย่อมขึ้นอยู่กับพระสงฆ์ หรือ พุทธศาสนิกชน คือ ผู้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงศาสนา โดยการผนึกกำลังศรัทธาอันเป็นส่วนนำพาให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องทั้งด้านศาสนพิธีต่าง ๆ และแนวทางที่เกิดประโยชน์สองฝ่าย ผู้ปฏิบัติได้รับผลจริง ตามวัตถุประสงค์ และเกิดรูปแบบหรือเป็นศาสตร์ที่ผู้อื่นสามารถยึดถือเป็นแนวทางได้

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายคณะสงฆ์ที่เรียกว่า กฎพระสงฆ์ขึ้นในระหว่าง ปี พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๔๔ รวม ๑๐ ฉบับ[๖] ดังที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ชุดแรก ที่ปรากฏหลักฐานอยู่ถึงปัจจุบัน ในการตรากฎหมายคณะสงฆ์โดยส่วนรวม ทรงมีพระราชประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัดในพระธรรมวินัย ให้พระราชาคณะ เจ้าอธิการ และเจ้าหน้าที่สังฆการี ทำการกำกับดูแลและลงโทษผู้ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ตามสมควรแก่โทษหนักเบา

---

[๔] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สานักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑.

[๕] พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), **การคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

[๖] สิริวัฒน์ คำวันสา, **สงฆ์ไทยใน ๒๐๐ ปี เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ รวมทั้งที่ทรงตราไว้ในกฎพระสงฆ์นี้ด้วย และต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (ในรัชกาลปัจจุบัน) ได้ทรงพิจารณาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕[๗] และพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ต่อมาได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่แล้วให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ

กฎหมายของคณะสงฆ์ของไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับการคณะสงฆ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ปัจจุบัน) การปกครองคณะสงฆ์ไทย กฎหมายคณะสงฆ์ไทย ฉบับปัจจุบันว่าด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

ฉบับปัจจุบันเรียงตามลำดับมาตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงเป็นการสมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติ เพื่อเป็นการคุ้มครองที่ศาสนสมบัติกลางอันเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมบทกำหนดโทษผู้ที่หมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อสมเด็จพระสังฆราชเนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มิได้บัญญัติไว้อีกทั้งปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เป็นของพระศาสนาเรียกว่าศาสนสมบัติ กฎหมายสงฆ์แบ่งศาสนสมบัติเป็นสองประเภทคือ ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง อีกประเภทคือศาสนสมบัติของวัดได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เช่น โฉนดที่ดินของวัด อาคารเสนาสนะของวัด ฯลฯ สำหรับผู้มีอำนาจดูแลจัดการศาสนสมบัติของวัดก็คือเจ้าอาวาส ส่วนการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๒. ศาสนสมบัติกลาง

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันสำคัญของประเทศไทย ในสามสถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่ศาสนาหรือพุทธศาสนาไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลเหมือนวัดมีพระสงฆ์ ดังนั้น ทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติกลางไม่มีกฎหมายใดคุ้มครองไว้โดยชัดแจ้ง ด้วยเหตุนี้ มารตรา ๔๐ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงบัญญัติไว้ว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ (ซึ่งหมายถึง การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง) ให้ถือว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย”สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และพิจารณาถึงปัญหาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางตามมาตรา ๔๐ วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ ตามบันทึกเรื่องอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ในการตรวจสอบบัญชีโรงพิมพ์การศาสนาในขณะนั้น ปัจจุบัน คือโรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมาตรา ๔๑ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทางบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลาง ด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง คือ เป็นทรัพย์สินส่วนกลางของพระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัย ทรัพย์สินที่จัดเป็นศาสนสมบัติกลาง ได้แก่

๑. วัดร้างที่ได้ประกาศยุบเลิกวัดตามกฎหมายแล้ว

๒. ทรัพย์สินที่มีผู้ถวายให้แก่พระพุทธศาสนา

๓. ทรัพย์สินที่คณะสงฆ์จัดซื้อด้วยทุนศาสนสมบัติกลาง

๓. ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินเหล่านี้ (ข้อ ๑ ข้อ ๒ และข้อ ๓)

๔. ผลประโยชน์อันเกิดจากทรัพย์สินและการจัดการทรัพย์สินเหล่านี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางไม่ใช่งบประมาณรายจ่ายประจำปีอย่างเดียว แต่เป็นทั้งงบประมาณรายรับรายจ่ายและงบประมาณรายจ่ายรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน ซึ่งหมายถึงหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางประจาปีนั้น ๆ เนื่องจากตามมาตรา ๔๖

---

[๗] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือพระสังฆาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

(๓) แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้กำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจการพระพุทธศาสนา ส่งเสริมพัฒนาพระพุทธศาสนา และดูแลรักษา ศาสนสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ และการที่กฎหมายกำหนดให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ก็เป็นการให้เจ้าของศาสนสมบัติกลางที่แท้จริง ท่านได้ให้ความเห็นชอบในหลักเกณฑ์ วิธีดำเนินการดูแลรักษา บริการศาสนสมบัติ ควบคุมศาสนสมบัติวัด ทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ จัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม และจัดการศาสนสมบัติกลางประจำปีนั้นเอง

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย และการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่ากรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัตินั้นด้วย การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และการที่จะดูแลทรัพย์สินในทางพระพุทธศาสนานั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในการจัดการศาสนสมบัติและศาสนวัตถุในพระศาสนา โดยแยกประเภทให้เป็นสัดส่วน จัดทำบัญชีศาสนสมบัติและศาสนวัตถุ ให้เป็นหลักฐานสะดวกในการดูแลรักษาและทำนุบำรุงให้สมบูรณ์อยู่เสมอ รักษาเอาไว้ให้เป็นแหล่งอารยธรรมทางศาสนา เรื่องศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ศาสนวัตถุในพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การดูแลรักษา และการจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ กรมการศาสนา และให้ถือว่ากรรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๓. ศาสนสมบัติวัด

อาศัยกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้[๘] ซึ่งวัดและศาสนสถานมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนสำหรับปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยความสัมพันธ์ระหว่างวัดและศาสนสถานกับชุมชนโดยรอบถูกเชื่อมโยงไว้ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหารเพล การฟังเทศน์ฟังธรรม และการบรรพชาอุปสมบท เป็นต้น นอกจากนี้ ยังรวมถึงวันสำคัญทางศาสนาและงานประเพณีต่าง ๆ เช่น การจัดงานพิธีของพุทธศาสนาเนื่องในวันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา ซึ่งจะมีประชาชนมาร่วมงานและทำบุญเป็นจำนวนมากทุก ๆ ปี ปัจจุบัน วัดและศาสนสถานหลายแห่งได้เพิ่มบทบาทมากขึ้น นอกจากการเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีทางศาสนาแล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน ประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม รวมทั้งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเยี่ยมชมอีกด้วย

ดังนั้น การจัดการศาสนสมบัติวัด หมายถึงการดูแลและรักษา การใช้จ่ายการจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๔. ปัญหาข้อกฎหมายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติ

---

[๘] อุดมพร พลดี, “การจัดการศาสนสมบัติของวัด”, **รายงานวิจัย**, (สุราษฎร์ธานี : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

กฎหมายที่ฝ่ายอาณาจักรได้ออกมาเป็น พระราชบัญญัติฉบับต่าง ๆ มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครอง ปกป้องและบริหารจัดการคณะสงฆ์ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความมั่นคง เมื่อส่งเสริมให้ประชาชนพลเมืองเป็นคนดี มีคุณธรรม จักทำให้การบริหารราชการแผ่นดิน มีความสงบเรียบร้อย ประชาชนมีความผาสุก ปราศจากโจรผู้ร้าย เพราะประชาชนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา แต่เนื่องจาก สภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยเปลี่ยนไป พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทุกฉบับข้างต้น จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการปกครองหรือรัฐธรรมนูญ ในห้วงเวลานั้น ๆ แต่ในปัจจุบันสถานการณ์และสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปฏิรูปเสียใหม่ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ซึ่งมีกระแสในการในการบริหารจัดการแบบประชาธิปไตย คือเน้นการมีส่วนร่วม เน้นการกระจายอำนาจ ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคม การปฏิรูปพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จึงควรมองสภาพปัญหาสำคัญ ๆ ของการจัดการ คณะสงฆ์เป็นหลักให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ รวมทั้งสภาวะโลกาภิวัฒน์ในปัจจุบันดังกล่าว ว่าจะปฏิรูปกฎหมายคณะสงฆ์ในแนวทางใด จึงจะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด ให้เรียบร้อยดีงาม เป็นการบริหารการจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด รวมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศใน ด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน เพื่อความผาสุกของประชาชน ตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาล โดยรวมต่อไป

ปัญหาข้อกฎหมายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัด ซึ่งศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง และเนื่องจากวัดเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ การดูแลรักษาและจัดการก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคล คือ วัด แต่แม้ว่าการดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใด ๆ จะเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ก็ตามการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เจ้าอาวาสจะกระทำได้นั้น จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และจำต้องเป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งกำหนดวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดไว้เป็นแม่บทให้เจ้าอาวาสถือปฏิบัติ ซึ่งการจัดการทรัพย์สินของวัดในด้านการลงทะเบียนทรัพย์สิน การจำหน่ายออกจากทะเบียน การทำทะเบียนที่จัดประโยชน์ นอกจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๑๔๘๔ แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงมาตามลำดับก็ตาม ก็ยังคงมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป คือ

๑. การเป็นผู้แทนของวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด

๒. การแต่งตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด เป็นผู้จัดการศาสนสมบัติของวัด

๓. การควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้อง

๔. การจัดการศาสนสมบัติของวัดตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

๕. ลักษณะ ของการผูกพันในนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ และผลผูกพันตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ต่อผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจ

๖. อำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาในคณะสงฆ์ในการควบคุมดูแลการจัดประโยชน์ในศาสนสมบัติของวัด

๗. วัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์

ดังนั้น การจัดการการเงินของวัดตามกฎหมายและระเบียบของกรมศาสนากำหนดแยกเป็น ๒ ส่วนคือประการที่หนึ่งวิธีการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด[๙] ทรัพย์สินอันเป็นศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ เงิน ที่ดิน อาคาร และทรัพย์สินอื่น ๆ กล่าวโดยรวมได้แก่สังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ และต้องจัดทำลงบัญชีรับและทะเบียนทุกนิดสุดแต่เจ้าอาวาสพิจารณาเห็นควรการแต่งตั้งผู้จัดประโยชน์ของวัดนั้น กรมการศาสนาให้ข้อแนะนำไว้ ๔ ประการ โดยใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ แต่งตั้งไวยาจักร แต่งตั้งกรมการศาสนาหรือ แต่งตั้งมูลนิธิเป็นผู้จัดประโยชน์หรือไม่ก็แต่งตั้งเป็นรูปคณะกรรมการจัด

---

[๙] ณดา จันทร์สม, “ธุรกิจกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, **รายงานการวิจัย**, (ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕).

ประโยชน์การแต่งตั้งนั้นต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและต้องระบุภารกิจให้ชัดเจน และเพื่อให้การบริหารของกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเพื่อความมั่นคงแห่งคณะสงฆ์ไทย

๕. การบริหารจัดการศาสนสมบัติทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การบริหารจัดการศาสนสมบัติ คือ กระบวนการที่กำหนดและบำรุงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของบุคคล เพื่อให้มีการดำเนินงานในภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การจัดการคือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกลสำคัญในการบริหารงาน มีทรัพยากรอื่น ๆ แระกอบด้วยเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ[๑๐] กระบวนการจัดการคือ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้[๑๑]

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้มีความศรัทธาถวายที่ดินและร่วมกันสร้างศาสนวัตถุต่าง ๆ เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร และบุคลากรของวัดอีกทั้งใช้ประกอบศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา การจัดประเภทของวัดพบว่าสามารถแบ่งได้หลายประเภท กล่าวคือ แบ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีอยู่ ๒ ประเภท คือวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและวัดประเภทสำนักสงฆ์ แบ่งตามสภาพของวัดได้ ๓ ประเภทคือ วัดพระอารามหลวง วัดราษฎร์และวัดร้าง ซึ่งสถานะของวัดนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อมีการปรับสภาพของฐานะ แบ่งตามสังกัดนิกายได้ ๒ ประเภทคือ วัดสังกัดมหานิกายและวัดสังกัดธรรมยุต ซึ่งวัดสังกัดมหานิกายและวัดสังกัดธรรมยุตนั้นมีสภาพเหมือนกันโดยกฎหมาย และการบริหารจัดการวัดนั้นเจ้าอาวาสหรือสมภารวัดจะต้องมีศาสตร์และมีศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัดของท่านศาสตร์ในการบริหารและการจัดการประกอบด้วยการวางแผนการจัดการองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยการการประสานงานการประเมินผลงาน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๔๕ นั้นให้ถือว่าเจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบทความตอนที่ผ่านมาได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เจ้าพนักงานไว้แล้ว เจ้าพนักงานนั้นมีทั้งอำนาจและหน้าที่ซึ่งกฎหมายระบุไว้ เช่นตำรวจมีอำนาจจับผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญา หรือผิดตามพระราชบัญญัติอื่นได้ และสำหรับอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะปกครองระดับต่าง ๆ ให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้ออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ได้มีบทบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับปัจจุบัน ลักษณะโครงสร้างองค์กรคระสงฆ์ มีสายการบังคับบัญชาแบบแนวดิ่ง รวมศูนย์อำนาจการบริหารจัดการอยู่ที่ มหาเถรสมาคม โดยมีเจ้าคณะระดับต่างๆ เป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการ เป็นลำดับชั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ระบบการบริหารจัดการ มีลักษณะคล้ายการจัดการภาคราชการ โดยมีกรมการศาสนาเป็นผู้รับสนองงาน และอธิบดีกรมการศาสนาเลขาธิการมหาเถรสมาคม โดยตำแหน่ง ดังนั้น เอกสารทางราชการคณะสงฆ์ส่วนใหญ่จะส่งผ่านจากเจ้าอาวาส โดยผ่านเจ้าคณะปกครองตามลำดับขั้น ได้แก่ เจ้าคณะตำบล , เจ้าคณะอำเภอ , เจ้าคณะภาค , เจ้าคณะหน และมารวบรวมไว้ ที่กรมการศาสนา เพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคม พิจารณาในขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งจะพบว่า โครงสร้างองค์กรของสงฆ์ในปัจจุบัน มีวิธีบริหารการจัดการแบบระบบราชการ และมีระบบศักดินา โดยมีระบบอุปถัมภ์ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยในทุกขั้นตอนปฏิบัติ

๖. พฤติกรรมการกระทำผิดกฎหมายของศาสนสมบัติวัดและศาสนสมบัติกลาง

---

[๑๐] ธีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลโยพระจอมเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

[๑๑] พะยอม วงษ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ม.ป.ป.), หน้า ๓๖.

พฤติกรรมการกระทำผิด หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่แสดงออกในลักษณะเคลื่อนไหวร่างกายและไม่เคลื่อนไหวร่างกาย โดยมีความคิดที่จะกระทำ มีการตกลงใจที่จะกระทำตามที่คิดไว้ และต้องได้กระทำไปตามที่ตกลงใจนั้น อันส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยต่อประชาชนและสังคม ซึ่งขัดต่อบรรทัดฐานและกฎหมายของสังคมนั้น ๆ และพฤติกรรมที่มีการกระทำผิดโดยผู้กระทำผิดมีเจตนาในการกระทำ โดยเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะร้ายแรง มีความรุนแรงและเป็นอันตรายต่อสังคม ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบจำนวนมหาศาลต่อสังคม อันเป็นการกระทำที่มีการละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง ผู้กระทำผิดจะต้องได้รับโทษทั้งที่ไม่เป็นทางการจากสมาชิกในสังคม อาทิ การตำหนิ ติเตียน การไม่คบหาสมาคมด้วย และการได้รับโทษที่เป็นทางการจากข้อกำหนดของกฎหมายบ้านเมือง โดยผู้กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษโดยผ่านกระบวนการยุติธรรมเป็นสำคัญ

ทางพระพุทธศาสนามี พระวินัย คือ กฎหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันการละเมิดและการกระทำผิดในครั้งต่อไปของพระภิกษุ จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยในกรณีที่พระภิกษุรูปนั้น ๆ กระทำผิดที่เป็นสาเหตุให้พระพุทธศาสนาของพระองค์มัวหมอง ทำให้พุทธศาสนิกชนขาดศรัทธาที่จะทำนุบำรุง และเพื่อไม่ให้ภิกษุรูปอื่นยึดถือเป็นเยี่ยงอย่างในการกระทำผิดต่อไป แต่ในยุคต่อมา จนถึงยุคปัจจุบัน การจะควบคุมพระภิกษุ สามเณรที่ละเมิดพระวินัย โดยอาศัยพระวินัยอย่างเดียวมาควบคุมลงโทษคงไม่เพียงพอ จะต้องอาศัยกฎหมายของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการรับเงินรับทอง และการแสวงหาทรัพย์สมบัติต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่จะนำไปสู่ความพอกพูนซึ่งกิเลสให้มากยิ่งขึ้นต่อไป ไม่นำมาซึ่งความสงบในจิตใจ แม้พระภิกษุต้องปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ปัจจุบันนี้พระภิกษุก็ยังต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายบ้านเมือง และภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ที่มีอำนาจตามกฎมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับต่อพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทย และที่ปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ ซึ่งตามหลักของพระธรรมวินัยในขณะเดียวกันพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงมอบอำนาจการตัดสินใจให้กับคณะสงฆ์ แม้พระพุทธเจ้าเองก็ทรงให้ความเคารพและปฏิบัติตามมติของสงฆ์ทุกประการ เพื่อให้มติของสงฆ์มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ภิกษุทุกหมู่เหล่าจะต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้งเป็นอย่างอื่น โดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นหลัก

๓. สรุป

พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจหลักของวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ และเป็นศาสนาประจำชาติ มีความสำคัญต่อสังคมไทย ในฐานะที่เป็นศาสนา ของบรรพบุรุษไทย คนไทยยอมรับนับถือพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งอิสระภาพที่สอนให้มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน รักสงบ รักความเป็นไทย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตค่านิยม และวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายนี้ เพื่อประโยชน์ในการปกครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดร้าง และเมื่อพิจารณาในด้านกฎหมายจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้วัดเป็นนิติบุคคลและมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ในส่วนของการจัดการศาสนสมบัติของวัดได้มีกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) กำหนดวิธีจัดการทรัพย์สินโดยให้เจ้าอาวาสตั้งไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัด ซึ่งในทางปฏิบัติเจ้าอาวาสจะแต่งตั้งผู้จัดประโยชน์ของวัดหรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า “กรรมการวัด” เป็นผู้ดูแลจัดการในเรื่องการเช่าที่ดินหรืออาคาร การทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดการเงินการกุศลเพื่อใช้ในการบริหารจัดการวัด

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้มีความศรัทธาถวายที่ดินและร่วมกันสร้างศาสนวัตถุต่าง ๆ เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร และบุคลากรของวัดอีกทั้งใช้ประกอบศาสนกิจทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดเป็นสถานที่สำคัญในฐานะศาสนสถาน เป็นแหล่งรวบรวมศาสนสมบัติ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เป็นของพระศาสนาเรียกว่าศาสนสมบัติ กฎหมายสงฆ์แบ่งศาสนสมบัติเป็นสองประเภทคือ ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่

ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง อีกประเภทคือศาสนสมบัติของวัดได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เช่น โฉนดที่ดินของวัด อาคารเสนาสนะของวัด ฯลฯ สำหรับผู้มีอำนาจดูแลจัดการศาสนสมบัติของวัดก็คือเจ้าอาวาส ส่วนการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๔. ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยอื่นๆที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์ (ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์) เช่น ปัจจัยสภาพสังคมที่ไร้ระเบียบ ตามแนวทางการศึกษาของทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบ

๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ เช่น พื้นที่ในภาคกลาง และพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นต้น

๓. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิด โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างฐานความผิด เช่น ฐานความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และฐานความคิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคาสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. **วินัยมุข เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ธีรวุฒิ บุญยภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. **พื้นฐานการบริหารงานอุตสาหกรรม**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลโยพระจอมเกล้า, ๒๕๕๔.

พะยอม วงษ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ม.ป.ป

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). **การคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). **วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

สมบูรณ์ สุขสาราญ. **พุทธศาสนาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **สงฆ์ไทยใน ๒๐๐ ปี เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, ๒๕๔๒.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สานักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ณดา จันทร์สม. “ธุรกิจกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”. **รายงานการวิจัย**. ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.

อุดมพร พลดี. “การจัดการศาสนสมบัติของวัด”. **รายงานวิจัย**. สุราษฎร์ธานี : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๔.

กระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ตำบลปากน้ำกระแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยองตามแนวประชารัฐเพื่อความยั่งยืนของเมืองระยอง

กฤษณะ เชี่ยวเวช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หน่วยวิทยบริการ ณ วัดป่าประดู่ (พระอารามหลวง) จังหวัดระยอง

บทคัดย่อ

บทความรายงานการวิจัยครั้งนี้ เป็นบทความการวิจัยเชิงสำรวจ ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑.)เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการฟื้นฟูป่าชายเลน ๒.)เพื่อพัฒนากระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลน ๓.)เพื่อพัฒนาผู้นำ/แกนนำชุมชนในการจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน ๔.) เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมอาชีพของชุมชนป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ ๕.) เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ตำบลปากน้ำกระแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง วิธีการวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเองเนื่องจากผู้วิจัยเข้าร่วมจัดกิจกรรมในครั้งนี้ โดยนำแบบสอบถามจำนวน ๕๘๐ชุด แจกกระจายให้กับชาวชุมชนปากน้ำประแสร์ ในครั้งนี้ และดำเนินเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน ๒๓๗ ชุด และได้เข้าไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๒๓๗ ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ไดรับคืนร้อยละ ๔๐.๘๖ % ของจำนวนมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการหาค่าประสิทธิภาพของกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม การได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมบ่อยครั้ง

Abstract

This research The survey Both quantitative and qualitative research. Which aims To: ๑) to study the concept and how to restore wetlands. ๒) To develop forest restoration process. ๓.) To develop leadership /community leaders in the management and restoration of wetlands and ๔) To study the process of promoting a community mangrove forest mountain. Gulf Prasae ๕) To analyze local knowledge for restoring mangrove forest mountain. Gulf Prasae Inhalation of ozone naturally Pak Nam Rayong province's current research methods to collect this information, the researcher collected data. Self because the research participants in this event. These questionnaires were ๕๘๐ copies distributed distributed to the community estuary Prasae this time and continue collecting questionnaires have been returned, all in perfect condition ๒๓๗ series and had interviews all ๒๓๗ sets a questionnaire. the return of ๔๐.๘๖% of the data were analyzed by frequency, percentage, average, and standard deviation.

Results for the performance of a sample to collect this information. The researcher collected data. The level of participation in both the development environment. Practice Development Environment The beneficiaries in the development environment. Evaluation and development environment. The overall level of participation often.

บทนำ

บทความงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นในเรื่อง “กระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ตำบลปากน้ำกระแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ตามแนวประชารัฐเพื่อความยั่งยืนของเมืองระยอง” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธี การฟื้นฟูป่าชายเลน ,เพื่อพัฒนากระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลน ,เพื่อพัฒนาผู้นำ/แกนนำชุมชนในการจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน, เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมอาชีพของชุมชนป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ ,เพื่อวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ตำบลปากน้ำกระแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ส่วน วิธีการวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยตนเองเนื่องจากผู้วิจัยเข้าร่วมจัดกิจกรรมในครั้งนี้ โดยนำแบบสอบถามจำนวน ๕๘๐ชุด แจกกระจายให้กับชาวชุมชนปากน้ำประแสร์ ในครั้งนี้และดำเนินเก็บคืนรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ จำนวน ๒๓๗ ชุด และได้เข้าไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๒๓๗ ชุด คิดเป็นแบบสอบถามที่ไดรับคืนร้อยละ๔๐.๘๖ % ของจำนวน แบบสอบถามทั้งหมดจำแนกตามสถานภาพ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้เป็นเวลา สถานภาพในชุมชน ในการจัดแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นมาตราส่วนประมาณค่าวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (ข้อมูลเชิงปริมาณ)นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม ตามความคิดเห็นของทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพกระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ จังหวัดระยอง ที่มีต่อการวิเคราะห์ความคิดเห็นของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายเปิดโดยนำปัญหาอุปสรรคข้อเสนอแนะมาสรุปรวมใจความและประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ตำบลปากน้ำกระแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ตามแนวประชารัฐเพื่อความยั่งยืนของเมืองระยอง

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการนำจำนวนประชากรทั้งหมดมาคำนวณตามสูตรของ Toro Yamane ซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในตำบลตำบลปากน้ำประแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จำนวน ๕๘๐ ครัวเรือน ใน ๕ หมู่บ้านซึ่งประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง จำนวน ๗๕ ครัวเรือน หมู่ที่ ๒ บ้ า น แสมภู่ จำนวน ๑๐๖ ครัวเรือน หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ จำนวน ๗๙ ครัวเรือน หมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ จำนวน ๑๖๙ ครัวเรือน

หมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ จำนวน ๑๕๑ ครัวเรือนรวม ครัวเรือนทั้งหมด ๕๘๐ ครัวเรือน ส่วนกลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane ซึ่งจะประกอบด้วยประชากรทั้ง ๕ หมู่บ้าน จำนวน ๕๘๐ ครัวเรือน ทำการสุ่มตัวอย่างมาจำนวนทั้งหมด ๒๓๗ คนและสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุมชนริมคลองตามป่าชายเลนซึ่งเป็นทางสำคัญที่ใช้เป็นเส้นทางเดินชมธรรมชาติ และ ผลการวิจัยสามารถ สรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการฟื้นฟูหรือปลูกป่าชายเลนในชุมชน จากการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ จากประชากรกลุ่มตัวอย่างใน ๕ หมู่บ้าน จากการสอบถามประชากรตัวอย่างเกี่ยวกับ

สภาพแวดล้อมในการฟื้นฟูหรือปลูกพันธ์ไม้ตามป่าชายเลนในชุมชน ทั้ง ๕ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง หมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ หมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ หมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะพบพันธ์ไม้ในชุมชนพันธุ์ไม้ที่ป่าชายเลนพบมากที่สุด คือ ประเภทต้นจาก คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๘, ๕๕.๘, ๗๘.๘, ๕๐.๐ และ ๕๔.๘ ตามลำดับ

๒. กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามชนิดนกบริเวณป่าชายเลนที่พบบ่อยมากในชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน จากการสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับชนิดนกบริเวณป่าชายเลนที่พบบ่อยมากในชุมชนในแต่ละหมู่บ้านทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ หมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ หมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะพบชนิดนกบริเวณป่าชายเลน ประเภทนกกวัก บ่อยมากในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๘, ๔๕.๕, ๓๓.๘ และ ๔๓.๕ ตามลำดับ ส่วนประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง ส่วนใหญ่จะพบชนิดนกบริเวณป่าชายเลน ประเภทนกกินเปี้ยวบ่อยมากในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๗

๓. กลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในลำคลองในกิจกรรมใดมากที่สุด ในแต่ละหมู่บ้าน จากการสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่างพบว่า ทั้ง ๕ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง หมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ หมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ หมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในลำคลองเพื่อการเกษตร คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐, ๕๘.๑, ๕๔.๕, ๖๑.๘ และ ๕๔.๘ ตามลำดับ

ด้านการอภิปรายผลสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในแต่ละหมู่บ้านพบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นกับเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชนในการกำจัดขยะมูลฝอยให้เป็นระบบ ด้านการเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการทิ้งขยะและการเก็บขยะของชุมชน ด้านการร่วมเสนอความคิดเห็นกับเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้และชนิดนก ด้านการร่วมเสนอความคิดเห็นและ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมริมคลอง ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๑๓, S.D = ๑.๐๘),($\bar{x}$ =๒.๑๓, S.D = ๑.๐๒), ($\bar{x}$ =๒.๑๓, S.D = ๐.๘๖),($\bar{x}$ =๒.๑๓, S.D = ๐.๙๒) ประชากรกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการร่วมเสนอความคิดเห็นกับเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชนในการบำบัดน้ำทิ้งจากครัวเรือนให้เป็นระบบ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ =๒.๙๓, S.D = ๐.๙๖) หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านการเข้าร่วมประชุมกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐในการวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ด้านการเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการทิ้งขยะและการเก็บขยะของชุมชน ด้านการเข้าร่วมประชุมเพื่อออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการดูแลความสะอาดแหล่งน้ำในคลองร่วมกันค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๒๑, S.D = ๐.๙๒),($\bar{x}$ =๒.๒๑, S.D = ๑.๐๒), ($\bar{x}$ =๒.๒๑, S.D = ๑.๐๒) หมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านการร่วมเสนอความคิดเห็นในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ =๑.๙๑, S.D = ๐.๘๙) หมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทุกด้าน ($\bar{x}$ = ๑.๙๒, S.D = ๐.๙๘)

๒. ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแต่ละหมู่บ้าน พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการช่วยประชาสัมพันธ์ และบอกเพื่อนบ้านไม่ให้ทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงคลอง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงาน

กิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ =๒.๓๖, S.D = ๐.๙๕) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมริมคลองร่วมกับเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๙๕, S.D = ๐.๗๕) หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการช่วยประชาสัมพันธ์และบอกเพื่อนบ้านไม่ให้ทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงคลอง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ = ๒.๕๕, S.D = ๐.๙๗) หมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการให้ความรู้และบอกวิธีการกำจัดขยะเพื่อลดมลพิษสิ่งแวดล้อมในลำคลอง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ = ๒.๓๗, S.D = ๐.๗๙) หมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการช่วยประชาสัมพันธ์และบอกเพื่อนบ้านไม่ให้ทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงคลอง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ = ๒.๔๔, S.D = ๐.๘๖)

๓. ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในแต่ละหมู่บ้าน พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีรายได้จากการคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายและแปรรูป ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๓๕, S.D = ๐.๘๗) ประชากรกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการร่วมได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๙๘, S.D = ๐.๗๔) ประชากรกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีรายได้จากการคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายและแปรรูป ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๓๖, S.D = ๑.๑๔) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีรายได้จากการคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายและแปรรูป ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๐๓, S.D = ๐.๙๑) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการร่วมได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม($\bar{x}$ = ๒.๒๙, S.D = ๐.๙๐)

๔. ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในแต่ละหมู่บ้าน พบว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๑ บ้านทุ่งโปรงทอง ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการให้ข้อมูลและความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเพื่อใช้ในการประเมินผลการจัดกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ = ๒.๒๙, S.D = ๐.๙๓)

ประชากรกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ที่ ๒ บ้านแสมภู่ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการร่วมติดตามผลการเข้าร่วมของชุมชนในกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}$ = ๒.๘๑, S.D = ๐.๘๕) ประชากรกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ที่ ๓ บ้านปากน้ำประแสร์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการร่วมติดตามผลการเข้าร่วมของชุมชนในกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความ

คิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\overline{x}$ = ๒.๑๒, S.D = ๐.๙๖) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๔ บ้านชนะชลโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการร่วมติดตามผลการเข้าร่วมของชุมชนในกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\overline{x}$ = ๒.๑๐, S.D = ๐.๙๐) ประชากรกลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ ๕ บ้านชานสมุทรโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการร่วมติดตามผลการเข้าร่วมของชุมชนในกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\overline{x}$ = ๒.๑๒, S.D = ๐.๙๑)

๕. ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้ทำแบบสอบถามด้านต่างๆดังนี้

๑. แบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นโดยรวม ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของประชากรในชุมชมริมคลองแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ของจังหวัดระยอง อยู่ใน**ระดับบ่อยครั้ง**

๒. แบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นโดยรวม ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลเกี่ยวกับคิดเห็นข้อมูลการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของประชากรในชุมชมริมคลองแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ของจังหวัดระยอง **อยู่ในระดับเป็นประจำ**

๓. แบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นโดยรวม ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลเกี่ยวกับคิดเห็นข้อมูลการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของประชากรในชุมชมริมคลองแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ของจังหวัดระยอง **อยู่ในระดับบ่อยครั้ง**

๔. แบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นโดยรวม ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยศึกษาความคิดเห็นข้อมูลเกี่ยวกับคิดเห็นข้อมูลการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ของประชากรในชุมชมริมคลองแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ ของจังหวัดระยอง อยู่ในระดับบ่อยครั้ง

ด้านข้อเสนอแนะสามารถสรุป ข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติ

- ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของท่าน คือ ประชาชนบางส่วนจะไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับช่วงที่จัดประชุม เพื่อจัดกิจกรรมบางครั้งจะตรงกับวันทำงานจึงไม่สะดวกในการเข้าร่วมประชุม ซึ่งบางครั้งก็จะส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม นอกจากนี้ยังพบปัญหาการติดต่อสื่อสารบางครั้งไม่ทั่วถึง หากได้รับข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และถ้าไม่ติดภารกิจก็จะเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมปลูกป่าชายเลนและกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำทะเล ร่วมกับชุมชนดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูระบบนิเวศ
ชายฝั่งด้วยการต้นจากและปล่อยพันธุ์ปูดำเป็นต้น

- ข้อเสนอแนะในการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและพัฒนา คือ ควรมี การประชาสัมพันธ์ตามบ้าน โดยผู้นำชุมชนแจ้งข้อมูลข่าวสารกับคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการชุมชนแจ้งต่อตามบ้านหรือขอความร่วมมือให้เพื่อนบ้านที่ได้รับข่าวสารข้อมูลได้แจ้งข่าวสารดังกล่าวต่อเพื่อนบ้านให้ทราบข้อมูลข่าวสารกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- สาเหตุที่ทำให้ท่านเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชน คือ ส่วนใหญ่ต้องการให้สภาพแวดล้อมในชุมชนสะอาด ทั้งในป่าชายเลนต้องมีสะพานให้เดินเข้าไปชมธรรมชาติในสวนกงกามด้วย สภาพความหลากหลายชนิดของนกและพันธุ์ไม้ตามป่าชายเลน เพื่อให้ภูมิทัศน์ในชุมชนร่มรื่นสวยงามมีความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้อันจะเป็นสิ่งดึงดูดและสร้างสีสันชายคลองให้สวยงามเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางเดินชมธรรมชาติ ฟื้นฟูป่าชายเลนแสมภู่ ปากน้ำประแสร์ สูดโอโซนธรรมชาติ

- กิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ท่านเข้าร่วมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำและความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ตามป่าชายเลน คือ กิจกรรมการเก็บขยะ กิจกรรมการปลูกป่าชายเลน การไม่ทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียทิ้งลงในลำคลอง และการใช้ปุ๋ยชีวภาพในสวนผักผลไม้

- ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ป่าชายเลน คือ ทำให้ลำคลองในชุมชนมีทัศนียภาพที่สวยงามเหมาะแก่การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อศึกษาชนิดนกและชนิดพันธุ์ไม้ตามป่าชายเลน และทำที่พักโฮมสเตย์ สำหรับนักท่องเที่ยว นอกเหนือจากกิจกรรมท่องเที่ยวสามารถชมหิ่งห้อยและกิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำลงสู่ทะเล

การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมควรเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ และชุมชน โดยภาครัฐสนับสนุนในด้านงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ การแจ้งข่าวสาร ร่วมกับผู้นำชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งอธิบายให้ทราบถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการที่ทุกคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ และควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการจัดชมรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ความหลากหลาย ทางชีวภาพ และควรดำเนินการเป็นรูปธรรม และเปิดโอกาสให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทา ร่วมอนุรักษ์และร่วมติดตามประเมินผล การจัดกิจกรรมศึกษาและสำรวจชนิด ปริมาณ และถิ่นอาศัยของชนิดนกและสัตว์อื่น ๆ ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในแต่ละปี

๒ ข้อเสนอแนะสำหรับเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ข้อเสนอแนะจากผู้ให้สัมภาษณ์_ปัญหาประมงในเชิงสังคมมีความเห็นจากผู้ให้สัมภาษณ์“ในปัจจุบันเป็นสังคมในกระแสทุนนิยม การทำประมงเป็นอาชีพที่ไม่ได้ผลิตเอง เก็บเกี่ยวจากธรรมชาติอย่างเดียวในขณะเดียวกันทรัพยากรที่เก็บเกี่ยวก็ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาในกระแสทุนประเภทต่างๆทำให้ทรัพยากรเหล่านี้ เสื่อมโทรมรุนแรงมากยิ่งขึ้น” ส่วนในมุมมองของชาวประมงได้สรุปสถานการณ์ปัญหาของตัวเองว่าปัญหาหลัก คือ “ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมทิ้งลงสู้ทะเล ปัญหาความหนาแน่นของเครื่องมือประมงและทะเลตื้นเขิน โดยภาพรวมแล้วปัญหาสาเหตุหลักก็คือ คุณภาพน้ำ น้ำเสียทำให้สัตว์อยู่ไม่ได้ รองลงมาคือ ปัญหาระบบน้ำหมุนเวียนของทะเล ไม่เป็นธรรมชาติเหมือนเดิม และต่อมาคือความตื้นเขินของทางน้ำในทะเล และสุดท้ายคือความไม่เป็นระเบียบของเครื่องมือประมง” เจ้าหน้าที่ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้ ความรู้ความตระหนัก จิตสำนึกของชุมชนอยากให้จัดการให้เป็นระบบ เพราะสัตว์น้ำหายากกำลังสูญพันธ์

- ข้อเสนอแนะในการฟื้นฟู และอนุรักษ์ป่าชายเลน ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาซึ่งให้พิจารณาที่สาเหตุ เช่น “ต้องแก้ปัญหาทุกอย่างที่เกี่ยวเนื่องกัน ต้องดูที่สาเหตุ ผลกระทบทุกอย่าง เช่นโครงการไม่สามารถเข้าถึงทุกกลุ่มในชุมชนได้ เนื่องจากสมาชิกบางกลุ่มไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการสื่อสารกับกลุ่มดังกล่าวและบางกิจกรรมของโครงต้องใช้ระยะเวลานานในการเข้าร่วมกิจกรรม สมาชิกในชุมชนที่ยุ่งกับการทำมาหาเลี้ยงชีพและติดกิจธุระอื่น จึงไม่มีเวลามากนักในการเข้าร่วม ต้องวิเคราะห์ข้อมูลสิ่งเหล่านี้ก่อนว่าส่วนไหนที่ตัวแทนกลุ่มผู้หญิงจากหมู่บ้านเป้าหมายต่างๆมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นจากวัสดุที่หาได้ในป่าชุมชน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้ถูกบันทึกภาพและนำเสนอในนิทรรศการภาพถ่ายที่ศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนของหมู่บ้าน การปักแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชน เป็นสิ่งกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลและช่วยป้องกันการบุกรุกป่าเมื่อโครงการจบสิ้น

ดังนั้นแนวทางสำคัญจากผลของการวิจัยครั้งนี้ คือ การป้องกัน การแก้ไขปัญหาทั้งในส่วนของลุ่มน้ำ และทะเลที่มีผลต่อประชาชนในทะเลที่ไม่ยั้งยืนทั้งด้าน นิเวศสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ชุมชน และสถาบันและนโยบายโดยเฉพาะการพัฒนาและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวโดยใช้ตัวชี้วัดนำมาประยุกต์ใช้ในประเด็น

๑. การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ควรเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ และชุมชนโดยภาครัฐสนับสนุนในด้านงบประมาณ การประชาสัมพันธ์ การแจ้งข่าวสาร ร่วมกับผู้นำชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ความความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งอธิบายให้ทราบถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการที่ทุกคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๒. การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการจัดชมรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและควรดำการเป็นรูปธรรม และเปิดโอกาสให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำร่วมอนุรักษ์ และร่วมติดตามประเมินผล

๓. การจัดกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ควรเลือกจัดในช่วงเวลาที่ประชาชนส่วนใหญ่มีเวลาว่างจากการทำงาน จะได้สะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่

๔. การรักษาพื้นที่ป่าชายเลนที่มีอยู่ให้คงไว้ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร และจะต้องช่วยกันหลาย ๆ ฝ่าย ลำพังกรมป่าไม้แต่เพียงหน่วยงานเดียว ย่อมทำได้ยาก การป้องกันอย่างจริงจัง รวมทั้งการจัดการวางแผนการใช้ที่ดินชายฝั่งทะเลให้เหมาะสม จะเป็นทางหนึ่งที่จะรักษาพื้นที่ป่าชายเลนไว้ได้ นอกจากนี้กฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนมติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ป่าชายเลนควรจะใช้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

๕. การเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน โดยการปลูกป่า ปัจจุบันกรมป่าไม้มีนโยบายที่จะขยายและสนับสนุนการปลูกป่าชายเลนเพิ่มขึ้น ทั้งในส่วนของราชการ และส่วนของเอกชน ตามพื้นที่ว่างเปล่าบริเวณชายฝั่งทะเล ทั้งที่ผ่านการทำเหมืองแร่ หรือพื้นที่นากุ้ง หรือนาข้าวที่เลิกไปแล้ว ซึ่งมีอยู่มากมาย และมีโอกาสที่จะฟื้นฟูให้เป็นป่าชายเลนขึ้นมาได้ นอกจากนี้พื้นที่ดินงอกตามชายฝั่งทะเลก็เป็นพื้นที่ที่จะสามารถปลูกป่าชายเลนขึ้นมาได้

๖. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการศึกษาวิจัยเพื่อหาวิธีการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ การใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านป่าไม้ ประมงและวิธีการผสมผสานระหว่างป่าไม้กับประมงให้มากขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้ หากทางด้านผู้ปฏิบัติการเจ้าหน้าที่ควบคุม และนักวิชาการ ได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังแล้ว เชื่อว่าการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนจะประสบผลสำเร็จมากขึ้น โดยได้ผลิตผลสูงขึ้น และปราศจากการทำลายระบบนิเวศของตัวเอง

จากการวิจัยศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทั้งด้านการริเริ่ม การวางแผน การปฏิบัติและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากคนในชุมชนพึ่งพาตนเองในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งซึ่งสร้างรายได้จำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น และยังไม่เห็นถึงประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับหากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เนื่องจากขาดการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเมื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนพบว่าปัจจัยด้านเพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีเพียงปัจจัยด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีผลต่อการส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ทั้งนี้เนื่องมาจากคนที่อาศัยในชุมชนมาตั้งแก่เกิดใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตมาเป็นเวลานาน จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนทรัพยากรของท้องถิ่นจึงให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อให้คงอยู่กับท้องถิ่นตลอดไป

บรรณานุกรม

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. ๒๕๕๑. **ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดนครศรีธรรมราช**. สงขลา : หาดใหญ่ เบสเซลแอนเซอวิส จำกัด.

กังวาลย์ จันทรโชติ.๒๕๔๑. **การจัดการประมงโดยชุมชน.** กรุงเทพฯ ภาควิชาการจัดการประมง คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ.

โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้. ๒๕๔๕. **การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน : กรณีศึกษาจากชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้**. สงขลา: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้งจำกัด.

จิรพล สินธุนาวา. ๒๕๓๗. **แนวทางในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. การสัมมนาสิ่งแวดล้อม ๒๕๓๗. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

เทศบาลตำบลปากนคร. ๒๕๕๒. **แผนพัฒนาเทศบาลสามปี พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๔**. นครศรีธรรมราช :เทศบาลตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

พงศ์พัฒน์ บุญชูวงศ์. ๒๕๓๕. **เศรษฐกิจการทำประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวปากพนัง : ทางเลือกในการประกอบอาชีพประมงกับการจัดการประมงชายฝั่ง.** กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัย กองนโยบายและแผนการประมง กรมประมง.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และคณะ. ๒๕๔๓. **ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้กับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง : สถานการณ์ปัญหาและแนวทางยุทธศาสตร์.** สรุปรายงานเวทีวิชาการ หอประชุมชั้น ๓ ฝ่ายหอสมุดคุณหญิงหลง อรรถกวีสุนทร. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เลิศชาย ศิริชัย(บรรณาธิการ). ๒๕๕๑. **ชุมชนการพัฒนาและทรัพยากร นครศรีธรรมราช.** วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ๒(๒) กรกฎาคม ๒๕๕๑.

วิทยา อาภรณ์ . ๒๕๔๕. **เครื่องมือประมงแบบทำลายล้างในภาคใต้. โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.** สงขลา: บริษัทเฟื้องฟ้าพรินติ้ง จำกัด.

ศิริวรรณ ศิริบุญ. ๒๕๔๖. **การจัดระเบียบสังคมเพื่อการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการ: กรณีศึกษา ชุมชนป่าชายเลนในจังหวัดนครศรีธรรมราช** การประชุมวิชาการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางน้ำ “การจัดการมลภาวะชายฝั่งแบบบูรณาการ” ๕-๖ สิงหาคม ๒๕๔๖

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน

พระมหาบุญรอด อมรทตฺโต

บทคัดย่อ

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือตั้งแต่คนในครอบครัว เพื่อน ญาติมิตร ครูอาจารย์ สังคม รวมถึง กระบวนการของประเทศชาติ ผู้ปกครองต้องเป็นแบบอย่าง ครูอาจารย์เป็นทั้งต้นแบบและคอยชี้นำในสิ่งที่ถูกต้อง โรงเรียน วัด บ้านช่วยอบรมปลูกฝัง และขัดเกลาจิตใจ ให้เยาวชนสามารถพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมจริยธรรมได้ด้วยตนเอง สามารถควบคุมความประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและทั้งเมื่อเผชิญกับปัญหาหรือความขัดแย้ง ประเทศชาติเปรียบดังเรือลำใหญ่ ต้องอาศัยลูกเรือที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นคนดี มีคุณค่าในสังคม เพื่อนำพาประเทศชาติสู่จุดหมายอันมั่นคง เยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติ จึงจำเป็นต้องได้รับการปลูกฝัง จากผู้ใหญ่ทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ตลอดจนสถาบันชาติ ช่วยขัดเกลาจิตใจหล่อหลอมให้เป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นหลักธรรมสำคัญให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรม, การส่งเสริมเยาวชนให้คุณธรรมจริยธรรม

Abstract

Moral and Ethical cultivation, depends on cooperation in each family , friends , relatives, teachers , society including national process that the ruler must be good sample, teachers must be the role model and indicates the right things. Therefore, school , temple and house help to cultivate and purify the mind to the youths to develop the morality and ethics by themselves and can control the behaviour in the frame of desirable behaviour of society both normal and conflict situation. The country like a big ship must depend on sailor who has the quality, good one and value in the society for leading the country to stable destination. The youths play the major role of the nation , must get the the cultivation from all levels of adults that not only family level but also national institution to cultivate the mind to be moral and ethical person. It is the main doctrine of Dhamma to live together happily.

Keywords: Moral,Ethical, cultivation

บทนำ

เด็กและเยาวชน เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติในอนาคต เยาวชนที่มีคุณภาพ นอกจากจะมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และมีสติปัญญาที่ดีแล้ว ยังต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอีกด้วย จึงจะเป็นบุคคลที่เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีภูมิคุ้มกัน ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พระพุทธศาสนา ถือเป็นแหล่งรวมหลักธรรมคำสอน ต้นแบบ และระบบจริยธรรมของสังคมไทย เด็กและเยาวชนควรได้รับการศึกษา เรียนรู้ คำสอนทางพระพุทธศาสนา และแนวปฏิบัติของชาวพุทธ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตและบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในสังคม ได้อย่างกลมกลืน ภายใต้สถานการณ์ที่อาจจะมีทั้งดีและไม่ดีเกิดขึ้น โดยสามารถแยกแยะชั่วดี และเลือกปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

การอบรมคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาจิตแก่เด็ก เยาวชน เป็นหน้าที่ของทุกองค์กร ที่จะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ตลอดจนให้การสนับสนุนในการเสริมสร้างเด็ก เยาวชนให้เป็นคนดี เป็นที่ต้องการของสังคม และประชาชนทั่วไปให้สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุขได้ เด็กและเยาวชนที่ขาดคุณธรรมก็เหมือนกับต้นไม้ที่ขาดรากแก้ว ไม่สามารถเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ขาดความสมดุลเช่นปัจจุบันได้ บ้าน วัด โรงเรียน ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการ ให้ความรู้ที่ถูกต้อง สร้างความเชื่อและความเห็นให้ตรง ตลอดจนติดตาม เฝ้าระวังภัยสังคมต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนอยู่ทุกขณะด้วย ที่สำคัญคือ สถาบันครอบครัว พ่อแม่ ต้องเอาใจใส่ให้การสนใจต่อลูกให้มากเป็นพิเศษ สอนลูกให้มีความพัฒนาการไปตามวัย สร้างค่านิยมการบริโภคที่ถูกต้อง และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่รุดหน้า แต่ปัญหาทางสังคมก็มากขึ้นเป็นลำดับ เด็กและเยาวชนเจริญวัย ก็ต้องคลุกคลีอยู่กับปัญหารอบด้าน ดังนั้น แนวโน้มการพัฒนาจึงหันมาพัฒนาจิตใจและพัฒนาคนให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดารงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ความเป็นมา

สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยเราในปัจจุบันนี้ ดูน่าเป็นห่วง อย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ ปัญหาความเสื่อมถอยในด้าน คุณธรรม จริยธรรมของคน ทั้งในระดับนักการเมือง ข้าราชการ หรือ คนในแวดวงอาชีพอื่นๆ ภาพที่เห็นชัดเจนและเป็นข่าวอยู่ทุกวัน ก็คือ การทุจริตคอรัปชั่น การก่ออาชญากรรม การเสพและการค้ายาเสพติด ซึ่ง แพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึง อุดมศึกษา รวมถึงการแต่งกายล่อแหลม ที่เป็นมูลเหตุก่อให้เกิดอาชญากรรม ทางเพศ ของนักศึกษาหญิง การขายบริการทางเพศของนักศึกษา การที่นักศึกษาอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา การทะเลาะวิวาทของนักศึกษาทั้งภายในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน เหล่านี้เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มของเยาวชนดังกล่าว ทุกคนต่างลงความเห็นตรงกันว่า เยาวชนไทยของเราขาดการปลูกฝังในด้าน คุณธรรม จริยธรรม อย่างยั่งยืน คือ อาจจะมีอยู่บ้างแต่เป็นแบบฉาบฉวย ไม่เกิดผลที่ถาวรในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่การเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติ ปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข มีรายงานผลการสำรวจของผู้ที่ถูกให้ออกจากงาน เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของตัวพนักงานเอง พบว่า ๑๗ % ถูกให้ออกงานเพราะ ขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ ๘๓ % ถูกออกจากงานเพราะปัญหาเรื่อง ความประพฤติ และบุคลิกภาพ ในขณะเดียวกันมีผู้ไปสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ในการพิจารณารับคนเข้าทำงาน ในหน่วยงาน องค์กร สถาบันต่างๆ พบว่า ผู้ประกอบการส่วนมากต้องการบัณฑิต ที่มีคุณลักษณะดังนี้ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และ มีความรับผิดชอบ ซึ่งปรากฏการณ์ในสังคม ดังกล่าวมานี้เป็นผลโดยตรงมาจากเรื่องของการปลูกฝัง ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม นั่นเอง

“เด็กไทยต้องฝึกอบรมธรรมจริยาให้สมบูรณ์พร้อมในตนเองจักได้เป็นคนดีมีคุณ มีประโยชน และสามารถรักษาตัวรักษาชาติบ้านเมือง ให้ดำรงอยู่ด้วยความเจริญมั่นคงต่อไปได้” **พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พิมพ์ในหนังสือวันเด็กปี พ.ศ.๒๕๓๔**[๑]

---

[๑] **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, คำพ่อสอน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ(๑๙๘๔) จำกัด, ๒๕๔๓, หน้า ๓๖.

โลกปัจจุบันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ยุคแห่งการแข่งขันและมีการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในสังคม ทำให้คุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในสังคมมองแล้วเหมือนลดลงไปมาก เยาวชนรุ่นใหม่เกิดมาท่ามกลางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม ท่ามกลางการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญก้าวหน้าในการประกอบวิชาชีพ ตลอดจนการมีวิถีชีวิตและดำเนินชีวิตประจำวัน การศึกษาและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามจึงเป็นสิ่งสำคัญในการหล่อหลอมขัดเกลาจิตใจของเยาวชนไทยให้จิตใจดียิ่งขึ้น เพื่อจะเป็นความหวังทางพลังคุณค่าในตัวตนอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติในอนาคตอย่างยั่งยืน

คุณธรรม เป็นคำสมาสระหว่าง คุณ กับ ธรรมะ เมื่อนำมารวมกันแล้ว จึงหมายถึง คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เป็นแนวความคิดที่ดี เป็นตัวบังคับให้ประพฤติดี เป็นจริยธรรมที่แยกเป็นรายละเอียดแต่ละประเภท หากประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอแล้ว ก็จะเป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจของผู้นั้น

จริยธรรม เป็นคำสมาสระหว่าง จริยะ กับ ธรรมะ หมายถึง ความประพฤติที่เป็นธรรมชาติ เกิดจากคุณธรรมในตัวเองก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม รวมสรุปว่าคือ ข้อควรประพฤติปฏิบัติ

คุณธรรมจริยธรรม เมื่อนำมารวมกันแล้ว มีความหมายว่า คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำลงไปด้วยความมีสำนึกดีในจิตใจ โดยได้ยึดถือปฏิบัติจนเป็นความเคยชินกันมายาวนาน อันเป็นลักษณะนิสัยของคนดีที่พึงประพฤติปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้องตามจารีตประเพณีของตนเองผู้อื่นและสังคมโดยรวม

ในสังคมไทยปัจจุบันที่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการแข่งขันมากขึ้น ทำให้บางครั้งผู้คนเกิดความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จนขาดความยับยั้งชั่งใจ กระทำในสิ่งที่ผิด ไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม นำไปสู่หายนะของประเทศชาติ การศึกษา การอบรมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติที่มีคุณค่าให้เป็นคนดี มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางจิตใจและร่างกาย ช่วยให้สังคมประเทศชาติสงบร่มเย็น

คุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน ของคน ไทย ๕ ประการ

๑. ความซื่อตรง หมายถึง ประพฤติ ตรงต่อตนเอง และต่อผู้อื่นทั้งกาย วาจาใจ มีความละอาย และเกรง กลัวที่จะประพฤติชั่ว มีความถูกต้อง ดีงามเป็นหลักในการดำเนินชีวิตยึด มั่นความจริง รักความเป็นธรรม ปราศจากความรู้สึกลำเอียง หรือ อคติ กาย วาจาใจ มีความละอาย และเกรง กลัวที่จะประพฤติ"

๒. วินัย หมายถึง การยึดมั่น เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี รวมถึงค่านิยมที่ดีงานของสังคม อย่างเต็มใจและตั้งใจ

๓. พอเพียง หมายถึง การดำเนิน ชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล มี ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีความรู้ คุณธรรม เพื่อชีวิตที่สมดุลและ

๔. เสียสละ หมายถึง เสียสละเพื่อ ส่วนรวม เสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าใน เพื่อนมนุษย์ ผู้มีความเดือดร้อน มี ความอาทร เอาใจใส่ เป็นผู้ให้ รู้จักแบ่งปัน เป็นผู้มีจิตอาสา

๕. รักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรตามความ ต้องการอย่างมีสำนึกต่อ สิ่งแวดล้อม โดยใช้อย่างฉลาด ใช้อย่างประหยัดและฟื้นฟูให้ดีขึ้น[๒]

จะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนได้อย่างไร

จริยธรรม เป็น หลักความประพฤติ หรือ แนวทางในการปฏิบัติตน ที่ ควรแก่การยึดถือ ปฏิบัติ เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีคุณธรรม และ ศีลธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึง

---

[๒] คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒** และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ : บ.พริกหวานกราฟฟิค จก., ๒๕๔๕.

เปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน คุณธรรม เป็นสภาวะที่อยากให้เราทำอะไรที่เป็นคุณ ศีลธรรม เป็นสภาวะที่เราห้ามจิตใจของเราไม่ให้ทำในสิ่งผิด หรือบอกไม่ให้คนอื่นทำ ทั้งคุณธรรม และ ศีลธรรม จึงเป็นตัวกำหนดความประพฤติของเรา ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร คือ เป็นตัวกำหนดจริยธรรม จริยธรรมที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลมาจากศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม ประเพณี และกฎหมาย

ศาสตราจารย์ นพ.เชวง เตชะโกศยะ ให้แนวคิดในเรื่องการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ให้กับเยาวชน เอาไว้ว่า คนเราถ้าไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อ พ่อ แม่ ต่องานต่อแผ่นดิน และสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเขา จะสอนเท่าไดก็คงไม่มีประโยชน์ เพราะเขาจะเกิดความสำนึกในหน้าที่ ในคุณค่าของชีวิต คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะแม้ชีวิตของเขาเอง เขาก็ไม่รับผิดชอบเสียแล้ว เขาจะไปรับผิดชอบในหน้าที่ของเขาที่ต้องทำความดีและให้ความดีแก่สังคมที่ได้รับประโยชน์ได้อย่างไร ดังนั้น คุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นตัวผล ที่จะต้องสร้างด้วยเหตุ คือ ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เขาเป็นอย่างดีนั่นเอง และมีผู้ใหญ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นต้องมีครู ๓ สถานะ เป็นต้นเหตุ คือ ครูที่บ้าน ครูที่โรงเรียน / สถานศึกษา และครู ที่เป็นคำสอนในศาสนา เพราะบุคคล ๓ จำพวกนี้ ซึ่งหมายถึง ๑. บุพการี ๒. ครู ๓. พระสงฆ์ เท่านั้น ที่อยากเห็นบุคคลอื่นได้ดี ถ้าขาดเหตุหรือเหตุไม่ครบถ้วน ผลคือ คุณธรรม และ จริยธรรม ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ หรือไม่สมบูรณ์นั่นเอง เรามักจะเอาผลกลับมาเป็นเหตุ คือ เอาจริยธรรม หรือศีลธรรม ไปสอนเขาโดยตรง จริยธรรม ศีลธรรม และ คุณธรรมอื่นๆ ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ หรือ มีขึ้นได้น้อย

ฯพณฯ พลเอกวิจิตร กุลวณิชย์ องคมนตรี ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมปัจจุบันเอาไว้ตอนหนึ่งว่า เป็นเพราะคนไทยไม่รักแผ่นดินเกิด ท่านขอร้องให้ ครู - อาจารย์ ไปสอนลูกศิษย์ว่า ตื่นนอนตอนเช้าทุกวัน ให้มองหน้าตนเองในกระจก แล้วตั้งคำถาม ถามตนเอง ๓ ข้อ (ให้ตอบด้วยความจริงใจ)

๑. ตั้งแต่เกิดมาจนถึงวันนี้ เราเคยทำอะไรที่เป็นคุณประโยชน์ต่อ แผ่นดินเกิดบ้าง

๒. ถ้ายังไม่เคยทำ ให้ถามตนเองต่อว่า แล้วจะเริ่มเมื่อไหร่ เช่น เมื่อถึงวันเกิด วันสำคัญต่างๆ เป็นต้น

๓. ถ้าไม่เคยทำและยังไม่คิดจะทำ ดังข้อ ๑ และ ข้อ ๒ ให้ถามตน เองอีกว่า ช่วงชีวิตที่ผ่านมา เคยทำอะไรที่เป็นผลเสียหาย ต่อแผ่นดินเกิดบ้าง และจะเลิกเมื่อใด[๓]

คุณธรรม จริยธรรม ที่ควรปลูกฝังแก่เยาวชน

คุณธรรมอันดับแรกที่ควรปลูกฝัง คือ ความกตัญญู ซึ่งควรจะได้แสดงออกทั้ง ทางกาย ทางวาจา และ ทางใจ เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ ที่แสดงออกมาด้วยความดีงาม แต่สิ่งเหล่านี้ กำลังถูกทำลาย ด้วย ความ รีบเร่ง จากกระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยม ที่ไม่ได้คำนึงถึงวัฒนธรรมทางจิตใจ หากคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจไม่มั่นคง สิ่งที่แสดงออกมาจากพฤติกรรมของคน ก็ล้วนเป็นสิ่งจอมปลอมทั้งสิ้น การแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ที่มีคุณธรรมเป็นที่ตั้งจึงมีส่วนสำคัญในการกล่อมเกลา จิตใจ ให้มีความอ่อนโยน สุภาพ นอบน้อม สุขุม รอบคอบ เช่น การกราบไหว้พระแบบเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการกราบที่แสดงความเคารพอย่างสูงสุดต่อบุคคลที่ควรเคารพนับถือสูงสุด การวางมือ การยกมือขึ้น เพื่อให้สติอยู่กับมือ พนมมือที่น่าอกในท่าอัญชลี เป็นการสำรวมใจออกจากปัญหา ที่ว้าวุ่น การยกมือจรดบริเวณระหว่างคิ้วในท่าวันทา เป็นการสำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ กำหนดจิตให้เป็นสมาธิ มีความแน่วแน่มั่นคงใน จิตใจ การก้มกราบ ท่าอภิวาท เป็นการปล่อยใจให้ว่างลง สยบยอมทั้งกายและใจให้กับความดี เป็นการลดอัตตา ความยึดมั่น ถือมั่นในตัวเอง ซึ่งท่าทีเหล่านี้ จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยรักษาสภาพจิตใจให้ดีงาม

การปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นคนดี มีวินัย คือ การปลูกฝังให้เยาวชนได้มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง และ รู้จักคุณค่าของตัวเอง ไม่มีชนชาติใดในโลกที่มีความเจริญ งอกงาม มั่นคงอยู่ได้ เพราะการรอรับการช่วยเหลือ ของผู้อื่น โดยไม่พึ่งตนเอง ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน บนพื้นฐาน อุดมการณ์ชีวิต งาน คือ ชีวิต ชีวิต คืองาน

---

[๓] ฯพณฯ พลเอกวิจิตร กุลวณิชย์, **พฤติกรรมของเยาวชนในสังคม, http//blog.sup.sc.th.**

บันดาลสุข ทำงานให้สนุก เป็นสุข เมื่อ ทำงาน ของดีต้องมีแบบ แบบที่ดี ต้องมีระเบียบ ระเบียบที่ดี ต้องมีวินัย คนที่มีวินัย คือ เคารพตนเอง - เคารพผู้อื่น- เคารพเวลา - เคารพกติกา- เคารพสถานที่

คุณธรรม ๔ ประการ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

๑. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

๒. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติ อยู่ใน ความสัตย์ ความดี

๓. การอดทน อดกลั้น อดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

๔. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และ รู้จักเสียสละประโยชน์ ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ ส่วนใหญ่ของ บ้านเมือง

คุณธรรม ๗ ประการ ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) [๔]ที่จะทำให้บุคคลมีความเจริญในชีวิต

๑. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

๒. มีชีวิตและอยู่ร่วมสังคมเป็นระเบียบด้วยวินัย

๓. พร้อมด้วยแรงจูงใจ ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์

๔. มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

๕. ปรับทัศนคติและค่านิยมให้สมแนวเหตุผล

๖. มีสติกระตือรือร้นตื่นตัวทุกเวลา

๗. แก้ปัญหาและพึ่งพาตนเองได้ ด้วยความรู้คิด

ปณิธาน ๑๐ ข้อ ของ พระพิพิธธรรมสุนทร ที่นำไปสู่ความสำเร็จ

๑. ยึดมั่นกตัญญู

๒. ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

๓. มีความเพียรสม่ำเสมอ

๔. อย่าเผลอใจใฝ่ต่ำ

๕. เชื่อฟังคำผู้หลักผู้ใหญ่

๖. รักไทยดำรงไทย

๗. ใส่ใจในโลกกว้าง

๘. ยึดแบบอย่างที่ดี

๙. รู้รักสามัคคีตลอดเวลา

๑๐. ใช้ศาสนาเป็นเครื่องดำรงชีวิต

คุณธรรม เพื่อความสวัสดีของชีวิต ของ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี)

สิ่งที่เธอควรมี "สติปัญญา " สิ่งที่เธอควรแสวงหา "กัลยาณมิตร"

สิ่งที่เธอควรคิด "ความดีงาม" สิ่งที่เธอควรพยายาม "การศึกษา"

สิ่งที่เธอควรเข้าหา "นักปราชญ์" สิ่งที่เธอควรฉลาด "การเข้าสังคม"

สิ่งที่เธอควรนิยม "ความซื่อสัตย์" สิ่งที่เธอควรตัด "อกุศลมูล"

สิ่งที่เธอควรเพิ่มพูน "บุญกุศล" สิ่งที่เธอควรอดทน "การดูหมิ่น"

สิ่งที่เธอควรยิน "พุทธธรรม" สิ่งที่เธอควรจดจำ "ผู้มีคุณ"

สิ่งที่เธอควรเทิดทูน "สถาบันกษัตริย์" สิ่งที่เธอควรขจัด "ความเห็นแก่ตัว"

---

[๔] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๒.

สิ่งที่เธอควรเลิกเมามัว "การพนัน" สิ่งที่เธอควรสร้างสรรค์ "สัมมาชีพ"

สิ่งที่เธอควรเร่งรีบ "การแทนคุณบุพการี" สิ่งที่เธอควรปฏิบัติทันที "ทำวันนี้ให้ดีที่สุด"[๕]

การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชน จำเป็นต้องเริ่มแต่เด็ก เพราะอายุก่อน ๖ ปี จะสามารถบันทึกจริยธรรมในช่วงนั้น ได้มากที่สุด พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเด็กในวัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และควรทำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร จนกระทั่งเด็กเหล่านี้เข้าสู่การเรียนในระบบ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึง ระดับอุดมศึกษา เติบโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น การปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังคงต้อง ดำเนินต่อไป อย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้นักศึกษาเป็นทั้ง คนเก่ง คนดี และมีความสุข

การวางแผนการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

๑.การสอนโดยตรงในรายวิชา

๒.การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม โดยบูรณาการไว้ในการเรียน การสอน

๓.การสนับสนุนส่งเสริมงานด้านกิจการนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

๔.ผู้สอนต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา

๕.การให้รางวัลและการยกย่อง ชมเชย นักศึกษาที่ทำความดี กระทำตนเป็นประโยชน์แก่สังคม

แนวทางในการประเมินด้าน คุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชน

๑. ผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันกำหนด คุณธรรม จริยธรรม ที่พึงประสงค์ และควรได้รับการปลูกฝัง หรือแก้ไขโดยเร่งด่วน โดยอาจ กำหนดเป็นบทบัญญัติ เช่น ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น

๒.วางแผนร่วมกับผู้เรียนในการกำหนดเกณฑ์การประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม ว่าจะพิจารณาจากสิ่งใดบ้างในการประเมิน (ตัวบ่งชี้) และ ให้น้ำหนักความสำคัญอย่างเป็นรูปธรรม

๓.กำหนด / เลือก เครื่องมือและวิธีการ เพื่อใช้ในการประเมิน คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน เช่น

- การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน
- แบบบันทึกผลการสังเกต
- การประเมินตนเองของผู้เรียน
- การประเมินโดยเพื่อน
- การประเมินโดยอาจารย์ผู้สอน
- แฟ้มสะสมงานฯลฯ

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นตัวอย่างของการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชนแต่สิ่งที่ต้องคำนึงอีกประการหนึ่ง คือ ความถี่ในการ ปฏิบัติ ตามหลักจิตวิทยาของมนุษย์ ต้องมีการเรียนรู้โดยการตอกย้ำหลายครั้ง อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนมีมากมาย การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชนจึงจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการพัฒนาในส่วนอื่นๆ ครู - อาจารย์ จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมาก นอกเหนือจาก บิดา มารดา ญาติพี่น้องและสภาวะแวดล้อมอื่นๆ ในสังคม ซึ่งในเรื่องนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าว ถึง บทบาทของ ครู - อาจารย์ ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน เอาไว้ว่า ครู - อาจารย์ จะต้องทำหน้าที่เป็นหลักสำคัญ ให้กับนักศึกษา ๒ อย่าง คือ

๑. ชี้นำชีวิตที่ดีงามแก่เยาวชน

---

[๕] ชัยรัตน์ พิมมี่, **การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม**,sammao๒๕๕๕๓.blogspot.com/๒๐๑๒/๐๘/blog-post.html

๒. ปลุกความเป็นเยาวชนให้ตื่นขึ้น ให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

ดังนั้น ครู - อาจารย์ ในสถาบันการศึกษา คงไม่อาจปฏิเสธภาระหน้าที่ สำคัญในด้าน การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่นักศึกษา นอกเหนือ จากงานด้านการเรียนการสอนเชิงวิชาการ

การกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรม นั่นคือ หลักการคิดและวิธีการปฏิบัติที่ดีงาม ถูกต้อง ตามสภาพสังคม วัฒนธรรมก่อนอื่น คงต้องทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่าคุณธรรม และ จริยธรรม ก่อน

คุณธรรม คือ หลักความจริง หลักการปฏิบัติ ประกอบด้วย

๑. จริยธรรม มี ๒ ความหมาย คือ

๑.๑. ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ

๑.๒. การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควร ไม่ควรทำ

๒. จรรยา (etiquette) หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติซึ่งสังคมแต่ละสังคม กำหนดขึ้นสอดคล้องกับวัฒนธรรม ในแต่ละวิชาชีพก็อาจกำหนดบุคลิกภาพ กิริยา วาจาที่บุคคลในวิชาชีพพึงประพฤติปฏิบัติ เช่น ครู แพทย์ พยาบาล ย่อมเป็นผู้ที่พึงสำรวมในกิริยา วาจา ท่าทางที่แสดงออก

๓. จรรยาบรรณวิชาชีพ (professional code of ethics) หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงาน แต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก ทำให้ได้รับความเชื่อถือจากสังคม อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ เช่น จรรยาบรรณของแพทย์ ก็คือ ประมวลความประพฤติที่วงการแพทย์กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เป็นแพทย์ยึดถือปฏิบัติ

๔. ศีลธรรม(moral) คำว่า ศีลธรรมถ้าพิจารณาจากรากศัพท์ภาษาละติน Moralis หมายถึง หลักความประพฤติที่ดีสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติ ภาษาไทย ศีลธรรมเป็นศัพท์พระพุทธศาสนา หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบหรือ ธรรมในระดับศีล

๕. คุณธรรม(virtue) หมายถึงสภาพคุณงานความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตน เป็นคุณธรรมประการหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมคือจริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบ ฯลฯ

๖. มโนธรรม(conscience) หมายถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ นักจริยศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีมโนธรรม เนื่องจากบางขณะเราจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจระหว่างความรู้สึกต้องการสิ่งหนึ่ง และรู้ว่าควรทำอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ต้องการไปดูภาพยนต์กับเพื่อน แต่ก็รู้ว่าควรอยู่เป็นเพื่อน คุณแม่ซึ่งไม่ค่อยสบาย

๗. มารยาท มรรยาท กิริยา วาจา ที่สังคมกำหนดและยอมรับว่าเรียบร้อย เช่น สังคมไทยให้เกียรติเคารพผู้ใหญ่ ผู้น้อยย่อมสำรวมกิริยาเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่ การระมัดระวังคำพูดโดยใช้ให้เหมาะกับบุคคลตามกาลเทศะ

จริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์เอง ความเป็นผู้มีปรีชาญาณ (ปัญญา และ เหตุผล รวมกัน) ทำให้มนุษย์มีมโนธรรม รู้จักแยกแยะความดี ถูก ผิด ควร ไม่ควร

จริยธรรมมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. การตัดสินทางจริยธรรม(moral judgment) บุคคลจะมีหลักการของตนเอง เพื่อตัดสินการกระทำของผู้อื่น

๒. หลักการของจริยธรรมและการตัดสินตกลงใจเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลก่อนที่จะปฏิบัติการต่าง ๆ ลงไป

๓. หลักการทางจริยธรรมเป็นหลักการสากลที่บุคคลใช้ตัดสินใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

๔. ทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมได้มาจากความคิดของบุคคลหรืออุดมคติของสังคมจนเกิดเป็นทัศนะในการดำรงชีวิตของตน และของสังคมที่ตนอาศัยอยู่[๖]

จะเห็นได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักของความดี ความงาม ความถูกต้อง ในการแสดงออกทั้งกาย วาจาใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ซึ่งอาจส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและต่อการพัฒนาประเทศชาติ

จากความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรมดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง จึงได้มีนักวิชาการนักคิดของไทยพยายามสรุปแนวทางเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาคน เรียกว่าทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมขึ้น

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีแรกของนักศึกษาไทยที่สร้างขึ้น บุคคลผู้รวบรวมเขียนเป็นทฤษฎี คือ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน[๗] กรอบแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีนี้มีความว่า ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีและ คนเก่ง

๑. ส่วนของดอกผล เปรียบเสมือนเป็นลักษณะพฤติกรรมคนดีและเก่ง การที่ต้นไม้จะให้ดอกผลใหญ่จะต้องมีลำต้นและรากที่สมบูรณ์

๒. ส่วนของลำต้นที่สมบูรณ์ เปรียบเสมือนลักษณะทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่ดีมี ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ มีทัศนคติ ค่านิยมที่ดี และคุณธรรม

ประการที่ ๒ มีเหตุผลเชิงจริยธรรม

ประการที่ ๓ ลักษณะมุ่งอนาคต คาดการณ์ไกล

ประการที่ ๔ เชื่ออำนาจในตน

ประการที่ ๕ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ลักษณะทางจิตใจทั้ง ๕ ประการนี้ ถ้ามีมากในบุคคลใด บุคคลนั้นจะเป็นผู้มีพฤติกรรมเก่งและดีอย่างสม่ำเสมอ

๓. ส่วนของรากต้นไม้ เปรียบเสมือนลักษณะทางจิตที่เป็นพื้นฐานที่จะชอบไขหาอาหารเลี้ยง ลำต้นให้สมบูรณ์มี ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ สติปัญญา

ประการที่ ๒ ประสบการณ์ทางสังคม

ประการที่ ๓ สุขภาพจิตดี

บุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานทางจิตทั้งสามประการนั้นสูง และเหมาะสมกับอายุ เปรียบได้กับคนที่เป็นบัวเหนือน้ำในพุทธศาสนา ซึ่งพร้อมจะรับการพัฒนา ทฤษฎีต้นไม้ จริยธรรมของคนไทยจึงให้ข้อสรุปว่า ถ้าต้องการพัฒนาคนให้เป็นคนเก่งและดี จะต้องพัฒนาลักษณะจิตใจ ทั้ง ๘ ประการที่ระบุไว้ที่ลำต้นและรากต้นไม้

คุณลักษณะของคน (ยุคใหม่) ที่พึงประสงค์

---

[๖] **ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาวิชาชีพ.** www.thaigoodview.com/, www. charuaypontorranin.com, และ http://sw๐๖๘๔๐.blogspot.com/๒๐๐๙/

[๗] ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม** : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, สำนักพิมพ์บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบัน. พิมพ์ลักษณ์ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๔ พิมพ์ครั้งที่ ๓.

การสอน "คุณธรรม/จริยธรรม" เป็นความต้องการที่คนรุ่นหนึ่งจะชี้นำคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผู้สอนมีความเชื่อว่าประสบการณ์ของตนอาจสร้างความเข้าใจเรื่อง คุณธรรม/จริยธรรม (หรือความดี ความถูกต้อง ความเหมาะสม) อย่างถ่องแท้ในระดับหนึ่ง และต้องการให้ เยาวชนเชื่อ ดีและเหมาะสมกับเยาวชน การยึดหลักคุณธรรม/จริยธรรม ทำให้มนุษย์มีความสุข ความสวย และความงาม โดยที่ความสุขนั้นควรเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

คุณสมบัติอันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนา จริยธรรมของบุคคล ประกอบด้วย

๑. ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตและหลัก จริยธรรม ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้มาตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจากการเลี้ยงดู การศึกษาอบรม และจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยอาจเป็นในวิถีทางที่ต่างกัน ซึ่งเป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน จากกฎเกณฑ์การตัดสินที่ต่างกัน

๒. ความใฝ่ธรรม มนุษย์มีธรรมชาติ ของการ แสวงหาความถูกต้องเป็นธรรมหรือความดีงามตั้งแต่วัยทารก คุณสมบัตินี้ทำให้บุคคลนิยมคนดี ชอบสังคมที่มีคุณธรรมจริยธรรม ต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีอย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ในชีวิตจากการเลี้ยงดูและเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญให้บุคคลพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้มีจริยธรรมสูงกว่า

๓. ความรู้จักตนเองของบุคคลนั้น ความรู้จักตนเองของบุคคล คือ สร้างความสามารถในการพิจารณาให้รู้อิทธิพลของความดีและความไม่ดีของตนให้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถเสริมสร้างความดีของตนให้มีพลังเข็มแข็ง ในลักษณะที่ตนเองและสังคมยอมรับได้ ความรู้จักตนเองนี้จะทำให้บุคคลมีความมั่นใจ มีพลังและพร้อมที่จะขจัดความไม่ดีของตนและพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องดีขึ้น

วิถีทางพัฒนาจริยธรรม

๑. การศึกษาเรียนรู้ กระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๑ การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการหาความ รู้จากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาศาสนา วรรณคดีที่มีคุณค่า หนังสือเกี่ยวกับจริยธรรมทั่วไปและ จริยธรรมวิชาชีพ

๑.๒ การเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมและการคบหาบัณฑิตผู้ใส่ใจด้าน จริยธรรม

๑.๓ การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตและจากประสบการณ์ในสถานที่ปฏิบัติงาน
ประสบการณ์จริงเป็นโอกาสอันประเสริฐในการเรียนรู้จริยธรรมแห่งชีวิต ที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งทั้งด้านเจตคติและทักษะการแก้ปัญหาเชิง จริยธรรม อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคคล ผู้มีความพร้อมน้อยอาจจะไม่ได้ประโยชน์จากการเรียนรู้อันมีค่านี้เลย

๒. การวิเคราะห์ตนเอง บุคคลผู้มีความพร้อมจะพัฒนามีความตั้งใจและเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความรู้จักในตัวตนเอง ด้วยการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของตนเอง จะช่วยให้บุคคลตระหนักรู้คุณลักษณะของตนเอง รู้จุดดีจุดด้อยของตน รู้ว่าควรคงลักษณะใดไว้ การวิเคราะห์ตนเอง กระทำได้ด้วยหลักการต่อไปนี้

๒.๑ การรับฟังความคิดเห็นเชิงวิพากษ์จากคำพูดและอากัปกิริยาจากบุคคลรอบข้าง เช่น จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงาน จากผู้ใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว

๒.๒ วิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับความคิด ความต้องการเจตคติการกระทำ และผลการกระทำ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๒.๓ ค้นหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น จากตำรา บทความ รายงานการวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาตน อย่างถ่องแท้

๒.๔ เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ (จิตใจและพฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ เช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก) ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดปัญญารับรู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

๓. การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรมจริยธรรมด้วย ตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการ ควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรม จริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง

๓.๑ การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ ความมี สัมมาคารวะ ความรักชาติฯ

๓.๒ การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้นในการที่จะกระทำชั่วร้ายใด ๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิดสามารถควบคุมตนได้

๓.๓ การทำสมาธิ เป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญาสามารถพิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริง

๓.๔ ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จัก ให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดีความชอบ บริจาคเพื่อสาธารณะประโยชน์ อุทิศแรงกายแรงใจช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมภาระที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่มิใช่เป็นการกระทำในลักษณะเสร็จสิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เฉกเช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชน

ทุกวันนี้ข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์รายวันและโทรทัศน์ส่วนใหญ่ มักเป็นข่าวอาชญากรรม การใช้ความรุนแรง ปัญหาครอบครัว ปัญหาทางเพศ การติดการพนัน การติดยาเสพติด ฯลฯ ซึ่งบ่งบอกถึงความเสื่อมทางคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม และปัญหาดังกล่าวปรากฏมากขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกำลังของชาติด้วย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสัญญาณเตือนอันตราย ที่เรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องควรเร่งให้ความสนใจแก้ไขปัญหานี้ในกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยด่วนก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินจะเยียวยา โดยทุกภาคส่วนในสังคมไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาสถาบันการเมืองสถาบันศาสนาสถาบันสื่อมวลชนรวมทั้งสถาบันวิชาชีพต่าง ๆ ต่างร่วมมือกันทำบทบาทหน้าที่ของตนเองในการสรรค์สร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมได้

อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญในขณะนี้คือสถาบันครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ของตนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัวได้จนกลายเป็นชีวิตจริง รวมทั้งการที่พ่อแม่ส่วนใหญ่มักยกบทบาทดังกล่าวให้กับโรงเรียน ครูอาจารย์เป็นผู้ทำหน้าที่นี้แทนตน ดังนั้นครอบครัวต้องตระหนักถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตลูกของตนโดยเริ่มจาก

สร้างค่านิยม

เป็นคนดีมีคุณธรรม ปัจจุบันสำนึกทางคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมกำลังเสื่อมลงเนื่องมาจากรากฐานปรัชญาความคิดและค่านิยมที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักศีลธรรมและคุณธรรมอันดี พ่อแม่จำเป็นที่จะต้องชี้ให้ลูกเห็นอย่างชัดเจนว่า อะไรถูก อะไรผิด และอะไรที่มีค่า อะไรที่น่ารังเกียจ รวมทั้งฝึกลูกให้สามารถคิดวิเคราะห์และใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยการตั้งคำถามเชิงปรัชญากับค่านิยมต่าง ๆ ที่ไม่ถูกต้องในสังคม

สร้างแรงจูงใจให้ทำสิ่งดี

การสร้างแรงจูงใจเป็นการเปลี่ยนกระบวนความคิดให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการมีคุณธรรมจริยธรรมพ่อแม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ลูกเป็นคนดีมีคุณธรรมได้โดย

การสั่งสอนอบรมโดยสามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนามาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็นธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว

การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิตในการทำดีและยืนหยัดในคุณธรรมหรือชี้นำให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำความดีงามในการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำความดีนั้นเป็นสิ่งที่น่ายกย่องและภาคภูมิใจ

สร้างช่องทางให้ทำดี

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้สัมฤทธิ์ผลได้นั้น นอกจากการสร้างค่านิยมและแรงจูงใจที่ถูกต้องในการทำความดีแล้ว พ่อแม่ควรสร้างช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลายในการทำความดีให้กับลูกอย่างเป็นรูปธรรมด้วยเช่นกัน อาทิสนับสนุนให้ลูกเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการทำความดี พ่อแม่ไม่ควรมุ่งเน้นให้ลูกเอาแต่เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว แต่ควรสนับสนุนให้ลูกได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ หรือชมรมต่าง ๆ ในการช่วยเหลือสังคม นำลูกให้มีส่วนร่วมในการเรียกร้องคุณธรรมจริยธรรมในสังคมเมื่อเห็นความไม่ชอบมาพากล ความตกต่ำทางคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ควรพาลูกให้มีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น ร่วมลงชื่อรณรงค์ต่อต้านเรื่องการเปิดร้านจำหน่ายสุราบริเวณใกล้เคียงกับสถานศึกษา เป็นต้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนในประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นตั้งแต่ในวัยเยาว์ให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักในเรื่องนี้อย่างแท้จริง สถาบันครอบครัว จึงนับเป็นสถาบันลำดับแรกสุดที่สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

กล่าวโดยสรุป ทุกภาคส่วนในสังคมจะต้องตระหนักถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กเยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่บุตรหลานอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครูเพิ่มขึ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลายต้องตื่นตัว ผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. คำพ่อสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ(๑๙๘๔) จำกัด, ๒๕๔๒.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ : บ.พริกหวานกราฟฟิค จก., ๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๒.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี **ว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐** ประกาศเมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ (ประกาศในราชกิจจานุเบกขา เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐)

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม** : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, สำนักพิมพ์งบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบัน. พิมพ์ลักษณ์ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓, พิมพ์ครั้งที่ ๓.

ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาวิชาชีพ.

www.thaigoodview.com/, www. charuaypontorranin.com, และ http://sw๐๖๘๔๐.blogspot.com/๒๐๐๙/

ธรรมาภิบาล และสันติภาพ

พระมหาณรงค์ศักดิ์ วิริยธโร

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีจุดมุ่งหมายต้องการศึกษาวิเคราะห์ของหลักธรรมาภิบาล และสันติภาพที่เกี่ยวกับการปกครองมีทศพิธราชธรรม เป็นต้น ในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักวิชาการบางท่านว่าเป็นหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา เพื่อแสดงให้เห็นว่า ฐานคิดทั้งสองมีความแตกต่างกันมาก โดยที่ธรรมาภิบาลสากลเน้นที่ตัวระบบหรือโครงสร้างในภาพรวมขององค์การหรือสังคม ส่วนสันติภาพเน้นที่ตัวคน หรือคุณสมบัติที่ดี ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวของบุคคลแต่ละคน เมื่อเป็นเช่นนี้วิธีการที่ถูกต้องควรจะกล่าวว่า “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เกิดสันติภาพมนุษย์อยู่ด้วยกันด้วยการไม่เบียดเบียนกัน และเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน นั่นคือเป็นทางมาแห่งสันติภาพของโลก

Abstract

This article focuses on analycal study of good governace and peace about government with Tossapithratchadhamma etc. In Buddhism that get the acceptance som some academicians that Tossapithratchadhamma in Buddhism for indicating the both concepts have the difference very much by the universal governance focuses on the system or total structure of organization or society but peace also depends on person or good quality that it is individual of each person. The right principle should mention that “Dhamma or doctrine of Buddhism to promote and support to have peace, humans live together without fighting or disturbance and have hospitality for having the peace of the world.

ความเป็นมา

ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบันเพราะโลกปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น แทนการสนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อนเพราะกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญกระทบถึงกัน การติดต่อสื่อสารการดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่งการพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้นหากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจหรือปฏิบัติราชการต่างๆโดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคม ประชาชนและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปไม่ได้อีกต่อไปการมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น

ดังกล่าวแล้วธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชน โดยเฉพาะข้าราชการและพนักงานบริษัทเอกชนเพราะธรรมาภิบาลเป็นการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำพร้อมตอบคำถามหรือตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและพร้อมรับผิด มีศีลธรรมจริยธรรมในการทำงาน การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจดำเนินการและประเมินผล ตลอดจนร่วมรับผลจากการตัดสินใจร่วมนั้นมีการส่งเสริมสถานภาพหญิงชาย และการให้ความสำคัญกับกลุ่มต่างๆ รวมทั้งคนด้อยโอกาสตลอดจนการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมในการรับโอกาสต่างๆที่ประชาชนพึงจะได้รับจากรัฐอีกด้วยธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการ กระบวนการและเป็นเป้าหมายไปในตัวการมีธรรมาภิบาลอาจนำมาสู่การมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ในที่สุดและการมีประชาธิปไตยก็นำมาสู่การมีผลทางสังคมคือการมีการพัฒนาประเทศไปในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่องและสถาพรตลอดจนนำมาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี

ธรรมาภิบาลมาจากไหน

ธรรมาภิบาลไม่ใช่เรื่องใหม่แต่มีสอนอยู่ในหลักศาสนาต่างๆอยู่แล้วแต่มิได้เรียกอย่างที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ในพุทธศาสนามีการสอนเรื่องธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีกันมาตั้งแต่พุทธกาลแล้วโดยหากเราพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้าจะเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับเรื่องของการบริหารรัฐกิจแนวใหม่และมีการนำมาใช้ในการบริหารงานอย่างต่อเนื่องแม้กระทั่งในศาสนาอื่นๆก็คิดว่ามิได้แตกต่างกันมากนักมีคำสอนมากมายที่ระบุชัดเจนถึงหลักการธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีอาทิการเป็นคนสมบูรณ์แบบ หรือ ideal person นั้นจะนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและสวัสดี โดยประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๗ ประการ[๕](พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๑) ตามหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของคนดีการรู้หลักและรู้จักเหตุ เป็นการรู้กฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย รู้หน้าที่ของตนเองอันจะทำให้ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ มีความสำนึกรับผิดชอบ ความมุ่งหมายและรู้จักผลเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ ทำให้ทำงานแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ ก่อให้เกิดประสิทธิผลรู้ตน รู้จักตนเอง ว่าโดยฐานะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ เป็นอย่างไรและทำการต่างๆให้สอดคล้อง รู้ประมาณ รู้จักพอดี รู้กาล รู้กาลเวลาที่เหมาะสมระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ หน้าที่การงาน รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไรวางแผนการใช้เวลา เป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง รู้ชุมชนรู้จักถิ่น ที่ชุมนุม ชุมชน การอันควรประพฤติในที่ชุมชน รู้ระเบียบวินัย ประเพณีวัฒนธรรม ทำให้ประพฤติตัวถูกหลักนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ของท้องถิ่นนั้นรู้บุคคล รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลเป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุขและเกิดสัมฤทธิผลของงานได้ในที่สุดนอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย จึงอาจกล่าวได้ว่าธรรมาภิบาลสำหรับคนไทยแล้วมิใช่เรื่องใหม่แต่อย่างไรเพียงแต่มิได้นำมาปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

การบริหารจัดการที่ดีได้เผยแพร่สู่สังคมไทยโดยองค์กรพัฒนาในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งนักวิชาการที่ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่ดีในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยได้หยิบยกปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการมีระบบบริหารจัดการที่ไม่ดีและแนวทางสร้างระบบที่ดีขึ้นมาเป็นประเด็นในการสร้างความเข้าใจและระดมความเห็นจากประชาชนในภาคส่วนต่างๆของสังคมเป็นผลให้ภาคประชาชนภาคประชาสังคมเกิดการตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวอย่างกว้างขวางองค์กรต่างประเทศที่ให้เงินกู้และเงินช่วยเหลือเช่นธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อการนำเงินไปใช้อย่างโปร่งใสมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยมีหลักการของการมีธรรมาภิบาลหลายหลักการแตกต่างกันออกไปแต่ก็มักมีหลักการพื้นฐานคล้ายกัน หลักการพื้นฐานที่สำคัญคือ หลักการมีส่วนร่วมหลักความโปร่งใส สำนึกรับผิดชอบ และประสิทธิภาพประสิทธิผล

คำว่า ธรรมาภิบาล เกิดจากคำว่า “ธรรม” บวกกับ “อภิบาล” (การรักษายิ่งธรรม)มาจากคำภาษาอังกฤษว่า good governance โดยคำว่า governance (การอภิบาล) คือวิธีการใช้อำนาจเพื่อการบริหารทรัพยากรขององค์กร good governance (ธรรม + อภิบาล =ธรรมาภิบาล) จึงเป็นวิธีการที่ดีในการมีอำนาจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กรโดย ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ[๖]ได้ทำการให้คำจำกัดความสั้นๆนี้ไว้ในการบรรยายนักศึกษาที่สถาบันพระปกเกล้าอย่างไรก็ดี คำว่า good governance นี้คณะกรรมการบัญญัติศัพท์รัฐศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติว่า “วิธีการปกครองที่ดี” แต่นักวิชาการบางท่านใช้คำว่า “ธรรมรัฐแห่งชาติ” ซึ่งไม่ตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษ เพราะ “ธรรมรัฐ “ แปลว่า “รัฐที่มีธรรม” แต่มีการให้ความหมายโดยทางกรรมการข้าราชการพลเรือนว่า “สุประศาสนการ”ซึ่งต่อมาศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้นำเสนอคำว่า “ธรรมาภิบาล” และทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ใช้คำว่า “การบริการกิจการและสังคมที่ดี” ขณะที่ทาง

---

[๕]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์ครั้งที่๒๗,กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

[๖]บวรศักดิ์ อุวรรณโณ.**เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลชมเชย ลักษณะวิชาการเมืองเรื่อง การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๑-๒๕๔๒

คณะกรรมการพัฒนาระบบงานใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, ๒๕๔๖)[๑๐]อย่างไรก็ตามในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ธรรมาภิบาล”เพราะมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายกระชับและเข้าใจกันอยู่มากแล้ว

ในส่วนของประเทศไทยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ได้กำหนดแนวทางเพื่อสร้างการบริหารจัดการที่ดีในยุทธศาสตร์การพัฒนาประชารัฐโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาประสิทธิภาพของภาคราชการการสร้างความเข้มแข็งแก่ภาคประชาชนเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพตลอดจนการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างภาครัฐกับประชาชนเพื่อให้เกิดการประสานร่วมมือกันในการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ยังคงให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องกับการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีโดยได้ขยายกรอบการดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีในภาคธุรกิจเอกชนการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของกลไกตรวจสอบทั้งที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ และกลไกตรวจสอบสาธารณะในภาคประชาชน รวมทั้งการปลุกจิตสำนึกของประชาชนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความพอดีเพื่อเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทย

ผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมาของหน่วยงานราชการจัดว่ามีความสอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาฯในหลายส่วนโดยเฉพาะเรื่องการปฏิรูประบบราชการที่ได้มีการจัดทำแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ รวมทั้งระบบงบประมาณ และระบบกฎหมาย ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้และเป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริงและมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและท้องถิ่นตามแนวทางการกระจายอำนาจแต่ยังไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนถึงประเด็นสำคัญในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดีแต่ได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่ได้ระบุแนวทางในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีไว้ ๖ ประการ คือ หลักนิติธรรมหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่าซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ และ ๙ และใช้เป็นหลักการในการดำเนินการให้มีผลในทางการสร้างการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ธรรมาภิบาลคืออะไร

แนวคิดของ “การปกครอง” “การบริหารจัดการ” หรือ governance ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นสิ่งที่มีมาพร้อมกับการมีอารยธรรมของมนุษย์ ดังนั้นเราอาจให้ความหมายของ “การปกครอง” หรือ “การบริหารจัดการ” ว่าเป็นกระบวนการของการตัดสินใจและกระบวนการที่มีการนำผลของการตัดสินใจไปปฏิบัติคำว่าการปกครองหรือการบริหารจัดการอาจถูกใช้ไปในหลายสถานะ เช่นในเรื่องของการปกครองหรือการบริหารงานเอกชนการปกครองหรือการบริหารงานในระดับนานาชาติ ระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น

อย่างไรก็ดีมีคนจำนวนมากที่ไม่เข้าใจเรื่องของธรรมาภิบาลแม้กระทั่งคำจำกักความของธรรมาภิบาลซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด คำว่า governance เป็นเรื่องของ การอภิบาลเป็นวิธีการใช้อำนาจ ขณะที่ good governance เป็นการรวมคำของ ธรรม และ อภิบาล เป็นธรรมาภิบาล เป็นวิธีการที่ดีในการอำนาจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กรโดยหลักธรรมาภิบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในภาคต่างๆ อาทิ ภาครัฐ ธุรกิจประชาสังคม ปัจเจกชน และองค์กรระหว่างประเทศโดยมีเป้าหมายของการใช้หลักธรรมาภิบาลคือเพื่อการมีความเป็นธรรม ความสุจริตความมีประสิทธิภาพ

---

[๑๐]สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, ๒๕๔๖, **ธรรมาภิบาล**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยกฎหมาย, ๒๕๔๖.

และประสิทธิผลซึ่งวิธีการที่จะสร้างให้เกิดมีธรรมาภิบาลขึ้นมาได้ก็คือ การมีความโปร่งใสมีความรับผิดชอบ ถูกตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญแต่อาจประกอบไปด้วยหลักการอื่นๆอีกได้ด้วยแล้วแต่ผู้นำไปใช้โดยสภาพแวดล้อมของธรรมาภิบาลอาจประกอบไปด้วยกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ประมวลจริยธรรมประมวลการปฏิบัติที่เป็นเลิศและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเอื้อหรือไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการที่ดีธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องของหลักการบริหารแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นหลักการโดยมิใช่หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริหารงาน แต่เป็นหลักการการทำงานซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้วจะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุดคือ ความเป็นธรรมความสุจริตความมีประสิทธิภาพประสิทธิผล ธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา คือ ทศพิธราชธรรม และข้อพึงปฏิบัติในทิศ ๖[๑๑]

จะเห็นว่า นักคิดในสังคมไทยปัจจุบันพยายามที่จะเชื่อมโยงหลักธรรมาภิบาลสากลเข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยถือว่าหลักธรรมต่างๆ เช่น ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ ข้อปฏิบัติในทิศ ๖ เป็นต้นสามารถจัดเป็นหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนาได้ หรือบางคนที่ไม่อยากใช้คำๆ นี้ก็เลี่ยงไปใช้ว่า หลักพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนหลักธรรมาภิบาล ซึ่งความพยายามเหล่านี้นับว่าเป็นความพยายามที่น่าสนใจมากในทางวิชาการ แต่ถึงกระนั้นกลับก่อให้เกิดคำถามที่ตามมาอีกมากมาย ได้แก่ หากพิจารณาในแง่หลักการทั้งสองพบว่าแนวความคิดธรรมาภิบาลเกิดขึ้นในสังคมตะวันตกสมัยใหม่ ส่วนพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในสังคมอินเดียโบราณเมื่อประมาณ ๒๕๐๐ ปีที่ผ่าน ทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ธรรมาภิบาลจะปรากฏมีอยู่ในหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างไร

แม้บางคนอาจจะเลี่ยงใช้หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา มาใช้หลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่สนับสนุนหรือส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล ก็กลับก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาว่า ที่หลักธรรมเหล่านี้ เช่น ทศพิธราชธรรม สนับสนุนหรือส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลข้อใดบ้าง และสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้อย่างไร ประการสำคัญที่สุดฐานความคิดของทั้งสองหลักการเกิดมาจากฐานเดียวกันหรือไม่ หากเกิดมาจากฐานคิดเดียวกัน ก็จะนำไปสู่คำถามต่อไปว่า สนับสนุนหรือส่งเสริมกันอย่างไร แต่หากมาจากฐานคิดที่แตกต่างกัน การกล่าวว่า หลักพระพุทธศาสนามีทศพิธราชธรรม เป็นต้นสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาลจะเป็นไปได้หรือไม่ ปัญหาเหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญในบทความชิ้นนี้

ธรรมาภิบาล ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญหลายประการแล้วแต่วัตถุประสงค์ขององค์กรที่นำมาใช้ หลักการที่มีผู้นำไปใช้เสมอคือการมีส่วนร่วมของประชาชน การมุ่งฉันทามติ การมีสำนึกรับผิดชอบ ความโปร่งใสการตอบสนองประสิทธิผลและประสิทธิภาพความเท่าเทียมกันและการคำนึงถึงคนทุกกลุ่มหรือพหุภาคีและการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมแต่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีนั้นได้ระบุไว้ ๖ หลักการดังกล่าวมาแล้วและกลายเป็นหลักการสำคัญที่มีการนำมาใช้ในประเทศไทยอย่างกว้างขวางอยู่ในปัจจุบันนี้แต่ก็มีคำถามว่าหลักการต่างๆ นี้หมายถึงอะไรแล้วจะทราบได้อย่างไรว่ามีธรรมาภิบาลแล้วหรือยัง มีมากหรือน้อยต้องปรับปรุงอะไรอีกบ้างคำตอบที่อาจเป็นไปได้ก็คือการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อผู้ใช้จะได้เข้าใจและนำไปใช้ตรวจสอบตนเองและผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นได้

หลักการต่างๆที่อธิบายการมีธรรมาภิบาลและการนำไปประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลอาจประกอบไปด้วยหลักการต่างๆมากมายแล้วแต่ผู้ที่จะนำเรื่องของธรรมาภิบาลไปใช้และจะให้ความสำคัญกับเรื่องใดมากกว่ากัน และในบริบทของประเทศ บริบทของหน่วยงานหลักการใดจึงจะเหมาะสมที่สุด สำหรับประเทศไทยแล้วเนื่องจากได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีและพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ให้ความสำคัญกับหลักการสำคัญ ๖ หลักการดังกล่าวแล้วในที่นี้จะขอนำเสนอรายละเอียดของการพัฒนาดัชนีวัดธรรมาภิบาลบนพื้นฐานของหลักการทั้ง ๖ หลักการของสถาบันพระปกเกล้า[๑๒] ดังต่อไปนี้

---

[๑๑]ประพีร์พรรณ ภาณวะวัฒน์. “ทศพิธราชธรรม สิงคาลกสูตร และธรรมาภิบาล”. ใน**สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า/เอกสารเผยแพร่/บทความ**,<http://www.pdc.go.th/th/content/๙๗/๑๑๕.html>.

[๑๒]ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, **ธรรมภิบาล**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕หน้า ๑๓.

๑. ด้านหลักนิติธรรม (Rule of Laws)

หลักการสำคัญอันเป็นสาระสำคัญของ “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย ๗ หลักการคือหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหาหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

๑) หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจการตรวจสอบอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจ

๒) หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาคสิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อันเป็นหลักการสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

๓) หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน โดย ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลพินิจ โดยปราศจากข้อบกพร่อง

๔)หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหาเป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรองกำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นตามหลักความแน่นอนของกฎหมายหลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความพอสมควรแก่เหตุ

๕)หลักความอิสระของผู้พิพากษาผู้พิพากษาสามารถทำภาระหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใดๆโดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มโนธรรมของตนเท่านั้น โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระจาก ๓ ประการ กล่าวคือ ความอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความอิสระจากสังคม

๖)หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมายให้เป็นความผิด แล้วจะเอาผิดกับบุคคลนั้นๆมิได้

๗)หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่ารัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้นและหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ

๒. หลักด้านหลักคุณธรรม (Ethics)

ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ หลักการคือหน่วยงานปลอดการทุจริตหน่วยงานปลอดจากการทำผิดวินัยและหน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณองค์ประกอบของคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากคอรัปชั่นหรือมีคอรัปชั่นน้อยลง คอรัปชั่นการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือ (corruption)โดยรวมหมายถึงการทำให้เสียหาย การทำลาย หรือการละเมิดจริยธรรมธรรมปฏิบัติและกฎหมาย สำหรับพิษภัยของคอรัปชั่นได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อนและเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลในทางลบต่อคุณธรรมของการบริหารจัดการอย่างร้ายแรงเมื่อพิจารณาเรื่องของคุณธรรมจึงควรพิจารณาเรื่องต่อไปนี้

๑)องค์ประกอบคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างโจ่งแจ้งหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายน้อยลง

๒)องค์ประกอบคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการปฏิบัติที่น้อยกว่าหรือไม่ดีเท่าที่กฎหมายกำหนดหรือปฏิบัติเช่นนี้น้อยลง

๓)องค์ประกอบคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการปฏิบัติที่มากกว่าที่กฎหมายกำหนดหรือปฏิบัติเช่นนี้น้อยลง

๔)องค์ประกอบคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายหรือปฏิบัติเช่นนี้น้อยลง

สำหรับการที่หน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณนั้นเป็นการกระทำผิดวิชาชีพนิยมได้แก่พฤติกรรมที่สวนทางหรือขัดแย้งกับองค์ประกอบของวิชาชีพนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการมีจรรยาบรรณวิชาชีพและการประพฤติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

๓. ด้านความโปร่งใส (Transparency)

ประกอบไปด้วยหลักการย่อย ๔ หลักการคือ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านโครงสร้างหน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้คุณ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้โทษหน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล

๑) ความโปร่งใสด้านโครงสร้าง ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้

(๑) มีการตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง เช่น มีคณะกรรมการตรวจสอบ คณะกรรมการสอบสวน

(๒) โปร่งใส เห็นระบบงานทั้งหมดได้อย่างชัดเจน

(๓) ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รับรู้การทำงาน

(๔) มีเจ้าหน้าที่มาด้วยระบบคุณธรรมมีความสามารถสูงมาอยู่ใหม่มากขึ้น

(๕) มีการตั้งกรรมการหรือหน่วยงานตรวจสอบขึ้นมาใหม่

(๖) มีฝ่ายบัญชีที่เข้มแข็ง

๒)ความโปร่งใสด้านให้คุณ ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้

(๑) มีค่าตอบแทนพิเศษในการปฏิบัติงานเป็นผลสำเร็จ

(๒) มีค่าตอบแทนเพิ่มสำหรับการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

(๓) มีค่าตอบแทนพิเศษให้กับเจ้าหน้าที่ที่ซื่อสัตย์

(๔) มีมาตรฐานเงินเดือนสูงพอเพียงกับค่าใช้จ่าย

๓)ความโปร่งใสด้านการให้โทษ ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้

(๑) มีระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

(๒) มีวิธีการพิจารณาลงโทษผู้ทำผิดอย่างยุติธรรม

(๓) มีการลงโทษจริงจัง หนักเบาตามเหตุแห่งการกระทำผิด

(๔) มีระบบการฟ้องร้องผู้กระทำผิดที่มีประสิทธิภาพ

(๕) หัวหน้างานลงโทษผู้ทุจริตอย่างจริงจัง

(๖) มีการปรามผู้ส่อทุจริตให้เลิกความพยายามทุจริต

(๗) มีกระบวนการยุติธรรมที่รวดเร็ว

๔)ความโปร่งใสด้านการเปิดเผย ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้

(๑) ประชาชนได้เข้ามารับรู้ การทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบ

(๒) ประชาชนและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดหาการให้สัมปทานการออกกฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ

(๓) ประชาชน สื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชนได้มีโอกาสควบคุมฝ่ายบริหารโดยวิธีการต่างๆ มากขึ้น

(๔) มีการใช้กลุ่มวิชาชีพภายนอก เข้ามาร่วมตรวจสอบ

๔. หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม

ระดับการให้ข้อมูลเป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชนเพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการและยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ เช่น การแถลงข่าวการแจกข่าว การแสดงนิทรรศการและการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ

หลักการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ ๔ หลักการคือ

๑.ระดับการให้ข้อมูลเป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชนเพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการและยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ เช่น การแถลงข่าวการแจกข่าว การแสดงนิทรรศการและการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ

๒.ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรกกล่าวคือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้นและประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆและการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆแล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟังรวมไปถึงการร่วมปรึกษาหารือ เป็นต้น

๓.ระดับการวางแผนร่วมกัน และการตัดสินใจ เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือกล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้นมีความรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจ และวางแผนเตรียมโครงการและเตรียมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการระดับนี้มักใช้ในกรณีที่เป็นเรื่องซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่นการใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการใช้อนุญาโตตุลาการเพื่อปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกันเป็นต้น

๔.ระดับการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจให้กับสาธารณชนเป็นระดับขั้นที่สูงสุดของการมีส่วนร่วมคือเป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการได้ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมของประชาชนและได้มีการพัฒนาสมรรถนะหรือขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้นจนอยู่ในระดับที่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด

๕. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability)

มีความหมายกว้างกว่าความสามารถในการตอบคำถามหรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมได้เท่านั้นยังรวมถึงความรับผิดชอบในผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ เป็นเรื่องของความพร้อมที่จะรับผิดชอบความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ โดยในแง่มุมของการปฏิบัติถือว่าสำนึกรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่บุคคลพึงแสดงออกเพื่อเป็นเครื่องชี้ว่าได้ยอมรับในภารกิจที่ได้รับมอบหมายและนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบประกอบด้วยหลักการย่อยดังนี้

๑)การมีเป้าหมายที่ชัดเจน

การมีเป้าหมายชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรกของระบบสำนึกรับผิดชอบกล่าวคือองค์การจะต้องทำการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้ชัดเจนว่าต้องการบรรลุอะไรและเมื่อไรที่ต้องการเห็นผลลัพธ์นั้น

๒)ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน

จากเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้ ต้องประกาศให้ทุกคนได้รับรู้และเกิดความเข้าใจถึงสิ่งที่ต้องการบรรลุและเงื่อนไขเวลาที่ต้องการให้เห็นผลงานเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เป็นเจ้าของ โครงการสร้างวัฒนธรรมนี้ร่วมกันเพื่อให้เกิดการประสานกำลังคนร่วมใจกันทำงาน เพื่อผลิตภาพโดยรวมขององค์การ

๓)การปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำเร็จของการสร้างวัฒนธรรมสำนึกรับผิดชอบอยู่ที่ความสามารถของหน่วยงานในการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในองค์การผู้บริหารให้ความสนับสนุน แนะนำทำการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพและมีการประสานงานร่วมมือกันทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆในองค์การ

๔)การจัดการพฤติกรรมที่ไม่เอื้อการทำงานอย่างไม่หยุดยั้ง

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงนับว่าเป็นเรื่องปกติและทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงมักจะมีการ ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเสมอหน่วยงานต้องมีมาตรการในการจัดการกับพฤติกรรมการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อให้ทุกคนเกิดการยอมรับแนวความคิดและเทคโนโลยีใหม่ๆ

๕)การมีแผนการสำรอง

ส่วนประกอบสำคัญขององค์การที่มีลักษณะวัฒนธรรมสำนึกรับผิดชอบต้องมีการวางแผนฟื้นฟู ที่สามารถสื่อสารให้ทุกคนในองค์การได้ทราบและเข้าใจถึงแผนและนโยบายขององค์การ และที่สำคัญคือต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องสมบูรณ์ อย่างเปิดเผย

๖)การติดตามและประเมินผลการทำงาน

องค์การจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลการทำงานเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอเพื่อตรวจสอบดูว่าผลงานนั้นเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพงานที่กำหนดไว้หรือไม่ผลงานที่พบว่ายังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดต้องมีการดำเนินการแก้ไขในทันทีขณะที่ผลงานที่ได้มาตรฐานต้องได้รับการยอมรับยกย่องในองค์การ

๖. หลักความคุ้มค่า (Value for Money)

หลักการนี้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นผลในการปฏิบัติอันเกิดจากการใช้หลักธรรมาภิบาลนั่นเองประกอบด้วย

๑)การประหยัด หมายถึง

๑.๑)การทำงานและผลตอบแทนบุคลากรเป็นไปอย่างเหมาะสม

๑.๒)การไม่มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์

๑.๓)การมีผลผลิตหรือบริการได้มาตรฐาน

๑.๔)การมีการตรวจสอบภายในและการจัดทำรายงานการเงิน

๑.๕)การมีการใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพ

๒)การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด หมายถึง

๒.๑)มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒)มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคล

๒.๓)มีการใช้ผลตอบแทนตามผลงาน

๓)ความสามารถในการแข่งขัน หมายถึง

๓.๑)การมีนโยบาย แผน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย

๓.๒)การมีการเน้นผลงานด้านบริการ

๓.๓)การมีการประเมินผลการทำงาน

๓.๔)ผู้บริหารระดับสูงมีสภาวะผู้นำ

เมื่อมีหลักการที่เป็นแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลแล้วหน่วยงานที่ต้องการใช้หลักการบริหารแนวใหม่ที่มุ่งสร้างธรรมาภิบาลสามารถประยุกต์ใช้ได้และวัดระดับการมีธรรมาภิบาลของหน่วยงานตนได้โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง

จากผู้ให้บริการและผู้รับบริการตลอดจนรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วในหน่วยงานการนำหลักการข้างต้นไปสร้างตัวชี้วัดและนำไปทดสอบจริงในหน่วยงานและสามารถแสดงผลให้เข้าใจได้ง่ายทำให้ผู้บริหารสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานของหน่วยงานให้มีธรรมาภิบาลมากขึ้นได้

ทำอย่างไรธรรมาภิบาลจึงจะยั่งยืน

เพื่อให้องค์กรของรัฐ เอกชนและทุกๆส่วนนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ให้กว้างขวางและยั่งยืนจำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญหลายๆปัจจัยที่นอกเหนือจากความตระหนักของบุคลากรในหน่วยงานและผู้บริหารแล้ว คือความต่อเนื่องหรือความยั่งยืนของการเป็นประชาธิปไตยและความมั่นคงของประเทศ (sustainability of democracy and national security) เพราะประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นพลวัต เพราะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและยังมีการอภิปรายกันถึงความหมายที่แท้จริงอยู่อย่างกว้างขวางแต่มิติที่สำคัญของประชาธิปไตยก็คือการแข่งขัน การมีส่วนร่วมและเสรีภาพในทางการเมืองการเป็นประชาธิปไตยและความยั่งยืนของประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่จะช่วงทำให้การบริหารจัดการที่ดีหรือธรรมาภิบาลคงอยู่ได้ เนื่องจากตราบใดที่ไม่เป็นเผด็จการประชาชนย่อมมีโอกาสแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายมีการตรวจสอบการดำเนินการของรัฐ ทำให้เกิดความโปร่งใสผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนตลอดหน่วยงานต่างๆมีสำนึกรับผิดชอบประชาธิปไตยจึงมีข้อดี คือเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่างๆเพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรงกระบวนการเป็นประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติ และระหว่างชาติได้ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิผลมีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันมีการควบคุมทางนโยบาย ประชาธิปไตยนำมาสู่การหลีกเลี่ยงทรราช การมีสิทธิเสรีภาพมีการแสดงความคิดของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ปกป้องความสนใจส่วนบุคคลมีความเท่าเทียมกันทางการเมืองและประชาธิปไตยแนวใหม่นำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพและความเจริญและที่สำคัญกระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการสร้างการเจริญเติบโตในด้านการสร้างความรับผิดชอบและสร้างปัญญาขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งแนวทางที่สำคัญที่สุดสำหรับประชาชนในการปกป้องและนำเสนอความสนใจของพวกเขา

การใช้กระบวนการประชาธิปไตยเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายการบริหารและทางสังคมตลอดจนการมีความเป็นธรรมมากขึ้นจัดเป็นเรื่องยากแต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่า การเมืองแบบประชาธิปไตยทำให้เกิดนิติธรรมเป็นส่งเสริมเสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพของประชาชนเกิดการเลือกตั้งได้ผู้จะทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติได้อย่างเสรีและเป็นธรรม

ประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งของการมีธรรมาภิบาลอันที่จริงแล้วธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกันอยู่ประเทศใดที่มิได้เป็นประชาธิปไตย การมีธรรมาภิบาลคงเกิดขึ้นได้ยากยิ่งเพราะไม่มีปัจจัยสำคัญของการเป็นธรรมาภิบาลหรือไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นหรือทำให้เกิดขึ้นได้ อาทิเช่น หลักของนิติธรรม นิติรัฐผู้มีอำนาจจะใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องมากกว่าเพื่อประชาชนโดยรวมทั้งนี้เพื่อให้คงความมีอำนาจของตนและพวกต่อไป กฎหมายกฎระเบียบต่างๆจึงเป็นไปเพื่อกำจัดฝ่ายตรงข้ามเสียมากกว่า

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นยากมากเพราะตราบใดที่ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการทำงานของภาครัฐได้ตราบนั้นผู้มีอำนาจสามารถทำงานได้ยากยิ่ง เพราะต้องคอยตอบคำถาม ต้องให้ข้อมูลให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนกลุ่มต่างๆมาร่วมรับรู้ ตัดสินใจและที่สำคัญหากใช้หลักการนี้มากๆ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง หรือถอดถอนอาจนำมาสู่การหลุดจากอำนาจได้

อนึ่งธรรมาภิบาลจะยั่งยืนต้องมีประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและความยั่งยืนของประชาธิปไตยจะเกิดได้ต้องมีประชาชนมีจิตสำนึกและพฤติกรรมในการเป็นประชาธิปไตยมีความเชื่อมั่นสถาบันประชาธิปไตย มีประสิทธิภาพทางการเมืองของประเทศมีทุนทางสังคมสูง มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ผู้นำเป็นผู้แทนประชาชนอย่างแท้จริงมาจากการเลือกตั้งของประชาชน

สันติภาพโลกเกิดขึ้นได้ตามแนวพุทธ

มวลมนุษยชาติโดยทั่วไปแท้จริงแล้วชอบความสงบสุข แต่ก็มักมีความขัดแย้งเกิดขึ้นมาเป็นระยะๆ ไม่ใช่แต่เฉพาะในประเทศเราเท่านั้น ต่างประเทศก็มีให้เห็นอยู่มากมายเกือบทุกยุคทุกสมัย ทั้งความขัดแย้งระหว่างชุมชน ในเมืองในประเทศ หรือระหว่างประเทศ ก็มีมาแล้วเช่นกัน แล้วผลที่ได้รับก็คือความสูญเสีย

ในอดีตก็มีบุคคลอยู่มากมายที่พยายามรณรงค์ในเรื่องความสงบสุข หรือสันติภาพโลกนั่นเอง มีบุคคลท่านหนึ่งซึ่งสนับสนุนเรื่องนี้มาโดยตลอด นั่นคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านได้สอนเรื่องราวเกี่ยวกับสันติภาพไว้มากมาย หลายคนคงสงสัยว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีหลักหรือธรรมะข้อใด ที่สามารถนำมาปรับใช้ในทุกยุคสมัยว่าคนเราต้องปฏิบัติตัวอย่างไรบ้างเพื่อส่งเสริมให้โลกเกิดสันติภาพได้

นิยามคำว่าสันติภาพโลกเป็นอย่างไร

เรื่องนี้มีการพูดถึงกันมาก ถ้าเอาในความรู้สึกคนทั่วไปก็พอเข้าใจว่าสันติภาพคือความสงบสุข ไม่มีการรบราฆ่าฟันกัน ไม่ว่าจะเป็นสงครามระหว่างประเทศหรือสงครามกลางเมืองก็ตาม สิ่งที่มนุษย์ปรารถนาโดยย่อแบ่งเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. ลาภ พูดง่ายๆ ว่ามีทรัพย์สินเงินทองใช้ก็รู้สึกดีใจมีความสุข

๒. ยศ

๓. สรรเสริญ

๔. สุข และสิ่งที่ไม่ต้องการคือ เสื่อมลาภ เช่น มีเงินอยู่แล้วหมดไปหรือมีคนมาแย่งชิงปล้นไป ถูกถอดยศศักดิ์ต่างๆ ทั้งหลายไป หรือถูกนินทาว่าร้ายดูถูกก็ไม่มีใครชอบ และมีความทุกข์ในชีวิต

เมื่อเรารู้แล้วว่าสิ่งที่คนต้องการ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และในการที่จะได้สิ่งเหล่านี้ขึ้นมาก็มีอยู่ ๒ อย่าง คือ ๑. สร้างขึ้นมา ๒. ไปชิงเขามา อย่างเช่นถ้าอยากจะได้ลาภก็ขยันทำงานเก็บเงินตัวเองก็รวยขึ้นๆ แบบนี้ก็ไม่มีใครว่าและไม่ได้ก่อภัยกับใคร แต่คนไหนที่อยากได้ลาภแล้วไปปล้น ขโมย หรือยักยอกเขาแบบนี้จะมีปัญหาระดับบุคคลต่อบุคคลก็กลายเป็นโจร ถ้าระดับประเทศก็อาจเกิดสงครามขึ้นได้ ซึ่งเมื่อย้อนดูในอดีตจะพบว่าเป็นอย่างนี้ คนปล้นบ้านเขาเรียกว่าโจร แต่คนปล้นเมืองเขาเรียกว่ามหาทรราช เช่น อเล็กซานเดอร์ มหาราช ที่ยกทัพไปตีไปปล้นเมืองต่างๆ มาเป็นของตนในสมัยก่อน ซึ่งวิธีการแบบนี้นั้นมีปัญหา

ดังนั้นในปัจจุบันวิธีการแบบนี้จึงไม่เป็นที่ยอมรับ โดยพื้นฐานประเทศใหญ่ที่มีความเข้มแข็งหรือแข็งแรงกว่า อยู่ๆ จะยกทัพไปยึดประเทศเล็กๆ โดยไม่มีเหตุผล สังคมโลกจะไม่ยอมรับ เพราะเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ถ้าเมื่อใดคิดไปเบียดเบียนเขาเมื่อไหร่จะมีปัญหาเกิดขึ้นทันที เกิดศึกสงครามขึ้นทันที แม้กระทั่งว่ากลุ่มๆ หนึ่งในประเทศเดียวกันจะไปเบียดเบียนทรัพยากรของอีกกลุ่มหนึ่งยังมีปัญหาเลย ไม่ว่าจะไปเบียดเบียนเอาลาภ หรือยศถ้ามีการสงวนเอาไว้ว่า หากต่างคนต่างต้องการยศก็ต้องทำงานจนกระทั่งเกียรติยศสูงส่งขึ้น อย่างนี้ไม่มีปัญหาเพราะเป็นไปในทางสร้างสรรค์ แต่ถ้าเมื่อใดใช้วิธีการไปชิงมาละก็จะเกิดเรื่อง ก็คือว่าจะไปแย่งชิงเอาเกียรติยศจากคนอื่นเขามา โดยทางที่ไม่ชอบก็จะมีเรื่องอีกมันจะเกี่ยวโยงกับเรื่องที่ ๓ คือ สรรเสริญ อยากให้เขาชื่นชมยกย่องสรรเสริญเพื่อให้ตัวเองเด่น รู้สึกว่าทุกคนต้องการความภูมิใจ รู้สึกว่าตัวเองแน่กว่าคนอื่นเขา ถ้าใช้วิธีการทำความดีจนทุกคนยอมรับและชื่นชมแบบนี้ไม่มีปัญหา เพราะเป็นการสร้างสรรค์คุณธรรมฝ่ายบวก แต่อีกประเภทที่อยากให้ตัวเองเด่นจะต้องเหยียบชาวบ้านลง คือการไปดูถูกคนอื่นเขาในเรื่องของยศนั้น ถ้าต้องการยศให้สูงโดยสร้างผลงานจนทุกคนยอมรับเกียรติยศก็จะมาเอง ตำแหน่งหน้าที่การงานก็ขึ้นแต่ถ้าคนไหนต้องการความก้าวหน้าในองค์กร แล้วใช้วิธีการไปเลื่อยขาเก้าอี้คนอื่นเขาก็จะมีปัญหา เกิดการแตกแยกแบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่า แต่ละคนหวาดระแวงกันก็มีปัญหาเกิดขึ้น

สรรเสริญก็เช่นเดียวกัน หากใครต้องการคำยกย่อง ทำความดีซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนคนมองเห็นแล้วยอมรับ สังคมชื่นชมแบบนี้เป็นสิ่งที่ดีไม่มีปัญหา หรือประชาชาติไหนที่ต้องการให้คนยอมรับ ก็ใช้วิธีการพัฒนาคุณธรรมของคนในชาติ มีความเอื้อเฟื้อเสียสละ มีระเบียบวินัย อันนี้ไม่มีปัญหา เหมือนประเทศญี่ปุ่นที่เกิดสึนามิครั้งใหญ่ บ้านเรือนเสียหายพังเป็น

แสนหลัง ทั่วโลกเห็นใจ พอเห็นคนเจ็บคนตายและความเสียหายขนาดนี้ แต่ว่าแต่ละคนนั้นมีน้ำใจต่อกัน ไม่มีการจลาจลวุ่นวาย เป็นระเบียบกันหมด ทั่วโลกเห็นแล้วทึ่งว่าทำได้อย่างไร คำชื่นชมก็หลั่งไหลเข้ามาสู่ญี่ปุ่นที่กำลังลำบากอยู่ขณะนั้น และฉายให้เห็นถึงความโดดเด่นในคุณธรรมของประชาชาติดี ที่ทั่วโลกเมื่อได้ยินก็น้ำตาซึมถึงความดี ความเสียสละของเขา เด่นอย่างนี้ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเมื่อไหร่อยากเด่นโดยการไปเหยียบเขาให้จมลง โดยตัวเองอยู่เฉยๆ ไม่ทำอะไรเลย อย่างนี้มีปัญหาแน่นอน เราจะเห็นบางคนอยากเด่นโดยใช้วิธีการโจมตีใส่ร้ายคนอื่น แต่ตัวเองไม่ได้สร้างอะไรเป็นผลดีเลย แต่ใช้วิธีโจมตีคนอื่นว่าคนอื่นเลวหมด ตัวเองดีคนเดียว ไม่สร้างสรรค์แบบนี้ก็มีปัญหาเพราะใช้การทำลาย หรือว่าจะให้ประชาชาติตัวเองเด่นก็ไปดูถูกชาติอื่นเขา คนชาติอื่นมันสู้เราไม่ได้แล้วเรียกเขาด้วยความดูถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม กดขี่ข่มเหงเขาอย่างนี้จะมีปัญหา แม้กระทั่งการดูหมิ่นระหว่างชนชาติ การเหยียดสีผิวก็เกิดเรื่องได้ตลอด การปลุกระดมให้มีการดูหมิ่นเกลียดชังกัน มองอีกพวกหนึ่งเป็นพวกแมลงสาป เป็นส่วนเกินของประเทศต้องฆ่ามันทิ้งให้หมด เจอกันดีๆ ไม่รู้จักกัน ไม่ได้โกรธเคืองอะไรกัน แต่ฆ่ากันแบบนี้เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง สันติภาพหมดลงทันที

เมื่อใดที่เราต้องการลาภ ยศ สรรเสริญ สุข โดยทางมิชอบ เพราะคาดหวังว่าสิ่งเหล่านั้นจะทำให้เรามีความสุข เมื่อนั้นสันติภาพจะหมดไป แต่เมื่อใดที่คนคิดจะได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือบางทีไม่ได้หวัง แต่ทำในเชิงบวกแล้วมันจะมาเอง แล้วอยู่ด้วยความสุข เมื่อนั้นสันติภาพจะเกิดขึ้นเพราะฉะนั้น โดยพื้นฐานที่ถูกต้องที่สุดคือ ต้องมีความเคารพแม้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่นเขา อย่าไปดูถูกเขาว่าไม่มีความรู้หรือยากจน เพราะทุกคนบนโลกมีต้นทุนเหมือนกัน คือ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ที่บุคคลอื่นจะละเมิดไม่ได้

สันติภาพของโลกคืออะไร

โดยสรุปทั้งหมดว่า เมื่อใดที่มนุษย์อยู่ด้วยกันด้วยการไม่เบียดเบียนกัน และเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อกัน นั่นคือเป็นทางมาแห่งสันติภาพของโลก แล้วทำอย่างไรให้เกิดสันติภาพโลกขึ้นมาได้ ก็คือ

๑. ชาวโลกต้องมีความคิดที่ตกผลึกร่วมกัน ความคิดตรงกันหมด ที่เป็นสากลข้ามพ้นความเชื่อทางศาสนา ว่าอะไรคือคุณธรรมพื้นฐานที่มนุษย์พึงมี ซึ่งเรื่องนี้คิดว่ามันหาจุดร่วมกันได้ เช่นศีล ๕ข้อที่ ๑ ไม่ฆ่า ทำร้าย ทรมาน ชีวิตอื่น อันนี้เป็นพื้นฐานที่ทุกศาสนาค่อนข้างจะเห็นด้วย เป็นความดีสากล

๒. ไม่ปล้น ขโมย เบียดเบียน ยักยอกของคนอื่นเขา แบบนี้ทุกคนก็รับได้

๓. ไม่ไปเบียดเบียนในเรื่องตัวบุคคล ไม่เจ้าชู้ ลูกเขาเมียใครอยากได้ก็ลุยเข้าไปเลย แบบนี้คนเขาก็ไม่ยอมรับ ต้องรู้จักเคารพในสิทธิ์ของบุคคลอื่น

๔. ไม่โกหก เพราะไม่มีใครชอบให้คนอื่นมาหลอกลวงเราได้

๕. เรื่องสุรา ยาเสพติดทั้งหลายก็ต้องเว้น

พื้นฐาน ๕ ข้อนี้ เป็นความดีสากลที่คนทั้งโลกให้มีความเห็นตรงกัน อย่างนี้ถือว่าสันติภาพโลกเริ่มเกิดขึ้นแล้ว ๘๐% แล้วมาดักข้างหน้าและหลังอีก ๒ อย่าง ก็จะสมบูรณ์ ดักหน้าคือเอาทานนำหน้า ให้ทุกคนเอื้อเฟื้อและมีเมตตาจิตต่อกัน พอปลูกฝังอย่างนี้แล้ว ศีล ๕ ก็จะเกิดง่าย พอคิดจะให้ได้แล้วความคิดที่จะทำลายมันก็จะลดลง และส่วนที่มาต่อท้ายคลุมหลังคือ เรื่องของภาวนา เพราะเมื่อไรที่ใจคนสงบนิ่งได้เราจะสัมผัสความสุขจากภายในได้ คนที่ไปแย่งชิงเบียดเบียนคนอื่นเขานั้นเป็นเพราะเขาคิดว่า ถ้าเขาได้ทรัพย์สินเงินทองคนอื่นมาเขาจะมีความสุข มีเป้าหมายคือความสุข แต่ว่าไปผิดทางแค่นั้นเอง แต่ถ้าเมื่อไรที่ใจคนนิ่งๆ ที่ศูนย์กลางกาย เขาจะสัมผัสกับความสุขอีกแบบหนึ่ง คือ ความสุขที่เกิดจากใจที่สงบ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ตรัสว่า นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง สุขอื่นยิ่งกว่าใจหยุดใจนิ่งไม่มี คือความสุขที่เกิดจากใจเป็นสมาธิ(Meditation)นั้น มันประณีตสูงส่งกว่าความสุขแบบอื่นทั้งหมด มันเป็นความสุขแบบเย็นๆ อิ่มจากข้างในออกมา ใครเจอความสุขแบบนี้แล้วเขาจะพบว่านี้คือความสุขที่แท้จริง ความสุขจากเนื้อหนังมังสา ทรัพย์สินจากภายนอกนั้น ก็เป็นแค่ความเพลิดเพลินระดับหนึ่งเท่านั้น ความสุขจากใจที่สงบมันประณีตกว่า อิ่มกว่า คุณภาพเหนือกว่า พอเจออย่างนี้แล้วความยึดติดอะไรจากภายนอกจนเกินไปมันจะไม่มี และรู้สึกมีความรักต่อคนทั้งโลก อยากให้คนทั้งโลกได้พบกับความสุขอย่างนี้บ้าง ความรักในมวลมนุษยชาติจะบังเกิดขึ้น ความรู้สึกเบียดเบียนจะถูกขับหายไปหมด

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์ครั้งที่ ๒๗,กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, **ธรรมภิบาล**, กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ.**เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลชมเชย ลักษณะวิชาการเมืองเรื่อง การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๑-๒๕๔๒.

ประพีร์พรรณ ภาณวะวัฒน์. “ทศพิธราชธรรม สิงคาลกสูตร และธรรมาภิบาล”. ใน**สำนักงานสภาพัฒนาการการเมือง สถาบันพระปกเกล้า/เอกสารเผยแพร่/บทความ**,<http://www.pdc.go.th/th/content/๙๗/๑๑๕.html>.

ประสิทธิภาพการบริหารงานศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการ

พระครูเกษมอรรถากร
หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดระยอง
E-mail address: n.wirat@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาอุปสรรค เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า ด้านบุคลากร พระสังฆาธิการขาดการปรึกษาคำแนะนำจากชุมชนและภิกษุสงฆ์ภายในวัด และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์มีจำนวนน้อย และภิกษุ สามเณรที่จะบวชเรียนทางธรรมค่อนข้างหายาก ด้านการศึกษา คือการจัดการศึกษาของพระสังฆาธิการไม่ประสบผลสำเร็จ และขาดความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ด้านสื่ออุปกรณ์ ได้แก่ สื่อ อุปกรณ์ ตำรา ไม่ทันสมัย และไม่ก่อให้เกิดความน่าสนใจในการเรียนรู้ ด้านกระบวนการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษา ส่วนข้อเสนอแนะ ด้านบุคลากร ได้แก่ พระสังฆาธิการ ควรมีที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำจากชุมชนและภิกษุสงฆ์ ในทุกระดับ และควรมีการสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา และคณะสงฆ์ควรสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนและภิกษุ สามเณร ที่จะบวชเรียนทางธรรม ในพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา ได้แก่ ควรใช้หลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ โดยให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้านสื่ออุปกรณ์ ได้แก่ ผู้บริหารควรมีความรู้ และเข้าใจในเรื่องอายุการใช้งานของสื่อ อุปกรณ์ ตำรา พร้อมมีการปรับให้ทัน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ในการเรียนรู้ ด้านกระบวนการ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ควรมีการวางแผนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ ประสิทธิภาพ, การบริหารกิจการคณะสงฆ์, ด้านการศึกษา, ของพระสังฆาธิการ

ABSTRACT

The findings from study of Problems , Obstacles and Suggestions about Efficiency in Sangha Administration towards Religious Education of Sangha Administrators, found that, the personnel, Sangha Administrators lacked of advising from community and monks in the monastery and personnel lacked of knowledge for the advise in Sangha Organization and monks and noivces will come to be ordained to study Dhamma rarely. For the education, educational management of Sangha administrators was not successful and Sangha administrators lacked of knowledge and understand for educational management of Phrapariyattidhamma. For material equipment media such as media equipment , textbook out of modern, not impress to learning. For the process such as exchange of education happens very fast and had the obstacle for educational management. And Suggestions : personnel such as Sangha Administrators should have the advisors committee to introduce the the community and monks in the province and Sangha administrators should have the educated personnel recruitment on education of Sangha organization, Sangha administrators should create the confidence to the people and monks, novices to be ordained to study Dhamma in Buddhism . For education, such as Sangha administrators should use the participative education system and decentralize to educated persons to

participate the educational management. Material media such as administrators should have the knowledge and understand the period of expiration of media, material, text work. And be ready for unexpected events including for making interesting learning. For the process such as Sangha administrators should plan for welcome the change of education as soon as possible
Keywordas : Efficiency, Sangha administration, Sangha Education

บทนำ

พระพุทธศาสนากับการส่งเสริมการศึกษา เป็นของคู่กัน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยผู้นับถือ พระพุทธศาสนาเข้าใจเป็นอย่างดี เพราะว่า พระสงฆ์ผู้เป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย มีบทบาทมากในการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาตั้งแต่ในอดีต จนถึงปัจจุบัน เพราะในอดีตที่ผ่านมาผู้ที่มีความประสงค์จะศึกษาเล่าเรียนในวัดโดยการอยู่ปรนนิบัติพระสงฆ์ และเรียนหนังสือไปด้วย ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าบุคคลหลายท่านที่ประสบความสำเร็จทางด้านการศึกษา ส่วนใหญ่จะมาจากวัด และเมื่อเราย้อนกลับไปดูในอดีต จะพบว่า พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านการศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมให้ใช้วัดเป็นสถานที่เรียนหนังสือของกุลบุตร จนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา พระสงฆ์จึงมีบทบาทน้อยลง เพราะการศึกษาเริ่มเดินออกจากวัด แต่ถึงกระนั้น พระสงฆ์ก็ยังให้การสนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งตราบใดที่ประชาชนของประเทศไทยยังนับถือพระพุทธศาสนา และมองเห็นว่าศาสนามีส่วนสำคัญต่อการดำรงชีวิต และเป็นศาสนาประจำชาติไทย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ และเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ช่วยส่งเสริมความรู้สึกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม และความเป็นชาติ เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในสังคม คนไทยจึงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทย โดยได้นำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้หลักธรรม คำสอนฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจคนไทยให้มีความเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม[๑]

สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษา หรือที่เรียกว่า งานศาสนศึกษา เพื่อช่วยเหลือการศึกษาของสังคมไทย และพัฒนาประชาชนในชาติให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุขมา โดยบทบาทดังกล่าวมีทั้งบทบาทนำ และบทบาทตาม และสนับสนุนส่งเสริม[๔] โรงเรียนเป็นสถาบันอีกหนึ่งสถาบันทางสังคมที่เกิดจากความต้องการทางสังคม เพื่อทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่สมาชิกในสังคม โดยให้การศึกษา และอบรม สั่งสอน เพื่อพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม ศีลธรรม วัฒนธรรมอันดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และพอใจที่จะฝึกฝนร่วมกันกระทำภารกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถตามค่านิยมของสังคม รวมทั้งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางสายสามัญ อาชีพ ศีลธรรมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติในแนวทางที่เหมาะสมตามขอบเขตศีลธรรมทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายใน พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผลสิ่งต่างๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุและส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์ และเป้าหมายนั้นๆ มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิด พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของพระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบ ด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธ

---

[๑] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช),**บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐ - ๑๒.

องค์จึงอยู่บนหลักของเหตุและผล ปัญหาใดๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคมตลอดจนปัญหาการศึกษา สามารถแก้ไข ได้ด้วยหลักคำสอน และวิธีสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหาของมนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ ข้างนอก คือ แล้วแต่เหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหาตามหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว[๒] การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านศาสนศึกษา คือการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม. ๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคม ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริม การศาสนศึกษา” ให้ดำเนินไปด้วยดี[๓]

๑ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น ถือว่าเป็นงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ที่เข้ามารับตำแหน่งหรือบทบาททางคณะสงฆ์แล้ว ต้องมีภาระงานในคณะสงฆ์อยู่ในความรับผิดชอบ และต้องดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับของสาธุชนทั่วไป ซึ่งการจะปฏิบัติหน้าที่หรืองานให้มีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องมีเรื่องของการบริหาร การวางแผน เพื่อดำเนินงานตามกระบวนการที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย คำว่าประสิทธิภาพ เป็นเรื่องของการใช้ปัจจัยและกระบวนการในการดำเนินงานโดยมีผลที่ได้รับเป็นตัวกำกับการแสดงประสิทธิภาพของการดำเนินงานใดๆ อาจแสดงค่าของประสิทธิภาพในลักษณะของการเปรียบเทียบ ระหว่างค่าใช้จ่ายในการลงทุนกับผลกำไรที่ได้รับซึ่งถ้าผลกำไรมีค่ามากกว่าต้นทุนก็ยิ่งแสดงถึงประสิทธิภาพมากขึ้น ประสิทธิภาพอาจไม่แสดงเป็นค่าประสิทธิภาพเชิงตัวเลข แต่แสดงถึงการบันทึกถึงลักษณะการใช้เงิน วัสดุ คน และเวลา ใช้การปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่าและเหมาะสม ประหยัด ไม่มีการสูญเปล่าเกินความจำเป็น รวมถึงมีการใช้กลยุทธ์ หรือเทคนิควิธีการที่เหมาะสม สามารถนำไปสู่การบังเกิดผลได้เร็ว[๔] โดย ชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพในระบบราชการมีความหมายรวมถึงผลิตภาพและประสิทธิภาพ โดยประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่วัดได้หลายมิติ ตามแต่วัตถุประสงค์

แนวคิด ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพนั้น หมายถึง การทำงานที่ได้ผลดังที่คาดหมายไว้ หรือเกินความคาดหมายก็ได้ ดังที่ได้ยกตัวอย่างนักวิชาการหลายๆ ท่านไว้เพื่อที่ได้ศึกษาหลายๆ แนวคิด ดังนี้ ว่า องค์การจะมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้โดยอาศัยสมาชิกภายในองค์การและการจัดวางระบบทำงาน รวมทั้งการจัดโครงสร้างการบริการตลอดจนผู้นาที่มีประสิทธิภาพสถานการณ์จะเกิดขึ้นได้โดย

๑. การติดต่อสื่อสารที่ดี ของทั้งภายในองค์การกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การและการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลภายในองค์การ ทำให้องค์การสามารถดำรงอยู่ได้และมีประสิทธิภาพเพราะความเข้าใจกัน ความสามารถในการสื่อความหมายให้ตรงกันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์การ

๒. ความคล่องตัวของการทำงานในองค์การ ความคล่องตัวของการบริหารงานระหว่างฝ่ายต่างๆ สามารถติดต่อถึงกันโดยไม่มีขั้นตอนที่สลับซับซ้อน ความคล่องตัวของพนักงานในการปฏิบัติงานมีอิสระในการทำงาน และการตัดสินใจในงานบางอย่าง

๓. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นความสามารถขององค์การที่จะกระตุ้นให้สมาชิก ในองค์การให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ของพนักงานจะช่วยให้ประสิทธิภาพการทำงานดีขึ้น

๔. ความผูกพันกับองค์การ หมายถึง ความเป็นส่วนหนึ่งขององค์การความเข้าใจกัน ความมีมนุษย์สัมพันธ์ต่อกัน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะสมาชิกร่วมกันทำงาน และมีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน

---

[๒] พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ร่มโพธิ์แก้ว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๑.

[๓] พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโ**ญ**), **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา,** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

[๔] สมใจ ลักษณะ, **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๖), หน้า ๖ - ๗.

๒. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารการบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทางานร่วมกันของกลุ่มบุคคล ในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใด ย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมมีนักบริหาร นักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการบริหาร ไว้ ดังนี้

๑) หน้าที่ทางการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่ง การประสานงาน และการควบคุม

๒) ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกายจิตใจไหวพริบ การศึกษา หาความรู้เทคนิคการทำงานและประสบการณ์ต่างๆ ๓) หลักการบริหาร ซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร ๑๔ ข้อ คือ (๑) หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (๒) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (๓) หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (๔) หลักการธำรงไว้ซึ่งสายงาน (๕) หลักการแบ่งงานกันทำ (๖) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (๗) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนร่วม (๘) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (๙) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (๑๐) หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (๑๑) หลักของความเสมอภาค (๑๒) หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (๑๓) หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (๑๔) หลักของความสามัคคี[๕]

กระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การจัดการองค์การ การวางแผน การติดตาม และการควบคุม การทำกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป นำทั้งศาสตร์ และศิลป์ มาใช้ในการทำงานร่วมกัน เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยการบริหารอย่างเหมาะสม และใช้กระบวนการบริหารอย่างมีระบบ[๖] การดำเนินงานตามลำดับขั้น อันประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และ การควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น ซึ่งการบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

การดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงาน เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรม ดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การบริหาร แบ่งได้ ๒ นัย คือ

๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺห ปริหริต สมตฺโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป

---

[๕] Henri, Fayo, **Industrial and General Administration**, (New York : Mc-Grew Hill, ๑๙๓๐), p. ๑๗-๑๘.

[๖] ศจี อนันต์นพคุณ, **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ,** (สงขลา : ชลบุตรกราฟฟิก, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการจัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง ซึ่งเป็นการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจและการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาว ขององค์การประกอบด้วยการกำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอก และมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็งอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท[๗] หรือบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่างๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง

การบริหาร ต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติในการบริหารงานต้องอาศัย บุคคล เงินทุน อุปกรณ์ และการจัดการ และควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ และได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์การ ดังนี้ วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่าจะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอนทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามา ซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนและการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่างๆ ขององค์กรใดที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้พนักงานได้ รู้ว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง[๘] หลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาระสำคัญของ การบริหารในข้อ นี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้ายจะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหาร เป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผล และประสิทธิภาพ คำว่าประสิทธิผล หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่าย

---

[๗] สมยศ นาวีการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์,** (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

[๘] สุพิณ เกชาคุปต์, **การจัดการปฏิบัติงาน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๙๒ - ๙๓.

ต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔. การบริหาร เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จากัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหาร จะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

การบริหารงาน ในทางพระพุทธศาสนา เป็นการบริหารโดยใช้ประสบการณ์เป็นหลัก มุ่งเน้นในทฤษฎีของพระพุทธเจ้า ดังนั้น สิ่งที่นำมาใช้ในการบริหารงานทางพระพุทธศาสนาก็คือ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดังที่นักวิชาการได้กล่าวถึงคุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปริหานิยธรรมของกษัตริย์วัชชีหรือวัชชีอปริหานิยธรรมธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ๒ อย่าง คือ

๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ๒) พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่าพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมืองพร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม ๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้นเห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ๕) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือฉุดคร่าขืนใจ ๖) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชีทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป ๗) จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้างหมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มาพึงมาสู่แว่นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุกอปริหานิยธรรมประการนี้พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่าเมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแยกให้แตกสามัคคี[๙] ดังนั้นนักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่าพละ ๔ ประการ คือ[๑๐]

๑) ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด ๒) วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร ๓) อนวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต ๔) สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษย์สัมพันธ์ พละ หรือกำลังแห่งคุณธรรม[๑๑] ทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือนักบริหารจะสามารถวางแผนจัดองค์การแต่งตั้งบุคลากรอำนวยการและควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาดขยันสุจริตและมนุษย์สัมพันธ์ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้ โดยคุณธรรมสำหรับผู้บริหารคือนักบริหารทุกประเภท ตั้งแต่ระดับนานาชาติระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์การ หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนถึงตนเอง ควรมีวินัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วยในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาส ก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดีควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วยผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าวเพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาวในการปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่นๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรมซึ่ง

---

[๙]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

[๑๐]พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๔๔ - ๔๕.

[๑๑]องฺ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๑๐.

หมายถึงความเที่ยงตรงไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริงนักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอโดยไม่มีอคติ เข้ามาประกอบการตัดสินเป็นอันขาดซึ่งอคตินั้นได้แก่ความลำเอียงมี ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก ๒) โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง ๓) โทสาคติ ลำเอียงเพราะเขลา ๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว และนอกจากนี้ นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่งคือขันติความอดทนนักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวการณ์ต่างๆ ๓ ประการ คือ ๑) อดทนต่อความลำบาก ๒) อดทนต่อความตรากตรำ ๓) อดทนต่อความเจ็บใจ ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลาย ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อโลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี หลักสำคัญในการประพฤติปฏิบัติตนของผู้บริหารนอกจากจะใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่นชุมชนสังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์การอื่นเป็นต้น จึงสามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพึงนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของหน่วยงาน ดังนี้ ๑) คุณธรรมในการดำรงตนเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ และจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติ เป็นสัปปุริสชน มีคุณธรรม เพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์หมวดธรรม ที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปปุริสธรรม นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น[๑๒]

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการ นับว่าเป็นภาระงานที่หนัก และมีความยากง่ายที่แตกต่างจากการบริหารในส่วนงานอื่นๆ เพราะจำต้องเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย และในสภาพการณ์เฉพาะที่ว่าพระสงฆ์ จะต้องอยู่ภายใต้หลักของกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ตลอดทั้งหลัก พระธรรมวินัย พ.ร.บ.คณะสงฆ์กฎมหาเถรสมาคม อันเกี่ยวเนื่องด้วยการปกครอง หรือแม้แต่กระทั่งวัฒนธรรมประเพณีความคิด ความเชื่อ ของผู้คนแต่ละท้องที่ ท้องถิ่น ที่มีความแตกต่างกัน ก็ยิ่งเพิ่มความยากง่ายต่อการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการ

ส่วนงานด้านศาสนศึกษา คือการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่ง ที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม. ๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”[๑๓] การจัดการ ศาสนศึกษาดังกล่าวว่า คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อวิชาแล้วคงอนุมานโดยมีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ ๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ ๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา ๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา ๗.เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ ๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม[๑๔] และบทบาทที่วัด และพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษาการเผยแผ่ และการสงเคราะห์ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้นเป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสกอุบาสิกาให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติดังกล่าวนี้จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจจธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือ การศึกษา

---

[๑๒]มัณฑนา อินทุสมิต, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา**, (เลย: สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖.

[๑๓]สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **รายงานการเสวนาเรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย,** พ.ศ. ๒๕๔๓, (เอกสาร).

[๑๔]พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ), **เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา,** หน้า ๔๑.

โดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือ พระพุทธศาสนานั่นเอง สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่ง ที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ ดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม”และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓ - ๙ ๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุง ใหม่ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้หลักธรรม และหากพระภิกษุเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธ ศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำนุ บำรุง สนับสนุนฐานันดร พระราชทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหน เพียงใดเมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใด มีความรู้ ถึงชั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาบาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่า มหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้ ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาสงฆ์) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรมผสมผสานกันไป และเพื่ออนุวัฒน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิชาการพระพุทธศาสนายังเป็นแกนหลักในการศึกษา ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระและวิปัสสนาธุระ จึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาเล่าเรียน เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาชีวิต โดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาธรรมวินัย ให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคาสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ผู้เรียนจะน้อมนาเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไรและ เมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่าปริยัติ

๒) ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจาและใจ กล่าวอีกในหนึ่ง ก็คือนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานชีวิตให้เหมาะสมกับฐานของตน เรียกว่า ปฏิบัติ

๓) ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระอรหัตสาวิกา และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมา เป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมชั้นนั้นๆตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้น ไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเองคือ เป็นปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า ปฏิเวธ

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คณะสงฆ์มีความพยายามที่จะปฏิรูปอย่าตลอดเวลา ซึ่งจากเอกสารหลักฐานที่นักวิชาการทั้งการศึกษา และนักการศาสนากล่าวไว้สามารถ สรุปได้ดังนี้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น เป็นการจัดการศึกษาที่เรียกว่า "การศาสนศึกษา" จัดโดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ จัดเพื่อตัวบุคคล ระดับที่ ๒ จัดเพื่อพระศาสนาระดับที่ ๓ จัดเพื่อสังคม ๑. การจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล การจัดการศึกษาเพื่อตัวบุคคล คือภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชมาจะต้องศึกษาหลักเบื้องต้นคือพระวินัย การศึกษาพระวินัยก็คือศึกษาเรื่องศีลของภิกษุสามเณร ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง ทำได้ถูกต้อง ตลอดถึงศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอด คือหลุดพ้นจากความทุกข์ เช่นศึกษาและปฏิบัติกรรมฐาน การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นการจัดให้เฉพาะตัวบุคคล ได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ และเอาตัวรอดได้ โดยจะเรียนตามอัธยาศัย เรียนจากตำรา หรือจากครูอาจารย์ก็ได้ ๒.การจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา การจัดการศึกษาเพื่อพระศาสนา คือจัดหลักสูตรให้เป็นประโยชน์ในเชิงธำรงรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเข้าไว้ ได้แก่ การเรียนนักธรรมและบาลี หลักสูตรที่ใช้เรียนก็มีเนื้อหาที่มีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยนำพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ มาย่อแล้วเรียนกัน เรียนเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา เรียกกันว่าเรียนพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่และสืบต่อมาได้ทุกวันนี้โดยไม่สูญหายหรือผิดเพี้ยนไป และมีการสืบทอดพัฒนาตลอดมาก็เพราะได้อาศัยการศึกษาเล่าเรียนแบบนี้ ๓. การจัดการศึกษาเพื่อสังคม การจัดการศึกษาเพื่อสังคม การศึกษาแบบนี้เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคม คือลูกชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา กล่าวคือสมัยแรกๆ รัฐไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ทำให้ลูกชาวบ้านผู้ใฝ่รู้แต่ยากจนไม่มีโอกาสได้เรียน จึงอาศัยมาบวชเป็นสามเณรจึงได้เรียน การเรียนแบบนี้เรียกกันว่า "พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ" คือเรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไปกับเรียนทางธรรมตามแบบที่ ๒ เมื่อเรียนจบแล้วก็สึกหาลาเพศไป และสามารถใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปได้ การจัดการศึกษาแบบนี้จึงเป็นการช่วยเหลือสังคมหรือผลิตคนที่มีคุณภาพให้สังคมได้ทางหนึ่ง ยังมีการจัดการศึกษาอีกประเภทหนึ่งที่นับเข้าในระดับนี้ คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทั้งสองแห่งนี้สอนระดับปริญญา พื้นฐานของภิกษุสามเณรที่จะเข้าเรียนต้องผ่านการศึกษา ๓ ระดับข้างต้นมาก่อน การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็เพื่อผลิตพระบัณฑิตออกไปรับใช้พระศาสนาและช่วยเหลือสังคม คือเมื่อเรียนกันจบแล้วหากยังบวชอยู่ไปก็รับใช้ พระศาสนา หากสึกออกไปก็ไปรับใช้สังคม เป็นประโยชน์ต่อสังคม[๑๕]

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ในอนาคต ควรประกอบด้วยการจัดการศึกษา ที่คำนึงถึงหลักการ ๔ ประการ ได้แก่ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติ ตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนร่วมอยู่ในระบบการจัดการศึกษาของชาติไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาทุกระดับ อันจะช่วยเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นเอกภาพเชิงนโยบายในการจัดการศึกษา และใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างได้ประโยชน์สูงสุด รวมทั้งบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเชิงความรู้คู่คุณธรรม ในด้านหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ควรจำแนกหลักสูตรออกเป็น ๓ ประเภท ตามสภาพของผู้เรียน การสร้างหลักสูตรควรดำเนินการโดยคณะผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยคำนึงหลักการจัดการศึกษาทั้ง ๔ ประการ ร่วมกับภิกษุภาวะและวินัยสงฆ์ ในด้านการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ หน่วยงานผู้ดูแลควรเตรียมการแก้กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาตาม

---

[๑๕] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) **บทบาทพระสังฆาธิการกับงานศาสนศึกษาสงฆ์,** หน้า ๙๖.

โครงการศึกษาของชาติ พัฒนาบุคลากรวิชาชีพ สร้างความมั่นคงและสวัสดิการแก่บุคลากร และการที่มหาวิทยาลัยจะออกนอกระบบหรือที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐนั้นจะมีผลดีผลเสียอย่างไร คำว่าออกนอกระบบนั้นคืออย่างไร เป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ และผู้เขียนเองได้พยายามติดกระแสแนวคิดนี้จากบทความทางวิชาการ แนวคิดจากนักวิชาการมานาน และคราวใดได้เจอครูบาอาจารย์ในมหาวิทยาลัย หากสบโอกาสเหมาะก็จะพยายามสอบถามความคิดเห็นเสมอ รวมไปถึงสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา ตลอดทั้งสอบถามความห่วงใยของพ่อแม่ผู้ปกครอง แม้จะเป็นการสอบถามสนทนา พูดคุยแบบไม่เป็นกิจจะลักษณะ เพื่อนำมาสะสมความคิดเห็นและวิเคราะห์เนื้อหาของความคิดเห็นนั้นมาเป็นระยะๆ จึงต้องการเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณะชนให้รับทราบเท่าที่ผ่านมาการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปที่ความเลิศทางวิชาการ มุ่งความเป็นอิสระทางวิชาการ บางแห่งก็เน้นวิชาการแบบไม่มองบริบทรอบข้างอันเป็นฐานวิถีชีวิตแห่งตน หรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมของสังคมแห่งตน อันนี้รวมไปถึงมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วย เพราะมหาวิทยาลัยของพระสงฆ์ โดยวัตถุประสงค์พื้นฐานแล้วเน้นในวิชาการด้านพระพุทธศาสนา มุ่งให้เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัยในทางวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถที่จะนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทั้งในและต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน เป็นสถาบันหลักที่ต้องเตือนสติทางสังคม ในคราวที่สังคมเพลี่ยงพล้ำเดินผิดทาง หรือเพื่อป้องกันมิให้สังคมเดินไปในทิศทางผิดพลาดอันจะก่อให้เกิดปัญหาและนำความหายนะมาสู่สังคมและต่อสถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย[๑๖]

บทสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านศาสนศึกษา จะมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามที่คณะสงฆ์ตั้งไว้ พระสังฆาธิการ ควรมีที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำจากชุมชนและภิกษุสงฆ์ในจังหวัด ควรมีการสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้เพียงพอแก่การจัดการศึกษา และควรสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนและภิกษุ สามเณร ที่จะบวชเรียนทางธรรม ในพระพุทธศาสนา ส่วนทางด้านการศึกษา ควรใช้หลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ โดยให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ด้านสื่ออุปกรณ์ ได้แก่ ผู้บริหารควรมีความรู้ และเข้าใจในเรื่องอายุการใช้งานของสื่อ อุปกรณ์ ตำรา พร้อมมีการปรับให้ทันเพื่อให้เกิดความน่าสนใจในการเรียนรู้ ด้านกระบวนการนั้น ควรมีการวางแผนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างเร็ว เพราะว่าการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษา ที่มีพระภิกษุสามเณรสามารถศึกษาพระธรรมวินัย ได้มีความรู้ในชั้นเรียนนักธรรมตรี นักธรรมโทและนักธรรมเอก นับว่ากำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังชุมชนท้องถิ่นและสังคม สิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จึงทำให้การจัดการศาสนศึกษามีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ มีทั้งการศึกษาพระธรรมวิจัยและทฤษฎีเกี่ยวกับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมทั้งนำพระธรรมวินัยมาปฏิบัติด้วย กาย วาจาและใจ จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องตาม ๒ ประการ คือ คันถธุระ ที่ศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ชัดเจน ไม่ผิดเพี้ยนไปจากที่พระพุทธเจ้าได้สอนไว้ และวิปัสสนาธุระ เป็นการเรียนพระกรรมฐาน มุ่งเน้นการปฏิบัติทางกาย วาจาและใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุธรรมในอนาคต ผู้บริหารการศาสนาศึกษาแผนกธรรม ต้องให้ความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลนาไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพของการศึกษา ความสำคัญต่อการพัฒนาและปรับปรุงตนเองทั้งในด้านการมุ่งเน้นการบริหาร โดยใช้การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม การใช้ภาวะผู้นำในการโน้มน้าวให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมทำงานมากกว่าการมุ่งอำนาจ ให้มีกระบวนการติดต่อสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกด้วยกัน ผู้บริหารต้องตระหนักและให้ความสนใจต่อการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ใน การบริหารงาน มีความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการศึกษา โดยกำหนดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย

---

[๑๖] พระครูสุนทรธรรมโสภณ, **การบริหารจัดการการศาสนศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๓.

บรรณานุกรม

พระครูสุนทรธรรมโสภณ, **การบริหารจัดการการศาสนศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโ**ญ**), **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา,** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช),**บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ร่มโพธิ์แก้ว, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

มัณฑนา อินทุสมิต, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา**, เลย: สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป.

ศจี อนันต์นพคุณ, **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ,** สงขลา : ชลบุตรกราฟฟิก, ๒๕๔๒.

สมใจ ลักษณะ, **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๖.

สมยศ นาวีการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์,** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **รายงานการเสวนาเรื่องบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย,** พ.ศ. ๒๕๔๓.

สุพิณ เกชาคุปต์, **การจัดการปฏิบัติงาน**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

องฺ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๑๐.

Henri, Fayo, **Industrial and General Administration**, New York : Mc-Grew Hill, ๑๙๓๐.

ปัจจัยที่มีต่อสุขภาพของพระสงฆ์

พระครูสังฆวิสุทธิคุณ
อาจารย์ประจำหลักสูตร กจพ. นวบ. ระยอง

บทคัดย่อ

ปัจจุบันพระภิกษุกำลังประสบปัญหาสุขภาพ ส่วนใหญ่อาพาธด้วยโรคเรื้อรัง สาเหตุอันเนื่องมาจากพฤติกรรมสุขภาพในเรื่องพฤติกรรมการบริโภคอาหารและการออกกำลังกาย พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องฉันภัตตาหารตามแต่ญาติโยมหรือผู้มีจิตศรัทธาจัดถวาย ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงอาหารที่มีผลต่อสุขภาพได้ สำหรับกิจวัตรด้านการออกกำลังกายของพระสงฆ์มีการปฏิบัติได้น้อยเพราะกลัวผิดต่อพระธรรมวินัย รวมทั้งขาดการแนะนำในการปฏิบัติตนด้านการออกกำลังกายที่ถูกต้อง

จากปัญหาสุขภาวะของพระสงฆ์ทำให้ได้แนวคิดในการแก้ไขซึ่งนับเป็นวิธีที่น่าสนใจเพราะเป็นการเข้าไปแก้ที่ต้นเหตุ นั่นคือการให้ความรู้ ซึ่งแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ การสร้างสุขภาพ ซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทั้งแก่พระสงฆ์และฆราวาส สำหรับฆราวาสนั้น ควรแนะนำเรื่องอาหารใส่บาตร สำหรับพระสงฆ์นั้นควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี และสร้างความคุ้นเคยในการตรวจสุขภาพ นอกจากนั้นต้องกระตุ้นให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพของตนเองโดยแนะนำถึงความเสี่ยงของความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

คำสำคัญ : **ปัจจัยสุขภาพพระสงฆ์**

Abstract

Nowadays Buddhist monks are experiencing health problems. Most being ill with chronic diseases. Caused by healthy habits concerning about food consumption behavior and exercise. Mostly Buddhist monks have to eat food follow to the benefactor. Making it impossible to be avoided foods that can affect health. For the routine exercise of Buddhist monks are guilty of the practice have little fear of discipline. Including of the lack of guidance in their practice the exercises correctly.

The health problems of Buddhist monks had made the concept of editing, which is interesting because it can solve the problem. That is to educate which is split into two parts: creating healthy. This requires knowledge of both Buddhist monks and laity. For the secular should introduce healthy food for Buddhist monks, it should provide Buddhist monks to have a health check every year. And creating the atmosphere in the health check. In addition, to encourage Buddhist monks to take care of their health by introducing the risk of illness that would happen.

Keyword : Sangha health factors

บทนำ

จากสภาวะเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยทั่วไป ไม่เว้นแม้ในกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ ในปัจจุบันพระภิกษุสูงอายุในประเทศไทยกำลังประสบปัญหาสุขภาพ ส่วนใหญ่อาพาธด้วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวานความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง ปอดอุดกั้นเรื้อรัง ไตวายเรื้อรัง เป็นต้น ซึ่งไม่แตกต่างไปจากโรคที่พบในประชาชนทั่วไปว่า ตามที่มูลนิธิโรงพยาบาล ๕๐ พรรษา มหาวชิราลงกรณ์ได้ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ดำเนินการออกหน่วยแพทย์พระราชทานเคลื่อนที่ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๓ – พฤศจิกายน ๒๕๕๔ มีจากการตรวจสุขภาพพระภิกษุ สามเณรเข้ารับบริการทั่วประเทศจำนวน ๓๑๓,๖๔๐ รูป พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่อาพาธด้วยโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือด

สูง ปอดอุดกั้นเรื้อรัง ไตวายเรื้อรัง เป็นต้น ซึ่งไม่แตกต่างไปจากโรคที่พบในประชาชนทั่วไป โรคเรื้อรังเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรที่มีปัญหาด้านสุขภาพ พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่มีน้ำหนักตัวเกินเกณฑ์ปกติ สูงถึงร้อยละ ๔๐และจากข้อมูลของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ พบว่า ประเทศไทยมีพระสงฆ์และสามเณร รวมทั้งประเทศ จำนวน ๓๔๙,๖๕๖ รูป สถิติการเจ็บป่วยของพระสงฆ์อาพาธ ปี ๒๕๕๘ ที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลสงฆ์ ความชุกของโรคลำดับต้นๆได้แก่ ไขมันในเลือดสูง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และต้อกระจก ในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มาตลอด จึงสมควรมีการการคัดกรองและพัฒนาการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ สามเณร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั่วทุกภาคของประเทศไทย

พระสงฆ์ เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามคำ สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วนำ มาสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม นับว่าเป็นประชากรกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสถาบันพระพุทธศาสนา และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจรรโลงศาสนาและจิตใจของประชาชนชาวไทย การอยู่ในเพศบรรพชิตจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของพระสงฆ์ที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป จากอดีตที่ผ่านมาพบว่ากลุ่มนักบวชหรือพระสงฆ์ เป็นกลุ่มที่มีโอกาสน้อย ในการเข้าถึงระบบบริการด้านสุขภาพ และขาดการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากต้องปฏิบัติตามศาสนกิจประจำวัน เผชิญปัญหาความเครียดต่างๆ ที่มาจากประชาชน นอกจากนั้นพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของพระสงฆ์อยู่ในระดับต่ำได้แก่ การบริโภคอาหารที่ได้จากกการบิณฑบาตร ขาดการตรวจสุขภาพประจำปี ตลอดจนข้อจำกัดในการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬากลางแจ้งของพระสงฆ์ เป็นต้น[๑๗]

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสาเหตุของโรคที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพในเรื่องพฤติกรรมการบริโภคอาหารและการออกกำลังกาย พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องฉันภัตตาหารตามแต่ญาติโยมหรือผู้มีจิตศรัทธาจัดถวาย ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงอาหารที่มีผลต่อสุขภาพได้ ได้แก่ อาหารที่มีไขมันสูง อาหารรสเค็ม สำหรับกิจวัตรด้านการออกกำลังกายของพระสงฆ์มีการปฏิบัติได้น้อยเพราะกลัวผิดต่อพระธรรมวินัย รวมทั้งขาดการแนะนำในการปฏิบัติตนด้านการออกกำลังกายที่ถูกต้อง (ยุพยงพรหโมบล, สุรีย์รัตน์ นิธิภัทธารัตน์ และสุภาภรณ์ ตันติสุวณิชย์กุล, ๒๕๔๘)

จากปัญหาสุขภาพและการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ส่วนมากเกิดจากการมีพฤติกรรมสุขภาพไม่เหมาะสม การสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการในการส่งเสริมสมรรถภาพร่างกายให้มีความสมบูรณ์แข็งแรง การสร้างเสริมสุขภาพแก่ประชาชนทุกกลุ่มอายุ ซึ่งพระสงฆ์เป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่จะต้องได้รับการดูแลสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งนี้ที่ผ่านมาการบริการดูแลสุขภาพพระสงฆ์อยู่ในวงจำกัด พระสงฆ์มีโอกาสเข้าถึงระบบบริการสุขภาพน้อย และมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในระดับต่ำ ขาดการตรวจสุขภาพประจำปีและมีข้อจำกัดการออกกำลังกาย

ความหมายของ สุขภาพ (Health)

สุขภาพ ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๙ : ๘๔๓) หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเช่น อาหารเพื่อสุขภาพ การสูบบุหรี่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

สุขภาพ หมายถึง “ภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และจิตใจประกอบกันไม่ใช่เพียงแต่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือความพิการเท่านั้น (Ottawa Charter For Health Promotion. WHOGeneva,๑๙๘๖ อ้างในปณิธาน หล่อเลิศวิทย์ .๒๕๔๑ : ๒)

วาสนา คุณาอภิสิทธิ์ (๒๕๔๗:๑๗-๒๐) ได้มีแนวความคิดว่า สุขภาพ กับ สุขภาวะ(wellness หรือ well-being) หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี หรือภาวะที่เป็นสุขในลักษณะองค์รวมของสุขภาพด้านต่างๆ คือสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางปัญญา สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางสังคมและสุขภาวะทางจิตวิญญาณมีพื้นฐานโยงใยมาจากสุขภาพที่ดี (Healthy) แบบที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดและน่าพอใจที่สุด

---

[๑๗]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด**,วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. www.schoolnet.net.th/library/create-web/๑๐๐๐/religion/๑๐๐๐-๔๕๖๗.html: พุทธศาสนา.

ประเวศ วะสี (๒๕๔๑: ๒-๗) ได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติม ตามความหมายที่ปรากฏให้ครอบคลุมโดยน่าเพิ่มเติมความแบบวิถีอย่างสังคมไทยว่า สุขภาพเป็นมงคลสุงสุด หมายความว่า เมื่อพระสงฆ์ถวายพระพรพระเจ้าอยู่หัวจะกล่าวว่า “ทีฆายุโก โหตุ มหาราชา” หมายความว่า ให้ทรงมี สุขภาพดี พระชนมายุยืนยาว และทุกวันพระให้พรประชาชนว่า “อายุ วัรโณ สุขัง พลัง” ซึ่งเป็นเรื่องสุขภาพล้วนๆ หมายความว่า

อายุ = เป็นผู้ทีอายุยืนเพราะสุขภาพดี

วัณโณ = มีผิวพรรณดี ไม่ซีด โลหิตจางสะท้อนความเป็นโรค ความยากจน ก็ทา ให้โลหิตจาง ผู้มีผิวพรรณดีไม่ซีดเซียว จึงสะท้อนสุขภาวะ(well-being)

สุขัง = การมีความสุขหรือสุขภาวะคือ การมีสุขภาพที่ดี อันเป็นยอดปรารถนาของทุกคน

พลัง = การมีพลัง การมีกำลังสะท้อนความสุขภาพที่ดี และการมีพลังทำให้ความสุขการไม่มี กำลัง ความอ่อนเพลียทำให้ไม่มีความสุข

องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายสุขภาพดังนี้ Health refers to a dynamicquality of being , acting and interacting , and it is both individually and socially valued . Healththerefore has subjective and objective dimensions .Further, health can be viewed as a global quality(overall or holistic health) and as a set of specific qualities (physical, psychological and social well –being and functioning). (WHO, ๑๙๙๗ อ้างอิงใน ศิริพร ขัมภลิขิต, ๒๕๔๕)

ดังนั้น สุขภาพ ตามแนวความคิดขององค์การอนามัยโลก คือ Healthy is physicalmental social and spiritual well-being ซึ่งหมายความซึ่งหมายความว่า สุขภาพ คือสุขภาวะที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ทั้งกาย จิตใจ สังคม และทางจิตวิญญาณ โดยคำว่าสุขภาวะ คือความสุขและคุณค่าของชีวิต ได้แก่การมีร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ ไม่เจ็บป่วย ไม่พิการ สติปัญญาดีเบิกบาน ร่าเริงแจ่มใส ซึ่งก็คือภาวะของการอยู่เย็นเป็นสุข

สุขภาพ เป็นการเรียกการกล่าวถึงลักษณะของการไม่เป็นโรค สุขภาพเป็นความสมบูรณ์ของคนใน ๔ มิติ คือ ร่างกาย จิตใจ สังคม และวิญญาณ(ปัญญา)หากสมบูรณ์อย่างสมดุลแล้ว ก็จะเข้าสู่ที่เรียกว่า **สุขภาวะ**[๑๘]

สำหรับองค์การอนามัยโลก (WHO : World Health Organization) ได้ให้ความหมายของ สุขภาพไว้ในธรรมนูญขององค์การอนามัยโลกเมื่อปี ค.ศ.๑๙๔๘ ไว้ดังนี้ “สุขภาพหมายถึง สภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ รวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข และมิได้หมายความเฉพาะเพียงแต่การปราศจากโรคและทุพพลภาพเท่านั้น” ต่อมาในที่ประชุมสมัชชาองค์การอนามัยโลก เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ได้มีมติให้เพิ่มคำว่า “Spiritual well-being” หรือสุขภาวะทางจิตวิญญาณเข้าไป ในคำจำกัดความของสุขภาพเพิ่มเติม

ในอดีตคำว่า สุขภาพ หมายถึง สุขภาพกายเป็นหลัก ต่อมาจึงได้กล่าวถึงสุขภาพจิตร่วมไปด้วย เพราะเห็นว่าคนที่มีสุขภาพกายสมบูรณ์แข็งแรง แต่สุขภาพจิตเสื่อมโทรมหรือเป็นโรคจิตก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขได้ ซ้ำร้ายอาจจะทำร้ายผู้อื่นได้อีกด้วย

ปัจจุบัน คำว่า สุขภาพ มิได้หมายเฉพาะสุขภาพกายและสุขภาพจิตเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสุขภาพสังคม และสุขภาพศีลธรรมอีกด้วย

สรุปว่าในความหมายของ "สุขภาพ" ในปัจจุบันมีองค์ประกอบ ๔ ส่วน ด้วยกันคือ

๑. สุขภาพกาย หมายถึง สภาพที่ดีของร่างกาย กล่าวคือ อวัยวะต่างๆอยู่ในสภาพที่ดีมีความแข็งแรงสมบูรณ์ทำงานได้ตามปกติ และมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนเป็นอย่างดี และก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีในการทำงาน

๒. สุขภาพจิต หมายถึง สภาพของจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ มีจิตใจเบิกบานแจ่มใส มิให้เกิดความคับข้องใจหรือขัดแย้งในจิตใจ สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข

---

[๑๘]ภาสินี เข็มทอง, “**พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนวันทำงานในจังหวัดนครนายก**”,วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคาแหง,๒๕๓๙.

๓. สุขภาพสังคม หมายถึง สภาวะที่ดีของปัญญาที่มีความรู้ทั่ว รู้เท่าทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๔. สุขภาพศีลธรรม หมายถึง บุคคลที่มีสภาวะทางกายและจิตใจที่สุขสมบูรณ์ สามารถปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดีและมีความสุข

องค์ความรู้ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตมีสั่งสมไว้มากพอสมควร และเรามีระบบบริการสุขภาพที่ทำงานได้ผลดีทีเดียว แต่เราขาดการศึกษาสุขภาพสังคมและสุขภาพศีลธรรมอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงหากทำได้เราจะจัดการกับสุขภาพสังคมและสุขภาพศีลธรรมได้ดีกว่านี้ ที่จริงทางตะวันออกและโดยเฉพาะในบริบทของวัฒนธรรมไทย ก็มีเนื้อหาความรู้และข้อปฏิบัติไว้มากมาย เพียงแต่ "นักวิชาการสุขภาพ" ยังมิได้จัดเป็นระบบและเชื่อมโดยจริงจัง

ตัวอย่างเช่น ในเรื่องสุขภาพสังคม หากเรานำเอาวิถีชีวิต มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทยมาพูดจากันอย่างจริงจัง และนำเข้าไปอยู่ในระบบอบรมเลี้ยงดู และระบบการศึกษา รวมทั้งระบบบริการสุขภาพด้วยก็จะเกิดประโยชน์หรือในเรื่องสุขภาพศีลธรรม เราก็มีศาสนธรรมพร้อมสรรพ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธคริสต์ อิสลาม ฮินดู-พราหมณ์ หรือสิกข์หรือปรัชญาขงจื้อที่คนไทยเชื้อสายจีนยึดถือเป็นแนวทางชีวิตล้วนแต่มีคุณค่ามหาศาลที่เราควรนำไปสั่งสอนลูกหลานหรือลูกศิษย์และเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาและการสาธารณสุขของประเทศ

มิติของสุขภาพ

แท้จริงในองค์ประกอบสุขภาพทั้ง ๔ด้านนั้น แต่ละด้านยังมี ๔มิติ ดังนี้

๑. การส่งเสริมสุขภาพ เป็นกลไกการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคม และสุขภาพศีลธรรม

๒. การป้องกันโรค ได้แก่ มาตรการลดความเสี่ยงในการเกิดโรค รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันเฉพาะโรค ด้วยวิธีการต่างๆ นานา เพื่อมิให้เกิดโรคกาย โรคจิต โรคสังคม และโรคศีลธรรม

ทั้ง (๑) การส่งเสริมสุขภาพ และ (๒) การป้องกันโรคนี้ เราเรียกรวมกันว่า "การสร้างสุขภาพ" โดยให้ทำก่อนเกิดโรค

๓. การรักษาโรค เมื่อเกิดโรคขึ้นแล้ว เราต้องเร่งวินิจฉัยโรคว่าเป็นโรคอะไร แล้วรีบให้การรักษาด้วยวิธีที่ได้ผลดีที่สุดและปลอดภัยที่สุดเท่าที่มนุษย์จะรู้และสามารถให้การบริการรักษาได้ เพื่อลดความเสียหายแก่สุขภาพ หรือแม้แต่เพื่อป้องกันมิให้เสียชีวิต

๔. การฟื้นฟูสภาพ หลายโรคเมื่อเป็นแล้วก็อาจเกิดความเสียหายต่อการทำงานของระบบอวัยวะหรือทำให้พิการ จึงต้องเริ่มมาตรการฟื้นฟูให้กลับมามีสภาพใกล้เคียงปกติที่สุดเท่าที่จะทำได้

ทั้ง (๓) การรักษาโรค และ (๔) การฟื้นฟูสภาพนี้เราเรียกรวมกันว่า "การซ่อมสุขภาพ" ทำหลังจากเกิดโรคแล้ว

เราเชื่อกันว่า "การสร้างสุขภาพ" มีประสิทธิผลดีกว่า และประหยัดกว่า "การซ่อมสุขภาพ"

"การสร้างสุขภาพ" เป็นมาตรการที่ประชาชนช่วยตัวเองได้มากกว่า "การซ่อมสุขภาพ" ซึ่งต้องอาศัยคลินิกและโรงพยาบาลเป็นหลัก

ความสำคัญของสุขภาพ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เป็นพระพุทธภาษิตว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา”[๑๙]ซึ่งแปลว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” ซึ่ง พระพุทธภาษิตข้อนี้ แม้แต่ชาวอารยประเทศทางตะวันตกก็ยังยอมรับนับถือกันและเห็นพ้องต้องกันว่า “สุขภาพคือพรอันประเสริฐสุด นอกจากนี้ยังมีสุภาษิตของชาวอาหรับโบราณกล่าวไว้ว่า“คนที่มีสุขภาพดีคือคนที่มีความหวังและคนที่มีความหวังคือคนที่มีทุกสิ่งทุกอย่าง” ซึ่งนั่นก็หมายความว่าสุขภาพคือวิถีแห่งชีวิต โดยสุขภาพจะเป็นเสมือนหนึ่งวิถีทางหรือหนทางซึ่งจะนำบุคคลไปสู่ความสุขและความสำเร็จต่างๆ นานาได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า “สุขภาพชีวิต”

---

[๑๙] พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม ๒ ภาค ๑ - หน้าที่ ๔๙๖

องค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพ

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพมีมากมายหลายสาเหตุ แต่ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบที่สำคัญๆ ดังนี้

๑. องค์ประกอบด้านตัวบุคคล

-ลักษณะทางพันธุกรรม (Genetic makeup)

-เชื้อชาติ (Race)

-เพศ (Sex) อายุและระดับพัฒนาการ (Age and development level)

-ปัจจัยทางสรีรวิทยา (Physiological factors)

-ปัจจัยทางด้านจิตใจ (Psychological Factors)

-ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ

-พฤติกรรมอนามัย (Health behavior) หรือสุขปฏิบัติ (Health Practice)

๒. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Factors) สิ่งแวดล้อมอาจแบ่งออกได้เป็น ๔ ด้านใหญ่ คือ

- สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment)

-สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological environment)

-สิ่งแวดล้อมทางเคมี (Chemical environment)

-สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม (Social-economic environment)

๓. องค์ประกอบทางด้านระบบการจัดการสาธารณสุขและการบริการสุขภาพ (Health Service System Factors) หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ของรัฐในการที่จะสนองตอบต่อการส่งเสริมให้บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นๆ หรือประเทศนั้นๆ มีสุขภาพที่ดี และเท่าเทียมกัน ส่งเสริมให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าถึงระบบการบริการทางการแพทย์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพ[๒๐]

ปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน แบ่งเป็น ๓ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเป็นพลวัต (Dynamic) ตลอดเวลาคือ

๑. องค์ประกอบด้านปัจเจกบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ สถานะสุขภาพ อาชีพ ถิ่นที่อยู่ กรรมพันธุ์ ความเชื่อ พฤติกรรม จิตวิญญานของแต่ละบุคคล

๒. องค์ประกอบด้านสภาวะแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ

๓. องค์ประกอบด้านระบบสาธารณสุข ได้แก่ ระบบการให้บริการสุขภาพต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

๑. องค์ประกอบด้านปัจเจกบุคคล ประกอบด้วย

๑.๑ พฤติกรรมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เช่น พฤติกรรมการบริโภค พฤติกรรมทางเพศ พฤติกรรมการทำงานและการออกกำลังกายที่ไม่เหมาะสม ทำให้แนวโน้มต่อไปนี้จะเพิ่มขึ้นได้แก่ โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง มะเร็ง อุบัติเหตุ และเอดส์

๑.๒ ความคิด ความเชื่อ มิติทางจิตและสังคมขาดความสนใจเพราะมุ่งเศรษฐกิจ ตามกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมและทัศนะของการจัดการให้สุขภาพสำคัญในระดับต่ำ อิทธิพลจากสื่อโฆษณา ล้วนประกอบเป็นผลต่อความเชื่อ และทัศนคติในสังคมผิดๆในการดูแลสุขภาพ

๑.๓ พันธุกรรม เทคโนโลยีทางพันธุวิศวกรรม และเทคโนโลยีทางการแพทย์ก้าวหน้ามีผลต่อการรักษาโรคที่ไม่อาจรักษาหรือป้องกันบางโรคทางพันธุกรรมเช่น โรคปัญญาอ่อน โรคโลหิตจาง ธาลาสซีเมีย ซึ่งจะเป็นแนวโน้มแก้ปัญหาโรคเหล่านี้ต่อไปในอนาคต

---

[๒๐]จีรศักดิ์ เจริญพันธ์ ผศ.**สุขภาพและการจัดการ**,http://www.elearning.msu.ac.th/opencourse/๐๗๐๑๕๐๑/Unit๐๑/un๐๑_๐๓.htm มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๙)

๒. องค์ประกอบด้านสภาวะแวดล้อม ประกอบด้วย

๒.๑ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

๒.๒ การศึกษา

๒.๓ การเมืองการปกครอง

๒.๔ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสื่อสาร การคมนาคม การสาธารณูปโภค จะมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

๒.๕ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

๒.๖ ปัจจัยทางด้านสังคมอื่นๆ เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ศีลธรรมและจริยธรรม ส่งผลต่อการมีสุขภาพดีหรือไม่ดีของประชาชน

๒.๗ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร

๒.๘ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ป่าไม้ลดลง ดินคุณภาพต่ำมีมลพิษ มีสารปนเปื้อนในน้ำดิบที่ใช้ทำน้ำประปา การใช้สารเคมีและวัตถุอันตรายมากขึ้นส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีและเสี่ยงภัยต่ออันตรายจากสารพิษได้

๒.๙ ด้านชีวภาพ มีการเปลี่ยนแปลงจุลชีพที่เกี่ยวกับสุขภาพ รวมทั้งแมลงและสัตว์นำโรคอยู่ตลอดเวลา ส่งผลต่อวิธีการรักษาพยาบาลและกระทบต่อสุขภาพของประชาชน

๓. องค์ประกอบด้านระบบสาธารณสุข ประกอบด้วย

๓.๑ การกระจายโครงสร้างพื้นฐานของระบบบริการสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชน มีการกระจายมีการครอบคลุมมากขึ้นและการสร้างหลักประกันด้านสุขภาพจะส่งผลให้ประชาชนมี สุขภาพดีขึ้นได้

๓.๒ โครงสร้างองค์กรการบริหารงานสาธารณสุข ในการบริหารการสาธารณสุขจะต้องปรับองค์กรการทำงานให้เล็กลงเน้นกระจายอำนาจไปสู่หน่วยปฏิบัติจะทำให้เกิดการปรับกระบวนการทำงานให้ตอบสนองต่อภาวะการมีสุขภาพดีของประชาชน

๓.๓ คุณภาพและประสิทธิภาพในการบริการ มีแนวโน้มการแข่งขัน การพัฒนาคุณภาพบริการ และการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของสถานพยาบาลทุกประเภท ทุกระดับเกิดขึ้นแต่มีปัญหาการกระจายทรัพยากรสาธารณสุขไม่ทัดเทียมกันในภูมิภาคส่งผลให้ปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชนในบางพื้นที่มีปัญหารุนแรง

๓.๔ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและไม่ประหยัด ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลในภาพรวมของสังคมสูงขึ้น

๓.๕ การมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมในการรักษาพยาบาลของประชาชนในการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยเน้นการสาธารณสุขมูลฐานยังทำได้ผลดีอย่างแท้จริงในบางพื้นที่เท่านั้น และขาดความยั่งยืนในการพัฒนา จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญและหันมาพัฒนาสุขภาพของตนเอง ชุมชน และสังคมได้ด้วยตนเอง

สรุปว่าองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการข้างต้นนี้ เป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกและส่งผลต่อสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นอย่างมาก นอกจากองค์ประกอบเหล่านี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จำเป็นจะต้องให้ความสนใจ ศึกษาวิจัย เฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด คาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อที่จะปรับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ในการดูแลสุขภาพของประชาชนไทยให้มีสุขภาพดี

ปัจจัยกำหนดสุขภาวะหรือความมีสุขภาพดี (Health determinants)[๒๑]

---

[๒๑]วิภากร สอนสนาม **ปัจจัยกำหนดสุขภาวะหรือความมีสุขภาพดี** (Health determinants),มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, http://www.teacher.ssru.ac.th/wipakon_so/pluginfile.php/๑๔๕/block_html/content/ (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖กันยายน ๒๕๕๙)

ปัจจัยกำหนดสุขภาวะหรือความมีสุขภาพดีขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลักๆ ๔ ด้าน คือด้านบุคคล สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบการบริการสุขภาพ ซึ่งจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

๑. Income and Social Status :สถานะทางสังคมและภาวะเศรษฐกิจซึ่งทำให้บุคคลมีความสามารถในการดุแลตนเองและแสวงหาบริการสุขภาพที่เหมาะสมได้

๒. Social Support Networks :การมีเครือข่าย มีความปฏิสัมพันธ์ในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว หน่วยงาน หน่วยงานอื่นและชุมชน ในลักษณะเชิงบวกย่อมเกิดผลดีต่อสุขภาพ

๓. Education and Literacy :การศึกษา เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเรียนรู้การดูแลสุขภาพของตนเองและสามารถหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงต่างๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ

๔. Employment Working Conditions : การทำงาน ลักษณะอาชีพและสิ่งแวดล้อมของสถานที่ทำงานมีผลกระทบต่อภาวะสุขภาพของผู้ทำงาน

๕. Social Environment :สิ่งแวดล้อมทางสังคมรวมถึงครอบครัว ชุมชนและระบบสังคมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ

๖. Physical Environment :สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพทั้งสิ้น

๗. Personal Health Practices and Coping Skill :งานอดิเรก การใช้เวลาว่าง การพักผ่อน การผ่อนคลายที่ถูกต้องเหมาะสมย่อมส่งผลดีต่อภาวะสุขภาพ

๘. Health Child Development :พัฒนาการในวัยเด็กมีผลต่อภาวะสุขภาพจนถึงวัยสูงอายุย่อมทำให้การดูแลสุขภาพแตกต่างกัน

๙. Biology and Genetic Endowment :ปัจจัยทางชีวภาพและพันธุกรรม ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งด้านบิดาและมารดา ทำให้ได้รับการถ่ายทอดโรคบางอย่างที่ส่งผลต่อสุขภาพของบุคคลได้

๑๐. Health Services :การใช้บริการสุขภาพ

๑๑. Gender :เพศภาวะ เช่น เพศหญิงมักจะมีอายุขัยเฉลี่ยสูงกว่าเพศชายเป็นต้น

๑๒. Culture :ประเพณี วัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลในแต่ละท้องถิ่นที่มีพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคได้ ดังแสดงไว้ในแผนภูมิภาพที่ ๑

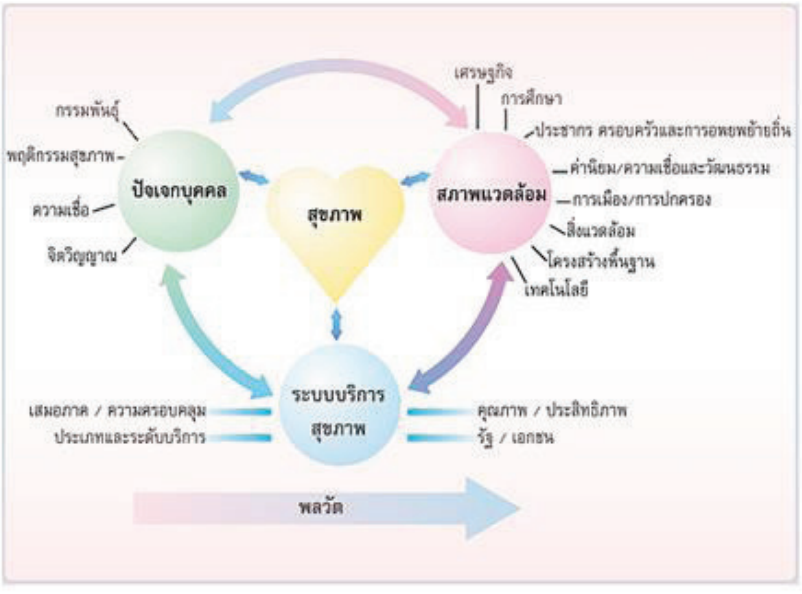

แผนภาพที่ ๑ ปัจจัยกำหนดสุขภาวะ (สุวิทย์ วิบุลผลประดิษฐ์, ๒๕๔๕)

ผลกระทบของปัจจัยสังคมและปัจจัยศีลธรรม

เมื่อเราพูดถึงโรคกาย เราก็จะมองหาตัวเชื้อโรค ตัวพยาธิ และเมื่อเราพูดถึงโรคจิต เราอาจมองหาเหตุปัจจัยจากพันธุกรรม อาชีพ สิ่งแวดล้อม

มีผู้วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิจัยเกี่ยวกับเหตุปัจจัยด้านสังคม และเหตุปัจจัยด้านศีลธรรมพบว่ามีผลต่อสุขภาพ(เสียสุขภาพ) ต่อการเกิดโรค(เกิดโรคง่ายขึ้น) และต่อความตาย(อายุสั้น) แม้จะเป็นผลการศึกษาจากงานวิจัยในต่างประเทศ แต่ก็น่าจะเป็นประโยชน์กับคนไทยเมื่อนำมาเทียบเคียงกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในทุกวันนี้

เหตุปัจจัยดังกล่าว มีดังนี้

๑. ความยากจนข้นแค้น (หาไม่พอกินพอใช้) ทำให้คนจนขาดอาหาร เกิดโรคติดเชื้อง่าย และอายุสั้นเมื่อเทียบกับคนมั่งมี

๒. ภาวะโดดเดี่ยว (กำพร้า, ถูกทอดทิ้ง หรือแยกตัวเอง) ทำให้มีอัตราการเกิดโรคหัวใจ อัมพาต และมะเร็งเพิ่มกว่าปกติ

๓.โรคอ้วน ทำให้เพิ่มภาระโรคต่อไปนี้ คือ ข้อเสื่อม-ข้ออักเสบ หืดหอบ นิ่วในถุงน้ำดี มะเร็ง เต้านม โรคเบาหวาน โรคความดันเลือดสูง และโรคหัวใจ

๔. ความสำส่อนทางเพศ นำมาซึ่งกามโรคชนิดต่างๆ รวมทั้งโรคเอดส์ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การทำแท้ง (ซึ่งแม่อาจเสียชีวิต) และทารกถูกทอดทิ้ง

๕. การเสพติด ทั้งเหล้า บุหรี่ สารเสพติดอื่น และการพนัน

๖.โรคที่มนุษย์ทำเอง เช่น ฆ่าตัวตาย ฆ่าคนอื่น อุบัติเหตุต่างๆ ถูกสารพิษ

๗. ภาวะมลพิษจากฝีมือมนุษย์ ทั้งมลพิษในน้ำ อากาศ ดิน อาหาร และน้ำบริโภค

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกำหนดสุขภาพบุคคล

จากอดีตที่ผ่านมาพบว่าปัญหาสุขภาพของบุคคลมีความสัมพันธ์กับปัจจัยของบุคคลได้แก่ ระดับการศึกษา เศรษฐานะ อย่างเป็นวงจร ซึ่งเรียกว่า “วงจรอุบาทว์” นั่งก็คือเมื่อบุคคลไม่มีการศึกษา ก็มีโอกาสเข้าถึงตำแหน่งงานระดับสูงซึ่งมีรายได้สูงได้น้อยหรือไม่ได้เลย ดังนั้นก็ส่งผลถึงเศรษฐานะของบุคคลและครอบครัว เมื่อเศรษฐานะไม่ดีการเข้าปัจจัยพื้นฐาน ตลอดจนบริการต่างๆ ที่มีผลต่อสุขภาพดีก็มีจำกัดนั่นเอง ดังแสดงในภาพที่ ๒

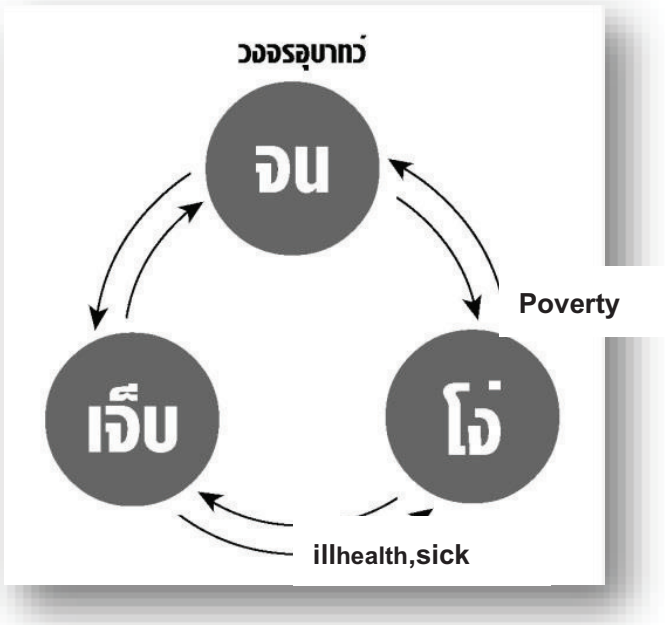

แผนภาพที่ ๒ วงจรแห่งความชั่วร้าย (วงจรอุบาท์)

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์

พระภิกษุหรือพระสงฆ์ คือ ผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อความสงบสุขของมนุษย์โลกผู้เป็นภิกษุเป็นผู้มองเห็นความเป็นไปในชีวิตที่ทุกข์ จึงปรารถนากำจัดภัย หรือไปให้พ้นภัยนั้นเสียโดยการสละชีวิตฆราวาสออกถือเป็นเพศบรรพชิต ดังนั้น คำว่าผู้เห็นภัยจึงปราชญ์อยู่เบื้องหลังชีวิตนักบวชคำว่าภิกษุมีอีกความหมายหนึ่งว่า ผู้ขอ ซึ่งความมุ่งหมายของผู้ขอในที่นี้พระพุทธเจ้าทรงมีความมุ่งหมายที่จะให้พระภิกษุได้ระลึกถึงตนเองในสภาพที่ต้องยังชีพอยู่ได้ด้วยการขอจากผู้อื่น เพื่อให้ลดความหยิ่งในตนเอง เพราะภิกษุยังชีพอยู่ได้ต้องบิณฑบาต ก็คือ การขอคนไทยชื่นชอบและพอใจมากที่จะได้ถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ไม่ถือว่าเป็นการขอ แต่เป็นที่พระภิกษุสงฆ์ได้ให้โอกาสแก่คนได้ทำบุญสะสมบุญไว้ให้ได้มากที่สุด ถือว่าพระภิกษุสงฆ์นั้นเป็นเนื้อนาบุญของคนไทย ดังนั้น คำแปลว่า การขอนั้น พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้พระภิกษุสงฆ์ได้สำรวม สงบและเรียบร้อย ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ว่าจะมีสถานภาพทางสังคมหรือการเงินการศึกษาสูงส่งเพียงใดก่อนบวช แต่เมื่อมาเป็นพระภิกษุสงฆ์ต้องลดความหยิ่ง ลดทิฐิลงในทางตรงกันข้ามลักษณะการขอของพระภิกษุสงฆ์นั้น คนไทยพอใจและต้องการให้ เพื่อเป็นการสร้างกุศลให้สมกับที่พระภิกษุสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของคนไทย (ประภาพร จันทร์เพ็ชร์ ๒๕๔๘ : ๑๕-๒๓)[๒๒]เมื่อบวชแล้วแม้จะมีความเป็นอยู่ที่ต่างออกไป ก็ไม่ใช่ว่า พระสงฆ์จะแยกตัวออกเด็ดขาดไปจากฆราวาส หรือประชาชนและเป็นอยู่โดยลำพัง เพราะเมื่อบรรพชิตอุปสมบทเป็นภิกษุแล้ว ไม่สามารถจะทำธุรกิจประกอบอาชีพได้ เพราะขัดกับพุทธบัญญัติ จึงต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่เป็นเครื่องดำรงชีวิตด้านวัตถุจากประชาชน เพราะพระสงฆ์ยังต้องกินอยู่เพื่อบำรุงชีวิตและร่างกายให้ดำรงอยู่ ยังต้องการเครื่องนุ่งห่มเพื่อกันความร้อนเย็น ยังต้องมีที่อยู่อาศัยกันแดดกันฝน และยังต้องการหยูกยาอันต้องใช้เพื่อป้องกันเยียวยารักษาความเจ็บไข้ในร่างกาย สิ่งซึ่งจำเป็นทั้ง ๔ อย่างนี้ ภิกษุจะเที่ยวหาโดยใช้ทุนทรัพย์ซื้อหา หรือแลกเปลี่ยนเช่นสามัญชนไม่ได้ เพราะได้สละบรรดาทรัพย์

---

[๒๒]ประภาพร จันเพ็ชร์,**ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของพระภิกษุที่เข้ารับการตรวจรักษาในโรงพยาบาลสงฆ์**,ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) สาขาพัฒนาสังคม โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา,งานวิจัย

สมบัติแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของผู้เป็นคฤหัสถ์ จะต้องจัดหาให้แก่พระภิกษุด้วยน้ำใจศรัทธา ด้วยสิ่งของที่คฤหัสถ์มีอยู่แล้ว หรือซึ่งอาจจะจัดหามาได้ด้วยกำลังทุนทรัพย์ (พุทธทาสภิกขุ,๒๕๓๗หน้า ๓)

ดังนั้น ปัจจัยประการแรกที่สำคัญต่อสุขภาพของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องฉันภัตตาหารตามแต่ญาติโยมหรือผู้มีจิตศรัทธาจัดถวาย ทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงอาหารที่มีผลต่อสุขภาพได้ ได้แก่ อาหารที่มีไขมันสูง อาหารรสเค็ม ส่วนใหญ่ เป็นอาหารที่มีคาร์โบไฮเดรทสูงและโปรตีนต่ำสภาวการณ์ปัจจุบันฆราวาสส่วนใหญ่นิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปถวายพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งอาหารปรุงสำเร็จมักเป็นอาหารที่มีรสหวานและเค็ม รวมทั้งไขมันสูง[๒๓]อาหารถุงใส่บาตรปนเปื้อนแบคทีเรียที่ทำให้ท้องร่วง เกือบร้อยละ ๕๐ ซึ่งบ่งชี้ว่า อาหารไม่สะอาดพอ บางครั้งอาหารหมดอายุหรือขนมหวานที่มีส่วนผสมของกะทิที่บูดง่าย ทำให้พระท้องเสียได้ และความหวานที่เกินพอของขนมที่มีชื่อเป็นสิริมงคล เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ซึ่งมีส่วนผสมของน้ำตาลกับไข่แดง ถ้าบริโภคมากเกินไปทำให้พระเสี่ยงกับการเกิดโรคฟันผุ โรคอ้วน โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และโรคมะเร็งบางชนิดได้ นอกจากน้ำตาลสะสมในร่างกาย ทำให้น้ำตาลในเลือดสูงแล้ว น้ำอัดลมมีฤทธิ์เป็นกรดกัดกระเพาะได้ ทำให้เสี่ยงต่อการเป็นโรคกระเพาะมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นที่นับว่าเป็นอันตรายอีกประการหนึ่ง คือ การถวายมวนโอสถ ดังที่ทราบกันดีว่าพิษภัยของบุหรี่ทำให้พระเสี่ยงต่อการเป็นโรคต่างๆ มากมาย เช่น การติดเชื้อระบบทางเดินหายใจ โรคถุงลมโป่งพอง โรคต้อกระจก รวมทั้งมะเร็งปอดด้วย เห็นได้ว่าพระสงฆ์ต้องเผชิญปัญหาด้านโภชนาการที่รุมเร้าหลายด้านทั้งโภชนาการที่ไม่ถูกส่วน อาหารใส่บาตรมีโปรตีนผักและปลาน้อยเกินไป ไขมันสูง รสจัด และเน้นของทอด ของหวาน[๒๔]อาหารถวายพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อพระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคที่เกี่ยวข้องกับภาวะโภชนาการ เช่น โรคหัวใจขาดเลือด ความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไขมันสูง เกาต์ ไตวาย

อีกประการหนึ่งคือปัจจุบันพบว่าพระสงฆ์มีการออกกำลังกายลดลง โดยเฉพาะในเมือง เช่น ในสมัยก่อนพระจะมีการกวาดลานวัด ทำความสะอาดกุฏิ ปัจจุบันจะมีลูกศิษย์หรือบุคคลอื่นทำแทน แต่สำหรับในชนบทก็อาจจะยังคงมีอยู่ (ดวงกมล วิรุฬห์อุดมผล และคณะ, ๒๕๕๓, น. ๒๖) สำหรับกิจวัตรด้านการออกกำลังกายของพระสงฆ์มีการปฏิบัติได้น้อยเพราะกลัวผิดต่อพระธรรมวินัยรวมทั้งขาดการแนะนำในการปฏิบัติตนด้านการออกกำลังกายที่ถูกต้อง (ยุพยงพรหโมบล, สุรีย์รัตน์นิธิภัทธารัตน์ และสุภาภรณ์ ตันติสุวณิชย์กุล, ๒๕๔๘) คำถามมีอยู่ว่า พระภิกษุสงฆ์ออกกำลังกายได้ไหม คำๆ นี้ต้องตีความคำว่า “ออกกำลังกาย” ให้ดีก่อน เพราะคำๆ นี้มีความหมายกว้างมาก การออกกำลังกายในความหมายของคนทั่วไปกับความหมายในพระพุทธศาสนานั้นใช้ต่างกัน ความหมายของการออกกำลังกายของคนทั่วไปนั้นเป็นไปเพื่อให้เกิดกำลังเพื่อให้ร่างกายเป็นประโยชน์ต่อการกระทำกิจของชาวโลก ท่าทางการออกกำลังกายจึงกระทำได้อย่างหลากหลายและกระทำได้ในที่ๆ เปิดเผยได้ บางครั้งการออกกำลังกายมีคำว่า เล่นออกกำลังกายด้วย แต่การออกกำลังกายสำหรับพระสงฆ์นั้นมีความหมายจำกัดเฉพาะ ทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า "บริหารขันธ์" หรือ การบริหารร่างกาย การออกกำลังกายของพระสงฆ์จึงแคบกว่า โดยต้องคำนึงถึงคำว่า ไม่ใช่เพื่อเล่น เพื่อเมามัน เพื่อความกำยำของร่างกาย แต่เพื่อให้ขันธ์นี้ดำเนินไปได้ ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในพระพุทธศาสนาจึงถือว่า การบิณฑบาต กวาดวัด เป็นการบริหารขันธ์ไปด้วย นอกเหนือจากการกระทำกิจวัตรของพระสงฆ์แล้ว ท่าปฏิบัติแบบโยคะบางท่าก็เป็นการออกกำลังกายด้วย เมื่อดูจากคำว่า การบริหารขันธ์ คือ ร่างกายนี้ ก็หมายความว่า พระสงฆ์สามารถจะออกกำลังกายคือบริหารขันธ์นี้ได้ แต่ต้องเป็นการออกกำลังกายด้วยความสำรวม ระวัง ไม่ยังให้ศรัทธาปสาทะของสาธุชนผู้ใฝ่ในธรรมเสื่อมไป ต้องทำด้วยความเหมาะสม พอดี ทำในที่อันควร ไม่แสดงไปตามวิสัยของชาวบ้าน พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีออกกำลังกายที่เหมาะควรกับสมณเพศเป็นอย่างยิ่ง ทรงยึดหลักการปรับเปลี่ยนอิริยาบถทั้ง ๔ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้มีความสมดุล โดยเฉพาะอิริยาบถเดิน ได้แก่ การเดินบิณฑบาต เช้าตรู่ของทุกวัน พระพุทธเจ้าและพระสาวก จะออกเดินบิณฑบาต ไป

---

[๒๓]สุมิตรา มาเมือง. **ภาวะโภชนาการและพฤติกรรม** การฉันภัตตาหารของพระสังฆาธิการที่ศึกษาอยู่ที่ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์)เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; ๒๕๔๕. ๑๔๕หน้า.

[๒๔]ASTVผู้จัดการออนไลน์,**พระป่วยเพราะโยม ระวังบาปที่มากับบุญ**,http://www.manager.co.th/ GoodHealth/ ViewNews.aspx? NewsID=๙๕๘๐๐๐๐๑๖๘๔๑(๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ ๐๙:๑๕ น.)

ตามหมู่บ้านเป็นประจำ การบริหารกายนั้นต้องประกอบไปด้วยการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย และการพักผ่อน ส่วนการบริหารทางจิตนั้นต้องรู้จักปล่อยวาง รู้จักคิดให้ถูกทางให้เป็นประโยชน์ เมื่อสุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจมีความสมดุลอย่างเหมาะสม ชีวิตจึงจะมีความสุข เมื่อร่างกายขาดความสมดุลกัน สิ่งใดสิ่งหนึ่งทำงานหนัก หรือหย่อนเกินไป การบริหารกายไม่สม่ำเสมอเป็นสาเหตุให้เกิดโรค และพฤติกรรมสุขภาพไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ เช่น ขาดการออกกำลังกาย รับประทานอาหารที่หวาน เค็ม ไขมันสูง สูบบุหรี่และยังขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม

สุขภาพร่างกายพระสงฆ์อ่อนแอ[๒๕]

จากหลักฐานทางวิชาการที่มีการสำรวจกันพบว่า สภาวะอนามัยของพระภิกษุสามเณรโดยรวมแล้ว มักจะอาพาธด้วยโรคประจำตัวเรื้อรัง ปัญหาสุขภาพที่พบได้บ่อย ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูงโรคเบาหวาน ไขมันในเลือดสูง น้ำหนักตัวเกินเกณฑ์ โรคปอดเรื้อรัง โรคข้อเสื่อม เป็นต้น สาเหตุของการอาพาธ พบว่า มีความสลับซ้อนและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ มากมาย เช่นปัจจัยด้านปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรรมพันธุ์ พฤติกรรม ความเชื่อ จิตวิญญาณ รวมทั้งปัจจัยด้านระบบบริการสุขภาพและสภาพแวดล้อม ดังนั้น การออกกำลังกายเพื่อต้องการให้พระภิกษุ สามเณร มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีสภาวะจิตที่ดี จึงเป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณา เพื่อกำหนดให้พระสงฆ์ได้ออกกำลังกายในท่าทางและสถานที่อันเหมาะสมได้ เพื่อให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ เป็นการรักษาสุขภาพ และเพื่อรักษาโรคภัยที่
เป็นอยู่แล้วให้หาย

การบริหารขันธ์เพื่อสุขภาพ การบริหารร่างกายนั้นมี ๒ ลักษณะ คือ เพื่อป้องกันโรคทำให้สุขภาพแข็งแรง และเพื่อรักษาสุขภาพที่อ่อนแอ การบริหารร่างกายทั้ง ๒ ลักษณะนี้ ต่างกัน ลักษณะแรกเป็นการกระทำเมื่อสุขภาพร่างกายดี แต่ป้องกันไม่ให้สุขภาพร่างกายได้รับโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย แต่ลักษณะหลังนี้เป็นการรักษาสุขภาพร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ หรือหลังจากที่เป็นโรคแล้ว ต้องการบำบัดรักษาโรคให้หายโรคบางอย่างหายได้ด้วยการบริหารร่างกายให้แข็งแรงเท่านั้น ไม่ต้องรับประทานยาอะไร ดังนั้นจึงสมควรกำหนดการบริหารร่างกายของพระสงฆ์ให้เหมาะกับสภาวะทั้ง ๒ ประการนี้ วัดบางวัดเห็นความสำคัญของการบริหารร่างกายให้แก่พระภิกษุสงฆ์ จึงได้กำหนดท่าทาง การบริหารร่างกายทั้งก่อนและหลังการนั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญภาวนา เพื่อกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิตและอวัยวะทั้งภายนอกและภายในเพื่อให้ข้อต่อและกล้ามเนื้อของอวัยวะส่วนต่างๆ ที่มีการพับและหดตัวอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน ผลแห่งการได้ออกกำลังกายที่เหมาะสม ทำให้พระสงฆ์มีสุขภาพดีขึ้น เจ็บป่วยน้อยลง ร่างกายต้องการอาหารดี หายใจเป็นปกติ อารมณ์จิตใจผ่องใส สำหรับพระสงฆ์แล้ว ไม่ว่าจะบริหารอย่างไร ก็ให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมไปด้วยก็ทำให้เหมาะสมยิ่งขึ้น หมายความว่า นอกเหนือจากการบริหารขันธ์ด้วยท่าทางการเคลื่อนไหวตามอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน แต่เป็นการกำหนดรู้เรียกว่า “การบริหารขันธ์ด้วยสติ” กล่าวคือกำหนดรู้การเคลื่อนไหว ตามทันอิริยาบถ เป็นการบริหารขันธ์และบริหารจิตร่วมกัน การบริหารร่างกายของพระภิกษุสงฆ์เป็นเรื่องที่จะต้องนำมาศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจัง ถ้าหากปล่อยไปตามธรรมดาโดยไม่ทำอะไร บุคลากรสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็จะได้รับผลกระทบโดยตรง การที่จะตั้งความหวังไว้กับใครเพื่อดูแลพระพุทธศาสนา ก็ต้องช่วยกันดูแลทั้งความสมบูรณ์ทางกายและจิตให้แก่ท่านด้วย ถ้าหากพุทธบริษัทกล่าวคือ อุบาสกและอุบาสิกา ไม่ร่วมกันดูแลพระสงฆ์ให้ถูกต้อง แทนที่จะเป็นเรื่องที่ดี อาจส่งผลในระยะยาวได้ ต้องเข้าใจความเป็นจริงว่า พระสงฆ์ก็คือลูกหลานชาวบ้าน คือบุคคลที่อยู่ในระหว่างฝึกฝนกายและใจ คือบุคคลของสังคม สมควรอย่างยิ่งที่จะกำหนดให้พระสงฆ์บริหารร่างกายเพื่อให้มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน เป็นการส่งเสริมให้กำลังกายและกำลังใจต่อการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ของพระภิกษุสงฆ์ไปด้วย

---

[๒๕]พระครูไพบูลสรกิจ,วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม,(กรุงเทพฯ), **พระภิกษุสงฆ์กับการออกกำลังกาย**,โรงพยาบาลสงฆ์, วารสาร.

จากสาเหตุข้างต้นที่กล่าวมาจึงเป็นปัจจัยที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับพระสงฆ์ที่ต้องประสบกับปัญหาด้านสุขภาพ ปัจจุบันมีโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เกิดขึ้นมาก พระสงฆ์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเจ็บไข้ได้ป่วยได้ เนื่องจากมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ แต่ปัจจัยสำคัญ คือ พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะของพระสงฆ์

นพ.สุพรรณ ศรีธรรมมา อธิบดีกรมการแพทย์ เปิดเผยว่า จากการตรวจคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ และสามเณรทั่วประเทศ พบปัญหาด้านสุขภาพแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค โดยพระสงฆ์สามเณรในเขตกรุงเทพมหานคร มีไขมันผิดปกติทำให้เกิดภาวะโรคอ้วนมากที่สุด เขตภาคใต้ มีภาวะกรดยูริกสูง และการทำงานของไตผิดปกติ เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีภาวะโลหิตจาง นอกจากนั้น ยังพบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๕ ปีขึ้นไป จะมีความเสี่ยงต่อการทำงานของไตผิดปกติถึง ๘ เท่า หากมีภาวะอ้วนก็จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะระดับไขมันในเลือดผิดปกติถึง ๒ เท่า และหากมีภาวะอ้วนลงพุง จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวานถึง ๒ เท่า แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในประเทศไทยมีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังดังกล่าว[๒๖]

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตพฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก[๒๗] ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมักจะเป็นโรคทั่วไปที่เนื่องมาจากการดำรงชีวิตอยู่ในป่าเป็นหลัก เช่น เป็นไข้ โรคหิด โรคอหิวาตกโรค เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโรคทางใจและทางปัญญาที่เกิดจากกิเลสอันได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ แต่สำหรับพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีวิถีชีวิต หรือรูปแบบการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เปลี่ยนไป เช่น จากการพักอาศัยอยู่ในป่าเป็นหลักกลายมาเป็นการพักอาศัยอยู่ในวัด การรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรตามที่สามารถหาได้ในป่าเขากลายมาเป็นการรักษาสุขภาพในสถานบริการสุขภาพของภาครัฐและเอกชน เช่น โรงพยาบาล คลินิก และการซื้อยาจากร้านขายยา ฯลฯ สาหรับปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน กลับกลายมาเป็นโรคที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ดีและสะดวกสบาย ที่เรียกว่า “โรควิถีชีวิต” หรือโรคที่เกิดจากพฤติกรรมสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ฯลฯ ซึ่งโรคเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การฉันอาหาร การออกกาลังกายที่ถูกต้องและการฝึกจิตภาวนา ดังนั้น ในส่วนของวิธีการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมที่พระสงฆ์สามารถปฏิบัติได้ในสังคมปัจจุบัน คือ

๑) สุขภาพทางกาย เช่น การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง การรับประทานอาหารโดยพิจารณาอย่างรอบคอบ และรู้จักประมาณในการบริโภค การออกกาลังกายอย่างสม่ำเสมอ โดยทำกิจวัตรประจำวันมีการกวาดวิหาร ลานเจดีย์ เป็นต้น

๒) สุขภาพทางจิต ได้แก่ การผ่อนคลายอารมณ์ เช่น การออกกาลังกาย ทำกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ การทำวัตรสวดมนต์ การเดินจงกรม การฝึกสมาธิ การแผ่เมตตา การพักผ่อนให้เพียงพอ และการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔

๓) สุขภาพทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสงฆ์ด้วยกัน มีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสงฆ์กับสังคมชาวบ้าน โดยการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำในการพัฒนา ฯลฯ ๔) การดูแลสุขภาพทางปัญญาให้เจริญงอกงาม ตามหลักปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ จึงจะได้บรรลุผล คือสุขภาวะที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงสุขภาวะอันสมบูรณ์

แบบองค์รวม ซึ่งพระสงฆ์สามารถปฏิบัติได้ในสังคม คือ

๑) สุขภาวะทางกายหรือสุขภาพกาย ได้แก่การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การตรวจสุขภาพอย่างน้อยปี ละครั้ง การรับประทานอาหารโดยปฏิบัติตามหลักโยนิโสมนสิการ (พิจารณาอย่างรอบคอบ) และรู้จัก

---

[๒๖]ผู้จัดการ Online, **สงฆ์ไทยเสี่ยงโรคเรื้อรังอื้อ “ไขมัน-อ้วน-ไต-โลหิตจาง”**, http://www.manager.co.th/ QOL/viewnews.aspx? NewsID=๙๕๙๐๐๐๐๐๑๐๖๓๙, (๓๐ มกราคม ๒๕๕๙ ๑๑:๓๓ น.)

[๒๗]พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตพฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์**ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

ประมาณในการบริโภค (โภชเนมัญตัญญุตา)[๒๘] และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอโดยการทำกิจวัตรประจำวันมีการกวาดวิหาร ลานเจดีย์เป็นต้น

๒) สุขภาวะทางจิตใจหรือสุขภาพทางจิต ประกอบด้วยวิธี คือ วิธีที่หนึ่ง การผ่อนคลายอารมณ์ (emotion focuses of coping) มีการออกกำลังกาย โดยทำกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ การทำวัตรสวดมนต์ การเดินจงกรม การฝึกสมาธิ การแผ่เมตตา การพักผ่อนและการนอนหลับให้พอเพียง เป็นต้น และ วิธีที่สอง การแก้ปัญหา (problem-focused of coping) โดยใช้หลักอริยสัจ ๔[๒๙] คือการทำความเข้าใจปัญหา (ทุกข์) การศึกษาหาสาเหตุ (สมุทัย) มีเป็นหมายชัดเจน (นิโรธ) และปฏิบัติตามมรรคเพื่อให้ถึงจุดหมาย

๓) สุขภาวะทางสังคมหรือสุขภาพทางสังคม ประกอบด้วย ๒ ด้าน คือ

(๑) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสงฆ์ด้วยกัน มีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ตามกฎหมายคณะสงฆ์หรือตามลำดับการปกครอง เช่นพระภิกษุลูกวัด เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล ฯลฯ และ

(๒) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสงฆ์กับสังคมชาวบ้าน หน้าที่หลักของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนประชาชน หน้าที่รองคือ การสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ เช่น อนุญาต ให้ใช้สถานที่วัดจัดกิจกรรมต่าง ๆ การเป็นผู้นา ทางจิตวิญญาณ และเป็นสื่อนา ในการพัฒนาฯลฯ.

๔) การดูแลสุขภาวะทางปัญญา หรือสุขภาพทางปัญญา โดยปฏิบัติ ตามหลักปัญญาวุฒิธรรม[๓๐] (หลักพัฒนาปัญญาให้เจริญงอกงาม) มี ๔ ประการ คือ

(๑) การคบคนดีมีคุณธรรมรวมถึงการศึกษาเล่าเรียนสิ่งที่ดีมีประโยชน์จากแหล่งต่าง ๆ (สัปปุริสสังเสวะ)

(๒) ตั้งใจฟัง จดจำคำสอน มีความหมายรวมถึง เอาใจใส่เล่าเรียน ฟังอ่าน หาความรู้ให้ได้ประโยชน์ที่แท้จริง (สัทธัมมัสสวนะ)

(๓) การรู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญา โยนิโสมนสิการ และ

(๔) รู้จักนำหลักการที่ได้ศึกษามาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามสมควรแก่ธรรม (ธัฒมานุธัมมปฏิบัติ) ด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในมหาสติปัฏฐาน ๔ คือ พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม แล้วก็จะได้บรรลุผล คือ สุขภาวะที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนถึงสุขภาวะอันสมบูรณ์

สรุป

สังคมในอดีตนั้น วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่น วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจและปัญญาของชุมชน จะเห็นได้ว่าบทบาทที่สำคัญที่สุดคือ ศูนย์กลางการศึกษา ชาวบ้านจะพาบุตรหลานไปเรียนหนังสือที่วัด ครั้งเมื่อสังคมไทยรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ชุมชนได้ห่างเหินออกจากวัด อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบัน สังคมมีความกดดันสูงมนุษย์เกิดความเครียดเพิ่มมากขึ้น จึงนับเป็นโอกาสที่วัดจะกลับเข้ามามีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาจิตใจอีกครั้งหนึ่ง จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า สุขภาพของพระสงฆ์ไทยอยู่ในภาวะที่น่าวิตก จึงทำให้โอกาสที่จะให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนย่อมน้อยลง และยังรวมไปถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วย “ถ้าพระแข็งแรงไม่มีโรคภัย พระจะเป็นกาลังสร้างวัดให้มั่นคง เมื่อวัดมั่นคงก็จะทาให้ชุมชนเข้มแข็ง ทุกขั้นตอนมันส่งผลถึงกัน ในยามที่สังคมของเรามีความขัดแย้งสูง เพื่อความสงบที่ยั่งยืน”

---

[๒๘]พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๙ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒๑ ขุททกนิกาย มหานิทเทส

[๒๙]พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). "พุทธธรรม" มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

[๓๐]พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖

จากปัญหาสุขภาวะของพระสงฆ์ทำให้ได้แนวคิดในการแก้ไขซึ่งนับเป็นวิธีที่น่าสนใจเพราะเป็นการเข้าไปแก้ที่ต้นเหตุ นั่นคือการให้ความรู้ ซึ่งแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ การสร้างสุขภาพ ซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทั้งแก่พระสงฆ์และฆราวาส สำหรับฆราวาสนั้น ควรแนะนำเรื่องอาหารใส่บาตร สำหรับพระสงฆ์นั้นควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี และสร้างความคุ้นเคยในการตรวจสุขภาพโดยต้องกำหนดหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพให้ชัดเจน นอกจากนั้นต้องกระตุ้นให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพของตนเองโดยแนะนำถึงความเสี่ยงของความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น และอีกส่วนหนึ่งคือการซ่อมสุขภาพ ปัญหาใหญ่ของพระสงฆ์คือเมื่ออาพาธ เนื่องจากขาดผู้รู้ในการเข้าถึงการส่งต่อ เป็นผลให้พระสงฆ์ไม่ได้รับการรักษาที่ดีเพียงพอ จึงทำให้ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขณะป่วย นอกจากนี้ ควรจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้ขั้นการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่พระเพื่อให้พระสามารถดูแลกันเองได้ในยามฉุกเฉินหรือยามปกติ หากพระมีความรู้ที่เพียงพอ เราก็จะสามารถรักษาชีวิตของพระได้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งไม่เป็นการผลักภาระให้ญาติโยม ดังนั้น ปัญหาของเราคือต้องช่วยกันให้พระได้เรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติ เมื่อพระภิกษุสงฆ์เจ็บป่วย จะได้รับดูแลด้วยการถวายอาหารและยา ยาส่วนใหญ่เป็นยาสามัญประจำบ้านและยาสมุนไพรไทยที่ซื้อจากร้านขายของชำในหมู่บ้าน เมื่อมีอาการป่วยรุนแรงจะเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล สภาพปัจจุบันวัดยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และประชาชนเริ่มเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ประชาชนห่างเหินวัดมากขึ้น เป็นเหตุทำให้พระสงฆ์ต้องพึ่งพิงตลาดในเมืองเป็นสถานที่บิณฑบาต อาหารส่วนใหญ่ที่รับบิณฑบาตเป็นอาหารจำพวกแป้ง น้ำตาล กะทิ และไขมัน อาหารเหล่านี้ก่อให้เกิดโรคกับพระสงฆ์ โดยสามในสี่ของพระสงฆ์ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ไขมันสูง สาเหตุมาจากพฤติกรรมเสี่ยง ได้แก่ การสูบบุหรี่ ดื่มกาแฟ และเครื่องดื่มชูกำลัง การออกกำลังกายน้อย ขาดการตรวจสุขภาพประจำปี ที่พักอาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ มีเศษขยะ เศษอาหาร และฝุ่นธูป เมื่อเจ็บป่วยจะเข้ารับการรักษาที่คลินิกเอกชนมากกว่าโรงพยาบาลหรือสถานีอนามัยเนื่องจากการรอคอยเป็นเวลานาน การป้องกันควบคุมโรคควรมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ ให้ความช่วยเหลือและความสะดวกแก่พระสงฆ์

จากการศึกษาพบว่าพระภิกษุสงฆ์หลายรูปมีอาการโรคข้อเสื่อมก่อนวัยอันควร สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมอย่างนั่งสมาธิ นั่งขัดสมาธิ ติดต่อกันเป็นเวลานาน ประกอบกับขาดการออกกำลังกาย ถึงแม้ว่าพระภิกษุสงฆ์จะออกกำลังกายเหมือนประชาชนทั่วไป จะเข้าฟิตเนส เล่นโยคะ รำไทเก๊ก ไม่ได้ แต่พระสงฆ์สามารถเคลื่อนไหวร่างกาย ออกกำลังกาย โดยวิธีกวาดลานวัด การเดินเร็ว ยกขา ยกแขน เพื่อสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อได้ และการออกกำลังกายลักษณะนี้ยังช่วยลดไขมันส่วนเกินได้อีกด้วย การบริหารร่างกาย การออกกำลังกายของพระสงฆ์ ก็คือ การบริหารขันธ์ หมายความว่า พระสงฆ์สามารถจะออกกำลังกายคือบริหารขันธ์นี้ได้ แต่ต้องเป็นการออกกำลังกายด้วยความสำรวม ระวัง ไม่ยังให้ศรัทธาปสาทะของสาธุชนผู้ใฝ่ในธรรมเสื่อมไป ต้องทำด้วยความเหมาะสม พอดี ทำในที่อันควร ไม่แสดงไปตามวิสัยของชาวบ้าน พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีออกกำลังกายที่เหมาะควรกับสมณเพศเป็นอย่างยิ่ง ทรงยึดหลักการปรับเปลี่ยนอิริยาบถทั้ง ๔ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้มีความสมดุลเป็นการกำหนดรู้เรียกว่า “การบริหารขันธ์ด้วยสติ” โดยเฉพาะอิริยาบถเดิน การบริหารกายนั้นต้องประกอบไปด้วยการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย และการพักผ่อน ส่วนการบริหารทางจิตนั้นต้องรู้จักปล่อยวาง รู้จักคิดให้ถูกทางให้เป็นประโยชน์ เมื่อสุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจมีความสมดุลอย่างเหมาะสม ชีวิตจึงจะมีความสุข เมื่อร่างกายขาดความสมดุลกัน สิ่งใดสิ่งหนึ่งทำงานหนัก หรือหย่อนเกินไป การบริหารกายไม่สม่ำเสมอเป็นสาเหตุให้เกิดโรคได้

เอกสารอ้างอิง

จีรศักดิ์ เจริญพันธ์ ผศ.สุขภาพและการจัดการ,http:// www.elearning.msu.ac.th /opencourse/ ๐๗๐๑๕๐๑ / Unit๐๑/un๐๑_๐๓.htm, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๙).

ประภาพร จันเพ็ชร์,ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของพระภิกษุที่เข้ารับการตรวจรักษาใน

โรงพยาบาลสงฆ์,ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) สาขาพัฒนาสังคม โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา,งานวิจัย.

ผู้จัดการ Online, สงฆ์ไทยเสี่ยงโรคเรื้อรังอื้อ “ไขมัน-อ้วน-ไต-โลหิตจาง”, http://www.manager.co.th/ QOL/ viewnews.aspx? NewsID=๙๕๙๐๐๐๐๐๑๐๖๓๙, (๓๐ มกราคม ๒๕๕๙ ๑๑:๓๓ น.).

ผู้จัดการออนไลน์, พระป่วยเพราะโยม ระวังบาปที่มากับบุญ,http://www.manager.co.th/ GoodHealth/ ViewNews.aspx? NewsID=๙๕๘๐๐๐๐๐๑๖๘๔๑ (๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ ๐๙:๑๕ น.).

_____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖.

พระครูไพบูลสรกิจ,วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม,(กรุงเทพฯ),พระภิกษุสงฆ์กับการออกกำลังกาย,โรงพยาบาลสงฆ์, วารสาร.

_____.พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๙ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒๑ ขุททกนิกาย มหานิทเทส.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด,วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. www.schoolnet.net.th/library/create-web/๑๐๐๐/religion/๑๐๐๐-๔๕๖๗.html: พุทธศาสนา.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). "พุทธธรรม" มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ), การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

_____.พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม ๒ ภาค ๑ - หน้าที่ ๔๙๖.

ภาสินี เข็มทอง, “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนวันทำงานในจังหวัดนครนายก”,วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคาแหง,๒๕๓๙.

วิภากร สอนสนาม ปัจจัยกำหนดสุขภาวะหรือความมีสุขภาพดี (Health determinants),มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ,http://www.teacher.ssru.ac.th/wipakon_so/pluginfile.php/๑๔๕/block_html/content/ (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๙).

สุมิตรา มาเมือง. ภาวะโภชนาการและพฤติกรรม การฉันภัตตาหารของพระสังฆาธิการที่ศึกษาอยู่ที่ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์)เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; ๒๕๔๕. ๑๔๕ หน้า.

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสังฆาธิการ

พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส เกษรศิริ)
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง (๒) เปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดระยอง โดยในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยการผสมผสานวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ พระสงฆ์มหานิกายในจังหวัดระยองจำนวน ๒๖๔ รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ๑)ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ๒) แบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท(Content Analysis Technique)แล้วเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากพระสงฆ์มหานิกายในจังหวัดระยองจำนวน ๒๖๔ รูปโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิด และปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation :S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-test) วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference:LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านจริยาวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านรูปแบบของการสื่อสารพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานทุกข้อที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดระยอง จำแนกตามรายด้านของการวิจัย คือ (๑) ด้านจริยาวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เผยแผ่บางรูปนุ่งห่มยังไม่เรียบร้อย (๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการทำงานคนเดียว ขาดการร่วมมือในการทำงานเป็นทีม เน้นการบรรยาย (๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผู้เผยแผ่ไม่มีเทคนิคในการพูดเพื่อจูงใจผู้ฟังขาดการใช้สื่อประกอบการบรรยายธรรม เพื่อเร้าความสนใจแก่ผู้ฟัง และ (๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร ขาดการสนับสนุน จากคณะสงฆ์ในการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่ ขาดการประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดระยอง จำแนกตามรายด้านของการวิจัย คือ (๑) ด้านจริยาวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรอบรมให้พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานุ่งห่มให้เรียบร้อย เป็นปริมณฑล(๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรปรับปรุงรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นลักษณะของความร่วมมือทำงานเป็นทีม(๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจัดเป็นชั่วโมงเรียนหรืออบรมในหลักสูตรพัฒนาศักยภาพและ (๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร คณะสงฆ์ควรให้ทุนในการสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด

ABSTRACT

The objectives of the research were๑) to study The Roles towards Buddhist Propagation of Buddhist monks in Rayong Province, ๒) to study the comparison the Roles towards Buddhist Propagation of Buddhist monks in Rayong Province, ๓) To study the problems , obstacles and suggestions in the Roles towards Buddhist Propagation of Buddhist monks in Rayong Province. This research is the Quantitative Research Methodology by survey research with sampling of ๒๖๔ people. The tools were used for data collection of this research are the questionnaire with the open and closed questionsThe statistics are used for the data analysis through such as frequency , percentage, means, standard deviation (S.D) and one-way Anova and Least Significant Different : LSD.

The Findings of this research were concluded as follows:

๑. The Roles towards Buddhist Propagation Of Buddhist monks in Rayong Province in overall level is the high with๓.๗๒ when considering each aspect was found that the Roles towards Buddhist Propagation of Buddhist monks in Rayong Province such as Behavior for Buddhist Propagation, Form of Buddhist Propagation, technique of Buddhist Propagation and Forms of communication were at the good levels in all aspects.

๒. The results of comparison of Roles towards Buddhist Propagation Of Buddhist monks in Rayong Province Classified by personnel status tested the hypothesis by variable analysis found that differences of age, ordination year, general education, Dhamma Education and Pali Education, it did not have the effects to theRoles towards Buddhist Propagation Of Buddhist monks in Rayong Province differently so it was rejected the hypothesis set forth.

๓. The major problems and obstacles of Buddhist Propagation Of Buddhist monks in Rayong Province classified by each aspect ๑.Behavior for Buddhist Propagation: some monks do not dress properly.๒. Forms of Buddhist Propagation: It is one man show style and lack of team work and focus on lecture only.๓. Techniques of Buddhist Propagation : Monks do not have technique to convince and motivate the audience and lack of media equipment to convince the people๔. Forms of communication: Lack of supporting from Sangha Organization for make the printings and lack of public relations.

Suggestions of Buddhist Propagation of Buddhist monks in Rayong Province ๑. Behavior for Buddhist Propagation: They should train the monks to dress properly. ๒. Forms of Buddhist Propagation: They should improve the forms of Buddhist Propagation by working as team work. ๓. Techniques of Buddhist Propagation: They should have the training about the technique in Buddhist Propagation to monks a specific project or Potential Training Course. ๔. Forms of communication : Sangha organization should support to make the printings for Buddhism in the provincial level.

Keywords: The roles towards Buddhism propagation,Sanghas in Rayong **Province**

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา [๑] โดยดำเนินตามพุทธปณิธานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”[๒] ด้วยการบำเพ็ญกรณียกิจดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและจริงจังของพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็วเป็นปึกแผ่นมั่งคงในดินแดนอินเดียตอนกลางและตอนเหนือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยก่อนนั้น ได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่า ให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น[๓] ตลอดจนยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีล เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในชมพูทวีปจนหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานแล้วเหล่าพระสงฆ์สาวกต่างก็ได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์การทำตติยสังคายนา ครั้นเสร็จแล้วได้อาราธนาให้พระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเลือกสรรพระอรหันต์ส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เมื่อ พ.ศ.๓๐๓ พระพุทธศาสนาจึงได้แพร่หลายออกไปนอกประเทศอินเดียแต่ครั้งกระนั้น โดยพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ได้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตมายังดินแดนสุวรรณภูมิ[๔] ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม อันแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยครั้งนั้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมานั้น พระสงฆ์นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย หนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งถือว่าเป็นองค์หลัก เป็นกำลังสำคัญของ

---

[๑] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย,** (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโคมทองประทีป, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

[๒] วิ. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

[๓] สุชีพ ปุญญานุภาพ, **ศาสนาเปรียบเทียบ,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

[๔] จำนงค์ ทองประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์,** (กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๘๖.

พระพุทธศาสนา[๕] ด้วยเพราะพระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก[๖] มีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้นท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วยนอกจากนั้นพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่ง เป็นผู้อบรมสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และในบางโอกาสก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆด้วยโดยอยู่ภายใต้กรอบอันดีงามของศาสนา

จากบทบาทหน้าที่ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและคุณภาพชีวิต จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่อยู่เสมอ ซึ่งความสามารถในการดำเนินภารกิจต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์ดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่าเป็นภารกิจตามคุณลักษณะของงานประชาสัมพันธ์ที่สำคัญในสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีกุศโลบายในการเผยแผ่ได้หลายวิธีอาทิการปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใสของพระสงฆ์ การเป็นผู้รอบรู้ในหลักธรรมะ การแสดงธรรมได้ลึกซึ้งการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา การสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดบรรพชาสามเณร การจัดบวชชีพราหมณ์ถือศีล ๘ การจัดอบรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดแสดงนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ประชาชนหันมาเข้าวัด ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ได้มาเรียนรู้หลักธรรม จูงใจให้พุทธศาสนิกชนน้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติขัดเกลาจิตใจให้สูงขึ้นเป็นลำดับไป เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาในที่สุด

เมื่อกล่าวดังนี้แล้วย่อมพิจารณาได้ว่า หัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมวินัยพระพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก และประโยชน์ตามพุทธประสงค์ก็ทรงวางไว้ ๓ หลักเรียกว่าอัตถะคือประโยชน์,จุดหมาย,ผลที่มุ่งหมายปรารถนาดังนี้

๑.ทิฏฐธัมมิกัตถะ(ประโยชน์ในชาตินี้)

๒.สัมปรายิกัตถะ(ประโยชน์ชาติหน้า)

๓.ปรมัตถะ(ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน)

ประโยชน์หรือจุด มุ่งหมายทั้ง ๓ ประการนี้ คือ สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้พุทธบริษัท ๔ เพื่อที่จะไม่คลาดไม่พลัดตกจากประโยชน์อันพึงจะได้ในพระพุทธศาสนานี้

เมื่อฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว พระสงฆ์ยังจะต้องปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" คือเพื่อนที่แท้ ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกด้วยความหวังดีคือ การสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี พระสงฆ์ต้องพยายามชักชวนและชี้แจงให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้มั่นใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ธรรมะจะต้องสามารถชี้แจงให้เกิดความเข้าใจให้ได้ว่า ความอยากที่เรียกว่า 'ตัณหา' นั้น เป็นความโลภและทุจริต คนที่อยากด้วยอำนาจความโลภและทุจริต ย่อมจะกระทำการอะไรเพื่อตนเองและสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมเป็นอย่างมาก พระสงฆ์ต้องสอนให้ละความชั่ว คนทุกคนชอบความดีเกลียดความชั่ว แต่ทั้งๆที่ชอบความดีเกลียดความชั่ว ในบางครั้งบางคนก็อดทำความชั่วไม่ได้ เพราะความหลงผิดบ้าง เพราะจิตใจไม่เข้มแข็งพอบ้าง หน้าที่ของพระสงฆ์อีกประการหนึ่งก็คือ พยายามหาวิธีให้คนละทำความชั่ว แต่ให้พึงทำความดีให้ได้ สิ่งใดบอกให้เข้าใจได้ก็บอก สิ่งใดบอกด้วยปากไม่ได้ผลก็ต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง พระสงฆ์ต้องสนับสนุนให้ทำความดี พระสงฆ์ต้องสร้างเสริมกำลังใจให้คนทำความดี มีเทคนิควิธีแนะนำที่เหมาะแก่บุคคล พระสงฆ์ต้องสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบ

---

[๕]เสฐียร พันธรังษี, **ศาสนาเปรียบเทียบ,** พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

[๖]ม.มู. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

ทอดพระพุทธศาสนา ถึงพระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว พระธรรมวินัย (พระพุทธศาสนา) ก็ยังคงอยู่ เพราะได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมา พุทธบริษัททั้งหลาย โดยเฉพาะภิกษุบริษัทมีหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง จึงต้องสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพไว้ด้วย

สรุปว่า จากการศึกษาข้างต้นนั้น เป็นการศึกษาภาพรวมของการเผยแผ่ ที่มีมาแล้วในอดีตว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้นำไปศึกษาความสัมพันธ์ความคิดเห็นระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการวิจัยเรื่องการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง ว่ามีสภาพความเป็นไปอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง และสามารถแก้ไขปัญหาความทุกข์ความเดือดร้อนของสังคม อันเนื่องมาจากการไม่มีศีลธรรมหรือคุณธรรมของคนในสังคม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง ยังไม่เป็นที่ประจักรชัดเท่าใดนัก ยังไม่มีนักเผยแผ่ที่สังคมไทยหรือคนทั่วไปรู้จัก หรือเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ในจังหวัดระยองก็ทำการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก และก็เป็นที่ศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ และพระสงฆ์ที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นพระธรรมทูต พระนักเผยแผ่ หรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย แต่ผลกระทบของคนในสังคมส่วนมากยังมีปัญหาการประพฤติผิดศีลธรรมมาก เช่น ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน ปัญหาการดื่มสุราเสพยาเสพติด เป็นต้น อันเป็นการส่อให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ ว่าไม่สามารถทำให้คนในสังคมมีศีลธรรมเพิ่มขึ้น หรือมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมในการดำเนินชีวิต ที่จะทำให้สังคมมีความสงบสุขได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง

๒. เปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๓. ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. เป็นการวิจัยโดยการผสมผสานวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

๒. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์มหานิกายในจังหวัดระยอง

๓. กลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์มหานิกายในจังหวัดระยอง จำนวน ๒๖๔ รูป ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นขนาดกลาง วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้คำนวนโดยสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมการวิจัยครั้งนี้มี ๓ ชุด ได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์

๒. แบบสอบถาม

๓. แบบเสนอแนะและข้อคิดเห็น

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดระยอง

๒) ในส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ซึ่งบันทึกสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกโดยเทป

๓) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยังคณะสงฆ์ในจังหวัดและผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงตกลงนัดวัน/เวลา แล้วจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์มหานิกายในจังหวัดระยอง จำนวน ๒๖๔ รูป ซึ่งในการเก็บรวมรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง พร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๗ ถึง วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗ ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น ๑ เดือนโดยแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๒๖๔ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์และใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งมีวิธีการดังนี้

๑) สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ พรรษา ใช้ค่าสถิติค่าความถี่ และค่าร้อยละ (%) และอธิบายระดับ“บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง” ใช้ค่าสถิติ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับบทบาท**มากที่สุด**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับบทบาท**มาก**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับบทบาท**ปานกลาง**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับบทบาท**น้อย**

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับบทบาท**น้อยที่สุด**

๒) สถิติอนุมาน ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบ“บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง” จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย อายุพรรษา ใช้สถิติทดสอบค่าที่(T-test) ในกรณีที่ตัวแปรต้นมีสาม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Anova) หากพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Multiple Comparison) โดยใช้วิธีการ LSD (Least Significant Difference : LSD)

๓) สำหรับข้อมูลคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดและจัดกลุ่มเนื้อหาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในแบบสอบถามแล้วจึงวิเคราะห์ด้วยสถิติการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการจัดจำแนก ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจะทำการสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับหัวข้อวิจัยแล้วทำการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis)

๑. จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

๒. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ โดยคิดเป็นความถี่ร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท(Content AnalysisTechnique)

สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

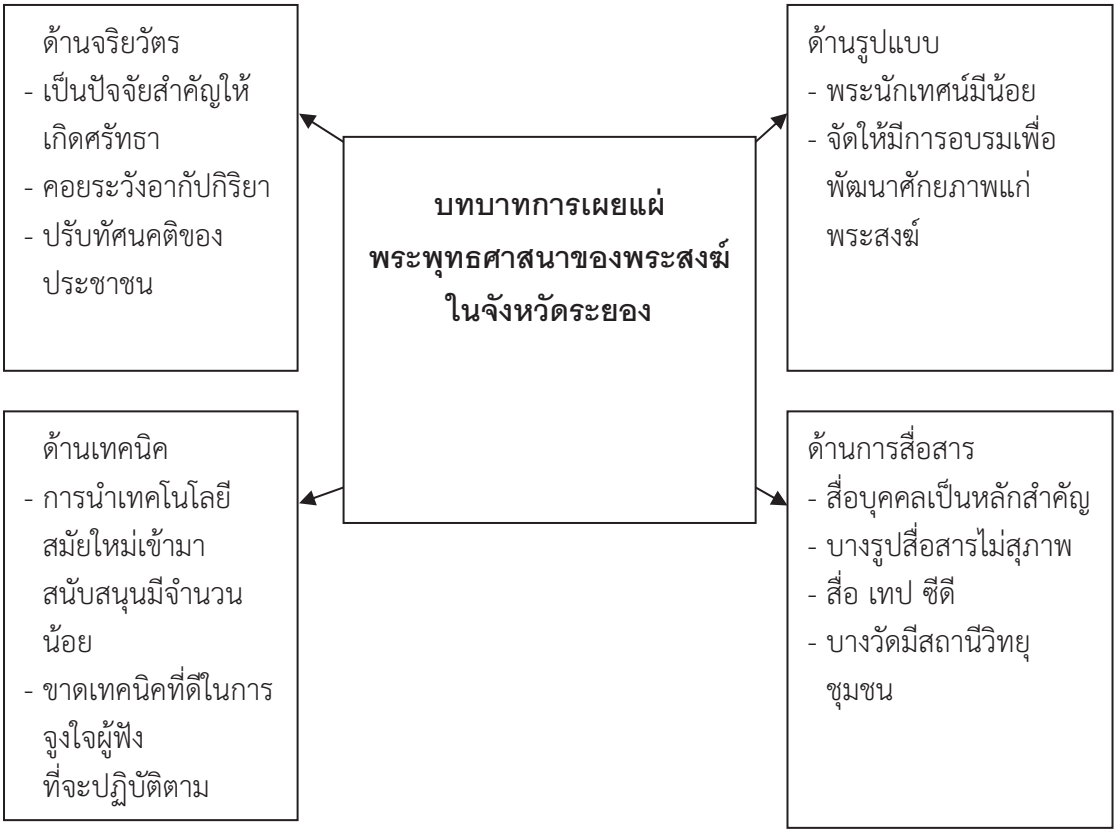

แผนภาพ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย (Body of Knowledge) ทำให้ทราบเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน จังหวัดระยอง ทำให้เห็นว่า คณะผู้บริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง ให้ความสำคัญต่อการเผยแผ่ โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ต่างๆ ดังนี้

๑. ด้านจริยวัตร

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อยู่แล้ว พระสงฆ์ทุกวัดก็ปฏิบัติด้วยดี ตามที่แต่ละท่านและแต่ละวัดจะสามารถกระทำได้ เช่น การเทศน์ให้ประชาชนฟังในวันพระหรือวันธัมมัสสวะ หรือการเทศน์ในงานพิธีต่างๆ เป็นต้นจริยวัตรของพระสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่ไม่เกิดปัญหาใดๆ เนื่องด้วยส่วนมากเป็นการเผยแผ่แบบตั้งรับ หรือเชิงรับ คือ เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่เข้ามาทำบุญที่วันในโอกาสต่างๆแต่ที่ต้องคอยสำรวม ระวังกันจริงๆ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ คือ พระสงฆ์ที่เป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งก็เท่ากับทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา นั่นเองพระสงฆ์ที่เป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เหล่านี้ ต้องใกล้ชิดกับเยาวชน ทั้งชายและหญิง ซึ่งหลายรูปมีพรรษายุการยังไม่มาก มีอายุไม่มาก จึงต้องคอยระวังอากัปกิริยาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียนที่เป็นผู้หญิง และที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน คือ ภาพลักษณ์ในทางไม่ดีของพระสงฆ์บางรูปในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์ส่วนมากที่ปฏิบัติตนดี ดังนั้น หน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือทัศนคติที่เป็นด้านลบนี้ ก็ต้องอาศัยพระสงฆ์ที่ทำงานด้านเผยแผ่อย่างจริงจังในปัจจุบัน เป็นผู้ปรับทัศนคติของประชาชน

๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

รูปแบบที่พระสงฆ์ในปัจจุบันเลือกใช้ที่เห็นได้มากที่สุด คือ การเทศน์ หรือเทศนาธรรม ซึ่งกล่าวได้ว่า รูปแบบนี้มีให้เห็นได้ทุกวัด พระสงฆ์หลายรูปที่ได้ชื่อว่าเป็นนักเทศน์ก็สามารถใช้วิธีเทศนาธรรมนี้ สร้างความนิยมได้ เพราะรู้จักการอุปมาอุปไมย หรือรู้จักนำนิทาน รวมถึงอุทาหรณ์จากภาพข่าวและละครมาใช้ประกอบเพื่อชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ต้องการจะสอนได้ชัดเจนยิ่งขึ้นแต่พระนักเทศน์ยังมีจำนวนน้อยมาก ถ้าเปรียบเทียบกับจำนวนพระสงฆ์ในปัจจุบันสวนทางกับกระแสความต้องการของประชาชนในปัจจุบันที่ต้องการพระที่เป็นพระนักเทศน์ นักบรรยาย ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องที่ดีมาก หากคณะสงฆ์เราได้จัดให้มีการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพแก่พระสงฆ์ ให้พระสงฆ์มีความสามารถในการเทศน์หรือการบรรยายธรรมโดยไม่จำเป็นต้องเป็นพระสังฆาธิการ พระทั่วไปก็ได้ เพราะทุกรูปถือว่าเป็นสาวกพระพุทธเจ้า มีหน้าที่ต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยฐานะของความเป็นพระสงฆ์ นั่นเอง

๓. ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พระสงฆ์รุ่นใหม่ที่ทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนารู้จักนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทำให้ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากมีการใช้คอมพิวเตอร์ โน๊ตบุ๊ค เครื่องฉายภาพ ฯลฯ ซึ่งเป็นสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่ก็มีราคาแพง เทคนิคในการเผยแผ่หรือเทคนิคในการสอนที่แท้จริง เกิดจากความสามารถส่วนบุคคล ที่รู้จักเลือกสิ่งที่ต้องการจะนำมาสอนให้เหมาะสมกับบุคคล สามารถสอนสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ หรือเรียกอีกอย่างว่า รู้จักสอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยากอย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่หรือการสอนพระพุทธศาสนานี้ ต้องสอนให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ เกิดความเลื่อมใส และเกิดความสุข นำมาสู่ความต้องการที่จะปฏิบัติตาม นี้จึงเป็นเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยั่งยืน คือ สามารถสอนผู้ฟังได้โดยอาศัยสื่อที่มีอยู่รอบๆ ตัว นั่นเอง

๔. ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

ปัจจุบัน พระสงฆ์ใช้ตัวเองเป็นสื่อมากที่สุด หมายถึง ใช้ตนเป็นผู้แสดงธรรม ใช้ตนเองเป็นผู้บรรยายธรรมแต่ก็ต้องคอยระมัดระวังเรื่องการใช้ภาษาเป็นสำคัญ คือ ไม่ต้องระวังถึงขนาดต้องให้ถูกหลักไวยากรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ต้องใช้ภาษาให้สุภาพ บางรูปเทศน์สนุก แต่ใช้ภาษาหมิ่นแหม่ แม้จะได้รับความนิยมชมชอบจากผู้ฟัง แต่ก็อาจเป็นดาบสองคม คือ ผู้ฟังบางคนอาจเห็นไม่สมควรแก่สมณสารูปในส่วนการจัดทำสื่อเพื่อการเผยแผ่ เช่น เทป ซีดี เป็นต้นนี้ พบว่า มีจำนวนไม่มาก ไม่ได้ทำกันทุกวัด ซึ่งด้วยเหตุผลด้านทุนทรัพย์เป็นสำคัญ วัดที่มีกำลังก็สามารถทำได้ แต่วัดที่ขาดแคลนก็ไม่มีกำลังที่จะจัดทำได้ ซึ่งเรื่องนี้ คณะสงฆ์เห็นว่าเป็นความสามารถและคุณสมบัติเฉพาะของแต่ละท่าน แต่ก็มีสื่อของแต่ละชุมชนที่วัดตั้งอยู่ คือ เสียงตามสายของชุมชน ซึ่งหากพระสงฆ์ได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ก็จะสามารถใช้ช่องทางนี้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนได้เป็นอย่างดีสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับประเทศในปัจจุบัน คณะสงฆ์หนกลางได้ให้ความสำคัญมาก มีรูปแบบของการสื่อธรรมะผ่านทีวีดาวเทียม ซึ่งมีคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ จัดรายการ และหาทุนสนับสนุนกันเอง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๑. สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ ๒๐-๓๐ ปีจำนวน ๑๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๙๘ มีพรรษา ต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๑๓๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๕๐ มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๒ วุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๒๓และ ไม่มีเปรียญธรรม จำนวน ๒๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๙๙

๒. บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดระยอง

บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดระยองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ **๓.๗๒** เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ **๓.๗๗** เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

(๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ **๓.๗๙** เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

(๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ **๓.๖๓** เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน จังหวัดระยองด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในข้อ มีการพูดโน้มน้าวจิตใจ ให้อยู่ในอาการที่สงบและมีการใช้ท่าทางประกอบการบรรยายเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ฟังมากขึ้น อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมาก

(๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร

โดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ **๓.๖๗**เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง” มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑.ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) ด้านจริยาวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรอบรมให้พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานุ่งห่มให้เรียบร้อย เป็นปริมณฑล

(๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรปรับปรุงรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นลักษณะของความร่วมมือทำงานเป็นทีม

(๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจัดเป็นชั่วโมงเรียนหรืออบรมในหลักสูตรพัฒนาศักยภาพ

(๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร คณะสงฆ์ควรให้ทุนในการสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัด

๒.ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรนำผลของการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง ให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) ควรนำปัญหาที่ได้จากการวิจัยนี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหาอยู่ โดยให้ทุกภาคส่วนในจังหวัดระยอง มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

๓) ควรมีการปรับปรุงกลยุทธ์และบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในจังหวัดระยอง ให้สม่ำเสมอและทั่วถึงยิ่งขึ้น

๔) ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนางานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สมบูรณ์ถูกต้อง

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ควรศึกษาบทบาทโดดเด่นในการแสดงธรรม รวมถึงผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับภาระงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

(๒) ควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสอบถามจากประชาชน หรือผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ความเห็นจากมุมมองประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

(๓) ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ หรือเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบเทคนิค กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

บรรณานุกรม

ม.มู. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

วิ. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย,** (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโคมทองประทีป, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

จำนงค์ ทองประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์,** (กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๘๖.

ประกอบ กรรณสูตร, **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธากาพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

สุชีพ ปุญญานุภาพ, **ศาสนาเปรียบเทียบ,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

เสฐียร พันธรังษี, **ศาสนาเปรียบเทียบ,** พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

วรพล วรสุวรรณโรจน์
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Juknarin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ๒) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๘๖ ชุด เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถามลักษณะเป็นคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ค่าเฉลี่ยโดยรวมทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการเผยแพร่ ด้านสังคม และด้านการส่งเสริมอาชีพ โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

๒. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน มี ๔ ด้าน ที่ควรแนะนำ อันดับแรกคือด้านการศึกษา พระสังฆาธิการควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประจำตำบลและพัฒนาความรู้ด้านการศึกษาแก่พระ อันดับที่สอง ด้านการเผยแพร่ พระสังฆาธิการควรจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีแก่พระสังฆาธิการให้มากขึ้น อันดับที่สาม ด้านสังคม พระสังฆาธิการอนุญาตให้ประชาชนหรือองค์กรใช้บริเวณวัดทำกิจกรรม เช่น สนามเด็กเล่น หรือลานธรรม อันดับที่สี่ ด้านการส่งเสริมอาชีพ พระสังฆาธิการควรจัดให้มีศูนย์ฝึกอาชีพที่มีวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญมาฝึกอบรมให้กับชุมชน

คำสำคัญ: บทบาทของพระสังฆาธิการ, การพัฒนาวัด

Abstract

Objectives of this research were ๑) to study the role of Buddhist ecclesiastical monks Phitsanulok province in to the temple development to become the center of the community, ๒) to study the recommendations on the role of Buddhist ecclesiastical monks Phitsanulok province in to the temple development to become the center of the community. Research methodology is quantitative research. The researchers collected data from a sample of ๒๘๖ set. The instruments used in the study Query is a closed-ended questions and open-ended questions. Data analysis software for research. Statistics on the frequency, percentage, average, and standard deviation

Findings were as follows:

๑. The role of Buddhist ecclesiastical monks Phitsanulok province in to the temple development to become the center of the community. The overall average of ๔ aspects; education, publisher, society, and career, are moderate.

๒. The recommendation on the role of Buddhist ecclesiastical monks Phitsanulok province in to the temple development to become the center of the community. There are ๔ aspects to recommend. First, the education, the monk should provide the learning center of the district then develop the Buddhist ecclesiastical monk's knowledge. Second, the publisher, the monk should be established the place for practicing the dharma which for publish the technology knowledge to Buddhist ecclesiastical monks and more. Third, the society, the monk permit some areas around the temple to the publics and organizations for use such as playground or meditation ground. Forth, the career, the monk should established the vocational training center which have speakers and specialists to train skilled to the community.

Key words: The role of Buddhist ecclesiastical monks, the temple development

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทย เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตของคนไทย ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา และการจัดระเบียบทางสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี จนถึงการดำเนินชีวิตในประจำวัน โดยมีวัดเป็นหน่วยปฏิบัติการหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการ ศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชนวัดจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างมาก นั้นคือวัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดลึกซึ้งจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัดจึงเปรียบเหมือนชีวิตจิตใจหรือจิตวิญญาณของชุมชน และในขณะเดียวกันชุมชนก็เปรียบเสมือนร่างกายที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องอาศัยเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นวัดและชุมชนจะต้องสมานฉันท์ให้ความร่วมมือร่วมใจและประสานสัมพันธ์อยู่คู่กันตลอดไป

ในปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมากเนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคม ทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน[๑] และเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิกฤตนี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคม ให้เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน ช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง และเมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนานอกจากจะมีพระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังมีวัดและพระสงฆ์อีกความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับประชาชน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด[๒] วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนวัดก็กลายเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือ ศรัทธา และความร่วมมือ

---

[๑] จำนง ทองประเสริฐ, **พระสงฆ์กับสังคม,** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

[๒] พินิจ ลาภธนานนท์, **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมาตลอดไม่ว่าจะเป็นแหล่งให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินความ การให้คำแนะนำสั่งสอนและปรึกษา สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลงตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่รับเอาอารยธรรมทางตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้ามาร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คุณธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับมีวัดหลายแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มีการก่อสร้างที่ใหญ่โตสวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมากทำให้เกินความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจและการใช้งาน เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของวัด มุ่งหารายได้เข้าวัดมากเกินไป พระสงฆ์ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการปฏิบัติและเผยแผ่แก่ประชาชน ทำให้เกิดวิกฤติศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือ วัด พระสงฆ์ ตลอดถึงพุทธศาสนิกชน ได้มีการฟื้นฟูพัฒนา กำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง[๓]

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมและเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่วัดแต่ละแห่งจะต้องช่วยกันพัฒนาทุกด้าน โดยเฉพาะด้านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อชุมชนนั้น ๆ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการในจังหวัดพิษณุโลกต้องมีบทบาทในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาวัดที่ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

๒. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

---

[๓] สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือวิชาการโครงการคนรักษ์วัด,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณโดยได้ศึกษาเชิงสำรวจข้อมูล ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้ ๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในประเด็นด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านสังคม และด้านการส่งเสริมอาชีพ ๒) ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดพิษณุโลก ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดสังกัดมหานิกาย ในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๕๒๖ รูป สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการของทาโร่ยามาเน่ (Taro Yamane)[๔] ที่ระดับนัยสำคัญ .๐๕ และคลาดเคลื่อนร้อยละ ๕ ได้จำนวน กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๖ คน จากนั้นดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น ๓) ขอบเขตด้านพื้นที่พื้นที่ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ เขตปกครองคณะสงฆ์สังกัดมหานิกายจังหวัดพิษณุโลก ๔) ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสอบถาม เป็นคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด โดยผู้วิจัยมีวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ ๑) ศึกษาจากตำรา เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ๒) กำหนดแนวคิดและเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษานำมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม ทั้งชนิดปลายปิดและปลายเปิด ๓) นำข้อมูลต่าง ๆ มาประยุกต์ปรับปรุงสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการทำวิจัย และให้เหมาะสมกับองค์ความรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ๔) นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปขอให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางช่วยพิจารณา ๕) นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางพิจารณาแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญอีก ๓ ท่าน ได้พิจารณาเพื่อหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา ๖) นำร่างแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจแก้ไขแล้วจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีเพื่อความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: ICO) ๗) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน ๓๐ รูป ในวัดที่มีเจ้าอาวาสสังกัดมหานิกาย จังหวัดสุโขทัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ตามค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม = ๐.๘๘ เมื่อได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ผู้วิจัยได้นำไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาวิเคราะห์ความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เสร็จแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยสถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไป

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามด้านจำนวนพรรษา คือ จำนวนพรรษาของผู้ตอบแบบสอบถาม ต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๘๐ จำนวนพรรษา ๖-๑๐ พรรษา จำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๐ และ ๑๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๒๐๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๔๐ วุฒิการศึกษาสายสามัญ (ทางโลก) ของผู้ตอบแบบสอบถาม ประถมศึกษา จำนวน ๖๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘๐ มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕๐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๐ อนุปริญญา/ปวส. จำนวน ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ ปริญญาตรี จำนวน ๘๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๐ และ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๑๐ วุฒิการศึกษาสายนักธรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม นักธรรมชั้นตรี จำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕๐ นักธรรมชั้นโท จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖๐ และ นักธรรมชั้นเอก จำนวน ๒๐๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๙๐ วุฒิการศึกษาสายบาลีของผู้ตอบแบบสอบถาม ประโยค ๑-๒ จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๐๐ เปรียญธรรม ๓ ประโยค จำนวน ๑๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๐ เปรียญธรรม ๔-๖ ประโยค จำนวน

[๔] สุรพล พรมกุล, **ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์,** (กรุงเทพมหานคร : โอเอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘.

๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๐๐ เปรียญธรรม ๗-๙ ประโยค จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ และไม่มีวุฒิการศึกษาสายบาลี จำนวน ๒๑๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๒๐

๒. ผลการศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พบว่า โดยรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๐ และจำแนกในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านการศึกษา จากการศึกษาพบว่า การสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุและสามเณรในการเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม และ จัดตั้งศูนย์กลางเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) (ศูนย์ กศน.) (ศูนย์ อปต.) เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงแหล่งเรียนรู้, การจัดส่งครูพระไปสอนและอบรมคุณธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียน, การจัดตั้งศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก และการจัดทำการเรียนรู้ภายในวัด เช่น ห้องสมุดชุมชน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ป้ายคติธรรม หอศิลป์ หอพระไตรปิฎก ปลูกต้นไม้และสมุนไพรต่าง ๆ ทำแผนผังการท่องเที่ยวในวัด ภาพพุทธประวัติ ปรับภูมิทัศน์ และสนับสนุนกิจกรรมด้านการศึกษาแก่โรงเรียน สถานศึกษาในชุมชน เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง

๒) ด้านการเผยแพร่ จากการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา) เช่น การทำบุญตักบาตร การแสดงพระธรรมเทศนา เวียนเทียน จัดโครงการปฏิบัติธรรม และการจัดนิทรรศการเกี่ยวเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, การจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ การตักบาตรเทโวโรหณะ วันสารท งานเทศกาลลอยกระทง และบุญประเพณีพื้นบ้าน, การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) ตลอดปี เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และนำปฏิบัติในชีวิตประจำวัน, การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยมีการทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนาปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ แสดงความจงรักภักดีร่วมกับราชการ และจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ, การจัดโครงการส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน ประชาชนทั่วไป เช่น บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร ภาคฤดูร้อน บวชศีลจาริณี และการจัดปฏิบัติธรรมในรูปแบบอื่น ๆ และการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประกอบการเผยแพร่ธรรม เช่น PowerPoint ซีดีรอม วีซีดี อินเตอร์เน็ต ฯลฯ อยู่ในระดับมาก

๓) ด้านสังคม การมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมคณะสงฆ์กิจกรรมทางราชการ กิจกรรมของสถานศึกษา, การมีส่วนร่วมสนับสนุนชุมชน หน่วยงานราชการเอกชนในการใช้สถานที่ของวัดเพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบรม การประชุม การทำประชาคม, การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชนในชุมชน เช่น มีอาคารสถานที่ที่สะอาด สว่าง สงบและข้าวของเครื่องใช้ในการอำนวยความสะดวก, การจัดโครงการต่าง ๆ ในวัด เช่น ลานวัด ลานกีฬา ลานใจ ปลูกสมุนไพร อนุรักษ์ป่าและชุมชน ส่งเสริมสุขภาพ ปลอดเหล้า ปลอดบุหรี่ สิ่งเสพติด ปลอดการพนัน บำรุงศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ, การสงเคราะห์ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น การให้ที่พักอาศัยแก่ผู้เดินทางที่ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ให้พ่อค้าแม่ค้ามาขายของในวัด ช่วยเหลือศพไร้ญาติ เป็นภาคีสมาชิกหน่วยงานของรัฐในการทำกิจกรรมพัฒนา บริการสังคม และการมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาท ข้อขัดแย้งในชุมชน, และการมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์แก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ถนน ศาลา ห้องสมุด โรงเรียน โรงพยาบาล บริจาคเงิน บริจาคสิ่งของและวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก

๔) ด้านการส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงโบราณ โบราณวัตถุ ศาสนสถาน และเสนาสนะให้มีความสวยงาม สะอาด เป็นสัดส่วน เพื่อให้ประชาชนที่มานมัสการ เยี่ยมชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทำให้ประชาชนเกิดอาชีพขายของที่ระลึก ของฝาก เพื่อเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน, การจัดโครงการศูนย์การเรียนรู้ฝึกอาชีพ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนที่เข้ามาวัดได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการฝึกอาชีพ เช่น ทำดอกไม้จันทน์ พวงหรีด ตัดเย็บเสื้อผ้า และอื่น ๆ ที่สนใจ เพื่อเพิ่มรายได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การส่งเสริมให้ประชาชนที่ยากจนในชุมชน ได้ทำการเกษตรในพื้นที่ว่างเปล่าของวัด เช่น ปลูกผักสวนครัว ทำไร่ ทำนา เพาะเห็ดฟาง เป็นต้น, การจัดโครงการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในรูปของสหกรณ์ เพื่อช่วยส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในการ

ประกอบอาชีพ และช่วยเหลือการประกอบอาชีพในคราวเดือดร้อน โดยการให้กู้เงินในรูปแบบของคณะกรรมการในอัตราดอกเบี้ยที่ถูก, การจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน เช่น การนวดแผนโบราณ ยาสมุนไพร เกษตรกรรม การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น, และการจัดโครงการไก่ชีวิตโค กระบือเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพให้กับผู้ยากจนในหมู่บ้าน โดยนำ โค กระบือ ไปเลี้ยงเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้ประชาชนที่มีความต้องการ อยู่ในระดับปานกลาง

๓. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พบว่า

๑) ด้านการศึกษา จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะตามลำดับ คือ ให้มีการจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ประจำตำบล, การพัฒนาความรู้ด้านการศึกษาแก่พระสังฆาธิการให้มากขึ้น, การเข้าร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษาในชุมชน, การมอบทุนการศึกษาหรือรางวัลให้แก่เยาวชน, การเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการศึกษาต่าง ๆ และ การเน้นการอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน

๒) ด้านการเผยแพร่ จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะตามลำดับ คือ ให้มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำตำบล, การพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีการเผยแพร่แก่พระสังฆาธิการให้มากขึ้น, การจัดให้มีครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งระดับตำบลและระดับอำเภอ, พระสังฆาธิการทำตัวเป็นตัวอย่างด้านการประพฤติปฏิบัติดี, การนำนโยบายจังหวัดที่สอดคล้องกับท้องถิ่นมาใช้, ทุกวันพระต้องฝึกพระนักเทศน์หมุนเวียนกันไป, มีกฎระเบียบในการออกเผยแพร่ให้ชัดเจน, และควรเพิ่มเวลาสอนในโรงเรียนให้มากขึ้นโดยเฉพาะวิชาพุทธศาสนา

๓) ด้านสังคม จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะตามลำดับ คือ การอนุญาตการใช้สถานที่วัดทำกิจกรรมของประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ, การทำวัดให้เป็นลานกีฬาลานธรรม, การทำวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว, การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็ก, การจัดอบรมคุณธรรมศีลธรรมเป็นประจำ, การทำวัตรสวดมนต์เย็นทุกวันเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และการติดป้ายลดเลิกอบายมุขทุกประเภทภายในวัดและชุมชน

๔) ด้านการส่งเสริมอาชีพ จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะตามลำดับ คือ การจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพที่วัด, การจัดหาวิทยากรผู้ชำนาญการเฉพาะด้านมาฝึกอบรมฝีมือด้านอาชีพแก่ชุมชน, การจัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญเกษตรมาฝึกอบรมความรู้เรื่องการทำเกษตรแก่ชุมชน, การสร้างทายาทด้านฝึกฝีมืออาชีพเพื่อถ่ายทอดต่อให้รุ่นน้อง (โครงการพี่สู่น้อง) และการแนะนำส่งเสริมการทำสัมมาชีพอย่างถูกต้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถอภิปรายผลในภาพรวม ได้ดังนี้

๑. บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านการศึกษา ผลพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุและสามเณรในการเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม และ จัดตั้งศูนย์กลางเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) (ศูนย์ กศน.) (ศูนย์ อปต.) เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เป็นอันดับแรกตามลำดับ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์[๕] ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษาได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางด้านพระสงฆ์วัดเชตุพนได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญ

---

[๕] พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, **การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา**, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ง-จ.

ศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรด้วย การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน และทุนอาหารกลางวัน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนแก่สถานศึกษา ได้บรรยายอบรมและเป็นครูพระช่วยสอนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดกู่คำ วัดเกตการามและวัดท่าสะต๋อยได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของเด็กเยาวชนในชุมชน และวัดเชตุพนได้ให้บริการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน

๒. บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านการเผยแพร่ ผลพบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การแสดงพระธรรมเทศนา เวียนเทียน จัดโครงการปฏิบัติธรรม และการจัดนิทรรศการเกี่ยวเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นอันดับแรกตามลำดับ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระอวยชัย อินศรีเมือง[๖] ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ศึกษาเฉพาะวัดในเขตบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ กิจกรรมบริการชุมชน มีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการ และวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชา และอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรค กิจกรรมป้องกันยาเสพติด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนในเขตอำเภอบรบือ ทั้ง ๕ วัด ให้ความร่วมมือกับวัดในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างดี เข้าร่วมกิจกรรมวัดสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญทางราชการ มีการดูแลอาคารสถานที่ของวัด ซึ่งเป็นสมบัติของส่วนรวม มีการส่งบุตรหลานเข้าบรรพชา และอุปสมบทอยู่เป็นประจำทุกปี มีการรักษาศีลในเทศกาลเข้าพรรษา และชุมชนเข้าร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะ

๓. บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านสังคม ผลพบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีการมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ต่างๆ เช่น กิจกรรมคณะสงฆ์ กิจกร รมทางราชการ กิจกรรมของสถานศึกษา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระมหากิตติทัศน์ นามนนท์[๗] ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องรูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของรูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์เกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ เป็นกรรมการที่ปรึกษา มีหน้าที่ในการให้คำแนะนำและให้การปรึกษาแก่เจ้าอาวาสในด้านการบริหารและพัฒนาวัด

๔. บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านการส่งเสริมอาชีพ ผลพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงโบราณ โบราณวัตถุ ศาสนสถาน และเสนาสนะให้มีความสวยงาม สะอาด เป็นสัดส่วน เพื่อให้ประชาชนที่มานมัสการ เยี่ยมชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทำให้ประชาชนเกิดอาชีพขายของที่ระลึก ของฝาก เพื่อเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชนเป็นลำดับแรกตามลำดับ สอดคล้องกับ ธีรโชติ เกิดแก้ว[๘] ที่กล่าวถึงบทบาทของวัดต่อคนในสังคมไทยยุคปัจจุบันนี้หลาย ๆ ด้าน ข้อ ๒ การตั้งวัดเป็นศูนย์สงเคราะห์ เช่น วัดสระแก้ว อำเภอป่าโมกข์ จังหวัดอ่างทอง ที่รับอุปการะเด็กกำพร้าเป็นจำนวนมาก อันเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาให้แก่สังคม เป็นต้น ข้อ ๓ ปรับวัดให้เป็นโรงพยาบาล เช่น วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ของท่านพระอาจารย์อลงกต ติกฺขปญฺโญ ที่เปิดรับผู้ป่วยโรคเอดส์ระยะสุดท้าย และยังมีอีกหลายวัดที่ทำในลักษณะเช่นนี้ ข้อ ๔ ศูนย์ฝึกอาชีพ

---

[๖] พระอวยชัย อินศรีเมือง, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี วัดในเขตอำเภอบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา,** (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๙๑-๙๒.

[๗] พระมหากิตติทัศน์ นามนนท์, การศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท,** (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๔), หน้า ก.

[๘] ธีรโชติ เกิดแก้ว, **พระพุทธศาสนากับปัญหาสังคม**, (ปทุมธานี : สื่อตะวัน, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕-๔๖.

เช่น วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ของพระอาจารย์พะยอม กัลยาโณ ที่รับคนตกงานให้ไปฝึกอาชีพ ทำให้มีรายได้ไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคม เป็นต้น ข้อ ๕ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เช่น วัดธรรมมงคล เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ที่เปิดเป็นศูนย์การศึกษาด้านอาชีพให้แก่ประชาชนทั่วไป ไม่จำกัดว่าเป็นศาสนาใดโดยร่วมมือกับทางหน่วยงานของรัฐบาล เป็นต้น ข้อ ๖ ศูนย์เด็กเล็ก เช่น วัดพยัคฆาราม อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการอนุเคราะห์และแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตรหลานของประชาชนที่ไม่ค่อยมีเวลาว่าง เนื่องจากต้องทำงาน เพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว เป็นต้น และข้อ ๗ ศูนย์กลางการศึกษาวิชาการสมัยใหม่ เช่น การเกษตรสมัยใหม่ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๕. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน จากการศึกษาพบว่าข้อเสนอทั้ง ๔ ด้าน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้กล่าวคือ ๑) ด้านการศึกษา จากการศึกษาพบว่า ได้มีพระสังฆาธิการสนับสนุนบทบาทการจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ประจำตำบลเป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ในทันที และข้อเสนอแนะรองลงมาให้การพัฒนาความรู้ด้านการศึกษาแก่พระสังฆาธิการให้มากขึ้น พระสังฆาธิการก็สามารถประสานกับวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการเข้าศึกษาหรือฝึกอบรม ๒) ด้านการเผยแพร่ จากการศึกษาพบว่า ได้มีพระสังฆาธิการสนับสนุนบทบาทการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำตำบล เป็นส่วนมาก ซึ่งเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ พระสังฆาธิการสามารถทำได้ทันทีเหมือนกัน เพราะเป็นนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอยู่แล้ว ส่วนการพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีการเผยแพร่แก่พระสังฆาธิการให้มากขึ้นรองลงมานั้น พระสังฆาธิการสามารถประสานงานหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนในการอบรมพัฒนาความรู้ได้ เช่น การเข้าอบรมโครงการคอมพิวเตอร์ ๓) ด้านสังคม จากการศึกษาพบว่า ส่วนมากพระสังฆาธิการ สนับสนุนการอนุญาตการใช้สถานที่วัดทำกิจกรรมของประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ได้ดำเนินการอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือสนับสนุนบทบาทการทำวัดให้เป็นลานกีฬาลานธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่พระสังฆาธิการสมควรทำทันที เพราะเป็นนโยบายชัดเจนและพระสังฆาธิการที่ทำอยู่แล้วให้ทำต่อไปอย่างต่อเนื่อง ๔) ด้านการส่งเสริมอาชีพ จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ให้มีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพที่วัด พระสังฆาธิการที่ยังไม่ได้จัดทำสามารถศึกษาหาความรู้จากวัดที่จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพได้แล้ว ส่วนการจัดหาวิทยากรผู้ชำนาญการเฉพาะด้านมาฝึกอบรมฝีมือด้านอาชีพและการทำเกษตรแก่ชุมชน ให้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทันที

โดยสรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลกในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนใหญ่ได้มีพระสังฆาธิการได้ดำเนินการอยู่แล้ว มีบางข้อเสนอแนะถึงแม้ว่าจะเป็นส่วนน้อยแต่ก็น่าสนใจ เช่น การสร้างทายาทด้านฝึกฝีมืออาชีพเพื่อถ่ายทอดต่อให้รุ่นน้อง (โครงการพี่สู่น้อง) อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตได้

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรมีการส่งเสริมกระบวนการส่งเสริมพระสังฆาธิการในการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ให้ต่อเนื่อง โดยวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรกำหนดเป็นแผนงานร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดพิษณุโลกอย่างชัดเจน

๒) ควรมีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคมของพระสังฆาธิการ ในชุมชนท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นศูนย์การของชุมชน โดยที่ชุมชน ท้องถิ่น ควรมีส่วนร่วม รับรู้ และเรียนรู้อย่างจริงจัง จัดทำเป็นแผนบูรณาการ บ้าน วัด โรงเรียน อย่างต่อเนื่อง

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) พระสังฆาธิการควรลงมือในการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทันที โดยพัฒนาอย่างพอเพียงภายในงบประมาณที่มีอยู่ของแต่ละวัด

๒. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกส่วนงานควรมีส่วนร่วมกับพระสังฆาธิการในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน อย่างต่อเนื่อง

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดต้นแบบเพื่อรองรับความเป็นประชาคมอาเซียนในจังหวัดพิษณุโลก

๒) ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การทำงานเป็นทีมตามหลักพุทธธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัดพิษณุโลก

๓) ควรจะการทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเพิ่มเติมการศึกษาในเชิงลึก เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **พระสงฆ์กับสังคม.** กรุงเทพมหานคร : สานักพิมพ์ราชบัณฑิตสถาน, ๒๕๔๕.

ธีรโชติ เกิดแก้ว. **พระพุทธศาสนากับปัญหาสังคม.** ปทุมธานี : โรงพิมพ์สื่อตะวัน, ๒๕๕๗.

พินิจ ลาภธนานนท์. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๖.

พระมหากิตติทัศน์ นามนนท์. “การศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในจังหวัดอุตรดิตถ์”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนา ประชาคมเมืองและชนบท.** มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๕๔.

พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”. **การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา.** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

พระอวยชัย อินศรีเมือง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. **สารนิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา.** มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

สุรพล พรมกุล. **ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : โอเอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๔.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือวิชาการโครงการคนรักษ์วัด.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

Certo. Samuel C. and Peter. J. Paul**. Strategic Management: Concept and Applications**. New York: McGraw-Hill, ๑๙๙๑.

Good .C.V. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book Company, ๑๙๗๓.

รัฐประศาสนศาสตร์กับการบริหารงานของเทศบาลตำบลอรัญญิก

สมปอง สีชมพู

บทคัดย่อ

รัฐประศาสนศาสตร์กับการบริหาร หรือเรียกกันทั่วๆไปว่า “การบริหารราชการแผ่นดิน” หรือ “การบริหารรัฐกิจ” มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการทำงานของรัฐในทุกระดับ เทศบาลตำบลถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด หากนำหลักการและกระบวนการบริหาร ที่เรียกว่า POSDCoRB มีองค์ประกอบ ๗ ประการ คือ การวางแผนงาน การจัดองค์การการบริหารงานบุคคลการวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การเสนอรายงาน และการจัดทำงบประมาณ หากนำมาประยุกต์ใช้จะทำให้การบริหารงานของเทศบาลมีประสิทธิภาพ ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: รัฐประศาสนศาสตร์, การบริหารงาน, เทศบาลตำบลอรัญญิก

Abstract

Public Administration science and Management Work also known as “Public Administration” the crucial to the functioning of the government at all levels. Municipality district is one of the government sector which is the most close to populations. To bring the principles and process management calls “POSDCoRB” there are ๗ elements planning, organization, personnel management, decision making, coordinating, reporting, and budgeting. Apply these managements will change performance of the municipality district to publics benefit.

Key words : Public Administration, Management Work, Aranyik Municipality district

๑. บทนำ

รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานสาธารณะ ซึ่งรวมไปถึงการบริหารงานราชการและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ และมีเอกลักษณ์ และมีความแตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์ในแง่ที่ว่าเป็นวิชาที่ให้ความสนใจต่อการศึกษาโครงสร้างและพฤติกรรมของระบบราชการ รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบวิธีการศึกษาเป็นของตนเองวิชารัฐประศาสนศาสตร์ยังแตกต่างจากศาสตร์การบริหารในแง่ที่ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องขององค์การของรัฐ ซึ่งมิได้มุ่งแสวงหากำไรดังเช่นองค์การเอกชน และเป็นวิชาที่สนับสนุนให้องค์การของรัฐมีโครงสร้างกลไกการตัดสินใจและพฤติกรรมของข้าราชการที่เกื้อกูลการให้บริการสาธารณะ”

การบริหาร คือ ศิลปะของการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น เป็นการทำงานของคณะบุคคล ตั้งแต่ ๒คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในขณะเดียวกันยังเป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการ ให้บรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้การบริหาร เป็นการใช้ศาสตร์และศิลปะนำทรัพยากรการบริหาร (Administrative resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารกับรัฐประศาสนศาสตร์ หรือเรียกกันทั่วๆไปว่า “การบริหารราชการแผ่นดิน” หรือ “การบริหารรัฐกิจ” เป็นการบริหารกิจการของรัฐ เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขมุ่งให้การบริการสาธารณะเพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ มิได้ทำกิจการหรือมีเป้าหมายเพื่อเป็นการค้ากำไร โดยในการบริหารรัฐกิจนั้น มีการปฏิบัติงานมี

ลักษณะเป็นระบบราชการทุนในการดำเนินงานก็มาจากภาษีอากรของประชาชน ซึ่งเป็นการบริหารงานตั้งแต่ระดับชาติ จังหวัด อำเภอ ตำบล จนถึงหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการทั้งปวงของฝ่ายบริหาร ยกเว้นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการ โดยมีจุดมุ่งหมายให้นโยบายของรัฐที่วางไว้บรรลุผล แต่ในการบริหารและจัดการภาครัฐ จะไม่เหมือนการบริหารธุรกิจที่เน้นกำไรสูงสุด (Profit Maximize) แต่เป็นการเน้นการให้บริการที่ให้ลูกค้าพึงพอใจ โดยลูกค้าก็คือประชาชนที่มาใช้บริการ และต้องเป็นการให้บริการต่อทุกคนอย่างเป็นธรรม

การปกครองท้องถิ่นไทยเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีแนวความคิดที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นการริเริ่มกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น โดยมีพระราชดำริให้มีการทดลองจัดตั้งหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้น คือ สุขาภิบาลหัวเมือง รศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) จัดตั้ง “การสุขาภิบาลท่าฉลอม” ขึ้นด้วยความสำเร็จและความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งในด้านรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่น ดำเนินกิจการท้องถิ่น โดยกลุ่มผู้นำท้องถิ่นเองเป็นครั้งแรกสุขาภิบาลท่าฉลอม จึงเป็นองค์กรแรกในประเทศไทยที่มีลักษณะเป็นองค์กรปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น และในปี พ.ศ.๒๕๓๗ก็ได้มีการปรับปรุงการบริหารส่วนท้องถิ่นในส่วนพื้นที่ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้มีการบริหารส่วนตำบลขึ้น เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ปัจจุบันกระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งแล้วทั่วประเทศ ๖,๓๙๗แห่ง ซึ่งนับว่าเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่เล็ก และใกล้ชิดประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุดด้วยเหตุนี้ คุณค่าและความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น มีดังนี้

๑.การปกครองท้องถิ่นช่วยสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนภายในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยทางการปกครองจำนวนเล็กๆ ที่มีมากมายกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยพื้นที่เหล่านั้นย่อมมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้การบริหารและการปกครองที่มีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รัฐบาลเพียงแห่งเดียว ไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นๆ จึงจำเป็นต้องกระจายระบบงานให้มีลักษณะคล่องตัวและปรับตัวให้ยืดหยุ่น นั่นก็คือการสร้างหน่วยการปกครองที่เรียกว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้มาจัดทำบริการและแก้ปัญหาของประชาชนในท้อง ถิ่น และยังจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับหลักความรับผิดชอบตามระบอบ ประชาธิปไตย (Democratic Accountability)

๒. การปกครองท้องถิ่นเป็นโรงเรียนประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า ระบบการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีการเลือกตั้ง มีระบบพรรคการเมืองระดับท้องถิ่น มีการต่อสู้และการแข่งขันในทางการเมือง ตามวิถีทางและตามกติกา ในที่สุดก็จะทำให้ประชาชนเข้าใจถึงระบบการปกครองตนเอง เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่อยู่ภายใต้โครงสร้างทางการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร และที่สำคัญคือการเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของประชาชน และในที่สุดจะทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองได้ และการที่ปกครองท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจในทางการเมือง ถือได้ว่าเป็นสถาบันฝึกสอนประชาธิปไตยให้ประชาชน

๓.สร้างการมีส่วนร่วม (Participation) การมีอยู่ของรัฐบาลในระดับท้องถิ่น หรือในระดับภูมิภาค ย่อมเอื้อต่อประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองได้มากกว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชุมชนของ ตน และการเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะต่าง ๆ ภายในชุมชนด้วยตัวเอง จะเป็นผลให้ประชาชนเหล่านี้ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในทางการเมืองการ ปกครองตามหลักการปกครองตนเอง และนำไปสู่การเติบโตของ ความเป็นพลเมืองในหมู่ประชาชน

๔.สร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ความห่างไกลทั้งในทางภูมิศาสตร์และในทางการเมือง ย่อมทำให้การตัดสินใจโดยสถาบันทางการเมืองที่ห่างไกลออกไปจากชุมชนท้องถิ่น อาจจะไม่ได้รับการยอมรับ ในทางตรงกันข้ามหากการตัดสินใจกระทำในระดับชุมชนท้องถิ่น มีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับและเป็นการสมเหตุสมผลมากกว่า ทำให้การตัดสินใจในทางการเมืองการปกครองนั้นมีความชอบธรรม

๕.ดำรงหลักเสรีภาพ (Liberty) หากอำนาจทางการเมืองการปกครองถูกรวบอยู่ที่ศูนย์กลางมากเกินไป เป็นไปได้ที่จะเกิดการใช้อำนาจในทางที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และสร้างความเสียหายให้กับสังคมโดยรวมได้ง่าย ในทางตรงข้าม การกระจายอำนาจจึงเป็นมรรควิธีหนึ่งในการปกป้องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยการทำให้อำนาจมีการกระจัดกระจายออกไป อันจะนำไปสู่การสร้างโครงข่ายของการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน (Checks and Balances) ระหว่างศูนย์กลางกับพื้นที่นอกศูนย์กลาง

เทศบาลตำบลอรัญญิก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นหน่วยงานราชการของรัฐ สังกัดกระทรวงมหาไทย ที่ให้บริการประชาชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ ซึ่งมีเนื้อที่โดยประมาณ ๑๔,๘๑๐ ไร่ หรือประมาณ๒๓.๖๙๖ ตารางกิโลเมตร มีหมู่บ้านในเขตความรับผิดชอบจำนวน ๑๑ หมู่บ้านมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๑๒,๖๓๕ คน[๑]ในการบริหารเทศบาลตำบลนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานตามกฎหมายได้แก่ คณะผู้บริหารเทศบาลตำบล และรองนายกเทศบาลตำบล อีก ๒ คน เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหาร ตามมติของสภาเทศบาลตำบล[๒]ดังนั้นการบริหารงานของเทศบาลตำบลอรัญญิกอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว มีประสิทธิภาพหรือไร้ประสิทธิภาพก็อยู่ที่คณะผู้บริหารส่วนตำบลว่ามีทิศทางและกำหนดนโยบาย ด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ ด้านการจัดการ ด้านการเงินและงบประมาณและจัดทำรายงานหรือไม่

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การบริหารกับรัฐประศาสนศาสตร์ หรือเรียกกันทั่วๆไปว่า “การบริหารราชการแผ่นดิน” หรือ “การบริหารรัฐกิจ” มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการทำงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานตั้งแต่ระดับชาติ จังหวัด อำเภอ ตำบล จนถึงหมู่บ้าน ซึ่งมีหลักการและกระบวนการบริหารที่มีความสำคัญ ที่เรียกว่า POSDCoRB ที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๗ ประการ คือ การวางแผนงาน การจัดองค์การการบริหารงานบุคคลการวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การเสนอรายงาน และการจัดทำงบประมาณ หากนำมาประยุกต์ใช้จะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นหลักการของการบริหารที่ดี

๒. ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์

รัฐประศาสนศาสตร์ มาจากคำว่า Public Administrationพิจารณาได้ ๒ ลักษณะ คือ เป็นการพิจารณาในฐานะที่เป็นสาขาวิชา หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการ และวิธีการบริหารงานของภาครัฐ และเป็นการพิจารณาในฐานะที่เป็นกิจกรรม หมายถึง การบริหารงาน หรือดำเนินงานขิงภาครัฐ ซึ่งมีหน่วยงานที่มีบทบาท หน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมครอบคลุมด้านต่างๆ อย่างกว้างขวางกระจายทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งนี้มีขอบข่ายและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องครอบคลุมกว้างขวางจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นสาขาวิชาที่มีลักษณะสหวิทยาการ นำเอาความรู้จาสาขาวิชาต่างๆ มาประมวลผล หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารงานภาครัฐ[๓]

รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นการบริหารภาครัฐเป็นกิจกรรมที่สนใจการเมือง การกำหนดนโยบาย มักเน้นสาขาการบริหารของภาครัฐ แตกต่างจาการบริหารเอกชนและเกี่ยวข้องกับการนำกฎหมายไปปฏิบัติ เกี่ยวพันธ์กับความเป็นสาขาของรัฐประศาสนศาสตร์ในแง่ที่ต้องใช้ความรู้ในเชิงทฤษฎีทางการจัดการ การเมืองและกฎหมายเพื่อดำเนินการ

---

[๑]กองวิชาการและแผนงาน, **แผนยุทธศาสตร์เทศบาลตำบลอรัญญิก พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑**, (พิษณุโลก: เทศบาลตำบลอรัญญิก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๕๕๙), (อัดสำเนา).

[๒]สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์, **ยุทธศาสตร์การบริหารของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พลับลิเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒ - ๓๕.

[๓]บูฆอรี ยีหมะ, ผศ.ดร., **ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๘๒, ๒๘๔.

ตามที่ได้รับมอบหมายจากฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลและให้บริการสังคมทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง[๔] และเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มีดังต่อไปนี้

๑. การเมืองและนโยบายสาธารณะ โดยมีสาระสำคัญครอบคลุม ๓ เรื่องด้วยกัน คือ

๑.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหารได้ชี้ให้เห็นถึงการนำปัจจัยการเมืองเข้ามาพิจารณาประกอบ เนื่องจากลักษณะเฉพาะของการบริหารรัฐกิจจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับระบบย่อยของระบบการเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายตุลาการกับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการประจำ เป็นต้น

๑.๒ นโยบายสาธารณะการศึกษากระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อนำไปสู่การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การประเมินผลนโยบายหรือการวิเคราะห์ข้อมูลป้อนกลับที่มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย และรวมถึงการศึกษาในเรื่องของค่านิยมเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางตัดสินใจ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักบริหาร

๑.๓ ค่านิยม มีสำคัญ ๆ เช่น ประสิทธิภาพ ประโยชน์สาธารณะ คุณธรรมของนักบริหารจริยธรรม ประชาธิปไตย ความเสมอภาคทางสังคม ความรับผิดชอบ การตอบสนองความต้องการของประชาชน ความซื่อสัตย์สุจริต และการรักษาความลับของทางราชการ เป็นต้น

๒. ทฤษฎีองค์การ โดยถือเป็นวิชาที่ต้องอาศัยความรู้จากพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งหมายถึง การมีวิชาสังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม และมานุษยวิทยาเป็นวิชาพื้นฐาน ทั้งนี้กรอบทฤษฎีองค์การสามารถแยกออกได้เป็นกลุ่มทฤษฎีใหญ่ ๓ กลุ่ม คือ

๒.๑ กลุ่มทฤษฎีที่อาศัยการใช้หลักเหตุผล ซึ่งประกอบไปด้วย สำนักองค์การขนาดใหญ่ที่มีแบบแผนและสำนักกระบวนการบริหารและการใช้เกณฑ์ในการบริหารรวมถึงสำนักการวินิจฉัยสั่งการ โดยกลุ่มนี้อาศัยโครงสร้างและความเป็นเหตุเป็นผล

๒.๒ กลุ่มทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมของคน ซึ่งประกอบไปด้วย สำนักมนุษย์สัมพันธ์และสำนักมนุษย์นิยม ทั้งสองสำนักนี้เน้นความสำคัญของตัวแปรที่เกี่ยวข้องในปัจจัยเรื่องของ “คน”

๒.๓ กลุ่มทฤษฎีระบบเปิด ซึ่งประกอบไปด้วย สำนักระบบ และสำนักทฤษฎีสถานการณ์ โดยในสำนักนี้เน้นในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ของระบบย่อยต่าง ๆ เป็นต้น

๓. เทคนิคการบริหาร เทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารรัฐกิจส่วนหนึ่งมาจากวิทยาการจัดการ(Management Science) โดยทั่วไปเป็นเทคนิคที่อาศัยคณิตศาสตร์ สถิติเศรษฐศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ เป็นเทคนิคที่ไม่มีเรื่องคนเข้ามาเกี่ยวข้อง มีความเป็นวิทยาศาสตร์สูง เช่น การวิจัยปฏิบัติการ (Operations Research) การวิเคราะห์ระบบ (Systems Analysis) การวิเคราะห์ข่ายงาน (Network Analysis) การวินิจฉัยสั่งการ (Dcision-making) ทฤษฎีเกี่ยวกับคิว (Queing theory) สถานการณ์จำลอง (Simulation) การวิเคราะห์ต้นทุนและกำไร (Cost-benefit Analysis) เป็นต้น[๕]

รัฐประศาสนศาสตร์หรือบริหารรัฐกิจ(Public Administration) พิจารณาได้ เป็น ๒ นัย คือ ในฐานะเป็นสาขาวิทยาการศึกษา (Discipline of Study) เรียกว่าวิชารัฐประศาสนศาสตร์หรือวิชาบริหารรัฐกิจ ซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐเป็นศาสตร์หรือวิชาการ ซึ่งสามารถศึกษาได้อย่างเป็นระบบมีกฎเกณฑ์และหลักการ และในฐานะที่ เป็นกิจกรรม (Activities) ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่าการบริหารงานสาธารณะ หรือกิจกรรมการบริหารงานสาธารณะซึ่งครอบคลุมทั้งการบริหารราชการ ทั้งราชการพลเรือนและทหาร เป็นกิจกรรมที่ราชการปฏิบัติและต้อง

---

[๔]เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, รศ.ดร., **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

[๕]อุทัย เลาหวิเชียร,**รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ที พี เอ็นเพรส, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘-๔๒.

ปฏิบัติ[๖] และยังเป็นกิจกรรมทั้งปวงของฝ่ายบริหารไม่ว่าจะเป็นการปกครอง ส่วนกลาง การปกครองมลรัฐหรือการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สำคัญก็คือไม่รวม เอางานของฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการไว้ด้วยกัน[๗]ทั้งนี้รัฐประศาสนศาสตร์ต่างจากรัฐศาสตร์ ตรงที่เน้นโครงสร้างและพฤติกรรมของราชการและมีระเบียบวิธีวิทยาของตัวเอง และต่างจากศาสตร์การบริหารตรงที่การใช้เทคนิคประเมินผลกับองค์การไม่แสวงหากำไร สนในแต่ผลประโยชน์สาธารณะในการตัดสินใจและพฤติกรรมการบริหารน้อยกว่ารัฐประศาสนศาสตร์[๘]

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานของภาครัฐหรือระบบ ราชการ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐหรือรัฐบาลที่วางไว้เป็นกิจกรรมหรือ การดำเนินงานของทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการที่จะทำให้ นโยบายแห่งรัฐบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งโดยทั่วไปจะเขียนภาษาอังกฤษด้วยอักษรนำ หน้าตัว P และ A ใหญ่ คือ Public Administration สำหรับการบริหารรัฐกิจ หรือการบริหารราชการ เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ที่รัฐปฏิบัติเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อประชาชนโดยส่วนรวม รัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะที่เป็นสังคมศาสตร์ประยุกต์ มีองค์ความรู้ ที่เชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่นๆ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา มนุษยศาสตร์ จึงทำให้สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะที่ เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ทำให้นักบริหารงานภาครัฐและฝ่ายปฏิบัติ ต้องมีองค์ความรู้ ที่รอบด้าน ในการพัฒนาองค์การ ระบบราชการ การบริการ สาธารณะให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับของประชาชน ในสถานการณ์สภาพแวดล้อมปัจจุบัน

๓. ความหมายของการบริหาร

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม มีนักบริหาร นักวิชาการ และนักการศึกษามากมายหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

การบริหารหมายถึงกระบวนการมีการวางแผนการจัดองค์การการสั่งการและการควบคุมซึ่งจะทำให้งานดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อยและกระบวนการต่างๆเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ[๙]และยังเป็นการกำหนดแนวทางหรือนโยบายการสั่งการการอำนวยการการสนับสนุนและการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ[๑๐]เพื่อให้กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนการจัดการ จัดคนเข้าทำงาน สั่งการและควบคุมการทำงานให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร[๑๑]ในขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร

---

[๖]Dwight Waldo, **The Study of Public Administration**, (New York: Random House, ๑๙๕๕), pp. ๒-๕.

[๗]Simon, Herbert A. et. al., **Public Administration**, (New York: Alfred A. Knopf, ๑๙๖๑),p. ๗.

[๘]Nicholas Henry, **Public Administration and Public Affairs**, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, ๑๙๗๕), pp. ๙๘-๑๐๑.

[๙]ปราชญากล้าผจญและสมศักดิ์คงเที่ยง, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า๑๒.

[๑๐]มัลลิกาต้นสอน, **การจัดการยุคใหม่**,(กรุงเทพมหานคร: เอกซเปอร์เน็ทจำกัด, ๒๕๔๔), หน้า๑๐.

[๑๑]ยุทธ์ กัยวรรณ์, **การบริหารการผลิต**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙.

ที่สำคัญคือการจัดการองค์การการวางแผนการติดตามและการควบคุม[๑๒]หรือเป็นกิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่ ๒คนขึ้นไป นำทั้งศาสตร์และศิลป์มาใช้ในการทำงานร่วมกันเพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยการบริหารอย่างเหมาะสมและใช้กระบวนการบริหารอย่างมีระบบการบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ[๑๓]

การบริหารมีความหมาย ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลี ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไปดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหำ ปริหริตำ สมตฺโถ” แปลว่า สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า (สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบหรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลว่าความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง[๑๔]

การบริหารจัดการ(Management)หมายถึงกระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์การจากการทำงานร่วมกันโดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่นๆ หรือกระบวนการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพทรัพยากรทางการบริหารจัดการ๖M’S (Management resources) ประกอบด้วย๑) คน(Man)๒) เงิน(Money)๓) วัตถุดิบ(Material)๔) เครื่องจักร(Machine)๕) วิธีการจัดการ(Method)๖) ตลาด(Market)[๑๕]

การบริหารยังหมายถึง การบริหารโดยทั่วไปคือกระบวนการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นหรือโดยผู้อื่นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลเป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ[๑๖]“Management”หมายถึงศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น[๑๗]การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจการที่มีการวางแผน(Planning)การอำนวยการ(Directing)และความร่วมมือ(Coordinating)โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ[๑๘]การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ(Leadership)การแนะแนว(Guiding)และการกระตุ้น(Motivative)ความเพียรของผู้อื่นเพื่อสู่เป้าหมายขององค์กรและยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ(Inspiring)การสื่อสาร(communicating)การวางแผน(Planning)และการจัดการ(Management)[๑๙]

กล่าวโดยสรุป การบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมืออันสำคัญในอันที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ หรือล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ มีลักษณะการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพราะการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและการเจริญเติบโตของการบริหาร ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวองค์กรใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม

---

[๑๒]วิโรจน์สารรัตนะ, **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา**,(กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า๑.

[๑๓]สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

[๑๔]สิรภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

[๑๕]ศิริวรรณเสรีรัตน์และคณะ, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า๑๘.

[๑๖]Sergiovanni, T.J. & Carver, F.D., **The school executive: A theory of administration**,(New York: Harper & Row, ๑๙๘๗), p. ๕.

[๑๗]Don Hellriegel, **Management**,(third edition, AddisonWesley Publishing Company. lnc., ๑๙๘๒), p. ๖.

[๑๘]Dale Yoder, **Personnel Principles and Policies**, (fourth printing, Englewood Cliffs: New Jersey Prentice - Hall, lnc. ๑๙๕๖), p. ๗.

[๑๙]E.N. Chapman, **Supervisor Survival Kit**, (second edition, California: Science Research Associates lnc., ๑๙๙๕), p. ๓.

๔. การบริหารของเทศบาลตำบลอรัญญิก

เทศบาลตำบลอรัญญิก ตั้งอยู่เลขที่ ๙๑๑/๙หมู่ที่ ๓ตำบลอรัญญิก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐มีเนื้อที่โดยประมาณ ๓๐.๗๘ตารางกิโลเมตร เป็นการปกครองแบบท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ต่อมาในวันที่ ๒๔สิงหาคม ๒๕๕๕ได้จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๕มีหมู่บ้านในเขตความรับผิดชอบจำนวน ๑๐หมู่บ้านคือ หมู่ที่ ๑ บ้านคลองคูณ หมู่ที่ ๒ บ้านสนามบินใหม่ หมู่ที่ ๓ บ้านโคกช้าง หมู่ที่ ๔ บ้านอรัญญิก หมู่ที่ ๕ บ้านคลองมหาดไทย หมู่ที่ ๖ บ้านหนองปลาค้าว หมู่ที่ ๗ บ้านสะพานสาม หมู่ที่ ๘ บ้านโคกมะตูม หมู่ที่ ๙ บ้านพงศ์ผกา หมู่ที่ ๑๐ บ้านชาวแพและ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๒๙,๘๙๖ คน

๔.๑. วิสัยทัศน์

บริหารจัดการดีมีการพัฒนาที่เข้มแข็ง ประชาชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

๔.๒ ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านการบริหารจัดการที่ดีและเสริมสร้างเครือข่ายทุกภาคส่วน

- ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถการทำงานของบุคลากรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- พัฒนาระบบสารสนเทศที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน
- สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอในการปฏิบัติงานท้องถิ่น
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและ เสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนด้านการจัดการตนเอง
- พัฒนารายได้ของเทศบาลเพื่อให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาทุกระดับ ทุกช่วงวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทุกรูปแบบ
- สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอและทันสมัยต่อการเรียนรู้
- จัดกิจกรรมทางศาสนาและการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สิทธิหน้าที่ของพลเมืองให้แก่เยาวชนประชาชนทุกภาคส่วน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ด้านการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมการท่องเที่ยว

- ส่งเสริมสนับสนุนการอบรม ให้ความรู้ ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มรายได้
- ส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพด้านการเกษตร
- ส่งเสริมสนับสนุนการให้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต
- ส่งเสริมสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อสร้างงานสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกมิติการพัฒนา

- สนับสนุนกิจกรรมด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดทุกรูปแบบ
- ส่งเสริมการจัดสวัสดิการ ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ส่งเสริม สนับสนุน โครงการ/กิจกรรมการเสริมสร้างสุขภาพ กีฬา และนันทนาการทุกรูปแบบ
- ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านสาธารณสุข การป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคติดต่อและโรคระบาดต่างๆ

- ส่งเสริมสนับสนุนโครงการ/กิจกรรมรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การรักษาความสงบเรียบร้อย และการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ส่งเสริมสนับสนุนการปรับปรุงภูมิทัศน์ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ เพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน

- จัดระบบบำบัดน้ำเสียรวม กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเพื่อลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม

- ส่งเสริมสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกและกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ ๖ด้านคมนาคมขนส่งและผังเมือง

- ก่อสร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุง บำรุงรักษาถนน สะพาน และพื้นที่สาธารณะให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย

- จัดระเบียบการจราจร ป้องกันอุบัติเหตุ เพิ่มความปลอดภัยบนท้องถนน และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง

ยุทธศาสตร์ที่ ๗ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคสาธารณูปการ

- ก่อสร้าง/ปรับปรุง/บำรุงรักษาระบบระบายน้ำ คู คลองต่างๆ ให้พร้อมใช้ประโยชน์

- ก่อสร้าง/ปรับปรุง/พัฒนาแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตร

- ส่งเสริมและสนับสนุนระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ ให้ครอบคลุมทั่วถึง และมีมาตรฐาน

๔.๓โครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลตำบลอรัญญิก

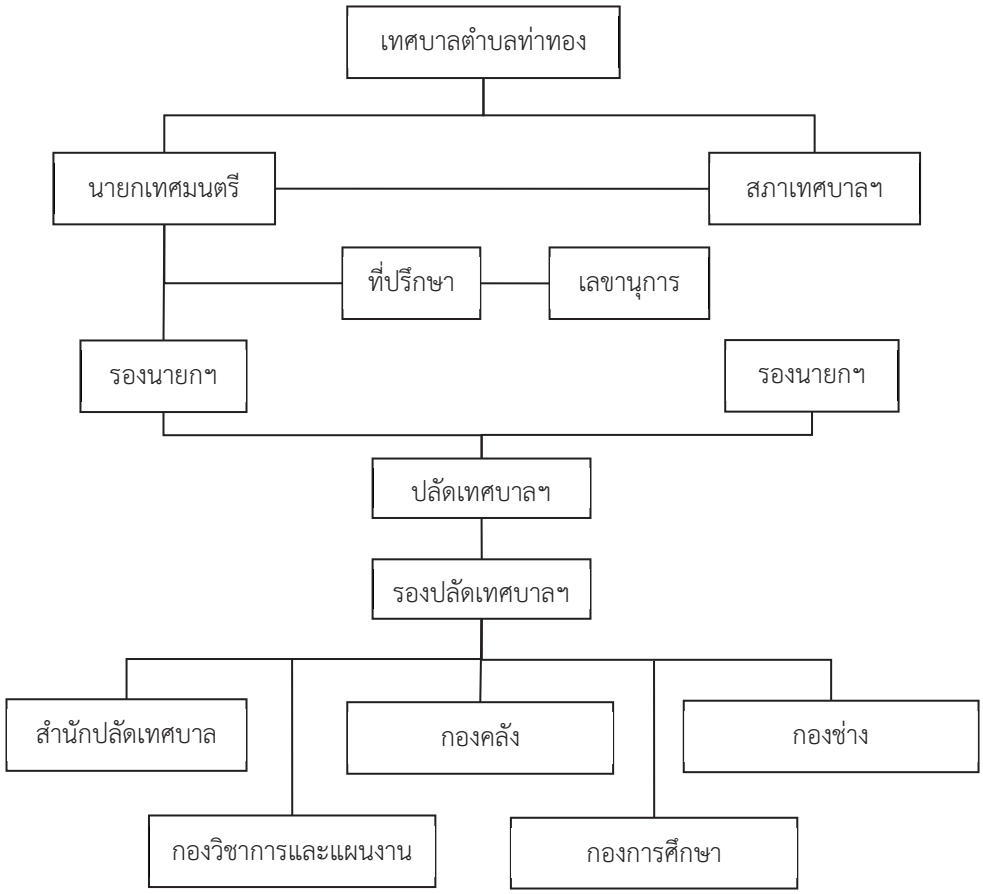

แผนภาพที่ ๑โครงสร้างการบริหารงานของเทศบาลตำบลอรัญญิก[๒๐]

๕. การบริหารตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์ของเทศบาลตำบลอรัญญิก

ในที่นี้ได้นำแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร คือ “ปจจัยที่มีสวนสำคัญตอการบริหาร” หรือ “กระบวนการบริหาร” ที่เรียกวา PAMS-POSDCoRB มาประยุกตใช้ โดยนำมาใชเปนแนวทางในการ “จัดกลุม” หรือ “ศึกษาวิเคราะห” ปญหาตางๆ ของหนวยงาน ภาครัฐ คือ เทศบาล

การบริหารตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์ของเทศบาลตำบลอรัญญิก หากนำหลักการ กระบวนการบริหารที่มีองค์ประกอบสำคัญ ๗ ประการนี้ คือ การวางแผนงาน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การเสนอรายงาน และการจัดทำงบประมาณ หรือที่เรียกย่อๆ ว่า POSDCoRB หากนำมาประยุกต์ใช้จะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นหลักการของการบริหารที่ดี ดังนี้

๑. การวางแผนงาน (Planning) คือ เทศบาลควรจะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้ บุคลากรในเทศบาลมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน และการวางแผนงานยังต้องคำนึงถึง นโยบาย (Policy) ทั้งนี้เพื่อให้แผนงานที่วางขึ้นไว้มีความสอดคล้องกันในการดำเนินงาน แผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้ความรู้

---

[๒๐]กองวิชาการและแผนงาน, **แผนยุทธศาสตร์เทศบาลตำบลท่าทอง พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑**, พิษณุโลก: เทศบาลตำบลท่าทอง , ๒๕๕๙), (อัดสำเนา).

ในทางวิชาการและวิจารณญาณวินิจฉัยเหตุการณ์ในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการโดยถูกต้องอย่างมีเหตุมีผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยถูกต้องและสมบูรณ์

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างของเทศบาลให้มีสายบังคับบัญชา ที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อเทศบาล เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี การจัดส่วนงานภายในองค์การ หรือวิธีการจัดการด้วยเรื่องการจัดแบ่งส่วนงานนี้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เช่น แบ่งงาน (Division of Work) เป็น กรม กอง แผนก โดยอาศัยปริมาณงาน คุณภาพของงาน หรือ การจัดตามลักษณะของงานเฉพาะอย่าง (Specialization)

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) คือ การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในเทศบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเทศบาล การจัดการบุคลากรและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้ เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้ปฏิบัติงานให้เหมาะสม (Competent men for competent job) และรวมถึงการที่จะเสริมสร้างและดำรงสัมพันธภาพในการทำงานของคนงานและพนักงานในเทศบาลอีกด้วย

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) คือ เทศบาลต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารเทศบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของเทศบาล

๕. การประสานงาน (Co – coordinating) คือ เป็นการประสานงานในเชิงระบบในเทศบาล หรือ นอกระบบนอกเทศบาล เพื่อให้เทศบาลสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของเทศบาล เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในเทศบาลและนอกเทศบาล ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่น หลักเกณฑ์และวิธีการที่จะช่วยให้การประสานงานดีขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่ขัดข้องในการทำงานซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บริหารที่ต้องบริหารจัดการ เพื่อผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ได้ ดำเนินงาน ประสานงาน เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่น

๖. การเสนอรายงาน (Reporting) คือ เทศบาลจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ มีการรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐาน เที่ยงตรง มีมาตรวัด รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูล จะทำให้การบริหารเทศบาลได้อย่างแม่นยำ รวดเร็วต่อผู้บริหาร ตลอดถึงการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) รวมถึงการสื่อสารระหว่างหน่วยงานกับประชาชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย ความสำคัญของรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความจริง

๗. การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) คือ เทศบาลควรจัดทำระบบบัญชี และงบประมาณเป็น แบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบเพราะงบประมาณมีความสำคัญและมีความเสี่ยงต่อการบริหารงานของเทศบาล ดังนั้นในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณต้องวิธีการ แผนงาน เป็นเครื่องมือในการควบคุมในการใช้งบประมาณ และประชาชน

POSDCoRB มิใช่เป็นเพียง “ปจจัยที่มีสวนสำคัญตอการบริหาร” หรือ “กระบวนการบริหาร” เท่านั่น ยังมีส่วนช่วยให้การบริหารงานของเทศบาลประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น แต่ POSDCoRB ยังนำมาใช่เปนแนวทางในการ “จัดกลุม” หรือ “ศึกษาวิเคราะห” ปญหาต่างๆ ของหนวยงานภาครัฐและเจาหนาที่ของรัฐไดอีกดวย และในบางกรณีอาจถือวาเปน “กรอบ แนวคิด” หรือ “แนวทาง” ในการนำเสนอการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ เชน เทศบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ “ตามสายตาของนักบริหาร” อย่างเป็นระบบ

๖. สรุป

การบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จและดำเนินการด้วยดีย่อมจะส่งผลในทางบวกต่อการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในระดับชาติ นี่คือความสำคัญในทางการเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประการที่หนึ่ง สำหรับประโยชนในทางปฏิบัติ จะเป็นผลดีต่อหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่

ในการปรับใช้เพื่ออำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างตรงประเด็น ครอบคลุม และกว้างขวางในหลายสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ปัญหาและการเสนอแนวทางแก้ไขหรือการเสนอแนวทางการพัฒนาหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยคำนึงถึงสาเหตุของปัญหา

บรรณานุกรม

กองวิชาการและแผนงาน. **แผนยุทธศาสตร์เทศบาลตำบลอรัญญิก พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑**. พิษณุโลก: เทศบาลตำบลอรัญญิก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. ๒๕๕๙,(อัดสำเนา).

บูฆอรี ยีหมะ. ผศ.ดร.. **ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ปราชญากล้าผจญและสมศักดิ์คงเที่ยง. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์,๒๕๔๕.

มัลลิกาต้นสอน. **การจัดการยุคใหม่**.กรุงเทพมหานคร: เอกซเปอร์เน็ทจำกัด,๒๕๔๔.

ยุทธ์ กัยวรรณ์. **การบริหารการผลิต**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๗.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. รศ.ดร.. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.

วิโรจน์สารรัตนะ. **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา**.กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์,๒๕๔๒.

ศิริวรรณเสรีรัตน์และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๕.

สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สิรภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์. **ยุทธศาสตร์การบริหารของสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พลับลิเคชั่น, ๒๕๔๒.

อุทัย เลาหวิเชียร.**รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ที พี เอ็น เพรส,๒๕๔๓.

Dale Yoder. **Personnel Principles and Policies**. fourth printing. Englewood Cliffs: New Jersey Prentice - Hall. lnc, ๑๙๕๖.

Don Hellriegel. **Management**.third edition. AddisonWesley Publishing Company. lnc., ๑๙๘๒.

Dwight Waldo. **The Study of Public Administration**. New York: Random House, ๑๙๕๕.

E.N. Chapman. **Supervisor Survival Kit**. second edition. California: Science Research Associates lnc., ๑๙๙๕.

Nicholas Henry. **Public Administration and Public Affairs**. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, ๑๙๗๕.

Sergiovanni. T.J. & Carver. F.D.. **The school executive: A theory of administration**.New York: Harper & Row, ๑๙๘๗.

Simon. Herbert A. et. al.. **Public Administration**. New York: Alfred A. Knopf, ๑๙๖๑.

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธร ทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

พระครูภาวนาโสภิต วิ., ดร.*
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน**

บทคัดย่อ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้ทำการวิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงาน ของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ทำการรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามกลุ่มประชากร จำนวน ๖๔ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประมาณค่า ๕ ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถามมีเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุระหว่างตั้งแต่ ๔๑ – ๕๐ ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีระดับวุฒิการศึกษาปริญญาตรี ปฏิบัติงานในหน้าที่ป้องกันปราบปราม มีรายได้ ๒๐,๐๐๐ – ๓๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน มีระดับชั้นสัญญาบัตรมากกว่าชั้นประทวน มีประสบการณ์ในการบวชหรือเข้าปฏิบัติธรรม ๑-๓๐ วัน มีการนำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) มาใช้ในการปฏิบัติงานทุกๆ ข้อ และใช้รูปแบบหรือวิธีการในการปฏิบัติธรรมเข้าวัดทำบุญและเมื่อพิจารณาพบว่าระดับความคิดเห็นส่วนใหญ่นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในภาพรวมมาใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย ๔.๓๔ และเมื่อแยกตามหัวข้อของหลักธรรมพรหมวิหารสี่อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และมีระดับความคิดเห็นส่วนใหญ่ก็ยังนำมาใช้ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน คือ เมตตาที่ค่าเฉลี่ย ๔.๓๒ กรุณาที่ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙ มุทิตาค่าเฉลี่ย ๔.๓๗ อุเบกขาค่าเฉลี่ย ๔.๓๑ ผู้ตอบแบบสอบถามยังมีข้อเสนอแนะสนับสนุนให้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังในปัจจุบันเพราะเป็นหลักพุทธธรรมที่เลือกประโยชน์ต่อประชาชนผู้มาให้บริการและเกิดความสงบสุขทางกายใจของตัวปฏิบัติเอง โดยผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นควรให้ความสำคัญและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปลูกฝังให้มีคุณธรรมจริยธรรมในภาพรวมอย่างน้อยให้ข้าราชการตำรวจได้เข้าไปสัมผัสให้ช่วยพัฒนาในคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมคู่อยู่กับสังคมไทยสืบไป

คำสำคัญ : การประยุกต์, การปฏิบัติงาน, ข้าราชการตำรวจ

Abstract

In this study The research has studied the subject. The application of Buddhist principles in the performance of police officers.ThungHua Chang Police Station Ban ThungHua Chang Lamphun aims ๑) to study the effects of Buddhist minister in the performance of the Police Station ThungHua Chang. Ban ThungHua Chang Lamphun ๒) to study the problems and suggestions in the performance of police officers. ThungHua Chang Police Station Ban ThungHua Chang Lamphun gathers information by querying

---

* ผู้วิจัย.
** อุดหนุนการวิจัย

a population of ๖๔ was used in this study was a questionnaire about the five statistics used in data analysis were percentage, average, and standard deviation.

The study found that Answerer There are more males than females During the last ๔๑-๕๐ years, the majority are married. Degree level qualification. Operational duties Suppression earn ๒๐๐๐๐-๓๐๐๐๐ baht per month with the officers. More than noncommissioned experience in the priesthood or to practice leadership principles ๑-๓๐ days Carpet Cathedral ๔ (detached compassion, sympathetic joy) used to practice every joint. And pattern or practice method to measure merit and considering that the majority opinion put the principle virtues ๔thoverall in operational use in the most average of ๔.๓๔ and when extracted. the main topic of the four cardinal virtues, including benevolence, sympathy and equanimity are the majority opinion was also used in practical applications in the most common example is the kindness to average ๔.๓๒ Please averaging ๔.๓๙ sympathy average bland, average ๔.๓๗ ๔.๓๑ respondents also suggested four cardinal virtues are encouraged to bring the principles used in current practice seriously because the Buddhist principles that benefit those people who choose to come. service and peace of mind, physical practices by supervisors at all levels should be a priority and set a good example to their subordinates to cultivate a promotion. Ethics as a whole, at least for police officers to experience the teachings of Lord Buddha as well. It should also be instilled to the family, colleagues and the community to help develop the moral values of a society based on Thailand future.

Keywords:BuddhammmaApplication,performance of police officers,

๑. บทนำ

ด้วยสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันมีข้าราชการตำรวจได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในทางลบทั้งในด้านวินัย แม้ว่าสำนักงานตำรวจแห่งชาติพยายามกระทำทุกวิถีทางให้ข้าราชการตำรวจเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานโดยยึดกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง และวินัยตำรวจอย่างเคร่งครัดในทุกระดับ แต่มิอาจบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างสมบูรณ์ได้ ซึ่งการบรรลุผลสำเร็จจำเป็นต้องให้บุคคลที่มีคุณสมบัติเฉพาะเป็นกรณีพิเศษแล้ว จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมตำรวจเป็นเครื่องชี้นำทางในการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ที่แท้จริง เพื่อความผาสุกของประชาชนตามเจตนารมณ์ที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติคาดหวังเอาไว้[๑]

การกำหนดโครงสร้างทางจริยธรรมของตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรกำหนดโครงสร้างจริยธรรมตำรวจไว้ให้แน่นอน โดยแบ่งองค์ประกอบของโครงสร้างจริยธรรมตำรวจออกเป็น ๕ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ คุณธรรมตำรวจ ส่วนที่ ๒ ค่านิยมของตำรวจ ส่วนที่ ๓ อุดมคติของตำรวจ ส่วนที่ ๔ หลักการสำคัญสำหรับอาชีพตำรวจ และส่วนที่ ๕ ข้อปฏิบัติสำหรับตำรวจ ซึ่งข้าราชการตำรวจทุกคนต้องเรียนรู้ ยึดถือ และปฏิบัติอย่างเคร่งครัด[๒]

ในแนวทางพระพุทธศาสนามองว่า การสร้างสันติสุขโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาแก่สังคมได้เป็นอย่างดีและยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันในโลกโลกาภิวัตน์ยังสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้นได้ หลักพุทธธรรมจึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในทุกด้าน โดยเฉพาะหลักพรหมวิหารธรรม[๓]

---

[๑] กรมตำรวจ, การกำหนดโครงสร้างจริยธรรมและวิธีการเสริมสร้างจริยธรรมตำรวจ คำสั่งกรมตำรวจ ที่ ๑๓๘๘/๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

[๒] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

[๓] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุกแก่ประชาชน

สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน สังกัดกองบังคับตำรวจภูธรจังหวัดลำพูน กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค ๕ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีขอบเขตภาระหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจของสถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้างที่ผ่านมา ได้รับการร้องเรียนถึงความไม่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ ในด้านการให้บริการ และการอำนวยความยุติธรรม อันเกิดจากการละเลยต่อระเบียบแบบแผนวินัยการปฏิบัติหน้าที่ ที่ขาดหลักคุณธรรมจริยธรรมตามกรอบปฏิบัติของข้าราชการตำรวจ

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการ ปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยเลือกใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ประกอบการพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการกำหนดแผน นโยบายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของตำรวจที่อยู่ในสถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ได้รู้หลักวิธีการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนได้อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ว่า “เป็นตำรวจมืออาชีพเพื่อความผาสุกของประชาชน”

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

๓. ขอบเขตการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาที่จะศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรได้แก่ ข้าราชการตำรวจสังกัด สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งหมด ๖๔ นาย อันประกอบด้วยข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร จำนวน ๓๗ นาย ชั้นประทวน จำนวน ๒๗ นาย

๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่ ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

๔. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและผลงานที่เกี่ยวข้องนำมาจัดทำเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

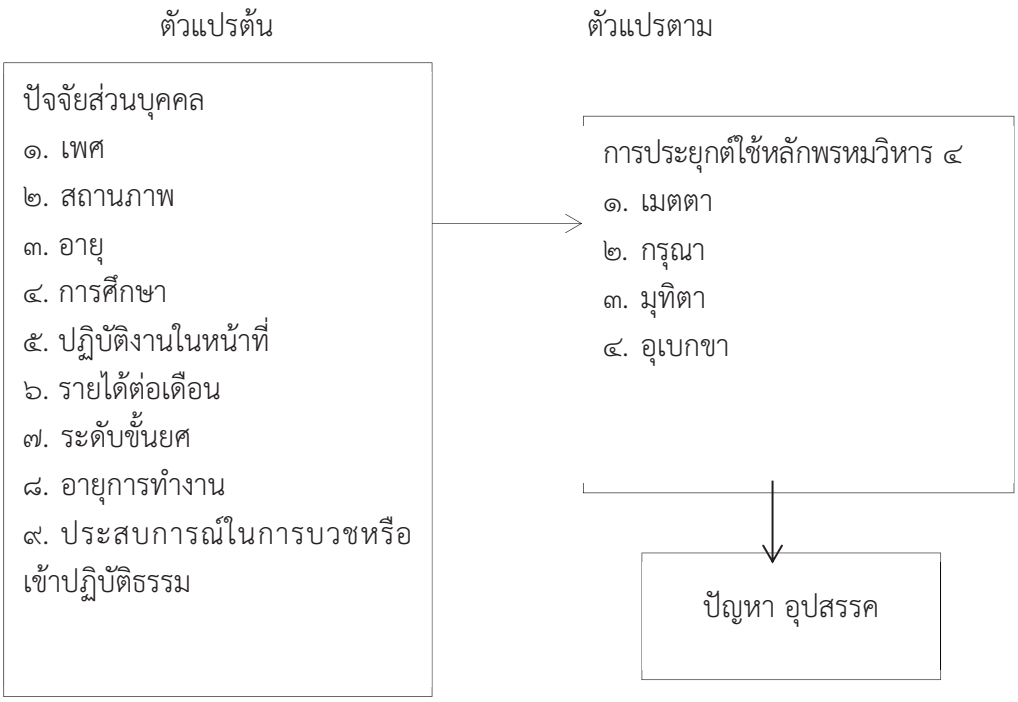

แผนภาพที่ ๑กรอบแนวคิดในการวิจัย

๕. วิธีดำเนินการวิจัย

๕.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๕.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ข้าราชการตำรวจสังกัด สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งหมด ๖๔ นาย

๒) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้าราชการตำรวจสังกัด สถานีตำรวจภูธร ทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งหมด ๖๔ นาย

๕.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire)

๕.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และระดับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) นำมาแจกแจงความถี่ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๖. ผลการวิจัย

๖.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

ข้าราชการตำรวจส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๖๒นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๙ มีอายุระหว่าง ๔๑– ๕๐ ปี จำนวน ๓๒ นาย คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐มีสถานภาพสมรส จำนวน ๖๐ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๘ มีการศึกษาระดับ

ปริญญาตรี จำนวน ๔๐ นาย คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕ มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐ – ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๘ เป็นระดับชั้นสัญญาบัตร จำนวน ๓๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๘ มีประสบการณ์ในการการบวชหรือเข้าปฏิบัติธรรม ๑-๓๐ วัน จำนวน ๒๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ นำหลักธรรมพรหมวิหารมาใช้ทุกข้อ จำนวน ๖๒ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๙ และเข้าวัดทำบุญ จำนวน ๔๒ นาย คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๖

๖.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของข้าราชการตำรวจที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

ข้าราชการตำรวจ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=๔.๓๔, S.D.= ๐.๕๗๐) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกรุณา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$= ๔.๓๙, S.D.= ๐.๕๖๒) รองลงมาคือ ด้านมุทิตา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$=๔.๓๗, S.D.= ๐.๕๕๑) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x}$=๔.๓๑, S.D.= ๐.๕๖๕) ในด้านอุเบกขา

ข้าราชการตำรวจ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูนในด้านเมตตา โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=๔.๒๑, S.D.= ๐.๖๐๗) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า เมื่อให้บริการประชาชนด้วยอัธยาศัยไมตรี มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ท่านรู้สึกเห็นใจ เมื่อเห็นผู้อื่นกำลังมีความทุกข์กายทุกข์ใจ และท่านยิ้มแย้มแจ่มใส พูดคุยอย่างเป็นมิตรกับทุกคน ตามลำดับ

ข้าราชการตำรวจ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูนในด้านกรุณา โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=๔.๓๙, S.D.= ๐.๕๖๒) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ท่านให้คำแนะนำที่ดีอย่างถูกต้องและจริงใจ เมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ท่านดูแล เอาใจใส่ ช่วยเหลือแก่ประชาชนในทุกๆ ด้าน โดยไม่ละเลยเพิกเฉย และท่านอำนวยความสะดวกให้กับผู้มาติดต่อราชการอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ตามลำดับ

ข้าราชการตำรวจ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูนในด้านมุทิตา โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=๔.๓๗, S.D.= ๐.๕๕๑) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ท่านยกย่อง ชมเชย ชื่นชมผู้ประพฤติดี ปฏิบัติดีด้วยความจริงใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ท่านร่วมแสดงความยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่นอย่างจริงใจ และท่านรักษา/ใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างทะนุถนอมและประหยัด ตามลำดับ

ข้าราชการตำรวจ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูนในด้านอุเบกขา โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=๔.๓๑, S.D.= ๐.๕๖๕) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่า ท่านปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาตามครรลองของกฎหมาย ไม่เลี่ยงกฎหมายหรือให้คำแนะนำในสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ขัดต่อคุณธรรมและศีลธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ เมื่อมีผู้พูดถึงเพื่อร่วมงานในทางไม่ดี ท่านจะรับฟังไว้ ยังไม่ปักใจเชื่อ แต่จะตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และเมื่อท่านพบเห็นความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมงาน จะทำตัวเป็นกลางรับฟังไว้เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยใจที่เที่ยงธรรม ตามลำดับ

๗. อภิปรายผล

จากผลการศึกษา การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า ข้าราชการตำรวจมีระดับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักพรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

จากการค้นพบดังกล่าว จัดว่าข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยภาพรวมเป็นผู้มีคุณธรรมที่อยู่ในระดับตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทั้งนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ทุกนายได้รับการฝึกอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมก่อนเข้ารับการบรรจุเป็น

ข้าราชการตำรวจและระหว่างการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องตลอดจนข้าราชการตำรวจจะต้องประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยของทางราชการอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่า ผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นเอาใจใส่ดูแลความประพฤติของข้าราชการตำรวจอย่างใกล้ชิดและจริงจังต่อเนื่อง ทำให้เกิดจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ซื่อตรง สุจริต อย่างมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์มาตรฐานขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับ เอื้อจิตต์ ตรีเพชร[๔]ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของข้าราชการตำรวจอำเภอเมืองชลบุรี พบว่า ระดับจริยธรรมของตำรวจตามโครงสร้างจริยธรรมตำรวจไทยทางด้านความรับผิดชอบของข้าราชการตำรวจสังกัดสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองชลบุรีอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องมาจากข้าราชการตำรวจเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในงานสาขาต่างๆ ที่รับผิดชอบ โดยยึดหลักกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และวินัย รวมถึงต้องปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ผู้บังคับบัญชาควรประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ตลอดจนมีการฝึกอบรม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ นภดล เทียนเพิ่มพูน[๕] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนายตำรวจฝ่ายปกครองเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้แก่นักเรียนนายร้อยตำรวจด้านคุณธรรม ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ความขยันหมั่นเพียร การเสียสละ ความสามัคคี และรูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ให้อาจารย์เป็นตัวอย่างที่ดี อบรมโดยใช้วิทยากรพิเศษที่มีประสบการณ์ จัดโครงการฝึกรับใช้ประชาชนในชนบท การเขียนบันทึกประจำวัน การทำความดี จากการที่ผู้บังคับบัญชามีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานนั้น ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารควรมีวิธีการในการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในหน้าที่ที่รับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ตวงเพชร สมศรี[๖]ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า ผู้บังคับบัญชาควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติราชการและการนำหลักพรหมวิหาร ๔ มาใช้บูรณาการ โดยเน้นพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก เป็นการฝึกการมีคุณธรรมก่อนจะนำไปสู่การเป็นคนดีของสังคมอย่างถาวร ทำให้เกิดผลเป็นผู้นำต้นแบบเป็นตัวอย่างที่ดี ดังนั้น ข้าราชการตำรวจทุกระดับควรนำหลักพรหมวิหาร ๔ ที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุกให้เกิดแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

๘. ข้อเสนอแนะ

๘.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผู้บังคับบัญชาระดับหัวหน้าสถานีตำรวจ ควรจัดโครงการอบรมเกี่ยวกับหลักคุณธรรม จริยธรรมให้กับข้าราชการตำรวจ สถานีตำรวจภูธรทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน อย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยได้มีโอกาสสัมผัสรสแห่งพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเกิดการซึมซับความมีคุณธรรมจริยธรรมขึ้นภายในจิตใจ

๒) นำหลักการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของข้าราชการตำรวจทุกนายมาประเมินเพื่อใช้ประกอบในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เช่น การเลื่อนเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่งการแต่งตั้งโยกย้าย เป็นต้น

๓) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ต้องให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้กับข้าราชการตำรวจทุกระดับ ควรจัดทำโครงการที่จะส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่

---

[๔] เอื้อจิตต์ ตรีเพชร, เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของข้าราชการตำรวจอำเภอเมืองชลบุรี, (กรุงเทพมหานคร: กราฟิโกซิสเตมส์), ๒๕๕๒.

[๕] นภดล เทียนเพิ่มพูน, “การปลูกฝังคุณธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม), ๒๕๔๖.

[๖] ตวงเพชร สมศรี, “วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

ราชการในทุกระดับทุกหน่วยงานให้มากยิ่งขึ้น โดยเน้นเนื้อหาสาระในทางพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้ข้าราชการตำรวจได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นเพื่อเสริมทักษะความรู้ความสามารถ

๘.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาหลักพุทธธรรมด้านอื่นที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจ เช่น อคติ ๔, สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น

๒) ควรศึกษาแรงจูงใจที่ประเมินจากการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจทุกระดับ

๓) ศึกษาวิจัยของข้าราชการตำรวจที่สังกัดหน่วยอื่น เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานหรือจัดทำแผนงาน โครงการอันจะนำไปสู่กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

(๑) หนังสือ

กรมตำรวจ.การกำหนดโครงสร้างจริยธรรมและวิธีการเสริมสร้างจริยธรรมตำรวจ คำสั่งกรมตำรวจ ที่ ๑๓๘๘/๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ๒๕๒๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖.

เอื้อจิตต์ ตรีเพชร.เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของข้าราชการตำรวจอำเภอเมืองชลบุรี.กรุงเทพมหานคร: กราฟิโกซิสเตมส์, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์

ตวงเพชร สมศรี.“วิธีการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการตำรวจเชิงพุทธบูรณาการ”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นภดล เทียนเพิ่มพูน.“การปลูกฝังคุณธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ”.วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๖.

การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่งอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

ดร.ศรีธน นันตาลิต

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ๒. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ จำนวน ๔๐ คน ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์จำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และเจ้าหน้าที่บุคลากรส่วนราชการ

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ๑๐ หลัก คือ ๑) หลักนิติธรรม ๒) หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักการมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบ
๖) หลักความคุ้มค่า ๗) หลักความเสมอภาค ๘)หลักความสอดคล้อง ๙)การมีวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์๑๐) การควบคุมการคอรับชั่น

ผลการวิจัยพบว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน นำแนวทางตามหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารทั้งหมด ๑๐ หลัก โดยฝ่ายบริหารจะเน้นการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการกำหนดนโยบาย การวางแผน แผนพัฒนา และโครงการต่างๆ ฝ่ายนิติบัญญัติจะตรวจสอบด้วยหลักด้วยหลักธรรมาภิบาล หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ฝ่ายเจ้าหน้าที่บุคลากรส่วนราชการบริหารจัดการงาน ปฏิบัติงานในหน่วยงานอย่างเทาเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติเสมอภาคกันทั้งในด้านความคิดเห็นที่แตกต่างที่ต้องยอมรับด้วยเหตุผล รวมถึงการบริการประชาชนที่มาติดต่อรับบริการ

คำสำคัญ: การบริหาร,ธรรมาภิบาล,เทศบาลตำบล

ABSTRACT

This research has two main objects: ๑. To study administration in accordance with the good government of Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province ๒. To study the problem and difficulties of administration in accordance with the good government of Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province instruments used in research, the interview collected data samples of staffs Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province in ๒๕๕๘ were ๔๐ samples of personal Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province, the data from interviews of three groups: the executive, legislature, Government officials and personnel.

In this research, the researcher studied the principles of good government of Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province, good government of Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province mainly good governance tenth digit is ๑) the rule of law ๒) the moral ๓) transparency ๔) involvement ๕) main responsibility ๖) the value ๗) Equality ๘) main line ๙) to a strategic vision ๑๐) control of corruption.

The results showed that the administration of the principles of good governance of Ban Hong Subdistrict Municipality, Ban Hong district, Lamphun Province adopted by good governance. Applies to all ๑๐ major executive management will focus on good governance principles used on

policies planning development and projects. Lawmakers will review the main good governance. Transparency The principle involved working responsibility Department personnel, government officials Management Operational agencies equally. Equally without discrimination in terms of the difference must be accepted with cause and effect. Including the public service who requested service.

Keywords: Administration,good government

๑.บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญ ในการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่นซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมุ่งหวังให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการตัดสินใจและตกลงใจเรื่องต่างๆของตนเองหรือมุ่งหวังให้สามารถบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพมีความคุ้มค่า นอกจากนี้การปกครองส่วนท้องถิ่นยังเป็นการแบ่งเบาภาระในการจัดทำบริการสาธารณะของส่วนกลาง ช่วยสร้างสำนึกในหมู่ประชาชนให้รักท้องถิ่นและร่วมมือร่วมใจกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า อันเป็นปัจจัยส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย

รัฐบาลได้มีการประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย“การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒” คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เนื่องจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น และสาเหตุหนึ่งมาจากการหย่อนประสิทธิภาพของกลไกบริหารกิจการบ้านเมือง การบริหารราชการ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ อันเป็นความรับผิดชอบของภาครัฐทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำ

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ซึ่งมีพื้นที่ที่มีหมู่บ้านรับผิดชอบทั้งหมด ๙ หมู่บ้าน และมีประชาชนจำนวนมาก สภาพกึ่งเมืองกึ่งชนบท และบางพื้นที่ก็ยังมีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม เพื่อที่จะได้ทราบว่าเทศบาลได้มีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นข้อมูลแก่หน่วยงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ประกอบการพิจารณาในการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลต่อไป

๒.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. ๑ เพื่อศึกษาการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๓.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความต่างๆ และข้อมูลอิเลคทรอนิคส์ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นพบโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทแบบพรรณนา

๔.ผลการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ บุคลากรแยกเป็น ๓ กลุ่ม ฝ่ายบริหารได้แก่นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี จำนวน ๓ คน เป็นเพศชาย อายุระหว่าง ๕๒ ถึง ๕๘ ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรีถึงปริญญาโท อายุการทำงาน ๒ ถึง ๓ ปี มีความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล ฝ่ายนิติบัญญัติ จำนวน ๑๒ คน เป็นเพศชาย ๑๐ คน เพศหญิง ๒ คน อายุระหว่าง ๓๒ ถึง ๗๒ ปี ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายถึงปริญญาโท อายุการทำงาน ๓ ปี มีความรู้

เกี่ยวกับธรรมาภิบาล เจ้าหน้าที่บุคลากรส่วนราชการจำนวน ๒๕ คน เป็นเพศชาย ๓๒ คน เพศหญิง ๑๓ คน อายุระหว่าง ๒๖ ถึง ๕๒ ปี ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายถึงปริญญาตรี อายุการทำงาน ๒ ถึง ๒๓ ปี มีความรู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล

๔.๒.๑ การบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ทั้ง ๑๐ ด้าน สรุปผลการวิจัยดังนี้

๔.๒.๒ หลักนิติธรรม พบว่าการบริการใช้หลักนิติธรรมในการกำหนดนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติคำนึงถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เทศบัญญัติ มีวินัยในการทำงาน เช่นปฏิบัติงานตรงตามเวลา ปฏิบัติต่อประชาชนผู้มาติดต่อราชการด้วยความเต็มใจ แก้ไขปัญหาโดยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน

๔.๒.๓ หลักความโปร่งใส พบว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก

๔.๒.๔ หลักการมีส่วนร่วม พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นการวางแผนพัฒนาสามปีของเทศบาล มีการทำประชามติทุกโครงการ มีการแต่งตั้งตัวแทนประชาชนในการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน

๔.๒.๕ หลักความรับผิดชอบ พบว่ามีการนำปัญหาของชุมชนมาแก้ไข เช่นกรณีเกิดภัยพิบัติมีการช่วยเหลือทันที อำนวยความสะดวกต่อประชาชนผู้มาขอรับบริการ

๔.๒.๖ หลักความคุ้มค่า พบว่ามีการดูแลรักษาเครื่องจักรกล อุปกรณ์สำนักงานต่างๆให้มีความพร้อมใช้งานได้ตลอด มีการรณรงค์ร่วมกันใช้น้ำ ไฟฟ้า พลังงานอื่นอย่างประหยัด

๔.๒.๗ หลักความเสมอภาค พบว่าบุคลากรในเทศบาลได้รับการปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ ตลอดจนให้บริการแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกันเช่นกัน

๔.๒.๘ หลักความสอดคล้อง พบว่ามีการปฏิบัติงานโดยประสานงานกัน ขับเคลื่อนนโยบายไปพร้อมกัน มีการบริการประชาชนด้วยความเข้าใจในวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

๔.๒.๙ หลักวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ พบว่ามีการนำวิสัยทัศน์กลยุทธที่สร้างผลประโยชน์ต่อชุมชน มาทำการกำหนดนโยบาย การวางแผน เช่น สร้างศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง การนำขยะในชุมชนมาทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ

๔.๒.๑๐ การควบคุมการคอรับชั่น พบว่ามีการเปิดโอกาสให้ตัวแทนประชาชนเข้าร่วมประชุมประจำเดือนสามรถสอบถามการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารได้ อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลข่าวสารในการตรวจสอบ

๕.ข้อเสนอแนะ

๕.๑ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐควรจัดตั้งหน่วยงาน เพื่อปฏิบัติหน้าที่กำกับดูและและติดตามการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

๒)ภาครัฐควรประชาสัมพันธ์สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ฝ่ายบริหารที่เสนอนโยบาย แผนงาน และโครงการต่างๆ ควรมีการกำกับดูแลติดตามว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแนวการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลหรือไม่

๒) ฝ่ายนิติบัญญัติ ควรตรวจสอบการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

๓) ฝ่ายเจ้าหน้าที่บุคลากรส่วนราชการ ควรปฏิบัติตามนโยบายของฝ่ายบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาลอย่างเคร่งครัด

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการวิจัยรูปแบบการแก้ไขปัญหาการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย

๒) ควรมีการศึกษาผลกระทบจากการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล

เอกสารอ้างอิง

กนกการณ์ ผ่องศรี, **การพัฒนาระบบราชการไทย,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรุงศิลป์,๒๕๕๐.

นพพร สว่างศิลป์, **พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี,** คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย,๒๕๔๖.

นพดล สุรนัคครินทร์, รายงานวิจัยเรื่อง **การนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ตามทัศนะของประชาชนจังหวัดเชียงใหม่**, มห่วิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

นิศากร ช่างสุวรรณ, รายงานการวิจัยเรื่อง **การใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลตามทัศนะของบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**,มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,๒๕๕๓.

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี้, **รายงานการวิจัยเรื่องตัวชี้วัดธรรมาภิบาล**, สำนักวิจัยสถาบันพระปกเกล้า,กรุงเทพมหานคร,๒๕๔๔.

ยงยุทธ สุทธินันท์, **องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล**(indicators of Goog Governance) , พิมพ์ครั้งที่ ๑,กรุงเทพมหานคร,สยามรัฐ,๒๔๔๙.

รัตนา นามสะอาด, **วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก**(in-depth interview), พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวิริยาสาส์น,๒๕๔๘.

สว่าง นามสิทธิ์, **การบริหารจัดการท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล ๑๐ ปรการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์กรวิทย์,๒๕๔๕.

สุขุม โกศล, **รัฐที่มีความยุติธรรมเป็นหลักในการปกครอง**,พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพศาสตร์ศิลป์,๒๕๔๙.

สมบูรณ์ สายจันทร์, **เสาหลักที่ระบอบประชาธิปไตย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ศาสตร์ศิลป,๒๕๓๙.

สุทธิพล นันทการ, **หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามรัฐ,๒๕๔๐.

อภิชาต โชติชัชวาลกุล, รายงานการวิจัยเรื่อง **การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล:**กรณีศึกษาเขตอำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี,มหาวิทยาลัยสุพรรณบุรี, ๒๕๕๐.

การบริหารงานตามหลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุต

พระอุดมปิฎก (วิจารณ์ มหาปญฺโญ)
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหมอนไม้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุต” นี้ ต้องการวิเคราะห์การบริหารงานของพระเจ้าปเสนทิโกศลโดยอาศัยหลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุตจากการศึกษาพบว่าโกสลสังยุต คือ ประมวลพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้เป็นกษัตริย์มหาอำนาจปกครองแคว้นโกศลและแคว้นกาสีในสมัยพุทธกาล

หลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุตจำแนกเป็นหลายหมวด ครอบคลุมเนื้อหาหลายด้าน แต่ด้านที่น่าศึกษาคือด้านการบริหาร ทั้งนี้เพราะพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ใช้ธรรมเหล่านี้ในการบริหารประเทศจึงส่งผลทำให้แคว้นของพระองค์เจริญรุ่งเรืองเป็นมหาอำนาจจนตลอดรัชกาล สรุปหลักธรรมที่ทรงใช้เป็นหลักในการบริหาร ๔ ด้านที่สำคัญ ดังต่อไปนี้(๑) ด้านการปกครองประเทศ ทรงอาศัยหลักนิติธรรม ยุติธรรมและเมตตาธรรม แม้จะมีอำนาจสูงสุดแต่ก็จะใช้เมตตากำกับและให้โอกาสแก่ผู้ได้ปกครองได้ปรับปรุงตัวเอง ทำให้สามารถยึดหัวใจผู้ใต้ปกครองได้ (๒) ด้านการอำนวยความยุติธรรม ทรงจัดให้มีกระบวนการพิจารณาคดีประกอบด้วยคน ๓ ฝ่าย คือ โจทก์ จำเลยและผู้พิพากษา โดยให้ปราศจากอคติทั้ง ๔ ประการ หากผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมจัดให้มีช่องทางร้องทุกข์แล้วพิจารณาคดีใหม่ (๓) ด้านการสังคมสงเคราะห์ ทรงพยายามดูแลความเป็น อยู่ของประชาชนอย่างทั่วถึง โดยยึดหลักราชสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) บำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหารส่งเสริมการเกษตร ๒) บำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ ๓) ผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ และ ๔) มีวาจาอันดูดดื่มน้ำใจ ประกอบด้วยเหตุผล(๔) ด้านการบริหารกิจการศาสนา ในภาวะปกติ จะทรงให้การอุปถัมภ์บำรุงทุกศาสนา จัดให้มีการพบปะกันระหว่างนักบวชต่างศาสนาและศาสนิกเพื่อให้มีโอกาสได้พบปะแลกเปลี่ยนความเห็นกัน แต่ในยามที่เกิดความขัดแย้งจะทรงวางตัวเป็นกลาง แล้วแก้ไขความขัดแย้งอย่างยุติธรรม โดยเน้นการชี้แจงทำความเข้าใจและพยายามให้เกิดความปรองดอง

คำสำคัญ : การบริหารงาน, หลักธรรม, โกสลสังยุต

Abstract

“ Administration according to the Dharma in Kosalasanyutta"aims to analyze the administration of King Pasenadi by applying Buddha's teaching appeared in Kosalasanyutta. The study shown that Kosalasanyuttais a collection of sutras which the Buddha taught King Pasenadi who was the great king ruling Kosala and Kasi Kingdoms in Buddha's era.

Buddha's teaching in Kosalasanyuttais divided into many sections and covers many dimensions. But the most interesting field to study is the administration because King Pasenadi had applied this teaching in his country's administration therefore, his kingdom was in a glory and great power age in entire of his reign. The teaching that King Pasenadi applied in the administration are in ๔ fields as follows (๑) Governing his country: he applied rule of law, justice and mercy. Even the ruler has the greatest power but he shall be mercy and grant opportunity of self-improvement to the ruler in order to gain trust from his people. (๒) Providing justice: he established court trial which consists of ๓ parties: prosecutor, defendant and judge without ๔ bias if the victim wasn't receive a justice, he also

held a complaint for re-trial. (๓) Social work: he made every inch of his effort to develop well-being of his people by applying ๔ Ruler's bases of sympathy which are ๑) shrewdness in agricultural and food promotion ๒) shrewdness in the promotion and encouragement of government officers ๓) a bond to bind men's hearts by encouraging in vocational promotion ๔) affability in address rationally. And (๔) Religion activity administration: in normal situation, he fostered religion by organizing a meeting of priest and people from different religions to exchange ideas but in a difficult situation or conflict, he acted neutrally and solved the conflict fairly by focusing on explaining to make people understand and tried to reconcile.

Keyword : Administration, Dhamma,Kosalasanyutta

๑. บทนำ

การปกครองบ้านเมืองในสมัยพุทธกาลแบ่งออกเป็นแคว้นใหญ่ๆ ๑๖ แคว้น ในบรรดาแคว้นเหล่านี้ แคว้นโกศลของพระเจ้าปเสนทิโกศลถือว่าเป็นแคว้นที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่และมีอำนาจมากที่สุด ความยิ่งใหญ่ของแคว้นโกศลนั้นครอบคลุมทั้งด้านอาณาจักรและศาสนจักร กล่าวคือ

(๑) ความยิ่งใหญ่ทางอาณาจักร

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับยกย่องว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิแห่งแคว้นมหาอำนาจ ด้วยเหตุที่ทรงมีกำลังทหารเข้มแข้ง มีอำมาตย์ราชบัณฑิตและข้าราชบริพารที่มีความรู้ความสามารถและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ส่งผลให้แคว้นโกศลกลายเป็นแคว้นมหาอำนาจ ดูได้จากสิ่งเหล่านี้คือ

๑) แคว้นโกศลได้แผ่อำนาจไปปกครองแคว้นอื่นๆ ด้วย เช่น แคว้นกาสี แคว้นสักกะ (เมืองหลวงคือกบิลพัสดุ์ของเจ้าศากยะ) เป็นผู้ฉลาดในรัฐปสาสโนบาย เอาพระทัยใส่ความเป็นไปของบ้านเมืองอย่างทั่วถึงแม้ในที่ห่างไกล ถึงกับให้ราชบุรุษปลอมตัวเป็นนักบวชในลัทธิภายนอกเพื่อไปสืบราชการลับ[๑] แคว้นโกศลภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระองค์จึงกว้างใหญ่ไพศาล เจริญรุ่งเรือง มีอำนาจเป็นที่เกรงขามของแคว้นอื่นๆ ในที่สุดทรงได้เป็นประมุขของพระราชาทั้งห้า[๒]นอกจากนี้ยังได้มีความสัมพันธ์กับแคว้นอื่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การทูต และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ

๒)พระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับยกย่องว่าเป็นพระประมุขแห่งพระราชาทั้ง ๕ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีบทบาทโดดเด่นมากที่สุด แคว้นโกศลจะเป็นที่เกรงใจของแค้นต่างๆ ไม่กล้ามารุกราน หรือขัดขวางผลประโยชน์ ทำให้แคว้นโกศลเจริญรุ่งเรืองมาก แม้จะมีศึกสงครามบ้าง แต่ส่วนมากก็ได้รับชัยชนะ

(๒) ความยิ่งใหญ่ทางศาสนจักร

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีความเคารพนับถือและสนิทสนมคุ้นเคยกับพระพุทธองค์มากและมีพระชนมายุเท่ากันกับพระองค์[๓]ทรงมีความเคารพนับถือในพระธรรมและพระพุทธองค์อย่างมาก[๔] เอาภาระในการพระศาสนาไม่ยิ่งหย่อนกว่าราชกิจฝ่ายบ้านเมือง จนส่งผลให้เมืองหลวงของแคว้นโกศล คือ สาวัตถี เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษานานที่สุดถึง ๒๕ พรรษา[๕]

บทความนี้ต้องการจะศึกษาพระประวัติและหลักธรรมที่พระเจ้าปเสนทิโกศลใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศ จนทำให้ประเทศของพระองค์มีความเจริญรุ่งเรือง มีความมั่นคงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

---

[๑] สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๓๕๕/๔๕๒.

[๒]ปรีชา ช้างขวัญยืน, **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา,** (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

[๓]ม.ม.อ. (ไทย) ๒๑/๒/๒/๒๐๑.

[๔]ม.ม.อ. (ไทย) ๒๑/๒/๒/๑๙๓-๓๑๐.

[๕]พระพุทธเจ้าจำพรรษาที่วัดเชตวัน ๑๙ พรรษา, วัดบุพพาราม ๖ พรรษา. อ.ทุก.อ.(ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๖๘-๓๖๙.

ประชาชนตั้งมั่นใจศีลธรรม สังคมมีความสันติสุขโดยจะศึกษาจากหลักธรรมที่รวมรวมให้ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.พระเจ้าปเสนทิโกศล : กษัตริย์นักบริหารแห่งแคว้นมหาอำนาจสมัยพุทธกาล

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองแคว้นกาสีและแคว้นโกศล[๖] เป็นพระโอรสครองราชสมบัติต่อจากพระบิดา คือ พระเจ้ามหาโกศล[๗]มีพระภคินี ๔ พระองค์ คือ พระนางโสมา พระนางสกุลา[๘]พระนางสุมนา[๙] และพระนางโกศลเทวี[๑๐] ทรงมีฐานะเป็นพระเจ้าลุงของพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งแคว้นมคธ[๑๑]

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับการศึกษาอย่างดีจากอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง ๒ ท่าน คือ

(๑) พราหมณ์พาวรี (อาจารย์ของมาณพ ๑๖ คน)ท่านเคยเป็นปุโรหิตของพระเจ้ามหาโกศล แต่หลังจากสิ้นรัชกาลของพระเจ้ามหาโกศลแล้วได้ขอออกบวชเป็นฤาษี เมื่อครั้งพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระเยาว์ทรงเคยศึกษาในสำนักของพราหมณ์พาวรี[๑๒]

(๒) อาจารย์ทิศาปาโมกข์แห่งสำนักตักกสิลา โดยมีสหายร่วมสำนักคนสำคัญ ๒ คน คือมหาลิโอรสของเจ้าลิจฉวี ผู้ครองนครเวสาลีพันธุลเสนาบดีแห่งแคว้นมัลละ[๑๓] ผู้สามารถตัดลำไผ่ซึ่งมัดไว้แน่นแล้วถึง ๑๐๐ ลำ ด้วยการตัดเพียงครั้งเดียวโดยไม่ให้มีเสียงดัง ทั้ง ๓ เดินทางไปศึกษาและสำเร็จการศึกษาแล้วเดินทางกลับพร้อมกัน นอกจากนี้ ยังมีบุคคลสำคัญที่สำเร็จการศึกษาจากสำนักตักกสิลาและมีชีวิตร่วมสมัยกันคือ หมอชีวกผู้ได้ตำแหน่งแพทย์ประจำพระองค์ของพระพุทธเจ้ามาจนตลอดพระชนม์ มหาโจรองคุลิมาลผู้มีความกล้าสามารถฆ่าคนได้เป็นจำนวนพัน แต่สามารถเป็นพระอรหันต์ได้ในภายหลัง คนเหล่านี้ได้เรียนวิชาปกครอง วิชาแพทย์ วิชาฟันดาบมาจากมหาวิทยาลัยตักกสิลาทั้งสิ้น[๑๔]

พระเจ้าปเสนทิโกสลมีพระชายาสำคัญ ๒ พระองค์ คือ (๑) พระนางมัลลิกาเทวี ธิดาของหัวหน้านายมาลาการในนครสาวัตถี พระนางเป็นอัครมเหสีมีรูปโฉมเลอเลิศ และเป็นอุบาสิกาผู้มีปัญญามากและมีศรัทธาอย่างมั่นคงในพระรัตนตรัย[๑๕]ได้เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ถวายคำแนะนำในราชกิจสำคัญของพระเจ้า ปเสนทิโกศล โดยเฉพาะราชกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระนางมัลลิกาเทวีมีพระธิดา คือ วชิรี[๑๖]ซึ่งต่อมาได้อภิเษกกับพระเจ้าอชาตศัตรู กล่าวคือ เมื่อแคว้นมคธทำสงครามชิงกาสิคามกับแคว้นโกศลถึง ๔ ครั้ง ๓ ครั้งแรกพระเจ้าปเสนทิโกลแพ้ แต่ครั้งสุดท้ายพระเจ้าอชาตศัตรูแพ้และถูกจับ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเห็นว่าเป็นพระภาคิไนยจึงไม่ประหาร เพียงแต่กักบริเวณให้อยู่เป็นเชลย ในที่สุดพระเจ้าอชาตศัตรูก็ได้อภิเษกกับเจ้าหญิงวชิรีผู้เป็นราชธิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศลเลยได้กาสิคามไปเป็นของขวัญอีก[๑๗] พระนางมัลลิกาได้สิ้นพระชนม์ไปก่อนพระเจ้าปเสนทิโกศล[๑๘](๒) พระนางวาสภขัตติยา ราชธิดาแห่งศากยวงศ์ที่ประสูติจากพระเจ้ามหานามะกับนางทาสีคนหนึ่ง เกิดจากการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลต้องการจะทำความคุ้นเคยกับภิกษุจึงมีพระ

---

[๖]ที.สี. (ไทย) ๙/๕๑๐/๒๒๔.

[๗]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๑๑.

[๘]ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๕/๔๖๐.

[๙]ขุ.เถรี.อ. (ไทย) ๕๔/๒/๔/๓๘-๓๙.

[๑๐]องฺ.ทสก.อ. (ไทย) ๓๘/๕/๑๒๑–๑๒๒.

[๑๑]องฺ.ทสก.อ. (ไทย) ๓๘/๕/๑๒๑–๑๒๒.

[๑๒]ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๑/๖/๕๗๘.

[๑๓]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๑๑.

[๑๔]เสฐียร พันธรังษี, **นักศึกษามหาวิทยาลัยตักกสิลา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑-๒.

[๑๕]ขุ.ชา.สตฺตก.อ. (ไทย) ๕๙/๓/๕/๔๒๐-๔๓๙.

[๑๖]ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๕๗/๔๓๙.

[๑๗]เสถียร โพธินันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑, (**กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๔๙ .

[๑๘]ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๑/๗๙.

ดำริที่จะขอพระธิดาแห่งพระญาติของพระพุทธเจ้าไว้ในพระราชมนเทียร เจ้าศากยะจึงได้ส่งพระนางมาพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพอพระทัยพระนางวาสภขัตติยามาก อภิเษกไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี ไม่นานก็ประสูติพระโอรสมีวรรณะเหมือนทองคำพระนามว่าวิฑูฑภะ[๑๙]พระนางวาสภขัตติยานี้ไม่ค่อยจะสนใจศึกษาธรรมะนัก ต่างกับพระนางมัลลิกาเทวีที่สนใจในธรรมมาก

หลังจากสำเร็จการศึกษาจากสำนักตักกสิลาปเสนทิกุมารพร้อมสหายก็เดินทางกลับเมืองของตน เมื่อพระองค์เดินทางมาถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ได้แสดงศิลปะตามที่ได้ศึกษามาในที่ประชุมใหญ่ท้องพระโรง ปเสนทิกุมารได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้าโกศลมาก โปรดให้อภิเษกขึ้นเป็นราชาแห่งแคว้นโกศลต่อจากพระราชบิดา[๒๐]เมื่อประกาศตนเป็นพุทธมามกะแล้ว ทรงบำรุงพุทธศาสนาเป็นการใหญ่ เป็นมหาราชาเลื่อมใสพระพุทธเจ้ามากกว่ามหาราชาใดในสมัยเดียวกัน[๒๑]

ในรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงปกครองทั้งแคว้นโกศลและแคว้นกาสีในคราวเดียวกัน เนื่องจากอาณาจักรที่ทรงปกครองกว้างขวางมากจึงมีการมอบหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่ไกลเป็นพรหมไทยแก่ผู้ปกครองอื่นให้ทำหน้าที่ปกครองแทนพระองค์[๒๒] และมีการจัดตั้งจารบุรุษไว้คอยสอดส่องความเป็นไปของบ้านเมืองที่อยู่ห่างไกลด้วย โดยให้แฝงตัวอยู่ในรูปของนักบวช คือ ชฎิล นิครนถ์ อเจลก เอกสาฎก ปริพาชกจารบุรุษเหล่านั้นจะกลับเข้าเมืองหลวงเพื่อกราบบังคมทูลความเป็นไปของบ้านเมืองให้พระองค์ทราบอยู่เรื่อยๆ[๒๓] ทำให้พระองค์แม้ว่าจะประทับอยู่ในเมืองหลวง แต่ก็ทรงทราบเรื่องราวในแคว้นของพระองค์ได้อย่างดี เมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้นถึงเสด็จออกไปปราบปรามให้เกิดความสงบเรียบร้อย

จากการศึกษาพระราชประวัติของพระเจ้าปเสนทิโกศลพบว่ามีข้อเด่นที่ควรยกย่อง สรุปได้ดังต่อไปนี้(๑) มีพระทัยกว้างให้โอกาสคนกลับตัว เช่น กรณีพระราชทานอภัยโทษแก่พระเจ้าอชาตศัตรูผู้แพ้สงครามในการแย่งชิงกาสิกคาม[๒๔](๒) คบกัลยาณมิตร พระองค์มักจะเข้าไปสนทนากับกัลยามิตรเสมอทำให้ได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารราชกิจ เมื่อได้รับคำแนะนำที่มีเหตุผล ทรงเชื่อและนำไปปฏิบัติจนสามารถป้องกันความเสียหาย เช่น กรณีพระพุทธองค์แนะนำให้เลี้ยงดูพระธิดา[๒๕] กรณีพระนางมัลลิกาเทวีแนะนำให้เลิกการบูชายัญ[๒๖] และให้ถวายอสทิสทาน[๒๗](๓) มีพระศรัทธาในพระพุทธศาสนามากพระองค์ทรงมีความเคารพในพระพุทธเจ้ามาก เพราะทรงเห็นพระมหากรุณาธิคุณที่สั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม ทรงแสดงออกด้วยการกราบไหว้และจูบพระบาทประกาศความเลื่อมใสเมื่อว่างจากราชกิจบางวันเสด็จเข้าไปเฝ้าถึง ๓ ครั้งเมื่อเสร็จภารกิจสำคัญก็มักจะเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงที่ประทับทรงปวารณาพระองค์ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่(๔) ทรงใฝ่พระทัยในการศึกษาธรรมและยกย่องผู้ทรงธรรม เห็นได้จาก เมื่อทรงคิดคำนึงธรรมะแล้วจะเข้าไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ธรรมหลายข้อพระพุทธเจ้ารับสั่งให้ภิกษุทรงจำไว้ เช่น ธรรมเจติยสูตร[๒๘] หากทรงทราบว่าใครเป็นผู้รอบรู้ธรรมก็จะยกย่องเชิดชูให้ทำหน้าที่สอนธรรม เช่น กรณีมีรับสั่งให้ฉัตตปาณิอุบาสกไปแสดงธรรมในพระราชมณเฑียร[๒๙]

ในปลายรัชสมัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ได้พระราชทานตำแหน่งเสนาบดีแก่ทีฆการายนะผู้เป็น

---

[๑๙]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๒๑-๒๓.

[๒๐]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๑๑.

[๒๑]เสฐียร พันธรังษี, **พุทธสถานในชมพูทวีป,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๖๖.

[๒๒]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๑/๔๙๗.

[๒๓]ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๕๒/๒-๒๘๗.

[๒๔]เสถียร โพธินันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑,** หน้า ๔๙ .

[๒๕]สำ.ส.อ. (ไทย) ๒๔/๑/๑/๔๗๘.

[๒๖]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๑๖๐-๑๖๘.

[๒๗]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๖๒-๒๖๙.

[๒๘]ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๕-๓๗๔/๔๔๙-๔๕๙.

[๒๙]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๖๖/๗๒.

หลานพันธุลเสนาบดี ทำให้เขาคิดจะแก้แค้นวันหนึ่ง เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่นิคมชื่อเมทฬุปะของพวกเจ้าศากยะ พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปที่นั้นแล้ว ทรงให้ตั้งค่ายในที่ไม่ไกลจากพระอารามแล้วเสด็จไปวิหารด้วยบริวารด้วยทรงดำริว่า จักถวายบังคมพระพุทธองค์ พระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์แก่ทีฆการายนะแล้ว เสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎีพระองค์เดียวเท่านั้น[๓๐] เมื่อพระองค์เสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎีแล้ว ทีฆการายนะก็ถือเอาเครื่องราชกกุธภัณฑ์กลับไปเมืองสาวัตถีตั้งวิฑูฑภะให้เป็นพระราชา โดยเหลือม้าไว้ตัวหนึ่งและหญิงผู้เป็นพนักงานอุปัฏฐากคนหนึ่ง

พระราชาสนทนากับพระพุทธองค์แล้วเสด็จออกมาไม่เห็นเหล่าทหารทรงทราบเรื่องแล้วจึงคิดจะพาอชาตศัตรูผู้เป็นหลานไปจับวิฑูฑภะแล้ว จึงเสด็จไปกรุงราชคฤห์เพื่อขอความช่วยเหลือ แต่เสด็จถึงพระนครเมื่อประตูปิดแล้วในเวลาวิกาล จึงบรรทมแล้วในศาลาแห่งหนึ่ง เนื่องจากทรงเหน็ดเหนื่อยเพราะลมและแดดกอปรด้วยทรงมีพระชนมายุมากถึง ๘๐ พรรษา จึงสวรรคตในเวลากลางคืนนั้น ผู้พบเห็นจึงกราบทูลพระเจ้าอชาตศัตรูจากนั้นจึงรับสั่งให้ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระเจ้าลุงพร้อมเครื่องสักการะใหญ่[๓๑]หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูได้ยกทัพไปกำจัดแคว้นวัชชีสำเร็จ อีกไม่นานก็ได้ผนวกแคว้นโกศลเข้าไปอยู่ใต้อำนาจแคว้นมคธ ทั้งแคว้นวัชชีและแคว้นโกศลก็เข้าไปรวมอยู่ในแคว้นมคธ แคว้นมคธก็รุ่งเรืองเป็นแคว้นเดียวที่ยิ่งใหญ่ เป็นมหาอำนาจสูงสุดและแผ่อำนาจต่อๆ มา[๓๒]

๓.สถานการณ์พระพุทธศาสนาภายใต้พระบรมโพธิสมภาร

ดังได้กล่าวแล้วว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเอาพระทัยใส่ในการส่งเสริมพระพุทธศาสนามาก จนส่งผลให้เมืองหลวงของแคว้นโกศล คือ สาวัตถีเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษานานที่สุดถึง ๒๕ พรรษา[๓๓] ในเมืองมีประชาชนมากถึง ๗ โกฏิ (๕,๗๐๐,๐๐๐ ตระกูล)เป็นพระอริยสาวกประมาณ ๕ โกฏิ เป็นปุถุชนประมาณ ๒ โกฏิ กิจของพระอริยสาวกมีเพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือ ก่อนเวลาฉันอาหารจะพากันถวายทาน หลังเวลาฉันอาหารแล้ว ก็พากันถือเครื่องสักการบูชามีของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ใช้คนให้ถือไทยธรรมมีผ้าเภสัชและน้ำปานะเป็นต้น ไปเพื่อต้องการฟังธรรม[๓๔] พระเจ้าปเสนทิโกศลเอง แม้จะทรงมีภารกิจมาก แต่ก็ไม่ทรงละเลยการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาจนทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก[๓๕]

ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถีจึงอยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าปเสนทิโกศลโดยตลอด แม้แต่อสทิสทานซึ่งในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งมีการถวายเพียงครั้งเดียว ผู้ที่ถวายก็คือพระนางมัลลิกาเทวีมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั่นเอง[๓๖] พระภคินีของพระองค์พระนามว่าสุมนาต่อมาได้เป็นพระอรหันต์พร้อมปฏิสัมภิทาได้บวชเป็นภิกษุณี[๓๗]

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่พระเจ้าปเสนทิโกศลจะหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระองค์ก็เคยนับถือศาสนาพราหมณ์[๓๘] ทรงเคยศึกษาคำสอนของเจ้าลัทธิทั้ง ๖ มาก่อน แต่ก็ไม่พอพระทัยในคำสอนของเจ้าลัทธิเหล่านั้น[๓๙] แต่หลังจากพระองค์เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภ์ก็ให้การอุปถัมภ์ศาสนาเหล่านั้นตาม

---

[๓๐]ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๔-๓๗๔/๔๕๙-๔๔๙.

[๓๑]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๓๐-๓๕.

[๓๒]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **จาริกบุญ-จารึกธรรม (ฉบับปรับปรุงใหม่),** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๒-๒๖๓.

[๓๓]อ.ทุก.อ.(ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๖๘-๓๖๙.

[๓๔]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑/๒/๑/๑๑-๑๒.

[๓๕]องฺ.ทุก.อ. (ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๖๙-๓๗๒.

[๓๖]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๖๕.

[๓๗]ขุ. เถรี.อ. (ไทย) ๕๔/๔๑๗/๓๘ – ๓๙.

[๓๘]พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าปเสนทิโกศล”,**วิทยา นิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

[๓๙]ดูรายละเอียดใน สำ.ส.อ. (ไทย) ๒๔/๑/๑/๔๐๖-๔๐๙.

สมควร ไม่มีการกีดกันหรือเบียดเบียนศาสนาอื่น แต่คราวใดมีปัญหากระทบกระทั่งกันระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาอื่นก็จะทรงเข้ามาแก้ไขด้วยความยุติธรรม พระองค์จึงเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในฐานะกษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยพระบรมเดชานุภาพและเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภ์ที่ดี ในฐานะเป็นอุบาสกก็ทรงตั้งมั่นในศีลธรรมอันดี ทรงถวายความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาจนตลอดชีวิต เป็มธัมมิกราชผู้ใฝ่ธรรมและส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ เมื่อมีข้อสงสัยในธรรมหรือประสบปัญหาก็มีพระนางมัลลิกาคอยถวายคำปรึกษาอยู่ไม่ขาด ในฐานะพระโอรส พระสวามี และพระบิดาก็ดูแลพระอัยยิกา พระชายาและพระธิดาอย่างไม่บกพร่อง

. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนพระทัยในการศึกษาธรรมเป็นอย่างมาก และมีพระประสงค์จะให้ทุกคนได้ศึกษาธรรมเหมือนพระองค์ด้วย เมื่อทรงพบบัณฑิตผู้รอบรู้ธรรมะจะเป็นคฤหัสถ์หรือภิกษุก็ตามก็จะยกย่องชื่นชม บางครั้งถึงกับรับสั่งให้ไปสอนคนในพระราชวังอีกด้วย[๔๐] เมื่อทรงทราบว่ามีคนบรรลุธรรมและพระพุทธเจ้ารับรองว่าเป็นคนดีก็จะเข้าไปยกย่องเชิดชูด้วย[๔๑] เมื่อทรงพบว่ามีภิกษุหรือภิกษุณีที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แต่สังคมสงสัยหรือเข้าใจผิดในตัวท่าน หากทรงเห็นว่าท่านรูปนั้นอยู่ในพระศาสนาแล้วสามารถทำประโยชน์แก่พุทธศาสนาได้ก็จะทรงเข้าไปรับรองความบริสุทธิ์แล้วถวายความอุปถัมภ์ด้วยดี[๔๒] พระองค์ทรงสนพระทัยในการศึกษาธรรมและยกย่องเชิดชูธรรมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดหากมีโอกาสก็จะขบคิดพิจารณาธรรมะอยู่เสมอ ไม่เว้นแม้แต่ขณะประทับพักผ่อนอยู่ในที่ประทับส่วนพระองค์จากนั้นบางครั้งก็นำไปเป็นหัวข้อสนทนากับพระนางมัลลิกาเทวี บางครั้งก็นำไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคซึ่งพระพุทธองค์ก็ตรัสรับรองว่าเป็นคำสอนที่ถูกต้อง พระสังคีตกาจารย์ได้รวบรวมไว้ในคัมภีร์โกสลสังยุต[๔๓]มีทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับพระองค์เรื่องความเป็นไปของรัฐและประชาชน[๔๔] จะเห็นได้ว่าทรงเป็นกษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถในด้านการปกครองประเทศมากและเอาพระทัยใส่ในการส่งเสริมพระบทศาสนามากที่เป็นเช่นนี้เพราะทรงใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการบริหารประเทศนั่นเอง โดยหลักธรรมที่ทรงใช้เป็นแนวทางในการบริหารบ้านเมืองนั้นปรากฏในคัมภีร์โกสลสังยุต

๔.โกสลสังยุต : ประมวลหลักธรรมสำหรับบริหารของพระเจ้าปเสนทิโกศล

เรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าปเสนทิโกศลพบได้ทั่วไปในพระไตรปิฎก แต่จะพบมากในคัมภีร์ สังยุตตนิกาย หมวดที่ชื่อว่า “โกสลสังยุต” เนื้อหาตอนนี้ว่าด้วยหมวดหมู่คำสอนที่เกิดจากการสนทนาธรรมระหว่างพระผู้มีพระภาคกับพระเจ้าปเสนทิโกศล (พระมหากษัตริย์แห่งแคว้นโกศล) เกิดจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปสนทธนากับพระพุทธองค์บ้าง[๔๕] พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงคิดคำนึงธรรมขึ้นแล้วไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงรับรองบ้าง[๔๖]พระพุทธเจ้าแสดงธรรมแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยพระองค์เองบ้าง[๔๗] พระเจ้าปเสนทิโกศลสนทนาธรรมกับพระนางมัลลิกาหรือบุคคลอื่นแล้วไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงรับรองบ้าง[๔๘] เกิดจากการปรารภการกระทำของพระเจ้าปเสนทิโกศลของบุคคลต่าง ๆ แล้วพระพุทธเจ้าตรัสรับรองบ้าง[๔๙]

หลักธรรมในโกสลสังยุตจัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๓ วรรคคือ ปฐมวรรค (หมวดที่๑) ทุติยวรรค (หมวดที่ ๒) และตติยวรรค (หมวดที่ ๓) แต่ละวรรคมีพระสูตร ๕ สูตรบ้าง ๑๐ สูตรบ้าง รวมทั้งหมด ๒๕ สูตร ชื่อวรรคแต่ละวรรคตั้งตามลำดับวรรคที่มีอยู่ในสังยุตนี้ ส่วนชื่อพระสูตรแต่ละสูตรตั้งตามชื่อบุคคลหรือสาระสำคัญในสูตรนั้นๆหลักธรรมในโก

---

[๔๐]ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๒/๒/๖๖-๗๒.

[๔๑]ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๑/๑/๑/๓๔๕.

[๔๒]ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๔๒/๕๒๑-๕๓๔/๑๔๑-๑๖๙.

[๔๓]ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๒๒–๔๑๕/๔๐๖-๕๒๘.

[๔๔]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **รัฐกับพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระแล้วหรือยัง**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๔-๕.

[๔๕]เช่น ทหรสูตร. สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๒/๑๒๗-๑๒๘.

[๔๖]เช่น ปิยสูตร. สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๕/๑๓๒-๑๓๓.

[๔๗]เช่น โทณปากสูตร. สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๔/๑๔๕-๑๔๖.

[๔๘]เช่น อัปปกสูตร. สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๙/๑๓๗.

[๔๙]เช่น ยัญญสูตร. สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๑๓๘-๑๓๙.

สลสังยุตนี้ครอบคลุมเนื้อหาหลายด้าน แต่ด้านหนึ่งที่น่าสนใจคือ หลัก ธรรมสำหรับเป็นแนวทางบริหารซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเคยใช้เป็นแนวทางปฏิบัติจนทำให้แคว้นโกศลของพระองค์เจริญรุ่งเรืองเป็นที่ปรากฏ

๕.การบริหารงานตามหลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุต

เพื่อเป็นแนวทางศึกษาและให้เห็นหลักการบริหารด้านต่างๆของพระเจ้าปเสนทิโกศลจะได้ยกหลักธรรมที่ทรงใช้ในการบริหาร ๕ ด้านมานำเสนอ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ การบริหารงานด้านการปกครอง

ในฐานะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นพระราชาของแคว้นมหาอำนาจ แต่ขณะเดียวกันพระองค์ก็เป็นผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก การใช้อำนาจปกครองประเทศของพระองค์จึงอิงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย หลักการปกครองประเทศในคัมภีร์โกสลสังยุตมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) การไม่ก่อเวร : หลักการปฏิบัติในคราวต้องใช้กำลังปราบปราม

ในการปกครองประเทศย่อมมีทั้งที่เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยและต้องพบปัญหาความขัดแย้ง เมื่อบ้านเมืองมีปัญหาผู้มีอำนาจปกครองต้องเข้ามาแก้ไขอย่างทันท่วงทีด้วยวิธีการที่เหมาะสมด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีละมุนละม่อมบ้าง ตามแต่สถานการณ์ จากการศึกษาพบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลแม้จะทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่สนใจในธรรม แต่ในการปกครองบ้านเมืองด้วยความเข้มแข้ง เมื่อถึงคราวจำเป็นก็กระทำศึกสงครามด้วยจตุรงคินีเสนา[๕๐]โดยเฉพาะกับพระเจ้าอชาตศัตรูผู้ครองแคว้นมคธ ในการรบ ๓ ครั้งแรก พระเจ้าปเสนทิโกศลแพ้ แต่พอครั้งที่ ๔ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชนะพระเจ้าอชาตศัตรูและได้จับเป็นเชลยศึกได้ ทรงพระดำริว่า ถึงแม้พระเจ้าอชาตศัตรูจะประทุษร้ายเราผู้มิได้ประทุษร้ายแต่เธอก็ยังเป็นหลานของเราทางที่ดีเราควรยึดพลช้างพลม้า พลรถและพลเดินเท้าทั้งหมดของพระเจ้าอชาตศัตรูแล้วปล่อยพระองค์ให้รอดชีวิตไป[๕๑] พร้อมกับโปรดให้พระเจ้าอชาตศัตรูอภิเษกกับเจ้าหญิงวชิรีผู้เป็นราชธิดาและได้ให้กาสิคามไปเป็นของขวัญอีก[๕๒]

การดำเนินรัฐปสาสโนบายของพระองค์ต่อพระเจ้าอชาตศรัตรูทำให้สามารถยุติความขัดแย้งระหว่างสองพระนครที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ทำให้พระองค์ไม่ต้องกระทำบาปอันจะเกิดจากการทำสงคราม เพราะหากทำสงครามตอบโต้กันไปเรื่อย ๆ ก็จะไม่มีวันสิ้นสุด ต่างฝ่ายก็ต้องตอบโต้กันด้วยกำลังพล ผลเสียย่อมเกิดแก่ทั้งสองฝ่าย[๕๓] ในการใช้กำลังปราบปรามไม่ว่าจะได้รับชัยชนะหรือพ่ายแพ้ไม่มีผลดีแก่ฝ่ายใดเลย ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้พ่ายแพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์[๕๔]ดังนั้น การหลีกเลี่ยงการทำร้ายกันแล้วหาวิธีการสงบด้วยการไม่ก่อเวรจึงเป็นทางออกของปัญหาอย่างหนึ่งที่ควรปรับใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์

ในการปกครองบ้านเมืองสมัยปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน เมื่อบ้านเมืองมีปัญหาผู้มีอำนาจปกครองต้องเข้ามาแก้ไขอย่างทันท่วงทีด้วยวิธีการที่เหมาะสมด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ตามแต่สถานการณ์ ปัญหาบ้านเมืองบางอย่างหากใช้วิธีรุนแรงมีแต่จะเพิ่มความรุนแรงไปเรื่อยๆ แต่หากใช้วิธีละมุนละไมและเข้าให้ถึงปัญหาย่อมมีทางที่จะแก้ปัญหาได้ ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นต้น หากใช้ความรุนแรงโดยไม่พยายามทำความเข้าใจกับฝ่ายตรงข้ามและประชาชนในพื้นที่คงหาทางสงบยาก ทางที่เป็นไปได้ควรใช้ทั้งหลักนิติธรรม หลักความเป็นธรรม และหลักเมตตาธรรมประกอบกัน

(๑) หลักนิติธรรม คือ หากมีผู้กระทำผิดกฎหมายต้องติดตามตัวมาลงโทษตามกฎหมายไม่ละเว้น แต่ต้องเปิดโอกาสให้ได้ต่อสู้คดีความอย่างเต็มที่ ไม่ปิดกั้นการพิสูจน์ความจริงต่อศาล

---

[๕๐]จตุรงคินีเสนา คือ กองทัพอันประกอบด้วยองค์ ๔ คือ พลช้าง พลม้า พลรถ และ พลเดินเท้า.

[๕๑]ดูรายละเอียดใน สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๖/๑๔๙.

[๕๒]เสถียร โพธินันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑,** หน้า ๔๙.

[๕๓]สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๖/๑๔๙.

[๕๔]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๓๖๙-๓๗๐.

(๒) หลักความเป็นธรรม คือ เมื่อมีประชาชนถูกทำร้ายหรือถูกใส่ร้ายโดยไม่ได้รับความเป็นธรรม รัฐต้องเข้าไปดูและเยียวยาให้ได้รับความเป็นธรรม

(๓) หลักเมตตาธรรม คือ เมื่อผู้กระทำผิดสำนึกตนได้ หรือในการดำเนินนโยบายต่างๆ ต้องคำนึงเสมอว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็เป็นพี่น้องร่วมชาติ ไม่ควรใช้ความรุนแรงโดยขาดความเมตตา เมื่อเขาได้รับโทษตามสมควรแก่ความผิดแล้วก็ควรได้รับโอกาสให้กลับตัวเป็นคนดี

หลักการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับพระจริยาของพระเจ้าปเสนทิโกศลแต่ครั้งอดีต ดังเห็นได้จาก เมื่อทรงจับได้ว่าพวกเดียรถีย์ใส่ร้ายพระพุทธเจ้าว่ากระทำฆาตกรรมนางสุนทรีปริพาชิกา พระองค์ก็ใช้หลักนิติธรรมตัดสินอย่างเด็ดขาด[๕๕] เมื่อทรงทราบว่านางภิกษุณีมารดาของพระกุมารกัสสปะถูกกล่าวหาโดยไม่เป็นธรรมก็ทรงใช้หลักนิติธรรมเปิดโอกาสให้ชำระข้อกล่าวหาอย่างโปร่งใส[๕๖] เมื่อทรงชนะสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นพระนัดดาก็ทรงเลือกที่จะใช้หลักเมตตาธรรมเพื่อยุติความขัดแย้งของสองแคว้นที่มีมาอย่างยาวนานดังได้กล่าวมา[๕๗]

(๒) ความไม่ประมาทในกุศลธรรม : ธรรมที่พึงหวังจากการมีมิตรดี

ในสมัยพุทธกาลมีการปกครอง ๒ ประเภท คือ แบบราชาธิปไตย[๕๘] และแบบสมาพันธรัฐ[๕๙]ทั้งสองระบอบการปกครองพระพุทธองค์ให้ความสำคัญที่ผู้ปกครองว่าจะต้องมีธรรมเป็นหลัก รัฐแบบราชาธิปไตยหรือสมบูรณาญาสิทธิราชมักเป็นรัฐใหญ่และมักเข้าไปรุกรานรัฐเล็กๆ ทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้น พระพุทธองค์จึงเสนอข้อแก้ไขด้วยการให้ผู้ปกครองเป็นธรรมิกราช คือ พระราชาผู้ตั้งมั่นในธรรม เพื่อจะได้ขยายธรรมแทนการขยายอำนาจ คนที่อยู่ใต้ปกครองจะได้อยู่อย่างมีความสุข ส่วนรัฐแบบสมาพันธรัฐซึ่งมักจะขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็เสนอให้ยึดหลักอปริหานิยธรรมซึ่งเป็นธรรมให้เกิดความสามัคคีในหมู่ เพราะถ้ามีความสามัคคีธรรมรัฐเล็กๆ ก็จะรวมตัวกันมากขึ้นพอที่รัฐใหญ่จะรุกรานได้ยาก เมื่อรัฐทั้งสองประเภทล้วนแต่ยึดมั่นในธรรมแล้วการรุกรานจากภายนอกก็ไม่เกิดขึ้น การทำนุบำรุงประชาชนโดยการยึดเอาการพัฒนาเศรษฐกิจและการเฉลี่ยผลผลิตไปสู่ส่วนรวมก็จะทำให้เกิดความสุขแก่ประชาชนในรัฐ[๖๐]

พระเจ้าปเสนทิโกศลปกครองแคว้นโกศลด้วยระบอบราชาธิปไตย พระพุทธองค์จึงทรงให้ความสำคัญกับพระองค์มาก เมื่อจะทรงบริหารบ้านเมืองผิดพลาดพระพุทธองค์ก็จะให้คำแนะนำแนวทางที่ถูกต้องให้ ทรงเอาพระทัยใส่ด้วยการแสดงธรรมอยู่เสมอดังที่ปรากฏในคัมภีร์โกสลสังยุตและในคัมภีร์อื่นๆ มากมาย ทั้งนี้ก็ด้วยทรงมุ่งหวังให้เป็นพระราชาผู้ตั้งมั่นในธรรม

ในการปกครองบ้านเมืองยุคปัจจุบันแม้จะปกครองบ้านเมืองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน แต่ก็ต้องให้ความสำคัญแก่ผู้ปกครองด้วย ต้องคัดเลือกให้ดีและต้องคอยกำชับตรวจสอบให้ผู้ปกครองตั้งมั่นในหลักธรรมด้วย เมื่อได้ผู้ปกครองมีธรรมะก็จะนำพาประเทศชาติและประชาชนไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตได้ แต่ถ้าได้ผู้ปกครองไม่ไม่ยึดมั่นธรรมะก็จะนำพาประเทศชาติและประชาชนไปสู่[๖๑]

ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลแสดงนัยสำคัญว่า หากพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดีมีเพื่อนดี อาศัยธรรมอย่างหนึ่งคือ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลายจะส่งผลให้บุคคลผู้อยู่ใกล้ชิด คือ นางสนมผู้ตามเสด็จ พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ตามเสด็จ กองทัพ ชาวนิคม ชาวชนบท ตั้งอยู่ในอัปปมาทธรรมไปด้วย จักส่งผลให้แม้พระองค์เองเป็นผู้ได้รับการคุ้มครองรักษาแล้วแม้ท้องพระคลังก็จักเป็นอันได้รับการคุ้มครองรักษาแล้ว[๖๒]

---

[๕๕]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๑๙๕-๒๐๐.

[๕๖]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑/๒/๓/๒๐๓-๒๐๘.

[๕๗]สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๖/๑๔๙.

[๕๘]เช่น แค้นกาสีและแคว้นโกศล.

[๕๙]ปรีชา ช้างขวัญยืน, **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา,** หน้า ๓-๔.

[๖๐]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔.

[๖๑]ขุ.ชา.จตุกฺก.อ. (ไทย) ๕๘/๓/๔/๖๐๙-๖๑๐.

[๖๒]สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๙/๑๕๔-๑๕๕.

(๓) ละเว้นการเบียดเบียนประชาชน

ในการปกครองบ้านเมืองในปัจจุบันจะต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ นโยบายต่าง ๆ ที่จะดำเนินการก็ต้องถูกต้องตามกฎหมายและต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อประชาชนด้วย หากมีผลกระทบต่อประชาชนโดยส่วนรวมต้องระมัดระวัง กฎหมายมี่ตราขึ้นจึงต้องเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

(๑)เพื่อสร้างสภาพที่มนุษย์จะอยู่กันด้วยความสงบเรียบร้อยเป็นอันดี

(๒) เพื่อให้สภาพที่สงบเรียบร้อยนั้นเป็นเครื่องเกื้อหนุนต่อการที่มนุษย์ทุกๆ คนจะเข้าถึงชีวิตที่ดีงามยิ่งๆ ขึ้นไป คือ เป็นการสร้างสภาพเอื้อต่อการที่บุคคลจะได้พัฒนาความสามารถในการจะมีชีวิตที่ดี[๖๓]

เมื่อคราวที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับคำแนะนำให้ทำการบูชายัญเพื่อแก้ไขเหตุร้ายตามคำแนะนำของพราหมณ์ปุโรหิต หากทรงกระทำตามนั้นจริงจะเกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงแก่ประชาชนและสัตว์ชนิดต่างๆ ที่ต้องใช้ในพิธี เพราะไม่เป็นไปเพื่อสร้างสภาพที่มนุษย์จะอยู่กันด้วยความสงบเรียบร้อยเป็นอันดี แต่ต่อมาพระนางมัลลิกาได้ทัดทานไว้แล้วเชิญเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าจนได้สดับพระธรรมเทศนาได้รับฟังความจริงทั้งหมดจึงได้ยกเลิกพิธีบูชายัญนั้น

การดำเนินนโยบายต่างๆ ในปัจจุบัน ผู้ปกครองต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดแก่ประชาชนด้วย ในปัจจุบันจึงพยายามหาแนวทางป้องกันไม่ให้นโยบายที่ดำเนินการโดยรัฐส่งกระทบต่อประชาชน เช่น การเปิดให้มีการทำประชาพิจารณ์ การตั้งหน่วยงานเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การจัดตั้งศาลปกครอง อนึ่ง เนื่องจากอาณาจักรที่ทรงปกครองกว้างขวางมากจึงมีแนวทางบริหาร งานด้านการปกครองที่เป็นการเฉพาะอีก ๓ อย่าง ดังต่อไปนี้

(๑) การมอบหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่ไกลเป็นพรหมไทยแก่ผู้ปกครองอื่นให้ทำหน้าที่ปกครองแทนพระองค์[๖๔]

(๒) การจัดตั้งจารบุรุษไว้คอยสอดส่องความเป็นไปของบ้านเมืองที่อยู่ห่างไกลด้วย โดยให้แฝงตัวอยู่ในรูปของนักบวช คือ ชฎิล นิครนถ์ อเจลก เอกสาฎก ปริพาชกจารบุรุษเหล่านั้นจะกลับเข้าเมืองหลวงเพื่อกราบบังคมทูลความเป็นไปของบ้านเมืองให้พระองค์ทราบอยู่เสมอ[๖๕] พระองค์แม้ว่าจะประทับอยู่ในเมืองหลวง แต่ทรงทราบเรื่องราวในแคว้นของพระองค์ เมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้นจึงเสด็จออกไปปราบปรามจนสงบเรียบร้อย

(๓) บางครั้งเมื่อต้องการแสดงพระราชอำนาจก็ทรงทำศึกสงครามอย่างแข้มแข็ง เมื่อได้ชัยชนะก็จัดการกับคู่ต่อสู้ด้วยอุบายอันแยบคาย โดยเฉพาะกรณีทรงทำสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรู กล่าวคือ แคว้นมคธทำสงครามชิงกาสิคามกับแคว้นโกศล ๔ ครั้ง ใน ๓ ครั้งแรกพระเจ้าปเสนทิโกลแพ้ แต่ครั้งสุดท้ายพระเจ้าอชาตศัตรูแพ้และถูกจับกุม พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นว่าเป็นพระราชภาคิไนยจึงไม่ประหาร เพียงแต่กักบริเวณให้อยู่เป็นเชลย ต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูได้อภิเษกกับเจ้าหญิงวชิรีผู้เป็นราชธิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศลทั้งได้กาสิคามไปเป็นของขวัญอีก[๖๖]

ต่อมา หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระเจ้าอชาตศัตรูทรงยกทัพไปกำจัดแคว้นวัชชีสำเร็จ อีกไม่นานได้ผนวกแคว้นโกศลเข้าไปอยู่ใต้อำนาจแคว้นมคธ ทั้งแคว้นวัชชีและแคว้นโกศลก็เข้าไปรวมอยู่ในแคว้นมคธ แคว้นมคธก็รุ่งเรืองเป็นแคว้นเดียวที่ยิ่งใหญ่ เป็นมหาอำนาจสูงสุดและแผ่อำนาจต่อๆ มา[๖๗]

๕.๒ การบริหารงานด้านอำนวยความยุติธรรม

การบริหารด้านที่ ๒ ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงทำได้ค่อนข้างดี คือ การอำนวยความยุติธรรม อย่างไรก็ตามในการพิจารณาคดีต่างๆ นั้น บางครั้งก็เกิดปัญหา ผู้บริหารบ้านเมืองต้องใช้ความรอบคอบแก้ไข ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จออกประทับนั่งฟังการพิจารณาคดีความในคดีพวกอมาตย์รับสินบนเข้ามาก่อนนั่งวินิจฉัยคดี ก็ตัดสินให้ผู้มิใช่เจ้าของทรัพย์สินกลายเป็นเจ้าของทรัพย์สินไป พระราชาทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ทรงพระดำริว่า ต่อหน้าเราผู้เป็นใหญ่ใน

---

[๖๓]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑),๗๐.

[๖๔]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๑/๔๙๗.

[๖๕]สำ.ส. (ไทย) ๒๔/๓๕๕/๔๕๒.

[๖๖]สำ.สำ. (ไทย) ๑๕/๑๒๖/๑๔๘-๑๔๙.

[๖๗]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **จาริกบุญ–จารึกธรรม**, หน้า ๒๖๒-๒๖๓.

แผ่นดิน อำมาตย์พวกนี้ยังกระทำถึงเพียงนี้ลับหลังเรา เขาจักไม่ทำกระไรได้ จึงมีพระดำหริจะให้วิฑูฑภเสนาบดีมาทำหน้าที่ตัดสินคดีและแก้ปัญหาการตัดสินคดีแบบไม่ยุติธรรม[๖๘]

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทราบ พระพุทธองค์จึงตรัสตอบว่าสิ่งที่พวกอำมาตย์เหล่านั้นทำจักเป็นไปเพื่อความทุกข์แก่พวกเขาตลอดกาลนาน ที่พวกอำมาตย์วินิจฉัยเหล่านั้นกระทำเช่นนั้นเพราะกามเป็นเหตุ[๖๙]กามจึงเป็นสิ่งที่ผู้วินิจฉัยคดีพึงละเว้น การบริหารบ้านเมืองของพระเจ้าปเสนทิโกศล เมื่อมีการก่อคดีความขึ้นจะมีการพิจารณาคดีอย่างเป็นระบบ โดยจะกระทำต่อหน้าบุคคล ๓ ฝ่ายในศาลาวินิจฉัยคดี[๗๐] มีองค์ประกอบ คือ

(๑)โจทก์ ได้แก่ บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำของคนอื่น เช่น ผู้ถูกลักขโมยทรัพย์สินหรือถูกโกงทรัพย์

(๒) จำเลย ได้แก่ บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เช่น บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำการลักขโมยหรือฉ้อโกงเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่น

(๓)ผู้พิจารณาคดี ได้แก่ อำมาตย์ผู้วินิจฉัยคดีซึ่งเป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งจากพระราชา มีหน้าที่ไต่สวนความผิดแล้วตัดสินความตามสมควรแก่ความผิด[๗๑]

ดังนั้น บุคคลผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้วินิจฉัยคดีในการทำหน้าที่ตัดสินคดีความจะต้องทำใจให้เป็นกลางปราศจากอคติทั้ง ๔ ประการคือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะโกรธ ลำเอียงเพราะหลงไม่รู้ หรือลำเอียงเพราะกลัว จากนั้นให้ยึดมั่นในสุจริตธรรมแล้วทำการวินิจฉัยคดีความไปตามข้อเท็จจริงจึงจะได้ชื่อว่า เป็นผู้วินิจฉัยผู้ตั้งมั่นในธรรม

๕.๓ การบริหารงานด้านสังคมสงเคราะห์

การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องอาศัยความสามัคคี การจะยึดกุมจิตใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีวิธีเรียกว่า หลักการสังคมสงเคราะห์ ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ควรได้รับความช่วยเหลือสามารถดำรงชีพอยู่ต่อไปได้ การสงเคราะห์กันควรทำทั้งในภาวะปกติและในภาวะที่ประสบกับความเดือดร้อน เช่น ยามยากจน ยามประสมภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะกับคนพิการไร้สมรรถภาพหรือญาติผู้พิการแต่กำเนิด สมควรที่จะได้รับการสงเคราะห์เป็นกรณีพิเศษ อย่างไรก็ตาม การให้การสงเคราะห์โดยทั่วไปมักจะเน้นไปที่การให้ปัจจัย ๔ เพื่อนำไปใช้สอยในชีวิตประจำวัน มีลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ

(๑) การให้เพื่ออนุเคราะห์ ช่วยเกื้อหนุนคนตกทุกข์ได้ยาก อดอยาก หรือประสบภัยพิบัติ ให้เขามีโอกาสเป็นอยู่และตั้งตัวขึ้นมาได้

(๒) การให้เพื่อบูชาคุณ คือ ให้เพื่อยกย่องเชิดชูผู้มีพระคุณมีพ่อแม่หรือผู้มีคุณธรรมอื่น ๆ ที่จะนำคนก้าวไปในการทำคุณความดีเป็นแบบอย่างแก่สังคม และสนับสนุนผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้มีกำลังใจทำความดียิ่งขึ้นไป[๗๒]แต่หลักการสังคมสงเคราะห์[๗๓] ในพระพุทธศาสนาจะมีเนื้อหากว้างขวางครอบคลุมกว่า ส่งผลถึงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ

ในการสงเคราะห์ประชาชนของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ทรงยึดหลักราชสังคหวัตถุ ๔ ประการ เป็นแนวทางสำหรับบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารหรือปกครองบ้านเมืองรูปแบบต่างๆ มีอรรถาธิบายดังนี้

(๑) สัสสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงข้าวกล้า, มีความรู้ความสามารถในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์ เมื่อทำให้ทั่วถึงจะทำให้ในบ้านเมืองมีอาหารเพียงพอแก่การบริโภค ทำให้ผู้คนไม่อดอยาก ถือเป็นการบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ มีภาวะทางเศรษฐกิจดี มีแรงงานในทางบวก คนมีงานทำ

---

[๖๘]สำ.ส.อ. (ไทย) ๒๔/๑/๑/๔๓๔.

[๖๙]สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๘/๑๓๖.

[๗๐]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๖๘.

[๗๑]ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๖๘.

[๗๒]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **บุญ-บารมี ที่จะกู้แผ่นดินไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

[๗๓]สังคมสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือบุคคลให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้.

ให้มีข้าวกล้าบริบูรณ์ ผู้ปกครองต้องฉลาดในการพิจารณาถึงโภคผล ผลิตผล อันเกิดในแผ่นดิน แล้วผ่อนผันเก็บเอาแต่ส่วนแห่งสิ่งนั้น ๆ มิใช่เก็บริบเอาทั้งหมด[๗๔]

(๒) ปุริสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถให้ทำหน้าที เมื่อทำอย่างทั่วถึงจะช่วยสร้างค่านิยมที่ดีแก่หน่วยงานราชการ ข้าราชการที่ดีจะได้มีกำลังใจในการทำหน้าที่ ส่วนข้าราชการที่ไม่ดีก็จะถูกกำจัดโดยระบบ เมื่อได้คนดีมาทำหน้าที่ก็จะส่งผลดีต่อบ้านเมืองโดยส่วนรวม

(๓) สัมมาปาสะ ความรู้จักผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัวในพาณิชยกรรมเป็นต้น เมื่อทำอย่างทั่วถึงจะทำให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยสามารถมีทุนเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ จะทำให้เศรษฐกิจโดยภาพรวมเติบโตยิ่งขึ้น โดยจัดทำเอกสารการกู้ยืมแก่เหล่าผู้คนที่ยากจน แล้วมอบให้ทรัพย์หนึ่งพันสองพัน ปลอดดอกเบี้ย ๓ ปี ถือเป็นความฉลาดในการแก้ปัญหาสังคมตามความต้องการของประชาชน

(๔) วาชเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ ความมีวาจาอันอันดูดดื่มน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัยไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีและความนิยมเชื่อถือ[๗๕]

ประเทศที่สงเคราะห์ประชาชนด้วยราชสังคหวัตถุ ๔ อย่างนี้ ย่อมมั่นคง แผ่ขยายมีข้าวน้ำมาก มีความเกษมไร้ภยันตราย ผู้คนทั้งหลายก็ร่าเริงบันเทิงใจ ไม่ต้องปิดประตูบ้านเรือนเนื่องจากโจรผู้ร้ายมีน้อย[๗๖]

๕.๓ การบริหารงานด้านอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนา

เนื่องจากเมืองสาวัตถีแห่งแคว้นโกศลเป็นเมืองที่มีเจ้าลัทธิอาศัยอยู่มาก โดยเฉพาะเจ้าลัทธิทั้ง ๖ ถือได้ว่าได้เผยแผ่ศาสนาอยู่ในเมืองนี้มานาน ต่อเมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พระพุทธองค์ก็มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ที่เมืองสาวัตถีนี้นานมากถึง ๒๕ พรรษา จึงเป็นธรรมดาที่เมื่อมีคนหลายศาสนาอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน ย่อมจะมีขัดแย้งกันมาก เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน ขอแบ่งสถานการณ์การเผยแผ่ลัทธิศาสนาในเมืองสาวัตถีเป็น ๒ สถานการณ์ คือ สถานการณ์ปกติ ไม่มีความขัดแย้งทางศาสนา และ สถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรง ดังต่อไปนี้

(๑)สถานการณ์ปกติ : ต่างคนต่างเผยแผ่ลัทธิศาสนาของตน

ในสถานการณ์ปกติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและลัทธิศาสนาอื่นเป็นไปด้วยความราบรื่น เพราะได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากพระเจ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล นักบวชเจ้าลัทธิและเหล่าสาวกส่วนมากก็มีความสามัคคีปรองดองกันดี ที่เป็นนักบวชก็ให้เกียรติกันในฐานะบรรพชิต ที่เป็นสาวกก็ให้เกียรติกันฐานะเป็นสาวกที่ดีบ้าง เป็นเพื่อนกันบ้าง

แคว้นโกศลเป็นดินแดนที่มีนักบวชเจ้าลัทธิอาศัยอยู่จำนวนมาก แม้พระเจ้าปเสนทิโกศลจะประกาศพระองค์เป็นอุบาสก แต่ในฐานะทรงเป็นกษัตริย์ที่ต้องปกครองบ้านเมืองที่มีประชาชนนับถือลัทธิศาสนาต่างกันพระองค์ก็วางพระองค์ในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภ์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ยังคงมีความสัมพันธ์อย่างดีกับศาสนาอื่น ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปพบปะ การสนทนา และการถวายความอุปถัมภ์ เห็นได้จากการที่พระองค์ยังให้ความอุปถัมภ์ศาสนาอื่นตามสมควร ดังปรากฏว่า พระองค์ทรงพระราชทานเนยใสบ้าง น้ำมันในพระคลังบ้าง แก่สมณพราหมณ์หรือปริพาชก (ปริพาชิกา) เพียงพอต่อการดื่ม แต่ไม่ให้นำไปในที่อื่น[๗๗] เมื่อมีกรณีขัดแย้งระหว่างศาสนาก็ไม่ทรงนิ่งดูดาย แต่จะเข้ามาคลี่คลายปัญหาด้วยพระองค์เอง

พระนางมัลลิกาเทวีมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศลได้สร้างอารามเป็นที่ชุมนุมของนักบวชในลัทธิภายนอก ในที่นั้นพวกพราหมณ์เริ่มต้นด้วยปกิตารุกขพราหมณ์และโปกขรสาติพราหมณ์ นิครนถ์และพวกบรรพชิตมีอเจลกและปริพาชกเป็นต้นประชุมประกาศสนทนาแสดงลัทธิของตนๆ อารามนั้นจึงเรียกว่า สมยัปปวาทกะเพราะเป็นที่ประชุมแสดงลัทธิ ติณฑุกาจีระเพราะล้อมด้วยแถวต้นมะพลับ และ เอกสาลกะเพราะหมายถึงศาลาหลังหนึ่ง เอกสาลกะนั้นเป็นสวน

---

[๗๔]ทินพันธ์ นาคะตะ, **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

[๗๕]สำ.ส.อ. (ไทย) ๒๔/๑/๑/๔๔๕-๔๔๖.

[๗๖]สำ.ส.อ. (ไทย) ๒๔/๑/๑/๔๔๖.

[๗๗]ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๑๖/๑๙๖-๑๙๗.

ของพระราชเทวีของพระเจ้าปเสนทิโกศลพระนามว่ามัลลิกา ดาดาษด้วยดอกไม้และผลไม้ เพระทำเป็นอารามจึงเรียกว่าอารามของพระนางมัลลิกา[๗๘]

(๒)สถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง : ใช้หลักปรองดองและยึกเหตุผลในการแก้ปัญหา

ในสังคมที่มีคนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้คนทั้งหมดมีความเห็นตรงกัน เมื่อความเห็นไม่ตรงกันย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาของสังคมมนุษย์ ความขัดแย้งอย่างหนึ่งที่มักจะเกิดขึ้น คือ ความขัดแย้งทางศาสนา สำหรับในเมืองสาวัตถีนั้น พบว่าเกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนาอยู่หลายครั้ง แต่ครั้งที่พระเจ้าปเสนทิโกศลมีส่วนรับผิดชอบในการแก้ปัญหาโดยตรงคือ กรณีเดียรถีย์วางแผนแย่งชิงพื้นที่สร้างอารามใกล้วัดเชตวัน

ปัญหาเกิดขึ้นจากการที่พวกเดียรถีย์เห็นว่า เหตุที่พระพุทธองค์และพระสาวกได้ลาภสักการะมากมายนั้นเป็นเพราะสร้างวัดในพื้นที่ที่เหมาะ หากใครได้สร้างวัดในบริเวณนั้นก็จะได้ลาภสักการะมากมายเช่นกัน จึงหาทางที่จะได้สร้างอารามปริพาชกใกล้ๆ กับวัดเชตวัน เมื่อตกลงกันได้จึงรวบรวมสินบนจากศิษย์แล้วมองให้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลซึ่งก็ทรงรับไว้แล้วให้สร้างอารามขึ้นได้ ขณะที่กำลังก่อสร้างนั้น พวกเดียรถีย์ส่งเสียงดังรบกวนการปฏิบัติธรรมในวัดเชตวัน เมื่อพระพุทธองค์ตรัสถามทราบความจริง จึงต้องการคัดค้านไม่ให้มีการสร้างอารามปริพาชกในบริเวณดังกล่าว เพราะจะทำให้นักบวชทะเลาะกัน จึงไปแสดงเหตุผลให้พระราชายับยั้งเสีย วาระแรกส่งภิกษุไปบอก วาระที่สองส่งอัครสาวกทั้งสองไปบอก แต่พระราชาก็ไม่ออกมารับฟัง วาระที่สองทรงเสด็จไปพร้อมกับพระสงฆ์หมู่ใหญ่ ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลต้องออกมาต้อนรับ

หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จแล้วพระพุทธองค์จึงชี้แจงให้เห็นว่า การสร้างอารามปริพาชกใกล้กับวัดเชตวันนั้นมีแต่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างศาสนา จะทำให้นักบวชในสองศาสนาทะเลาะกัน ผลที่จะเกิดตามมาคือศาสนิกของสองศาสนาก็จะทะเลาะกันตามมา ความวุ่นวายก็จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรุนแรงอันเกิดจากความขัดแย้งทางศาสนานี้อาจถึงทำให้บ้านเมืองล่มจม โดยทรงยกเรื่องในประวัติศาสตร์มาเป็นตัวอย่างด้วย[๗๙]

การที่พระเจ้าปเสนทิโกศลอนุญาตให้เดียรถีย์สร้างวัดตามที่ขอนั้น มองอย่างผิวเผินอาจเห็นว่าเป็นการถวายความอุปถัมภ์แก่เดียรถีย์อย่างเท่าเทียม เหมือนอย่างที่ถวายแก่พระพุทธ ศาสนา หรืออาจมองว่าเป็นการสร้างความปรองดอง เพราะเมื่อเดียรถีย์ได้ตามที่ขอย่อมพอใจ แต่หากมองให้ดี การสร้างอารามใกล้วัดเชตวันนั้นมีแต่จะสร้างความขัดแย้ง เพราะพวกเดียรถีย์มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ตั้งแต่แรก หากปล่อยให้สร้างวัดเสร็จย่อมจะเกิดความแตกแยก ทั้งในหมู่นักบวช (พระสงฆ์กับเดียรถีย์) และหมู่สาวก (อุบาสกอุบาสิกากับสาวกของเดียรถีย์)ชาวพุทธย่อมรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะต้องพบกับความวุ่นวายและการแย่งชิงสาวกสถานการณ์เช่นนี้สำหรับพระอริยเจ้าคงพอทนได้ แต่สำหรับปุถุชนคงจะทนไม่ได้แน่ เมื่อทนไม่ได้ย่อมมีการทะเลาะวิวาทตามมาแน่นอน เมื่อพระพุทธองค์เห็นเป็นเรื่องใหญ่และทรงชี้แจงด้วยเหตุผลแล้วพระราชาก็เห็นคล้อยตามจึงรับสั่งให้ยกเลิกโครงการนั้นเสีย จากนั้นรับสั่งให้นำเครื่องอุปกรณ์เหล่านั้นมาสร้างวัดราชการามสำหรับเป็นที่พักของเหล่าภิกษุณี ปัญหาจึงเป็นอันยุติฝ่ายเดียรถีย์ซึ่งมีเจตนาไม่บริสุทธิ์ก็ไม่สามารถสร้างความวุ่นวายได้สำเร็จ วัดเชตวันก็ยังคงสงบร่มเย็นต่อไป

๕.สรุป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กษัตริย์ในสมัยพุทธกาลที่ปกครองแคว้นขนาดใหญ่และมีอำนาจมากที่สุด คือ พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ปกครองแค้นโกศลและแคว้นกาสี ทรงมีอิทธิพลทั้งทางด้านการเมือง คือเป็นประมุขของพระราชาทั้ง ๕ เป็นที่เกรงใจของแค้นอื่นๆ อีกทางหนึ่งนั้น ทรงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงศาสนาต่างๆในแคว้นของพระองค์ด้วย แม้ภายหลังจะหันมานับถือพระพุทธศาสนาแต่ก็ทรงให้การสนับสนุนศาสนาอื่นๆ ด้วย เรื่องราวของพระองค์พบได้ทั่วไปในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่ที่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นหมวดหมู่พบในคัมภีร์โกสลสังยุต หมวดหมู่คำสอนนี้เกิดจากการสนทนาธรรมระหว่างพระผู้มีพระภาคกับพระเจ้าปเสนทิโกศลบ้าง เกิดจากพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไป

---

[๗๘]ม.ม.อ. (ไทย) ๒๐/๒/๑/๖๑๔.

[๗๙]สำ.ม.อ. (ไทย) ๓๑/๕/๒/๓๐๗-๓๑๑.

สนทนากับพระพุทธองค์บ้างพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงคิดคำนึงธรรมขึ้นแล้วไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงรับรองบ้าง พระพุทธเจ้าแสดงธรรมแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลด้วยพระองค์เองบ้าง พระเจ้าปเสนทิโกศลสนทนาธรรมกับพระนางมัลลิกาหรือบุคคลอื่นแล้วไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงรับรองบ้างเกิดจากการปรารภการกระทำของพระเจ้าปเสนทิโกศลของบุคคลต่าง ๆ แล้วพระพุทธ เจ้าตรัสรับรองบ้าง

หลักธรรมในโกสลสังยุตจัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๓ วรรคคือ ปฐมวรรค (หมวดที่ ๑) ทุติยวรรค (หมวดที่ ๒) และตติยวรรค (หมวดที่ ๓) รวมทั้งหมด ๒๕ สูตร ชื่อวรรคแต่ละวรรคตั้งตามลำดับวรรคที่มีอยู่ในสังยุตนี้ ส่วนชื่อพระสูตรแต่ละสูตรตั้งตามชื่อบุคคลหรือสาระสำคัญในสูตรนั้นๆ หลักธรรมในโกสลสังยุตนี้ครอบคลุมเนื้อหาหลายด้าน แต่ด้านหนึ่งที่น่าสนใจคือ หลัก ธรรมสำหรับเป็นแนวทางบริหารซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเคยใช้เป็นแนวทางปฏิบัติจนทำให้แคว้นโกศลของพระองค์เจริญรุ่งเรืองเป็นที่ปรากฏ จากการศึกษาพบว่าโกสลสังยุต คือ ประมวลพระสูตรที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระเจ้าโกศลผู้เป็นกษัตริย์มหาอำนาจในสมัยพุทธกาล พระองค์มีความยิ่งใหญ่ทั้งด้านอาณาจักรคือเป็นประมุขแห่งพระราชาทั้ง ๕ และยิ่งใหญ่ทางศาสนจักรคือทรงให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในแคว้นโกศล พระพุทธเจ้าเองก็จำพรรษาในเมืองสาวัตถุนานถึง ๒๕ พรรษา

หลักธรรมที่ปรากฏในโกสลสังยุตจำแนกเป็นหลายหมวด ครอบคลุมเนื้อหาหลายด้าน แต่ด้านที่น่าศึกษาคือด้านการบริหาร ทั้งนี้เพราะพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ใช้ธรรมเหล่านี้ในการบริหารประเทศจึงส่งผลทำให้แคว้นของพระองค์เจริญรุ่งเรืองเป็นมหาอำนาจจนตลอดรัชกาล สรุปหลักธรรมที่ทรงใช้เป็นหลักในการบริหาร ๔ ด้านที่สำคัญ ดังต่อไปนี้(๑) ด้านการปกครองประเทศ ทรงอาศัยหลักนิติธรรม ยุติธรรมและเมตตาธรรม แม้จะมีอำนาจสูงสุดแต่ก็จะใช้เมตตากำกับและให้โอกาสแก่ผู้ได้ปกครองได้ปรับปรุงตัวเอง ทำให้สามารถยึดหัวใจผู้ใต้ปกครองได้ (๒) ด้านการอำนวยความยุติธรรม ทรงจัดให้มีกระบวนการพิจารณาคดีประกอบด้วยคน ๓ ฝ่าย คือ โจทก์ จำเลยและผู้พิพากษา โดยให้ปราศจากอคติทั้ง ๔ ประการ หากผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรทจัดให้มีช่องทางร้องทุกข์แล้วพิจารณาคดีใหม่ (๓) ด้านการสังคมสงเคราะห์ทรงพยายามดูแลความเป็น อยู่ของประชาชนอย่างทั่วถึง โดยยึดหลักราชสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) บำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหารส่งเสริมการเกษตร ๒) บำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ ๓) ผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ และ ๔) มีวาจาอันดูดดื่มน้ำใจ ประกอบด้วยเหตุผล(๔) ด้านการบริหารกิจการศาสนา ในภาวะปกติ จะทรงให้การอุปถัมภ์บำรุงทุกศาสนา จัดให้มีการพบปะกันระหว่างนักบวชต่างศาสนาและศาสนิกเพื่อให้มีโอกาสได้พบปะแลกเปลี่ยนความเห็นกัน แต่ในยามที่เกิดความขัดแย้งจะทรงวางตัวเป็นกลาง แล้วแก้ไขความขัดแย้งอย่างยุติธรรม โดนเน้นการชี้แจงทำความเข้าใจและพยายามให้เกิดความปรองดอง

บรรณานุกรม

๑. พระไตรปิฎกและอรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพ มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

๒. หนังสือ

ทินพันธ์ นาคะตะ.**พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๓.

ปรีชา ช้างขวัญยืน.**ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา,**กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).**จาริกบุญ–จารึกธรรม (ฉบับปรับปรุงใหม่).** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพ มหานคร : โรงพิมพ์เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๙.

..... **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

..... **บุญ-บารมี ที่จะกู้แผ่นดินไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.

..... **รัฐกับพระพุทธศาสนาถึงเวลาชำระแล้วหรือยัง**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

เสถียร โพธินันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

เสฐียร พันธรังสี.**พุทธสถานในชมพูทวีป.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

เสฐียร พันธรังสี.**นักศึกษามหาวิทยาลัยตักกสิลา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

๓. วิทยานิพนธ์

พระมหาสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์.“การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา :ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพระเจ้าพิมพิสารกับ พระเจ้าปเสนทิโกศล”,**วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

พระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน

พระเจษฎาคม สิริมงฺคโล
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหมอนไม้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “พระธรรมทูตกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน” นี้ ต้องการศึกษาถึงประวัติของพระธรรมทูตในสมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิเคราะห์ในเรื่องของ บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตในต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางที่ดี

จากการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูต ตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ได้รับการยอมรับดีขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจากประเทศไทย ที่มีเป้าหมายพื้นที่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายในหลายภูมิภาคโลก แต่ภูมิภาคที่มีแนวโน้มและทิศทางในการเผยแผ่ที่ดี คือ ประเทศอินเดีย และ บางประเทศในตะวันตก ภายใต้การสนับสนุนจากรัฐบาลในทุกรัชสมัย และความร่วมมือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการจัดตั้งองค์กรเพื่อพัฒนาพระธรรมทูต **“วิทยาลัยธรรมทูต”** จึงทำให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดย พระธรรมทูตในต่างแดนมีประสิทธิผลและสมบูรณ์อย่างยิ่ง

คำสำคัญพระธรรมทูต, การเผยแผ่, ต่างแดน

Abstract

This article "Buddhist Missionaries and The Propagation of Buddhism Abroad" is to study the history of the missionary in the modern era. Up until now especially Analysis of the The role and function of the missionary overseas. The current trend is moving in a good direction, the study of Buddhism by the missionary. Since the modern era To date, found that Buddhism. Recognized better. Especially the propagation of Buddhist missionary from the United States. The target area for the propagation of Buddhism in various world regions. But the region's outlook and direction of propagation is good for India and some countries in the West. Under the support of the government in every reign. And cooperation Maha Chulalongkorn University College. The establishment of an organization to develop the missionary. "Apostolic college", the work by Buddhism. Missionary in a foreign land productive and very complete.

Key words : Missionaries, Propagation,Abroad

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหนึ่งของโลกที่มีความเก่าแก่เป็นอันดับสองของโลก รองจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ซึ่งมีความเก่าแก่มากที่สุดศาสนาพุทธ จึงเป็นศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เพราะเกิดขึ้นท่ามกลางสังคมพราหมณ์ ซึ่งในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้า และพุทธสาวก ก็ยังเคยนับถือ ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ด้วย เมื่อเกิดความเสื่อมศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูจึงทำให้ศาสนาพุทธรุ่งเรืองขึ้น[๑]

ในสมัยพุทธกาลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ก็ทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา โดยทรงใช้เวลาตลอดฤดูฝนแรก รวบรวมพระสาวกได้ ๖๐ รูป แล้วทรงอบรมคุณธรรมแก่ท่านเหล่านั้นอย่างเพียงพอ ที่จะแยกย้ายกันออกไปประกาศพระศาสนา พอหมดฤดูฝนดินฟ้าอากาศแห้งก็ทรงได้เรียกพระสาวกเหล่านั้นมาประชุม แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ การประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลาย (๖๐ รูป) นั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และมนุษย์แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์เช่นกัน เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ขอจงอย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งานในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะครบ บริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”[๒]ทรงประธานแก่พระอรหันตขีณาสพ ๖๐ รูป ณ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ในปีที่หนึ่งแห่งการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระพุทธปสาสโนบายที่เป็นอมตะมาทุกยุคสมัย จวบจนกระทั่งปัจจุบัน

การประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธองค์ทรงนัดหมายในเรื่องสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑.หลักการสอนประชาชน

๒.เส้นทางจาริก โดยทรงแบ่งเป็น ๖๑ สายๆ ละรูป รวมทั้งพระพุทธองค์ โดยที่พระพุทธองค์เสด็จไปตำบลอุรุเวลาเสนานิคม

๓.เรื่องอื่นๆ (เช่น ถ้ามีผู้จะขอบวชก็ให้นำมาเฝ้าพระพุทธองค์)

การจัดพระธรรมทูตแบบนี้ ใช้วิธีกำหนดพื้นที่จะปฏิบัติงานเป็นหลัก แล้วจัดวางกำลังพระธรรมทูตให้พอเหมาะ นอกจากเรื่องจำนวนแล้ว ยังทรงพิจารณาถึงสมรรถภาพของพระธรรมทูตด้วยว่า ท่านผู้ใดควรจะไปยังตำบลใด เพราะแต่ละที่มีปัญหาที่ไม่เหมือนกัน

ความหมาย

เผยแผ่ หมายถึง ขยายออกไป ทำให้ขยายกว้างขวางออกไป

เผยแผ่ในคำวัดใช้เป็นคำหลักในความหมายว่าทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น ซึมซาบ กระจายไป เช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่

“การเผยแผ่ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่างๆ หรือ เผยแพร่ทางวิทยุ ทีวี เป็นต้น”

---

[๑]Retrieved/September ๒๕, ๒๐๑๖,/form/https://th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาฮินดู.

[๒]วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐

พระธรรมทูต (อ่านว่า ทำ-มะ-ทูด) หมายถึง ภิกษุที่เดินทางไปแสดงธรรมในที่ต่างๆ ทำหน้าที่เหมือนทูตทางธรรมหรือทูตของพระศาสนา

พระธรรมทูตเริ่มมีครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจนมีพระสาวกมากรูปแล้วจึงส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศธรรมในทิศต่างๆ โดยตรัสว่า “เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชุมชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ประชุมชน” ดังนี้เป็นต้น

พระธรรมจาริก มีความหมายเช่นเดียวกับพระธรรมทูต เพราะเป็นคำบัญญัติที่เกิดหลังคำว่าพระธรรมทูต

ปัจจุบันแบ่งพระธรรมทูตออกเป็น ๒ ประเภท คือ พระธรรมทูตในประเทศ กับพระธรรมทูตต่างประเทศ[๓]

พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเอง ราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นผู้นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน[๔]

พระธรรมทูต คือ พระสงฆ์ผู้ที่เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐดีงามด้วยทางสายกลาง ไม่โน้มเอียงจนถลำ ไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างเข้มงวด จนกลายเป็นการเบียดเบียนตนเองหรือแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง (อัตตกิลมถานุโยค) หรือ ใช้ชีวิตปรนเปรอตนเองอย่างมัวเมาด้วยการบริโภควัตถุอย่างฟุ่มเฟือย (กามสุขัลลิกานุโยค) อันเป็นการให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าทางวัตถุด้านนอกของชีวิตที่ผิวเผินเป็นคุณค่าเทียมละลายคุณค่าแท้โดยดำเนินชีวิตมุ่งตรงสู่การบรรลุถึงคุณค่าแท้หรือแก่นสารของชีวิตที่สูงขึ้น ไม่หยุดชะงักอยู่กับความมั่งคั่งทางวัตถุ (ทิฏฐธมมิกัตถะ) การยึดติดคุณธรรมความดี (สัมปรายิกัตถะ) เท่านั้น ยังคงดำเนินชีวิตมุ่งสู่ความปล่อยวางอย่างแท้จริง (ปรมัตถะ) ด้วย ซึ่งรียกว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐยิ่งขึ้นตามลำดับ[๕]

พระธรรมทูต หมายความเอาผู้เป็นทูตแห่งธรรม[๖] ผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนา ผู้เป็นทูตแห่งธรรมที่นำพระวินัยไปเผยแผ่แก่ชาวต่างประเทศ ให้ได้รับแสงสว่างแห่งธรรมอันพระบรมศาสดาตรัสไว้ดีแล้ว คือ การเผยแผ่ธรรม และเพื่อยังประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่มหาชนเป็นอันมากยิ่งๆ ขึ้นไปโดยทั่วกัน

งานพระธรรมทูตสมัยหลังพุทธกาล

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน บุคคลผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาประเภทพระธรรมทูตก็ยังมีความจำเป็นและดูเหมือนจะจำเป็นมากขึ้น เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑.เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.ได้มีคนแอบแฝงปลอมบวชในพระพุทธศาสนามาก แล้วประพฤติเสียหาย

๓.เกิดมีศาสนาต่างๆ ขึ้นอีกหลายศาสนา

ด้วย ๓ ประการนี้ งานพระธรรมทูตจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ เมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการนับถือจากพระเจ้าอโศกมหาราช ประชาชนก็ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พวกนักบวชในศาสนาอื่นๆ เห็นว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ลาภสักการะต่างๆ มาก ก็พากันปลอมบวชเข้าเป็นภิกษุเพื่ออาศัยกาสาวพัสตร์เป็นเครื่องเลี้ยงชีพ แต่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็น

---

[๓]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘). หน้า ๖๔๖.

[๔]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), งานพระธรรมทูต, ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖

[๕]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “งานพระธรรมทูต”, ใน พระธรรมทูตในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓) : หน้า ๓๖.

[๖]สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) “พระวรธรรมคติ”, ใน พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) : หน้า ๔.

เหตุให้สงฆ์ไม่ทำสังฆกรรมร่วมกันนานถึง ๗ ปี เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงรับสั่งให้ไต่สวน แล้วส่งทูตไปนิมนต์พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ มาเป็นประธานชำระความยุ่งเหยิงในพระศาสนา

ผลของการชำระพระพุทธศาสนา ปรากฏว่า มีพระปลอมถูกบังคับให้สึกถึง ๖๐,๐๐๐ รูป แล้วพระโมคคัลลีบุตรเถระให้ประชุมพระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ๑,๐๐๐ รูป ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งที่ ๓ ณ อโศการาม เมืองปาฏลีบุตร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยนั้น เมื่อปี พ.ศ. ๓๐๓ การสังคายนาได้ทำกันอยู่ถึง ๙ เดือน จึงสำเร็จ การส่งสมณทูต ให้นำพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนในต่างประเทศ หลายทิศ รายนามสมณทูตที่ปรากฏในปกรณ์บาลี มี ๙ สาย คือ

สายที่ ๑ คณะพระมัชฌันติกะ ไปแคชเมียร์และคันธาระ คือ ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือสุดของอินเดีย ปัจจุบันบางส่วนอยู่ในปากีสถาน บางส่วนอยู่ในอัฟกานิสถาน

สายที่ ๒ คณะพระมหาเทวะ ไปมหิสมณฑล ปัจจุบันได้แก่ รัฐไซเมอร์ อยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย แถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารี

สายที่ ๓ คณะพระรักขิต ไปวนวาสี ได้แก่ บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย

สายที่ ๔ คณะพระธรรมรักขิต ท่านผู้นี้เป็นฝรั่งชาติกรีก และดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนแรกที่บวชในพระพุทธศาสนา ไปอปรันตชนบท แถวชายทะเลเหนือ เมืองบอมเบย์

สายที่ ๕ คณะพระมหาธรรมรักขิต ไปแคว้นมหาราษฏร์ อยู่ทางตะวันออกของเมืองบอมเบย์

สายที่ ๖ คณะพระมหารักขิต ไปประเทศโยนก คือ ประเทศกรีกในเอเชียกลาง

สายที่ ๗ คณะพระมัชฌิมะ ไปทางเหนือแถบภูเขาหิมาลัย

สายที่ ๘ คณะพระโสณะและพระอุตตระ ไปสุวรรณภูมิ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่า อาจเป็นดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือ ประเทศพม่าในปัจจุบัน

สายที่ ๙ คณะพระมหินทะ พระโอรสของพระเจ้าอโศกเอง ไปเกาะลังกา คือ ประเทศศรีลังกา พระมหินเถระเมื่อไปถึงเกาะลังกา ได้ประกาศพระศาสนา สามารถทำให้พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ กษัตริย์ลังกาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนสามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง

“ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อวิเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์”[๗]

ความสามารถในการเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์ที่คนศาสนาอื่นๆ มองเห็น

มิชชันนารี ชาวโปรตุเกส ชื่อ กาสปาร์ ดาครูซ ได้บันทึกไว้ในปี ค.ศ. ๑๕๕๖ (พ.ศ.๒๐๐๙) ว่า

“มีความภาคภูมิใจและเย่อหยิ่งอย่างเหลือเกิน พวกเขาได้รับการบูชาสักการะราวกับเทพเจ้าเป็นๆ ผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าในหมู่ภิกษุด้วยกัน ก็บูชาผู้อาวุโสกว่าดุจเทพเจ้า ทั้งสวดมนต์ภาวนา และกราบกราน ฉะนี้สามัญชนทั้งหลายจึงเชื่อมั่นในพระภิกษุอย่างสูง ให้ความเคารพและกราบไหว้บูชา ไม่มีใครกล้าคัดค้านพระในเรื่องใดๆ บางครั้งขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเทศน์อยู่ ผู้คนรอบข้างซึ่งได้ยินข้าพเจ้าพูดอย่างชัดเจนและพอใจในสิ่งที่ข้าพเจ้าสอน ทันทีที่พระเหล่านี้เดินผ่านมา และพูดเปรยว่า “นั่นก็ดีอยู่หรอก แต่ของเราดีกว่า” พวกเขาก็จะเดินไปหมด ทิ้งข้าพเจ้าไว้แต่ลำพัง”[๘]

งานพระธรรมทูตในประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน คือ นับถือ พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท จากการนำเข้ามาเผยแผ่ของพระโสณะ และ พระอุตตระ และนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน โดยได้รับอิทธิพลจากการ

---

[๗]วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐

[๘]พรรณงาม เง่าธรรมสาร, สดใส ขันติวรพงศ์, วงเดือน นาราสัจจ์ แปล. ประวัติศาสตร์กัมพูชา โดยเดวิด แชนด์เลอร์. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๑๒๓.

ที่ถูกขอมปกครอง จนมาถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท มีการศึกษาพระพุทธพจน์ และการปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลายในการทำบุญ จนกล่าวได้ว่า เป็นประเทศที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุดในปัจจุบัน[๙]

ภายหลังจากพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทย และคนไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็มักปรากฏว่า พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ต่างก็ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภ์ และเป็นพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอด จึงพอสรุปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไทย ได้ดังนี้

๑.การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย ยังมีรูปแบบไม่แน่นอนเพราะพระภิกษุที่มีความฉลาดแตกฉานด้านพระพุทธศาสนามีน้อย มุ่งเผยแผ่พุทธธรรมไปสู่พระมหากษัตริย์ ขยายไปสู่ข้าราชการบริพารและประชาชนในภายหลัง เป็นการออกไปหาประชาชนและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็เข้าถึงจิตใจประชาชนจนกระทั่งหยั่งรากลึกลงในสังคม มีวัดและพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น จากจุดนี้เองที่เกิดการตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม[๑๐]

๒.การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังนิยมใช้รูปแบบและวิธีการดั้งเดิม คือ ทรงอาศัยพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์และควบคุมนโยบาย การพัฒนากิจการคณะสงฆ์ และศาสนจักรอิงอาศัยกันอยู่กับอาณาจักรทุกยุคทุกสมัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามักปรากฏออกมาในรูปแบบของการเทศน์เป็นหลัก และต้องเป็นการเทศน์แบบพิธีการ มีการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม แล้วพระสงฆ์จะเทศน์โดยการอ่านใบลานเป็นท่วงทำนองเทศน์อย่างเป็นพิธีและรูปแบบตายตัวตั้งแต่เริ่มต้น และการใช้วัดเป็นสาธารณสถานสำหรับให้การบริการประชาชนในด้านต่างๆ เช่น เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล ที่พัก สโมสร ที่ประชุม

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจอีกประการคือ การสอดแทรกธรรมะไปยังประชาชนในรูปวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา เช่น นันโทปนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ และพระราชปุจฉาถามคณะสงฆ์ เป็นต้น

๓.การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงธนบุรี สืบเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ จึงมีผลทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องหยุดชะงักลงโดยสิ้นเชิง เพราะหลักฐานต่างๆ ทาง พระพุทธศาสนา วัดวาอาราม ศาสนสถานและพระไตรปิฎกได้รับความเสียหายเป็นอันมาก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้จึงไม่มีความก้าวหน้า จะ มุ่งเน้นไปในด้านงานฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและงานปฏิสังขรณ์เป็นส่วนใหญ่

๔.การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ ๑-๔ มีการรวบรวมและสังคายนาพระไตรปิฎกตลอดจนการสนับสนุนการศึกษามีการจัดสอนพระปริยัติธรรมในพระบรมมหาราชวัง ในรัชกาลที่ ๔ อาจจะมีการปรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบ้าง เช่น การเทศน์ก็มีการเทศน์ด้วยปากเปล่า และก็ใช้สำนวนธรรมดาที่ฟังแล้วเข้าใจได้ง่าย เน้นการนำมาปฏิบัติตามได้ตามวิถีชีวิตประจำวัน

สมัยรัชกาลที่ ๕-๙ เป็นสมัยที่มีรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลากหลายยิ่งขึ้น ในสมัยนี้จะไม่เน้นการสร้างวัดวาอาราม จะเน้นการพัฒนาที่ตัวบุคคล คือ มีการพัฒนาการศึกษา เช่น สร้างโรงเรียน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนี้ สรุปได้ ตั้งแต่มีการตรากฎคณะสงฆ์และตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ (พ.ศ. ๒๔๔๕) เพื่อเป็นแนวทางในการบริหาร การสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหามกุฎราชวิทยาลัย ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์เพื่อเป็นที่ปรึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง โดย พระบาทสมเด็จ

---

[๙]พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๓.

[๑๐]พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต),พระพุทธศาสนาในเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๓ – ๑๑๖.

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ จัดพิมพ์พระไตรปิฎก การชำระพระไตรปิฎก การอุปถัมภ์การศึกษาภาษาบาลีและการศึกษาธรรมการสนับสนุนให้มีการแต่งหนังสือธรรมะขึ้นมาหลายเล่ม[๑๑]

งานพระธรรมทูตยุคเริ่มแรกในประเทศไทย กรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ถึง ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ให้มีศีลธรรมประจำใจ มีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ทดลองดำเนินงานโดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยการ จัดส่งพระสงฆ์ออกจากริกประกาศพระศาสนาในถิ่นต่างๆ

มหาเถรสมาคม มีมติให้รับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของ พระธรรมทูตนี้เป็นกิจกรรมถาวร โดยเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้น ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นลำดับมา โดยมอบหมายให้

สมเด็จพระวันรัต (ปุ่น) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ธีร์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ครั้นต่อมา เมื่อสมเด็จพระวันรัต ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้ พระอุบาลีคุณูปจารย์ เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้พระพุทธพจวราภรณ์ (ทองเจือ) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ มอบให้ พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

ต่อมาพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระธีรญาณมุนี และได้มรณภาพ มหาเถรสมาคมจึงมีมติมอบให้พระพุทธพจนวราภรณ์ (ต่อมาได้รับสถานปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระพุทธปาพจนบดี) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้พระพรหมคุณาภรณ์ (ปัจจุบันได้รับสถาปนาขึ้น เป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ และมอบให้พระธรรมธีรราชมหามุนี (ต่อมาได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จที่พระธรรมปัญญาบดี และปัจจุบันได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒

การบริหารงานพระธรรมทูต ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังขาดระเบียบที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ในที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน เพราะแต่เดิมมานั้น ยังไม่มีระเบียบเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติได้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยคำสั่งแม่กองงานพระธรรมทูต ได้แบ่งคณะทำงานเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ออกเป็น ๒ คณะ ซึ่งคณะทำงานชุดแรกเรียกว่า คณะทำงานปรับปรุงงานพระธรรมทูต คณะทำงานชุดนี้ได้ประชุมพิจารณายกร่างระเบียบแล้วนำเสนอที่ประชุมปัจฉิมนิเทศเพื่อพิจารณา

ส่วนคณะทำงานชุดที่ ๒ เรียกว่า คณะทำงานพิจารณาร่างระเบียบกองงานพระธรรมทูต ซึ่งคณะทำงานชุดที่ ๒ ได้พิจารณากลั่นกรองระเบียบดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

การบริหารงานพระธรรมทูตในประเทศไทย จึงได้ถือ “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต” เป็นหลักปฏิบัติสืบมา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เมื่อสมเด็จพระพุทธปาพจนบดี ได้มรณภาพ มหาเถรสมาคม จึงมีมติมอบให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว) เป็นแม่กองงานพระธรรมทูต และมอบให้ สมเด็จพระมหารัชสังคลาจารย์ (ช่วง) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๑ และมอบให้สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร) เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต รูปที่ ๒ [๑๒]

งานพระธรรมทูต เป็นงานสำคัญส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์ที่พระเถรานุเถระทุกระดับชั้นร่วมรับผิดชอบดำเนินการตามลักษณะงานที่ปรากฏ ในปัจจุบันได้มีการแบ่งพื้นที่ปฏิบัติงาน โดยแม่กองงานพระธรรมทูต ได้จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๙ สาย คือ

---

[๑๑] เสถียร โพธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับ มุขปาฐ ภาค ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐). หน้า ๒๐๗-๒๔๗.

[๑๒] Retrieved October ๑๐, ๒๐๑๖, / form/https://sites.google.com/site/nongwaa/WaTNoNGWaa/khxmul/ngankar-pheyphae/thrrm-thu.

สายที่ ๑ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑ และ ภาค ๑๔ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสาคร

สายที่ ๒ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒ และ ภาค ๓ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาถ และ อุทัยธานี

สายที่ ๓ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ และ ภาค ๕ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

สายที่ ๔ จากริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๖ และ ๗ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน เชียงใหม่ ลำพูน และ แม่ฮ่องสอน

สายที่ ๕ จากริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ และ ภาค ๙ มี ๙ จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี หนองคาย เลย สกลนคร ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และ หนองบัวลำภู

สายที่ ๖ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ และ ภาค ๑๑ มี ๑๐ จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครพนม นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และอำนาจเจริญ

สายที่ ๗ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๒ และ ภาค ๑๓ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ ปราจีนบุรี สระแก้ว นครนายก ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

สายที่ ๘ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และภาค ๑๖ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

สายที่ ๙ จาริกปฏิบัติงานในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และ ภาค ๑๘ มี ๑๑ จังหวัด ได้แก่ ภูเก็ต ตรัง กระบี่ พังงา ระนอง พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล

ปัจจุบันงานด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทย ถือได้ว่าเป็นแม่บทสำคัญที่ได้ถูกบรรจุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยมีกำหนดภารกิจของวัดไว้ ๖ ด้าน คืองานด้านการปกครอง งานด้านการศึกษา งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านเผยแผ่ศาสนธรรม งานด้านสาธารณสงเคราะห์ และงานด้านสาธารณูปการ ซึ่งถือเป็นภารกิจสำคัญที่จะนำวัดไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาให้เป็นศูนย์รวมใจของชุมชน และความมั่นคงเป็นฝักแผ่น อีกทั้งเป็นที่ยึดเหนี่ยวสอดคล้องกับสถาบันหลักอื่นๆ อันได้แก่ สถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์จากภารกิจหลัก ๖ ด้าน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังที่กล่าวมา งานด้านการเผยแผ่ศาสนธรรมถือว่าเป็นงานหลักของพระธรรมทูต

การบริหารงานพระธรรมทูต ได้แผ่ขยายขอบข่ายงานเป็นหลายฝ่าย แต่ยังขาดระเบียบที่จะให้พระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูตได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ดังนั้น ในปี พ.ศ.๒๕๓๓ ในการประชุมปัจฉิมนิเทศงานพระธรรมทูต ในที่ประชุมจึงมีมติให้วางระเบียบขึ้น เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน เพราะแต่เดิมมานั้นยังไม่มีระเบียบเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติได้

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๔ โดยคำสั่งแม่กองงานพระธรรมทูตได้แบ่งคณะทำงานเพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ ออกเป็น ๒ คณะ ซึ่งคณะทำงานชุดแรกเรียกว่า คณะทำงานปรับปรุงงานพระธรรมทูต คณะทำงานชุดนี้ ได้ประชุมพิจารณายกร่างระเบียบแล้วนำเสนอที่ประชุมปัจฉิมนิเทศเพื่อพิจารณา

ส่วนคณะทำงานชุดที่ ๒ เรียกว่า คณะทำงานพิจารณาร่างระเบียบกองงานพระธรรมทูต ซึ่งคณะทำงานชุดที่ ๒ นี้ ได้พิจารณากลั่นกรองระเบียบดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงงานพระธรรมทูตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การบริหารงานพระธรรมทูตในประเทศไทย จึงได้ถือ “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต” เป็นหลักปฏิบัติสืบมา

กองงานพระธรรมทูตมีสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต ทำหน้าที่ดำเนินการฝึกอบรมพระธรรมทูตประจำปี โดยมีคณะกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตคณะหนึ่ง เป็นผู้กำหนดนโยบายแผนงานและวิธีการดำเนินการฝึกอบรม และ

ควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ตั้งอยู่ ณ ตึก เมตตาพุทธ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร (www.ddhad.org)[๑๓]

งานพระธรรมทูตในต่างประเทศ

คำว่า"พระธรรมทูตไทยในต่างแดน" หมายถึง พระสงฆ์ไทยสายเถรวาทผู้ไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศในต่างประเทศ โดยการรับรองจากมหาเถรสมาคมอันเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในประเทศไทยเท่านั้น

ที่ผ่านมาพระสงฆ์ในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โอกาสไปมาติดต่อระหว่างประเทศก็มีสูงขึ้น ที่เห็นชัดเจนคือ ในเดือนสิงหาคม ปี พ.ศ.๒๔๙๗ นายปุ่น จงประเสริฐ เลขานุการสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย ได้เดินทางมาพบกับพระนักศึกษาไทยที่ศึกษา ณ สถาบันการศึกษาภาลี นวนาลันทา ซึ่งมีจำนวน ๔ รูป คือ พระมหานคร เขมปาลี, พระมหามนัส จิตตทะโม, พระมหาโอภาส โอภาโส และ พระมหาชวินทร์ สระคำ และได้รับแจ้งจาก พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีจิตศรัทธาส่งเงินจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ รูปี เพื่อสร้างวัดไทยในอินเดียตามที่รัฐบาลอินเดียเชิญชวน จึงได้ดำเนินการจัดหาที่สร้างวัดไทยในประเทศอินเดีย ต่อมามีเหตุการณ์ผันแปรในการสร้างวัด จอมพล แปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้รับเรื่องการสร้างวัดเป็นของรัฐบาล ต่อมาท่านทูตคนใหม่ คือ ดร.บุณย์ เจริญชัย มาอยู่ที่อินเดีย การก่อสร้างวัดไทยในขั้นต้น จึงเสร็จเรียบร้อย คือ มีพระอุโบสถ ศิลปะรัตนโกสินทร์ แบบวัดเบญจมบพิตร และกุฏิที่พักสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง[๑๔]

นอกจากนี้พบว่า จอมพล แปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ส่งเสริมและสนับสนุนพระพุทธศาสนาในต่างแดนอย่างต่อเนื่อง ดังที่กล่าวไปข้างต้นคือ การสร้างวัดไทยพุทธคยา ใกล้กับสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นแห่งแรก ตามคำเชิญของรัฐบาลอินเดีย ฯพณฯ ยาวฮะราลห์ เนรูห์ ครบฉลอง ๒๕ ศตวรรษ ครั้งต่อมา รัฐบาลไทยได้อุปถัมภ์อย่างเป็นทางการให้สร้างพุทธประทีป ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นแห่งที่ ๒ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดวัดนี้ เมื่อเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ [๑๕]

พระธรรมทูตไทยชุดแรก ณ วัดไทยพุทธคยา

พ.ศ.๒๕๐๒ ทางรัฐบาลได้แจ้งให้คณะสงฆ์ทราบ และคณะสงฆ์ได้ส่งพระธรรมธีราชมหานุนี มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก พร้อมกับพระสงฆ์อีกสี่รูป ปฏิบัติหน้าที่อยู่สามปี จนถึง พ.ศ.๒๕๐๕ จึงเดินทางกลับประเทศไทย นับเป็นพระสงฆ์สมณทูตชุดแรกของไทยที่เดินทางมาประกาศพระพุทธศาสนา ณ ดินแดนต้นกำเนิด ภายหลังที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งท่านพระโสณะ และ พระอุตระไปที่สุวรรณภูมิ เมื่อ พ.ศ.๒๓๖ ซึ่งเป็นระยะเวลาห่างกันถึง ๒,๒๖๖ ปี

งานพระธรรมทูตของวัดไทยพุทธคยา ได้ปรากฏเด่นชัดมาตั้งแต่พระธรรมทูตรุ่นแรก จนถึงปัจจุบัน ได้ทำการประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนชมพูทวีป และขยายงานออกไปอย่างมากมาย เช่น

๑.ก่อตั้งคณะสงฆ์อินเดีย (All India Bhikkhu Sangha) ให้เป็นองค์กรที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีการบรรพชาอุปสมบทอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย โดยการจัดซื้อที่ดินให้สร้างสำนักงานคณะสงฆ์อินเดีย อบรมสั่งสอนกุลบุตรชาวอินเดีย ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา

๒.สร้างวัดไทยเพื่อขยายและสร้างโครงงานพระธรรมทูตออกไปยังสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีวัดไทยในอินเดีย ดังต่อไปนี้

-วัดไทยนาลันทา พ.ศ.๒๕๑๖

-วัดไทยสารนาถ พ.ศ.๒๕๑๔

---

[๑๓]พระมหาโชคดี เพชรมาก(มิถุนายน ๒๕๕๕),การประเมินโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูต รุ่นที่ ๔๕/๒๕๕๒ ของสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร, สารนิพนธ์, (กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หน้า ๒๑-๒๓) , ถ่ายเอกสาร.

[๑๔]Retrieved October ๑๓, ๒๐๑๖,/form/https://th.wikipedia.org/wiki/วัดไทยในพุทธคยา.

[๑๕]Retrieved October ๑๓, ๒๐๑๖,/form/http://mahabunhome.com/thamatuta.html.

-วัดไทยลุมพินี พ.ศ.๒๕๓๘ รัฐบาลไทยสร้างแต่มอบหมายให้อยู่ภายใต้การดูแลของหัวหน้าพระธรรมทูตสายอินเดีย-เนปาล

-วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ พ.ศ.๒๕๓๗ และสาขาของวัดไทยกุสินาราอีกสองแห่ง คือ วัดไทยสาวัตถี พ.ศ.๒๕๔๘ และพุทธวิหารสาลวโนทยาน ๙๖๐ โสเนาลี ชายแดนอินเดีย – เนปาล พ.ศ.๒๕๔๘

-วัดไทยสิริราชคฤห์ พ.ศ.๒๕๔๖

-วัดไทยไพสาลี พ.ศ.๒๕๔๗

๓.สนับสนุนชาวพุทธอินเดียสร้างพุทธวิหาร พร้อมมอบพระพุทธรูปและเครื่องอัฐบริขารในการบรรพชาอุปสมบท เช่น มอบแด่ชาวพุทธที่เมืองนาคปุร์ เมืองออรังคบาด รัฐมหารัชตะ

๔.จัดตั้งคลินิกเพื่อดูแลชาวพุทธไทย และชาวพุทธทั่วโลก รวมทั้งชาวอินเดีย เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ แด่ชาวพุทธที่มาไหว้พระแสวงบุญ รวมทั้งเพื่อสร้างมวลชนสัมพันธ์กับชาวท้องถิ่น

๕.จัดสร้างโรงเรียนเพื่อเยาวชนชาวอินเดีย ให้ได้รับการศึกษามีจำนวน ๔ แห่งคือ วัดไทยพุทธคยาสนับสนุนโรงเรียนปัญจศีล ที่พุทธคยา และโรงเรียนชาวพุทธใหม่ที่นาลันทา วัดไทยสารนาถจัดสร้างโรงเรียนพระครูปกาศสมาธิคุณ และวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ สร้างโรงเรียนต้นกล้า พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๖.จัดอบรมพระธรรมวิทยากร เพื่อพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา คือ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ที่มาปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูต ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมในอินเดียให้ได้เข้าใจซาบซึ้งในคุณของพระ พุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นำสวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนา อธิบายธรรม พุทธประวัติ ประวัติศาสตร์ และเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ให้แก่ชาวพุทธและต่างชาติได้ ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างดี ได้รับคำยกย่อง และชื่นชมจากชาวพุทธไทยเป็นอย่างมาก ปัจจุบันมีการอบรม สามแห่งคือ วัดไทยพุทธคยา วัดไทย กุสินาราเฉลิมราชย์ และมหาวิทยาลัยเมืองพาราณสี

๗.ดูแลนักศึกษาไทยทีมาเรียนที่อินเดีย มหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยาเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายประเทศอินเดีย และเป็นผู้ดูแลพระนักศึกษาไทยที่มาศึกษาที่ประเทศอินเดียทางวัดไทยพุทธคยาได้จัดมอบทุนการศึกษาได้จัดมอบทุนการศึกษาแด่นักศึกษาไทย และให้การสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น โครงการไหว้พระนมัสการพุทธสังเวชนียสถาน ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยพาราณสี มหาวิทยาลัย มคธ มหาวิทยาลัยเดลี มหาวิทยาลัยปูเณ่ ฯลฯ

๘.มอบทุนการศึกษาแด่พระภิกษุ-สามเณร แม่ชีและนักเรียนไทย ที่มาศึกษาในประเทศอินเดีย

ปัจจุบันฝรั่งหันมานับถือ **“พระพุทธศาสนา”** กันมาก ต้องยอมรับว่าบทบาท “พระธรรมทูตไทย” ที่กระจายอยู่เกือบทั่วโลก ๒,๐๐๐ รูป มีบทบาทไม่น้อยในการเผยแผ่ และหลายคนก็อาจจะยังไม่ทราบว่า **“พระธรรมทูต”** เหล่านี้กว่าจะได้ไปต่างประเทศ หรือ เป็น **“พระธรรมทูต”** ได้ต้องผ่านการฝึกอบรมทั้งภาษา การเผยแผ่การสอนกัมมฐานหรือแม้กระทั้งวิชาการก่อสร้าง โดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง เป็นแม่งานคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฎราชวิทยาลัย กระทั่งมีการพัฒนาจัดตั้งเป็น **“วิทยาลัยธรรมทูต”** ภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย[๑๖]

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง ภารกิจ อำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของส่วนงานในมหาวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๗ ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๗

ข้อ ๑๘ วิทยาลัยพระธรรมทูต

มีภารกิจเกี่ยวกับงานการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาพระธรรมทูต จัดการฝึกอบรมพระธรรมทูต วิจัยพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

---

[๑๖]สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๙/จาก/พระมหาบุญโฮม ปริปุณฺณสีโล/http://www.mahabunhome.com/thamatuta_Works.html.

๑๘.๑ สำนักงานวิทยาลัย มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบริหาร และงานสารสนเทศของวิทยาลัย และปฏิบัติงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๑.กลุ่มงานบริหาร ปฏิบัติงานด้านธุรการ ประสานงานด้านงบประมาณ การเงิน การบัญชี พัสดุ นโยบาลและแผนพัฒนา รวมทั้งประสานงานกับส่วนงานที่เกี่ยวข้องและปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒.กลุ่มงานวางแผน วิจัยและพัฒนา ปฏิบัติงานศึกษาวิเคราะห์ ดำเนินการจัดโครงสร้าง ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรวบรวมจัดเก็บรักษาข้อมูลของวิทยาลัยให้เป็นระบบ และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๑๘.๒ สำนักงานวิชาการ มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เกี่ยวกับงานวางแผนและพัฒนาหลักสูตร งานวิจัยและพัฒนา และปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๑.กลุ่มงานวางแผนทะเบียนวัดผลและสารสนเทศ ปฏิบัติงานวางแผนและพัฒนาหลักสูตรพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิทยาลัย และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒.กลุ่มงานวิชาการและคุณภาพการศึกษา ปฏิบัติงานจัดทำการศึกษาวิเคราะห์ ประเมินผลและพัฒนาวิทยาลัยพระธรรมทูต ให้เป็นที่แพร่หลาย และครอบคลุมนานาประเทศ และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

งานด้านพระธรรมทูตในต่างประเทศที่กล่าวข้างต้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นโอกาสดี ที่พระพุทธศาสนามีแนวโน้มการเผยแผ่ในต่างประเทศไปในทิศทางที่ดี โดยเฉพาะตะวันตกให้การตอบรับ ใฝ่ศึกษาพระพุทธศาสนา ตามการเผยแผ่ของพระธรรมทูตอย่างมาก จึงทำให้เป็นที่น่าปลื้มปิติยิ่งนักในการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูต ที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบันนี้ แต่ความสำเร็จที่ยั่งยืนได้นั้น ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิบัติงานไม่หยุดชะงักสามารถขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้ในอนาคต.

บรรณานุกรม

พระครูใบฎีกาชิตวัสส์ ธวชฺชโย. (๒๕๕๔). ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ พธ.ม.(การจัดการเชิงพุทธ). อยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

พระครูวิโรจน์คุณากร (จำรัส อติสโย). (๒๕๕๕). ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตประจำอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. (พระพุทธศาสนา). อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต).พระพุทธศาสนาในเอเชีย. พิมพ์ครั้งที่ ๔ .กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). งานพระธรรมทูต. ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. ๒๕๔๐.

พระธีรนิติ์ ธีรธมฺโม. (๒๕๕๕). บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ พธ.ม.(การจัดการเชิงพุทธ). อยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

พรรณงาม เง่าธรรมสาร, สดใส ขันติวรพงศ์, วงเดือน นาราสัจจ์ แปล. ประวัติศาสตร์กัมพูชา โดยเดวิด แชนด์เลอร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). “พระวรธรรมคติ” ใน พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖. หน้า ๔.

เสถียร โพธินันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับ มุขปาฐ ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๐.

Retrieved/September ๒๕, ๒๐๑๖,/form/https://th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาฮินดู.

Retrieved October ๑๐, ๒๐๑๖,/form/https://sites.google.com/site/nongwaa/WaTNoNGWaa/khxmul/ngankar-pheyphae/thrrm-thu.

Retrieved October ๑๓, ๒๐๑๖,/form/https://th.wikipedia.org/wiki/วัดไทยในพุทธคยา.

Retrieved October ๑๓, ๒๐๑๖,/form/http://mahabunhome.com/thamatuta.html.

สืบค้นเมื่อ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๙/จาก/พระมหาบุญโฮม ปริปุณฺณสีโล/ http://www.mahabunhome.com/thamatuta_Works.html.

การศึกษาหลักธรรมปรมัตถธรรม

พระมหาสมคิด ยสพโล
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหมอนไม้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การศึกษาหลักธรรมปรมัตถธรรม” นี้ ต้องการวิเคราะห์ถึงหลักธรรมปรมัตถธรรมที่เกี่ยวข้องกับ อภิธรรมปิฎก ธรรมอันยิ่งใหญ่ เพราะพระอภิธรรมเกิดจากพระสัพพัญญุตญาณของ พระพุทธองค์แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ประสูติและตรัสรู้ สภาพธรรมทั้งหลายก็ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยอยู่แล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา เพราะพระองค์ทรงตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองว่า ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และธรรมทั้งปวงไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใดทั้งสิ้น ปรมัตถธรรม หรือ อภิธรรมนั้น มิใช่ธรรมที่เหลือวิสัยที่จะเข้าใจได้ เพราะปรมัตถธรรมเป็นธรรมที่มีจริง ฉะนั้น ความเห็นถูก ความเข้าใจถูก จึงเป็นการรู้ความจริงของปรมัตถธรรม

ปรมัตถธรรม ที่ศึกษานั้น มีอยู่ ๔ ประเภท ได้แก่ ๑.จิต เป็นสภาพธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้สิ่งที่ปรากฏ เช่น เห็น ได้ยิน เป็นต้น จิต (วิญญาณ) เป็นสภารู้ เป็นนามธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง : ไม่เที่ยง, ทุกขัง : ทนอยู่ไม่ได้ เกิดขึ้นแล้ว ต้องดับไป, อนัตตา : บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน)๒. เจตสิก อาการหรือการแสดงออกของจิต จัดเป็นสมรรถนะจิต มีลักษณะทีเกิดดับพร้อมกับจิต รับอารมณ์เดียวกับจิต มีวัตถุเดียวกับจิต มีวัตถุที่อาศัยเดียวกับจิต ๓.รูปเป็นสภาพไม่รู้ เช่น สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เป็นรูปธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ๔.นิพพาน ความปราศจากกิเลสที่ร้อยรัด ความดับสนิทแห่งกิเลส และกองทุกข์ภาวะที่กิเลสหมดไปโดยไม่เกิดได้อีกเหมือนไฟที่สิ้นเชื้อแล้ว ผู้ถึงภาวะนี้เรียกว่า พระอรหันต์ดังนั้น สภาวธรรมอันเป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา นั่นคือ นิพพาน เป็นธรรมชาติที่หลุดพ้นจากขันธ์ทั้ง ๕ แต่การที่จะเดินไปถึง นิพพานได้นั้น จำเป็นต้องเข้าใจคำสอนหลักธรรมต่างๆ ในการปฏิบัติ อันเป็นหนทางนำสู่นิพพาน นอกจากนี้การศึกษาปรมัตถธรรม จะเป็นเหตุที่ทำให้เราเข้าใจโลก และแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องภายใต้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้ ตลอดจนเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาในมีความยั่งยืน มั่นคง ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ ศึกษา,ปรมัตถธรรม

Abstract

This article “ A study of the Paramartha” , this requires an analysis of the principles of the highest spiritual law or doctrine paramartha associated with a collection of writings. Mighty fairly's highest spiritual law or doctrine was born from the God Mystics yutphan sap even the Lord Buddha's birth, enlightenment, and is not. All conditions, it will be according to the factors already. The Lord Buddha is the Grand Prophet God Supreme enlightenment liberties with his own Dharma and all non-identity, not animals, not people, and fair for all is not in the power of people. Paramartha or highest spiritual law or doctrine then. Dharma vision remaining dwelling, which is understandable because there are real paramartha is fairly and honorably been an understanding has been opinion, therefore, is to know the truth of paramartha.

The study of paramartha there are ๔ categories: ๑. Mind mental condition is fair, as President to know what appears like seeing, hearing, etc (the spirit) is a Federation of abstract knowledge resemble Trinity (transience: midnight, all prisons: the bear does not occur then the need to quench, anatta: non-compliance is not an animal person, impersonal) ๒. Cetasikasymptoms or mental factors of mental. They are classified as mental performance looks made off with the body, mind and emotions in the same spirit, the same spirit, the object is any object that relies on the same mental condition is not know๓. Rupa non-color, sound, smell, taste, etc., are concrete. Trinity has the characteristics (impermanence, every detention anatta). ๔.Nirvanapassion-free strapping percent capability Nirvana. Passion and ability off properties Fund suffering desperate greed gone with no light at the end of as already. Guests of this so called Arhat Circumstances justified a cherished aim of Buddhism that is natural that Nirvana survivor from Khan but to all five reached Nirvana yet is required to understand the teachings. The various principles in practice, it's a great way to Nirvana. In addition, the study is why paramartha will let us understand the world and solve creative life is valid under the principles of Buddhism and Buddhism as inherited has permanence. Further in the future.

Keyword. Study, Paramartha

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาพระไตรปิฎก เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับพุทธศาสนิกชน หลายคนอาจเข้าใจผิดว่าการศึกษาพระไตรปิฎกนี้ เป็นเพียงการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร เท่านั้น จริงๆ แล้ว การศึกษาพระไตรปิฎก เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนสามารถกระทำได้ เพราะจะทำให้ทราบถึงข้อธรรม หรือ หลักธรรมที่ชัดเจน ถือว่าเป็นการศึกษาคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง ดังที่มีการบันทึกในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎกที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค ว่า

[๑๔๑]ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ บางทีพวกเธอจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงแล้วพระศาสดาของพวกเราไม่มี ก็ข้อนี้ พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัย อันเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยการล่วงไปแห่งเรา[๑]

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาพระไตรปิฎก เป็น สิ่งที่สำคัญมาก ดังนั้นพุทธศาสนิกชนไม่ควรที่จะละทิ้งการศึกษาหลักธรรมจากพระไตรปิฎก เพราะในปัจจุบันนี้ มีช่องทางการศึกษามากมาย ทั้งในหนังสือพระไตรปิฎก เครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Internet) หรือ ซีดี โดยมีการจัดสรรมาให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยี สำหรับข้อธรรมในพระไตรปิฎกที่นำมาเผยแผ่ให้ศึกษากันในครั้งนี้ เป็นข้อธรรมที่รู้จักกันดีในชื่อของ “ปรมัตถธรรม” เป็นธรรมที่มีเนื้อความอันสุขุมละเอียดอ่อนควรแก่การศึกษายิ่งนัก

ความหมาย

ปรมัตถธรรม แปลว่า ธรรมที่มีเนื้อความสูงสุด ธรรมที่มีเนื้อความซึ่งมีจริงเป็นจริงอย่างยิ่ง ใช้ หมายถึง พระอภิธรรม

ปรมัตถธรรม ได้แก่ สภาวธรรมที่เป็นปรมัตถ์ ๔ เรื่อง คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน[๒]

ปรมัตถธรรม คือ ธรรมที่มีเนื้อความอันสุขุมละเอียดอ่อนโดยเฉพาะ พระอรรถกถาจารย์เจ้าได้ร้อยกรองเป็นพระไตรปิฎกคือ

๑.วินัยปิฎก ๕ คัมภีร์ คือ อาทิกรรมิกะ ๑ ปาจิตติยะ ๑ มหาวรรค ๑ จุลวรรค ๑ ปริวาร ๑ จึงรวมเป็น ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์

---

[๑] Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http://www.tipitaka/tipitaka๑๐.htm

[๒] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๕๑๓.

๒.สุตตันตปิฎก ๕ คัมภีร์ คือ ทีฆนิกาย ๑ มัชฌิมนิกาย ๑ สังยุตตนิกาย ๑ อังคุตตรนิกาย ๑ ขุนทกนิกาย ๑ จึงรวมเป็น ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์

๓.อภิธรรมปิฎก ๗ คัมภีร์ คือ ธรรมสังคณี ๑ วิภังค์ ๑ ธาตุกถา ๑ ปุคคลบัญญัติ ๑ กถาวัตถุ ๑ ยมก ๑ ปัฏฐาน ๑ จึงรวมเป็น ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ฉะนั้นจึงรวมเป็น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์[๓]

ปรมัตถธรรม คือ สภาพธรรมตามความเป็นจริง เป็นอภิธรรม (อภิธรรม คือ ธรรมที่ยิ่งใหญ่) เป็นสภาพธรรมที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ประสูติและตรัสรู้ สภาพธรรมทั้งหลายก็ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัยอยู่แล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา เพราะพระองค์ทรงตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองว่า ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และธรรมทั้งปวงไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใดทั้งสิ้น ปรมัตถธรรม หรือ อภิธรรมนั้น มิใช่ธรรมที่เหลือวิสัยที่จะเข้าใจได้ เพราะปรมัตถธรรมเป็นธรรมที่มีจริง ฉะนั้น ความเห็นถูก ความเข้าใจถูก จึงเป็นการรู้ความจริงของปรมัตถธรรม ตามลักษณะของปรมัตถธรรม นั้น[๔]

ปรมัตถธรรม มี ๔ ประเภท คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน

๑.จิต เป็นสภาพธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้สิ่งที่ปรากฏ เช่น เห็น ได้ยิน เป็นต้น จิต (วิญญาณ) เป็นสภารู้ เป็นนามธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง : ไม่เที่ยง, ทุกขัง : ทนอยู่ไม่ได้ เกิดขึ้นแล้ว ต้องดับไป, อนัตตา : บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน)

จิต ทั้งหมด มี ๓๙ ประเภท หรือ ๑๒๑ ประเภท โดยพิเศษ

คำว่า อภิ แปลว่า ยิ่งใหญ่ อภิธรรม คือ ธรรมที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใด เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงเทศนาธรรมทั้งปวงที่ทรงตรัสรู้ [สังยุตตนิกายคารวสูตรที่ ๒ ข้อ ๕๖๐] พระองค์มิได้ทรงเทศนาว่า ธรรมทั้งปวงอยู่ในอำนาจของพระองค์ แต่ทรงเทศนาว่า แม้พระองค์เองก็ไม่สามารถบันดาลให้ผู้ใดพ้นทุกข์ หรือ บรรลุมัคค์ ผล นิพพานได้ การประพฤติปฏิบัติธรรมเท่านั้นที่เป็นปัจจัยให้ผู้ปฏิบัติบรรลุมัคค์ ผล นิพพาน และพ้นทุกได้

ปรมัตถธรรม หรือ อภิธรรมนั้น มิใช่ธรรมที่เหลือวิสัยที่จะเข้าใจได้ เพราะปรมัตถธรรมเป็นธรรมที่มีจริง ฉะนั้น ความเห็นถูก ความเข้าใจถูก จึงเป็นการรู้ความจริงของปรมัตถธรรม ตามสภาพลักษณะของปรมัตถธรรมนั้นๆ จิตเป็นปรมัตถธรรมที่เกิดขึ้น รู้สี รู้เสียง รู้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส รู้สิ่งต่างๆ ตามประเภทของจิตนั้นๆ เช่น จิตที่เกิดขึ้นเห็นสีทางตาเป็นจิตประเภทหนึ่ง จิตที่เกิดขึ้นได้ยินทางหู เป็นจิตประเภทหนึ่ง จิตที่เกิดขึ้นรู้เย็น รู้ร้อน รู้อ่อน รู้แข็ง รู้ตึง รู้ไหว ทางกายเป็นจิตประเภทหนึ่ง จิตคิดนึกที่เกิดขึ้นรู้เรื่องต่างๆ ทางใจเป็นจิตประเภทหนึ่ง ดังนี้ เป็นต้น ทั้งนี้ตามประเภทของจิตและตามปัจจัยที่ทำให้เกิดจิตประเภทนั้นๆ ในขณะที่จิตกำลังเห็นสิ่งใดอยู่นั้น ขณะนั้นมิได้มีแต่เฉพาะจิตที่เห็นเท่านั้น หรือมิได้มีแต่เฉพาะสิ่งที่จิตเห็น แต่ต้องมีทั้งจิตเห็นและสิ่งที่จิตเห็น เมื่อมีสิ่งที่ถูกเห็นขณะใด ก็แสดงว่าขณะนั้นต้องมีสภาพเห็นคือ จิต เห็นด้วย แต่ถ้ามุ่งสนใจเฉพาะวัตถุ หรือสิ่งที่ถูกเห็นเท่านั้น ก็จะทำให้ไม่รู้ความจริงว่า สิ่งที่ถูกเห็นนั้นจะปรากฏได้ก็เพราะว่าจิตเกิดขึ้น ทำกิจเห็นสิ่งนั้น ในขณะคิดนึกก็เช่นเดียวกัน เมื่อจิตคิดนึกถึงเรื่องใด เรื่องราวนั้นเป็นคำที่จิตกำลังคิดนึกอยู่ขณะนั้น เมื่อจิตเกิดขึ้นรู้สิ่งใด สิ่งที่จิตรู้นั้น ภาษาบาลี เรียกว่า อารมฺมณ

คำว่า อารมฺมณ (อารมณ์) หรือ อาลมฺพน ในพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น หมายถึง สิ่งที่จิตรับรู้ ขณะใดที่จิตเกิดขึ้น เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นอารมณ์ของจิตนั้น ขณะใดที่จิตเกิดขึ้นได้ยินเสียง เสียงก็เป็นอารมณ์ของจิตขณะนั้น ขณะใดที่จิตเกิดขึ้นรู้เย็น รู้ร้อน รู้อ่อน รู้แข็ง รู้ตึง รู้ไหว เย็นร้อน อ่อนแข็ง ตึงไหวก็เป็นอารมณ์ของจิตขณะนั้น ขณะใดที่จิตเกิดคิดเรื่องราวต่างๆ ก็เป็นอารมณ์ของจิตที่กำลังคิดนึก ดังนี้ เป็นต้น เมื่อมีจิตก็ต้องมีอารมณ์คู่กันไปทุกครั้ง จิตเกิดขึ้นขณะใดจะต้องรู้อารมณ์ขณะนั้น เมื่อจิตเกิดขึ้นแล้วไม่รู้อารมณ์ไม่ได้ หรือจะมีแต่จิตซึ่งสภาพรู้ โดยไม่มีอารมณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกรู้ก็ไม่ได้

---

[๓] พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฑฺโฒ ภิกขุ), ปรมัตถธรรม ๔ (จิต เจตสิก รูป นิพพาน), (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙).

[๔] Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http://th.wikipedia.org/wiki/ปรมัตถธรรม

จิต ซึ่งเป็นสภาพธรรม ที่รู้อารมณ์นั้น มิใช่มีแต่ในพระพุทธศาสนา หรือเฉพาะในมนุษย์เท่านั้น จิตเห็นจิตได้ยิน เป็นปรมัตถธรรม ไม่ใช่เชื้อชาติใดๆ ทั้งสิ้น การที่บัญญัติว่าเป็นบุคคลที่เห็น สัตว์นั้นได้ยิน ก็โดยอาศัยรูปและการจำ ถ้าไม่มีรูปและการจำ ก็ย่อมจะบัญญัติจิตเห็น จิตได้ยินนั้นๆ ว่าเป็นบุคคลนี้เห็นหรือสัตว์นั้นได้ยินไม่ได้ จิตเป็นปรมัตถธรรม ไม่ว่าจะเป็นจิตของสัตว์ใด บุคคลใด จิตเห็นที่เกิดขึ้นนั้น ก็จะต้องเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา จิตได้ยินก็จะต้องได้ยินเสียง จิตเห็น จะรู้เสียงไม่ได้ และจิตได้ยินจะรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ได้ ไม่มีผู้ใดมีอำนาจบังคับบัญชา ให้ปรมัตถธรรมเปลี่ยนลักษณะ และสภาพของปรมัตถธรรมนั้นๆ เป็นอย่างอื่นได้ จิตซึ่งเป็นปรมัตถธรรม ที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ นั้น เกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น เมื่อไม่มีปัจจัยจิตก็เกิดไม่ได้ เช่น เมื่อเสียงไม่เกิดขึ้นได้ ก็เพราะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดจิตประเภทนั้นๆ ฉะนั้น จิตที่เกิดขึ้นจึงต่างกันเป็น ๘๙ ประเภท หรือ ๑๒๑ ประเภท โดยพิเศษ (ซึ่งเรียกว่า ๘๙ ดวง หรือ ๑๒๑ ดวง)และปัจจัยที่ทำให้เกิดจิตประเภทหนึ่งๆ นั้นก็ไม่ใช่เพียงปัจจัยเดียว แต่ต้องมีหลายปัจจัย เช่น จิตเห็นเกิดขึ้นเพราะมีปัจจัย คือ ตา ซึ่งได้แก่ จักขุประสาท และรูป คือ สิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นต้น

จิต เป็นปรมัตถธรรม ที่ไม่ใช่รูป ปรมัตถธรรมใดไม่ใช่รูป ปรมัตถธรรม นั้น เป็นนามธรรม จิต เจตสิก นิพพาน เป็นนามธรรม รูป เป็น รูปธรรม [ธรรมสังคณีปกรณ์ นิกเขปกัณฑ์ ข้อ ๘๔๔][๕]

ในส่วนของเรื่องจิตนั้น พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระอภิธรรม ระบุว่า

เรื่องจิตที่มีอดีตเป็นอารมณ์ (อตีตารัมมณกถา)

ถาม: จิตที่มีอดีตเป็นอารมณ์ ชื่อว่าไม่มีอารมณ์ใช่หรือไม่?

ตอบ : ใช่

ถาม: อดีตก็เป็นอารมณ์ได้มิใช่หรือ?

ตอบ : ใช่

ถาม: ถ้าอดีตเป็นอารมณ์ได้ ท่านก็ไม่ควรกล่าวว่า จิตที่มีอดีตเป็นอารมณ์ชื่อว่าไม่มีอารมณ์?

(นิกายอุตตราปถกะ มีความเห็นผิดข้อนี้ จึงถูกซักค้านให้จำนน)

เรื่องจิตที่มีอนาคตเป็นอารมณ์ (อนาคตารัมมณกถา)

ถาม: จิตที่มีอนาคตเป็นอารมณ์ ชื่อว่าไม่มีอารมณ์ใช่หรือไม่?

ตอบ : ใช่

ถาม: อนาคตก็เป็นอารมณ์ได้มิใช่หรือ?

ตอบ : ใช่

ถาม: ถ้าอนาคตเป็นอารมณ์ได้ ท่านก็ไม่ควรกล่าวว่า จิตที่มีอนาคตเป็นอารมณ์ชื่อว่าไม่มีอารมณ์?

เรื่องวาจาไม่เป็นไปตามจิต (น ยถาจิตตัสส วาจาติกถา)

ถาม: วาจาไม่เป็นไปตามจิตใช่หรือไม่?

ตอบ : ใช่

ถาม: วาจาเป็นของผู้ไม่มีผัสสะ ไม่มีเวทนา ไม่มีสัญญา ไม่มีเจตนา ไม่มีความตึกใช่หรือไม่?

ตอบ : ไม่ถึงกล่าวอย่างนั้น

(นิกายปุพพเสลิยะ มีความเห็นว่า คนบางคนคิดจะพูดอย่างหนึ่ง แต่พูดไปอย่างอื่น จึงแสดงว่าวาจามิได้เป็นไปตามจิต หรือ ตามที่คิด ฝ่ายค้านจึงค้านในหลักใหญ่ว่า ถ้าอย่างนั้น วาจาก็เป็นของผู้ที่ไม่สึกตัวใช่หรือไม่?)[๖]

---

[๕]Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http:// crs.mahidol.ac.th/crsblog/wp- content/uploads/๒๐๑๒/๐๑/Buddhsitphilo๐๖.doc

[๖]กรมการศาสนา, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระอภิธรรม, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย ,๒๕๕๐), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

๒.เจตสิกเป็นสภาพธรรมอีกประเภทหนึ่งที่ร่วมกับจิต รู้สิ่งเดียวกับจิต ดับพร้อมกับจิต และเกิดที่เดียวกับจิต เจตสิก แต่ละเจตสิกมีลักษณะและกิจต่างกันตามประเภทของเจตสิกนั้นๆ เจตสิกเป็นสภาพรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่จิต (ได้แก่ เวทนา: คือ ความรู้สึกสุข ทุกข์หรือเฉยๆ ที่เกิดทางกายหรือใจ, สัญญา คือ ความจำได้ รู้ชื่อ รู้จัก, สังขาร : คือ ความนึกคิดปรุงแต่งอื่นๆ เช่น รัก โกรธ เมตตา ปัญญา เป็นต้น) เป็นนามธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)[๗]

เจตสิก (อ่านว่า เจตะสิก) แปลว่า ธรรมที่ประกอบกับจิต สิ่งที่เกิดในใจ ทางใจ

เจตสิก หมายถึง อาการหรือการแสดงออกของจิต จัดเป็นสมรรถนะจิต มีลักษณะทีเกิดดับพร้อมกับจิต รับอารมณ์เดียวกับจิต มีวัตถุเดียวกับจิต มีวัตถุที่อาศัยเดียวกับจิต แยกโดยละเอียดแล้วมี ๕๒ ประการ จัดเป็นหมวดใหญ่ได้ ๓ หมวด คือ

๑.หมวดอัญญสมานาเจตสิก มี ๑๓ เช่น ผัสสะ เวทนา เจตนา มนสิการ วิตก วิจาร

๒.หมวดอกุศลเจตสิก มี ๑๔ เช่น โลภะ โทสะ โมหะ มัจจริยะ ถีนะ มิทธะ วิจิกิจฉา

๓.หมวดโสภณเจตสิก มี ๒๕ เช่น สัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ สัมมาวาจา กรุณา มุทิตา

เจตสิก จัดเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งของพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งมี ๔ เรื่อง คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน และจัดเป็นเรื่องสำคัญของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งด้วย[๘]

[๓๕๕]เจตสิก ๕๒ (ธรรมที่ประกอบด้วยจิต, สภาวธรรมที่เกิดดับพร้อมจิต มีอารมณ์และวัตถุที่อาศัยเดียวกันกับจิต,อาการและคุณสมบัติต่างๆ ของจิต-Cetasika : mental factors,mental concomitants)[๙]

ขณะที่จิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์ มีนามปรมัตถ์อีกประเภทหนึ่งที่เกิดร่วมกับจิต และรู้อารมณ์เดียวกับจิต นามปรมัตถ์นั่นคือ เจตสิก เจตสิกได้แก่ ความโกรธ ความรัก ความสุข ความทุกข์ ความตระหนี่ ความริษยา ความเมตตา ความกรุณา เป็นต้น สภาพธรรมเหล่านี้ เป็นเจตสิกปรมัตถ์ ไม่ใช่จิตปรมัตถ์

ความโกรธ ความรัก ความสุข ความทุกข์ เป็นต้น เป็นสภาพที่มีจริง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นสภาพธรรมที่ต้องเกิดกับจิต ถ้าไม่มีจิต เจตสิก คือ ความโกรธ ความรัก ความทุกข์ เป็นต้น ก็เกิดไม่ได้ เจตสิกปรมัตถ์มี ๕๒ ประเภท หรือเรียกว่า ๕๒ ดวง เช่น ความโกรธ (โทสะ) ก็เป็นเจตสิกชนิดหนึ่ง มีลักษณะหยาบกระด้างดุร้าย ความรักก็เป็นเจตสิตชนิดหนึ่ง คือ โลภเจตสิก มีลักษณะยึดติด ไม่สละและปรารถนาอารมณ์ จะเห็นได้ว่า เจตสิกแต่ละประเภทเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ไม่ใช่สภาพธรรมอย่างเดียวกัน นอกจากมีลักษณะต่างกัน กิจของเจตสิกแต่ละอย่างก็ต่างกัน ผลคืออาการที่ปรากฏก็ต่างกัน และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดเจตสิกแต่ละประเภทก็ต่างกัน

จิตปรมัตถ์และเจตสิกปรมัตถ์ เป็นนามธรรมที่รู้อารมณ์และเกิดร่วมกัน เจตสิกเกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิต รู้อารมณ์เดียวกับจิต และเกิดที่เดียวกับจิต คือ จิตเกิดดับที่ไหน เจตสิกก็เกิดดับที่นั่น จิตปรมัตถ์ และเจตสิกปรมัตถ์นั้นไม่แยกกัน คือ ไม่เกิดดับ แต่เพียงปรมัตถ์เดียว จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรับรู้อารมณ์ ส่วนเจตสิกต่างๆ ที่เกิดร่วมกับจิต ก็รู้อารมณ์เดียวกับจิต แต่มีลักษณะและหน้าที่ในการรู้อารมณ์ต่างกันไปตามลักษณะ และกิจการงานของเจตสิกแต่ละประเภท เพราะเหตุที่จิตแต่ละดวงที่เกิดขึ้นนั้น มีเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยต่างกันบ้าง เช่น จิตบางดวงมีสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอารมณ์ จิตบางดวงมีเสียงเป็นอารมณ์ จิตบางดวงทำกิจเห็น จิตบางดวงทำกิจได้ยิน เป็นต้น จิตบางดวงมีโลภเจตสิกเกิดร่วมด้วย จิตบางดวงมีโทสะเจตสิกเกิดร่วมด้วย ดังนี้เป็นต้น

เมื่อเวไนยสัตว์ฟังพระอภิธรรม ก็พิจารณาสภาพปรมัตถธรรมที่ปรากฏ ด้วยปัญญาที่ได้อบรมสะสมมาแล้วในอดีตถึงได้รู้ความจริงของปรมัตถธรรมในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ในครั้งพุทธกาล เมื่อพระบรมศาสนาดาทรงแสดงธรรมจบลง จึงมีผู้บรรลุมรรคนิพพานเป็นจำนวนมาก เพราะท่านเหล่านั้นฟังพระธรรมเข้าใจ และพิจารณารู้ความจริงของสภาพปรมัตถธรรม ที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เช่น เมื่อพระองค์ทรงเทศนาว่า จักขุวิญญาณ คือ จิตที่ทำกิจเห็นนั้นไม่เที่ยง ท่านเหล่านั้นก็มีสติสัมปชัญญะ รู้สภาพลักษณะของจิตในขณะที่กำลังเห็นนั้นได้ถูกต้อง ว่าเป็นสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะที่กำลังได้ยินท่านเหล่านั้นก็มีสติสัมปชัญญะรู้ลักษณะของจิตในขณะที่กำลังเห็น

---

[๗]Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http://th.wikipedia.org/wiki/ปรมัตถธรรม

[๘]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๖.

[๙]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (นนทบุรี : เอสอาร์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๗), หน้า ๒๗๘.

ได้ถูกต้อง ว่าเป็นสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะที่กำลังได้ยิน ท่านเหล่านั้นก็จะมีสติสัมปชัญญะรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่กำลังได้ยินนั้น เมื่อปัญญารู้แจ้งลักษณะไม่เที่ยง เกิดดับ เป็นทุกข์ ของปรมัตถธรรมที่ปรากฏในขณะนั้น แล้วก็ละคลายความยินดีเห็นผิด ที่ยึดติดปรมัตถธรรมเหล่านั้นเป็นตัวตน เที่ยง และเป็นสุข ฉะนั้น พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ และทรงเทศนาสั่งสอน ซึ่งได้รวบรวมบันทึกไว้เป็นพระไตรปิฎกนั้น เป็นเรื่องของสภาพธรรมทั้งปวง เมื่อศึกษาและเข้าใจปรมัตถธรรมแล้ว ก็ควรพิจารณาปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อรู้แจ้งลักษณะความจริงของ ปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏนั้น จึงจะละความสงสัยและความไม่รู้ ในสภาลักษณะของปรมัตถธรรมได้อย่างแท้จริง

การศึกษาเพื่อให้เข้าใจปรมัตถธรรม นั้น จะต้องพิจารณาถึงเหตุผลจึงจะเข้าใจได้แจ่มแจ้ง เช่น จะต้องรู้ว่าสภาพที่เห็นกับสภาพที่ได้ยินนั้นเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกัน เหมือนกันอย่างไร ถ้าไม่เหมือน ไม่เหมือนกันอย่างไร สภาพเห็นและสภาพได้ยินเป็นจิตปรมัตถ์ก็จริง แต่ไม่ใช่จิตเดียวกัน เพราะเหตุปัจจัยทำให้เกิดต่างกัน จิตเห็นนั้นต้องอาศัยสิ่งที่ปรากฏทางตากระทบกับจักขุปสาทเป็นปัจจัยจึงจะทำให้เกิดได้ ส่วนจิตได้ยินต้องอาศัยเสียงกระทบนั้น โสตปสาท เป็นปัจจัยจึงจะเกิดได้ จิตเห็นและจิตได้ยินมีกิจต่างกัน และเกิดจากปัจจัยต่างกัน

เรื่องเจตสิก คือ ธรรมที่เป็นไปทางจิต (เจตสิกกถา)

ถาม: ธรรมที่เป็นเจตสิก (เป็นไปทางจิต) ไม่มีใช่หรือไม่?

ตอบ : ใช่

ถาม: ธรรมบางอย่างที่ไปด้วยกัน เกิดร่วมกัน ระคนกัน เกิดขึ้นพร้อมกัน ดับพร้อมกัน มีวัตถุประสงค์เดียวกัน มีอารมณ์เดียวกันกับจิตมีอยู่มิใช่หรือ?

ตอบ : ใช่

ถาม: ถ้าอย่างนั้น ท่านก็ไม่ควรกล่าวว่า ธรรมที่เป็นเจตสิกไม่มี

(นิกายราชคิริกะ และ สิทธัตกะ มีความเห็นผิดข้อนี้ และข้อโต้แย้งก็ชัดเจนอยู่แล้วเช่นกัน)[๑๐]

๓.รูปเป็นสภาพไม่รู้ เช่น สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เป็นรูปธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

รูป เป็นธรรมะคำหนึ่งอย่างเช่นในคำว่า รูปธรรมนามธรรม แปลว่า สิ่งที่ชำรุดทรุดโทรม สิ่งที่แตกสลาย สิ่งที่แปรผันได้ หมายถึงรูปร่างที่มองเห็นได้ด้วยตา คือร่างกาย หรือตัวตนของตน สัตว์สิ่งของ อันเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ จัดเป็นขันธ์ ๕ (ดูเรื่องขันธ์)

รูป ใช่เป็นคำแสดงลักษณะหรือลักษณะนามของภิกษุสามเณร เช่น ภิกษุ ๓ รูป สามเณร ๕ รูป

รูป สมัยก่อนใช้เป็นคำแทนตัวเองของภิกษุสามเณรที่พูดกับคฤหัสถ์ เช่นเดียวกับคำว่า อาตมา, ฉัน เช่น “วันนี้รูปไปไม่ได้หรอกโยม รูปไม่ว่าง หมายความว่า อาตมาไปไม่ได้ ไม่ว่าง” นั่นเอง[๑๑]

คำว่า “รูป” นี้ เป็นปรมัตถ์โดยอ้อมโดยตรงได้แก่ ธาตุ ตั้งวิเคราะห์ว่า รุปฺปตีติ เท่ากับ รูปี ธรรมชาติใด ย่อมแตกสลาย เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อ รูป แปลว่า สภาพที่แตกสลาย คำว่า “สลาย” นั้น หมายเอา สันตติสลาย ลักษณะของรูป รุปฺปนลกฺขณำ รูปมีการแตกสลายเป็นลักษณะการแตกสลายนั้นมี ๒ อย่างคือ ๑.วฑฺฒน เจริญขึ้น และ ๒.หายน เสื่อมลง[๑๒]

ตัวเรานี้ มีทั้ง กาย และจิต ในทางโลกและทางวิทยาศาสตร์ กาย หมายถึง ตัว มักใช้กับร่างกาย ซึ่งมีการพัฒนาการไปตามแต่ละช่วงวัย และแต่ละช่วงวัยก็จะมีความแตกต่างกันไป กาย มีการสัมผัส และการับรู้ ความสุข ความเจ็บ โดยจิตเป็นตัวรับรู้สัมผัสนั้นๆ แต่ในทางธรรม กาย หมายถึง รูป ซึ่งไม่มีการรับรู้ผัสสะ หรือสัมผัสใดๆ ที่กระทบ เมื่อเป็นเช่นนี้เนืองๆ ย่อมเข้าสู่การดับ

---

[๑๐]กรมการศาสนา, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระอภิธรรม, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย ,๒๕๕๐), หน้า ๙๓.

[๑๑]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๘๒๖.

[๑๒]พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฑโฒ ภิกขุ), ปรมัตถธรรม ๔ (จิต เจตสิก รูป นิพพาน), (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙). หน้า ๑๓.

รูป หรือ รูปปรมัตถ์ เป็นสภาวธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ [ธรรมสังคณีปกรณ์ รูปกัณฑ์ ข้อ ๕๐๓] มีปัจจัยปรุงแต่ง จึงเกิดและดับไปเช่นเดียวกันกับจิตและเจตสิก

รูป ๒๘ ประเภท รูปเป็นปรมัตถธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้ รูปเป็นสังขตธรรม เป็นสภาพที่เกิดดับ จึงต้องมีปัจจัยปรุงแต่งให้รูปเกิดขึ้น อุปาทายรูปอาศัยมหาภูตรูป จึงเกิดขึ้นเป็นไปแต่ที่อุปาทายรูปและมหาภูตรูปจะเกิดขึ้นได้นั้นก็ต้องมีสมุฏฐาน คือ ธรรมที่ก่อตั้งให้รูปทั้งหมดนั้นเกิดขึ้น มิฉะนั้น รูปทั้งหมดก็เกิดขึ้นเป็นไปไม่ได้เลย สมุฏฐาน คือ ธรรมที่ก่อตั้งให้เกิดรูป มี ๔ สมุฏฐาน คือ กรรม ๑ จิต ๑ อุตุ ๑ อาหาร ๑

รูปที่เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน เรียกว่า กัมมชรูป
รูปที่เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน เรียกว่า จิตตชรูป
รูปที่เกิดจากอุตุเป็นสมุฏฐาน เรียกว่า อุตุชรูป
รูปที่เกิดจากอาหารเป็นสมุฏฐาน เรียกว่า อาหารชรูป[๑๓]

รูปปรมัตถ์มี ๒๘ รูป หรือ ๒๘ ประเภท และมีความหมายไม่มีเหมือนที่เข้าใจกันว่า โต๊ะเป็นรูปหนึ่งเก้าอี้เป็นรูปหนึ่ง หนังสือเป็นรูปหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น ในรูปปรมัตถ์ ๒๘ ประเภทนั้น มีรูปที่จิตรู้ได้ทางตา คือมองเห็นได้เพียงรูปเดียว คือ สิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ส่วนอีก ๒๗ รูปนั้น จิตเห็นไม่ได้ แต่รู้ได้ทางอื่นตามประเภทของรูปนั้นๆ เช่น เสียงรู้ได้ทางหู เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะเห็นจิตและเจตสิกด้วยตาไม่ได้ เช่นเดียวกับรูป ๒๗ รูปที่มองไม่เห็น แต่จิตและเจตสิกก็ไม่ใช่รูปปรมัตถ์ เพราะจิตและเจตสิกเป็นปรมัตถธรรมที่รู้อารมณ์ ส่วนรูปเป็นปรมัตถธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ รูปปรมัตถธรรม เป็นสังขารธรรม มีปัจจัยปรุงแต่งจึงเกิดขึ้น รูปๆ หนึ่งอาศัยรูปอื่นเกิดขึ้น ฉะนั้น จะมีรูปเกิดขึ้นเพียงรูปเดียวไม่ได้ต้องมีรูปที่เกิดพร้อมกัน และอาศัยกันเกิดขึ้นหลายรูปรวมกันเป็น ๑ กลุ่มเล็กๆ ซึ่งแยกออกจากกันไม่ได้เลย ภาษาบาลีเรียกว่า ๑ กลาป

รูปจึงเป็นสภาพธรรมที่เล็กละเอียดมาก เกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา รูปกลาปหนึ่งเกิดขึ้นจะดับไปเมื่อจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก เพราะจิตที่เห็น และจิตที่ได้ยินขณะนี้ ซึ่งปรากฏเสมือนว่าพร้อมกันนั้น ก็เกิดดับห่างไกลกันเกินกว่า ๑๗ ขณะจิต ฉะนั้น รูปทีเกิดพร้อมกับจิตที่เห็น ก็ดับไปก่อนที่จิตได้ยินจะเกิดขึ้น

รูปแต่ละรูปเล็กละเอียดมาก ซึ่งเมื่อแตกย่อยรูปที่เกิดดับรวมกันอยู่ออกจนละเอียดยิบ จนแยกต่อไปไม่ได้อีกแล้วนั้น ในกลุ่มของรูป (กลาปหนึ่ง)ที่เล็กที่สุดที่แยกอีกไม่ได้เลยนั้น ก็มีรูปรวมกันอย่างน้อยที่สุด ๘ รูป เรียกว่า อวินิพโภครูป คือ มหาภูตรูป (รูปที่เป็นใหญ่เป็นประธาน), ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน), อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ), เตโชธาตุ (ธาตุไฟ), วาโยธาตุ (ธาตุลม) และรูปที่เกิดร่วม มหาภูตรูปอีก ๔ รูปคือ วัณโณ (แสงสี), คันโธ (กลิ่น), รโส (รส), โอชา (อาหาร) รูป ๘ รูปนี้แยกกันไม่ได้เลย เป็นกลุ่มของรูปที่เล็กที่สุด ที่เกิดพร้อมกันและดับพร้อมกันอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะมีแต่ มหาภูตรูป ๔ โดยไม่มี อุปาทายรูป หรือ รูปที่อาศัย มหาภูตรูปเกิด

[๕๘๔] บรรดาสภาวธรรมที่เป็นอัพยากฤต เหล่านั้น รูปทั้งหมด เป็นไฉน
มหาภูตรูป ๔ และ รูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ นี้ เรียกว่า รูปทั้งหมด

รูปทั้งหมดไม่เป็นเหตุ ไม่มีผล วิปปยุตจากเหตุ มีปัจจัยปรุงแต่ง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เป็นรูป เป็นโลกิยะ เป็นอารมณ์ของอาสวะ เป็นอารมณ์ของสังโยชน์ เป็นอารมณ์ของคันถะ เป็นอารมณ์ของโอฆะ เป็นอารมณ์ของโยคะ เป็นอารมณ์ของนิวรณ์ เป็นอารมณ์ของปรามาส เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เป็นอารมณ์ของกิเลส เป็นอัพยากฤต รับรู้อารมณ์ไม่ได้ ไม่เป็นเจตสิก วิปปยุตจากจิต ไม่เป็นวิบาก และไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก กิเลสไม่ทำให้เศร้าหมอง แต่เป็นอารมณ์ของกิเลส ไม่ใช่มีทั้งวิตก และวิจาร ไม่ใช่ไม่มีวิตกมีเพียงวิจาร ไม่มีทั้งวิตกและวิจาร ไม่สหรคตด้วยปีติ ไม่สหรคตด้วยสุข ไม่สหรคตด้วยอุเบกขา ไม่ต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค และมรรคเบื้องบน ๓ ไม่มีเหตุต้องประหาณด้วยโสดาปัตติมรรค และมรรคเบื้องบน ๓ ไม่เป็นเหตุให้ถึงปฏิสนทิ จุติ และนิพพาน ไม่เป็นของเสขบุคคล และอเสขบุคคล เป็นปริตตะเป็น

---

[๑๓]สุจินต์ บริหารวนเขตต์, ปรมัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขป และภาคผนวก, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการเผยแผ่และศึกษาพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐๕.

กามาวจร ไม่เป็นรูปาวจร ไม่เป็นอรูปาวจร นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ ไม่ใช่ไม่นับเนื่องในวัฏฏทุกข์ เป็นของไม่แน่นอน ไม่เป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ เป็นธรรมที่เกิดขึ้น อันวิญญาณ ๖ รู้ได้ เป็นของไม่เที่ยง ถูกชราครอบงำ[๑๔]

๔.นิพพานนิพฺพายนฺติ สพฺพทุกฺขวฏฏสนฺตาปา เอตสฺมินฺติ นิพฺพานำ ความเร่าร้อนในวัฏฏะเพราะทุกข์ทั้งปวงย่อมดับไปในธรรมชาตินี้ เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินี้ ชื่อว่า นิพฺพาน

ในหนังสือคำวัด ของพระธรรมกิตติวงศ์ ได้กล่าวถึงนิพพานไว้ว่า

“นิพพาน” แปลว่า ความปราศจากกิเลสที่ร้อยรัด หมายถึง ความดับสนิทแห่งกิเลส และกองทุกข์ภาวะที่กิเลสหมดไปโดยไม่เกิดได้อีกเหมือนไฟที่สิ้นเชื้อแล้ว ผู้ถึงภาวะนี้เรียกว่า พระอรหันต์

นิพพาน ที่ใช้สำหรับพระสาวก แปลว่า ตาย เช่น สาวกนิพพาน สำหรับพระพุทธเจ้าใช้คำว่า ปรินิพพาน เช่น พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน

นิพพาน มี ๒ อย่างคือ สอุปาทิเสสนิพพาน คือ กิเลส ดับแต่เบญจขันธ์ยังเหลือ (ยังมีชีวิตอยู่) และ อนุปาทิเสสนิพพาน กิเลสดับและเบญจขันธ์ไม่เหลือ (นิพพานแล้ว)

นิพพาน มีคำที่ใช้แทนหลายคำ เช่น นิโรธโมกขธรรม วิราคะ วิมุตติ วิโมกข์ สันติวรบทอมตธรรม อมตบทอสังขตธรรม[๑๕]

ปรมัตถธรรมอีกประเภทหนึ่ง คือ นิพพานปรมัตถ์ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า นิพพาน เพราะออกจากตัณหา คือ วานะ [อรรถกถา ขุททกนิกาย ธาตุสูตร ข้อ ๒๒๒] นิพพานปรมัตถ์เป็นสภาพธรรมที่ดับทุกข์ จิต เจตสิก รูป เป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป การที่จะดับทุกข์ได้นั้น ตะต้องดับตัณหาเป็นสมุทัย เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นสมุทัยให้เกิดขันธ์ ซึ่งได้แก่ จิต เจตสิก รูป การที่จะดับตัณหาได้นั้นก็ด้วยการอบรมเจริญปัญญา จนรู้แจ้งชัดในลักษณะเกิดดับของจิต เจตสิก รูป แล้วละคลายความยินดียึดมั่นเห็นผิดในจิต เจตสิก รูป ได้ด้วย การรู้แจ้งนิพพานซึ่งเป็นสภาพธรรมที่ดับตัณหา ดับทุกข์ นิพพานจึงเป็นธรรมที่มีจริง เป็นปรมัตถธรรม เป็นสภาพที่รู้แจ้งได้

นิพพานตามมติพระพุทธศาสนา ถือมูลเหตุอันเกิดแต่สังขารเป็นต้นสาย นิพพานเป็นปลายสาย และปฏิเสธอัตตา แต่ยอมรับความเชื่อมถึงกันแห่งจุติในภพนี้ และปฏิสนธิจิตในภพหน้า ยอมรับการตกนรก ขึ้นสวรรค์ ถือเอากำเนิดเป็นมนุษย์ แต่การตกนรก หรือ ขึ้นสวรรค์นั้นมีที่สุด เช่น พระเทวทัต และพระเจ้า อชาตศัตรู เป็นตัวอย่าง กล่าวถึงความบริสุทธิ์ด้วยการบรรลุพระอรหัตผล โดยอาการอย่างเดียว แต่คัดค้านการค่อยให้บริสุทธิ์เอง เรียกว่า สังสารสุทธิ ต้องสำเร็จด้วยวิริยะกับปัญญา แต่ยอมรับว่าไม่สำเร็จโดยรวดเร็ว ไม่มีภพ เช่น ระยะการบำเพ็ญบารมี ของพระโพธิสัตว์เป็นตัวอย่าง

ยกย่องนิพพานเป็น ๒ คือ ๑.ยกย่องว่าเป็นธรรมไม่ตาย ได้ในคำว่า “อปฺปมาโท อมตปทำ” ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย (ธรรมบท อัปปมาทวรรค) ๒.ยกย่องว่าเป็นฐานไม่จุติ ได้ในคำว่า “เต ยนฺติ อจฺจุตำ น โสจเร” มุนีเหล่านั้นย่อมไปสู่สถานอันไม่จุติ ที่ไปแล้วไม่เศร้าโศก (ธรรมบท โกธวรรค)[๑๖]

นิพพานเป็นเรื่องของแก่นแท้ในมิติทางพลังงานของจิตวิญญาณมนุษย์ทุกๆ คน มิใช่เรื่องของ นาย นาง หรือ นางสาว และมิใช่เรื่องของพระ กับ ฆราวาส หรือ มิใช่เรื่องของใครบางคนที่หลงตนเองว่าอยู่เหนือผู้อื่นแต่อย่างใด แต่จะต้องรู้ และทำความเข้าใจให้ถ่องแท้เสียก่อนว่า สภาวะนิพพาน คือ อย่างไร?

ความดับนั้นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ๑.อนุปฺปชฺชนารหปกฺขปาปุณนำ การบรรลุถึงส่วนอันควรแก่การไม่เกิดอีก ๒. อุปฺปชฺชนารหปกฺขปาปุณนำ การบรรลุถึงส่วนอันควรแก่การเกิดอีก คำว่าดับในการวิเคราะห์นี้ หมายเอาข้อที่ ๑ คือ ดับแล้วไม่เกิดอีกต่อไป โดยมีลักษณะ สนฺติลกฺขณำ แปลว่า นิพพานมีความสงบเป็นลักษณะ พระนิพพานคือธรรมที่พ้นจาก

---

[๑๔]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๓๔ , (กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).๑๖๙-๑๗๐.

[๑๕]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๔๑๒.

[๑๖]อเนก ขำทอง, ธรรมศึกษาชั้นเอก ฉบับปรับปรุงใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๙.

โลก ที่ ภาษาบาลีกล่าวว่า “นิพฺพานํ ปน โลกุตฺตรสงฺขาตํ” คำว่า “ธรรม” ในที่นี้จำแนกออกเป็น ๒ อย่าง คือ ๑.สมมติธรรม ๒. ปรมัตถธรรม คือ

๑.สมมติธรรม ได้แก่ พระสูตร พระวินัย สมเด็จพระจอมไตรบรมศาสดา ทรงแสดงไว้ ๘ ประการคือ๑) หิโรตฺตปฺปทีปนตฺถ เพื่อแสดงหิริโอตตัปปะเป็นที่ตั้ง ๒) กมฺมสฺสกตาทีปนตฺถ เพื่อแสดงความที่สัตว์มีกรรมเป็นที่ตั้ง ๓) ปจฺจตฺตปุริสาการทีปนตฺถ เพื่อแสดงพฤติกรรมของสัตว์ในปัจจุบันเป็นที่ตั้ง ๔) อนนฺตริยทีปนตฺถ เพื่อแสดงอนันตริยกรรมเป็นที่ตั้ง๕) พฺรหฺมวิหารทีปนตฺถ เพื่อแสดงพรหมวิหาร ๔ เป็นที่ตั้ง ๖) ปุพฺเพนิวาสทีปนตฺถ เพื่อแสดงอดีตชาติของสัตว์เป็นที่ตั้ง ๗)ทกฺขิณวิสุทฺธทีปนตฺถ เพื่อแสดงผลอันเกิดจากผู้รับที่บริสุทธิ์เป็นที่ตั้ง ๘) โลกสมฺมติอปฺปหานตฺถ เพื่อแสดงการรับรองโลกิยโวหารเป็นที่ตั้ง

๒.ปรมัตถธรรม ได้แก่ พระอภิธรรม ซึ่งมีสภาวธรรมเป็นที่ตั้งปรมัตถธรรมนั้นนั้นมี ๒ คือ รูปธรรม นามธรรม ซึ่ง รูปธรรม ได้แก่ รูป ๒๘ นามธรรม ได้แก่ จิต เจตสิก นิพพาน

เหตุที่ทำให้เกิดรูปนาม มีดังนี้ ๑) จิต, เจตสิก มีวัตถุ อารมณ์ มรสิการ เป็นเหตุ ๒) รูป มีกรรม จิต อุตุ อาหาร เป็นต้น ๓) นิพพาน พ้นจากเหตุโดยประการทั้งปวง พ้นจากพันธ์โดยประการทั้งปวง เพราะพระนิพพานเป็นขันธวิมุต

ลักษณะแห่งนิพพาน ว่าโดยลักษณะ นิพพานคือ ความสงบจากรูปขันธ์ ๕ หรือ การสละคืนอุปธิทั้งปวง อุปธิ คือ สภาพที่ถูกกรรมกิเลส ถือครอง หมายถึงการยึดมั่นเบญจขันธ์ด้วยอำนาจของอุปาทานว่า เป็นของเรา หากผู้ไม่รู้ทันก่ออุปาทานว่า เป็นของเรา หากผู้ไม่รู้ทันก่ออุปธิอยู่อย่างนี้ ย่อมทุกข์บ่อยๆ อีกนัยหนึ่ง ลักษณะของนิพพานคือ ความสงบสังขารทั้งปวง เพราะธรรมดาแล้วทุกข์อย่างหนึ่งอย่างใดทั้งหมดย่อมเกิดขึ้นเพราะสังขารเป็นปัจจัย ทุกข์ก็ไม่เกิด เพราะความสงบแห่งสังขารทั้งมวล สัญญาทั้งหลายจึงดับ ความสิ้นทุกข์จึงมีด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุรู้ความสิ้นทุกข์นี้โดยถ่องแท้ บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นชอบ รู้ถึงอริยมรรคญาณ รู้โดยชอบแล้ว ครอบงำกิเลสเป็นเครื่องประกอบของมาได้แล้ว ย่อมไม่ไปสู่ภพใหม่

กิจของนิพพาน นิพพานเป็นธรรมชาติที่ไม่มีการดับ เพราะนิพพานไม่มีการเกิด การสิ้นราคะ โทสะ โมหะ คือ นิพพาน (นิพพานธาตุ) ส่วน ปัจจุปัฏฐานของนิพพาน หรือ เครื่องหมาย ของนิพพานนั้น ไม่มีนิมิตเครื่องหมายแต่นิพพานมีอยู่ในสภาพอสังขตะ ไม่มีอะไรตกแต่ง ไม่มีอะไรกระทำ นิพพานเป็นสิ่งที่ไม่ควรกล่าวว่าจะเกิดขึ้นแล้ว หรือยังไม่เกิด หรือจักต้องเกิด ไม่ควรกล่าวว่าเป็นอดีต หรือ อนาคต หรือ ปัจจุบัน นิพพานเป็นสิ่งที่รู้ด้วยใจ ไม่ใช่สิ่งที่รู้ด้วยอายตนะอื่น ดังนั้น นิพพานจึงไม่มีสิ่งปรุงแต่ง นิพพานเป็นอสังขตธรรม คือ ปัจจัยไม่กระทำแล้ว ไม่ปรุงแต่งแล้ว หรือ ธรรมที่ไม่ปรุงแต่ง นิพพานไม่ใช่จิต ไม่ใช่รูป แต่นิพพานมีอยู่โดยปรมัตถ์ นิพพานเป็นธรรมชาติที่พ้นจากปัจจัยต่างๆ

ลักษณะแห่งการเข้านิพพาน หรือ นิพพาน ๓ ได้แก่

๑.สุญญตนิพพาน คือ การเจริญวิปัสสนาญาณมาตามลำดับจนได้มรรคญาณด้วยอนัตตานุปัสนา มรรคญาณ หรือปัญญาในมรรคจิตเกิดขึ้นประหาณกิเลส และการเกิดขึ้นของมรรคจิตย่อมมีสุญญตนิพพานเป็นอารมณ์ เหมาะกับผู้หนักในปัญญา

๒.อนิมิตตนิพาน คือ การเจริญวิปัสสนาญาณมาตามลำดับจนได้มรรคญาณด้วยอนิจจานุปัสสนา มรรคญาณหรือปัญญาในมรรคจิตเกิดขึ้นประหาณกิเลส และการเกิดขึ้นของมรรคจิตย่อมมีอนิมิตตนิพพานเป็นอารมณ์ เหมาะกับผู้หนักในศีล

๓.อัปปณิหิตนิพพาน คือ การเจริญวิปัสสนาญาณมาตามลำดับจนได้มรรคญาณด้วยทุกขานุปัสสนา มรรคญาณหรือปัญญาในมรรคจิตเกิดขึ้นประหาณกิเลส และการเกิดขึ้นของมรรคจิตย่อมมีอัปปณิหิตนิพพานเป็นอารมณ์ เหมาะกับผู้หนักในสมาธิ[๑๗]

ทั้งนี้ อาจพูดสั้นๆ ให้เข้าใจง่ายๆ คือ มนุษย์ทุกคนต้องจัดการกับจิตหยาบของแต่ละคน เพื่อดับมันไปให้หมดสิ้นเสีย ไม่ให้หลงเหลือ โดยเฉพาะอารมณ์ขยะทั้งหลาย ซึ่งเราจะต้องจัดการให้มัน “นิพพาน” เสียตั้งแต่ตอนที่ตนยังเป็น

---

[๑๗]คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระอภิธรรมปิฎก, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

มนุษย์อยู่ เพราะจัดการมันได้ง่ายกว่าการไปสู่การเกิดในภพภูมิอื่นๆ ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่ง การดับแล้วไม่เกิดอีก ในด้านอารมณ์รู้สึกที่เป็นขยะของจิตหยาบนั้น คือ

๑.ดับการเกิดของอารมณ์ในกลุ่มของความโกรธได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว

๒.ดับการเกิดของอารมณ์ในกลุ่มของความโลภได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว

๓.ดับการเกิดของอารมณ์ในกลุ่มของความลุ่มหลงมัวเมา และงมงาย ได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว

๔.ดับการเกิดของอารมณ์ในกลุ่มของความสับสน สงสัย ได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว

๕.ดับการมีดีชั่วและการมีทุกข์สุข ได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว[๑๘]

การศึกษาปรมัตถธรรม หรือ พระอภิธรรม นั้น มีประโยชน์อย่างมากต่อผู้ศึกษา คือ เป็นการศึกษาให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเพราะพระอภิธรรมเกิดจากพระสัพพัญญุตญาณของพระพุทธองค์ และเป็นการศึกษาธรรมชาติการทำงานของร่างกาย และจิตใจซึ่งเป็นธรรมชาติที่อยู่ในตัวเรา และสัตว์ทั้งหลาย ทำให้เกิดความรู้เรื่องของ จิต (วิญญาณ) เจตสิก รูป รวมถึงกลไกการทำงานของกิเลส ทำให้เรามีความเข้าใจมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องปรมัตธรรม หรือสภาวธรรมอันจริงแท้ตามธรรมชาติ ทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เกิดขึ้นใหม่แล้วก็ดับไป เป็นเช่นนี้ไม่รู้จักสิ้น อันเป็นเหตุให้เกิดแนวทางในการดับที่ไม่มีการเกิดอีก นั่นคือ สภาวธรรมอันเป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา นั่นคือ นิพพาน เป็นธรรมชาติที่หลุดพ้นจากขันธ์ทั้ง ๕ แต่การที่จะเดินไปถึง นิพพานได้นั้น จำเป็นต้องเข้าใจคำสอน หลักธรรมต่างๆ ในการปฏิบัติ อันเป็นหนทางนำสู่นิพพาน นอกจากนี้การศึกษาปรมัตถธรรม จะเป็นเหตุที่ทำให้เราเข้าใจโลก และแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องภายใต้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้ ตลอดจนเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาในมีความยั่งยืน มั่นคง ต่อไปในอนาคต.

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระอภิธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๐.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระอภิธรรมปิฎก. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๑.

ปริญญา ตันสกุล. คัมภีร์นิพพาน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล. ๒๕๕๑.

พระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติวุฑฺโฒ ภิกขุ). ปรมัตถธรรม ๔ (จิต เจตสิก รูป นิพพาน). กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. ๒๕๕๙.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง. ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. นนทบุรี : เอสอาร์พริ้นติ้ง. ๒๕๕๗.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์.ปรมัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขป และภาคผนวก. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการเผยแผ่และ ศึกษาพระพุทธศาสนา. ๒๕๕๓.

อเนก ขำทอง. ธรรมศึกษาชั้นเอก ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๐.

Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http://www.tipitaka/tipitaka๑๐.htm

Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http://th.wikipedia.org/wiki/ปรมัตถธรรม

Retrieved October ๒๔, ๒๐๑๖,/form/http:// crs.mahidol.ac.th/crsblog/wp- content/uploads/๒๐๑๒/๐๑/Buddhsitphilo๐๖.doc

[๑๘]ปริญญา ตันสกุล, คัมภีร์นิพพาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล), ๒๕๕๑.

พระพุทธศาสนาแสงสว่างของชาวพุทธ

พระมหามนูญ จารุวณฺโณ
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหมอนไม้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “พระพุทธศาสนาแสงสว่างชาวพุทธ”นั้น ต้องการวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และสามารถทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในผืนแผ่นดินไทย

จากการศึกษาพบว่า มีหลักธรรมที่ชาวพุทธสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้นั้น มีหลักธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตดังนี้ ๑. มงคลสูตร หรือ มงคลชีวิต ที่ชาวพุทธสามารถนำไปฝึกปฏิบัติใช้ในชีวิตจริง เพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้นไป เพื่อให้เป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สามารถทำพระนิพพานให้แจ้งสร้างบารมีได้ให้ถึงที่สุดแห่งธรรม ๒. พรหมวิหาร ธรรมของพรหมหรือผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐ และบริสุทธิ์ ๓. สังคหวัตถุ หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคม สงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิ่มสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไปทำให้ระแล่นไปได้ตามที่ต้องการ ๔. ทิศ การปฏิบัติต่อบุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยอย่างเหมาะสม ๕. อิทธิบาทแนวทาง หรือคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จตามประสงค์ ๖.มรรค หนทางหรือวิธีปฏิบัติสำหรับดำเนินไปสู่ ความดับทุกข์ ในชีวิตประจำวัน ๗.สมาธิ อาการที่ทำจิตใจให้ว่างจากนิวรณ์ เป็นจิตที่อาจหาญ ควรแก่การงาน

หลักธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันที่พุทธศาสนิกทุกคนพึงปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตมีความสว่างทั้งทางโลกและทางธรรม แต่การที่จะกระทำการให้สัมฤทธิ์ผลนั้น สิ่งหนึ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม คือ การรักษาศีล ๕ เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติตนให้ไม่กระทำผิด และเบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ทุกคนสามารถใช้ชีวิตร่วมกันในโลกได้นี้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ พระพุทธศาสนา, แสงสว่าง

Abstract

This article on“ Buddhism and The Buddhist Light” will want to analyze the principles of Buddhism, Buddhist, that can be applied in everyday life, happiness and status can be a Buddhist to remain on land in Thailand.

The study found that there are principles that Buddhists can be applied in everyday life has it. With the appropriate principles to life as follows: ๑. the Mangalasutta, or sacred Buddhist life can be put to practical use in real life, to get rid of the greed, the end to be a person of pure realization of Nirvana can be made to provide symbolism has to reach the ultimate prom fair ๒.Holy abidings; sublime states of mind, or the person who is the big principle is priniciples for everyone is the principle that helps us to live Holy and glorious๓.Sangahavatthu. The main principles of the hearts, mind, restraint.,

how to make people love the master of social work, which is a coordinate decisions and curb the mind of people, a unique culture and live together with love and desire. Wedge-like carving the frozen car car body parts scattered. allows to ride. ๔. the direction of various types that we want associated with it appropriately. ๕. Iddhipada. Guidelines or morals lead to success, according to the purpose of the four noble truths. ๖.Atthangika-maggaAlong the way, or how to perform to the outage of the suffering in their daily lives, meditation.๗. SamadhiSymptoms that are available from the mind is a courageous Act gave mental niora task.

With the exception of the seven principles of the principles for practical everyday Buddhism satnik everyone practices. To make life both mundane and brightness but way to make achievement then. One of the important things that should not be overlooked is the five precepts because of their practices, not to commit crimes and persecution of others, so everyone can share in this world with happiness.

Key words.. Buddhism, Light

บทนำ

พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหนึ่งเดียวที่มีประชาชนชาวไทย นับถือ มากที่สุด ด้วยอารยธรรมทางด้านวัฒนธรรม และประเพณี ที่โดดเด่นและมีความชัดเจนตั้งแต่ สมัยสุโขทัย จึงทำให้มีพุทธศาสนิกชนชาวไทยยึดถือ และปฏิบัติตนภายใต้ครองธรรม มาหลายชั่วอายุคนจากรุ่นสู่รุ่น จนถึงปัจจุบัน

จากการเปิดเผยข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความเสรีในด้านการนับถือศาสนาต่างๆ ได้ตามความสมัครใจ โดยประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งก็ได้นับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นรากฐานของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีส่วนใหญ่ และเป็นเอกลักษณ์ของชาติในปัจจุบัน แม้ว่าไม่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้พุทธศาสนาประจำชาติก็ตาม สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า ประชากรไทยประมาณร้อยละ ๙๔ นับถือศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาท และประมาณร้อยละ ๕ นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยทางภาคใต้ตอนล่าง โดยร้อยละ ๙๙ ของมัสยิดในประเทศไทยเป็นนิกายสุหนี่ ส่วนมัสยิดนิกายชีอะมีเพียงร้อยละ ๑ สำหรับคนไทยที่นับสือถือศาสนาคริสต์มีประมาณ ๔ แสนกว่าคน คิดเป็นร้อยละ ๐.๗ ของจำนวนประชาชนทั่วประเทศ มีทั้งนิกายคาทอลิกโปรแตสแตนต์ และเซเวนเดย์ แอดเวนติสต์ ส่วนชาวซิกข์มีประมาณ ๗๐,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่อื่นๆ เช่น เชียงใหม่ นครราชสีมา พัทยา และภูเก็ต มีโบสถ์ซิกข์อยู่ทั้งหมด ๑๙ แห่งทั่วประเทศ ส่วนผู้นับถือศาสนาฮินดูมีถึงประมาณ ๑ หมื่นคน นอกจากนี้ก็ยังมีผู้นับถือศาสนาและลัทธิอื่นๆ เช่น เต๋า ขงจื้อ และยิว รวมทั้งชาวไทยภูเขาอีก ๙ เผ่า จำนวนประมาณ ๙๒๐,๐๐๐ คน ที่นับถือศาสนาแตกต่างกันไป[๑]

ความหมาย

พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าคือ ท่านผู้ตรัสรู้ หรือ ผู้รู้อย่างแจ่มแจ้ง) ซึ่งแนะนำให้ยกฐานะของมนุษยชาติขึ้นสู่ ความบริสุทธิ์ สะอาด (ด้วยศีล) ความสงบระงับ (ด้วยสมาธิ) และ ความเข้าใจแจ่มแจ้ง (ด้วยปัญญา)

[๑]Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://thai.tourismthailand.org/เกี่ยวกับประเทศไทย/ศาสนา

พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาที่พระพุทธเข้าทรงก่อตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก เพื่อความสุขของคนหมู่มาก และเพื่ออนุเคราะห์โลกบุคคลจากทุกสาขาความเป็นอยู่ อาจนำคำสอนไปประพฤติปฏิบัติได้ตามความสามารถและความพอใจของตน

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งการพิจารณาเหตุผลและการปฏิบัติเพื่อช่วยตัวเอง พึ่งตัวเอง และขยายความช่วยเหลือไปสู่ผู้อื่นด้วยความปรารถนาดี (เมตตา) และความคิดช่วยให้พ้นทุกข์ (กรุณา)[๒]

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

จากการบันทึกทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่า จริงๆ แล้ว พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖ สมัยเดียวกันกับประเทศลังกา ด้วยการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ๙ สาย โดยการอุปถัมป์ของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดียในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีดินแดนที่อยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า ๗ ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ญวนกัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของประเทศไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักรกวางมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดย พระโสณะ และพระอุตตระ พระเถระชาวอินเดีย เดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองตามยุคสมัยเรื่อยมาตั้งแต่สมัย ทวารวดี จนถึงรัชกาลที่ ๙ ซึ่งถือว่า เป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองไม่แพ้ยุคใดที่แล้วมา ทั้งนี้ต้องยอมรับว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์เป็นหลักชัยในการเสริมส่งปรับปรุงทุกๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรัชกาลที่ ๙ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๙ สืบมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๙ สืบต่อมา ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทรงเป็นศาสนูปถัมภก ทรงให้การอุปถัมภ์แก่ทุกศาสนา และทรงปกครองบ้านเมืองโดยสงบร่มเย็น ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๙ โดยมีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการศึกษา ประชาชนได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับ ได้มีการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษามากมาย มีการจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ ในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ พ.ศ.๒๔๙๐ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๓๒ ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๔๙๐ และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๙๐ เป็นต้น มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาของพระสงฆ์ได้มีการยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่น การยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และมีนโยบายจะเปิดระดับปริญญาเอกในอนาคต ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป และได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และ “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ปัจจุบันนี้ได้มีวิทยาเขตต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ พะเยา แพร่ ลำพูน นครสวรรค์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย นครปฐม นครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนการศึกษาด้านอื่น ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จนได้แพร่ขยายทั่วประเทศ

ด้านการเผยแผ่ ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทั้งในและต่างประเทศ ในประเทศไทยได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัด โดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้น ส่วนพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้สื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ ม.๑ ถึง ม.๖ พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่างๆ มีการประยุกต์การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การบรรยาย ปาฐกถา และเขียนหนังสืออธิบายพุทธธรรมมากขึ้น ทั้งภาษาไทย และ

---

[๒]Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://www.seameo.org/vl/Buddhist/budd๑.htm

ภาษาต่างประเทศ เช่น มีพระเถระนักปราชญ์ชาวไทยยุคนี้ ได้แก่ ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เป็นต้น ในต่างประเทศได้มีการสร้างวัดไทยในต่างประเทศหลายวัด เช่น วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการสร้างวัดไทยในประเทศตะวันตก คือ วัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จเปิดวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ นับเป็นวัดไทยวัดแรกในประเทศตะวันตก ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีการสร้างวัดแห่งแรกในสหรัฐอเมริกา ที่นครลอสแองเจลิส รัฐแคลิฟอเนีย ชื่อว่า วัดไทยลอสแองเจลิส ปัจจุบันวัดไทยในสหรัฐอเมริกา มีประมาณ ๑๕ วัด นอกจากนั้นได้มีองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ได้มีการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นประจำทุกปี เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตก ปัจจุบันชาวตะวันตกได้หันมาสนใจพุทธศาสนากันมากขึ้น และในปี พ.ศ.๒๕๐๘ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย (พ.ส.ล) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก

ด้านพิธีกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีต่างๆ ที่เป็นพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ ให้เป็นพิธีของรัฐบาล เรียกว่า รัฐพิธี โดยให้กรม กระทรวง เป็นผู้จัด จัดให้มีงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาช่วง วันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จแทนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเช่น วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑลซึ่งสร้างขึ้น เมื่อคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ

ด้านวรรณกรรม ได้มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมายมีปราชญ์ทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นหลายรูป จึงได้เกิดวรรณกรรมทั้งประเภทร้อยแก้ว และร้อยกรองมากมายหลายเล่ม เช่น พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์ ของท่านพุทธทาสภิกขุ หนังสือ พุทธธรรม ของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เป็นต้น[๓]

เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า ทั้ง ภาครัฐ และเอกชนล้วนดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล เช่น การจัดงานวันวิสาขบูชาโลก โดยประเทศไทยเราเป็นเจ้าภาพเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่คนทั่วโลกประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่ว่าคนไทยต่างชาติทำให้โลกได้รู้จักสนับสนุนบำรุงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับโลกต่อไป[๔]

จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

เป็นที่ทราบกันว่าหัวใจหลักของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน นิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สุดแห่งทุกข์ นิพพาน จึงเป็นธรรมชาติของจิตที่ผุดผ่อง มีความสมบูรณ์ทุกอย่าง ไม่พร่องและมีความบริสุทธิ์อย่างเต็มที่ จิตในสภาวะที่เป็นนิพพานจึงเป็นธาตุรู้ ธาตุรู้ คือ รู้ในสัจจะอย่างแท้จริง เป็นธาตุที่บริสุทธิ์ แยกเป็นอะไรอีกไม่ได้ เพราะไม่มีส่วนประกอบ จึงเรียกว่า อสังขธาตุ แปลว่า ธาตุที่ไม่มีอะไรปรุงแต่ง ไม่เหมือนกับธาตุใดๆ ในโลกนิพพานยังเป็นสภาพที่ถูกกำจัดด้วยเวลาและสถานที่ จึงเป็นการยากที่จะอธิบาย ว่า นิพพาน คืออะไร เพราะข้อจำกัดของภาษา พระพุทธเจ้าทรงอธิบายความมีอยู่จริงของนิพพานด้วยโวหารเชิงปฏิเสธ ดังในพระสูตรที่ ๑ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาสานัญจายตนะ วิญาณัญจายจตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ โลกนี้ โลกหน้า พระจันทร์ พระอาทิตย์ ทั้งสองย่อมไม่มี อายตนะนั้น ภิกษุทั้งหลาย เรายอมไม่

---

[๓]Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://dhammathai.org/Thailand:php

[๔]กรมศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, หน้า ๕๘-๕๙.

กล่าวถึงอายตนะนั้นว่า เป็นการมา เป็นการไป เป็นการตั้งอยู่ เป็นการจุติ เป็นการอุปติ อายตนะนั้นที่หาที่ตั้งอาศัยไม่ได้นี่แลเป็นที่สุดแห่งทุกข์”[๕]

พระพุทธศาสนา คือ แสงสว่างของชาวพุทธ

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความยาวนาน และรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนาได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐพิธีที่สำคัญๆ ของประเทศไทย และประชาชนก็ได้หันเข้ามาฝึกปฏิบัติธรรม เจริญศีลภาวนากันมากขึ้น กอปรกับในปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ เป็นต้นมา มติมหาเถรสมาคม โดยการนำของ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้จัดทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ และหน่วยงานรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นการดำเนินโครงการระยะยาว ตามแผน ๔ ปี คือตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบสันติ มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ จึงทำให้ประชาชน มีความตื่นตัวกันมากขึ้น ในการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ใน ศีล ๕ ซึ่งเป็นจุดเริ่มของการพัฒนา จิต สมาธิภาวนา ซึ่งเป็นผลดีต่อการฝึกตนตามหลักของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม ทำให้ประชาชนคนไทยมีการเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมมากขึ้น เป็นการลดปัญหาทางสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนนิยมนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนั้น มีดังนี้

๑. มงคลสูตร ๓๘ ประการ หรือ มงคลชีวิต หลักปฏิบัติมงคลของคนดี ได้แก่มงคลที่ ๑อย่าคบคนพาล เพราะคนพาลจะมีแต่ความเสื่อม, มงคลที่ ๒สมาคมด้วยบัณฑิต จะพบแต่ความเจริญในชีวิต, มงคลที่ ๓การบูชาบุคคลที่ควรบูชา เช่น บิดา มารดา เป็นบุคคลที่บุตรธิดาต้องเคารพ, มงคลที่ ๔การอยู่ในประเทศอัมสมควร หมายถึงประเทศที่เหมาะแก่การค้าขายทำไร่ไถนาเป็นต้น, มงคลที่ ๕เป็นผู้ที่เคยทำบุญมาก่อน คือ การกระทำความดี ผู้ได้สะสมความดีไว้ก่อนมามาก, มงคลที่ ๖ให้ตั้งตนไว้ชอบ ทั้ง กาย วาจา ใจ, มงคลที่ ๗ ความเป็นพหูสูต คือ เป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก ชีวิตจะก้าวหน้าเมื่อเราแสวงหาความรู้, มงคลที่ ๘ เชี่ยวชาญมีศิลปะวิชา, มงคลที่ ๙ เป็นผู้อยู่ในระเบียบวินัย, มงคลที่ ๑๐ เป็นผู้พูดด้วยวาจาสุภาษิต คือ กล่าวแต่วาจาอ่อนหวาน สมานสามัคคี และมีประโยชน์, มงคลที่ ๑๑ อุปัฏฐากมารดาบิดา คือบำรุงบิดามารดา ผู้ที่เลี้ยงดูบิดามารจะมีความรุ่งเรือง, มงคลที่ ๑๒ ให้สงเคราะห์บุตร ห้ามไม่ให้ทำชั่ว ให้กระทำแต่ความดีให้ศึกษาศิลปวิทยา เป็นต้น พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด, มงคลที่ ๑๓ สงเคราะห์ภรรยา ภรรยาต้องสงเคราะห์สามีด้วย ต้องสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน, มงคลที่ ๑๔ การทำงานไม่ให้คั่งค้าง เพราะการผัดวันประกันพรุ่ง เป็นสาเหตุแห่งความเสื่อม, มงคลที่ ๑๕ การให้ทาน, มงคลที่ ๑๖ ประพฤติธรรมทางกาย วาจา ใจ ธรรมที่ประพฤติดีย่อมนำความสุขมาให้, มงคลที่ ๑๗ การสงเคราะห์ญาติ ทั้งฝ่ายบิดา มารดา ในเวลาที่ควร, มงคลที่ ๑๘ ประกอบการงานที่ไม่มีโทษ คือ ประกอบการงานที่สุจริต, มงคลที่ ๑๙ การงดเว้นจากบาปทั้งปวง, มงคลที่ ๒๐ การงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา อันจักก่อให้เกิดโทษด้วยประการต่างๆ, มงคลที่ ๒๑ ไม่ประมาทในการประพฤติธรรม ต้องมีความรอบคอบ มีความระมัดระวัง ไม่เป็นตนลืมสติ เพราะความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย, มงคลที่ ๒๒ การรู้จักสัมมาคารวะ มีความเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่ล่วงเกิน, มงคลที่ ๒๓ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน, มงคลที่ ๒๔ มีความสันโดษ พอใจในสิ่งที่เรามีอยู่เป็นอยู่อย่างเหมาะสมตามฐานะ มักน้อย, มงคลที่ ๒๕ มีความกตัญญู รูปอุปการะที่ท่านทำให้ เช่น บิดามารดา ครูบาอาจารย์ เป็นต้น เพราะเป็นเครื่องหมายของคนดี, มงคลที่ ๒๖ การฟังธรรมตามกาล เช่น วันพระ เป็นต้น, มงคลที่ ๒๗ ขันติ เป็นผู้มีความอดทน ต่อความลำบาก ต่อทุกขเวทนา ต่ออำนาจของกิเลส เป็นต้น, มงคลที่ ๒๘ เป็นผู้มีความสงบเสงี่ยม, มงคลที่ ๒๙ การได้เห็นสมณะ ผู้มีความสงบ ทั้งที่ด้วยตา ด้วยใจ ด้วยปัญญา, มงคลที่ ๓๐ การสนทนาธรรมตามกาล พูดแต่เรื่องที่ดี ทำให้ได้แง่คิดใหม่ๆ, มงคลที่ ๓๑ การบำเพ็ญตบะ มีความเพียรเผากิเลสให้เบาบางลงไป, มงคลที่ ๓๒ การประพฤติเรื่องพรหมจรรย์, มงคลที่ ๓๓ การเห็นแจ้งในอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค, มงคลที่ ๓๔

---

[๕]คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศาสนาทั่วไป, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๖.

การทำนิพพานให้แจ้ง เป็นความดับสนิทแห่งกิเลส และกองทุกข์ทั้งปวง, มงคลที่ ๓๕ คือ เรื่องราวที่มีอยู่ประจำโลก ได้แก่ การได้ลาภ เสื่อมลาภ การได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์, มงคลที่ ๓๖ ความเป็นผู้มีจิตไม่เศร้าโศก , มงคลที่ ๓๗ ความไม่มีกิเลสในใจ, มงคลที่ ๓๘ เป็นผู้มีจิตเกษม คือ มีจิตใจที่ปราศจากเครื่องร้อยรัด มีจิตสงบจากสิ่งผูกมัดโดยประการทั้งปวง[๖]

๒.พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐ และบริสุทธิ์[๗]

พรหมวิหาร (อ่านว่า พรมมะวิหาน) แปลว่า ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมของผู้ประเสริฐ, ธรรมของผู้ใหญ่

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นหลักธรรมประจำใจของผู้ใหญ่, ธรรมที่ผู้ใหญ่พึงประพฤติ เป็นธรรมที่เกิดในใจ เป็นธรรมที่กระตุ้นให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน[๘]

คุณธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ หรือประจำใจของผู้ใหญ่ ชื่อว่า พรหมวิหาร ประกอบด้วย

- เมตตา ได้แก่ ความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ ที่เว้นจากราคะ ความกำหนัดยินดี โดยเนื้อความได้แก่ ปรารถนาความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น
- กรุณา โดยพยัญชนะ ได้แก่ ความหวั่นใจ เมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์มีร้อน โดยอรรถได้แก่ความปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนของเขาเท่าที่จะช่วยได้
- มุทิตา โดยพยัญชนะ ได้แก่ ความชื่นบาน โดยอรรถ ได้แก่ ความพลอยยินดีด้วย ในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ที่เรียกว่า มุทิตาจิต
- อุเบกขา โดยพยัญชนะ ได้แก่ ความวางเฉย โดยอรรถ ได้แก่ ความวางตนเป็นกลาง ในเมื่อจะแผ่เมตตากรุณาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจรเป็นตัวอย่าง หรือ ในเมื่อจะพลอยยินดีด้วยสมบัติของอีกฝ่ายหนึ่ง จำจะยินดีด้วยวิบัติของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น สองฝ่ายเป็นความกัน จะพลอยยินดีด้วยฝ่ายชนะ ก็จะจำยินดีด้วยความแพ้ของอีกฝ่าย

ธรรม ๔ ประการนี้ ที่แผ่ไปโดยเจาะจงบุคคล ยังกำจัดมุ่งเอาหมู่นั้นหมู่นี้ จัดเป็นพรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมโดยอธิบายความว่า พรหมโดยอุบัติก็ดี พรหมโดยสมมติ คือ ผู้ใหญ่ก็ดีย่อมอยู่ด้วยธรรมเหล่านี้ มีธรรมเหล่านี้ประจำใจ

ผู้ใหญ่ควรมีธรรม ๔ อย่างนี้ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อยู่ในใจตน[๙]

๓. สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน

สังคหวัตถุ หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคม สงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิ่มสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไปทำให้ระแล่นไปได้ตามที่ต้องการ[๑๐]

สังคหวัตถุ ๔ หรือ หลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีดังนี้

---

[๖]พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ), ๓๘ มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา).

[๗]Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://www.learntripitaka.com/scuple/prom๔.html

[๘]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๖๓๔.

[๙]ส.รัตนรัตติ, นวโกวาท ฉบับจำแนกแจกแจงธรรม หลักธรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา ๒๕๕๒), หน้า ๘๙-๙๒.

[๑๐]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๓๙.

○ ทาน การให้ปันสิ่งของที่ควรให้แก่ผู้ที่ควรให้ เช่น ถวายจตุปัจจัยแก่ภิกษุสามเณร ให้ปันแก่คนยากจนอนาถา เป็นต้น

○ ปิยวาจา การพูดจาปราศรัยด้วยถ้อยคำ และสำเนียงน่ารัก อ่อนหวาน ไพเราะ เป็นที่ดูดดื่ม จับใจ ปราศจากวจีทุจริต

○ อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ฉลาดในการทำประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือด้วยกายและแนะนำด้วยวาจา เป็นต้น

○ สมานัตตตา วางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน วางตนเสมอต้นเสมอปลายในที่นั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ

คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นไว้ได้ โดย กล่าวย่อๆ พอจำได้ง่ายดังนี้ โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ชุมชน วางตนเหมาะสม[๑๑]

๔.ทิศ ๖

สมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ที่วัดเวฬุวันใกล้เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เช้าวันหนึ่งพระองค์เสด็จออกจากวัดเพื่อเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ทรงพบชายหนุ่มคนหนึ่ง ชื่อ สิงคาลกะ มีผมและผ้าเปียกชุ่ม กำลังไหว้ทิศทั้งหลายอยู่ในระหว่างทาง จึงตรัสถามว่า “เธอ นมัสการทิศทำไม”

ชายหนุ่มกราบทูลว่า “ก่อนบิดาตาย ได้สั่งให้ไหว้ทิศ เมื่อเคารพบิดาจึงต้องทำตามคำสั่ง”

พระพุทธองค์จึงตรัสรู้ว่า “ในวินัยของผู้เจริญแล้ว เขาไม่นมัสการทิศกันอย่างนั้นนะ มานพ”

“เขานมัสการกันอย่างไร พระเจ้าข้า” สิงคาลกมานพ ทูลถาม

พระพุทธองค์จึงทรงแสดงธรรมสำหรับชำระล้างจิตใจ แทนการรดน้ำว่า “อริยสาวก ละกรรมกิเลส ๔ อคติ ๔ อบายมุข ๖ ตายแล้วย่อมไปสู่สุคติโลกสวรรค์” ดังนี้แล้วจึงตรัส ถึงหน้าที่ของบุคคลจะพึงปฏิบัติต่อกันโดยลำดับ

ในที่สุด สิงคาลกมานพชื่นชมยินดี แสดงตนเป็นอุบาสก ถึง พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะแต่นั้นมา

○ ทิศเบื้องหน้าคือ มารดาบิดา

ก.หน้าที่มารดาบิดาพึงอนุเคราะห์บุตร ๕ ประการ คือ ๑.ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว, ๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี, ๓.ให้ศึกษาศิลปวิทยา, ๔.หาภรรยาที่สมควรให้, ๕.มอบทรัพย์ให้ในสมัย

ข.หน้าที่บุตรพึงบำรุงมารดาบิดา ๕ ประการ คือ ๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราเลี้ยงท่านตอบ, ๒.ช่วยทำกิจของท่าน, ๓.ดำรงค์วงศ์สกุล, ๔. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับมรดก, ๕.เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

○ ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์

ก.อาจารย์พึงอนุเคราะห์ศิษย์ ๕ ประการ คือ ๑.แนะนำดี, ๒.ให้เรียนดี, ๓.บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง, ๔.ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง, ๕.ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

ข.ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ ๕ ประการ คือ ๑.ลุกขึ้นรับ (แสดงความอาลัย), ๒.เข้าไปยืนรับใช้, ๓.เชื่อฟัง (อยู่ในโอวาท), ๔.อุปัฏฐาก (การปรนนิบัติบำรุง), ๕.เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

○ ทิศเบื้องหลัง บุตรภรรยา

ก.สามีพึงบำรุงภรรยา ๕ ประการ คือ ๑.ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา, ๒.ไม่ดูหมิ่น, ๓.ไม่ประพฤตินอกใจ, ๔.มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้, ๕.ให้เครื่องแต่งตัว

ข.ภรรยาพึงอนุเคราะห์สามี ๕ ประการ คือ ๑.จัดการงานดี, ๒.สงเคราะห์คนข้างเคียงผัวดี, ๓.ไม่ประพฤตินอกใจผัว, ๔.รักษาทรัพย์ที่ผัวหามาได้, ๕.ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

○ ทิศเบื้องซ้ายคือ มิตรอำมาตย์

---

[๑๑] ส.รัตนรัตติ, นวโกวาท ฉบับจำแนกแจกแจงธรรม หลักธรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา ๒๕๕๒), หน้า ๒๖๗-๒๖๙.

ก.หน้าที่มิตรพึงบำรุงมิตร ๕ ประการ คือ ๑.ให้ปัน, ๒.เจรจาคำไพเราะ, ๓.ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์, ๔.เป็นผู้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย, ๕.ไม่แกล้งกล่าวให้คลาดจากความจริง

ข.มิตรพึงอนุเคราะห์มิตร ๕ ประการ คือ ๑.รักษาเพื่อนผู้ประมาทแล้ว, ๒.รักษาทรัพย์ของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว, ๓.เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งได้, ๔.ไม่ละทิ้งในยามวิบัติอันตราย, ๕.นับถือตลอดถึงวงศ์ของเพื่อน

- ทิศเบื้องต่ำทาสกรรมกร

ก.นายพึงบำรุงบ่าวไพร่ ๕ ประการ คือ ๑.จัดงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง (กำลังกาย ความรู้ความสามารถ สติปัญญา), ๒.ให้อาหารและรางวัล, ๓.รักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้, ๔.แจกของแปลกประหลาดให้กินบ้าง (มีอาหาร หรือ ของอร่อยแปลกๆ ก็แจกให้กินบ้าง), ๕.ปล่อยในสมัย (ให้พักผ่อนเที่ยวเตร่บ้าง เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันตรุษ สงกรานต์)

ข.บ่าวไพร่ (หรือลูกจ้าง) พึงอนุเคราะห์นาย (นายจ้าง) ๕ ประการ คือ ๑.ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย, ๒.เลิกงานทีหลังนาย, ๓.ถือเอาแต่ของที่นายให้, ๔.ทำงานให้ดีขึ้น, ๕.นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่นั้นๆ (ไม่นินทานาย)

- ทิศเบื้องสูงสมณพราหมณ์ (พระสงฆ์ สามเณร หรือ พระมหากษัตริย์)

ก.กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ ๕ ประการ คือ ๑.ทำอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา, ๒.พูดอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา, ๓.คิดอะไรๆ ประกอบด้วยเมตตา, ๔.เป็นผู้ไม่ปิดประตู คือ มิให้ห้ามให้เข้าบ้านเรือน, ๕.ให้อามิสถาน (คือ ถวายปัจจัย ๔)

ข.สมณพราหมณ์พึงอนุเคราะห์กุลบุตร ๖ ประการ คือ ๑.ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว(บาปทุจริต), ๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี (บุญสุจริต), ๓.อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม, ๔.ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง, ๕.ทำสิ่งที่เคยฟังให้แจ่มแจ้ง, ๖.บอกทางสวรรค์ให้ (ชี้ทางเจริญให้)

๕.อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท คือ แนวทางหรือทางให้ถึงความสำเร็จ[๑๒]

คุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จตามประสงค์, อุบายให้ถึงความสำเร็จในกิจการงานต่างๆ เรียกว่า อิทธิบาท (อิทธิ + บาท)

- ความพอใจรักใคร่ในอันจะทำความดี ชื่อ ฉันทะ

ความพอใจรักใคร่ในการศึกษาศิลปวิทยา ในการประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิต ในหน้าที่การงานของตน หรือในการละบาปอกุศล เป็นต้น สงเคราะห์เข้าฉันทะนี้ด้วย

- ความเพียรพยายามทำความดีด้วยความกล้าหาญ ชื่อ วิริยะ

ความอุตสาหะบากบั่นในการศึกษาศิลปวิทยาก็ดี ในการละบาปสร้างบุญ ด้วยความกล้าหาญไม่กลัวความยากลำบาก จัดเป็นวิริยะเช่นกัน

- การเอาใจฝักใฝ่สนใจในความดีด้วยความมั่นใจ ไม่ทอดธุระ ชื่อ จิตตะ

การเอาใจใส่ในการศึกษาศิลปวิทยาในหน้าที่การงานของตน ในธรรมวินัยที่พึงศึกษาปฏิบัติ ก็สงเคราะห์เข้าในจิตตะนี้

- การพิจารณาไตร่ตรองในสิ่งนั้นด้วยปัญญา ชื่อ วิมังสา

ความตริตรองพิจารณาค้นคว้าเหตุผลในศิลปวิทยาที่ศึกษาในการประกอบอาชีพ ในหน้าที่การงาน ในธรรมวินัย เพื่อความรู้และความก้าวหน้า ก็สงเคราะห์เข้าในวิมังสานี้

---

[๑๒]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๗๑.

ธรรม ๔ ประการนี้ ซึ่งมีฉันทะเป็นข้อต้น ติดตามด้วยวิริยะ จิตตะ วิมังสา เมื่อบุคคลประพฤติให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จสมปรารถนาเป็นแน่แท้[๑๓]

๖. มรรค ๘

มรรค แปลว่า ทาง ทางดำเนิน วิธี, วิถีทาง

มรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติหรือแนววิธีสำหรับปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น คือ อริยมรรค อัฏฐังคิกมรรค มัชฌิมาปฏิปทา ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา[๑๔]

มรรค คือ ทางหรือวิธีดับทุกข์ ได้แก่การดำเนินชีวิตให้พ้นทุกข์ได้ เป็นธรรมะที่ต้องนำมาปฏิบัติ จึงจะได้ผล[๑๕]

มรรค หมายถึง หนทางหรือวิธีปฏิบัติสำหรับดำเนินไปสู่ ความดับทุกข์ เป็นหนทางที่ทำให้ผู้ดำเนินการเป็นพระอริยบุคคล มี ๘ อย่าง คือ

๑.สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้อง ปัญญาอันเห็นแจ้งในอริยสัจ คือ เห็นทุกข์ เห็นสมุทัย เห็นนิโรธ เห็นมรรค

๒.สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริ อันถูกต้อง ได้แก่ ความดำริในอันออกจากกาม, ในอันไม่พยาบาท, ในอันไม่เบียดเบียน

๓. สัมมาวาจา หมายถึง วาจาที่ถูกต้อง ได้แก่ การพูดจาที่เว้นจากวจีทุจริต ๔ คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

๔.สัมมากัมมันตะ หมายถึง การงานที่ถูกต้อง ได้แก่การงานที่เว้นจากกายทุจริต ๓ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

๕.สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง ได้แก่ เว้นจากการเลี้ยงชีวิตที่มีโทษทั้ง ๒ ฝ่าย คือ โทษทางโลก และโทษทางพระราชบัญญัติ รู้ประมาณในการแสวงหา การรับ และการบริโภค

๖.สัมมาวายามะ หมายถึง ความเพียรที่ถูกต้อง ได้แก่ ความเพียรใน ปธาน ๔ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรให้กุศลเกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

๗.สัมมาสติ หมายถึง ความระลึกที่ถูกต้อง ได้แก่ ความระลึกได้ในสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม

๘.สัมมาสมาธิ หมายถึง ความตั้งใจที่ถูกต้อง ได้แก่ ความตั้งใจมั่นในการเจริญฌาน ๔ คือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

ธรรม ๘ ประการนี้ เป็นทางอันยอดคือ เป็นยอดแห่งสังขตธรรม เป็นสะพานที่จะส่งผู้ข้ามจากแดนของสังขตธรรม ไปสู่แดนของอสังขตธรรม และเป็นสามัคคีธรรมต่างสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำให้มีกำลังมาก สามารถให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความดับทุกข์ หรือ ความบริสุทธิ์ แห่งทัสสนะ คือ วิสุทธิ ๗ ได้[๑๖]

๗.สมาธิ ๒

สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งจิต หมายถึง อาการที่ทำจิตใจให้ว่างจากนิวรณ์ เป็นจิตที่อาจหาญ ควรแก่การงาน เพราะเป็นการรวบรวมความคิดของใจให้ตรงดิ่งไปในทิศทางเดียวกัน ๒ อย่างคือ

---

[๑๓]ส.รัตนรัตติ, นวโกวาท ฉบับจำแนกแจกแจงธรรม หลักธรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธ, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา ๒๕๕๒), หน้า ๗๑-๗๔.

[๑๔]พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘), หน้า ๗๔๘.

[๑๕]สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์, หัวใจพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร :ชมรมเด็ก ๒๕๔๓), หน้า ๕๕-๕๖

[๑๖]คณาจารย์เลี่ยงเชียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักธรรมชั้นเอก รวมทุกวิชา, (กรุงเทพมหานคร : เลี่ยงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๖๒-๖๓.

๑.อุปจารสมาธิ สมาธิเป็นแต่เฉียดๆ คือ สมาธิที่เกือบจะแน่วแน่ สามารถระงับนิวรณ์ได้ องค์ฌานก็เริ่มเกิดขึ้น เพียงแต่ว่าฌานในขั้นนี้ยังไม่มีกำลังมากพอ เพราะจิตยังไม่สนิทแบบแน่นในอารมณ์ หากรักษาจิตให้มั่นคงในอารมณ์ไว้ไม่ได้ สมาธิก็เสื่อมลง จึงจัดเป็นสมาธิอย่างต่ำ มีแก่สามัญชนทั่วไป

๒.อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่ คือ สภาวะจิตของบุคคลผู้บำเพ็ญสมถกัมมัฏฐาน จนจิตแนบแน่นมั่นคงอยู่ในอารมณ์กัมมัฏฐาน ไม่ได้ฟุ้งซ่านไปที่อื่น ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวที่เรียกว่า “เอกัคคตาจิต” สมาธิขั้นนี้เป็นขั้นสูงสุดซึ่งมีอยู่ในองค์ฌานทั้งหลาย จัดเป็นสมาธิชั้นสูง มีเฉพาะผู้ที่บำเพ็ญสมาธิจนได้รูปฌาณ ๔

การทำจิตใจให้เป็นสมาธิ โดยวิธีเจริญสมถกัมมัฏฐานนี้ ต้องมีอารมณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ในที่นี้ท่านแสดงหัวใจสมถกัมมัฏฐาน ๕ อย่าง อันเป็นคู่ปรับของนิวรณ์ ๕ เพื่อเป็นอุบายวิธีเจริญสมาธิ[๑๗]

หลักธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ เป็นหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันที่พุทธศาสนิกทุกคนพึงปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตมีความสว่างทั้งทางโลกและทางธรรม แต่การที่จะกระทำการให้สัมฤทธิ์ผลนั้น สิ่งหนึ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม คือ การรักษาศีล ๕ เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติตนให้ไม่กระทำผิด และเบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ทุกคนสามารถใช้ชีวิตร่วมกันในโลกได้นี้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบัน มีวัด และสำนักปฏิบัติธรรม เกิดขึ้นในประเทศไทยมากมาย ทั้งในส่วนของมหานิกาย และ ธรรมยุต ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้คนไทยส่วนมากให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา และหมั่นฝึกฝนตนเองภายใต้คำสอนของพระบรมศาสดา พระสมณโคดม พระพุทธเจ้า ซึ่งหลักธรรมทั้งหมดที่พระองค์ได้ตรัสสอนนั้น เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่สำคัญที่ทำให้เราทุกคนสามารถดำเนินชีวิตไปในความถูกต้อง และเป็นวิถีแห่งหนทางความสงบ ของจิต สามารถพัฒนาตนให้มีสติรู้ อยู่เนืองๆ ในทุกวินาทีของการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข.

เอกสารอ้างอิง

กรมศาสนา. ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ศาสนาทั่วไป. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ประวัติพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๐.

คณาจารย์เลี่ยงเชียง. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักธรรมชั้นเอก รวมทุกวิชา. กรุงเทพมหานคร: เลี่ยงเชียง.๒๕๔๗.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. (กรุงเทพฯ:เลี่ยงเชียง ๒๕๔๘.

พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ). ๓๘ มงคลชีวิต.กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

ส.รัตนรัตติ. นวโกวาท ฉบับจำแนกแจกแจงธรรม หลักธรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธ. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา,๒๕๕๒.

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. หัวใจพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :ชมรมเด็ก. ๒๕๔๓.

Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://dhammathai.org/Thailand:php

Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://www.learntripitaka.com/scuple/prom๔.html

Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://www.seameo.org/vl/Buddhist/budd๑.htm

Retrieved October ๑๗, ๒๐๑๖,/form/http://thai.tourismthailand.org/เกี่ยวกับประเทศไทย/ศาสนา

---

[๑๗]คณาจารย์เลี่ยงเชียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักธรรมชั้นเอก รวมทุกวิชา, (กรุงเทพมหานคร : เลี่ยงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๙.

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

พระครูวีรศาสน์ประดิษฐ์ ฐานวีโร
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหมอนไม้ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

สังคมเราอยู่ในยุคสภาพสถานการณ์ที่มีแต่ความเอารัดเอาเปรียบและอยู่ในยุคโลกโซเชียลในปัจจุบันในสังคมจึงต้องการบุคคลที่เป็นนักบริหารที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์ สุจริต ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนาและได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัฒน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลายๆ ด้าน ๑. วิกฤติการเมือง ๒. วิกฤติด้านเศรษฐกิจ ๓. วิกฤติด้านสังคม๔. วิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาทางการเมือง

๑พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงอธิปไตย ไว้ถึง ๓ แบบ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย โดยประการหลัง ธรรมาธิปไตยปกครองโดยเน้นธรรมะเป็นใหญ่ ให้ผู้นำมีธรรมะ (มุขบุรุษที่ดี) และประชาชนมีธรรมะ (สัมมาชน) พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๒๐หน้า ๑๘๖, เล่ม ๑๑ หน้า ๒๓๑

๒พระพุทธศาสนา เน้นเสรีภาพทางจิต เป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน มีสิทธิพิจารณาคัดเลือกผู้นำ มีสิทธิในด้านต่างอันไม่ก่อความเดือดร้อนสู่ตนเองและผู้อื่น

๓พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความพอดีในการปฏิบัติตน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญา ในการดำเนินตามอริยสัจ ๔ นักการเมืองควรนำไปปรับใช้ตามเหตุสถานการณ์นั้นๆ

๔พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความสุจริต ในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลา รู้หน้าที่ของตน

ปัญหาความยัดแย้งทางการเมือง ความยัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งนั้นอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหานี้ ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้ว นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหาร นักปกครองซึ่งพระพุทธองค์ได้แสดงว่า เป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหารปรากฏในพระคัมภีร์ศาสนาหลายแห่งด้วยกัน แต่ในที่นี้จะขอนำมากล่าวเฉพาะที่ท่านได้แสดงไว้ใน อรรถกถาอัฏฐกนิบาตอังคุตตรนิกาย มีใจความว่าผู้ปกครองหรือนักบริหารนั้นจะต้องทำนุบำรุงประชาราษฎร์ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่าราชสังคหวัตถุ ๕ ประการผู้บริหารหรือนักปกครองที่ดีนั้น เมื่อปฏิบัติหน้าที่พึงเว้นความลำเอียง (อคติ) หรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการหลักของการพออยู่พอกินในพระพุทธศาสนาบางท่านเรียกว่าหัวใจเศรษฐี (อุ.อา.กะ.สะ.)พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคม

คำสำคัญ : หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, การประยุกต์ใช้

Abstract

Situation of our society nowadays is full of selfishness and we are living in a socialized world. Therefore, now, our society is in need of an administrator who process of knowledge and honesty.

Thailand is one of the countries embracing Buddhism and was lengthily shaped by Buddha's teaching as we can see the connection in Thai way of life, from birth to death. But when we are entered in the age where everything is connected: mass communication, economy, politics and culture. This is an important reason which lead Thai society to globalization world and bringing Thailand into crisis in every dimensions ๑. Political crisis ๒. Economy crisis ๓. Social crisis and ๔. Environment crisis.

Buddhism and politic solution

๑. In Buddhism, we can see ๓ types of sovereignty which are supremacy of self, supremacy of Dharma and supremacy of the world or public opinion. The supremacy of Dharma is a ruling system by applying Dharma means to have leader with Dharma (Good ruler) and the people with Dharma (Good people). From Sutta Pitaka Vol.๒๐ Page ๑๘๖ and Vol. ๑๑Page๒๓๑

๒. Buddhism gives importance to freedom of spirit and Buddhism is the first religion which support in human rights, right of selecting leader and right to do anything without putting yourself or others into trouble.

๓. Buddhism teach us to be sufficient in terms of practice and solving problems with wisdom. Four Noble Truths approach should be applied by the politicians in different situations.

๔. Buddhism teach us about the good faith in self conduct in terms of self responsibility in timely, in right place manner and know your role.

Political conflict is one of social issue. The root cause of this problem can be different such as conflict of interest, conflict in ideas, lack of definite political ideology etc. To solve this problem, according to Buddhism point of view, the politician must have Dharma for administrator. As Buddha's teaching mentioned about qualification of ruler or administrator can be found in many books but here I would like to discuss about the one that is in Atthakatha, Atthakanibat, Aungkuttranikay said that ruler or administrator must nourish their people with Dharma of ๕ruler's bases of sympathy. Good administrator or ruler, will perform his duty without unfairness (bias) or behavior deviated from ๔ Dharma of sufficient living in Buddhism or some might known as Heart of the rich man (Uo.Ar.Ka.Sa.). Buddhism and solution for social problem.

Keyword : Buddhism dharma,Application

บทนำ

สังคมเราอยู่ในยุคสภาพสถานการณ์ที่มีแต่ความเอารัดเอาเปรียบและอยู่ในยุคโลกโซเชียลในปัจจุบันในสังคมจึงต้องการบุคคลที่เป็นนักบริหารที่มีความรู้ ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นอย่างมาก ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกมุ่งมั่นในการเสริมสร้างคุณงามความดี มีความรับผิดชอบ ที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์วัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ อีกทั้งรวมไปถึงทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความปรองดองสมานฉันท์ เกิดขึ้นในองค์กร จึงต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาชี้นำทางในการประยุกต์เข้ากับบริหารตนเองและบริหารบุคคลในองค์กร

ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัฒน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลายๆ ด้าน ดังต่อไปนี้คือ

๑. วิกฤติการเมือง
๒. วิกฤติด้านเศรษฐกิจ
๓. วิกฤติด้านสังคม
๔. วิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม

วิกฤติทางการเมือง

ปัญหาทางการเมือง นักการเมืองมักมองเป็นเกมทางการเมือง เล่นพรรคเล่นพวก มือใครยาวสาวได้สาวเอา แต่มักเป็นไปแบบเช้าชามเย็นชาม นักการเมืองส่วนมากมักทุจริตและกอบโกยผลประโยชน์ ความไม่สามัคคีของนักการเมือง แม้จะมีหน่วยงานคอยตรวจสอบก็ตามที ก็เป็นไปอย่างไม่เต็มที่นักด้วยเกรงกลัวอำนาจและอิทธิพล ปัญหาอีกอย่างของการเมืองคือด้านการดำเนินนโยบายผิดพลาด อันเกิดผลเสียกับสังคมและประเทศชาติ ผู้บริหารประเทศยังไม่ได้มีการบริหารอย่างเต็มความรับผิดชอบ ยังมีการเล่นการเมืองมากเกินความจำเป็นซึ่งมีผลทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆยังไม่ได้แก้ปัญหาที่แท้จริงของประเทศ บางครั้งนโยบายหลายๆ นโยบายก็ดูน่าจะดี แต่กลับไม่ได้ผลเต็มที่ซึ่งก็มีสาเหตุมาจากการไม่สามารถนำ นโยบายไปปฏิบัติกันอย่าง มีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิผล บ่อย ครั้งเป็น การดำเนินนโยบายเพื่อสร้างภาพให้แก่ ส่วนตน แต่ให้ความสำคัญของประสิทธิผลน้อยมาก หรือ แทบจะไม่ให้ความสำคัญเลย

ระบบราชการก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการส่งออก และ อีก หลายๆ ธุรกิจหน่วยงานต่างๆ มีการทำงานซ้ำซ้อนกัน ซึ่งอันที่จริงแล้ว โครงสร้างของระบบราชการก็ได้มีการ กำหนดไว้ดีแล้ว แต่ก็ไปผิดพลาดที่การปฏิบัติอีก เพราะต่างคนต่างพยายามสร้างผลงานให้โดดเด่น ในสายตา ของผู้บังคับบัญชา หรือแม้กระทั่งนักการเมือง จนลืมนึกถึงประชาชน แต่ ก็มีข้าราชการระดับกลาง และ ระดับล่างที่มีแนวความคิดที่ดี ๆ แต่ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้แสดงฝีมือเนื่องจากติดที่ระบบราชการที่ยังเป็นระบบศักดินา ผสมกับระบบอุปถัมภ์อยู่ตราบใดที่ผู้ใหญ่ในภาครัฐยังไม่ยอมรับความจริงเหล่านี้ ปัญหาของชาติไทยคงมีแต่การสูญเสียไปอย่างต่อเนื่อง

ผลกระทบต่อสังคมไทย

๑ในแง่ของปัจเจกบุคคล คนไทยย่อมประสบกับความไม่เชื่อมั่นในสถานะของประเทศไม่ไว้ใจในข้าราชการและนักการเมือง ในการบริหารของคณะรัฐบาลและความมั่นคงของประเทศ

๒ในแง่ของสังคม มุมมองโดยรวมของสังคมไทยย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของชาวต่างชาติเท่าที่ควร ความเชื่อมั่นในรัฐบาลโดยรวมก็ลดลงตามลำดับ

๓ในแง่ของเศรษฐกิจ การบริหารด้านนโยบายของรัฐบาลเป็นผลโดยตรงด้านเศรษฐกิจของประเทศ หากรัฐบาลวางแนวนโยบายผิดพลาด ต่างชาติขาดความเชื่อมั่นในรัฐบาล ย่อมเกิดเป็นวิกฤติเศรษฐกิจตามมาอย่างแน่นอน

๔ในแง่ของศาสนา ปัจจุบันกำลังเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนา อันเกิดจากการพยายามแทรกแซงกิจการพระพุทธศาสนา และพยายามลบล้างความเป็นพุทธศาสนาในหน่วยงานนั้นๆ ที่นักการเมืองบางคนเป็นรัฐมนตรี ดังที่เป็นข่าวในปัจจุบัน

พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาทางการเมือง

๑พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงอธิปไตย ไว้ถึง ๓ แบบ คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย ธรรมาธิปไตย โดยประการหลัง ธรรมาธิปไตยปกครองโดยเน้นธรรมะเป็นใหญ่ ให้ผู้นำมีธรรมะ (มุขบุรุษที่ดี) และประชาชนมีธรรมะ (สัมมาชน) พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๒๐หน้า ๑๘๖,เล่ม ๑๑ หน้า ๒๓๑

๒พระพุทธศาสนา เน้นเสรีภาพทางจิต เป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน มีสิทธิพิจารณาคัดเลือกผู้นำ มีสิทธิในด้านต่างอันไม่ก่อความเดือดร้อนสู่ตนเองและผู้อื่น

๓พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความพอดีในการปฏิบัติตน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญา ในการดำเนินตามอริยสัจ ๔ นักการเมืองควรนำไปปรับใช้ตามเหตุสถานการณ์นั้นๆ

๔พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความสุจริต ในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลา รู้หน้าที่ของตน

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งนั้นอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหานี้ ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้ว นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหาร นักปกครองซึ่งพระพุทธองค์

ได้แสดงว่า เป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหารปรากฏในพระคัมภีร์ศาสนาหลายแห่งด้วยกัน แต่ในที่นี้จะขอนำมากล่าวเฉพาะที่ท่านได้แสดงไว้ใน อรรถกถาอัฏฐกนิบาตอังคุตตรนิกาย มีใจความว่าผู้ปกครองหรือนักบริหารนั้นจะต้องทำนุบำรุงประชาราษฎร์ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่าราชสังคหวัตถุ ๕ ประการ คือ

๑. สัสสเมธะ ฉลาดสามารถในการบำรุงเกษตรกรรมและกสิกรรมเป็นต้น อันเป็นธัญญาหารให้เกิดผลผลิตที่ดี มีการส่งเสริมการเกษตรและกสิกรรมให้อุดมสมบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์พื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ

๒. ปุริสเมธะ ฉลาดสามารถในการบำรุงคน ส่งเสริมคัดเลือกคนมาทำงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของเขาและการงานที่จะทำนั้น ๆ พร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้ดี

๓. สัมมาปาสะ ผูกประสานสงเคราะห์ประชาชนพลเมืองบ่วงคล้องใจคน คือการดูแลสุขทุกข์ของประชาชน ส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในทางพาณิชยกรรมหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้เกิดความเลื่อมล้ำหรือช่องว่างจนแตกแยกกัน ซึ่งเป็นการทำให้จิตใจของประชาชนเลื่อมใสในผู้ปกครอง

๔. วาชเปยยะ พูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานดูดดื่มใจ รู้จักพูดรู้จักชี้แจงแนะนำรู้จักทักทายถามไถ่ทุกข์สุขของประชาชนทุกชั้น ด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี ด้วยถ้อยคำที่ประกอบด้วยเหตุผล ที่เป็นหลักฐานมีประโยชน์ เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์แก้ไขปัญหาเสริมความสามัคคีทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือและความนิยมนับถือ

๕. นิรัคคฬะ บริหารประเทศชาติให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยป้องกันและบำราบโจรผู้ร้ายให้ประชาชนนอนตาหลับ โดยยึดหลักการที่ว่า "ความสุขของประชาชนคือยอดปรารถนาของตน" และในทีฆนิกายปาฏิกวรรคก็ได้แสดงไว้ว่า ผู้บริหารหรือนักปกครองที่ดีนั้น เมื่อปฏิบัติหน้าที่พึงเว้นความลำเอียง (อคติ) หรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ

๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง

๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

นอกจากนี้ มีความประพฤติดีเป็นแบบฉบับในการดำรงชีวิตของนักปกครองเพราะการปกครองที่ดีคือ การให้แบบอย่างที่ดี ความตรงความคดของนักปกครองมีอิทธิพลต่อความประพฤติของประชาชน ความซื่อตรงของประชาชนขึ้นอยู่กับความซื่อตรงของนักปกครอง การแก้ความคดของส่วนใหญ่จึงต้องเริ่มมาจากฝ่ายปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๒ ประเภทนี้ พระพุทธเจ้าตรัสยกตัวอย่างไว้ในโพธิราชชาดก ขุททกนิกายว่า

"เมื่อฝูงโคกำลังข้ามแม่น้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคนอกนั้นก็คดตาม ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกันถ้าผู้ได้รับสมมติให้เป็นหัวหน้าเป็นผู้ปกครองไม่เป็นธรรม คนนอกนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรม ดังนั้นเมื่อผู้ปกครองประพฤติไม่เป็นธรรม ชาวเมืองก็พลอยทุกข์กันไปทั่ว โดยนัยตรงกันข้าม เมื่อผู้ปกครองทรงไว้ซึ่งธรรม ชาวเมืองก็เป็นสุขกันไปทั่ว"

วิกฤติด้านเศรษฐกิจ

คนเราเมื่อเกิดมาแล้ว จะสามารถดำเนินชีวิตประจำวันไปได้อย่างมีความสุขความเจริญ ตลอดทั้งประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของชีวิต จำเป็นต้องอาศัยเครื่องอุปโภคบริโภคนานาชนิดอย่างน้อยก็ต้องอาศัยปัจจัยสี่ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคและก็ต้องมีอย่างเพียงพอที่เรียกว่า อยู่ดีกินดีถ้าแต่ละคนมีการอยู่ดีกินดี ก็ย่อมจะทำให้สังคมมีความมั่นคง แต่ถ้าแต่ละคนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมส่วนใหญ่มีความเดือนร้อนในเรื่องการกินดีอยู่ดีก็ย่อมจะเป็นสาเหตุนำความอ่อนแอมาสู่สังคม สังคมย่อมมีแต่ความเดือดร้อน เป็นหนี้เป็นสินกันมาก มีการทำผิดกฎหมายบ้านเมืองมีโจรผู้ร้ายมากขึ้นปรากฏการณ์ทางสังคมเช่นนี้ สาเหตุที่แท้จริงก็เนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ อันเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งในชีวิตประจำวันของมวลมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ต้องดิ้นรนในแต่ละวันก็ไม่ใช่อื่นไกลก็เพื่อปากเพื่อท้องที่เรียกว่า ทำมาหากินนั่นเอง

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

๑ ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ มีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่เผชิญกับปัญหานี้ บางคนแม้มีหน้าที่การงานทำแล้ว บางคนจบการศึกษาเป็นผู้ใหญ่แล้ว บางคนถึงกับแต่งงานแล้ว บางคนมีงานทำได้รับเงินเดือนมากพอสมควรแต่ก็ไม่สามารถ

สร้างเนื้อสร้างตัวในทางเศรษฐกิจได้ บางคนแม้มีอายุมากถึงวัยกลางคนแล้ว หรือบางคนแม้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยแต่ก็ยังไม่สามารถยืนอยู่ด้วยลำแข้งของตนเองในทางเศรษฐกิจได้ และบางคนเคยมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร แม้กาลเวลาจะล่วงเลยไปหลายปีก็ตาม ก็ยังคงสภาพฐานะเดิม ไม่สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ บุคคลต่าง ๆ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมานี้เป็นผู้เผชิญกับปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้ทั้ง ๆ ที่สภาพแวดล้อมภายนอกและตัวเองก็สูงวัยพอสมควร น่าจะประสบความสำเร็จมากกว่านี้ ปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้น่าจะลดน้อยถอยลงมากกว่านี้ แม้มีครอบครัวแล้วก็ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นอยู่ หรือโตแล้วก็เหมือนไม่โต ชนิดที่เลี้ยงไม่รู้จักโต สำหรับปัญหาดังกล่าว ได้มีหลักคำสอนในทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นธรรมะเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจส่วนบุคคลและครอบครัวถ้าได้นำเอาไปเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังและจริงใจในชีวิตประจำวันแล้ว ก็เชื่อได้ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาการตั้งเนื้อตั้งตัวไม่ได้อย่างแน่นอน หลักธรรมดังกล่าว

๒ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาทางเศรษฐกิจที่สำคัญมากเป็นปัญหาหนึ่งก็คือ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน คนรวยก็รวยเหลือเกิน ส่วนคนจนก็จนมากเหลือเกิน หรือคนร่ำรวยมีจำนวนน้อยแต่มีรายได้มาก ขณะเดียวกัน คนจนมีจำนวนมากและมีรายได้ต่ำมาก เมื่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีเช่นนี้ ก็ย่อมทำให้คนจนมีความเดือนร้อนเป็นทุกข์และก็มีโอกาสที่จะยากจนมากยิ่งขึ้น เมื่ออยากจะทำอะไรก็มักจะติดขัดกลายเป็นอุปสรรคเป็นปัญหาไปเสียหมด และโอกาสที่จะต้องกู้หนี้ยืมสิ้นก็มีมากขึ้น ความยากจนก็ดี การกู้หนี้ยืมสินก็ดี ล้วนแต่เป็นสาเหตุแห่งความเดือดร้อนทั้งสิ้น

๓ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ในการทำงานต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งของกลางคือ เงินไว้จับจ่ายใช้สอยบำบัดทุกข์บำรุงสุข เมื่อมีงานทำ ก็ย่อมจะได้เงินเป็นค่าตอบแทน ดังคำขวัญที่ว่า "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข" ก็ย่อมมีผู้ที่เป็นเจ้าของงานในฐานะนายจ้าง และผู้ทำงานในฐานะลูกจ้าง นานจ้างกับลูกจ้างนี้ ก็มักจะมีปัญหาขัดแย้งกันอยู่บ่อยครั้ง สาเหตุความขัดแย้งอาจมีมากมายหลายอย่าง เช่น ลูกจ้างไม่สนใจและรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานเท่าที่ควรขาดประสิทธิภาพในการทำงานหรือมีผลงานออกมาไม่เป็นที่พอใจของนายจ้าง ส่วนนายจ้างก็อาจจะไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน นายจ้างใช้วิธีปกครองลูกจ้างไม่เป็นธรรม หรือไม่เข้าใจชีวิตจิตใจของลูกจ้างที่ต้องการเรียกร้องให้ขึ้นค่าจ้างเนื่องจากค่าจ้างต่ำไม่เพียงพอต่อการครองชีพและนายจ้างไม่ยอมขึ้นให้เล่านี้ เป็นต้น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น สังเกตได้ว่าความขัดแย้งต่าง ๆ ถ้าฝ่ายหนึ่งได้อีกฝ่ายหนึ่งมักเสีย เช่น ถ้านายจ้างขึ้นค่าแรงค่าจ้างแก่ลูกจ้างนายจ้างก็จะรู้ว่า เป็นการเสีย เพราะต้นทุนสูงขึ้น เป็นต้น แต่ความขัดแย้งส่วนมากเกิดขึ้นเนื่องจากลูกจ้างรู้สึกว่า ถูกนายจ้างเอาเปรียบหรือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ลูกจ้างจึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อเรียกร้องสิ่งที่ลูกจ้างต้องการทำให้เกิดสมาคมลูกจ้างและการนัดหยุดงาน เป็นต้น เพื่อให้มีกำลังต่อรองกับนายจ้างในการเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ ที่ตนต้องการ มีการรวมกำลังลูกจ้างเพื่อเจรจาต่อรองกับนายจ้างและใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น นัดหยุดงานก็เพื่อให้เกิดอำนาจการเจรจาต่อรอง กล่าวคือ ถ้าอำนาจการเจรจาต่อรองของฝ่ายใดมากว่าก็จะมีสิทธิมีเสียงมากกว่าในการเจรจา ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งจึงมักจะเกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะในการอุตสาหกรรมและสาขาอื่น ๆ นอกจาการเกษตร การหยุดงาน หรือการทำลายซึ่งกันและกัน จึงเป็นเหตุการณ์ธรรมดา ในระบบเศรษฐกิจ เป็นการทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรมนุษย์ ตลอดทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไปอย่างน่าเสียดายเมื่อมีการหยุดงาน

๔ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม โจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่นนอกจากเป็นผู้ทำผิดกฎหมายบ้านเมืองเป็นอาชญากรนำความเดือนร้อนมาสู่สังคมแล้วยังเป็นผู้ประพฤติผิดศีลธรรมและทำลายเศรษฐกิจของชาติอีกด้วย เพราะเป็นผู้เบียดเบียนเจ้าทรัพย์และถ่วงความเจริญ คือ นอกจากตัวเองจะไม่ประกอบสัมมาอาชีวะแล้วยังขัดขวางผู้อื่นซึ่งทำการประกอบสัมมาอาชีวะเพื่อประโยชน์และความเจริญของบ้านเมืองการแก้ปัญหาโจรผู้ร้าย จะต้องแก้ให้ถูกจุดและผู้ที่จะแก้ไขได้ดี ได้แก่ผู้เป็นหัวหน้าฝูงชนผู้ปกครองหรือผู้บริหารบ้านเมืองโดยจะต้องแก้ไขที่ปัญหาเศรษฐกิจ

ผลกระทบต่อสังคมไทย

๑ในแง่ของปัจเจกบุคคล คนไทยย่อมกินอยู่อย่างแร้นแค้นอดอยาก ไม่สามารถตั้งตนได้ เป็นต้นไม่สามารถจะกระทำอะไรตามที่ต้องการ

๒ในแง่ของสังคม ย่อมก่อให้เกิดช่องว่างเหลื่อมล้ำกันระหว่างคนรวยกับคนจนเป็นภาระของสังคมที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ ก่อให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และความไม่มั่นคงทางสังคม ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาเช่น ปัญหาอาชญากรรม

๓ในแง่ของการเมือง เศรษฐกิจของชาติย่อมเป็นตัววัดคุณภาพของประเทศ คุณภาพของนักปกครอง คุณภาพของประชาชน และการให้ความเชื่อมั่นระหว่างประเทศ

พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า จุดประสงค์ของเศรษฐกิจนั้น ก็เพื่อบำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ หรือจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็เพื่อให้ประชาชนมีการอยู่ดีกินดี หรือมีมาตรฐานในการครองชีพสูงขึ้น ในทางเศรษฐกิจถือว่า ยิ่งมีการอยู่ดีกินดีด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคมากเพียงใด ชีวิตย่อมมีความสุขและสะดวกสบายมากเพียงนั้น และเชื่อว่า เมื่อมีสินค้า และมีการบริการที่ผลิตได้ให้แก่ประชาชนโดยทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ประชาชนก็จะมีความสุขและความเป็นอยู่ดีขึ้น ความสุขดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่าเป็นความสุขในด้านวัตถุ จะกล่าวว่าความมุ่งหมายของเศรษฐกิจก็เพื่อจะสร้างความสุขใจด้านวัตถุให้แก่มนุษย์นั่นเอง ก็ย่อมเป็นการถูกต้อง พุทธศาสนาก็มีความมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์เช่นเดียวกัน แต่พุทธศาสนาแบ่งความสุขออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ โลกิยสุข และโกุตตรสุข โลกิยสุข เป็นความสุขของปุถุชนหรือฆราวาสผู้ครองเรือน เป็นความสุขที่พัวพันกับทรัพย์สมบัติและวัตถุกามต่าง ๆ เป็นประเภทอามิสสุข คือสุขที่เจือด้วยอามิสสิ่งของ ความสุขทางเศรษฐกิจก็จัดอยู่ในความสุขประเภทนี้ เพราะเป็นความสุขของการแสวงหาและได้สิ่งของมาบำบัดความต้องการ ส่วนโลกุตตรสุขเป็นความสุขของผู้สิ้นกิเลสาสวะ และสำเร็จอรหัตผลแล้ว เป็นความสุขที่เที่ยงแท้ ยั่งยืน ไม่พัวพันอยู่กับวัตถุกามหรืออารมณ์กามใด ๆ เป็นประเภทนิรามิสสุข หรือสุขไม่เจือด้วยอามิส ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดขึ้นได้จากการบรรเทาความต้องการหรือทะยานอยากเสียได้ เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากากรให้เสียสละ จะกล่าวว่าเป็นหลักเศรษฐกิจชั้นสูงในทางพุทธศาสนาก็ได้

หลักของการพออยู่พอกินในพระพุทธศาสนา

๑ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักสร้างความสำเร็จทันตาเห็น บางท่านเรียกว่าหัวใจเศรษฐี (อุ.อา.กะ.สะ.) อันเป็นคำสอนให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ ๔ ประการคือ

๑ ต้องมีความหมั่น คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักใช้ปัญญาความสามารถจัดการดำเนินการไปให้ได้ผลดี ซึ่งเป็นทางให้ได้ทรัพย์ ข้อนี้ตรงกับหลักเศรษฐกิจข้อแรกคือ Productionหลักผลิตกรรม

๒ต้องการรักษา คือ ต้องรู้จักเก็บคุ้มครองทรัพย์ หน้าที่การงานและผลงานที่ตนได้มาหรือได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรนั้น ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสียโดยเฉพาะ ถ้าเป็นทรัพย์ ก็ต้องยิ่งรู้จักเก็บออม ข้อนี้ตรงกับหลัก Saving หลักเก็บออม

๓ต้องเลือกคบคนดีเป็นเพื่อน คือ เลือกคบแต่สุหทมิตร ได้แก่ มิตรแท้ เพื่อนจริง ที่มีอุปการคุณ สมานสุขทุกข์ แนะนำประโยชน์ให้และมีความรักใคร่จริงใจ ถ้าดำเนินธุรกิจเป็นบริษัทหรือสหกรณ์ ก็จำเป็นต้องเลือกสมาชิกที่ดีตรงกับหลักCooperation หลักสหกรณ์

๔ต้องมีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยตรงกับหลัก Household Budgetงบประมาณประจำบ้านหรือการวางแผนการใช้จ่ายประจำครอบครัว นั่นเอง

การเว้นจากอบายมุข (เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์) ๔ ประการ

๑จากความเป็นนักเลงหญิงนักเที่ยวผู้หญิง (แม้แต่นักเลงชาย)

๒เว้นจากความเป็นนักเลงสุรานักดื่มนักเสพยาเสพติดประเภทต่าง ๆ

๓เว้นจากความเป็นนักเลงเล่นการพนัน

๔เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตรสหาย

๒ ต้องดำเนินตามกุลจิรัฏฐิติ เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งดำรงอยู่ได้นาน ๔ ประการ

๑ของหาย รู้จักเสาะแสวงหาคืนมา

๒ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม

๓รู้จักประมาณความพอดีในการกินการใช้

๔พ่อบ้านแม่บ้านเป็นผู้มีศีลธรรม

เพียงเท่านี้ ก็สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจส่วนบุคคลหรือครอบครัวได้ เมื่อแก้ที่บุคคลหรือครอบครัวได้ ก็ชื่อว่าแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศชาติได้

๓หลักกตัญญุตา คือ ความรู้จักประมาณตนหรือรู้จักความพอดีในการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบไม่โลภมากจนเกินไป และเมื่อหามาได้แล้วก็ต้องรู้จักประมาณในการใช้จ่ายด้วยต้องไม่ให้ฟุ่มเฟือยจนเกินไป และต้องมีอัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักตนเอง คือ ต้องรู้ตัวอยู่เสมอว่าเรามีชาติตระกูลยศตำแหน่ง หน้าที่การงานความรู้ความสามารถแค่ไหนเพียงไร แล้วต้องประพฤติตนให้สมกับภาวะนั้น ๆ อย่าหลงตัวเอง อย่าลืมตัวเองเป็นเด็ดขาด เช่น เป็นนายจ้างจะต้องเอาใจใส่ดูแลในเรื่องค่าจ้างที่เป็นธรรมรวมทั้งสวัสดิการอื่น ๆ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางวิธีที่นายจ้างจะพึงปฏิบัติต่อลูกจ้างไว้ ๕ ประการ

๑จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง เพศ วัย ความสามารถ

๒ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่

๓ให้สวัสดิการมีช่วยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้ เป็นต้น

๔มีอะไรได้พิเศษมา ก็แบ่งปันให้

๕ปล่อยในสมัย คือ เลิกงานตามเวลา และให้โอกาสพักผ่อนรื่นเริงตามสมควร

การค้าขายเป็นอาชีพที่ยอมรับกันว่า เป็นอาชีพของพลเมืองดีประเภทหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงลักษณะของพ่อค้า ที่อาจสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่ตนได้ว่า ต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ

๑จักขุมา มีหูตาไว้กว้างขวางสามารถจำแนกต้นทุน กำไร สินค้าต่าง ๆได้เป็นอย่างดีว่า สินค้าชนิดนี้ซื้อมาราคาเท่านี้ ขายราคาเท่านี้จะได้กำไรเท่าไร เป็นต้น

๒วิธูโร มีความชำนิชำนาญในการค้าเข้าใจในการซื้อสินค้าเข้า จำหน่ายสินค้าออก รอบรู้การตลาดอำนาจการซื้อของลูกค้า เป็นต้น ไม่ทำให้สินค้าของตนตกค้าง

๓นิสสยสัมปันโน เป็นคนมีหัวใจในทางการค้า และมีแหล่งเงินต่าง ๆ ให้การสนับสนุน เช่น คุ้นเคยกับเศรษฐีคฤหบดี นายธนาคารให้ความเชื่อถือ สนับสนุนในด้านทุนดำเนินการ

หลักพุทธธรรมสำคัญ ที่ควรจะนำมาประยุกต์ได้กับลักษณะทั่วไปเศรษฐศาสตร์

๑เน้นการพึ่งตนเอง ความหมายในทางพุทธธรรมคือ ความสามารถในการพัฒนาตนเองด้วยการพิจารณาอย่างแยบคาย เห็นความเป็นจริงของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ขณะที่ความหมายที่มักเข้าใจกันในทางเศรษฐศาสตร์คือ

๒เน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท เป็นข้อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดทั้งในแง่ความหมายทางธรรม และยังนำมาประยุกต์กับเศรษฐกิจได้

๓เน้นอหิงสา หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง: ประโยชน์ข้อนี้ ก่อให้เกิดความร่วมมือกันแทนที่จะเป็นการแข่งขัน ซึ่งมีทางเป็นได้ และเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย แต่สิ่งที่ต้องขจัดออกไปอย่างสิ้นเชิงคือ ความโลภ

๔เน้นการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์ สุจริต มีมานะอดทน สัมมาอาชีวะ ข้อนี้จะเน้นการผลิตไม่ผลิต การบริโภคไม่บริโภค ในลักษณะที่ไม่เป็นผลดีแก่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เป็นการปฏิบัติธรรมหรือหน้าที่ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตส่วนหนึ่ง

๕เน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ข้อนี้ถือเป็นหัวใจของพุทธธรรม ในการดำเนินชีวิตไปตามทางสายกลางมุ่งเน้นสันติสุข ท่ามกลางในทางเศรษฐกิจ ที่ต้องแข่งขันกันอย่างดุเดือดเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ถ้าหันมาร่วมมือกันสังคมก็จะได้รับประโยชน์มหาศาล

๖พยายามละกิเลสและความโลภ ความโลภนำไปสู่พฤติกรรมที่เน้นการเสี่ยง ที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นสาเหตุสำคัญ ที่อาจจะนำความเสียหายในทางเศรษฐกิจมาสู่ตนเองและสังคม

๗การเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละอาย และเกรงกลัวการกระทำความผิด เน้นการมีจิตใจเป็นกุศลมีเจตนาหรือความตั้งใจดีต่อผู้อื่น จิตที่บริสุทธิ์ย่อมนำมาซึ่งจิตที่สงบและมีสติมั่นคง นำไปสู่ปัญญาและความพ้นทุกข์

เหล่านี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการนำเอาพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่ได้จากพุทธธรรมไปประยุกต์ซึ่งอาจจะมองว่าเป็นเรื่องเพ้อฝัน แต่ถ้าหากทำได้ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ดีกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันจะเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมต่อไป

วิกฤติด้านสังคม

สภาพของสังคมไทยปัจจุบัน นับวันยิ่งเลวร้ายลงทุกทีตลอดทั้งปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และจริยธรรม ในด้านการสรรค์สร้างคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมก็หาได้ยากมากผิดกับเมื่อ ๑๐-๓๐ ปีที่แล้ว การปฏิบัติตนของคนในสังคมปัจจุบันมีแต่สภาพของความเห็นแก่ตัวเอาแต่ได้ ไม่มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อกัน โดยเฉพาะสังคมในกรุงเทพมหานคร สังคมไทยเป็นสังคมของพระพุทธศาสนา แต่การอบรมสั่งสอนเยาวชนของชาติในด้านจริยธรรมลดน้อยลงหรืออาจจะหายไปในบ้างที่ เช่น ในรั้วมหาวิทยาลัย เมืองไทย ในอดีตเคยได้ชื่อว่าเมืองแห่งพระพุทธศาสนา เป็นสยามเมืองยิ้ม ประชาชนหน้าตาเบิกบานไม่เคร่งเครียดเหมือนในปัจจุบันที่รัฐบาลประกาศว่า ประชาชนยากจนข้นแค้น นายทุนข่มเหงคนจนข่มผู้ใช้แรงงาน มองดูสภาพสังคมที่เดือนร้อนอยู่ทุกวันนี้ เป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น มีคนเข้าใจหรือยึดมั่นในพระพุทธศาสนามากน้อยแค่ไหน สภาพจริยธรรมศีลธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน จึงอับจนก็ว่าได้ ไม่ว่าสังคมจะมีสภาพทางสังคมมากน้อยเพียงใด แต่ในทุกสถาบันก็มีปัญหาด้วยกันแทบทั้งสิ้น

ปัญหาของสังคม

๑ปัญหาความแตกร้าวในครอบครัว ครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันมูลฐานของสังคม สมาชิกของสังคมทุกคนก็ถือกำเนิดเกิดก่อจากแต่ละครอบครัวนั่นเอง และเป็นสภาพแวดล้อมที่ใกล้ตัวคนมากที่สุดถ้าสัมพันธ์ภาพ หรือสภาพครอบครัวที่ดี ไม่พิการหรือแตกร้าวปัญหาทางสังคมอื่นๆ เช่น การหย่าร้างคนจรจัด หรือโสเภณี ศีลธรรมเสื่อม เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่จะมีผลกระทบต่อสังคมโดยส่วนรวมจะไม่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นปัญหาความแตกร้าวในครอบครัว จึงนับว่าเป็นปัญหาสังคมทีสำคัญมากที่จะต้องได้รับการแก้ไขอีกหลาย ๆ ฝ่ายโดยรวดเร็วและถูก จึงนับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญมากที่จะต้องรับการแก้ไขจากหาย ๆ ฝ่ายโดยรวดเร็วและถูกต้องเพื่อผลประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกับของครอบครัวและสังคมโดยส่วนรวม

๒ปัญหาอาชญากรรมและทุรกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำวันในชีวิต คือความเป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นอาจจะเกิดมาจากหลายสาเหตุหลายประการ เช่น สันดานเป็นอาชญากร ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๓ ปัญหาศีลธรรมเสื่อม ปัญหาข้อนี้จุดสำคัญที่ตัวเองของบุคคลแต่ละบุคคล เพราะตัวเองแต่ละคนมักจะวางเฉยต่อศีลธรรมดังนั้นจะเห็นได้ว่าผู้ที่ประพฤติผู้ที่ประพฤติทุจริต เช่น พวกขโมยก็ไม่อยากให้ใครมาขโมยพวกตนต่อไป พ่อค้าที่ขูดเลือดขูดเนื้อประชาชนก็ไม่อยากจะให้ข้าราชการมาใช้อำนาจนอกหน้าที่ขูดรีดเนื้อตน สามีที่ตบตีภรรยาได้ทุกวัน ๆ มีเพื่อบ้านมาระรานกัน ข้าราชการไม่มีความปราณี เจ้าที่ไม่ยุติธรรม นี้เป็นความจริงซึ่งสามารถพิจารณาเห็นได้ในสังคมทุกวันนี้

๔. ปัญหาโสเภณี ปัญหาโสเภณีนับว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญปัญหาหนึ่งในสังคมอารยะทุกสังคมล้วนมีหญิงโสเภณีเหมือนกันหมดสิ้น จึงกล่าวได้ว่าหญิงโสเภณีเป็นผลิตผลทางสังคมและก็กลายเป็นปัญหาสังคม เหตุที่หญิงโสเภณีมักอ้างในเมื่อถูกซักถามถึงเหตุที่ต้องมาเลี้ยงชีพแบบนี้

กชีวิตทางครอบครัว มีสภาพไม่มั่นคง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเพราะพ่อแม่ไม่รับผิดชอบเต็มที่ หรืออาจเกิดขึ้นจากความเสื่อมโทรมทางจิตใจก็ได้

ขชีวิตการแต่งงานไม่ราบรื่น เมื่อหย่าร้างกับสามี ต้องเลี้ยงตนเอง เมื่อไม่รู้ว่าจะหาวิธีใดเลี้ยงชีพจึงต้องหากินทางนี้

คประสบปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว ต้องทำมาหากินแบบนี้ เพราะถือว่า จะช่วยผดุงฐานะทางเศรษฐกิจของบ้านได้

งเหตุผลส่วนตัวบางอย่าง

จเพราะถูกหลอกลวงไปโดยอ้างว่า จะให้ไปทำงานรับจ้างอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่แล้วถูกบังคับให้ขายตัวเลยกลายเป็นโสเภณีไป

ฉเพราะปัญหาว่างงาน ก็เลยหันมาประกอบอาชีพนี้

ชเพราะคบเพื่อนไม่ดี เลยถูกเพื่อนชักชวนไปทำงานประเภทบริการอื่น ๆ ก่อนแล้วในที่สุดก็กลายเป็นบริการทางเพศ

ซเพราะผู้ปกครองหรือพ่อแม่บางคนยินยอมที่จะให้ไปประกอบอาชีพเช่นนั้น

สาเหตุต่าง ๆตามที่ยกมากล่าวพอเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้แหละที่ทำให้เด็กเยาวชนหรือเด็กหญิงตัวน้อย ๆ อายุ ๑๐-๑๘ ต้องกลายเป็นโสเภณีที่มีชีวิตจมปลักหมักหมมอยู่ในห้วงอเวจี ไม่มีอิสระในตัวโสเภณีบางคนถูกบังคับให้ทำงานชนิดไม่ได้พักผ่อนหลับนอนเพียงพอทั้งไม่ให้ลา ไม่ให้หยุด หรือไม่ให้มาสายจนสุขภาพร่างกายทรุดโทรม ร่างโรย ชีวิตตายด้านตั้งแต่เยาว์วัย ผลตอบสนองที่สังคมได้รับจากหญิงโสเภณี จนกลายเป็นปัญหาสังคมนั้น มีหลายประการ เช่น

๑ การแพร่เชื้อโรค ผู้หญิงโสเภณี เป็นผู้สำส่อนทางเพศย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งกามโรคและโอกาสที่จะแพร่เชื้อกามโรคให้แก่ผู้ชายที่ไปเที่ยวผ่อนคลายความกำหนัดได้เป็นอย่างมากและง่ายดาย เช่นโรคเริม แผลริมอ่อน ฝีมะม่วง หนองในเทียม ซิฟิลิส โดยที่สุดแม้แต่เชื้อเอดส์

๒ทำลายความมั่นคงของครอบครัวไปติดกามโรคมา ก็อาจจะนำเชื้อมาเผยแพร่ให้สมาชิกของครอบครัว แทนที่จะติดโรคคนเดียวก็กลายเป็นสองคนหรือสามคน นอกจากจะเสียเงินไปเป็นค่าบำรุงบำเรอให้โสเภณีแล้วก็ต้องนำเงินทองมาใช้จ่ายเป็นค่ายารักษาโรค เป็นจำนวนมิใช่เล็กน้อยแทนที่จะได้นำเงินนั้นไปใช้จ่ายบำรุงความสุขแก่ครอบครัว และบางทีถึงกับครอบครัวแตกสลายลงเพราะภรรยาฟ้องหย่ากับสามีในเรื่องเช่นนี้ มักมีปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง หรือบางทีก็เกิดเป็นการทะเลาะกันเกิดระหองระแหงภายในครอบครัว ขาดความไว้วางใจกันในระหว่างคู่ครอง สมาชิกของครอบครัวขาดความอบอุ่นและมีปมด้อยเป็นการทำลายบรรยากาศความสุขในครอบครัวได้ ซึ่งก็เป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของครอบครัวอันเป็นสถาบันพื้นฐานที่สุดของสังคมนั่นเอง

๓เป็นต้นเหตุทำลายศีลธรรมจรรยาอันดีงามของสตรี เพราะผู้หญิงหรือสตรีโดยทั่ว ๆไป จะต้องเป็นผู้มีความละอาย มีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมเป็นกุลสตรีแต่คุณธรรมจรรยาดังกล่าวจะหาได้ยากมากในพวกผู้หญิงโสเภณี มีแต่จะเป็นที่ปรากฏโดยทั่วไปว่า หญิงพวกนี้มีความละอายน้อยขาดจรรยา มารยาที่ดีงามและมีความประพฤติชั่วช้ากักขฬะหยาบโลน

ผลกระทบกับสังคมไทย

๑ ในแง่ของปัจเจกบุคคล ย่อมทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง สุขภาพบุคลิกภาพถดถอย ขาดสติปัญญาความรอบรู้ในการแก้ไขปัญหาชีวิต เป็นต้น

๒ ในแง่ของสังคมส่วนรวม สังคมขาดความสงบสุข เนื่องจาก ปัญหาดังกล่าวข้างต้น

๓) ในแง่ของการเมือง บุคคลในสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในสถาบันทั้งปวง ผลอันโยงใยถึงกันย่อมก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในการเมือง ไม่เป็นที่ยอมรับในสายตาของชาวโลก

๔ ในแง่ของเศรษฐกิจย่อมเป็นปัญหาระยะยาวอันเกิดจากพฤติกรรมของบุคคลในสังคมการว่างงาน การขาดรายได้ การประกอบอาชีพไม่สุจริต คุณภาพของบุคคลในสังคมย่อมส่งผลกระทบกับเศรษฐกิจของสังคมด้วย

พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคม

๓.๓.๑ ปัญหาความแตกร้าวในครอบครัว อาจจะมาจากสาเหตุหลายอย่าง เช่นสาเหตุทางเศรษฐกิจบ้าง สุขภาพอนามัยบ้าง สิ่งแวดล้อมบ้างและสาเหตุที่สำคัญที่สุดก็คือการบกพร่องในหน้าที่ของบุคคล ไม่คนใดก็คนหนึ่ง หรือเกิดบกพร่องพอ ๆ กัน สาเหตุเหล่านี้น่าจะเป็นบทเรียนสำหรับผู้จะมีชีวิตครอบครัว ควรจะได้พิจารณาข้อคิดบางประการก่อนจะตัดสินใจแต่งงาน

๑. ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะต้องมีความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๒. ใจะต้องมีความมั่นคงในทางการเงิน

๓. จะต้องพร้อมที่จะอดทนในการเผชิญต่อความยุ่งยากอันจะพึงมีขึ้น

๔. จะต้องไม่มีปัญหาในเรื่องสถานที่อยู่หรือบ้านพัก

๕ทั้งสองฝ่ายจะต้องแสดงความจริงใจต่อกัน

๖จะต้องมีความสมบูรณ์แห่งสุขภาพและการสนองความต้องการทางเพศ ทั้งนี้เพราะปัญหาที่จะนำไปสู่การแตกร้าวในครอบครัวโดยเฉพาะการหย่าร้างอันเกิดจากทางฝ่ายสามี ทางพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ในสังขปัตตชาดกว่ามี ๘ อย่าง คือ

๑สามี เป็นคนเข็ญใจ
๒สามีเป็นขี้โรค
๓สามีเป็นคนแก่
๔สามีเป็นคนขี้เมา
๕สามีเป็นคนโฉดเขลา
๖สามีเป็นคนเพิกเฉย
๗สามีไม่ทำมาหากิน
๘สามีหาทรัพย์มาเลี้ยงดูไม่ได้

สาเหตุจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นก็อาจจะแก้ได้โดยการงดจากอบายมุข (เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์) ๔ ประการดังกล่าวไว้นั้น โดยเฉพาะข้อที่ ๔การเว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตรสหาย แล้วพยายามเลือกคบแต่เพื่อนที่ดีที่เป็นกัลยามิตร เพราะเพื่อนนั้นนับว่าเป็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่อิทธิพลและมีความสำคัญมาก คนที่ได้ดีมีความสำเร็จในชีวิตได้นั้นก็เพราะมีเพื่อนดี หรือคบแต่เพื่อนดีนั่นเองดังที่กล่าวกันว่า "คบคนดีเป็นศรีแก่ตัว" จะรู้ได้อย่างไรว่า เพื่อนดีที่จัดเป็นกัลยาณมิตรนั้น มีลักษณะอย่างไร พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดลักษณะของมิตรที่ดีและชั่วไว้มนทีฆนิกายปาฏิกวร รคว่าลักษณะของเพื่อนที่ดี หรือเพื่อนแท้ มี ๔ประการคือ

๑เพื่อนที่มีอุปการะ
๒เพื่อนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์
๓เพื่อนที่แนะนำประโยชน์
๔เพื่อนที่มีความรักใคร่

๓.๓.๒สาเหตุมาจากการบกพร่องในหน้าที่ อาจจะแก้ได้โดยการรักษาหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด พ่อบ้านแม่เรือนต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ในทีฆนิกายปาฏิกวรรค ในฐานะของผู้เป็นสามี ก็ต้องทำหน้าที่ที่พึงทำต่อภรรยาดังนี้ เช่น ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา ไม่แสดงอาการดูหมิ่นเหยียดหยามภรรยา ไม่เกี่ยวข้องกับสตรีอื่นในทางประเวณี เป็นต้น

ส่วนผู้เป็นภรรยา ก็ต้องทำหน้าที่ที่พึงทำเป็นการอนุเคราะห์สามีดังนี้ เช่น จัดการงานภายในบ้านในฐานะที่ตนเป็นแม่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ไม่ประพฤติกรรมอันเป็นข้าศึก ต่อความเป็นภรรยาสามี ได้แก่ การเกี่ยวข้องกับชายอื่นในทางชู้สาว หรือไม่หึงหวงจนเกิดเหตุ เป็นต้นพร้อมกันนั้นก็จะต้องนำเอาหลักธรรมสำหรับการครองเรือน คือ ฆราวาสธรรม ๔ ประการ มาใช้ต่อกันในบ้านด้วย ดังนี้

๑. สัจจะ ความจริงใจ คือ ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งจริงใจ จริงวาจา และจริงในการกระทำ

๒. ทมะ ฝึกตนคือรู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่องข้อขัดแย้งปรับตัวปรับใจเข้าหากัน

๓. ขันติ อดทน คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น ไม่วู่ว่าม ทนต่อความล่วงล้ำกล้ำเกินกัน และร่วมกันอดทนต่อความเหนื่อยยาก ลำบากตรากตรำ ฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน

๔. จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ สามารถเสียสละความสุขสำราญ ความพอใจ ส่วนตนเพื่อคู่ครองได้ เช่น อดหลับอดนอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติมิตรสหายของคู่ครองไม่ใจแคบ

ฝ่ายพ่อบ้านหรือสามี ก็จะต้องเป็นผู้เห็นใจแม่บ้านหรือภรรยาเป็นกรณีพิเศษด้วย ทั้งนี้เพราะสตรีมีความทุกข์อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากผู้ชายซึ่งสามีจะต้องเข้าใจและพึงปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่เห็นอกเห็นใจด้วย เช่น ผู้หญิงต้องจากหมู่ญาติมาอยู่กับตระกูลของสามีทั้งที่เป็นเด็กสาว สามีควรให้ความอบอุ่นใจ ผู้หญิงมีระดู ซึ่งบางคราวก่อปัญหาให้เกิดความแปรปรวนทั้งจิตใจและร่างกาย ฝ่ายชายควรเข้าใจ ผู้หญิงมีครรภ์ ซึ่งยามนั้นต้องการความเอาใจใส่ บำรุงกายใจเป็นพิเศษ เป็นต้น สมาชิกครอบครัว ไม่ใช่มีแต่สามีภรรยาเท่านั้น สมาชิกที่สำคัญอีกจำพวกหนึ่งก็คือลูก ๆ ผู้ที่เป็นพ่อบ้านแม่บ้านหรือเป็นพ่อแม่จะต้องรักษาหน้าที่ของตนที่จะต้องมีต่อลูกโดยปฏิบัติหน้าที่นั้นให้ดีที่สุดและ

ยุติธรรมกับลูก ๆ ทุกคน หน้าที่ของพ่อแม่นั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสแนะเอาไว้ในทีฆนิกายปาฏิกวรรค ดังนี้ เช่น ห้ามไม่ให้ลูกทำชั่ว แนะนำให้ลูกตั้งอยู่ในความดี ให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น

๓.๓.๒ ปัญหาอาชญากรรมและทุรกรรมต่าง ๆ สำหรับปัญหาอาชญากรรมและทุรกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำวันในชีวิต คือความเป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นอาจจะเกิดมาจากหลายสาเหตุหลายประการ เช่น สันดานเป็นอาชญากร ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สำหรับสาเหตุจากปัญหาเศรษฐกิจและครอบครัว ได้กล่าวถึงวิธีแก้มาแล้วข้างต้น ซึ่งอาจจะนำมาใช้ในกรณีนี้ได้เช่นเดียวกัน ส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเช่น แหล่งจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น ถ้าจะให้ได้ผลดี ทางฝ่ายรัฐบาลหรือชนชั้นบริหารน่าจะได้จัดการแก้ไขให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ โดยรัฐบาลหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทางฝ่ายบ้านเมือง อาจจะแก้ด้วยการนำเอาธรรมะไปเป็นหลักในการทำงาน เมื่อเห็นว่าสิ่งแวดล้อมใดที่ขัดกับหลักศีลธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงาม ก็จัดการให้เป็นไปในทางดีเสีย ก็จะเป็นอุบายวิธีแก้ไขที่ได้ผลมากทางหนึ่ง

๓.๓.๓ปัญหาศีลธรรมเสื่อมสาเหตุแห่งศีลธรรมเสื่อมนั้น มีมากมายอาจจะมาจาส่วนตัว ส่วนครอบครัว สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจฯลฯ การแก้สาเหตุจากครอบครัว สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจนั้น ได้กล่าวไว้แล้ว แต่ในที่นี้นับว่าสำคัญมากที่สุดก็คือส่วนตัวแต่ละบุคคล จะเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การแก้ปัญหาศีลธรรมเสื่อม คือจะต้องจัดการกับตัวเราเองให้ได้อย่างน้อย ๒ วิธี คือ

๑พยายามหัดหรือปลูกฝังให้เกิดความฝังใจในการรังเกียจความชั่วช้าต่าง ๆ และประทับใจในความนิยมชมชอบในคุณงามความดีทั้งในที่ลับและที่แจ้ง อาจจะโดยวิธีพิจารณาให้เห็นว่า ความชั่วเป็นตัวสกปรกเป็นของเสียของเหม็นสาบไม่มีใครชอบ

๒พิจารณาถึงเหตุผลในเรื่องเอาใจเขามาใส่ใจเรา เทียบเคียงกันและกัน คนที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่นได้นั้นมักจะรู้เทียบเคียงอกเขาอกเราเสมอ จะเป็นการฝึกไม่ลืมตน และยังสามารถทำตนให้เป็นที่นิยมรักใคร่ของคนทั้งหลายได้ เพราะคนที่ลืมตนนั้นเมื่อตนเองเป็นฝ่ายได้เปรียบเป็นฝ่ายเหนือคนอื่นก็มักจะข่มขู่หรือเหยียบผู้อื่นโดยปราศจากความปรานี

๓.๓.๔ ปัญหาโสเภณี สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวิชรญาณโรรส ได้ทรงรจนาไว้ในหนังสือเบญจศีลเบญจธรรม เกี่ยวกับผู้เที่ยวซุกซนชอบคบค้ากับหญิงแพศยา (โสณี) จะประสบความเสื่อมเสียประการต่าง ๆ คือ

๑ต้องเสียทรัพย์เป็นค่าบำเรอหญิงนั้นทุกคราวไป ทรัพย์ที่เสียไปนี้ ไม่ใช่สำหรับทำอุปการะโดยฐานเมตตาที่ได้ชื่อว่าเป็นอันจ่ายด้วยดี แต่เป็นค่าปรับเพราะลุอำนาจแก่กิเลสกาม

๒หญิงแพศยาผู้ประพฤติสำส่อนในกาม ย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งโรค อันทำให้ร่างกายพิการไปต่าง ๆ เสียกำลังไม่แข็งแรง ที่สุดเสียชีวิต และโรคนี้ติดต่อกันได้ มีบุตรภายหลังแต่เป็นคนมักมีโรค ไม่แข็งแรง

๓เสี่ยงต่ออันตรายต่าง ๆ เพราะหญิงแพศยา ย่อมผูกสมัครรักกับชายหลายคน ฝ่ายชายต่างคนก็จะเกิดหึงหวงเกียจกันและกันขึ้นเองเป็นฐานะที่เขาจะเกิดวิวาทกันขึ้นแล้วทำลายกัน

ตามทรรศนะทางพุทธศาสนาแล้ว การจะแก้ปัญหาอะไรก็ตามจะต้องแก้ที่ต้นเหตุ แก้กันไปให้ถึงต้นเหตุจริง ๆ น่าจะได้สาวหาต้นเหตุของการเกิดโสเภณีอย่างแท้จริง น่าจะเป็นไปได้ที่ว่า เพราะตราบใดยังมีคนไปเที่ยวโสเภณี ตราบนั้นก็ต้องมีโสเภณีแน่ และหากยิ่งมีคนไปใช้บริการนี้มาก ก็ยิ่งเกิดโสเภณีมากยิ่งขึ้นแล้วทำไมจึงมีคนถึงมีอารมณ์ทางเพศรุนแรงเพิ่มขึ้น ก็เพราะ

๑สภาพสังคมที่อยู่รอบตัวเรานั่นเองส่งเสริมโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ วีดีโอ ละคร เพลง การโฆษณา การจัดประกวดนางงามธิดาต่าง ๆ การกีฬา หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือลามกต่าง ๆ ทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ มีการเผยแพร่ยั่วยุกามราคะจัดยิ่งขึ้น ฉะนั้น ตราบใดที่การสื่อสารต่าง ๆ ยังป้อนภาพเสียงสัมผัสที่เร่งเร้า ปลุกอารมณ์ทางเพศให้ระอุฮือโหมแก่ประชาชนอยู่ตลอดเวลาแล้ว ตราบนั้นปัญหาโสเภณีย่อมไม่มีวันลดน้อยลงไปได้ และโสเภณีมีแต่จะถูกเพิ่มจำนวนให้มารองรับอารมณ์กามของผู้ชายมากขึ้น พร้อมกันนั้น สื่อสารลามกต่าง ๆ ก็จะออกมาเอาใจลูกค้า กามตัณหาก็เพิ่มทวีคูณยิ่งขึ้นไปอีก

๒ตัวบุคคลแต่ละคน พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนให้รักษาศีล ๕เป็นนิจศีลสำหรับบุคคลทั่วไป มิให้ขาดมิให้ทำลาย ซึ่งในศีล ๕ นั้น มีข้อที่ ๓ที่ให้มีเจตนางดเว้นจากประพฤติผิดในทางกามมีรายละเอียดดังกล่าวไว้ในบทที่ ๒ ข้อ

ที่ว่าด้วยเบญจศีลเบญจธรรม เมื่องดเว้นจากการประพฤติในกามนี้เป็นขั้นของศีล แต่จะมีธรรมควบคู่ด้วย คือจะต้องมีกามสังวร ปติวัตร และสทารสันโดษ เพราะฉะนั้นบุคคลแต่ละคนนี้แหละที่เป็นต้นเหตุอันแท้จริงของการเกิดโสเภณีเพราะบุคคลแต่ละคนขาดธรรมคือกามสังวร ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแนะนำให้ "สังวรในกาม คือกิริยาที่ระมัดระวังไม่ประพฤติมักมากในกาม" ก็เพราะในด้านของปัจเจกชน หากไม่มีความสังวรในกามแล้วจิตใจก็จะหาความสงบมิได้ จะมีความกระวนกระวายแสวงหากามอยู่เรื่อยไป ทั้งจะวิจิตรพิศดารขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่มีขอบเขต เพราะว่าการเสพกามจะทำให้เต็มอิ่มนั้นไม่ได้ มันไม่เหมือนกับการกินข้าว ที่กินแล้วยังรู้จักอิ่ม แต่การเสพกามนี้เหมือนกับยาเสพติดอย่างหนึ่ง คือยิ่งเสพก็ยิ่งติด วิธีการที่ฉลาดกว่าในการที่จะทำให้อิ่มในกามให้เกิดขึ้นก็คือ วิธีตามแนวพุทธศาสนา คือการเสพกามให้น้อยลงน้อยลงเรื่อยๆ จนหยุดไปเอง

การจะถือหลักที่ว่า "น้ำมีไหล ไฟมีควัน ชายมีนารี สตรีมีบุรุษ" ก็เป็นธรรมดาของปุถุชน เพราะเมื่อเป็นผู้ใหญ่จบการศึกษามีหน้าที่การงานแล้วก็สามารถมีครอบครัว คือ มีสามี หรือภรรยา เป็นเพื่อนคู่ชิดมิตรคู่ใจเป็นคู่สร้างคู่สม มีความรักที่บริสุทธิ์ต่อกัน ซื่อสัตย์ต่อกันจริงใจต่อกัน เข้าใจกันและกัน อาจมีเพื่อนต่างเพศคบกัน ดูใจกัน สังเกตอุปนิสัยใจคอกันและกันก่อน และอย่าชิงสุกก่อนห่าม ถ้าจะให้ดีก็ต้องให้พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายรับรู้เห็นชอบด้วย จะได้มีหลักประกันหรือมีพยาน ชนิดที่เราเรียกกันว่า เข้าตามตรอก ออกตามประตูอย่าเข้าหลังบ้านออกทางหน้าต่าง ไม่ปลอดภัยแน่ จะต้องแน่ใจว่าเป็นความรักที่บริสุทธิ์จริงใจต่อกันให้มีสติสัมปชัญญะ อย่าให้ถึงขั้นมืดมน ดังที่กล่าวกันว่า "ความรักเหมือนโรคาบันดาลตาให้มืดมน" รักอย่างนี้มีเพื่อต่างเพศอย่างนี้มีจุดหมายที่แน่นอนเพื่อจรรโลงชีวิตคู่หรือชีวิตครอบครัวอย่างนี้ มีจุดหมายที่แน่นอน เพื่อจรรโลงชีวิตคู่หรือครอบครัวอย่างนี้ไม่มีความเสียหาย สังคมยอมรับปฏิบัติกันอยู่แล้ว

วิกฤติสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นรูปธรรม (สามารถจับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (ตัวอย่างเช่นวัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ

๔.๑ ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึงปัญหาความเสื่อมโทรมในเชิงคุณภาพและปริมาณของสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม อันมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการพัฒนา ขอบเขตของปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถพิจารณาได้จากความรุนแรงของปัญหา มีถึง ๔ ระดับด้วยกัน คือระดับโลกระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีอยู่สองลักษณะด้วยกันคือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในรูปของการร่อยหรอหมดไปและความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ที่เรียกว่า ภาวะมลพิษ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลผลิตตามมาจากการที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต้องเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการกระทำของมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความสูญเสียดุลยภาพของสิ่งแวดล้อมที่มีทีท่าว่าจะเลวร้ายลงทุกวัน อันจะต้องระดมความคิดและการกระทำช่วยกันแก้ไขทุกวันนี้ก็คือ

๑มลพิษทางอากาศ มาจากก๊าซหลายชนิด เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ คาร์บอนมอนนอกไซด์ คาร์บอนไดออกไซด์ ออกไซด์ของไนโตรเจน สารไฮโดรคาร์บอนต่าง ๆ รวมทั้งอานุภาคบางชนิดและไอของตะกั่ว โรงงานอุตสาหกรรมและยวดยานพาหนะ ยิ่งหนาแน่นมากเท่าไร มลพิษในอากาศก็เพิ่มมากเท่านั้น

๒มลพิษทางน้ำ น้ำในแม่น้ำลำคลองปัจจุบันเน่าเสีย มีแนวโน้มมากขึ้น เพราะมนุษย์ได้ทิ้งขยะ สารเคมี ปุ๋ย ซากสัตว์ น้ำสกปรกจากโรงงาน ผงซักฟอก ฯลฯ มนุษย์จึงต้องเผชิญกับน้ำไม่บริสุทธิ์ที่ตนใช้ยังชีพและมนุษย์ก็ยังรู้ดีต่อไปว่า น้ำเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตอย่างหนึ่ง และน้ำที่ตนใช้ยังชีพกำลังจะเป็นพิษขึ้นทุกที แต่มนุษย์ก็ไม่หยุดยั้งในการทำน้ำให้เป็นพิษ เพราะความละเลย ความเห็นแก่ตัว มักง่าย และความไม่เอาใจใส่ของมนุษย์นั่นเอง แม่น้ำลำคลองต่าง ๆ จึงเน่าเหม็นเป็นจำนวนมาก

๓มลพิษทางดิน การที่ดินเกิดภาวะมลพิษมีที่มาจากหลายสาเหตุ เช่น มูลของสัตว์ การใช้ปุ๋ยเกินพอดี ตะกอนของเกลือ สารเคมี โดยเฉพาะขยะมูลฝอย ถ้ากองทิ้งไว้จะเกิดการสลายตัวทำให้เกิดสารอินทรีย์และ อนินทรีย์

พอฝนตกลงมาน้ำก็จะไหลไปบริเวณข้างเคียง สารต่าง ๆ ก็ตามไปด้วย ทำให้ละแวกนั้นมีพิษไปด้วย นอกจากนี้ขยะบางอย่างก็ยากต่อการทำลายหรือทำลายเพียงบางส่วน ซึ่งถ้าทิ้งไว้ที่ใดก็มักจะคงอยู่ในสภาพเช่นนั้น ถ้าเกิดใครมักง่ายทิ้งลงตามท่อระบายน้ำ จะทำให้เกิดการอุดตัน ถ้าทิ้งลงในแม่น้ำลำคลองจะทำให้ตื้นเขินและเป็นอันตรายต่อเรือที่สัญจรไปมา สิ่งที่สบายตัวยากที่กล่าวมาเช่น พลาสติก โลหะ ฝ้าย หนัง เป็นต้น

๔มลพิษทางอุณหภูมิ โลกปัจจุบัน นับวันอากาศจะแปรปรวนไปจากเดิม เพราะมนุษย์มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการเสริมสร้างและทำลายมนุษย์ เช่น ระเบิดไฮโดรเจน ฝนเทียม การถางป่าตัดต้นไม้ ขาดความเย็น หรือการอยู่ในเมืองอย่างแออัดไม่มีต้นไม้ทำให้ฝนไม่ตก หรือความร้อนจากอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ เครื่องจักรต่าง ๆ ตลอดจนความร้อนจากดวงอาทิตย์ เป็นต้น

กาลเวลาผ่านมาจนกระทั่งถึงระยะเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษที่ผ่านมา (ระยะสิบปี) ซึ่งเรียกกันว่า "ทศวรรษแห่งการพัฒนา" นั้น ปรากฏว่าได้เกิดมีปัญหารุนแรงด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในบางส่วนของโลกและปัญหาดังกล่าวนี้ ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันในทุกประเทศทั้งที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา เช่น

ปัญหาทางด้านภาวะมลพิษที่เกี่ยวกับน้ำ

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมสลายและหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว เช่น น้ำมัน แร่ธาตุ ป่าไม้ พืช สัตว์ ทั้งที่เป็นอาหารและที่ควรจะอนุรักษ์ไว้เพื่อการศึกษา

ปัญหาที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและชุมชนของมนุษย์ เช่น การวางผังเมืองและชุมชนไม่ ถูกต้องทำให้เกิดการแออัดยัดเหยียด ใช้ทรัพยากรผิดประเภทและลักษณะ ตลอดจนปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมและปัญหาจากของเหลือทิ้งอันได้แก่มูลฝอย

สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม

๑การเพิ่มของประชากร (Population growth) ปริมาณการเพิ่มของประชากรก็ยังอยู่ในอัตราทวีคูณ (Exponential Growth) เมื่อผู้คนมากขึ้นความต้องการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มมากขึ้นทุกทางไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงาน

๒การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี (EconomicGrowth & Technological Progress) ความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นทำให้มาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการบริโภคทรัพยากรจนเกินกว่าความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต มีความจำเป็นต้องใช้พลังงานมากขึ้นตามไปด้วย ในขณะเดียวกันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีก็ช่วยเสริมให้วิธีการนำทรัพยากรมาใช้ได้ง่ายขึ้นและมากขึ้นและผลสืบเนื่องอันเกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม คือ

๑ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ เนื่องจากมีการใช้ทรัพยากรกันอย่างไม่ประหยัด อาทิ ป่าไม้ถูกทำลาย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ขาดแคลนน้ำ

๒ภาวะมลพิษ (Pollution) เช่น มลพิษในน้ำ ในอากาศและเสียง มลพิษในอาหาร สารเคมี อันเป็นผลมาจากการเร่งรัดทางด้านอุตสาหกรรมนั่นเอง

ผลกระทบต่อสังคมไทย

๑ในแง่ของปัจเจกบุคคล ซึ่งส่งผลก่อให้เกิดโรคภัยเบียดเบียน ก่อให้เกิดความรำคาญ สภาวทางจิตเสื่อม ฯลฯ จนกลายเป็นภาระปัญหาของสังคม

๒ ในแง่ของสังคม ชุมชนโดยรวมไม่เป็นที่สัปปายะในการอยู่อาศัย การดิ้นรนแสวงหาที่อยู่ใหม่จึงเกิดขึ้น การทำลายก็เพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นสภาวะลูกโซ่ สังคมจึงเสื่อมทรามขึ้น

๓ในแง่ของการเมือง วิกฤติต่างๆ ย่อมมีผลในทางไม่ดี อาจเป็นช่องทางให้นักการเมืองและข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์ หรือปัจจุบันทั่วโลกให้ความสำคัญกับเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกันมากที่สุด ดังนั้นประเทศใดเกิดภาวะวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมย่อมตกอยู่ในสายตาของชาวโลก เป็นที่แสดงว่าผู้นำของประเทศขาดประสิทธิภาพขาดนโยบายในการบริหารที่ดี เป็นต้น

๔ในแง่ของเศรษฐกิจ เมื่อเกิดวิกฤติต่างๆ ผลจากวิกฤตินั้นๆ ย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของต่างชาติ การส่งออกระหว่างประเทศจึงชะงัก ผลิตภัณฑ์ต่างๆ จึงต้องหมุนเวียนภายในประเทศ ประชาชนจึงมีรายได้น้อยลง หรือไปหลงในอบายมุขต่างๆมากขึ้น ก็จึงเป็นสาเหตุการเกิดวิกฤติอื่นๆ ตามมา เช่น วิกฤติด้านสังคม ด้านการเมือง เป็นต้น

พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

พระสงฆ์ในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งของสังคม ในการช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังดำเนินไปอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ควรจะได้ทำความเข้าใจเรื่องความหมาย ขอบข่าย และสาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมเสียก่อนแล้วจึงแสวงหาจุดที่เหมาะสมว่า พระสงฆ์ควรจะยืนอยู่ตรงไหนจึงจะเหมาะสมกับการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานี้ ล้วนมีผลกระทบแก่การดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกๆด้าน มนุษย์ต้องการผืนดินในการผลิตอาหารธรรมชาติ แต่ขณะนี้ดินก็หมดประสิทธิภาพในการผลิต ทุกวันนี้ต้องสร้างปุ๋ยเคมี เพิ่มความอุดมให้แก่ดินซึ่งผิดธรรมชาติที่เคยเป็นมา ยิ่งเพิ่มปุ๋ยเคมีลงไปมากเท่าไรก็เป็นการทำลายดินมากเท่านั้น คงต้องใช้เวลานานต่อการย่อยสลายผลิตภัณฑ์สังเคราะห์ต่าง ๆ ที่ทับถมอยู่บนแผ่นดิน ในช่วงเวลาดังกล่าว ดินก็เสื่อมคุณภาพลงไปเรื่อย ๆ กว่าความอุดมสมบูรณ์จะกลับคืนมาก็คงจะใช้เวลานานพอสมควรทีเดียว

ชีวิตมนุษย์ต้องการน้ำเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งหลับตาลงแต่ละวัน มนุษย์ต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคประจำวัน เช่น อาบ ดื่ม ทำความสะอาดร่างกาย และสิ่งต่าง ๆ ใช้ในการผลิตผลทางการเกษตรในไร่นา ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ใช้ในทางคมนาคม ยานพาหนะบรรทุกคน บรรทุกสิ่งของไปมา ติดต่อกันโดยไม่ต้องลงทุนอะไร ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ แต่เมื่อเกิดมลพิษทางน้ำ ประโยชน์การใช้งานเหล่านี้ย่อมลดลงและหมดไปในที่สุด แต่ความต้องการใช้ประโยชน์จากน้ำ มิได้หมดไปด้วย เมื่อความต้องการมีมากปัจจัยตอบสนองความต้องการมีน้อย การช่วงชิงสูงก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทะเลาะกันอย่างรุนแรงได้ในยุคพุทธกาลศากยะตระกูล กับโกลิยะตระกูลอันเป็นตระกูลฝ่ายพุทธมารดาและพุทธบิดา ก็ทะเลาะกันเรื่องน้ำ พระพุทธเจ้าเคยเสด็จไปทรงห้ามบ่อย ๆ แต่พอพระพุทธองค์มิได้ทรงห้ามก็รบกันไม่มีวันหยุดหย่อน น้ำจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมาแก่โบราณกาล การขัดแย้งกันมีมานาน หากใช้ทรัพยากรน้ำไม่เป็น น่ากลัวว่าในอนาคตจะมีการช่วงชิงจนเกิดความแตกแยกในสังคมขึ้นมาอีกเป็นแน่แท้

อากาศและอุณหภูมิก็มีความจำเป็นต่อชีวิตไม่น้อยไปกว่าสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ และสำคัญมากเสียด้วย มนุษย์ขาดน้ำยังพออยู่ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ ขาดอาหารอยู่ได้นานหลายวัน แต่ขาดอากาศบริสุทธิ์หายใจ ไม่ถึง ๑ ชั่วโมงก็เสียชีวิตทันที หากไม่เสียชีวิตก็อาจจะพิการได้ หากอากาศเสียแผ่ขยายออกไปมาก ๆ ความเจ็บป่วยต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ง่าย กระทบกระเทือนสุขภาพก่อน พอนานเข้าก็เป็นอันตรายแก่ชีวิต หากอากาศเสียขยายไปอย่างรุนแรงมนุษย์อาจจะต้องตายจนสิ้นเผ่าพันธุ์ก็ได้อุณหภูมิ ก็มีผลกระทบต่อการดำรงชีพของมนุษย์ไม่แพ้ สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ร่างกายที่ดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุขเพราะร่างกายมีอุณหภูมิสมดุลกับธาตุอื่น ๆ ในร่างกาย และอุณหภูมิในร่างกายย่อมมีความสัมพันธ์กับภายนอกอย่างใกล้ชิด หากอุณหภูมิภายนอกร้อนมากจนร่างกายไม่สามารถปรับตัวอยู่ได้ ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างแน่นอน

หากมองปัญหาตามแนวพุทธศาสนาเราก็พบว่าขณะนี้ธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม กำลังมีปัญหาซึ่งอาจจะเพิ่มความรุนแรงขึ้นทุกวันจนเข้าขั้นวิกฤตขึ้นไม่วันใดก็วันหนึ่ง ชีวิตมนุษย์ตามพุทธทัศนะประกอบขึ้นมาจากธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ตามกฎของธรรมชาติ ต้องอาศัย ธาตุ ๔ ที่ส่งเข้าไปสู่ร่างกายและถ่ายเทออกมาต้องบริสุทธิ์และสมดุล ร่างกายจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ถ้าหากเสียดุลบ้างเล็กน้อย ร่างกายก็จะแสดงปฏิกิริยาออกมาในรูปของความอ่อนแอหรือป่วยไข้ ถ้ารุนแรงชีวิตจะแตกสลายทันที หากสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในสภาวะปกติบริสุทธิ์ สดใสตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ก็พลอยพบกับความสุขสดชื่นไปด้วย แต่ถ้าเมื่อไรมีความแปรปรวนมากๆ ชีวิตมนุษย์ก็จะประสบทุกข์มากยิ่งขึ้น ภารกิจแห่งการร่วมกันเผชิญปัญหา การค้นคว้าหาสาเหตุของปัญหาและทางแก้ให้พบ ซึ่งมั่นใจว่าทางแก้มีอยู่ จึงมิใช่เป็นหน้าที่ของมนุษย์เพียงคนใด คนหนึ่ง หรือกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกชีวิต เพราะมันจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความดำรงอยู่ และการล้มสลายแห่งมนุษยชาติทีเดียว

ในอดีตวิถีไทย คือวิถีแห่งธรรม เพราะธรรม คือแนวทางที่สอนให้มนุษย์สร้างดุลยภาพแห่งชีวิตระหว่างตน ชุมชน และธรรมชาติรอบ ตัวว่าควรจะดำเนินชีวิตให้สอดคล้องสมดุลอย่างไร ตามความเชื่อ ตามวิถีทางพระศาสนาของตนอย่างไร แต่ ณ ปัจจุบันนี้ธรรม นั้น ได้ผันแปร เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เมื่อมนุษย์หันหลังที่จะเข้าใจธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติอันเป็นแม่บทแห่งธรรมมากขึ้น แล้วมุ่ง หน้าตักตวงทำลาย ธรรมชาติอย่างตะกละตะกลาม เมื่อมากเข้านานเข้าก็ยากที่ธรรมชาติจะทานทนได้หรือ เพียงพอกับความโลภ อันไร้ขีดจำกัดของมนุษย์ และยิ่งเมื่อวิถีชีวิตมนุษย์ เดินทางห่างไปจากธรรมชาติ หลงใหลในเทคโนโลยีนำพา อุตสาหกรรมเข้ามา ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายดุลยภาพที่เคยสอดประสาน

เป็นวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติภัยแห่งผลพวงนั้นก็เริ่มลุกลามดุลยภาพแห่งชีวิตนั้นจะขาดวิถีแห่งธรรมเสียมิได้ เพราะธรรมคือกรอบคิดหลักที่วางกระบวนการดำเนินชีวิต วางความหมาย แห่ง คุณค่าให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับธ รรมชาติอันสงบและเรียบง่าย เนื่องจากปัจจุบันป่าต้นน้ำ ถูกทำลาย ถูกบุกรุกแผ้วถางมากมาย ซึ่งทั้งหมดล้วนมาจากผลกระทบของการพัฒนาอย่างไม่ยั่งยืน อันขัดกับหลัก ปฏิบัติตามวิถี ชาวพุทธที่อยู่พอเพียงและเคารพธรรมชาติ
การพยายามดึงเอาสถาบันพระศาสนา ชุมชนและประชาคมเมือง ให้มาสนใจ รับรู้และศึกษา ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงกับสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม และอื่นๆ

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุงและใช้ประโยชน์ตามความต้องการอย่างมีเหตุผล ต่อสิงแวดล้อม เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดคุณภาพสูงสุดในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างถาวรต่อไป หลักการอนุรักษ์การที่จะให้บรรลุเป้าหมาย คือ การที่จะทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้และอยู่คู่กับโลกตลอดไปนั้น มีหลักการอนุรักษ์ ๗ ประการ คือ

๑ใช้อย่างฉลาด การจะใช้ ต้องพิจารณาให้รอบคอบถึงผลดี ผลเสีย ความขากแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาหลักเศรษฐศาสตร์ถึงต้นทุนและผลตอบแทนอย่างอย่างครบถ้วน

๒ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายถึง ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรเก็บรักษาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ ต้องใช้อย่างประหยัด

๓ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น (ซ่อมแซม ปรับปรุง) กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามมีสภาพล่อแหลมต่อการสูญเปล่า หรือจะหมดไปถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ควรหาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

๔ปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพธรรมชาติเดิม เช่น การปฏิรูปที่ดิน การปลูกพืชหมุนเวียน หลายอย่างจะทำให้ดินดีขึ้น

๕นำของใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่เช่นการนำขวดน้ำพลาสติกกระดาษหรือเศษเหล็กเป็นต้นกลับมาใช้ใหม่

๖ใช้สิ่งอื่นทดแทนทรัพยากรธรรมชาติบางอย่าง เช่น ใช้แกลบขี้เลื่อยและขยะเป็นเชื้อเพลิง การใช้ปูนซิเมนต์ในการก่อสร้างแทนไม้

๗ใช้เทคโนโลยีที่เหมาสมในการพัฒนา และต้องศึกษาผลได้ผลเสียอยางรอบคอบเสียก่อน เช่น การสร้างโรงไฟฟ้าหรือเขื่อน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องสันโดษ สันโดษ ความหมายตามตัวอักษรหมายถึง "ความยินดีในของของตน" (โดยไม่แย่งชิงกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น) คำว่าสันโดยที่นำเอามาใช้เป็นภาษาไทย มาจากภาษาสันสกฤตว่าส์โตษะ คือความยินดี ความพอใจพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมาย คำว่าสันโดษว่า "ความยินดีหรือความพอใจเท่าที่ตนมีอยู่มักน้อย" (อัปปิจฉตา) ซึ่งตรงข้ามกับมหิจฉตา ที่แปลว่า "มักมาก" ในของของผู้อื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่นคำว่า สันโดษ หากเป็นภาษาบาลี มาจากศัพท์ว่า สนฺโตสะ และมีอีกศัพท์หนึ่งว่า สนฺตุฏฺฐิ (สันตุฏฐี) ซึ่งก็หมายถึง "ยินดีด้วยของของตน" เช่นกัน จะเห็นได้ พบได้ในพระพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า "สนฺตุฏฺฐี ปรมำ ธนำ" แปลตามที่ท่านแปลกันมาว่า "ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง" และอีกบทหนึ่งว่า "ยำ ลทฺธำ เตน ตุฏฺฐพฺพำ" แปลว่า "ได้สิ่งใดพึงพอใจในสิ่งนั้น"มีข้อน่าสังเกตว่า "ตุฏฺฐพฺพำ" ที่แปลว่า "สันโดษ"แปลว่า "พอใจ" ก็ได้ ส่วนในปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (หน้า ๗๗๔) มีว่า "สันโดษที่เป็นภาษาไทย มาจากภาษาบาลีว่า สนฺตุฏโฐ ภาษาสันสกฤตว่า สตุษฏิ ก็มีความหมายเช่นเดียวกับที่ได้ยกนำมาเสนอ ตั้งแต่ตอนต้นแล้ว ในภาษาอังกฤษ คำว่า Contenment และ Satisfaction สำหรับContentedness ตรงกับคำว่า สันโดษ ซึ่งให้ความหมายว่า "พอใจสันโดษพอความต้องการ" ตามความหมายที่ผ่านมา คำว่า "สันโดษ" ไม่ได้แปลหรือมีความหมายว่า ไม่ให้พัฒนาตน สังคม หรือประเทศชาติ แต่ประการใด คำสอนเรื่อง "สันโดษ" เท่ากับสอนให้ "รู้จักพอ" คำว่า "สันโดษ" ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ประการ คือ

๑ยถาลาภสันโดษ ยินดีในสิ่งที่ตนได้มา โดยชอบด้วยศีลธรรมและนิติธรรม

๒ยถาพลสันโดษ ยินดีตามสมควรแก่กำลังกายและกำลังสุขภาพของตน ไม่ยินดีจนเกินกำลัง

๓ยถาสารุปปสันโดษ ยินดีตามสมควร ตามที่เหมาะสมแก่ตน แก่ภาวะ ฐานะ และแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน

สันโดษทั้ง ๓ เป็นไปในปัจจัย ๔ (สำหรับบรรพชิตคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลาน เภสัชช์, สำหรับคฤหัสถ์ เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค) จึงรวมเป็นสันโดษ ๑๒ (๓x๔=๑๒) สันโดษมีปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์อรรถกถาและฎีกามากมาย ไม่น้อยกว่า ๑๐ แห่ง การสอนเรื่องสันโดษ เป็นการสอนมิให้มีความปรารถนามาก อยากมีมาก (มหิจฉตา) โลภมาก ในสิ่งที่ไม่ใช่สิทธิของตนอันที่จริงมีรถ ๑๐ คัน ก็ใช้ได้ทีละคัน มีบ้าน ๑๐ หลัง ก็นอนได้คืนละหลัง จะโลภมาก มักมาก ไปทำไมกัน คำสอนทางพระพุทธศาสนามีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งเป็น ๓ ปิฎก คือ

๑พระวินัยปิฎก ๒๑,๕๐๐ พระธรรมขันธ์

๒พระสุตตันตปิฎก ๒๑,๕๐๐ พระธรรมขันธ์

๓พระอภิธัมมปิฎก ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มิได้ทรงสอนให้สันโดษ เท่านั้น ยังมีคำสอนที่ให้ขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานะ) มีความเพียร (วิริยะ, วายามะ) ให้มีการเก็บรักษา (อารักขา) คบเพื่อนดี (กัลยาณมิตร) เลี้ยงชีพชอบ เลี้ยงชีพพอสมควร ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ฝืดเคืองเกินไป (สมชีวิตา) เลี้ยงชีวิต เลี้ยงครอบครัว พอเหมาะพอสม สันโดษ มิได้หมายความว่า สอนให้งอมือ งอเท้า ไม่ขวนขวายศึกษาเล่าเรียน ไม่ประกอบการงานอาชีพแต่อย่างไร แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้อีกว่าต้องมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) คือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีคำสอนที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) เช่นจักร ๔ คือธรรมะที่นำชีวิตไปสู่ความรุ่งเรือง ดุจล้อรถนำรถไปสู่ที่หมายฉะนั้น (มีปฏิรูปเทสวาส อยู่ที่ในถิ่นที่ดีสัปปุริสปัสสยะ สมาคมกับสัตบุรุษ คือคนดี อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ทำดีไว้ก่อน) จักร ๔ นี้ เรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า "พุทธธรรม" คือธรรมอันมีอุปการะมาก (Virtues of great assistance) ช่วยให้ชีวิตประสบความก้าวหน้า เจริญงอกงามไพบูลย์ตลอดไป วุฒิธรรม ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ ๔ มี (สัปปุริสสังเสวะ คบคนดีเป็นสัตบุรุษ สัทธัมมัสสวนะ ฟังพระสัทธรรม เอาใจใส่ในการศึกษาหาความรู้ โยนิโสมนสิการ คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี พิจารณาในใจโดยวิธีอันแยบคาย, แยบยล ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม) พระพุทธศาสนามีภาษิตว่า มตฺตญฺญุตา สทา สาธุ ความรู้จักประมาณ (ความรู้จักพอ)จำปรารถนาในที่ทั้งปวง เรามีมัชฌิมา ความรู้จักประมาณ ปฏิบัติแบบสายกลาง มีอัตตัญญุตา ให้รู้จักประมาณตนพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติ มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง พัฒนาสังคม ประเทศชาติให้เจริญพัฒนามีมากมายครับ เพราะฉะนั้นมองอะไรอย่ามองด้านเดียว ต้องมองอย่างขึ้นที่สูงมอง หรือต้องมองอย่างนกมอง (bird's eye view) คำว่าสันโดษนี้ อาจได้แปลว่า "พอ, ความพอ, ความรู้จักพอ" คนรู้จักพอ จึงจะเป็นคนร่ำรวย คนไม่รู้จักพอจึงเป็นคนจนอยู่ตลอดกาล คนไม่รู้จักพอ จึงเท่ากับเป็นคนมีไม่พอ พอไม่มีนั่นเอง หากบุคคลในสังคมมีคำว่าพอแล้วย่อมไม่ก่อสร้างปัญหาใดๆ ให้กับสังคม ชุมชน และประเทศชาติ

การบริหารตนเองและการบริหารงานตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การบริหารตนเองและบริหารงานของผู้บริหารนั้นสามารถอ้างอิงนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลักการในทางทฤษฎีของการบริหารงานของท่านผู้รู้ ซึ่งเป็นที่ยอมรับเป็นสากลทั่วไป แต่ในบางครั้งควรบริหารงานในแนวต่างๆ ตามหลักการบริหารนั้นอาจจะมีความกระด้างอยู่บ้างก็เป็นไปได้ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้การบริหารงานไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง แต่ถ้ามีการผสมผสานหลักการทางทฤษฎีต่างๆ ของการบริหารเข้ากับหลักคำสอนของศาสนาแล้ว เชื่อว่าจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารงานได้ดี และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะในทางพุทธศาสนานั้นสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม นำมาซึ่งความรัก ความสามัคคี ความปรองดองสมานฉันท์ซึ่งหากเรานำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานในชีวิตประจำวันจะเกิดความอ่อนนุ่มในการทำงานมากขึ้น เกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้

อนึ่งการบริหารงานย่อมต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไป ซึ่งคาว่า “ศาสตร์” แปลความว่า การบริหารย่อมต้องยึดกฎระเบียบแบบแผนตามกฎหมาย ในขณะที่คาว่า “ศิลป์” เป็นการใช้ทักษะเทคนิคในด้านมนุษย์สัมพันธ์ในการ

ช่วยบริหารงาน ประคับประคองให้เกิดความยืดหยุ่นแต่ต้องไม่ผิดกฎระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ อันจะทำให้เกิดความเดือนร้อนภายหลังได้ ดังนั้นผู้บริหารทุกคนต้องตระหนักในเรื่องดังกล่าวนี้ให้มากยิ่งขึ้นตามหลักธรรมต่อไปนี้

หลักพุทธธรรม สัปปุริธรรม ๗ ที่นำมาใช้ในการบริหารชีวิตประจำวัน

การประยุกต์ใช้หลักธรรม ดังกล่าวต่อไปนี้ เป็นหลักที่บุคคลที่เป็นผู้นำ ต้องมีหลักธรรม ๗ ประการ ใช้ในการครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างสมดุล เพื่อให้เกิดมีคุณธรรม จริยธรรม นำมาซึ่งความรัก ความสามัคคี ความปรองดองสมานฉันท์ ซึ่งในปัจจุบันการปฏิบัติงานของผู้นำหรือผู้บริหาร ควรรู้ทั้ง ๗ ด้าน ตามหลักสัปปุริธรรม ๗ ที่ทำให้พร้อมที่จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ โดยคุณสมบัติในตัวผู้นำหรือผู้บริหารมี ๗ ประการ คือ

๑.ธัมญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้หลักการ กล่าวคือ เมื่อดำรงตำแหน่งมีฐานะในงานใดก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์ ระเบียบการปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อรู้แล้วจะต้องตั้งตนให้อยู่ในหลักการให้ได้

๒.อัตถัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล รู้จุดหมาย ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ย่อมมีความแน่วแน่ ความเข้าใจในการบริหารคนและบริหารงานให้มีความสอดคล้องกัน งานก็จะประสบความสำเร็จ ตรงตามจุดมุ่งหมายไม่อยากนัก

๓.อัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน กล่าวคือ ต้องรู้เสมอว่าตนคือใคร มีตำแหน่งหน้าที่อย่างไร อยู่ในสถานะใดมีความรับผิดชอบมากน้อยแค่ไหน ตลอดจนถึงมีคุณสมบัติถึงซึ่งความพร้อม มีความถนัด มีสติปัญญา มีความสามารถอย่างไร อีกทั้งต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถ มีทักษะการบริหารงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

๔.มัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักพอประมาณ รู้จักความพอดี ซึ่งหมายความว่า ต้องมีขอบเขตอำนาจ ความเหมาะสมที่จะบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ตามตำแหน่ง ทำแค่ไหนจึงจะให้เกิดความพอดี ได้สัดส่วน เกิดความสมดุล ซึ่งความพอดีจะทาให้เกิดความสำเร็จอย่างแท้จริง

๕.กาลัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่เป็นผู้นำ หรือผู้บริหาร ต้องรู้ลำดับความสำคัญของงาน ระยะเวลาจังหวะ ปริมาณและห้วงเวลาให้เหมาะสม ต้องรู้จักวางแผนให้สอดคล้องกับปัจจัย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องได้อย่าง สอดคล้องกลมกลืน เพราะปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จได้

๖.ปุริสัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน สังคม หมายความว่า ความเป็นผู้รู้จักสังคม ชุมชน ตั้งแต่สังคมที่มีขอบเขตกว้างขวาง คือสังคมโลก รู้สังคมประเทศชาติ ตลอดจนชุมชน สังคม รอบๆ หน่วยงาน ผู้นำหรือผู้บริหารต้องรู้ว่าในสถานการณ์ใด มีปัญหาหรือความต้องการอะไร และจะสามารถให้ความช่วยเหลือชุมชน หรือสังคมอย่างไร ตลอดจนการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด

๗.บุคคลโรปัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายความว่า ผู้นำหรือผู้บริหารต้องรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้องในการร่วมงาน ไม่ใช่เป็นการรู้จักเฉพาะชื่อของเขา ต้องรู้จักอุปนิสัยใจคอ พฤติกรรม ความรู้ ความสามารถ งานบรรลุประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย นอกจากนั้นต้องรู้จักประโยชน์ที่เขาเหล่านั้นพึงได้ การทางานนั้นไม่ใช่ว่าจะใช้ให้เขาทำงานเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องจักดูแลสวัสดิการอย่างเหมาะสม และต้องให้ทุกคนที่ทำงานได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตนเอง ซึ่งผู้นำหรือผู้บริหารควรรู้ว่าเขาควรได้ประโยชน์อะไร ที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามแห่งการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของทุกคนด้วย

จากบทความดังกล่าวทั้งหมด หากผู้บริหาร ผู้นำองค์กร หน่วยงานต่างๆ นำหลักคาสอนในทางพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานแล้ว เชื่อได้ว่าผู้บริหารคนๆ นั้น จะเป็นที่รักใคร่ของคนในองค์กร และสามารถนำพาองค์กรไปสู่จุดหมายปลายทางตามเจตนารมณ์ตามวัตถุประสงค์ เกิดความรักใคร่สามัคคีมีคุณธรรม จริยธรรม นำมาซึ่งความรัก ความสามัคคี ความปรองดองสมานฉันท์ ในองค์กรได้อย่างแน่นอน

๑. เว้นจากการทำชั่วและมุ่งทำความดี ทุกศาสนาสอนให้ละเว้นการกระทำความชั่วและทำแต่ความดีทั้งสิ้น เพื่อให้ศาสนิกชนทั้งหลายเป็นคนดีนั่นเอง ถึงแม้แนวทางปฏิบัติของแต่ละศาสนาอาจมีข้อแตกต่างกันไป เช่น พระพุทธศาสนามีศีล คือ ข้อห้าม และธรรมะ คือหลักสำหรับเป็นข้อปฏิบัติ ศาสนาคริสต์มีบัญญัติ ๑๐ ประการ ศาสนาอิสลามสอนให้ยึดหลักศรัทธา ๖ ประการ และหลักปฏิบัติ ๕ ประการ สิ่งเหล่านี้เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ความรัก ความเมตตา แต่ละศาสนากล่าวถึงความรักความเมตตาไว้มากมายทั้งหลักธรรมคำสอนในคัมภีร์ และคำสอนแทรกไว้ในแต่ละตอนของคำสอนนั้นๆ บางครั้งก็มีคำสอนทำนองภาษิตเตือนใจ เช่น พระพุทธศาสนามีคติธรรมที่

ยึดถือ เช่น เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลกและพึงเอาชนะความชั่วด้วยความดี ในศาสนาคริสต์พระเยซูทรงสอนว่า จงรักพระเจ้าอย่างสุดใจสุดความคิด และสุดกำลัง และจงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง ศาสนาอิสลาม ศาสดามูฮัมหมัดก็ทรงกล่าว ผู้ใดขาดความเมตตาเพื่อนมนุษย์ผู้นั้นไม่ได้รับเมตตาจิตเช่นกัน ดังนั้นทุกศาสนาจึงเน้นเรื่องความรัก ความเมตตา เพราะหากมนุษย์ทุกคนมีความรักความเมตตาอยู่ในใจแล้ว ก็จะไม่มีการเบียดเบียนกัน ต่างให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๓. การเสียสละหรือการสังคมสงเคราะห์ เมื่อมนุษย์มีความรักความเมตตาแล้ว ก็จะมีความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ศาสนาต่างๆ จึงสอนให้สงเคราะห์กันด้วยความเมตตากรุณาไม่ใช่หวังผลตอบแทน แต่เน้นการเสียสละด้วยความบริสุทธิ์ใจ เช่น พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ศาสนาอิสลามได้มีการกำหนดหลักการให้ชาวมุสลิมมีการบริจาคทาน (ซากาด) แก่ผู้ยากจนหรือสมควรได้รับความช่วยเหลือในอัตราร้อยละ ๒.๕ ของรายได้ ศาสนาคริสต์จะเน้นให้มนุษย์เสียสละ ให้อภัย เอื้อเฟื้อ โดยไม่หวังผลตอบแทน

๔. ความอุตสาหะและพัฒนาตนเอง ศาสนาต่างๆ สอนให้คนมีความเพียร อดทน ขยันขันแข็ง และมีความอุตสาหะ มีความพยายาม อันจะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จและรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เช่น พระพุทธศาสนาสอนให้คนเคารพในการศึกษา สรรเสริญความเจริญก้าวหน้า มีหลักคำสอน อิทธิบาท ๔ อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มีคติเตือนใจ เช่น ความเพียรอยู่ในความสำเร็จอยู่ที่นั่น ศาสนาอิสลามสอนให้คนใฝ่หาความรู้ตั้งแต่เกิดจนตายและมีคำสอนว่า ผู้ใดมีความพยายาม ผู้นั้นจะได้รับผลสำเร็จ หรือคำสอนในศาสนาคริสต์ก็มีกล่าวไว้ว่า เราทั้งหลายภูมิใจความยากลำบาก เพราะรู้ว่าความยากลำบากนั้นทำให้เกิดความอดทนและความอดทนนั้นทำให้เกิดอุปนิสัยที่ดี เป็นต้น

๕. ความยุติธรรม คำสอนทุกศาสนาเน้นเรื่องความยุติธรรม เพราะการที่สังคมจะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้นจำเป็นต้องมีหลักแห่งความยุติธรรมเป็นแกนกลาง พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้อยู่ภายใต้ อคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ ศาสนาคริสต์มุ่งเน้นในการรักษาความยุติธรรมในสังคมว่า เจ้าทั้งหลายอย่าเห็นแก่หน้าผู้ใดในการพิพากษา จงฟังท่าน ผู้ใหญ่ ผู้น้อย เหมือนกัน เจ้าทั้งหลายอย่ากลัวผู้ใด เพราะการพิพากษานั้นเป็นการตัดสินของพระเจ้า หรือศาสนาอิสลามสอนให้ดำรงความยุติธรรม แม้จะกระทบกระเทือนต่อตัวเจ้าของ ต่อมารดา บิดาหรือญาติ ไม่ว่าเขาจะเป็นคนมีหรือคนจน และอย่าถือตามอารมณ์ใคร่ในการรักษาความยุติธรรม

หลักธรรมกับการบริหารตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา ที่นำมาประกอบในการใช้งานในชีวิตประจำวันของผู้บริหารนั่นคือ “สังควัตถุ ๔” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้บริหารสามารถนาไปประยุกต์ในลักษณะของการมีศิลปะในการทำงาน คือ

๑.ทาน คือให้เป็นไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละตามความสามารถ ตามศักยภาพ นั้นคือผู้บริหารควรมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเพื่อนร่วมงาน ให้ความรัก เมตตา สร้างแรงจูงใจ ขวัญ และกาลังใจให้กับบุคคลในองค์กร ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในความเสียสละต่อส่วนรวม มุ่งประโยชน์ส่วนรวม เป็นหลัก ไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนตน

๒.ปิยวาจา คือผู้บริหารควรมีวาจาที่สุภาพ พูดในเชิงสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ สร้างความสามัคคีให้เกิดความรักใคร่ เกื้อกูลกันในหมู่คณะ หรือองค์กร

๓.อัตถจริยา คือผู้บริหารควรอย่างยิ่งที่ต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เสียสละเพื่อส่วนรวม

๔.สมานนัตตา ทำตนให้เข้ากับผู้อื่นอย่างเสมอภาค กล่าวคือ ผู้บริหารควรปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมต่อทุกคนในเรื่องต่างๆ

บทสรุปและวิเคราะห์

ปัญหาทุกปัญหาที่สังคมโลกและทุกประเทศ รวมถึงสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่นั้น เป็นบทเรียนราคาแพงที่ทุกคนได้รับ สาเหตุที่แท้จริงของทุกปัญหานั้นมาจากเหตุเพียงเหตุเดียว คือ ความด้อยคุณภาพของประชากร ทั้งระดับ

ครอบครัว ระดับสังคม ระดับชาติ จำนวนประชากรที่มีคุณภาพต่ำเป็นจำนวนมากในสังคมเหล่านั้น ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องทำทุกวิถีทางที่จะสร้างคุณภาพที่สูงขึ้นไปแก่ประชาชนในสังคมไทย

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนี้ เช่นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ก็เกิดจากฝีมือของคนเห็นแก่ตัว หวังเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งสิ้น โดยไม่มองถึงความเดือดร้อนของคนอื่น เห็นความเดือดร้อนของคนอื่นเป็นเรื่องไกลตัว แต่ถ้าคนเราแก้ปัญหาตรงจุดนี้ได้ มองว่ามนุษย์เท่าเทียมกัน และคนเหล่านี้ไม่เอาเปรียบกันมีจิตสำนึกดี เชื่อว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมคงจะหายไป เพราะฉนั้นคนที่เอาเปรียบคนอื่น หรือเห็นแก่ตัวควรจะมองปัญหาสังคม และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เสีย แล้วปัญหาต่าง ๆ ก็จะไม่ตามมา จะแก้ไขปัญหาง่ายมาก เพียงแค่คนมีจิตสำนึก รู้จักคำว่า "หน้าที่ และมีวินัย " ปัญหาต่าง ๆ ก็คงไม่เป็นแบบวันนี้ และคงไม่ฝังรากจนเติบโตจนยากแก่การแก้ไข แต่ถ้าคิดจะแก้ไขก็คงไม่สายถ้าคิดจะทำ กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และอิทธิพลของโลกาภิวัฒน์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและบุคคลในสังคม ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และค่านิยม ควรที่ทุกฝ่ายทั้งอาณาจักรและศาสนจักรต้องประสานร่วมมือกันป้องกันแก้ไขปัญหาในระบบสังคม ค่านิยม อุดมการณ์ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และร่วมกันปลูกจิตสำนึกบุคคลในสังคมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น

การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์เข้ากับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนผู้เป็นประชากรใหม่ของสังคมในยุคต่อๆไป โดยสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันแรกที่ให้การอบรมทางด้านจิตใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแลทะนุถนอม ปกครองดูแลอย่างถูกต้องแล้วก็จะสามารถให้เยาวชนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมได้อย่างแน่นอน อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาให้กับสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข เพราะเยาวชนในวันนี้ก็คือผู้นำและพัฒนาสังคมประเทศชาติในวันข้างหน้า

เอกสารอ้างอิง

จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร . สวัสดิการสังคมทางแก้วิกฤตสังคมไทย . กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย , ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) . ธรรมกับการพัฒนาชีวิต . กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม , ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) . พุทธวิธีแก้ปัญหา เพื่อศตวรรษที่ ๒๑ . กรุงเทพฯ :มูลนิธิพุทธธรรม , ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) . ธรรมนูญชีวิต . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา , ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) . พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา , ๒๕๔๒ .

สมพร สุขเกษม , ดร . ความจริงของชีวิต . กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา , ๒๕๔๒ .

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ . สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ . กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๓๐ .

ธรรมาภิบาลนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนา

พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปณฺโญ
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของภาคเอกชนโดยเฉพาะนายจ้างที่จะต้องมีธรรมาภิบาลหรือ บรรษัทภิบาลที่กำหนดโดยภาครัฐให้ภาคเอกชนต้องดูแลลูกจ้างอย่างดีที่สุดรวมทั้งการบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยอธิบายให้เกิดองค์ความรู้ที่เติมเต็มได้มากยิ่งขึ้น ทำให้พบว่า พระพุทธศาสนามีกรอบในการดูแลสวัสดิการมีกรอบคุณธรรมสำหรับนายจ้างให้ดำเนินกิจกรรมภายใต้การสร้างความร่วมมือตามกรอบบรรษัทภิบาลของนายจ้างอันประกอบด้วยการเพิ่มบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อลูกจ้างอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับภารกิจขององค์กร

Keyword : ธรรมภิบาล,นายจ้าง, พระพุทธศาสนา.

Abstracts

This article aims to analyze the role of the private sector in particular, employers must have good governance or. Corporate Governance established by the government, the private sector must be employed optimally, including the integration of the Buddhist thought to help explain the cognitive fulfill even more, making the Buddhist framework. Commonwealth care is a moral framework for employers to carry out activities under the collaboration and create a good relationship between employer and employee, including increasing the role of self to others appropriately and in accordance with the mission assigned.

Keyword : Good governance, employers, Buddhism.

๑) บทนำ

การจ้างงานในปัจจุบันได้ถูกกำหนดด้วยระบบค่าจ้างตามความรู้ความสามารถ รวมทั้งมีปัจจัยอื่นเข้ามาเป็นตัวเลือกในการกำหนดอัตราค่าแรงจนนำไปสู่ภารกิจของรัฐในการออกกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับลูกจ้างในบริษัทหรือกำหนดกรอบการดำเนินของบริษัทต่าง ๆ ในประเทศไทยที่เรียกว่า บรรษัทภิบาล ทุก ๆ บริษัทจะต้องมีมาตรการรับรองกฎเกณฑ์ตามเงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยแรงงานซึ่งปัจจุบันมีกฎหมายมากมายได้ระบุไว้ เช่น พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ และแก้ไขเพิ่มเติมอีก ๒ ครั้ง พ.ศ.๒๕๓๔ และพ.ศ.๒๕๔๔ ซึ่งต่อมาได้กำหนดกรอบไปยังระบบรัฐวิสาหกิจด้วยจึงได้ออกพระราชบัญญัติแรงงานวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๓ เพื่อการคุ้มครองในการเป็นลูกจ้างไม่ว่าจะเป็นในรูปบริษัทหรือกึ่งบริษัทก็ตามย่อมต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของกฎหมายอย่างเดียวกัน แต่กระนั้น การออกกฎหมายมาบังคับใช้ใช่ว่าจะทำให้ปฏิบัติการเอารัดเอาเปรียบลูกจ้างจะหมดไปหลายกรณีมีการฟ้องร้องเรียกว่าค่าเสียหายมากมายหลายกรณีก็สามารถระงับข้อพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างได้ บางกรณีไม่สามารถจัดการปัญหาเรื่องแรงงานได้หมดเป็นต้น ปัญหาทั้งหมดจะนำไปสู่กระบวนการพิจารณาโดยศาลแรงงานหรือศาลอื่น ๆที่เกี่ยวข้องโดยสถิติคดีศาลแรงงานกลางและแรงงานภาค ๑-ภาค ๙ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ มีคดีที่ค้าง ๔,๓๘๗ คดี มีคดีใหม่ที่รับเข้ามาพิจารณา ๙,๙๓๒ คดี มีคดีพิจารณาสำเร็จไปแล้ว ๑๐,๐๘๘ คดีซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคดีเกี่ยวกับการเลิกจ้างการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างหรือ

ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์การใช้สิทธิทางศาลการละเมิดของนายจ้างและลูกจ้างกฎหมายประกันสังคมและกฎหมายเงินทดแทนเป็นต้น[๑๘]ดังนั้น ทำให้เห็นว่า ความไม่เป็นธรรมในองค์กรเอกชนที่ต่อการจ้างงานไม่ได้รับความเป็นอย่างมากจนนำไปสู่การเพิ่ม จำนวนของคดีความต่าง ๆ ในศาลยุติธรรม ศาลแรงงานอย่างมากหากประเทศขาดซึ่งวิสัยทัศน์เพื่อให้แนวทางสำหรับสร้างภูมิคุ้มกันมากกว่าการแก้ไขปัญหาที่ขึ้นน่าจะเป็นคำตอบให้กับสภาพของแรงงานในประเทศไทยหรือมาตรการในการกำหนดบรรษัทภิบาลให้กับองค์กรเอกชนได้มากยิ่งขึ้นพร้อมทั้งลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยหลักการสร้างธรรมาภิบาลให้กับนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนาซึ่ผลของการปฏิบัติหลักธรรมภิบาลจะนำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพนายจ้างกับลูกจ้างได้

ธรรมาภิบาลของนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกรอบคิดในการเรื่องของความสัมพันธภาพตามแนวบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมและสอดคล้องต่อผู้อื่นที่อาศัยอยู่รอบข้างซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในสิงคาลกสูตรซึ่งเป็นสูตรที่มองผู้อื่นที่ตนเองจะต้องเข้าไปปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันหรือนายจ้างต้องอนุเคราะห์ลูกจ้างประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ ๑. จัดการงานให้ทำตามกำลังความสามารถ ๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและ ความเป็นอยู่๓. จัดสวัสดิการดีมีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ๔. ได้ของแปลกๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้ และ๕. ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาส อันควร[๑๙]ทั้ง ๕ ประการนี้ย่อมเป็นธรรมาภิบาลของนายจ้างซึ่งทัศนะทางพระพุทธจะอธิบายควบคู่กับขอปฏิบัติของลูกจ้างต้องอนุเคราะห์นายจ้างประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ ๑. เริ่มเข้าทำงานก่อน๒. เลิกงานทีหลัง๓.เอาแต่ของที่นายให้ ๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น และ๕.นำความดีของนายไปเผยแพร่ในสถานที่อื่นๆ ดังนั้น การนำแนวคิดของนายจ้างที่มีต่อลูกจ้างอันเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุก่อนที่จะลุกลามออกไปภายนอกองค์กรหรือที่เรียกว่า บรรษัทภิบาลตามกรอบคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในบทความนี้ผู้วิจัยเขียนมีความมุ่งต้องการสื่อสารไปยังนายจ้างเท่านั้นเพื่อให้ระลึกถึงคุณความดีของลูกจ้างด้วยความมีเมตตาต่อกันให้มากที่สุด

๒) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมภิบาล

คำว่า“Governance”เป็นคำที่พัฒนามาจากคำว่า“Government”ที่แปลว่าการปกครอง สำหรับ Governance นักวิชาการหรือผู้นำทางความคิดหลายคน แปลไม่เหมือนกันเสียทีเดียว ตัวอย่าง เช่น แปลว่า การบริหารปกครอง การอภิบาล การบริหารจัดการ ระบบอภิบาล หรือ บางคนแปลว่า ธรรมาภิบาล เพราะเห็นว่ามีความเอนเอียงไปในทางดี เป็นต้น ถึงอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะแปลถอดความเป็นภาษาไทยว่าอย่างไร คำๆนี้ ก็มีลักษณะที่เชื่อกันว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในส่วนบทบาทของภาครัฐจากเดิมที่มีอิทธิพลครอบงำสังคมในทุกๆมิติสูงมาก ผ่อนปรนสู่การลดบทบาทของภาครัฐลง มีการเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเน้นภาระรับผิดชอบต่อสังคมเน้นความคุ้มค่าเป็นต้น ซึ่งหากมองลักษณะของธรรมาภิบาลตามแนวความคิดสากล เป้าหมาย โครงสร้างกระบวนการและสาระของธรรมาภิบาล ความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการปฏิรูปการเมืองเพื่อสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย รากฐานของธรรมาภิบาล ได้แก่ธรรมาภิบาลเชิงโครงสร้าง เช่น การปรับโครงสร้างองค์กรนิติบัญญัติ การปรับโครงสร้างระบบราชการการปรับโครงสร้างองค์กรอิสระและธรรมาภิบาลเชิงกระบวนการ ได้แก่ การร่วมรับรู้ในการจัดการสิทธิในการร่วมให้ข้อมูลและความคิดเห็น สิทธิในการร่วมตัดสินใจร่วมทำและร่วมรับรู้ สิทธิในการร่วมตรวจสอบความขัดแย้งระหว่างธรรมาภิบาลสากลกับวัฒนธรรมการเมืองไทย ซึ่งกล่าวถึงการพัฒนาของวัฒนธรรมกับธรรมาภิบาลเดิมและความพยายามสร้างธรรมาภิบาลพุทธเพื่อผสมผสานกับธรรมาภิบาลไทยเดิม[๒๐]

นอกจากนี้ ศัพท์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นคำกลางๆ ที่มิได้เจาะจงว่าเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง อาจมีความหมายไม่ดีที่เรียกว่า Bad Governance (อธรรมาภิบาล) ถ้านำไปใช้ในกรณีที่หมายถึงความล้มเหลวของการบริหารจัดการ ดังเช่น

---

[๑๘]สำนักงานศาลยุติธรรม,**“รายงานสถิติคดีของศาลทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖”,**(กรุงเทพมหานคร : ศาลยุติธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๙-๒๑๔.

[๑๙]ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๑/๒๑๕.

[๒๐]บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **การสร้างธรรมาภิบาล(Good Governance) ในสังคมไทย,** (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐.

ที่มองกันว่าประเทศแถบทวีปแอฟริกาเป็น Bad Governance (อธรรมาภิบาล) หรือ อาจเรียกว่า Good Governance (ธรรมาภิบาล) หากมีลักษณะที่สื่อไปในทางดี (สิ่งที่บรรดาประเทศตะวันตกพยายามยัดเหยียดให้เป็น) จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า มีการพูดถึง Bad Governance (อธรรมาภิบาล) แบบตรงตัวน้อยมาก หรือ บางทีอาจพูดถึงแต่ไม่ได้ใช้คำว่า Bad Governance (อธรรมาภิบาล) แต่โดยนัยแล้วสื่อมาทาง Bad Governance (อธรรมาภิบาล) ในขณะที่ Good Governance (ธรรมาภิบาล) มีการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก และเป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไป[๒๑]ในทุกๆวงการทั้งในระดับโลก ประเทศ จนกระทั้งประชาชนทั่วไป ส่วนคณะกรรมการบัญญัติศัพท์รัฐศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติว่า " วิธีการปกครองที่ดี "แต่นักวิชาการบางท่านใช้คำว่า "ธรรมรัฐแห่งชาติ" ซึ่งไม่ตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษ เพราะ "ธรรมรัฐ " แปลว่า "รัฐที่มีธรรม" แต่มีการให้ความหมายโดยทางคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนว่า "สุประศาสนการ"ซึ่งต่อมาศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้นำเสนอคำว่า "ธรรมาภิบาล" อย่างไรก็ตามในที่นี้จะขอใช้คำว่า"ธรรมาภิบาล"[๒๒]

จากความหมายและคำนิยามของคำว่า ธรรมาภิบาล ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ซึ่งมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับลักษณะการปกครอง วัฒนธรรม และวัตถุประสงค์ของประเทศหรือองค์กร ต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามคำนิยามต่างเหล่านี้มักจะมีหลักการสำคัญที่ตรงกันจะต่างกันบ้างก็เป็นเรื่องของรายละเอียดหรือเป็นเรื่องของถ้อยคำสำนวน จึงอาจสรุปได้ว่าธรรมาภิบาลหมายถึง การปกครองด้วยหลักการบริหารจัดการที่ดีงาม โดยเป็นเรื่องของการพัฒนา และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติโดยส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูล ตัดสินใจ การตรวจสอบ ลดการทุจริตคอร์รัปชั่นลงเพื่อให้เกิดความโปร่งใส โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกภาคทุกฝ่ายในสังคม คือภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน

แนวคิดการบริหารองค์กรมักนิยมอธิบายการดำเนินกิจกรรมของรัฐที่มีหลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องควบกำกับและควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ในขณะที่ภาคเอกชนต่างก็พยายามที่จะนำแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลไปปรับใช้โดยใช้คำว่า บรรษัทภิบาลเพื่อให้เห็นถึงความชัดเจนเรื่องความถูกต้องอันเป็นที่ยอมรับจากภาครัฐและประชาชนซึ่งส่วนมากบริษัทเอกชนต่าง ๆ ก็กำหนดองค์กรต่าง ๆ ออกมามากบ้างน้อยบ้างแต่แตกกันออกไปเช่น ธรรมาภิบาลของ SCG ระบุนโยบายบรรษัทภิบาลของเอสซีจี ได้แก่ ๑. **สิทธิของผู้ถือหุ้น โดย**การเปิดโอกาสให้ผู้ถือหุ้นเสนอวาระการประชุม รวมทั้งเสนอชื่อบุคคล เพื่อเข้ารับการเลือกตั้งเป็น กรรมการเป็นการล่วงหน้า ๒.**การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน**การห้ามคณะกรรมการบริษัท คณะจัดการเครือฯ และพนักงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลงบการเงิน ฯลฯ ซื้อขายหลักทรัพย์ของบริษัท๓.**บทบาทของผู้มีส่วนได้เสีย**นโยบายการคุ้มครองและให้ความเป็นธรรมแก่พนักงานที่แจ้งข้อมูลหรือให้เบาะแสเกี่ยวกับการทุจริต หรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับบริษัท และจรรยาบรรณเอสซีจี ๔. **การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส**นโยบายการเปิดเผยข้อมูล ๕.**ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ**ข้อบังคับคณะกรรมการบริษัทข้อบังคับคณะกรรมการตรวจสอบ ข้อบังคับคณะกรรมการบรรษัทภิบาลและสรรหา ข้อบังคับคณะกรรมการพิจารณาผลตอบแทน นโยบายการกำหนดสัดส่วนกรรมการอิสระในคณะกรรมการบริษัท เป็นต้น[๒๓]

กล่าวสรุปได้ว่า การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในองค์กรเอกชนที่เรียกว่า บรรษัทภิบาลสามารถนำไปใช้สร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยเฉพาะความมีคุณธรรมจริยธรรมของภาคเอกชนต่อลูกจ้าง แต่กระนั้นรัฐจะต้องกำหนดแนวทางการส่งเสริมของภาคเอกชน บทบาทของเอกชน คือ การทำกำไรให้กับองค์กรของตนแต่กระนั้นการการบริหารงานตามหลักนิติธรรมและหลักคุณธรรมที่จะไม่เอารัดอาเปรียบผู้บริโภคหรือประชาชนทั่วไปจะต้องเป็นไปตามกฎหมายบ้านเมืองและคุณธรรมที่ไม้เห็นแก่ได้มากจนเกินไป เช่น การขึ้นราคาสินค้าจะต้องมีเหตุมีผลต่อสินค้านั้นๆไม่ใช่

---

[๒๑]พระมหาสุรศักดิ์ สุรเมธี, **ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับคำว่า "Governance",** [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://blog.eduzones.com/sanglam/๕๒๔๘๕ [วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙].

[๒๒]บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ,**เอกสารประกอบการบรรยาย ๘ มิถุนายน นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕, (อัดสำเนา).

[๒๓]เอสซีจี,**คู่มือบรรษัทภิบาลเอสซีจี,** [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://www.scg.co.th/pdf/th/CG_th.pdf [วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙].

ขึ้นตามความชอบใจอย่างนี้เรียกว่าไร้คุณธรรม นอกจากนี้ ความรับผิดชอบในการผลิตสินค้าจะต้องได้ตามมาตรฐานการรับรองจากภาครัฐ

๓) แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานสัมพันธ์

แนวคิดเรื่องแรงงานสัมพันธ์ในประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๘ในสมัย สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีมีทั้งหมด ๑๖๓ มาตราที่ระบุเหตุผลของการออกพระราชบัญญัติไว้ว่า ยังมีวิธีการไมเหมาะสมแกสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมปจจุบัน สมควรใหมีกฎหมายวาด้วยแรงงานสัมพันธ์ขึ้นแทน เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยื่นข้อเรียกร้องและการระงับข้อพิพาทแรงงานใหเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นใหนายจ้างจัดตั้งสมาคมนายจ่างและลูกจ้างจัดตั้งสหภาพแรงงานเพื่อแสวงหาและคุ่มครองประโยชนเกี่ยวกับการจ้าง การจัดสวัสดิการ และสงเสริมความสัมพันธ์อันดีระหวางนายจ้างกับลูกจ้าง ตลอดจนใหลูกจ้างจัดตั้งคณะกรรมการลูกจ้างเปนองค์กรในการหารือในกิจการตาง ๆ กับนายจ้างเพื่อใหเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และหาทางปรองดองใหการทำงานรวมกันระหวางนายจ้างกับลูกจ้างใหมีผลดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้นจึงต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

นอกจากนี้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีก ๒ ครั้ง ได้แก่ พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ได้จัดวางระบบความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับฝ่ายบริหารรัฐวิสาหกิจไว้เป็นการเฉพาะ แตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์พ.ศ. ๒๕๑๘ สมควรแยกพนักงานรัฐวิสาหกิจออกจากพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์พ.ศ. ๒๕๑๘ มาอยู่ในบังคับกฎหมายว่าด้วยพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ และพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๔โดยระบุเหตุผลไว้ว่า การประกาศใช้พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓ มาตรา ๔ (๔) บัญญัติมิให้ใช้พระราชบัญญัตินี้บังคับแก่กิจการรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ แต่พระราชบัญญัติแรงงานวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๓ มาตรา ๗๒ บัญญัติให้สหสัมพันธ์แรงงานตามกฎหมายดังกล่าวอาจเข้าเป็นสมาชิกสภาองค์การลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์สมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแรงสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อให้สอดคล้องกันจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ซึ่งมีสาระสำคัญที่ระบุถึง คำนิยามหลักในพระราชบัญญัติโดยระบุไว้ใน **มาตรา ๕** ในพระราชบัญญัตินี้ **"นายจ้าง"** หมายความว่า ผู้ซึ่งตกลงรับลูกจ้างเข้าทำงานโดยจ่ายค่าจ้างให้ และ หมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากนายจ้างให้ทำการแทน ในกรณีที่นายจ้างเป็นนิติบุคคล หมายความว่า ผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลนั้น และหมายความรวมถึงผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย จากผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลให้ทำการแทน **"ลูกจ้าง"** หมายความว่า ผู้ซึ่งตกลงทำงานให้แก่นายจ้างเพื่อรับค่าจ้าง**"สภาพการจ้าง"** หมายความว่า เงื่อนไขการจ้างหรือการทำงาน กำหนดวันและเวลาทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการ การเลิกจ้าง หรือประโยชน์อื่นของนายจ้างหรือลูกจ้างอันเกี่ยวกับ การจ้างหรือการทำงาน**"ข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง"** หมายความว่า ข้อตกลงระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างหรือระหว่างนายจ้างหรือสมาคมนายจ้างกับสหภาพแรงงานเกี่ยวกับสภาพการจ้าง**"ข้อพิพาทแรงงาน"** หมายความว่า ข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเกี่ยวกับ สภาพการจ้าง**"การปิดงาน"** หมายความว่า การที่นายจ้างปฏิเสธไม่ยอมให้ลูกจ้างทำงานชั่วคราว เนื่องจากข้อพิพาทแรงงาน**"การนัดหยุดงาน"** หมายความว่า การที่ลูกจ้างร่วมกันไม่ทำงานชั่วคราวเนื่องจาก ข้อพิพาทแรงงาน**"สมาคมนายจ้าง"** หมายความว่า องค์การของนายจ้างที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้**" สหภาพแรงงาน"** หมายความว่า องค์การของลูกจ้างที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้**"สหพันธ์นายจ้าง"** หมายความว่า องค์การของสมาคมนายจ้างตั้งแต่สองสมาคมขึ้นไป ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้**"นายทะเบียน"** หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้**"พนักงานประนอมข้อพิพาทแรงงาน"** หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการ ตามพระราชบัญญัตินี้**"อธิบดี"** หมายความว่า อธิบดีกรมแรงงาน**"รัฐมนตรี"** หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติแรงสัมพันธ์ กล่าวคือกฎหมายที่ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ได้แก่

พระราชบัญญัติแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๕๘พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๑พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๓พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๓)พระราชกฤษฎีกากำหนดงานที่ให้มีการคุ้มครองแรงงานแตกต่างไปจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑

กฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๕๔๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๑) (ยกเลิก)กฎกระทรวง ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๑) (ยกเลิก)กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๔๑) กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๔๓) กฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในงานที่รับไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๔๗กฎกระทรวง กำหนดอัตราน้ำหนักให้ลูกจ้างทำงานได้ พ.ศ. ๒๕๔๗กฎกระทรวง ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในงานเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๔๗กฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตรวจสุขภาพของลูกจ้างและส่งผลการตรวจแก่พนักงานตรวจแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๗กฎกระทรวง ว่าด้วยการจัดสวัสดิการในสถานประกอบกิจการ พ.ศ. ๒๕๔๘กฎกระทรวง กำหนดงานที่ลูกจ้างไม่มีสิทธิได้รับค่าล่วงเวลาและค่าล่วงเวลาในวันหยุด พ.ศ. ๒๕๕๒กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๕๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑กฎกระทรวง คุ้มครองแรงงานในงานเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๕๗กฎกระทรวง คุ้มครองแรงงานในงานประมงทะเล พ.ศ. ๒๕๕๗กฎกระทรวง กำหนดสถานที่ที่ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๙ และยังมีระเบียบกระทรวงแรงงานระเบียบกระทรวงแรงงาน ยกเลิกระเบียบกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมว่าด้วยการตรวจสถานประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ พ.ศ. ๒๕๔๒ พ.ศ. ๒๕๔๖

ระเบียบกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานระเบียบกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานว่าด้วยการตรวจสถานประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ พ.ศ. ๒๕๔๖ระเบียบกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานว่าด้วยการตรวจสถานประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ ระเบียบกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาและการเปรียบเทียบผู้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๘ระเบียบกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานว่าด้วยการตรวจสถานประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ ระเบียบกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาและการเปรียบเทียบผู้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและความปลอดภัยในการทำงาน (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙

คำชี้แจงกระทรวงแรงงานคำชี้แจงพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑คำชี้แจงกระทรวงแรงงาน เรื่องกฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในงานเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๔๗คำชี้แจงกระทรวงแรงงาน เรื่องกฎกระทรวงว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในงานที่รับไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๔๗คำชี้แจงกระทรวงแรงงาน เรื่องกฎกระทรวงกำหนดอัตราน้ำหนักให้ลูกจ้างทำงานได้ พ.ศ. ๒๕๔๗คำชี้แจงกระทรวงแรงงาน เรื่องกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดสวัสดิการในสถานประกอบกิจการ พ.ศ. ๒๕๔๘คำชี้แจงการจัดสวัสดิการในสถานประกอบกิจการเกี่ยวกับห้องน้ำและห้องส้วมคำชี้แจงกระทรวงแรงงาน กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๕๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑

กล่าวได้ว่า สภาพของแรงงานมีผลต่อรองอำนาจเกี่ยวกับสิทธิของตนเองภายใต้กลุ่มที่จัดตั้งอย่างถูกฎหมาย อันรองรับไว้ด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ซึ่งสภาพโดยทั่วไป นายจ้างจะรังแกหรือเอารักเอาเปรียบลูกจ้างในสภาพก่อนออกพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ไม่ได้อีกต่อไป แต่จะต้องนึกถึงคำว่าบรรษัทภิบาลในความหมายใหม่ที่ควบคุมโดยการดำเนินงานของรัฐเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนที่ใช้แรงงานภายในประเทศให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานและสวัสดิการอื่น ๆ ที่ควรจะได้รับในฐานะผู้ก่อประโยชน์สุขหรือผลกำไรให้กับนายจ้างในแต่ละวัน ดังนั้นความสำนึกดีต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างจะต้องทำให้เกิดสัมพันธภาพ

อันดีหรือไม่เอาเปรียบซึ่งกันแล้วกันนั้นก็คือ คุณธรรมของนายจ้างและลูกจ้างไปพร้อมกันโดยมีหลักนิติธรรมหรือกฎหมายให้ความคุ้มครองนั่นเอง

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามแนวพระพุทธศาสนา

ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามแนวพระพุทธศาสนาจะปรากฏอยู่คัมภีร์พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๗๑ หน้าที่ ๒๑๕ สิงคาลกสูตร สูตรกล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันหรือสูตรที่ว่าด้วยการปฏิบัติตนต่อผู้อยู่รอบตัวเราให้มีความสมบูรณ์ซึ่งในหัวข้อจะกล่าวไว้เฉพาะการปฏิบัติบทบาทหน้าที่เฉพาะนายจ้างกับลูกจ้าง หรือทิศเหฏฐิมทิศ คือ ทิศเบื้องต่ำได้แก่ ลูกจ้างพร้อมกับกำหนดบทบาทหน้าที่ของนายจ้างถึงธรรมาภิบาลที่เป็นคุณธรรมสำหรับผู้ว่าจ้างอีกด้วย

ก.สัมพันธภาพของลูกจ้าง ซึ่งสมัยก่อนจะถูกเรียกว่า ทาส กรรมกรคนงาน คนรับใช ซึ่งปัจจุบันจะเรียกว่าพนักงาน บุคลากร ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ที่เปรียบเสมือนเปนทิศเบื้องลาง ใหปฏิบัติตอนาย เจานาย ผู้ที่ทำหน้าที่สูงกวาตามสายงาน เชน รองผูจัดการ ผูจัดการผูบังคับบัญชา ใหปฏิบัติ ๕ ประการ ดังนี้

๑. มาปฏิบัติงานก่อนผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่งที่สามารถยึดถือความขยันในการปฏิบัติงานในองค์กรแต่ห้ามหวังในการแสดงตัวตนในการข่มเหงหรือการดูแคลนเพื่อนร่วมงาน

๒.เลิกงานหลังจากหัวหน้างานกลับแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องการให้เกียรติต่อหัวหน้างานในการเลิกงานก่อนหรือลากลับบ้านก่อนเพื่อป้องกันการมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อหัวหน้าอาจจะมองว่าลูกจ้างผู้นั้นเป็นผู้ที่ขี้เกียจหรือไม่ขยัน

๓. การรับสิ่งของเฉพาะที่หัวหน้างานมอบให้เท่านั้นซึ่งเป็นเรื่องความสุจริตของบุคลากรหรือพนักงานในองค์กรที่มีการป้องกันความสงสัยหรือในการกระทำความผิดอื่น ๆ

๔. การพัฒนางานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาตนเอง การพัฒนาองค์กร การพัฒนาระบบงานให้มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ หรือในขณะการประชุมอบรมจะต้องเสนอความคิดเห็นอยู่บ่อยเพื่อให้เห็นถึงความต้องการที่อยากให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

๕. กล่าวถึงคุณความดีของหัวหน้างานบ่อย ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของการยกย่อง สรรเสริญหัวหน้างานที่สามารถทำให้ภาพพจน์ หรือ ภาพลักษณ์ในองค์กรสื่อสารออกให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความดีของผู้ที่ปฏิบัติงานในองค์กรนั้น แต่หากตนเองกล่าวร้ายให้กับหน้าผู้รับฟังอื่นจะพลอยไม่ไว้ใจผู้พูดนั้นด้วยและไม่มีใครอยากเข้าใกล้ผู้นั้น เป็นต้น

หลักมนุษย์สัมพันธ์ของลูกจ้างที่ควรมีได้แก่

การสร้างมนุษย์สัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างบางองค์กรจะมีการพูดคุยเกี่ยวกับกรอบการปฏิบัติงานให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด แต่กระนั้น ลูกจ้างที่อาศัยในองค์กรนั้นบ่อยครั้งที่ถูกละเลยเพราะไม่รู้จักการสร้างคุณค่าให้กับตนเองหรือไม่รู้จักสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับหัวหน้างานทำให้ผลของความสัมพันธภาพไม่เป็นผลที่ดีมากนัก ดังนั้นลูกจ้างหากต้องการสร้างสายสัมพันธภาพที่ดีควรปฏิบัติหรือพฤติกรรมดังต่อไปนี้ ๑) เรียนรูนิสัยของผูบังคับบัญชา ๒) ทำงานใหดีหลีกเลี่ยงการประจบสอพลอ ๓) หางานทำใหความคิดของผูบังคับบัญชาเกิดผล ๔) ใหความเคารพยกยองผูบังคับบัญชาตามฐานะ ๕) อยากอเรื่องกับเพื่อนรวมงาน๖) อยารบกวนผูบังคับบัญชาในเรื่องเล็ก ๆ นอย ๆ ๗) เขาหาผูบังคับบัญชาใหเหมาะสมกับโอกาสอันควร ๘) อยานินทานายลับหลัง๙) แสดงความขอบคุณเมื่อผูบังคับบัญชาปฏิบัติตอเรา ๑๐) สรรเสริญคุณความดีของผูบังคับบัญชาในโอกาสอันควร ๑๑) อยาบนถึงความยากลำบากตอหนาผูบังคับบัญชา และ๑๒) ลองประเมินตนเองว่าสมควรปรับปรุงตนเองอย่างไร

ข.สัมพันธภาพของนายจ้าง

การกำหนดบทบาทของนายจ้างซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจหรือเจ้าของกิจการที่มุ่งสู่ผลกำไรให้เกิดขึ้นต่อองค์กรของตนเอง ดังนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กำหนดหนาที่ของนายนายจางผูบริหารผูจัดการพึงสงเคราะห อนุเคราะหกรรมกร คนงาน พนักงาน ลูกจาง ผูเปนทิศเบื้องลางโดยหนาที่ ๕ ประการ[๒๔]คือ

๑. การมอบหมายจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ความสามารถซึ่งเป็นการมอบหมายภารงานตามความจำเป็นและเพื่อให้ผลิตของงานออกมาได้มีคุณภาพตามที่กำหนด

---

[๒๔]ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๑/๒๑๕.

๒. ให้ค่าจ้าง และให้รางวัลซึ่งเป็นการกำหนดเงื่อนไขทางสวัสดิการสำหรับผู้ที่ทำงานภายในองค์กรนั้นเพื่อให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

๓. รักษาพยาบาลในเวลาที่เขาเจ็บไข้ซึ่งเป็นการดูแลเรื่องสุขภาพของลูกจ้างตามกรอบการปฏิบัติงานต่าง ๆ รวมทั้งการจัดการเรื่องบประมาณในการดูแลสุขภาพประจำปี

๔. ได้ของแปลกๆ พิเศษๆ มาก็แบ่งปันให้ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับลูกจ้างได้ และเป็นการเผื่อแผ่สิ่งดีๆ ให้กับลูกน้องในองค์กรนั้น ๆ

๕. การให้หยุดตามโอกาสเป็นการให้โอกาสต่อลูกจ้างและเป็นไปตามกรอบของกฎหมายแรงงานที่ต้องการให้มนุษย์ควรมีวันเวลาพักผ่อนในแต่อาทิตย์อย่างน้อย ๒ วัน เช่น วันเสาร์กับวันอาทิตย์หรือวันอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการผ่อนคลายไม่ให้เกิดความตึงเครียดมากนัก หรือให้มีการท่องเที่ยงบ้าง เป็นต้น

หลักมนุษยสัมพันธภาพของนายจ้างที่ควรปฏิบัติต่อลูกจ้าง ได้แก่

๑. การรู้จักควบคุมตนเองในดานตางๆ คือ ๑) ไมโมโหฉุนเฉียว ๒) ไมหลงอำนาจ๓) ไมหลงตัววาเกงกวาคนอื่น ๔) ไมตัดสินใจเวลาโกรธ ๕) ไมเลือกที่รักมักที่ชัง

๒. การรู้จักสงเสริมกำลังใจ ดังนี้ ๑) ถาเขาเสียใจไมนานนักเขาอาจจะหาย แตถาเขานอยใจคงตองใชเวลานานมากกวาจะหายได ๒) พยายามเอาใจเขามาใสใจเรา ๓) แสดงความเชื่อมั่นในตัวผูใตบังคับบัญชา ๔) ยกยองเมื่อเขาทำความดี ๕) เอาใจใสและเห็นใจในความยากลำบากของเขาบาง

๓. การรู้จักการให้รางวัล เชน ๑) ให้รางวัลโดยไมทำให้รางวัลนั้นเปนเครื่องทำให้คนอื่นเกลียดชัง ๒) หลีกเลี่ยงการขมขูและขูเข็ญ ให้รางวัลดีกวาการทำโทษ ๓) ให้รางวัลพอเหมาะกับผลงานที่ได้ทำสำเร็จ ๔) ใครทำดีให้รางวัลตอบแทน ๕) ให้รางวัลที่เปนเครื่องแสดงน้ำใจมากกวาเปนเครื่องแสดงสินน้ำใจ

๔. การรู้จักวิพากษวิจารณ เชน ๑) ไมตำหนิตอหนาผูอื่น ๒) หลีกเลี่ยงการตำหนิอันเกิดจากสาเหตุสุดวิสัย ๓) ตำหนิวาอะไรผิดมากกวาตำหนิวาใครผิด ๔) กอนจะตำหนิให้ฟงความคิดเห็นของเขากอน ๕) วิจารณหรือตำหนิดวยอาการสุภาพ ไมตำหนิเวลาโกรธ

๕. รู้จักฟง เชน ๑) พยายามฟงใหมาก ๒) พูดเทาที่จำเปน ๓) แสดงความเอาใจใสและตั้งใจเวลาฟง ๔) ฟงเพื่อหาขอยุติ มิใชฟงเพื่อขัดแยงหรือจับผิด ๕) ฟงใหตลอด อยาขัดจังหวะเมื่อไมจำเปน[๒๕]

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเป็นไปตามกรอบของบทบาทหน้าที่ของตนเองในตำแหน่งต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติตนเองเพื่อการสัมพันธภาพกับผู้อื่นที่อยู่รอบ ๆ ตัวเอง แต่กระนั้น การปฏิบัติงานในองค์กรใดองค์กรหนึ่งย่อมต้องมีการกำหนดความคาดหวังของกันและกัน กล่าวคือ การว่าจ้างของนายจ้างย่อมต้องการชิ้นงานที่มีคุณภาพหรือคุณค่าของผลงานนั้นจึงยอมจ่ายค่าจ้างให้กับลูกตามราคาเงินรายวัน รายเดือน หรือประเภทอื่นตามที่ตกลงกันไว้ แต่หากลูกจ้างไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพก็จะเป็นภาระให้กับองค์กรนั้นเพราะลูกจ้างไม่สามารถจะสร้างงานดีมีคุณภาพให้เกิดขึ้นจำต้องอาศัยรูปแบบการประเมินผลออกมาใช้เพื่อการใช้ให้ลาออกหรือไล่ออกแล้วแต่กรณี แต่หากมองในมุมของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามแนวพระพุทธศาสนาจะกลับว่าความสำคัญอย่างหนึ่งก็คือการอาศัยการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของลูกจ้างกับนายจ้างมองผู้อื่นอย่างมีเมตตาต่อกัน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนตนเองให้เหมาะสมกันการปฏิบัติหน้าที่เพื่อการพัฒนางานให้มีความสอดคล้องกับสัมพันธภาพให้มากที่สุด ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้จะไม่มีใครได้เปรียบหรือเสียเปรียบด้วยกันทั้งคู่เพราะทั้งลูกจ้างกับนายจ้างต่างก็ทำหน้าที่บนฐานของเงื่อนไขของตนเองมากกว่าที่จะเอาเปรียบผู้อื่นอย่างไม่มีคุณธรรมในองค์กร

๕) บทวิเคราะห์ธรรมาภิบาลของนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดของแรงงานสัมพันธ์หรือกฎหมายที่ว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในประเทศไทยต่างก็ทยอยกันออกมาเพื่อการบังคับใช้ให้กับกลุ่มนายจ้างเพื่อปกป้องกลุ่มลูกจ้างที่ทำงานหาเงินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของครอบครัวซึ่งหลักคิดกล่าวคิด การสร้างแนวทางการปฏิบัติเพื่อความเหมาะสม และความสมดุลระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างให้เกิดความพอใจ

---

[๒๕]ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๑/๒๑๕.

หรือไม่เป็นการเอารัดเอาเปรียบต่อกัน ซึ่งที่ผ่านมาหรือแม้ในปัจจุบันก็ตามที่กำลังใช้กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานก็ยังมีการละเมิดกฎหมายเหล่านี้ทำให้ศาลแรงและศาลอื่น ๆ ยังคงทำหน้าที่ในการตัดสินคดีต่าง ๆ ในการระงับข้อพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างไม่เว้นแต่ละวันก็ด้วยเพราะความไม่มีธรรมาภิบาลต่อกันนั้นเองซึ่งส่วนใหญ่ลูกจ้างจะฟ้องนายจ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองที่พึงมีผ่านกฎหมายแรงงานสัมพันธ์และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน ดังนั้น เมื่อหลักคิดในการต่อรองอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างไม่ลงตัวก็เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือที่เรียกว่า นโยบายองค์กรกับพฤติกรรมปฏิบัติตนเองไม่สอดคล้องกันหรือบางครั้งระบบการจ่ายผลตอบแทนก็เป็นปัญหาในหลาย ๆ บริษัท เป็นต้น เพราะฉะนั้น การเสนอแนวประเด็นธรรมาภิบาลของนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนาจะมีประเด็นที่น่าสนใจอยู่ประมาณ ๕ ประเด็นได้แก่

๑. ประเด็นเรื่องพฤติกรรมของนายจ้างซึ่งโลกปัจจุบันมีการดำเนินธุรกิจแบบเสรีนิยมบ้าง สังคมนิยมบ้าง บางประเทศไทยก็เป็นเผด็จการ สำหรับประเทศไทยได้ดำเนินธุรกิจของบริษัทเอกชนตามหลักทุนนิยมหรือเสรีนิยมทำให้ประเด็นเรื่องของพฤตกรรมการเอารัดเอาเปรียบต่อลูกจ้างหลากหลายรูปแบบจึงเกิด เช่น การใช้อารมณ์ร้ายแรงต่อลูกจ้าง การใช้อำนาจในทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายการเลือกปฏิบัติต่อลูกน้อง ทำให้บรรษัทภิบาลจึงไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การสร้างบริษัทภิบาลให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่ถูกจะต้องปรับเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเท่าเทียมทางด้านความรู้สึก ไม่เลือกที่รักมักที่ชังต่อลูกน้องที่เรียกว่า ความไม่มีอคติต่อลูกน้องคนใดคนหนึ่งรวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานในทุกเรื่อง ๆ รวมทั้งการมองลูกน้องเป็นเสมือนผู้ที่ช่วยเหลือให้ตนเองประสบผลสำเร็จทางธุรกิจ

๒. ประเด็นเรื่องการการจ่ายผลตอบแทนเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากที่การปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งบริษัทเอกชนที่ต้องมีเงื่อนไขการแลกเปลี่ยนหรือข้อตกลงระหว่างการว่าจ้างเพื่อให้ปฏิบัติงานใด ซึ่งการจ่ายผลตอบแทนต้องดูคุณสมบัติต่าง ๆ อย่างรอบคอบทั้งการศึกษา ความสามารถ ทักษะ การทุ่มเทการปฏิบัติงานขององค์กร การผลิตผลงานเป็นไปตามปกติ นอกจากนี้การจ่ายค่าตอบแทนให้กับลูกน้องอาจจะมีเรื่องของผลตอบแทนนอกเวลาหรือล่วงเวลาเพิ่มเติม ดังนั้น การจ่ายผลตอบเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในเชิงความคุ้มค่าขององค์กรหากสามารถปฏิบัติงานหรือสร้างคุณภาพของงานได้มากก็ควรมีการจ่ายผลตอบแทนเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นกำลังใจให้กับบุคลากร และเป็นการแสดงออกถึงการไม่เอารัดเอาเปรียบแก่ลูกจ้างจนเกินไป

๓. ประเด็นเรื่องสิทธิ และสวัสดิการต่าง ๆ เพราะการดูแลลูกน้องหรือลูกจ้างเป็นเรื่องขององค์กรที่ถูกกำหนดเป็นนโยบายของบริษัทหากเป็นภาครัฐจะเป็นเรื่องของสวัสดิการของข้าราชการ แต่หากเป็นลูกจ้างของบริษัทต่าง ๆ จะมีกรอบของการใช้สิทธิ และสวัสดิการในบางเรื่องอาจจะไม่ครอบคลุมหรือเพียงพอต่อความต้องการของลูกจ้างซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของแต่ละบริษัทนั้น ๆ เช่น สวัสดิการเรื่องการศึกษาของบุตร สวัสดิการรักษาพยาบาลของลูกจ้าง การตรวจสุขภาพประจำปี การการหยุดงานพักผ่อนประจำปีเป็นต้น ซึ่งส่วนมากบริษัทจะปฏิบัติอย่างนี้ แต่กระนั้นหากมองในเชิงสวัสดิการทางพระพุทธศาสนาจะต้องเปิดโอกาสให้กับลูกจ้างได้มีโอกาสในการปฏิบัติธรรม การทำบุญ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การหยุดงานในวันพระ การสร้างกิจกรรมเพื่อนันทนาการเชิงพุทธ เป็นต้น ซึ่งการสร้างสิทธิ และสวัสดิการลักษณะอย่างนี้ เรียกว่า สวัสดิการเชิงพุทธ ซึ่งได้สนับสนุนส่งเสริมให้ลูกน้องได้มีบุญ มีกุศลมากขึ้น มีความฉลาดทางพระพุทธศาสนามากขึ้น

๔. ประเด็นเรื่องการเลิกจ้าง การให้หยุดจากการปฏิบัติงาน ซึ่งนับได้ว่า เป็นเรื่องมาตรการที่บริษัทเลือกบริษัทมากกว่าเลือกลูกจ้างเพราะหากบริษัทแบกรับภาระการจ้างงานต่อไปอาจจะทำให้บริษัทมีปัญหาจึงต้องใช้วิธีการเลิกจ้างหรือให้หยุดงาน แต่กระนั่น การระบุเหตุน่าจะมีข้อตกลงอันใดอันหนึ่งภายใต้กฎหมายที่ระบุไว้อย่างชุดเจนในเรื่องของการชดเชยในการจ้างให้ออก ซึ่งเป็นสิ่งที่รับยากมากเมื่อมองจากความรู้สึกของลูกจ้าง แต่สำหรับผู้บริหารหรือเจ้าของบริษัทก็มีความจำเป็นจะต้องเลือกปฏิบัติอย่างนั้น เพราะนั้น การเลิกจ้างงานถึงแม้ว่าจะไม่อยู่ในกรอบคิดทางพระพุทธศาสนา แต่วิธีการกระทำหรือวิธีปฏิบัติต่อผู้ถูกกระทำย่อมจะต้องมีเงื่อนไขที่ดีมองถึงความมีเมตตากรุณาต่อกัน เช่น การแจ้งให้ทราบล่วงหน้า การเชิญเข้ามาพูดคุย การชดเชยรายได้เพื่อยังชีพต่อไปตามระยะเวลาที่กำหนด เป็นต้น ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะอยู่ที่การพูดคุยการมากกว่าการใช้วิธีการบริหารจัดการองค์กรเพื่อปรับเปลี่ยนระบบการจ้างงานที่ไม่ได้สะท้อนถึงคุณความดีของลูกจ้างที่ผ่านมา

๕. ประเด็นเรื่องขวัญและกำลังใจของลูกจ้างในองค์กรต่าง ๆ ซึ่งปกติการมองถึงลูกจ้างหรือลูกน้องของระบบบริษัทเอกชนย่อมถูกคาดหวังในการปฏิบัติงานเต็มเวลาที่สอดคล้องกับการจ่ายเงินเดือนเป็นหลักโดยไม่ได้มองถึงระบบความสัมพันธ์หรือพลังในการสร้างคุณภาพชีวิตของลูกจ้างแต่ประการใด ทำให้ฐานคิดของนายจ้างกับลูกจ้างจึงไม่สอดรับกับความต้องการอย่างแท้จริง นอกจากนี้บางบริษัทอาจจะไม่สนใจเรื่องขวัญและกำลังใจของลูกจ้างเลยแม้แต่น้อย หากผู้ใดปฏิบัติงานในองค์กรลักษณะก็พลอยได้รับความลำบากใจตามไปด้วยเพราะความคาดหวังในการปฏิบัติงานย่อมสูงกว่าปกติ ซึ่งการปฏิบัติงานที่ออกมาก็ย่อมไม่มีคุณภาพอีกด้วยเพราะคนผลิตหรือผู้ที่สร้างผลงานไม่มีคุณภาพทางจิตใจ ผลงานที่ออกมาย่อมไม่มีคุณภาพตามที่คาดหวังอีกด้วย ดังนั้น นายจ้างจะต้องระลึกไว้เสมอว่า หากสามารถสร้างให้ลูกจ้างมีความสุข มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานองค์กรนั้น ๆ จะมีความสุขอย่างยิ่ง หรือสามารถทำให้ลูกจ้างหรือพนักงานในองค์กรทั้งหมดมีความรู้สึกรักองค์กรก็จะยิ่งทำให้ขวัญและกำลังใจของลูกจ้างเต็มเปี่ยมไปด้วยการสร้างสรรค์ผลงานให้ออกมาสู่โลกภายนอกมากยิ่งขึ้น

๖) บทสรุปวิเคราะห์

บทความวิชาการเรื่องธรรมาภิบาลนายจ้างตามแนวพระพุทธศาสนาได้สะท้อนมุมมองบางประการที่สามารถให้คุณค่าต่อการดำเนินกิจกรรมของบริษัทต่าง ๆ ในประเทศให้เหมาะสมกับคำว่า บรรษัทภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการที่มีความถูกต้อง ยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบลูกน้องหรือพนักงานในองค์กรนั้น ๆ ให้เกิดร้าวฉาน จะกลายเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างซึ่งนำผลไปสู่การจ้างให้ออกจากการทำงานอย่างไม่เป็นเรื่อง หรือในกรณีประเด็นอื่น ๆ ที่บริษัทมีเหตุผลเพื่อการเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ที่อาจจะก่อความเสียหายให้แก่บริษัทของตนเอง เป็นต้น ซึ่งหากไปศึกษาและตรวจสอบกฎหมายที่ว่าด้วยแรงงานจะพบหลายฉบับที่ระบุถึงการรับรองสิทธิประโยชน์ให้กับลูกจ้างอย่างมากมายรวมทั้งการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เช่น พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ พระราชบัญญัติแรงงานวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๓พระราชบัญญัติแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ.๒๕๕๓ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑และกฎกระทรวง ระเบียบปฏิบัติอื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้ง พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ พระราชกฤษฎีกากำหนดงานที่ให้มีการคุ้มครองแรงงานแตกต่างไปจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้นเพราะฉะนั้น ธรรมภิบาลของนายจ้างจะถูกบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมายต่าง ๆ เพื่อป้องกันการเอาเปรียบลูกจ้างในองค์กรหรือบริษัททั่วไปแต่กระนั้นความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างก็ยังมีปัญหาในเชิงความขัดแย้งอย่างมากจนนำไปสู่การจัดตั้งศาลแรงงานเพื่อทำการไกลเกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นและมีคดีความต่าง ๆ จำนวนมากที่รอการพิจารณาต่อไป

การนำหลักคิดทางพระพุทธศาสนาที่ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกที่ส่งผลต่อการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันซึ่งมิใช่ใช้ระบบของการระงับข้อพิพาทหรือนำขึ้นสู่เวลาทีของการไกล่เกลี่ยแต่ประการใด มุมมองทางพระพุทธศาสนาพยามอธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของความนายจ้างกับลูกจ้างว่าต้องให้ความสัมพันธภาพในเชิงการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด มีการนำหลักเมตตากรุณามาใช้ในการบริหารงาน มีการนำหลักการเว้นอคติมาใช้ประกอบการพิจารณาคุณและโทษต่าง ๆ รวมทั้งการบริหารที่มุ่งสู่จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง ความสามารถของลูกจ้าง การมอบให้ค่าจ้าง และให้รางวัล การจัดการรักษาพยาบาลการใหหยุดตามโอกาส และได้ของแปลกๆ พิเศษๆ มาก็แบ่งปันให้เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการระบุบทบาทหน้าที่ของนายจ้างที่มีต่อลูกเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องพฤติกรรมของนายจ้าง เรื่องการการจ่ายผลตอบแทน เรื่องสิทธิ และสวัสดิการต่าง ๆเรื่องการเลิกจ้าง และเรื่องขวัญและกำลังใจของลูกจ้างในองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ.**การสร้างธรรมาภิบาล(Good Governance) ในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๔๒.

_____.**ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ.**เอกสารประกอบการบรรยาย ๘ มิถุนายน นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

พระมหาสุรศักดิ์ สุรเมธี.**ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับคำว่า "Governance".** [ออนไลน์].แหล่งข้อมูล : http://blog.eduzones.com/sanglam/๕๒๔๘๕ [วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙].

พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๘ แก้ไขเพิ่มฉบับที่ ๒ ฉบับ พ.ศ.๒๕๓๔ และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

สำนักงานศาลยุติธรรม.**"รายงานสถิติคดีของศาลทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖".**กรุงเทพมหานคร: ศาลยุติธรรม, ๒๕๕๖.

เอสซีจี, **คู่มือบรรษัทภิบาลเอสซีจี,** [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : http://www.scg.co.th/pdf/th/CG_th.pdf [วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙].

ทุนพระพุทธศาสนาในการพัฒนาอาเซียน

ประสิทธิชัย มหายศ
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
E-mail :LBPAJ.๙๙๙@hotmail.com

บทคัดย่อ

ประเทศสมาชิกของอาเซียนมีทุนที่สำคัญอยู่มากมาย อาทิ ทุนด้านเศรษฐกิจมีพืชพันธ์ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยวัตถุดิบมีสภาพพื้นที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตทำให้เป็นที่สนใจของชาวต่างชาติที่พร้อมจะเข้ามาลงทุนหรือแม้แต่เข้ามาพักอยู่อาศัยเมื่อมีสิ่งบวกย่อมที่จะมีสิ่งลบตามมา เช่น ด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ถูกต้อง และละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ล้วนเกิดมาจากประชาชนของแต่ละประเทศขาดหลักธรรมที่ช่วยให้ตนเองรู้ตนเองดังนั้นทุนอีกทุนที่สำคัญที่อาเซียนจะขาดไม่ได้ คือทุนทางพระพุทธศาสนาโดยประเทศสมาชิกที่นับถือพระพุทธศาสนาต้องให้ความสำคัญและสนันสนุนให้ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนมีการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่หลักธรรมให้ตนเองสามารถสัมผัสผลได้และช่วยกันเผยแผ่ให้กว้างไกล เพราะพระพุทธศาสนาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นระบบแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของมนุษย์เพื่อใช้แก้ปัญหาและการพัฒนาชีวิต

คำสำคัญ: ทุนพระพุทธศาสนา, การพัฒนา, อาเซียน

Apstract

ASEANmembercountrieshavesignificant capital remains abundant suchEconomic Capital There are plants that are rich with material.Have conditions suitable for living. To be of interest to foreigners.Ready to invest. Or even into the living room.When there is something positive that will inevitably have negative consequences.Such as environmental and resource incorrectly. And violate the rights of others. Are born from citizens of countries lacking principles that allow self-aware self so thatVenture capital is another key ASEAN indispensable is Capital Buddhism Member States by the Buddhists.Be featured and Noonan support people are Buddhists.Educated Practice and propagate principles Can expose themselves to work and help spread far and wide.Because Buddhism The doctrine of the Buddha This is the correct way of life of human beings.To solve problems and improve their lives.

Key words:Capital BuddhismdevelopmentASEAN

บทนำ

อาเซียนเป็นการรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งเสริมสันติภาพ และความมั่นคงของภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับต่างประเทศ และองค์กรระหว่างประเทศ รวมไปถึงเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพในการร่วมมือกับปัญหาและความท้าทาย ตลอดจนสร้างความแข็งแกร่ง และอำนาจต่อรอง

กับประเทศสมาชิกผู้นำ[๑]สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีในการที่จะพัฒนาอาเซียนให้ก้าวไกล เพราะอาเซียนมีทุนที่ต่างประเทศต้องการ แต่อาเซียนจะไปได้ไกลและประชาชนในอาเซียนจะมีความสุขนั้น ทุนที่สำคัญที่อาเซียนขาดไม่ได้ คือ ทุนทางพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนานั้นถือเป็นมรดกที่ล้ำค่าของชาวพุทธ เป็นศาสนาที่แท้จริง ถูกต้อง และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เรียกว่า สัจจะธรรม เป็นแสงสว่างนำทางให้ไปสู่ทิศทางที่ดีงาม สร้างความผาสุกและความเจริญรุ่งเรืองให้กับคนและสังคม โดยประชาชนในอาเซียนที่เป็นชาวพุทธต้องศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรม พร้อมกันนั้นต้องช่วยกันให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปในภูมิภาคนี้ ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม กัมพูชา อินโอนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สังคโปร์ ไทย และเวียดนาม และยังรวมถึงประเทศคู่ค้าของอาเซียน ให้ได้มากที่สุด เหมือนปฏิญญาว่าด้วยการปฏิบัติ โดยรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ **ยืนยัน** เจตนารมณ์ของตนที่จะหล่อหลอมและพัฒนามิตรภาพและความร่วมมือที่มีอยู่ระหว่างประชาชนและรัฐบาลเพื่อมุ่งส่งเสริมหุ้นส่วนในศตวรรษที่ ๒๑ ของความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและไว้วางใจกัน รับรู้ถึงความต้องการที่จะส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่สันติเป็นมิตร และสมานฉันท์ในทะเลจีนใต้ระหว่างอาเซียนและจีน เพื่อเสริมสร้างสันติภาพ เสถียรภาพการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความเจริญรุ่งเรืองในภูมิภาค **ให้คำมั่น** ที่จะเสริมสร้างหลักการและวัตถุประสงค์ของแถลงการณ์ร่วมของการประชุมประมุขแห่งรัฐ/หัวหน้ารัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียนกับประธานาธิบดีสาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ. ๑๙๙๗ **ปรารถนา** ที่จะเพิ่มพูนเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหาความแตกต่างและความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องที่ถาวรและสันติ[๒]

เมื่อก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนพบว่ายังมีปัญหาที่ขัดต่อเป้าหมาย และเป็นปัญหาที่กระทบภาพลักษณ์ และความน่าเชื่อถือของอาเซียนและอาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างบทบาทนำของอาเซียนในอนาคต ปัญหาหลักที่อาเซียนถูกวิจารณ์จากภายนอกมาโดยตลอด ได้แก่ ปัญหาด้านเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน เช่นในประเทศพม่าที่ประชาชนบางส่วนยังถูกกำจัดสิทธิ ส่งผลให้ไม่ได้รับการคุ้มครองใด ๆ เป็นการที่ผู้นำปฏิบัติไม่เป็นธรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ถูกต้อง ในภูมิภาคนี้ถือเป็นทำเลทองในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ประชาชนหรือผู้ที่มีอิทธิพลแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง หรือพวกพ้องตนเองจากทรัพยากรเหล่านี้ ปัญหาการทุจริต คอรัปชั่น ขาดความโปร่งใสในการทำงาน ปัญหาความสัมพันธ์ภายในของประเทศสมาชิกปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจของสมาชิกอาเซียน และปัญหาจากอิทธิพลของประเทศนอกกลุ่ม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ต้องยอมรับว่าอาเซียนยังขาดการนำทุนที่มีอยู่แล้วในบางประเทศ และเป็นทุนที่สำคัญ คือ ทุนทางพระพุทธศาสนาที่ต้องนำมาปฏิบัติถึงจะเห็นผลและสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

ทุน (Capital)อาเซียนมีทุนหลาย ๆ ทุน ซึ่งแต่ละทุนสามารทำให้อาเซียนเป็นที่รู้จัก และต้องการเข้ามามีความสัมพันธ์ของนานาประเทศ ทุนเหล่านั้น ประกอบไปด้วย ทุนด้านการค้า ซึ่งประเทศในอาเซียนตั้งอยู่ระหว่างอินเดียกับจีน จึงเป็นทางผ่านของพวกพ่อค้าและนักเดินทางที่จะไปจีน หรืออินเดีย เปรียบเสมือนตลาดนัดสินค้าระหว่างเอเชียตะวันตก-ออก กับทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นศูนย์กลางการค้า ทุนด้านเศรษฐกิจ มีพืชพันธ์ธัญญาหารที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยวัตถุดิบที่ยุโรปต้องการ เช่น ข้าว ไม้สัก เครื่องเทศ ยางพารา พวกแร่ธาตุต่าง ๆ ทุนด้านวัฒนธรรม เป็นแหล่งรับวัฒนธรรมศาสนาและวัฒนธรรมผสมจีนอินเดีย และยังได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมและวรรณคดีรวมอยู่ด้วยซึ่งทุนเหล่านี้ย่อมทำให้ต่างชาติ หรือแม้แต่สมาชิกในอาเซียนเองเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และแสวงหาผลประโยชน์ จึงทำให้พระพุทธศาสนาเป็นทุนที่อาเซียนต้องมีเพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน จากการเห็นแต่ประโยชน์เพียงเล็กน้อย และเสียประโยชน์ส่วนใหญ่ไป โดยต้องพัฒนาประชาชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องปฏิบัติตามลำดับ คือ ต้องศึกษา ต้องปฏิบัติและต้องเผยแผ่ปกป้องพระพุทธศาสนา และให้เป็นศูนย์กลางในอาเซียน

---

[๑]กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, **มารู้จักอาเซียนกันเถอะ**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด เอราวัญการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

[๒]มงคล วิศิษฏสตัมภ, **อาเซียน ไฮไลทน์ ๒๕๕๗**, (กรุงเทพมหานคร : กรมอาเซียน, ๒๕๕๘), หน้า ๕๐.

มนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดเพราะมนุษย์สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆออกมาสู่สังคมได้ในการบริหารงานองค์การจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนเองโดยการเพิ่มศักยภาพให้สูงขึ้น[๓]การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สามารถพัฒนาได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับองค์การองค์การและบุคคลที่ทำหน้าที่การพัฒนาจึงจำเป็นต้องทำการศึกษามรรควิธี (Means) เพื่อกำหนดแนวทางไปสู่เป้าหมายสุดท้าย (Ends) นั่นคือความสำเร็จอย่างมีคุณภาพการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องศึกษาองค์ความรู้ต่าง ๆที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้กรอบแนวคิดตัวแบบกระบวนการรูปแบบกิจกรรมขั้นตอนการปฏิบัติอย่างถ่องแท้ทั้งนี้เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์ ในขณะที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาปรับใช้ได้เพราะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันกับวิถีชีวิตมนุษย์อย่างแนบแน่นนับแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน จึงถือได้ว่า การพัฒนามนุษย์ คือ การก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมในองค์การที่มีประสิทธิภาพ คือ มีความยุติธรรม มีความสามารถในการทำงาน มีความสามารถในการปรับตัว[๔]ดัง Gilley, Eggland, And Maycunich[๕]กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการที่เป็นไปเพื่อการเรียนรู้ การเพิ่มผลงาน และการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ โดยผ่านกิจกรรมความคิดริเริ่มและกิจกรรมทางการบริหาร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในงานศักยภาพในคนรวมทั้งความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว

ทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี๓ทฤษฎีหลักได้แก่ ทฤษฎีจิตวิทยา (PsychologicalTheory) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) และทฤษฎีระบบ (System Theory) ซึ่งทั้ง๓ทฤษฎีเปรียบเสมือนขาของม้านั่งที่ต้องตั้งอยู่บนจริยธรรม (Ethics) ซึ่งแต่ละขาของทฤษฎีจะต้องบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อเป็นฐานให้กับทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสำหรับแนวทางเลือกเชิงทฤษฎีความสำคัญของพระพุทธศาสนา[๖]สามารถนำเอาหลักการเชิงพุทธศาสนาไปบูรณาการร่วมกับทฤษฎี ๓ ขา ได้อย่างลงตัว กล่าวคือหลักการเชิงพุทธสอนให้ดูจิต คำนึงถึงความรู้สึก ของมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยา พุทธศาสนาสอนให้อย่าอยู่ด้วยความประมาทดังนั้นให้ตระหนักเสมอว่าชีวิตต้องดำเนินไปอย่างมีสติมีปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวังสอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งเน้นการดำเนินการสิ่งใด ๆก็ตามต้องมีความคุ้มค่าลดความเสี่ยงในการดำเนินการหรือลงทุนซึ่งนั่น ก็คือ “ความไม่ประมาท” ส่วนแนวทางสุดท้าย คือพุทธศาสนาสอนให้เดินทางสายกลางสอนให้รู้เหตุรู้ผลรู้ปัจจัยและรู้แนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆจึงสอดคล้องกับทฤษฎีระบบเพราะมีองค์ประกอบคล้ายคลึงกันกล่าวคือปัจจัยนำเข้ากระบวนการปัจจัยนำออกและสะท้อนผลกลับ

พระพุทธศาสนามีความคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนามี ๔ อย่างคือ ๑.พระพุทธศาสนามองว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยและมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาตินั้น เมื่อธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มนุษย์ซึ่งเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งด้วย ก็จึงเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวมอันนี้ การที่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้ เราเรียกว่าความเป็นไปตามกระบวนการของเหตุปัจจัย โลกทั้งโลก จักรวาลทั้งจักรวาล เป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เมื่อมนุษย์มาเป็นพวกหนึ่งหรือประเภทหนึ่งอยู่ในระบบนี้ มันก็อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนี้ด้วย จะเรียกว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือไม่เป็น ก็เป็นไปโดยอัตโนมัติเท่านี้

๒. ในเมื่อมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้น มนุษย์ทำอะไรขึ้นมา ก็มีผลในระบบเหตุปัจจัยนี้ กระทบต่อสิ่งภายนอกบ้าง กระทบตัวเองบ้าง และในทำนองเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก ก็มีผลกระทบต่อตัวมนุษย์ด้วย คือทั้งใน

---

[๓]ศิริพงษ์เสาภายน. **การวิจัยทางการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บุ๊ค พอยท์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

[๔]ชาญชัย อาจินสมาจาร, **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : มปพ., มปป.), หน้า ๓๒.

[๕]Gilley, J.W. Eggland, S.A. &Maycunich, **A.M. Principle of Human Resource Development. Cambridge**, (M. A.: Perseus, ๒๐๐๒), p. ๓๑.

[๖]Swanson, R. A. & Holton III, E. F.,**Foundations of Human Resource Development,**(San Francisco:Berrett-Koehler, ๒๐๐๑), p. ๑๒.

มุมกิริยาและปฏิกิริยา ตัวเองทำไปก็กระทบสิ่งอื่น สิ่งอื่นเป็นอย่างไรก็มากระทบตัวเอง ข้อสำคัญคือมองไปให้ครบตลอดทั่วระบบความสัมพันธ์นี้ ว่าชีวิตและกิจกรรมการกระทำของตนเอง ทั้งเป็นไปตามระบบเหตุปัจจัยแล้วก็ทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย

๓. มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ทางพระเรียกว่าเป็นทัมมะ คือเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ข้อนี้ถือว่าเป็นความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุด การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมาก็เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก หลักนี้เป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้จริยธรรมมีความหมายเท่ากับการศึกษา และเพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ จริยธรรมจึงเป็นระบบที่มีความประสานกลมกลืน เช่นทำให้จริยธรรมกับความสุข เป็นสภาพที่พัฒนาไปด้วยกันได้หรือเป็นจริยธรรมแห่งความสุข หลักการนี้ถือว่า ความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาแล้วมนุษย์ไม่ประเสริฐ และมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้วสามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริงอันนี้เป็นข้อยืนยันของพระพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้จนประเสริฐสุดเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง

๔. ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือการทำให้ความแตกต่าง กลายเป็นความประสานเสริมเติมเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพ เมื่อมนุษย์ยังไม่พัฒนา ทำให้เกิดความแตกต่างเป็นขัดแย้ง หรือเกิดความสับสนแล้วความแตกต่างก็กลายเป็นความขัดแย้ง ศักยภาพของการพัฒนาคือการทำให้คนสามารถทำให้ความขัดแย้งมีความหมายเป็นความประสานเสริม การพัฒนามนุษย์อย่างนี้จะต้องมาประยุกต์เข้ากับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมด[๗]

การจะพัฒนาอาเซียนนั้นทุนสำคัญ คือ พระพุทธศาสนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จำเป็นที่จะต้องศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ปกป้อง ทำให้พระพุทธศาสนากลายมาเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียนให้ได้เพื่อความก้าวไกล และมั่นคง ดังภาพที่ ๑

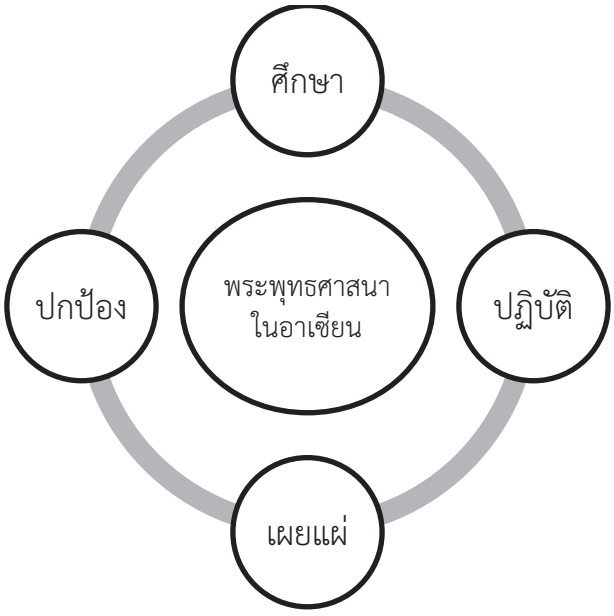

แผนภาพที่ ๑ หลักการปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา

๑. การศึกษา: พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา

---

[๗]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม,** พิมพ์ครั้งที่ ๖.(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕.

พระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะสามารถฝึกฝนและพัฒนาได้แต่ในกระบวนการพัฒนาตนนั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ เป็นตัวสนับสนุนในเบื้องต้นอีกด้วยจึงจะสำเร็จได้ด้วยดี องค์ประกอบนี้เรียกว่า“บุรพภาคแห่งการศึกษา” มีอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑. องค์ประกอบภายนอก หรือการมีเงื่อนไขภายนอกไขภายนอกที่สนับสนุนให้การพัฒนาตนเองเป็นไปด้วยดี เช่น ได้รับการถ่ายทอดการสั่งสอนอบรมที่ดีจากพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ เพื่อนที่ดีรวมไปถึงหนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งได้ให้ข่าวสารและความรู้ที่ถูกต้อง ให้ทัศนคติอันดีงาม เหล่านี้ถือว่าเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งองค์ประกอบภายนอกนี้เรียกว่า“ปรโตโฆสะ”

๒. องค์ประกอบภายใน หมายถึง ตัวผู้ศึกษาอบรมเองจะต้องเป็นคนรู้จักคิด รู้จักพิจารณารู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดเป็น คือมองสิ่งทั้งหลายตามหลักของเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย องค์ประกอบนี้เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ”

หลักการศึกษาตามแนวพุทธศาสนานั้น บุคคลยังต้องเป็นผู้เรียนรู้หรือต้องศึกษาตลอดเวลา ตราบใดที่ยังไม่บรรลุถึงความสมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุติ(เสขะ) พระพุทธศาสนาจึงกล่าวถึงการศึกษา “ตลอดชีวิต” (สิกขาสาชีพ) มานานแล้ว ตราบใดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือบรรลุเป็นพระอรหันต์ บุคคลนั้นก็ยังไม่จบการศึกษา (อเสขะ) คำว่า นักปราชญ์ (พหูสูตร) ก็ดี“ผู้มีการศึกษาดี”(สุสิกขิตะ) ก็ดี “ผู้เชี่ยวชาญ”ก็ดี ไม่ใช่เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ที่แท้จริง (อานิสงส์) ของการศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนาตัวอย่างพระอานนท์เถรเจ้าท่านได้ปรารภกับตัวท่านเองว่า “เรายังเป็นเพียงนักเรียน (เสขะ) ผู้ซึ่งยังต้องทำงานให้สมบูรณ์ และพระศาสดาพระองค์ผู้ทรงเมตตานุเคราะห์เรา กำลังจะปรินิพพาน”[๘]ทั้งที่พระอานนท์เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการ (academic expert) บาลีใช้คำว่า สุเมธะ เป็นนักปราชญ์ผู้มีความรู้ดี ท่านก็ยังเห็นว่า ท่านเป็นนักเรียน (เสขะ) ยังไม่จบการศึกษา (อเสขะ) แม้เป็นพระอรหันต์ ก็ยังต้องรู้ข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นอยู่การศึกษาตามหลักการทางพระพุทธศาสนาจะต้องค่อย ๆ พัฒนาจากขั้นต้นไปสู่ขั้นสูงสุด เหมือนกับการขึ้นบันได หรือเหมือนกับการสอนนับเลข วิธีการนี้พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า อนุบุพฺพสิกขา (ให้ศึกษาไปตามลำดับขั้น) อนุปุพฺพกิริยา(ให้กระทำไปตามขั้นตอน) และ อนุปุพฺพปฏิปทา (ให้ดำเนินไปตามขั้นตอน)[๙]

ขั้นตอนในการให้การศึกษาแบ่งเป็น ๕ ขั้นตอนดังนี้

๑. ทรงแนะนำให้เป็นผู้มีศีล สำรวมในพระปาฏิโมกข์สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร เห็นความน่ากลัวในโทษสักว่าเล็กน้อยสมาทาน (รับ) ศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย (ปาฏิโมกข์สังวร)

๒. เมื่อผู้เรียน มีความรู้ และปฏิบัติได้ตามข้อแรกแล้ว ทรงแนะนำให้สูงอีกขั้นหนึ่ง คือ ให้สำรวมอินทรีย์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่รับอารมณ์ด้วยการรวบถือ (อนิมิตตัคคาหี) หรือแยกถือ (อนุพยัญชนัคคาหี) แต่ให้พิจารณารับโดยการรู้เท่าทันถึงขั้นข่มอภิชฌา (ความยินดี) และโทมนัส (ความยินร้าย) ได้ (อินทรียสังวร)

๓. เมื่อผู้เรียนผ่านขั้นที่สองแล้ว ทรงแนะนำให้สูงขึ้นไปอีกขั้น คือ ให้รู้จักประมาณในการกิน กินโดยใช้สติปัญญาพิจารณาอย่างแยบคาย ไม่บริโภคด้วยความสนุกสนานมัวเมา หรือเพื่อประดับตกแต่งให้ผิวพรรณเปล่งปลั่ง อ้วนพี แต่บริโภคเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ เพื่อประพฤติพรหมจรรย์ (การศึกษา) เป็นต้น (โภชเนมัตตัญญุตา)

๔.เมื่อปฏิบัติขั้นที่สามแล้ว ทรงแนะนำให้สูงขึ้นไปอีก คือ ให้มีความเพียรตลอดเวลา (ชาคริยานุโยค) และให้มีสติสัมปชัญญะในทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน (สติสัมปชัญญสมันนาคตะ)

๕. เมื่อผู้เรียนผ่านขั้นที่สี่ไปแล้ว ทรงแนะนำให้สูงขึ้นไปอีก คือให้พอใจอยู่ในเสนาสนะอันสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะให้เจริญสมาธิภาวนาเพื่อกำจัดนิวรณ์จนสามารถหลุดพ้นจากกิเลส(วิวิตตเสนาสนะ)

---

[๘]ที.มหา. ๑๐/๒๐๗/๑๕๔.

[๙]ม.อุปริ. ๑๔/๙๔/๑๑๑.

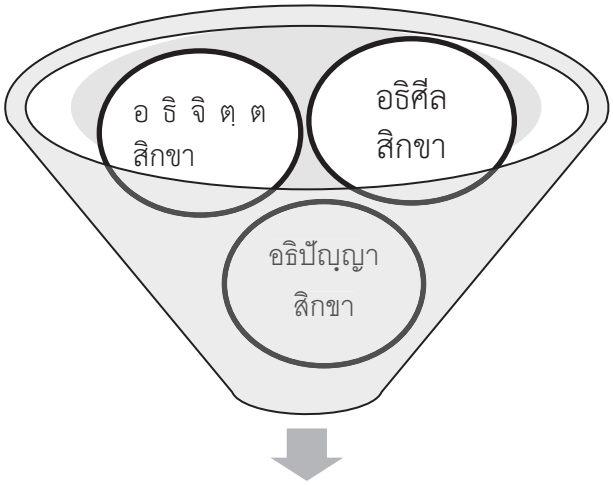

แผนภาพที่ ๒ การศึกษาทางพระพุทธศาสนา

กระบวนการของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนาเรียกว่า"ไตรสิกขา"[๑๐]เป็นกระบวนการมุ่งฝึกอบรมและพัฒนามนุษย์ทุกคนทุกระดับ โดยพิจารณาส่วนประกอบทั้ง ๓ ส่วนในตัวมนุษย์ คือ ทั้งกาย จิต และปัญญา เพื่อให้รู้จักดำเนินชีวิตและกระทำกิจต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ทั้งปัจจุบันและอนาคต ทั้งต่อบุคคลอื่น ๆ ตลอดจนสรรพสิ่ง เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คือ

๑. อธิศีลสิกขา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชวให้เจริญงอกงามขึ้นจนมีความพร้อมทางด้านความประพฤติ และความมีระเบียบวินัยที่ดีงาม

๒. อธิจิตฺตสิกขา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิให้เจริญงอกงามจนมีความพร้อมทางด้านคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตที่ดี

๓. อธิปัญญาสิกขา คือการฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะให้เจริญงอกงามจนมีความพร้อมทางด้านปัญญา และรู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น

ดังนั้น ประชาชนในอาเซียนต้องฝึกอบรมตนหรือพัฒนาตน ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้ ๑. การพัฒนากาย คือ การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพดี มีความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะ รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้อย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ด้วย ๒. การพัฒนาศีล คือ การควบคุมกาย วาจา ไม่ให้มีพฤติกรรมออกมาในทางเบียดเบียนตนเองและคนอื่น ๓. การพัฒนาจิตใจ คือ การทำจิตใจให้มีคุณสมบัติที่ดีงามพรั่งพร้อมใน ๓ ด้าน คือ ๓.๑ ด้านความดี เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความเป็นมิตรไมตรีต่อคนรอบข้าง มีความกรุณาคิดช่วยเหลือเมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์ มีความกตัญญู มีสัมมาคารวะ เป็นต้น ๓.๒ ด้านความแข็งแกร่ง เช่น มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อเป้าหมายที่วางไว้ มีสติ (รู้จักยับยั้งชั่งใจ) มีวิริยะ (ความพากเพียร) มีขันติ (ความอดทน) มีสมาธิ (ความตั้งมั่นแห่งจิต) มีสัจจะ (ความจริง) ๓.๓ ด้านความสุข เช่น จิตใจมีความสดชื่นร่าเริงเบิกบาน สะอาด สงบ ปลอดโปร่ง มีปีติปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนระวาย ไม่ขุ่นมัวหมองเศร้า ๓.๔ การพัฒนาปัญญา คือ การรู้จักเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้แก่ตัวเอง เริ่มตั้งแต่รู้จักเรียนรู้ศิลปวิทยาที่ดี มีประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิต เป็นผู้ขวนขวายใคร่เรียนรู้สิ่งต่างๆ อยู่เสมอ เพื่อก้าวให้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนรู้จักคิด รู้จักวินิจฉัย รู้จักใช่ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ

๒. ปฏิบัติ : พระพุทธศาสนาเข้าถึงด้วยการปฏิบัติตาม

---

[๑๐]พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๘.

การพัฒนาสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา ถือการพัฒนาคนเป็นแกนกลาง และการพัฒนาคนนั้น ก็เริ่มต้นที่ฐาน คือ การพัฒนาความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสาระส่วนแก่นแท้พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคมควบคู่กันไป และเป็นปัจจัยต่อกันโดยคำนึงถึงธรรมชาติแวดล้อมพร้อมไปด้วยตามหลักการที่จัดวางไว้เป็นระบบอย่างครบถ้วนชัดเจน[๑๑]การปฏิบัติตามหลักธรรมและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นการให้พุทธศาสนิกชนที่ดีนั้น ไม่เพียงแต่จะต้องมีความรู้ เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนเท่านั้น แต่จะต้องปฏิบัติตน ตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข ส่วนการปฏิบัติตนตามพิธีกรรมทางศาสนานั้น จะช่วยส่งเสริมให้จิตใจของผู้ปฏิบัติ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและมีแนวทางในการปฏิบัติ โดยเข้าใจจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างถ่องแท้การปฏิบัติตามพิธีกรรมดังกล่าว จึงช่วยเสริมให้สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้ง่ายขึ้น

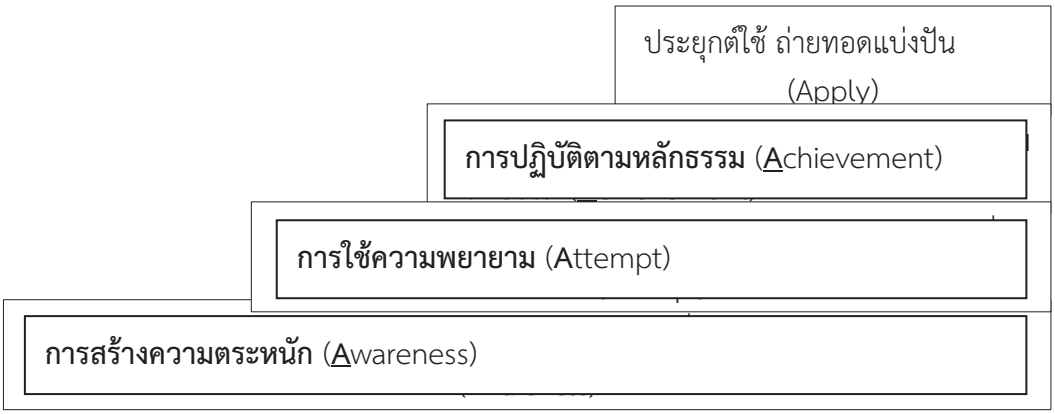

แผนภาพที่ ๓ จุดมุ่งหมายของการศึกษาหลักธรรมกับชีวิตเพื่อบรรลุบันได ๔ ขั้น

การสร้างความตระหนัก (Awareness) หรือ การปลุกเตือนสติให้เกิด ความสำนึก เห็นคุณค่า และความสำคัญของหลักธรรม ที่ต้องนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตลอดไป**การใช้ความพยายาม** (Attempt) ที่จะแนะนำให้รู้จัก และเข้าใจความหมาย จุดมุ่งหมาย และประโยชน์ของหลักธรรม แต่ละเรื่องและเลือกปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การปฏิบัติตามหลักธรรม (Achievement) โดยการนำหลักธรรม ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และการเห็นผลของการปฏิบัติที่ถูกต้องว่าเป็นอย่างไร และโทษของการปฏิบัติผิด เป็นอย่างไร สรุปว่าเป็นการนำหลักธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ แก่ชีวิตจริงให้ได้

การพัฒนาปรับปรุงและประยุกต์ (Apply)โดยนำหลักธรรม ที่ตนปฏิบัติได้ผลดีแล้ว ไปเผยแพร่ แบ่งปันถ่ายทอดให้คนใกล้ชิด และชักชวนเพื่อนมนุษย์ ในสังคมให้ปฏิบัติตามเพื่อความดีงาม ความสงบสุขที่แท้จริงของคนในสังคม

๓. เผยแผ่ปกป้อง: พระพุทธศาสนาจะกว้างไกลและยั่งยืน

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนานนับแต่สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้า ทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่ง การประกาศพระพุทธศาสนา ณ ป่า อิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรมด้วยพระพุทธดำรัส ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน[๑๒]

การประกาศพระพุทธศาสนา หมายถึง ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกวิธี ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่การเทศนา

---

[๑๑]พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

[๑๒]วิ.ม. ๔/๓๒/๔๐.

การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าเป็นภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น[๑๓]

การที่จะให้พระพุทธศาสนายั่งยืนนั้น ศาสนทายาทคือ ประชาชนที่นับถือพระพุทธศานาต้องช่วยแผยแผ่ ก่อนที่จะถึงการเผยแผ่นั้นต้อง มีการศึกษาเพื่อความเข้าใจ และสามารถนำมาปฏิบัติให้ได้สัมผัสผล แล้วจึงจะสามารถเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา โดยการเผยแผ่นั้นไม่เฉพาะเจาะจงแต่พระภิกษุ สามเณร แต่ยังรวมไปถึงประชาชนที่เข้าใจและสัมผัสถึงคุณค่าอันหาสิ่งอื่นเปรียบมิได้**เผยแผ่พระพุทธศาสนา** เพื่อให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาให้ถูกต้อง แต่ก่อนจะเป็นผู้ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ พุทธศาสนิกชนผู้นั้นจะต้องปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกที่ดีเสียก่อน ผลจากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีจะทำให้จิตใจสงบ หน้าตาแจ่มใส ใครพบเห็นก็สรรเสริญยกย่อง และทำให้ผู้อื่นชื่นชมว่า การที่เป็นคนดีนั้น เป็นผลมาจากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีนั่นเอง ก็เท่ากับเป็นการเผยแผ่คุณความดีของพระพุทธศาสนา ให้แผ่กระจายออกไปปกป้องพระศาสนา กระทำได้โดยการรักษาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ซึ่งสามารถทำได้โดยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างจริงใจ ปฏิบัติตามคำสอนอย่างสม่ำเสมอและเคร่งครัด โดยพยายามให้คนทั่วไปเข้าใจ และทราบว่า แก่นแท้ของศาสนาอยู่ตรงไหน

บทส่งท้ายว่าด้วยเรื่องทุนพระพุทธศาสนาในการพัฒนาอาเซียน

ทุนพระพุทธศาสนา คือ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นระบบแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของมนุษย์ เพื่อใช้แก้ปัญหาและการพัฒนาชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวเนื่องกับมนุษย์ เป็นหลักคำสอนที่สำคัญ มีความโดดเด่นเป็นการเฉพาะที่ศาสนิกพึงทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อที่จะเกิดความมั่นใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์ ที่มีมหากรุณาคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง โดยมีหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในแผนภาพที่ ๓

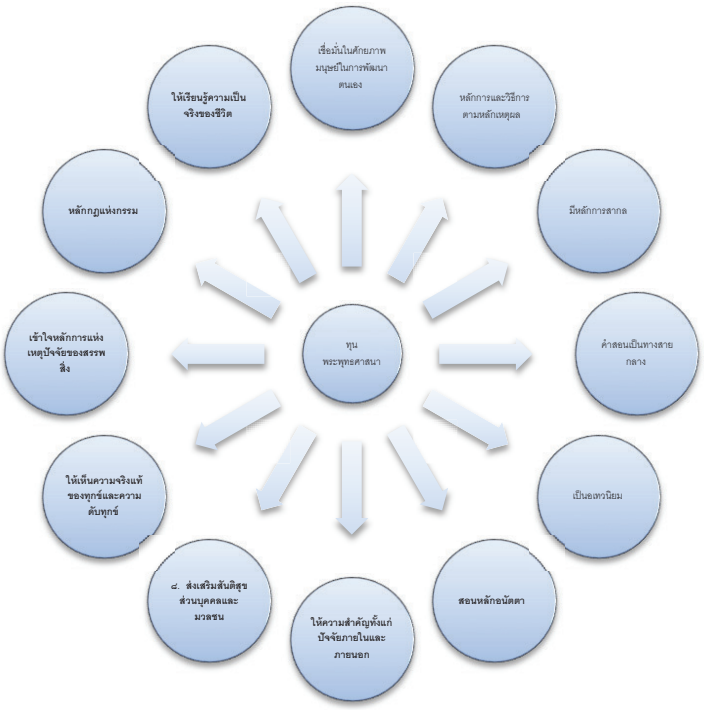

---

[๑๓]กรมการศาสนา กระทรวงการต่างประเทศ, **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

แผนภาพที่ ๔ ทุนทางพระพุทธศาสนา

๑. เชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ในการพัฒนาตนเอง พุทธศาสนาเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่มีจิตใจสูง และมีคุณสมบัติที่สามารถพัฒนาหรือฝึกฝนได้**๒.หลักการและวิธีการตามหลักเหตุผล** พระพุทธศาสนามุ่งเน้นสอนให้ผู้คนหันมาให้ความสำคัญด้านสติปัญญา หรือเหตุผลมากกว่าความเชื่อหรือความศรัทธา **๓. มีหลักการสากล** เป็นสากลทั้งความคิดและการปฏิบัติ ได้สอนความจริงเป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม ศาสนา หรือเชื้อชาติใด ๆ **๔. คำสอนเป็นทางสายกลาง** โดยพระพุทธศาสนาไม่มองสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่งแต่มองว่า แล้วแต่เหตุปัจจัย **๕.เป็นอเทวนิยมปฏิเสธปฐมเหตุ และเน้นคุณค่าศักดิ์ศรีของมนุษย์** คือ ปฏิเสธอำนาจเทพเจ้าที่ **๖.สอนหลักอนัตตา** สอนว่าแท้จริงนั้น สังขารทั้งหลายทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มาจากส่วนประกอบต่าง ๆ รวมกันเข้าเป็นตัวตน **๗. ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยภายนอก** คือ สิ่งแวดล้อม**ปัจจัยภายใน** คือ การคิดตริตรองพิจารณาใคร่ครวญด้วย **๘. ส่งเสริมสันติสุขส่วนบุคคลและมวลชน**ลักษณะคำสอนที่เห็นความสำคัญของสันติสุขของบุคคลและสังคมเป็นหลัก **๙. ให้เห็นความจริงแท้ของทุกข์และความดับทุกข์** อริยสัจ ๔ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา **๑๐. เข้าใจหลักการแห่งเหตุปัจจัยของสรรพสิ่ง ๑๑.หลักกฎแห่งกรรม** และ**๑๒. ให้เรียนรู้ความเป็นจริงของชีวิต** การปฏิบัติที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและกล่าวถึงผลที่ได้รับผลจากการปฏิบัติที่ถูกต้องบนฐานของความจริงซึ่งส่งผลให้ได้รับความสุขสงบ เย็น โดยหลักการปฏิบัติตามไตรสิกขา(The Threefold Training) คือการศึกษาทั้ง๓ มีหัวข้อตามหลักดังนี้๑.อธิศีลศิกขาการฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกายวาจาและอาชีพให้มีชีวิตสุจริตและเกื้อกูล (Training in Higher Morality) ๒. อธิจิตตสิกขาการฝึกศึกษาด้านสมาธิหรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration) ๓.อธิจิตปัญญาสิกขาการฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไปให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)ไตรสิกขานี้เมื่อนามาแสดงเป็นคาสอนในภาคปฏิบัติทั่วไปได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่าโอวาทปาฏิโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่๓อย่าง) คือ๑.สพพปาปสสอกรณการไม่ทาความชั่วทั้งปวง (ศีล) ๒. กุสลสสูปสมปทาการบาเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม (สมาธิ) และ๓สจิตตปริโยทปนการทาจิตของตนให้ผ่องใส (ปัญญา) และหลักธรรมที่มุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคลสังคมและโลก**และ**สังคหวัตถุ๔หมายถึงหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่นผูกไมตรีเอื้อเฟื้อเกื้อกูลหรือเป็นหลักการสังเคราะห์ซึ่งกันและกันมีอยู่๔ประการได้แก่๑.ทานคือการให้การเสียสละหรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นไม่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมบไม่เห็นแก่ตัวเราควรคานึงอยู่เสมอว่าทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืนเมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนาติดตัวตัวเอาไปได้๒.ปิยวาจาคือการพูดจาด้วยถ้อยคาที่ไพเราะอ่อนหวานพูดด้วยความจริงใจไม่พูดหยาบคายก้าวร้าวพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสาหรับกาลเทศะพระพุทธเจ้าทรงให้ความสาคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่งเพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นวิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้เว้นจากการพูดเท็จเว้นจากการพูดส่อเสียดเว้นจากการพูดคาหยาบเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ๓. อัตถจริยาคือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและ๔.สมานัตตาคือการเป็นผู้มีความสม่าเสมอหรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลายคุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเลรวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙).**พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. เล่ม ๔, ๑๐, ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

กรมการศาสนา. (๒๕๔๒). **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๕๑). **มารู้จักอาเซียนกันเถอะ**. กรุงเทพมหานคร : กรมอาเซียน.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. (มปป.).**การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : มปพ., มปป.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๙). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม,** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๓๘).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

———— . (๒๕๔๖). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว.

มงคล วิศิษฏสตัมภ. (๒๕๕๘).**อาเซียน ไฮไลทน์ ๒๕๕๗**. กรุงเทพมหานคร : กรมอาเซียน.

ศิริพงษ์เสาภายน. (๒๕๕๓).การวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บุ๊ค พอยท์.

Gilley, J.W. Eggland, S.A. &Maycunich. **A.M. Principle of Human Resource Development. Cambridge**. M. A.: Perseus, ๒๐๐๒.

Swanson, R. A. & Holton III, E. F. (๒๐๐๑).**Foundations of Human Resource Development**.San Francisco:Berrett-Koehler.

รัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธ

พระสมุห์อุทัย อุทยเมธี[๑]

บทคัดย่อ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติยอดเยี่ยมหลายประการ ในบริหารจัดการองค์กรดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็มีถึง ๙ ประการ ที่เรียกว่าพระพุทธคุณ ๙[๒]เช่น อรหำ เป็นพระอรหันต์ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระคุณสมบัติอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะพุทธวิธีในด้านบริหารและปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระคุณสมบัติของนักบริหารและนักปกครองชั้นยอดของพระพุทธองค์

คำว่า บริหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปริหร” เป็นคำที่แสดงความหมายถึงลักษณะของการปกครองว่า เป็นการนำสังคม หรือ หมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน ปริหร หมายถึงการแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือ การที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ ในพระไตรปิฎกมักจะใช้คำว่า ปริหรกับกลุ่มสังคม เช่น “อหำ ภิกฺขุสงฺฆำ ปริหริสฺสามิ เราจักปกครองภิกษุสงฆ์”[๓] เป็นต้น

การบริหาร (Administration) เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือเหมือนกับคำว่า การจัดการ (Management) นอกจากสองศัพท์นี้ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันแล้ว ยังมีศัพท์อื่น ๆ อีกมากที่นำมาใช้สับสนปนเปกันไป เช่น การบริหารรัฐกิจ สาธารณบริหารหรือ รัฐประศาสนศาสตร์[๔]ซึ่งถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์ หน้าที่ของนักบริหารนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่เมื่อสรุปตามหลักอักษรย่อภาษาอังกฤษ POSDC[๕]ที่มักจะพูดกันในปัจจุบันก็คือ
๑) การวางแผน (Planning) หมายถึงการกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้
๒) การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่อย่างไร เป็นต้น
๓) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึงการสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน
๔) การอำนวยการ (Directing) หมายถึงการกำกับสั่งการ และมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้
๕) การควบคุม (Controlling) หมายถึงการติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นในที่ใด และที่สำคัญคือการป้องกันมิให้ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่

เมื่อนำหน้าที่ของนักบริหารมาศึกษาถึงพุทธวิธีในการบริหารแล้ว จะเห็นได้ถึงพระคุณลักษณะของนักบริหารของพระพุทธองค์ได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญ:รัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธ

---

[๑]อาจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นคร น่านฯ.

[๒]ม.มู. ๑๒ / ๙๕ / ๔๙.

[๓]ที.ม. ๑๐ / ๙๓ / ๘๖.

[๔]สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ , สาธารณบริหารศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๔๐) , หน้า ๒.

[๕]พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , คุณธรรมสำหรับนักบริหาร พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพนายสำคัญ ศังวนิช (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ , ๒๕๓๘) , หน้า ๑๐-๑๑.

Abstract

Buddha is qualified in many qualifications. As we can see in organization management approach in Tipitaka divided into ๙ points or can be called ๙ Buddha's virtues such as Araham is a holy, worthy accomplished, Sammasambhuddho is fully self-enlighten. Moreover, qualification of Buddha are in many different fields especially in Buddhist management and administration which shown his competency as a great administrator and a ruler.

The word administration or Borihan in Thai is correspondent with "Palihar" in Pali which describe character of administration as a leading of society or group of people to achieve goal, develop everyone in the same moment. "Palihar" means work allocation, power distribution or a participation in administration from group member. In the tipitaka, weoften found the word "Palihar"in community context such as "Araham Pikusagha Paliharisassami or I shall rule sangha".

Administration also similar to management. Besides a frequent switching-use of these two words, there are also others word that we are using interchanged such as public affairs administration, public administrationor political administrative science and it is a science of political science. Roles of administrator are various but we can summarize into letter as POSDC:

๑) Planning: define policy and measure to achieve predetermined goal.

๒) Organizing: define line of command in organization such as what are the positions, role and responsibility of each position, and scope of power of each position for example.

๓) Staffing: searching for staff to fill in defined position by applying "put the right man on the right job" approach.

๔) Directing: direct and assign task for each section according to the plan.

๕) Controlling: follow-up work progress of each section and see if there any problem or obstacle encountered. And the most important role of controlling is supervising if assigned person is working with all his effort, without fail or without corrupting in his role.

Once we study on roles and responsibilities of administrator in terms of Buddhist management, we can see qualification of administrator in Buddha clearly.

Keywords: Buddhist political administrative science

บทนำ

คำว่า "รัฐประศาสนศาสร์" (public administration science) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานสาธารณะ ซึ่งรวมไปถึงการบริหารงานของราชการและรัฐวิสาหกิจต่างๆ

George J[๖] "รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง กระบวนการ องค์การ และบุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งทางราชการทั้งหลายและมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดและนำเอากฎหมาย ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ซึ่งออกโดยฝ่าย นิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ไปปฏิบัติ"

Nicholas Henry [๗]"วิชารัฐประศาสนศาสตร์ มีเอกลักษณ์ เพราะมีความแตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์ในแง่ที่ว่าเป็นวิชาที่ให้ความสนใจต่อการศึกษาโครงสร้างและพฤติกรรมของระบบราชการ รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบวิธีการศึกษาเป็นของ

[๖]George J. Gordon, ๑๙๗๘: อ้างใน http://www.im๒market.com/๒๐๑๕/๑๑/๒๙/๒๑๐๗

[๗] Nicholas Henry, ๑๙๘๐: ๒๗ อ้างใน http://www.im๒market.com/๒๐๑๕/๑๑/๒๙/๒๑๐๗

ตนเอง วิชารัฐประศาสนศาสตร์ยังแตกต่างจากศาสตร์การบริหารในแง่ที่ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องขององค์การของรัฐ ซึ่งมิได้มุ่งแสวงหากำไรดังเช่นองค์การเอกชน และเป็นวิชาที่สนับสนุนให้องค์การของรัฐมีโครงสร้างกลไกการตัดสินใจและพฤติกรรมของข้าราชการที่เกื้อกูลการให้บริการสาธารณะ”

ในปัจจุบัน การบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และ มีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการในการบริหารจัดการที่ดีซึ่งนักวิชาการทางตะวันตกกำลังให้ความสนใจในหลักการในทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ นักวิชาการชาวตะวันตกมองว่า การที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิค ซึ่งพัฒนาการการบริหารจัดการมาไม่เกิน ๑๐๐ ปี นั้นยังเป็นหลักการที่ยังยึดติดกับวัตถุ และมีผู้แพ้ผู้ชนะ เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ดังนั้นเมื่อนักวิชาการทางตะวันตกเอง ได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เขารู้ว่าศาสตร์แห่งการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั่นคือ ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเหลือเชื่อ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว

พุทธวิธีในการบริหาร

ในการบริหารจัดการองค์กรของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีวิธีหลากหลายประการ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกกล่าวไว ๙ ประการ ที่เรียกว่า พุทธคุณ ๙ [๘] เช่น อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ พระองค์เป็นพระอรหันต์เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีกมากมายโดยเฉพาะพุทธวิธีในการบริหารและการปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระคุณสมบัติของนักบริหารและนักปกครองชั้นยอดของพระองค์ เพราะพระคุณสมบัติในด้านนี้ของพระองค์นั่นเอง จึงทำให้พระองค์สามารถประกาศพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วและเป็นปึกแผ่นคงสืบทอดมาถึงเราทั้งหลายถึงทุกวันนี้

ความหมายของคำว่า บริหารคำว่า บริหาร มาจากคำว่า “ปริ-หร” ซึ่งคำว่า “ปริ” มีความหมายว่า “รอบ” ส่วนคำว่า “หร” มีความหมายว่า นำไป เมื่อนำคำทั้งสองมาร่วมกันเป็น “บริหาร” หรือ “ปริหาร” แปลได้ใจความว่า “นำไปรอบ” หรือ “การนำไปโดยรอบ” คือการนำไปสู่ทิศทางต่างๆ ตามผู้นำจะพานำไป ดังนั้นคำว่าการบริหารโดยสาระแล้ว “ผู้นำ” คือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการ[๙] ในพระไตรปิฎกมักจะใช้คำว่า “ปริหร" เช่น “อหำ ภิกฺขุสงฺฆำ ปริหริสฺสามิ” เราจักปกครองภิกษุสงฆ์[๑๐] เป็นต้น พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า “การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น” จากการให้ความหมายของคำว่า บริหารจะเห็นได้ว่า การบริหาร (Administration) เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือเหมือนกับคำว่า การจัดการ (Management) นอกจากสองศัพท์นี้จะมีลักษณะใกล้เคียงกันแล้ว ยังมีศัพท์อื่น ๆ อีกมากที่นำมาใช้ผสมปนเปกันไป เช่น การบริหารรัฐกิจ สาธารณบริหาร หรือ รัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์ กล่าวโดยสรุป การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะการบริหารสามารถเรียนรู้และฝึกฝนเพิ่มเติมได้ แต่ในขณะเดียวกันการบริหารงานก็ต้องใช้ความรู้อันเป็นระบบที่เชื่อถือได้ร่วมกับการใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุผลโดยได้ทั้งงานและได้ทั้งน้ำใจจากผู้ร่วมงาน หลักการบริหารที่เราทั้งหลายมักจะนำมาใช้ในการบริหารงานนั้นมักจะนำแนวคิดหรือทฤษฎีของต่างประเทศมาใช้เป็นส่วนใหญ่ ดังที่กุลิคและเออร์วิค (Gulick and Urwick) จาก Management Theory and Practice ของเดล (Dale) ได้กล่าวถึงการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จผู้บริหารควรใช้กระบวนการบริหารงาน(Process of Management) ๗ ประการ (POSDCRB) คือ

๑. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดลำดับกิจกรรมที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการขององค์การ หรือหน่วยงาน หรือการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความยุ่งยากหรืออุปสรรคที่พึงจะมี หรือการกำหนดนโยบาย

---

[๘] ม.ม. ๑๒ / ๙๕ /๔๙

[๙] พระครูโสภณปริยัติสุธี(ศรีบรรดร ถิรธมฺโม), พุทธกับการบริหาร, (พะเยา: โรงพิมพ์เจริญอักษร,๒๕๕๘)หน้า ๔๐

[๑๐] ที.ม. ๑๐/ ๙๓ /๘๖

และแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้การกำหนดให้มีแผนงานเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ปัญญาของมนุษย์และใช้ความเพียรพยายามที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์การวางแผนที่ดีย่อมทำให้ประสบผลสำเร็จถึงครึ่งหนึ่งแล้วดังคัมภีร์ยุทธศาสตร์ของซุ่นวูที่ว่า “รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง"เป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญในการวางแผนที่ดีของแม่ทัพหรือผู้บริหาร ย่อมทำให้รบชนะศัตรู อย่างไรก็ตาม การวางแผนงานที่ดีต้องอาศัยข้อเท็จจริง สถิติ ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งอดีต และปัจจุบันนำมาร่วมพิจารณาประกอบการวางแผนด้วย ซึ่งการวางแผนเปรียบเสมือนการทำนายอนาคต จึงเป็นไปตามหลักจักขุมาของพระพุทธองค์

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายการบังคับบัญชาในองค์การ มีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่อย่างไร ใครสั่งการใคร ซึ่งเป็นไปตามสายงาน

๓. การจัดอัตรากำลัง (Staffing) หมายถึง การสรรหาบุคคลเข้าทำงานในองค์การตามตำแหน่งหน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักการใช้คนให้เหมาะกับงาน (Put the right man on the right job) เพื่อให้ทุกคนทำงานตามความสามารถและเกิดประโยชน์ต่อองค์การ ซึ่งคล้ายคลึงกับสัปปุริสธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า คนมีหลายประเภทมีจริตแตกต่างกัน ต้องใช้คนให้เหมาะกับจริตของแต่ละคน

๔. การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การกำกับ สั่งการและมอบหมายงานให้แต่ละฝ่ายหรือแต่ละงานนำไปปฏิบัติตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้

๕. การประสานงาน (Coordinating) เป็นการติดตามฝ่ายหรืองานต่าง ๆ ว่าได้ดำเนินการถึงไหน มีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ร่วมงานละทิ้งงานหรือทุจริตต่อหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามหลักอปริหานิธรรมโดยผู้บริหารต้องหมั่นประชุมผู้ร่วมงาน

๖. การรายงาน (Reporting) เป็นการรายงานผลงานที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่าประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ซึ่งเป็นการควบคุมการทำงานอย่างมีหลักฐาน (การรายงาน) เพื่อการปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม[๑๑]เช่นเดียวกัน

๗. การงบประมาณ (Budgeting) เป็นการจัดทำรายงานการใช้เงินในการดำเนินงานต่าง ๆ และรายงานเงินที่คงเหลือ เพื่อการวางแผนทางการเงิน (Fiscal Planning) และการควบคุมการใช้เงิน ซึ่งเป็นไปตามหลักจักขุมาและหลักวิธูโร

แนวคิดการบริหาร

การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (getting things done through other people) การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ จึงทำให้พระสังฆรัตนะ คือพระสงฆ์เกิดขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร

หน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณา หน้าที่ (function) ของผู้บริหารมีอยู่ ๕ ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

---

[๑๑]องฺ สตฺตก. ๒๓/ ๑๕

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

การบริหารงานองค์กร

การบริหารงานองค์กรนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่จะเน้นการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสทุนนิยมหรือบริโภคนิยม ในช่วงแรกของการบริหารงาน ซึ่งอยู่ในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม จะเน้นการบริหารงานในองค์กร เพื่อลดต้นทุนการผลิต และการผลิตสินค้าในปริมาณมาก ๆ แต่ในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับระบบ การบริหารงานสมัยใหม่เข้ามาปรับปรุงการบริหารงานขององค์กร จึงทำให้การบริหารงานมีความซับซ้อน ต้องใช้กลยุทธ์ด้านต่าง ๆ มาปรับเข้ากับระบบการบริหารงาน เน้นการแข่งขัน และผลกำไรสูงสุด เพื่อสนองระบบบริโภคนิยม จึงมีศาสตร์ในการบริหารงานสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ระบบเก่า โดยเพิ่มองค์ความรู้ในการบริหารงานเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ให้มีการเพิ่มทักษะเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ เข้ามาประกอบเป็นหลักในการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ โดยเฉพาะการแข่งขันขององค์กรที่มีความหลากหลาย จึงมีการนำเอาเรื่องสมรรถนะ (Competency) เข้ามาใช้ในหลักการบริหารสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการระบุทรัพยากรบุคคลว่ามีความสามารถและความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นผู้มีความสามารถดีที่สุด เป็นการแสวงหาความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป นำมาเป็นบุคลากรในองค์กร เพื่อสร้างความเป็นเลิศขององค์กร ในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร เพื่อการแข่งขันที่มีศักยภาพเหนือกว่า องค์กรอื่น ๆ ก่อนอื่นต้องขอกล่าวถึงระบบบริหารงานที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมาเป็นระบบบริหารงานสมัยใหม่ที่มีการพัฒนาการในรูปแบบต่าง ๆการบริหารงานองค์กรซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงาน ควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย

๑. เงิน (money)

๒. วัตถุดิบ (materials)

๓. เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และ

๔. แรงงาน หรือคน (man)

จะคิดถึงองค์ประกอบสำคัญดังกล่าว เพื่อพิจารณากำหนดเป้าหมายขององค์กร ว่าจะมีทิศทางหรือแนวทางในการบริหารองค์กรอย่างไร แต่ต่อมามีการพัฒนาระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรตามที่มีการแข่งขันสูง จึงมีการสร้างระบบการบริหารงานที่เน้นคนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารงานสมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น จึงได้มีแนวความคิดในการบริหารคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของตน เพื่อความสำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการบริหารงานขององค์กร เพราะเนื่องจากประเทศไทยต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญของสังคมไทย หรือองค์กร ต้องให้ความสนใจ เพราะว่าการบริหารจัดการจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากโลกในอนาคตเป็นโลกที่ทำงานในสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตรมากขึ้น การแข่งขันจะมีอัตราที่สูงขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความคาดหวังทางสังคมเพิ่มขึ้น และจะกดดันเรียกร้องในองค์กร มีการปรับตัวเพื่อแสวงหาแนวทางใน การบริหารจัดการองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการพยายามให้เกิด “ การมีส่วนร่วม (Participation)” มากขึ้น “ การให้อำนาจ (Empowerment)“ “ การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement)” “ การทำงานเป็นทีม (Teamwork)” ทั้งหมดจะต้องพัฒนา ไปพร้อม ๆ กัน โดยผ่านกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความมั่นใจจาก องค์ประกอบสำคัญข้างต้น คือ บุคคล (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (materials) และการจัดการ (management) หรือกระบวนการทางการบริหาร (Administration) นักวิชาการ ชื่อ Lather Gulicks และคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารที่เรียกว่า “POSDCORB” ไว้ ๗ ประการ คือ

๑. การวางแผนงาน (Planing) หมายถึง องค์กรควรจะกำหนดแผนงานกิจการ เพื่อให้ หมู่สมาชิก หรือบุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันอย่างกลมกลืนไปในทางเดียวกัน

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชา ที่คล่องตัว การเชื่อมสายบังคับบัญชาให้แน่นแฟ้น และมีความจงรักภักดีต่อองค์กร เพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) การส่งเสริมและพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กร

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) องค์กรต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นตรง รวมทั้งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารองค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร

๕. การประสานงาน (Co – ordinating) เป็นการประสานงานในเชิงระบบในองค์กร หรือ นอกระบบนอกองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในองค์กรและนอกองค์กร

๖. การเสนอรายงาน (Reporting) องค์กรจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เป็นมาตรฐาน เที่ยงตรง มีมาตรวัด รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาสนับสนุนข้อมูล จะทำให้การบริหารองค์กรได้อย่างแม่นตรง รวดเร็วต่อผู้บริหาร

๗. การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) องค์กรควรจัดทำระบบบัญชี และงบประมาณเป็น แบบมาตรฐาน ซึ่งสามารถตรวจสอบระบบบัญชี (Balance Sheet) ได้อย่างมีระบบในการบริหารงานองค์กร

หลักการบริหารงานสมัยใหม่ จำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการจัดการบริหารเข้ามาสนับสนุนองค์กร เพื่อเสริมพลังการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล พัฒนาทรัพยากร - มนุษย์ (บุคคล) ขององค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน ด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาคในองค์กร การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานประโยชน์ สร้างความร่วมมือ การกระจายอำนาจที่เหมาะสม จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสมัยใหม่เพื่อนำองค์กรเข้าสู่เป้าหมาย และความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน ของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

วิธีการบริหาร

นักบริหารที่ดีจะต้องมีคุณลักษณะทั้งสามประการดังกล่าวมาแล้ว สไตล์หรือวิธีการบริหารก็เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหาร นักบริหารที่มีคุณลักษณะทั้งสามประการ อาจใช้วิธีบริหารงานที่ตนเคยชิน วิธีการบริหารต่าง ๆ พอสรุปได้เป็น ๓ ประการ ตามนัยแห่งอธิปไตยสูตร ดังนี้คือ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย

ในการบริหารนั้นมีการบริหารอยู่หลายระดับสูงสุดนั่นก็คือ การบริหารประเทศ หรือการปกครองประเทศ และรองลงมาก็จะเป็นการบริหารของหน่วยงานในกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรต่างๆ ตามลำดับ และถ้าเราจะแยกการบริหารออกมาอีกในการเปรียบเทียบการทำงานที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นการบริหารงานในภาครัฐหรือเรียกว่าการบริหารรัฐกิจและการบริหารงานภาคเอกชน หรือเรียกว่าการบริหารธุรกิจ เป็นต้น ในการบริหารนั้นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดก็คือผู้นำหรือผู้บริหาร รูปแบบหรือการบริหารงานใด ๆ จะให้ไปในทิศทางไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารกำหนด ดังนั้นในการบริหารจึงเจาะประเด็นไปในเรื่องของผู้บริหารเป็นหลักว่าผู้บริหารจะใช้หลักการอย่างไรในการบริหารงานผู้บริหารก็จะนึกถึงอำนาจเป็นอันดับแรกในหลักพระพุทธศาสนานั้นได้แบ่งอำนาจหรือที่เรียกว่า อธิปไตยไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารภตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน

ลักษณะของอัตตาธิปไตย ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสบายใจเพราะการกระทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจ

กระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาธิปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไป ไม่ได้พิจารณาว่า มันจะกระทบกระเทือนคนอื่นหรือไม่ จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนหรือไม่ จะทำให้เราเดือดร้อนหรือไม่

๒. โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำด้วยปรารถนาจะเอาใจผู้นั้น หาความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศลได้แก่ เว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชนลักษณะของคนที่เป็นโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลก หรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมติของคนส่วนมากมีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่าสิ่งนั้นมันอาจเป็นการทำลายผลประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม

๓. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารภสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ้งชัด และพิจารณาอย่างดีเต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ อย่างสามัญได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา

เมื่อเรานำอธิปไตยทั้ง ๓ อย่าง มาจับประเด็นของการบริหารว่าหากผู้บริหารใช้อำนาจแต่ละอย่างจะทำให้การบริหารนั้นมีผลไปในทิศทางใด และจะเป็นอย่างไรในที่นี้จะอธิบายถึงการใช้อำนาจในการบริหารหรือการปกปกครอง ๒ ระดับ คือการบริหารปกครองระดับประเทศและการบริหารงานในระดับหน่วยงานหรือองค์การต่าง ๆ โดยรวมกล่าวคือ

๑.ในการบริหารประเทศหรือปกครองประเทศนั้น การปกครองทุกระบอบ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อำนาจตัดสินใจ อันนี้เป็นตัวกำหนดเด็ดขาด การปกครองระบอบต่างๆ ทั้งหลายนั้น เมื่อมองไปให้ถึงที่สุดตัวกำหนดก็อยู่ที่อำนาจตัดสินใจ หมายความว่า อำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ไหน การปกครองก็คือระบอบนั้น จะเป็นระบอบการปกครองไหนก็ดูว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ใด

๑.ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่บุคคลผู้เดียว ก็เป็น เผด็จการ

๒.ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่คณะบุคคล ก็เป็น คณาธิปไตย

๓.ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็เป็น ประชาธิปไตย

เมื่อผู้นำเอาตัวเอง เอาความยิ่งใหญ่ของตน เอาความทะนงของตัว เอาทิฐิความเห็นความเชื่อ ยึดถือส่วนตัว เอาผลประโยชน์ของตนเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ก็เป็น อัตตาธิปไตย เมื่อผู้นำตัดสินใจไปตามกระแสความนิยม เสียงเล่าลือ หรือแม้แต่ไม่เป็นตัวของตัวเอง คอยฟังว่าใครจะว่าอย่างไร อย่างที่ว่า แล้วแต่พวกมากลากไป หรือตามแรงกดดัน จะเอาใจเขาจะหาคะแนน หรือตอบแทนการเอื้อประโยชน์ ก็เป็น โลกาธิปไตย และเมื่อผู้นำความจริง ความถูกต้องดีงาม หลักการ กฎ กติกา เหตุผล ประโยชน์ที่แท้จริงขององค์กรและประเทศชาติ เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ โดยใช้ปัญญาหาข้อมูลตรวจสอบข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง ให้ถ่องแท้ ชัดเจน และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ก็เป็น ธรรมาธิปไตย

ฉะนั้น ความเผด็จการของผู้บริหาร ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย คณาธิปไตย ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ประชาธิปไตย ก็เช่นเดียวกัน ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย แต่ที่เราต้องการ ซึ่งดีที่สุด คือให้เป็นธรรมาธิปไตย

ถ้าเป็นผู้เผด็จการใช้เกณฑ์ตัดสินใจแบบธรรมาธิปไตย ก็เป็นเผด็จการที่ดี แต่เรากลัวว่าเขาจะตัดสินใจไม่รอบคอบ เพราะรู้ข้อมูลไม่ทั่วถึง หรือปัญญาอาจจะไม่พอ เป็นต้น ถ้าคณาธิปไตยที่ไหน เป็นธรรมาธิปไตย มันก็ยังดี คือเป็นอย่างดีที่สุดของคณาธิปไตย แต่เราเห็นว่ายังมีจุดอ่อนอยู่มากทีนี้เราหวังว่า ถ้าระบอบเป็นประชาธิปไตย และคนใช้อำนาจตัดสินใจด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย ก็จะดีที่สุดจะเป็นอย่างนี้ได้ ก็ต้องให้ประชาชนทุกคนเป็นธรรมาธิปไตย เพราะประชาชนทุกคนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เลือกตั้งเลยทีเดียว ทุกคนต้องตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย

ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ ปัญหาของผู้นำ

ก็คือทำอย่างไรจะให้เป็นที่ยอมรับของผู้ตาม เริ่มตั้งแต่หาทางให้ได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำ เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็ยังได้รับความร่วมมือจากสมาชิกช่วยกันทำงานและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์จนพร้อมที่จะได้รับเลือกตั้งให้กลับมาดำรงตำแหน่งอีกในสมัยหน้า

ผู้นำจะประสบความสำเร็จตามขั้นตอนดังกล่าวได้ก็ต้องมีธรรมะประจำใจ ธรรมะข้อหนึ่งสำหรับผู้นำก็คือ นิวาตะ หมายถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน คำว่า นิวาตะ แปลว่าตามตัวอักษรว่าไขลมออกบางคนพอได้รับเลือกเป็นผู้นำหรือเป็นกรรมการบอร์ดต่างๆ ชักกร่างหรือวางท่าพองลมด้วยทิฐิมานะว่าข้าเป็นผู้นำแล้วนะ สวมหัวโขนแล้วใส่ประจำไม่เคยถอด ไปไหนก็ใส่หัวโขนข่มคนอื่น คนประเภทนี้ต้องไขลมออกบ้าง คือ หัดถอดหัวโขนออกบ้างแล้วจะสบายขึ้น

ผู้นำมี ๒ ประเภทคือ

๑) ผู้นำที่นั่งอยู่บนหัวคน หมายถึง ผู้นำที่สวมหัวโขนข่มคนอื่นตลอดเวลา

๒) ผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจคน หมายถึง ผู้นำที่หัดถอดหัวโขนออกทำตัวเป็นกันเองมีนิวาตะ คืออ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ใช่เป็นการแสดงถึงความอ่อนแอ ผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจคนจะเป็นคนที่แข็งแรง แต่ไม่แข็งกระด้าง อ่อนโยน แต่ไม่อ่อนแอ

คุณลักษณะของผู้บริหารหรือ ผู้นำ

ผู้บริหาร หรือผู้นำ จะต้องทำหน้าที่ทั้ง ๗ ประการ จึงจะสามารถบริหารจัดการองค์กรได้สำเร็จ เพราะฉะนั้นนักบริหาร หรือผู้นำ จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตร[๑๒]ดังนี้

๑. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า conceptual skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด

๒. วิธูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า technical skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

๓. นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้น ๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงิน มีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า human relation skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

คุณลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความแตกต่างของผู้บริหารถ้าเป็นผู้บริหารระดับสูงต้องรับผิดชอบในการวางแผนแลควบคุมคนเป็นจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ ๑ (จกฺขุมา) และข้อที่ ๓ (นิสฺสยสมฺปนฺโน) สำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ (วิธูโร) มีความสำคัญน้อยลงมา เพราะผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายงานด้านเทคนิค หรือวิชาการให้ผู้ร่วมงานไปดำเนินการแทนได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของผู้นั้นสำหรับผู้บริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง ๓ ข้อ (จกฺขุมา วิธูโรและนิสฺสยสมฺปนฺโน) มีความสำคัญเท่า ๆ กัน กล่าวคือ ผู้บริหารระดับกลางจะต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีปัญญาที่จะมองการณ์ไกลหรือการวางแผนงานในอนาคตและวางแผนตัวเองเพื่อที่จะเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไปสำหรับผู้บริหารระดับต้นจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะข้อ ๒ (วิธูโร)และข้อ ๓ (นิสฺสยสมฺปนฺโน) เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงานอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารระดับต้นจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อ ๑ (จกฺขุมา) ไปด้วย ก็คือ การพัฒนาปัญญาเพื่อเตรียมพร้อมเลื่อนขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางต่อไปจากคุณลักษณะและทักษะของผู้บริหารระดับต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวถึงนั้น

สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้งสามข้อมีความสำคัญพอ ๆ กัน นั่นคือ เขาต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะเดียวกันเขาต้องมีปัญญาที่มองภาพกว้างและ

---

[๑๒] องฺ. ติก. ๒๐/ ๔๕๘/ ๑๓๓-๑๓๔

ไกล เพื่อเตรียมตัว สำหรับขึ้นเป็นนักบริหารระดับสูง นักบริหารระดับกลางบางคนไม่ได้เตรียมตัวให้พร้อมในด้านสติปัญญา เมื่อขึ้นสูงก็ถูกผู้ใต้บังคับบัญชานินทาว่า “โง่แล้วยังขยัน” เหมือนกับภาษิตอังกฤษที่ว่า “สัญชาติลิงยิ่งปีนสูงขึ้นไปเท่าไร คนก็รู้ว่าเป็นลิงมากขึ้นเท่านั้น”

สำหรับนักบริหารระดับต้นที่ต้องลงมือปฏิบัติงานที่ร่วมกับพนักงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดนั้น คุณลักษณะข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓ คือ ความชำนาญเฉพาะด้าน และมนุษยสัมพันธ์สำคัญมากแต่กระนั้นเขาก็ต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อที่ ๑ คือ ปัญญาเอาไว้เพื่อเตรียมเลื่อนสู่ระดับกลางต่อไป

ขงจื้อเตือนว่า “อย่าห่วงว่าใครไม่รู้ว่าท่านเก่ง หรือมีความสามารถ จงห่วงแต่ว่า สักวันหนึ่งเมื่อคนเขายกย่องหรือเลื่อนตำแหน่งท่าน ท่านมีความเก่ง และความสามารถสมกับที่เขายกย่องหรือเลื่อนตำแหน่งหรือเปล่า”

คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า โรคมี ๒ อย่าง คือ โรคทางกาย (กายิกโรค) และโรคทางจิตวิญญาณ (เจตสิกโรค) พระองค์ทรงประกาศคำสอน เพื่อรักษาโรคทางจิตวิญญาณ และได้รับการยกย่องจากพระสาวก ว่าเป็นแพทย์ผู้เยียวยารักษาโรคของชาวโลกทั้งปวง ยาที่พระองค์ทรงใช้รักษาโรคก็คือ ธรรมโอสถ

ในครั้งพุทธกาล ใครป่วยเป็นโรคทางจิตวิญญาณใด พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมสำหรับรักษาโรคนั้น การฟังธรรมได้ผลชะงัดนัก แต่ในสมัยปัจจุบันที่พระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว เหลือไว้แต่ธรรมโอสถจำนวน ๘,๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ในพระไตรปิฎก ใครจะนำธรรมโอสถไปใช้ คงต้องเลือกขนานที่เหมาะสมกับโรคทางจิตวิญญาณที่รุมเร้าตน เช่นเดียวกับคนที่เป็นโรคทางกาย ก็ต้องเลือกใช้ยาที่เหมาะกับโรคของตน “เพราะลางเนื้อชอบลางยา”

การรู้จักเลือกธรรมโอสถที่เหมาะสมไปใช้ในชีวิต เรียกว่า ธัมมานุธัมมปฏิบัติ แปลว่าปฏิบัติธรรมน้อยให้คล้อยตามธรรมใหญ่ หมายความว่า ปฏิบัติข้อธรรมที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของเรา เช่น ถ้าเป้าหมายของเราคือเป็นเศรษฐี เราต้องปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า”หัวใจเศรษฐี” หรือทิฏฐิธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ประการ ถ้าเราต้องการความสำเร็จในชีวิต เราต้องปฏิบัติธรรมคืออิทธิบาท ๔ ประการการเลือกข้อธรรมมาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เราต้องการ

หลักการบริหารเชิงพุทธ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ามากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคปัจจุบันหรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไรหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบ้างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและ มีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้ จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ไว้ในสัปปุริสสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓) อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่ง เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมิได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก หลักสัปปุริสธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มี ๗ ประการ คือ

๑. ธัมมัญญุตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำ ให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ อันว่า “ สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา “ โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

๒. อัตถัญญุตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ของ องค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ

๓. อัตตัญญุตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

๔. มัตตัญญุตา (Moderation, Knowing how to be temperate) ความผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขั้นที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

๕. กาลัญญุตา (Knowing the Propertime) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

๖. ปริสัญญุตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จัก ชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการ จำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรร หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณะชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

๗. ปุคคลัญญุตา (Knowing the individual, Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดถึงรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ และภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรมและเสมอภาคให้แก่ บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน

ตามความหมายของสัปปุริสธรรม นั้นจะเห็นว่า พระพุทธศาสนา อธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า พบได้ในสังคมมนุษย์ หรือปัจจัยแห่งสังคมในกระบวนการอาศัยซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ เพราะมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์การที่ดีได้ สำหรับในส่วนของ หลักการบริหารสมัยใหม่จะเน้นเทคนิคและวิธีการ โดยแสวงหากำไร และการแข่งขันให้องค์กรบรรลุ สู่เป้าหมาย ตามแบบของทุนนิยม แต่หากผู้บริหารจะนำหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เข้ามาประกอบ หรือบูรณาการให้เข้ากับการบริหารงานในปัจจุบัน ก็ถือว่าเป็นแนวทางใหม่ หรือเข้าสู่มิติของการบริหารงาน ที่ยั่งยืน มีความมั่นคง และสร้างความเป็นธรรมต่อบุคคล หรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอย่างชาญฉลาด รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการบริหารจัดการองค์กรของตนอย่างมีระบบ โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบในการพิจารณาบริหารจัดการด้วยอีกโสตหนึ่งด้วย

หลักธรรมสำหรับผู้บริหาร

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนผู้บริหารหรือ ผู้นำ ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ บริหารกิจการของหมู่คณะหรือองค์กร รวมถึงประเทศชาติไว้อย่างมากมาย เพื่อให้ผู้นำหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขแก่องค์กรและประเทศชาติอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงความสำคัญของผู้นำหรือ

ผู้บริหารเป็นอย่างมากว่าจะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ฉะนั้นหลักในการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปลงได้ ๓ ประการ คือ

๑. การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าผู้บริหารที่ดี ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี

๒. บริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

๓. บริหารงาน คนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเอง คนได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอนหลักธรรมสำคัญที่ผู้บริหารหรือผู้ที่เตรียมตัว เพื่อเป็นผู้บริหารควรจะพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน คือ พัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนางาน เพราะการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านนั้น จะสร้างความสุขให้แก่ตนเองและสังคม ทำอย่างไรจะพัฒนาได้ทั้ง ๓ ด้าน พระพิพิธธรรมสุนทร วัดสุทัศน์เทพวรารามได้นำเสนอหลักธรรมในการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารตน บริหารคนและบริหารงาน บรรลุความสำเร็จสมความประสงค์ไว้ ๑๑ ประการ คือ

๑. ส่งเสริมความรู้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนบริษัทของพระองค์ให้ทุกคนมีความรู้ การสอนคนนั้นต้องจัดทำเป็นบัว ๔เหล่า[๑๓] คือให้ความรู้ตามลักษณะภูมิปัญญา ดังนี้

๑.๑ บัวพ้นน้ำ (อุคฆฏิตัญญู) เป็นคนมีปัญญาเพียงยกหัวข้อธรรมะขึ้นแสดงก็บรรลุแล้ว หรือเพียงแต่ยกหัวข้อเรื่องก็เข้าใจแล้วไม่ต้องอธิบายมาก

๑.๒ บัวปริ่มน้ำ (วิปจิตัญญู) เมื่ออธิบายความหัวข้อนั้นก็บรรลุแล้ว

๑.๓ บัวใต้น้ำ (เนยยะ) ต้องอธิบายเนื้อหาให้ละเอียดก็เข้าใจ สามารถแนะนำให้เป็นคนดีได้

๑.๔ บัวใต้น้ำ (ปทปรมะ) อธิบายอย่างไรก็ไม่เข้าใจก็ต้องปล่อยเขาไป ให้เลิกสั่งสอนผู้บริหารคนใดที่พัฒนาแต่ความรู้ของตนเอง โดยไม่พัฒนาความรู้ของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้อยู่ในความปกครอง ย่อมไปไม่รอด เหมือนมีแต่สมองแต่อวัยวะทุกส่วนเป็นอัมพฤกษ์อัมพาต การทำงานย่อมสำเร็จได้ยาก

๒. อยู่อย่างเสียสละ ผู้บริหารต้องรู้สึกเสียสละให้กับลูกน้อง เช่นต้องมีสังคหวัตถุ ๔[๑๔] คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา

๒.๑ ทาน โดยการเอื้อเฟื้อเจือจานแก่ลูกน้องด้วยวัตถุมากน้อยตามแต่สถานการณ์

๒.๒ ปิยวาจา โดยการพูดจากับลูกน้องให้ถูกใจ ผูกจิตผูกใจรัดรึงดึงใจไว้ถูกสถานการณ์และถูกกับอารมณ์ของคน (ปิยวาจานี้ไม่จำเป็นต้องพูดครับพูดขาเสมอไป มึงกูก็ได้ แต่ต้องตรงกับคนและสถานการณ์ และที่สำคัญต้องมีเจตนาที่ดี)

๒.๓ อัตถจริยา โดยการลงไปบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับผู้น้อยโดยไม่เกี่ยงงอน เช่น ประธานงานศพ งานสวด งานบวช งานแต่งงานไปเยี่ยมยามป่วย ถามข่าว ให้ชื่อ สกุลของเราไปร่วมในงานของลูกน้อง

๒.๔ สมานัตตตา โดยการวางตนสม่ำเสมอการเสียสละกำลังกาย กำลังใจ กำลังความรู้ กำลังความคิด และกำลังทรัพย์เรียกว่าร่วมด้วยช่วยกันในฐานะผู้บริหารและผู้ร่วมงานควรจะมีการเสียสละทั้งสองฝ่ายจึงจะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด

๓. กระจายตำแหน่งงาน อำนาจของงานนั้นไม่ใช่อยู่ที่รวมอำนาจผู้บริหารหลายคนประสบความล้มเหลว เพราะไม่ยอมแบ่งอำนาจลงไปการกระจายอำนาจภารกิจ เป็นสิ่งจำเป็นในการบริหารนโยบายแบบTQC ก็เน้นการกระจายนโยบาย (Policy Deployment) โดยการกระจายงาน กระจายอำนาจ และกระจายภารกิจ การไม่กระจายงานทำให้งานไม่ทัน เพราะมีงานมาก ต้องใช้หลาย ๆ คนช่วยกันและทำงานเป็นทีมลองมาพิจารณาต้นไม้ ต้นไม้ มีลำต้น มีราก มีกิ่งก้านสาขา และมีหน้าที่ต่างกัน และสร้างความสมดุลด้วย มิเช่นนั้นต้นจะเอียงและจะล้มในที่สุดสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงกระจายตำแหน่งงานมี ๘๐ พระอรหันต์เอก เรียกว่า เอตทัคคะ หรือ อสีติมหาสาวก ที่มีความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ เช่น พระโมคคัลลานะ ทรงยกย่องว่ามีฤทธิ์เสมอด้วยพระองค์พระสารีบุตร ทรงยกย่องว่ามีปัญญาเสมอด้วยพระองค์ จำไว้เสมอว่า “งานกระจุก ผู้บริหารตาย งานกระจาย ผู้บริหารรอด"

---

[๑๓] องฺ.จตุกฺ ๒๑/ ๑๘๓/ ๑๓๓

[๑๔] องฺ.จตุกฺ ๒๑/ ๔๒/ ๓๒

๔. ประสานสามัคคี งานทุกอย่างทุกชนิดมีปัญหาด้านการทะเลาะเบาะแว้ง แก่งแย่งชิงดี และมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนผู้บริหารที่ดีต้องประสานสามัคคีให้ได้ การประสานสามัคคีนั้นผู้บริหารที่ใหญ่ที่สุด ต้องประชุมโต๊ะกลม ต้องมีใจกล้า เผชิญหน้ากล้าเรียกประชุมก่อนการประชุมต้องหาข้อมูลจากแต่ละคนก่อน เพื่อหาเหตุที่ถูกต้องไม่ฟังความข้างเดียว แล้วนำมาตัดสิน ไม่ควรไล่โทษกัน หรือไล่บี้กัน จะสร้างความขัดแย้งบางท่านอาจเคยอ่านหนังสือ “การบริหารความขัดแย้ง” ก็พอจะเข้าใจปัญหาได้ดี การบริหารแบบไทย ๆ ที่ผิดพลาดคือ จับผิดและลงโทษทำให้ขาดการประสานสามัคคี ไม่ค่อยปรับความเข้าใจซึ่งกันและกันแต่ชอบปรับทุกข์กัน ปรับโทษกัน การบริหารอย่างมีแต่ล้มเหลวในที่สุด เพราะจะเกิดอาการ “คนแตกความสามัคคี" เพราะฉะนั้นควรระลึกไว้ว่าความพร้อมเพรียงของหมู่คณะในหน่วยงานนั้น ๆ ให้สำเร็จประโยชน์ได้ดังใจปรารถนา

๕. ไม่เอาดีแต่เพียงตัว คือ ไม่เอาดีใส่ตัว เอาชั่วใส่ผู้อื่น เหยียบย่ำผู้อื่น แล้วเอาความดีมาใส่ตัวคนเดียว ย่อมเป็นไปไม่ได้ การบริหารที่ประสบความสำเร็จนั้นจะเกิดจากทีมงาน ดังนั้นการบริหารงานจะต้องช่วยกันต้องมีการยกย่องให้กำลังใจ มีการมอบของขวัญรางวัลให้เกียรติกัน ยกย่องเชิดชูแม้ผู้บริหารไม่มีอะไรจะให้ก็หัดพูดคำว่า “ขอบคุณ”ให้มันติดปากลูกน้องก็จะดีใจ ผู้บริหารยกย่องลูกน้อง ลูกน้องก็มีส่วนเกื้อกูลผู้บริหาร ศรัทธาผู้บริหาร ทำให้ผู้บริหารดูดีขึ้นไม่ได้ตกต่ำแต่อย่างใด ในการกล่าวคำว่า “ขอบคุณ" กับลูกน้อง

๖. ไม่เมาเรื่องเงิน “เขาให้เงินก็อย่างง อย่าไปหลงจนสุดขีด เงินก็เหมือนพวงมาลัย อาจจะกลายเป็นพวงหรีด” เราจะต้องพิจารณาว่าเงินเป็นเพียงปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดปัจจัย ๔ คือ ข้าว ผ้า ยา บ้าน เงินเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสะดวก การบริหารงานถ้าผู้บริหารเห็นแก่เงินก็จะใช้พนักงานอย่างทาส เอาเปรียบลูกน้อง หรือกินใช้จ่ายจนเพลิดเพลินเจริญใจ คนระดับล่าง ระดับปฏิบัติการก็อย่าโลภเงินจนถึงกับโกงเงินบริษัท พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบถุงใส่เงินยังตรัสกับพระอานนท์ว่า นั้นเป็นงูเห่า เป็นอสรพิษที่จะกัดคนเสมอ การจะทำอะไรก็ตามต้องระวังเรื่องเงิน

๗. ไม่ใหญ่เกินผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาคือ นายจ้างของเราเราคือลูกน้องของท่าน บางคนชอบแอบอ้างนายไปหากินทางทุจริตหรือไปอ้างกับคนอื่น เพื่อจะได้อะไรบางอย่าง เลขาบางคนซึ่งใกล้ชิดผู้บังคับบัญชา มักทำตัวใหญ่เกินผู้บังคับบัญชา พระอานนท์เถระใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้ามากที่สุด พระอานนท์ขอพรจากพระพุทธเจ้า คือ ขออย่าให้รับเข้านิมนต์ ขออย่าส่งไปในที่นิมนต์ ขออย่าให้อะไรกับท่านเป็นพิเศษ เป็นต้นท่านปฏิบัติงานไม่ใหญ่เกินผู้บังคับบัญชา และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน

๘. ตั้งเมตตาไว้เป็นนิจ ผู้บริหารต้องมีเมตตาต่อผู้ใต้ปกครอง ผู้ใต้ปกครองต้องมีเมตตาต่อผู้บังคับบัญชา คำว่า “เมตตา" นี้ อาจตีความหมายถึง ความรัก ความเคารพ ความนับถือ การบูชา การเทิดทูน จนถึงความจงรักภักดี เทิดทูนเหนือเศียรเกล้า ผู้บริหารควรมีหลัก ๓ ประการในเรื่องความเมตตา

๘.๑ มือเอื้อม คือ เอื้อมไปแตะไปจับผู้ใต้ปกครองเป็นลักษณะอาการทางกายที่สร้างความเป็นกันเองเป็นห่วงเป็นใย แต่ต้องระวังอย่าให้เป็นการกระทำอนาจารต่อลูกน้อง

๘.๒ ปากอ้า คือ เป่า ปลอบ ปลุก เป็นลักษณะทางวาจาในการให้กำลังใจลูกน้องทางวาจา

๘.๓ หน้ายิ้ม คือการให้กำลังใจเป็นเรื่องของใจที่แสดงออกทางใบหน้าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงปฏิบัติอย่างนี้ต่อพระสงฆ์ต่อพุทธบริษัทของพระองค์เช่นเดียวกัน ส่วนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็ต้องไปเยี่ยมเยือนถามข่าวหมอบราบกราบไหว้ต่อผู้บังคับบัญชาบ้าง เราทุกคนจะอยู่ได้อย่างมีความสุข

๙. ใครทำผิดต้องเด็ดขาด ผู้บริหารงานต้องใจเพชรเด็ดขาด ผู้ใต้บังคับบัญชาจึงจะยอมรับกฎเกณฑ์ ผู้บริหารต้องเดินทางสายกลาง คือ ใช้ทั้งพระเดชพระคุณใครทำดีต้องให้รางวัล ใครทำชั่วต้องลงโทษ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหำ กำราบคนที่ควรกำราบ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหำ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง[๗]

๑๐. ไม่ประมาทมัวเมา สิ่งที่ไม่ควรประมาทมีการทำงาน ร่างกายที่แข็งแรงของเรา ความรู้ของเราที่มีอยู่ในขณะนี้ บริษัทจะยั่งยืนตลอดไปโรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุ เงินทองที่มีอยู่ในขณะนี้ คู่แข่งทางการค้า ความไม่ประมาทในการบริหารงานนั้นจะต้องแข่งขันกับเวลา แข่งขันกับบุคคลและแข่งขันกับพื้นฐานของการพัฒนาและสามัคคี

๑๑. ประมาณตัวทุกเวลา คือ การรู้จักประมาณตน ประมาณการและประมาณสถานการณ์นั่นเอง การประมาณในธุรกิจ เช่น บริษัทเรามีคนครบหรือไม่ แต่ละคนมีความรู้ครบไหม เงินทุนครบไหม คู่แข่งเป็นอย่างไรเป็นต้น และที่สำคัญผู้บริหารต้องประมาณเหตุการณ์ประมาณสถานการณ์ด้วย ดังนั้น จำเป็นต้องมีการประชุมกัน “เอาความคิดมา

รวมกัน”ดูตัวเอง บริษัทที่เราทำธุรกิจอยู่ หน้าที่การงานที่ทำอยู่ ต้องประชุมวิเคราะห์สถานการณ์เสมอ ๆ เมื่อวิเคราะห์แล้วฟังเหตุฟังผลหาเหตุรากเหง้า แล้วตัดสินใจแก้ไขปัญหาและหาทางปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไปพุทธวิธีในการบริหารที่กล่าวมานั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารตน บริหารคน และ บริหารงาน แต่ก็ถือว่าเป็นทฤษฎีที่ท้าท้ายต่อนักบริหาร และผู้ที่เตรียมตัวจะเป็นนักบริหาร

ดังนั้น ถ้าท่านคิดว่าทฤษฎีที่นำเสนอมาทั้งหมด จะทำให้การบริหารนั้นประสบความสำเร็จแล้วไซร้ ท่านจะต้องลงมือปฏิบัติด้วยเพราะหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศไว้ดีแล้วนั้น รอการพิสูจน์จากท่านทั้งหลาย เมื่อใดที่ท่านลงมือปฏิบัติได้แล้ว เมื่อนั้น ท่านจะเป็นผู้บริหารที่ดีที่สุด เพราะจะได้หัวใจของผู้ตาม เพราะผู้มีธรรมอยู่ในหัวใจย่อมเป็นศูนย์รวมใจของคนร่วมงานและสามารถจัดการให้งานในหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พุทธวิธีบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตย

พระธรรมโกศาจารย์[๑๕] (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความชัดเจนถึงการบริหารตามแนวของพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีบริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้งโดยยึดคติว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย เขายึดถือคติว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน เขากล้าตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่พยายามลอยตัวหนีปัญหา เขาถือคติว่าอำนาจหน้าที่ มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่านั่นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”

บริหารงานที่ดี คือ ธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและของงาน นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยยึดธรรมเป็นหลักในการบริหาร เขามีธรรมที่เรียกว่าพละ ๔ ประการอยู่ในใจ คือ

๑)ปัญญาพละ หมายถึง กำลังความรู้หรือความฉลาด กำลังแห่งความรอบรู้ เกี่ยวกับงานในหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปนักบริหารต้องทำหน้าที่บริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ดังนั้นเขาต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับตนเอง คนอื่น และงานในความรับผิดชอบนั้นคือนักบริหารต้องมีความรู้ ๓ เรื่อง ได้แก่ รู้ตน รู้คน และรู้งาน

๒) วิริยะพละ หมายถึง กำลังแห่งความเพียรหรือความขยัน คนมีความขยันต้องมีกำลังใจเข้มแข็ง อาจกล่าวได้ว่าวิริยพละก็คือกำลังใจนั่นเอง กำลังใจต้องมาคู่กับกำลังปัญญาเสมอ คนมีกำลังใจแต่ไม่มีกำลังปัญญาจะเป็นคนบ้าบิ่น คนมีกำลังปัญญาแต่ขาดกำลังใจจะเป็นคนขลาด คนที่มีทั้งกำลังใจและกำลังปัญญาจึงจะเป็นคนกล้าหาญ นักบริหารที่มีกำลังปัญญาแต่ขาดกำลังใจ มักถือนโยบายหลบภัยหนีปัญหา เหมือนกับนักมวยชั้นเชิงที่เอาแต่ถอยตลอด ๑๒ ยก แม้ว่าคู่ต่อสู้เพลี่ยงพล้ำ เขาก็ไม่กล้าใช้หมัดเด็ดเก็บคู่ต่อสู้ คนดูเบื่อนักมวยประเภทนี้ลูกเดียวฉันใด ประชาชนก็เบื่อผู้บริหารที่เอาแต่หลบภัยหนีปัญหาฉันนั้น

๓) อนวัชชพละ หมายถึง กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือข้อเสียหาย ได้แก่ นักบริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธมฺมญฺจเร สุจริตํ” บุคคลควรปฏิบัติธรรม (หน้าที่) ให้สุจริต”

๔) สังคหพละ หมายถึง กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับนักบริหาร ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ก็จะไม่มีคนมาช่วยทำงาน เมื่อไม่มีใครช่วยทำงานเขาก็เป็นนักบริหารไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้เรียกว่า สังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจ

---

[๑๕]พระธรรมโกศาจารย์, ศ., (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การบริหารตามแนวของพระพุทธศาสนา, ใน www.watlaharn.org/study/chapter๑.doc

คน ได้แก่ ทาน คือ การให้ ปิยวาจา คือ การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน อัตถจริยา คือ การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือสงเคราะห์ประชาชน และ สมานัตตา คือ การวางตัวสม่ำเสมอ

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากรอำนวยการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้เป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้งโดยยึดคติว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป ผู้บริหาร คือ ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น บริหารงานด้วยธรรมาธิปไตย ที่ถือหลักการและความสำเร็จของงานเป็นใหญ่จึงเป็นผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน ทั้งนี้เพราะนักบริหารมีธรรมเป็นพลังในการบริหาร ๔ ประการคือ ปัญญาพละ วิริยะพละ อนวัชชพละ และสังคหพละ นักบริหารผู้มีธรรมอยู่ในหัวใจ ย่อมเป็นศูนย์รวมใจของคนร่วมงาน และสามารถจัดการให้งานในหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี

ควรกล่าวไว้ในที่นี้ว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบอบการปกครอง แต่เป็นวิธีการปกครองที่ถือธรรมเป็นใหญ่ ธรรมาธิปไตยใช้ได้กับการปกครองในระบบต่างๆ นั่นคือการปกครองไม่ว่าจะเป็นระบอบใดก็ถือว่าดีแท้ยังไม่ได้ถ้าไม่เป็นธรรมาธิปไตย แม้แต่ประชาธิปไตยก็อาจจะกลายเป็นเผด็จการโดยเสียงข้างมากถ้าไม่เป็นธรรมาธิปไตย

ในระบอบการปกครองที่เป็นธรรมาธิปไตย ผู้บริหารสูงสุดต้องมีทั้งอัตตหิตสมบัติคือยึดธรรมประจำใจและมีปรหิตปฏิบัติคือมุ่งบำเพ็ญประโยชน์สุขส่วนรวมเมื่อผู้นำประพฤติธรรมสังคมส่วนรวมก็อยู่เป็นสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เมื่อฝูงโคข้ามฟากแม่น้ำ ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรง โคเหล่านั้นย่อมไปตรงทั้งหมดในเมื่อโคผู้นำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน ประชาชนทั้งประเทศย่อมอยู่เป็นสุข ถ้าพระราชาทรงดำรงอยู่ในธรรม”

สรุป

จากคำถามที่ว่า “รัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธ” นั้น ทำให้พบคำตอบที่ชัดเจนว่าการบริหารงานของผู้บริหารนั้นสามารถนำหลักการในทางทฤษฎีของการบริหารงาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเป็นสากลมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร แต่ถ้ามีการผสมผสานหลักการทางทฤษฎีต่างๆ ของการบริหารเข้ากับหลักคำสอนของศาสนาแล้ว เชื่อว่ายิ่งจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารงานได้ดี และสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะในทางพุทธศาสนานั้นสอนให้คนเป็นคนดี เป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งหากนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานในหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ก็จะทำให้เกิดความอ่อนนุ่มในการทำงานมากขึ้น เกิดความยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมได้

เพราะการบริหารงานนั้นย่อมต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไป ซึ่งคำว่า “ศาสตร์” แปลว่า การบริหารย่อมต้องยึดกฎระเบียบแบบแผนตามกฎหมาย ส่วนคำว่า “ศิลป์” นั้นเป็นการใช้ทักษะเทคนิคในด้านมนุษย์สัมพันธ์ในการช่วยบริหารงาน ประคับประคองกระบวนการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดความยืดหยุ่นแต่ต้องไม่ละเลยต่อกฎระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้เกิดความเดือนร้อนภายหลังได้ ดังนั้นผู้บริหารทุกคนต้องตระหนักในเรื่องดังกล่าวนี้ให้มาก

หลักธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารการจัดการองค์กรตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา นั่นคือ “สังควัตถุ ๔” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์ในลักษณะศิลปะในการทำงานของผู้บริหาร คือ

๑.ทาน คือให้เป็นไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละตามความสามารถตามศักยภาพ นั้นคือผู้บริหารควรมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเพื่อนร่วมงาน ให้ความรัก เมตตา สร้างแรงจูงใจ ให้ขวัญ และกำลังใจกับบุคคลในองค์กร ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในความเสียสละต่อส่วนรวม มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ

๒.ปิยวาจา คือผู้บริหารควรมีวาจาที่สุภาพ พูดในเชิงสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ สร้างความสามัคคีความรักใคร่เกื้อกูลกันในหมู่คณะ หรือองค์กร

๓.อัตถจริยา คือผู้บริหารต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เสียสละเพื่อส่วนรวม

๔.สมานนัตตา คือการทำตนให้เข้ากับผู้อื่นอย่างเสมอภาค กล่าวคือ ผู้บริหารควรปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมต่อทุกคนในเรื่องต่างๆ

หลักสัปปุริสธรรม ๗

การประยุกต์ใช้หลักธรรม ดังกล่าวต่อไปนี้ เป็นหลักที่บุคคลที่เป็นผู้นำ ต้องมีหลักธรรม ๗ ประการ ใช้ในการครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างสมดุลซึ่งในปัจจุบันการปฏิบัติงานของผู้นำหรือผู้บริหาร ควรรู้ทั้ง ๗ ด้าน ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่จะเป็นแนวทางไนการบริหารจัดการหน่วยงานและองค์กรต่างๆ โดยคุณสมบัติในตัวผู้นำหรือผู้บริหารมี ๗ ประการ คือ

๑.ธัมมัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้หลักการ กล่าวคือ เมื่อดำรงตำแหน่งมีฐานะใดก็ตามต้องรู้หลักการรู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์ ระเบียบการปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อรู้แล้วจะต้องตั้งตนให้อยู่ในหลักการให้ได้

๒.อัตถัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล รู้จักผลที่เกิดขึ้นจาการปฏิบัติงาน ย่อมมีความแน่วแน่ มีความเข้าใจในการบริหารคนและบริหารงานให้มีความสอดคล้องกันงานก็จะประสบความสำเร็จ ตรงตามจุดมุ่งหมายได้

๓.อัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน ผู้บริหาร ต้องรู้เสมอว่าตนคือใคร มีตำแหน่งหน้าที่อย่างไร อยู่ในสถานะใดมีความรับผิดชอบมากน้อยแค่ไหน ตลอดจนถึงมีคุณสมบัติถึงซึ่งความพร้อม มีความถนัด มีสติปัญญา มีความสามารถอย่างไร อีกทั้งต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถ มีทักษะการบริหารงานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

๔.มัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักพอประมาณ รู้จักความพอดี ซึ่งหมายความว่า ต้องมีขอบเขตอำนาจ ความเหมาะสมที่จะบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามตำแหน่ง ทำแค่ไหนจึงจะให้เกิดความพอดีได้สัดส่วนเกิดความสมดุล ซึ่งความพอดีจะทำให้เกิดความสำเร็จอย่างแท้จริง

๕.กาลัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ซึ่งความเป็นผู้นำ หรือผู้บริหาร ต้องรู้ลำดับความสำคัญ ของงานระยะเวลาจังหวะปริมาณและช่วงเวลาให้เหมาะสม ต้องรู้จักวางแผนให้สอดคล้องกับปัจจัย องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน เพราะปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จได้

๖.ปริสัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน สังคม ผู้บริหารต้องเป็นผู้รู้จักสังคม ชุมชน ตั้งแต่สังคมที่มี ขอบเขตกว้างขวางคือสังคมโลก รู้สังคมประเทศชาติตลอดจนชุมชน สังคม รอบๆ หน่วยงาน ผู้นำ หรือผู้บริหารต้องรู้ว่าในสถานการณ์ใด มีปัญหาหรือความต้องการอะไร และจะสามารถให้ความช่วยเหลือชุมชน หรือสังคมอย่างไร ตลอดจนการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด

๗.ปุคคลัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ ผู้นำหรือผู้บริหารต้องรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้องในการร่วมงาน ไม่ใช่เป็นการรู้จักเฉพาะชื่อของเขา ต้องรู้จักอุปนิสัยใจคอ พฤติกรรม ความรู้ ความสามารถ งานประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย นอกจากนั้นต้องรู้จักประโยชน์ที่เขาเหล่านั้นพึงได้ การทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะใช้ให้เขาทำงานเพียงอย่างเดียว แต่ต้องจักดูแลสวัสดิการอย่างเหมาะสมและต้องให้ทุกคนที่ทำงานได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตนเอง ซึ่งผู้นำหรือผู้บริหารควรรู้ว่าเขาควรได้ประโยชน์อะไร ที่จะนำไปสู่ความเจริญงอกงามแห่งการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของทุกคนด้วย

จากบทความดังกล่าวทั้งหมด หากผู้บริหาร ผู้นำองค์กร หน่วยงานต่างๆ นำหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานแล้ว เชื่อได้ว่าผู้บริหารหรือผู้นำเหล่านั้น จะเป็นผู้นำหรือผู้บริหารที่นั่งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน เป็นที่รักใคร่ของคนในหน่วยงานหรือองค์กรได้ และสามารถนำพาองค์กร ไปสู่จุดหมายปลายทางตามตามวัตถุประสงค์ ร่วมถึงจะเกิดความรักใคร่สามัคคีในหน่วยงานหรือองค์กรได้อย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ.พระไตรปิฎกฉบับหลวง.เล่มที่ ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๒๑,๒๒,๒๗,๓๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๒๕.

กิติ ตยัคคานนท์. นักบริหารทันสมัย. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บัตเตอรฟ์ลาย.๒๕๓๘.

ชนุตรา อิทธิธรรมวินิจ.การบริหารงานด้วยหลักธรรม.เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง วิสัยทัศน์การศึกษาศาสนาในศตวรรษหน้า จัดโดยบัณฑิตศึกษา สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.๒๕๔๐.

พระธรรมโกศาจารย์, ศ.,ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การบริหารตามแนวของพระพุทธศาสนา, ใน www.watlaharn.org/study/chapter๑.doc

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).คุณธรรมสำหรับนักบริหาร.พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.๒๕๔๑.

พระครูโสภณปริยัติสุธี(ศรีบรรดร ถิรธมฺโม).พุทธกับการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พะเยา: โรงพิมพ์เจริญอังษร ,๒๕๕๘หน้า ๔๐

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ.สาธารณบริหารศาสตร์.พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร.๒๕๔๐.

โอสถ โกศิน. ๒๕๓๖. ธรรมนูญแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์.

Dale, Earnest. Management : Theory and Practice.New York : McGraw-Hill Book Company. ๑๙๖๕.

หลักสุจริต: การบริหารจัดการที่ดี

ดร.วรปรัชญ์ คำพงษ์
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

บทคัดย่อ

สังคมไทยเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งและปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น ความคาดหวังที่จะให้สังคมไทยผ่านพ้นสถานการณ์ความขัดแย้งไปสู่สังคมความปรองดองสมานฉันท์และสังคมปลอดการทุจริตคอรัปชั่นจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชั่นด้วยวิธีการที่หลากหลาย หรือร่วมแรงร่วมใจกันทุกฝ่ายในการช่วยกันแก้ไขปัญหา ประยุกต์ใช้หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เช่น “หลักนิติรัฐ” คือ รัฐที่อยู่หรือปกครองภายใต้กฎหมาย หรือใช้กฎหมายควบคุม “หลักการตรวจสอบอำนาจรัฐ” คือ เป็นการตรวจสอบอำนาจรัฐโดยองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน หลักสุจริตธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

บทความนี้ได้นำเสนอแนวทางการบริหารที่ดีตามหลักสุจริต ๓คือ กายสุจริตวจีสุจริตและมโนสุจริต เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจริยธรรมสู่การบริหารจัดการที่ดี ระดับองค์กรและสังคม ได้แก่การประยุกต์ใช้หลักสุจริตธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และสังคมภาพรวม เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในทุกภาคส่วนของสังคม

คำสำคัญ: สุจริต, การบริหารจัดการที่ดี

Abstract

Thai society is facing with conflict and corruption . A hope to turn over conflict society to be reconciled and corruption-free society must be realized by solving corruption problem with different solution or a participation from every sectors is required. An application of principle, concept and theory such as “Legal State” means a state under or governing by law or ruling by law, “Public state power inspection” means an inspection of state power by public and private organizations, Buddhist Good Faith principle for example.

This article proposes good governance approach according to ๓ Good Faith principles as followsgood conduct in action, good conduct in word and good conduct in thought to build a path of moral immunity to good governance in both organization and social levels by applying Buddhist Good Faith principle in family, educational institute, public and private organization and society to establish country and society good governance in all level.

Keywords: Good faith, good governance

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงสังคมไทยแล้วในสายตาของหลายๆ คนอาจจะมองได้หลายมุมมองไม่ว่าจะเป็นในแง่สังคมที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม สังคมของการเอื้ออาทร สังคมของการอุปถัมภ์ เป็นต้น แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่งแล้วสังคมไทยก็มีอีกหลายปัญหา ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาโสเภณี เป็นต้น แต่มีปัญหาหนึ่งที่คนไทยอาจจะลืมนึกถึงหรือไม่ให้ความสำคัญต่อปัญหานี้มากเท่าที่ควร นั้นก็คือ ปัญหาการคอรัปชั่น ปัญหาการคอรัปชั่น(Corruption) หลายคนอาจจะมองว่าไม่สำคัญ เพราะอาจคิดว่าไม่ใช่ปัญหาของตัวเองบ้าง ไม่ใช่เรื่องใกล้ตัวบ้าง แต่หากย้อนกลับมาพิจารณาดูให้ดีแล้ว ปัญหาการคอรัปชั่นนี้นับว่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกับชีวิตของเราๆ ประชาชนอย่างมากทีเดียว คำว่า “คอรัปชั่น” นั้นนิยามความได้อย่างกว้างขวางมาก เช่น การทุจริต การฉ้อโกง การฉ้อราษฎรบังหลวง เป็นต้น โดยแต่ละความหมายล้วนให้ความหมายในเชิงแง่ลบทั้งสิ้นการที่จะแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นได้ต้องใช้หลาย วิธีการเข้าช่วย หรือ ร่วมกันแก้ไขโดยมวลรวม โดยมีทฤษฎีหลายๆอย่างแตกต่างกันออกไป เช่น “หลักนิติรัฐ” คือ รัฐที่อยู่หรือปกครอง ภายใต้กฎหมาย หรือ ใช้กฎหมายควบคุม “หลักการตรวจสอบอำนาจรัฐ”คือ เป็นการตรวจสอยอำนาจรัฐโดยองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น โดยปัจจุบันในสังคมไทยได้มีกลุ่มคนบางส่วนหรือหลายๆ องค์กรไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชน ในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ เช่น สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น ส่วนในการตรวจสอบการทำงานของรัฐโดยภาคเอกชนนั้น เช่น องค์กรเอกชนอิสระ (NGO) กลุ่มนักศึกษา กลุ่มเยาวชน กลุ่มนักเรียน และกลุ่มมวลชนต่างๆ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์พัฒนาองค์ธรรมความสุจริตทั้ง ๓ ด้าน คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และจิตใจสุจริตทรงตรัสสอนขยายความว่า เมื่อปฏิบัติตัวดำรงตนอยู่ในหลักการนี้อย่างสม่ำเสมอแล้ว จะก่อให้เกิดความสุขทั้งในโลกนี้ และโลกหน้าด้วยเช่นกัน ดังพุทธพจน์ว่า

“บุคคลพึงประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่พึงประพฤติธรรมให้ทุจริตผู้มีปกติประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้ และโลกหน้า”[๑] และนอกจากนี้พระองค์ทรงตรัสเตือนว่า“ลุกขึ้นเถิด อย่ามัวประมาทอยู่เลยจงประพฤติสุจริตธรรม เพราะผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”[๒]

จะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงกระตุ้นเตือนให้เกิดแรงบันดาลใจ ทรงเน้นย้ำว่า การลุกขึ้นใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทนั้น สะท้อนถึงการให้มนุษย์แต่ละคนยึดมั่นอยู่ในสุจริตธรรม เพราะเมื่อมนุษย์ยึดมั่นอยู่ในสุจริตธรรมโดยการสุจริตต่อธรรมแล้ว ธรรมนั้นจะทำหน้าที่รักษามนุษย์แต่ละคนด้วยความสุจริตเช่นกัน ประเด็นสำคัญมิได้หมายถึงการที่มนุษย์สุจริตต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงาน แต่จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยความ “สุจริตต่อธรรม”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทาน พระราชดำรัส ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ ว่า **“...ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดีมีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่งคง...”** นอกจากนี้ ทรงพระราชทานในโอกาสที่ประธานศาลฎีกานำผู้พิพากษาประจำกระทรวง เฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตน ก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ ศาลาดุสิดาลัย ในวันที่ ๒๐

---

[๑]พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาฯ) เล่มที่ ๒๕ /๑๐๘/๘๕

[๒]พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาฯ) เล่มที่ ๒๕ /๑๐๘/๘๕

ตุลาคม ๒๕๔๐ ว่า **"... ในประเทศชาตินี้ ก็มีคนที่สุจริต และมีคนที่ทุจริต ถ้าคนที่สุจริตซึ่งมีมาก ไม่สามารถที่จะป้องกันตัวจากทุจริตชน ก็ทำให้ประเทศชาติล่มจม..."**

บทความนี้ได้นำเสนอแนวทางการบริหารที่ดีตามหลักสุจริต ๓ คือ กายสุจริต วจีสุจริตและมโนสุจริต เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านจริยธรรมสู่การบริหารจัดการที่ดี ระดับองค์กรและสังคม ได้แก่การประยุกต์ใช้หลักสุจริตธรรม ตามแนวพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และสังคมภาพรวม เพื่อสร้างระบบบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในทุกภาคส่วนของสังคม

ความหมายของสุจริต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ประยุตฺโต)[๓]ให้ความหมาย ของคำว่า สุจริต หมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบ ประกอบด้วย

๑. กายสุจริต ความประพฤติชอบทางกายมี ๓ คืองดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร

๒. วจีสุจริต ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี ๔ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจาและสัมผัปปลาปะ

๓. มโนสุจริต ความประพฤติชอบด้วยใจมี ๓ คือ อนุภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฏฐิ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต[๔] ให้ความหมายของคำว่า สุจริต หมายถึงประพฤติชอบ สุจริตใจ บริสุทธิ์ จริงใจ เช่น เขาช่วยเหลือเด็กคนนั้นด้วยความสุจริตใจ ไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน

คำว่า **สุจริต** มักใช้ควบคู่กับคำว่า ซื่อสัตย์ เป็น **ซื่อสัตย์สุจริต** เช่น กฎหมายกำหนดให้ข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความ**ซื่อสัตย์สุจริต** เที่ยงธรรม ขยันหมั่นเพียร และดูแลเอาใจใส่รักษาประโยชน์ของทางราชการ

การทุจริตหรือการคอร์รัปชั่น

คำว่า "การทุจริตคอร์รัปชั่นมีความหมายเดียวกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรืออาจเรียกง่ายๆ ว่า การคอร์รัปชั่น" ชัยวัฒน์ สุรวิชัย [๕] กล่าวว่า รูปแบบของคอร์รัปชั่นได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ด้วยอัตราเร่งของยุคทุนนิยม และยุคโลกาภิวัตน์ และที่สำคัญประชาชนเจ้าของประเทศตามไม่ทัน เพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ และยิ่งกว่านั้น การที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จะจริงใจกำจัดและทำลายโรคนี้ให้หมดไป กลับทำเพียงรูปแบบ และสร้างภาพ หรือทำกับประชาชน หรือคู่แข่งทางการเมืองเท่านั้น ในขณะที่ตัวเองกลับคิดและเสนอรูปแบบการคอร์รัปชั่นเชิงซ้อน คอร์รัปชั่นเชิงนโยบายที่มีขนาดใหญ่ได้เงินหรือผลประโยชน์ก้อนใหญ่ อีกทั้งใช้กระบอกเสียงของรัฐบาล หรือสื่อเอกชนที่สามารถควบคุมได้ สร้างภาพให้ตนเอง และบิดเบือนข้อเท็จจริง

วิทยากร เชียงกูล[๖] กล่าวว่าในปัจจุบัน การทุจริตคอร์รัปชั่นมีหลายรูปแบบ ประกอบไปด้วยสิ่งต่อไปนี้

๑) การยักยอก (Embezzlement) ได้แก่ การแอบเอางบประมาณหรือทรัพย์สินของรัฐไปเป็นของตน

๒) การที่เจ้าหน้าที่รัฐเรียกร้องเงินจากธุรกิจเอกชน (Extortion) หรือการที่ธุรกิจเอกชนให้สินบน (bribery) หรือผลประโยชน์ภายหลัง (Kickback) แก่เจ้าหน้าที่รัฐ ให้ตัดสินใจทำ หรือไม่ทำอะไรบางอย่างที่ทำให้ผู้ให้สินบนได้รับผลประโยชน์เหนือคู่แข่งรายอื่น

---

[๓]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** หน้า ๙๐-๙๑.

[๔]พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. (กรุงเทพฯ : บริษัทศิริวัฒน์อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด.๒๕๕๖), หน้า ๑๒๔๒.

[๕]ชัยวัฒน์ สุรวิชัย. (๒๕๔๖). **ธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชั่นในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทรรศน์. หน้า ๑๓-๑๕.

[๖]วิทยากร เชียงกูล. (๒๕๔๙**). แนวทางปราบคอร์รัปชั่นอย่างได้ผล.** (กรุงเทพฯ : สายธาร.). หน้า ๒๖-๒๗.

๓) การเลือกจ้างหรือแต่งตั้งญาติและพรรคพวกตน (Nepotism)

๔) การทำสัญญาจ้างหรือให้สัมปทานเฉพาะพรรคพวกผู้สนับสนุนตน (Cronyism)

๕) การใช้ข้อมูลภายใน เพื่อซื้อหรือขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ (Insider trading) ซึ่งน่าจะหมายรวมถึงการใช้ข้อมูลภายในเพื่อซื้อขายเงินตราต่างประเทศด้วย เช่น กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับสูงรู้ล่วงหน้าว่ารัฐบาลจะตัดสินใจประกาศลดค่าเงิน และมีการบอกข้อมูลนี้ให้นักธุรกิจและนักลงทุน สั่งซื้อขายเงินตราต่างประเทศ เพื่อทำกำไรภายหลังจากที่มีการประกาศข่าวต่อสาธารณะ

๖) การฟอกเงิน (Money laundering) ได้แก่ การโยกย้ายถ่ายเทเงินที่ได้จากการทุจริต ฉ้อฉล หรือได้มาโดยผิดกฎหมายหรือศีลธรรม เช่น การพนัน การขายของเถื่อน กิจการโสเภณี การเป็นนายหน้าค้าแรงงาน ฯลฯ ไปเข้าธนาคาร สถาบันการเงิน หรือธุรกิจที่ถูกกฎหมาย เพื่อลบร่องรอยแหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้องของเงิน มีทั้งการโยกย้ายไปต่างประเทศและภายในประเทศ

๗) การใช้ตำแหน่งหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเอื้อประโยชน์ให้บริษัทตนเองและพรรคพวก ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นผลประโยชน์ขัดแย้งหรือผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

๘) การเอื้อประโยชน์ (Trading Influence) ได้แก่ การที่บริษัทให้สัญญาจะให้ผลประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่รัฐในทางอ้อม เช่น ให้ตำแหน่งในบริษัท เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐผู้นั้นปลดเกษียณหรือพ้นจากตำแหน่ง ให้ตำแหน่งงานแก่ญาติ หรือให้ผลประโยชน์ทางอ้อมอื่นๆ แก่เจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อแลกกับการที่เจ้าหน้าที่รัฐเอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทธุรกิจ

การคอร์รัปชั่นจะมีหลายรูปแบบ แต่ที่สำคัญๆ มีอยู่ ๒ประเภท

ประเภทแรกคือ ภาษีคอร์รัปชั่น ซึ่งนักการเมืองและข้าราชการเก็บจากพ่อค้า นักธุรกิจ และประชาชน ในรูปของค่าคอมมิชชั่น และส่วยต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีการรั่วไหลของเงินงบประมาณแบบอื่นๆ ภาษีคอร์รัปชั่นเหล่านี้ทุกคนรู้จักกันดี และ

ประเภทที่สองมีความซับซ้อนมากกว่าประเภทแรก เพราะว่า เป็นการคอร์รัปชั่นที่เกิดจากการทับซ้อนของผลประโยชน์ หรือการขัดกันระหว่างผลประโยชน์สาธารณะและผลประโยชน์ส่วนบุคคล(Conflict of Interest)เช่น รายได้ซึ่งนักการเมืองและพรรคพวกเพื่อนพ้อง ได้รับจากการตั้งราคาสินค้า หรือบริการซึ่งพวกเขาทำการผลิตอยู่ในราคาสูง ผลประโยชน์ทับซ้อนแม้จะไม่เป็นการกระทำความผิดกฎหมายโดยตรง แต่ถือเป็นการทุจริตคอร์รัปชั่น อย่างหนึ่ง ซึ่งรู้จักกันทั่วไปว่า “คอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย”

การทุจริตคอร์รัปชั่นในหลายกรณี ผู้ทุจริตคอร์รัปชั่นอาจจะใช้วิธีการโกงหลายรูปแบบไปพร้อมๆ กันอย่างสลับซับซ้อนได้ การจำแนกการทุจริตคอร์รัปชั่นออกเป็นรูปแบบต่างๆ ข้างต้น เพียงเพื่อช่วยอธิบายให้เห็นถึงปัญหาได้อย่างกว้างขวางและชัดเจนขึ้น ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นแบบแยกจากกันโดยสิ้นเชิง ดังเช่นที่ จรัส สุวรรณเวลา[๗]ได้อธิบายให้เข้าใจถึงความเลวร้ายในการปกครองบ้านเมือง ที่ประกอบไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง การเอาพรรคพวกเข้าสวมงานตำแหน่งต่างๆ การเล่นพวกสร้างกลุ่มอิทธิพล และการเลือกปฏิบัติ โดยมีความสัมพันธ์กันดังนี้

๑) การเอาพรรคพวกเข้าสวมตำแหน่งการงาน (Nepotism) คนไทยเรียกว่า เด็กฝาก ได้แก่ ผู้มีอำนาจและอิทธิพลใช้อำนาจหน้าที่และอิทธิพลนำคนที่ด้อยความสามารถเข้าไปรับตำแหน่งเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล แทนที่จะพิจารณาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งตามความสามารถและความเหมาะสม การซื้อตำแหน่งเป็นสภาพเลวร้ายที่สุดของรูปแบบนี้ที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือเข้าสู่ตำแหน่ง เมื่อบุคคลผู้รับผิดชอบหน้าที่การงานด้อยความสามารถ การงานนั้นๆ ก็ถดถอยเจริญก้าวหน้าไม่ได้ ยิ่งประกอบกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง ประสิทธิภาพของงานก็ถดถอยเสียหาย

๒) การเล่นพวกสร้างกลุ่มอิทธิพลใช้อำนาจโดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย เมื่อมีการเล่นพวกเอาบุคคลเข้าสวมตำแหน่งต่างๆ และทำการทุจริต ก็มีการรวมตัวเป็นกลุ่มใช้อิทธิพลในกิจการต่างๆ (Cronyism) การกดขี่ข่มเหงผู้มีกำลังน้อย การรักษากฎหมายก็อ่อนแอ เพราะผู้รักษากฎหมายเองเข้าไปอยู่ในกลุ่มอิทธิพล แม้แต่การออกกฎหมายก็อาจมี

---

[๗]จรัส สุวรรณเวลา. **จุดบอดบนทางสู่ธรรมาภิบาล : บทบาทของบอร์ดองค์การมหาชน.** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๖), หน้า ๒๑-๒๙.

อิทธิพลเข้าไปกำกับรายละเอียดของกฎหมาย เพื่อไม่ให้ตนเสียประโยชน์ สภาพของกลุ่มอิทธิพลมีทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ในบางกรณีก็ใช้อำนาจมืด กระทำการอุกอาจข่มขู่ผู้อื่นด้วย

๓) การเลือกปฏิบัติ (Favoritism) เป็นการช่วยเหลือพรรคพวกให้ได้รับประโยชน์หรือไม่ถูกลงโทษ เป็นรูปแบบต่อเนื่องมาจาก nepotism และ cronyism ผู้ที่มีหน้าที่แทนที่จะกระทำตามหน้าที่อย่างตรงไปตรงมากับบุคคลและประชาชนโดยเสมอหน้ากัน อาจเลือกกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พรรคพวกของตน เลือกใช้กฎหมายเฉพาะการลงโทษผู้ที่ไม่ใช่พรรคพวกของตน หากเป็นพรรคพวกของตนกระทำผิดกฎหมาย ก็หาทางกลบเกลื่อนหรือปิดบังเสีย การหวังผลประโยชน์นี้อาจเป็นการได้รับประโยชน์โดยตรงในขณะนั้นเลย หรือเป็นผลประโยชน์โดยอ้อมในระยะเวลาต่อไปด้วย กรณีทำนองเดียวกันคือ ผู้ที่เป็นบริหารประเทศแต่กลับใช้วิธีการต่างๆดึงงบประมาณไปยังท้องถิ่นของตน เพื่อให้เป็นฐานเสียงในการเลือกตั้งของตน ก็เรียกได้ว่า เป็นการเลือกปฏิบัติอันเป็นพฤติกรรมที่ทุจริตต่อหน้าที่ในการบริหารงาน

พฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ ประกอบกันเป็นการปกครองที่เลวร้าย ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับสถาบัน และระดับบริษัท นับเป็นโรคร้ายที่กัดกร่อนสังคมและเศรษฐกิจให้อ่อนแอลงซึ่งยากที่จะเยียวยา

การคอร์รัปชั่นในสังคมไทย

ความรุนแรงของการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือคอร์รัปชั่นในประเทศไทยถูกจัดอันดับว่า เป็นประเทศที่มีการคอร์รัปชั่นสูงสุดอยู่ในอันดับต้นๆ ของโลก หากเปรียบเทียบกับประเทศอื่น[๘]

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือประเทศที่มีอัตราการคอร์รัปชั่นสูง มักอยู่ในแถบเอเชีย ซึ่งแสดงว่าพฤติกรรมการคอร์รัปชั่นมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละสังคมอยู่ไม่น้อย ปรากฏการณ์ที่แสดงว่าการคอร์รัปชั่นรุนแรงมากประการหนึ่งก็คือ การที่ทางฝ่ายราชการได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชั่นขึ้นหลายหน่วย เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นต้น ทางฝ่ายเอกชนเองก็ได้มีการรวมตัวกันต่อต้านคอร์รัปชั่นเกิดขึ้นเช่นกัน เช่น เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชั่น (คตป.) กลุ่มแนวร่วมต่อต้านคอร์รัปชั่นภาคเหนือ โครงการสังคมโปร่งใส องค์การเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย เครือข่ายเยาวชนต่อต้านคอร์รัปชั่น เป็นต้น[๙]

การล่มสลายของเศรษฐกิจไทยที่เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๙หรือที่เรียกว่า “โรคต้มยำกุ้ง” นั้นมีสาเหตุเกิดสะสมมาหลายปี จรัส สุวรรณเวลา[๑๐]ได้แสดงความเห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจาก (๑) ความเลวร้ายทางการปกครองที่ประกอบด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง การเอาพรรคพวกเข้าสวมตำแหน่งงานต่างๆ การเล่นพวกสร้างกลุ่มอิทธิพล และการเลือกปฏิบัติ (๒) การบริหารจัดการที่ผิดพลาด เช่นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า การประพฤติปฏิบัติที่สิ้นเปลืองและฟุ่มเฟือย ประสิทธิภาพของงานต่ำ และการผัดวันประกันพรุ่ง และ (๓) ปัจจัยจำเป็นพื้นฐานไม่เพียงพอ ทั้งปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรบุคคล ทั้งหมดนี้เป็นผลจากการขาดการปกครองที่ดีหรือธรรมาภิบาล ทั้งในส่วนของรัฐ บริษัทธุรกิจเอกชน และขององค์การมหาชน

จรัส สุวรรณเวลา ได้กล่าวต่อไปว่า สิ่งที่ร้ายแรงที่สุดคือ คอร์รัปชั่น หรือ การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งเกิดขึ้นทั่วไปสำหรับนักการเมืองและผู้บริหารระดับสูงของหน่วยราชการต่างๆ อำนาจของนักการเมืองมีมากโดยเฉพาะการปลดหรือ

---

[๘]วิทยากร เชียงกูล. **แนวทางปราบคอร์รัปชั่นอย่างได้ผล.**(กรุงเทพฯ : สายธาร.๒๕๔๙), หน้า ๖.

[๙]ปกรณ์ มณีปกรณ์. **“ปัญหาสังคมไทย”**ใน สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และ เอกวิทย์ มณีธร. (บรรณาธิการ). มุมมองสังคมไทยแบบบูรณาการ. (กรุงเทพฯ : เวิลด์เทรด ประเทศไทย. ๒๕๕๙), หน้า ๙-๑๕.

[๑๐]จรัส สุวรรณเวลา. **จุดบอดบนทางสู่ธรรมาภิบาล : บทบาทของบอร์ดองค์การมหาชน.** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๔๖), หน้า ๒๑-๒๙.

ย้ายข้าราชการระดับสูง จึงมีการใช้อำนาจบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ข้าราชการหาผลประโยชน์จากโครงการต่างๆ โดยเฉพาะการใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน หรือเงินโครงการต่างๆ ในระยะหลัง มีการกำหนดเปอร์เซ็นต์ที่ต้องได้รับด้วย หากข้าราชการชั้นรองลงมาไม่ร่วมมือก็อยู่ไม่ได้ ผู้ที่ร่วมมือก็ถือโอกาสหาผลประโยชน์ไปด้วย กระทบลงไปสู่ระดับล่างลงไปอีก จนเสื่อมถอยไปทั้งระบบการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินซึ่งก็คือเงินของประชาชน จึงไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย โครงการที่ดีแต่ไม่ได้จ่ายเงินใต้โต๊ะ ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ส่วนโครงการที่ได้รับอนุมัติและเกิดขึ้นก็มีไม่น้อยที่ไม่เหมาะสมหรือไม่คุ้มค่าหรือไม่ได้ผลตามต้องการในระดับท้องถิ่น ก็ได้ มีการหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เพราะอำนาจไม่ได้เป็นของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ผลประโยชน์อาจเกิดขึ้นจากการใช้เงินของท้องถิ่น รวมไปถึงการเก็บภาษีเถื่อนที่ชาวบ้านหรือประชาชนไม่มีทางเลือกนอกจากต้องจ่ายให้ในรัฐวิสาหกิจที่ผูกขาดสาธารณูปโภค ก็มีการฉ้อราษฎร์โดยการตั้งราคาค่าบริการสูงเกินควรและบังคับให้ประชาชนผู้ใช้ต้องจ่าย รายได้จากผลกำไรที่สูงแต่แทนที่จะไปสร้างความเจริญของบริการ แต่กลับนำไปตอบแทนให้กับผู้บริหารและพรรคพวกเกินควร นอกจากนี้ ในกิจการภาคเอกชนเองก็ตาม ผู้บริหารกิจการที่ดำเนินการฉ้อฉลให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองหรือพรรคพวก มีผลให้บริษัทหรือกิจการอ่อนแอลง อาจถึงขาดทุนหรือล้มละลายในที่สุด ดังนั้น การปกครองที่เลวร้ายจึงไม่ใช่มีเฉพาะการปกครองระดับชาติหรือเกี่ยวข้องกับนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจเท่านั้น ยังเกิดขึ้นในการปกครองของกิจการหรือบรรษัทด้วย

วิทยากร เชียงกูล[๑๑]ได้กล่าวสรุปว่า การคอร์รัปชั่นของนักการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อให้เกิดผลเสียหายต่อปัจจุบันและอนาคตของประเทศไทยอย่างน้อย ๔ข้อ ดังนี้

๑) ทำให้คนกลุ่มน้อยคดโกงทรัพยากรของส่วนรวมไปเป็นของตนเองอย่างผิดกฎหมายและ จริยธรรม การเมืองไม่ได้พัฒนาเป็นประชาธิปไตยแบบที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคอย่างแท้จริง

๒) ทำให้เกิดการบิดเบือนการใช้ทรัพยากรของประเทศที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับประโยชน์สูงสุด เช่น มีงบเพื่อพัฒนาการศึกษาและสาธารณสุขน้อยลง การก่อสร้างถนนหรือถาวรวัตถุต่างๆ มีคุณภาพต่ำ ต้องซ่อมแซมบ่อยอายุใช้งานน้อยกว่าที่ควรเป็นประชาชนได้บริการคุณภาพต่ำ ฯลฯ

๓) ทำให้เกิดการผูกขาดโดยนักธุรกิจการเมืองขนาดใหญ่ ไม่ส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพนำไปสู่ความอ่อนแอ ความด้อยพัฒนาล้าหลังขององค์กรทั้งภาครัฐและธุรกิจเอกชน

๔) ทำให้เยาวชนและประชาชนมีค่านิยมแบบยกย่องความร่ำรวย ความสำเร็จ โดยถือว่าการโกงเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์เช่น การโกงข้อสอบ การใช้อภิสิทธิ์ เล่นพวก โกงเล็กโกงน้อยต่างๆ เป็นเรื่องปกติที่ใครๆ ก็ทำกัน ทำให้ประชาชนขาดจริยธรรม ศีลธรรม คิดแต่ในเชิงแก่งแย่ง แข่งขัน เอาเปรียบกันอย่างไม่เคารพกติกา ไม่มีวินัย ไม่มีจิตสำนึกที่จะทำงานร่วมกัน กลายเป็นคนเห็นแก่ได้ที่อ่อนแอ ไร้ความภาคภูมิใจ ไร้ศักดิ์ศรี ดังนั้น การจะพัฒนาคน ชุมชน และประเทศชาติ เพื่อจะร่วมมือและแข่งขันกับประเทศอื่นๆ เป็นไปได้ยาก

กายสุจริต : สู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

กายสุจริต หรือ การกระทำทางกาย คือ ความสามัคคีร่วมแรงกายของผู้คนในสังคมในการกระทำต่างๆ ที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชนตนและส่วนรวม เมื่อผู้นำมีการกระทำที่มีความสุจริตไม่โกงกิน บ้านเมืองก็มีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาตามศักยภาพ เงินงบประมาณก็ถูกใช้ให้เกิดความคุ้มค่ามีการพัฒนาอย่างทั่วถึงเต็มเม็ดเต็มหน่วย เมื่อผู้นำไม่ทุจริตคดโกง ลูกน้องก็ไม่กล้า ถ้าผู้นำทุจริตลูกน้องก็ทำตาม ซึ่งธรรมะข้อนี้มีความสำคัญต่อบ้านเมืองเป็นอย่างมาก กายกรรม หรือการกระทำทางกาย ๓ อย่าง ได้แก่

๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี) เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยสันติวิธี คิดถึงใจเขาใจเรา รู้จักการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา ไม่ใช้วิธีทำลายผู้ด้อยกว่าอย่างโหดร้ายทารุณ และต้องการให้มนุษย์รู้จักให้อภัยกัน ไม่จองเวรกัน ไม่สร้างเวรภัยให้แก่กันและกัน

---

[๑๑]วิทยากร เชียงกูล.**). แนวทางปราบคอร์รัปชั่นอย่างได้ผล.**(กรุงเทพฯ : สายธาร.๒๕๔๙),หน้า ๗-๘.

๒) เว้นจากการลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี) เพื่อต้องการให้มนุษย์หาเลี้ยงชีพในทางสัมมาอาชีพ (อาชีพสุจริต) หลีกเลี่ยงการทำมาหากินที่เบียดเบียนบุคคล ก่อทุกข์ให้บุคคลอื่น ต้องการให้สร้างตัวด้วยสติปัญญา ด้วยความสามารถในทางที่ถูกต้อง และไม่ต้องการให้มนุษย์ก่อเวรภัยให้แก่กันและกันด้วยเรื่องการทำมาหากิน

๓) เว้นจากความประพฤติผิดในกาม (กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี) เพื่อต้องการให้มนุษย์เคารพในสิทธิ์ของเพื่อนมนุษย์ (สิทธิมนุษย์ชน) ด้วยเรื่องคู่ครองต้องการให้มนุษย์รักษาเชื้อสายมนุษย์ด้วยกันไว้ ให้รู้จักควบคุมอารมณ์ปรารถนา ในเรื่องเพศได้ และป้องกันความผิดทางเพศและป้องกันอาชญากรรมทางเพศได้

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักกายสุจริต : สู้การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ต้องเริ่มจาก ผู้บริหารหรือ ปัจเจกบุคคล หากในระดับปัจเจกบุคคล นำหลักของกุศลกรรมบถด้านกาย ด้วยการทำให้เป็น เพื่อก้าวไปไปข้างหน้า ด้วยการนำแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตให้ได้ ด้วยการ

๑.ไม่ทำร้ายผู้อื่น แต่จงช่วยเหลือเกื้อกูลเขา เพราะทุกคนต่างรักชีวิตของตนเองทั้งสิ้น เราจึงควรเห็นใจกัน ด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียนกัน กระทำด้วยความปรารถนาดี มีเมตตา และช่วยเหลือ เป็นกรุณา เป็นการกระทำที่ถูกต้อง เพราะรายละเอียดของปาณาติบาต มิใช่ว่าให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์เพียงอย่างเดียวก็หาไม่ แต่ในระดับปัจเจกบุคคลต้องมีการไม่ทำร้ายคนในครอบครัวมีภรรยา บุตร ธิดา เป็นต้น หากจะทำร้ายด้วยอาวุธต่าง ๆ มีมีด และไม้ หรือแม้แต่มือ แต่ให้มีใจละอาย ภรรยา บุตร ธิดา ต่างกลัวเจ็บ กลัวตาย ทุกคนที่มีส่วนร่วมในชีวิตต่างเกื้อกูลต่อกัน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง พยายามตั้งความปรารถนา ให้มีความแน่วแน่ว่า ตัวเองต้องมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมโลก ไม่มุ่งทำร้ายกัน ไม่ใช้งานจนเกินกำลัง ตบตีให้เจ็บปวด ให้พิการหรือเสียโฉม แต่ให้มีความปรารถนาดีต่อกัน

ปัจเจกบุคคลที่ทำไม่ถูกทาง คือ งดเว้นจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วไม่ได้ แม้แต่ทำไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจจะได้รับผลย้อนกลับ หรือได้รับผลตอบแทน คือ ระยะเวลาของชีวิตปัจเจกบุคคลนั้น อายุจะลดน้อยลง หรืออาจต้องเจ็บป่วยพิการได้ ซึ่งเป็นผลกรรมที่อาจตอบแทน แต่หากมองในมุมตรงกันข้าม ปัจเจกบุคคลมีการทำที่ถูกต้อง ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ย่อมมีผลคือความแช่มชื่นทั้งสองฝ่าย เท่ากับเป็นการเพิ่มยาบำรุงชีวิตให้ยืนยาวต่อไป

๒. ไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน หรือสิทธิของผู้อื่น แต่จงแบ่งปันและบริจาค การเบียดเบียนทรัพย์สิน หรือกรรมสิทธิ์ของใครก็ตาม ถ้าทำด้วยเจตนาถือว่าลักขโมย ฉ้อโกง การเอาสมบัติของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง เป็นการลักทรัพย์ ซึ่งเกิดจากความโลภ เป็นพวกหิวจัด ได้แล้วไม่รู้จักพอ แม้ปัจเจกบุคคลนั้นจะมีฐานะ มีตำแหน่ง มีความสุขทางวัตถุ แต่ก็รู้สึกว่าไม่รู้จักอิ่ม จะเป็นคนเห็นแก่ได้ ซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่เห็นได้ชัด เช่น ฉ้อโกง เอาต่อหน้า ตู่ กอบโกย ปล้น ค้าของเถื่อน คอรัปชั่น เป็นต้น

การกระทำที่ผิด ๆ ที่เกิดจากความโลภ ความอยากได้ เพราะมีความไม่เข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ย่อมมีผลต่อตนเอง คือ เหตุลักทรัพย์ ผลต้องติดคุก ฉ้อโกง ต้องมีคดี หรือแม้แต่การปอกลอก กอบโกย ยักยอกเอาสมบัติของส่วนรวม ตนเองต้องสูญเสียทรัพย์สินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ถูกฉกชิงวิ่งราว ถูกขู่กรรโชกทรัพย์ ถูกยึดทรัพย์ เป็นต้น

ปัจเจกบุคคล หากทำให้ถูกต้องถูกทาง กระทำด้วยความไม่โลภอยากได้ของเขา เคารพในกรรมสิทธ์ในทรัพย์สมบัติของภรรยา สามี บิดา มารดา ของบุตรธิดา และผู้อื่น ไม่คิดจะลัก หรือหยิบไปโดยไม่ได้อนุญาต และมีการงดเว้นจากพฤติกรรมดังกล่าว หากงดเว้นได้ จะเป็นการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น เป็นเหตุให้ได้ความรัก ความนับถือ ความเกรงใจตอบแทน จะมีบริวาร มีพรรคพวก คนที่เคยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นมาก่อน เมื่อถึงคราวต้องการความร่วมมือร่วมใจ ก็จะได้รับความช่วยเหลือ กิจกรรมต่าง ๆ ก็จะสำเร็จได้

๓.ไม่สำส่อนทางเพศ แต่จงพอใจเฉพาะคู่ของตนเอง ปัญหาใหญ่ที่มีอยู่ทุกวันนี้ในการดำเนินชีวิต คือ การมีสัมพันธ์ทางเพศกับคนอื่นที่ไม่ใช่คู่ครองของตนเอง เกิดเพราะการได้เห็นคนหน้าตาสวย หล่อ การได้ยินคำหวานหู ชวนให้

ติดใจ การได้ใกล้ชิด การได้สัมผัสแตะต้องตัว ทำให้มนุษย์เกิดการรู้ การเห็น และติดใจอยากได้ไปเรื่อย ๆ หากควบคุมตนเองไม่ได้ ย่อมจะติดบ่วงแห่งมาร แห่งความอยากไม่มีที่สิ้นสุด

การประพฤติสำส่อนทางเพศ เป็นการทำความผิดที่ร้ายแรงควรจะละเลิก เพราะเป็นการเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นในสิ่งที่รักใคร่หวงแหน เพราะชายนั้น ไม่ควรมีสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงอื่นที่ไม่ใช่คู่ครองของตนเอง มีหญิงต้องห้าม คือ หญิงที่มีสามี หญิงที่มีพ่อแม่ ญาติดูแล หญิงที่เป็นเถือกเถาเหล่ากอ มี ย่า ยาย แม่ ลูก หลาน เป็นต้น ส่วนหญิง ก็ไม่ควรมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่นที่ไม่ใช่คู่ของตน มีชายต้องห้าม คือ ชายมีภรรยา ชายที่เป็นเถือกเถาเหล่ากอ มีปู่ ตา พ่อ ลูก หลาน ภิกษุสามเณร

วจีสุจริต : สู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

วจีสุจริต หรือ วาจาสุจริต คือ การกระทำทางวาจา คือ แม้วาจาจะดูแล้วไม่น่าจะมีความสำคัญต่อการบริหารปกครอง แต่โดยความเป็นจริงแล้วมีความสำคัญเป็นอย่างมากในเรื่องของการใช้คำพูดความสามัคคีของผู คนในสังคมในการพูดติดต่อสื่อสารกันด้วยคำพูดที่จริง เหมาะสม ออนหวาน เช่น การพูดโน้มน้าวจิตใจคน การพูดประสานคน การเจรจาต่อรอง งานด้านการทูต “ก่อนพูดเราเป็นนายของคำพูด แต่หลังพูด คำพูดจะกลายเป็นนายของเรา”

วาจามีความสำคัญในด้านในการบริหารประเทศ การแถลงนโยบาย การอภิปรายในรัฐสภา การพูดในสถานการณ์เช่นนี้ มีผลกระทบต่อผู้คนโดยภาพรวม เพราะมีจุดประสงค์ในการพูดที่ชัดเจน เป็นการพูดเพื่อความเข้าใจของคนในชาติและการอยู่ร่วมกันของชนในชาติอย่างสงบสุข ผู้นำนั้นมีอยู่หลายแบบ การเป็นผู้นำต้องมีการหล่อหลอมต้องผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นผู้ปกครองหรือผู้บริหารในระดับองค์กร ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญทำให้ประเทศชาติเจริญได้ ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่ผู้นำว่า ต้องเป็นคนฉลาด มีพลัง ไม่อ่อนโยนเกินไป ไม่แข็งกร้าวเกินไป ประพฤติตนเป็นกลาง คือ ใครทำดีต้องให้รางวัล ใครทำชั่วต้องลงโทษ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ” แปลว่า กำราบคนที่ควรกำราบ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง[๑๒]การบริหารงานในองค์กรเช่นนี้ จึงได้ทั้งใจคนและงานจึงจะเป็นผู้บริหารที่ดีได้ และจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่หมู่คณะ ด้วยการดำรงมั่นในสุจริต รักษาศีล ๕ หลีกเว้นจากอบายมุขเป็นต้น จึงจะถือว่าเป็นนักบริหารที่ดีได้ เนื่องจากการใช้วาจาเป็นสื่อสำคัญในการชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังจึงจำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบอื่นมาเกื้อหนุน

ผู้นำที่ดีต้องมีปิยวาจาคือ มีวาจาเป็นที่รัก สร้างสรรค์ให้เกิดความกลมเกลียว ความรัก และสามัคคีให้เกิดขึ้น การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เนื่องจากวาทะของผู้นำ ย่อมสมานไมตรีต่อบุคคล ในองค์กรต่างๆ ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ และมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงาน สามารถพัฒนาตนเองและปฏิบัติตนไปสู่ความเจริญ สู่เป้าหมายที่วางไว้ พร้อมที่จะตั้งใจทำงาน ไม่ท้อถอย และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความสุจริตใจ บริหารบ้านเมืองด้วยความโปร่งใส ให้ประชาชนตรวจสอบได้ เมื่อพูดอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างไรก็พูดอย่างนั้น ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมต่อทุกคนโดยเสมอภาคไม่เห็นแก่พรรคพวกเพื่อนพ้อง ย่อมทำให้เกิดความศรัทธา เชื่อฟัง และความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และทำให้ทุกคนมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมคือประเทศชาติ มากกว่าประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ

---

[๑๒]ขุ.ชา.จตฺตาลีส. (ไทย) ๒๗/๑๙/๕๙๗.

สรุปได้ว่า การบริหารที่ดี ผู้นำหรือผู้บริหาร จะต้องระวังมิใช้วาจาเท็จ อันเป็นเหตุให้คนทั้งหลายคลายความเชื่อถือ ไม่ใช้วาจายุยงส่อเสียดให้ผู้อื่นแตกร้าว หรือระหองระแหงกัน ควรหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงใครในแง่ร้าย ให้กล่าวถึงเรื่องที่ไม่พาดถึงบุคคลในทางที่จะทำให้เขาเสียหาย พูดในทางที่จะเกิดความรู้ ไม่กล่าววาจาหยาบคายเสียดสีดูถูก จะทำให้ขัดเคืองกันและเป็นการน่าละอาย ต้องพยายามใช้คำพูดที่เหมาะสมที่ควร การพูดวาจาไพเราะย่อมเป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ได้ยินได้ฟังมาก ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองให้เป็นที่นับถือของคนทั้งหลาย ผู้ร่วมงาน หรือ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีกำลังใจในการปฏิบัติงาน ทำงานด้วยความสุข มีกัลยาณมิตร และ ตั้งใจทำงาน ก่อให้เกิดความมั่นคงในองค์กรตลอดไป

ในยามที่บ้านเมืองเกิดการขัดแย้งกัน วาจาของผู้นำจะเป็นสิ่งชักจูงผู้คนให้มีการประสานประโยชน์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ในระหว่างนั้นให้พ้นจากวิกฤตไปได้ หรือในสภาวะที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายขึ้น ผู้นำควรต้องระมัดระวังวาจามากขึ้น คำพูดเพียงคำเดียวอาจก่อให้เกิดจลาจล สงครามระหว่างประเทศ หรืออาจทำให้วิกฤตกลายเป็นโอกาสสามารถเชื่อมความรักความสามัคคีของคนในชาติให้กลมเกลียวยิ่งขึ้นได้ เมื่ออยู่ในภาวะปกติ ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานทั้งคน และประโยชน์ มีความสามารถในการจูงใจให้เกิดความพร้อมเพรียง ร่วมแรงร่วมใจกัน มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สร้างสรรค์สิ่งต่างๆให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมคือประเทศชาติ ซึ่งหากผู้ปกครองมีธรรมะหรือคุณธรรมในการปกครองมากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้ความศรัทธาเกิดเพิ่มมากยิ่งขึ้น และประพฤติปฏิบัติตามผู้นำมากเท่านั้น ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบผู้นำเป็นเสมือนโคจ่าฝูงว่า

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำไปคด ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใด ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นมีความประพฤติ ไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะพลอยประพฤติช้ำเสียหาย แว่นแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ ไปตรง ฉันใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติ ชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะพลอยดำเนินตาม ทั้งแว่นแคว้นก็จะอยู่เป็นสุข หากผู้ปกครอง ตั้งอยู่ในธรรม[๑๓]

พุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำที่มีต่อความอยู่รอด และสวัสดิภาพขององค์กร ทำให้องค์การและการดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลในสังคมองค์กรนั้นมีการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดความสงบสุข และมีความยั่งยืน และเกิดความสงบสันติสุข ในสังคมและประเทศชาติ

สรุปได้ว่า สัมมาวาจาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นคือการมีวาจาสุจริต เป็นวาจาจริง ไพเราะ และประกอบด้วยประโยชน์ ทำให้การดำเนินชีวิตเกิดประโยชน์ เพราะไม่เบียดเบียนผู้อื่น นอกจากนี้สัมมาวาจายังให้ผลที่เกื้อกูลต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ในด้านสังคม การนำหลักสัมมาวาจามาใช้ในทุกๆด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง ด้านการประกอบอาชีพ หรือแม้แต่การพัฒนาในทุกรูปแบบ ย่อมทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะเท่ากับได้วางรากฐานทางจริยธรรมไว้ให้แก่สังคม และสร้างสรรค์ให้ขยายวงกว้างออกไปเพื่อประโยชน์สุขกับส่วนรวม ในการนำหลักสัมมาวาจามาใช้กับสังคมส่วนรวมนั้น ผู้นำประเทศหรือผู้มีอำนาจในการปกครองได้แก่รัฐบาลหรือผู้แทนประชาชนควรเป็นตัวอย่างการประพฤติปฏิบัติในการใช้วาจาที่ถูกต้อง เป็นจริง ไม่กล่าวเท็จ ไม่หลอกลวง ไม่หาเสียงด้วยการใช้เล่ห์เพทุบายต่างๆนานาเพื่อให้ตนได้เข้ามามีอำนาจ ควรมีความจริงใจซึ่งกันและกัน จริงใจต่อประชาชน ไม่ใส่ร้ายป้ายสี พูดจาว่าร้ายกัน รัฐบาลควรมีนโยบายที่ประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใสให้ความเป็นธรรมแก่ข้าราชการ บริหารราชการบ้านเมืองด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่คอรัปชั่น และส่งเสริมคนดีให้มีโอกาสทำงานได้อย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์ของตนและผู้อื่น

---

[๑๓]ขุ.ชา.จตุกฺก. (ไทย) ๒๗/๑๓๕/๑๘๔

อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทำให้ประเทศชาติและสังคมได้ยกระดับการพัฒนา และนำความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขมาสู่สังคมต่อไป

มโนสุจริต : สู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

มโนสุจริต หรือ การกระทำทางใจ คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการคิดพิจารณาในการแกไขปัญหา การแสดงออกมาทางความคิดเห็น ที่ผู้นำสูงสุดจะต้องแสดงให้ผู้ใต้ปกครองได้เห็น หรือที่เรียกว่าการแสดงวิสัยทัศน์ และการปฏิบัติที่มีประโยชนต่อสังคมประเทศชาติ มโนกรรม คือการกระทำทางใจ ๓ อย่าง[๑๔]

๑) ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา (อนภิชฌา)

เพื่อต้องการให้มนุษย์ยินดีพอใจ เฉพาะในทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นของตัวโดยถูกต้อง ไม่ดิ้นรนทะเยอทะยานเพื่อให้ได้ทรัพย์ของคนอื่นมาโดยไม่ถูกต้อง และต้องการให้มนุษย์รู้จักแสวงหาความสุขทางใจด้วยตนเอง ด้วยความยินดีพอใจนั้น

๒) ความไม่คิดปองร้ายคนอื่น (อพยาบาท)

เพื่อต้องการให้มนุษย์เป็นคนหนักแน่น รู้จักระงับใจ ระงับอารมณ์ได้ รู้จักปล่อยวางความคิดอาฆาตจองเวรกันและกัน และต้องการให้มนุษย์หาความสุขทางใจ ไม่ต้องเดือดร้อนดิ้นรน เพราะความอาฆาต

๓) ความเห็นชอบถูกต้องตามคลองธรรม (สัมมาทิฏฐิ)

เพื่อต้องการให้มนุษย์เป็นคนมีเหตุผล รู้จักใช้สติปัญญาพิจารณาให้ถ่องแท้ ไม่เป็นคนงมงาย เชื่อง่าย มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง เข้าถึงสภาวะต่าง ๆ ด้วยปัญญา และรู้จักผิดชอบชั่วดีด้วยตนเอง เป็นการให้อิสระในทางความคิด ให้รู้จักคิดถูก คิดเป็น ใช้เป็น และประยุกต์เป็น

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักมโนสุจริต : สู้การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีต้องเริ่มจาก ผู้บริหารหรือ ปัจเจกบุคคล ที่มีปัญญาเป็นเครื่องชี้นำ มีการไม่ละโมบอยากได้ของของใคร ใจพร้อมจะเผื่อแผ่ ไม่คิดร้ายใคร ให้มีใจเมตตาปรารถนาให้ทุกชีวิตอยู่ดีมีสุข มีสัมมาทิฏฐิ เข้าใจหลักกรรม เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ต้องอยู่ในกระบวนการของการคิดให้ถูกต้องของปัจเจกบุคคล คือ

๑.ใจของปัจเจกบุคคลต้องระวังไม่ให้เป็นผู้มีความโลภมาก อยากได้ทรัพย์สินของคนอื่น เพราะหากมีความรู้สึกนึกคิดอยากได้ เพราะการเห็นทรัพย์สินของคนอื่น แล้วชอบใจ จะเกิดการได้พบ ได้ยิน ได้ฟัง และมีความเกี่ยวพันในสิ่งนั้น ถ้าชอบใจมาก ก็อยากได้มาก จนเกิดความโลภ เกิดความเห็นแก่ตัว แต่หากปัจเจกบุคคลพยายามคิดให้ถูกต้อง ถูกทาง คิดด้วยความเสียสละ ลดละความอยากได้ให้น้อยลง ความอยากได้ในทรัพย์สินของผู้อื่นตามที่ประสาทสัมผัสได้รับรู้ จะส่งผลต่อพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลคือ การกินดื่ม เที่ยวเตร่ หลงใหลได้ปลื้มกับวัตถุ จะอยู่ในเกณฑ์พอดี การดำรงชีวิตจะอยู่เป็นสุข ใจไม่ดิ้นรนทะยากอยากได้ของผู้อื่น

๒. ใจของปัจเจกบุคคลระวังไม่ให้มีจิตคิดร้าย เพราะความพยาบาท จะทำให้ใจขุ่นเคืองมองเห็นสิ่งใดก็ไม่ถูกใจ จะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ชิงชังคนอื่นอยู่ตลอด จนทำให้กลายเป็นความโกรธ เกลียดทุกสิ่ง กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ทำให้อารมณ์ขุ่นมัวอยู่ตลอดเวลา เพราะจิตคิดไปในทางที่ไม่ดี ไม่ชอบ ไม่พอใจคนรอบข้าง จะทำให้เกิดการเบื่อหน่ายแต่ไม่คลายความกำหนัด ใครอยู่ใกล้จะหงุดหงิดจนถึงกับโกรธ แต่หากปัจเจกบุคคล ปรับทัศนคติเสียใหม่ ด้วยการพยายามมองโลกตามความเป็นจริง เห็นใจในความบกพร่องของผู้อื่นและให้อภัยต่อความผิดพลาดของมนุษย์ด้วยกัน จะ

---

[๑๔]ปายาสิราชัญญสูตร มหาวัคค์ ทีฆนิกาย สัตตันตปิฎก พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐

เกิดความคิดดี ปรารถนาดี มีเมตตา คิดแต่จะอภัยให้กัน ไม่คิดพยาบาทจองเวรกัน ปัจเจกบุคคลก็จะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

๓. ใจของปัจเจกบุคคลต้องมีความเห็นที่ถูกต้อง เกี่ยวกับความดี ความชั่ว ซึ่งเป็นคุณธรรมของปัจเจกบุคคลทุกคนที่ต้องมี หากปัจเจกบุคคลมีจุดเริ่มต้นของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง จะเป็นหนทางในการนำความเห็นที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาชีวิตได้ เพราะหากมีความเห็น ความเชื่อที่ชัดเจนว่า ความดีคืออะไร ความชั่วคืออะไร อะไรเป็นสิ่งถูกสิ่งผิด มีศรัทธาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดี ความชั่วอย่างไม่สั่นคลอน เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะทำให้ปัจเจกบุคคลทำแต่กรรมดี ปฏิเสธกรรมชั่ว จะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพ มั่นคง กล้าหาญ จะมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หากปัจเจกบุคคลปฏิบัติสม่ำเสมอ ก็สามารถแก้ไขปัญหา ที่จะเกิดขึ้นได้ จากการคิด

สรุป

สุจริต มาจากบาลีว่า “สุ บทหน้า” แปลว่า “ดี งาม และง่าย” และ “จร ธาตุ” แปลว่า “ประพฤติ” รวมเป็น “สุจริต” แปลรวมกันว่า “ความประพฤติดี, ความประพฤติงาม, และการประพฤติปฏิบัติในวิถีที่เรียบง่าย การประพฤติดี งาม และง่ายนั้น สะท้อนผ่าน ๓ ลักษณะ คือ

(๑) กายสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกายโดยงดเว้นจากการไม่เบียดเบียน และฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) การไม่แย่งชิง คดโกง ยักยอก และลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต (อทินนาทาน) และการประพฤติผิดในเรื่องกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (กาเมสุมิจฉาจาร)

(๒) วจีสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยการงดเว้นจากการพูดเท็จ และบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด (มุสาวาท) การพูดจาเหน็บแนม และส่อเสียดบุคคลอื่น (ปุสุณวาจา) การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ (ผรุสวาจา) และการพูดจาเพ้อเจอ หาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น (สัมผัปปลาปะ)

(๓) มโนสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะแสวงหาช่องทางเพื่อให้ทรัพย์สมบัติของคนอื่น (อนภิชฌา) การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น (อพยาบาท) และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (สัมมาทิฐิ)

การนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การบริหารงานในองค์กรสามารถนำทางชีวิตของคนไทยให้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขและสันติในการสร้างสรรค์ประโยชนให้แกตนและสังคมได อย่างสมดุลหากผูคนในสังคมให้ความสำคัญในการศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามหลักสุจริตธรรมแลวผลที่เกิดขึ้นก็สามารถเป็นประโยชนในชีวิตของตนและส่วนรวมไดจริงอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

ข้อมูลทุติยภูมิ

จรัส สุวรรณเวลา. **จุดบอดบนทางสู่ธรรมาภิบาล : บทบาทของบอร์ดองค์การมหาชน.**กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

ปกรณ์ มณีปกรณ์. **“ปัญหาสังคมไทย”** ใน สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และ เอกวิทย์ มณีธร.(บรรณาธิการ). มุมมองสังคมไทยแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ : เวิลด์เทรด ประเทศไทย.๒๕๕๙.

ประเวศ วะสี. **ธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชั่นในสังคมไทย.**“ระเบียบวาระแห่งชาติปฏิรูปสังคมไทย”ในชัยวัฒน์ สุรวิชัย. กรุงเทฯ : มปท. ๒๕๔๖.

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. **รัฐประศาสนศาสตร์ : แนวคิดและทฤษฎี.** กรุงเทพฯ : ธรรกมลการพิมพ์. ๒๕๔๙.

วิทยากร เชียงกูล. **แนวทางปราบคอร์รัปชั่นอย่างได้ผล.** กรุงเทพฯ : สายธาร. ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

แนวคิดภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรม

พระครูวิจิตรธรรมโชติ
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรมซึ่งเป็นมิติมุมมองทางพระพุทธศาสนาโดยมี พุทธภาษิตที่พระพุทธองค์กรทรงตรัสสอนถึงผู้ปกครองเมืองหรือรัฐหรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งให้ระลึกถึงความมีเมตตาเป็นจุดเริ่มต้นต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ร่วมกันเกิด แก่เจ็บ และตายเหมือนกันในโลกใบนี้ และเป็นเครื่องค้ำจุนโลกนี้ไว้ให้เกิดความสุข ความสงบได้ว่า "โลโกปตฺถมฺภิกา เมตฺตา" แปลว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลกพร้อมทั้งความกรุณา มุทิตา และอุเบกขาที่จะต้องมีอยู่ในตัวของผู้นำทุกคนจึงจะเรียกว่า ภาวะผู้นำในทัศนพรหรวิหารธรรม

Keyword :ภาวะผู้นำ, พรหมวิหารธรรม.

Abstracts

This article aims to analyze the concept of leadership based on Brahmavihadhammaas a religious dimension with. Proverbs organization that Buddha had taught, parents, city, state, or who serve as leaders in specific locations, one to commemorate the beginning of a benevolent beings who happen to share the pain. and was the same in this world. And sustains the world is to be happy. Peace that "If Allah corporate logo, the busier busierGamera eye" means mercy sustains the world. The compassion, sympathetic joy and equanimity that has to be the leader in every so called. Leadership in the visual or Brahmavihadhamma.

Keyword :leadership,Brahmavihadhamma.

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตของแต่คนเมื่อรวมกลุ่มกันมากขึ้นทำให้สังคมเริ่มมีปัญหาการทะเลาะ รบร่าฆ่าฟันกันอย่างโหดเหี้ยมมาตั้งแต่ในยุคอดีตจนถึงปัจจุบันมนุษย์ก็ยังเบียดเบียนกันตลอดเวลาทำให้สังคมจึงต้องการบางสิ่งบางอย่างเพื่อจะเข้ามากำหนดวิถีปฏิบัติให้เป็นไปตามกรอบที่มนุษย์ควรจะอาศัยอยู่ในโลกใบนี้มากที่สุดนั่นก็คือ ภาวะผู้นำที่สามารถกำหนดชะตาชีวิตทางสังคมมนุษย์ให้ดำรงตนเองอยู่ได้เพราะภาวะผู้นำมีอิทธิพลทางความคิด และวิถีปฏิบัติของสังคมอย่างมากซึ่งเห็นได้จากสังคมไม่เคยว่างเว้นการจากการมีผู้นำ แต่หากสังคมใด องค์กรใด หรือประเทศใดขาดผู้นำที่มีสติปัญญา ขาดเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์จะทำให้สังคมนั้นล่มสลายทางด้านคุณธรรมอย่างสิ้นเชิง มีแต่การเบียดเบียน และทำลายชีวิตซึ่งกันและกันดังปรากฏมาในหลาย ๆ ประเทศไทยที่รัฐเผด็จการทหาร หรือผู้นำที่มีความโหดเหี้ยมต่อประชาชน หรือแม้กระทั่งในรัฐที่ปกครองด้วยประชาธิปไตยที่สนับสนุนนายทุนข้ามชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางทรัพยากรที่ส่งผลต่อความลำบากยากเข็ญในการดำเนินชีวิตของประชาชน อย่างนี้ก็เรียกว่า ขาดภาวะผู้นำเช่นกัน

ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาได้ยกย่องผู้นำที่มีพรหมวิหารอย่างมากซึ่งเป็นเครื่องนำทางสำหรับผู้ที่เป็นหัวหน้า ผู้ที่เป็นผู้บริหารทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นผู้นำประเทศและผู้นำโลกย่อมต้องสร้างเกาะปกป้องกันที่จะไม่ให้ใช้อำนาจไปในความหลงระเริงในอำนาจที่ตนเองมีอยู่อย่างไร้ปราณี ซึ่งจะนำไปสู่จุดจบของโลกในที่สุด เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์กรทรงตรัสสอนเป็นพุทธภาษิต เช่นเรื่องเมตตาไว้ว่า "โลโกปตฺถมฺภิกา เมตฺตา" แปลว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลก เพราะนั้นหมายถึง ชะตาความสุขของสังคมขึ้นอยู่กับผู้นำที่นำพาไปสู่เป้าหมายของแบบแผนปฏิบัติตามพฤติกรรรมของผู้นำ หากผู้นำมีคุณธรรมสำหรับการปกครองบ้าน ประชาชนก็เป็นสุข แต่หากผู้นำไม่ใช้คุณธรรมในการปกครองประชาชนก็จะเป็นทุกข์ดังพระดำรัสที่ทรงตรัสไว้ว่า ถ้าผู้นำไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนก็จะไม่ตั้งอยู่ในธรรมด้วย[๑๕] ดังข้อความที่ว่า “เมื่อฝูงโคข้ามแม่น้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยวโคทั้งฝูงก็คดเคี้ยวตามกัน ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย ”[๑๖]ซึ่งนอกจากนี้จะมีเรื่องเมตตา ผู้นำยังจะต้องสร้างมีเงื่อนไขของความกรุณา มุทิตา และอุเบกจึงจะครบองค์ประกอบของพรหมวิหารธรรมหรือครบธรรมสำหรับผู้ปกครอง กล่าวได้ว่า ความมีคุณธรรมในการนำพาสังคมหรือประเทศชาติล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้นำในสังคมหรือประเทศชาตินั้นทำให้องค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะของภาวะผู้นำจึงถูกำหนดไว้อย่างมากมาย ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ มีพรหมวิหารธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่จะสร้างโลกใบนี้ให้เต็มไปด้วยความสุขอย่างแม้จริง เพราะพรหมวิหารธรรมนี้เป็นสิ่งที่จะทำให้โลกอยู่รอดต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่โลกให้ความสนใจและตระหนักถึงอิทธิพลต่อการใช้อำนาจของผู้นำ เพราะโลกต่าง ๆ ตกอยู่การชี้นำของบุคคลหรือกลุ่มที่ใช้อำนาจไปในสิ่งที่ตนเองต้องการหากผู้นำมีคุณธรรมประเทศชาตินั้นจะสงบสุขและเกิดสันติภาพ ประชาชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่หากผู้ไร้ความเป็นผู้นำประเทศชาติหรือสังคมจะเกิดความทุกข์อย่างมหาศาลเช่นกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจต่อแนวคิดภาวะผู้นำจะสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกซึ่ง คำว่า ผู้นำ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Leadership” ซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกันว่า “Being a leader; power of leading, the qualities of a leader” หมายถึง ผู้นำไปสู่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่มหาชน การนำไปในทางชั่ว ต่ำ เสียหาย เช่น เป็นหัวหน้าโจรพาลูกน้องไปปล้นหรือลักขโมย หรือการตั้งตนเป็นหัวหน้าไปพาคนค้ายาเสพติด ก็คงไม่นับว่าเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำ เพราะไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายที่ดีงาม และมิได้ตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรม คุณธรรม และสติปัญญา[๑๗]บุคลิกภาพในการกระทำการภายใต้เงื่อนไขของกลุ่ม การมีภาวะผู้นำต้องประกอบด้วยบุคลิกภาพและสถานการณ์ของกลุ่มซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เพื่อให้มีภาวะผู้นำครอบงำบุคคลอื่นได้[๑๘]

การจัดกลุ่มทางทฤษฎีความเปนภาวะผู่นำที่เปนองคประกอบประการหนึ่งซึ่งทำให้สังคมหรือองฺค์กรมุ่งสู่เป้าหมายอย่างรวดเร็วโดยเปนการใชพฤติกรรมของผู่นำแตละคนที่สะสมจากประสบการณหรือการรับรู่เพื่อใชในการชักจูงใหผู่ใตบังคับบัญชาเต็มใจทำตามที่ผู่นำตองการไดสำเร็จอยางมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเปนภาวะผู่นำซึ่งแบงออกเปน๓กลุมใหญ่ๆ[๑๙]คือ

๑. ทฤษฎีคุณลักษณะผูนำเปนกลุมที่เนนการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะตางๆ ที่มีอยูในตัวผูนำเชน สติปญญา ความรับผิดชอบ กลาวอีกนัยหนึ่งเป็นกลุมที่พยายามแสวงหาคำตอบวา ผูนำควรเปนคนเชนใดรวมยังมีเชื่อเรื่องผู้นำทางสายโลหิตหรือการสืบสันตวงศ์ตามแนวคิดของระบบกษัตริย์อีกด้วย

---

[๑๕]องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๔.

[๑๖]องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๕.

[๑๗]พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๓.

[๑๘]Emory S. Bogardus, **Leaders and Leadership**, (New York : Appleton-century-Croffs, ๑๙๓๔), p. ๓๑๓.

[๑๙]ศิริวรรณ เสรีรัตน และคณะ, **องคการและการจัดการ,** (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓๗.

๒.ทฤษฎีความเปนผูนำเชิงพฤติกรรมศาสตร หรือพฤติกรรมผูนำเปนกลุมที่มุงเนนการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผูนำที่แสดงออกมากลุม นี้พยายามแสวงหาคำตอบวา ผูนำควรมีพฤติกรรมอยางไรซึ่งปจจุบันมีพัฒนาการทางด้านวุฒิปัญญาของพฤติกรรมของภาวะผู้นำค่อนข้างมากกว่าทฤษฎีอื่น ๆ

๓.ทฤษฎีความเปนผูนำเชิงสถานการณ เปนกลุมที่เนนศึกษาสถานการณตางๆ ที่เกี่ยวของกับความเปนภาวะผูนำกลุมนี้ จะพยายามตอบคำถามที่วา ผูนำจะตองเรียนรูสถานการณอะไรบาง เพื่อที่จะไดนำคนอื่นได้ซึ่งสิ่งที่จะอธิบายได้ดีที่สุดน่าจะอยู่ที่ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ที่เกิดปัญหาและใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาได้อย่างฉับพลันทันเวลา

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของทฤษฎีผู้นำที่ถูกจัดอยู่ในระบบของการศึกษาคือ ทฤษฎีภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่กำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างมากในปัจจุบันโดยการศึกษาวิธีการปรับเปลี่ยนหรือการพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสได้อย่างไร ซึ่งมีฐานมาจากทฤษฎีพฤติกรรมภาวะผู้นำที่มุ่งสนใจเกี่ยวพฤติกรรมของบุคลากรที่มีอิทธิพลต่ออื่น แต่ถึงอย่างไรก็ตามไม่ว่าทฤษฎีภาวะผู้นำจะถูกนำเสนอและการอธิบายถึงตัวของผู้นำที่สามารถนำพากลุ่ม นำพาองค์กรของตนเองไปสู้เป้าหมายได้ หากเป็นประเทศชาติก็จะสามารถสร้างความสุข สร้างสันติภาพ และความสงบภายในประเทศเหมือนกันบางประเทศที่สามารถทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนได้รับความสุขได้ ในขณะที่แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำที่นำเสนอหรือนำมาศึกษาวิเคราะห์มักจะเห็นถึงคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของภาวะผู้นำที่สามารถมีอิทธิพลต่อผู้อื่นหรือต่อประชาชนในสังคมนั้น ดังต่อไปนี้

๑. พลังกายและพลังประสาท ผู้นำต้องมีพลังกายและพลังประสาทเข้มแข็งมีกำลังใจกล้าแกร่ง มีความอดทนกว่าคนธรรมดา

๒. รู้จุดหมายและแนวทางที่จะนำประเทศ คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ผู้นำต้องมี คือการมีนโยบาย หรือแผนปฏิบัติงานที่จะทำให้เสร็จก่อนหรือหลัง ผู้นำต้องรู้ว่า เป้าหมายในการนำประเทศนั้นมุ่งหน้าไปในแนวทางใด

๓. ความกระตือรือร้น ผู้นำต้องมีความกระตือรือร้น บากบั่นขวนขวายที่จะทำเป้าหมายของตนให้สัมฤทธิผลให้ได้ ความกระตือรือร้นจะทำให้เขายึดมั่นอยู่กับเป้าหมายและแผนงานอันนั้น ทั้งจะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาพลอยกระตือรือร้นในการทำงานไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการตามแผนงานนั้นราบรื่นขึ้น

๔. ความเป็นมิตรและความรัก ผู้นำต้องมีความรักและความเป็นมิตรกับผู้ใต้บังคับ บัญชา มีความโอบอ้อมอารี เอื้ออาทรต่อความเป็นอยู่ของผู้ร่วมงาน และประชาชน เมื่อมีโอกาสก็จะแสดงความห่วงใยให้ปรากฏ การรู้จักครอบครัวของบริวาร และการไต่ถามทุกข์สุขของบริวารและคนในครอบครัวของเขา จะเป็นพลังเสน่ห์ยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างศรัทธาในตัวผู้นำให้แนบแน่นต่อไป

๕. ความน่าเชื่อถือ ผู้นำจะต้องทำตนให้น่าเชื่อถือ พูดจริงทำจริง ทำสัญญาประชาคมไว้แล้วต้องทำตาม ไม่เป็นคนเหลาะแหละโลเล หรือท้อแท้ จับจอ บริวารและคนใกล้ชิดจะได้มีความมั่นใจว่า พวกเขาสามารถฝากอนาคต และผลประโยชน์ของพวกไว้กับผู้นำได้ ผู้นำจะต้องระมัดระวังพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมต่อคุณค่า หรือมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

๖. ความกล้าตัดสินใจ ความกล้าตัดสินใจเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้นำ ปัญหาที่เผชิญหน้าผู้นำนั้นล้วนแต่เป็นปัญหาสำคัญ ๆ เกี่ยวกับความเสื่อมถอยหรือความรุ่งเรืองของประเทศชาติ

๗. สติปัญญาความรอบรู้ ผู้นำควรเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้เรื่องราวต่าง ๆ กว่าคนสำคัญทั่วไป แต่ในบางโอกาส บางสถานการณ์ ผู้ที่ได้รับมติให้เป็นผู้นำอาจมีสติปัญญาไม่เลอเลิศเหนือบุคคลธรรมดา แต่ความเฉลียวฉลาดรู้ทันเกมการเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

๘. ครูที่ดี ผู้นำที่ดีต้องเป็นครูที่ดี เพราะในฐานะผู้นำนั้นจะต้องสามารถชี้แนวทางเหตุผล ในการปฏิบัติที่ถูกต้องและความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เมื่อมีปัญหาก็สามารถชี้แจงให้ผู้ร่วมงานหรือคนใกล้ชิดเข้าใจได้ด้วยคำพูดธรรมดา ๆ ถ้าหากลูกน้องทำผิดพลาด แต่ความผิดพลาดไม่รุนแรงนัก อภัยได้ก็ควรให้อภัย ถ้าอภัยไม่ได้ก็ต้องลงโทษ ตามสมควรแก่เหตุและจะต้องให้ผู้ที่ถูกลงโทษเข้าใจและรับรู้ความผิดของตน

๙. ศรัทธาและความเชื่อมั่น การทำงานบริหารประเทศนั้น จะให้ผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อเหล่าผู้นำหรือนักการเมืองมีความกระตือรือร้น และกระฉับกระเฉงในการทำงานไม่รู้สึกเหนื่อยหน่ายเฉื่อยชา จะเป็นเช่นนี้ได้ผู้ทำงานจะต้องรู้สึกว่างานที่ตนกำลังดำเนินการอยู่นั้นมีทางสำเร็จมีเป้าหมายที่เด่นชัด มีอุดมการณ์ที่มั่นคง มีศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อ

ความสำเร็จสูง ผู้นำจะต้องสามารถสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในความสำเร็จของงานให้เกิดขึ้นกับลูกน้องหรือประชาชน เหนือสิ่งอื่นใดผู้นำจะต้องสามารถทำให้ลูกน้องมีความเข้าใจว่า ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตนเองจะเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จของเขา[๒๐]

กล่าวได้ว่า แนวคิด และทฤษฎีภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างมากในฐานะผู้ชี้นำแนวทางการดำเนินการพัฒนาสังคมหรือแนวทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงวิถีทางของประเทศชาติให้เกิดความสุข เกิดสันติภาพภายใต้ความศรัทธาและความเชื่อมั่นของประชาชนในสังคม หรือประเทศชาตินั้น ๆ ซึ่งหากดูนิยามคำว่า ภาวะผู้นำ คือ ผู้นำไปสู่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่มหาชนนั่นหมายความว่า ผู้นำจะต้องนั่งอยู่ในใจของคนอันเป็นคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำนั้น ๆ ทางทฤษฎีได้ถูกจัดกลุ่มไว้ประมาณ ๔ กลุ่มทฤษฎีใหญ่ ๆ ได้แก่ ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ ทฤษฎีความเปนผู้นำเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีความเปนผู้นำเชิงสถานการณ และทฤษฎีภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมเกิดความสุขตามความปรารถนาของสังคมนั้น ๆ และผู้นำที่ดีต้องมีคุณธรรม คุณลักษณะเช่นนี้ มีพลังกายและพลังประสาท รู้จุดหมายและแนวทางที่จะนำประเทศ มีความกระตือรือร้น มีความเป็นมิตรและความรัก มีความน่าเชื่อถือ มีความกล้าตัดสินใจ มีสติปัญญาความรอบรู้ เป็นครูที่ดี และมีศรัทธาและความเชื่อมั่น

หลักพรหมวิหารธรรม

พรหมวิหารธรรม มาจากคำว่า “พรหม”ซึ่งแปลว่า ชื่อพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกตามศาสนาพราหมณ์ เทพในพรหมโลก และมาจาก คำว่า “วิหาร” ซึ่งแปลว่า วัด ที่อยู่ของพระสงฆ์ที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป รวมความแล้ว “พรหมวิหาร” จึงแปลว่า ธรรมของพรหม หรือธรรมของท่านผู้เป็นใหญ่[๒๑]ย่อมดำรงตนมั่นคงอยู่ในพรหมวิหารสี่ ประการเป็นประจำในผู้น้อยเป็นนิจ คือมีเมตตารักใคร่ปรารถนาให้ผู้น้อยได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน ๒ กรุณาสงสารช่วยเหลือผู้ที่น้อยที่ทุกข์ยากจนเต็มความสามารถ ๓ มุทิตา พลอยยินดีต่อผู้น้อยที่มีความเจริญขึ้น แม้จะได้รับยกย่องดีกว่าตนก็ไม่คิดริษยา ๔ อุเบกขา วางตนเฉยๆ ในเวลาที่เห็นผู้น้อยต้องได้รับโทษ หรือรับความวิบัติที่ตนไม่สามารถจะช่วยได้ หรือตนช่วยแล้วแต่ไม่สำเร็จ[๒๒]ซึ่งประกอบด้วย ๔ ประการ ได้แก่

๑เมตตา (Loving Kindness)มีความรักใคร่ปรารถนาดีที่จะให้เป็นสุข หมายถึง พฤติกรรมมีความหวังดีเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไมตรีจิต สนิทสนมกับผู้น้อย หวังความดีงามแก่เขา อยากให้เขามีความสุข ไม่อยากให้มีอันตรายจากความอาฆาตบาดหมางใจกัน ปรารถนาให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หวังให้เขาเจริญด้วยความรู้ ความสามารถอันเป็นทางให้เกิด ลาภ ยศ และชื่อเสียง รักษาตนให้ได้รับความสุขโดยสวัสดิภาพ เมตตาธรรมเป็นเครื่องบำรุงอัธยาศัย ร้อยใจให้จิตคิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ชำระล้างเสียซึ่งมลทิน คือ ความพยาบาท ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ได้ ความเห็นแก่ประโยชน์ ถ้าดวงจิตมีเมตตาแล้ว จะป้องกันความคิดวิปริตในทางทำลาย ให้ร้ายป้ายสีในทางเสียหายไม่เป็นความจริงได้ สังคมก็อยู่เป็นสุข องค์การก็สามัคคี[๒๓]

๒. กรุณา คือ สภาวะของจิตที่หวั่นไหวไปเพราะความทุกข์ของผู้อื่น เหมือนอย่างถ้าซื้อได้ก็จะซื้อความทุกข์ของเขาคือจะช่วยทำให้ความทุกข์ของเขาหมดสิ้นไป จึงมีอาการที่ทนเฉยอยู่ไม่ได้ ต้องขวนขวายช่วยเหลือเพื่อบัดทุกข์ ปราศจากความคิดเบียดเบียนซ้ำเติมเห็นใครตกอยู่ในความทุกข์ ไม่มีที่พึ่งก็อดอยู่ไม่ได้ที่จะต้องคิดช่วยเหลือ กรุณาจึงเป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีจิตใจ วิธีอบรมคือ ระวังไม่ให้คิดเบียดเบียนใคร และหัดใจให้คิดว่าเมื่อตนเองมีทุกข์ก็ต้องการความช่วยเหลือฉันใด ผู้อื่น สัตว์อื่นก็ฉันนั้น ดังนี้แล้วก็หัดใจไม่ให้นิ่งดูดาย ให้ขวนขวายช่วยเหลือเปลื้องทุกข์ของ

---

[๒๐]OrwayTead,**The Art of Leadership,๗thed.,**(New York:McGraw Hill Book,๑๙๓๖),pp.๔๘-๖๒.

[๒๑]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,พ.ศ ๒๕๔๒,** (กรุงเทพมหานคร :นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, พ.ศ ๒๕๔๒), หน้า ๕๖๘ – ๕๖๙.

[๒๒]ปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปณฺณานนฺโท), หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘.

[๒๓]วรญา ทองอุ่น, **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์การ**, (สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๑๐ – ๒๑๒.

ผู้อื่น ตามความสามารถหรือตามที่ควรจะทำได้หัดแผ่จิตที่กรุณาออกไปแก่คนและสัตว์ทั้งหลาย โดยเจาะจงทั่วไป ด้วยความคิดว่า “จงพ้นจากความทุกข์เดือดร้อน”[๒๔]

๓. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า“มุทิตา”หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความพิบัติ คำว่า“อุเบกขา”หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่วางตนเป็นกลางในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจร เป็นต้น หรือความใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้ดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบ พร้อมที่จะพินิจฉัยและปฏิบัติตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดี เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตัวเอง[๒๕]

พรหมวิหาร เป็นหลักธรรมหนึ่งของพระพุทธศาสนาที่สอนให้ผู้นำมีความประพฤติปฏิบัติ หรือควบคุม กำกับทางจิตใจให้อยู่กับสังคมในโลกปัจจุบัน โดยการแสดงออกในด้านความรัก ความปรารถนาให้ทุกคนมีความสุขและให้มีจิตใจสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่น รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ รวมถึงด้านจิตใจ พลอยยินดีกับคนที่เขาได้ดีมีสุข รวมถึงอาการที่แสดงออกด้วยความเที่ยงตรง เที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงด้วยรักและชังใคร ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หากผู้นำมีพรหมวิหา ร ๔ ผู้นำนั้นย่อมมีจิตใจที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ ของตนเองและผู้อื่น

วิเคราะห์กรอบคิดภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรม

แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรมเป็นอีกทางเลือกที่เหมาะสมอย่างมากต่อการอธิบายพฤติกรรมของผู้นำในโลกอย่างแจ่มชัด เพราะในโลกใบนี้ได้สะท้อนเรื่องราวต่างๆ ที่แสดงถึงความโหดร้ายของมนุษย์ที่กระทำต่อมนุษย์ด้วยอย่างไร้ปราณี มีความโหดเหี้ยมอย่างหาที่สุดมิได้ แต่กระนั้น การอธิบายลักษณะดังกล่าวจึงคาดหวังว่าผู้นำในสังคมระดับย่อยน่าจะเปิดรับฟังถึงกระแสกระบวนทัศน์ในโลกยุคใหม่ที่มีแนวคิดตระหนักไปในส่วนของการประนีประนอม การไกล่เกลี่ยมากกว่าการต่อสู้เชิงความขัดแย้ง ถึงแม้ว่าจะมีการแข่งขันเพื่อความชนะกันบ้างแต่ก็เพียงความสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่สนใจต่อสิ่งเร้ามากกว่าซึ่งเป็นไปตามสัญชาติของความเป็นมนุษย์มากว่าสัตว์เดรัชฉานทั่วไป ทำให้เห็นว่า การที่ผู้นำมีแนวโน้นหรือทัศนะ ค่านิยมต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในทางที่ดีย่อมมีโอกาสสร้างโลกหรือสร้างสังคมนี้ให้เกิดสันติสุขในระดับที่สูงมากเพราะทิศทางของโลกหรือสังคมที่ดำเนินไปย่อมมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำอย่างเห็นได้ชัดมากว่ากระแสเรียกร้องของประชาชน ดังนั้น การนำหลักพรหมวิหารธรรมมาอธิบายจะช่วยให้สังคมมีความรู้สึกปลอดภัยจากผู้นำ พร้อมทั้งเพิ่มความมั่นใจให้กับประชาชนที่มีผู้นำประกอบด้วยคุณธรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายขอสังคม นั่นก็คือ ผู้นำที่มีพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย ๔ ประการ ได้แก่

๑. แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำกับหลักเมตตา เป็นยอดของความปรารถนาของประชาชนที่คาดหวังถึงอุดมคติของผู้นำในเรื่องของความมีเมตตาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้อง หรือประชาชน สามารถแสดงถึงความห่วงใยอันเป็นพลังดึงดูดจิตใจจากประชาชนให้เคารพรักในตัวของผู้นำในทุกระดับ มีความไว้วางใจที่มอบความเป็นใหญ่ในการตัดสินแทนผู้อื่นอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ความมีเมตตายังบ่งบอกถึงหลักธรรมาภิบาลในการบริหารในหน่วยงานต่าง ๆ ตามหลักคุณธรรมที่ดีงามขอสังคม เป็นเครื่องค้ำจุนสังคมหรือโลกนี้ให้ตั้งอยู่ได้ด้วยความรัก ความเข้าใน ความผูกพันฉันท์พี่น้องในสายเลือดของตนเอง ดังพุทธภาษิตความว่า "โลโกปตฺถมภิกา เมตฺตา" แปลว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลกที่เต็มไปด้วยความเป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บ และตายด้วยกันทั้งหมดใยจะต้องเบียดเบียนซึ่งกันและกัน หากผู้นำประเทศหรือผู้นำสังคมเบียดเบียน

---

[๒๔]พระธรรมปิกฎ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

[๒๕]แก้ว ชิดตะขบ, **รวมวิชาธรรมศึกษา ชั้นตรี, (ตามหลักสูตรสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖)**,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓- ๙๔.

ประชาชนส่วนใดส่วนหนึ่ง ประชาชนจะไม่เคารพรักผู้นำ ส่งผลให้ประชาชนได้รับความลำบาก เดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้าด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้น ผู้นำที่ดี ผู้นำที่มีคุณธรรมควรน้อมนำมาซึ่งหลักเมตตามาสู่พฤติกรรมการปฏิบัติงานของตนเองเพื่อความสุขของมวลมนุษยชาติต่อไป

๑. แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำกับหลักกรุณาเป็นคุณธรรมที่ใช้ควบคู่กันกับหลักเมตตา เพราะวิธีคิดแบบหลักเมตตาเป็นความรู้ถึงพลังข้างในที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ต้องการจะยื่นมือเข้าไปช่วยประชาชนหรือผู้อื่นให้คลายจากความทุกข์ที่ประสบหรือกำลังเผชิญอยู่ แต่หลักกรุณาได้ส่งทอดมาจากหลักเมตตามาสู่พฤติกรรมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หรือขวยขวายในการระงับความทุกข์ของประชาชนหรือผู้อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมจึงทำให้หลักกรุณากับหลักเมตตานิยมใช้รวมกันเรียกว่า เมตตากรุณา หรืออาจจะแทนกันก็ได้ในความหมายทั่วไป ที่ไม่คิดเบียดเบียนผู้ใดให้ได้รับความลำบากกาย ลำบากใจ ไม่บีบคั้นผู้ใดให้ได้รับความทุกข์เพิ่มเติม เพราะฐานคิดของความเป็นมนุษย์ย่อมมีความทุกข์อยู่แล้ว หากมนุษย์ด้วยกันเข้ามาซ้ำเติมความทุกข์ให้มีมากขึ้นก็กล่าวได้ว่า มนุษย์ผู้นั้นขาดหลักความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย หากผู้ที่มีอำนาจมากในระดับผู้นำโลกหากขาดหลักกรุณาจะส่งผลให้โลกเร้าร้อนไปด้วยไฟแห่งการทำลายล้างศัตรูอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้นความกรุณาต่อประชาชนหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยเป็นสิ่งที่ภาวะผู้นำจะขาดเสียมิได้ และควรตระหนักถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นเพราะผู้นำที่ไร้หลักกรุณาย่อมนำไปสู่หายนะทางสังคมหรือหายนะของโลกก็เป็นไปได้

๑. แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำกับหลักมุทิตาเป็นลักษณะของการส่งเสริมคนดีให้สามารถทำหน้าที่ต่อไปได้อย่างมีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง หรือแปลอีกอย่างหนึ่งลักษณะการพลอยยินดีด้วยกันซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมสะท้อนถึงความใจกว้าง และความมีน้ำใจของผู้นำที่ส่งเสริมลูกหรือประชาชนมีมีความเก่ง มีความดีมากกว่าตน แต่กระนั้นในทางกลับมักจะพบมากเช่นกันในกรณีที่ลูกน้องสร้างผลงานข้ามหน้าข้ามตาผู้นำหรือผู้บริหารทำให้ผู้นำมีความรู้สึกสูญเสียเกียรติ และศักดิ์ศรีการเป็นผู้นำที่ผู้อื่นหรือลูกน้องได้ดีกว่า ฉะนั้น การตั้งความรู้สึกเช่นนี้ย่อมเป็นผลร้ายในตัวผู้นำมากกว่าผลดีอย่างแน่นอนเพราะการเป็นผู้นำย่อมต้องมีความเก่ง สามารถนำพากลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางได้ แต่ตนเองยังไม่สามารถกระทำได้จึงต้องมีความรู้สึกอีกแบบหนึ่งที่คอยขวางกั้นหรือเป็นอุปสรรคของระบบเสียเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ภาวะผู้นำในขณะนั้น ย่อมไม่สามารถจะทำหน้าที่ได้เพราะไม่ใจกว้าง ไม่กล้าที่จะยอมรับความจริง ไม่มองเป้าหมายของกลุ่มหรือของสังคมมาก่อน แต่เห็นเป้าหมายของตนเองมาก่อนจึงไม่คู่ควรจะเป็นผู้ได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการตั้งความรู้ในการส่งเสริมคนเก่งคนดีให้มีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายซึ่งภาวะผู้นำเช่นนี้จะสามารถกระทำได้ก็คือ การมอบความไว้วางใจ และสนับสนุนอยู่ใกล้ พร้อมกับการให้กำลังใจต่อผู้นั้นอย่างจริงใจไม่เสแสร้ง จึงจะได้ชื่อว่า ผู้นำที่ประกอบด้วยมุทิตา

๑. แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำกับหลักอุเบกขาที่ยอมรับเงื่อนไขภายใต้สถานการณ์ที่เลวร้ายของผู้นำแต่ไม่ได้ทำให้เกิดการบั่นทอนกำลังจิตใจในการมุ่งสู่เป้าหมายตามที่กำหนดไว้ซึ่งเป็นสิ่งธรรมดาสามัญอย่างมากสำหรับการวางอุเบกขาเพราะไม่ว่าจะเป็นผู้นำระดับใดก็ต้องประสบพบเจอกับสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุดในชีวิต เช่น การที่ตนเองผู้นำโลก หรือผู้นำสังคม แต่วงศาคณาญาติ หรือลูกสาวลูกชายของตนเองกระทำความผิดอย่างร้ายจนถูกลงโทษให้ประหารชีวิต ภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์อย่างนี้โดยธรรมชาติของความเป็นพ่อแม่ลูกย่อมตัดขาดทางความรู้สึกได้ยากลำบากอย่างยิ่งทำให้ต้องยอมรับสภาพในลักษณะการวางอุเบกขาทางความรู้สึกให้เป็นไปตามธรรมชาติที่กำหนดอย่างนั้น เพราะฉะนั้น หลักของอุเบกขา จึงมีฐานคติที่ระบุไว้ว่า เมื่อตนเองไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรได้แล้ว หรือไม่สามารถกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกิดวิสัยของตนเองได้แล้ว ก็ให้เป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่กำหนดถึงแม้ว่าจะมีความรู้บ้างก็ตามแต่ไม่อยู่โอกาสที่ตนเองจะช่วยเหลือได้ อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดข้อผิดพลาดในการดำเนินงานเพื่อการบรรลุเป้าหมายแต่มีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการสะดุดหรือล้มเลิกไป ซึ่งในลักษณะดังกล่าวก็ไม่มีใครสามารถจะช่วยเหลือได้ ในลักษณะอย่างนี้ก็ควรที่จะตั้งหลักทางความรู้สึกไว้ว่า แม้ผู้นำที่เก่งก็ไม่อาจจะสำเร็จตามเป้าหมายได้ทุกเรื่อง บางเรื่องอาจจะสำเร็จ แต่อีกอย่างอาจจะล้มเหลวจึงควรมีการตั้งความรู้สึกถึงความล้มเหลวก่อนที่จะสำเร็จ

บทสรุปวิเคราะห์

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำตามหลักพรหมวิหารธรรมทำให้แง่คิดถึงความอยู่รอดต่อไปของสังคมและโลกใบนี้ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างอำนาจกับภาวะผู้นำ ซึ่งนิยามความหมายของผู้นำส่วนมากมักมีนัยยะสองแง่มองที่มอง

แล้วยังไม่ชัดเจนมากนักเพราะกลุ่มทางทฤษฎีภาวะผู้นำจะจัดกลุ่มไว้ถึง ๔ กลุ่ม คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงลักษณะ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งยังคงสะท้อนมุมมองทางวิชาการแบบตะวันตกหากมองในเชิงประวัติศาสตร์โลกโดยเฉพาะการเป็นผู้การทำสงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ที่มีผู้นำบางประเทศมีอิทธิพลอย่างมากต่อประชาชนในการตัดสินใจการทำสงครามกับประเทศอื่น ๆ หากมองในแง่ของความมีอิทธิพลต่อประชาชนหรือสังคมอาจจะมีผลร้ายมากกว่าดีก็ได้ ก็ด้วยเพราะการหลงใหลในอำนาจมากเกินทำจึงมองการฆ่าเพื่อนมนุษย์เป็นเรื่องเล็กน้อยเพียงเท่านั้น

แนวคิดพรหมวิหารธรรมเป็นอีกมุมมองหนึ่งที่กล้านำเสนอถึงองค์ประกอบที่สำคัญของภาวะผู้นำทุกระดับโดยเฉพาะผู้นำระดับโลกที่มีอิทธิพลต่อประชากรโลกซึ่งมีความสัมพันธ์กันของความสงบ เกิดสันติภาพในโลกใบนี้ แต่กระนั้น การสร้างพรหมวิหารธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้นำย่อมกระทำได้ยากจึงต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนวิธีคิดถึงความเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วย ปลูกเมตตา และความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งหมด สร้างสิ่งป้องกันความชั่วร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นในจิตใจ ละเว้นการเบียดเบียนผู้อื่นทั้งกาย และวาจาหรือสิ่งอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความทุกข์ยากต่อประชากรโลกให้เกิดการช่วยเหลือกันด้วยการปลูกความกรุณาพึ่งพาอาศัยกันในยากทุกข์ เพราะมนุษย์เกิดมาก็พร้อมกับความทุกข์ใยจะต้องสร้างความทุกให้แก่กันด้วย การตั้งจิตใจที่สนับสนุนคนดี คนที่มีคุณธรรม ผู้ที่มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่นได้มาก และผู้ที่เห็นความดีเป็นความดีที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ เป็นต้น การตั้งจิตใจไว้อย่างนี้ก็เพื่อปรับมุมมองในการแข่งขันแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นระหว่างกันจนนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมนั้น ๆ และการปลูกเรื่องอุเบกขา ซึ่งเป็นการผูกจิตใจไว้กับสถานการณ์อันเลวร้ายที่สุดที่อาจจะเกิดขึ้น หรือไม่เป็นไปตามที่กำหนดหรือวางแผนไว้ และเป็นการพร้อมรับมือทุกอย่างเพื่อไม่ให้เกิดการบั่นทอนจิตใจต่อผู้นำได้เพราะหากผู้นำมีจิตใจที่สูญเสียกำลังใจหรือความมั่นใจแล้วก็ไม่อาจจะนำพาประชาชนไปสู่สันติสุข หรือเกิดความสงบได้ในประเทศหรือสังคมนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

แก้ว ชิดตะขบ.**รวมวิชาธรรมศึกษา ชั้นตรี.**(ตามหลักสูตรสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖).กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๔๗.

ปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปญฺญานนฺโท).**หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์).**กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑**.**

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตฺโต).**สงฆ์ผู้นำสังคม.**กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,พ.ศ ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร :นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, พ.ศ ๒๕๔๒

วรญา ทองอุ่น, มนุษย์สัมพันธ์ในองค์การ, (สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๙

พระธรรมปิกฎ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒

ศิริวรรณ เสรีรัตน และคณะ.**องคการและการจัดการ.**กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๒.

Emory S. Bogardus. **Leaders and Leadership**.New York : Appleton-century-Croffs, ๑๙๓๔.

OrwayTead.**The Art of Leadership,๗thed.**New York: McGraw Hill Book,๑๙๓๖.

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธเพื่อการพัฒนา: ว่าด้วยอริยสัจสี่

พระครูสังฆรักษ์คณิต คุเณสโก
สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นคร น่านฯ.

บทคัดย่อ

การบริหารทรัพยากรมนุษยมีความสำคัญมากในปจจุบันเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือเปนทรัพยากรที่มีคาสูงสุดขององคการ หรือมีการเปรียบเทียบทรัพยากรมนุษยเปน“ทุนมนุษย” (Human Capital) ที่มีแตจะสรางมูลคาเพิ่มใหกับองคการ ความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย ปราชญา กลาผจัญ และ พอตา บุตรสุทธิวงศ (๒๕๕๐ : ๒๗) ไดสรุปความหมายของ การบริหารทรัพยากรมุนษย ไววา เปนกระบวนการตัดสินใจ และการปฏิบัติการที่เกี่ยวของ กับบุคลากรทุกระดับในหนวยงาน เพื่อใหเปนทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะ สงผลใหพวกเขาเหลานั้นสามารถสรางความสำเร็จสูงสุดใหแกองคการ ปฏิบัติงานไดตรง ตามเปาหมาย มาตรฐานตาง ๆ ที่ตั้งไว Stone (๒๐๐๘ : ๓) กลาวถึงการบริหารทรัพยากรมนุษย ไววา หมายถึง กิจกรรมในการ ใชทรัพยากรมนุษยในองคการเพื่อใหบรรลุเปาหมายเชิงกลยุทธขององคการ รวมทั้งมีการ คำนึงถึงความตองการและความพึงพอใจของทรัพยากรมนุษยแตละบุคคลดวย

คำสำคัญ :การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ,เพื่อการพัฒนา, อริยสัจสี่

Abstract

Human resources management is presently significantly important as human resources accounted for the most valuable resource of the organization or in the other way it is compared as Human Capital means that human will continuously adding value to the organization. The definition of human resources management according to Prachaya Klapajun and Porta Buthsuthiwong (๒๕๕๐ : ๒๗) which briefly summarized that it is a process of decision making and operation related with every personnel in all levels in order to obtain optimum efficient human resource and they will contribute success to the organization, able to fulfill assigned task in compliant with goals and set standard. Stone (๒๐๐๘ : ๓) said that human resources management is an activity to utilize organization's human resources to achieve organization's strategic objective and also consider need and satisfaction of each individual.

Keywords: human resources management, for development, the Four Noble truths

บทนำ

มนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด เพราะ มนุษย์สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ออกมาสู่สังคมได้ ในการบริหารงาน องค์การจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขอตนเองโดยการเพิ่มศักยภาพให้สูงขึ้น ศิริพงษ์ เสาภายน (๒๕๕๓: ๙) มองว่า การพัฒนทรัพยากรมนุษย์สามารถพัฒนาได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับองค์การ องค์การและบุคคลที่ทำหน้าที่การพัฒนาจึงจาเป็นต้องทาการศึกษามรรควิธี (Means) เพื่อกำหนด

แนวทางไปสู่เป้าหมายสุดท้าย (Ends) นั่นคือ ความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องศึกษาองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ กรอบแนวคิด ตัวแบบ กระบวนการรูปแบบกิจกรรม ขั้นตอนการปฏิบัติ อย่างถ่องแท้(ศิริภัสสรศ์ วงศ์ทองดี,๒๕๕๖)ทั้งนี้เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์[๑]

ในขณะที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สามารถนาเอาหลักศาสนามาปรับใช้ได้ เพราะศาสนาอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (อ้างถึงใน ศิริภัสสรศ์วงศ์ทองดี, ๒๕๕๖: ๑๑ - ๑๓) ได้สะท้อนหลักการทางศาสนาไว้ว่า ชีวิตของมนุษย์นั้นสามารถพิจารณาออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ “ร่างกายกับจิตใจ” หากจะพัฒนามนุษย์ต้องพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป หลักคำสอนทางพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาความคิดและจิตใจเป็นหลักส่วนหลัก “อริยสัจ ๔” นั้น เป็นหลักธรรมะที่ชี้ให้เหตุปัจจัย ชี้ให้เห็นกระบวนการ และชี้ให้เห็นแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อความหลุดพ้น ดังนั้น การพัฒนามนุษย์โดยใช้หลักอริยสัจ ๔จึงเป็นการปรับใช้เพื่อให้เกิดความสุข อิสรภาพ ความดีงามของชีวิต (พระธรรมปิฎก, ๒๕๔๒)

ความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคลไว้ เช่น บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์การ หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์การ[๒]

Frederick W. Taylorให้ความหมายการบริหารไว้ว่า งานบริหารทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำโดยมีหลักเกณฑ์ ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอันที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง[๓]

สมพงศ์ เกษมสิน กล่าวไว้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติ ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (public administration) และคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงศ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้[๔]

๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์

๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ

๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ

๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล

๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมใจ (collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล

๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์

๙) การบริหารไม่มีตัวตน (intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ **การบริหารทรัพยากรมนุษย์** (Human Resource Management) หมายถึง การจัดการในทุกๆด้านที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรในองค์การ

---

[๑]ศิริพงษ์ ศาภายน. ๒๕๕๓. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บุ๊ค พอยท์. หน้า๙.

[๒]บุญทัน ดอกไธสง, การจัดองค์การ (พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗, หน้า ๑.)

[๓]Frederick W. Taylor อ้างถึงใน สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

[๔]สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๕-๖.

นั้นๆ ให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เต็มความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันก็เพิ่มพูนความรู้ และความสามารถให้กับบุคลากรนั้น เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน อันจะก่อให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดทั้งต่อองค์การและตัวบุคลากรนั้น ทั้งนี้รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การด้วย จัดเป็นงานที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินธุรกิจ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความหลากหลาย ต้องเสริมสร้างความสมรรถภาพการทำงาน ต้องลงทุนทั้งระยะเวลาและค่าใช้จ่ายเพื่อสร้างทักษะและความชำนาญ รวมไปถึงการสร้างสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้มีบรรยากาศการทำงาน และสำคัญคือจะต้องรักษาบุคลากรนั้นๆ
ให้อยู่ในองค์การให้ได้ตลอดไป ซึ่งหมายถึงการใช้คนให้ถูกวิธี ให้เหมาะกับงาน ให้ได้ผลงานมากที่สุด และรักษาคนดีให้อยู่ในองค์การให้นานที่สุด

สรุป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human resource management: HRM) คือการใช้กลยุทธ์เชิงรุกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในองค์การ นั่นคือบุคคลที่ทำงานทั้งกรณีที่ทำงานรวมกันและกรณีที่ทำงานคนเดียวเพื่อบรรลุเป้าหมายในการประกอบธุรกิจใดๆ กลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามเวลาและสถานการณ์ จึงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ในธุรกิจหลากหลายประเภทและขนาดจึงมีแผนกหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งขนาดของแผนกหรือหน่วยงานนั้น จะมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจเองรวมถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ด้วยว่าสำคัญยิ่งยวดมากน้อยเพียงใด การบริหารทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทั้งทฤษฎีในเชิงวิชาการและแบบปฏิบัติในธุรกิจที่ศึกษาวิธีการบริหารแรงงานทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (RDMU)

๓.๑ เพื่อหาคนดีมีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงานเข้ามาทำงาน ให้สอดคล้องกับปริมาณงานที่มีอยู่ (Recruitment and Selection)

๓.๒ เพื่อพัฒนาพนักงานให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงพัฒนาคุณภาพผลการปฏิบัติงาน การปรับปรุงผลของพนักงานแต่ละคน ให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานตลอดเวลา (Development)

๓.๓ หาวิธีการรักษาพนักงานที่ดีและมีความสามารถให้อยู่กับธุรกิจให้นานที่สุด ให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวก ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนปลูกฝังและเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อธุรกิจ (Maintenance)

๓.๔ ใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด(Utilization)

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

๔.๑ ทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ ทั้งหมด

๔.๒ มนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุด

๔.๓ ทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้แสดงบทบาทในองค์การ คิดนโยบายและแผนและนำแผนไปลงมือปฏิบัติ

๔.๔ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นเงื่อนไขของความสำเร็จในการทำงานขององค์การ

๔.๕ การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยในการทำงานขององค์การที่มีความสลับซับซ้อนการควบคุมยากลำบาก

๔.๖ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ช่วยให้บุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์การมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเกิดความจงรักภักดีต่อองค์การที่ตนปฏิบัติงาน

๔.๗ ช่วยพัฒนาให้องค์การเจริญเติบโต เพราะการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นสื่อกลางในการประสานงานกับแผนกต่างๆ เพื่อแสวงหาวิธีการให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาทำงานในองค์การให้เกิดประโยชน์สูงสุดทำให้องค์การเจริญเติบโตและพัฒนายิ่งขึ้น

๔.๘ ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแก่สังคมและประเทศชาติ ถ้าการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างองค์การและผู้ปฏิบัติงานทำให้สภาพสังคมโดยส่วนรวมมีความสุข

และความเข้าใจที่ดีต่อกันในแง่จุดประสงค์ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้นมีประเด็นที่น่าสนใจว่า การที่จะเข้าใจในจุดประสงค์ของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้ จะต้องเข้าใจถึงเป้าประสงค์ขององค์การเสียก่อน หากกล่าวในเชิงปรัชญาก็อาจกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ "สัมบูรณ์" (absolute) ในตัวมันเอง แต่ทว่าเป็นสิ่งที่จะต้อง "สัมพัทธ์" (relative) ไปกับปัจจัยควบคุม นั่นคือ นโยบายการบริหารจัดการองค์การ กล่าวง่ายๆ ก็คือ เป้าประสงค์ขององค์การจะเป็นตัวกำหนดเป้าประสงค์ของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวิถีพุทธ

การวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวิถีพุทธ สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ การพัฒนาองค์การ (Organization Development) และการพัฒนาระดับบุคคล (Individual Development) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา คือ การมีชีวิตที่ประเสริฐ การทำให้มีปัญญารู้ความจริงตามความเป็นจริง พัฒนาตนเองให้มีภพภูมิที่ดีกว่าเดิมอย่างไรก็ตาม สังคมไทยในยุคปัจจุบันตกในสภาพพล่ามัวและกาลังเผชิญอยู่กับความงมงาย หวังลาภลอย โดยปราศจากความเพียรพยายาม คนสมัยโบราณมักอาศัยความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สาหรับการแสดงสัญลักษณ์ในการเรียกร้องและกำหนดจริยธรรม (พระธรรมปิฎก, ๒๕๔๒) แต่ปัจจุบันสังคมกลับมองสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งเหลวไหลสำหรับบางคนบางกลุ่มสังคมจึงวุ่นวายดังที่ปรากฏ

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันกับวิถีชีวิตมนุษย์อย่างแนบแน่น นับแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยหรือดินแดนสุวรรณภูมิแต่เดิมพุทธศาสนาก็ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ ดังจะปรากฏจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่ขุดพบ (กมล ฉายาวัฒนะ,๒๕๔๙: ๑๒) และศาสนาพุทธก็นับได้ว่าเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือ ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางสาหรับการช่วยให้องค์การ หน่วยงาน และประเทศสามารถเดินหน้าต่อไปได้อย่างมีเสถียรภาพ จึงจำเป็นต้องนำเอาหลักการเชิงพุทธว่าด้วยอริยสัจ ๔ มาเป็นเครื่องชี้นำสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อคุณภาพและสมรรถนะที่มั่นคงและยั่งยืน

อริยสัจ๔กับการพัฒนามนุษย์

อริยสัจ ๔ ถือเป็นหลักธรรมะที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ อันเป็นหลักธรรมะที่สามารถเชื่อมโยงความจริงแห่งธรรมชาติสู่การดำเนินชีวิต ให้รู้จักจุดเริ่มต้นและจุดที่สิ้นสุด ดังที่กมล ฉายาวัฒนะ (๒๕๔๙: ๑๔) กล่าวว่า ชีวิตทั้งปวงเป็นทุกข์อย่างที่ไม่สามารถหลีกหนีพ้น ความทุกข์เกิดขึ้น เนื่องจาก “ปัญหา” คนเราจะดับทุกข์ได้ด้วยการดับตัณหา และจะดับตัณหาได้ก็โดยการ ประพฤติปฏิบัติตนเองตามระเบียบวินัยและศีลธรรมอย่างไม่ประมาท หลักสัจธรรมดังกล่าวสามารถนามาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาและการตัดสินใจของบุคคลให้เกิดความ รอบคอบ ครอบคลุมในทุกประเด็น

การปรับใช้แนวทางอริยสัจ ๔

การตัดสินใจโดยการปรับใช้แนวทางอริยสัจ ๔ จึงเริ่มต้นจากกระบวนการพิจารณาปัญหาว่าคืออะไร (ทุกข์)

มีสาเหตุมาจากสิ่งใด (สมุทัย) มีแนวทางแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ อย่างไร (นิโรธ) มีวิธีการดำเนินการหรือปฏิบัติอย่างไร (มรรค) ปัญหาเหล่านั้นที่เกิดขึ้นจึงจะ สามารถยุติลงได้

องค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ

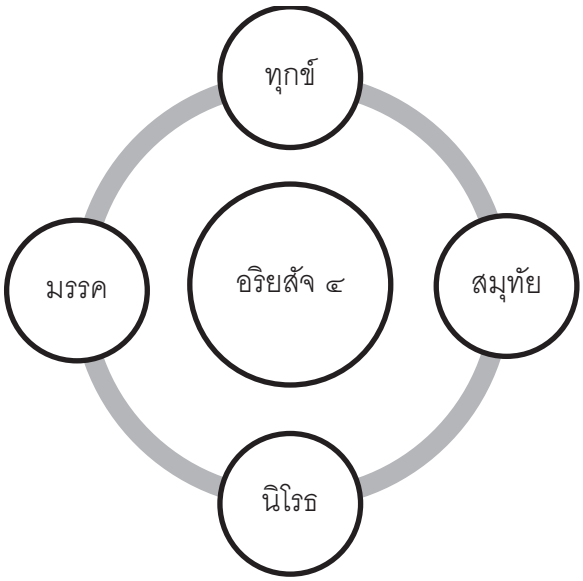

รูปภาพ๑องค์ประกอบของหลักอริยสัจ๔

จากภาพที่ ๑ สามารถอธิบายได้ว่า อริยสัจ ๔ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ทุกข์ซึ่งเป็นหลักการข้อแรกใช้สำหรับการพิจารณาว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นมีสภาพเป็นอย่างไร ลักษณะของทุกข์เป็นอย่างไร เมื่อทราบสภาพและลักษณะของทุกข์แล้ว ข้อที่สองคือสมุทัย นั่นหมายความว่า ต้องหาเหตุ ปัจจัยที่ทาให้เกิดทุกข์ ข้อที่สามนิโรธ แสวงหาแนวทางในการขจัดความทุกข์ที่เกิดขึ้น และข้อที่สี่ จึงได้แนวทางในการกาจัดทุกข์ให้พ้นไป

จากองค์ประกอบ จะเห็นได้ว่า อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมะที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เชื่อมโยงระหว่างกฎแห่งธรรมชาติกับการปฏิบัติในชีวิตจริงได้อย่างสมดุล หน้าที่ และบทบาทในการนำไปประยุกต์ใช้ ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์หรือผู้ที่ดูแลงานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องทำความเข้าใจแล้วนำไปใช้เพื่อก่อเกิดผลทั้งต่อบุคลากรและองค์การความทุกข์ที่เกิดขึ้น และข้อที่สี่ จึงได้แนวทางในการกำจัดทุกข์ให้พ้นไป

จุดเชื่อมโยงแนวคิดกับทฤษฎีอื่น

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Swanson and Holton (๒๐๐๑) (อ้างถึงในชุติกาญจน์ ศรีวิบูลย์, ๒๕๕๗:๖๔ - ๖๕) กล่าวว่า ทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี ๓ ทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychological Theory) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) และทฤษฎีระบบ (SystemTheory) ซึ่งทั้ง ๓ ทฤษฎีเปรียบเสมือนขาของม้านั่งที่ต้องตั้งอยู่บนจริยธรรม (Ethics) ซึ่งแต่ละขาของทฤษฎีจะต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นฐานให้กับทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสำหรับแนวทางเลือกเชิงทฤษฎี จากความหมายที่นักวิชาการทั้งในและต างประเทศได นิยามไว สรุปได วา การบริหารทรัพยากรมนุษย หมายถึง กระบวนการในการจัดการทรัพยากรมนุษยตั้งแตกอนเปนสมาชิก ขององคการจนสิ้นสุดการเปนสมาชิกขององคการเพื่อใหทรัพยากรมนุษยเหลานั้นสามารถ ปฏิบัติงานใหบรรลุเปาหมายขององคการ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาในดานตาง ๆ ไป พรอมกัน ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย การบริหารทรัพยากรมนุษยถือเปนสวนงานที่มีความสำคัญอยางยิ่งตอองคการ ใน การพิจารณาถึงความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย สามารถสรุปไดเปน ๓ มิติ ดังนี้

๑. มนุษยเปนปจจัยการผลิตที่เปนผูใชปจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่องคการมีอยูในการ ผลิตผลงานออกมาเปนผลิตภัณฑหรือบริการตาง ๆ ตามวัตถุประสงคขององคการ ซึ่งจะ กอใหเกิดรายไดหรือผลกำไรอันเปนประโยชนขององคการ หากองคการไมมีการบริหาร จัดการดานบุคลากรอยางมีประสิทธิภาพแลว ก็จะทำใหเกิดผลเสียหายตอการใชประโยชน จากปจจัยการผลิตอื่น ๆ ขององคการไมวาจะเปนเงินทุน เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ และการจัดการงานดานตาง ๆ ในทางตรงกันขามหากองคการมีระบบการบริหารทรัพยากรมนุษยที่มี ประสิทธิภาพดีก็จะทำใหเกิดผลิตภาพสูงจากการใชประโยชนสูงสุดในปจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่องคการมีอยู

๒. มนุษยเปนปจจัยการผลิตที่แตกตางจากปจจัยการผลิตอื่น ๆ ขององคการใน แงที่มนุษยเปนปจจัยการผลิตที่มีชีวิตจิตใจ มีความตองการและความคาดหวัง มีความรู ความสามารถ และศักยภาพที่ สามารถพัฒนาไดโดยไมมีขีดจำกัดจึงทำใหการบริหาทรัพยากรมนุษยมีความยุงยาก และสลับซับซอนมากกวาปจจัยการผลิตอื่น ๆ

๓. การดำเนินงานขององคการในยุคโลกาภิวัฒนที่มีสภาพของการแขงขันกันอยาง ไรพรมแดนทำใหการบริหารทรัพยากรมนุษยยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นกวาในอดีต ทั้งนี้ เพราะมนุษยเปนปจจัยที่มีผลตอความสามารถในการแขงขันขององคการมากที่สุดหากองคการ ไมสามารถบริหารทรัพยากรมนุษยไดอยางมีประสิทธิภาพแลวองคการจะไมสามารถอยูรอด ไดในสภาพแวดลอมที่มีการแขงขันกันอยางไรพรมแดน และมีการเปลี่ยนแปลงอยางรวดเร็ว ในทุกๆ ดาน (พิมลพรรณ เชื้อบางยาง, ๒๕๕๐ : ๖ - ๘)

ส่วนแนวทางสุดท้ายคือ พุทธศาสนาสอนให้เดินทางสายกลาง สอนให้รู้เหตุ รู้ผล รู้ปัจจัย และรู้แนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงสอดคล้องกับทฤษฎีระบบ เพราะ มีองค์ประกอบคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ปัจจัยนาเข้า กระบวนการ ปัจจัยนาออก และสะท้อนผลกลับดังนั้น แนวคิดหรือทฤษฎีทางพุทธศาสนาจึงเป็นแก่นสาระสำคัญ พุทธศาสนาสอนให้มนุษย์ละเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เพราะฉะนั้น หลักอริยสัจ ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังที่พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาโณ (๒๕๕๐) (อ้างถึงในธัชสร บันดาลชัย, ๒๕๕๔) ได้กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเปรียบเทียบกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีทางตะวันตก พบว่า

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นการฝึกมนุษย์ในทุกมิติเช่น กระบวนการสรรหาคัดเลือกที่พิจารณามนุษย์เหมือนบัวสี่เหล่า การอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตาปารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข

๒.การเปรียบเทียบรูปแบบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีทางตะวันตก พบว่า มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันกล่าวคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เหมือนกัน แต่เป้าหมายที่ลึกซึ้งนั้นต่างกัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีทางตะวันตกจะพัฒนาเพื่อสนองต่อความต้องการขององค์การในด้านของการเพิ่มผลผลิตตามปรัชญาระบบการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) แต่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ในฐานะสัตว์ประเสริฐ สามารถเรียนรู้ได้จนมีปัญญา พัฒนาตนเองให้ดีกว่าเดิม

๓. ผลลัพธ์จากการพัฒนา พบว่า พฤติกรรมที่เกิดจากการนาทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตะวันตกกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมมีความแตกต่างกัน หลักทฤษฎีทางตะวันตกเป็นการฉาบฉวยไม่ยั่งยืน เน้นการพัฒนาศักยภาพของร่างกายสติปัญญา ทักษะ ความสามารถในการทางานที่ทาหวังผลเฉพาะงานที่ทา แต่ผลลัพธ์ของการพัฒนาตามหลักพุทธศาสนามีลักษณะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)เป็นการพัฒนาในทุกมิติของชีวิต ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นต้น

บทสรุปส่งท้าย

หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าผู้ซึ่งแสวงหาหนทางแห่งการหลุดพ้นเพื่อให้มนุษย์ได้เข้าใจในกฎแห่งธรรมชาติ หลักธรรมะนี้ สามารถนาไปปรับใช้ได้ในการดำเนินชีวิตได้ในทุกระดับ ทุกช่วงวัย ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต การนาเอาหลักอริยสัจ ๔ ไปปรับใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็เพื่อที่จะนามาซึ่งความผาสุก ร่มเย็น ความรัก สามัคคี ตลอดจนความเจริญเติบโตของตนเองและองค์การหลักอริยสัจ ๔ จึงมีความเหมาะสมสาหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันอย่างไรก็ตาม หลักการทางพุทธศาสนายังมีหลักธรรมะอื่นๆที่สามารถนามาปรับใช้ได้เช่นกันขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยและสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลและองค์การ ทั้งนี้ การเลือกใช้แนวทางการพัฒนาจาเป็นต้องมองให้ลึกซึ้งและเลือกใช้หลักการที่เหมาะสมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงจะประสบผลสำเร็จตามมุ่งหวัง

เอกสารเอกสารอ้างอิง

Frederick W. Taylor อ้างถึงใน สมพงศ์ เกษมสิน.การบริหาร พิมพ์ครั้งที่ ๗.กรุงเทพมหานคร :ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

กมล ฉายาวัฒนะ. **บริหารคนและงานตามหลักการของพระพุทธเจ้า.**นนทบุรี ชบา พับลิชชิ่ง เวิร์กส.๒๕๔๙.

ชุติกาญจน์ ศรีวิบูลย์. ๒๕๕๗. **หลักการบริหารพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.**กรุงเทพมหานคร: สายธุรกิจ

ธัชสรบันดาลชัย .๒๕๕๔.**การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ์กับความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยั่งยืนขององค์การ** กรณีศึกษา บริษัท โทเทิล แอ็ทแซส คอมมูนิเคชั่นจำกัด. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญทัน ดอกไธสง.**การจัดองค์การ**พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก.**การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.**กรุงเทพมหานครมูลนิธิพุทธธรรม.๒๕๔๒.

วันชัย สุขตาม. **การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์.** วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.๒๕๕๕

ศิริพงษ์ ศาภายน. ๒๕๕๓. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.

ศิริภัสสรศ์ วงศ์ทองดี. ๒๕๕๖**. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร: วี พริ้นท์.

สมพงศ์ เกษมสิน, **การบริหาร**พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

สันติวิธีแนวพุทธ : ศึกษาวิเคราะห์กรณีการเลิกทาสของรัฐกาลที่ ๕

พระครูวิจิตรสรคุณ (ศิริชัย ฐานุตฺตโร)
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระรูป จังหวัดเพชรบุรี.

บทคัดย่อ

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับพระบรมราโชบายในการเลิกทาสของรัชการที่ ๕ ที่ทรงสามารถพระราชทานเสรีภาพแก่คนในสังคมโดยสันติได้นั้น ทรงได้รับอิทธิพลจากหลักการแนวคิดเรื่องเสรีภาพของพระพุทธศาสนาที่ได้สะท้อนภาพลักษณ์ออกมาให้เห็นเป็นกระแสแห่งชีวิตได้อย่างชัดเจนว่า เป็นเสรีภาพที่มิใช่เพื่อสนองความต้องการของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแสดงออกที่ต้องคำนึงถึงความชอบธรรม ดังนั้น การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขทั้งต่อตนเองและบุคคลในสังคม หลักการและแนวคิดเหล่านี้จึงเป็นสันติวิธีแนวพุทธที่มีอิทธิพลต่อทรรศนะด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งปฏิเสธแนวคิดของกลุ่มที่เชื่อว่า พระองค์ได้รับอิทธิพลจากหลักการและแนวคิดด้านเสรีภาพจากฝั่งตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว

คำสำคัญ : สันติวิธีแนวพุทธ, การเลิกทาส, รัชกาลที่ ๕

ABSTRACT

The concept and Principle are about royal policy speech for slavery abolishing of King Rama V , could offer the freedom to Thai people in the society peacefully that he got the influence the principle and concept of freedom from Buddhism that reflected the symbol for way of life clearly. It was the freedom which responded the individual demand but righteousness. Therefore, to spend the life meaningfully that brought the happiness and peace to individual and people in the society. These concept and principle are the peaceful means on Buddhism way in the view of rights and freedom of people of King Rama V that rejected the concept of people group that believed the king got the influence of freedom concept of western society only.

Keywords : Peaceful Means on Buddhism Way, Slavery Abolishing, King Rama V

๑. บทนำ

"องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็คือประชาชนภายใต้การปกครองในระบอบดังกล่าวต้องมีเสรีภาพ" นี้คือข้อความตามคำประกาศเอกราชของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เขียนโดย โทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) และคณะ ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นความ สำคัญในสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้ระบอบการปกครองประชาธิปไตย อีกทั้ง คำพิพากษาฎีกาที่ ๑/๒๔๘๙[๑] ของศาลฎีกาแห่งราชอาณาจักรไทย ก็สามารถอธิบายไปในทิศทางเดียวกันว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการกระทำทั้งหลายที่ไม่ผิดกฎหมาย ดังนั้น เสรีภาพของประชาชนภายใต้การ

[๑]คำพิพากษาฎีกาที่ ๑/๒๔๘๙ คือคำพิพากษาของศาลฎีกา ในคดีที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ต้องหาในฐานะผู้กระทำความผิดฐานเป็นอาชญากรสงคราม ตามพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ.๒๔๘๙ ที่ได้บัญญัติให้การกระทำอันเป็นอาชญากรสงครามก่อนที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับเป็นความผิด ซึ่งดังกล่าวนี้ เป็นการขัดต่อเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรองรับไว้ เป็นการใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังไปเอาความผิดต่อการกระทำซึ่งไม่เป็นความผิดในขณะที่กระทำ และไม่มีโทษในขณะที่กระทำ ดังนั้น ศาลฎีกาจึงพิพากษาให้ยกฟ้อง.

ปกครองระบอบประชาธิปไตยก็คือการที่ประชาชนมีสิทธิที่จะพูดหรือทำอะไรก็ได้ในขณะที่ไม่มีตัวบทกฎหมายห้ามและกำหนดโทษไว้ ดังกล่าวนี้ เป็นอีกประเด็นที่ผู้ชุมนุมทางการเมืองกลุ่มหนึ่งของไทย ใช้เป็นเหตุผลในการปราศรัยบนเวทีการชุมนุมทางการเมืองในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นข้างต้นนี้มิใช่สาระหลักของบทความนี้ หากแต่ผู้เขียนต้องการเชื่อมโยงให้เห็นว่า สังคมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันที่เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารเจริญรุดหน้าจนไม่มีใครสามารถปิดหู ปิดตาคนในสังคมได้ง่ายเหมือนในอดีตนั้น ยังคงมีการเรียกร้องหา “เสรีภาพ” เช่นเดียวกับหน้าประวัติศาสตร์ของไทยที่ผ่านมา ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์เดือนตุลา พ.ศ.๒๕๑๙ แต่ในครั้งนั้นมีผู้เสียชีวิตจำนวนมากจากการชุมนุมเรียกร้องสิทธิเสรีภาพที่คนในสังคมพึงจะได้รับ คนไทยได้ฆ่าฟันกันเอง ใช้ความโหดร้ายป่าเถื่อนเข้าแก้ปัญหา มิได้ดำเนินไปตามกระบวนการทางสันติวิธีอันเป็นเครื่องมือของสันติภาพ และแม้จะมีผู้ให้เหตุผลว่า เนื่องจากในครั้งนั้นสภาพสังคมยังไม่เจริญรุดหน้าเหมือนในปัจจุบัน ก็คงจะใช้อ้างอิงมิได้ ด้วยเหตุที่ หากย้อนกลับไปในปี ๒๔๔๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชทานเสรีภาพแก่คนในสังคมไทย โดยการเลิกทาสที่ไม่มีการเสียเลือดเนื้อ สังคมอยู่ในภาวะสันติ

ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า รัชกาลที่ ๕ ทรงมีแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับพระบรมราโชบายในการเลิกทาสอย่างไร ที่สามารถพระราชทานเสรีภาพแก่คนในสังคมโดยสันติได้ ซึ่งคำตอบของคำถามนี้อาจเป็นสิ่งที่สังคมไทยในปัจจุบันกำลังต้องการก็เป็นได้ ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจะเริ่มต้นนำเสนอประเด็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลนี้ไปเป็นฐานในการวิเคราะห์ ต่อไป

๒. เนื้อหา

๒.๑ ไพร่กับทาส

พระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ อีกประการหนึ่ง คือ การเลิกไพร่และการเลิกทาส แต่คนในปัจจุบันนิยมกล่าวกันเพียงว่า “การเลิกทาส” ซึ่งในความเป็นจริง รัชกาลที่ ๕ ทรงยกเลิกทั้งระบบทาสและระบบไพร่ ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงได้ขยายความให้เห็นว่า คำว่า “ไพร่” และ “ทาส” มีความหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ นิยามความหมายของคำว่า “ไพร่” ว่าหมายถึง ชาวเมือง พลเมืองสามัญ[๒] ซึ่งในสังคมไทย สมัยโบราณหมายถึงสามัญชนหรือชนชั้นกลางทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในฐานะทาส มีสังกัดโดยพระมหากษัตริย์หรือเจ้าขุนมูลนาย ส่วนคำว่า คำว่า “ทาส” หมายถึง ผู้ที่ขายตัวลงเป็นคนรับใช้หรือนายเงินไถ่ค่าตัวมาเรียกว่า ทาสน้ำเงิน, ผู้ที่เป็นลูกของทาสน้ำเงิน เรียกว่า ทาสเรือนเบี้ย หรือทาสในเรือนเบี้ย, ทาสที่เอาเงินไปซื้อมาเรียกว่า ทาสสินไถ่, ผู้ที่เป็นเชลย เรียกว่า ทาสเชลย[๓] ไพร่และทาสเกิดจากในอดีตมีกฎหมายศักดินาที่ทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นคนในสังคมเป็น ๒ ชนชั้น คือ ชนชั้นปกครอง ได้แก่ กษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง มีหน้าที่ ควบคุมกำลังคนทำประโยชน์ให้ประเทศชาติ ยามสงบมารับราชการ ยามสงครามต้องเป็นทหารไปรบ ส่วนอีกชนชั้นหนึ่ง คือ ชนชั้นใต้ปกครอง มี ๒ พวก ได้แก่ ไพร่ และทาส ดังนี้

ก. ไพร่ คือ ชายฉกรรจ์ที่มีหน้าที่รับใช้บ้านเมืองโดยสังกัดมูลนายที่ตนสมัครอยู่ด้วย ไพร่มีสิทธิจับจองที่ดินที่ยังไม่มีเจ้าของได้ การเป็นไพร่เพื่อแลกกับการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเพราะกฎหมายเขียนไว้ว่า ถ้าชายฉกรรจ์ไม่มีสังกัดก็ไม่มีสิทธิในทางการศาลและไม่มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

๑) ไพร่ มี ๓ ประเภท ได้แก่

๑.๑) ไพร่หลวง คือ ไพร่ที่สังกัดกรมกองต่าง ๆ เป็นไพร่ของพระมหากษัตริย์โดยตรง ไพร่ประเภทที่ต้องถูกเกณฑ์มาทำงานตามราชการกำหนด มีหน้าที่แตกต่างกันตามกรม กอง

---

[๒]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๐๗.

[๓]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๖.

๑.๒) ไพร่สม คือ ไพร่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้แก่เจ้านายและขุนนาง เพราะไม่มีเงินเดือน เจ้านายและขุนนางจะมีไพร่มากน้อยขึ้นอยู่กับ ยศ ตำแหน่ง ศักดินา ไพร่สมต้องทำงานให้ราชสำนักปีละ ๑ เดือน ส่วนเวลาที่เหลือรับใช้มูลนายหรือส่งเงินแทน เมื่อถึงยามสงครามทุกคนต้องเป็นทหารป้องกันอาณาจักร เมื่อมูลนายถึงแก่กรรมไพร่สมจะถูกโอนมาเป็นไพร่หลวง นอกจากบุตรจะขอควบคุมไพร่สมต่อจากบิดา หลักฐานปรากฏว่า ระบบการคุมกำลังโดยให้ไพร่ขึ้นสังกัดกับมูลนายในแว่นแคว้น เพื่อพระมหากษัตริย์สามารถนำไพร่พลเหล่านี้มาใช้ได้ทั้งในยามสงบและสงคราม[๔]

๑.๓) ไพร่ส่วย คือ ไพร่หลวงและไพร่สมที่ไม่สามารถมารับใช้ทางด้านแรงงานได้ ต้องส่งสิ่งของหรือเงินมาแทนเงินที่ส่งมาเรียกว่าเงินค่าราชการ

นอกจากนี้ ยังมีการจำแนกประเภทของไพร่เพิ่มเติมไว้ ดังนี้

- ไพร่หัวงาน คือ พวกไพร่ที่เป็นหัวงานในการรับใช้ราชการและงานของพวกเจ้าขุนมูลนาย
- ไพร่มีครัว คือ พวกไพร่ที่มีครัวอพยพเข้ามา
- ไพร่ราบ คือ พวกไพร่ธรรมดา รวมทั้งพลเมืองทั่วไปทีเป็นคนงานธรรมดา
- ไพร่เลว คือ พวกไพร่ชั้นต่ำ เป็นคนรับใช้คนอื่น มีฐานะดีกว่ายาจก (คนจน) ที่อดมื้อกินมื้อตรงที่มีนายเลี้ยงและดีกว่าวณิพก (ขอทาน) ตรงที่ไม่ต้องขอทานเขากิน[๕]

๒) ฐานะและสิทธิในสังคมของไพร่ คือ

๒.๑) เป็นบุคคลที่ต้องสังกัดมูลนาย เพื่อแลกกับความคุ้มครองทางกฎหมาย ไพร่จะขอย้ายมูลนายไม่ได้ยกเว้นมูลนายจะอนุญาต ลูกหลานต้องสังกัดมูลนายเดียวกับพ่อแม่

๒.๒) ไพร่มีสิทธิจับจองที่ดิน และเป็นมรดกแก่ลูกหลานได้ แต่ถ้าปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าจะต้องเป็นของหลวง

๒.๓) ในการฟ้องร้องคดีความ ไพร่ไม่มีสิทธิตั้งทนาย ถ้าขุนนางทำ ผิดต่อไพร่ให้ใช้ศักดินาขุนนางปรับขุนนาง ถ้าไพร่ทำ ผิดต่อขุนนางให้ใช้ศักดินาขุนนางปรับไพร่

๒.๔) ไพร่ถูกจำกัดสิทธิในการย้ายที่อยู่ เพื่อสะดวกในการเกณฑ์แรงงาน

๓) บทบาททางสังคมของไพร่

๓.๑) ขุนนางอาศัยกำลังของไพร่เสริมสร้างฐานะ และความเข้มแข็งทางการเมือง ไพร่เป็นฐานกำลังสำคัญของมูลนาย

๓.๒) ไพร่มีฐานะเป็นแรงงานที่เป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ในการทำเกษตรกรรม เป็นการทำประโยชน์ให้มูลนาย

๔) การเลื่อนฐานะของไพร่ การเลื่อนฐานะของไพร่ไปเป็นขุนนางยากมาก เพราะตำแหน่งขุนนางจะเป็นตำแหน่งที่เป็นการสืบทอดทางสายโลหิตโดยปริยาย มูลนายก็มิใช่จะเป็นมูลนายตลอด บางครั้งอาจถูกถอดถอนจากการเป็นมูลนายได้ เช่น ดูหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ทุจริตในหน้าที่ กดขี่ข่มเหงรังแกไพร่ ส่วนไพร่สามารถเลื่อนเป็นมูลนายได้ถ้ามีความสามารถในการรบหรือนำ ช้างเผือกมาถวาย หรือเปิดเผยทุจริตของมูลนาย

๕) ปัญหาของระบบไพร่ ปัญหาของระบบไพร่ คือ ทางราชการไม่สามารถควบคุมมูลนายได้อย่างแท้จริง มูลนายกดขี่ข่มเหงให้ไพร่เดือดร้อน มูลนายเบียดบังไพร่ไว้ใช้ประโยชน์ส่วนตัว เวลาเกณฑ์ไพร่ก็ไม่นำมาขึ้นสังกัดกรมกองช่วยไพร่หลบหนีการสักเลขโดยจำหน่ายว่าตายเพื่อแลกกับสินบนหรือผลประโยชน์ที่จะได้จากไพร่[๖]

ข. ทาส คือ บุคคลที่ต้องทำงานให้คนอื่น เป็นสมบัติของนายเงิน นายเงินมีอำนาจสามารถลงโทษทาสอย่างไรก็ได้ ยกเว้นลงโทษถึงตาย

---

[๔]ดูรายละเอียดใน สุภางค์ จันทวานิช และสิมาลา ศิริพงษ์, **ระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทย**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙-๙๘.

[๕]สมสมัย ศรีศูทรพรรณ (จิตร ภูมิศักดิ์), **โฉมหน้าศักดินาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สภาหน้าโดมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๒๖.

[๖]จากพระราชกำหนดเก่า มาตรา ๒๖ ใน กฎหมายตราสามดวง เล่มที่ ๕.

๑) ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จำแนกประเภทของทาส พบว่า มีอยู่ ๗ ชนิด คือ

๑.๑) ทาสสินไถ่

๑.๒) ทาสในเรือนเบี้ย

๑.๓) ทาสที่ได้มาแต่บิดามารดา

๑.๔) ทาสท่านให้

๑.๕) ทาสที่ช่วยให้พ้นจากการถูกลงโทษ

๑.๖) ทาสที่ช่วยไว้ในเวลาข้าวยากหมากแพง

๑.๗) ทาสเชลย

๒) โอกาสที่ทาสจะหลุดพ้นจากความเป็นทาส คือ

๒.๑) ถ้านายเงินอนุญาตให้ไปบวช

๒.๒) นายเงินใช้ทาสไปทำสงครามแล้วถูกจับเป็นเชลย

๒.๓) ทาสฟ้องว่านายเงินเป็นกบฏ และสอบสวนแล้วว่าเป็นเรื่องจริง

๒.๔) นายเงิน พ่อ พี่น้อง ลูกหลานเอาทาสเป็นภรรยา

๒.๕) ทาสตายเพราะทำธุรกิจให้นายเงิน

๒.๖) ทาสไถ่ตัวเอง

๓) ความสัมพันธ์ทางสังคมของทาส แบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ คือ

๓.๑) การควบคุมคนภายใต้ระบบมูลนายและไพร่

๓.๒) ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ของคนที่ไม่ใช่ญาติ โดยเฉพาะมูลนายกับไพร่ เพราะเหตุที่มูลนายต้องควบคุมดูแลไพร่ให้อยู่ในภูมิลำเนา ดูแลไพร่มิให้หายหนี อนุญาตให้รับจ้างทำงาน ไต่สวนลงโทษผู้ทำผิดไม่ร้ายแรง ไม่ให้ใครรังแกไพร่ พาไพร่ไปศาลเมื่อมีคดี ไพร่ขัดสนเงินทองต้องช่วยเหลือ และไพร่ต้องตอบแทนมูลนายด้วยการจงรักภักดีปฏิบัติตามคำสั่งของมูลนาย

๔) ปัญหาของระบบทาส

เฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ประมาณว่าไทยมีทาสเป็นจำนวนกว่าหนึ่งในสามของพลเมืองของประเทศ[๗] กระทั่ง ในรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกที่อาจใช้ปัญหาการกดขี่ทางสังคมไทย มาเป็นข้ออ้างในการยึดครองดินแดน ผสานกับความจำเป็นในการสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์โดยการลิดรอนกำลังของฝ่ายเจ้านายและขุนนางลงไป ผนวกกับการแพร่เข้ามาของแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน

สรุปได้ว่า ไพร่ คือ ศักดิ์ทางสังคมของคนชนชั้นใต้ปกครอง และทาส คือ บุคคลที่ต้องทำงานให้ผู้เป็นเจ้าของที่เรียกว่านายเงิน ซึ่งบุคคลทั้งสองประเภทเป็นผู้ถูกกดขี่ทางสังคมจากชนชั้นปกครองในรูปแบบที่มีและไม่มีพันธะต่อกษัตริย์ ก่อนที่รัชกาลที่ ๕ จะทรงยกเลิกระบบทาสและไพร่ ดังจะได้กล่าวไว้ในประเด็นต่อไป

๒.๒ พระบรมราโชบายในการเลิกทาสของรัชกาลที่ ๕

ในอดีตประเทศไทยมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขทรงมีพระราชอำนาจโดยสมบูรณ์แต่เพียงประองค์เดียว ทรงใช้อำนาจทั้งในด้านนิติบัญญัติอำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ และทรงแต่งตั้งข้าราชการ ขุนนางไปปกครองหัวเมืองต่างๆ ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่า พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ทรงอยู่เหนือกฎหมายใดๆ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ตรากฎหมาย ทรงตัดสินและพิจารณาอรรถคดี ทรงบริหารประเทศ ดังนั้นประชาชนจึงต้องปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ ฝ่าฝืนไม่ได้ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดและประชาชนต้องปฏิบัติตาม กระทั่งถึงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

---

[๗]ดนัย ไชยโยธา, **ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๖.

ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการปกครอง ปฏิรูปการปกครองอย่างชัดเจน เนื่องจากเกรงกลัวอิทธิพลของพวกตะวันตก เช่น การยกเลิกจตุสดมภ์แล้วตั้งกระทรวง ทบวง กรมแทน เป็นต้น ถือว่าเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางให้มากที่สุด และได้มีการปฏิรูปด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน เช่น การนำเอาวิทยาการต่างๆ มาปรับใช้ อาทิ โทรเลข โทรศัพท์ รถไฟ และการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายการเข้าเฝ้า ในจุลศักราช ๑๒๓๕[๘] โดยรวมเรียกว่าเป็นกระบวนการ พัฒนาให้เกิดความทันสมัยในด้านต่างๆ (Modernization) เพื่อแสดงให้เห็นว่าไทยเป็นอารายะประเทศ และหนึ่งในพระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่งของรัชกาลที่ ๕ ในด้านสิทธิมนุษยชน คือ ทรงยกเลิกระบบไพร่และระบบทาส ซึ่งในบทความนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายโดยแยกประเด็นเรื่องไพร่และทาสออกจากกันเพื่อความชัดเจน ดังนี้

๑) การเลิกไพร่

๑.๑) ปรับปรุงระเบียบบริหารในกรมพระสุรัสวดีเพื่อรวบรวมไพร่ และไม่ให้มูลนายทุจริตหาผลประโยชน์จากไพร่

๑.๒) ฟื้นฟูกรมทหารหน้า ทำให้กษัตริย์เข้าคุมกำลังคนแทนมูลนาย

๑.๓) จัดทำสำมะโนครัวเพื่อควบคุมคน

๑.๔) ออกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์จ้าง พ.ศ.๒๔๔๓ โดยกำหนดไว้ว่า การเกณฑ์แรงงานต้องให้เงิน

๑.๕) ออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร พ.ศ.๒๔๔๘ กำหนดให้ชายฉกรรจ์ทุกคนอายุ ๑๘-๖๐ ปี ต้องเป็นทหาร

โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการเลิกระบบไพร่ ด้วยการออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ก็เพื่อป้องกันมิให้ไพร่เป็นกำลังพลที่สำคัญซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของขุนนาง เจ้านายชั้นสูง หรือผู้มีศักดินา[๙]

การเลิกระบบไพร่ จึงเป็นการจัดระบบและควบคุมกำลังคลเพื่อใช้ในราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง มากกว่ามีไว้เพื่อเสริมบารมีหรือสร้างฐานอำนาจให้แก่ขุนนางหรือเจ้านายชั้นสูงเป็นส่วนตัว รวมทั้งอีกนัยหนึ่ง เพื่อรักษาและป้องกันสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศโดยตรง ดังปรากฏในพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ความว่า

“...การเรื่องพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารนี้ เมื่อจะว่าตามความจริงเป็นพระราชบัญญัติเลิกไพร่หลวงและไพร่สมสังกัดพรรค์มากกว่าเกณฑ์ทหาร ในการที่จะป้องกันไม่ให้เกิดสังกัดหมวดหมู่ ยกเว้นคล้าย สมสังกัดพรรค์เกิดขึ้น...”[๑๐]

๒) การเลิกทาส

นักประวัติศาสตร์ได้เชิดชูงานเลิกทาสว่าเป็นงานสำคัญยิ่ง เพราะเป็นงานยากลำบากที่ต้องดำเนินการด้วยความเสี่ยง เป็นงานที่ทำความไม่พอให้ให้แก่พวกเจ้าใหญ่นายโตผู้มีอิทธิพล ซึ่งอาจทำให้เกิดการก่อกบฏได้ง่ายที่สุด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือเป็นเรื่องสำคัญและเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งเพราะการเลิกทาสเท่ากับเป็นการพลิกความเป็นอยู่และความรู้สึกด้านจิตใจ จึงทรงมีพระราชดำริดำเนินการเรื่องนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปโดยปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ มิได้เกิดเหตุร้ายภายในขึ้น เหมือนกับการเลิกทาสในนานาประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกาได้เกิดสงครามกลางเมือง (Civil War) ระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ เป็นต้น ทรงประกาศพระบรมราโชบายเรื่องการเลิกทาสในภายหลังพิธีพระราชบรมราชาภิเษกเสด็จขึ้นครองราชย์ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๔๑๖ ความว่า

---

[๘]ประกาศเปลี่ยนธรรมเนียนใหม่ ให้ผู้น้อยเลิกหมอบคลาน กราบไหว้ต่อเจ้านายและผู้มีบรรดาศักดิ์ จุลศักราช ๑๒๓๕ (พ.ศ.๒๔๑๖) เมื่อคราว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพิธีราชาภิเษก ครั้งที่ ๒ พระชนมายุ ๒๐ พรรษา ดูรายละเอียดใน โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, **เอกสารโครงการตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้าน หมายเลข ๔/๒๕๕๑**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๙-๑๔.

[๙]สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, “สิ้นสุดระบบไพร่และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนในสมัยรัชกาลที่ ๕”, **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๔๙) : ๒-๓.

[๑๐]กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, **เอกสารรัชกาลที่ ๕ ก.๑๓.๓/๗ พระราชหัตถเลขาถึงพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าระพีพัฒนศักดิ์**, ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ร.ศ.๑๒๘ (พ.ศ.๒๔๕๒), หน้า ๑.

“ข้าพเจ้าเหนว่าลูกทาษ ซึ่งเกิดในเรือนเบี้ยตั้งแต่ออกจากท้องภอลืมตาก็ต้องนับเปนทาษมีค่าตัวไปจนถึงอายุร้อยปีก็ยังไม่หมด ดังนี้ดูเปนหามีความกรุณาแก่ลูกทาษไม่ ด้วยตัวเดกที่เกิดมาไม่ได้รู้ ไม่ได้เหนสิ่งไรเลย บิดามารดาทำชั่วไปขายตัวท่าน แล้วยังภาบุตรไปให้เปนทาสจนสิ้นชีวิตรอีกเล่า เพราะรับทุกข์ของบิดามารดาเท่านั้นเอง หาควรที่จะเปนทาษจนตลอดชีวิตรไม่”[๑๑]

ภายหลังจากทรงประกาศพระบรมราโชบายเรื่องการเลิกทาสแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงดำเนินการเรื่องการเลิกทาส เป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

๒.๑) ออกพระราชบัญญัติพิกัดเกษียณอายุลูกทาสลูกไทย พ.ศ.๒๔๑๗ กำหนดให้ลูกทาสที่เกิด พ.ศ.๒๔๑๑ เป็นอิสระ พ.ศ.๒๔๓๒ คือ อายุครบ ๒๑ ปี

โดยมีจุดมุ่งหลายที่จะช่วยเหลือบรรดาลูกทาสที่เกิดหลังปี พ.ศ.๒๔๑๑ ให้สามารถที่จะเป็นอิสระได้ง่ายขึ้น พระราชบัญญัติฉบับนี้จะลดค่าตัวลูกทาสที่เกิดตั้งแต่มี พ.ศ.๒๔๑๑ ลงเรื่อยๆ หลังจากอายุ ๘ ปี และเมื่อมีอายุครบ ๒๑ ปี ลูกทาสนั้นก็จะเป็นอิสระ และราษฎรที่เกิดตั้งแต่ปีมะโรง พ.ศ.๒๔๑๑ เป็นต้นไป ห้ามซื้อขายเป็นทาส หากเข้าอาศัยในบ้านเรือนหรือสถานที่ใดให้มีฐานะเป็นลูกจ้างเท่านั้น

๒.๒) พ.ศ.๒๔๒๐ รัชกาลที่ ๕ ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ไถ่ทาส

เมื่อมีพระชนมพรรษาครบ ๒ รอบ ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ช่วยทาสที่ขายตัวอยู่กับนายเงินคนเดียวมาครบ ๒๕ ปี รวมทั้งลูกหลานของทาสนั้น มีทาสเป็นไทได้ถึง ๔๔ คน อีกทั้ง พระราชทานที่ทำกินให้ด้วย

๓) ออกพระราชบัญญัติลักษณะทาสซึ่งมีผลให้เลิกทาสในมณฑลต่างๆ ทั่วประเทศ

โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะทาสมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ.๑๑๙ ให้ลดค่าตัวทาสเชลยทั้งปวงในเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แพร่ และน่าน ให้เป็นอัตราเดียวกันหมด และเมื่ออายุครบ๖๐ ปีก็ให้เป็นไท ส่วนทาสสินไถ่ ถ้าอายุครบ ๖๐ ปีหาเงินมาไถ่ตัวไม่ได้ ก็ให้เป็นไทเช่นกัน และโปรดเกล้าฯให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะทาสมณฑลบูรพา โดยให้นายเงินลดค่าตัวทาสลงเดือนละ ๔ บาท จนกว่าจะหมด และห้ามซื้อทาสอีก

๔) ออกพระราชบัญญัติทาส ร.ศ.๑๒๔ ซึ่งทำให้มีการเลิกทาสทั่วประเทศ

โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติทาน ร.ศ.๑๒๔ ให้ทุกมณฑลทั่วพระราชอาณาจักร ยกเว้นไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู กำหนดให้นายเงินปล่อยลูกทาสของตนทุกคนให้เป็นอิสระตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๔๘ ส่วนทาสอื่นๆ ที่มิใช่ลูกทาสให้นายเงินลดค่าตัวให้กับทาสที่ยังไม่หลุดพ้นค่าตัวลงเดือนละ ๔ บาท และห้ามนำคนไปเป็นทาสอีก และถ้าทาสจะเปลี่ยนเจ้าเงินใหม่ห้ามทำกรมธรรม์ขึ้นค่าตัวสูงกว่าเงินค่าตัวเก่า

๕) ตราประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ เอาโทษผู้ที่เอาคนเป็นทาส

โปรดเกล้าฯ จึงโปรดเกล้าฯให้ตราประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ หรือในปีพ.ศ.๒๔๕๒ กำหนดว่าผู้ใดจะเอาคนเป็นทาส นอกจากที่ได้รับการยกเว้น อีกไม่ได้ ผู้ฝ่าฝืนจะต้องจำคุกตั้งแต่ ๑-๗ ปี ปรับตั้งแต่ ๑๐๐-๑๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นการปลดปล่อยทาสอย่างเด็ดขาด[๑๒]

อีกทั้ง ในระหว่างที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ทรงดำเนินการปลดปล่อยทาสอยู่นั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาตามแบบใหม่ควบคู่กันไปเพื่อส่งเสริมความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ด้วยพระปรีชาสามารถทรงใช้ระยะเวลา ๓๕ ปี ก็สามารถทำให้ทาสหมดไปจากประเทศไทยได้

สรุปได้ว่า เมื่อได้มีการออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร พ.ศ.๒๔๓๘ จึงเป็นการยกเลิกระบบไพร่อย่างเด็ดขาด และแยกหน้าที่ของราษฎรที่มีต่อรัฐให้ชัดเจนขึ้น โดยผู้ที่ถูกเกณฑ์มาเป็นทหารจะได้รับการฝึกอาวุธและเตรียมความพร้อมเพื่อทำหน้าที่ป้องกันประเทศโดยตรง ส่วนราษฎรอื่นจะได้ประกอบอาชีพตามถนัดของตนต่อไป นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ราษฎรได้ช่วยพัฒนาประเทศได้มากขึ้นกว่าการใช้แรงงานทำงานให้รัฐเพียงอย่างเดียวเหมือนในสมัยก่อน การนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ระยะเวลารวม ๓๕ ปี เพื่อพระราชทานเสรีภาพให้แก่ประชาชนชาวไทยด้วยการอาศัยพระราชอำนาจทางกฎหมาย และกลวิธีอันละมุนละม่อม สุขุมคัมภีรภาพ จึงไม่ทำให้เกิดเหตุร้ายภายใน

---

[๑๑]ธิดา สาระยา, **ราษฎรในครรลองแห่งความเจริญของสยาม**, (กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗.

[๑๒]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

บ้านเมืองขึ้น ต่างกับการเลิกทาสในหลายประเทศที่ปรากฏเป็นความรุนแรง เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าทรงมีแนวคิดและหลักการของเสรีภาพจากกรณีการเลิกทาสอย่างไร ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายไว้ในประเด็นต่อไป

๒.๓ แนวคิดและหลักการเสรีภาพโดยสันติในการเลิกทาสของรัฐกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงศึกษาศิลปวิทยาการหลายแขนง โดยทรงศึกษาภาษามคธกับพระยาปริยัติ ธรรมธาดา (เนียม) เมื่อเป็นหลวงราชาภิรมย์กรมราชบัณฑิต ทรงศึกษาวิชาการยิงปืนไฟจากสำนักพระยาอภัยศรเพลิง (ศรี) ทรงศึกษาวิชาคชกรรมกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหามาลากรมพระยาบำราบปรปักษ์ และ ทรงศึกษาวิชาการอื่นๆ อันสมควรแก่บรมราชกุมาร ส่วนในด้านวิชาการ รัฐศาสตร์ ราชประเพณี และโบราณคดีนั่นสมเด็จ พระบรม ชนกนาถ เป็นผู้พระราชทานการฝึกสอนตลอดมา และในส่วนของภาษาอังกฤษทรงศึกษาจากชาวต่างประเทศโดยตรง คือ นางแอนนา เลียวโนเวนส์ (Anna Leonowens) หมอจันดเล (Chandler) ซึ่งนักวิชาการหลากหลายท่านให้ความสนใจในประเด็นของการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษจากชาวต่างประเทศโดยตรง และทรงเสด็จพระราชดำเนินประภาสยุโรปในปี พ.ศ.๒๔๔๐ และ พ.ศ.๒๔๕๐ จึงเห็นว่า แนวคิดการประกาศเลิกระบบไพร่และระบบทาสมาจากการรับแนวคิดของฝ่ายตะวันตก อีกทั้ง จากประวัติศาสตร์พบว่าไทยเลิกทาสภายหลังสหรัฐอเมริกา เป็นเวลา ๑๐ ปี ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้เขียนมิได้มีความเห็นโต้แย้งกับนักวิชาการท่านใด แต่ในทัศนะของผู้เขียนมีมุมมองอีกหนึ่งมุมมองว่า ทรงได้รับแนวคิดและหลักการมาจากทางฝ่ายพระพุทธศาสนาในคราวที่ทรงผนวชก่อนทรงทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ ๒ โดยทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นเวลา ๒๗ วัน[๑๓] พระองค์ทรงได้รับแนวคิดและหลักการของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิเสธระบบวรรณะในสมัยพุทธกาล ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอนำเสนอแนวคิดและหลักการเสรีภาพโดยสันติในการเลิกทาสของรัฐกาลที่ ๕ ที่มาจากทัศนะทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) เสรีภาพในทัศนะของพระพุทธศาสนา

พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงเสรีภาพ จากคำภาษาบาลีมีวิเคราะห์ว่า “เสน อตฺตนา อีริตํ สีลมสฺสาติ เสรี แปลตามรูปวิเคราะห์ว่า การดำเนินไปด้วยตน คือด้วยตนเองเป็นปกติของบุคคลนั้น เหตุนั้นบุคคลนั้นชื่อว่ามีเสรี”[๑๔] และคำว่าเสรีภาพ มาจากคำว่า เสรีบวกกับภาวะ เมื่อรวมกันจึงแปลว่า ภาวะแห่งความมีเสรี ภาวะแห่งความเป็นใหญ่ และยังมีคำที่ใช้แทนอีกคำหนึ่งคือ อิสรภาพ ซึ่งแปลว่า ความที่จิตเป็นใหญ่ หลุดพ้นจากกิเลสและตัณหา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวิมุตติ[๑๕] พุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายของเสรีภาพเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

เสรีภาพในทางโลกิยะ เป็นเสรีภาพตามความรู้สึกเสรีภาพที่ยังมีกิเลสปนอยู่ กล่าวคือ เป็นเสรีภาพที่จะกระทำสิ่งที่ตนปรารถนา และเสรีภาพที่จะพ้นจากการกระทำสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา หรือถูกกระทำในสิ่งที่ตนไม่ปรารถนานั้น

เสรีภาพทางโลกุตตระ ได้แก่ ภาวะแห่งความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เป็นเสรีภาพที่แท้จริง ไม่ตกเป็นทาสของสิ่งใด จัดเป็นเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนพึงมีได้เท่าเทียมกัน กล่าวคือ บุคคลมีเสรีภาพที่จะกระทำและดำเนินวิถีทางแห่งตนเข้าสู่ความสงบสุขที่แท้จริงนั้นหมายถึง นิพพาน นิพพานอันเป็นเสรีภาพสูงสุดในพระพุทธศาสนา

๒) ลักษณะของเสรีภาพในพุทธปรัชญาเถรวาท

ลักษณะของเสรีภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ ๔ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ เสรีภาพทางกายภาพ ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากการขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มีสุขภาพดี

---

[๑๓]รัชกาลที่ ๕ ทรงผนวชเป็นภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ.๒๔๑๖ ขณะนั้นทรงมีพระชนมายุ ๑๙ พรรษา ๑๑ เดือน ๒๖ วัน โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวิริยาลงกรณ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ และทรงลาผนวชเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๑๖ ขณะนั้นทรงมีพระชนมายุ ๒๐ พรรษา ๒๑ วัน.

[๑๔]ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรมบาลี-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๙), หน้า ๖๙๒.

[๑๕]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๔-๑๙๕.

ด้านที่ ๒ เสรีภาพทางสังคม ได้แก่ การไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ท่ามกลางความรุนแรง การก่อการร้าย และภัยสงคราม

ด้านที่ ๓ เสรีภาพทางอารมณ์ หรือทางจิต ได้แก่ การไม่ถูกอำนาจกิเลสครอบงำ การมีสุขภาพจิต เช่น มีความเมตตากรุณา มีสุขภาพจิตดีสดชื่นแจ่มใส

ด้านที่ ๔ เสรีภาพทางสติปัญญา ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากความไม่รู้ มีความรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ความความเป็นจริง เป็นปัญญาของผู้รู้ธรรม[๑๖]

๓) การเข้าถึงเสรีภาพทางสังคมในทรรศนะของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีทรรศนะในการเข้าถึงเสรีภาพทางสังคมจากสองส่วนด้วยกัน กล่าวคือ หลักการที่เป็นกฎเกณฑ์ที่วางไว้เป็นข้อห้ามซึ่งได้แก่ส่วนของวินัย เป็นหลักการหนึ่งที่ส่งเสริมให้บุคคลได้ฝึกฝนอบรมตนเอง เพื่อให้ตนเองได้เจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยหลักการที่นำเสนอนั้นก็มิได้บีบบังคับให้ปฏิบัติตาม และขึ้นอยู่กับว่าแต่ละบุคคลจะกระทำตามได้มากน้อยเพียงใด หากผู้ใดปฏิบัติตามได้มากย่อมได้รับประโยชน์มาก ทั้งประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในเบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุดนั้นคือ มีผลทำให้เกิดเสรีภาพที่แท้จริงแก่ผู้ปฏิบัติตาม ซึ่งบางคนอาจมองว่าหลักการส่วนนี้อาจเป็นข้อจำกัดไม่ให้มีเสรีภาพ แต่แท้จริงแล้วเป็นการส่งเสริมเพื่อให้เกิดเสรีภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า “การใช้กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับ มาฝึกวินัยให้คนมีศีลนี้ มีวิธีที่จะทำให้ได้ผลได้ โดยต้องไม่ให้อยู่แค่เป็นการใช้อำนาจบีบบังคับ และลงโทษ แต่ต้องให้จิตใจของคนเกิดความรู้สึกสำนึกว่าเป็นการฝึก โดยให้เขารู้ เข้าใจ มองเห็นเหตุผล และประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับนั้นๆ ความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการฝึกนี้จะทำให้เขาเกิดมีความพึงพอใจ หรือความเต็มใจขึ้นมาในระดับหนึ่งที่จะทำตาม และก็ทำให้ได้ผล ซึ่งก็คือทำให้เข้าสู่ระบบการศึกษาที่แท้จริง โดยมีองค์ประกอบ ๓ ส่วนคือ พฤติกรรม สภาพจิตใจ และปัญญา เข้ามาประสานกัน”[๑๗]

๔) การเข้าถึงเสรีภาพทางโลกุตตรปัญญา

หลักการที่จะเข้าถึงเสรีภาพทางโลกุตตรปัญญา ถือเป็นความดำริชอบที่เกิดจากความเห็น เมื่อมีความเห็นชอบบุคคลย่อมคิดที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้องต่อไปด้วย (สัมมาสังกัปปะ) นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ถึงความมีอิสระที่แท้จริง ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ในพุทธปรัชญา มีหลักการที่เรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ ประกอบด้วยสมถะอันเป็นเครื่องให้พละกำลังและวิปัสสนาอันเป็นตัวปัญญา ดังมีพุทธพจน์ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า

“...ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน หนทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔”[๑๘]

ในพุทธศาสนาจึงใช้หลักการมหาสติปัฏฐาน ๔ คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมันเอง คือ กายานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกาย ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา ให้เห็นคติธรรมดาของร่างกาย ของผู้อื่นเช่นใด ของตนก็เป็นเช่นนั้น, เวทนานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ให้รู้เห็น ตามเป็นจริงว่า เป็นเพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา คือมีสติรู้ชัดเวทนาอันเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ, จิตตานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นเพียงจิต ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา มีสติรู้ชัดจิตของตนตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น ๆ, ธัมมานุปัสสนา การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามเป็นจริงว่า เป็นเพียงธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา มีสติรู้ชัดธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นและดับไปตามที่เป็นจริงอย่างนั้น เป็นปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม ความรู้เข้าใจ เข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์ และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง เมื่อบุคคล มีการ

---

[๑๖]P.A. Payutto, **Buddhist Solutions for the Twenty-First Century**, (Bangkok : Buddhadhamma Foundation, ๑๙๙๔), pp. ๕๐-๕๑.

[๑๗]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๒๘.

[๑๘]ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓/๒๑๖.

ฝึกอบรมปัญญาพัฒนาความรู้ให้เห็นตามความเป็นจริง ย่อมหลุดพ้นจากการถูกบีบคั้นจากสภาวะต่าง ๆ บุคคลจะเข้าถึงวิมุตติ มีความเป็นอิสระอย่างสิ้นเชิง ไม่ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา เกิดเสรีภาพทางปัญญาที่ เรียกว่า เป็นไทอย่างแท้จริง

๕) การปฏิวัติด้านเสรีภาพในสังคมของพระพุทธเจ้า

ความมีเสรีภาพในพระพุทธศาสนาที่ส่งผลมาจากการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้การปกครองในระดับประเทศที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขและบริหารกิจการบ้านเมืองโดยนำหลักการในเรื่องเสรีภาพมาใช้ในการปกครองประชาชนให้มีความเป็นดีอยู่ดีและมีความสุข เพราะเห็นว่าการปกครองในลักษณะนี้ทำให้เกิดสันติภาพและมิตรภาพทั้งผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ดังจะเห็นได้จากหลักฐานในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ ๑ ว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ในไพร่ลูทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงือน ค้า ค้าทอง ค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส[๑๙]

หลักฐานดังกล่าว แสดงว่าสังคมไทยใช้หลักเสรีภาพในการอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่หลักการนี้พระพุทธเจ้าได้ใช้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หมายถึงก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพระองค์เป็นผู้ปฏิวัติการปกครองเองโดยสละราชสมบัติในฐานะที่พระองค์อยู่ในวรรณะกษัตริย์ โดยเลิกระบบวรรณะ ส่วนพระองค์มาเป็นสมณะดังพุทธพจน์ที่กล่าวว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลถึงมหาสมุทร แล้วย่อมละนามและโคตรเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรทีเดียว ข้อที่วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทีเดียว[๒๐]

การมีความเสมอภาคกันในบุคคลนั้น ก็เปรียบได้กับว่าทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเสมอกันด้วย เพราะไม่มีใครมีอำนาจเหนือใคร บุคคลย่อมมีอำนาจในตนเอง สามารถปกครองตนเองได้ ซึ่งเห็นได้จากหลักการในทางพระวินัย ที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ภิกษุพิจารณาตนเอง เตือนตนเอง และเป็นที่พึ่งของตนเองเสมอ

สรุปได้ว่า หลักการแนวคิดเรื่องเสรีภาพของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยดังกล่าว ได้สะท้อนภาพลักษณ์ออกมาให้เห็นเป็นกระแสแห่งชีวิตได้อย่างชัดเจนว่า เป็นเสรีภาพที่มิใช่เพื่อสนองความต้องการของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแสดงออกที่ต้องคำนึงถึงความชอบธรรม ดังนั้น การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขทั้งต่อตนเองและบุคคลในสังคม หลักการและแนวคิดเหล่านี้จึงน่าจะหลักการและแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อทรรศนะด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิใช่ว่าพระองค์จะรับอิทธิพลจากหลักการและแนวคิดด้านเสรีภาพจากฝ่ายตะวันตกเพียงอย่างเดียว

๓. สรุป

ไพร่ คือ ศักดิ์ทางสังคมของคนชนชั้นใต้ปกครอง และทาส คือ บุคคลที่ต้องทำงานให้ผู้เป็นเจ้าของที่เรียกว่านายเงิน ซึ่งบุคคลทั้งสองประเภทเป็นผู้ถูกกดขี่ทางสังคมจากชนชั้นปกครองในรูปแบบที่มีและไม่มีพันธะต่อกษัตริย์ ก่อนที่รัชกาลที่ ๕ จะทรงยกเลิกระบบทาสและไพร่

มื่อได้มีการออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร พ.ศ. ๒๔๓๘ จึงเป็นการยกเลิกระบบไพร่อย่างเด็ดขาด และแยกหน้าที่ของราษฎรที่มีต่อรัฐให้ชัดเจนขึ้น โดยผู้ที่ถูกเกณฑ์มาเป็นทหารจะได้รับการฝึกอาวุธและเตรียมความพร้อมเพื่อทำหน้าที่ป้องกันประเทศโดยตรง ส่วนราษฎรอื่นจะได้ประกอบอาชีพตามถนัดของตนต่อไป นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ราษฎรได้ช่วยพัฒนาประเทศได้มากขึ้นกว่าการใช้แรงงานทำงานให้รัฐเพียงอย่างเดียวเหมือนในสมัยก่อน การนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ระยะเวลารวม ๓๕ ปี เพื่อพระราชทานเสรีภาพให้แก่ประชาชนชาวไทย

---

[๑๙]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมคดีไทยสมัยสุโขทัย : ศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงมหาราช**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (แก้ไขเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

[๒๐]วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๖๐/๑๘๔.

ด้วยการอาศัยพระราชอำนาจทางกฎหมาย และกลวิธีอันละมุนละม่อม สุขุมคัมภีรภาพ จึงไม่ทำให้เกิดเหตุร้ายภายในบ้านเมืองขึ้น ต่างกับการเลิกทาสในหลายประเทศที่ปรากฏเป็นความรุนแรง เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

พระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ อีกประการหนึ่ง คือ การเลิกไพร่และการเลิกทาส ซึ่งบุคคลทั้งสองประเภทเป็นผู้ถูกกดขี่ทางสังคมจากชนชั้นปกครองในรูปแบบที่มีและไม่มีพันธะต่อกษัตริย์ ในการนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ระยะเวลารวม ๓๕ ปี เพื่อพระราชทานเสรีภาพให้แก่ประชาชนชาวไทย ด้วยการอาศัยพระราชอำนาจทางกฎหมาย และกลวิธีอันละมุนละม่อม สุขุมคัมภีรภาพ จึงไม่ทำให้เกิดเหตุร้ายภายในบ้านเมืองขึ้น ต่างกับการเลิกทาสในหลายประเทศที่ปรากฏเป็นความรุนแรง

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับพระบรมราโชบายในการเลิกทาสของรัชการที่ ๕ ที่ทรงสามารถพระราชทานเสรีภาพแก่คนในสังคมโดยสันติได้นั้น ทรงได้รับอิทธิพลจากหลักการแนวคิดเรื่องเสรีภาพของพระพุทธศาสนาที่ได้สะท้อนภาพลักษณ์ออกมาให้เห็นเป็นกระแสแห่งชีวิตได้อย่างชัดเจนว่า เป็นเสรีภาพที่มิใช่เพื่อสนองความต้องการของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแสดงออกที่ต้องคำนึงถึงความชอบธรรม ดังนั้น การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขทั้งต่อตนเองและบุคคลในสังคม

๔. ข้อเสนอแนะ

นักวิชาการหลากหลายท่านให้ความสนใจในประเด็นของการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเสด็จพระราชดำเนินประภาสยุโรปในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ และ พ.ศ. ๒๔๕๐ จึงเห็นว่า แนวคิดการประกาศเลิกระบบไพร่และระบบทาสมาจากการรับแนวคิดของฝ่ายตะวันตก อีกทั้ง จากประวัติศาสตร์พบว่าไทยเลิกทาสภายหลังสหรัฐอเมริกา เป็นเวลา ๑๐ ปี ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้เขียนมิได้มีความเห็นโต้แย้งกับนักวิชาการเหล่านั้นแต่อย่างใด แต่ในทัศนะของผู้เขียนมีมุมมองอีกหนึ่งมุมมองว่า พระองค์มิได้รับอิทธิพลจากหลักการและแนวคิดด้านเสรีภาพจากฝั่งตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาบาลี-ไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. **เอกสารรัชกาลที่ ๕ ก.๑๓.๓/๗ พระราชหัตถเลขาถึงพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าระพีพัฒนศักดิ์**. ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ร.ศ.๑๒๘.

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. **เอกสารโครงการตลาดวิชามหาวิทยาลัยชาวบ้าน หมายเลข ๔/๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๑.

ดนัย ไชยโยธา. **ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๔๖.

ธิดา สาระยา. **ราษฎรในครรลองแห่งความเจริญของสยาม**. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ, ๒๕๔๐.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ. **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖).

_____. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมคดีไทยสมัยสุโขทัย : ศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงมหาราช**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สมสมัย ศรีศูทรพรรณ (จิตร ภูมิศักดิ์). **โฉมหน้าศักดินาไทย**. กรุงเทพมหานคร : สภาหน้าโดมมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗.

สุภางค์ จันทวานิช และสิมาลา ศิริพงษ์. **ระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไทย**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

๑.๒.๒ บทความ

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. “สิ้นสุดระบบไพร่และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนในสมัยรัชกาลที่ ๕”. **วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา**. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน-ตุลาคม ๒๕๔๙) : ๒-๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ Books

P.A. Payutto, **Buddhist Solutions for the Twenty-First Century**, (Bangkok : Buddhadhamma Foundation, ๑๙๙๔), pp. ๕๐-๕๑.

พุทธสันติวิธีในการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัย ร.๗

พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล)*

บทคัดย่อ

การปฏิวัติใน พ.ศ.๒๔๗๕ เพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้วิธีการยึดอำนาจ ด้วยการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นการปฏิวัติยึดอำนาจทางการปกครองที่ไม่มีเหตุการณ์นองเลือด และการเสียชีวิตของประชาชน ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ที่ทรงไม่ต้องการให้เกิดความรุนแรง ทรงใช้กระบวนการทางสันติวิธีด้วยการให้อภัย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นพุทธสันติวิธีที่ก่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน โดยพระองค์ตั้งใจที่จะละทิ้งความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมทางที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้น ๆ และแทนที่ด้วยการมีความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมในทางที่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ให้อภัย ดังกล่าวนี้ ตรงกับคติในทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ อนุมานได้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงดำเนินการตามกระบวนการแห่งสันติวิธีตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้ไม่เกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้นในสมัยนั้น กล่าวคือ “ทรงมีภาวะผู้นำแห่งสันติภาพแนวพุทธ” นั่นเอง

คำสำคัญ : พุทธสันติวิธี, การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ABSTRACT

The evolution in ๑๙๓๒ for the governance change by seizing the power through evolution for changing the absolute monarchy to democracy under monarchy constitution without bloodshed and losing of people lives due to the kindness of king Rama VII that the king did not want to have the violence but using the peaceful means , forgivingness that it is the Buddhism way to have the sustainable peace that he intended to leave the feeling , thinking and behaviour improperly to others that replaced good feeling , thinking and behaviour happending in the mind of forgiver. Therefore, it is the same concept of Buddhism that is the religion of peace as King Rama VII proceeded on the peaceful means on Buddhism way that no impact on blood shed in his reign as called that peaceful means on Buddhism way.

Keywords : Peaceful Means on Buddhism way , Governance change

๑. บทนำ

เหตุการณ์นองเลือด (Bloodless Coup) ในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองในประเทศ ที่คนไทยยังไม่ลืมเลือน คือ ตุลาวิปโยค และพฤษภาทมิฬ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งอย่างรุนแรงของคนในสังคม โดยตุลาวิปโยค เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๑๙ โดยนักศึกษาและประชาชนในประเทศไทยมากกว่า ๕ แสนคน ได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลเผด็จการจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งในเหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บและสูญหาย

*อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระรูป จังหวัดเพชรบุรี.

จำนวนมาก ส่วนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๓๕ โดยประชาชนเคลื่อนไหวประท้วงรัฐบาลที่มีพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี และต่อต้านการสืบทอดอำนาจของ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งเป็นการรัฐประหารรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อันนำไปสู่เหตุการณ์ปราบปรามและปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารกับประชาชนผู้ชุมนุม มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมากเช่นกัน เหตุการณ์รัฐประหารดังกล่าวข้างต้น จบลงด้วยการเข่นฆ่ากันเองของคนในชาติ และการล้มตายของประชาชน

จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า หากมองย้อนกลับไปในอดีต การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในรัชสมัยของ พระบาลสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ มิได้เกิดการนองเลือด ทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นเหตุการณ์การปฏิวัติเพียงครั้งเดียวของประเทศไทย เพราะเหตุใดจึงไม่เกิดความรุนแรงและมีประชาชนล้มตายดังเช่นเหตุการณ์ในช่วงของการรัฐประหารในปัจจุบัน หรือด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงเป็นพุทธมามกะ และเป็นนักสันติวิธี จึงทรงใช้กระบวนการสันติวิธีตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อสลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในสมัยนั้น

ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงดำเนินการตามกระบวนการพุทธสันติวิธีอย่างไร จึงส่งผลให้ไม่เกิดเหตุการณ์นองเลือด(Bloodless Coup) ขึ้นในสมัยนั้น ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจะเริ่มต้นนำเสนอประเด็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลนี้ไปเป็นฐานในการวิเคราะห์ ต่อไป

๒. เนื้อหา

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี

สันติวิธี มักได้รับความสนใจและกล่าวถึงอยู่เสมอ ซึ่งสถานการณ์และบรรยากาศของการกล่าวถึงนั้น มักจะดำรงอยู่ในมิติของความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทระหว่างบุคคลต่อบุคคล กลุ่มบุคคลต่อกลุ่มบุคคล หรือระหว่างรัฐต่อรัฐ[๑] สันติวิธี หมายถึง สันติภาพในฐานะที่เป็นวิธีการหรือวิถีทางคือ วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต

การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธีนอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว ยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจกัน เป็นวิธีการป้องกันและต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย[๒] ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจน ผู้เขียนจึงได้ประมวลสาระสำคัญของสันติวิธีไว้โดยสังเขป ดังนี้

สันติวิธี คือ การกระทำ (Action) ในทฤษฎีปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หมายถึง การแสดงพฤติกรรมอันไม่ใช่วิถีปกติของบุคคล เป็นการกระทำซึ่งเกินเลยหรือนอกเหนือไปจากที่กำหนดตามกรอบขนบธรรมเนียมประเพณี กระทั่งอาจเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายและหลักการข้อบังคับต่าง ๆ (Commission) นอกจากนี้ การกระทำในมุมมองของปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ยังหมายรวมถึง การกระทำโดยละเว้น (Omission) นั่นคือ การปฏิเสธการกระทำซึ่งดำเนินอยู่เป็นปกติ หรือถูกคาดหวังว่าจะกระทำโดยขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดให้กระทำอีกด้วย[๓]

นัยเดียวกัน สันติวิธี หมายถึง วิธีการแก้ไขความขัดแย้งหรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต รากฐานของสันติวิธีจึงเริ่มตั้งแต่จิตใจคือ การเคารพ

---

[๑]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิติบุณยากร), **พุทธสันติวิธี : บูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซนจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๔.

[๒]มารค ตามไท, “ปัจจัย และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย”, บรรยาย ณ ห้องประชาธิปก สถาบันพระปกเกล้า, (๑๑ มีนาคม ๒๕๔๗).

[๓]ยีน ชาร์ป, **อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง**, แปลโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๐.

เมตตาต่อคู่กรณี ในแง่การเปลี่ยนทัศนคติโดยไม่มุ่งทำร้ายมนุษย์จนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอันอยุติธรรม ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมสันติขึ้นในสังคม สันติวิธีจึงอาจจำแนกได้ตามการแสดงออก อาทิ การเจรจา การใช้กระบวนการทางสถาบัน ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง และงานสร้างสรรค์[๔] สันติวิธี คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม โดยในการสงครามไม่ว่าในครั้งโบราณหรือปัจจุบันจะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก สิทธิมนุษยชนเป็นการเคารพในศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนได้[๕]

การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี อาจแบ่งออกเป็น ระบบใหญ่ๆ กล่าวคือ วิธีที่ไม่ใช่ทางกฎหมาย และวิธีทางกฎหมาย ดังนี้

๑) วิธีที่ไม่ใช่ทางกฎหมาย สามารถจำแนกออกได้เป็นได้ ๖ วิธี กล่าวคือ การเจรจา การเจรจาไกล่เกลี่ย สุนทรียสนทนา การประนีประนอม การมีส่วนร่วม และการให้อภัย กล่าวคือ

๑.๑) การเจรจา (Negotiation) การเจรจา หมายถึง กระบวนการของการแสดงออก ซึ่งข้อเสนอที่ต้องการให้ได้รับการตกลงบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องที่มีการขัดแย้งทางผลประโยชน์ เป็นต้น[๖] โดยทั่วไป การเจรจาเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของการต่อรองระหว่างกลุ่มที่รู้สึกว่าจะเกิดความขัดแย้ง หรือเกิดความขัดแย้งแล้ว แต่ละกลุ่มจึงพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล[๗] อันเป็นการแสดงถึงความตั้งใจและความพยายามในการเจรจาที่มุ่งหมายให้มีการตกลงระหว่างกัน จึงจาเป็นต้องดาเนินการต่อรอง เพื่อให้ได้บรรลุผลเป็นการตกลงที่จะถือปฏิบัติต่อกันในอนาคต[๘]

๑.๒) การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง หมายถึง กระบวนการที่คู่กรณีซึ่งอาจจะเป็นรัฐ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยสมัครใจมาพูดคุย อภิปรายถึงความแตกต่างกันในเรื่องต่าง ๆ และเนื่องจากเป็นความสมัครใจที่คู่เจรจาหันมาพูดคุยกัน จึงเป็นการร่วมกันหาทางออกต่าง ๆ แล้วจึงร่วมกันตัดสินใจนาไปสู่ผลที่ คู่เจรจาพึงพอใจ ถ้าคู่เจรจาเข้าใจกระบวนการและสามารถสื่อสารกันได้อย่างดี ไม่ต้องมีคนกลางมาเป็นผู้กำกับกระบวนการ แต่โดยส่วนใหญ่กว่าที่จะตัดสินใจมาร่วมเจรจา ความขัดแย้งก็กลายไปเป็นข้อพิพาทอย่างรุนแรง จำเป็นต้องมีคนกลางมาทาหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เรียกว่า การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง[๙]

๑.๓) สุนทรียสนทนา (Dialogue) หมายถึง “กระบวนการที่ดาเนินไปโดยใช้กระบวน การสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อให้เกิดการคิดร่วมกันได้ในระหว่างบุคคลในกลุ่ม เป็นการสร้างสรรค์ความคิดร่วมที่ไปไกลกว่าการระดมความคิด (Brainstorming) กล่าวคือ เป็นการขยายขอบเขตไปสู่สิ่งที่ลุ่มลึกภายในตน เป็นการแลกเปลี่ยนการรับรู้ที่เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น และองค์ความรู้ภายในบุคคล และเป็นกระบวนการที่นำความรู้ที่อยู่ในตัวคนออกมาปรากฏให้เป็นที่ชัดแจ้ง”[๑๐] สิ่งที่เด่นชัดในบรรยากาศของกระบวนการนี้ คือ การเปิดใจสนทนากัน ด้วยการสร้างให้เกิดบรรยากาศแห่งอิสระให้มากที่สุด ภาวะอิสระนี้เองที่ทำให้หลายสิ่งเปิดออกมา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ความคิดร่วมที่มีพลัง ความรู้สึกความเข้าใจในกลุ่มอย่างแท้จริง[๑๑]

---

[๔]ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, **สร้างสันติด้วยมือเรา: คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง**, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕.

[๕]ประเวศ วะสี, **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), คำนำ.

[๖]Fred C. Ikle, **How Natons Negotiate**, (New York : Harper&Row, ๑๙๖๔), pp. ๓-๔.

[๗]วันชัย วัฒนศัพท์, **กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**, (ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

[๘]อรุณ ภาณุพงศ์, “การเจรจาทางการทูต”, **สราญรมย์**, (๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑) : ๒.

[๙]วันชัย วัฒนศัพท์, **ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗, หน้า ๘.

[๑๐]มนต์ชัย พินิจจิตรสมุทร, **Dialogue สุนทรียสนทนา ศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์สติปัญญาร่วมกันของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จงเจริญเทพารักษ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

[๑๑]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

๑.๔) การประนีประนอม (Compromising) เมื่อกล่าวถึงการประนีประนอมในความหมายทั่วไปนั้น จัดได้ว่าเป็นหลักการในทางรัฐศาสตร์ที่นามาประยุกต์ใช้เมื่อเกิดการตึงตัวในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากัน ท่ามกลางการเผชิญหน้าเพื่อเจรจาต่อรองในสิ่งที่แต่ละฝ่ายต้องการนั้น บรรยากาศต้องเต็มไปด้วยหลักแนวคิดและทฤษฎีที่ว่า แสวงจุดร่วม และสงวนจุดต่าง ประเด็นใดที่สามารถหาทางออกร่วมกันได้โดยการเจรจาและหาข้อยุติต้องรีบนามาใช้ในทันที แต่ประเด็นใดก็ตามซึ่งเป็นข้อแตกต่างของแต่ละฝ่ายและนำมาซึ่งความแตกแยกก็ควรเก็บเรื่องราวเหล่านั้นเอาไว้ก่อน[๑๒]

๑.๕) การมีส่วนร่วม (Participation) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการสร้างเวที และเปิดเวทีให้แก่ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบโดยตรงหรือโดยอ้อมเข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสังเกตการณ์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมความสามัคคีในสังคม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มคุณภาพของตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่าย และการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ ทาให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ร้ายแรงที่สุด ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือ ความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

๑.๖) การให้อภัย (Forgiveness) สำหรับการศึกษาเรื่องการให้อภัย(Forgiveness) จะเป็นการศึกษาที่เน้นทางด้านจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) โดยการให้อภัยจะมีความหมายในเชิงจิตวิทยา ที่ว่าด้วยการตอบสนองของบุคคลหนึ่งที่มีต่ออีกบุคคลที่ทำให้เจ็บปวด โดยตั้งใจที่จะละทิ้งความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมทางที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นๆ และแทนที่ด้วยการมีความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมในทางที่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ให้อภัย กล่าวคือ เป็นการปลดปล่อยความรู้สึกอาฆาตพยาบาท และความตั้งใจที่จะแก้แค้น เป็นกระบวนการทางจิตที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังที่ได้รับบาดเจ็บจากความขัดแย้ง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการให้อภัยของนักวิชาการทางตะวันตกพบว่า บทบาทการให้อภัยในการแก้ไขความขัดแย้งโดยตรงนั้น โดยหลักการจะมุ่งไปที่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ หรือการหวนกลับมาคืนดีกัน(Reconciliation) ของคู่กรณี ภายหลังที่เกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว[๑๓]

๒) วิธีทางกฎหมาย การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมายนั้น สามารถแบ่งออกได้ ๓ วิธี คือ อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) กระบวนการทางศาล (Judicial Approach) และกระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach) ดังนี้

๒.๑) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) หมายถึง กระบวนการที่ทั้งคู่สมัครใจขอให้ บุคคลที่สามที่เป็นกลางไม่มีส่วนได้เสียเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง[๑๔] ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทซึ่งมีมานานนับพันปีแล้วทั้งในสมัยกรีก และโรมันก็ได้นาวิธีการนี้มาใช้

---

[๑๒]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้าแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

[๑๓]Dudley D. Cahn , Ruth Anna Abigail, **Managing Conflict through Communication**, ๓th ed, (New York : Pearson, ๒๐๐๗), p. ๒๓๒.

[๑๔]วันชัย วัฒนศัพท์, **กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**, หน้า ๙.

เมื่อศึกษาถึงประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายพบว่า อนุญาโตตุลาการถูกนำมาใช้เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐกับรัฐ ข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชน และข้อพิพาทระหว่างรัฐกับเอกชน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุว่าข้อพิพาทระหว่างรัฐนั้นอาจนำมาซึ่งการใช้กาลังอาวุธเข้าต่อสู้กัน[๑๕]

อนุญาโตตุลาการนั้นเป็นวิธีระงับข้อพิพาทที่มีบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อกันมากกว่าการไปสู่ศาล ซึ่งข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็ได้รับการชำระความโดยบุคคลที่คู่กรณีเชื่อถือและไว้วางใจ จะเห็นว่า อนุญาโตตุลาการนั้นเป็นเรื่องที่คู่กรณีจะตกลงกันเลือกบุคคลและกลไกในการระงับข้อพิพาทของตนเป็นเรื่องๆ ไป อีกทั้งกำหนดรูปแบบของอนุญาโตตุลาการ แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการ ขอบเขตอำนาจของอนุญาโตตุลาการ รวมไปถึงต้องคำนึงถึงผล หรือข้อผูกมัดที่อาจจะเกิดขึ้นจากคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการด้วย อย่างไรก็ตามคำชี้ขาดของคณะกรรมการที่คู่กรณีได้ตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาตัดสินข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีให้ต้องปฏิบัติตาม แต่ไม่จำเป็นต้องถึงที่สุด เพราะคู่กรณีอาจจะมีการดำเนินกระบวนการทางคดีเพื่อขอให้มีการตีความทบทวน แก้ไข อุทธรณ์ หรือเพื่อให้คาชี้ขาดนั้นใช้บังคับไม่ได้[๑๖]

๒.๒) กระบวนการทางศาล (Judicial Approach) หมายถึง การที่สถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระบบที่สังคมยอมรับเข้ามาช่วยจัดการแก้ไขข้อพิพาท ซึ่งวิธีการนี้เป็นการเปลี่ยนจากการแก้ปัญหาระหว่างกันเองไปสู่กระบวนการของรัฐ โดยคู่กรณีดำเนินการจ้าง “ทนายความ” ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสู้คดี ซึ่งมีการนาสืบต่อหน้าบุคคลที่สามที่เป็นกลางคือ “ผู้พิพากษา” หรือ “คณะลูกขุน” แล้วแต่ระบบ ผู้ที่ทำหน้าที่พิพากษาเหล่านี้ นอกจากการพิจารณาถึงข้อขัดแย้ง ความห่วงกังวล และผลประโยชน์ของคู่กรณีแล้ว ยังต้องมองไกลออกไปถึงค่านิยม และมาตรฐานของสังคม ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนต้องตัดสินบนพื้นฐานของกฎหมาย และต้องเป็นไปตามตัวบทกฎหมาย คู่กรณีไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่ก็จะได้รับโอกาสในการแสดงทัศนคติของเขาเองอย่างหนักแน่น และจากการตัดสินที่สะท้อนถึงลักษณะความเป็นไปของสังคม[๑๗]

๒.๓) กระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach) กระบวนการออกกฎหมายจัดได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทได้อีกประการหนึ่งเช่นเดียวกัน วิธีการนี้ดำเนินการโดยภาครัฐโดยอาศัยกระบวนการทางกฎหมาย ในรูปแบบของพระราชกำหนด หรือพระบัญญัตินิรโทษกรรม (Amnesty Act) ซึ่งประเด็นนี้อาจจะเป็นความขัดแย้งในประเด็นใหญ่ๆ และมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากนำผู้กระทาผิดมาลงโทษอาจจะก่อให้เกิดความโกลาหลได้ กรณีเช่นนี้เห็นได้จากการที่รัฐออกพระราชกำหนดนิรโทษกรรมเรื่องปืน และนิรโทษกรรมเกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหาร เป็นต้น ถึงกระนั้น การออกกฎหมายในลักษณะนี้ไม่ครอบคลุมถึงความผิดเกี่ยวกับ “คดีอาญา” ในประเด็นที่รุนแรง

ประมวลความได้ว่า สันติวิธี คือ วิธีการหรือเครื่องมือสำหรับจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือระหว่างรัฐกับรัฐ ซึ่งเป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่มีความเป็นธรรม และต้องเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย จึงสามารถนำมาใช้ในการยุติปัญหาข้อพิพาทจากความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ได้ การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่า เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม และหากใช้กระบวนการทางกฎหมายเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของกระบวนการทางสันติวิธีก็จะได้ ๒ ประเภท คือ ประเภทวิธีที่ไม่ใช่ทางกฎหมาย สามารถจำแนกออกได้เป็นได้ ๖ วิธี กล่าวคือ การเจรจา การเจรจาไกล่เกลี่ย สุนทรียสนทนา การประนีประนอม การมีส่วนร่วม และการให้อภัย กล่าวคือ และประเภทที่ใช้วิธีทางกฎหมาย การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมายนั้นสามารถแบ่งออกได้ ๓ วิธี คือ อนุญาโตตุลาการ กระบวนการทางศาล และกระบวนการออกกฎหมาย ซึ่งแนวทางในการเลือกใช้กระบวนการทางสันติวิธีนี้ย่อมขึ้นอยู่สภาพการณ์ในแต่ละสถานการณ์ รวมถึงองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ด้วย กล่าวได้ว่า กระบวนการทางสันติวิธีซึ่งใช้ได้ผลในที่หนึ่ง ๆ อาจใช้ไม่ได้ผลในที่อื่น ๆ ก็เป็นได้

๒.๒ การเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๗

---

[๑๕]อนันต์ จันทรโอภากร, **กฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ นิติธรรม, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

[๑๖]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

[๑๗]วันชัย วัฒนศัพท์, **กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**, หน้า ๑๐.

แท้จริงแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์การปกครองระบอบประชาธิปไตย เริ่มมีปรากฏในสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โดยการเคลื่อนไหวครั้งแรกเริ่มจากในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ จากเหตุการณ์ที่กลุ่มที่เรียกตัวเองว่า กลุ่มก้าวหน้า ร.ศ. ๑๐๓ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มข้าราชการและขุนนางจำนวน ๑๑ คน[๑๘] ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงดำริว่า สิ่งที่จำเป็นที่จะต้องรีบแก้ไขในขณะนั้นควรจะเป็นการปฏิรูประบบการปกครองแผ่นดินและเสริมสร้างระบบสมบูรณาญาสิทธิราชให้มั่นคงขึ้น พระองค์ทรงดำริว่าระบบเดียวที่เหมาะสมคือราชาธิปไตย ดังพระราชาธิบายว่า “ในการปกครองกรุงสยาม ถ้าจัดการอาศัยพระเจ้าแผ่นดินเป็นหลักให้เป็นไปตามความนิยมอย่างเก่า จะเป็นการง่ายกว่าจัดการอย่างอื่นเพราะเป็นพื้นเพมาแล้ว”[๑๙]การพยายามขอเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้นจังไม่สำเร็จ แต่ก็มิได้มีความรุนแรง เพราะเป็นไปในแนวทางสันติวิธี

ถึงแม้ว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จะยังไม่ทรงได้พระราชทางรัฐธรรมนูญให้กับประชาชนชาวไทย แต่ทุกพระองค์ก็ทรงมีพระราชดำริที่ต้องการพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนอยู่ก่อนหน้าแล้วนั้น แต่ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการให้สำเร็จตามประราชประสงค์ได้ เนื่องจากต้องประสบปัญหาและอุปสรรคนานาประการ แต่ก็พบว่าได้มีการวางรากฐานต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

กระทั้งในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ จึงมีการเคลื่อนไหวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่ไม่พอใจในความล้าหลังของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชของประเทศไทย และต้องการเปลี่ยนมาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย ต้องการที่จะล้มล้างระบอบการปกครองแบบที่กษัตริย์มีอำนาจทุกอย่างในประเทศ โดยการนำเอาการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญที่ราษฎรมีสิทธิมีเสียงในการปกครองมาใช้แทน คณะราชเริ่มก่อตั้งที่เมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยผู้ก่อตั้งเป็นกลุ่มนักเรียนและข้าราชการที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และสวิตเซอร์แลนด์ แนวคิดในการจัดตั้งคณะราษฎรเริ่มขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๖๙ ซึ่งตรงกับการสิ้นสุด รัชกาลที่ ๖ และเริ่มต้นรัชกาลที่ ๗[๒๐] โดยในครั้งแรกมีผู้เริ่มการต่อตั้งทั้งหมด ๗ คนด้วยกัน คือ

๑) นานปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์ มนูธรรม) นักเรียนกฎหมายที่ได้รับทุนจากกระทรวงยุติธรรมไปศึกษาวิชากฎหมายและเศรษฐศาสตร์ชั้นปริญญาเอกที่ปารีส

๒) ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี นายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ รัชกาลที่ ๖ ที่ลาออกจากราชการเพื่อมาศึกษาวิชารัฐศาสตร์ที่ปารีสโดยทุนส่วนตัว

๓) นายแปลก ขีตตะสังคะ (พันตรีหลวงพิบูลสงคราม) ผู้สอบได้ที่ ๑ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก และทางราชการส่งมาศึกษาที่โรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส

๔) ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี นายทหารกองหนุน ผู้บังคับหมวดกรมการทหารม้าที่ ๕ นครราชสีมา ได้รับทุนมาศึกษาต่อที่โรงเรียนนายทหารม้าฝรั่งเศส

๕) นายตั้ว พลานุกรม นักศึกษาปริญญาเอกด้านวิทยาศาสตร์จากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เคยเป็นจ่านายสิบในกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑

๖) หลวงศิริราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนีย์) ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส เคยเป็นนักเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมและทหารอาสาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑

๗) นายแนบ พหลโยธิน นักเรียนไทยที่กำลังศึกษาด้านกฎหมายและเศรษฐศาสตร์ในประเทศอังกฤษ

---

[๑๘]นคร พันธ์ณรงค์, **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์**, (กรุงเทพมหานคร : พิฆเนศ, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙๐.

[๑๙]สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, **๖๐ ปี ประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ครีเอทีพพับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐.

[๒๐]ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, **กะเทาะเปลือกธาตุแท้การปฏิวัติ ๒๔๗๕ การปฏิวัติของสยาม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาฯ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๑.

ทั้ง ๗ คน ได้มาพบปะกันที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยประชุมตกลงที่จะร่วมมือกันกระทำการเพื่อที่จะให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายเป็นการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย โดยวิธีการยึดอำนาจ[๒๑]

คณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีศัพท์สมัยใหม่ว่า “ปฏิวัติ” หรือ “อภิวัฒน์” จึงใช้คำศัพท์ธรรมดาว่า เปลี่ยนการปกครองของกษัตริย์เหนือกฎหมายมาเป็นการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย และดำเนินการเพื่อให้ประเทศสยามบรรลุวัตถุประสงค์หลัก ๖ ประการ คือ

๑) รักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล และในทางเศรษฐกิจของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒) รักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดลงให้มาก

๓) บำรุงรักษาความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ และจำวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

๔) ให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน

๕) ให้ราษฎรมีสิทธิ เสรีภาพ ที่มีขัดต่อหลัก ๔ ประการ ดังกล่าวแล้ว

๖) ให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร[๒๒]

คณะราษฎรกระทำการปฏิวัติยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ โดยการให้กำลังทหารและพลเรือน ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ โดยจัดแบ่งกำลังออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายทหารบก ฝ่ายทหารเรือ และฝ่ายตัดการสื่อสารหรือฝ่ายพลเรือน ซึ่งแต่ละฝ่ายมีอำนาจและความรับผิดชอบแยกกันอย่างเด็ดขาด โดยกำหนดให้ฝ่ายทหารเป็นฝ่ายทำหน้าที่ในการนำกำลังเข้ายึดอำนาจ และฝ่ายพลเรือนทำหน้าที่ทางการเมืองและทางเทคนิคต่างๆ ที่จำเป็นและเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของฝ่ายทหาร[๒๓]การปฏิวัติครั้งนั้นบรรลุสำเร็จโดยที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ไม่ทรงใช้กำลังทหารและอาวุธหนักเข้าปราบปรามพวกกบฏ ทรงยินดีที่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดินภายใต้กฎหมาย และพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ปวงชนชาวไทย การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงปราศจากการนองเลือด ไม่มีการต่อสู่กัน[๒๔]

ประมวลความได้ว่า ใน พ.ศ.๒๔๗๕ เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วิธีการยึดอำนาจ โดยการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยไม่เกิดการจลาจล การนองเลือด และการกระทำทารุณใดๆ ทั้งสิ้น และเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า เพราะเหตุใด คณะราษฎรจึงกระทำการสำเร็จได้โดยไม่เกิดความรุนแรง ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้เขียนมิได้มองได้ที่ฝ่ายคณะราษฎรที่ใช้กำลังทหารและพลเรือนเข้ายึดอำนาจ หากแต่ผู้เขียนมองไปที่ฝ่ายผู้ถูกกระทำ คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ซึ่งไม่ทรงใช้กำลังทหารที่พระองค์ทรงมีอยู่เข้าต่อสู้กัน แต่ทรงใช้แนวทางแห่งสันติวิธี กล่าวคือ ฝ่ายคณะราษฎรใช้กำลังเข้ายึดครอง แต่พระองค์ไม่ใช้กำลังเข้ากระทำทารุณด้วย นั่นเอง ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

๒.๓ การเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๗ ตามแนวทางพุทธสันติวิธี

การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกรองระบอบประชาธิปไตย ในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นการปฏิวัติที่ไม่มีเหตุการณ์นองเลือด และการเสียชีวิตของประชาชน ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเป็นนักสันติวิธี ไม่ทรงต้องการให้เกิดความรุนแรง ดังนั้น เมื่อคณะผู้

---

[๒๑]เพลิง ภูผา, **ยุทธการเปิดฟ้ากบฏ ๒๔๗๕**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉัตรรพี, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

[๒๒]กุหลาบ สายประดิษฐ์, **เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๗-๑๑๐.

[๒๓]ภารดี มหาขันธ์, **ประวัติศาสตร์การปกครองไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๖๓.

[๒๔]เสทื้อน ศุภโสภณ, **ชีวิตและการต่อสู่ของพระยาทรงสุรเดช**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ครีเอทีพพับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

เปลี่ยนแปลงการปกครองขอรับพระราชทานรัฐธรรมนูญ ด้วยวิธีการให้กำลังยึดอำนาจ ก็ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานอำนาจการปกครองบ้านเมืองให้แก่ปวงชนชาวไทย ซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงใช้กระบวนการทางสันติวิธี ด้วยการให้อภัย (Forgiveness) โดยการให้อภัยนี้มีความหมายในเชิงจิตวิทยา ว่าด้วยการตอบสนองของบุคคลหนึ่งที่มีต่ออีกบุคคลที่ทำให้เจ็บปวด โดยตั้งใจที่จะละทิ้งความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมทางที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นๆ และแทนที่ด้วยการมีความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมในทางที่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ให้อภัย ซึ่งตรงกับคติในทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นศาสนาแห่งสันติภาพและการให้อภัยอย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาที่สอนให้เรามีความรัก[๒๕] รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน ดังปรากฏในวัฒนธรรมของสังคมชาวพุทธไทย เมื่อเราพลั้งเผลอทำผิดต่อกัน เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน เกิดความขัดแย้งกัน เราก็จะแสดงความรักความเมตตา และมักให้อภัยซึ่งกันและกัน มีการขอโทษ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย หลักการนี้สามารถพิสูจน์ได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงมีความเสมอภาคในทุกคน[๒๖]

อภัยทานจัดได้ว่าเป็นพุทธสันติวิธี วิธีหนึ่งที่ก่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการสันติวิธี “อภัยทาน” เป็นคำในภาษาบาลี ประกอบขึ้นจาก อ+ภย+ทาน หมายถึง ความไม่มีภัย หรือปลอดภัย[๒๗] ซึ่งในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ อธิบายว่า หมายถึง การให้ความไม่มีภัย[๒๘] อภัยทาน เป็นการให้ที่เป็นมหาทาน คือ เป็นทานอันยิ่งใหญ่ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอภิสันทสูตร ดังนี้

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ อริยสาวกผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์แล้ว ชื่อว่า ให้ความไม่มีภัย ให้ความไม่มีเวร ให้ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน อันไม่มีประมาณ นี้เป็นทานประการที่ ๑ เป็นมหาทานที่รู้กันว่าล้ำเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ในอดีตไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง ในปัจจุบันไม่ถูกลบล้าง ในอนาคตก็จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๔ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูลเพื่อสุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ[๒๙]

สอดคล้องกับที่ พุทธทาสภิกขุ (เงื้อม อินฺทปญฺโญ) กล่าวว่า อภัยทาน หมายถึง ให้อภัย คำว่า อภัย นี้แปลว่า ไม่ต้องกลัว ให้อภัย คือเราให้ความไม่ต้องกลัวแก่บุคคลนั้น แปลว่า บุคคลนั้นไม่ต้องกลัวเรา นี่คือให้อภัย ทีนี้บางคนอาจจะคิดว่า นี้มันไม่ใช่ให้ทาน นี่มันไม่รู้ เขาพูดไปทั้งที่ไม่รู้การให้อย่างนี้ เรียกว่า ให้ทาน แต่เขาเรียกว่า “อภัยทาน” เป็นสิ่งที่ให้กันได้ ให้ได้ทั้งทางกาย ให้ได้ทั้งทางวาจา ให้ได้ทั้งทางจิตใจ ทางร่างกาย เขามาขอขมา ขออภัยเราก็รับ ทางวาจา บอกอโหสิกรรม ทางจิตใจ เราก็สลัดความโกรธ ความอาฆาตจองเวรอย่างนี้ก็เรียกว่า “อภัยทาน” ทั้งนั้นมีได้ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ[๓๐] ซึ่งโดยปกติสภาพของจิตนั้นจะสะอาดผ่องใส ไม่ต้องการความเศร้าหมองใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้น เมื่อสิ่งเศร้าหมองมากระทบ จิตจึงได้มีอาการดิ้นรนมีปฏิกิริยาโต้ตอบ และจะคายสิ่งเศร้าหมองนั้นออกมา แต่ถ้าสิ่งเศร้าหมองนั้นมากระทบบ่อย ๆ และจิตไม่มีกำลังใดมาช่วยกำจัดสิ่งเศร้าหมอง จิตก็จะตกอยู่ใต้อำนาจของสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่า “กิเลส” เมื่อนานเข้าก็กลายเป็นทาสของความเคยชินอันนั้นไป เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความริษยา อาฆาตพยาบาท

---

[๒๕]คำว่า “ความรัก” เป็นคำในภาษาไทย ตรงกับคำในพระพุทธศาสนาหลายคำ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มคำที่เป็นกุศลได้แก่ เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข) กรุณา (ความสงสารปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) กลุ่มคำที่เป็นฝ่ายอกุศลได้แก่ ราคะ (ความกำหนัดยินดี) ตัณหา (ความทะยานอยาก) สิเนหะ (ความรักใคร่เยื่อใย) และกลุ่มคำที่เป็นกลางๆ ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ) ปิยะหรือเปมะ (ความรักหรืออารมณ์ที่น่ารัก) ดูรายละเอียดใน อภิ.สงฺ. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒-๒๗๓, อภิ.สงฺ. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑.

[๒๖]ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๑๓๖.

[๒๗]พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘๐.

[๒๘]ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมี บุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑,๓๓๑.

[๒๙]องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) ๒๓/๓๙/๓๐๐-๓๐๑.

[๓๐]พุทธทาสภิกขุ (เงื้อม อินฺทปญฺโญ), **ทาน ศีล ภาวนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๓๓), หน้า ๒๙.

พวกนี้ล้วนเป็นสิ่งเศร้าหมองของจิต เป็นของเสียที่เข้าสู่จิตทำให้จิตเสียปกติภาพไป[๓๑] อภัยทานจึงเป็นการพัฒนาด้านคุณภาพของจิต คือ เป็นการสร้างจิตใจให้ดีงาม มีความเมตตา ให้ความเป็นมิตร และที่สำคัญคือเป็นจิตใจที่มีจาคะ ในที่นี้หมายถึง การสละความโกรธ ความอาฆาตเคียดแค้นออกจากจิตใจ

ประมวลความได้ว่า การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ.๒๔๗๕ ไม่มีเหตุการณ์นองเลือด และการเสียชีวิตของประชาชน ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ที่ทรงเป็นนักสันติวิธี ไม่ทรงต้องการให้เกิดความรุนแรง ทรงใช้กระบวนการทางสันติวิธี ด้วยการให้อภัย (Forgiveness) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นพุทธสันติวิธี วิธีหนึ่งที่ก่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการสันติวิธี โดยการให้อภัยนี้มีความหมายในเชิงจิตวิทยา ว่าด้วยการตอบสนองของบุคคลหนึ่งที่มีต่ออีกบุคคลที่ทำให้เจ็บปวด โดยตั้งใจที่จะละทิ้งความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมทางที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้น ๆ และแทนที่ด้วยการมีความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมในทางที่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ให้อภัย ซึ่งตรงกับคติในทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ

๓. สรุป

สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม และหากใช้กระบวนการทางกฎหมายเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของกระบวนการทางสันติวิธีก็จะได้ ๒ ประเภท คือ ประเภทวิธีที่ไม่ใช่ทางกฎหมาย สามารถจำแนกออกได้เป็นได้ ๖ วิธี กล่าวคือ การเจรจา การเจรจาไกล่เกลี่ย สุนทรียสนทนา การประนีประนอม การมีส่วนร่วม และการให้อภัย กล่าวคือ และประเภทที่ใช้วิธีทางกฎหมาย การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมายนั้น สามารถแบ่งออกได้ ๓ วิธี คือ อนุญาโตตุลาการ กระบวนการทางศาล และกระบวนการออกกฎหมาย ซึ่งแนวทางในการเลือกใช้กระบวนการทางสันติวิธีนี้ย่อมขึ้นอยู่สภาพการณ์ในแต่ละสถานการณ์ รวมถึงองค์ประกอบทางสังคมอื่น ๆ ด้วย กล่าวได้ว่า กระบวนการทางสันติวิธีซึ่งใช้ได้ผลในที่หนึ่ง ๆ อาจใช้ไม่ได้ผลในที่อื่น ๆ ก็เป็นได้

กรณีการปฏิวัติใน พ.ศ.๒๔๗๕ เพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้วิธีการยึดอำนาจ ด้วยการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นการปฏิวัติยึดอำนาจทางการปกครองที่ไม่มีเหตุการณ์นองเลือด และการเสียชีวิตของประชาชน ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ที่ทรงเป็นนักสันติวิธี ไม่ทรงต้องการให้เกิดความรุนแรง ทรงใช้กระบวนการทางสันติวิธี ด้วยการให้อภัย (Forgiveness) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นพุทธสันติวิธี วิธีหนึ่งที่ก่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการสันติวิธี โดยการให้อภัยนี้มีความหมายในเชิงจิตวิทยา ว่าด้วยการตอบสนองของบุคคลหนึ่งที่มีต่ออีกบุคคลที่ทำให้เจ็บปวด โดยตั้งใจที่จะละทิ้งความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมทางที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นๆ และแทนที่ด้วยการมีความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมในทางที่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ให้อภัย ซึ่งตรงกับคติในทางพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ กล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงดำเนินการตามกระบวนการแห่งสันติวิธีตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้ไม่เกิดเหตุการณ์นองเลือด (Bloodless Coup) ขึ้นในสมัยนั้น กล่าวคือ “ทรงมีภาวะผู้นำแห่งสันติภาพแนวพุทธ” นั่นเอง

๔. ข้อเสนอแนะ

สันติวิธีคือเครื่องมือสำหรับจัดการความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือระหว่างรัฐกับรัฐ ซึ่งเป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่มีความเป็นธรรม และต้องเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย จึงสามารถนำมาใช้ในการยุติปัญหาข้อพิพาทจากความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ได้ โดยทรรศนะของผู้เขียน เห็นว่า อภัยทานจัดได้ว่าเป็นพุทธสันติวิธี เป็นวิธีที่ก่อให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน หากสังคมไทยปัจจุบัน เน้นการให้อภัยซึ่งกันและกัน หันมาให้ความใส่ใจ สำนึกรู้ และดำเนินการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในลักษณะ “เลิกแล้วต่อกัน” หรือ “ไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน” เชื่อได้ว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นในสังคมได้ จึงขอเสนอแนะว่า ในยามที่สังคมเกิดความขัดแย้ง และมีแนวโน้มเกิดความรุนแรง ให้ทุกฝ่ายระลึกถึง พุทธสันติวิธีในการบริหารความขัดแย้งของล้นเกล้ารัชกาลที่ ๗ เป็นแนวทาง

---

[๓๑]วศิน อินทสระ, **วิธีทำจิตให้บริสุทธิ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๘.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กุหลาบ สายประดิษฐ์. **เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, ๒๕๔๓.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **กะเทาะเปลือกธาตุแท้การปฏิวัติ ๒๔๗๕ การปฏิวัติของสยาม**.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาฯ, ๒๕๓๘.

นคร พันธ์ณรงค์. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร : พิฆเนศ, ๒๕๒๖.

ประเวศ วะสี. **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิติบุณยากร). **พุทธสันติวิธี : บูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซนจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔.

พุทธทาสภิกขุ (เงื้อม อินฺทปญฺโญ). **ทาน ศีล ภาวนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๓๓.

เพลิง ภูผา. **ยุทธการเปิดฟ้ากบฏ ๒๔๗๕**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉัตรรพี, ๒๕๔๑.

ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์. **สร้างสันติด้วยมือเรา: คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง**. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๓.

ภารดี มหาขันธ์. **ประวัติศาสตร์การปกครองไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๒๖.

มนต์ชัย พินิจจิตรสมุทร. **Dialogue สุนทรียสนทนา ศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์สติปัญญาร่วมกันของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จงเจริญเทพารักษ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.

ยีน ชาร์ป. **อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง**. แปลโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสัน หุตะแพทย์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วศิน อินทสระ. **วิธีทำจิตให้บริสุทธิ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

วันชัย วัฒนศัพท์. **กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง**. ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา, ๒๕๔๒.

_____. **ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. **๖๐ ปี ประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ครีเอทีพพับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖.

เสถียร ศุภโสภณ. **ชีวิตและการต่อสู้ของพระยาทรงสุรเดช**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ครีเอทีพพับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕.

อนันต์ จันทรโอภากร. **กฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ นิติธรรม, ๒๕๓๘.

๑.๒.๒ บทความ

อรุณ ภาณุพงศ์. “การเจรจาทางการทูต”. **สราญรมย์**, (๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑) : ๒.

๑.๒.๓ งานวิจัย

_____. “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ Books

Dudley D. Cahn , Ruth Anna Abigail. **Managing Conflict through Communication**, ๓th ed. New York : Pearson, ๒๐๐๗.

Fred C. Ikle. **How Natons Negotiate**. New York : Harper&Row, ๑๙๖๔.

องค์กรสงฆ์ในสังคมการเมืองร่วมสมัย : จุดยืน การปะทะสังสรรค์ และการประนีประนอม

พระครูอุดมเจติยารักษ์ (ดนัย นรุตฺตโม/สำแดงเดช)
สาขาวิชารัฐศาสตร์ (การเมืองการปกครอง) หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระรูป ตำบลช่องสะแก อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

บทคัดย่อ

องค์กรสงฆ์ในฐานะองค์กรทางสังคมและการเมืองร่วมสมัย ยังต้องยึดพระธรรมวินัยเป็นขอบเขตการแสดงออกต่อสังคม ที่แม้ว่าจะแสดงความเกี่ยวข้องเชิงการเมืองในบางมิติ เพื่อให้พระสงฆ์ยืนหยัดอยู่ได้ภายใต้การแข่งขันทางการเมือง อันจำเป็นต้องแสดงจุดยืนในนามองค์กรทางพระพุทธศาสนา ผ่านการปะทะสังสรรค์กับสถาบันทางสังคมการเมืองอื่น ที่แสดงท่าทีต่อการบั่นทอนความก้าวหน้าขององค์กรสงฆ์ในทุกมิติ ซึ่งต้องอาศัยการยอมรับในความมีอยู่ของพระสงฆ์ในบริบทสังคมร่วมสมัย ที่องค์กรต่างๆ ต้องเปิดพื้นที่ในการประนีประนอมความอยู่รอดของทุกสถาบัน ที่มีคุณค่าต่อสังคมการเมืองไทยในปัจจุบัน

คำสำคัญ : องค์กรสงฆ์, สังคมการเมือง, จุดยืน, การปะทะสังสรรค์, การประนีประนอม

ABSTRACT

Sangkha Organization as a Society and Temporary Politices. Discipline must also Hold a Range of Social Expression. Although Expressed in all Relevant Political Dimension, in Order That the Ecclesiastic Standing Under Political Competition, Which Essential Stand on Behalf of Religious Organization. Through Interact With Other Politically Social Institution. An act to Undermine the Progress of Religious Organizations In All Dimensions. This Requires The Recognition of The Existence of The Ecclesiastic In The Context of Contemporary Society. The Organizations Open to Compromise The Survival of All The Institutions, Which Has Valuable Social Politics Present in Thailand.

Keyword : sangkha organization, political society, ideology, interaction, compromise

๑. บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ ที่ทำให้องค์กรสงฆ์ตามพระธรรมวินัยต้องถูกลดบทบาทจากรูปแบบกระแสหลักไปเป็นตัวประกอบ เริ่มมาจากความเปลี่ยนแปลงรัฐประศาสโนบายของผู้ปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ จากนโยบายรวมศูนย์กลางอำนาจของรัฐเข้าสู่ศูนย์กลาง ภายใต้ชื่อ “มณฑลเทศาภิบาล” ในขณะที่มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรก เพื่อกำกับดูแล และจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ใหม่ทั่วสังฆมณฑล ให้สามารถตอบสนองและเป็นผู้ถ่ายถอดนโยบายและค่านิยมที่ส่วนกลางสร้างขึ้นแก่ (พุทธ) ประชาชน ทว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นขององค์กรสงฆ์ที่เน้นอำนาจเป็นใหญ่ และจากการปฏิรูปการศึกษาในสมัยต่อมาเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์เริ่มถูกลดบทบาทจากการเป็นผู้นำความรู้และคนในสังคม ทำให้องค์กรสงฆ์จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถรับได้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ทว่าด้วยการเน้นอำนาจที่มาจากกฎหมายดังกล่าว ทำให้องค์กรสงฆ์ได้อำนาจที่อนุรักษ์นิยมและไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทำให้องค์กรสงฆ์ชะงักและไม่พัฒนาในบางช่วงจนตามการศึกษากระแสใหม่

ไม่ทัน และกลายเป็นว่าพระสงฆ์ได้ถูกลดบทบาทจากผู้นำเป็นผู้ตาม ทั้งจากอิทธิพลของความเปลี่ยนแปลงและความชะงักงันจนตามไม่ทันของผู้นำองค์กรสงฆ์

การออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ แสดงให้เห็นถึงการจัดองค์กรปกครองสงฆ์ที่เปลี่ยนไปจากในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยชัดเจน ซึ่งเริ่มมีหลักการสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย และเน้นที่ตัวพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ซึ่งควรพิจารณาเหตุผลในการที่รัฐจำต้องปรับปรุงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองบ้านเมือง จาก แถลงการณ์เรื่อง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศเมื่อ วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ออกตามความในราชกิจจานุเบกษา ความว่า

> “พระราชบัญญัติฉะบับใหม่นี้ ได้ถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อสำคัญ ดังจะเห็นได้ในข้อบัญญัติหลายมาตรา ที่ไม่ยอมให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขัดกับพระธรรมวินัย และถือหลักที่ว่า การกระทำทุกอย่างจะต้องเป็นไปในทางรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด”

ผลของการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ เห็นได้จากความตื่นตัวของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการปกครองตามรูปแบบพระราชบัญญัติที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย การได้นักวิชาการศาสนาที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาเป็นผู้บริหารองค์กรสงฆ์ และมีการรื้อฟื้นความเป็นผู้นำในด้านการศึกษาของสงฆ์จากการเริ่มดำเนินกิจการมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งขึ้นใหม่ในช่วงนี้ คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ที่ถูกทอดทิ้งไปในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕[๑]

บทความนี้ต้องการศึกษาความเป็นองค์กรทางการเมืองของคณะสงฆ์ ที่ซึ่งแสดงจุดยืนทางศาสนาไว้ชัด แต่ขณะเดียวกันก็ปะทะสังสรรค์กับสภาพแวดล้อมของการเมืองร่วมสมัย อันเป็นเหตุต้องแสวงหาการประนีประนอมกับองค์กรการเมืองอื่นๆ ในสังคม ฉะนั้นองค์กรสงฆ์ต้องปรับตัวภายใต้จุดยืนที่ประนีประนอมระหว่างองค์กรการเมืองร่วมสมัย

๒. องค์กรสงฆ์

๒.๑ สถานะขององค์กรสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ เกิดจากความต้องการของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศในขณะนั้น ผู้ซึ่งนิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง โดยเห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรคและล่าช้า เมื่อคณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๓ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ

> “โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”

---

[๑] พระมหาเทวประภาส วชิรญาณเมธี (มากคล้าย). **การปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์ไทย อย่าให้เทียนดับที่ปลายอุโมงค์?.** [ออนไลน์] http://prachatai.com/journal/๒๐๑๕/๐๓/๕๘๒๙๖๙ (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙).

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้มีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในฐานะรัฐสภา พระราชบัญญัติฉบับหลังนี้เพียงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดปลีกย่อยของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด ความข้อนี้ปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ คือ

> “โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด และศาสนสมบัติกลาง ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้อง ตราพระราชบัญญัตินี้”

การใช้อำนาจของมหาเถรสมาคมตามที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แบ่งเป็น ๓ ด้าน คือ **๑) อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม** ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ (๑) ตรากฎมหาเถรสมาคม (๒) ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม (๓) วางระเบียบมหาเถรสมาคม (๔) ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม (๕) มีมติมหาเถรสมาคม และ(๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม **๒) อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม** มีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ได้แก่ (๑) จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ (๒) จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค (๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และ(๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์ และ**๓) อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม** การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ซึ่งเดิมเคยเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะวินัยธร ได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม โดยแบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ (๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่พระภิกษุผู้ถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาส วัดหรือเจ้าคณะ ก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะหรือผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไป อีกชั้นหนึ่ง (๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือชั้นขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น และ(๓) การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด[๒]

๒.๒ หลักประกันองค์กรสงฆ์

๑) หลักพระวินัย

“วินัย” คือ ขนบธรรมเนียม หรือแบบแผนข้อบังคับสำหรับเหล่าภิกษุ มี ๒ ลักษณะ คือ **ประการแรก อภิสมาจาริกาสิกขา** หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาท และความประพฤติความเป็นอยู่อันดีงามของพระภิกษุ ให้ดีงามมีคุณยิ่งขึ้นไป อันนำมาซึ่งความเคารพศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน **และประการที่สุดท้าย อาทิพรหมจริยกาสิกขา** หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบทบัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สำหรับป้องกันความประพฤติเสียหาย แนวทางแห่งพรหมจรรย์หมายถึงสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ ที่มาในพระปาฏิโมกข์[๓] ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณา (อำนาจปกครองของพระพุทธเจ้า หรืออำนาจปกครองฝ่ายพุทธจักร) และวางโทษผู้ล่วงละเมิด โดยปรับอาบัติสถานหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่ความผิด และให้พระสงฆ์สวดทุกครึ่งเดือน เรียกว่า “พระปาฏิโมกข์” เมื่อกุลบุตรบรรพชา-อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ย่อมออกจากสกุลต่างๆ กัน ทั้งอุปนิสัยใจคอ มรรยาทและความประพฤติย่อมไม่เหมือนกัน เมื่อมาบรรพชาอุปสมบทถือเพศเป็นสมณะแล้ว ต่างคนต่างประพฤติปฏิบัติขนบธรรมเนียมตามชอบใจเหมือนคฤหัสถ์ไม่ได้ เพราะหมู่คณะที่ตั้งอยู่โดยไม่มีอะไรเป็นหลัก ย่อมไม่

---

[๒] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.** [ออนไลน์] http://www.mcu.ac.th/site/budo๖.php (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙)

[๓] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๖). หน้า ๕๐๔, ๕๔๓.

มั่นคงยั่งยืนถาวร พระพุทธเจ้า พระองค์ผู้เป็นธรรมราชา และสังฆบิดร คือ พระบิดาของพระภิกษุสงฆ์ จึงทรงตั้งวินัยบัญญัติขึ้นไว้เพื่อเป็นปทัฏฐานแบบอย่าง สำหรับปรับความประพฤติของเหล่าภิกษุให้เป็นไปในแนวเดียวกัน และปกครองกันตามวินัยบัญญัติ[๔]

๒) หลักศีลาจารวัตรของพระสงฆ์

"เสขิยวัตร" พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้จากมารยาทของกษัตริย์ในราชวงศ์กบิลพัสดุ์ โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติม เป็นมารยาทอันงดงามของพระภิกษุ[๕] ใช้ยกย่องหรือสรรเสริญภิกษุผู้มีคุณสมบัติพร้อมมูล เป็นผู้มีศีลาจารวัตรงดงาม หรือเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล กล่าวคือ เป็นผู้มีศีลที่บริสุทธิ์ เคร่งครัดในพระวินัย มีกิริยามารยาทเรียบร้อยงดงาม และปฏิบัติตามธรรมเนียมสงฆ์เคร่งครัด[๖] พระสงฆ์จึงเป็นผู้ปฏิบัติชอบตามคำสอน ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วสอนผู้อื่นให้กระทำตาม เพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขตามสมควรแก่การปฏิบัติ จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาดำรงตั้งมั่นยั่งยืนนานมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อจำแนกตามบทสังฆานุสติคุณของพระสงฆ์ มี ๙ ประการ[๗] คือ

(๑) สุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระศาสดา ไม่ปฏิบัติเป็นปรปักษ์ขัดต่อคำสอนของพระศาสดา

(๒) อุชุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติจริงๆ ไม่ปฏิบัติลวงโลกประพฤติปฏิบัติตรงๆ ต่อพระศาสดาและเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน

(๓) ญายปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อญายธรรม หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติในทางอันจะให้เกิดความรู้ ปฏิบัติเพื่อธรรมที่ควรรู้ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ปฏิบัติ เพื่อได้ความรู้ธรรม

(๔) สามีจิปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติสมควร หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติน่านับถือ อันสมควรได้รับสามีจิกรรม คือ การแสดงความนอบน้อมเคารพนับถือเป็นต้น จากเหล่าคนทุกจำพวก

(๕) อาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ควรรับวัตถุที่เขานำมาบูชาที่เรียกว่า อาหุนะ (เครื่องสักการบูชา)

(๖) ปาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่ของต้อนรับ หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ควรรับของต้อนรับที่เรียกว่าปาหุนะ (ของต้อนรับแขก) ที่เขาจัดไว้อย่างดี

(๗) ทักขิเณยโย เป็นผู้ควรแก่ของทำบุญ หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ควรรับของทำบุญที่เรียกว่าทักขิรา (หรือทักษิณา หมายถึงเครื่องไทยธรรม) มีอาหารและเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

(๘) อัญชลีกรณีโย เป็นผู้ควรทำอัญชลี หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเมื่อผู้ใดผู้หนึ่งนำเครื่องสักการะไปถวายถึงที่อยู่ ก็สามารถทำความเลื่อมใสให้เกิดได้ โดยที่ผู้นั้นไม่ต้องมาเสียใจในภายหลังว่าไม่สมควรคำนับกราบไหว้ และเมื่อท่านมาถึงถิ่นที่อาศัยของผู้ใด ก็เป็นแขกที่น่าต้อนรับด้วยความยินดีของผู้นั้น เพราะเป็นผู้มาดี หรือผู้ใดผู้หนึ่งยกมือขึ้นไหว้ท่าน ท่านก็มีความยินดีพร้อมที่ทุกคนพอจะไหว้ได้โดยไม่ต้องกระดากอาย

(๙) อนุตตรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ เป็นนาบุญที่ยอดเยี่ยมของชาวโลก หมายความว่า พระสงฆ์นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์เพราะปฏิบัติดี ทักษิณาทานที่บริจาคแด่พระสงฆ์จึงมีผลานิสงส์มาก เปรียบเหมือนแหล่งที่นา ซึ่งมีดินดีและไถแล้ว พืชที่หว่านหรือที่ปลูกลงไป ย่อมเผล็ดผลไพบูลย์

ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นนาบุญ ที่บำเพ็ญบุญอย่างยอดเยี่ยมดียิ่งของประชาชนชาวโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าเพราะอำนาจแห่งศีลาจารวัตรนี้ พระสงฆ์จึงมีคุณค่าในตนเหมาะสมกับการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

๓) หลักกฎหมาย

---

[๔] คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง. **วินัยมุข เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน ชั้นตรี.** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, ม.ป.ป.). หน้า ๑.

[๕] พระราชภาวนาจารย์ (หลวงพ่อทัตตชีโว). **ต้นบัญญัติมารยาทไทย ตอน บ่อเกิดของมารยาทไทย.** [ออนไลน์] http://m.dmc.tv/dhamma/index.php?action=page&id=๒๐๕๔๓ (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙).

[๖] พรธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโร). **คำวัด.** [ออนไลน์] http://xn--๑๒cobg๑cdjj๙glw.th/ (ค้นวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙)

[๗] ข่าวสดรายวัน. **คุณของพระสงฆ์.** วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓. ปีที่ ๒๐. ฉบับที่ ๗๐๘๗. หน้า ๒๙.

การปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์นั้นต้องมีความสอดคล้องกับหลักการที่ถูกต้อง โดยหลักการและแนวคิดที่จำเป็นต่อการปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์นั้น ได้แก่ หลักการแบ่งแยกอำนาจรัฐกับศาสนา (Separation of religion and state) หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ หลักการเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา หลักการกระจายอำนาจ หลักการแบ่งแยกและถ่วงดุลอำนาจ หลักการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และหลักการมีส่วนร่วม เป็นต้น นอกจากนั้นต้องเอื้อต่อการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์โดยอิสระ[๘] แม้ในรัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับ โดยเฉพาะฉบับร่าง พ.ศ.๒๕๕๙ ยังระบุไว้ในหมวด ๒ พระมหากษัตริย์ มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และที่ระบุไว้ชัดเจนใน มาตรา ๖๗ รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าวด้วย[๙]

๒.๓ ทิศทางองค์กรสงฆ์ไทยในอนาคต

โลกกำลังถูกครอบงำด้วยลัทธิบริโภคนิยม อนาคตของพระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไรท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมที่เชี่ยวกราก ในประเด็นนี้ทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุเรื่อง “พระพุทธศาสนาในโลกอนาคตอันใกล้” เป็นข้อคิดอย่างดีในการบันทึกดังกล่าว เสนอว่า “ทิศทาง” หรือภาพต่างๆ ที่สามารถเป็นไปได้ในอนาคตรวม ๙ ประการ ภาพมีเลวร้ายที่สุดคือ พระพุทธศาสนาหมดสิ้นไปจากโลกเพราะเป็นอุปสรรค ล้าสมัย ขัดขวางความเจริญ ลองลงมาคือพระพุทธศาสนาอยู่ได้ยากในโลกที่หลงจากความเจริญทางวัตถุ ในบรรดาภาพเหล่านี้มีอยู่ ๓ ภาพที่น่าพิจารณา คือ ๑) โลกค่อยๆ เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีพระพุทธศาสนาช่วยโลก ๒) พวกเราทำให้โลกมีความพอใจพระพุทธศาสนาได้สำเร็จ และ๓) พระพุทธศาสนาปรับตัวให้กลายเป็นวิถีชีวิตได้จนพอใจกันทั้งโลก ฉะนั้นชาวพุทธทั้งหลายย่อมปรารถนาจะเห็นในอนาคต เมื่อพิจารณาในแง่หนึ่งภาพดังกล่าวไม่ใช่เรื่องเพ้อฝันเสียทีเดียวนัก เนื่องจากในปัจจุบันมีแนวโน้มว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นที่ยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ ทั่วทั้งโลกโดยเฉพาะในซีกโลกตะวันตก[๑๐] ทว่าในสังคมไทยนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาสมัยใหม่เห็นว่า ๑) องค์กรสงฆ์ควรจัดตั้งสถาบันจัดการความขัดแย้งในทุกจังหวัด ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อม ครอบครัว วัด ชุมชน วัฒนธรรม และด้านอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ส่วนนักประชาธิปไตยไทยคาดหวังว่า ๒) องค์กรสงฆ์ ต้องเข้าใจกระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้การศึกษาอย่างเป็นหลักสูตร ซึ่งต้องร่วมมือกับรัฐและเอกชน เพื่อใช้ในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับมูลฐานที่ชุมชน และ๓) กรณีที่พระสงฆ์บางรูปร่วมดำเนินการกับนักการเมืองอย่างเปิดเผย ย่อมเป็นประเด็นคำถามถึงความถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้องค์กรสงฆ์ควรแต่งตั้งพระสงฆ์กลุ่มนั้นเป็นคณะทำงานตอบคำถามต่อสื่อมวลชน ที่เกิดความสงสัยในพฤติกรรมของพระสงฆ์ต่อการเมือง ด้วยหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ยอมรับกันทั่วไป[๑๑]

๓. สังคมสงฆ์ในสังคมการเมืองร่วมสมัย

๓.๑ ความเป็นสมัยใหม่ในองค์กรสงฆ์

๑. องค์กรสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

การจัดองค์กรสงฆ์ตาม พ.ร.บ.๒๕๐๕ ประกอบด้วย

---

[๘] กิตติชัย จงไกรจักร. **แนวทางและกระบวนการปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์.** [ออนไลน์] http://www.lrct.go.th/th/?wpfb_dl=๒๐๑๖ (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙).

[๙] คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ....** (กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙.). หน้า ๕,๒๐.

[๑๐] คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ประวัติพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๗.

[๑๑] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). **แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.** (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗). หน้า ๔๕๔-๔๕๖.

๑) สมเด็จพระสังฆราช เป็นประมุขสูงสุดแห่งคณะสงฆ์ไทย ทรงบัญชาการคณะสงฆ์และตราพระบัญชาโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎมหาเถรสมาคม ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคม มีมหาเถรสมาคมเป็นคณะบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั่งสังฆมณฑล มีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคมออกบังคับ วางระเบียบหรือออกคำสั่งโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย

๒) เจ้าคณะใหญ่ ๕ คณะ คือ

(๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง (ในเขตภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, ๑๕)

(๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ (ในเขตภาค ๔, ๕, ๖, ๗)

(๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก (ในเขตภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒)

(๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ (ในเขตภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘) และ

(๕) เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติ (เขตปกครองธรรมยุติทุกภาค)

เจ้าคณะใหญ่หนทั้ง ๔ ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์มหานิกาย เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตเฉพาะคณะสงฆ์ธรรมยุต เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ที่บัญญัติให้มีเจ้าคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย ปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ ทุกส่วนทุกชั้น และเพื่อแบ่งเบาภาระของมหาเถรสมาคม คณะใหญ่ทั้ง ๕ นี้นับเข้าในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

๓) คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย

(๑) **ภาค :** เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

(๒) **จังหวัด :** เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

(๓) **อำเภอ :** เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

(๔) **ตำบล :** เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และ

(๕) **วัด :** เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส[๑๒]

ปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยได้จำลองรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล มาใช้บางส่วนได้ประยุกต์รูปแบบการปกครองของบ้านเมืองเข้ามาด้วย ทำให้องค์กรสงฆ์ในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในสมัยพุทธกาล ข้อกำหนดและบทลงโทษสำหรับพระสงฆ์ที่ทำผิดพระวินัย ได้นำกฎหมายของทางบ้านเมืองเข้ามามีส่วนในการลงโทษ เพราะคณะสงฆ์ไทยมีหลักการบริหารและการจัดการวัดที่สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์

๒. องค์กรสงฆ์ตามทฤษฎีองค์กรสมัยใหม่

ทฤษฎีการบริหารองคกรที่น่าสนใจผู้เขียนใช้แนวคิดของ ลูเธอร์ กูลิค และลินดัล เออร์วิค[๑๓] (Luther Gulick and Lyndal Urwick) เกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานแบบ POSDCoRB เพื่อให้องค์กรประสบผลสำเร็จมี ๗ ประการ ได้แก่

แนวทางที่ ๑ P- Planning หมายถึง **การวางแผน** ได้แก่ การจัดวางโครงการและแผนงานต่างๆ ขึ้นมาไว้ล่วงหน้า องค์กรสงฆ์ต้องวางแผนในการเพิ่มบทบาทคณะสงฆ์ กำหนดทิศทางที่ต้องการบรรลุในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งต้องสร้างจากภาระทั้ง ๖ ด้าน ให้ครอบคลุมทั้งสังคม การเมือง และวัฒนธรรม เป็นการบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ของ องค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ ให้รอบด้าน[๑๔]

แนวทางที่ ๒ O-Organizing หมายถึง **การจัดองค์การ** ได้แก่ การแบ่งงาน การกำหนดส่วนงาน โครงสร้างขององค์การ การกำหนดตำแหน่งงานต่างๆ พร้อมกับอำนาจหน้าที่ องค์กรสงฆ์ต้องจัดองค์กรให้มีประสิทธิภาพในทุก

---

[๑๒] กรมการศาสนา, ๒๕๓๙ อ้างถึงใน พระครูโพธิสิริวัตร (พยนต์ พุทฺธสีโล). **ศึกษาวิเคราะห์การจัดองค์กรในพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี.** วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า ๖๔.

[๑๓] สมคิด บางโม, **องคการและการจัดการ,** พิมพครั้งที่ ๖. (กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน, ๒๕๕๕). หน้า ๗๐.

[๑๔] มหาเถรสมาคม. **หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์.** [ออนไลน์] http://mahathera.org/detail.php?module=article&id=๗&title=๐๓ (ค้นวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๙)

กระบวนการ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนงานในองค์กรเชิงระบบ ซึ่งสามารถแข่งกับองค์กรอื่นได้อย่างมีประสิทธิผล การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถภักดีต่อองค์กร สร้างความเป็นธรรมและเสมอภาคให้แก่บุคลากร[๑๕]

แนวทางที่ ๓ S-Staffing หมายถึง **การจัดการเกี่ยวกับตัวบุคคลในองค์การ** นับตั้งแต่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้งบุคคล การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน การโยกย้าย การพัฒนาบุคคลในองค์การเรื่อยไปจนกระทั่งการให้บุคคลพ้นจากตำแหน่ง องค์กรสงฆ์ต้องบริหารจัดการบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการตอบสนองปัญหาสังคมให้ลึกซึ้ง กล่าวคือในฐานะพระสงฆ์ผู้เชียวชาญการแก้ไขปัญหาที่มีระบบการปฏิบัติการจนบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้เป็นประจักษ์ เท่ากับรู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร[๑๖]

แนวทางที่ ๔ D-Directing หมายถึง **การอำนวยงาน** ได้แก่การทำหน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การออกคำสั่ง มอบหมายภารกิจการงานไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หลังจากนั้นต้องใช้ภาวะของการเป็นผู้นำในการกระตุ้นจูงใจคนให้ยอมรับในผู้บริหาร องค์กรสงฆ์ต้องมีระบบการอำนวยงานที่ไม่ซ้ำซ้อน ไม่ขัดแย้งกันเชิงระบบ และกระบวนการ เพื่อหลีกเลี่ยงข้อครหา เพื่อความรวดเร็วในการใช้อำนาจแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อสถานการณ์ได้ทันท่วงที ฉะนั้นการบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น[๑๗]

แนวทางที่ ๕ Co- Coordinating หมายถึง **การประสานงาน** ได้แก่ การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่างๆ ที่ได้มีการแบ่งแยกออกไปเป็นส่วนงานย่อยๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน องค์กรสงฆ์ต้องประสานงานระหว่างองค์กรให้มีเอกภาพอย่างมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นผล ทั้งนี้เพื่อผลลัพธ์ที่ควรบรรลุในขณะนั้น ซึ่งเป็นสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรในระยะยาว การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด[๑๘]

แนวทางที่ ๖ R- Reporting หมายถึง **การรายงาน** ได้แก่การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รายงานมา การรายงานถือเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมงานด้วย องค์กรสงฆ์ต้องรายงานการปฏิบัติต่อหน่วยงานระดับสูงและต่อสาธารณะชน องค์กรสงฆ์ต้องมีการรายงานความก้าวหน้าการปฏิบัติงานต่อคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อความเข้าใจถูกต้องร่วมกัน ฉะนั้นการบริหารจัดการจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่งขัน การสร้างสรรค์หรือการประสานงานกับชุมชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ซึ่งคือการเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตาต่อสังคม[๑๙]

แนวทางที่ ๗ B- Budgeting หมายถึง **การงบประมาณ** ได้แก่ หน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงิน การบัญชีของหน่วยงานนั่นเอง องค์กรสงฆ์มีการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใสต่อสาธารณชน (ชาวบ้าน) ซึ่งแสดงให้เห็นความตั้งใจจริงในการใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า เหมาะสมกับทุกแผนงานที่คณะสงฆ์คาดหวังและปฏิบัติจริง การบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณใน

---

[๑๕] เรื่องเดียวกัน. มหาเถรสมาคม.

[๑๖] เรื่องเดียวกัน. มหาเถรสมาคม.

[๑๗] เรื่องเดียวกัน. มหาเถรสมาคม.

[๑๘] มหาเถรสมาคม. **หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์.** [ออนไลน์] http://mahathera.org/detail.php?module=article&id=๗&title=๐๓ (ค้นวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๙)

[๑๙] เรื่องเดียวกัน. มหาเถรสมาคม.

ความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร[๒๐]

๓.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสงฆ์กับขององค์กรรัฐและเอกชน

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสงฆ์กับองค์กรรัฐ

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐไม่ว่าจะเป็นสมัยพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบัน มีความสัมพันธ์ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดและเป็นประเด็นหลัก คือ ๑) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสดาหรือองค์แทนศาสดากับรัฐ ๒) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนธรรมกับรัฐ ๓) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนบุคคลกับรัฐ ๔) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนพิธีและศาสนประเพณี และ๕) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนวัตถุกับรัฐ เห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐจึงเป็นการศึกษาครอบคลุมทุกกลไลเชิงองค์กร ทว่าหากศาสนาปราศจากการอุปถัมภ์บำรุงเอาใจใส่จากรัฐ ก็มิอาจนำหลักธรรมเข้าไปสู่กลไก ของรัฐได้อย่างสะดวก รัฐที่ปราศจากหลักธรรมทางศาสนาเป็นคู่มือบริหาร มิอาจนำรัฐไปสู่เป้าหมายและความสงบสุขแห่งรัฐได้ จึงเป็นการสมควรที่ศาสนจักรและอาณาจักรจะต้องร่วมมือเพื่อกำหนดเป้าหมายในสังคมไทย เพื่อความสงบสุขแห่งรัฐและความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาและสันติภาพโลก[๒๑]

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสงฆ์กับองค์กรเอกชน

แนวคิด “White Ocean Strategy กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว” เป็นฐานในการทำธุรกิจอย่างยั่งยืน หากผู้บริหารและองค์กรมีความยึดมั่นอยู่บนคุณงามความดี ศีลธรรม และปรับมุมมองจากที่คอยตักตวงผลประโยชน์จากสังคมมาเป็นการช่วยเหลือ แบ่งปัน และเป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวม โดยคำนึงถึงประโยชน์สุขบนความสมดุล ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) People คือ สังคม ประชาชน และกลุ่มเป้าหมายทุกภาคส่วน ๒) Planet คือ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพและจิตภาพ ๓) Profit คือ กำไรที่เหมาะสมและแบ่งปันกับส่วนรวม และ๔) Passion คือ ความมุ่งมั่นศรัทธาในการทำงานขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น เป็นแรงขับเคลื่อนในการบริหารงานทุกภาคส่วน ตั้งแต่พันธกิจ วิสัยทัศน์ นโยบาย การผลิต การบริหาร การตลาด การสื่อสาร การบริหารงานบุคคล ฯลฯ นับจากวันก่อเกิดองค์กรๆ ก็จะสามารถตอบสนองทั้งสินค้าและคุณธรรมแก่ผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึงและทรงคุณค่า[๒๒]

๓.๓ กฎหมาย : ทางออกของสังคมการเมืองสมัยใหม่

หลักนิติธรรมเป็นหลักสำคัญในระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าหลักนิติธรรมจะมีความหมายคือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย โดยที่กฎหมายหรือกระบวนการทางยุติธรรมจะขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมไม่ได้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าหลักนิติธรรมจะจำกัดอยู่แต่ในแง่การออกหรือแก้ไขกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายหรือกระบวนยุติธรรมเท่านั้น แต่หลักนิติธรรมยังเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในมิติอื่นๆ อีกหลายด้าน ซึ่งอาจสร้างปัญหาที่ไม่ตั้งใจให้สังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำในสังคมระหว่างองค์กรของรัฐกับเอกชน ข้าราชการกับประชาชน คนรวยกับคนจน ผู้เข้าถึงโอกาสกับผู้ด้อยโอกาส ดังนั้นสังคมไทยจึงไม่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมเฉพาะในแง่หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายเพียงมิติเดียว แต่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมให้เชื่อมโยงกับมิติอื่น ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม และสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีการพัฒนาไปอย่างครอบคลุมในทุกองค์กรที่มีพลังขับเคลื่อนสังคมไทย[๒๓]

๓.๔ พื้นที่ใหม่ขององค์กรสงฆ์ในสังคมการเมือง

หากการเมืองตั้งอยู่บนความสัมพันธ์เชิงองค์กรการเมือง ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่า พระสงฆ์สามารถที่เข้าไปเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กันโดยไม่สูญเสียหลักของธรรมวินัย เพราะเกณฑ์ในการตัดสินทางธรรมวินัยเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในเชิงบวก ทั้งเป็น “การเมืองสีขาว” หรือเป็น “การเมืองแห่งความเมตตากรุณา” หลักการที่เข้ามารองรับการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ร่วมกับการเมืองสีขาว และการเมืองแห่งความเมตตากรุณานั้น ประกอบไปด้วยหลักทิศ ๖ ที่เปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์สามารถให้คำแนะนำ และชี้แจ้งข้อกังวล รวมไปถึงความห่วงใยของพระสงฆ์และ

---

[๒๐] เรื่องเดียวกัน. มหาเถรสมาคม.

[๒๑] วชิรวัชร งามละม่อม. **ความร่วมมือระหว่างวัดกับรัฐในการการพัฒนาสังคม.** สถาบัน TDRM, ม.ป.ป.หน้า ๒.

[๒๒] ดนัย จันทร์เจ้าฉาย. **White Ocean Strategy กลยุทธ์น่านน้าสีขาว.** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๕). ม.ป.น.

[๒๓] สิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง. **หลักนิติธรรมกับสังคมไทย.** วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒๑ เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๕๙ : หน้า ๑๒๔.

พลเมืองต่อผู้นำทางการเมืองได้ ทั้งนี้ให้มุ่งประโยชน์ทั้ง ๓ ประการ คือ ประโยชน์ชุมชนของตน ของญาติ และเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก โดยทรงย้ำเตือนให้พระสงฆ์เที่ยวจาริกไปเพื่อเกื้อกูล ความสุข และเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก ฉะนั้น องค์กรสงฆ์กับการเมืองเชิงบวก จึงมีความหมายในในฐานะองค์กรที่ให้พระสงฆ์มีปฏิสัมพันธ์กับแวดวงการเมืองได้อย่างมีคุณค่าใน ๒ ลักษณะได้แก่

๑) การเมืองในฐานะที่เป็นเป้าหมาย (Politics as a Goal) เป็นการให้ค่าต่อการเมืองในฐานะเป็นงานของรัฐหรืองานของแผ่นดินที่ดำเนินการบริหารจัดการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสงบ สันติสุข และอยู่ด้วยกันอย่างเรียบร้อย มีการเคารพในกฎกติกา ความแตกต่าง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เน้นเสรีภาพ เสมอภาพ และภราดรภาพ ใช้หลักสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะ และรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม

๒) การเมืองในฐานะที่เป็นเครื่องมือ (Politics as a Tool) จะมุ่งเน้นการจัดการหรือการกระทำให้คนหมู่มากอยู่ด้วยกันโดยไม่ต้องใช้อาชญา การแสวงหาความยุติธรรม การสร้างโอกาส และการแบ่งปันผลประโยชน์และความต้องการอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเที่ยงธรรม และเป็นการเมืองที่อยู่บนฐานของศีลธรรม นำหลักธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างภูมิคุ้มกัน หล่อหลอม และเสริมสร้างพลเมืองกับนักการเมือง แทนที่จะใช้การเมืองไปเป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจ และผลประโยชน์เพื่อพวกพ้อง และกลุ่มการเมืองของตน รวมไปถึงการไม่ใช้การเมืองเป็นเครื่องมือในการแข็งขันโดยใช้วัตถุนิยม และบริโภคนิยมเป็นแรงจูงใจของพลเมืองโดยไม่ตระหนักรู้ถึงผลเสียที่จะตามมาในระยะยาว[๒๔]

๓.๕ การประนีประนอมและการปรองดอง: เอกภาพระหว่างองค์กร

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อบุคคลมีเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน และความแตกต่างเหล่านี้จะก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งต่อมาภายหลัง ความขัดแย้งในสังคมมีตั้งแต่หน่วยเล็กคือครอบครัว หน่วยงาน ระดับประเทศ ไปจนถึงระดับระหว่างประเทศความขัดแย้งในสังคมหรือองค์กรนั้นเป็นสิ่งที่ต้องมี ในสังคมและองค์กรที่บริหารงานในระบอบประชาธิปไตย ความขัดแย้งในด้านความคิดก่อให้เกิดความเจริญกับองค์กรและประเทศชาติอย่างมาก ความขัดแย้งเมื่อถึงจุดสรุปก็จะนำไปสู่ความสร้างสรรค์ให้กับองค์กร[๒๕] คณะสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติมาโดยตลอด มีบทบาทเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ ส่งเสริมบทบาทภาคคณะสงฆ์ องค์การทางศาสนานำมิติทางศาสนามาแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ และสนับสนุนกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติด้วยมิติทางศาสนา กรมการศาสนาได้นำข้อเสนอของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในคราวประชุมเมื่อวันจันทร์ที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๗ เพื่อกำหนดแผนการดำเนินงานเป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑) ส่งเสริมบทบาทภาคคณะสงฆ์ องค์การทางศาสนาในการร่วมกับองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมนำมิติทางศาสนามาแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ ๒) พัฒนากลไกขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสร้างค่านิยมและจิตสำนึกให้คนไทยมีความปรองดองสมานฉันท์ และ๓) พัฒนาระบบการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการสร้างความปรองดองสมานฉันท์[๒๖]

---

[๒๔] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). **แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.** (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗). หน้า ๔๓๗-๔๓๙.

[๒๕] ยุทธนา พรหมณี. **ทักษะการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของผู้นำ: การแก้ไขความขัดแย้ง.** ม.ป.พ. : หน้า ๑.

[๒๖] กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองของคนในชาติด้วยมิติศาสนา.** ม.ป.พ.: ๒๕๕๗. หน้า ๕, ๙.

องค์กรสงฆ์กับสังคมการเมืองร่วมสมัย

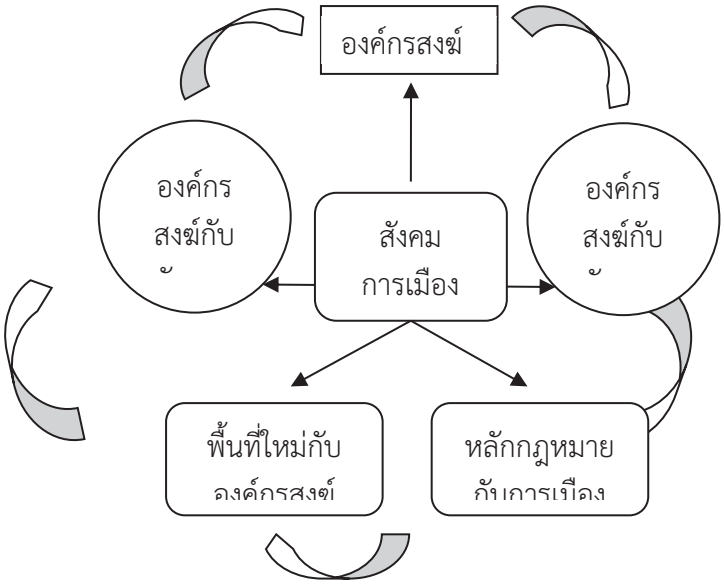

ภาพที่ ๑ องค์กรสงฆ์กับสังคมการเมืองร่วมสมัย

๔. สรุป

องค์กรสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ยังคงความเป็นเอกภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งพระธรรมวินัย กฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ คำสั่ง ประกาศ กฎ และระเบียบอื่นๆ ที่กำกับดูแลคณะสงฆ์ ที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของความเป็นสาวกผู้รู้ตาม ด้วยวัตรปฏิบัติที่สุขุมอ่อนโยน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในภารกิจของคณะสงฆ์ ซึ่งช่วยให้คณะสงฆ์มีบทบาทชัดเจนในสังคมมากขึ้น อันเกี่ยวข้องกับการเมือง วัฒนธรรม ความขัดแย้ง และสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเชิงศาสนา ที่ซึ่งพระครูโพธิสิริวัตร (พยนต์ พุทฺธสีโล) (๒๕๕๕: ๖๔)[๒๗] ได้ศึกษาเรื่อง **“ศึกษาวิเคราะห์การจัดองค์กรในพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”** ซึ่งสรุปความไว้ว่า หลักการของพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม สภาพปัญหาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ การเผยแผ่ธรรมะในยุคข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระศาสนา การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา ประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาวัด การพัฒนาวัดแบบพัฒนาในธรรมจักร การนำพระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหา นำกฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ มาประกอบการประพฤติที่แสดงออกในความสัมพันธ์กับสังคมสังคมร่วมสมัย

หลังจากที่คณะสงฆ์อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ การกระทำของพระสงฆ์ก็อยู่ในกำกับของผู้มีอำนาจมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์เข้าสู่ระบบการทำงานแบบกระจายอำนาจตามลำดับขั้น ก่อให้เกิดระบบคำสั่งที่มีขั้นตอนซึ่งอาจด้อยประสิทธิภาพในบางประเด็น เช่น การติดต่อประสานงาน ระเบียบปฏิบัติงานตามขั้นตอน การเกี่ยวพันธ์กับองค์การเมือง แต่บางประเด็นกลับเพิ่มบทบาท เช่น การขยายเครือข่ายในการทำงานร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ที่แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานมีความร่วมสมัยมากขึ้น อันส่งผลต่ออนาคตซึ่งอาจต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองและความรับผิดทางสังคม ในฐานะสมาชิกกลุ่มหนึ่งที่ภาครัฐมิอาจมองข้ามความสามารถได้ สอดคล้องกับพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (๒๕๕๗: ๔๓๓)[๒๘] ได้ทำการศึกษาเรื่อง **“แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสอง**

---

[๒๗] พระครูโพธิสิริวัตร (พยนต์ พุทฺธสีโล). **ศึกษาวิเคราะห์การจัดองค์กรในพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า ๖๔.

[๒๘] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). **แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.** (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗). หน้า ๔๓๓.

ทศวรรษหน้า (๒๕๕๖-๒๕๗๖)" พบว่า บทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้สะท้อนบทบาทที่สัมพันธ์กับการเมืองในหลายมิติ ประกอบด้วย ๑) บทบาทในการเป็นที่ปรึกษา ๒) บทบาทในการสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพ ๓) บทบาทในการชี้แนะและชี้นำผู้นำทางการเมือง ๔) บทบาทในการช่วยเหลือกิจการบ้านเมือง ๕) บทบาทในการสนองตอบต่อนโยบายแห่งรัฐ ๖) บทบาทในการดื้อแพ่งต่ออำนาจรัฐ ๗) บทบาทในการประท้วงรัฐเพื่อเรียกร้อง ๘) บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง ๙) บทบาทในการลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนฯ

ทศวรรษที่ ๒๑ สถาบันทางสังคมที่มีตัวตนในทุกองค์กร ต้องรับผิดชอบต่อความก้าวหน้าหรือความเสื่อมถอยของสังคมการเมือง ในหน้าที่ที่ตนต้องรับผิดชอบร่วมกัน องค์กรสงฆ์มีหน้าสั่งสอนความสุขทั้งด้านจิตใจและกายภาพแก่บุคคลทั่วไป ทว่าองค์กรต่างๆ กลับเป็นบ่อเกิดของปัญหา แม้แต่องค์กรสงฆ์ซึ่งมีปัญหาภายในด้านการบริหารจัดการบุคคลทั้งยังประสบปัญหากับองค์กรของรัฐต่อการปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ ทั้งที่เป็นระเบียบปฏิบัติ และการปฏิบัติในประเด็นนั้นๆ ไม่สอดคล้องกัน ทั้งนี้พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร) (๒๕๕๗: ๑๙๗)[๒๙] ได้สรุปงานวิจัยเรื่อง **"กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑"** พบข้อความสำคัญตอนหนึ่งว่า รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ถือว่ามีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนและสังคมไทย

อย่างไรก็ตามการแสวงหาทางออกร่วมกันในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างองค์กร ซึ่งคาดว่าเป็นทางออกที่ดีสำคัญทุกฝ่ายในสังคมไทย โดยเฉพาะองค์กรสงฆ์ ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญในการรักษาต้นแบบหลักหนึ่งของสังคมไทยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้วัตรปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังคมการเมืองยุคใหม่ ที่ต้องได้รับการยอมรับจากองค์ของรัฐและเอกชน ไม่ลดบทบาทพระสงฆ์ให้สูญหาย บทบาทที่ปรึกษาทางการเมือง นักพัฒนาสังคม นักส่งเสริมการศึกษาเชิงประ นีประนอม เพราะเป็นบทบาทที่เคยดำเนินการแล้วในอดีต กระทั่งสังคมการเมืองไทยเข็มแข็งและยืนหยัดได้สถานการณ์การเมืองที่เลวร้ายในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาอนุชา สิริวณฺโณ (พละกุล) (๒๕๕๖: ๑๘๓)[๓๐] ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง **"การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพปูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.**" ผลการศึกษาตอนหนึ่งได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ขององค์กรสงฆ์กับองค์กรอื่นๆ ไว้ว่า หากพระสงฆ์จำต้องปรับบทบาทตามสมัยจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับใน ๓ ด้าน คือ **๑) ระดับบุคคล** ต้องศึกษาหลักธรรมให้ครอบคลุม โดยที่ไม่ละเลยในความสำคัญของศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งต้องศึกษาในแต่ละแขนงและสามารถขยายความได้อย่างสอดคล้องอิงอาศัยกับหลักการทางพระพุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจ ทั้งนี้ไม่ควรปฏิเสธระบบเหตุผลที่ใช้เข้าถึงความรู้ต่างๆ เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ชาวโลกให้การยอมรับ ซึ่งก็คือความเป็นนักวิจัยทางสังคมที่ข้อมูลจริงมักเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม อันจะเป็นการร่วมเสนอทางออกแนวใหม่ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อสังคมไทย เพราะเสนอทางออกด้วยวิธีการอย่างมีระบบ **๒) ระดับองค์กร** วัดต้องดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่สัปปายะ พัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ของวัดให้ทันสมัย จัดตั้งองค์กรย่อยในวัดเพื่อบริการประชาชนผู้เดือดร้อนให้ครอบคลุม ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เท่าทันสังคม โดยทุกศาสตร์สาขาต้องยึดถือหลักไตรสิกขา ต้องลดพุทธพาณิชย์เชิงไสยศาสตร์ ต้องให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมให้มีมีประสิทธิภาพ สมาชิกทุกรูปต้องมีความเป็นมืออาชีพรอบรู้ในวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ และ**๓) ระดับชุมชน** ด้านเศรษฐกิจ และด้านคุณภาพชีวิต ควรเป็นตัวแบบที่ดีที่ถูกต้องของการเป็นผู้มักน้อยไม่สะสมวัตถุสิ่งของ ส่งเสริมความรู้ สรรค์สร้างอาชีพ ดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น บำรุงสาธารณะประโยชน์ นำหลักธรรมมาอธิบายปรับใช้ให้สอดคล้องกับการพัฒนา แต่ไม่ควรเลือกข้างทางการเมือง หากแต่ควรส่งเสริมด้านการเป็นพลเมืองที่ถูกต้องตามสิทธิหน้าที่ขั้นพื้นฐาน ชี้ให้เห็นถึงคุณและโทษของลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยม

---

[๒๙] พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร). **กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑.** ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

[๓๐] พระมหาอนุชา สิริวณฺโณ (พละกุล). **การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพปูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖). หน้า ๑๘๓.

เอกสารอ้างอิง

กิตติชัย จงไกรจักร. **แนวทางและกระบวนการปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์.** [ออนไลน์] http://www.lrct.go.th/th/?wpfb_dl=๒๐๑๖ (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙).

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๗). **แนวทางการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองของคนในชาติด้วยมิติศาสนา.** ม.ป.พ..

ข่าวสดรายวัน. **คุณของพระสงฆ์.** วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓. ปีที่ ๒๐. ฉบับที่ ๗๐๘๗. .

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๙) **ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ....** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๕). **ประวัติพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง. (ม.ป.ป.). **วินัยมุข เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน ชั้นตรี.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

ดนัย จันทร์เจ้าฉาย. (๒๕๕๕). **White Ocean Strategy กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี.

พระมหาเทวประภาส วชิรญาณเมธี (มากคล้าย). **การปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์ไทย อย่าให้เทียนดับที่ปลายอุโมงค์?.** [ออนไลน์] http://prachatai.com/journal/๒๐๑๕/๐๓/๕๘๒๖๙ (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙).

พระครูโพธิสิริวัตร (พยนต์ พุทฺธสีโล). (๒๕๕๕). **ศึกษาวิเคราะห์การจัดองค์กรในพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี.** วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๖). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (๒๕๕๗). **แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.** พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอนุชา สิริวณฺโณ (พละกุล). (๒๕๕๖). **การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพปูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินฺธโร). (๒๕๕๗)**. กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑.** ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโร). **คำวัด.** [ออนไลน์] http://xn--๑๒cobg๑cdjj๙glw.th/ (ค้นวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙)

พระราชภาวนาจารย์ (หลวงพ่อทัตตชีโว). **ต้นบัญญัติมารยาทไทย ตอน บ่อเกิดของมารยาทไทย.** [ออนไลน์] http://m.dmc.tv/dhamma/index.php?action=page&id=๒๐๕๔๓ (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙).

มหาเถรสมาคม. **หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์.** [ออนไลน์] http://mahathera.org/detail.php?module=article&id=๗&title=๐๓ (ค้นวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๙)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน.** [ออนไลน์] http://www.mcu.ac.th/site/bud๐๖.php (ค้นวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๙)

วชิรวัชร งามละม่อม. (ม.ป.ป.). **ความร่วมมือระหว่างวัดกับรัฐในการการพัฒนาสังคม.** สถาบัน TDRM.

ยุทธนา พรหมณี. (ม.ป.พ.). **ทักษะการจัดการทรัพยากรมนุษย์ของผู้นำ: การแก้ไขความขัดแย้ง.**

สมคิด บางโม. (๒๕๕๕)**. องคการและการจัดการ,** พิมพครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน.

สิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง. (๒๕๕๙). **หลักนิติธรรมกับสังคมไทย.** วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒๑ เดือนมกราคม – เมษายน.

ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพ

พระมหาธนาชัย ตนฺติปาโล
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษาวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มากโดยมีคำสอนที่พูดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ใน ทุติยปาปณิกสูตร ว่า ผู้นำ จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ ๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองดูสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับ หรือ รุกได้อย่างไร ๒) วิธุโร คือ เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ ๓) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับประยุกต์กับการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพมากมาย การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาให้มีบารมีเป็นที่เคารพศรัทธายอมรับจากประชาชนหรือลูกน้องผู้อยู่ใต้บังคับบัญชานั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้นำมีคุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาที่ดี หรือมรรควิถีที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติในการส่งเสริมพัฒนาผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้สำหรับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามีมากมาย ทีสำคัญคือ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการครองตน ครองคน และครองงานเช่นสัปปุริสธรรม ๗ ราชสังคหวัตถุและพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, ผู้บริหารการศึกษามืออาชีพ

Abstract

Buddhism see director or administration leader as important and as we can see from a teaching mentioning characteristics of the leader in Dhutiyajpapanikasuttra (Secondary qualities of successful businessman)that leader must possess of ๑) Chakkhuma (Conceptual skill) means a person with wide extended vision, has situational awareness and know how to deal with current situation. ๒) Vithuro (Technical skill) means a work expert, recognize means and responsible for his assigned mission. ๓) Nissayasampunno (Human relationship skill) means a person with interpersonal skill and trusted by others.

Buddhism has various dharma principles to apply with leadership development in professional education director. The application of Buddhism dharma principles to promote leadership of educational director to be influential, respectful and recognized among public or his subordinates is essential as this will foster leadership characteristics of decent educational director to the leader or Makvithi (Easy Path) to be a good leader as an approach to develop and promote moral in leader. Many dharma principles are applied in leadership of educational director and mostly are dharma related with self-behave, people governing and work directing such as Sappurisa ๗ (๗ virtuous qualities), Rajasankkhavathu (ruler's bases of sympathy), Brahmavihara ๔ (sublime states of mind) and Iddhipada ๔ (path of accomplishment).

Keywords : Buddhist leadership, professional education director

๑. บทนำ

ในการบริหารจัดการองค์การ โดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานั้น ปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานภายในองค์การ คือ การมีผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะสามารถนำพาองค์การให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่ปฏิบัติงานเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกันได้ ภาวะผู้นำเปรียบเสมือนอาวุธประจำกายของผู้บริหารและผู้นำที่เป็นนักบริหารมืออาชีพ ที่จะสามารถสร้างอำนาจชักนำและมีอิทธิพลได้เหนือผู้อื่น ตัวชี้วัดการนำของผู้บริหารจัดการที่ได้ชื่อว่ามืออาชีพคือผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของงานภาวะผู้นำจึงเป็นตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพของงาน[๑]

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มากโดยมีคำสอนที่พูดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ใน ทุติยปาปณิกสูตร[๒] ว่า ผู้นำ จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองดูสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับ หรือ รุกได้อย่างไร ๒)วิธุโร คือ เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ ๓) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นแสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือ มีหูมีตาไว และกว้างไกลสามารถจำแนกบุคคล และเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์มีความชำนาญในการปกครองเข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้มีผู้สนับสนุนมากขึ้น

๒. ความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ภาวะผู้นำ เป็นความรู้ความสามารถของบุคคลที่เป็นผู้นำ ในการปกครองบริหารหรือบันดาลใจโน้มน้าวความคิดเห็นและพฤติกรรมของบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้การปกครองบริหารให้เกิดความเชื่อมั่นต่อผู้นำ และสนับสนุนส่งเสริมบุคคลที่มีความปรารถนาจะทำงาน ให้สามารถทำงานจนประสบผลสำเร็จตามนโยบายเป้าหมายแผนที่กลุ่ม หน่วยงานหรือองค์การวางไว้ร่วมกัน ซึ่งภาวะผู้นำ นั้น มีนักบริหารนักวิชาการได้ให้ความหมายมากมายดังนี้

เทพพนมเมืองแมนและคณะ[๓]ได้กล่าว ภาวะผู้นำ หมายถึงกระบวนการของการมีอำนาจอิทธิพลต่อกิจกรรมของบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้นไว้ในสถานการณ์หนึ่งๆ

เทอรรี (Terry)อธิบายวาผู้นำ คือ ผู้ที่ทากิจกรรมที่มีอิทธิพลตอบุคคลอื่นให้เกิด ความกระตือรือร้นอย่างจริงใจ เพื่อจุดมุงหมายของกลุ่มคูนตซ[๔] และโดนเนลล (Koontz and Donnell) อธิบายวา ผู้นำ หมายถึงผู้มีอิทธิพลทำให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามในอันที่จะบรรลุถึงจุดประสงค์ร่วมกัน การเป็นผู้นำเป็นวิธีการ (Means) ของการสั่งการเพื่อให้กลุ่มได บรรลุจุดประสงค์แต่ขณะเดียวกัน ผู้นำก็ไมเสียเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตนเอง[๕]

ฮาลพิน (Halpin)[๖] ได้ให้ความหมายไว้อย่างกวางขวางว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ใน ๓ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลตอคนในหน่วยงานมากกวาผู้อื่น

---

[๑]สุภัททา ปิณฑะแพทย์, ภาวะผู้นำของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ, [ออนไลน์].http://www.supatta.haysamy.com/leader_pro.html[๒๖ เมษายน ๒๕๕๘].

[๒]องฺ. จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๐๓.

[๓]เทพพนม เมืองแมน และคณะ, **พฤติกรรมองค์การ,** พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า๑๘๔.

[๔] Koontz, Harold and Cyril O, Donnell, **Principles of Management**, (New York : McGraw-Hill Book Company, ๑๙๖๔), p. ๕๑๗.

[๕] Terry, George R. **Principles of Management**. (Lllinois : Richard D. Erwin,๑๙๖๐), p. ๕.

[๖]Halpin, Andrew W, **Theory and Research in Administration**, (New York :macmillan Company, inc, ๑๙๖๖), pp. ๒๗-๒๘.

๒. ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบทบาทเหนือบุคคลอื่น

๓. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการทำให้หน่วยงานดำเนินไปสู่เป้าหมาย

เฟียดเลอร์ (Fiedler)ได้กล่าวถึง ภาวะผู้นา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้นาเพื่อทาให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมาย ความสำเร็จของกลุ่มเป็นเครื่องบ่งชี้ประสิทธิภาพ ของการเป็นผู้นา[๗]

เบ็นนิส(Bennis)ภาวะผู้นำ เหมือนกับความงามคือ ยากแก่การบรรยายหรือ ให้คาอธิบาย แต่เราจะรับรู้ได้เมื่อเราได้พบเห็นและได้สัมผัส[๘]

ศิริวรรณ เสรีรัตนและคณะ ได้กล่าวถึง ความเป็นภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบประการหนึ่งซึ่งทำให้การบริหารงานของผู้นำประสบผลสำเร็จ โดยเป็นการใช้พฤติกรรมของผู้นำแต่ละคนที่สะสมจากประสบการณ์หรือการรับรู้เพื่อใช้ในการชักจูงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มใจทาตามที่ผู้นำ ตองการได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นภาวะผู้นำ มีทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ซึ่งแบงออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ[๙]

๑. ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories of Leadership) เป็นกลุ่มที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวผู้นำ เชน สติปัญญา ความรับผิดชอบ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นกลุ่มที่พยายามแสวงหาคาตอบวา ผู้นำควรเป็นคนเชนใด

๒. ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงพฤติกรรมศาสตร์หรือพฤติกรรมผู้นำ (Behavioral Theories of Leadership) เป็นกลุ่มที่มุงเน้นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกมากลุ่ม นี้พยายามแสวงหาคาตอบวา ผู้นำควรมีพฤติกรรมอย่างไร

๓. ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงสถานการณ(Contingency Theories of Leadership) เป็นกลุ่มที่เน้นศึกษาสถานการณต่างๆ ที่เกี่ยวของกับความเป็นภาวะผู้นำกลุ่มนี้ จะพยายามตอบคาถามที่วา ผู้นำจะตองเรียนรูสถานการณอะไรบาง เพื่อที่จะไดนาคนอื่นได

สิปปนนท์ เกตุทัต ให้ความหมายว่า ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ จะต้องวิเคราะห์ตัดสินใจ โดยมองอย่างนก มองภาพรวมทั้งหมด และปฏิบัติตนอย่างหนอน เอากายใจและสมองเข้าสัมผัส สามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายและมอบให้เป็นนโยบาย[๑๐]

รังสรรค์ ประเสริฐศรี[๑๑] ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมส่วนตัวของ บุคคลหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดหมายร่วมกัน หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้นำเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความก้าวหน้าและบรรลุผล

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)[๑๒] ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญาความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม

ประเภทของผู้นำและภาวะผู้นำ

ประเภทของผู้นำและลักษณะของผู้นำจะเป็นแบบใดซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของสังคมในแต่ละแห่งเป็นต้นตัวกำหนด เพราะผู้นำที่เป็นบุคคลธรรมดาก็สามารถที่จะได้รับการยอมรับจากมติมหาชนติมหาชน จึงต้องปรับปรุงตนเองให้เข้าสภาพแวดล้อมและสารภาพการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีทัศนะของนักวิชาการทั้งหลายต่อไปนี้

---

[๗] Fiedler, F., Leadership,(New York: General Learning Press, ๑๙๗๑), p. ๒๗.

[๘]Bennis, W. G., On Becoming a Leader, (MA: Addison-Wesley, ๑๙๘๙), pp. ๘-๑๐.

[๙]ศิริวรรณ เสรีรัตนและคณะ, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓๗.

[๑๐]สิปปนนท์ เกตุทัต, **วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

[๑๑]รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **ภาวะผู้นำ,** (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนธัชการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

[๑๒]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นา: ความสาคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

กวี วงศ์พุฒ[๑๓] ได้จำแนกผู้นำออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน ได้แก่

ก. พิจารณาตามความรับผิดชอบที่ผู้รับผิดชอบอยู่ซึ่งแยก ได้เป็นผู้นำซึ่งได้มาโดยอำนาจ อันได้แก่ ผู้นำที่เป็นผู้นำขึ้นมาโดยอาศัยอำนาจทางกฎหมายหรืออำนาจทางการปกครองอำนาจจากการบังคับบัญชา ทำให้สามารถใช้บุคคลอื่นๆให้เกิดประโยชน์ ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้ าหมายของกลุ่ม อำนาจของผู้นำในลักษณะนี้ใช้จำแนกได้ดังนี้

๑. ผู้นำแบบใช้พระเดช ผู้นำในลักษณะนี้ได้อำนาจมาตามตัวบทกฎหมาย เป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมายและสามารถใช้อำนาจได้ตามกฎหมาย ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ผู้นำประเภทนี้ได้แก่ ผู้นำตามหน่ายราชการต่างๆ

๒. ผู้นำลักษณะพิเศษหรือมีความสามารถพิเศษผู้นำที่มีคุณลักษณะนี้เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์โดยกำเนิด มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถพิเศษในการโน้มน้าวหรือเข้าใจคนผู้นำประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิกในกลุ่มจะออกมาในรูปแบบความร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความรักความศรัทธาที่มีสมาชิกในกลุ่มมีต่อผู้นำซึ่งจะเป็นให้พลังสมาชิกเหล่านั้นร่วมกันปฏิบัติตามคำแนะนำด้วยความเคารพนับถือทีสมาชิกในกลุ่มมีต่อผู้นำซึ่งจะเป็นให้พลังสมาชิกเหล่านั้นร่วมกันปฏิบัติตามคำแนะนำด้วยความพร้อมเพียง

๓. ผู้นำแบบพ่อพระ ผู้นำลักษณะนี้ เป็นผู้นำที่เป็นจุดศูนย์กลางแห่งความรักเป็นจุดศูนย์กลางรวมศรัทธา ความศรัทธา ความเชื่อมั่นจากคนทั้งปวง ผู้นำในลักษณะนี้จะไม่ใช้อำนาจตามแบบอย่างผู้นำแบบใช้พระเดชหรือผู้นำในลักษณะพิเศษ อำนาจต่างๆ เกิดจากแรงศรัทธารักและเคารพนับถือจากประชาชนโดยประชาชนจะพร้อมใจกันปฏิบัติตามผู้นำแบบ พ่อพระที่เห็นชัดคือ องค์พระมหากษัตริย์

ข. พิจารณาจากวิธีการที่ผู้นาใช้ ซึ่งจาแนกได้ ดังนี้

๑. ผู้นำแบบอัตนิยม หรือแบบเผด็จการ คือ ผู้นำที่มีความก้าวร้าวใช้อำนาจเหนือผู้อื่นข่มผู้อื่น ทำตัวเป็นจุดศูนย์ กลางของกลุ่ม ความลำบากบ้าบิ่น เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นนั้นมีน้อยมาก ผู้นำแบบอัตนิยม จะมุ่งหนักไปทางด้านวินัยและชอบสัญลักษณ์ภายนอกที่แสดงถึงฐานะและอำนาจเป็นต้นว่า เครื่องแบบทางทหารหรือตำรวจผู้นำประเภทนี้ส่วนใหญ่แล้วจะมีความเชื่อมั่นในตัวเองเท่านั้น ความเชื่อในผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหากมีจะน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย

๒. ผู้นำแบบประชานิยมหรื อการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้นำ ประเภทนี้จะไม่มุ่งความสนใจเกี่ยวกับการมีอำนาจแต่ใช้วิธีกระตุ้นหรือเร้าให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมกิจกรรม ร่วมออกความคิดเห็น ผู้นำในลักษณะนี้ไม่ได้ทำตัวเป็นจุดศูนย์กลางในการแสดงพฤติกรรมของกลุ่ม การนำกลุ่ม จะนำโดยอาศัยวิธีการเชิญชวนให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมออกความคิดเพื่อจะได้วัตถุประสงค์ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนในกลุ่มร่วมกันพิจารณา

๓. ผู้นำแบบเสรีนิยม ผู้นำในลักษณะนี้ เป็นผู้นำที่ปล่อยปละละเลยเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มใช้เสรีภาพอย่างกว้างขวางจนดูประการหนึ่งขาดหลัก ยินยอมให้ทุกคนปกครองตนเองมากกว่าที่จะชี้นำหรือจำกัดแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้นำประเภทปล่อยกลุ่มตามสบาย ในบางครั้ง อาจจำเป็นจะต้องกำกับ ก็เป็นการกำกับหรือดูแลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ลักษณะผู้นำประเภทนี้โดยทั่วๆ ไปจะมีลักษณะเหนื่อยหน่าย เฉื่อยชา สมาชิกในกลุ่มต่างทำงานตามความพอใจของตนเองเป็นกลุ่มที่ขาดระเบียบวินัยเป็นที่สุด

ค. พิจารณาจากบทบาทที่ผู้นาแสดง จำแนกได้ ดังนี้

๑. ผู้นำ แบบแสดงตนเองในลักษณะพ่อแม่ปกครองลูก คือ ทำตัวเหมือนพ่อแม่ให้ลูกน้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามเสมือนหนึ่งเป็นลูกหลานดูแลปกป้องและคุ้มครองลูกน้อง

---

[๑๓]อ้างใน นางอรนุช โขพิมพ์, ภาวะผู้นาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔ – ๑๖.

๒. ผู้นำแบบใช้กลอุบายกุมบังเหียนการบริหาร ผู้นำในลักษณะนี้จะพยายามสร้างอำนาจ ใช้อำนาจโดยอาศัยประสบการณ์ความรอบรู้และตำแหน่งของตนให้เข้ากับสถานการณ์พยายามเชิดบุคคลหนึ่งขึ้นให้แสดงบทบาทเพื่อผลประโยชน์ของตนให้เข้ากับสถานการณ์พยายามเชิดบุคคลหนึ่งขึ้นให้แสดงบทบาทเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

๓. ผู้นำในลักษณะผู้เชี่ยวชาญประเภทนี้ ไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาผู้อื่น ไม่ใช่หัวหน้างานโดยแท้จริง เพียงแต่คอยให้คำแนะนำทางวิชาการในสาขาที่ตนรอบรู้และถนัด

๓. ความสำคัญของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพ

ในประเทศไทย นักบริหารทางการศึกษามักจะได้มาจากการเลื่อนและการปรับจากตำแหน่งผู้สอน ดังที่ปรากฏในการแต่งตั้งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น การใช้วิธีเลื่อนหรือปรับเปลี่ยนจากตำแหน่งครูอาจารย์เข้ามาทำหน้าที่ผู้บริหารอาจก่อให้เกิดความไม่ราบรื่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหาร เนื่องจากไม่ได้รับการฝึกอบรมและมีความรู้ในด้านงานการบริหารโดยตรง จึงอาจทำให้ไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของงานบริหารอย่างแท้จริง การเป็นนักวิชาการกับการเป็นนักบริหารมีความแตกต่างกัน จึงพบว่านักบริหารบางท่านประสบความสำเร็จในงานด้านวิชาการแต่กลับประสบความล้มเหลวในงานด้านบริหาร การเป็นนักบริหารมืออาชีพจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้งานบริหารมีความราบรื่นและประสบความสำเร็จ

ในวงการการศึกษา ความหมายของคำว่า นักบริหารการศึกษา ครอบคลุมไปทุกตำแหน่งที่อยู่ในระดับที่มีการแก้ปัญหาและตัดสินใจ เช่น ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา หรือศึกษานิเทศก์ ซึ่งรวมเรียกว่านักบริหารการศึกษา แต่เนื่องจากนักบริหารการศึกษามีตำแหน่งหน้าที่ที่หลากหลายและมีชื่อตำแหน่งที่เรียกต่างกัน อาทิ เช่น ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ศึกษานิเทศก์ เพื่อให้สอดคล้องกันจะขอใช้คำว่า นักบริหาร แทนคำว่า นักบริหารการศึกษา[๑๔]

นักบริหารการศึกษามืออาชีพ มีความหมายที่แตกต่างไปจากมืออาชีพในอาชีพอื่น ในแง่ของวัฒนธรรมความเป็นมาของการเข้าสู่งานบริหารการศึกษา แต่คำว่ามืออาชีพก็นำมาจาก วงการกีฬา คำว่า มือโปร(Professional)แปลว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ จนสามารถดำรงชีพด้วยอาชีพนั้น ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาจากนักการศึกษาหรือนักวิชาการ นักบริหารการศึกษาในที่นี้ หมายรวมถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาผู้ทำหน้าที่บริหารการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาต่างๆ นักบริหารการศึกษามืออาชีพหมายถึงผู้บริหารที่พยายามทำให้ องค์การประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายหรือนโยบาย ขององค์การด้วยเหตุผล และหลักการซึ่งเป็นที่ยอมรับ โดยประยุกต์ทฤษฎีหรือแนวทางต่างๆ อย่างผสมกลมกลืนกันแล้วนำไปสู่ปฏิบัติ ต้องยอมรับว่าทิศทางการศึกษาไทย ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้บริหารการศึกษา ซึ่งจะต้องตระหนักรู้และขับเคลื่อนการศึกษาไทยให้มีคุณภาพทัดเทียมกับอารยประเทศ การเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพนั้นผู้บริหารจะต้องแสดงพฤติกรรมของผู้บริหารที่สามารถบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายและได้ผลลัพธ์ของงานที่ยอดเยี่ยม ได้ผลลัพธ์ที่เป็นผลผลิตที่มีคุณภาพ บทความนี้ขอนำเสนอหลักการ แนวคิด การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การซึ่งจะนำมาสู่การประกันคุณภาพการศึกษา และการใช้กลยุทธ์ทางการบริหารต่างๆ รวมถึงคุณสมบัติต่างๆ ของนักบริหารมืออาชีพ เพื่อให้ผู้บริหารรุ่นใหม่ก้าวสู่การเป็นนักบริหารการศึกษามืออาชีพ ต่อไป[๑๕]

จำลอง นักฟ้อนให้ข้อคิดว่า นักบริหารการศึกษามืออาชีพมีความหมายที่ลึกซึ้งและสมบูรณ์ในตัวเอง เกินกว่าที่จะอธิบายความหมายได้อย่างครอบคลุม เพราะคำว่ามืออาชีพแสดงถึงพฤติกรรมของผู้บริหารที่สามารถบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายและได้ผลลัพธ์ของงานที่ยอดเยี่ยม ได้ผลลัพธ์ที่เป็นผลผลิตที่มีคุณภาพ การที่จะระบุว่าผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงควรจะมีศักยภาพเช่นไรนั้นอาจจะทำไม่ได้ เนื่องจากมีองค์ประกอบในหลายมุมมองที่

---

[๑๔]สุภัททา ปิณฑะแพทย์, ภาวะผู้นำของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ, [ออนไลน์].http://www.supatta.haysamy.com/leader_pro.html[๒๖ เมษายน ๒๕๕๘].

[๑๕]เอกชัย เอก ขุนฤทธิ์, **บทความทางวิชาการ ความเป็นนักบริหารมืออาชีพ กับผู้บริหารการศึกษา** ,https://www.gotoknow.org/posts/๕๑๘๒๘๐ [๒๖ เมษายน ๒๕๕๘].

นักวิชาการที่มีชื่อเสียงด้านการบริหารต่างก็มีความเชื่อ และมุ่งเน้นในศักยภาพของผู้บริหารตามแนวคิดของตนเองในด้านใดด้านหนึ่ง[๑๖]

พลสัณห์ โพธิ์ศรีทอง กล่าวว่า องค์ประกอบของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ มีอย่างน้อย ๓ ประการ ได้แก่

๑. มีความรู้อย่างแท้จริงในเรื่องที่ทำ รู้หลักวิชา รู้เหตุ รู้ผล ที่ไปที่มาของเรื่องที่ทำอย่างรอบด้าน และสามารถคาดคะเนเพื่อหาแนวทางแก้ไขได้ในกรณีที่มีเหตุผิดปกติ

๒. มีความสามารถในการประยุกต์ความรู้ไปใช้ได้อย่างเหมาะสม ความสามารถนี้จะเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ ไหวพริบปฏิภาณ จนกลายเป็นความเชี่ยวชาญพิเศษที่คนทั่วไปไม่มี

๓. มีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ที่ดีกับผู้รับบริการ สื่อสารทำความเข้าใจได้ดี มีการสนทนาที่สร้างสรรค์ รู้จักอดทน อดกลั้น เพื่อจะได้ทำผลงานที่ตอบสนองความต้องการได้ถูกต้อง[๑๗]

จันทนาสุขุมานันท์ รองประธานบริษัทปูนซีเมนต์ไทย กล่าวว่า นักบริหารมืออาชีพ คือนักบริหารที่สามารถบริหารองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยภาวะของผู้นำ (แมกไม้บริหาร UBC) ผู้บริหารที่ต้องการให้องค์กรมุ่งสู่ความเป็นเลิศจะต้องวางแนวความคิดด้านการบริหารภายในองค์กร รวมทั้งการมีภาวะผู้นำที่ดี ซึ่งได้แก่

๑. มีการสร้างความเชื่อมโยงแบบพันธมิตร (Organizational alliance) หมายความว่าผู้บริหารต้องยึดหลักของการสร้างความเชื่อมโยง โดยการถ่ายทอดข่าวสารให้บุคลากรในระดับต่างๆได้ร่วมรับรู้ข้อมูลที่เป็นขององค์กร การจัดการกับระบบการรับรู้ข้อมูลข่าวสารนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการมองภาพขององค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถตอบคำถามให้แก่ผู้อื่นได้ นอกจากนี้ การสื่อสารที่ดียังมีผลทางด้านจิตวิทยา เพราะสามารถปลุกระดมให้ผู้ร่วมงานทุกคนมีความคิดไปในทิศทางเดียวกัน การให้ข้อมูลข่าวสารเปรียบเสมือนกับการทำการตลาดภายในองค์กรนั้นๆ ทำให้บุคลากรได้ทำความเข้าใจกับแนวการบริหารงานขององค์กรนั้น (Organizational design)

๒.มีการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (Leading organization through transformational change) ผู้บริหารการเปลี่ยนแปลงคือผู้ที่เข้าใจถึงความต้องการขององค์การเพื่อตอบคำถามต่างๆ เช่น ต้องการอะไร? จะเริ่มต้นตรงไหน? ด้วยกระบวนการอย่างไร? เพื่อให้ได้ความต้องการนั้น ๆ นอกจากนี้ ยังต้องใช้หลักยุทธศาสตร์ในการสนทนา (Strategic conversation) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทีมงาน ที่สำคัญต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกันที่ชัดเจน

๓. ศึกษาสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรและเครื่องมือในการทำงาน (Resources and tools) การบริหารองค์กรให้เกิดประสิทธิผล ผู้บริหารต้องศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ ที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินการขององค์กร ทรัพยากรด้านบุคคล และด้านเครื่องมือ เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้บริหารรู้ว่าองค์กรมีศักยภาพในการสร้างจุดเด่นในเรื่องใด

๔. ศึกษาสมรรถนะขององค์กร (Organizational competencies) ว่า มีความสามารถหรือมีคุณภาพที่จะนำมาใช้งานได้ดีเพียงใด องค์กรยังขาดในเรื่องใด? ควรเสริมส่วนใดที่เป็นจุดด้อยขององค์กร เช่น ต้องจัดหาทรัพยากรเพิ่มเติม หรือต้องให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ ต้องให้มีการประเมินตนเอง เพื่อนร่วมงานประเมิน ผู้บังคับบัญชาที่สูงกว่าประเมิน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาประเมิน

๕. สร้างแรงจูงใจ (Employee motivation performance) เป็นการสร้างความรู้สึกสนุกกับการทำงาน เพื่อให้บุคลากรได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข รักองค์กร มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ใช่มาทำงานเพื่อเงิน คนที่ทำงานเพื่อองค์กรอย่างแท้จริงจะพยายามพัฒนาตนเอง ผู้บริหารในฐานะผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน คือรู้ว่า

---

[๑๖]จำลอง นักฟ้อน. เส้นทางสู่นักบริหารการศึกษามืออาชีพ.เอกสารประกอบการอบรม สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ , ๒๕๔๓ (อัดสำเนา)

[๑๗]วีณานันท์ พลมณี, นักบริหารการศึกษามืออาชีพ, https://www.gotoknow.org/posts/๓๔๒๕๓๒[๒๖ เมษายน ๒๕๕๘].

ต้องการอะไร และจะทำอย่างไรจึงจะสัมฤทธิผล สื่อสารให้ทุกคนรู้ ประเมินสภาพแวดล้อม รู้ศักยภาพขององค์กร กระตุ้นให้องค์กรขับเคลื่อนด้วยการจูงใจ[๑๘]

๔. การประยุกต์ใช้หลักธรรมสำหรับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพ

หลักธรรมสำหรับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากที่ผู้นำของผู้บริหารการศึกษาจะต้องมี การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาให้มีบารมีเป็นที่เคารพศรัทธายอมรับจากประชาชนหรือลูกน้องผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่สำคัญๆที่ทรงแสดงให้ถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาที่ดี หรือมรรควิถีที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติในการส่งเสริมพัฒนาผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้สำหรับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามีมากมาย แต่ในที่นี้จะขอยกเอาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการครองตน ครองคน และครองงานมาประยุกต์ใช้ ดังนี้

๑) หลักธรรมสำหรับครองตน ได้แก่ สัปปุริสธรรม ๗

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต)[๑๙]ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” ว่าสัปปุริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษคุณสมบัติของคนดีธรรมของผู้ดี มี ๗ อย่างคือ

๑. ธัมมัญญุตา หมายถึง ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำ เหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น

๒. อัตถัญญุตา หมายถึง ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้เป็นต้น

๓. อัตตัญญุตา หมายถึง ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะเพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไรอย่างไรแล้วจะประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔. มัตตัญญุตา หมายถึง ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑอาชญา และในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕. กาลัญญุตา หมายถึง ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัญญุตา หมายถึง ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุมรู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๗. ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา หมายถึง ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไรและรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่จะใช้จะตำหนิยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

๒) หลักธรรมสำหรับครองคนได้แก่ ราชสังคหวัตถุและพรหมวิหาร ๔

---

[๑๘]อ้างใน สุภัททา ปิณฑะแพทย์, ภาวะผู้นำของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ, [ออนไลน์].http://www.supatta.haysamy.com/leader_pro.html[๒๖ เมษายน ๒๕๕๘].

[๑๙]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐ – ๒๑๑.

ราชสังคหาวัตถุ[๒๐]สังคหวัตถุของพระราชา ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนหลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง มี ๔ ประการคือ

๑. สัสสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร

๒. ปุริสเมธะ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ

๓. สัมมาปาสะ ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัวในพานิชยกรรม เป็นต้น

๔. วาชเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ ความมีวาจาอันดูดดื่มน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม คือรู้จักพูด รู้จักปราศรัยไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ

พรหมวิหาร[๒๑] ๔ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ตลอดจนสัตย์ทั้งหลายโดยชอบได้แก่

๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลอดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก ความเดือนร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข มีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง จะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารักผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน[๒๒]

พระพุทธเจ้าตรัสถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่า นี้ ไม่พึงมีไซร้ มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ[๒๓]

๓) หลักธรรมในการครองงาน ได้แก่ หลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท๔[๒๔]หมายถึงฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จทางแห่งความสำเร็จหรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายเป็นแนวทางการทำงานที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคายอัน

---

[๒๐]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้งโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๓.

[๒๑]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐.องฺจตุกฺก. (ไทย) ๒๑ / ๑๒๙ / ๑๙๐ – ๑๙๓.

[๒๒]ปัญญา ใช้บางยาง, **หลักธรรมในพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๑,(กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม,๒๕๔๘), หน้า ๗๓.

[๒๓] ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๑๓ / ๒๙๕. องฺ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

[๒๔]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ๔ข้อ คือฉันทะวิริยะจิตตะวิมังสาซึ่งแต่ละข้อต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนต่อเนื่องหนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้เพราะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง๔ข้อจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวังดังนี้[๒๕]

๑)ฉันทะความพอใจคือความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั่นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไปดังนั้นเราจึงควรที่จะได้ฉันทะเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญอันดับแรกเพื่อเป็นกำลังใจที่จะนำกิจการงานทั้งหลายไปสู่ความสำเร็จรุ่งเรืองทั้งยังมีส่วนทำให้เกิดคุณธรรมในข้อต่อๆไปทุกข้อและการใฝ่รู้ก็คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางปัญญาหรือการศึกษาทอดลองต่างๆด้วย

๒)วิริยะความเพียรคือมุ่งมั่นทุ่มเทขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ท้อถอยเป็นความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเองหากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆหรือศรัทธาหลอกๆทั้งโกหกตัวเองและหลอกผู้อื่นซึ่งผลงานที่ได้ทำออกมานั้นก็จะเป็นตัวชี้วัดว่าทำเพื่ออะไร

๓)จิตตะความคิดคือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยเอาใจจดจ่ออย่างมีสมาธิทำให้เกิดความรอบคอบการตัดสินใจ ทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วยถ้าเรามีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดที่เราทำและรับผิดชอบแล้วไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่หรือการงานอะไรก็ตามทุกอย่างจะสำเร็จได้ด้วยดีดังประสงค์เสมอ

๔)วิมังสาความไตร่ตรองหรือทดลองคือหมั่นใจปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั่นมีการวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น

๕. บทสรุป

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มากโดยมีคำสอนที่พูดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ใน ทุติยปาปณิกสูตร ว่า ผู้นำ จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ ๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองดูสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับ หรือ รุกได้อย่างไร ๒) วิธุโร คือ เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ ๓) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นแสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา คือ มีหูมีตาไว และกว้างไกลสามารถจำแนกบุคคล และเหตุการณ์ออกว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ผู้นำมีประสบการณ์มีความชำนาญในการปกครองเข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้มีผู้สนับสนุนมากขึ้น

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามืออาชีพเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากที่ผู้นำของผู้บริหารการศึกษาจะต้องมี การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาให้มีบารมีเป็นที่เคารพศรัทธายอมรับจากประชาชนหรือลูกน้องผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่สำคัญๆที่ทรงแสดงให้ถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาที่ดี หรือมรรควิถีที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติในการส่งเสริมพัฒนาผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้สำหรับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษามีมากมาย ทีสำคัญคือ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการครองตน ครองคน และครองงานเช่นสัปปุริสธรรม ๗ ราชสังคหวัตถุและพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔

บรรณานุกรม

จำลอง นักฟ้อน. **เส้นทางสู่นักบริหารการศึกษามืออาชีพ.**เอกสารประกอบการอบรม สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ , ๒๕๔๓ (อัดสาเนา).

---

[๒๕]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์ครั้งที่๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทอาร์เอสพริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘),หน้า๑๖๐

เทพพนม เมืองแมน และคณะ.**พฤติกรรมองค์การ.** พิมพ์ครั้งที่๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

ปัญญา ใช้บางยาง.**หลักธรรมในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม,๒๕๔๘.

นางอรนุช โขพิมพ์, ภาวะผู้นาตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระเทพปริยัติเมธี,ผศ. ดร., **ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย**. งานวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้งโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ.**กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓.กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **ภาวะผู้นำ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนธัชการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๔.

ศิริวรรณ เสรีรัตนและคณะ, **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๒.

สิปปนนท์ เกตุทัต, **วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มติชน, ๒๕๕๑.

Koontz, Harold and Cyril O, Donnell, **Principles of Management**, (New York : McGraw-Hill Book Company, ๑๙๖๔.

Terry, George R. **Principles of Management**. (Lllinois : Richard D. Erwin,๑๙๖๐), p. ๕.

Halpin, Andrew W, **Theory and Research in Administration**, (New York :macmillan Company, inc, ๑๙๖๖), pp. ๒๗-๒๘.

Fiedler, F., Leadership,(New York: General Learning Press, ๑๙๗๑), p. ๒๗.

Bennis, W. G., On Becoming a Leader, (MA: Addison-Wesley, ๑๙๘๙), pp. ๘-๑๐.

การจูงใจในการบริหารองค์การตามแนวพระพุทธศาสนา

อัศนีย์ สุกิจใจ
สาขาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

บทขัดย่อ

ในปัจจุบัน การบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และ มีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กรและสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้การบริหารงานขององค์กรประสบผลสำเร็จนั้นก็คือ การจูงใจคนงานผู้บริหารต้องมีศิลปะในการบริหารที่เกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานเพราะการบริหารงานจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคนหรือพนักงานดังนั้นสิ่งจูงใจในการทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ผู้บริหารองค์กรต้องเข้าพื้นฐานของมนุษย์ หรือคนงานว่า คนงานเป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์ความรู้สึก ความคิดเห็น ค่านิยม ความเชื่อ และบุคลิกลักษณะต่างๆ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการจูงใจในการบริหารองค์กรว่า การที่ผู้บริหารจะบริหารงานขององค์การให้ประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่ว่างไว้ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมหมายร่วมมือช่วยกันทำงานของพนักงานบุคลากรหรือคนงานที่ทำงานในองค์การดังนั้นผู้บริหารต้องมีเทคนิควิธีการมีวิสัยทัศน์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการจูงใจกระตุ้นหรือเร่งเร้าสร้างพลังร่วมกันคิดของบุคลากรเพื่อผลักดันยกย่องสรรเสริญให้พนักงานบุคลากรคนงานเกิดยินดีสมัครใจเต็มใจในการใช้ความรู้ความสามารถของตนเพื่อทำงานให้องค์การบรรลุตามวัตถุประสงค์ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ไว้เรียกว่าสังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจคน นักบริหารจะสามารถผูกใจเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ถ้ามีสังคหวัตถุ ๔ ประการ

บทความนี้จะนำเสนอปัญหาการทำงานไม่มีประสิทธิภาพทำงานไม่เต็มศักยภาพของคนงานในองค์การต่างและจะนำเสนอแนวทางการจูงใจของคนงานในการทำงานในองค์การตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การจูงใจในการบริหารองค์การ, แนวทางการบริหารตามหลักพระพุทธศาสนา

Abstract

Nowadays, organization administration or management requires administration science since today's world is in the age of capitalism or consumerism which aim to profit only and competition in order to beat the competitor for both administration and development of the organization in order to achieve determined goals. And in order to do so, essential thing is the motivation of workforce. The director must have administration art concerning the motivation of workforce as success of administration is depends on people or staff, therefore, incentive or motivation attraction is very important. Director of organization must engage in human or worker foundation that they are also human being with feeling, though, value, belief and others personal characters which have impact on effectiveness and efficiency of organization.

Buddhism said about motivation in organization administration that success of organization administration of director requires a collaboration of every staff in the organization. Therefore, the director must have technique of having a vision to friendly motivate or accelerate power of thinking of

the staff to encourage them to willing to use their knowledge and competency to work and achieve goals of the organization. Buddha had taught principle of building human relation or as known as Sanghawatthu means bases of sympathy. The director will be able to gain heart of his co-worker and his subordinate if he has Sanghawatthu ๔.

This article displays the problem of inefficient and underperformance working of staff and purpose approach to motivate staff in line with Buddha's teaching approach.

Keywords : motivation in organization administration, Buddhist administration

๑. บทนำ

จากสงครามโลกครั้งที่ ๒ โครงสร้างของเศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยยะสำคัญ กลางทศวรรษ ๑๙๗๐ โลกหลังสงครามพยายามสร้างระเบียบโลกที่ทำให้พฤติกรรมทางเศรษฐกิจมีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายในด้านการมีงานทำเต็มที่ และเน้นความมั่นคงทางสังคม (Social Security) เหนือสิ่งอื่นใด อีกทั้ง การพยายามลดช่องว่างระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจน การที่ประเทศต่าง ๆ ในสังคมโลกไม่สามารถที่จะดำเนินนโยบายสาธารณะให้สามารถตอบผลประโยชน์และความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างประสานสอดคล้อง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมจากความสุดขั้วภายในสังคมและระหว่างสังคม ระหว่างคนรวมกับคนจน

ห่วงโซ่ที่เชื่อมสังคมมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขท่ามกลางความแตกต่างทางพหุวัฒนธรรม (Multi-Culture) คือ ระบบการเมือง (Political System) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Public Policy) เพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมสามารถเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์และความต้องการด้านปัจจัย ๔ แต่การที่จะดำเนินการจัดการผลประโยชน์ด้านทรัพยากรได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยตัวแปรด้านอำนาจทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง[๒๖]

ในปัจจุบัน การบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และ มีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนามาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ เพราะเขาถือว่า การที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิค ของ นักวิชาการชาวตะวันตก ซึ่งพัฒนาการการบริหารจัดการมาไม่เกิน ๑๐๐ ปี นั้นยังเป็นหลักการที่ยังยึดกับวัตถุ รวมทั้งมีผู้แพ้ผู้ชนะ เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ดังนั้นเมื่อนักวิชาการทางตะวันตก ได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เขารู้ว่าศาสตร์แห่งการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั่นคือ ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวถึง หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบว่าสามารถบูรณาการ รวมเข้ากันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเหลือเชื่อ ถึงแม้ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วก็ตาม[๒๗]

อีกอย่างสถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน องค์กรภาคธุรกิจส่วนใหญ่ต้องการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากสภาวะการแข่งขันในปัจจุบัน องค์กรธุรกิจในประเทศไม่เพียงแต่แข่งกันเองในประเทศเท่านั้น แต่ยังต้องรับมือกับบริษัทข้ามชาติ (MultinationalCorporation: MNC) ที่นับวันจะเข้ามาแข่งขันมากขึ้นจาการเปิดเขตการค้าเสรี รวมทั้งการเข้ามาขององค์กรธุรกิจในภูมิภาคอาเซียนที่จะเข้ามาแข่งขันในประเทศมากขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ ซึ่งบริษัทเหล่านี้ มีความได้เปรียบทั้งขนาดกำลังการผลิต เงินทุน รวมทั้งองค์ความรู้ (Knowhow) และเทคโนโลยี

---

[๒๖]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ**,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ๒๑ เซ้นจูรี จำกัด,๒๕๕๔), หน้า๑๗๘.

[๒๗]http://www.mahathera.org/detail.php?module=article&id=๗&title= (เข้าถึงข้อมูล ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

การรับมือกับการแข่งขันที่ผู้บริหารส่วนใหญ่จะคำนึงถึงมักเป็นวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative) กล่าวคือ การตัดค่าใช้จ่าย การเพิ่มกำลังการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการผลิต การลดของเสียในกระบวนการ วิธีที่ผู้บริหารสามารถนำไปประยุกต์และปรับใช้กับพนักงานของตน โดยเริ่มต้นจากบุคลากรในองค์กรของตน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative) ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวิธีเชิงปริมาณ นั่นคือการจูงใจบุคลากร ที่ตนเองมีอยู่ เนื่องจากการจูงใจที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาวะการณ์ขององค์กรจะทำให้พนักงานในองค์กรมีความสมัครใจที่จะทุ่มเทพลังงาน ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร การจูงใจให้พนักงานประสานพลังเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมีพลังที่จะก้าวไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ถือเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพที่จะทำให้องค์กรอยู่รอดในสภาวะที่มีการแข่งขันรุนแรงในปัจจุบัน ดังนั้น การจูงใจจึงเป็นหน้าที่หลักหน้าที่หนึ่งที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่นี้อย่างมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้นั้นอย่างถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม[๒๘]

๒. ความหมายของการสร้างแรงจูงใจ

แนวคิดของผู้บริหารเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานได้เปลี่ยนไปเล็กน้อยนับจากที่มีการใช้แนวคิดการบริหารแบบวิทยาศาสตร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน ในปัจจุบันผู้บริหารส่วนใหญ่ก็จะพูดในเชิงเห็นด้วยกับการมองว่าพนักงานเป็นมนุษย์ที่มีความต้องการและความปรารถนาของตนเอง ซึ่งคุณจะต้องตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้จึงจะสามารถดึงเอาศักยภาพสูงสุดจากพนักงานออมาได้[๒๙]

แรงจูงใจ[๓๐](Motivation) มาจากรากศัพท์ภาษาลาติน Movere แปลว่า เคลื่อนที่ เมื่อมีคำว่าเคลื่อนที่ จะมีสิ่งที่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการคือ

๑. อะไรเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนที่ หรือกล่าวให้รัดกุมในแง่ของพฤติกรรมมนุษย์ก็คือ มีแรงผลักดันอะไรที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้น

๒. อะไรเป็นตัวกำหนดทิศทางของพฤติกรรมนั้น

๓. พฤติกรรมเกิดขึ้นนั้นจะคงสภาพอยู่ได้ด้วยวิธีใด

จากองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการดังนี้มีผู้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้หลายแนวทางด้วยกันคือ

สุชา จันทน์เอม ได้ให้ความหมายการจูงใจ (Motivation) ไว้ว่า หมายถึง สภาวะที่อินทรีย์ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบรรลุสู่จุดหมายปลายทาง (Goal)ที่ตั้งไว้ พฤติกรรมที่สนองความต้องการของมนุษย์ และเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางพฤตกรรมที่ถูกกระตุ้นโดยแรงขับ (Drive)ของแต่ละบุคคล มีแนวมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งร่างกายอาจจะสมประสงค์ในความปรารถนาอันเกิดจากแรงขับนั้นๆได้[๓๑]

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจ[๓๒] การที่บุคคลจะเกิดแรงจูงใจจนแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาได้นั้นยังมีปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลในการทำให้เกิดแรงจูงใจดังต่อไปนี้

๑) ความต้องการ (Need) หมายถึงสภาวะที่ที่ร่างกายหรือจิตใจขาดความสมดุลบางอย่าง เช่น ต้องการน้ำ-กระหาย ต้องการนอน-เพลีย ต้องการอาหาร-หิว

๒) แรงขับ (Drive) หมายถึงภาวะที่ร่างกายถูกกระตุ้น ทำให้เกิดสภาพความเครียดอันเนื่องมาจากความต้องการและพยายามหาสิ่งนั้นๆ มาตอบสนอง เช่นความหิวความต้องการทางเพศ แรงขับเป็นกลไกสำคัญของ

---

[๒๘]กฤษดา เชียรวัฒนสุข, **หลักการจัดการและองค์การ**,(กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๖),หน้า ๒๑๑.

[๒๙]ณัฐยา สินตระการผล, (ผู้แปล) **MBA ๕๐หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรกมลการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕๖.

[๓๐]จอมพงศ์ มงคลวนิช ,**การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖),หน้า ๒๑๖.

[๓๑]สุชา จันทน์เอม, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐),หน้า ๑๐๑.

[๓๒]พระมนัส ธมฺมรโต (มีมณี) ,"ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน", **ปริญญาวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐-๑๐.

กระบวนการจูงใจ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในที่เพิ่มพลังแก่พฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ มีทั้งแรงขับที่เป็นปัจจัยในทางบวกและทางลบ

๓) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Inter-Individual Differences) และความแตกต่างภายในบุคคล (Intra-Individual Differences) มีความเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ เช่น ความแตกต่างระหว่างเชาวน์ปัญญา ความแตกต่างทางความคิดสร้างสรรค์ ความแตกต่างทางความรู้คิด ความแตกต่างทางการเรียนรู้ ความแตกต่างระหว่างเพศ ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม

๔) สิ่งแวดล้อมและพันธุกรรม (Environment and Heredity) เป็นปัจจัยต่อแรงจูงใจเพราะ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และการพัฒนาของบุคคล ทั้งสองอย่างทำหน้าที่สัมพันธ์ต่อกันตลอดตั้งแต่บุคคลเกิดขึ้นมาและเพิ่มพูนทบต้นขึ้นเรื่อยๆ ไม่สามารถแยกออกได้ว่าอย่างไหนมีอิทธิพลมากกว่ากัน

๕) โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ก็มีบทบาทเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจประสบการณ์ การศึกษา การอบรมฯ เป็นการสั่งสมการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคม(Socialization) ของแต่ละบุคคลที่สะสมรวบรวมมาตั้งแต่สมัยเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เพราะจะเกิดค่านิยมในตนเอง มีการสร้างเป้าหมาย หรือแบบแผนของพฤติกรรม (Pattern of Behavior)เกิดวิธีคิดเฉพาะของตนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในอย่างลึกซึ้งของแต่ละบุคคล (Internalization) เป็นผลทำให้เกิดแบบแผนของวิธีคิดและพฤติกรรมซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐาน การจูงใจสำหรับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตต่อไป

๓. ทฤษฎีแรงจูงใจในองค์การ

๑) ทฤษฎี X และทฤษฎีYของ Douglas McGegor

Douglas McGegor ชาวเมือง Detroit ในสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจในหนังสือ The Human Side of Enterprise ว่ามีสองวิธีคือวิธีดั้งเดิม (Traditional) คือแบบที่เสนอโดย Taylor เรียกว่าทฤษฎี X (Theory X) และทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์หรือทฤษฎี Y (Theory Y) แต่ละทฤษฎีจะเป็นทัศนะของผู้บริหารแต่ละแบบ ซึ่งทัศนะดังกล่าวจะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้บริหารด้วย[๓๓]

เมื่อ McGregor ได้มองเห็นความต้องการของมนุษย์ในลักษณะเช่นนี้แล้ว McGregor จึงได้จัดงานของการบริหารตามทัศนะของประเพณีนิยม (Conventional View) หรือตามธรรมเนียมดังที่ได้เคยปฏิบัติมา หรือตามระเบียบแบบแผน ความคิดในลักษณะงานแบบนี้เป็นสิ่งที่ได้กำหนดขึ้นในองค์การ สามารถจะกล่าวได้อย่างกว้าง ๆเป็น ๓ ลักษณะ ซึ่ง McGregor เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ ทฤษฎี X” หรือทฤษฎีประเพณีนิยม หรือ ธรรมเนียมนิยม (Conventional Theory) ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

๑. การบริหารหรือการจัดการคือ กระบวนการในการรับผิดชอบในการจัดระบบงานของผลิตผลในกิจการงาน ซึ่งได้แก่การจัดระบบของการเงิน การใช้และการจัดหาวัสดุ การใช้และการจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้และการใช้งานและการจัดหาคน เพื่อให้ได้ผลสุดท้ายคือ ผลกำไร โดยหักออกจากการลงทุนทุกอย่าง

๒. การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการในการที่จะแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือบุคคลที่กระทำกิจกรรมร่วมกันในหมู่คณะ หรือองค์การเดียวกันเป็นกระบวนการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการแนะแนวทางหรือทิศทางของการปฏิบัติงาน กระบวนการของการกระตุ้นหรือยั่วยุให้บุคคลทำงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ กระบวนการของการควบคุมการกระทำของผู้ร่วมงาน และกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการขององค์การ

๓. การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการที่จำเป็นที่จะต้องไม่มีการกระทำที่แทรกแซงโดยการจัดระบบงาน บุคคลทุกคนที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์การโดยปกติแล้วจะมีพฤติกรรมที่ไม่ชอบกระทำอะไรอยู่แล้ว ดังนั้น การที่ไม่มีการกระทำที่แทรกแซงโดยการจัดระบบงานจึงหมายถึงการกระทำทุกอย่างที่จะทำให้ระบบงานในองค์การได้

---

[๓๓]ธีรวุฒิ โศภิษฐิกุล **“ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์”** (จังหวัดฉะเชิงเทรา : สถาบันราชภัฏราชนครินทร์ ๒๕๔๗), หน้า๒๗.

ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การที่จะคำนึงเฉพาะในเรื่องของการได้ผลผลิตแต่เพียงอย่างเดียวนั้นย่อมทำให้ขัดกับพฤติกรรมของบุคคลดังกล่าวแล้ว จึงต้องมีการให้กำลังใจ การให้รางวัล การควบคุม การลงโทษ แนะนำกิจกรรมที่ถูกต้องให้กับผู้ร่วมงาน นี่เป็นลักษณะงานของการจัดระบบหรือการบริหาร ดังนั้น อาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า “การบริหารงานประกอบด้วยการนำเอาสิ่งต่าง ๆหรือวิธีการต่าง ๆมาใช้โดยผ่านบุคคลต่าง ๆที่เกี่ยวข้องในองค์การ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน”

ทฤษฎีประเพณีนิยม (Conventional Theory) หรือทฤษฎี X เป็นทฤษฎีที่บ่งถึงพฤติกรรมของมนุษย์โดยมีความเชื่อพอจะสรุปนอกเหนือไปจากลักษณะ ๓ ประการ ดังกล่าวแล้วคือ

๑. ในรายเฉลี่ยของคนทุกคน ธรรมชาติได้สร้างให้จิตใจและทัศนะของมนุษย์เป็นผู้ที่ไม่ต้องการที่จะทำงานเฉื่อยชาต่อการทำงาน และไม่ปรารถนาที่จะทำงาน จะขอทำงานแต่เพียงเล็กน้อยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ต้องการได้เงินจากการทำงานให้มาก ๆและมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี

๒. โดยปกติแล้วมนุษย์จะไม่มีความทะเยอทะยานในสิ่งใด นอกจากสิ่งอื่นที่มากระตุ้นหรือยั่วยุให้เกิดความทะเยอทะยาน และจะปราศจากความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ความปรารถนาของมนุษย์คือ ความต้องการให้ทุกสิ่งทุกอย่างได้เกิดขึ้นมาแล้วก็ผ่านไปเท่านั้น

๓. มนุษย์โดยปกติแล้วจะยึดถือว่าตนเองเป็นศูนย์กลาง (Self – Centered) ก่อนสิ่งอื่นและจะไม่แยแสต่อความต้องการของระบบงานหรือองค์การแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ฉะนั้นทุกคนจะถือเอาความต้องการของตนเองก่อนอื่น

๔. โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะเป็นผู้ต่อต้านความเปลี่ยนแปลงในทุกกรณี (Resistantto Change) ก่อนที่จะคล้อยตามหรือยอมรับ เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกับทัศนะคติหรือความคิดของตนเองที่มีอยู่เดิม

๕. โดยธรรมชาติของมนุษย์อีกเช่นกัน มนุษย์เป็นผู้ซึ่งถูกล่อลวงได้ง่าย (Easy to gullible) เป็นผู้ที่ไม่ฉลาดมากนัก พร้อมที่จะถูกปลุกปั่นให้เป็นเจ้าถ้อย ร้อยหมอความ และเป็นฝ่ายค้านมากกว่าฝ่ายสนับสนุนดังนั้น การทำงานใดในองค์การจึงต้องมีบุคคลที่จะเป็นฝ่ายค้านอยู่เป็นประจำ ถึงแม้ว่าบุคคลที่ถือตนเองว่าเป็นฝ่ายสนับสนุน แต่ส่วนหนึ่งภายในใจหรือในการกระทำจะเป็นฝ่ายค้าน

ทฤษฎี Y มีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

๑. การจัดการหรือการบริหารงานเป็นกระบวนการการรับผิดชอบสำหรับการจัดส่วนหรือลักษณะสำคัญของการลงทุนเพื่อให้เกิดผลผลิต การลงทุนนั้นประกอบด้วย เงิน วัสดุเครื่องมือ เครื่องใช้ และบุคคลากรเพื่อการได้มาซึ่งกำไรในผลสุดท้ายของการลงทุน

๒. โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่ได้เป็นคนเฉื่อยชา หรือต่อต้านความต้องการขององค์กรแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ความต้องการที่จะได้ประสบการณ์ในการทำงานเป็นบำเหน็จรางวัลในองค์กรนั้น ๆการควบคุมที่มาจากภายนอกและการให้การลงโทษกับบุคคลในองค์การมิใช่เป็นการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ขององค์การประสบผลสำเร็จ เพราะมนุษย์สามารถที่จะกำหนดทิศทางของตนเองได้ และสามารถควบคุมตนเองได้ด้วยในทุกกรณี เพื่อให้การบริการให้ถึงจุดประสงค์ขององค์การ ซึ่งมนุษย์ได้มีข้อตกลงร่วมกันไว้แล้วกับผู้บริการหรือสมาชิกในองค์การนั้น ๆ

๓.การยั่วยุที่ทำให้เกิดแรง ความสามารถในการพัฒนา สมรรถภาพในความรับผิดชอบ ความพร้อมที่จะหันเหพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของสถานบันเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนในปัจจุบันต้องการ การบริหารเป็นแต่เพียงเครื่องช่วยให้ทุกคนได้พัฒนาตัวเองให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อองค์การและต่อสังคม การบริหารไม่ใช่วิธีการบังคับให้ทุกคนต้องเป็นไปตามแนวทางที่ได้วางเอาไว้ ข้อตกลงตามวัตถุประสงค์เป็นผลลัพธ์ที่ทำให้ได้มาซึ่งรางวัลพร้อมด้วยความสำเร็จในองค์การ นั่นคือ ข้อตกลงที่สมาชิกร่วมกับผู้บริหารได้ตกลงตามวัตถุประสงค์ขององค์การ จะทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงาน ซึ่งผลที่จะได้ติดตามมาก็คือผลผลิตที่ดีและมีคุณภาพคุ้มค่ากับการลงทุน

๔. งานที่จำเป็นของการบริหารคือการจัดเงื่อนไขในการจัดระบบงาน และวิธการดำเนินงานให้สมาชิกในองค์การ เพื่อให้สมาชิกได้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายด้วยตนเอง และค้นหาแนวทางในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง ภายไต้เงื่อนไขที่องค์การได้กำหนดเอาไว้แล้วธรรมชาติของมนุษย์โดยรวยเฉลี่ยจะเรียนรู้ภายไต้เงื่อนไขที่ไม่ใช่ตามที่สังคมหรือกลุ่มยอมรับแต่เพียงอย่างเดียว แต่ภาพไต้เงื่อนไขแห่งความรับผิดชอบ

๕. ความสามารถในการจัดการบริหารจะมีความสัมพันธ์เป็นอย่างสูงกับการนึกคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นมาอยู่เรื่อยๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์การที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางไม่ใช่เกิดขึ้นมาอย่างแคบๆ มนุษย์โดยเฉลี่ยจึงต้องพบกับปัญหาต่างๆ ในองค์การอย่างกว้างขวาง ซึ่งเกิดขึ้นกับองค์การหนึ่งๆ ไม่เหมือนกัน

๖. ภายใต้เงื่อนไขของการจัดการอุสาหกรรมสมัยใหม่ พลังแห่งความฉลาดของสมาชิก โดยส่วนรวมแล้วจะแฝงอยู่ภายในตัวคนของทุกคน แต่จะมีเพียงส่วนหนึ่งที่ถูกนำมาใช้

เพื่อการเข้าใจในลักษณะของทฤษฎี x และทฤษฎี y มากยิ่งขึ้นจึงขอสรุปเปรียบเทียบให้เป็นคุณลักษณะทั้งสองทฤษฎีโดยการใช้ตารางเปรียบเทียบ ดังนี้

ทฤษฎี x	ทฤษฎี y
๑. บ่งถึงธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ ๒. เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์ไม่ชอบทำงาน ๓. มนุษย์จะเป็นผู้คอยหลีกเลี่ยงในการทำงาน ดังนั้นองค์การจึงต้องดำเนินการโดยวิธีการดังนี้ ก. ควบคุมการทำงาน ข. ชี้แจ้งแนวทางให้ทำงาน ค. ขู่เข็ญโดยการใช้วิธีการลงโทษ ๔. มีความรู้สึกเพียงเล็กน้อยในการรับผิดชอบหน้าที่การงาน และมีความทะเยอทะยานน้อย ๕. คำนึงถึงผลผลิตขององค์การเป็นสำคัญ แต่ต้องมีการกระตุ้น และควบคุมจากองค์การ	๑. บ่งถึงธรรมชาติของงาน ๒. เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์เป็นผู้ที่ชอบทำงาน ๓. โดยธรรมชาติของมนุษย์จะทำงานเป็นแบบเล่นๆ และชอบการพักผ่อนในขณะทำงานดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการดั้งนี้ ก. ให้มีการควบคุมตัวเอง ข. ให้มีการแนะแนวทางตนเอง ค. ให้รางวัล ๔. เป็นผู้ที่คอยหาความรับผิดชอบในหน้าที่การงานภายใต้เงื่อนไขของตนเอง ๕. บ่งถึงพฤติกรรมของการทำงานและธรรมชาติของงาน

เมื่อนำเอาทฤษฎีทั้งสองมาเปรียบเทียบดังตารางข้างบนนี้แล้ว เราก็สามารถมองเห็นความหมายหรือการเกี่ยวพันธ์ขององการกับทฤษฎี y แล้ว จะมองเห็นว่าทฤษฎี Y เป็นทฤษฎี ที่มองดูแบบหรือระบบของพฤติกรรมมนุษย์ที่ปรากฏอยู่ในองค์การ ซึ่งสมาชิกในองค์การสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ทฤษฎี y จึงเป็นทฤษฎีที่ผู้บริหารเป็นจำนวนมากควรจะได้จัดสมมติฐานขององค์การของตนเองขึ้นมาใหม่ และหาวิธีการที่จะทำให้องค์การและบุคคลภายในองค์การ ได้มีจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกัน การจัดการบริหารงานจึงควรได้เปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงนโยบาย ซึ่งที่จะสามารถสนับสนุนความต้องการที่จะเกิดผลสำเร็จในขณะที่สมาชิกขององค์การทำงานในองค์การหรือการพัฒนาบุคคลภายในองค์การ หรือการแสดงออกของบุคคลในองค์การ ดังนั้น ทฤษฎี Y จึงไม่เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงในปรัชญาของการบริแผนใหม่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ทำงาน แต่ยังวิจารณ์นโยบายและการกระทำของการบริหารแบบประเพณีนิยมอีกด้วย

บางคนอาจคิดว่า ทฤษฎี Y เป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นตามแนวความคิด ไม่มีเหตุผลพอเพียงที่จะสนับสนุนทฤษฎีนี้ ก็ขอให้มองลักษณะของทฤษฎีนี้ว่า สิ่งที่ประกอบขึ้นด้วยหลักการดั้งที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด เรายังสามารถมองเห็นได้อีกว่า ทฤษฎี Y เป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นโดยอาศัยรากฐานของวิชาการได้เน้นหนักถึงเรื่องของความมีอิสระเสรี เน้นถึงการสร้างทิศทางของตนเอง เสรีภาพของบุคคลและส่วนประกอบอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งเงื่อนไขต่างๆ ที่ถูกกำหนดในทฤษฎี Y นี้ ผู้บริหารบางคนอาจไม่สามารถปฏิบัติตามได้เพราะยังอยู่ในความรู้สึกของประเพณีนิยมอยู่ แต่อย่าลืมว่า ทฤษฎี Y เป็นทฤษฎีที่ได้เปิดโอกาสอยู่เสมอที่จะให้ผู้บริหารได้ใช้การตัดสินของตนเองมาใช้หาวิธการที่ดีที่สุด เพื่อได้นำทฤษฎี Y ไปปรับปรุงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและลักษณะของสังคม ในประเทศที่เกิดใหม่บ้างประเทศที่เพิ่งสลัดออกจากการเป็นประเทศภายใต้อาณานิคมของประเทศหนึ่งประเทศใด และต้องมาปกครองตัวเองโดยขาดผู้แนะนำประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีเสรีภาพ แต่ความที่ไม่มีประสบการณ์ในเรื่องเสรีภาพมากก่อน และไม่ได้เตรียมพร้อมที่จะได้รับเสรีภาพที่ได้รับมาก็ไม่สามารถทำให้เสรีภาพที่เกิดขึ้นนั้นดำเนินไปตามลักษณะของเสรีภาพเช่นเดียวกันในการบริหารงานเมื่อองค์การใดที่ได้ดำเนินการบริหารหรือการจัดองค์การโดยใช้ระบบประเพณีนิยมมาก่อน เมื่อจะมาเปลี่ยนแปลงเป็น

ระบบการบริหารแบบใหม่ก็ย่อมที่จะมีข้อที่จะต้องศึกษาและฝึกฝนจนกว่าสามารถที่จะใช้ทฤษฎี Y ได้อย่างถูกต้อง และฝังอยู่ในความรู้สึกของสมาชิกอย่างแท้จริง

๒)ทฤษฎี Jการบริหารงานแบบญี่ปุ่น

ทฤษฎี J ซึ่งเป็นระบบบริหารงานของญี่ปุ่น ในปัจจุบันนี้การบริหารงานของญี่ปุ่นโดยเฉพาะของบริษัทต่าง ๆในญี่ปุ่นมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ให้สิทธิ ให้โอกาสและให้เสียงสนับสนุนแก่คนงานที่จะเข้ามาร่วมในการบริหารงานในองค์การนั้น ๆระบบของญี่ปุ่นนี้จะมีลักษณะการบริหารแบบพ่อ แม่ ปกครองลูกกล่าว คือ นายงานให้ความสนใจและให้สวัสดิการแก่คนงานเป็นอันมาก เช่น การว่าจ้างการทำงานมีแนวโน้มที่จะให้มีการจ้างในลักษณะการจ้างตลอดชีพ หรือจ้างตลอดชีวิต ของคนงานหรือจนกว่าจะปลดเกษียณอายุการทำงาน และในการเลื่อนขั้นตำแหน่งงานนั้น การบริหารงานของชาวญี่ปุ่นยึดถือการเลื่อนลำดับจากคนงานในระดับล่างขึ้นไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ (Bottom – up) หลักการสำคัญของการบริหารงานแบบญี่ปุ่น (ทฤษฎี J) มีลักษณะการบริหารงานของญี่ปุ่นอาจจะสรุปได้เป็นข้อ ๆดังต่อไปนี้

๑. ความเป็นกลุ่มนิยม (Collectivity Orientation) หมายถึงการจัดองค์การที่ไม่ระบุตำแหน่งใดลงไปยกเว้นหัวหน้าหรือประธานขององค์การนั้น การทำงานจึงเป็นการทำงานแบบเป็นทีม และมีความรับผิดชอบเท่ากันหมด

๒. ไม่ระบุความรับผิดชอบงาน ซึ่งทำให้ก่อเกิดการสร้างงานร่วมกันเกิดความช่วยเหลือกันซึ่งกันและกันและเมื่อใดมีผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่สามารถทำงานได้ก็สามารถหาคนอื่นมาทดแทนคนที่ไม่สามารถทำงานได้

๓. เน้นหนักสายงานในแนวดิ่ง (Vertical Society) และระบบอาวุโสการบริหารงานตามลำดับชั้น (Hierarchy)

๔. ลักษณะและความหมายของหัวหน้างานจะเป็นลักษณะขบวนรถไฟ ไม่ได้เป็นหัวจักรรถไฟ ซึ่งหมายความว่า หัวหน้าไม่ได้เป็นพระเอกแต่เป็นครู เป็นผู้สอน (Coach) เป็นผู้กำกับ (Superintendent)

๕. การกระจายตำแหน่งของผู้บริหารออกเป็นหลายหน่วยงานย่อย ทำให้ผู้บริหารรับผิดชอบไม่มากนัก เป็นการกระจายผู้บริหารออกเป็นฝ่ายและออกเป็นแผนก การแบ่งงานออกเป็นงานย่อย ๆจึงเป็นการกระจายอำนาจบริหารได้มากทำให้งานดำเนินไปได้อย่างคล่องตัว

เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นชนชาติในเอเชีย ดังนั้นวัฒนธรรมต่าง ๆ ในการทำงานจึงมีความใกล้เคียงกับคนเอเชียด้วยกัน จึงน่าจะเป็นทฤษฎีหนึ่งที่คนเอเชียควรนำมาพิจารณาเอามาใช้ เพื่อความเหมาะสมของการบริหารงานในองค์การต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาความแตกต่างของ ทฤษฎี J กับการบริหารงานของซีกโลกตะวันตก จะมีลักษณะดังนี้

๑. การจัดตั้งองค์การต่าง ๆโดยเฉพาะองค์การที่เกี่ยวกับธุรกิจ จะมาจากความเชื่อมั่นในการจัดหาทุนเพื่อการลงทุนที่มาจากความไว้เนื้อเชื่อใจจากผู้ร่วมทุนด้วยกัน โดยไม่ต้องอาศัยธนาคารซึ่งเป็นการลงทุนตามลักษณะการลงทุนของตะวันตก

๒. สมาคมที่เกี่ยวพันกับธุรกิจของญี่ปุ่นจะขึ้นบนพื้นฐานของบริษัท ไม่ได้ขึ้นอยู่บนพื้นฐานของสินค้าที่ผลิตในแต่ละประเภท หรือ แต่ละอาชีพเหมือนกับของตะวันตก ธุรกิจของญี่ปุ่นขึ้นอยู่กับบริษัทของแต่ละบริษัท และคนงามในแต่ละบริษัทก็สามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทได้

๓. นโยบายการบริหารงานบุคคลของการบริหารงานแบบญี่ปุ่นตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความศรัทธาและความซื่อสัตย์ต่อบริษัท ไม่ได้บริหารงานบุคคลที่ขึ้นอยู่บนพื้นฐานเฉพาะความรู้ ความสามารถของบุคคลซึ่งหากการบริหารงานบุคคลแบบนี้ บุคคลจะขาดความซื่อสัตย์ต่อองค์การ บุคคลก็จะหาความรู้ความชำนาญจากองค์การนั้น แล้วจะหันเหไปหางานใหม่ในลักษณะเดียวกันแต่ได้ผลประโยชน์สูงกว่าที่เคยได้รับจากองค์การเดิม หรือออกไปเพื่อสร้างงานของตนเอง

๔. โครงสร้างของการบริหารงานแบบญี่ปุ่น จะเป็นโครงสร้างตามลำดับชั้น (Hierarchy) ใช้สายอำนาจการบริหาร หรือสายบังคับบัญชาที่เป็นระบบกว่าระบบมติชน (Croup Consensual) และความรู้ความสามารถชำนาญของปัจเจกบุคคล กระบวนการวินิจฉัยสั่งการที่มีจุดเน้นอยู่บนคำถามที่ได้กำหนดไว้แล้ว มากกว่าการหาผลสรุป

๓) ทฤษฎี Z ของ William Ouchi

โอยูชิ (William Ouchi) ศาสตราจารย์ของคณะบริการจัดการ แห่งมหาวิทยาลัย UCLA, Los Angeles และเป็นคณะกรรมการขององค์การสำคัญ ๆ ของอเมริกาอีกหลายแห่ง เป็นผู้นำทฤษฎีการบริหาร ๒ ทฤษฎี ซึ่ง โอยูชิ เรียกว่า ทฤษฎี A ของอเมริกา ซึ่งได้แก่ ทฤษฎี X และทฤษฎี Y และทฤษฎี J หรือเรียกว่า Japanese Management Practice ของญี่ปุ่น มาสผมผสานกันตั้งเป็นทฤษฎี Z ขึ้นกับบริษัทต่าง ๆ ในฝ่ายตะวันตก โดยเฉพาะของอเมริกาหลายแห่งก็ได้นำเอาแนวคิดของอเมริกาและของญี่ปุ่นมาใช้ร่วมกัน ซึ่งการตั้งทฤษฎีใหม่นี้ โอยูชิ ชี้ให้เห็นว่าจะช่วยทำให้ระบบการบริหารงานเจริญยิ่งขึ้นโดยชี้ให้เห็นว่าบริษัทของญี่ปุ่นที่ยึดหลักการบริหารโดยใช้ทฤษฎี Z จะมีคุณลักษณะดังนี้

๑. คนทำงานในองค์การมีความรู้สึกความเป็นอิสระ แต่มีความซื่อสัตย์ต่อองค์การ และมีความเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างคนงานที่ร่วมงานด้วยกันและระบบการจัดการขององค์การ

๒. ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่า คนงานทุกคนจะต้องมีความซื่อสัตย์ และมีความสนใจที่จะทำงานร่วมกันกันผู้ร่วมงานและองค์การที่ร่วมงานกันอยู่

๓. สร้างเจตคติให้เกิดความมั่นใจ ความไว้วางใจ และความรับผิดชอบของผู้ทำงานด้วยกัน

๔. หากจะเปรียบเทียบกับการทำอาหารเช้าแล้ว ก็จะเป็นคนทำอาหารเช้ามืออาชีพ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ทำให้คนทำงานจะต้องพยายามที่จะเป็นคนทำงานระดับผู้เชี่ยวชาญต่อ ๆ ไป

๕. ยึดถือการจ้างงานในระยะยาว เป็นต้นว่าการจ้างงานและการประเมินการทำงานจะมีระยะเวลา ๑๐ ปี นับตั้งแต่ได้เข้ามาร่วมงานกับองค์การนั้น

๖. ภาวการณ์ตัดสินใจจะเป็นการตัดสินใจร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะไม่ได้ตัดสินใจเพียงคนเดียว

๗. การประเมินการทำงานจะไม่ประเมินพร่ำเพรื่อ เช่นเดียวกับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือคนงานก็ไม่ทำตลอดเวลา แต่จะทำเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร แต่คนทำงานจะได้ผลตอบแทนที่เหมาะสม และเป็นธรรม

๘. การบริหารงานเป็นการบริหารงานที่มีความแน่นอน มีการควบคุมอย่างมีระบบอย่างเปิดเผยรวมทั้งการประเมินผลงานก็ทำงานกันอย่างมีระบบ

๙. เป็นการบริหารงานที่หาแนวทางให้การทำงานตามลักษณะงานขององค์การนั้นให้ดำเนินงานด้วยทางสายกลาง

๑๐. เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า สิ่งทั้งมวลมีส่วนเกี่ยวกับสิ่งประกอบต่าง ๆ ที่มากกว่าส่วนประกอบทั้งหมด ซึ่งหมายความว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่รวมเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในทฤษฎีอื่น ๆ ที่ได้ผลนำมาใช้ทั้งหมด

๑๑. บริษัทจะจ้างบุคคลระดับบริหาร (Key Person) ตลอดอายุของการทำงานคือ ๕๕- ๖๐ ปี

๑๒. ให้มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนหน้าบุคคลที่ทำงานอยู่ในองค์การนั้นอย่างสม่ำเสมอ

๑๓. การแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ของผู้ทำงานในองค์การให้สูงขึ้นนั้นจะต้องผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบโดยยึดถือความอาวุโสของบุคคลเป็นหลัก

๑๔. มอบความรับผิดชอบให้แก่การทำงานเป็นกลุ่มมากกว่าการทำงานเป็นบุคคลซึ่งตรงกับวัฒนธรรมชาวญี่ปุ่น

การนำทฤษฎี Z มาใช้ในการบริหารงานของญี่ปุ่น ทำให้เกิดผลดีต่อการทำงานอย่างน้อย ๓ ประการคือ

๑. นายจ้างจะปฏิบัติต่อลูกจ้างโดยเสมอภาคทั่วหน้ากัน

๒. ทำให้เกิดความเชื่อถือในการแต่งตั้งเพื่อการดำรงตำแหน่งให้สูงขึ้น จากการที่ใช้ระบบไต่เต้าจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับสูง

๓. เป็นการควบคุมการทำงานของคนงานโดยทางอ้อมเพราะมีการทำงานโดยแบ่งหน่วยงานออกเป็นหน่วยงานย่อยมีหัวหน้ารับผิดชอบและตัดสินใจ

จากผลของทฤษฎี Z ของโอยูชิ ทำให้บริษัทและองค์การในอเมริกาหลายแห่งได้ยึดหลักการทำงานผสมผสานระหว่างทฤษฎี Z ทฤษฎีของอเมริกา A และทฤษฎี J ของญี่ปุ่น ซึ่งองค์การเหล่านี้จะมีลักษณะแสดงให้เห็นปรากฏดังนี้

๑. มีการจ้างคนงานตลอดชีวิตของการทำงาน

๒. การเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น ทำอย่างช้าๆ และรอบคอบผ่านการพิจารณาเป็นขั้นเป็นตอน

๓. ระบบการควบคุมการทำงานจะไม่เป็นทางการมากนัก

๔. มีการให้ความสนใจต่อคนงานโดยส่วนรวม

๕. มีการหมุนเวียนตำแหน่งมากขึ้น

๖. ให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานมากขึ้น

๗. ลักษณะที่ยังเหมือนเดิมคือ เน้นให้คนงานมีความรับผิดชอบงานของตนเองแทนการรับผิดชอบเป็นกลุ่ม

ยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดของทฤษฎี Z สรุปได้เป็น ๓ ขั้นตอนด้วยกันคือ

๑. บริหารและจัดการจาก บน-สู่-ล่าง (‘Top-down’ approach) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตกลงตามปรัชญาใหม่ที่องค์การได้กำหนดขึ้นและการได้รับการสนับสนุนการบริหารองค์การจากผู้นำในองค์การ

๒. ความคิดใหม่ ๆ หรือปรัชญาในการบริหารองค์การที่เข้ามาใหม่ ๆ จะต้องรวมเอาแนวความคิดที่มีเสถียรภาพต่อการจ้างงาน การแบ่งความรับผิดชอบในการตัดสินใจ การพัฒนาและการปรับปรุงงานอาชีพขององค์การนั้น การมีจิตใจที่จะทำงานเป็นหมู่เป็นคณะ และการยอมรับความช่วยเหลือของปัจเจกบุคคลที่อยู่ในคณะทำงานด้วยกัน

๓. วิธีการแนวใหม่เข้ามาใช้ด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ได้ปรึกษาร่วมกันใน และสร้างความเข้าใจด้วยกัน ซึ่งจะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างเต็มรูปแบบตามลักษณะงานขององค์การนั้น ๆ เพื่อการพัฒนาศักยภาพที่จะทำให้เกิดความทักษะสัมพันธ์กับผู้จัดการในองค์การ ผู้การตรวจสอบองค์การ และผู้ทำงานในองค์การ[๓๔]

๔. หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับแรงจูงใจในองค์การ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นมากมายและมีคุณค่ามากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว ในยุคปัจจุบันนี้ซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคเสรีทุนนิยม แรงจูงใจบุคลการหรือการบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาพิจารณาทบทวนบทบาททางวิชาการในการจูงใจการบริหารจัดการบุคลากรสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การจูงใจการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบเสรีทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบ้างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและ มีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการจูงใจบุคลกรการบริหารจัดการบุคลากรนั้นมีอยู่มากมาย ซึ่งเป็นคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาประเด็นการจูงใจบุคลากรในองค์การตามแนวพระพุทธศาสนา บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ สามัคคี มีความเมตตาช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่อไปแต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเราไม่ได้ต่อต้านปฏิเสธ หรือไม่ยอมรับแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่แต่อย่างใด เพียงแต่เราอยากสะท้อนเสนอแนวคิดหลักพระพุทธศาสนาว่ามีประเด็นหรือหลักธรรมอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการจูงใจบุคลากรในองค์การ

พระพุทธเจ้าตรัสถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่า นี้ ไม่พึงมีไซร้ มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ[๓๕]

---

[๓๔]เจริญพล สุวรรณโชติ,**ทฤษฎีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทยจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า๘๑-๙๓.

[๓๕] ที. ปา. (แปล) ๑๑ / ๓๑๓ / ๒๙๕. องฺ.จตุกก.(แปล) ๒๑/๓๒/๕๑.

การที่ผู้บริหารจะบริหารงานขององค์การให้ประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่ว่างไว้ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมหมายร่วมมือช่วยกันทำงานของพนักงานบุคลากรหรือคนงานที่ทำงานในองค์การดังนั้นผู้บริหารต้องมีเทคนิควิธีการมีวิสัยทัศน์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการจูงใจกระตุ้นหรือเร่งเร้าสร้างพลังร่วมกันคิดของบุคลากรเพื่อผลักดันยกย่องสรรเสริญให้พนักงานบุคลากรคนงานเกิดยินดีสมัครใจเต็มใจในการใช้ความรู้ความสามารถของตนเพื่อทำงานให้องค์การบรรลุตามวัตถุประสงค์

พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ไว้เรียกว่าสังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจคน พระองค์ตรัสว่ารถม้าแล่นไปได้เพราะมีลิ่มสลักคอยตรึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของรถม้าเข้าด้วยกันฉันใด คนในสังคมก็ฉันนั้น คือทำหน้าที่เป็นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน ลิ่มสลักดังกล่าวนั้นคือ สังคหวัตถุนักบริหารจะสามารถผูกใจเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ถ้ามีสังคหวัตถุ ๔ ประการได้แก่

๑) ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี)นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา การให้ทานจะช่วยให้ผูกคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนฺถติมิตฺตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้”นักบริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจนี้สำคัญมาก ในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนก็จัดเข้าในอามิสทาน

ข. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

ค. อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง

๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ)นักบริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชื่อก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน

๓. อัตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น(สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า“อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น”นักบริหารทำอัตถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้ หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ใต้บังคับบัญชาอาศัยเรือนท่านให้ วิจารณ์เห็นท่านทำการงาน ช่วยพร้องแม้มีกิจโดยสาร นาเวศพายค่อยช่วยค้ำจ้วง จรดให้จนถึง

๔. สมานัตตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี)เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขรร่วมเสพ”นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง

เมื่อนักบริหารมีสังคหวัตถุทั้ง ๔ ประการ คือ โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตนพอดี เขามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถผูกใจคนไว้ได้ แต่สังคหวัตถุเหล่านี้เป็นเรื่องพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา เพื่อให้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นมาโดยไม่ต้องฝืนใจ นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการคือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรัก ความหวังดี ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงานถ้าพบส่วนเสียในตัวเขา นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ดังนั้นเมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น

ท่านพุทธทาสภิกขุประพันธ์ไว้ว่า...เขามีส่วน เลวบ้าง ช่างหัวเขาจงเลือกเอา ส่วนดี เขามีอยู่เป็นประโยชน์โลกบ้าง ยังน่าดูส่วนที่ชั่ว อย่าไปรู ของเขาเลยจะหา คนมีดี โดยส่วนเดียวอย่ามัวเที่ยว ค้นหา สหายเอ๋ยเหมือนม องหาหนวดเต่า ตายเปล่าเอยฝึกให้เคย มองแต่ดี มีคุณจริง

๒. กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรมนักบริหารต้องมีความสงสาร เห็นใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักบริหารเปิดใจกว้าง รับฟังปัญหาของคนอื่นกรุณาต่างจากเมตตาตรงที่ว่า กรุณาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดดีของเขา เช่น เราเห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมา เรามีจิตเมตตาเขา เมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตก เรามีจิตกรุณาเขา

๓. มุทิตา คือ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขนักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น โดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมี เขาไม่กีดกันใคร แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่ และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหารถ้านักบริหารมีจิตริษยาลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้นและจะไม่ทุ่มเททำงานให้ ดังคำกลอนที่ว่าอันเพื่อนดีมีหนึ่งถึงจะน้อยดีกว่าร้อยเพื่อนคิดริษยาแม้เกลือหยิบหนึ่งน้อยด้วยราคายังดีกว่าน้ำเค็มเต็มทะเล

๕. อุเบกขา คือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่งนั่นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญก็คือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันผู้ร่วมงาน ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้น เรียกว่า “อัญญุเบกขา” คือวางเฉยเพราะโง่ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ดี นักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทีกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัล ก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น นักบริหารต้องลงไปห้ามทัพทันที และจัดการลงโทษคนผิดตามความเหมาะสม นักบริหารต้องไม่นั่งดูลูกน้องทะเลาะกันแล้วเอาตัวรอดคนเดียว[๓๖]

การทำงานในองค์การแน่นอนมีบุคลกรจำนวนมากต่างคนต่างมีความคิดทัศนะคติแตกต่างกันไปการทีจะทำให้บุคลากรเหล่านั้นร่วมแรงรวมใจกันมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันทำเพื่อองค์การส่วนร่วมนั้นจะมีหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันแล้วเกิดความผาสุกเจริญรุ่งเรืองงดงาม พระพรหอมคุณาภรณ์[๓๗] (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าการอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการคือ

๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

---

[๓๖]พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๙),หน้า ๗๑-๗๘.

[๓๗]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)),**ธรรมนูญชีวิต,**พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (ชุมพร:พิมพ์ที่ บริษัท คิงส์ เซอร์วิส เซนเตอร์ จำกัด,๒๕๔๗),หน้า ๒๔.

และอีกอย่างการที่ผู้บริหารงานจะจูงใจบุคลากรให้ทำงานให้องค์การให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์การวางไว้นั้นผู้บริหารองค์การต้องมีหลักที่เรียกว่าหลักอิทธิบาท หรือหลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ที่เรียกว่าอิทธิบาท ๔ อย่างคือ

๑. ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พูดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พูดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้น ๆเข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่งดงามที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้ภาวะดีงามนั้นเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆของงานนั้น เกิดมีความเป็นจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงาม หรืออยากเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นตัณหา ความอยากของฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้สิ่งนั้น ๆมาเสพเสวย หรืออยากเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้น ๆงานนั้น ๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์ อยู่ในภาวะอันดีงามของมัน หรือพูดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดความปีติความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาให้ตนเสพเสวยรสอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัว กีดกั้นตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหนกังวลเศร้าเสียดายและหวั่นกลัวหวาดระแวง

๒. วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน เขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ เช่นนักบวชนอกศาสนาหลายท่านในสมัยพุทธกาล เมื่อสดับพุทธธรรมแล้วเลื่อมใส ขอบรรพชาอุปสมบท ครั้นได้รับทราบว่า ผู้เคยเป็นนักบวชนอกศาสนาจะต้องประพฤติวัตรทดสอบตนเองก่อน เรียกว่าอยู่บริวาส (คิตถิยปริวาส) เป็นเวลา ๔ เดือน ใจก็ไม่ท้อถอย กลับกล้าเสนอตัวประพฤติวัตรทดสอบเพิ่มเป็นเวลาถึง ๔ ปี ส่วนผู้ขาดความเพียร อยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกัน แต่พอได้ยินว่าเราต้องใช้เวลานานเป็นกี่ปีก็หมดแรง ถอยหลังถ้าอยู่ระหว่างปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิพร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓. จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ เฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆไม่สนใจ แต่ถ้าเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ขลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิท ในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตสมาธิ พร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔. วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องหรือขัดแย้งเป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก คนมีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ หรือในการปฏิบัติธรรม ก็ชอบพิจารณาใคร่ครวญสอบสวนเช่นว่าธรรมข้อนี้ ๆมีความหมายอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร มีความหมายอย่างไร ควรใช้ในโอกาสใด ควบคู่สัมพันธ์กับข้อธรรมอื่นข้อใด ปฏิบัติธรรมคราวนี้ไม่ค่อยก้าวหน้า อินทรีย์ใดอ่อนไป อินทรีย์ใดเกินไป คนสมัยปัจจุบันอยู่ในสภาพอย่างนี้ ขาดแคลนธรรมข้อใดมาก จะนำธรรมข้อนี้เข้าไปควรใช้วิธีใด ควรเน้นความหมายด้านใดเป็นต้น การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตใจคอย

กำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดแจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ ซึ่งก็จะมีปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ[๓๘]

๕. บทสรุป

การที่ผู้บริหารจะบริหารงานขององค์การให้ประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่ว่างไว้ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมหมายร่วมมือช่วยกันทำงานของพนักงานบุคลากรหรือคนงานที่ทำงานในองค์การดังนั้นผู้บริหารต้องมีเทคนิควิธีการมีวิสัยทัศน์มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการจูงใจกระตุ้นหรือเร่งเร้าสร้างพลังร่วมกันคิดของบุคลากรเพื่อผลักดันยกย่องสรรเสริญให้พนักงานบุคลากรคนงานเกิดยินดีสมัครใจเต็มใจในการใช้ความรู้ความสามารถของตนเพื่อทำงานให้องค์การบรรลุตามวัตถุประสงค์พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ไว้เรียกว่าสังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจคน นักบริหารจะสามารถผูกใจเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ถ้ามีสังคหวัตถุ ๔ ประการได้แก่

๑) ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี)

๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ)

๓. อัตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น(สงเคราะห์ประชาชน)

๔. สมานัตตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี)

เมื่อนักบริหารมีสังคหวัตถุทั้ง ๔ ประการ คือ โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตนพอดี เขามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถผูกใจคนไว้ได้ แต่สังคหวัตถุเหล่านี้เป็นเรื่องพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา เพื่อให้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นมาโดยไม่ต้องฝืนใจ นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการคือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรัก ความหวังดี ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

๒. กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข

๕. อุเบกขา คือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่งนั่นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ

บรรณานุกรม

กฤษดา เชียรวัฒนสุข. **หลักการจัดการและองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๖.

เจริญพล สุวรรณโชติ. **ทฤษฎีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทยจำกัด, ๒๕๕๑.

จอมพงศ์ มงคลวนิช. **การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕.

ณัฐยา สินตระการผล. (ผู้แปล) **MBA ๕๐หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ธรรกมลการพิมพ์, ๒๕๕๔.

ธีรวุฒิ โศภิษฐิกุล. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์**.จังหวัดฉะเชิงเทรา : สถาบันราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมนูญชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. ชุมพร:พิมพ์ที่ บริษัท คิงส์ เซอร์วิส เซนเตอร์ จำกัด ,๒๕๔๗.

---

[๓๘]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, ,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒),หน้า ๘๔๒-๘๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๔๙.

พระมนัส ธมฺมรโต (มีมณี). **ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน**. ปริญญาวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ๒๑ เซ้นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.

สุชา จันทน์เอม. **จิตวิทยาทั่วไป**.พิมพ์ครั้งที่๑๐. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

บูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับการบริหารงานแบบญี่ปุ่น (ทฤษฎี J)

พระครูอุทัยปริยัติโกศล
สาขาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

บทคัดย่อ

วิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ขณะนี้ เป็นปัญหาที่ซับซ้อนสืบเนื่องมาจากความผิดพลาดในการพัฒนาที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมไทยมีปัญหาหลายปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมปัญหาคุณธรรมจริยธรรมปัญหาการบริหารจัดการต่างๆไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่ามีแนวคิดทฤษฎีบริหารจัดการมีมากมายแต่เมื่อเรามามองดูการบริหารจัดการของประเทศญี่ปุ่น จะเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นมีการบริหารจัดการที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการบริหารจัดกาต่าง การบริหารจัดการแบบญี่ปุ่นนั้นทำให้ประเทศญี่ปุ่นประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างดีเยี่ยมของบริษัทต่างๆ ของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ทำให้ทั่วโลกได้ให้ความสนใจวิธีการบริหารจัดการที่ญี่ปุ่นนำมาใช้กับบริษัทของญี่ปุ่น

การบริหารจัดการตามแนวพุทธศาสนาหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ดังนั้นในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว

บทความนี้จะนำเสนอปัญหาวิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจปัญหาที่ซับซ้อนสืบเนื่องมาจากความผิดพลาดในการพัฒนาปัญหาการบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพของแนวคิดทฤษฎีต่างๆ และจะนำเสนอ และแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการแบบญี่ปุ่นมาบูรณาการกับการบริหารตามแนวพุทธศาสตร์

คำสำคัญ : การบริหารงานแบบญี่ปุ่น, หลักพระพุทธศาสนา

Abstract

Thailand's is facing with economy crisis which accounted as a complex problem resulted from an error in development which focused on economic growth only. Thai society is facing with others problems as well: economy, social, environment, ethics and virtue. The established administration approach can't resolve undergoing problems even though we have many administration theories available. But if we take a look at Japan's administration, we will see that Japan is succeed in administration. And this is result in an achievement in economy of Japan as we can see the performance of Japanese company after WWII. And the whole world is interested in applying Japan's administration approach used in Japanese company.

Buddhist administration and management are science which connected with more than ๒,๕๐๐-years valuable dharma. So today's, in globalization or capitalism world, new administration and management

trying to revising its theory whether it is the only way to effective administration which can response to capitalism system that focus on competition and profit or achieve organization's goals only.

This article present complex economy crisis which result from an error in development, problem of poor administration of different theory and propose Japan's administration theory by integrating with Buddhist administration.

Keywords :Japanese administration, Dharma

๑. บทนำ

วิกฤตการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ขณะนี้ เป็นปัญหาที่ซับซ้อนสืบเนื่องมาจากความผิดพลาดในการพัฒนาที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) เป็นหลักสำคัญ จึงทุ่มเทขยายการผลิตไปในด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านเกษตรกรรม (ซึ่งเป็นการผลิตที่เน้นวัฒนธรรมประจำชาติตั้งแต่ครั้งอดีต) และภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้คนไทยหลงกระแสเกิดความเชื่อและมีค่านิยมบริโภคสินค้าตะวันตกว่าเป็นของดี จนหลงลืมพื้นฐาน ทุนทางสังคม สภาพแวดล้อม และวิถีไทยของตนเอง ทำให้ความสามารถในการพึ่งตนเองซึ่งเป็นทุนทางสังคม (Social capital) ดั้งเดิมอ่อนแอทรุดโทรมลง[๙๕๔]

ปัจจุบันการเข้ามาลงทุนของบริษัทต่างชาติถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศนั้นๆ แต่ในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศบริษัทต่างชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะดำเนินงานโดยใช้บุคลากรจากประเทศของตนเองได้ทั้งหมด ทั้งนี้บริษัทต่างชาติจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรบุคคล เงินทุน และเทคโนโลยีของประเทศที่เข้าไปลงทุนด้วย หากบริษัทหรือองค์การธุรกิจระหว่างประเทศเหล่านั้นไม่สามารถจูงใจและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่บรรดาพนักงานท้องถิ่นได้ บริษัทนั้นอาจไม่ประสบผลสำเร็จ

อีกทั้งในการเข้ามาตั้งบริษัทนั้นย่อมต้องเผชิญกับบริบทแวดล้อมของสังคมนั้นๆ รวมถึงการต้องปรับตัวของบริษัทเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงรสนิยมผู้บริโภคในตลาดของประเทศต่างๆ มากขึ้น และการเข้ามาดำเนินธุรกิจจึงต้องมุ่งที่การบริหารองค์การของบริษัทเพื่อสร้างความสามารถในการผลิต และลดข้อจากัดในการทำงานระหว่างบุคคลในบริษัท รวมถึงสร้างความเข้าใจทางการตลาดร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของบริษัท[๙๕๕]

การบริหารจัดการแบบญี่ปุ่น (The Japanese management movement) ความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างดีเยี่ยมของบริษัทต่างๆ ของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ทำให้ทั่วโลกได้ให้ความสนใจวิธีการบริหารจัดการที่ญี่ปุ่นนำมาใช้กับบริษัทของญี่ปุ่น ซึ่งจากการศึกษาระบบการบริหารจัดการของญี่ปุ่นพบว่า มีลักษณะแตกต่างจากแนวทางที่อเมริกาใช้ ตัวอย่างเช่น (๑) ผู้บริหารชาวญี่ปุ่นจะเปิดโอกาสให้ลูกน้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่าของอเมริกา (๒) ผู้บริหารให้ความสนใจในคุณภาพชีวิตที่ดีของพนักงาน (๓) มุ่งความสนใจอย่างมากกับคุณภาพของสินค้าและบริการ (๔) ผู้บริหารระดับสูงจะมีบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าการออกคำสั่ง (๕) การไหลของข้อมูลข่าวสารและความคิดริเริ่ม จะเน้นจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน (๖) องค์การของญี่ปุ่นจะดูแลพนักงาน โดยการจ้างงานตลอดชีพ และไม่เน้นความก้าวหน้าในงานอาชีพจากความชำนาญเฉพาะด้าน เป็นต้น[๙๕๖]

๒. การบริหารงานแบบญี่ปุ่น (ทฤษฎี J)

---

[๙๕๔]กระทรวงมหาดไทย, **ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเองและเศรษฐกิจชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๑), หน้า ๑ - ๒.

[๙๕๕]ทิม คิลี่, สุนันทา เสียงไทย. ๒๕๕๒. **วัฒนธรรมและการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบญี่ปุ่น.**กรุงเทพมหานคร : สานักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

[๙๕๖]สุภาวดี ธีระกร, “การบริหารองค์การแบบ Z ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตการทางานและความผูกพันต่อองค์การโดยรวมของพนักงานชาวไทยในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต** ,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓) หน้า ๖๓.

การบริหารงานแบบญี่ปุ่นนั้นจะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ การสร้างทรัพยากรมนุษย์หรือแผนกบุคคลภายในบริษัท เน้นเรื่องความต้องการของพนักงานและการทำงานเป็นทีม ให้พนักงานได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความสามารถ โดยมองว่าการฝึกอบรมนั้นจะทำให้พนักงานเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำให้เกิดความจงรักภักดีลดการเคลื่อนย้ายไปอยู่กับบริษัทอื่นๆ และพยายามดึงดูดให้พนักงานอยู่กับบริษัทนานๆโดยการให้ค่าตอบแทนที่สูงเมื่อพนักงานมีอายุมากขึ้น ซึ่งความผูกพันลักษณะนี้จะแสดงออกมาทางนโยบายของทางบริษัท เช่น การหลีกเลี่ยงการเลิกจ้าง การจัดสวัสดิการให้มากเท่าที่จะให้ได้ โดยกล่าวว่าบริษัทจะต้องพยายามสร้างภาพพจน์ต่อพนักงานว่าบริษัทมีความมั่นคงในการแบ่งผลกำไรมาให้พนักงาน บริษัทจะจัดสรรมาให้อย่างเต็มที่ทั้งในรูปของค่าจ้างและสวัสดิการต่างๆ จากที่กล่าวว่าบริษัทญี่ปุ่นจะบริหารเรื่องค่าตอบแทนโดยนำอายุการทำงานเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่หากเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์คนที่มีประสบการณ์จะไม่มีการนับค่าประสบการณ์ให้เหมือนกับระบบตะวันตก นอกจากนี้การเลื่อนตำแหน่งจะพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานที่เคยทำมาควบคู่กับอายุการทำงาน

ขั้นตอนการอบรมพนักงานใหม่นั้นกล่าวว่าจะเริ่มตั้งแต่การปฐมนิเทศและให้พนักงานใหม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาการดาเนินธุรกิจของบริษัท ลักษณะงานภายในของบริษัท ลักษณะการบริหารงานของบริษัทเพื่อให้พนักงานใหม่สามารถปรับตัวเข้ากับพนักงานเก่าและพนักงานใหม่จะถูกคาดหวังว่าเป็นส่วนหนึ่งของบริษัท ส่วนเรื่องการสอนงานให้แก่พนักงานใหม่จะสอนโดยผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงานที่อาวุโสกว่าและเมื่อพนักงานใหม่ปฏิบัติงานไปชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนหรือหมุนเวียนหน้าที่เพื่อให้พนักงานได้เรียนรู้งานใหม่ ๆ ได้มีโอกาสพบปะเพื่อนร่วมงานใหม่มากขึ้น อีกทั้งจะเป็นส่วนเพิ่มพูนประสบการณ์ในระยะยาวเพื่อการเลื่อนตำแหน่งในอนาคต

ส่วนเรื่องของสวัสดิการต่างๆของบริษัทญี่ปุ่นนั้นจะจัดให้มีในหลายลักษณะทั้งทางด้านกีฬาบันเทิงและด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้สวัสดิการบางอย่างนั้นให้ครอบคลุมไปถึงครอบครัวด้วย เช่นทุนการศึกษาบุตร การประกันสุขภาพครอบครัวบ้านพักอาศัย เป็นต้น เพื่อสร้างแนวความคิดที่ว่าพนักงานและครอบครัวของพนักงานก็เป็นส่วนหนึ่งของบริษัท นอกจากนี้การบริหารงานระบบญี่ปุ่นยังมุ่งเน้นให้ความสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับบริษัทที่จะทาให้เกิดความรู้สึกเป็น “ครอบครัว” เดียวกันซึ่งถือเป็นปรัชญาที่สำคัญที่เน้นความเป็นกลุ่มหนึ่งของสังคม[๙๕๗]

การบริหารงานสไตล์ญี่ปุ่น เคอิทาโร ฮาเซงาวา ได้พูดถึงการบริหารจัดการสไตล์ญี่ปุ่นว่า ในทัศนะของคนญี่ปุ่น คนต้องมาก่อน มาก่อนผลกำไรในการผลิต ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และแม้กระทั่งในยามธุรกิจตกต่ำคนยังต้องมาก่อนกำไร โดยในการปฏิบัติแล้วธุรกิจของญี่ปุ่นก็คือ ชุมชนของคนที่ได้รับการจูงใจแล้วนั่นเอง ซึ่งทัศนะของคนญี่ปุ่นในการบริหารบุคลากรคนงานญี่ปุ่นจะได้รับการปฏิบัติจนมีความรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบของทุกๆ คน ในอันที่จะต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ต่อฝ่ายบริหาร

ในทัศนะของลูกจ้างการสมัครเข้าทำงานถือเสมือนว่าเข้าไปมีความสัมพันธ์กับองค์การแบบตลอดชีพ ซึ่งการลองดูตัวอย่างจริงสักกรณีหนึ่ง ในปี ๒๕๔๐ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ บริษัทวาย เค เค ซึ่งเป็นบริษัทของญี่ปุ่น ได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ แต่ทางบริษัทจะไม่มีการพิจารณาในการลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับคน เช่น เงินเดือน โบนัส การขึ้นค่าจ้าง สวัสดิการต่างๆ ยังคงมีอยู่ครบถ้วน พนักงานทุกคนได้รับผลตอบแทนเต็มที่จากบริษัท ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้พนักงานทั้งหมดแสดงความจงรักภักดีกับบริษัท โดยพนักงานทุกคนยินดีที่จะให้บริษัทลดค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมสันทนาการ โดยการพาพนักงานไปเที่ยวประจำปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การจ้างงานแบบตลอดชีพทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทและโดยเฉลี่ยแล้วอายุงานของพนักงานส่วนใหญ่มากกว่า ๑๐ปีขึ้นไปเมื่อเทียบกับอายุงานของบริษัทซึ่งประมาณ ๒๐ปี

---

[๙๕๗]สุพรรษา ติสิงห์, **การยอมรับวัฒนธรรมองค์กรแบบญี่ปุ่นของพนักงานระดับต่าง ๆ ในนิคมอุตสาหกรรมลาพูน**, (ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนวิชา ๐๑๘๔๙๙ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๗-๘.

ความเสมอภาคด้านค่าจ้าง ความแตกต่างระหว่างค่าจ้างของฝ่ายจัดการกับฝ่ายแรงงานในรูปตัวเงินโดยตรงในประเทศญี่ปุ่นนั้นนับว่าน้อยที่สุดในโลก ซึ่งกล่าวได้ว่าธุรกิจของญี่ปุ่นอาศัยความเสมอภาคด้านรายได้นี้เป็นปัจจัยในการจูงใจให้พนักงานมีการแข่งขันกันและร่วมมือกันเป็นอันดีในเวลาเดียวกัน เกือบจะไม่แตกต่างกันระหว่างค่าจ้างของพนักงานในฝ่ายสำนักงานที่จบการศึกษาในระดับเดียวกัน ผู้ที่จบจากมหาวิทยาลัยมาจะเริ่มที่ค่าจ้างเท่ากับคนที่จบมัธยมปลายและทำงานมาแล้ว ๔ปี ตัวอย่างเช่น บริษัท วาย เค เค พนักงานที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จะได้รับค่าจ้างเริ่มต้นที่ ๙,๓๐๐บาท เมื่อเทียบกับพนักงานที่จบมาระดับปวช.ซึ่งทำงานในฝ่ายเดียวกันและทำงานมาแล้วประมาณ ๔ปีจะมีค่าจ้างเฉลี่ยประมาณ ๙,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐บาท ถึงแม้กระทั้งพนักงาน White-Collar (ในที่นี้พนักงาน White-Collar คือ พนักงานที่ทำงานในส่วนสำนักงาน ส่วนพนักงาน Blue-Collar คือพนักงานที่ทำอยู่ในฝ่ายโรงงานซึ่งหมายถึงในด้านการผลิต) ก็จะมีความเสมอภาคกันหมดทั้งอัตราค่าจ้าง สวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น ความเสมอภาคกันนี้ได้แผ่อิทธิพลไปสู่ทุกธุรกิจของญี่ปุ่นและเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารงานของญี่ปุ่นและเศรษฐกิจของญี่ปุ่นไม่ว่าคนญี่ปุ่นจะไปลงทุนที่ประเทศใดๆ ในโลกก็ตามก็มักจะประสบความสำเร็จในการบริหารงาน

ระบบอาวุโส ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารแบบญี่ปุ่น คือระบบอาวุโส โดยทั่วไป ค่าจ้างคนงานของญี่ปุ่นจะสูงขึ้นตามอายุงานในบริษัทหนึ่ง ระบบอาวุโสของญี่ปุ่นเป็นสิ่งจูงใจพนักงานให้ทำงานอยู่กับบริษัทหนึ่งนานเพราะมั่นใจกับการปรับเงินเดือนและความก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ เช่น พนักงานในระดับบริหารของบริษัท วาย เค เค ในระดับผู้จัดการแผนก จะเป็นพนักงานอาวุโส และเป็นพนักงานรุ่นแรกที่เข้าทำงานตั้งแต่บริษัทเริ่มดำเนินกิจการ เป็นพนักงานที่ไต่เต้าขึ้นมาจากพนักงานธรรมดาโดยได้รับการเลื่อนตำแหน่งมาเรื่อยๆ จะเห็นได้ว่าบริษัทญี่ปุ่นเน้นระบบอาวุโสในการบริหารงาน

การจ้างงานตลอดชีพ เมื่อบริษัทญี่ปุ่นทำการรับสมัครงาน กระบวนการคัดเลือกคนทำเหมือนกับว่า เขาต้องการคัดเลือกพนักงานเฉพาะที่ทำงานอยู่กับบริษัทตลอดชีพ ในส่วนของผู้สมัครนั้น หลังจากตกลงใจตอบรับเข้าทำงานกับบริษัทแล้วนั่นหมายความว่า เขาได้ตกลงใจสร้างความผูกพันชนิดตลอดชีพดูเหมือนระบบการจ้างงานตลอดชีพจะถูกหยิบยกให้เป็นหนึ่งในลักษณะเฉพาะของการบริหารงานแบบญี่ปุ่น

การตัดสินใจจากล่างขึ้นบน ประเพณีในญี่ปุ่นทำให้บริษัททำการตัดสินใจจากล่างขึ้นบน จุดประสงค์เพื่อสร้างขวัญกำลังใจของลูกจ้างโดยวิธีตัดสินใจที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ดังนั้น ในบริษัทญี่ปุ่นจึงใช้ระบบที่เรียกว่า ริงหงิ (Ringi) เป็นวิธีกำหนดนโยบาย คือการร้องขอการตัดสินใจเป็นลายลักษณ์อักษรที่แนะนำให้มีการกระทำเฉพาะอย่างหนึ่ง คือการเสนอสู่ผู้บังคับบัญชาเบื้องบนโดยผู้จัดการระดับต่ำกว่า เอกสารเสนอจากลูกจ้างในระดับต่ำผ่านฝ่ายบริหารสู่หัวหน้าส่วนสู่ผู้จัดการแผนก และเรื่อยไปจนถึงผู้บริหารระดับสูง จากนั้นย้อนผ่านกลับลงไปว่าข้อเสนอได้รับการยอมรับหรือไม่อย่างไร ระบบนี้ทำให้ลูกจ้างทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของบริษัท[๙๕๘]

๓. หลักการสำคัญของการบริหารงานแบบญี่ปุ่น (ทฤษฎี J)

ทฤษฎี J ซึ่งเป็นระบบบริหารงานของญี่ปุ่น ในปัจจุบันนี้การบริหารงานของญี่ปุ่นโดยเฉพาะของบริษัทต่าง ๆ ในญี่ปุ่นมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ให้สิทธิ ให้โอกาสและให้เสียงสนับสนุนแก่คนงานที่จะเข้ามาร่วมในการบริหารงานในองค์การนั้น ๆ ระบบของญี่ปุ่นนี้จะมีลักษณะการบริหารแบบพ่อ แม่ ปกครองลูกกล่าว คือ นายงานให้ความสนใจและให้สวัสดิการแก่คนงานเป็นอันมาก เช่น การว่าจ้างการทำงานมีแนวโน้มที่จะให้มีการจ้างในลักษณะการจ้างตลอดชีพ หรือจ้างตลอดชีวิต ของคนงานหรือจนกว่าจะปลดเกษียณอายุการทำงาน และในการเลื่อนขั้นตำแหน่งงานนั้น การบริหารงานของชาวญี่ปุ่นยึดถือการเลื่อนลำดับจากคนงานในระดับล่างขึ้นไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ (Bottom – up)ลักษณะการบริหารงานของญี่ปุ่นอาจจะสรุปได้เป็นข้อ ๆดังต่อไปนี้

---

[๙๕๘]สุภาวดี ธีระกร,การบริหารองค์การแบบ Z ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตการทางาน และความผูกพันต่อองค์การโดยรวมของพนักงานชาวไทยในเขตกรุงเทพมหานคร, **ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ๒๕๕๓) หน้า ๖๙-๗๑.

๑. ความเป็นกลุ่มนิยม (Collectivity Orientation) หมายถึงการจัดองค์การที่ไม่ระบุตำแหน่งใดลงไปยกเว้นหัวหน้าหรือประธานขององค์การนั้น การทำงานจึงเป็นการทำงานแบบเป็นทีม และมีความรับผิดชอบเท่ากันหมด

๒. ไม่ระบุความรับผิดชอบงาน ซึ่งทำให้ก่อเกิดการสร้างงานร่วมกันเกิดความช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน และเมื่อใดมีผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่สามารถทำงานได้ก็สามารถหาคนอื่นมาทดแทนคนที่ไม่สามารถทำงานได้

๓. เน้นหนักสายงานในแนวดิ่ง (Vertical Society) และระบบอาวุโสการบริหารงานตามลำดับชั้น (Hierarchy) ซึ่งมีลักษณะดังนี้

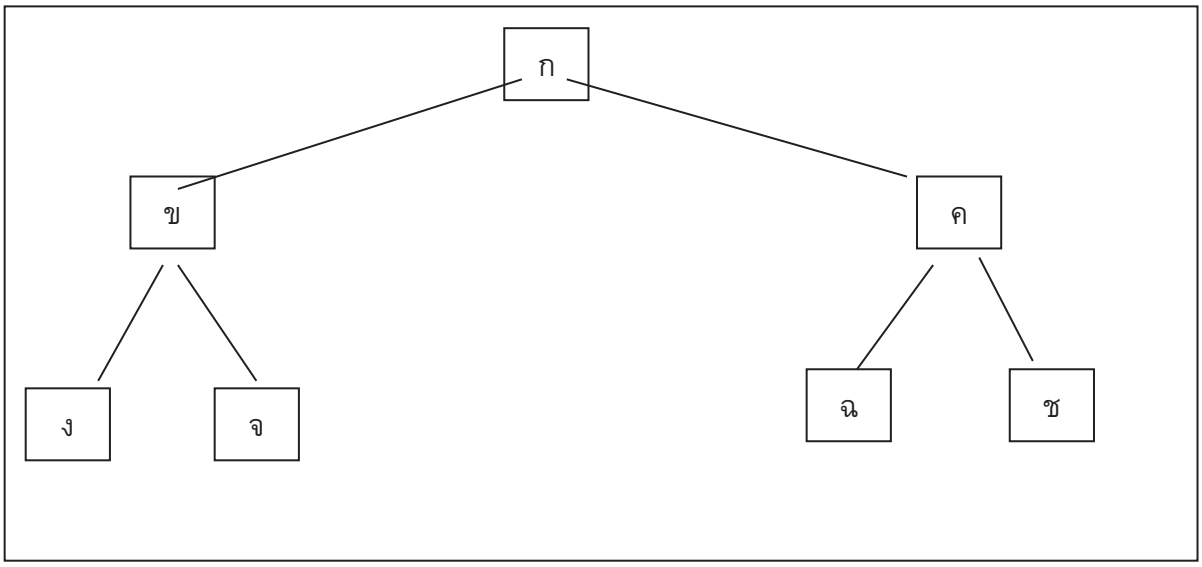

๔. ลักษณะและความหมายของหัวหน้างานจะเป็นลักษณะขบวนรถไฟ ไม่ได้เป็นหัวจักรรถไฟ ซึ่งหมายความว่าหัวหน้าไม่ได้เป้นพระเอกแต่เป็นครู เป็นผู้สอน (Coach) เป็นผู้กำกับ (Superintendent)

๕. การกระจายตำแหน่งของผู้บริหารออกเป็นหลายหน่วยงานย่อย ทำให้ผู้บริหารรับผิดชอบไม่มากนัก เป็นการกระจายผู้บริหารออกเป็นฝ่ายและออกเป็นแผนก การแบ่งงานออกเป็นงานย่อย ๆจึงเป็นการกระจายอำนาจบริหารได้มากทำให้งานดำเนินไปได้อย่างคล่องตัว

เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นชนชาติในเอเชีย ดังนั้นวัฒนธรรมต่าง ๆ ในการทำงานจึงมีความใกล้เคียงกับคนเอเชียด้วยกัน จึงน่าจะเป็นทฤษฎีหนึ่งที่คนเอเชียควรนำมาพิจารณาเอามาใช้ เพื่อความเหมาะสมของการบริหารงานในองค์การต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาความแตกต่างของ ทฤษฎี J กับการบริหารงานของซีกโลกตะวันตก จะมีลักษณะดังนี้

๑. การจัดตั้งองค์การต่าง ๆโดยเฉพาะองค์การที่เกี่ยวกับธุรกิจ จะมาจากความเชื่อมั่นในการจัดหาทุนเพื่อการลงทุนที่มาจากความไว้เนื้อเชื่อใจจากผู้ร่วมทุนด้วยกัน โดยไม่ต้องอาศัยธนาคารซึ่งเป็นการลงทุนตามลักษณะการลงทุนของตะวันตก

๒. สมาคมที่เกี่ยวพันกับธุรกิจของญี่ปุ่นจะขึ้นบนพื้นฐานของบริษัท ไม่ได้ขึ้นอยู่บนพื้นฐานของสินค้าที่ผลิตในแต่ละประเภท หรือ แต่ละอาชีพเหมือนกับของตะวันตก ธุรกิจของญี่ปุ่นขึ้นอยู่กับบริษัทของแต่ละบริษัท และคนงามในแต่ละบริษัทก็สามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทได้

๓. นโยบายการบริหารงานบุคคลของการบริหารงานแบบญี่ปุ่นตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความศรัทธาและความซื่อสัตย์ต่อบริษัท ไม่ได้บริหารงานบุคคลที่ขึ้นอยู่บนพื้นฐานเฉพาะความรู้ ความสามารถของบุคคลซึ่งหากการบริหารงานบุคคลแบบนี้

บุคคลจะขาดความซื่อสัตย์ต่อองค์การ บุคคลก็จะหาความรู้ความชำนาญจากองค์การนั้น แล้วจะหันเหไปหางานใหม่ในลักษณะเดียวกันแต่ได้ผลประโยชน์สูงกว่าที่เคยได้รับจากองค์การเดิม หรือออกไปเพื่อสร้างงานของตนเอง

๔. โครงสร้างของการบริหารงานแบบญี่ปุ่น จะเป็นโครงสร้างตามลำดับชั้น (Hierarchy) ใช้สายอำนาจการบริหารหรือสายบังคับบัญชาที่เป็นระบบกว่าระบบมติชน (Croup Consensual) และความรู้ความสามารถชำนาญของปัจเจกบุคคล กระบวนการวินิจฉัยสั่งการที่มีจุดเน้นอยู่บนคำถามที่ได้กำหนดไว้แล้ว มากกว่าการหาผลสรุป

การบริหารงานในแนวของญี่ปุ่น ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการบริหารองค์การต่าง ๆไม่ว่าจะเป็นองค์การธุรกิจ องค์การอุตสาหกรรม องค์การบริหาร และอื่น ๆลักษณะการบริหารและการจัดการที่สำคัญที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านผู้บริหาร และได้นำมาใช้กันมากในการบริหารงานอุตสาหกรรม รู้จักกันในชื่อว่า Just in Time (JIT) เงื่อนไขการบริหารงานแบบ JIT นี้ มีหลักการสำคัญอยู่ ๔ประการ คือ

๑. ภาวการณ์ทำงานภายใต้เงื่อนไขที่ดีที่สุด

๒. ภาวการณ์ทำงานภายใต้เงื่อนไขของการแข่งขัน

๓. ภาวการณ์ทำงานภายใต้เงื่อนไขผลสำเร็จของงานแต่ละงาน

๔. ภาวการณ์ทำงานภายใต้ความรู้สึกว่าการทำงานนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน

ผลดีของการบริหารงานด้วยการใช้การบริหารระบบ JIT มีดังต่อไปนี้

๑. เป็นระบบที่ได้กำหนดเวลาในการทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตไว้อย่างแน่นอน

๒. ลดเวลาทำงานของคนงานที่ต้องทำงานด้วยการใช้คนงานที่มีความสามารถในการทำงานในแต่ละด้าน

๓. ลดขนาดของโรงงานจากการที่ต้องใช้โรงงานขนาดใหญ่และโรงงานนั้นต้องจัดดารผลิตในทุกๆแอย่าง มาเป็นโรงงานย่อยช่วยกันผลิตตามระยะเวลาที่กำหนดแล้วส่งไปประกอบก็จะได้ผลผลิตที่สมบูรณ์

๔. เพิ่มประสิทธิภาพของเครื่องมือในการทำงานอยู่เสมอ และยอมรับเครื่องมือในการผลิตที่สมบูรณ์แบบและสามารถผลิตได้เพิ่มขึ้นแทนเครื่องมือเดิมที่ผลิตได้น้อยกว่า

๕. ลดค่าการบำรุงรักษาเครื่องมือที่นำมาใช้ เป็นการขจัดเครื่องมือที่มีคุณภาพต่ำ และเสื่อมโทรมเครื่องมือต่างๆ จึงใช้เฉพาะระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น

๖. การวางแผนการทำงานและการกำหนดเวลาทำงานไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน คนงานเข้าใจง่ายและปฏิบัติได้อย่างง่ายๆแต่ได้ผลเป็นอย่างยิ่ง

๗. สามารถยืดหยุ่นการทำงานได้เพราะบุคคลที่เข้ามาทำงานจะต้องได้รับการฝึกฝนจนเกิดความรู้ความเข้าใจในการทำงานในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพมาก่อนแล้ว

๘. เป็นระบบที่ให้ความนับถือแก่บุคคลในองค์การนั้น และการเชื่อมสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีระหว่างคนงานกับหัวหน้างาน

๙. เป็นระบบที่สามารถเพิ่มพูนคุณภาพ และปริมาณการผลิตอย่างได้ผล

๑๐. สามารถลดความสูญหายเล็กๆน้อยและการสิ้นเปลืองต่างๆได้เพราะได้ใช้ระบบการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ระบบการบริหารแบบ JIT มิใช่สามารถนำไปใช้กับหน่วยงานในองค์การต่าง ๆ เสมอไป เพราะองค์การต้องฝึกฝนคนจนมีความสามารถพร้อมที่จะทำงานได้ในทุก ๆ ตำแหน่ง อีกทั้งเป็นระบบที่เคร่งครัดต่อการทำงาน และไม่ง่ายต่อการจัดงานให้เป็นระบบดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

อีกอย่างหนึ่งการบริหารงานแบบญี่ปุ่นประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งการที่ญี่ปุ่นได้นำเอาทฤษฎี Z มาช่วยในการบริหารงานเจริญยิ่งขึ้นโดยชี้ให้เห็นว่าบริษัทของญี่ปุ่นที่ยึดหลักการบริหารโดยใช้ทฤษฎี Z จะมีคุณลักษณะดังนี้

๑. คนทำงานในองค์การมีความรู้สึกความเป็นอิสระ แต่มีความซื่อสัตย์ต่อองค์การ และมีความเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างคนงานที่ร่วมงานด้วยกันและระบบการจัดการขององค์การ

๒. ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่า คนงานทุกคนจะต้องมีความซื่อสัตย์ และมีความสนใจที่จะทำงานร่วมกันกันผู้ร่วมงานและองค์การที่ร่วมงานกันอยู่

๓. สร้างเจตคติให้เกิดความมั่นใจ ความไว้วางใจ และความรับผิดชอบของผู้ทำงานด้วยกัน

๔. หากจะเปรียบเทียบกับการทำอาหารเช้าแล้ว ก็จะเป็นคนทำอาหารเช้ามืออาชีพ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ทำให้คนทำงานจะต้องพยายามที่จะเป็นคนทำงานระดับผู้เชี่ยวชาญต่อ ๆ ไป

๕. ยึดถือการจ้างงานในระยะยาว เป็นต้นว่าการจ้างงานและการประเมินการทำงานจะมีระยะเวลา ๑๐ ปี นับตั้งแต่ได้เข้ามาร่วมงานกับองค์การนั้น

๖. ภาวการณ์ตัดสินใจจะเป็นการตัดสินใจร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะไม่ได้ตัดสินใจเพียงคนเดียว

๗. การประเมินการทำงานจะไม่ประเมินพร่ำเพรื่อ เช่นเดียวกับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือคนงานก็ไม่ทำตลอดเวลา แต่จะทำเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร แต่คนทำงานจะได้ผลตอบแทนที่เหมาะสม และเป็นธรรม

๘. การบริหารงานเป็นการบริหารงานที่มีความแน่นอน มีการควบคุมอย่างมีระบบอย่างเปิดเผยรวมทั้งการประเมินผลงานก็ทำงานกันอย่างมีระบบ

๙. เป็นการบริหารงานที่หาแนวทางให้การทำงานตามลักษณะงานขององค์การนั้นให้ดำเนินงานด้วยทางสายกลาง

๑๐. เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า สิ่งทั้งมวลมีส่วนเกี่ยวกับสิ่งประกอบต่าง ๆ ที่มากกว่าส่วนประกอบทั้งหมด ซึ่งหมายความว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่รวมเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในทฤษฎีอื่น ๆ ที่ได้ผลนำมาใช้ทั้งหมด

๑๑. บริษัทจะจ้างบุคคลระดับบริหาร (Key Person) ตลอดอายุของการทำงานคือ ๕๕- ๖๐ ปี

๑๒. ให้มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนหน้าบุคคลที่ทำงานอยู่ในองค์การนั้นอย่างสม่ำเสมอ

๑๓. การแต่งตั้งตำแหน่งหน้าที่ของผู้ทำงานในองค์การให้สูงขึ้นนั้นจะต้องผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยยึดถือความอาวุโสของบุคคลเป็นหลัก

๑๔. มอบความรับผิดชอบให้แก่การทำงานเป็นกลุ่มมากกว่าการทำงานเป็นบุคคลซึ่งตรงกับวัฒนธรรมชาวญี่ปุ่น

การนำทฤษฎี Z มาใช้ในการบริหารงานของญี่ปุ่น ทำให้เกิดผลดีต่อการทำงานอย่างน้อย ๓ ประการคือ

๑. นายจ้างจะปฏิบัติต่อลูกจ้างโดยเสมอภาคทั่วหน้ากัน

๒. ทำให้เกิดความเชื่อถือในการแต่งตั้งเพื่อการดำรงตำแหน่งให้สูงขึ้น จากการที่ใช้ระบบไต่เต้าจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับสูง

๓. เป็นการควบคุมการทำงานของคนงานโดยทางอ้อมเพราะมีการทำงานโดยแบ่งหน่วยงานออกเป็นหน่วยงานย่อยมีหัวหน้ารับผิดชอบและตัดสินใจจากการที่ญี่ปุ่นได้นำทฤษฎี Z มาใช้ในระบบการบริหารงานทำให้ญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อการจัดกิจกรรมการบริหารงานเพื่อการควบคุมคุณภาพหรือที่เรียกว่า Q.C. Circle

Q.C. Circle คืออะไร

Q.C. Circle คือบุคคลกลุ่มเล็กในแหล่งทำงานเดียวกันประมาณ ๕-๑๕ คน แต่ส่วนใหญ่ประมาณ ๘ คน รวมกันอย่างเป็นอิสระ และด้วยความสมัครใจเพื่อทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อการปรับปรุงคุณภาพของงานอีกทั้งเป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการทำงานของกลุ่มคนหรือองค์การนั้น ๆ การรวมตัวนี้จะกระทำโดยไม่ขัดแย้งกับนโยบายขององค์การและจะต้องจัดทำกันอย่างต่อเนื่อง กลุ่มดังกล่าวนี้เรียกว่า Circle สำหรับรูปแบบของการทำงานจะมีรูปแบบในการทำงานเป็นทีม ผู้นำของกลุ่มจะเป็นใครก็ได้ที่เกิดขึ้นมาเองจากภายในกลุ่มนั้น การทำงานของกลุ่มจะมีลักษณะประสานและมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยยึดถือหลักให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้นำของกลุ่ม แต่ถ้าไม่มีหัวหน้ากลุ่มมาแก้ปัญหานั้น ๆ ในขณะที่ปฏิบัติงานต่อเนื่องสมาชิกภายในกลุ่มคนหนึ่งคนใดก็ได้สามารถที่จะดำเนินการเป็นหัวหน้ากลุ่มนั้นได้

ลักษณะที่สำคัญของ Q.C. Circle ในแต่ละองค์การจะจัดให้มีกลุ่มคุณภาพที่กลุ่มก็ได้แต่ละกลุ่มอาจจะสรุปสาระลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. เป็นการรวมกลุ่มด้วยความสมัครใจของสมาชิกภายในกลุ่มกันเอง เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นที่สมาชิกภายในกลุ่มเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องแก้ไขเพื่อการเพิ่มพูนคุณภาพของการทำงานของสมาชิกภายในองค์การนั้น

๒. สมาชิกภายในกลุ่มจะเลือกหัวหน้ากลุ่มกันเอง การเลือกหัวหน้ากลุ่มในเบื้องแรกจะเป็นการเลือกหัวหน้ากลุ่มเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่นได้ฝึกการเป็นผู้นำกลุ่มบ้าง

๓. ในกลุ่มจะต้องมีผู้ประสานงาน เพื่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นภายในองค์การเดียวกัน หรือหน่วยงานอื่นภายนอกองค์การ

๔. องค์การใหญ่จะต้องยอมรับกลุ่ม Q.C. ว่าเป็นส่วนหนึ่งของงานตามปกติเพียงแต่ว่ากลุ่ม Q.C. นี้ เพื่อการปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดียิ่งขึ้น

สำหรับการจัดกิจกรรมการควบคุมคุณภาพ หรือ Q.C. นี้ถือได้ว่าเป็นผลจากการประสมประสานระหว่างทฤษฎีของตะวันตกกับทฤษฎีของตะวันออกเข้าด้วยกัน แต่ก็นับได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานโดยทั่วไปไม่เฉพาะในประเทศไทยเราเท่านั้น แต่ก็ส่งผลถึงการบริหารงานเกือบทั่วโลกก็ได้ โดยเฉพาะยักษ์ใหญ่ในการผลิตของโลก คือ สหรัฐอเมริกาต้องให้ความสนใจกับทฤษฎี Z และดัดแปลงมาเป็นกิจกรรม Q.C. Circle ซึ่งได้เผยแพร่ตั้งแรกในประเทศญี่ปุ่น โดยองค์กรที่ชื่อ JUSE (Japan Union of Scientist and Engineering) ในกรุงโตเกียว[๙๕๙]

๔. การบริหารงานตามแนวหลักพุทธศาสนา

หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบ้างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและ มีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้ จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมิได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก[๙๖๐]

พระพุทธเจ้าตรัสถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา การวางตนสม่ำเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่า นี้ ไม่พึงมีไซร้ มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ[๙๖๑]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ๔ไว้ว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีประกอบด้วย

๑. ทานให้ปันคือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจาพูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยาทำประโยชน์แก่เขาคือช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

---

[๙๕๙]เจริญพล สุวรรณโชติ,**ทฤษฎีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทยจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า๘๙-๙๔.

[๙๖๐]http://www.mahathera.org/detail.php?module=article&id=๗&title= (เข้าถึงข้อมูล ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

[๙๖๑] ที. ปา. (แปล) ๑๑ / ๓๑๓ / ๒๙๕. องฺ.จตุกก.(แปล) ๒๑/๓๒/๕๑.

๔. สมานัตตตาเอาตัวเข้าสมานคือทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลายไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์คือร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน[๙๖๒]

พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ไว้เรียกว่าสังคหวัตถุ หมายถึงวิธีผูกใจคน พระองค์ตรัสว่า รถม้าแล่นไปได้เพราะมีลิ่มสลักคอยตรึงส่วนประกอบต่าง ๆ ของรถม้าเข้าด้วยกันฉันใด คนในสังคมก็ฉันนั้น คือทำหน้าที่เป็นกาวใจเชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน ลิ่มสลักดังกล่าวนั้นคือ สังคหวัตถุนักบริหารจะสามารถผูกใจเพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ได้ ถ้ามีสังคหวัตถุ ๔ ประการได้แก่

๑) ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี)นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา การให้ทานจะช่วยให้ผูกคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนฺถติมิตฺตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้”นักบริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

ก. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจนี้สำคัญมากในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนก็จัดเข้าในอามิสทาน

ข. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

ค. อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง

๒. ปิยวาจา หมายถึง การพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน (วจีไพเราะ)นักบริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชื่อก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกันเราจะมัดใจคนได้ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน

๓. อัตถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น(สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า“อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น”นักบริหารทำอัตถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้ หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ใต้บังคับบัญชาอาศัยเรือนท่านให้ วิจารณ์เห็นท่านทำการงาน ช่วยพร้องแม้มีกิจโดยสาร นาเวศพายค่อยช่วยค้ำจ้วง จรดให้จนถึง

๔. สมานัตตตา หมายถึง การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี)เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลาย เขาจึงจะสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า “มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขรร่วมเสพ”นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตนเอง ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง

เมื่อนักบริหารมีสังคหวัตถุทั้ง ๔ ประการ คือ โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตนพอดี เขามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถผูกใจคนไว้ได้ แต่สังคหวัตถุเหล่านี้เป็นเรื่องพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา เพื่อให้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นมาโดยไม่ต้องฝืนใจ นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการคือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรัก ความหวังดี ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงานถ้าพบส่วนเสียในตัวเขา นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น

---

[๙๖๒]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมนูญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

ท่านพุทธทาสภิกขุประพันธ์ไว้ว่า...เขามีส่วน เลวบ้าง ช่างหัวเขาจงเลือกเอา ส่วนดี เขามีอยู่เป็นประโยชน์ โลกบ้างยังน่าดูส่วนที่ชั่ว อย่าไปรู ของเขาเลยจะหา คนมีดี โดยส่วนเดียวอย่ามัวเที่ยว ค้นหา สหายเอ๋ยเหมือนมองหา หนวดเต่า ตายเปล่าเอยฝึกให้เคย มองแต่ดี มีคุณจริง

๒. กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรมนักบริหารต้องมีความสงสาร เห็นใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักบริหารเปิดใจกว้าง รับฟังปัญหาของคนอื่นกรุณาต่างจากเมตตาตรงที่ว่า กรุณาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดดีของเขา เช่น เราเห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมา เรามีจิตเมตตาเขา เมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตก เรามีจิตกรุณาเขา

๓. มุทิตา คือ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขนักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น โดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมี เขาไม่กีดกันใคร แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่ และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหารถ้านักบริหารมีจิตริษยาลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้นและจะไม่ทุ่มเททำงานให้ ดังคำกลอนที่ว่าอันเพื่อนดีมีหนึ่งถึงจะน้อยดีกว่าร้อยเพื่อนคิดริษยาแม้เกลือหยิบหนึ่งน้อยด้วยราคายังดีกว่าน้ำเค็มเต็มทะเล

๕. อุเบกขา คือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่งนั่นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญก็คือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันผู้ร่วมงาน ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้น เรียกว่า “อัญญุเบกขา” คือวางเฉยเพราะโง่ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ดีนักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทึกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัล ก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น นักบริหารต้องลงไปห้ามทัพทันที และจัดการลงโทษคนผิดตามความเหมาะสม นักบริหารต้องไม่นั่งดูลูกน้องทะเลาะกันแล้วเอาตัวรอดคนเดียว[๙๖๓]

การทำงานในองค์การแน่นอนมีบุคลกรจำนวนมากต่างคนต่างมีความคิดทัศนะคติแตกต่างกันไปการทีจะทำให้บุคลากรเหล่านั้นร่วมแรงรวมใจกันมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันทำเพื่อองค์การส่วนร่วมนั้นจะมีหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันแล้วเกิดความผาสุขเจริญรุ่งเรืองงดงาม พระพรหอมคุณาภรณ์[๙๖๔] (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าการอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการคือ

๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

---

[๙๖๓]พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๙), หน้า ๗๑-๗๘.

[๙๖๔]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)),**ธรรมนูญชีวิต,**พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (ชุมพร:พิมพ์ที่ บริษัท คิงส์ เซอร์วิส เซนเตอร์ จำกัด,๒๕๔๗),หน้า ๒๔.

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

อีกอย่างการที่ผู้บริหารงานขององค์การให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์การวางไว้นั้นผู้บริหารหรือองค์การต้องมีหลักที่เรียกว่าหลักอิทธิบาท หรือหลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นที่เรียกว่า **อิทธิบาท๔**[๙๖๕]หมายถึงฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จทางแห่งความสำเร็จหรือคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายเป็นแนวทางการทำงานที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคายอันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ๔ข้อ คือฉันทะวิริยะจิตตะวิมังสาซึ่งแต่ละข้อต่างมีหน้าที่เฉพาะของตนต่อเนื่องหนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้เพราะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง๔ข้อจึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวังดังนี้[๙๖๖]

๑)ฉันทะความพอใจคือความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั่นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป ดังนั้นเราจึงควรที่จะได้ฉันทะเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญอันดับแรกเพื่อเป็นกำลังใจที่จะนำกิจการงานทั้งหลายไปสู่ความสำเร็จรุ่งเรืองทั้งยังมีส่วนทำให้เกิดคุณธรรมในข้อต่อๆไปทุกข้อและการใฝ่รู้ก็คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางปัญญาหรือการศึกษาทอดลองต่างๆด้วย

๒)วิริยะความเพียรคือมุ่งมั่นทุ่มเทขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ท้อถอยเป็นความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเองหากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆหรือศรัทธาหลอกๆทั้งโกหกตัวเองและหลอกผู้อื่นซึ่งผลงานที่ได้ทำออกมานั้นก็จะเป็นตัวชี้วัดว่าทำเพื่ออะไร

๓)จิตตะความคิดคือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยเอาใจจดจ่ออย่างมีสมาธิทำให้เกิดความรอบคอบการตัดสินใจ ทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วยถ้าเรามีจิตใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดที่เราทำและรับผิดชอบแล้วไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่หรือการงานอะไรก็ตามทุกอย่างจะสำเร็จได้ด้วยดีดังประสงค์เสมอ

๔)วิมังสาความไตร่ตรองหรือทดลองคือหมั่นใจปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั่นมีการวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น

๕. บทสรุป

ในปัจจุบันนี้การบริหารงานของญี่ปุ่นโดยเฉพาะของบริษัทต่าง ๆ ในญี่ปุ่นมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ให้สิทธิ ให้โอกาสและให้เสียงสนับสนุนแก่คนงานที่จะเข้ามาร่วมในการบริหารงานในองค์การนั้น ๆระบบของญี่ปุ่นนี้จะมีลักษณะการบริหารแบบพ่อ แม่ ปกครองลูกกล่าว คือ นายงานให้ความสนใจและให้สวัสดิการแก่คนงานเป็นอันมาก เช่น การว่าจ้างการทำงานมีแนวโน้มที่จะให้มีการจ้างในลักษณะการจ้างตลอดชีพ หรือจ้างตลอดชีวิต ของคนงานหรือจนกว่าจะปลดเกษียณอายุการทำงาน และในการเลื่อนขั้นตำแหน่งงานนั้น การบริหารงานของชาวญี่ปุ่นยึดถือการเลื่อนลำดับจากคนงานในระดับล่างขึ้นไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ (Bottom – up) ซึ่งจะมีลักษณะการบริหารงานของญี่ปุ่นเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ความเป็นกลุ่มนิยม (Collectivity Orientation) หมายถึงการจัดองค์การที่ไม่ระบุตำแหน่งใดลงไปยกเว้นหัวหน้าหรือประธานขององค์การนั้น การทำงานจึงเป็นการทำงานแบบเป็นทีม และมีความรับผิดชอบเท่ากันหมด

๒. ไม่ระบุความรับผิดชอบงาน ซึ่งทำให้ก่อเกิดการสร้างงานร่วมกันเกิดความช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน และเมื่อใดมีผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่สามารถทำงานได้ก็สามารถหาคนอื่นมาทดแทนคนที่ไม่สามารถทำงานได้

๓. เน้นหนักสายงานในแนวดิ่ง (Vertical Society) และระบบอาวุโสการบริหารงานตามลำดับชั้น (Hierarchy)

๔. ลักษณะและความหมายของหัวหน้างานจะเป็นลักษณะขบวนรถไฟ ไม่ได้เป็นหัวจักรรถไฟ ซึ่งหมายความว่าหัวหน้าไม่ได้เป้นพระเอกแต่เป็นครู เป็นผู้สอน (Coach) เป็นผู้กำกับ (Superintendent)

---

[๙๖๕]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

[๙๖๖]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์ครั้งที่๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทอาร์เอสพริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘),หน้า๑๖๐

๕. การกระจายตำแหน่งของผู้บริหารออกเป็นหลายหน่วยงานย่อย ทำให้ผู้บริหารรับผิดชอบไม่มากนัก เป็นการกระจายผู้บริหารออกเป็นฝ่ายและออกเป็นแผนก การแบ่งงานออกเป็นงานย่อย ๆจึงเป็นการกระจายอำนาจบริหารได้มากทำให้งานดำเนินไปได้อย่างคล่องตัว

ส่วนหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า มากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบ้างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและ มีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้ จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ เพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมิได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก ดังเช่นสังคหวัตถุ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีประกอบด้วย

๑. ทานให้ปันคือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจาพูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยาทำประโยชน์แก่เขาคือช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตาเอาตัวเข้าสมานคือทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลายไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์คือร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงมหาดไทย.**ยุทธศาสตร์การพึ่งตนเองและเศรษฐกิจชุมชน**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๑.

เจริญพล สุวรรณโชติ.**ทฤษฎีการบริหาร**.กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทยจำกัด, ๒๕๕๑.

ทิม คิลี่, สุนันทา เสียงไทย. ๒๕๕๒. **วัฒนธรรมและการบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบญี่ปุ่น.**กรุงเทพมหานคร : สานักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).**ธรรมนูญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒.กรุงเทพมหานคร :บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์ครั้งที่๑๓.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทอาร์เอสพริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).**พุทธวิธีบริหาร**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๙.

สุภาวดี ธีระกร, “**การบริหารองค์การแบบ Z ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตการทางานและความผูกพันต่อองค์การโดยรวมของพนักงานชาวไทยในเขตกรุงเทพมหานคร**”. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

สุพรรษา ติสิงห์.**การยอมรับวัฒนธรรมองค์กรแบบญี่ปุ่นของพนักงานระดับต่าง ๆ ในนิคมอุตสาหกรรมลาพูน**. ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนวิชา ๐๑๘๔๙๙ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.

ไตรสิกขา : หลักการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ทีสมบูรณ์

พระโกศล มณิรตนา
สาขาพุทธบริหารการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

บทขัดย่อ

มนุษย์ก็คงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายมากนัก แต่เนื่องจากมนุษย์มีจิตใจและปัญญาดีกว่าจึงได้พัฒนาอารยธรรมขึ้นมาทำให้มีศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติต่างๆเกิดขึ้นในโลกมากมาย เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกได้ทรงสั่งสอนประชาชนด้วยหลักธรรมต่างๆที่เหมาะสมกับบุคคล ประสบการณ์ หรือสถานการณ์นั้นๆ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้นสูงส่งขึ้น ต่างจากสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งด้านกาย วาจา และใจ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงทั้งหมด สามารถส รุปลงในหลักการเรียกว่า “ไตรสิกขา”

หลักการศึกษาพระพุทธศาสนา เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ นั้นเป็นข้อฝึกฝนปฏิบัติที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นหลักสำหรับศึกษาในการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน เรียกโดยทั่วไปว่า หลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ้งเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการจัดตั้งระบบระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ดังนั้นหลักการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ทีสมบูรณ์นั้นต้องบริหารจัดการโดยยึดเอาตามหลักการศึกษา ๓ อย่าง เรียกว่าไตรสิกขา คือ

๑) การฝึกฝนอบรม ในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา หรือ ศีลสิกขา

๒) การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา หรือสมาธิสิกขา

๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา หรือ ปัญญาสิกขา

คำสำคัญ : ไตรสิกขา, หลักการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ทีสมบูรณ์

Abstract

Human behavior might not be different from others animals but human being process of much elevated mind and wisdom therefore, human is able to establish civilization contribute to religion, doctrine, belief and other approach in this world. When Buddha emerged on earth, he granted his teaching which suitable to each individual, experience or certain situation in order to develop human in terms of body, word and mind. His teaching is summarized in Threefold training.

Buddhism principle called Threefold training or Sikkha ๓ is a principle defined by Buddha for the study of body, word and mind training in order to be more organize and achieve the highest goal which is nirvana. Normally, we known this as morality, concentration and wisdom practicing. This practice constitutes of creation of discipline of human co-living life. Therefore, the training to develop a perfect man must base on management and apply these ๓ learning rules or Threefold training:

๑) Training in terms of behavior, discipline, body, word and occupation honesty or known as Adhisilasikkha or training in morality.

๒) Mind training: encouragement of virtue, promoting quality, efficiency and condition of mind or known as Adhichittasikkha or training in higher mentality.

๓) Wisdom training: for knowledge and understanding thing for it actual state, to know the variability according to factors which will lead to finding a solution of problem logically, know actual world and life and finally be able to free our mind from procession in every dimensions, stop defilement and bondage and living with free and happy mind or known as Adhipannasikkha or training in higher wisdom.

Keywords: Threefold training, training of perfect man

๑. บทนำ

หลังจากที่เจ้าชายสิทธัทถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อกว่า ๒,๖๐๐ ปีที่แล้ว ได้ทรงแสดงถึงแนวทางการพัฒนาเรียกว่า “ไตรสิกขา” ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นๆ ไตรสิกขาเป็นแม่แบบในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนามนุษย์มีองค์ประกอบพื้นฐานการก่อกำเนิดไม่ต่างจากสัตว์อื่นๆ ที่ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือร่างกายและจิตใจ หรือรูปและนามส่วนที่เป็นลักษณะเป็นชิ้นส่วนมองเห็นได้ แตะต้องได้ด้วยประสารทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เรียกว่า รูป มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ ธาตุหลัก ๔ อย่าง ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ และมีอาการต่างๆ ที่อาศัยธาตุหลักเกิดขึ้น ทั่วไปเรียกว่า อิริยาบถย่อย หรืออาการย่อยของรูป (ธาตุหลัก) นั้นๆ เรียกว่า อุปาทายรูป เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด เป็นต้น อีกส่วนหนึ่ง ไม่สามารถเห็นหรือสัมผัสด้วยประสาททั้ง ๕ ไม่ได้ เรียกว่า นาม ประกอบไปด้วย เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกว่าสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ สัญญา ได้แก่ ส่วนที่ทำหน้าที่ในการจำได้หมายรู้สิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็น สังขาร ได้แก่ ความรู้สึกปรุงแต่งว่าดี ชั่ว โลภ โกรธ หลง และวิญญาณ ได้แก่ การรับรู้จากประสาทสัมผัส การเรียนรู้ต่างๆ ความรอบรู้ การคิด วิเคราะห์ต่างๆ จากพื้นฐานของกำเนิดชีวิตมนุษย์ ข้างต้น จะเห็นได้ว่า โดยธรรมชาติของชีวิตแล้ว มนุษย์ไม่ได้แตกต่างจากสัตว์อื่นๆ ในโลกนี้เลย คือประกอบด้วยกายและใจ หรือรูปกับนาม ที่เรียกว่าขันธ์ ๕ เช่นเดียวกัน ถ้าหากปล่อยไปตามธรรมชาติ มนุษย์ก็คงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายมากนัก เนื่องจากมนุษย์มีจิตใจและปัญญาดีกว่าจึงได้พัฒนาอารยธรรมขึ้นมาทำให้มีศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติต่างๆเกิดขึ้นในโลกมากมาย เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก ได้ทรงสั่งสอนประชาชนด้วยหลักธรรมต่างๆที่เหมาะสมกับบุคคล ประสบการณ์ หรือสถานการณ์นั้นๆ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้น สูงส่งขึ้น ต่างจากสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งด้านกาย วาจา และใจ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงทั้งหมด สามารถสรุปลงในหลักการเรียกว่า “ไตรสิกขา”[๙๖๗] ดังนั้นจึงมีคำถามว่าไตรสิกขามีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์อย่างไร

๒. การพัฒนามนุษย์ในยุคปัจจุบัน : ปัญหา และสาเหตุ

ปัจจุบันยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทางสังคมเศรษฐกิจการเมือง ความเจริญทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ต้องให้ความสำคัญความจำเป็นที่จะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความรู้ไปพร้อมกับการเจริญทางเทคโนโลยี และเป็นการเตรียมคนเพื่อพัฒนาคนให้เตรียมความพร้อมที่จะแก้ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นกับความเจริญที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หลักสำคัญของการพัฒนามนุษย์หรือทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักการทั่วไปคือ จะต้องพัฒนาความรู้และประสบการณ์ต่างๆในด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านการพัฒนาฝึกฝนอบรมความรู้ที่ทันสมัยรวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อความอยู่รอดขององค์การ และความมีประสิทธิภาพประสิทธิผลขององค์การ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้กลายเรื่องสำคัญเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่มีคุณค่าต่อความสำเร็จขององค์การในยุค

---

[๙๖๗] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือนิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๗), หน้า ๙ – ๑๑.

โลกาภิวัฒน์ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันสูง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่องค์การจะต้องมียุทธศาสตร์มีนโยบาย และแผนงานในด้านการพัฒนาคนและการฝึกฝนอบรมมนุษย์นั้นเป็นจำเป็นและสำคัญอย่างมาก

ภาพรวมของการพัฒนาประเทศเชิงบุคคล โดยถือว่า มนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม สังคมที่เกื้อกูลต่อความเป็นอยู่ที่ดีนั้นจักต้องเป็นสังคมที่สงบสุข มั่นคงและราบรื่นปราศจากความยากจน และสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจมีการจัดระเบียบหรือองค์กรทางสังคมที่เอื้อให้ประชาชนอยู่รวมกันอย่างผาสุก ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาบุคคลจักต้องสร้างเงื่อนไขแวดล้อมดังกล่าวให้เกิดมีขึ้นในสังคม หลักพุทธธรรมนั้นมองโลกและชีวิตอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นเหตุเป็นปัจจัยอาศัยกัน การพัฒนาชีวิตหรือการพัฒนาบุคคลนั้นจึงแยกไม่ออกจากการพัฒนาสังคม[๙๖๘] และทรัพยากรมนุษย์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีค่ายิ่งของสังคมสังคมใดที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูงสังคมนั้นก็จะเจริญก้าวหน้ามีความมั่นคงและมั่งคั่งทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมแต่ถ้าหากสังคมใดขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ สังคมก็พัฒนาไปได้ยากความเจริญหรือล้าหลังจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทรัพยากรมนุษย์เป็นสาคัญเพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาปัจจัยประกอบอื่นๆที่ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมประเทศชาติไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจสังคมและปัจจัยอื่นๆ จึงมุ่งหวังที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด[๙๖๙]มีนักวิชการหรือนักบริหารที่มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์มากมายดังเช่น ทฤษฎีความต้องการและความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์

อับรานัม เอช มาสโลว์[๙๗๐] (Abraham H. Maslow) ได้ศึกษาทฤษฎีการจูงใจซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่เรียกว่าทฤษฎีลาดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) โดย Maslow จัดลาดับขึ้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้นตอน คือ

๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้า อากาศหายใจ เพศ เป็นต้น ความต้องการดังกล่าวถือว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของร่างกายเพื่อการดารงชีวิต

๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ ความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและอารมณ์ เช่น ความต้องการจะได้บ้านพักอาศัยหรือเสื้อผ้าอย่างเพียงพอ ควรจะต้องปราศจากความกังวลใจในเรื่องความมั่นคงทางการงานและการเงิน เป็นต้น

๓) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) หลังจากความต้องการทั้งสองขั้นได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการต่อมา คือ ความต้องการเป็นเจ้าของ หรือความต้องการทางสังคมซึ่งได้แก่ ความต้องการความรักและความต้องการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน

๔) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem Needs) เป็นความต้องการขั้นสูง ความต้องการดังกล่าวแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นความต้องการเกี่ยวกับภาพพจน์ที่ดีของตัวเองและการยอมรับตัวเอง ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นความต้องการเกี่ยวกับการได้รับการยกย่องและนับถือจากคนอื่น

๕) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จ ตามความนึกคิดด้วยตัวเอง (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด ซึ่งเกี่ยวกับความสามารถของแต่ละคนที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญก้าวหน้าถึงที่สุด

ทฤษฎีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎี X และทฤษฎี Y แมคเกรเกอร์ ได้เสนอทฤษฎี X และทฤษฎี Y แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีมีข้อสมมุติฐานว่าลักษณะธรรมชาติของมนุษย์มีทั้งคนที่ตั้งใจทางานและไม่ตั้งใจทางานสมมุติฐานของทฤษฎี X มีดังนี้

๑) มนุษย์มีสัญชาติญาณที่จะหลีกเลี่ยงงานทุกอย่างเท่าที่จะทาได้

๒) เนื่องจากไม่ชอบทางานจึงต้องการใช้อานาจบังคับควบคุมแนะนาและขู่ว่าจะลงโทษ

---

[๙๖๘] ฉวีวรรณ สุวรรณาภา, **พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ม.ป.ป.), หน้า ๕๐-๕๓.

[๙๖๙] พระไพศาล วิสาโล, **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,ม.ป.ป.), หน้า ๕๑.

[๙๗๐]Adranam H. Maslow, “**A Theory of Human Motivation**”, (Psychological Review, ๕๐ ๑๙๔๓), pp. ๓๗๐-๓๙๖.

๓) ชอบให้ผู้อื่นแนะนาแนวทางในการทางานหรือเลี่ยงความรับผิดชอบและต้องการความปลอดภัยมากกว่าสิ่งอื่นใด

เมื่อตั้งทฤษฎี X ขึ้นมาแมคเกรเกอร์ตั้งข้อสงสัยว่าธรรมชาติของคนตามทฤษฎี X นี้ จะถูกต้องหรือไม่ หรือนาไปใช้ได้กับทุกคนทุกสถานการณ์หรือไม่ ในที่สุดก็หาข้อยุติไม่ได้เขาจึงพัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นมาอีกทฤษฎีหนึ่งเรียกว่าทฤษฎี Y ซึ่งทฤษฎีนี้ เชื่อว่ามนุษย์นั้นโดยธรรมชาติไม่ใช่เป็นคนขี้เกียจและเชื่อถือไม่ได้ หากแต่มนุษย์สามารถควบคุมตัวเองได้และมีความตั้งใจที่จะทางานได้ดีที่สุด หากได้รับการจูงใจอย่างเหมาะสม ผู้บริหารที่ยอมรับทฤษฎีนี้จะไม่ควบคุมหรือใช้อำนาจข่มขู่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในความกลัว แต่จะพยายามช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาควบคุมตัวเองและมีโอกาสแสดงความสามารถอย่างกว้างขวาง

สมมุติฐานของทฤษฎี Y แมคเกรเกอร์ ได้อธิบายโดยชี้ให้เห็นว่า

๑. ความพยายามของมนุษย์ทางกายภาพและทางจิตใจมีผลต่องาน มีมากเท่ากับการเล่นและการพักผ่อน

๒. การควบคุมและการบังคับบัญชาภายนอก ไม่ใช่วิธีเดียวที่จะทาให้การทางานบรรลุวัตถุประสงค์เพราะคนย่อมจะทางานด้วยความเป็นตัวของตัวเอง

๓. มนุษย์มีความสนใจที่จะทางานให้เสร็จตามความตั้งใจ

๔. คนเราไม่เพียงเรียนรู้แต่การยอมรับผิดชอบเท่านั้นหากแต่ยังแสวงหาความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นอีกด้วย

๕. ความสามารถในการใช้ความคิด จินตนาการ ความเฉลียวฉลาด และความคิดริเริ่มแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกคน

๖. ในทางสังคมปัจจุบันนี้ แต่ละคนมีโอกาสแสดงความสามารถเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นแมคเกรเกอร์ ชี้ให้เห็นว่า การจูงใจคนนั้น ผู้บริหารต้องใช้ทฤษฎี Y และต้องมองคนในแง่ดี เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ การใช้ทฤษฎีจะจูงใจคนได้มากกว่า ทฤษฎีX แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจะละเลยต่อการควบคุมโดยสิ้นเชิง[๙๗๑]

๓. คุณค่า และความสำคัญของไตรสิกขา

หลักการศึกษาพระพุทธศาสนา เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ นั้นเป็นข้อฝึกฝนปฏิบัติที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นหลักสำหรับศึกษาในการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน เรียกโดยทั่วไปว่า หลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการจัดตั้งระบบระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ดังนั้นคุณค่าเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขานั้นมีดังนี้

ไตรสิกขา[๙๗๒] สิกขาสาม ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง สิกขา การศึกษา การสำเหนียก การเรียน การฝึกฝนปฏิบัติการเล่าเรียนให้รู้เข้าใจ และฝึกหัดปฏิบัติให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดมีขึ้นในตนหรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปจนถึงความสมบูรณ์ข้อที่จะต้องศึกษาข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมพัฒนาบุคคลมี ๓ อย่างคือ

๑) อธิสีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง อธิศีลอันเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกอบรมพัฒนาศีลอย่างสูง

๒) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง อธิจิตอันเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิเป็นต้นอย่างสูง

---

[๙๗๑] อรรถวัฒน์ วรรณพรม, ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) : กรณีศึกษาเขตยานนาวา, ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, (๒๕๔๖).

[๙๗๒] ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๐๕ / ๒๗๒.และ องฺ. ติก.(ไททย) ๒๐ / ๘๒ / ๓๐๙.

๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง อธิปัญญาอันเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกอบรมพัฒนาปัญญาอย่างสูง[๙๗๓]

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงทั้งหมดที่เรียกว่าไตรสิกขานั้นคือ อธิสีลสิกขา คือความประพฤติปฏิบัติตน ทางกายก็ดี ทางวาจาก็ดี ให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ คือ ไม่ให้เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ให้ถึงความหมดจดแห่งศีล ชื่อว่า “สีลวิสุทธิ” อันเป็นไปเพื่อถึงความหมดจดแห่งจิต ชื่อว่า “จิตตวิสุทธิ” อันจะเป็นไปเพื่อปัญญารู้แจ้ง เห็นแจ้ง ในสภาวธรรมคือสังขารและวิสังขาร หรือนิพพาน และพระอริยสัจ ๔ ตามที่เป็นจริง

๑) อธิสีลสิกขา คือการฝึกฝนอบรมกายวาจาให้ดีงาม ศีลคืออะไร เจตนา ชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อว่าศีล สังวรชื่อว่าศีล และอวีติกกมะ คือกิริยาที่ไม่ล่วงละเมิดในสิกขาบทน้อยใหญ่ชื่อว่าศีล

เจตนา คือความตั้งใจของบุคคลผู้เว้นจากทุจริตทั้งหลายมีปาณาติบาตเป็นต้น เจตนาของบุคคลผู้ทำวัตรปฏิบัติ มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น ให้บริบูรณ์ หรือเจตนาในกรรมบถ ๗ ของบุคคลผู้ละอยู่ซึ่งทุจริตทั้งหลาย มีปาณาติบาตเป็นต้น ชื่อว่าเจตนาศีล

วิรัติ คือความงดเว้นของบุคคลผู้งดเว้นอยู่จากทุจริตทั้งหลายมีปาณาติบาตเป็นต้น หรือธรรมคือ อนภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทฏฐิ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละอภิชฌาได้แล้ว มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่” ดังนี้เป็นต้นชื่อว่า เจตสิกสีล

สังวร คือความสำรวมหรือความระวัง มี ๕ ประการคือ ๑) ปาฏิโมกขสังวร สำรวมในพระปาฏิโมกข์ ๒) สติสังวร สำรวมในสติ ๓) ญาณสังวร สำรวมในญาณ ๔) ขันติสังวร สำรวมในขันติ ๕) วิริยสังวร สำรวมในวิริยะ สังวรทั้ง ๕ ประการนี้ชื่อว่า สังวรสีล

อวีติกกมะ คือกิริยาที่มิได้ล่วงละเมิดซึ่งศีลที่ตนสมาทานมาแล้วทั้งกายทวาร และวจีทวาร ชื่อว่า อวีติกกมสีล

ศีล คือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม สำหรับคฤหัสถ์ ได้แก่ ศีล ๕ และศีล ๘, สำหรับสามเณร ได้แก่ศีล ๑๐, สำหรับพระภิกษุมีข้อกำหนดโทษของพระภิกษุผู้ล่วงละเมิด อันสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เป็นสิกขาบทของพระภิกษุ เฉพาะที่มีมาในพระปาฏิโมกข์ มี ๒๒๗ สิกขาบทรวมทั้งส่วนอภิสมาจาร ชื่อว่า “วินัย”

วินัย คือ ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับความประพฤติ ปฏิบัติทางไตรทวาร คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ มี ๒ อย่างคือ อาคาริยวินัย และอนาคาริยวินัย

๒) อธิจิตตสิกขา คือการศึกษาวิธีการอบรมจิตให้สงบ หยุด นิ่ง เป็นสมาธิ แนบแน่น มั่งคง ได้แก่ สมถกัมมัฏฐาน หรือสมถภาวนา นั่นเอง เพราะมีความหมายอย่างเดียวกันคือ การทำจิตให้สงบตั้งมั่น

สมถกัมมัฏฐาน หรือสมถภาวนา หมายถึง อุบายวิธีอบรมจิตใจให้หยุดให้นิ่ง เป็นสมาธิแนบแน่น เพื่อกำจัดกิเลสนิวรณ์เครื่องกั้นปัญญา ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใสจากกิเลสนิวรณ์ นี้ ชื่อว่า “สมถกัมมัฏฐาน” หรือ “สมถภาวนา”

คำว่า สมถะ แปลว่า การทำใจให้สงบระงับ หรือธรรมเป็นเครื่องทำจิตใจให้สงบระงับ คือธรรมที่ทำจิตใจให้สงบระงับจากกิเลสนิวรณ์ (นิวรณ์ คืออุปสรรคเครื่องขวางกั้นปัญญา) หรือ นิวรณูปกิเลส (อุปกิเลสคืออกุศลที่ทำใจให้เศร้าหมองขุ่นมัว ไม่ผ่องใส)

คำว่า กัมมัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้งแห่งการงานทางจิตใจ หมายถึง อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจ หรืออุบายวิธีอบรมจิตใจให้สงบเป็นสมาธิแน่วแน่มั่นคง

---

[๙๗๓]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘).หน้า ๔๔๗.

คำว่า ภาวนา แปลว่า ทำให้เกิดขึ้นให้เจริญขึ้น หมายถึง การบำเพ็ญ การอบรมจิตใจให้เกิดเป็นความสงบ ให้หยุดให้นิ่ง เป็นสมาธิแน่วแน่มั่นคง

กล่าวโดยสรุปคือ สมถกัมมัฏฐาน และ สมถภาวนา ก็มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน คืออุบายวิธีอบรมจิตใจ ให้สงบ ให้นิ่ง ให้จิตใจบริสุทธิ์ผ่องใสจากกิเลสนิวรณ์เครื่องกั้นปัญญา เป็นจิตตวิสุทธิอ่อนโยน ควรแก่งานวิปัสสนา และเจริญวิชชา เพราะเหตุนั้น สมถกัมมัฏฐาน หรือสมถภาวนา จึงเป็นอุปการะสำคัญของวิปัสสนา ในฐานะที่เป็นอุบายวิธีชำระจิตใจให้บริสุทธิ์เป็น จิตตวิสุทธิ อันเป็นธรรมเครื่องดับอวิชชามูลรากฝ่ายเกิดทุกข์ทั้งปวง

๓) อธิปัญญาสิกขาคือการศึกษาฝึกฝนอบรมให้เกิดปัญญา ปัญญาในที่นี้คือ วิปัสสนาญาณอันสัมปยุตด้วยกุศลจิต มีอธิบายว่า เพราะว่าปัญญามีหลายอย่างต่างประการ ครั้นจะตอบคำถามจี้แจงปัญญาไปทุกอย่าง จะไม่พึงยังประโยชน์ให้สำเร็จ ทั้งจะพึงเป็นไปเพื่อความสงสัยมากยิ่งขึ้นด้วย เพราะฉะนั้น จะขอกล่าวมุ่งหมายเฉพาะปัญญาที่ประสงค์ในที่นี้ว่าคือ วิปัสสนาญาณอันสัมปยุตด้วยกุศลจิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึง การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อมองในแง่อริยสัจ ๔ ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาอวิชชาตัณหา อุปทานน้อยลงไป ไม่อยู่ใต้อำนาจครอบงำของมัน พร้อมกับที่เรามีปัญญาเพิ่มขึ้นและดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดก็บรรลุเป้าหมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์[๙๗๔]

๑. ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย ดังปรากฏในอนุพุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสิ้นภพว่าภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรม๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่รอนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยวิมุตติเราถอนภวตัณหาได้แล้ว ภวเนตติสิ้นไปแล้ว ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติอันยอดเยี่ยมพระโคดมผู้มียศตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อความรู้ยิ่ง[๙๗๕]

๒. ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทที่บัญญัติไว้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์ ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา ๓ เพื่อการละราคะโทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม[๙๗๖]

๓. ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตรว่า ภิกษุทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ และปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็น พระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามีขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระอนาคามี ส่วนภิกษุทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง[๙๗๗]

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีปัญหาแก่ฝ่ายใด จัดการศึกษาทุกอย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรมคือสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไปนั้นตั้งแต่ว่า ละสัญชาตญาณอย่างสัตว์แล้วก็มีความคิดนึกอย่างมนุษย์ก็เป็นมนุษย์ธรรมก็ส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา ก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้มันมาในทิศทางที่

---

[๙๗๔] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), หัวใจพระพุทธศาสนา, พุทธจักร, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕,(พฤษภาคม ๒๕๕๐), หน้า ๗.

[๙๗๕] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๑/๑-๒.

[๙๗๖] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐-๓๑๑.

[๙๗๗] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒-๓๑๔.

ถูกต้อง คือ ละอหังการ ละความเห็นแก่ตัว กิเลสไม่อาจจะเกิด บุคคลก็จะมีสันติสุข สังคมก็จะมีสันติภาพ นั่นคือเป้าหมายของการศึกษา[๙๗๘]

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาหรือ(การศึกษา) ไว้ว่า การศึกษาหมายถึงการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหาดังคำกล่าวที่ว่า “ทุกข์เพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยากทุกข์มากเพราะพลอยทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” เมื่อปล่อยว่างแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะฉะนั้น วิมมุติเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึงผู้จบการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา[๙๗๙]

๔. ไตรสิกขากับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการศึกษาพระพุทธศาสนา เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาในการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน เรียกโดยทั่วไปว่า หลักศีล สมาธิ ปัญญา คือ

๑) การฝึกฝนอบรม ในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา หรือ ศีลสิกขา

๒) การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา หรือสมาธิสิกขา

๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา หรือ ปัญญาสิกขา

พระพุทธเจ้าได้ทรงจำแนกบุคคลออกเป็น ๒ ประเภท คือ เสขบุคคล และอเสขบุคคล เสขบุคคล ได้แก่มนุษย์ทุกคนที่เกิดมา ต้องมีการศึกษาและพัฒนาตนเองอยู่เรื่อยๆไป นับตั้งแต่การเป็นปุถุชนทั่วไปจนถึงอรหันตมรรค ส่วนอเสขบุคคลนั้นหมายถึงผู้ที่บรรลุธรรมชั้นสูงสุด ไม่ต้องศึกษา หรือพัฒนาตนให้บรรลุอะไรอีกต่อไป ซึ่งได้แก่พระอรหันตผล

การพัฒนาตนเพื่อไปสู่ความเป็น “อเสขบุคคล” นั้นต้องปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระดับทุกข์ ปลอดปัญหา ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมถานุโยค เรียกว่าเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค มีองค์ ๘ ประการ[๙๘๐]

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า หลักการศึกษา ๓ ประการนี้ จัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหาของพระอารยชนเป็นพื้นฐาน วิธีแก้ปัญหาแบบอารยชนนี้เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่าทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน อริยมรรคนี้มีองค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาหรือรายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการ คือ

๑) ทัศนะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทัศนคติ ค่านิยมต่างๆที่ดีงามถูกต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)

---

[๙๗๘] พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาสมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด , (กรุงเทพมหานคร :อุษาการพิมพ์ ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

[๙๗๙] พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), ทิศทางการศึกษาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑-๔๒.

[๙๘๐]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือนิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๗), หน้า ๑๒.

๒) ความคิด ความดำริตริตรอง หรือการคิดต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้ายคิดทำลาย เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓) การพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหก หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพนิ่มนวลชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน ถ้อยคำที่มีเหตุผลเป็นไปในทางสร้างสรรค์ก่อประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

๔) การกระทำที่ดีงาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทำร้ายผู้อื่น ซึ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือการกระทำ หรือกระทำต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่เป็นไปเพื่อการทำลายชีวิตร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคู่ครอง หรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

๕) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น เรียก ว่า สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

๖) การเพียรพยายามในทางที่ดีงามชอบธรรม คือ เพียรหลีกเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดมีแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไพบูลย์ เรียกว่า สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗) การมีสติกำกับตัว ควบคุมใจไว้ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ระลึกได้ถึงสิ่งที่ต้องใช้ สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกื้อกูลเป็นประโยชน์ ไม่หลงใหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เย้ายวนหรือยั่วยุมาฉุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย เรียกว่า สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๘) ความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่ เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อนคลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เอางาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมที่จะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี เรียกว่า สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ)

หลักการศึกษา ๓ ประการ หรือ ไตรสิกขา นั้น ก็จัดวางรูปขึ้นโดยมุ่งให้ผลเกิดขึ้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค (มรรควิธีแก้ปัญหา หรือมรรคาแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง ๘ แห่งมรรคนั้น เกิดมีและเจริญงอกงามใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับจนถึงที่สุด กล่าว คือ

๑) อธิศีลสิกขา คือการศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

๒) อธิจิตสิกขา คือ การศึกษาด้นหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตพัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

๓) อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่างๆ เป็นอิสรเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

จากหลักการศึกษาพระพุทธศาสนาตามแนวไตรสิกขาและการฝึกฝนอบรมตามหลักอริยมรรคแล้ว เราสามารถพิจารณาได้ว่าครอบคลุมหลักการศึกษาตามแนวคิดของนักการศึกษาในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาตามแผนภูมิแสดงจุดมุ่งหมายการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา ต่อไปนี้คือ

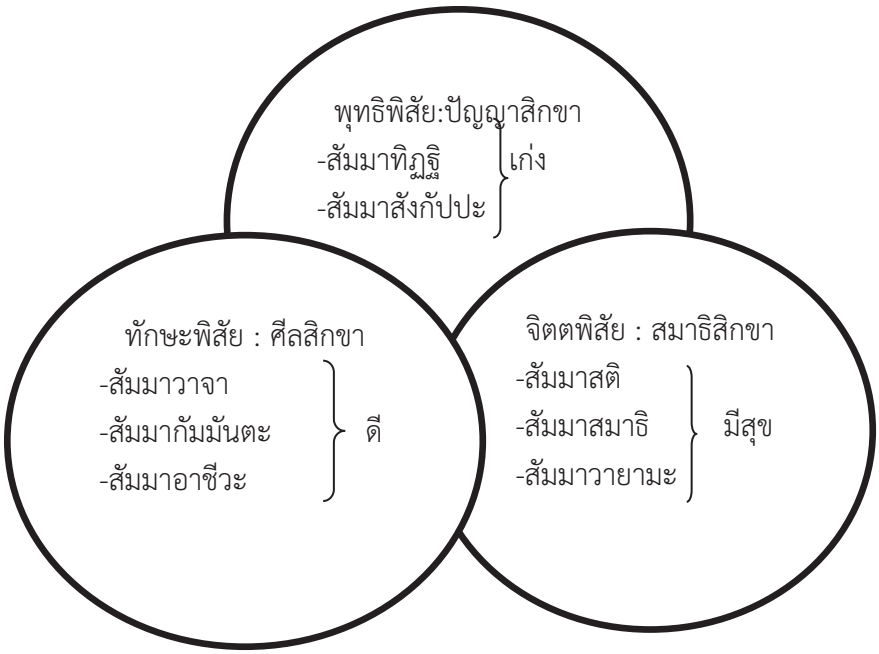

ภาพที่ ๓

แผนภูมิแสดงจุดมุ่งหมายการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา

ที่มา วศิน กาญจนวณิชย์กุล กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เอกสารการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยหลักการ แกนนำแห่งกระบวนการของการศึกษานั้น ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัย ๒ ประการ คือ ปรโตโฆสะ และ โยนิโสมนสิการ ดังนั้น ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา จุดสนใจที่เน้นกันเป็นพิเศษคือ เรื่องปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ที่เป็นจุดเริ่มต้น เป็นแหล่ง เป็นที่มาของการศึกษา คำที่พูดกันว่าการให้การศึกษา ก็อยู่ที่ปัจจัย ๒ ประการนี้เอง ส่วนกระบวนการของการศึกษาที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น เพียงแต่รู้เข้าใจไว้เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลและคอยเสริมคุม กระตุ้นเร้าให้เนื้อหาของการศึกษาหันเบนดำเนินไปตามกระบวนนั้น[๙๘๑]

เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะมองเห็นรูปร่างของกระบวนการแห่งการศึกษา ตามแผนภูมิดังนี้

จุดเริ่มต้นหรือแหล่งที่มาของการศึกษา กระบวนการของการศึกษา

๑.ปรโตโฆสะ (พลจากภายนอก)

๒. โยนิโสมนสิการ (รู้จักคิด คิดถูกวิธี ปัจจัยภายใน)

→ **สัมมาทิฏฐิ** →

๑. อธิศีลสิกขา (ความประพฤติ วินัย สุจริต วาจา (เสียงจากผู้อื่น อิทธิ และอาชีพ)

๒. อธิจิตตสิกขา (คุณธรรม คุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพของจิต)

๓. อธิปัญญาสิกขา (ความเชื่อค่านิยมความรู้ความคิดที่ถูกต้องดีงามตรงตามจริง)

ภาพที่ ๔ แผนภูมิกระบวนการของการศึกษา

ที่มา วศิน กาญจนวณิชย์กุล กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เอกสารการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

[๙๘๑]วศิน กาญจนวณิชย์กุล, **กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา**,เอกสารการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร หน้า ๑ – ๕.

ภาพที่ ๕

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายการศึกษากับจุดมุ่งหมายการศึกษาพระพุทธศาสนา

ที่มา วศิน กาญจนวณิชย์กุล กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เอกสารการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. บทสรุป และขอเสนอแนะ

มนุษย์ก็คงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายมากนัก แต่เนื่องจากมนุษย์มีจิตใจและปัญญาดีกว่าจึงได้พัฒนาอารยธรรมขึ้นมาทำให้มีศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติต่างๆเกิดขึ้นในโลกมากมาย เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกได้ทรงสั่งสอนประชาชนด้วยหลักธรรมต่างๆที่เหมาะสมกับบุคคล ประสบการณ์ หรือสถานการณ์นั้นๆ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้นสูงส่งขึ้น ต่างจากสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งด้านกาย วาจา และใจ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงทั้งหมด สามารถสรุปลงในหลักการเรียกว่า “ไตรสิกขา”

หลักการศึกษา ๓ ประการ หรือ ไตรสิกขา นั้น ก็จัดวางรูปขึ้นโดยมุ่งให้ผลเกิดขึ้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค (มรรควิธีแก้ปัญหา หรือมรรคาแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง ๘ แห่งมรรคนั้น เกิดมีและเจริญงอกงามใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับจนถึงที่สุด กล่าว คือ

๑) อธิศีลสิกขา คือการศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

๒) อธิจิตสิกขา คือ การศึกษาด้นหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตพัฒนาถึงมาตรฐานของอารยชน เป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

๓) อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่างๆ เป็นอิสรเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ฉวีวรรณ สุวรรณาภา. **พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ม.ป.ป.

พระไพศาล วิสาโล, **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,ม.ป.ป..

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓.กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **หัวใจพระพุทธศาสนา**. พุทธจักร. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๕. พฤษภาคม ๒๕๕๐.

พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาสมบูรณ์แบบ : คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุ**ด. กรุงเทพมหานคร :อุษาการพิมพ์ ๒๕๔๙.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. คู่มือนิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๕๗.

วศิน กาญจนวณิชย์กุล. **กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา**. เอกสารการเรียนการสอนของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร.

อรรถวัฒน์ วรรณพรม, **ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMES) : กรณีศึกษาเขตยานนาวา**, ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, (๒๕๔๖).

Adranam H. Maslow, “**A Theory of Human Motivation**” . Psychological Review, ๑๙๔๓.

การเอาชนะยาเสพติดในเด็กและยาวชนได้อย่างไร

พระครูสมุห์สมชัย นิสฺสโภ ประกอบพรชัย
นิสิตปริญญาเอก พุทธบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

บทคัดย่อ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบการแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นหน้าที่ของทุกคนทุกฝ่ายที่ต้องร่วมมือกัน การให้ความรู้เรื่องพิษภัยและโทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่องแก่เด็กและเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และประชาชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด ตลอดจนการป้องกันตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้รอดพ้นจากยาเสพติดด้วยวิธีการต่าง ๆ และการป้องกันเยาวชนให้ปลอดภัยจากปัญหายาเสพติดสามารถกระทำได้โดย การปราบปรามยาเสพติดเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและการแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน การปราบปรามเป็นการแก้ปัญหา ที่ปลายเหตุ การป้องกันเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยการให้การศึกษาและความรู้เรื่องพิษภัยและโทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง พ่อ แม่ ผู้ปกครองจะต้องเอาใจใส่ดูแลลูกหลานให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว เป็นที่พึ่งของเด็กได้ เมื่อเด็กมีปัญหาสามารถจะพูดคุย ช่วยกันแก้ปัญหาให้เด็กใช้เหตุผลกับเด็ก ไม่ใช้อารมณ์ เพราะการใช้อารมณ์อาจทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กลุ้มใจและเตลิดออกจากบ้าน ไปพึ่งยาเสพติดและเสียอนาคตได้ในที่สุด

คำสำคัญ:ยาเสพติด, เด็กและเยาวชน,

Abstract

Drug is a threat to country's security. The government has assigned Ministry of education to be the main responsible actor in finding a solution for this problem. But the correction of this problem is everyone's responsibility. Continuous education on drug's danger and disadvantage to children and young people, parents, teacher and member of society in order to provide knowledge about drug and also means of self, family and community prevention from drug. In order to get rid of drug problem in youngster, the government should wipe off all drug and a participation from every sector is required to correct drug problem. Drug elimination is a solution which solving at the symptom not the root cause therefore, prevention is very important. Prevention by educating and providing knowledge of danger and disadvantage of drug continuously. Moreover, Parents must take care of their children with love and care, be a consultant for their children when they need and be rational with them as opposed to emotion because they could feel neglected, run away from home, go to drug and spoiling their future eventually.

Keywords: drug, children and young people

บทนำ

ยาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนถ้าไปยุ่งเกี่ยวยาเสพติดแล้วทำให้ประเทศไม่พัฒนา จิรวัฒน์ เพชรกุลได้พูดถึงปัญหายาเสพติดว่าเป็นปัญหาสำคัญซึ่งมีผลกระทบและเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ

รัฐบาลได้กำหนดให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติดเพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยึดเป็นหลักในการขับเคลื่อนงานยาเสพติดและได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบแผนที่ ๓ แผนการสร้างภูมิคุ้มกันและสร้างระบบป้องกัน เฝ้าระวังและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาเด็กและเยาวชน เป็นเป้าหมายของขบวนการยาเสพติด เนื่องจากเป็นวัยที่เอื้อต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งปัจจัยจากตนเอง คือ เป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้ อยากลอง ต้องการเรียกร้องความสนใจ ต้องการค้นหา สร้างตัวตน สร้างการยอมรับ มีแรงผลักดันทางอารมณ์สูง กล้าเสี่ยง กล้าทำสิ่งท้าทาย นอกจากนี้ นักค้ายาเสพติดต่างมองว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีเงินจึงมีความมั่นใจว่าการค้ายาเสพติดกับเยาวชนนั้น จะทำให้มีลูกค้าอยู่สม่ำเสมอ จากสถิติค้ายาเสพติดพบว่า เด็กและเยาวชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเริ่มมีอายุน้อยลง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องให้เด็กและเยาวชนมีทักษะชีวิต สามารถนำพาตนเองและบุคคลคนรอบข้างให้ห่างไกลจากปัญหายาเสพติดได้[๑]

แม้รัฐบาลจะประกาศเอาชนะยาเสพติดก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าการป้องกัน รวมถึงการปราบปรามยาเสพติดจะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่เพียงฝ่ายเดียว การแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นหน้าที่ของทุกคนทุกฝ่ายที่ต้องร่วมมือกัน สิ่งหนึ่งที่สามารถทำได้ คือ การให้การศึกษาและความรู้เรื่องพิษภัยและโทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่องแก่เด็กและเยาวชน เมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และประชาชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดแล้ว ต้องเอาใจใส่ดูแลลูกหลาน ให้ความรักความอบอุ่นรวมทั้งเป็นที่พึ่งของเด็กได้ เมื่อเด็กมีปัญหาสามารถพูดคุย ช่วยแก้ปัญหาให้เด็กและใช้เหตุผลกับเด็กไม่ใช้อารมณ์ เพราะการใช้อารมณ์จะทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กลุ้มใจซึ่งเป็นเหตุให้หนีออกจากบ้านหรือหันไปพึ่งพายาเสพติด

เพื่อเป็นของขวัญให้เด็กและเยาวชนเนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติที่กำลังจะมาถึงในเร็ววันนี้ ขอให้เราทุกคนช่วยกันร่วมกันสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหา
ยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนให้ลดระดับลงเรื่อย ๆ และให้มากที่สุด ทั้งนี้หากเราสกัดไม่ให้ยาเสพติดเข้าไปแพร่ระบาดในกลุ่มนี้ได้ ประเทศจะมีรากฐานที่มั่นคงมีพลังในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

เมื่อผู้ใหญ่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันที่จะแก้ไขปัญหาหรือสกัดกั้นยาเสพติดไม่ให้เข้าไปในกลุ่มของเด็กและเยาวชนแล้ว ตัวเด็กและเยาวชนเองต้องให้ความร่วมมือ ด้วยการหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด คาถาที่ช่วยให้รอดพ้นได้ คือ คำว่า "ไม่" เท่านั้น แม้จะผิดใจกับเพื่อนหรืออาจถูกมองว่าไม่เข้าพวกนั้นไม่ต้องสนใจ เด็กและเยาวชนต้องปฏิเสธเป็น เพื่อนที่ดีต้องไม่ชวนเราไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดปัญหายาเสพติดเป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถร่วมแรงร่วมใจสามารถแก้ไขได้[๒]

๑. ยาเสพติดหมายถึงอะไร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพูดถึงยาเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมี ซึ่งเมื่อเสพหรือฉีดเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งจะก่อให้เกิดพิษเรื้อรัง ทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรมเช่น น เฮโรอิน ยานอนหลับ สุรา[๓]

ในสังคมไทย ณ ปัจจุบัน ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ยิ่งใหญ่ ที่เราต้องการการแก้ไขอย่างจริงจังและอย่างจริงใจของผู้ที่เกี่ยวข้องแต่เหนือสิ่งอื่นใดถ้าท่านเป็นเยาวชนไทยที่เลือกจะต่อต้านมากกว่าที่ท่านจะไปสนใจติดยาเสพติด ขอบอกท่านทันทีว่าท่านเป็นพลังที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาเนื่องจากไม่มีใครที่จะติดยาเสพติดโดยที่ไม่ยินยอมที่จะเสพ เพราะฉะนั้นคำว่า “ไม่เริ่ม ไม่ต้องเลิก” ท่านจงจำ ๕คำไว้ให้ดี คาถาป้องกันปัญหายาเสพติด

ทราบดีอยู่แล้วว่า ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ไม่ดี ดังนั้นจะต้องหัดปฏิเสธ หัดเจ้าเล่ห์เพทุบาย ในการหลบหลีกเลี่ยงลองยาเสพติดที่เพื่อนรักหรือใครก็ตามนำมาให้หรือชักจูงด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา สามารถที่จะบอกว่าแพ้สิ่งเหล่านั้นอย่างรุนแรง มีปอดและระบบทางเดินหายใจไม่ดี เสพที่ใด ไอจามทุกที นอนไม่หลับ สารพัดเหตุผลที่สามารถนำมาพูดกับเพื่อนหรือใครก็ตามที่จะไม่หวังดี ถ้ามีความตั้งใจอยู่เสมอว่า ชั่วชีวิตนี้จะไม่มีวันติดยาเสพติดเป็นเด็ดขาด

---

[๑]จิรวัฒน์ เพชรกุล, **แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙สพป.กระบี่.**กระบี่:๒๕๕๙ หน้า ๑๓๗

[๒]อนงนาฏ สิทธิคง,**สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดน่าน.**น่าน: ๒๕๕๕ หน้า๑

[๓]ราชบัณฑิตยสถาน,**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ธันวาคม ๒๕๕๔.** กรุงเทพมหานคร:๒๕๕๖

ในโลกนี้มีสิ่งที่งดงามสนุกสนานอีกมากมาย ที่สามารถกระทำได้โดยที่ไม่ก่อให้เกิดการบั่นทอนสุขภาพร่างกายและจิตใจ ทราบดีอยู่แล้วจึงพิษภัยของยาเสพติด แล้วทำไมเพื่อนหรือใครก็ตามมาชวนเสพยาล่ะ เขาจะมีความหวังดีจริง หรือเขามีอะไรซ่อนเร้นอยู่ในใจหรือเปล่า เขาจะเป็นตัวอย่างที่ดีที่สมควรจะกระทำหรือเปล่า เขาจะเป็นตัวอย่างที่ดีที่สมควรจะกระทำตามหรือไม่ จะต้องใช้วิจารณญาณในการคิดทบทวนกับสิ่งเหล่านั้นให้ดี โปรดเชื่อเถิดว่าเสพยาเสพติดไม่นานเกิน ๑ปี หรอกร่างกายของจะตกอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่ การบำบัดรักษาให้เลิกยาเสพติดเป็นไปด้วยความยากลำบากและทุกข์ทรมาน

สรุป ก็คือไม่ควรไปยุ่งกับยาเสพติดอบายมุขใด ๆเป็นอันขาด ตรงกันข้ามควรที่จะชวนกันมาเล่นกีฬา เล่นดนตรี ร้องรำทำเพลง วาดรูปเพื่อหาความสนุกสนาน และกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อีกมากมาย ที่จะนำความสุขมาสู่ได้จะต้องรักตังเอง รักครอบครัว และไม่ทำให้ครอบครัวต้องผิดหวังเสียใจกับการกระทำของท่านเด็ดขาด โดยเริ่มจากการไม่ไปอยากรู้ อยากทดลองเสพยา และที่สำคัญครอบครัวจะต้องให้ความรักความอบอุ่นกับสมาชิกทุกคนอย่างจริงจังและเท่ากัน หันมาช่วยกันสอดช่องดูแลซึ่งกันและกันให้ดีที่สุด แค่นี้ปัญหาเรื่องยาเสพติดก็อาจจะหมดไปในสังคมไทย[๔]

๒. ประเภทของยาเสพติด

ถวิล อรัญเวศ ได้พูดถึงยาเสพติดโลก ว่าจำแนกตามการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท แบ่งเป็น ๒ ประเภท

๑. ประเภทกดประสาท ได้แก่ ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน ยานอนหลับ ยาระวับประสาท ยากล่อมประสาทเครื่องดื่มมึนเมา ทุกชนิด รวมทั้ง สารระเหย เช่น ทินเนอร์ แล็กเกอร์ น้ำมันเบนซิน กาว เป็นต้น มักพบว่าผู้เสพติดมี ร่างกายซูบซีด ผอมเหลือง อ่อนเพลีย ฟุ้งซ่าน อารมณ์

๒. ประเภทกระตุ้นประสาท ได้แก่ ยาบ้า ยาอี กระท่อม โคเคน มักพบว่าผู้เสพติดจะมีอาการ หงุดหงิด กระวนกระวาย จิตสับสนหวาดระแวง บางครั้งมีอาการคลุ้มคลั่ง หรือทำในสิ่งที่คนปัจจุบันเยาวชนที่ตกเป็นทาสของยาเสพติดส่วนมากมาจากสาเหตุหลายประการที่เกิดจากตัวเยาวชนเอง เช่น ความอยากรู้ อยากทดลอง ความคึกคะนองของเยาวชน ความต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนหรือเข้ากับเพื่อนได้ ความไม่รู้หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเยาวชนใช้ยาในทางที่ผิดหรือหลงเชื่อคำโฆษณา จิตใจของเยาวชนเอง จิตใจอ่อนแอ ใจคอไม่หนักแน่น เมื่อมีปัญหา ไม่สมหวัง ไม่ไตร่ตรองหาเหตุผลเพื่อแก้ปัญหา ก็ใช้ยาหรือยาเสพติดเป็นเครื่องช่วยระงับความรู้สึกทุกข์ของตน ใช้บ่อย ๆ ทำให้เกิดการเสพติด ฉะนั้น การป้องกันและแก้ไขตนเองของเยาวชนให้ปลอดภัยจากปัญหายาเสพติด สามารถกระทำได้โดย

๒.๑ ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาเสพติด และระมัดระวังในการใช้ยา

๒.๒ รู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี ส่งเสริมให้คิดและกระทำสิ่งดีมีประโยชน์กล้าพูดปฏิเสธเพื่อนที่ชักจูงไปในทางที่ไม่ดี เช่น การพูดปฏิเสธเพื่อนที่ชวนให้ลองเสพยาเสพติด

๒.๓ ใช้เวลาว่าง และความอยากรู้ อยากลอง ไปในทางที่เป็นประโยชน์พึงระลึกเสมอว่าตนเองนั้นมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

๒.๔ มีความภาคภูมิใจและนับถือตนเอง ด้วยการไม่พึงพาหรือเกี่ยวข้องอบายมุขและสิ่งเสพติดใดๆ ซึ่งจะนำความเสื่อมไปสู่ชีวิตของตนเอง

๒.๕ รู้จักแก้ปัญหาชีวิตของตนเองด้วยเหตุและผล

๒.๖ รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ และประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีงามจะช่วยให้เยาวชนประสบกับความสำเร็วในชีวิต

๒.๗ ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใส เข้าใจวิธีการดำเนินชีวิตและยอมรับความเป็นจริง ที่ตนเองเป็นอยู่ โดยนำหลักศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้เยาวชนเกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจมากขึ้น

๒.๘ เมื่อมีปัญหา รู้จักปรึกษาผู้ใหญ่ พ่อ แม่ หรือผู้ที่ไว้วางใจ หรือ หน่วยงานต่างๆ ที่รับให้คำปรึกษา ในฐานะที่เยาวชนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว จึงควรมีส่วนช่วย พ่อแม่ ผู้ปกครอง[๕]

---

[๔]คณิต เปรมรุ่ง,**เรียงความวันต่อต้านยาเสพติด วิทยาลัยเทคนิคลพบุรี**. ลพบุรี: ๒๕๕๒หน้า๕

[๕]ถวิล อรัญเวศ,**บทความเนื่องในวันต่อต้านยาเสพติดโลก ปี ๒๕๕๕.** นครราชสีมา: สพป.นครราชสีมา เขต ๔ พ.ศ.๒๕๕๕ หน้า ๔

๓. สาเหตุของการเสพติดและวิธีแก้ปัญหายาเสพติด

ภัสราภรณ์ พันแสนแก้ว ได้พูดถึง การป้องกันยาเสพติด หมายถึง การให้การศึกษา ข่าวสาร ความรู้และข้อมูลในเรื่องคุณภาพ ชีวิตยาและยาเสพติด ตลอดจนการป้องกันตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้รอดพ้นจากยาเสพติดด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ประชาชนไม่ใช้ยาเสพติด ถึงแม้จะประสบปัญหาต่างๆ รวมทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่มีส่วนผลักดันให้ใช้ยาเสพติดควบคู่กันไปด้วย การป้องกันตัวเองและคนรอบข้างให้พ้นจาก วังวน ของยาเสพติด เปรียบเสมือนก้าวแรกที่สำคัญที่จะ ทำให้เราไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับมัน หากเราไม่คิด จะป้องกัน มัวแต่จะแก้ไข ปัญหายาเสพติดก็ไม่มีวันหมดไปได้ เพราะกันไว้ดีกว่าแก้เราสามารถป้องกันตัวเองจากยาเสพติดได้ไม่ยาก อย่าคิดว่ายาเสพติดเป็นสิ่งไกลตัว ใช่ว่ายาเสพติด จะมีแค่ยาบ้าเพียงอย่างเดียว ซึ่งของแบบนั้นเรา เองยังไม่รู้ว่าจะเจอได้ยังไง เพราะยาเสพติดมี หลายประเภท ของบางอย่างเราอาจคาดไม่ถึงว่ามันก็ทำให้เราติดได้ แม้ไม่ใช่ยาเสพติดโดยตรง ก็ตาม เมื่อได้ชื่อว่าเสพติดแล้วก็ทำให้เลิกยากการป้องกันจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด ซึ่งสามารถเริ่มได้ จากตัวเรา ครอบครัว และคนรอบข้าง

สาเหตุ ปัจจุบันเยาวชนที่ตกเป็นทาสของยาเสพติด ส่วนมากมาจากสาเหตุหลายประการที่เกิดจาก ตัวเยาวชน เอง ปัจจุบันเยาวชน ที่ตกเป็นทาสของยาเสพติดส่วนมากมาจากสาเหตุหลายประการที่เกิด จากตัวเยาวชนเอง เช่น

- ความอยากรู้ อยากทดลอง ความคึกคะนองของเยาวชน
- ความต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อนหรือ เข้ากับเพื่อนได้
- ความไม่รู้หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเยาวชนใช้ยาใน ทางที่ผิดหรือหลงเชื่อคำโฆษณา
- จิตใจของเยาวชนเอง จิตใจอ่อนแอ ใจคอไม่หนักแน่น เมื่อมีปัญหา ไม่สมหวัง ไม่ไตร่ตรองหาเหตุผลเพื่อแก้ปัญหา ก็ใช้ยาหรือยาเสพติดเป็นเครื่องช่วยระงับความ รู้สึกทุกข์ ของตน ใช้บ่อยๆ ทำให้เกิดการเสพติด สาเหตุเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

๑. อยากทดลอง เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นซึ่งเป็นนิสัย ของคนโดยทั่วไป และโดยที่ไม่คิดว่า ตนจะติดสิ่งเสพย์ติดนี้ได้ จึงไปทำการทดลองใช้สิ่งเสพย์ติดนั้น ในการทดลองใช้ครั้งแรก ๆ อาจมี ความรู้สึกดีหรือไม่ดีก็ตาม ถ้ายังไม่ติดสิ่งเสพย์ติดนั้นก็อาจประมาทไปทดลองใช้สิ่งเสพย์ติดนั้นอีก
จนใจที่สุดก็ติดสิ่งเสพย์ติดนั้น หรือถ้าไปทดลองใช้สิ่งเสพย์ติดบางชนิด เช่น เฮโรอีน แม้จะเสพ เพียงครั้งเดียว ก็อาจทำให้ติดได้

๒. ความคึกคะนอง คนบางคนมีความคึกคะนอง ชอบพูดอวดเก่งเป็นนิสัยโดยเฉพาะวัยรุ่นมักจะมีนิสัยดังกล่าว คนพวกนี้อาจแสดงความเก่งกล้าของตนในกลุ่มเพื่อนโดยการแสดง การใช้สิ่งเสพย์ ติดชนิดต่างๆ เพราะเห็นแก่ความสนุกสนาน ตื่นเต้นและให้เพื่อนฝูงยอมรับว่าตนเก่ง โดยมิได้คำนึง ถึงผลเสียหายหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นในภายหลังแต่อย่างไร ในที่สุดจนเองก็กลายเป็นคนติดสิ่งเสพย์ติดนั้น

๓. การชักชวนของคนอื่นอาจเกิดจากการเชื่อตามคำชักชวนโฆษณาของผู้ขายสินค้าที่เป็นสิ่งเสพย์ติดบางชนิด เช่น ยากระตุ้นประสาทต่างๆ ยาขยัน ยาม้า ยาบ้า เป็นต้นโดยผู้ขายโฆษณาสรรพคุณของสิ่งเสพย์ติดนั้นว่ามีคุณภาพดีสารพัดอย่างเช่น ทำให้มีกำลังวังชา ทำให้มีจิตใจแจ่มใส ทำให้มี สุขภาพดี ทำให้มีสติปัญญาดี สามารถรักษาโรคได้บางชนิด เป็นต้นผู้ที่เชื่อคำชักชวนโฆษณาดังกล่าวจึงไปซื้อตามคำชักชวนของเพื่อนฝูง ซึ่งโดยมากเป็นพวกที่ติดสิ่งเสพย์ติดนั้นอยู่แล้ว ด้วย ความเกรงใจเพื่อน หรือเชื่อเพื่อน หรือต้องการแสดงว่าตัวเป็นพวกเดียวกับเพื่อน จึงใช้สิ่งเสพย์ ติดนั้นสาเหตุ เกิดจากการถูกหลอกลวงต่างๆ

ปัจจุบันนี้มีผู้ขายสินค้าประเภทอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มบางรายใช้สิ่งเสพย์ติดผสมลงในสินค้าที่ขาย เพื่อให้ผู้ซื้อสินค้านั้นไปรับประทานเกิดการติด อยากมาซื้อไปรับประทานอีก ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ซื้ออาหารนั้นมารับประทาน จะไม่รู้สึกว่าตนเอ งเกิดการติดสิ่งเสพย์ติดขึ้นแล้ว รู้แต่เพียงว่าอยากรับประทานอาหาร ขนม หรือเครื่องดื่มที่ซื้อจากร้านนั้นๆ กว่าจะทราบก็ต่อเมื่อตนเองรู้สึกผิดสังเกตต่อความต้องการ จะซื้ออาหารจากร้านนั้นมารับประทาน หรือต่อเมื่อ มีอาการเสพย์ติดรุนแรง และมีสุขภาพเสื่อมลง สาเหตุที่เกิดจากความเจ็บป่วย

๑. การเจ็บป่วยทางกาย คนที่มีอาการเจ็บป่วยทางกายเกิดขึ้นเพราะ สาเหตุต่างๆ เช่นได้รับ บาดเจ็บรุนแรงเป็นแผลเรื้อรัง มีความเจ็บปวดอยู่เป็นประจำ เป็นโรคประจำตัวบางอย่าง เป็นต้น ทำ
ให้ได้รับทุกข์ทรมานมากหรือเป็นประจำจึงพยายามแสวงหาวิธีที่จะช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทรมานนั้นซึ่ง วิธีหนึ่งที่ทำได้ง่ายคือ การรับประทานยาที่มีฤทธิ์ระงับอาการเจ็บปวดนั้นได้ ซึ่งไม่ใช่เป็นการรักษาที่เป็นต้นเหตุของความเจ็บป่วยเพียงแต่

ระงับอาการเจ็บปวดให้หมดไปหรือลดน้อยลงได้ชั่วขณะ เมื่อฤทธิ์ยาหมดไปก็จะกลับเจ็บปวดใหม่ ผู้ป่วยก็จะใช้ยานั้นอีก เมื่อทำเช่นนี้ไปนานๆ เกิดอาการติดยานั้นขึ้น

๒. การเจ็บป่วยทางจิต ผู้ที่มีจิตใจไม่เป็นปกติเช่น มีความวิตก กังวล เครียด มีความผิดหวังในชีวิตมีความเศร้าสลดเสียใจ เป็นต้นทำให้สภาวะจิตใจไม่เป็นปกติจนเกิดการป่วยทางจิตขึ้นจึงพยายามหายาหรือสิ่งเสพย์ติดที่มีฤทธิ์สามารถคลายความเครียด จากทางจิต ได้ชั่วขณะหนึ่งมารับประทาน แต่ไม่ได้รักษาที่ต้นเหตุเมื่อยาหมดฤทธิ์ จิตใจก็จะกลับเครียดอีก และผู้ป่วยก็จะเสพสิ่งเสพย์ติด ถ้าทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ก็จะทำให้ผู้นั้นติดยาเสพย์ติดในที่สุด

๓.การปฏิบัติไม่ถูกต้องในการใช้ยาการไปซื้อยามารับประทานเองโดยไม่ทราบสรรพคุณยาที่แท้จริงขนาดยาที่ควรรับประทาน การรับประทานยาเกินจำนวนกว่าที่แพทย์ได้สั่งไว้การรับประทานยาบางชนิดมากเกินขนาด หรือรับประทานติดต่อกันนานๆ บางครั้งอาจมีอาการถึงตายได้ หรือบางครั้งทำให้เกิดการเสพติดยานั้นได้

สาเหตุอื่นๆ

๑. การอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งสิ่งเสพย์ติด การอยู่ใกล้แหล่งขายหรือใกล้แหล่งผลิต หรือ เป็นผู้ขายหรือผู้ผลิตเองจึงทำให้มีโอกาสติดสิ่งเสพย์ติดให้โทษนั้นมากกว่าคนทั่วไป

๒. การอยู่ใกล้ชิดกับผู้ติดสิ่งเสพย์ติด เมื่อมีเพื่อนสนิทหรือพี่น้องที่ติดสิ่งเสพย์ติดอยู่ ผู้นั้นย่อมได้เห็นวิธีการเสพของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดรวมทั้งใจเห็นพฤติกรรมต่างๆของเขาด้วยและยังอาจได้รับคำแนะนำหรือชักชวนจากผู้เสพด้วยจึงมีโอกาสติดได้

๓. สภาพแวดล้อมทางสังคมคนบางคนอยู่ในสภาพที่มีปัญหา เช่น ว่างงาน ยากจน ค่าใช้จ่ายเพิ่มโดยมีรายได้ลดลงหรือคงที่ มีหนี้สินมาก ฯลฯ เมื่อแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้ก็หันไปใช้สิ่งเสพย์ติดช่วยผ่อนคลายความรู้สึกในความทุกข์ยากต่างเหล่านี้ แม้จะรู้ว่าเป็นชั่วครู่ชั่วยามก็ตาม เช่น กลุ้ม ใจที่เป็นหนี้คนอื่นก็ไปกินเหล้าหรือสูบกัญชาให้เมาเพื่อที่จะ ได้ลืมเรื่องหนี้สิน บางคนต้องการรายได้เพิ่มขึ้นโดยพยายามทำงานให้หนักและ มากขึ้นทั้ง ๆ ที่ร่างกายอ่อนเพลียมากจึงรับประทานยากระตุ้นประสาทเพื่อให้สามารถทำงานต่อไปได้เป็นต้นถ้าทำอยู่เป็นประจำทำให้ติดสิ่งเสพย์ติดนั้นได้

๔. การเลียนแบบ การที่ไปเห็นผู้ที่ตนสนิทสนมรักใคร่หรือเพื่อนเสพสิ่งเสพย์ติด จึงเห็นว่าเป็นสิ่ง น่าลอง เป็นสิ่งโก้เก๋ เป็นสิ่งแสดงความเป็นพวกเดียวกัน จึงไปทดลองใช้สิ่งเสพย์ติดนั้นจนติด

๕. การประชดชีวิตคนบางคนมีความผิดหวังในชีวิตตนเองผิดหวังในชีวิตครอบครัวหรือผิดหวังในชีวิตสังคม เพื่อเป็นการประชดตนเองหรือคนอื่น จึงไปใช้สิ่งเสพย์ติดจนติด ทั้งที่ทราบว่าเป็นสิ่งไม่ดีก็ตามการป้องกันยาเสพติด ดูอย่างไรเมื่อลูกริไปติดยา?

ปัญหาอย่างหนึ่งที่พ่อแม่มักจะปรึกษาแพทย์เป็นประจำก็คือ สงสัยว่าลูกใช้ยาเสพติดเพราะสังเกตเห็นความผิดปกติหลายอย่างเกิดขึ้นแต่ก็ไม่มั่นใจจึงอยากรู้ว่ามีวิธีการอะไรไหมที่จะยืนยันว่าลูก ใช้ยาจริงๆจะได้หาทางแก้ไขได้ทันท่วงทีปัญหาอย่างหนึ่งที่พ่อแม่มักจะปรึกษาแพทย์เป็นประจำก็คือ สงสัยว่าลูกใช้ยาเสพติดเพราะสังเกตเห็นความผิดปกติแต่ก็ไม่มั่นใจหลายอย่างเกิดขึ้นจึงอยากรู้ว่ามีวิธีการอะไรไหมที่จะยืนยันว่าลูกใช้ยาจริงๆจะได้หาทางแก้ไขได้ทันท่วงทีหากเกิดกรณีเช่นนี้ทางที่ดีพ่อแม่อย่าพยายามไปคาดคั้นให้ลูกสารภาพเพราะนอกจากเขาจะไม่สารภาพแล้วอาจ จะเป็นเหตุ ให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวแย่ลงไปอีก อย่างที่บอกไว้แล้วปัญหาวัยรุ่น ใช้ยาเสพติดสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการขาดความอบอุ่นในครอบครัวและการเลี้ยงดูลูกอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เด็กเลือกใช้ยาเสพติดเป็นทางออกดังนั้นหากจะคิดแก้ไขอย่าคิดแต่เพียงจะทำให้เด็กเลิกใช้ยาเสพติด แต่ต้องแก้ไขสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงเสียก่อนการช่วยเหลือเด็กจึงจะได้ผล สำหรับ การตรวจปัสสาวะ ไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดที่จะแนะนำวิธีการนี้เปรียบเสมือนการคาดคั้นหาหลักฐานมายืนยันเพื่อให้เด็กรับสารภาพและการตรวจปัสสาวะมีข้อจำกัดที่จะตรวจพบได้เฉพาะผู้ที่เสพยาบ้าภายในระยะเวลาประมาณ ๒๔ ชั่วโมงและมักพบเสมอว่าถึงผลตรวจปัสสาวะเป็นบวกแต่เด็กก็ยัง ปฏิเสธว่าก็ให้ผลบวกได้ เป็นผลบวกลวง (False Positive) วัยรุ่นที่เสพยาบ้า (Amphetamine) อยู่ประจำ จะมีการเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างให้สังเกตได้สิ่งแรกเป็นการ เปลี่ยนแปลงของสุขภาพร่างกาย โดยสังเกตเห็นร่างกายที่ทรุดโทรม โดยเฉพาะพวกที่ใช้ยาแล้วออกเที่ยวเตร่คืนและส่วนมากพอใช้ไปสักระยะหนึ่งน้ำหนักจะลดลงเพราะไม่ค่อยอยากอาหาร เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารก็มักจะอ้างโน่นอ้างนี่ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่รับประทานอาหาร ที่เป็นเช่นนี้เพราะสารแอมเฟตามีนถูกใช้เป็นยาลดน้ำหนัก มีผลต่อศูนย์ ควบคุมความอยากอาหารในสมองเด็กที่ใช้ยาเสพติดไม่ใช่คนโง่ที่ไม่เคยได้รับการกล่าวถึงพิษภัยของยาเสพติดแต่การรับรู้ในหลายด้านโดยเฉพาะจากเพื่อนฝูงหรือจากการลองเสพจริงเขายังไม่เห็นโทษของยาเสพติด แต่ประโยชน์ที่ได้จากมันเขาสามารถ ได้ รับทันทั้งความสนุกสนาน ความสุขและความพึงพอใจ ดังนั้นท่าทางของพ่อแม่และครูเป็นสิ่งสำคัญปัญหาเด็กใช้หรือ

ติดยาเสพติดเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้ อย่าแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกที่รับไม่ได้ต่อปัญหานี้การแสดงความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจเด็กเป็นสิ่งสำคัญปัญหามันไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นและต้องรีบแก้ไขในขณะนั้นให้เวลากับเด็กได้คิดได้ตัดสินใจสักหน่อยอย่าไปคาดคั้นเด็กมากนักนอกจากผลต่อร่างกายแล้วยาบ้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของจิตใจวัยรุ่น พวกนี้จะหงุดหงิดง่ายบางครั้งก่อการทะเลาะวิวาทด้วยเหตุผลเล็กน้อยในบางช่วงของการขาดยาอาจจะมีอาการซึมเศร้าบางรายถึงขนาดคิดฆ่าตัวตายอาการทางจิตอาจจะรุนแรงเมื่อวัยรุ่นติดยาบ้าเป็นเวลานาน หรือใช้ในปริมาณมาก จะมีอาการประสาทหลอน หลงผิด บางรายถึงขนาดไม่สามารถควบคุมตนเองได้เกิดอาการคลุ้มคลั่งจับตัวประกันเป็นข่าวที่เราเห็นอยู่เป็นประจำสิ่งผิดปกติที่เปลี่ยนแปลงให้เห็นอีกก็คือการเล่าเรียนหรือการงานของผู้ติดยาบ้าจะแย่ลงอย่าง เห็นได้ชัด เขาจะไม่สนใจเรียนหรือทำงานขาดสมาธิมีความคิดหมกมุ่นกับการใช้ยาเสพติด เงินที่เก็บสะสมไว้จะถูกนำออก มาซื้อยาเสพติดหากเงินที่เก็บไว้หมดลงก็จะเริ่มลักขโมยของในบ้านไปขายหรือเอาของไปจำนำเพื่อนฝูงที่เคยคบหาก็ จะหายหน้าไปเปลี่ยนเป็นกลุ่มเพื่อนที่มั่วสุมเสพยาแทน การที่เด็กต้องเสพยาบ้าเป็นประจำ พ่อแม่จะสังเกตเห็นว่าลูก จะเก็บตัวมากขึ้น อยู่ในห้องคนเดียว บางครั้งอาจจะพบอุปกรณ์ที่เด็กใช้เสพยาบ้า เช่น กระดาษฟรอย หลอดกาแฟ เป็นต้น ดังนั้นสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องชี้หรือข้อสังเกตเท่านั้น สิ่งที่จะยืนยันว่าเด็กใช้ยาเสพติดหรือไม่คือ คำสารภาพจากปาก ของเด็กเอง แต่คำสารภาพก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด คำยืนยันของเด็กที่จะหยุดยาเสพติด เป็นสิ่งสำคัญหว่าแต่คำยืนยันนั้น จะเป็นจริงขึ้นมาได้เด็กต้องการความช่วยเหลือและความเข้าใจจากพ่อแม่อย่างมาก พ่อแม่เป็นหมอที่รักษาลูกได้ดีที่สุดขอให้พ่อแม่และสมาชิกทุกคนในครอบครัวตระหนักว่าความรัก และความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญที่ จะช่วยเหลือเด็ก ให้รอดพ้นจากการติดยาเสพติด บางครั้งพ่อแม่อาจจะเหน็ดเหนื่อยหรือท้อแท้ใจกับพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก แต่ต้องเชื่อมั่นว่าท่านช่วยลูกของท่านได้ แล้วความสำเร็จจะเกิดขึ้นในไม่ช้า การป้องกันยาเสพติด

การป้องกันยาเสพติดด้วยตัวเอง การป้องกันและแก้ไขตนเองของเยาวชนให้ปลอดภัยจากปัญหายาเสพติดสามารถกระทำได้โดย

๑. ศึกษาหาความรู้ เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาเสพติด และ ระมัดระวังในการใช้ยา

๒. รู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี ส่งเสริมให้คิดและกระทำสิ่งดีมี ประโยชน์กล้าพูดปฏิเสธ เพื่อนที่ชักจูงไปในทางที่ไม่ดีเช่นการพูดปฏิเสธเพื่อนที่ชวนให้ลองเสพติด

๓. ใช้เวลาว่าง และความอยากรู้ อยากลอง ไปในทางที่เป็นประโยชน์พึงระลึกเสมอว่าตนเองนั้นมีคุณค่าทั้งต่อตนเองครอบครัวและสังคม

๔. มีความภาคภูมิใจและนับถือตนเอง ด้วยการไม่พึงพาหรือเกี่ยวข้องอบายมุขและสิ่งเสพติดใด ๆ ซึ่งจะดำเนินความเสื่อมไปสู่ชีวิตของตนเอง

๕. รู้จักแก้ไขปัญหาชีวิตของตนเองด้วยเหตุและผล

๖. รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของ พ่อแม่และประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีงามจะช่วยให้เยาวชนประสบกับความสำเร็จในชีวิต

๗. ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใส เข้าใจวิธีการดำเนินชีวิตและยอมรับความเป็นจริง ที่ตนเองเป็นอยู่ โดยนำหลักศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจะช่วยให้เยาวชนเกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจมากขึ้น

๘.เมื่อมีปัญหา รู้จักปรึกษาผู้ใหญ่ พ่อ แม่ หรือผู้ที่ไว้วางใจ หรือ หน่วยงานต่างๆ ที่รับให้คำปรึกษาในฐานะที่เยาวชนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว จึงควรมีส่วนช่วย

พ่อแม่ ผู้ปกครองการป้องกันยาเสพติดจากครอบครัวป้องกันปัญหายาเสพติดของครอบครัวสามารถทำได้ดังต่อไปนี้

๑) พ่อ แม่ สอดส่องดูแลน้องๆ หรือสมาชิกคนอื่นๆภายในครอบครัวมิให้กระทำสิ่งที่ผิด เช่น การคบเพื่อนที่ไม่ดี การมั่วสุมในอบายมุขและสิ่งเสพติด เยาวชนควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ สมาชิกคนอื่นๆภายในครอบครัวด้วย เช่น การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร

๒) สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีความรักใคร่กลมเกลียวและมีความเข้าใจกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหา

๓) เมื่อมีโอกาสควรบอกกล่าวหรือตักเตือนสมาชิกคนอื่นๆภายในครอบครัว โดยเฉพาะน้องๆให้รู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของยาเสพติดวิธีการใช้ยาอย่างปลอดภัย

๔) พ่อ แม่ ควรพูดคุยหรือร่วมกันทำกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสบายใจและภาคภูมิใจด้วยการประพฤติดีตั้งใจศึกษาเล่าเรียนแบ่งเบาภาระหน้าที่การงานของพ่อแม่ภายในบ้าน

การป้องกันยาเสพติด การป้องกันยาเสพติดด้วยวิธีอื่น ๆ

๑. ป้องกันเพื่อนบ้าน โดยช่วยชี้แจงให้เพื่อนบ้านเข้าใจถึงโทษและภัยของยาเสพติด โดยมิให้เพื่อนบ้านรู้เท่าไม่ถึงการณ์ต้องถูกหลอกลวงและหากพบว่าเพื่อนบ้านติดยาเสพติดจงช่วยแนะนำให้ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล

๒. ป้องกันโดยให้ความร่วมมือกับทางราชการ เมื่อทราบว่าบ้านใดตำบลใด มียาเสพติดแพร่ระบาดขอให้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกแห่งทุกท้องที่ทราบหรือที่ศูนย์ปราบปรามยาเสพติดให้โทษ กรมตำรวจ(ศปส.ตร.)โทร.๒๕๒-๗๙๖๒,๒๕๒-๕๙๓๒และที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.) สำนักนายกรัฐมนตรี โทร.๒๔๕-๙๓๕๐-๙

๓. เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกลูกหลานมักเรียนแบบหรือเคยชินต่อการกระทำของผู้ที่เขาใกล้ชิดโดยไม่รู้ตัว หรือไม่ได้ตั้งใจ พ่อ แม่ ผู้ปกครองจึงควรประพฤติตนเป็นแบบอยางที่ดีของลูกหลานทั้ง ในเรื่องของคุณธรรมความขยันหมั่นเพียรและความมีระเบียบวินัยรวมทั้งไม่ควรหมกมุ่นในมุ่นในอบายมุขและสิ่งเสพติด การป้องกันยาเสพติดเยาวชนกับยาเสพติด

เพื่อให้ประชาชน พ่อแม่ผู้ปกครอง ตระหนักถึงพิษภัยและโทษของยาเสพติดและช่วยกันคุ้มครองสร้างความรัก ความอบอุ่นให้กับครอบครัวเพื่อเป็นการ ไม่ให้เยาวชนไทยติดยาเสพติดปัจจุบัน มีผู้ติดยาเสพติดเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะ กลุ่มเยาวชนจะติดยาเสพติด มากกว่ากลุ่มคนกลุ่มอื่น และที่น่าเป็นห่วงกำลังแพร่ระบาดสู่เด็กนักเรียนวัย ๙ขวบ ๑๐ขวบ สาเหตุอาจเป็นเพราะถูกเพื่อนชักจูงให้ลองเสพ อยากรู้ อยากลอง ถูกล่อลวงและสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การขาดความอบอุ่นในครอบครัวปัญหาพ่อแม่หย่าร้างกัน ผู้ใหญ่ไม่ได้สนใจดูแลหรือเป็นที่พึ่งของเด็กได้ เด็กเกิดความว้าเหว่ ไม่รู้จะปรึกษาใคร เลยหันไปหายาเสพติด หรือเป็นเป้าล่อให้กับผู้ไม่ปรารถนาดีอย่างพอดีปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่เป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ ปันทอนความเจริญของประเทศชาติหากประเทศใดมีประชาชนติดยาเสพติดจำนวนมาก ก็ไม่สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้ ยาเสพติดมีมากมายหลายชนิดได้แก่ ฝิ่น เฮโรอีน ทินเนอร์ กัญชา ยาบ้า ยาอี สาระเหย กระท่อม และยากระตุ้นประสาทเป็นต้น แต่ละชนิดก่อให้เกิดผลร้ายแก่ร่างกายทั้งสิ้น ทำให้สุขภาพทรุดโทรม อ่อนแอความจำเสื่อมเสียบุคลิกภาพและปัญหาสำคัญที่ตามมาอีกประการหนึ่ง ก็คือผู้ติดยาเสพติดชนิดฉีด เข้าเส้นมีโอกาสติดเชื้อไวรัสเอดส์และแพร่กระจายไปยังกลุ่มผู้ผลิตยาเสพติดด้วยกัน รวมไปถึงคนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย แม้รัฐบาลจะประกาศสงครามกับยาเสพติดก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าการป้องกัน การปราบปรามยาเสพติดจะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลเท่านั้นการแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน การปราบปรามเป็นการแก้ปัญหา ที่ปลายเหตุ การป้องกันยังเป็นสิ่งที่สำคัญโดยการให้การศึกษาและความรู้เรื่องพิษภัยและ โทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง แก่ประชาชน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง จะต้องเอาใจใส่ดูแลลูกหลานให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว เป็นที่พึ่งของเด็กได้ เมื่อเด็กมีปัญหาสามารถจะพูดคุย ช่วยกันแก้ปัญหาให้เด็กใช้เหตุผลกับเด็ก ไม่ใช้อารมณ์ เพราะการใช้อารมณ์อาจทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กลุ้มใจและเตลิดออกจากบ้าน ไปพึ่งยาเสพติดและเสียอนาคตได้ในที่สุด[๖]

บทสรุป

ปัญหายาเสพติดว่าเป็นปัญหาสำคัญซึ่งมีผลกระทบและเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลได้กำหนดให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดยุทธศาสตร์พลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติดเพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยึดเป็นหลักในการขับเคลื่อนงานยาเสพติดและได้มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบ แม้รัฐบาลจะประกาศเอาชนะยาเสพติด การแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นหน้าที่ของทุกคนทุกฝ่ายที่ต้องร่วมมือกัน สิ่งหนึ่งที่สามารถทำได้ คือ การให้การศึกษาและความรู้เรื่องพิษภัยและโทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่องแก่เด็กและเยาวชน เมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และประชาชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดแล้ว ยาหรือสารเคมี ซึ่งเมื่อเสพหรือฉีดเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งจะก่อให้เกิดพิษเรื้อรัง ทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรมเช่น เฮโรอิน ยานอนหลับ สุรา ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ไม่ดี ดังนั้นจะต้องหัดปฏิเสธ หัดเจ้าเล่ห์เพทุบาย ในการหลบหลีกเลี่ยงลองยาเสพติดที่เพื่อนรักหรือใครก็ตามนำมาให้หรือชักจูงด้วย

---

[๖]ภัสราภรณ์ พันแสนแก้ว, บทความป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. มหาสารคาม:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๒๕๕๔ หน้า ๑-๔

เหตุผลต่าง ๆ นานาก็คือไม่ควรไปยุ่งกับยาเสพติดเป็นอันขาด ตรงกันข้ามควรที่จะชวนกันมาเล่นกีฬา เล่นดนตรี ร้องรำทำเพลง วาดรูปเพื่อหาความสนุกสนาน และกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อีกมากมาย จะต้องรักตังเอง รักครอบครัว และไม่ทำให้ครอบครัวต้องผิดหวังเสียใจกับการกระทำที่ไม่ดี โดยเริ่มจากการไม่ไปอยากรู้ อยากทดลองเสพยา และที่สำคัญครอบครัวจะต้องให้ความรักความอบอุ่นกับสมาชิกทุกคนอย่างจริงจังและเท่ากัน หันมาช่วยกันสอดช่องดูแลซึ่งกันและกันให้ดีที่สุด แค่นี้ปัญหาเรื่องยาเสพติดก็อาจจะหมดไปในสังคมไทย

วิธีแก้ปัญหายาเสพติด ด้วยการให้การศึกษา ข่าวสาร ความรู้และข้อมูลในเรื่องยาและยาเสพติด ตลอดจนการป้องกันตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้รอดพ้นจากยาเสพติดด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ประชาชนไม่ใช้ยาเสพติด ถึงแม้จะประสบปัญหาต่างๆ รวมทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่มีส่วนผลักดันให้ใช้ยาเสพติดควบคู่กันไปด้วย การป้องกันตัวเองและคนรอบข้างให้พ้นจาก วังวน ของยาเสพติด เปรียบเสมือนก้าวแรกที่สำคัญที่จะ ทำให้เราไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับมัน หากเราไม่คิด จะป้องกัน มัวแต่จะแก้ไข ปัญหายาเสพติดก็ไม่มีวันหมดไปได้ เพราะกันไว้ดีกว่าแก้เราสามารถป้องกันตัวเองจากยาเสพติดได้ไม่ยาก อย่าคิดว่ายาเสพติดเป็นสิ่งไกลตัว ใช่ว่ายาเสพติด จะมีแค่ยาบ้าเพียงอย่างเดียว เพราะยาเสพติดมี หลายประเภท ของบางอย่างเราอาจคาดไม่ถึงว่า มันก็ทำให้เราติดได้ แม้ไม่ใช่ยาเสพติดโดยตรง ก็ตาม เมื่อได้ชื่อว่าเสพติดแล้วก็ทำให้เลิกยาก การป้องกันจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด ซึ่งสามารถเริ่มได้ จากตัวเรา ครอบครัว และคนรอบข้าง

การป้องกันยาเสพติดด้วยตัวเอง การป้องกันและแก้ไขยาเสพติดด้วยตนเองของเยาวชนให้ปลอดภัยจากปัญหายาเสพติดสามารถกระทำได้โดย เป็นหน้าที่ของรัฐบาลแก้ไขปัญหายาเสพติดและเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน การปราบปรามเป็นการแก้ปัญหา ที่ปลายเหตุ การป้องกันยังเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยการให้การศึกษาและความรู้เรื่องพิษภัยและ โทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง แก่ประชาชน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง จะต้องเอาใจใส่ดูแลลูกหลานให้ความรักความอบอุ่นแก่ครอบครัว เป็นที่พึ่งของเด็กได้ เมื่อเด็กมีปัญหาสามารถจะพูดคุย ช่วยกันแก้ปัญหาให้เด็กใช้เหตุผลกับเด็ก ไม่ใช้อารมณ์ เพราะการใช้อารมณ์อาจทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กลุ้มใจและเตลิดออกจากบ้าน ไปพึ่งยาเสพติดและเสียอนาคตได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

คณิต เปรมรุ่ง, เรียงความวันต่อต้านยาเสพติด วิทยาลัยเทคนิคลพบุรี. ลพบุรี: ๒๕๕๒ หน้า ๕

จิรวัฒน์ เพชรกุล, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ สพป.กระบี่. กระบี่:๒๕๕๙ หน้า ๑๓๗

ถวิล อรัญเวศ,บทความเนื่องในวันต่อต้านยาเสพติดโลกปี ๒๕๕๕. นครราชสีมา: สพป.นครราชสีมา เขต ๔ พ.ศ.๒๕๕๕ .

ภัสราภรณ์ พันแสนแก้ว,บทความป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. มหาสารคาม:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๒๕๕๔.

อนงนาฏ สิทธิคง,สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดน่าน. น่าน: ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ธันวาคม ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร:๒๕๕๖

แนวคิดการบริหารแบบวงจรคุณภาพ (PDCA)กับการบริหารแบบพระพุทธศาสนา

นายประสงค์ หัสรินทร์

บทคัดย่อ

โดยแท้จริงแล้วการบริหารแบบวงจรคุณภาพ (PDCA)พระพุทธเจ้านำมาใช้นานกว่าสองพันกว่าปี โดยใช้หลักคำสอนชื่ออิทธิบาท ๔ นั่นเอง คำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะทำได้ ถือเป็นกำลังใจเริ่มแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรม ข้อต่อไปทุกข้อ

๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบ ความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่

เมื่อนำ PDCA มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ มันคือเรื่องเดียวกันอย่างแยบคาย

ABSTRACT

In fact, with regard to the Plan-Do-Check-Act (PDCA) administration, the Lord Buddha has been deployed as a means of achieving something for over two thousand years. This was taken by using a teaching principle called Iddhipada ๔. The term ‘Iddhipada’ refers to the basis of success that means the thing which has virtue like a tool to access the success as individual desires. Any individuals who hope for success in anything, ones have to behave themselves completely with the so-called Iddhipada ๔ which is classified into ๔ aspects:

๑. Chanda: Satisfaction and the love in the thing thereof.

Chanda refers to the satisfaction in what one considers as the best thing that the human should have done. It is considered as the initial mental support that will occur,

๒. Viriya (Effort of doing thing)

Viriya refers to the perseverance that means the act has done consecutively for long until reaching the success. This term has the meaning of bravery mixed with one part, and so is,

๓. Citta (Mindfulness of doing thing)

Citta refers to abandon in things from self-feeling, doing things which are the purposes evidently in mind always. This term also refers to the meaning of ‘Samathi (concentration)’ in full.

๔. Vimangsa (Contemplation of making progress in certain task)

Vimangsa refers to keeping on the causes and the effects of success, in matter of deepen things up to all the time. This term also refers to meaning of 'Panya (intelligence)' in full.

When comparing PDCA with Iddhipada ๔, it is about the same, cleverly.

๑. บทนำ

หลักธรรมกับการบริหารจัดการในปัจจุบัน การบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความ จำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และมีการแข่งขันเพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนามาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ

การทำงานทางด้านการบริหารจัดการเป็นเรื่องยุ่งยากเพราะเป็นการทำงานกับคนส่วนใหญ่ ในองค์การ หลักของพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการบริหารจัดการ พุทธศาสนากับคนไทยมีความ ผูกพันกันมานานไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย และเจริญ มั่นคงในประเทศไทยยิ่งกว่าที่ไหนในโลก ฉะนั้นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงเป็นที่มาของ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ทัศนคติ ในด้านความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของคนไทยจะมีหลัก พระพุทธศาสนามาเกี่ยวข้อง ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจของคนไทย มากและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ โดยยึดแนวทางการปฏิบัติที่เรียกว่า ทาง สายกลาง ซึ่งในทางสายกลางของพุทธศาสนาเกี่ยวข้องทั้งกาย วาจา ใจ สมาธิหรือว่าปัญญา สามารถนำประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการธุรกิจได้[๗]

การผสมผสานระหว่างบริหารจัดการกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วเกิดความ เปลี่ยนแปลงภายในองค์กรที่เห็นชัด คือองค์การเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะตัว บุคคล ผู้นำองค์กรประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องอยู่ในศีลธรรม พนักงานในองค์กรก็จะถือเป็น แบบอย่างที่ดี ถ้าหากผู้บริหาร และบุคลากรในองค์กรมีหลักธรรมเป็นเครื่องชี้นำแนวทาง การทำงานก็จะสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นต่าง ๆ ความขัดแย้งก็ลดน้อยลง เพราะทุกคนได้เรียนรู้และนำหลักธรรมะทางพุทธศาสนาไปใช้

ดังนั้นการทำงานต่าง ๆ จะสามารถสนองนโยบายบริษัทได้เป็นอย่างดี และความ เปลี่ยนแปลงอีกอย่างที่เห็น คือ บรรยากาศในการทำงานเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ร่าเริงแจ่มใส คนทำงานมีความสามัคคี และมีความสุข สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรของให้ก้าวหน้าไป อย่างราบรื่น ในด้านการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความเป็นเลิศ ประสบความสำเร็จอย่างสูงและ ยั่งยืน สำหรับองค์ความรู้เรื่องการบริหารโดยหลักธรรมนั้นส่วนมากถูกนำเสนอในเชิงหลักการด้าน การจัดการเกี่ยวกับคน (People Management) เช่น ผู้บริหารกับทศพิธราชธรรมและพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) สาหรับด้านการวางแผนงานนั้นพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ใน สัปปุริสธรรม ๗ ประการ (รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล) ธรรมะสอนให้ คนหรือผู้บริหารมีความเมตตา กรุณากับลูกน้อง การให้อภัยและอื่น ๆ เป็นต้น

ส่วนสำหรับการบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDAC) ตามแนวคิดของเดมมิ่ง ปัจจุบันจัดเป็นกระบวนการสากลที่ทุกคนทราบกันดี และถือเป็นเครื่องมือการบริหารที่จัดเป็นแกนร่วมของการบริหารที่หลากหลายบนพื้นฐานเดียวกัน ในบทความนี้จึงได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของเดมมิ่งที่ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ และจะได้นำมาแสดงให้เห็นภาพของแนวคิดวงจรคุณภาพ (PDCA) กับแนวคิดการบริหารของพระพุทธศาสนา

๒. หลักการของวงจรคุณภาพ (PDCA)

---

[๗] จำรัส จันทร์แสงศรี, **หลักธรรมกับการบริหารจัดการ**, สืบค้นจาก http://www.thaifencing.org เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๙.๔๐ น.

เดมมิ่ง (Deming)[๘] กล่าวว่า การจัดการอย่างมีคุณภาพเป็นกระบวนการที่ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพขึ้น โดยหลักการที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) หรือวงจรเดมมิ่ง ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

Plan คือ กำหนดสาเหตุของปัญหา จากนั้นวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือทดสอบเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น

Do คือ การปฏิบัติตามแผนหรือทดลองปฏิบัติเป็นการนำร่องในส่วนย่อย

Check คือ ตรวจสอบเพื่อทราบว่าบรรลุผลตามแผนหรือหากมีสิ่งใดที่ทำผิดพลาดหรือได้เรียนรู้อะไรมาแล้วบ้าง

Act คือ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง หากบรรลุผลเป็นที่น่าพอใจหรือหากผลการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผน ให้ทำซ้ำวงจรโดยใช้การเรียนรู้จากการกระทำในวงจรที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว

แม้ว่าวงจรคุณภาพจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องแต่สามารถเริ่มต้นจากขั้นตอนใดก็ได้ขึ้นอยู่กับปัญหาและขั้นตอนการทำงานหรือจะเริ่มจากการตรวจสอบสภาพความต้องการเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงจะทำให้ได้ข้อสรุปว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และมีนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้กล่าวเกี่ยวกับวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ดังนี้

ปริทรรศน์ พันธุบรรยงก์[๙] กล่าวว่า วงจรคุณภาพ (PDCA : plan do check act) คือ องค์ประกอบหลักของวงจรการจัดการ ดังแผนภูมิที่ ๑.๑

แผนภูมิที่ ๑.๑ : วงจรการจัดการ

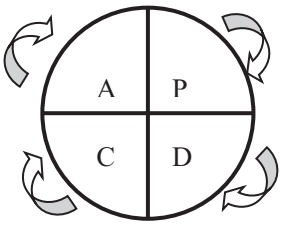

หมุนให้เร็ว หมุนให้ถูกต้อง

คำว่า หมุนให้เร็ว หมุนให้ถูกต้อง ที่อยู่ทางด้านขวาของวงจรการจัดการนั้น คือ การหมุนวงจรอย่างถูกต้องตามขั้นตอน ๑ รอบ จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาได้ ๑ ระดับ การหมุนให้เร็วจะทำให้เกิดการปรับปรุงอย่างรวดเร็ว

P (Plan) คือ จะเริ่มนับจากการแสวงหาจุดที่เป็นปัญหา ระหว่างระดับความแตกต่างจุดที่มุ่งหวังและสภาพที่เป็นจริง เมื่อจับจุดที่เป็นปัญหาได้แล้ว จัดทำแผนมาตรการในการแก้ไข แล้วจึงเข้าสู่ขั้น D หรือ do ต่อไป

D (Do) คือ การปฏิบัติตามแผนมาตรการแก้ไขแผนใหม่ล่าสุด เพราะแผนคือสิ่งที่ปรับปรุงแก้ไขได้อยู่เสมอ ต้องแน่ใจว่าแผนที่จะลงมือปฏิบัตินั้นเป็นแผนที่ใหม่ล่าสุดจริงๆ

C (Check) คือ การเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์กับค่าเป้าหมายเสมอ

A (Act) คือ การปฏิบัติหลังการตรวจสอบ ซึ่งเป็นไปได้หลายประการ ดังนี้

๑. ในกรณีที่ผลลัพธ์ต่ำกว่าเป้าหมายจะต้องมีการทบทวนแผนของมาตรการแก้ไขแล้วดูว่าสิ่งที่ยังคงเป็นปัญหาอยู่นั้นมีสิ่งใดที่ปฏิบัติได้ทันทีให้ลงมือปฏิบัติเลย ส่วนสิ่งที่ปฏิบัติไม่ได้ทันที ให้สะท้อนสู่แผนการแก้ไขปัญหารอบต่อไป

๒. ในกรณีที่ผลลัพธ์ดีกว่าเป้าหมาย จะต้องมีการทบทวนการกำหนดเป้าหมายว่าต่ำเกินไปหรือไม่ ควรมีการปรับเป้าหมายให้ดีกว่าเดิมหรือไม่ ผลลัพธ์เหนือกว่าความคาดหมายโดยปัจจัยภายนอกอื่น ๆ หรือไม่

๓. ในกรณีที่ผลลัพธ์ได้ตรงตามเป้าหมายให้ทบทวนดูว่าได้มีการปฏิบัติตามแผนมาตรการแก้ไขครบถ้วนหรือไม่ ถ้าใช่แสดงว่าแผนนี้ถูกต้องและควรกำหนดเป็นวิธีการปฏิบัติงานมาตรฐานเพื่อรักษาให้ผลลัพธ์คงอยู่ในระดับที่ต้องการต่อไป

---

[๘] Mycoted, comp. (๒๐๐๔). Plan Do Check Act (PDCA). Retrieved July ๒, ๒๐๐๔, From http://www.mycoted.com/creativity/techniques/pdca.php.

[๙] ปริทรรศน์ พันธุบรรยงก์, **TQM ภาคปฏิบัติ: เทคนิคการแก้ปัญหาแบบ “สึยาม่า”,** (กรุงเทพฯ: ส.ส.ท., ๒๕๔๕), หน้า ๕๓-๕๔.

ฮิโตชิ (Hitoshi)[๑๐] กล่าวถึง การบริหารงานด้วยระบบวงจรคุณภาพ จัดเป็นกิจกรรมการปรับปรุงและการควบคุมที่ประกอบด้วย การวางแผน การนำไปปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปฏิบัติการแก้ไข โดยการวางแผน การนำแผนที่วางไว้มาปฏิบัติ ตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และถ้าผลลัพธ์ไม่ได้ตามที่คาดหมายไว้ จะมีการทบทวนแผนการเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น การควบคุมและการปรับปรุงสามารถอธิบายได้อีกแบบหนึ่งก็คือ การทำการวางแผน การกระทำ การตรวจสอบ และการแก้ไขซ้ำอีก การทำตามวงจรคุณภาพอย่างตั้งใจและถูกต้องจะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงาน เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำจะทำให้เกิดการปรับปรุงและระดับของผลลัพธ์สูงขึ้นเรื่อย ๆ และงานส่วนใหญ่จะกระทำซ้ำในสิ่งที่เคยทำมาก่อน ถึงแม้ว่างานนั้นจะดูเหมือนว่าเป็นงานใหม่ทั้งหมดก็ยังคงมีส่วนประกอบหลายส่วนที่เหมือนหรือคล้ายกับสิ่งที่เคยทำมาก่อน การปรับปรุงคุณภาพส่วนใหญ่จะเป็นการพิจารณาวิธีการของงานที่กระทำซ้ำอย่างระมัดระวังและเป็นระบบ ตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ตลอดจนมีการแก้ไขความไร้ประสิทธิภาพที่ค้นพบ ดังนี้

๑. การวางแผน (Plan)

ในบรรดาส่วนประกอบทั้งสี่ส่วนของวงจรคุณภาพนั้น ควรพิจารณาการวางแผนเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าส่วนอื่นไม่มีความสำคัญ เพียงแต่ว่าส่วนการวางแผนจะเป็นส่วนที่ทำให้ส่วนอื่นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิผล ถ้าแผนการไม่เหมาะสมจะมีผลทำให้ส่วนอื่นไร้ประสิทธิผลตามไปด้วย แต่ถ้ามีการเริ่มต้นวางแผนที่ดี จะทำให้มีการแก้ไขน้อยและกิจกรรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผน ในการปรับปรุงเป็นการลดช่องว่างระหว่างสิ่งที่ต้องการให้เป็นกับสิ่งที่เป็นอยู่จริง และกิจกรรมการปรับปรุงที่มีประสิทธิผลจำเป็นต้องมีมุมมองที่แม่นยำในทั้งสองสิ่ง เปรียบเสมือนการสร้างบ้านบนพื้นทราย ไม่ว่าจะออกความพยายามเพียงใดก็ตามถ้าภาพในมุมมองของสถานการณ์ที่ต้องการและสถานการณ์จริงไม่ชัดแล้ว ก็จะไม่ได้ผลลัพธ์กลับมา ดังนั้น จึงควรจะสร้างวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์และการจำแนกปัญหา การตั้งเป้าหมาย เข้าใจถึงข้อจำกัดและขอบเขต รวมถึงการนำมาพิจารณา มองถึงวิธีการปรับปรุงที่เป็นไปได้ ตัดสินใจถึงแผนปฏิบัติการ กำหนดวิธีสำหรับตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ที่ได้

การพัฒนาแผน โดยปกติปัญหาที่ถูกนำมาแก้ไขเพื่อปรับปรุงนั้นจะประกอบด้วยสาเหตุหลายประการ ในการแก้ปัญหานี้อย่างเป็นระบบ ผู้นำขององค์กรต้องทำการจัดทำและพัฒนาแผนการปรับปรุง และการพัฒนาแผนประกอบด้วยการกำหนดกิจกรรมพื้นฐานที่ต้องการปรับปรุงอย่างชัดเจน แยกกิจกรรมออกตามโครงสร้างองค์กร กระจายส่วนย่อยของกิจกรรมพื้นฐานไปตามฝ่ายต่าง ๆ ในองค์กร กำหนดวิธีการประเมินความสำเร็จในการบรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน บุคคลที่มีตำแหน่งสูงสุดในองค์กรควรเป็นผู้ตัดสินใจในการมอบหมายงานและวิธีการประเมินผลโดยผ่านการพบปะสนทนากับแต่ละฝ่ายในองค์กร

ในทำนองเดียวกัน หัวหน้าฝ่ายงานแต่ละฝ่ายต้องออกแบบและพัฒนาแผนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย โดยแผนการจะได้รับการกระจายออกเป็นลำดับลงมาทั่วทั้งองค์กรด้วยวิธีนี้ และจะถูกพัฒนาอย่างเหมาะสมในแต่ละระดับในโครงสร้างองค์กรจนกระทั่งถึงระดับที่ไม่จำเป็นต้องกระจายลงอีกต่อไป ขั้นตอนสุดท้ายคือการตัดสินใจของบุคลากรที่ต้องทำงาน ทรัพยากรที่ต้องการ และตารางเวลาที่ต้องปฏิบัติตาม และทำแผนการพัฒนาให้อยู่ในรูปของเอกสารทั้งหมดอย่างละเอียด ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าจะมีการสื่อสารแผนการได้อย่างแม่นยำที่สุด

ขณะที่สร้างแผนการควรมีความระมัดระวังในแนวทางที่มีส่วนช่วยในการสร้างแผนการอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ขณะที่สร้างแผนการจะต้องมีการชี้แจงให้ชัดเจนถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเวลาที่มี รวมทั้งต้องหาวิธีการทั้งหมดที่เป็นไปได้ภายใต้ข้อจำกัดเหล่านี้ อาจมีการผ่อนปรนข้อจำกัดเหล่านี้บ้าง หลังจากมีการพิจารณาข้อเสนอแนะทั้งหมดแล้ว ต้องทำการเลือกวิธีการที่ดีที่สุดเป็นแผนการปฏิบัติ ต้องมีการพัฒนาระเบียบวิธีการในการตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์เพื่อดูว่าแผนการมีประสิทธิผลและมีการกระทำตามแผนและประสานกันกับแผนการเริ่มแรกหรือไม่ ต้องมีการรวบรวมสารสนเทศ

---

[๑๐] ฮิโตชิ คูเมะ, Management by quality (MBQ), แปลจาก Management by quality, โดย ปรีชา ลีลานุกรม, สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่ น), (กรุงเทพฯ: ส.เอเซียเพรส, ๒๕๕๔), หน้า ๕๗-๖๔.

อย่างสม่ำเสมอและจัดอย่างเป็นระบบตลอดจนมีการนำมาใช้งานอย่างเต็มที่ในการวางแผนงาน ต้องมีการพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องกระทำกับสิ่งที่น่ากระทำ ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด และเป็นไปไม่ได้ที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างในเวลาเดียวกัน ต้องพยุงความสมดุลระหว่างเป้าหมายกับทรัพยากร การตั้งเป้าหมายที่สูงเกินไปเป็นการสวนทางกับการเพิ่มผลผลิต จะต้องมีการสร้างระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิผลเพื่อสื่อสารเป้าหมายของแผนการไปสู่ทุกส่วนขององค์กร ทรัพยากรทางด้านวัสดุอาจมีจำกัดแต่ความสามารถของมนุษย์มีไม่จำกัด ดังนั้น จึงมีทางเป็นไปได้เสมอในการปรับปรุง ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาความสามารถของมนุษย์อย่างสม่ำเสมอ

๒. การลงมือปฏิบัติ (Do)

เพื่อให้มั่นใจว่ามีการนำแผนการมาปฏิบัติอย่างถูกต้องจึงจำเป็นต้องมีขั้นตอนในการสร้างความมั่นใจว่าฝ่ายที่รับผิดชอบในการนำแผนการไปปฏิบัติได้รับทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนการนั้น ๆ การสร้างความมั่นใจว่ามีการติดต่อสื่อสารไปยังฝ่ายที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การจัดให้มีการศึกษาและการอบรมที่ต้องการเพื่อการนำแผนการนั้น ๆ มาปฏิบัติ และการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในเวลาที่จำเป็น

๓. การตรวจสอบ (Check)

เมื่อทำการตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามแผน ต้องมีการประเมินการปฏิบัติตามแผนหรือไม่ และตัวแผนการเองมีความเหมาะสมหรือไม่

การที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้เป็นเพราะไม่ปฏิบัติตามแผนการ ความไม่เหมาะสมของแผนการหรือจากทั้งสองประการรวมกัน เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องหาว่าสาเหตุมาจากประการไหน เนื่องจากการปฏิบัติการแก้ไขจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ถ้าความล้มเหลวมาจากแผนการไม่เหมาะสม อาจเป็นผลมาจากสาเหตุความผิดพลาดในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ การเลือกเทคนิคที่ใช้ผิด เนื่องจากมีข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอและมีความรู้ในขั้นตอนการวางแผนไม่เพียงพอ การประเมินผลกระทบจากการปฏิบัติตามแผนผิดพลาด หรือประเมินความสามารถของบุคลากรที่ต้องนำแผนมาใช้ผิดพลาด

ถ้าความล้มเหลวมาจากการไม่ปฏิบัติตามแผน อาจเป็นผลมาจากสาเหตุขาดความตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุง การติดต่อสื่อสารที่ไม่เหมาะสมและมีความเข้าใจในแผนไม่เพียงพอ การให้การศึกษาและการฝึกอบรมไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้นำและการประสานงานระหว่างการปฏิบัติ หรือการประเมินทรัพยากรที่ต้องใช้น้อยเกินไป

๔. การปฏิบัติการแก้ไข (Act)

ขณะเมื่อทำการปฏิบัติการแก้ไขมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างการกำจัดปรากฏการณ์หรืออาการของปัญหาและการกำจัดสาเหตุ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มีงานจำนวนมากมายที่ทำเป็นประจำในงานชนิดนี้ การกำจัดแค่อาการไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่ เป็นเพียงแค่การเลื่อนการแก้ปัญหาออกไปเท่านั้น ดังนั้น ถ้าความล้มเหลวมาจากการวางแผนที่ไม่เหมาะสม การทบทวนแผนการเท่านั้นไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการวางแผนโดยการหาปัจจัยที่ไม่เหมาะสม สาเหตุของการวางแผน และทำการปฏิบัติการแก้ไข ความก้าวหน้าของการปรับปรุงจะเกิดขึ้นได้โดยการกำจัดสาเหตุมิใช่กำจัดอาการ และเมื่อไม่สามารถบรรลุถึงเป้าที่วางไว้ ควรมีการวิเคราะห์หาเหตุและมีการทบทวนแผนการ ดังเช่นที่กล่าวมาในหัวข้อการตรวจสอบ สาเหตุอาจมาจากตัวแผนการที่ไม่เหมาะสมหรือมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น เพื่อทำการปรับปรุง ต้องมีการชี้บ่งสาเหตุแห่งความล้มเหลวอย่างถูกต้องและมีการเปลี่ยนแปลงแผนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น ควรมีการวางแผนการปรับปรุงคุณภาพเป็นรายปีและมีการทบทวนทุกปี เพื่อให้มั่นใจว่าแผนการดังกล่าวมีความไว้วางใจและเหมาะสม

โทซาวะ (Tozava)[๑๑] กล่าวว่า วงจรคุณภาพ คือ กระบวนการทำงานที่เปรียบกับวงล้อที่เต็มไปด้วยขั้นตอน ๔ ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินตามแผน การตรวจสอบ การปรับปรุงแก้ไข เมื่อวงล้อหมุนไป ๑ รอบ จะทำให้งานบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และหากการดำเนินงานนั้นเกิดการสะดุด แสดงว่ามีบางขั้นตอนหายไป เช่น ส่วนของการวางแผนหายไป

---

[๑๑] โทซาวะ บุนจิ, **คิดใหม่ ทำใหม่ ด้วยไคเซ็น**, แปลจาก Zoku Kousureba shigotono KAIZEN gadekiru, KAIZEN suishin shido manual, โดย ชไมพร สุธรรมวงศ์, สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่ น), (กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๗-๑๒๒.

เรียกว่า ประเภทไม่มีแผนการ ถ้าในส่วนของการตรวจสอบหรือปรับปรุงแก้ไขหายไป จะเรียกว่า พวกทำแล้วทิ้ง ซึ่งในกระบวนการทำงานของวงจรคุณภาพนั้นประกอบด้วย

๑. การวางแผน (Plan)

การวางแผน คือ การตั้งเป้าหมาย วางวัตถุประสงค์ เพราะการควบคุมดูแล คือ กระบวนการที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย ดังนั้น หากไม่มีวัตถุประสงค์เสียแล้ว ไม่ว่าจะป่าวร้องว่าต้องควบคุมวงจรคุณภาพ ก็ไม่รู้ว่าทำไปเพื่ออะไร หรือจะเริ่มอย่างไร

เมื่อตั้งเป้าหมายเสร็จแล้ว ก็ต้องมากำหนดแผนการว่าอะไรจะต้องทำเมื่อไร เป็นตารางเทียบระหว่างงานกับเวลาที่หลายคนนึกภาพกันออก แต่จริงๆ แล้วการวางแผนไม่ใช่จบแค่นั้น การวางแผนต้องครอบคลุมว่า ใครจะทำ ทำอะไร ต้องให้เสร็จเมื่อไร จะทำอย่างไร อะไรต่าง ๆ ที่ครอบคลุมถึงการแบ่งหน้าที่ วิธีการ และอื่น ๆ ให้ครบถ้วนด้วย

๒. ลองทำ (Do)

การลองทำ คือ ก่อนจะลงมือทำได้นั้น แท้จริงแล้วต้องเตรียมวัตถุดิบ เตรียมขั้นตอนต่าง ๆ เสียก่อน หากจะลงมือทำเรื่องใหม่ ๆ ก็ต้องเตรียมไปรับการฝึกหรืออบรมเสียก่อน ขั้นตอนการเตรียมเหล่านี้รวมอยู่ในการลองทำนี้ด้วย ซึ่งต้องมีการตระเตรียมเสียก่อนให้พร้อม จึงจะสามารถลองทำตามแผนได้

๓. ตรวจสอบ (Check)

การตรวจสอบ คือ การพิจารณาว่า ผลจากการลองทำนั้น ก่อให้เกิดสิ่งที่วางแผนว่าจะได้รับหรือไม่ ดังนั้น หากการวางแผนไม่มีการกำหนดว่าจะต้องได้อะไรเมื่อไร ตัวเลขของอะไรที่ควรจะยึดเป็นเป้าหมายไว้เสียตั้งแต่ต้นก็จะไม่มีอะไรมาเป็นตัวเทียบได้ว่าผลจากการลองทำนั้นได้ตามจริง ตามแผนหรือไม่ จะได้ก็เพียงแต่ว่ามันก็เป็นไปตามแผนหรือไม่ค่อยจะได้ผลสักเท่าไร

๔. ปรับใช้ (Act)

จากผลของการตรวจสอบ ก็ไม่ควรวางใจในทันทีหากผลที่ได้เป็นไปตามแผน เพราะอาจบังเอิญดีครั้งนี้เพียงครั้งเดียว พอทำครั้งต่อ ๆ ไปอาจใช้ไม่ได้ก็ได้ หากไม่มีการนำกระบวนการที่ได้ลองทำไปมากำหนดให้เป็นรูปแบบใหม่ของการทำงานปัจจุบัน หากผลของการตรวจสอบพบว่าสิ่งที่ลองทำไปไม่ก่อให้เกิดผลที่ตั้งไว้ตามแผน ก็ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการที่คิดไว้ แล้วลองทำใหม่

นอกจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการของการลองทำแล้ว การพิจารณาว่าทำไมกระบวนการเดิมจึงไม่ได้ผลตามแผน การหาสาเหตุที่แท้จริงเพื่อหากระบวนการแก้ปัญหาจนถึงรากก็เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะนำเนื่องไปถึงการวางแผนใหม่ แล้วลองทำใหม่ ลองตรวจสอบดูใหม่ หรือวงจรคุณภาพรอบใหม่ เพื่อหาเป้าหมายและกระบวนการอันถูกต้องแท้จริง

อนึ่ง เรามักจะพูดถึงวงจรแห่งการควบคุมดูแลกันว่า PDCA จนบางครั้งเราไปนึกเอาเองว่าวงจรนี้ต้องเริ่มจาก P เสมอไป จริง ๆ แล้วนั้นไม่จำเป็น วงจรแห่งการควบคุมดูแลนั้นเป็นวงกลม ที่ไม่มีต้นไม่มีปลาย จึงบอกไม่ถูกว่าอะไรเป็นขั้นตอนแรกและอะไรเป็นขั้นตอนสุดท้าย อย่างเช่น การวางแผนจะทำอะไรบางอย่าง บางครั้งต้องมีการตรวจสอบ การวิเคราะห์และการปรับกระบวนการเสียก่อนแล้วจึงจะวางแผนและลงมือทำได้ ดังนั้น ในบางเรื่องวงจรนี้ก็อาจเริ่มจาก CAPDCA อย่างนี้ก็เป็นได้

วิฑูรย์ สิมะโชคดี[๑๒] กล่าวถึง วงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นกิจกรรมที่จะนำไปสู่การปรับปรุงงานและการควบคุมอย่างเป็นระบบอันประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำแผนไปปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) กล่าวคือ จะเริ่มจากการวางแผน การนำแผนที่วางไว้มาปฏิบัติ การตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และหากไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหมายไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่งและทำตามวงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและทำให้ระดับผลลัพธ์สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น การกระทำตามวงจรคุณภาพ จึงเท่ากับการสร้างคุณภาพที่น่าเชื่อถือมากขึ้นโดยจุดเริ่มต้นของวงจรคุณภาพอยู่ที่การพยายามตอบคำถามให้ได้ว่า ทำอย่างไรจึงจะดีขึ้น

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan)

---

[๑๒] วิฑูรย์ สิมะโชคดี, **คุณภาพ คือ การบูรณาการ,** (กรุงเทพฯ: ส.ส.ท., ๒๕๔๕), หน้า ๔๓-๔๗.

ในบรรดาองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการของวงจรคุณภาพนั้น ต้องถือว่าการวางแผนเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด การวางแผนจะเป็นเรื่องที่ทำให้กิจกรรมอื่น ๆ ที่ตามมาสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิผล เพราะถ้าแผนการไม่เหมาะสมแล้ว จะมีผลทำให้กิจกรรมอื่นไร้ประสิทธิผลตามไปด้วย แต่ถ้ามีการเริ่มต้นวางแผนที่ดี จะทำให้มีการแก้ไขน้อย และกิจกรรมจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ การนำแผนไปปฏิบัติให้เกิดผล (Do)

เพื่อให้มั่นใจว่ามีการนำแผนการไปปฏิบัติอย่างถูกต้องนั้น เราจะต้องสร้างความมั่นใจว่าฝ่ายที่รับผิดชอบในการนำแผนไปปฏิบัติได้รับทราบถึงความสำคัญและความจำเป็นในแผนการนั้น ๆ มีการติดต่อสื่อสารไปยังฝ่ายที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม มีการจัดให้มีการศึกษาและการอบรมที่ต้องการเพื่อการนำแผนการนั้น ๆ มาปฏิบัติ และมีการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในเวลาที่จำเป็นด้วย

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ (Check)

การตรวจสอบและประเมินผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามแผน ควรจะต้องมีการประเมินใน ๒ ประการ คือ มีการปฏิบัติตามแผนหรือไม่ หรือตัวแผนการเองมีความเหมาะสมหรือไม่

การที่ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้เป็นเพราะไม่ปฏิบัติตามแผนการ หรือความไม่เหมาะสมของแผนการ หรือจากทั้งสองประการรวมกัน เราจำเป็นต้องหาว่าสาเหตุมาจากประการไหน ทั้งนี้ เนื่องจากการนำไปปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไขจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ถ้าความล้มเหลวมาจากแผนการที่จัดทำขึ้นไม่เหมาะสม อาจเป็นผลมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

๑. ความผิดพลาดในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่

๒. เลือกเทคนิคที่ใช้ผิดเนื่องจากมีข้อมูลข่าวสารไม่เพียงพอและมีความรู้ในขั้นตอนการ วางแผนไม่เพียงพอ

๓. ประเมินผลกระทบจากการปฏิบัติตามแผนผิดพลาด

๔. ประเมินความสามารถของบุคลากรที่ต้องนำแผนมาใช้ผิดพลาด

ถ้าความล้มเหลวมาจากการไม่ปฏิบัติตามแผน อาจเป็นผลมาจากสาเหตุต่อไปนี้

๑. ขาดความตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุง

๒. การติดต่อสื่อสารที่ไม่เหมาะสมและมีความเข้าใจในแผนไม่เพียงพอ

๓. การให้การศึกษาและการฝึกอบรมไม่เพียงพอ

๔. ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้นำและการประสานงานระหว่างการปฏิบัติ

๕. ประเมินทรัพยากรที่ต้องใช้น้อยเกินไป

ขั้นตอนที่ ๔ ปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไข (Act)

ถ้าความล้มเหลวมาจากการวางแผนที่ไม่เหมาะสม การทบทวนแผนการเท่านั้นไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา ต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการวางแผนโดยการหาปัจจัยที่ไม่เหมาะสม สาเหตุของการวางแผน และทำการปฏิบัติการแก้ไข ความก้าวหน้าของการปรับปรุงจะเกิดขึ้นได้โดยการกำจัดสาเหตุ และขั้นตอนที่สำคัญ ก็คือ การทบทวนแผนการที่ต้องมีการชี้บ่งถึงสาเหตุแห่งความล้มเหลวอย่างถูกต้องและมีการเปลี่ยนแปลงแผนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น ควรมีการวางแผนการปรับปรุงคุณภาพเป็นรายปี และมีการทบทวนทุกปีเพื่อให้มั่นใจว่าแผนการดังกล่าวมีความเชื่อถือได้และเหมาะสม การนำวงจรคุณภาพไปปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องในทุกระดับขององค์กร จะทำให้เราสามารถปรับปรุงและเพิ่มคุณภาพงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นผลลัพธ์ที่ชัดเจน เมื่อปัญหาเดิมหมดไปเราก็สามารถแก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้ด้วยวงจรคุณภาพต่อไป

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์[๑๓] กล่าวถึง จุดหมายที่แท้ของวงจรคุณภาพ (PDCA) ว่าเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั่นมิใช้เพียงแค่การปรับแก้ผลลัพธ์ที่เบี่ยนเบนออกไปจากเกณฑ์มาตรฐานให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่องเป็นระบบและมีการวางแผน PDCA ที่ม้วนไต่สูงขึ้นเรื่อยๆ

วงจรควบคุมคุณภาพ PDCA มีภารกิจหลัก ๔ ขั้นตอน

ขั้นที่ ๑ การวางแผน (Plan-P)

---

[๑๓] สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา**, (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๘-๑๙๐.

ขั้นที่ ๒ การดำเนินตามแผน (Do-D)
ขั้นที่ ๓ การตรวจสอบ (Check-C)
ขั้นที่ ๔ การแก้ไขปัญหา (Act-A)

แผนภูมิที่ ๑.๒ : กระบวนการ PDCA

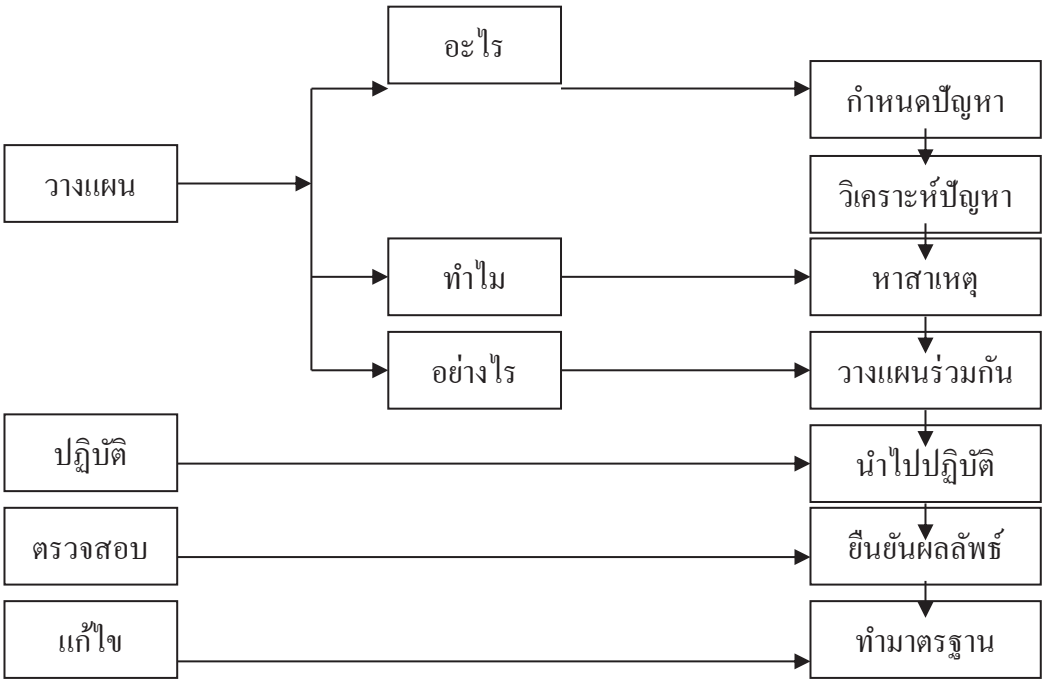

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) การวางแผนงานจะช่วยพัฒนาความคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาในรายละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ แผนที่ดีควรมีลักษณะ ๕ ประการ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

๑. อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง (realistic)
๒. สามารถเข้าใจได้ (understandable)
๓. สามารถวัดได้ (measurable)
๔. สามารถปฏิบัติได้ (behavioral)
๕. สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ (achievable)

วางแผนที่ดีควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. กำหนดขอบเขตปัญหาให้ชัดเจน
๒. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
๓. กำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

ขั้นตอนที่ ๒ ปฏิบัติ (Do) ประกอบด้วยการทำงาน ๓ ระยะ

๑. การวางแผนกำหนดการ
๑.๑ การแยกกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการกระทำ
๑.๒ กำหนดเวลาที่คาดว่าต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง
๑.๓ การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ

๒. การจัดการแบบแมทริกซ์ (matrix management) การจัดการแบบนี้สามารถช่วยดึงเอา ผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่าง ๆ มาได้ และเป็นวิธีช่วยประสานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ

๓. การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน

๓.๑ ให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมดและทราบเหตุผลที่ต้องกระทำ

๓.๒ ให้ผู้ร่วมงานพร้อมในการใช้ดุลพินิจที่เหมาะสม

๓.๓ พัฒนาจิตใจให้รักการร่วมมือ

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ (Check) การตรวจสอบทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

๑. กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ

๒. รวบรวมข้อมูล

๓. การทำงานเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวน และคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้

๔. การรายงานจะเสนอผลการประเมิน รวมทั้งมาตรการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว

๔.๑ รายงานเป็นทางการอย่างสมบูรณ์

๔.๒ รายงานแบบอย่างไม่เป็นทางการ

ขั้นตอนที่ ๔ การแก้ไขปัญหา (Act) ผลของการตรวจสอบหากพบว่าเกิดข้อบกพร่องขึ้นทำให้งานที่ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาตามลักษณะปัญหาที่ค้นพบ

๑. ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ

๒. ถ้าพบความผิดปกติใด ๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกัน เพื่อมิให้ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก

ในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจใช้มาตรการดังต่อไปนี้

๑. การย้ำนโยบาย

๒. การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน

๓. การประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน

จากหลักการวงจรคุณภาพที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยการวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และหากไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหมายไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่และทำตามวงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและระดับผลลัพธ์ที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหลักการดังกล่าวหากนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาจะช่วยพัฒนาบุคลากรและผู้เรียนให้มีคุณภาพ

๓. วงจรคุณภาพกับการประยุกต์ใช้เพื่อบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

ในช่วงของการปฏิรูปการศึกษา นวัตกรรมในการบริหารงานเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จเรื่องหนึ่งที่มีการนำเสนอมาใช้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเป็นอย่างยิ่งก็คือกระบวนการบริหารงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) เนื่องจากวงจรคุณภาพเป็นทั้งปรัชญา นวัตกรรมและเป็นต้นธารภูมิปัญญา หรือเป็นศาสตร์ใหญ่ของ วงจรการบริหารในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะเครื่องมือการบริหารที่มีนับร้อย พัน หรือหมื่นรูปแบบนั้นล้วนแต่มีแกนร่วมที่สำคัญบนพื้นฐานเดียวกัน นั้นคือ วงจรคุณภาพ (PDCA)[๑๔] ทั้งนี้ การศึกษาค้นคว้าหน่วยงานทางการศึกษาและนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงการนำวงจรคุณภาพ (PDCA) มาประยุกต์ใช้เพื่อบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ[๑๕] กล่าวว่า การจัดการศึกษา ไม่ว่าในระบบใหญ่ของประเทศหรือในระดับย่อยลงมา คุณภาพการศึกษาจะเกิดหรือมีขึ้นได้ ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดี เพื่อนำไปสู่ผลผลิตหรือผลงานที่ตรงตามข้อกำหนด ความต้องการหรือความพึงพอใจ ความประทับใจ ความมั่นใจของผู้รับบริการทางการศึกษา เช่น ในการจัดการศึกษาระดับสถานศึกษา

---

[๑๔] ถวัลย์ มาศจรัส, PDCA : นวัตกรรมการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการเขียนหนังสือสำหรับครูและผู้บริหาร, (กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๔๖). หน้า ๑๖.

[๑๕] กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษาการบริหารระบบคุณภาพ**. (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๔.

ย่อมมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครองและสังคม ซึ่งการดำเนินการหรือจัดการเพื่อให้ได้ผลดังกล่าว เป็นเรื่องของการบริหารระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการนำปัจจัยป้อนผ่านกระบวนการแล้วได้ผลผลิต ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก จึงเรียกได้ว่านี่คือการบริหารระบบคุณภาพ

การบริหารระบบคุณภาพขององค์กรทางการศึกษาที่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยเสมอมาโดยอาศัยแนวคิดและหลักการของการพัฒนาองค์กรโดยทั่วไป เช่น แนวคิดการบริหารคุณภาพหรือวงจรคุณภาพ (PDCA) ที่เน้นขั้นตอนการทำงาน ๔ ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นที่ ๑ การวางแผน (Plan–P)

ขั้นที่ ๒ การปฏิบัติตามแผน (Do–D)

ขั้นที่ ๓ การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check–C)

ขั้นที่ ๔ การแก้ไขปัญหา (Act–A)

ซึ่งขั้นตอนทั้ง ๔ นั้น ต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด เป็นเหมือนวงจรที่มีลักษณะ ดังแผนภูมิที่ ๒.๔

แผนภูมิที่ ๑.๓ : การบริหารคุณภาพวงจรเดมมิ่ง

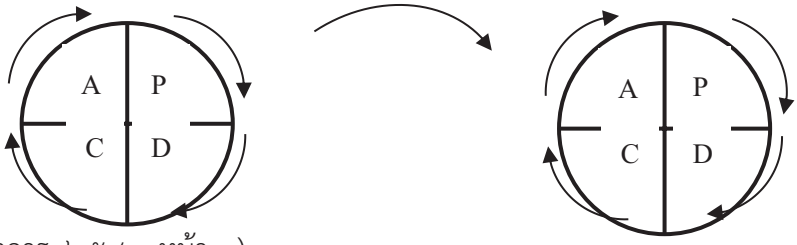

ที่มา (กรมวิชาการ, ๒๕๔๐, หน้า ๓)

P = กำหนดแผน	A = หากบรรลุแผนให้รักษามาตรฐานไว้
D = ทำตามแผนที่กำหนด	P = วางแผนใหม่ ตั้งเป้าหมายให้สูงขึ้น
C = ตรวจสอบผลกับแผน	D = ทำตามแผนที่กำหนด
A = หากไม่บรรลุแผนให้หา	C = ตรวจสอบผลกับแผน
สาเหตุและวางแผนแก้ไขใหม่	A = หากไม่บรรลุแผนให้วางแผนแก้ไขใหม่

การบริหารระบบคุณภาพตามแนวคิดข้างต้น คือการทำงานที่เป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน มีการดำเนินการหรือปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบประเมินผล และมีการปรับปรุงแก้ไข เป็นวงจรต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จที่คาดหวังและเพื่อแสวงหาสภาพที่ดีกว่า ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสามารถอาศัยแนวคิดการบริหารระบบคุณภาพมาประสมประสานและเลือกสรรกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับนโยบายและเป้าหมายของการจัดการศึกษาของชาติ และความเหมาะสมกับสถานศึกษา ตลอดจนสภาพและความต้องการของสังคม

๔. แนวคิดการบริหารแบบวงจรคุณภาพ (P D C A) กับการบริหารแบบพระพุทธศาสนา

กระบวนการบริหารงานคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA)ได้สอดคล้องกับหลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารเรื่อง อิทธิบาท ๔ ของพระพุทธเจ้านั่นเองซึ่งมีมานานกว่า ๒๕๐๐ กว่าปีแล้ว คำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น

๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะทำได้ ถือเป็นกำลังใจเริ่มแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรม ข้อต่อไปทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบ ความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญ เจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่เมื่อนำ PDCA มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ ก็คือเรื่องเดียวกันอย่างแยบคาย คือ[๑๖]

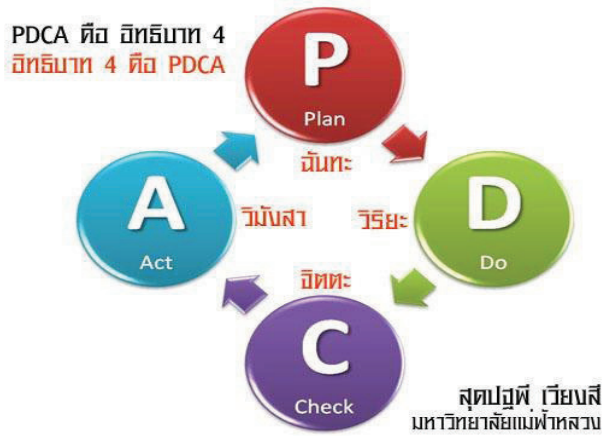

P–(Plan) คือ การวางแผนโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน/กระบวนการ/วิธีการระยะเวลา บุคคลากรทรัพยากร / อุปกรณ์ / เครื่องมือ และงบประมาณ ทุกการวางแผนล้วนแต่ต้องเริ่มมาจาก ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น เช่น จะจีบสาวสักคนหนึ่งมาเป็นภรรยา เราต้องรักผู้หญิงคนนั้นก่อนมิใช่หรือ ก่อนที่เราจะวางแผนจีบเธอ เพื่อให้เธอรักเรา เป็นต้น

D- (Do) คือ การปฏิบัติงานมีความเข้าใจ และทำตามแผนงานที่วางไว้ ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง หรือเรียกว่าต้องมี วิริยะ คือความพากเพียร

C- (Check) คือ การตรวจสอบมีการติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินและเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้ หรือ จิตตะ อันหมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว

A- (Act) คือ การดำเนินการนำผลของการปฏิบัติงาน พร้อมข้อมูลทางสถิติ มาประเมิน หรือวิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา นั่นเอง

๕. บทสรุป

หลักคำสอนเรื่อง อิทธิบาท ๔ ของพระพุทธเจ้า คำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่ง ความสำเร็จให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมายของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่ เมื่อนำ PDCA มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ สามารถอธิบายได้ดังนี้

---

[๑๖] สุดปฐพี เวียงสี, **พระพุทธเจ้าคิด PDCA ก่อน Deming,** สืบค้นจาก https://www.gotoknow.org/posts/๔๓๑๔๗๗, เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘ เวลา ๒๒.๐๒ น.

P–(Plan) คือ การวางแผนโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน/กระบวนการ/วิธีการ ระยะเวลา บุคคลากร ทรัพยากร / อุปกรณ์ / เครื่องมือ และงบประมาณ ทุกการวางแผนล้วนแต่ต้องเริ่มมาจาก ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น เช่น จะจีบสาวสักคนหนึ่งมาเป็นภรรยา เรา ต้องรักผู้หญิงคนนั้นก่อนมิใช่หรือ ก่อนที่เราจะวางแผนจีบเธอ เพื่อให้เธอรักเรา เป็นต้น

D- (Do) คือ การปฏิบัติงานมีความเข้าใจ และทำตามแผนงานที่วางไว้ ลงมือปฏิบัติอย่าง ต่อเนื่อง หรือเรียกว่าต้องมีวิริยะ คือความพากเพียร

C- (Check) คือ การตรวจสอบมีการติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อ เป็นข้อมูลในการประเมินและเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้ หรือ จิตตะ อันหมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว

A- (Act) คือ การดำเนินการนำผลของการปฏิบัติงาน พร้อมข้อมูลทางสถิติ มาประเมิน หรือวิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลานั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษาการบริหาร ระบบคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ๒๕๓๙.

จำรัส จันทร์แสงศรี. **หลักธรรมกับการบริหารจัดการ**. สืบค้นจาก http://www.thaifencing.org เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘

ถวัลย์ มาศจรัส. **PDCA : นวัตกรรมการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ การเขียนหนังสือสำหรับครูและผู้บริหาร**. กรุงเทพฯ : ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๔๖.

โทซาวะ บุนจิ. คิดใหม่ ท าใหม่ ด้วยไคเซ็น. แปลจาก Zoku Kousureba shigotono KAIZEN gadekiru, KAIZEN suishin shido manual. โดย ชไมพร สุธรรมวงศ์, สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่ น). กรุงเทพฯ: ส.เอเซียเพรส. ,๒๕๔๔.

ปริทรรศน์ พันธุบรรยงก์. TQM ภาคปฏิบัติ: เทคนิคการแก้ปัญหาแบบ “สึยาม่า”. กรุงเทพฯ: ส.ส.ท.,๒๕๔๕.

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. คุณภาพ คือ การบูรณาการ.กรุงเทพฯ: ส.ส.ท., ๒๕๔๕.

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา.** กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

สุดปฐพี เวียงสี, **พระพุทธเจ้าคิด PDCA ก่อน Deming,** สืบค้นจาก https://www.gotoknow.org/posts/๔๓๑๔๗๗, เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘ เวลา ๒๒.๐๒ น.

ฮิโตชิ คูเมะ. (๒๕๔). Management by quality (MBQ). แปลจาก Management by quality. โดย ปรีชา ลีลานุกรม, สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่ น). กรุงเทพฯ: ส.เอเซียเพรส.

Mycoted, comp. (๒๐๐๔). Plan Do Check Act (PDCA). Retrieved July ๒, ๒๐๐๔, From http://www.mycoted.com/creativity/techniques/pdca.php

การอนุรักษ์และการจัดการพุทธศิลป์

Buddhist Arts Conservation and Management

พระครูวัชรสุวรรณาทร ดร. (ลูกชุบ ธมฺมโชโต) [๑]
Phrakruwatcharasuwannathon (Lokchub Dhammajoto)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการจัดการ พุทธศิลป์ ในมิติของขั้นป้องปราม คือ การดูแลควบคุมอย่างจริงจัง ห้ามปรามมิให้ผู้ใดบุกรุก หรือรื้อทำลาย หรือเคลื่อนย้ายของโบราณที่สำคัญอันควรสงวน ขั้นบำบัด คือ ค้ำจุนป้องกันยืดอายุต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือหยุดยั้งมิให้ชำรุดหักพังอีกขั้นรักษา คือ การบูรณะ หรือการปฏิสังขรณ์ อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องลงมือปฏิบัติ เพื่อให้โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก มีความแข็งแรงมั่นคงดังเดิม โดยนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์เชิงพุทธ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการอนุรักษ์งานพุทธศิลป์ ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ที่ควรยกระดับจิตใจให้มีความเจริญเช่นเดียวกับความเจริญทางวัตถุ และเทคโนโลยีสารสนเทศ จากการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และการจัดการพุทธศิลป์ ก็เพื่อส่งเสริมเผยแพร่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา ปสาทะ หรือความเชื่อมั่นอันจะเป็นบ่อเกิดของฉันทะความฝักใฝ่ที่จะรู้ แล้วเกิดความวิริยะพากเพียร อุตสาหะในการอบรม กาย วาจา และใจ ส่งผลให้เกิดปัญญาปรีชาหยั่งรู้เหตุผล และวิมุตติความ หลุดพ้นในที่สุด ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การอนุรักษ์, การจัดการ, พุทธศิลป์

Abstract

This article aims to provide knowledge about the conservation and management of Buddhist art. The dimensions of the deterrence is controlled seriously. Shall dissuade intruders Or demolished Or moving of an ancient therapy is an important step that should be reserved for life- sustaining protect historic monuments or stop them from damage covered ruins step further treatment is restored or rehabilitated. As a final step that needs to take action. The Ruins Antiques are very dilapidated state. Solid strength as the original By offering guidance quarried conservation Buddhist. As part of the development, conservation of Buddhist art. In this era of globalization that should elevate the mind to prosperity Jensen same material progress. And Information Technology The study found that The purpose of the conservation and management of Buddhist art. Is to promote the dissemination and practice of Buddhist directly. What helped convince the minds of the Buddhist faith for the pan or it will lead to a proxy sympathies to know. Then the dogged persistence Pains in the body, speech and mind training resulting intellectual intuition, intuitive reason. Liberation and the liberation of the most According to the principles of Buddhism.

Keywords : Conservation, Management, Buddhist Arts

---

[๑]อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดพระรูป จังหวัดเพชรบุรี.

๑. บทนำ

ศิลปะเป็นเรื่องของความงาม ซึ่งสามารถสร้างความตื่นตาตื่นใจจนเกิดอาการตะลึงงัน หรือสะกดใจให้เกิดความลุ่มหลง อยากชิดใกล้ใคร่ครอบครอง (พุทธศาสนาเรียกว่าราคะ) แต่ในอีกด้านหนึ่ง ศิลปะสามารถเป็นสื่อให้เราเข้าถึงความดีและความจริงได้ กล่าวคือบันดาลใจให้เกิดศรัทธาในสิ่งดีงาม หรือน้อมใจให้เกิดความสงบ เกิดกำลังใจใฝ่ฝันอย่างมั่นคงในอุดมคติ อีกทั้งสามารถเปิดเผยความจริงของชีวิตให้เราได้ประจักษ์ รู้เท่าทันมายาจนละวางได้ ศิลปะชั้นครูยังสามารถยกจิตสู่สภาวะเหนือโลกเหนือสามัญ (transcendence) คือสภาวะที่จิตได้สัมผัสกับความจริงขั้นสูงสุดหรือปรมัตถ์ เช่น ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและจักรวาล สภาวะที่อัตตาตัวตนได้เลือนหาย ไม่มีเส้นแบ่งระหว่างฉันกับโลกอีกต่อไป อยู่เหนือสมมติบัญญัติหรือความจริงแบบทวินิยม (dualism) เป็นสภาวะที่จิตเปี่ยมด้วยเมตตากรุณาอย่างไม่มีประมาณ[๒]

มองในแง่นี้ศิลปะมิใช่สิ่งตรงข้ามกับศาสนา แต่สามารถเป็นสื่อนำผู้คนเข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งสูงสุดในทางศาสนธรรมได้ แม้จะเป็นแค่ประพิมพ์ประพายก็ตาม ตรงนี้เองคือจุดบรรจบระหว่างศิลปะกับพุทธศาสนา และเป็นที่มาของพุทธศิลป์ทั้งปวง เมื่อคน ๆ หนึ่งซึ่งมีความทุกข์ใจ ท้อแท้ในชีวิต ได้มานั่งอยู่เบื้องหน้าพระพุทธรูปในวิหาร เพียงแค่ได้เห็นพระพักตร์อันสงบนิ่ง เปล่งประกายแห่งความเมตตา ท่ามกลางความเงียบ ความรุ่มร้อนใจก็พลันหาย ราวกับมีน้ำเย็นมาชโลมใจเกิดความสงบรำงับ นี้คืออานุภาพแห่งพุทธศิลป์ที่สามารถเสริมสร้างพลังด้านบวกในใจเราได้[๓]

ศิลปะที่สุดยอดนั้นคือความงดงามที่กล่อมเกลาจิตให้สงบ นิ่ง และเย็น เข้าถึงภาวะที่ โปร่งเบา และสัมผัสกับมิติอันลึกซึ้งภายใน รองลงมาก็คือศิลปะที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมความดี เช่น ชาดกหรือนิทานตามจิตรกรรมฝาผนัง แต่คุณค่าของศิลปะมิได้มีเพียงเท่านั้น หากยังสามารถนำพาให้ผู้คนซาบซึ้งถึงสัจธรรมของชีวิตด้วยสัจธรรมหรือความจริงนั้นมีสองระดับ คือ ความจริงแบบสมมติ (สมมติสัจจะ) กับความจริงแบบปรมัตถ์ (ปรมัตถสัจ จะ) นาย ก. เป็นรัฐมนตรี นาย ข. เป็นชาวนา นี่เป็นความจริงแบบสมมติ แต่เมื่อพูดถึงความจริงระดับปรมัตถ์แล้ว ทั้งสองคนไม่ได้ต่างกันเลย เพราะต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเป็นการก่อรูปจากขันธ์ห้าเช่นเดียวกัน หน้าที่อย่างหนึ่งของศิลปะคือการเปิดใจให้คนเห็นความจริงขั้นปรมัตถ์ ไม่หลงติด อยู่กับสมมติ

นอกจากความงามและความจริงแล้ว ศิลปะยังสามารถเป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดความดีขึ้นได้ความงาม ความจริง และความดีจึงมิใช่สิ่งที่แยกจากกัน กล่าวได้ว่าหน้าที่สูงสุดของศิลปะก็คือ ประสานความงาม ความดี และความจริงให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ศิลปะมิได้น้อมนำจิตใจให้เข้าถึงความดีและความจริงโดยผ่าน การเสพเท่านั้น การสร้างสรรค์ศิลปะก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่นำพาผู้คนบรรลุถึงความดีและความจริงได้ มองในมุมของพุทธศาสนา การสร้างสรรค์ศิลปะมิควรเป็นไปเพื่อประกาศตัวตน หรือเพื่อแสวงหาลาภสักการะ หรือชื่อเสียงเกียรติยศ หากควรมุ่งประโยชน์ส่วนรวม หรือเพื่อความเจริญมั่นคง แห่งพระศาสนา ดังนั้นช่างที่สรรค์สร้างพุทธศิลป์ในอดีตจึงอุทิศตนให้กับงานของตนอย่างเต็มที่โดยไม่คิดจะจารึกชื่อไว้ในนฤมิตกรรมเหล่านั้นเพื่อให้โลกหรือคนรุ่นหลังรู้จักเลย[๔]

นอกจากการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมแล้ว การสร้างสรรค์ศิลปะยังเป็นวิถี แห่งการฝึกฝนพัฒนาตนด้วย ช่างสมัยก่อนไม่เพียงถือศีล บำเพ็ญพรต และเจริญสมาธิก่อนสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นพุทธศิลป์เท่านั้น หากยังอาศัยงาน

---

[๒]พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธศาสน์กับชาติไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓.

[๓]วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง,ผศ.ดร., **การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

[๔]สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล., "**เอกสารการบรรยายประกอบวิชา๑๐๔๓๐๐การอนุรักษ์ศิลปกรรมภาคการศึกษาที่๑ ปีการศึกษา๒๕๔๒**", (เชียงใหม่ : สาขาวิชาศิลปะไทยคณะวิจิตรศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), (เอกสารอัดสำเนา).

ศิลปะนั้นเป็นเครื่องฝึกจิตไปด้วย เช่น น้อมใจให้มีสมาธิ หรือฝึกจิตให้เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ในพุทธศาสนาแบบเซน นักปฏิบัติบางคนวาดต้นไผ่นานนับสิบปี เพื่อเป็นหนึ่งเดียวกับต้นไผ่ และในที่สุดก็ไม่มีแม้กระทั่งความสำนึกว่าตนเป็นหนึ่งเดียวกับต้นไผ่ ถึงตรงนี้ผลงานจะเป็นอย่างไรไม่สำคัญเท่ากับสภาวะหรือภูมิจิตของผู้วาดมองในแง่นี้การทำงานศิลปะจึงมิใช่อะไรอื่นหากคือการปฏิบัติธรรมนั่นเอง

ดังนั้นการอนุรักษ์เป็นต้องทำคำนึงถึงหลักวิธีการอย่างถูกวิธี อีกด้วย มิฉะนั้น ความพยายามในการอนุรักษ์ก็จะเป็นการทำลาย หากผู้มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลและไม่เห็นถึงความสำคัญหรือไม่เข้าใจในหลักการ อาจทำให้งานพุทธศิลป์เหล่านั้นเสื่อมสภาพลงเร็วกว่าเท่าที่ควร แต่หากให้ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวก็จะช่วยกันรักษาและคอยให้ความรู้ชี้แนะกับชาวบ้านให้เห็นความสำคัญของงานพุทธศิลป์ และสร้างจิตสำนึกว่างานพุทธศิลป์เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติ ที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้งานพุทธศิลป์เหล่านั้นมีอายุยืนยาวเพื่อให้ชนรุ่นหลังรับรู้ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นในประเทศไทย

๒. ความหมายของการอนุรักษ์

ความหมายของการอนุรักษ์ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การอนุรักษ์” ไว้มากมาย ขอนำเสนอ ดังนี้

การอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองกษัตริย์หรือสมมติเทพที่ต้องการสั่งสม คุณความดีและบารมีของความชอบธรรมในการปกครองความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมผ่านบารมีจากการทำนุบำรุงพุทธศาสนา[๕] สมัยสุโขทัยในจารึกหลักที่๒ จารึกวัดศรีชุมที่จารบนหินดินดารกล่าวถึงการเสี่ยงทายถึงบารมีของสมเด็จพระมหาศรีศรัทธาราชจุฬามณีก่อนที่จะได้ขึ้นครองเมืองสุโขทัยและศรีสัชนาลัยที่ต้องการซ่อมวิหารโบราณในป่าชื่อดงโปรดช้างทรงตั้งจิตอธิษฐานว่าหาก มีบุญบารมีจะได้เป็นกษัตริย์องค์ต่อไปขอให้สามารถหาทางซ่อมเจดีย์ที่ขอมเรียกว่าพระธมซึ่งตั้งอยู่กลางนครพระกฤษณ์ได้ซึ่งต่อมาได้พบบ่อปูนในป่าจริงจึงถือเป็นบารมีของพระองค์กรณีนี้เช่นเดียว กับการปฏิสังขรณ์เจดีย์หลวงให้ใหญ่ขึ้นจนเป็นสิ่งก่อสร้างที่สูงที่สุดในล้านนาของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ที่ทรงใช้เป็นการแสดงความชอบธรรมในการปกครองอีกประการหนึ่งด้วย

การอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้สังคมสงบสุขดังนั้นพระเจ้าคหบดีสงฆ์มุ่งทำดี เพื่อไปพบพระศรีอาริยเมตไตรยเข้าใจเรื่องกรรมผลของบุญกรรมการทำบาปการเวียนว่ายตายเกิดและการหลุดพ้นนิพพานตามอธิบายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเช่นไตรภูมิพระร่วงพระราชนิพนธ์ของพระยาลิไทยแห่งสุโขทัยที่ทรงรวบรวมเนื้อหามาจากคัมภีร์ต่างๆหลายฉบับการอนุรักษ์ของไทยเน้นทางด้านบุญกริยาโดยถือว่าเป็นการทำเพื่อผลบุญในชาติหน้าหรือเป็นการอุทิศส่วนกุศลการอนุรักษ์เป็นการป้องกันไม่ให้มีการลักลอบขุดหาสมบัติโดยมีกฎหมายคุ้มครองป้องกันตั้งแต่อดีต เช่น กฎหมายตราสามดวงในหมวด “พระไอยการลักขณโจร” ได้กล่าวถึงบทลงโทษและการกระทำผิดอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาหลายมาตราเช่น “๔๙ มาตราหนึ่ง... ถ้าโจรนั้นขุดล้างพระพุทธรูปพระสถูป (พระเจดีย์วิหาร) พระศรีมะหาโพทธิจับได้พิจารณาเป็นสัจให้ตัดนิ้วมือเสียให้ทวนด้วยลวดหนัง ๖๐ ที ถ้าโจรทำหลายครั้งหลายคราให้ทะเลนสามวันให้ผ่าอกเสีย”[๖]

ด้วยนิยามเช่นนี้จึงเห็นได้ว่า อาคารสมัยใหม่ไม่ใช่โบราณสถาน เพราะสร้างขึ้นใน สมัยปัจจุบันนี้เอง แม่น้ำและภูเขาโดยทั่วไปก็ไม่ใช่โบราณสถานเพราะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในขณะที่กลุ่มหลักหินหรือหินตั้งเป็นโบราณสถาน

---

[๕]อุษณีย์ ธงไชย, **พระราชพงศาวดารและพงศาวดาร : หลักฐานที่สร้างขึ้นเพื่อสถาบันกษัตริย์,** ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, หน้า ๒๐.

[๖]ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวงฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ – ๒, หน้า ๒๐.

เพราะถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์สมัยโบราณ ถ้ำที่พบร่องรอยหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์จัดเป็นโบราณสถาน เพราะแม้จะเป็นสถานที่ที่เกิดโดยธรรมชาติ แต่ก็เป็นสถานที่เกี่ยวพันกับกิจกรรมของมนุษย์โบราณ[๗]

ราชบัณฑิตยสภา ได้วางแนวทางการสงวนรักษาของโบราณเบื้องต้นไว้ในครั้งนั้น เป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ ๑ เรียกว่า ขั้นป้องปราม คือ การดูแลควบคุมอย่างจริงจัง ห้ามปรามมิให้ผู้ใดบุกรุก หรือรื้อทำลาย หรือเคลื่อนย้ายของโบราณที่สำคัญอันควรสงวน

ขั้นที่ ๒ เรียกว่า ขั้นบำบัด คือ การลงมือจัดการถากถาง ทำความสะอาดซ่อมแซมและค้ำจุนป้องกันยืดอายุต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือหยุดยั้งมิให้ชำรุดหักพังอีกต่อไป

ขั้นที่ ๓ เรียกว่า ขั้นรักษา คือ การบูรณะ หรือการปฏิสังขรณ์ อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องลงมือปฏิบัติเพื่อให้โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก มีความแข็งแรงมั่นคงดังเดิม[๘]

สรุปได้ว่า โบราณสถานก็ดี โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เมื่อเราสงวนรักษาและซ่อมบูรณะไว้ดีแล้วก็ไม่ควรปิดหรือเก็บทิ้งไว้เฉยๆ ควรจะต้องหมั่นตรวจตราสภาพโดยทั่วไปให้คงดีอยู่เสมอ และที่สำคัญที่สุดคือต้องนำมาใช้งานให้เป็นประโยชน์จะเป็นทางตรงทางอ้อมจะมากหรือน้อยก็ตาม มิฉะนั้นก็คล้ายกับสูญเปล่าไม่คุ้มค่า อย่างเช่น บางวัดมีของดีของงามก็ปิดบังไม่ให้ใครรู้ หรือไม่กล้านำออกมาใช้งาน จริงอยู่ในบางกรณีอาจเกิดเป็นดาบสองคม อาจเกิดผลร้ายตามมาได้ เรื่องนี้เห็นว่า ถ้าเราดำเนินการอย่างรัดกุมรอบคอบ มีวิธีการที่ดีถูกต้อง ก็ไม่น่าจะมีปัญหา เช่นวัดแห่งหนึ่งมีพระพุทธรูปงดงามมาก ท่านเจ้าอาวาสไม่ต้องการให้ใครเห็นใครดู เพราะกลังจะไปเข้าหูคนร้ายและมาลักขโมยจึงเก็บซ่อนไว้ในกุฏิอย่างเร้นลับ จนไม่มีใครรู้ข้อเท็จจริงว่า ยังมีอยู่จริง ไม่ถูกสับเปลี่ยน หรือของจริงองค์เดิมหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะคนรุ่นเก่าที่เคยเห็นตายไป ทำให้เกิดปัญหาขึ้น ในภายหลัง เมื่อเกิดอัคคีภัย เกิดโจรกรรมก็ยิ่งสับสนและไม่เหลือหลักฐานอะไรเลย เป็นต้น

๓. ความหมายพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ในประเทศไทยเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของศิลปะ ที่เกี่ยวเนื่องกับ พระพุทธศาสนาในถาวรวัตถุที่สร้างขึ้นมาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อเป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา งานศิลปะที่สร้างขึ้นเป็นงานประณีตวิจิจรบรรจงงดงามจนจัดได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติไทย

คำว่า “พุทธศิลป์” สามารถแยกออกได้เป็น ๒ คำ คือ พุทธ+ศิลปะ

พุทธ คือ เรื่องรวมที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา และเป็นคำที่ใช้ในความหมายถึง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนคำว่า “ศิลปะ” เป็นเรื่องความงามความพึงพอใจในสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ดังนั้น ความหมายโดยรวมของคำว่า พุทธศิลป์ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นความงามเพื่อความพอใจที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุเพื่อเป็นพุทธบูชาเนื่องในพระพุทธศาสนา

งานพุทธศิลป์ก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ให้เกิดความเกษมเบิกบานกลั่นเป็นความสุขสงบและร่มเย็น จึงกล่าวได้ว่า งานพุทธศิลป์เป็นเสมือนสะพานบุญหรือเป็นสื่อที่น้อมนำความศรัทธาเลื่อมใส ในบวรพระพุทธศาสนา งานพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ทุกแขนง จึงเป็นประจักษ์พยาน แห่งความเลื่อมใสนั้นๆ ของพุทธบริษัทต่อๆ กันมาทุกยุค ทุกสมัยที่ได้ปรากฏต่อสายตามาจนถึงปัจจุบัน[๙]

องค์ประกอบของความหมายของงานศิลปะ

---

[๗]สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**, หน้า ๘๗.

[๘]สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือถวายความรู้แด่ พระสังฆาธิการ ปี ๒๕๓๘ – ๒๕๔๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

[๙]สว่าง เลิศฤทธิ์, **โบราณคดีแนวคิดและทฤษฎี**, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒-๑๕.

๑. มนุษย์
๒. ความคิด สติปัญญาของมนุษย์
๓. การกระทำของมนุษย์
๔. ความงามที่พึงพอใจ
๕. ความนิยมชมชอบ

ดังนั้นจึงอาจจะยกตัวอย่างได้เช่น รังนกกระจาบไม่ใช่งานศิลปะเพราะไม่ได้รังสรรค์ขึ้นมาด้วยน้ำมือของมนุษย์ ระเบิดปรมาณู ไม่ใช่งานศิลปะแต่มีพิษในการทำลายล้างมนุษยชาติด้วยกันเอง

ในความหมายของพุทธศิลป์พอที่ยกตัวอย่างเพื่อที่จะมองให้เห็นภาพได้อย่างเด่นชัดด้วยวิธีเปรียบเทียบดังเช่นว่า หินธรรมดาก้อนหนึ่งวางกองอยู่บนพื้น มีคนเดินข้ามไปข้ามมาอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน แต่เมื่อวันใดวันหนึ่ง มีช่างประติมานำหินก้อนนั้นมาสลักเสลาเสกสรรปั้นแต่งขึ้นเป็นองค์พระพุทธรูปที่มีความงดงามด้วยสุนทรียะแห่งความซาบซึ้งประทับใจ และศรัทธาในพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธรูปองค์นั้นจึงมีคุณค่าในความงดงามเชิงศิลปะที่ผนวกกับอุดมคติทางพุทธปรัชญาในพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งควรค่าเป็นเลิศแก่การเคารพบูชากราบไหว้ ของพุทธศาสนิกชน ให้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระปัญญาธิคุณของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นที่มาที่พุทธศาสนิกชนจะต้องมีพระพุทธรูปซึ่งเป็นรูปเคารพ ในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระพุทธศาสดาเจ้า ดังนั้นในเนื้อหินที่กราบไหว้อยู่นั้น จึงเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ทะลุมิติออกจากวัตถุธรรมดา แต่เป็นอุดมคติอันสูงส่งแห่งปัญญาของการเคารพกราบไหว้ ที่หาใช่การกราบไหว้แค่ดินหินธรรมดาไม่ แต่เพื่อเป็นพุทธบูชา[๑๐]

จากความหมายของพุทธศิลปะ ดังกล่าวข้างต้น แม้ท่านผู้นิยามจะให้ความหมายที่แตกต่างกันในรายละเอียดและจุดเน้น แต่เมื่อสรุปจุดร่วมพบว่า ความเห็นเหล่านั้นได้ให้ความหมาย และความสำคัญของงานพุทธศิลปะ โดยสรุปได้ ๒ ประการ คือ

๑. พุทธศิลปะ เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรงและก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนน้อมนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ (ระดับปุถุชน) จนเข้าถึงจุดหมายปลายทางคือหลุดพ้นจากความทุกข์ (ระดับอริยชน)

๒. พุทธศิลปะเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและอาจมีชื่อเรียกเฉพาะเจาะจงตามประเภทของการสร้างสรรค์งานศิลปะ ได้แก่ พุทธศิลป์จิตรกรรม พุทธศิลปะประติมากรรม พุทธศิลปะสถาปัตยกรรม เป็นต้น หรือบ่งบอกลักษณะเฉพาะของยุคสมัยในประเทศไทย ได้แก่ พุทธศิลปะสุโขทัย พุทธศิลปะรัตนโกสินทร์ เป็นต้น[๑๑]

จุดกำเนิดของงานพุทธศิลป์ในพระพุทธศาสนา

พระอานนทเถระได้ทูลถามพระพุทธเจ้าก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า จะให้จัดการ พระสรีรังคารของพระองค์อย่างไร พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าให้จัดการดังเช่น พระศพของ พระมหาจักพรรดิ์โดยทั่วไป คือให้ประชุมเพลิงและบรรจุเถ้าธุลี พระอังคารไว้ในพระสถูป ที่ตั้ง ณ ทางแพร่งหรือทางหลักของการสัญจรไปมา ซึ่งในลักษณะนี้จอจะวินิจฉัยได้ว่า มีการสร้างสถูปอยู่ในช่วงพุทธกาลหรือก่อนพุทธกาลอยู่แล้ว จึงได้ทรงแนะนำเช่นนั้น[๑๒]

๑. จุดมุ่งหมายในการสร้างงานพุทธศิลป์

---

[๑๐]ดำรงวิชาการ, **รวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๙๗.

[๑๑]สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือถวายความรู้แด่ พระสังฆาธิการ ปี ๒๕๓๘ – ๒๕๔๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

[๑๒]ดำรงวิชาการ, **รวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓.

สังคมไทยแต่เดิมมานั้นมีพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งความรู้และศูนย์รวมจิตใจที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชนทุกระดับชั้นในสังคมไทย ให้มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและดำเนินไปอย่างสงบสุข โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการสืบทอดและเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีพุทธสถาน วัด เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรม และมีพุทธศิลปะเป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์สำคัญ ในการเผยแพร่คติความเชื่อทางศาสนาไปสู่ประชาชน

จุดมุ่งหมายในการสร้างงานพุทธศิลปะ ก็เพื่อส่งเสริมเผยแพร่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาปสาทะ หรือความเชื่อมั่นอันจะเป็นบ่อเกิดของฉันทะความฝักใฝ่ที่จะรู้แล้วเกิดความวิริยะพากเพียร อุตสาหะในการอบรม กาย วาจา และใจ ส่งผลให้เกิดปัญญาปรีชาหยั่งรู้เหตุผล และวิมุตติความหลุดพ้นในที่สุด ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๒. จุดกำเนิดและที่มาของงานพุทธศิลป์ในทางพระพุทธศาสนา

จุดกำเนิดของพุทธศิลปะนั้น ถือได้ว่าเกิดขึ้นหลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับ ขันธปรินิพพานแล้ว โดยเริ่มจากการสร้างพระสถูปเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และเป็นที่สักการบูชาของพุทธบริษัทผู้มาจากทิศทั้งปวง จึงเกิดเป็นพระธาตุเจดีย์ ต่อมาเมื่อพุทธบริษัทต้องการใกล้ชิดพระพุทธองค์โดยจาริกไปยังสังเวชนียสถานทั้ง ๔ เพื่อน้อมรำลึกถึงพระองค์จึงเกิดเป็น บริโภคเจดีย์ และเมื่อพุทธบริษัทอยู่ห่างไกลพระธาตุเจดีย์และบริโภคเจดีย์ จะไปทำการสักการบูชาได้ยาก จึงสร้างเจดียสถานเป็นที่บูชาขึ้นบ้าง และเขียนพระธรรมลงเป็นตัวอักษรประดิษฐานไว้เป็นที่บูชา จึงเกิดเป็นธรรมเจดีย์ ต่อมาได้สร้างเจดีย์อื่นๆ ขึ้นมีเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า อันได้แก่พระพุทธรูปเป็นต้น จึงเกิดเป็น อุเทสิกเจดีย์ ซึ่งเคารพบูชาทั้ง ๔ รวมเรียกว่า พุทธเจดีย์อันเป็นมูลเหตุแห่งเจดีย์

สิ่งเคารพบูชาดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างงานพุทธศิลป์ โดยเกิดจากความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธองค์ และได้พัฒนาความศรัทธาเหล่านั้นจากนามรูปสู่รูปธรรม ในรูปของอาคารสถานที่ (สถาปัตยกรรม) สัญลักษณ์แห่งสื่อแสดงความเคารพ (ประติมากรรม) และการเล่าเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ (ประติมากรรมหรือจิตรกรรม) ซึ่งแฝงไว้ด้วยหลักธรรมทางศาสนาทั้งสิ้น

๓. ความสำคัญของของศาสนาในการเป็นสิ่งโอบอุ้มงานศิลปะ

ในอดีตการเผยแพร่ทางศาสนาได้ใช้งานทางศิลปะเป็นสื่อกลางมาโดยตลอด ศิลปะที่ใช้มีทั้งที่เป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนงานประณีตศิลป์ และภาพเขียนในโบสถ์ วิหาร อธิบายเรื่องนรกสวรรค์ ประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สถูป เจดีย์ พระพุทธรูปต่างๆ ช่วยให้ผู้คนมีศรัทธาในพระพุทธศาสดา ได้น้อมรำลึกบูชาพระกรุณาธิคุณขององค์สมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า วัดในพระพุทธศาสนาจึงเป็นศูนย์กลางการรวมผู้คน และกิจกรรมทางศาสนาทางศิลปวิทยาและศิลปกรรมทุกชนิด ที่สำคัญที่สุด วัดในพระพุทธศาสนาโดยทั่วๆ ไป จึงเปรียบได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะของชาติ

จะเห็นได้ว่าศาสนามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดศิลปะ และศิลปะที่ยิ่งใหญ่ประณีตและงดงามตระการตาในสมัยโบราณนั้น ล้วนแต่เป็นศิลป์ทางศาสนาเกือบทั้งสิ้น ดังนั้นการจะศึกษาในเรื่องของศิลปะในอดีตให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง จึงจำเป็นจะต้องศึกษาเรื่องราวในพระพุทธศาสนานั้นด้วย เช่น ถ้ามีความรู้ในเรื่องพุทธประวัติชาดกหรือธรรมบทอยู่บ้าง ก็จะดูภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในโบสถ์วิหารได้อย่างมีอรรถรส ซาบซึ้งประทับใจ

การสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้สร้างงาน ช่าง ศิลปิน สถาปนิก นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนางานพุทธศิลป์ให้ก้าวหน้าและมีคุณภาพ เพราะผู้สร้างงานจะต้องมีศรัทธาในพระศาสนาเป็นเบื้องต้นอยู่ในจิตใจ นอกจากนั้นผู้สร้างต้องมีความเชี่ยวชาญในงานศิลปะประเภทนั้นๆ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนความเข้าใจในหลักและปรัชญา ทางศาสนา จึงจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานของตนให้ยิ่งใหญ่และมีคุณค่ามากที่สุดเท่าที่จะทำได้ คุณสมบัติเหล่านี้แตกต่างไปจากผู้สร้างงานศิลปะสมัยใหม่ ที่สร้างงานศิลปะเพื่อสอนงตอบความ นึกคิดของตนเองเป็นหลัก แต่ผู้สร้างงานพุทธศิลป์นั้นมุ่งไปที่ การเกิดผลกับผู้เสพซึ่งเป็นศาสนิกชนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้การสร้างงานพุทธศิลป์จึงมิใช่ของ

ง่ายที่จะสร้างกันขึ้นมาได้โดยง่าย ซึ่งจะต้องพึ่งพาเหตุปัจจัยและองค์ประกอบมากมาย โดยนำอดีตมารับใช้ปัจจุบัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในข้างต้น[๑๓]

เนื่องจากงานทางศิลปะมีการติดต่อและมีการถ่ายทอดอารยธรรมให้แก่กัน โดยเฉพาะ อย่างยิ่งจากประเทศที่มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมาก่อน เช่น ประเทศอินเดีย ถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของอารยธรรมหลากหลายแขนง รวมทั้งด้านการศาสนาหลายอย่าง และศิลปะอินเดียจะมีความ โดดเด่นและมุ่งเน้นไปในแนวทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ จากการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่มีให้ศึกษาอย่างมากมายของอินเดีย ทำให้สืบเนื่องมาถึงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยด้วย

๔. ปรัชญาในงานพุทธศิลป์

๑. ความหมายของปรัชญาในงานพุทธศิลป์[๑๔]

ปรัชญา คืออะไร ปรัชญาคือความรู้ ความฉลาดโดยเฉพาะความรู้ในการดำเนินชีวิต อย่าง มีความสุขหรือมีความทุกข์น้อยที่สุด ปรัชญาเป็นคำในภาษาสันสกฤตซึ่งมีความหมายตรงกับ คำว่าปัญญาในภาษาบาลี

ศิลปะ คืออะไร ศิลปะคืองานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อความงามเพื่อความบันเทิงเริงรมย์ทั้งในรูปของนามธรรมและรูปธรรม

๒. ประเภทของปรัชญาในงานพุทธศิลป์

พระพุทธรูปลักษณะเด่นของพระพุทธรูปและความหมายในเชิงปรัชญา

หูยาน พระพุทธรูปทุกยุคทุกสมัยก็จะทำในรูปหูยานทั้งนั้น ไม่เฉพาะพุทธรูปในสมัยสุโขทัยหรือพระพุทธรูปในเมืองไทยหรือในนิกายเถรวาท ในนิกายมหายานพระพุทธรูปก็ทำหูยานเหมือนกัน ดังนั้นหูยานของพระพุทธรูปจึงไม่ได้มีความหมายว่าอายุยืนเหมือนที่ชาวบ้านทั่วไปเข้าใจกันเป็นแน่ ในเชิงปรัชญา หูยาน หมายถึง หลักคำสอนในเรื่องความเชื่อว่าอย่าเชื่อง่าย อย่าหูเบา จงหูหนัก อันมีบัญญัติไว้ในหลักคำสอนที่มีชื่อว่า กาลามสูตร ๑๐ หรือเรียกอีกชื่อว่า หลักความเชื่อ ๑๐ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้สำหรับให้ทุกคน มีความเชื่อในเหตุและผลของตนเอง ในเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นว่าสิ่งที่มีผู้นำมากล่าวหรือสั่งสอนนั้น ตนควรเชื่อถือเพียงไรหรือไม่

เปลวไฟเหนือเศียรพระพุทธรูป หมายถึง โลกุตรธรรม แทนแสงสว่างแห่งชีวิต หลักธรรมสอนให้เราอยู่เหนือโลกได้อย่างที่เป็นจริงอย่างถูกต้อง เมื่อเราเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงตามที่มันเป็นจริงไม่เป็นมายาและปฏิบัติต่อโลกไปตามความเป็นจริงไม่ยึดมั่นถือมั่น เราก็จะบรรลุธรรมได้ ที่เราเรียกว่าตรัสรู้ รู้แจ้งเห็นจริง เราก็จะอยู่ในโลกนี้อย่างไม่มีทุกข์ หลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วนำมาสอนเราจึงเหมือนพระพุทธองค์นำแสงสว่างมาให้เรา เป็นแสงสว่างแห่งชีวิต ทำให้เรามองเห็นปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง แล้วเราก็จะมีปัญญาแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถูกต้อง นี้คือความหมายของเปลวไฟเหนือเศียรพระพุทธรูป

ห่มจีวรบางใส เหมือนไม่มีจีวร ความหมายทางปรัชญา หมายถึง ร่างกายเรานี้ไม่มีอะไรมีแต่ความว่าง ไม่มีอะไรน่ายึดมั่นถือมั่น สามารถมองเห็นทะลุปรุโปร่ง ประดุจเหมือนไม่มีอะไรมาห่อหุ้ม เราสามารถมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างได้ในกายนี้ว่าเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ถ้าเราไม่มีปัญญาเราก็จะมีทุกข์ที่มีกายนี้ แต่ถ้าเรามีปัญญาทราบสาเหตุที่มาแห่งทุกข์และดับทุกข์เสียได้กายนี้ก็ไม่ได้นำมาซึ่ง ความทุกข์แต่เป็นอุปกรณ์นำไปสู่นิพพานได้เช่นเดียวกัน

ประทับนั่งหรือยืนอยู่บนอาสนะเป็นรูปบัวบาน แทนความหมายถึงความเป็นผู้ฉลาด เป็นผู้ถึงพร้อมต่อการตรัสรู้พร้อมที่จะเรียนรู้ พร้อมที่จะรับแสงสว่างความเป็นผู้มีปัญญา

ดอกบัวเป็นดอกไม้ สัญลักษณ์ของศาสนาพุทธมีอยู่ ๒ ความหมาย คือ

---

[๑๓]สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล., **เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรมภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๒** สาขาวิชาศิลปะไทยคณะวิจิตรศิลป์, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

[๑๔]สมชาติ จึงสิริอารักษ์. **แนวคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานในศตวรรษที่ ๑๙ ของอังกฤษ**. กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.หน้า ๗๒.

ความบริสุทธิ์ โดยธรรมชาติเป็นพืชน้ำเกิดในโคลนตมใต้น้ำ แต่ก็สามารถเติบโตผ่าน ความสกปรกของโคลนตนโผล่พ้นน้ำมาอวดความสวยงามแก่โลกได้โดยไม่มีความสกปรกของโคลนตมอันเป็นแหล่งกำเนิดติดมาด้วยมาแต่น้อย ประดุจเสมือนคนเราแม้จะเกิดในแหล่งที่มีวัฒนธรรมไม่ดี เกิดในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี แต่ถ้าบุคคลนั้นมีจิตใจเป็นคนดีแล้ว ความเป็นคนดีนั้นจะรักษาความดีในตัวมันเองจะไม่แปดเปื้อนความสกปรกโสโครกของสังคมรอบข้าง บุคคลนั้นจะรักษาความเป็นคนไว้ได้เสมอ

ความมีปัญญา ดอกบัวเป็นดอกไม้เมืองร้อนชนิดเดียวที่เมื่อต้นได้ผลิดอกแล้วก็จะผลิตผลออกมาพร้อมกันในทันที เมื่อเราเห็นดอกบัวตูมที่ผู้คนนำมาถวายพระแล้วลองแง้มดอกดูข้างในเรา จะเห็นฝักบังเล็กๆ อยู่ข้างในดอกบัวตูมนั้น เปรียบเสมือนคนเรา เมื่อเกิดมาก็มีสมอง มีปัญญาเกิด มาทันที แต่รอวันเติบใหญ่มีพัฒนาการทางสมองจนมีสติปัญญาเต็มที่ไว้แก้ปัญหาให้แก่ชีวิต ดังนั้น ดอกบัวจึงให้ความหมายในเชิงปรัชญาว่า ความเป็นผู้มีปัญญา[๑๕]

๓. วัตถุสิ่งของ

ถึงแม้ว่าหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจะได้จารึกลงไปในหนังสือที่เรียกว่าพระไตรปิฎกแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการสั่งสอนเตือนใจคนทั้งหลาย ให้ระลึกจดจำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้ตลอดเวลา จึงได้มีการสร้างคิดประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ เพื่อให้ศาสนิกชนได้พบเห็นสิ่งที่จะเตือนตนได้ตลอดเวลา พบเห็นได้ง่ายเสมอ หรือเข้าใจได้ทันทีที่เห็น ซึ่งบางอย่างก็เข้าใจได้เลย แต่บางอย่างก็ต้องศึกษาตีความบ้างถึงจะเข้าใจ เช่น

ธงธรรมจักร เมื่อเราไปวัดในยามเทศกาลงานบุญต่างๆ ของชุมชน หรืองานเทศกาลระดับชาติ เราจะพบเห็นอยู่เสมอว่ามีการประดับประดาธงทิวปลิวไสวอย่างสวยงามไปตามท้องถนนในหมู่บ้าน ย่านชุมชนที่ใกล้เคียงกับวัดนั้น ไปจนถึงตัววัด ธงที่นำมาประดับนั้นมีอยู่ ๒ ชนิด คือ ธงชาติ ซึ่งมี ๓ สี ๕ ริ้วหรือชั้น แทนราชอาณาจักร ส่วนอีกธงคือธงธรรมจักรแทนศาสนจักร ซึ่งมีลักษณะดังนี้ ผืนสี่เหลี่ยมสีเหลืองหรือสีทอง และมีรูปวงกลมอยู่ตรงกลาง ในวงกลมที่มีซี่ล้ออยู่ ๘ ซี่ อันมีอยู่ตรงกลางในผืนธงนั่นเอง

ระฆัง เมื่อเราไปทำบุญที่วัดหลังจากเสร็จพิธีกรรมบูชาด้วยดอกไม้ ธูป เทียน แล้วก็มักจะมีการตีระฆังด้วย แต่ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงความหมายของการตีระฆังอย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่จะเข้าใจกันว่า บุญกุศลที่ทำในวันนั้นจะส่งผลไปถึงสวรรค์ หรือบอกให้เทวดาหรือใครต่อใครรับรู้ถึงการทำความดีของตนเอง เพราะการตีระฆังนั้นเสียงของระฆังจะดังได้ยินไปทุกทิศ แต่การที่เสียงจากระฆังได้ยินไปในทุกทิศนี้ ในทางปรัชญา ต้องการให้หมายถึงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นความจริง ที่เป็น สัจธรรม ที่สอนเกี่ยวกับนิพพาน หรือสูญญตา หรือความว่าง สอนไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดว่าเป็น ตัวเราว่าเป็นของเรานี้ เผยแผ่ไปทุกทิศทุกทางดังเสียงของระฆังเพราะระฆังทรงกลมแทนความหมาย ของพระนิพพานหรือความว่าง แต่นิพพานหรือความว่างนี้จับต้องไม่ได้ ยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ ประดุจเสียงของระฆัง เราได้ยินแต่เราจับต้องไม่ได้ ยึดถือเอาเสียงระฆังก็ไม่ได้เพียงแต่ได้ยินและเข้าใจ

กระดิ่ง กระดิ่ง คือ ระฆังขนาดเล็กที่แขวนประดับตามขอบหลังคาของอาคาร เมื่อมีลมพัดมาจะได้ยินเสียงกระดิ่ง สิ่งที่ลมมากระทบทำให้เกิดเสียงก็คือ ส่วนที่ห้อยลงมาจากส่วนตรงกลาง ของกระดิ่งซึ่งทำเป็นรูปใบโพธิ์ ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่สำคัญในศาสนาพุทธ ที่ชาวพุทธถือกันว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นต้นไม้ที่ให้ร่มเงาแก่พระพุทธเจ้า ที่เรียกกันติดปากว่าเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร การสร้างอาคารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป แล้วแขวนกระดิ่งที่มี รูปใบโพธิ์ จึงเปรียบเสมือนพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ หลังคาอาคารเป็นร่มโพธิ์ให้พระพุทธเจ้า ผู้อยู่ใต้หลังคานั้นก็เหมือนอยู่ใต้ร่มโพธิ์ของพระพุทธศาสนา

ธรรมจักร วงกลมธรรมจักร หรือวงล้อธรรมจักรนี้เราจะพบเห็นได้ทั้งศาสนาพุทธนิกาย เถรวาทและนิกายมหายาน ซึ่งความหมายของวงกลมก็คือเลขศูนย์ แทนความหมายของสูญญตา คือความว่าง คือนิพพาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของศาสนาพุทธ ซึ่งบางครั้งเราจะพบเห็นงานศิลปะของการสร้างธรรมจักรในรูปเดี่ยวๆ คือวงล้อธรรมจักรอย่างเดียวประดิษฐานไว้

---

[๑๕]สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล., เอกสารการบรรยายประกอบวิชา ๑๐๔๓๐๐ การอนุรักษ์ศิลปกรรมภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ สาขาวิชาศิลปะไทยคณะวิจิตรศิลป์, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๕๙.

ในวัด เหมือนองค์พระพุทธรูปหรือสร้างประดับไว้เป็นส่วนหนึ่งของอาคารสถานที่ แล้วใส่ชี่ในวงล้อ แต่อาจไม่เท่ากัน บางแห่งอาจทำเป็น ๘ ชี่ บางแห่งอาจเป็น ๓๒ หรือ ๓๗ แล้วแต่ยุคสมัย แต่อย่างไร ก็ตาม ตัวเลขที่ทำเป็นความหมายหลักของธรรมจักร เช่น เลข ๘ คือหมายถึง มรรคมีองค์แปด หรือทางสายกลางอันนำไปสู่นิพพาน เลข ๓๗ หมายถึง โพธิปักขิยธรรม ๓๗ประการ อันเป็นธรรมะสูงสุดแห่งความรู้แจ้ง ธรรมะที่เป็นเครื่องมือฆ่ากิเลส ฆ่าความทุกข์[๑๖]

๕. สาเหตุที่ทำให้พุทธศิลป์ชำรุด เสื่อมสภาพ หรือสูญหาย

กรมศิลปากร อธิบายสาเหตุการชำรุดเสื่อมสภาพของโบราณสถานว่ามีหลายสาเหตุ และหลายกระบวนการ ซึ่งจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด สาเหตุที่คาดว่าทำให้โบราณสถานเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สาเหตุภายใน หมายถึง กระบวนการเสื่อมสภาพของโบราณสถานซึ่งเกิดจากสาเหตุภายในตัวโบราณสถานเอง ได้แก่ ชนิดและคุณสมบัติของวัตถุที่เป็นรากฐานของโบราณสถาน สถานที่ตั้ง ลักษณะโครงสร้าง และน้ำหนักของโบราณสถาน การคำนวณและการออกแบบโครงสร้าง ไม่ถูกต้อง ความผิดพลาดทางด้านเทคนิคการก่อสร้าง เป็นต้น

๒. สาเหตุภายนอก หมายถึง กระบวนการเสื่อมสภาพของโบราณสถานที่เกิดขึ้น จากการกระทำของสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เคมี ชีววิทยาและจุลชีววิทยา สาเหตุเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑ สาเหตุจากมนุษย์ มนุษย์เป็นศัตรูที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อโบราณสถานโบราณวัตถุ และเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น เก็บรักษาไม่ถูกต้อง การเคลื่อนย้าย การจับถือ หรือจับต้อง โดยขาดความระมัดระวัง และการรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแม้กระทั้งการลักลอบขุดทำลายเพื่อหาวัตถุมีค่า การจงใจทำลาย ทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุเหล่านั้นแตกหักเสียหายกร่อนลงได้ อีกประการที่น่าคำนึงถึง คือ การพัฒนาบ้านเมือง ได้แก่ การสร้างความเจริญ ตัดถนนหนทาง การขยายพื้นที่ทำการเกษตร การก่อสร้าง สถานที่ราชการ ที่พักอาศัย ฯลฯ มีส่วนที่เป็นภัย ต่อโบราณสถานโบราณวัตถุ เช่น การตัดถนนผ่านไปใกล้โบราณสถานก่อให้เกิดความสั่นสะเทือน ทำให้โบราณสถานแตกร้าวหรือทรุดเสียหายได้

๒.๒ สาเหตุจากธรรมชาติ

ก. ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศ มีผลต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ชนิดต่างๆ ในลักษณะที่แตกต่าง เช่น วัตถุจำพวกอินทรีย์วัตถุ จะประกอบด้วยเซลล์ที่มีคุณสมบัติดูดน้ำและความชื้นได้ดี เมื่อมีความชื้นสูง เซลล์ในวัตถุจะดูดความชื้นเข้าไป ทำให้เกิดการพองตัว แต่เมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น ความชื้นลดลง อากาศร้อน น้ำที่ถูกดูดเข้าไปจะระเหยออกมา ทำให้เซลล์หดตัว ถ้าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นไปโดยเร็ว มีมากขึ้นและติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน จะทำให้วัตถุนั้นชำรุด เช่น เสียรูปทรงไป แตกร้าวหรือบิดเบี้ยว เป็นต้น อีกประการหนึ่ง การที่ความชื้นถูกสะสมอยู่บนวัตถุเป็นเวลานานจะก่อให้เกิดเชื้อเห็ดรา สาหร่าย ตะไคร่น้ำบนวัตถุได้ พวกเชื้อราจะดูดความชื้นจึงทำให้เนื้อวัตถุขาดความแข็งแรง เปื่อยหรือขาดได้ง่าย หรือเกิดรอยเปื้อนบนวัตถุ ซึ่งยากจะแก้ไข ให้ดีได้เหมือนเดิม

ข. ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ โดยปกติอากาศมักจะมีแก๊สเสียปะปนอยู่มากพวกนี้มักจะเป็นกรดแก๊สโดยเฉพาะบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรม หรือในเมืองที่มีการจราจรแออัด ของเสียเหล่านี้ได้แก่ พวกคาร์บอนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไอของกำมะถัน เขม่าควันไฟ ควันดำต่าง ๆ แก๊สเหล่านี้มีสภาพเป็นกรดกำมะถัน และกรดคาร์บอนิกซึ่งทำลายเซลล์ของวัตถุให้เกิดชำรุดเสียหายไป[๑๗]

---

[๑๖]สมชาติ จึงสิริอารักษ์. **แนวคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานในศตวรรษที่ ๑๙ ของอังกฤษ**. กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.หน้า ๔๗.

[๑๗] Malalasekera, G.P. **Dictionary of Pali Proper Names. Vols. I, II,** London : Pali Text, Socicty, 1974.

ค. แสงสว่าง ไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติ หรือแสงประดิษฐ์จะมีแสงอุลตร้าไวโอเลตอยู่ด้วย ซึ่งจะทำลายเนื้อวัตถุประเภทอินทรีย์ได้มาก เช่นทำให้สีซีด เนื้อวัตถุเปราะ กรอบขาดง่าย ขาดความเหนียวเกิดการหดตัว ขยายตัว ทำให้รูปทรงบิดเบี้ยวเสียลักษณะเดิมไป การชำรุดเสียหายจากแสงสว่างที่เกิดกับวัตถุนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของแสง ระยะเวลาที่ถูกแสงปริมาณ ของแสงลักษณะของการตกกระทบของแสงและประเภทของวัตถุด้วย

ง. เนื่องจากจุลชีวะ เช่น พวกเห็ด รา สาหร่าย ตะไคร่น้ำ แบคทีเรียต่างๆ พวกนี้เกิดได้ดีในที่ที่ความชื้นสูง คือ มีความชื้นสัมพัทธ์ตั้งแต่ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ขึ้นไป และอุณหภูมิที่ค่อนข้าง อบอุ่นมากกว่า ประมาณ ๒๐-๒๕ องศาเซลเซียส เมื่อพวกจุลชีวะนี้มีคุณสมบัติในการดูดความชื้นได้ดี เมื่อมีความชื้นสะสมไว้มากจะก่อให้เกิดการชำรุดกับวัตถุได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องควบคุมสิ่งแวดล้อม ควบคุมความชื้นของบรรยากาศให้พอเหมาะ ให้มีความชื้นสัมพัทธ์ ในระหว่าง๖๐-๖๕ เปอร์เซ็นต์ โดยการทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกก็จะเป็นการตัดปัญหาความชื้นออกไปได้

จ. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวแต่เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้ เช่น แผ่นดินไหว วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ฟ้าผ่า เป็นต้น

การเสื่อมโทรมของแหล่งโบราณสถาน เมื่อสังคมไทยยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า “การสูญหายทางวัฒนธรรม” คือการเกิดวัฒนธรรมใหม่ เข้ามาทดแทนที่ของเก่า ดังนั้นในปัจจุบันการดัดแปลงรื้อถอน หรือทำลายโบราณสถาน เกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมของสังคม ที่มีการรับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงรสนิยม ในเรื่องรูปแบบเดิม (ของเก่า) ที่สังคมปัจจุบันคิดว่าล้าสมัย ทำให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์ เป็นการทำลายแหล่งโบราณสถานให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด[๑๘]

๖. ประโยชน์ของการอนุรักษ์พุทธศิลป์

พุทธศิลป์ซึ่งได้มีการสร้างขึ้นมาในสมัยต่างๆ กันนั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญบอก ความเป็นมาและการวิวัฒนาการทางศิลปะของชาติผู้สร้างหรือผู้ที่ให้สร้างขึ้นมา เป็นผู้ที่มีความศรัทธาสร้างขึ้น โดยหวังจะให้เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ให้เป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยงอยู่ ไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นสมบัติส่วนตน ดังนั้นการสร้างจึงทำด้วย ความประณีต เป็นการแสดงงานฝีมือของช่างทุกประเภท แสดงผลงานตามแบบอย่างทางศิลปะที่นิยมกันอยู่ในเวลานั้น ใช้เทคนิคและวิธีการที่ได้รับความรู้ความสามารถทางด้านวิวัฒนาการของ วิชาการด้านต่างๆ อย่างหาคุณค่ามิได้ ดังนั้นพุทธศิลป์จึงมีประโยชน์ดังนี้

๑. ประโยชน์ในด้านวิชาการ งานพุทธศิลป์ให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์

๒. ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุ ในการก่อสร้างเทคนิคต่าง ๆ การเลือกทำเลที่ตั้ง การทำรากฐานก่อนการก่อสร้าง เป็นต้น

๓. ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โบราณสถานต่าง ๆ ส่วนมาก จะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

๔. เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

๕. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจ เกิดการหวงแหนในการที่จะช่วยบำรุงรักษา

๖. ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของคนในชาติ[๑๙]

---

[๑๘]อเนก สีหามาตย์, บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๘ - ๖๓.

[๑๙]สว่าง เลิศฤทธิ์, **โบราณคดีแนวคิดและทฤษฎี**, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕-๓๗.

๗. บทสรุป

การอนุรักษ์การจัดการพุทธศิลป์จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์เพราะเท่ากับเป็นอาหารทางใจ มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ล้วนสร้างศิลปะขึ้นสนองความต้องการของตนเองทั้งสิ้น มนุษย์สร้างศิลปะเพื่อสนองความจำเป็น ๓ ประการ คือ

๑. ความจำเป็นทางกาย เพื่อประโยชน์ใช้สอย อำนวยความสะดวกให้กับร่างกาย การสร้างสรรค์เพื่อความจำเป็นทางกาย คือการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอย อำนวย ความสะดวกสบายให้กับร่างกาย เช่น เครื่องนุ่งห่ม สร้างเครื่องมือในการหาอาหาร ประกอบอาหาร สร้างที่อยู่อาศัยเป็นต้น มนุษย์รู้จักการสร้างการปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้นตามลำดับ พร้อมทั้งแฝงศิลปะไว้ ในเครื่องอุปโภค บริโภค การสร้างสรรค์ตอบสนองความจำเป็นในการใช้สอยนี้เป็นต้นกำเนิด ของงานประยุกต์ศิลป์

๒. ความจำเป็นทางจิตใจ เพื่อความเพลิดเพลินพอใจ จรรโลงจิตใจให้ผ่อนคลายเบาสบาย คือการประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้มีความสวยงาม ความไพเราะ มีระเบียบประสานกลมกลืน เป็นการตอบสนองความพอใจอันเป็นธรรมชาติอย่างต่อเนื่องของมนุษย์ เช่น การตกแต่งร่างกาย ตกแต่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเครื่องใช้ไม้สอย หรือเป็นการประทับความตรึงใจในความงามอันสุนทรี ลงในงานภาพเขียน งานปั้น จนถึงความซาบซึ้งประทับใจในรสวรรณคดี ความไพเราะสวยงาม ในงานดุริยาคศิลป์และนาฏศิลป์ งานที่ตอบสนองความยินดีความรู้สึกทางใจนี้ เป็นต้นกำเนิด ของงานทางวิจิตรศิลป์

๓. ความจำเป็นทางการเชื่อถือในลัทธิศาสนา คือการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้นเพื่อเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ มนุษย์ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวยึดถือหรือสิ่งแวดล้มทางวิญญาณอีกด้วย เพราะมนุษย์มีความกลัวเป็นธรรมชาติ จึงเป็นที่มาของลัทธิความเชื่อถือหรือศาสนาเกิดขึ้นอย่างมากมาย มนุษย์เชื่อว่ามีสิ่งลี้ลับคอยบันดาลภัยธรรมชาติ จึงต้องคอยเอาอกเอาใจเคารพนบนอบ ในสิ่งลี้ลับ ด้วยการปฏิบัติพิธีกรรมและสร้างรูปเคารพ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นบูชา แล้วลัทธิความเชื่อต่างๆ นี้ก็วิวัฒนาการมาเป็นศาสนา เกิดการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นเพื่อเป็นการก่อศรัทธาย้ำคำสอน ให้เด่นชัดขึ้น ความผูกพันในศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ทำให้คนเราหันมาสร้างศิลปะทางความเชื่อ มากยิ่งขึ้นและประณีตบรรจงกว่าศิลปะแขนงอื่นๆ อันเป็นที่มาของงานศิลปะทางศาสนา[๒๐]

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑–๑๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

ดำรงวิชาการ. **รวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พุทธศาสน์กับชาติไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

---

[๒๐]สว่าง เลิศฤทธิ์, **โบราณคดีแนวคิดและทฤษฎี**, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๒-๕๓.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์.** กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุคส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง,ผศ.ดร., **การอนุรักษ์และการจัดการมรดกวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

สมชาติ จึงสิริอารักษ์. **แนวคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานในศตวรรษที่ ๑๙ ของอังกฤษ**. กรุงเทพมหานคร : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

สว่าง เลิศฤทธิ์. **โบราณคดีแนวคิดและทฤษฎี.** ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๗.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. **การถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการ หลักสูตร การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมของวัด.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด,๒๕๔๐.

อุษณีย์ ธงไชย, **พระราชพงศาวดารและพงศาวดาร : หลักฐานที่สร้างขึ้นเพื่อสถาบันกษัตริย์,** ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม, รวบรวมโดย ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง

อเนก สีหามาตย์, บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานของกรมศิลปากร, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

(๒) ภาษาอังกฤษ

Malalasekera, G.P, 1974. **Dictionary of Pali Proper Names. Vols. I, II,** London : Pali Text, Socicty.

การพัฒนาการศึกษาด้านภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทย:ยุคไทยแลนด์ ๔.๐
English educational development of students, Thailand: Thailand's 4.0.

เรืองสิน ปลื้มปั่น
Ruangsin Pluempan
อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปะศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
Lecturer of Language Division Faculty of Liberal Arts
Rajamangla University of Technology Suvarnabhumi

บทคัดย่อ

ในยุคโลกาภิวัฒน มนุษยชาติทุกวันนี้สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง การใช้อินเตอร์เน็ต การดูทีวี การดูภาพยนตร์ การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศย่อมได้เปรียบและช่วยพัฒนาประเทศในด้านการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจและทรัพยากรมนุษย์มากขึ้น ประเทศไทยในยุคปัจจุบันกำลังก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล บนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ดังนั้นการศึกษาจึงต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับเด็กไทยได้เข้าก้าวสู่ Thailand ๔.๐ อย่างเป็นรูปธรรมในหลายด้าน เช่น การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ เป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารกับนานาชาติ ทั้งเพื่อการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การประสานความร่วมมือ และการค้าขาย ภาษาอังกฤษจึงกลายเป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยผ่านกระบวนการการพัฒนาการศึกษาภาษาอังกฤษ อันประกอบด้วย ๑ แรงจูงใจ (More Motivation) ๒ เจตคติ (Positive Attitude) ๓ แบบการเรียนรู้ (Your Learning Style) ๔ เพิ่มพูนความรู้และทักษะ (More Knowledge and More Skill) และ ๕ เพิ่ม "ความมั่นใจ (More Confidence)

คำสำคัญ : การพัฒนาการศึกษา, ภาษาอังกฤษ, นักศึกษาไทย, ยุคไทยแลนด์ ๔.๐

Abstract

The Globalization Culture Humanity today communicate in English. Whether it's to communicate with each other directly. Using the Internet to watch TV and movies. Computer Programming The learning of foreign languages and developing countries would have an advantage in terms of competitiveness in the economy and more human resources. Thailand is moving in the modern era, Thailand 4.0 vision, which is the economic development policy of the government or model of economic development. The vision of a "stable, prosperous and sustainable" Therefore, we need to accelerate the reform of learning to children in Thailand has stepped into Thailand 4. 0 is substantial in many aspects, such as the development of language skills. Communication is the key to international. And to communicate Sharing Knowledge Cooperation and trade, English has become the key to the country's development. Through the

process of educational development in English. Include: 1) More Motivation 2) Positive Attitude 3) Your Learning Style 4) More Knowledge and More Skill and 5) More Confidence.

Keywords: The Development of the Education, English language, Thai students, Thailand's 4.0.

๑. บทนำ

ในภาวะปัจจุบันที่อิทธิพลของโลกาภิวัฒน์ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นั้นการเรียนรู้ภาษาของประเทศอื่นย่อมได้เปรียบในการทำกิจการต่างๆ เพราะคงไม่มีใครจะติดต่อสื่อสารและรู้เรื่องได้ดีเท่ากับการพูดภาษาเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล หลายประเทศประกาศให้เป็นภาษาราชการอีกภาษาหนึ่งนอกจากภาษาของตัวเอง การติดต่อสื่อสารในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง การใช้อินเตอร์เน็ตการดูทีวี การดูภาพยนตร์ การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ หนังสือคู่มือทางด้านวิชาการต่างๆ ฯลฯ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกมาในปัจจุบัน ถ้ามีความรู้ภาษาอังกฤษทั้งพูดและเขียนด้วยโอกาสที่จะหางานก็จะไม่จำกัดแค่ในประเทศเท่านั้น ประเทศที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษนั้นจะสามารถใช้ภาษาเข้าสู่สังคมและวัฒนธรรม สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์ได้ในทุกทักษะของภาษาผู้ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้ดีจะมีโอกาสในการจ้างงานและได้รับการสนับสนุนส่งเสริมในงานในหน้าที่ให้ยิ่งขึ้นไปมากกว่าผู้ที่ไม่มีทักษะทางภาษาเลย

จากผลสำรวจของสำนักต่าง ๆ พบว่า“ภาษาอังกฤษ” ของประเทศไทยสู้เพื่อนบ้านในอาเซียนไม่ได้ และอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบสัดส่วนการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสารของประเทศในอาเซียน พบว่า คนไทยที่สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้มีเพียง๑๐%เท่านั้นซึ่งทำให้ไทยอยู่ในอันดับที่ ๕ จาก ๑๐ ประเทศ[๑] สิงคโปร์ ๔.๕๘ ล้านคน ใช้ภาษาอังกฤษ ๓.๒๕ ล้านคน คิดเป็น ๗๑% ฟิลิปปินส์ ๙๗ ล้านคน ใช้ภาษาอังกฤษ ๔๙.๘๐ ล้านคน คิดเป็น ๕๕.๔๙% บรูไน ดารุสซาลาม ๐.๓๘ ล้านคน ใช้ภาษาอังกฤษ ๐.๑๔ ล้านคน คิดเป็น ๓๗.๗๓% มาเลเซีย ๒๗.๑๗ ล้านคน ใช้ภาษาอังกฤษ ๗.๔ ล้านคน คิดเป็น ๒๗.๒๔% ไทย ๖๓.๐๓ ล้านคน ใช้ภาษาอังกฤษ ๖.๕๔ ล้านคน คิดเป็น ๑๐% หากเปรียบเทียบคะแนน TOEFL ของบัณฑิตจากประเทศอาเซียน พบว่าชาติที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่า ๕๕๐ ได้แก่ สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ คะแนนเฉลี่ยสูงกว่า ๕๐๐ ได้แก่ พม่า เวียดนาม และกัมพูชา ส่วนไทยมีคะแนนเฉลี่ยของบัณฑิตต่ำกว่า ๕๐๐ คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับเดียวกับบัณฑิตจากประเทศลาว ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าหากเรายังเฉยอยู่ไม่พัฒนาตัวเองอนาคตอาจรั้งท้ายทุกประเทศในอาเซียนเลยก็ได้ กลุ่มประเทศ ASEAN ๑๐ ประเทศ ได้ลงนามร่วมกันใน "MRA ๗ สาขาวิชาชีพ" ได้แก่ วิศวกร นักสำรวจ สถาปนิก แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล และนักบัญชี ซึ่งจะส่งผลให้นับจากวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๘ เป็นต้นไป บุคลากรใน ๗ สาขาอาชีพดังกล่าวของแต่ละประเทศ จะไปทำงานในประเทศไหนก็ได้ในกลุ่ม ASEAN [๒]

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า

---

[๑] ที่มา : http://www.thai-aec.com/ http://pr.trf.or.th/ http://blog.eduzones.com ประชาชาติธุรกิจออนไลน์.

[๒] นิติ นวรัตน์ (๒๕๕๔ : ๑๕) คอลัมน์ "เปิดฟ้าภาษาโลก" ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันพุธที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๔,

แหล่งที่มา: https://www.gotoknow.org/posts/๔๕๗๑๓๓,[๒๐ มกราคม ๒๕๕๙].

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญสามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเร็วรุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ ตามนโยบายรัฐบาล การศึกษาจึงต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับเด็กไทยได้เข้าก้าวสู่ Thailand ๔.๐ อย่างเป็นรูปธรรมในหลายด้าน เช่น การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ เป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารกับนานาชาติ ทั้งเพื่อการติดต่อสื่อสารการแลกเปลี่ยนความรู้ การประสานความร่วมมือ และการค้าขาย ภาษาอังกฤษจึงกลายเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลกทำให้มีการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนามากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า"ภาษาอังกฤษ" มีความสำคัญสำหรับคนไทยมากขึ้นเรื่อยๆทั้งในการใช้ประโยชน์ด้านการสืบค้นทาง Internet จะเป็นภาษาอังกฤษเพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลการใช้ประโยชน์ในการสมัครงานการใช้ประโยชน์ในการทำงานผู้เขียนจึงเห็นว่า ภาษาอังกฤษจะเป็นคำตอบให้กับการศึกษาของประเทศไทยเพราะความสามารถที่มากขึ้นในด้านภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยจะสามารถเปลี่ยนแปลงระบบความคิดและการจัดการความรู้ของ นักศึกษาได้โดยคนที่มีความสามารถด้านภาษาอังกฤษจะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้มากขึ้นและมีความพร้อมในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนมากกว่า นอกจากนี้ยังจำเป็นจะต้องเปลี่ยนการบรรยายและการ เรียนการสอนแบบดั้งเดิมโดยห้องเรียนควรปรับเปลี่ยนเป็นห้องการสัมมนาที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆได้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาทุกคนมีบทบาทในการเรียนและตระหนักถึง ความสำคัญของตนในการช่วยพัฒนาผู้อื่นได้

๒. ความเป็นมาและความสำคัญของภาษาอังกฤษ

ในภาวะปัจจุบันที่อิทธิพลของโลกาภิวัฒน์ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นั้นการเรียนรู้ภาษาของประเทศอื่นย่อมได้เปรียบในการทำกิจการต่างๆ เพราะคงไม่มีใครจะติดต่อสื่อสารและรู้เรื่องได้ดีเท่ากับการพูดภาษาเดียวกัน เคยมีเรื่องเล่ากันเล่นว่าประเทศไทยที่ค้าขายสิงคโปร์ มาเลย์ ฮ่องกง ไต้หวัน ไม่ได้ก็เพราะว่ามาติดต่อกับประเทศไทยแล้วสื่อสารกันยังไม่ชัดเจนจึงต้องผ่านตัวแทนที่รู้ภาษาดีกว่าเช่นสิงค์โป มาเลย์ ฮ่องกง ไต้หวัน หรือแม้แต่ฟิลิบปินก็ตาม ซึ่งเราจะเห็นว่าประเทศเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่อาจคิดได้ว่าเป็นภาษาสากล หลายประเทศประกาศให้เป็นภาษาราชการอีกภาษาหนึ่ง นอกจากภาษาของตัวเอง[๓]

ในประวัติศาสตร์ ภาษาอังกฤษกำเนิดจากการรวมภาษาถิ่นหลายภาษาที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ซึ่งผู้ตั้งนิคมนำมายังฝั่งตะวันออกของบริเตนใหญ่เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 5 คำในภาษาอังกฤษจำนวนมากสร้างขึ้นบนพื้นฐานรากศัพท์ภาษาละติน เพราะภาษาละตินบางรูปแบบเป็นภาษากลางของคริสตจักรและชีวิตปัญญาชนยุโรป นอกจากนี้ภาษาอังกฤษยังได้รับอิทธิพลเพิ่มจากภาษานอร์สเก่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 และ 10[๔] จึงเรียกว่าภาษาอังกฤษยุคเก่า ส่วนภาษาอังกฤษในปัจจุบันนี้ เป็นภาษาในกลุ่มภาษาเจอร์แมนิกตะวันตกที่ใช้ครั้งแรกในอังกฤษสมัยต้นยุคกลาง และปัจจุบันเป็นภาษาที่ใช้กันแพร่หลายที่สุดในโลก[๕] ประชากรส่วนใหญ่ในหลายประเทศ รวมทั้ง สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลียไอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ และ

---

[๓] ความสำคัญของภาษาอังกฤษ แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/krujitpisut/khwam-sakhay-khxng-phasa-xangkvs>

[๔] Daniel Weissbort , **Translation: theory and practice : a historical reader**. Oxford University Press, 2006. p.100.

[๕] Mydans, Seth, **Across cultures, English is the word**, New York Times. 2007.

ประเทศในแคริบเบียน พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่หนึ่ง ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ที่มีผู้พูดมากที่สุดเป็นอันดับสามของโลก รองจากภาษาจีนกลางและภาษาสเปน[๖] เป็นภาษาราชการของสหภาพยุโรป หลายประเทศเครือจักรภพแห่งชาติ และสหประชาชาติ ตลอดจนองค์การระดับโลกหลายองค์การ เรียกว่าภาษาอังกฤษยุคใหม่

นอกจากนี้การศึกษาในโลก ภาษาอังกฤษถือว่าเป็นภาษาต่างประเทศที่มีผู้ศึกษามากที่สุดในสหภาพยุโรป มีจำนวนถึง ๘๙% ในเด็กวัยเรียน นำหน้าภาษาฝรั่งเศสที่ ๓๒% ขณะที่การรับรู้ประโยชน์ของภาษาต่างประเทศในบรรดาชาวยุโรป คือ ๖๘% สนับสนุนภาษาอังกฤษ มากกว่าภาษาฝรั่งเศสที่ ๒๕% ในบรรดาบางประเทศสหภาพยุโรปที่ไม่พูดภาษาอังกฤษ ประชากรผู้ใหญ่จำนวนมากอ้างว่าสามารถสนทนาภาษาอังกฤษได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สวีเดน ๘๕%, เดนมาร์ก ๘๓%, เนเธอร์แลนด์ ๗๙%, ลักเซมเบิร์ก ๖๖% และในฟินแลนด์ สโลวีเนีย ออสเตรเลีย เบลเยียมและเยอรมนี กว่า ๕๐% ในปี ๒๕๕๕ หากไม่นับผู้พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ ชาวยุโรป ๓๘% มองว่าตนสามารถพูดภาษาอังกฤษ แต่ชาวญี่ปุ่นเพียง ๓% ที่มองเช่นนั้น

ภาษาอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนไทย และคนทั่วโลกไปแล้วในปัจจุบัน มนุษยชาติทุกวันนี้สื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยตรง การใช้อินเตอร์เน็ต การดูทีวี การดูภาพยนตร์ การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์หนังสือคู่มือทางด้านวิชาการต่างๆ ฯลฯ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกมาในปัจจุบัน ถ้ามีความรู้ภาษาอังกฤษทั้งพูดและเขียนเสริมเข้าไปด้วยอีก โอกาสที่จะหางานก็จะไม่จำกัดแค่ในประเทศไทย เท่านั้น ถ้าท่านเป็นคนหนึ่งที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ ท่านคงจะไม่ปฏิเสธได้ถึงสิทธิพิเศษที่ท่านมีเหนือคนอื่นที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ซึ่งเหตุผลของการที่ต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษ มีดังต่อไปนี้

๑.ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มาจากยุโรปและอเมริกาเป็นส่วนใหญ่หากต้องการเข้าใจสิ่งเหล่านี้ต้องมีความรู้เป็นภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีเพราะตำรับตำราส่วนมากเขียนเป็นภาษาอังกฤษ

๒.ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลมีการใช้กันอย่างแพร่หลายมากที่สุดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงเป็นเครื่องหมายของคนมีการศึกษาดีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๓.การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศกว้างขวางขึ้นมีข้อจำกัดและกฎเกณฑ์เข้ามาเกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องอาศัยภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางในการสื่อสาร ทำสัญญาต่างๆ

๔.ปัจจุบันประเทศไทยกำลังพัฒนาตัวเองไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม จำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ในหลายๆด้าน รวมทั้งผู้ชำนาญด้านภาษาด้วย

๕. ในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมือง การทหาร การทูตระหว่างประเทศต้องมีความรอบคอบระมัดระวังในการเลือกใช้คำพูดเพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิดต่างๆอันเกิดจากการใช้คำไม่เหมาะสม

๖. นักจิตวิทยาทางภาษาศาสตร์ได้ค้นคว้าและสรุปออกมาว่าคนที่รู้มากกว่าหนึ่งภาษามีโอกาสได้พัฒนามันสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาษาได้มากกว่าคนที่พูดอยู่ภาษาเดียวและคนที่พูดได้ภาษามีโอกาสหารายได้ได้เร็วกว่าและมากกว่าคนที่พูดได้ภาษาเดียวคือภาษาแม่[๗]

---

[๖] Ethnologue, 1999. Archived from the original on 29 April 1999.

[๗] ดร.ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์, **พูดภาษาอังกฤษอย่างไรให้ฝรั่งรู้เรื่อง Brotish vs American** แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/476469> สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2560

การเรียนภาษาอังกฤษจะต้องจัดเป็นวาระแห่งชาติอย่างเร่งด่วน เพราะตามกฎบัตรอาเซียนที่ได้ตกลงกันไว้ ภาษาอังกฤษจะทำหน้าที่เป็น "ภาษาราชการของอาเซียน" หมายถึง การดำเนินธุรกิจภายในภูมิภาคอาเซียนจะใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสาร ภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ ความหมายที่เป็นที่เข้าใจในขั้นต้นก็เป็นเพียงเรื่องของทางราชการและภาคธุรกิจเอกชนเท่านั้น ซึ่งหากเป็นเพียงเท่านี้ก็เป็นเรื่องปรกติธรรมดาของการทำงานในโลกปัจจุบันอยู่แล้ว แม้จะหมายความเพียงว่าเป็นการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารระหว่างกันในการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่รัฐบาลตลอดจนองค์กรและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทว่าความหมายของบทบัญญัติที่ให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาของอาเซียนสำหรับการทำงานร่วมกันนั้นมีความหมายกว้างไกลไปถึงทุกส่วนของประชาคมอาเซียนด้วย หมายความว่าประชาชนพลเมืองใน 10 ประเทศอาเซียนจะต้องใช้ภาษาอังกฤษกันมากขึ้น นอกเหนือจากภาษาประจำชาติหรือภาษาประจำถิ่นของแต่ละชาติแต่ละชุมชนเอง เพราะไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้นที่จะต้องไปมาหาสู่ร่วมประชุมปรึกษาหารือและสื่อสารกันและไม่เฉพาะนักธุรกิจและคนทำมาค้าขายระหว่างประเทศเท่านั้นที่จะต้องใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและการติดต่อธุรกิจระหว่างกัน

๓. กระบวนการการพัฒนาการศึกษาภาษาอังกฤษ

ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาสำคัญของโลกและปัจจุบันถือภาษานานาชาติ เป็นภาษากลางของโลก เป็นภาษาที่มนุษย์บนโลกใช้ติดต่อระหว่างกันเป็นหลัก ไม่ว่าแต่ละคนจะใช้ภาษาอะไรเป็นภาษาประจำชาติ เมื่อต้องติดต่อกับคนอื่นที่ต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกันทุกคนจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ทุกชาติจึงบรรจุวิชาภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองรองลงมาจากภาษาประจำชาติ เป็นแกนหลักของหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงการศึกษาตลอดชีวิต[๔] เมื่ออาเซียนกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็น “working language” เป็นภาษาทำงานของทุกคนในอาเซียน ทุกคนต้องเรียนรู้และใช้ภาษาอังกฤษให้ได้ทั้งสิ้น ผศ. วิไล แพงศรีได้เขียนบทความเรื่อง”แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน : เกาให้ถูกที่คัน” ได้นำหลักปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของโรงเรียนสอนภาษาของเอกชนแห่งหนึ่งในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ตรงจุดและครอบคลุม เพื่อหาทางช่วยให้ผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนนักศึกษาไทยในทุกระดับการศึกษา ดังแผนภาพ

[๔] ผศ. วิไล แพงศรี**, แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน :เกาให้ถูกที่คัน**, แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/457133>

ที่มา:ผศ. วิไล แพงศรี, แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน : เกาให้ถูกที่คัน

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า

หลักการที่ ๑ แรงจูงใจ (More Motivation)

แรงจูงใจ (Motivation) เป็นแรงที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายในทางจิตวิทยาถือว่า แรงจูงใจเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จในการเรียนรู้ และครูอาจารย์ที่สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ก็เท่ากับประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ไปแล้วครึ่งหนึ่ง การจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงควรเริ่มด้วยการสร้างแรงจูงใจในการ เรียนรู้ภาษาอังกฤษให้กับผู้เรียน ซึ่งทำได้โดยการแสดงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นผู้มีทักษะภาษาอังกฤษ และการช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องรู้ระดับพื้นฐานของตนก่อน ในการวิจัยเพื่อพัฒนาสมรรถภาพในการเรียนรู้ (Learning Copetencies) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาต่างๆ ซึ่งสมรรถภาพด้านการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารเป็นหนึ่งในสมรรถภาพที่พัฒนานั้น

หลักการที่ ๒ เจตคติ (Positive Attitude)

มีผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ที่แสดงว่า เจตคติ มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ทุกวิชาของผู้เรียนในทุกระดับการศึกษาผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน และต่อครูอาจารย์ผู้สอน เช่น ชอบวิชา ชอบเรียน ชอบผู้สอน จะมีโอกาสเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีเจตคติไม่ดี ผู้เรียนส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ที่ทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เพราะเรียนแล้วไม่เข้าใจ เรียนไม่สนุก ทำข้อสอบไม่ได้ ผลการเรียนไม่ดี วิธีการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนทำได้โดยการทำให้การเรียนสนุก น่าสนใจ บทเรียนมีความหมายคือสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมแบบตื่นตัว

หลักการที่ ๓ แบบการเรียนรู้ (Your Learning Style)

ผู้เรียนแต่ละคนมีแบบการเรียนรู้ของตนเองที่อาจจะเหมือนกับหรือต่างจากคนอื่นแบบการเรียนรู้เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคนชอบใช้และจะเรียนรู้ได้ดีด้วยวิธีการเรียนรู้ในแบบนั้นๆครูควรศึกษาแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนและหาทางให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในแบบของตน เพื่อให้การเรียนรู้เป็นเรื่องง่ายและได้ผลมากขึ้น ทฤษฎีที่กล่าวถึงแบบการเรียนรู้มีอยู่หลายทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน ว่าเป็นทฤษฎีพื้นฐานและนิยมใช้ในการเรียนภาษา คือ ทฤษฎีที่แบ่งผู้เรียนเป็น ๓ ประเภทดัง

ภาพข้างล่าง ซึ่ง Haynes (๒๐๐๙ : Online) ได้อธิบายว่า "Auditory Learners" คือ ผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ดีจากการฟัง และสามารถจำสิ่งที่ฟังได้ ผู้เรียนประเภทนี้จะสนุกกับการพูดคุย สัมภาษณ์ การอ่านออกเสียง กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะกับผู้เรียนกลุ่มนี้ ได้แก่ : interviewing, debating, participating on a panel, giving oral reports, participating in oral discussions of written material "Visual learners" คือ ผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ดีจากการดู และสามารถจำสิ่งที่ได้ดูได้ ผู้เรียนประเภทนี้จะชอบการอ่านในใจ และการสังเกต กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะกับผู้เรียนกลุ่มนี้ ได้แก่ : computer graphics, maps, graphs, charts, cartoons, posters, diagrams, graphic organizers and text with a lot of pictures และ "Tactile Learners" คือ ผู้เรียนที่เรียนรู้ได้ดีจากการสัมผัส พวกเขาจะเข้าใจในสิ่งที่ตนได้ลงมือเขียน และเรียนรู้ได้ดีจากการลงมือทำ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะกับผู้เรียนกลุ่มนี้ ได้แก่ : drawing, playing board game, making dioramas, making models, following instructions to make something การสอนอ่านกับผู้เรียนกลุ่มนี้เหมาะที่จะใช้ "The Language Experience Approach (LEA)" และ "The Whole Language Approaches"

หลักการที่ ๔ เพิ่มพูนความรู้และทักษะ (More Knowledge and More Skill)

เพิ่มพูน "ความรู้ (Knowledge)" และพัฒนา "ทักษะ (Skills)" ให้ครอบคลุมทั้งทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน ให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาได้อย่าง "ถูกต้อง (Accuracy)"และ "คล่องแคล่ว (Fluency)" สถาบันการศึกษาและชุมชนควรจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของผู้เรียน และกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ภาษาอังกฤษจากแหล่งเรียนรู้หลากหลายรอบตัว เช่น จากบุคคล จากป้ายต่างๆ จากกล่องผลิตภัณฑ์ จากรายการโทรทัศน์ จากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จากแบบฟอร์ม และ Brochure ที่หน่วยงาน สถานประกอบการต่างๆ จัดทำขึ้น และจากการสืบค้นทาง Internet ฯลฯ

หลักการที่ ๕ เพิ่ม "ความมั่นใจ (More Confidence)

เพิ่มความมั่นใจ ในการใช้ภาษาอังกฤษ โดยการให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติการใช้ภาษาอังกฤษในสถานการณ์จริง (Real Life Situations)

สรุปได้ว่าจากหลักการดังกล่าวหากนำไปปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษก็จะช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่ตรงจุดและครอบคลุม วิธีการพัฒนาภาษาอังกฤษหรือเรียนภาษาอังกฤษนั้นไม่มีสูตรสำเร็จตายตัวว่าจะต้องทำยังไง เพราะเป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปเฉพาะบุคคล ธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้นี้เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นไปได้เรื่อยๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นลักษณะของการสะสมความรู้ ประสบการณ์ และการฝึกฝนที่กระทำอย่างต่อเนื่อง

๔. ไทยแลนด์ ๔.๐ คืออะไร?

ไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศ

ให้เจริญสามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างเร็วรุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมามีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่องประเทศไทยเราแบ่งออกเป็นยุคดังนี้

Thailand ๑.๐ ก็คือยุคของเกษตรกรรม คนไทยปลูกข้าว พืชสวน พืชไร่ เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ นำผลผลิตไปขาย สร้างรายได้และยังชีพ

Thailand ๒.๐ ซึ่งก็คือยุคอุตสาหกรรมเบา ในยุคนี้เรามีเครื่องมือเข้ามาช่วย เราผลิตเสื้อผ้า กระเป๋า เครื่องดื่ม เครื่องเขียน เครื่องประดับเป็นต้น ประเทศเริ่มมีศักยภาพมากขึ้น

Thailand ๓.๐ (ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน) เป็นยุคอุตสาหกรรมหนัก เราผลิตและขายส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ ก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมน เป็นต้น โดยใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ เพื่อเน้นการ ในช่วงแรก **Thailand ๓.๐** เติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันกลับเติบโตเพียงแค่ ๓-๔% ต่อปีเท่านั้น ประเทศไทยจึงตกอยู่ช่วงรายได้ปานกลางมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปีแล้ว ในขณะที่ทั่วโลกมีการแข่งขันที่สูงขึ้น เราจึงต้องเปลี่ยนสู่ยุค

Thailand ๔.๐ เพื่อให้ประเทศไทยให้กลายเป็นกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงในปัจจุบันประเทศไทยยังติดอยู่ในโมเดลเศรษฐกิจแบบ “ทำมาก ได้น้อย” จึงต้องการปรับเปลี่ยนเป็น “ทำน้อย ได้มาก” ก็จะต้องเปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” และเปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เปลี่ยนจาก Traditional SMEsหรือ SMEs ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูงโมเดลของ Thailand ๔.๐ นั่นคือ มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งโมเดลนี้จะสำเร็จได้ ต้องใช้แนวทางสานพลังประชารัฐ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ธนาคาร ประชาชน สถาบันศึกษาและสถาบันวิจัยต่างๆ ประกอบกับการส่งเสริม SME และ Startup เพื่อขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมต้องมีโครงสร้างด้านการสื่อสารและโทรคมนาคมที่มีคุณภาพ มีอินเตอร์เน็ตที่คลอบคลุมประชากรมากที่สุด เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงทุกภาคส่วนได้อย่างไม่สะดุดก็จะเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ เราจะก้าวข้ามผ่านกับดักประเทศรายได้ปานกลางไปสู่รายได้สูงในยุคThailand ๔.๐

ได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมายให้ได้

ที่มา : ดร.สุวิทย์ เมษอินทรี,ประเทศไทย ๔.๐ สร้างเศรษฐกิจใหม่
http://www.drborworn.com/articledetail.asp?id=1622

ไทยแลนด์ ๔.๐ มีลักษณะอย่างไรและพัฒนาเรื่องใด

ประเทศไทย ๔.๐ เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value–Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” .เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้นเพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนา แล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ดังนี้[๙]

๑. กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น สร้างเส้นทางธุรกิจใหม่ (New Startups) ด้านเทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีอาหาร เป็นต้น

๒. กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น พัฒนาเทคโนโลยีสุขภาพ เทคโนโลยีการแพทย์ สปา เป็นต้น

๓. กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม เช่น เทคโนโลยีหุ่นยนต์ เป็นต้น

๔. กลุ่มดิจิตอล เทคโนโลยีอินเตอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว เช่น เทคโนโลยีด้านการเงิน อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน เทคโนโลยีการศึกษา อี–มาร์เก็ตเพลส อี–คอมเมิร์ซ เป็นต้น

๕. กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้น

การพัฒนาประเทศภายใต้โมเดล “ประเทศไทย ๔.๐” จะสำเร็จต้องใช้แนวทาง “สานพลังประชารัฐ” เป็นตัวการขับเคลื่อน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ภาคการเงินการธนาคาร ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยต่างๆ ร่วมกันระดมความคิด ผนึกกำลังกันขับเคลื่อน ผ่านโครงการ บันทึกความร่วมมือ กิจกรรม หรือ งานวิจัยต่าง ๆ โดยการดำเนินงานของ”ประชารัฐ” กลุ่มต่างๆ อันได้แก่ กลุ่มที่ ๑ การยกระดับนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ การปรับแก้กฎหมายและกลไกภาครัฐ พัฒนาคลัสเตอร์ภาคอุตสาหกรรมแห่งอนาคต และการดึงดูดการลงทุน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มที่ ๒ การพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ กลุ่มที่ ๓ การส่งเสริมการท่องเที่ยวและไมล์ การสร้างรายได้ และการกระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐ กลุ่มที่ ๔ การศึกษาพื้นฐานและพัฒนาผู้นำ (โรงเรียนประชารัฐ) รวมทั้งการยกระดับคุณภาพวิชาชีพ และกลุ่มที่ ๕ การส่งเสริมการส่งออกและการลงทุนในต่างประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมกลุ่ม SMEs และผู้ประกอบการใหม่ (Start Up) ซึ่งแต่ละกลุ่มกำลังวางระบบและกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเข้มข้น

๕. นักศึกษาไทยยุคไทยแลนด์ ๔.๐

---

๙ ดร.สุวิทย์ เมษอินทรี รมช.กระทรวงพาณิช,ประเทศไทย ๔.๐ สร้างเศรษฐกิจใหม่, แหล่งที่มา : http://www.drborworn.com/articledetail.asp?id=16223.

นพ.ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ รมช.กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “Education Reform & Entrance ๔.๐” ภายในงานมหกรรมการศึกษา Think Beyond ๔.๐ ที่โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ Enconcept สาขาสยามโอเอซิส ชั้น ๑๓ ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรมช.ศึกษาธิการ กล่าวว่า การศึกษาในยุค Thailand ๔.๐ มีความหมายมากกว่าการเตรียมความพร้อมของคนหรือให้ความรู้กับคนเท่านั้น แต่เป็นการเตรียมมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ กล่าวคือ นอกจากให้ความรู้แล้ว ต้องทำให้เขาเป็นคนที่รักที่จะเรียน มีคุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วย นั่นก็คือการสร้างคนให้มีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ โดยเน้นทักษะในการคิดวิเคราะห์เป็นหลัก ในขณะเดียวกัน Thailand ๔.๐ คือ การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย มีรายได้มากขึ้น และก้าวพ้นจากกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง โดยจะต้องผลิตนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ และต้องสามารถติดต่อค้าขายกับนานาประเทศได้ด้วย ดังนั้น การศึกษาจึงต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับเด็กไทยได้เข้าก้าวสู่ Thailand ๔.๐ อย่างเป็นรูปธรรมในหลายด้าน เช่น การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ เป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารกับนานาชาติ ทั้งเพื่อการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การประสานความร่วมมือ และการค้าขาย ซึ่งที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการยกระดับภาษาอังกฤษของประเทศผ่านโครงการสำคัญต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาครูภาษาอังกฤษผ่านกระบวนการ Boot Camp, จัดทำแอพพลิเคชั่น Echo Hybrid, Echo English เป็นต้น[๑๐]

ปรัชญาการศึกษาไทย

ที่มา: ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ๒๕๕๙: ๑

คุณลักษณะผู้เรียนไปสู่ Thailand ๔.๐ ได้ ต้องมีดังต่อไปนี้

๑) Critical Mind หรือ Smart Consumer

๒) Creative Thinking

๓) Productive Mind หรือ Product-Oriented

๔) Responsible Mind”[๑๑]

---

[๑๐] นพ.ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ รมช.ศึกษาธิการ, **การศึกษาในยุค Thailand ๔.๐**, [ออนไลน์],แหล่งที่มา: http://www.chiangmainews.co.th/page/archives/๕๔๐๒๗๔.

[๑๑] ไพฑูรย์ สินลารัตน์,**การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ,** ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๙, หน้า ๑๒.

ที่มา: คณะกรรมาธิการการศึกษาและกีฬา สนช. : ๒๕๕๘

๖. การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อเข้าสู่ยุค ไทยแลนด์ ๔.๐

ภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษ คือกุญแจสู่ความสำเร็จเป็นอาวุธที่มีความสำคัญมากในสนามการแข่งขันหางานทำเป็นปัจจัยในการเลื่อนตำแหน่ง ๒) จากการวิจัยของ International Herald Tribune ๒๐๐๗ พบว่ามีผู้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่มากกว่า ๔๐๐ ล้านคน อีก ๓๐๐-๕๐๐ ล้านคนใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองนั่นเท่ากับคนใช้ภาษาอังกฤษประมาณ ๑,๕๐๐ ล้านคนทั่วโลก[๑๒] ในปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่โลกยุคดิจิตอลอย่างเต็มตัว ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมล้วนดำเนินไปอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้คุณลักษณะเด็กเปลี่ยนไป ประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ มีเป้าหมายให้ประเทศไทยก้าวออกจากกับดักรายได้ปานกลาง และก้าวไปสู่ประเทศรายได้สูงโดย ใช้นวัตกรรมทางเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงเพื่อการขับเคลื่อนประเทศ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเพื่อเตรียมกำลังคนให้พร้อมในการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยสู่เวทีเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ

การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ ๔ ในตลาดแรงงาน คือการแข่งขันที่สูงขึ้น ซึ่งจะไม่ใช่แต่การแข่งขันระหว่างคนด้วยกันเองอีกต่อไป แต่จะเป็นการแข่งกันระหว่างคนกับเทคโนโลยีด้วย ทำให้คนมีความเสี่ยงในการตกงานมากขึ้น เพราะมีการใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรเข้ามาแทนที่แรงงานมนุษย์ โดยเฉพาะแรงงานที่ใช้ทักษะการทำซ้ำเป็นประจำ (Routine Skill) จะถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย เช่น หุ่นยนต์ คอมพิวเตอร์ที่มีปัญญาประดิษฐ์ เครื่องพิมพ์ ๓ มิติ และระบบอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับอินเตอร์เน็ตทั้งหมด[๑๓] เป็นต้น ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่ามนุษย์ และมี

---

[๑๒] วิกรม กรมดิษฐ์, **มองโลกแบบวิกรม สู่ประชาคมอาเซียน**, ณ ห้องประชุม พล.ต.อ.เภา สารสิน มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๕

[๑๓] ไกรยส ภัทราวาท, **เปิดผลสำรวจทักษะของเด็กไทยในศตวรรษที่ ๒๑,** แหล่งที่มา: <http://www.qlf.or.th/Mobile/Details?contentId=570>

ต้นทุนต่อหน่วยที่ถูกกว่า ทักษะใดที่นายจ้างยุคเศรษฐกิจ ๔.๐ ต้องการ จากรายงานเวทีเศรษฐกิจโลก หรือ World Economic Forum มีทักษะ ๑๐ ทักษะ ที่ตลาดแรงงานโลกต้องการ ดังนี้ ๑. ทักษะการแก้ไขปัญหาที่ทับซ้อน ๒. การคิดวิเคราะห์ ๓. ความคิดสร้างสรรค์ ๔. การจัดการบุคคล ๕. การทำงานร่วมกัน ๖. ความฉลาดทางอารมณ์ ๗. รู้จักประเมินและการตัดสินใจ ๘. มีใจรักบริการ ๙. การเจรจาต่อรอง ๑๐. ความยืดหยุ่นทางความคิด๑๔

รศ.นพ.กำจร ตติยกวี อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การจัดการศึกษาในระดับประถมโดยเฉพาะปฐมวัย จะต้องฝึกให้ใช้ทักษะการคิดมากกว่าใช้ความจำ รวมถึงสามารถที่จะคิดวิเคราะห์มีเหตุมีผล สามารถที่จะเข้าใจ เรียนรู้ได้ถูกทิศถูกทางและต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการ เพราะทุกวันนี้เรายังสื่อสารภาษาอังกฤษยังไม่คล่อง รวมไปถึงการที่มีครูที่เก่ง คือ สามารถสร้างนักเรียนที่เก่ง ไม่ได้เป็นครูที่มีความรู้เพียงอย่างเดียว เพราะครูเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ที่จะต้องแสวงหาความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมนวัตกรรม ทั้งนี้ การศึกษาไทยในยุค ๔.๐ จึงต้องจัดการศึกษาทั้งระบบ ตั้งแต่ประถม มัธยม อาชีวศึกษา ไปจนถึงอุดมศึกษา โดยงานวิจัยต่าง ๆ ของอุดมศึกษาต้องเอามาใช้ได้จริง เพราะอุดมศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการชี้นำสังคม การศึกษาไทยในโลกยุคใหม่ต้องก้าวสู่การคิดวิเคราะห์ค้นคว้าสิ่งใหม่ แต่ไทยยังท่องจำเพื่อไปสอบถ้าเรายังไม่ ปรับตัวตอนนี้ เราอาจจะไม่ใช่สิ้นชาติ แต่จะหมดโอกาสในการสร้างชาติ ดังนั้นการศึกษาจะเป็ นเครื่องมือสำคัญ ในการยกระดับคุณภาพแรงงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ยุค Thailand Economy ๔.๐ แต่ระบบการศึกษาที่จะตอบโจทย์นี้ต้องเปลี่ยนวิธีการสอน ลดการเรียนรู้เชิงเทคนิค และการท่องจำแต่ให้น้ำหนักกับการสร้างทักษะการเรียนรู้และปรับตัวของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิตและจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่และกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงรวมทั้งมีวิธีการประเมินผลการเรียนแตกต่างจากปัจจุบันที่เน้นการสอบอย่างเดียว๑๕

๗. บทสรุป

ปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่โลกยุคดิจิตอลอย่างเต็มตัว ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมล้วนดำเนินไปอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลปริมาณมหาศาลผ่านโลกออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้คุณลักษณะเด็กเปลี่ยนไป ประกอบกับรัฐบาลได้ประกาศนโยบายไทยแลนด์ ๔.๐ เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value–Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น เพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนาแล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย มีเป้าหมายให้ประเทศไทยก้าวออกจากกับดักรายได้ปานกลาง และก้าวไปสู่ประเทศรายได้สูงโดย ใช้นวัตกรรมทางเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงเพื่อการขับเคลื่อนประเทศ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ เพื่อเตรียมกำลังคนให้พร้อมในการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยสู่เวทีเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ คุณลักษณะผู้เรียนไปสู่ Thailand ๔.๐ ได้ ต้องมี ๑) Critical Mind หรือ Smart Consumer ๒) Creative Thinking ๓) Productive Mind หรือ

---

๑๔ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, เอกสารประกอบการประชุม OEC Forum ครั้งที่ ๓/๒๕๕๘ เรื่อง ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการ ศึกษาของประเทศในเวทีเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum: WEF 2015 – 2016). ๒๑ มกราคม ๒๕๕๙.

๑๕ อนันต์ ล้วนแก้ว, เสวนาเดินหน้าการศึกษาไทยอย่างไรให้ตอบโจทย์ ‘Thailand Economy 4.0’ จากมุมมองนักเศรษฐศาสตร์การศึกษารุ่นใหม่, วันที่ 12 กรกฎาคม 2559 :จัดโดยสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และธนาคารโลก,๒๕๕๙, แหล่งที่มา : <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/1112>.

Product-Oriented ๔) Responsible Mind ๑๐ ทักษะ ที่ตลาดแรงงานโลกต้องการอย่างในปี ๒๐๒๐ ดังนี้ ๑. ทักษะการแก้ไขปัญหาที่ทับซ้อน ๒. การคิดวิเคราะห์ ๓. ความคิดสร้างสรรค์ ๔. การจัดการบุคคล ๕. การทำงานร่วมกัน ๖. ความฉลาดทางอารมณ์ ๗. รู้จักประเมินและการตัดสินใจ ๘. มีใจรักบริการ ๙. การเจรจาต่อรอง ๑๐. ความยืดหยุ่นทางความคิด ประเทศที่ให้ความสำคัญทางด้านภาษาอังกฤษย่อมได้เปรียบประเทศอื่นๆ ผู้ที่มีทักษะด้านภาษาอังกฤษดีย่อมมีโอกาสมากกว่าในการทำงานทั้งในและต่างประเทศได้รับการสนับสนุนในการงานมากขึ้น การเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้แตกฉานจะทำให้เราสามารถติดต่อสื่อสารกับต่างชาติที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ภาษาอังกฤษเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น สถาบันการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมศักยภาพด้านภาษาของประเทศให้มีการพัฒนาขึ้น

เอกสารอ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

ไพฑูรย์ สินลารัตน์, **การศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ,** ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

วิกรม กรมดิษฐ์, **มองโลกแบบวิกรม สู่ประชาคมอาเซียน**, ณ ห้องประชุม พล.ต.อ.เภา สารสิน มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๕.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Daniel Weissbort, **Translation: theory and practice : a historical reader**, Oxford University Press, 2006.

Ethnologue, **Archived from the original**, on 29 April 1999.

Mydans, Seth, **Across cultures, English is the word**, New York Times. 2007.

เว็บไซต์

ไกรยส ภัทราวาท, **เปิดผลสำรวจทักษะของเด็กไทยในศตวรรษที่ ๒๑,** แหล่งที่มา: http://www.qlf.or.th/Mobile/Details?contentId=570

ความสำคัญของภาษาอังกฤษ, แหล่งที่มา: https://sites.google.com/site/krujitpisut/khwam-sakhay-khxng-phasa-xangkvs

ดร. ธีรวิทย์ ภิญโญณัฐกานต์, **พูดภาษาอังกฤษอย่างไรให้ฝรั่งรู้เรื่อง Brotish vs American** แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/476469> สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2560

ดร.สุวิทย์ เมษอินทรี รมช.กระทรวงพาณิช,ประเทศไทย ๔.๐ สร้างเศรษฐกิจใหม่, แหล่งที่มา : http://www.drborworn.com/articledetail.asp?id=16223.

ผศ. วิไล แพงศรี**, แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน :เกาให้ถูกที่คัน**, แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/457133>

นิติ นวรัตน์, คอลัมน์ "**เปิดฟ้าภาษาโลก**" ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันพุธที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๔, แหล่งที่มา: https://www.gotoknow.org/posts/457133, สืบค้นเมื่อ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๙

นพ.ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ รมช.ศึกษาธิการ, **การศึกษาในยุค Thailand ๔.๐**, [ออนไลน์],แหล่งที่มา: http://www.chiangmainews.co.th/page/archives/๕๔๐๒๗๔.

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, แหล่งที่มา: http://www.thai-aec.com/ http://pr.trf.or.th/ http://blog.eduzones.com

อนันต์ ล้วนแก้ว, เสวนาเดินหน้าการศึกษาไทยอย่างไรให้ตอบโจทย์ 'Thailand Economy 4.0' จากมุมมองนักเศรษฐศาสตร์การศึกษารุ่นใหม่, วันที่ 12 กรกฎาคม 2559 :**จัดโดย**สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และธนาคารโลก,**๒๕๕๙, แหล่งที่มา :** <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/1112>.

เอกสารประกอบการประชุม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **เอกสารประกอบการประชุม OEC Forum ครั้งที่ ๓/๒๕๕๘ เรื่อง ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการ ศึกษาของประเทศในเวทีเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum: WEF 2015 – 2016)**. ๒๑ มกราคม ๒๕๕๙.

ศีล ๕ กับการสร้างสันติสุขในสังคม
The Five Precepts and creating peace in society.

สุขสรร ทองที[๑]

บทคัดย่อ

ปัญหาการทำร้ายร่างกาย ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคม เพราะประชาชนไม่รักษาศีลจึงมีการฆ่าสัตว์ ทำตามความปรารถนาที่มีตามธรรมชาติ ไปลักขโมยทำการทุจริตคอรัปชั่น ไปผิดสามีภรรยาของผู้อื่น การกล่าวเท็จเพื่อหวังผลประโยชน์แก่เองการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท วัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนี้เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาความหมายของศีล ๕ ๒. เพื่อวิเคราะห์ศีล ๕ ว่าสามารถสร้างสันติสุขในสังคมได้อย่างไร จากการศึกษาพบว่าหากประชาชนไม่รักษาศีลข้อแรกจะมีการทำร้ายร่างกายและฆ่ากันจนเป็นคดีอาญา เมื่อประชาชนรักษาศีลความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ก็เกิดขึ้น ทรัพย์สินของประชาชนสูญหายน้อยลงจะไม่มีการทุจริตคอรัปชั่น การยินดีพอใจในสิ่งทีตนเองมี การพอใจในคู่ครองของตนไม่เปลี่ยนคู่บ่อย ประชาชนจะได้ฟังแต่คำจริงคำสัตย์ คำที่เป็นสุภาษิต มีสติสัมปัชชัญญะมีความรอบคอบเพราะไม่ดื่มเครื่องดองของเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ABSTRACT

Problem of mayhem body stabbing life and asset of people heve rampage in society. Because people are not practice by 5 Precepts (sila 5) haven killing animal. Avidity have in nature pinch pilfer and corruption do incorrect husband and wife others. Say the falsify for interest ownself and dring spirits alcohol it uncautionus. Article Objective are 1 . Study meaning implication 5 Precepts 2 . for analysis 5 precepts (sila 5) how to be able to creation Peace insociety ?. study research are Finding if people no practice Precepts 1 have mahem body and the murder has criminal case. When people keep Precepts kindness to fellowman. Assets people is not lost non corruption joyfulness delight property address . joyfulness spouse ownself no change mate hourly. People get subject real and say proverb non tell lie. People have consiosness reason carefully, Because people non ding alcohol fermented liquors be basic scatterbrained.

๑. บทนำ

มนุษย์สองคนขึ้นไปเมื่อมาอยู่ร่วมกันหรือมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นในสังคมก็จะมีความขัดแย้ง มีการต่อสู้แข่งขันเพื่อให้ได้มาหรือเพื่อความเป็นเจ้าของสิ่งที่มีอยู่จำกัด เมื่อสิ่งของมีจำกัดผู้ชนะจึงจะได้มาซึ่งสิ่งของนั้น ความขัดแย้งจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับประเด็นของปัญหาที่ยกขึ้นมา ปัญหาความขัดแย้งของสังคมไทยที่มีผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมากคือ ความขัดแย้งของสังคมไทยที่ทำให้สังคมไทยแตกแยกและร้าวฉานกลายเป็นฝักฝ่าย ความขัดแย้งทางการเมืองมากจากเจตนามุ่งร้าย มุ่งล้างผลาญชีวิตและทรัพย์สินด้วยจิตใจมีอคติ ขัดขัดแย้งเริ่มจากความคิดที่แตกต่างกันเหตุการณ์สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันก็ไม่สามารถทำให้สังคมเกิดความสงบสุขที่แท้จริงได้ ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองกลายเป็นหัวข้อยอดนิยมที่มีการศึกษาวิจัยกันอย่างกว้างขวางมากที่สุดหัวข้อหนึ่ง คำอธิบายเกี่ยวกับความรุนแรงที่แตกต่าง กระทั่งขัดแย้งกันถูกผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก (ชัยวัฒน์ สถาอานนท์, ๒๕๕๓ : หน้า ๓๖) นอกจากนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมามากมายเช่น ปัญหาการลักขโมยจักรยานยนต์และรถยนต์ในเขตอำเภอเมืองชลบุรีเมื่อเปรียบเทียบในปี ๒๕๕๖ – ๒๕๕๘ จำนวนรถหาย ๖๖ คดี ๖๗ คดี และ ๓๑ (จิรทีปต์ ธนาภรณ์. ๒๕๕๘ : หน้า ๓.) คดีตามลำดับ ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินต่างก็

---

[๑] อาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เสียดายและต้องการได้ทรัพย์นั้นคืนนอกจากนั้นยังมีปัญหาครอบครัวแตกแยกเพราะการนอกใจคู่ครองทำให้ปัญหาไปตกอยู่กับเด็ก ปัญหาการพูดโกหกไม่พูดความจริงหรือพูดความจริงไม่หมด พูดเฉพาะส่วนที่ตะจะได้ประโยชน์ทำให้สังคมไม่ได้รับความจริง ปัญหายาเสพติด ปัญหาสังคม ปัญหาเด็กเร่ร่อน ฯลฯ ตามมามากมาย

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นศาสนาที่ประชาชนนับถือมากที่สุด ควรจะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางเพื่อทำให้สังคมเกิดความสงบสันติสุขได้ เพราะพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นสากลนอกจากนั่นการรักษาศีลห้ายังมีประโยชน์มากมายที่พอสรุปได้คือ เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม เพื่อประโยชน์แก่บุคคล เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนในสังคม และเพื่อประโยชน์แก่ตัวศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตฺโต) ๒๕๕๕ : หน้า ๕๖ – ๕๗) บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑. เพื่อศึกษาความหมายของศีล ๕ ๒. เพื่อวิเคราะห์ศีล ๕ ว่าสามารถสร้างสันติสุขในสังคมได้อย่างไร คำถามหลักคือศีลห้าจะทำให้สังคมมีสันติสุขอย่างไร จึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เขียนบทความเรื่องนี้

๒. ความหมายของศีล ๕

ศีล คือข้อปฏิบัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : หน้า ๑๑๐๓)

ศีล หมายถึง ความปกติ หิน พึ่ง เย็น (พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๒๕ : หน้า ๓๗.)

ศีลในวิสุทธิมรรคกล่าวศีลไว้ ๔ ประการคือ

๑. ปาฏิโมกข์สังวรศีล คือศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุในศาสนานี้เป็นผู้สำรวมด้วยปาฏิโมกข์สังวรอยู่ ถึงพร้อมด้วยอาจาระ(ความประพฤติ) และโคจร (การเที่ยวไป) มีปกติเห็นภัยในโทษมาตรว่าเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบาททั้งหลาย

๒. อินทรีย์สังวรศีล คือศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุเห็นรูปด้วยจักษุแล้วไม่ถือเอานิมิต (รูปทรง) และไม่ถือเอาอนุพยัญชนะ (แยกสัดส่วน เช่น ตา หู เป็นต้น) ถึงความสำรวมด้วยจักษุ โสตะ ฆานะ ชิวหา โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ชื่อว่าอินทรีย์สังวร”

๓. อาชีวปาริสุทธิ คือ “ภิกษุงดเว้นจากมิจฉาอาชีวะมีการล่อลวง ป้อยอ และการแสวงหาลาภด้วยลาภเป็นต้น ชื่อว่าอาชีวปาริสุทธิ”

๔. ปัจจยสันนิสิตศีล คือการบริโภคปัจจัย ๔ อันบริสุทธิ์ด้วยการพิจารณา “ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วเสพจีวรเพียงเพื่อบำบัดความหนาวเป็นต้น” (พระพุทธโฆษาจารย์, ๒๕๓๒ : หน้า ๓๓ – ๓๔)

สร้าง หมายถึง เนรมิต บันดาลให้มีให้เป็นขึ้นด้วยฤทธิ์อำนาจ, ทำให้มีให้เป็นขึ้นด้วยวิธีต่างๆ เช่น สร้างบ้าน สร้างเมือง ฯลฯ

สันติสุข หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ เช่น รัฐบาลบริหารประเทศเพื่อสันติสุขของประชาชน

๓. ความสำคัญของศีล ๕

ก่อนที่จะให้ประชาชนมารักษาศีลมีความจำเป็นจะต้องกล่าวถึงความสำคัญของศีลว่ามีความสำคัญอย่างไร เพื่อจะเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนสนใจต้องการที่จะรักษาศีลสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

๑. ศีลมีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจให้เรียบร้อย ทำให้สังคมสงบร่มเย็นและเป็นสุข

๒. ศีลมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หากคนในสังคมขาดศีล สังคมนั้นจะมีปัญหาตามมามากมาย

๓. ศีลเป็นระบบการควบคุมและขัดเกลาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลต่อกิจกรรม พฤติกรรม ความเป็นอยู่ของคนในสังคม

๔. ศีลมีความสำคัญและเป็นหัวใจในการปฏิบัติธรรม อันสำคัญตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งเริ่มต้นจากศีล สมาธิ ปัญญาตามลำดับ

๕. ศีลมีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ของคน คนกับมนุษย์เหมือนกันเพียงร่างกาย แต่แกตกต่างกันที่ศีล หากคนไม่มีศีลก็อาจจะร้ายกว่าสัตว์ (สำลี รักสุทธี, ๒๕๔๓ : หน้า ๑๓ – ๑๔.)

จากความหมายและความสำคัญของศีล ๕ อาจสรุปได้ คือข้อปฏิบัติที่กำหนดทางกาย วาจา ใจ มีความปกติไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย ไม่ฆ่าใคร มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของสังคม เพื่อขัดเกลาสังคมให้ประชาชนเป็นคนดี ศีลถือว่ามีความสำคัญในการดำรงค์ชีวิตของคนในสังคม

๔. วิเคราะห์ศีลกับการสร้างสันติสุขในสังคมได้อย่างไร

หากสังคมไหนก็ตามถ้ามีการแก่งแย่งชิงดีกันของคนในสังคมสังคมก็จะเกิดวิกฤตไม่มีความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม ถ้าประชาชนมารักษาศีลแล้วจะเกิดความสงบสุขได้อย่างไรนั้นก็จะได้วิเคราะห์ศีล ๕ เป็นข้อ ๆ เพราะทุกประเทศในโลกนี้มีกฎหมายอาญาซึ่งกล่าวถึงเกี่ยวกับการกระทำความผิด และกฎหมายแพ่งซึ่งใช้สำหรับเรียกค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้ประเทศต่างๆ เกิดความสันติสุขได้ ถ้าประชาชนนับถือศีลแล้วกฎหมายเหล่านี้ก็ไม่มีความจะเป็นจะต้องใช้ แต่ในความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติแล้วเป็นคนที่เห็นแก่ตัวจึงมีคำกล่าวในเชิงดูหมิ่นว่า “แย่งกันกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศสวาท แย่งอำนาจกันไปครอง” ซึ่งเป็นพฤติกรรมโดยธรรมชาติของสัตว์โลกซึ่งก็รวมกับมนุษย์ด้วย แต่ว่ามนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ที่การมีศีลธรรมและจริยธรรมคอยคุ้มครองไม่ให้มนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมาพฤติกรรมที่แสดงออกมาแบ่งเป็นสองประการคือ พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิดและพฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑. หน้า ๓๓) กฎหมายที่มีอยู่แม้จะมีบทลงโทษที่รุนแรงถึงขั้นประหารชีวิตแก่ผู้กระทำผิด แต่ก็ยังมีคนที่พยายามที่จะกระทำความผิดเหล่านั้นอยู่ ศีลห้าก็จะวิเคราะห์ไปทีละข้อดังนี้

ศีลข้อแรก ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่าเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการทำให้สัตว์มีชีวิตตาย พระอริยบุคคลทั้งหลายมีเจตนาเว้นจากการฆ่าสัตว์ วางอาวุธและศัตราแล้ว บุคคลจะผิดศีลข้อนี้จะต้องกระทำครบองค์ประกอบของการกระทำความผิดจึงจะถือว่าผิดศีลคือ สัตว์มีชีวิต รู้ว่าสัตว์มีชีวิต มีความคิดหรือเจตนาจะฆ่า มีความพากเพียรพยายามที่จะฆ่าและสัตว์นั้นตายด้วยความพากเพียรพยายามนั้น เจตนาชื่อว่าศีล โดยความผิดศีลข้อแรกที่มี่การที่ทำให้คนตายมากมายเป็นล้านคือสงครามโลกครั้งที่ ๑ และสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งสาเหตุของสงครามสรุปได้ ๔ ประการดังนี้

๑. สาเหตุทางจิตใจ จิตใจของมนุษย์ทำให้เกิดสงครามได้โดยเฉพาะชนชั้นผู้นำประเทศหวาดกลัวไปว่าตัวเองจะอยู่ไม่รอด กลัวว่าชาติอื่นจะยกทัพมาตี หวาดระแวงสงสัย มีจิตใจโลภมาก อยากได้ของคนอื่นเขามาเป็นของตนเองโดยไม่ชอบด้วยเหตุผลจึงใช้กำลังเข่นฆ่า มีจิตใจกระหายอำนาจ มีจิตใจอาฆาตพยาบาท

๒. สาเหตุทางเศรษฐกิจ ที่ผ่านมาเกิดจากพวกจักรวรรดินิยมทำการรุกรานชาติอื่น แสวงหาอำนาจใหม่เพื่อแก่งแย่งตลาดการค้าเพื่อค้นหาแห่งทรัพยากรและวัตถุดิบ ทำให้เกิดการต่อสู้ฆ่าฟันกัน เช่น อังกฤษกับฝรั่งเศสเพื่อแย่งอินเดีย เป็นต้น

๓. สาเหตุทางการเมือง มักจะเกี่ยวข้องกับความพยายามรักษาสมดุลซึ่งอำนาจ การทำสนธิสัญญากับการละเมิดสนธิสัญญา การไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของชนหมู่น้อย ซึ่งทำให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นหลายครั้ง ในอดีตที่ผ่านมาซึ่งบางครั้งเรียกว่าปฏิวัติหรือทำรัฐประหาร ซึ่งทำให้ประชาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ประชาชนส่วนมากไม่พอใจจึงทำให้เกิดการต่อสู้เพื่อล้มรัฐบาล

๔. สาเหตุทางสังคม เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก เช่น การหลงชาติ โดยฮีตเลอร์หลงว่าชาติตัวเองเก่งกว่าชาติอื่น ๆ ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าการแข่งขันกันสะสมอาวุธ การเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนา (ศิโรตม์ ภาดสุวรรณ, ๒๕๒๕. หน้า ๑๙๓ – ๑๙๕.)

การฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตจะมีบาปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสัตว์ที่เราฆ่า การฆ่าสัตว์ใหญ่จะมีบาปมากกว่าฆ่าสัตว์น้อย เจตนาในการฆ่ามากน้อยเพียงใด มีคุณมากน้อยขนาดไหน เช่น การฆ่าบิดา มารดาถือว่ามีโทษมาก ห้ามนิพพานห้ามสวรรค์ ในประมวลกฎหมายอาญาก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับความผิดการฆ่าคนตายไว้ในมาตรา ๒๘๘ ว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่นต้องระวางโทษประหารชีวิต ... (พิชัย นิลทองคำ. ๒๕๔๘. หน้า ๒๘๕) เมื่อเปรียบเทียบศีลและความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกายและเพศของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองชลบุรี จ.ชลบุรีตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ – ๒๕๕๘

ประเภทความผิด	ปี ๒๕๕๖		ปี ๒๕๕๗		ปี ๒๕๕๘	
	รับแจ้ง (ราย)	จับกุม (ราย)	รับแจ้ง (ราย)	จับกุม (ราย)	รับแจ้ง (ราย)	จับกุม (ราย)
๑.ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศ	๗๙	๕๐	๑๒๐	๑๑๐	๖๙	๔๘
- ฆ่าผู้อื่น	๔	๑	๑๐	๙	๕	๕
- ทำร้ายผู้อื่นถึงแก่ความตาย	๕	๒	๕	๔	๔	๓
- พยายามฆ่า	๑๔	๕	๑๑	๕	๑๓	๑๐
- ทำร้ายร่างกาย	๓๗	๒๒	๗๗	๖๓	๒๗	๑๗
- อื่น ๆ	๑๙	๙	๑๗	๗	๒๐	๑๓

ตารางที่ ๑ ที่มา : (จิรทีปต์ ธนาภรณ์. ๒๕๕๘ : หน้า ๓.)

เมื่อดูจากสถิติความผิดเกี่ยวกับศีลข้อหนึ่งในเขตอำเภอเมืองชลบุรีในปี ๒๕๕๖ มี ๗๙ คดี ต่อมาปี ๒๕๕๗ เพิ่มเป็น ๑๒๐ คดี ในปี ๒๕๕๘ คดีลดลงเหลือแค่ ๖๙ คดี ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมาจากการส่งเสริมของมหาเถรสมาคมกำหนดให้แต่ละวัดทำการชักชวนและให้ประชาชนรักษาศีลห้า มีโครงการส่งเสริมศีลห้ามากมายทุกวัดต้องทำงานในเชิงรุก คือชักชวนประชาชนมารักษาศีลโดยการขึ้นป้ายเกี่ยวกับศีลห้า เช่น งานส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา ฯลฯ จากการสรุปคดีอาญาศาลชั้นต้นสรุปคดีของศาลยุติธรรมในปี ๒๕๕๖ จำนวน ๖๓๕,๘๖๘ คดี ปี ๒๕๕๗ มี ๖๒๐,๖๙๔ คดี (สำนักแผนและงบประมาณ. ๒๕๕๘. หน้า ๙), คดีเหล่านี้ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นอันมาก

พระพุทธเจ้ายกศีลข้อปาณาติบาตมาไว้เป็นข้อแรกของศีลห้าเพราะชีวิตสำคัญที่สุด ยกตัวอย่าง เช่นหากคุณฆ่าคนตาย คนหนึ่งคนปัญหาจะตามมามากมาย ภรรยาต้องขาดสามี ลูกต้องขาดพ่ออันเป็นเสาหลักของครอบครัว ครอบครัวต้องสูญเสียพี่น้อง ลุง ป้าต้องเสียหลานไป การยิงนกเพื่อนำมาทำอาหารหากแม่นกถูกยิงตายลูกนกก็ต้องตายเพราะอดอาหาร การทำลายชีวิตเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย แต่เมื่อทำลายไปแล้วไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นมาแทนได้ ชีวิตเป็นสิ่งที่มีค่าเพราะเมื่อตายไปแล้วทรัพย์สินของมีค่าต่างๆ ก็ไม่มีความหมายสำหรับคนที่ตาย การส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลก็จะช่วยให้สังคมเกิดความสุขสงบสันติได้ เพราะหากคิดว่าเรารักสุข เกลียดทุกข์ ไม่ต้องการให้ผู้อื่นมารักแก มาเบียดเบียนไม่ต้องการให้คนอื่นมาทำร้าย สัตว์อื่นก็เหมือนกัน สัตว์เหล่านั้นก็มีความสะดุ้งและกลัวต่อความตายเหมือนกัน คนที่เคยเลี้ยงวัวหรือควายคงเคยเห็นเวลาขายสัตว์เหล่านั้น เมื่ออยู่บนรถจะสังเกตเห็นน้ำตาสัตว์เหล่านั้นไหล แสดงว่าสัตว์เหล่านั้นนั้นก็คงจะหวาดหวั่นและกลัวต่อความตายที่จะมาถึง การรักษาศีลข้อที่หนึ่งจึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเมตตา มีความกรุณาต่อมนุษย์และคุ้มครองสัตว์ทั้งหลายด้วย การฆ่าสัตว์นั้นคนทั้งหลายมีความเข้าใจผิดว่าสัตว์เหล่านั้นเกิดมาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ แต่ถ้ามีคนกล่าวว่ามนุษย์เกิดมาเพื่อเป็นอาหารของเสือ เป็นอาหารของสิงห์โตบ้างความคิดเหล่านี้อาจเปลี่ยนไป บางครั้งถึงจะไม่ฆ่าแต่ทำไปเพื่อความสนุกสนานโดยคิดว่าเป็นการแข่งกีฬา เช่น กัดจิ้งหรีด การชนไก่ การชนวัว การกระทำเหล่านี้ถึงแม้ศีลจะไม่ขาด แต่ก็แสดงให้เห็นถึงการขาดความเมตตา ขาดความกรุณา

การไม่รักษาศีลทำให้เกิดคดีและความเสียหายแก่ชีวิตและเศรษฐกิจมากมาย ในสมัยก่อนสังคมเกิดความสงบสุขเพราะวันหยุดของราชการคือวันพระ พอวันหยุดประชาชนก็พาครอบครัวไปวัดฟังธรรมรักษาศีล นอกจากนั้นวรรณกรรมต่างๆ เมื่อประชาชนได้อ่านได้ฟังก็ไม่กล้าที่จะล่วงละเมิดศีลคือวรรณกรรมเรื่อง เตภูมิกถา(ไตรภูมิพระร่วง) เมื่อฟังเกี่ยวกับปาณาติบาตแล้วก็จะเกิดความกลัว เพราะหลังจากตายแล้วก็จะถูกยมบาลจับไปลงโทษในนรก แม้บางคนเกิดมาอายุสั้น เป็นโรคมากก็เพราะผิดศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ฆ่าสัตว์มีชีวิต ใจดุร้าย ชอบการฆ่าฟัน ไม่มีความเอ็นดูในชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ชอบเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ครั้นตายไปย่อมเกิดในอบาย ทุคติ นรก เกิดมาเป็นมนุษย์จึงเป็นคนอายุสั้น เป็นคนมีโรคมาก (แสง จันทร์งาม. ๒๕๒๕ : หน้า ๑๙๓ – ๑๙๕.) คนไทยยังมีเทศกาลอีกอย่างที่ทำให้ประชาชนมีความรักความเมตตาต่อสรรพสัตว์คือ เทศกาลกินเจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก กินเจเพื่อสุขภาพคนที่กินอาหารเจติดต่อกันจะทำให้ร่างกายเกิดการปรับตัวให้อยู่ในสภาพสมดุล สามารถขับของเสียในร่างกายได้ปรับการหมุนเวียนของโลหิต ประการที่สอง เพื่อเว้นกรรม ซึ่งการฆ่าสัตว์อื่นเอามาเพื่อเป็นอาหารเป็นการสร้างบาป ถึงแม้เราจะไม่ได้ฆ่าเองก็ถือว่าเป็นสาเหตุทำให้ผู้อื่นฆ่า ทำให้ผู้ฆ่าและผู้กินมีอายุสั้น เกิดโรคภัย

ต่างๆ ประการสุดท้าย เพื่อให้จิตใจของผู้กินเจมีความเมตตาต่อสัตว์ มีคุณธรรมและมีจิตใจที่ดีงามว่าเนื้อที่กินเข้าไปก็มีเลือดมีเนื้อเหมือนมนุษย์ แต่น่าเสียดายที่เทศกาลกินเจมีแค่สิบวันและมีครั้งเดียวในรอบปี ถ้าเทศกาลมีปีละสองครั้งก็น่าจะเป็นเรื่องดี รัฐจึงต้องหันมาส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลกันอย่างจริงจัง เพื่อสร้างให้สังคมเกิดความสันติสุขสงบร่มเย็น ให้ประชาชนมีความเมตตามีความกรุณา มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายจึงไม่กล้าที่จะเบียดเบียนและทำลายสัตว์ที่มีชีวิต

ศีลข้อ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการลักขโมย หลอกลวงและแย่งชิงสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่อนุญาตหรือไม่ให้ด้วยความเต็มใจ ทรัพย์ในที่นี่แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ อสังหาริมทรัพย์ได้แก่ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ มีที่ดิน บ้านที่ปลูกอย่างถาวรและสังหาริมทรัพย์ คือทรัพย์ที่สามารถเคลื่อนย้ายหรือเคลื่อนที่ได้ เช่น ช้าง ม้า แก้ว แหวน เงิน ทอง เป็นต้น ถ้าจะถือว่าศีลขาดต้องครบองค์ประกอบของความผิดศีลข้อนี้คือ ของที่เขาหวงแหน รู้ว่าเจ้าของเขาหวงแหน ตั้งใจจะลักของเขา พยายามเพื่อลักของเขา และได้ทรัพย์สินนั้นไปด้วยความพากเพียรพยายามนั้น หากประชาชนรักษาศีลข้อนี้ก็เป็นการคุ้มครองรักษาทรัพย์สินของตนเองและผู้อื่น เมื่อกล่าวถึงการลักขโมยคือการมีเจตนาทำลายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งแบ่งลักษณะของการลักขโมยแบ่งออกเป็น ๑๓ อย่างคือ

๑. ลัก ได้แก่การขโมยเอาทรัพย์ของผู้อื่นในเมื่อเจ้าของไม่รู้ไม่เห็น

๒. ชิงหรือวิ่งราว เช่น มีคนนำทรัพย์สินไปหรือติดตัวไป ชิงเอาทรัพย์นั้นไป

๓. ลักต้อน เช่น ลักโค กระบือ เป็นต้น

๔. แย่ง เช่น คนถือขอตนแล้วแย่งเอาเสียมาเป็นของตน

๕. ลักสับ เช่น ของอย่างเดียวกันแต่ราคาของเราถูกกว่า สับเปลี่ยนเอาของคนอื่นที่มีราคาแพงกว่า

๖. ตู่ ได้แก่การเอาของคนอื่นมาเป็นของตน จะเป็นการตู่ด้วยวาจาหรือด้วยการทำหลักฐานด้วย

๗. ฉ้อ เช่น รับฝากของไว้แล้วโกงเอาเสีย คือบอกเจ้าของว่าคืนแล้วทั้งที่ยังไม่ได้คืน

๘. ยักยอก เช่น เจ้าหน้าที่คลังพัสดุหรือรักษาเงิน ยักยอกเอาของและเอาเงินซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของตน

๙. ตระบัด เช่น การขนของหนีภาษี เมื่อผ่านด่านเก็บภาษีของมีมากก็ซ่อนเสียให้เห็นของน้อย เพื่อจะได้เสียภาษีน้อย

๑๐. ปล้น ได้แก่ บุคคลหลายคนชักชวนการทำโจรกรรม เพื่อเอาทรัพย์ของคนอื่น

๑๑. หลอกลวง เช่น ทำบัตรปลอม ทำเครื่องตวง ทำธนบัตรปลอม

๑๒. กดขี่หรือกรรโชก เช่น ทำให้เจ้าของทรัพย์หวาดกลัว แล้วขู่เอาทรัพย์

๑๓. ลักซ่อน เช่น มีคนทำของตก แล้วใช้วัสดุอื่นกลบเอาไว้เพื่อไม่ให้เจ้าของเห็น

แต่การถือเอาทรัพย์สินไปโดยวิสาสะหรือความคุ้นเคยกัน เจ้าของอนุญาตไว้ก่อน เจ้าของพอใจเมื่อเราเอาทรัพย์นั้นไปก็ไม่ถือว่าผิดศีลการกระทำผิดข้อใดข้อหนึ่งก็ถือว่าผิดศีลข้อลักขโมย วิธีแก้กระทำได้โดยให้ลดความอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่นที่เขาหามาได้ด้วยกำลังแรงกายกว่าจะได้มา ต้องแลกมาด้วยหยาดเหงื่อกำลังสติปัญญา จากการทำวิจัยเกี่ยวกับการลักขโมยทรัพย์สินของบุคคลอื่นสรุปมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

๑. การที่เจ้าหน้าที่ป้องกันไม่เพียงพอที่จะตรวจและควบคุมรักษาพื้นที่ป้องกันอาชญากรรมได้ทั่วถึง เช่น พื้นที่ห่างไกลทางเปลี่ยว หรือตรอกที่มีผู้สัญจรน้อย ยามวิกาล เมื่อไม่มีเจ้าหน้าที่รักษากฎหมายหรือไม่มีการป้องกันอาชญากรรมก็สามารถกระทำได้ง่าย

๑. การที่เจ้าของทรัพย์หรือบุคคลขาดความระมัดระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตน เช่น ไปปิดประตูหน้าต่าง ทางเข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่เก็บทรัพย์สินไม่มีคนเฝ้า ทอดทิ้งไว้ที่ห่างไกลเป็นต้น (มนู เมฆหมอก. ๒๕๓๕ : หน้า ๑๓ – ๑๔)

ปัญหาอีกอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นปัญหาใหญ่คือปัญหาทุจริตคอรัปชั่น ถือว่าเป็นปัญหาการขโมยในระดับชาติ ทำให้งบประมาณของชาติสูญเสียไปจากโครงการต่างๆ เป็นหลายหมื่นล้าน เช่น โครงการโฮปเวลล์ โครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน คดี ปรส. เป็นต้น โครงการเหล่านี้ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนเลย แต่กลับสูญเสียเงินจะไปจำนวนมาก สำหรับแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับคอรัปชั่นสรุปได้คือ

๑) ด้านกฎหมาย รัฐต้องมีบทบาทอย่างเด็ดขาดและอย่างหนัก กฎหมายควรมีบทลงโทษในแง่ผู้รับและผู้ให้ ทั้งสองฝ่ายเกิดความเข็ดหลาบโดยผู้รับจะเกรงกลัวและผู้ให้ไม่กล้าทำ เช่น จำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต

๒) ด้านราชการ รัฐต้องพยายามกำจัดข้าราชการที่มักทุจริตต่อหน้าที่ให้ออกไปจากหน่วยงานโดยเร็ว หรือลงโทษตักเตือนตามกรณี และควรให้มีการแสดงทรัพย์สินก่อนและหลังดำรงตำแหน่งทุกครั้งและทุกคน

๓) มีระบบหมุนเวียนในการทำงาน การหมุนเวียนตำแหน่งงานช่วยให้ไม่ให้มีการผูกขาดหรือการสร้างอิทธิพลใหม่ในหน่วยงานเกินไป

๔) ปรับปรุงเงินเดือนข้าราชการให้สูงขึ้น และให้สวัสดิการแก่ผู้อยู่ในตำแหน่งต่างๆ ให้เพียงพอแก่การครองชีพตามฐานะ

๕) ให้การศึกษาและปลูกฝังค่านิยมที่ดีกี่ประชาชนในประเทศด้วยพัฒนา การปลูกฝังค่านิยมผู้ใหญ่หรือผู้นำจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

๖) เร่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีรายได้ดี ความเจริญทางการเมืองบนพื้นฐานของการมีการศึกษาจะทำให้ประชาชนรู้ทันเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน (วราวุธ สุวรรณฤทธิ์และคณะ. ๒๕๔๗ : หน้า ๑๑๗)

การป้องกันการลักขโมยที่เรียกว่าการทุจริตและคอรัปชั่นโดยใช้วิธีการทางกฎหมายเป็นไปได้ยากมาก เพราะคนที่ทำการทุจริตมีวิธีการที่แยบคายและลึกซึ้ง การใช้กรรมวิธีการคดโกงโดยเฉพาะการทำเอกสาร การแต่งบัญชีให้ไม่ตรงกับความจริงกว่าจะสืบหาคนที่กระทำความผิดมาลงโทษได้ กฎหมายเหล่านี้แม้จะมีบทลงโทษที่รุนแรงแต่ก็ไม่สามารถจะบังคับให้มีประสิทธิภาพได้ จากการสรุปคดีเกี่ยวกับการลักขโมยในเขตอำเภอเมืองชลบุรีตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ – ๒๕๕๘ ดังนี้ ในปี ๒๕๕๖ จำนวน ๒๗๗ คดี ปี ๒๕๕๗ จำนวน ๒๗๕ คดี และปี ๒๕๕๘ จำนวน ๑๘๘ คดี ซึ่งคดีเหล่านี้ก่อให้เกิดความสูญเสียทางทรัพย์สินและเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก แต่การปลูกจิตสำนึกคุณธรรมให้กับข้าราชการและนักการเมืองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี หากมีการออกกฎหมายเหมือนในสมัยพระบรมไตรโลกนาถที่กำหนดให้ชายไทยที่จะเข้ารับราชการจะต้องบวชก่อน หรือให้องค์ กรรัฐเอกชน รัฐวิสาหกิจต้องเข้าปฏิบัติธรรมก็น่าจะเป็นทางออกที่ดีแก่สังคม ถ้าย้อนกลับไปในสมัยก่อนที่เป็นสังคมชนบทที่ปลูกบ้านติดกันโดยไม่ต้องสร้างรั้วหรือสร้างกำแพงสูง ใครเข้าออกบ้านหรือชุมชนก็สามารถจะรู้ได้ รั้วที่ดีคือเพื่อนบ้านที่คอยสอดส่องดูแลซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันแม้ห้องติดกันยังไม่รู้จักกัน แม้แต่บ้านก็สร้างกำแพงสูงล้อมรอบและติดตั้งทีวีวงจรปิดไว้เพราะความไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน

การส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อนี้ถือว่าเป็นการยอมรับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งได้มาโดยกำลังความสามารถ ไม่ปรารถนาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนในทางไม่ชอบ ให้พอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ การบังคับใช้กฎหมายถึงแม้จะมีความรุนแรงผู้กระทำความผิดก็ไม่กลัว แต่การใช้กฎแห่งศีลธรรมหรือศีลเข้ามาช่วยในการกำกับจะมีประสิทธิภาพมากกว่า ใครที่ทำการทุจริตคอรัปชั่นต้องถูกประชาชนประณามโดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อดีตนายกรัฐมนตรีและองคมนตรีได้ให้โอวาท “...ใครก็ตามที่ทุจริต หรือร่วมมือกับคนทุจริต ต้องเรียกว่า เขาเป็นผู้ทรยศต่อชาติ คำว่าทรยศเป็นคำที่น่าอับอายมาก ถ้าเขาทุจริต หรือร่วมมือกับคนที่ทุจริต เขาจะต้องเป็นคนที่เราเรียกว่า ทรยศต่อชาติ เราต้องเลิกคบค้าสมาคมกับคนเหล่านี้ ไม่ยกย่องนับถือ ไม่กราบไหว้คนโกง องค์กรโกง...” ต้องใช้ประชาชนหรือศีลธรรมกดดันจะมีประสิทธิภาพมากกว่ากฎหมายการใช้กระบวนการทางกฎหมายใช้เวลานาน เพราะต้องสู้กันสามศาลคือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา การใช้กระบวนการทางศีลธรรมโดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการตรวจสอบการทุจริตและคอรัปชั่นด้วย การรักษาศีลข้อสองจะต้องควบคู่กับสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบเมื่อประชาชนรักษาศีลข้อนี้ประชาชนก็ไม่ต้องกลัวทรัพย์สินหายไม่ต้องกลัวการลักขโมย สังคมก็จะเกิดความสงบสุขเพราะประชาชนมีความพึงพอใจในทรัพย์สินของตน ไม่แสวงหามาในทางที่ชอบ

ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ศีลข้อนี้มีเจตนาให้ชายหญิงมีสามีหรือภรรยาคนเดียว ให้มีความพอใจยินดีในคู่ครองของตนเท่านั้น จะถือว่าผิดศีลก็ต่อเมื่อการกระทำครบองค์ประกอบของความผิด คือ หญิงต้องห้าม มีจิตคิดจะเสพ พยายามเพื่อจะเสพ มีเพศสัมพันธ์ ผู้ที่เป็นอริยบุคคลจะไม่ล่วงละเมิดศีล การทำผิดศีลถือเป็นการล่วงละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ไม่ให้ความเคารพเกรงใจคู่ครองของตนเอง ปัญหาการหย่าร้างเพราะคู่ครองของตนเองนอกใจไปมีคนอื่นเป็นจำนวนไม่น้อย การผิดศีลสำหรับผู้หญิงแยกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. หญิงมีสามี หมายถึงหญิงที่อยู่กินกับผู้ชายในฐานะสามีภรรยากันอย่างเปิดเผย จะจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม หญิงประเภทนี้จะหมดภาวะเป็นหญิงต้องห้ามต่อเมื่อสามีตายแล้วหรือได้บอกอย่าขาดจากสามี ส่วนหญิงที่มามีถูกคุมขังก็ยังถือว่าสามี เว้นแต่จะอย่าขาดกันแต่ถ้าเป็นกฎหมายไทยถ้าสามีหรือภรรยาจงใจจะทิ้งร้างกันหนึ่งปีก็สามารถจะฟ้องหย่าได้

๒. หญิงมีญาติปกครอง คือหญิงที่ไม่มีอิสระในตนเองเพราะมีคนปกครองดูแลอยู่ ต้องพึ่งพาพ่อ แม่ พี่ ป้า น้า อาหรือผู้มีอุปการคุณซึ่งถือว่าเป็นญาติผู้ใหญ่ ใครต้องการได้หญิงประเภทนี้ไปเป็นภรรยาจะต้องให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอจากผู้ปกครองให้ถูกต้องตามประเพณี ถือว่าเป็นการให้เกียรติกับบุคคลที่จะมาเป็นภรรยา กฎหมายกำหนดให้คนที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบรรลุนิติภาวะคือไม่ต้องอยู่ในปกครองของพ่อแม่ สามารถจะตัดสินใจบางเรื่องด้วยตนเอง

๓. หญิงมีจารีตรักษา หมายถึง หญิงมีศีลธรรม กฎหมายหรือจารีตรักษาคุ้มครอง เช่น หญิงที่ประพฤติพรหมจรรย์ บวชเป็นภิกษุณี นางสิกขมานา สามเณรี แม่ชีหรือหญิงที่สมาทานศีลอุโบสถ

หญิงสามประเภทนี้ห้ามผู้ชายไปมีเพศสัมพันธ์ด้วยเพราะจะผิดศีล ส่วนผู้ชายนั้นก็มีจารีตห้ามไว้เหมือนกัน เช่น พี่เขยน้องเขย สามเณร แต่โดยธรรมเนียมแล้วผู้ที่เป็นเศรษฐีที่มีเงิน มีอำนาจก็สามารถจะมีภรรยาได้หลายแต่ทุกคนต้องไม่ลำบาก การรักษาศีลข้อสองทำประชาชนมีความยับยั้งชั่งใจตัวเอง ให้มีความพึงพอใจในคู่ครองของตนเองไม่ปล่อยให้จิตใจหมกมุ่นในกามารมณ์ การนอกใจคู่ครองของตนเองนำมาซึ่งโรคร้ายคือโรคเอดส์ เพราะคนไทยไม่นิยมสวมถุงยางอนามัย ผู้ที่นิยมหรือยินยอมสวมถุงยางส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคน รองลงมาคือลูกค้าวัยสูงอายุ (ร้อยละ ๓๕.๓ และ ๒๘.๘ ตามลำดับ) ซึ่งสอดคล้องกันในหลายแหล่งว่าวัยรุ่นหนุ่มไม่สู้นิยมใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ (ภัสสร สิมานนท์. ๒๕๓๔ : หน้า ๗๙) การทำผิดศีลเป็นที่มาของโรคอันตราย ในปัจจุบันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์มีอุปสรรคคือ ประการแรกทางการแพทย์ยังไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาวัคซีนและในทางด้านพฤติกรรมไม่สู้ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนพฤติกรรมเพศสัมพันธ์ให้มีความปลอดภัยมากขึ้น (ภัสสร สิมานนท์. ๒๕๔๑. หน้า ๔๒) การไม่ใช้ถุงยางของวัยรุ่นเพราะต้องการแบบธรรมชาติ หากประชาชนในสังคมหันมารักษาศีลข้อสามจะทำให้สังคมสงบสุขได้ เพราะประโยชน์ของศีลมี ๔ ประการคือ

๑. ท่านห้ามเพื่อป้องกันความสำส่อนทางเพศ ซึ่งมีอยู่มากมายในหมู่สัตว์ดิรัจฉาน เห็นว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่สูงแล้วจึงไม่ควรทำเช่นนั้น

๒. เพื่อป้องกันความวุ่นวาย การเบียดเบียน เพราะเรื่องกามเป็นเหตุ จะเห็นได้ว่าการเข่นฆ่ากัน ทำร้ายร่างกายกัน และทะเลาะวิวาทเพราะกาเมสุมิจฉาจาร

๓. ชายย่อมหวงแหนหญิงผู้เป็นภรรยาของตนเอง หญิงย่อมหวงแหนชายผู้เป็นสามีของตน มารดาบิดาย่อมหวงธิดาของตน เมื่อธิดาเหล่านั้นอยู่ในวัยศึกษาหรือแม้พ้นวัยศึกษาแล้วแต่ยังไม่ได้ทำพิธีแต่งงานถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรมหรือตามประเพณีนิยม

๔. ความสุขทางกามไม่มีวันพอ บุคคลจะลงทุนสร้างบาปเพื่อแลกกับความสุข แต่ความสุขในกามนั้นเป็นความสุขแค่ครั้งคราว (วศิน อินทสระ. ๒๕๔๒. : หน้า ๒๓๘ – ๒๓๙)

การส่งเสริมให้ประชาชนมีการสำรวมในกาม คือการพอใจในคู่ครองของตนเองทำให้ประชาชนมีความยังยั้งชั่งใจ ไม่ปล่อยอารมณ์ไปตามกิเลสครอบงำ แม้ผู้มีคู่ครองแต่งานแล้วยังประพฤตินอกใจ การงดเว้นจากกามคุณด้วยความตั้งใจถือศีลเป็นสมาทานวิรัตไม่ได้งดเว้นมาก่อนมีโอกาสที่จะประพฤติผิดเรียกว่าสัมปัตตวิรัต การงดเว้นได้เป็นสมุจเฉทวิรัตเมื่อไม่ปรารถนาให้ใครละเมิดล่วงล้ำในสิ่งที่รักหวงแหนของตนก็ไม่ควรล่วงละเมิดของบุคคลอื่น ถ้าหากทุกคนมีความคิดว่าทุกคนคิดว่าเป็นญาติพี่น้องของตนก็จะไมกล้าผิดศีลข้อนี้ด้วยอาศัยความเมตตาเป็นเครื่องป้องกันความใคร่ ในการถือศีลจะต้องควบคู่กับธรรมคือกามสังวร การสำรวมในกาม ได้แก่การระวังควบคุมตนไม่ให้ประพฤติผิด แต่ให้ตั้งใจในการปฏิบัติชอบ เมื่อเป็นเยาวชนก็ควบคุมร่างกายเว้นจากเหตุชักจูงต่างๆ เช่น หนังสือและภาพยนตร์ลามก อันเป็นเหตุยั่วกามราคะ รักษาประเพณีอันดีงามของไทยตามที่ผู้รู้ได้ทำการอบรมสั่งสอนไว้ ส่วนสามีภรรยาทางพระพุทธศาสนาสอนให้สามีสันโดษ คือพอใจอยู่แต่ในภรรยาของตน สามีภรรยากันเมื่อมีคู่ครองของตนนอกใจก็ถือว่าเป็นสาเหตุของการเลิกราหรือการหย่าร้างกันเมื่อปัญหาเกิดขึ้นสามีและภรรยาก็จะต้องคุยกันด้วยเหตุและผล เป็นที่มาของความไม่ไว้วางใจกันหากมีการสำรวมสังวรในกามคุณสามีภรรยากันก็จะประคับประคองชีวิตครอบครัวให้ผ่านพ้นปัญหาไปได้ความส่วนภรรยาให้มีความซื่อตรงในสามีของตนเพื่อให้อยู่เป็นคู่ครองกันตลอดไป

ศีลข้อ ๔ มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งเป็นกรรมกิเลส การพูดที่ปราศจากความจริงในข้อนี้จะต้องครบองค์ประกอบของการกระทำความผิดคือเรื่องไม่จริง ตั้งใจจะพูดผิด พยายามพูดให้ผิด ผู้อื่นเข้าใจเรื่องนั้น เจตนาจะพูดบิดเบียนจากความจริงด้วยความสมัครใจเอง แต่การพูดโดยถูกบังคับถ้าไม่มีเจตนาก็ไม่ถือว่าผิดศีล การจำแนกการพูดเท็จมีลักษณะของการกระทำความผิดดังนี้

๑. ปด ได้แก่พูดมุสาชัดๆ ไมอาศัยมูลเหตุเลย เช่น เห็นบอกว่าไม่เห็น รู้บอกว่าไม่รู้ ตามความหมายของผู้พูด ท่านแสดงตัวอย่างไว้ ๔ ประการ คือ ๑ พูดเพื่อจะให้เขาแตกแยกกันเรียกว่า ส่อเสียด พูดเพื่อให้เขาโกงเรียกว่า หลอก พูดเพื่อยกย่องเรียกว่า ยอ พูดไว้แล้วไม่รับเรียกว่า กลับคำ

๒. ทนสาบาน ได้แก่กิริยาที่เลี่ยงสัตว์ว่าจะพูดตามจริงแต่ใจไม่ตั้งใจตามนั้นมีพูดปดเป็นลำดับบริวาร เช่น เป็นพยานทนเบิกความแล้วเบิกความเท็จ เป็นต้น

๓. ทำเล่ห์กระเท่ ได้แก่ กิริยาอวดอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันไม่จริง เช่น อวดรู้ วิชาคงกระพัน ฟันไม่เข้า ยิงไม่ออก เป็นต้น ซึ่งเป็นอุบายในการแสวงหาเอกลาภ

๔. มารยา ได้แก่ กิริยาที่แสดงให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริงหรือลวงให้เข้าใจผิด เช่น เป็นคนทุศีลก็ทำท่าทางให้เขาเห็นว่ามีศีล เจ็บน้อยก็แสดงอาการเหมือนเจ็บมาก

๕. ทำเลศ ได้แก่ พูดมุสาเล่นสำนวน เช่น คนวิ่งหนีมา เมื่อผู้ไล่ตามมาถามไมอยากจะให้เขาจับผู้นั้นได้ แต่ไม่ต้องการให้ใครตราหน้าว่าเป็นคนมุสา จึงย้ายไปยืนที่อื่นแล้วพูดว่าตั้งแต่มายืนที่นี้ยังไม่เห็นใครวิ่งมาเลย

๖. เสริมความ ได้แก่ กล่าวมุสาอาศัยความเดิม แต่เสริมให้มีความมากกว่าที่เป็นจริง เช่น พรรณนาสรรพคุณยาว่า ทาแล้วสามารถขาวได้ภายในสามวัน

๗. อำความ ได้แก่กล่าวมุสาวาทอาศัยมูลเดิมแต่ตัดความที่ไม่ต้องการจะให้รู้ออกเสีย เนื้อหามีมากแต่กล่าวให้มีเนื้อหาน้อยเพื่อปกปิดความบกพร่องของตนเองเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจคลาดเคลื่อนจากความจริง

การกล่าวเท็จมีความผิดทั้งทางโลกและทางธรรม หากเป็นทางธรรมปรับอาบัติถึงปาราชิก เช่นพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกข้อที่ ๔ ว่าภิกษุไดอวดอุตตริมนุษยธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก อย่างเบาปรับอาบัติปาจิตตีย์ (อเนก ขำทอง และปัญญา สละทองตรง. ๒๕๕๐. หน้า ๑๕๒ - ๑๕๓) ความสำนึกในการรักษาศีลอย่างแรกคือการฝึกหัดขัดเกลาตนเองและคำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนรวม เช่นการบัญญัติพระวินัยเมื่อมีการกระทำความผิดพระพุทธเจ้าทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบสวนผู้กระทำความผิดได้ความจริงแล้วทรงชี้โทษของการกระทำนั้นว่า ไม่เป็นไปเพื่อประสาทะ คือความเลื่อมใสแก่คนที่ยังไม่เลื่อมใสหรือเพื่อเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว ตรัสแถลงประโยชน์ที่มุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการบัญญัติวินัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตฺโต). : ๒๕๕๑. หน้า ๔๓๔) ความผิดด้านกฎหมายอาญาซึ่งเข้ากับการอำความที่แม้จะไม่พูดแต่ก็ใช้อวจนะภาษา คือการเขียนโดยเปลี่ยนแปลงความจริง กฎหมายอาญามาตรา ๒๔๐ บัญญัติว่า “ผู้ใดโดยทุจริตหลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความให้แจ้งและหลอกลวงดังว่านั้น ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้หลอกลวงหรือบุคคลที่ ๓ หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงทำ ถอนหรือทำลายเอกสารสิทธิผู้นั้นทำผิดฐานฉ้อโกง..(The Justice Group. : ๒๕๕๖. หน้า ๑๖๕ – ๑๖๖)

การกล่าวเรื่องนั้นจริงหากไม่รู้ความจริงแต่ฟังคนอื่นกล่าวมาแล้วเอาไปเล่าต่อก็ไม่ถือว่าผิด แต่ถ้าเป็นเรื่องจริงเป็นความผิดพลาดของผู้อื่นก็ไม่ควรเล่าเพราะจะทำให้เขาอับอาย การกล่าวในที่นี้ผู้ฟังต้องเข้าใจภาษาไทย หากเป็นคนต่างชาติไม่เข้าใจภาษาไทยก็ไม่ถือว่าผิด แต่การพยักหน้าให้คนอื่นเข้าใจหรือเป็นการรับรองคนอื่นก็ถือว่าเป็นการกล่าวเท็จเหมือนกัน การกล่าวคำจะต้องมีประโยชน์หรือวิญญูชนเรียกว่าสุภาษิตที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วาจาที่ประกอบด้วยสุภาษิตประกอบด้วยองค์ ๕ นับเป็นสุภาษิต ไม่เป็นทุภาษิตไม่มีโทษ อันวิญญูชนติเตียนไม่ได้คือวาจาที่กล่าวตามกาล วาจาที่เป็นจริง วาจาที่กล่าวคำอ่อนหวาน วาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจาที่ประกอบด้วยเมตตา (ณ นฤมิตร. : ก้าวแรก ๒๕๕๖. หน้า ๘๗) การกล่าวตามกาลต้องรู้ว่าเวลาไหนควรกล่าว เวลาไหนควรฟัง เรื่องที่กล่าวต้องสังเกตุผู้ฟังว่ามีท่าทีต่อเรื่องที่กล่าวอย่างไร การกล่าวคำที่อ่อนหวาน ไม่ใช้เสียงกรรโชกหรือตะคอก คำกล่าวต้องประกอบด้วยความรักความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้ฟัง เมื่อได้ฟังเรื่องที่เล่าแล้วเอาไปปรับปรุงตัวเองเพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ฟังเอง นอกจากการกล่าวเท็จแล้วการพูดส่อเสียดคือการยุยงให้คนแตกแยกกัน ถือว่าเป็นความชั่วที่น่ารังเกียจเพราะสร้างความแตกแยกให้สังคม หากประชาชนทุกคนรักษาศีลก็จะมีความ

ปรารถนาดีต่อกัน ไม่กล้าโกหก หากประชาชนไม่รักษาศีลมุสาวาทก็จะทำให้ประชาชนขาดความไว้วางใจต่อกันมีความสงสัยในคำที่ได้ฟังว่าเป็นจริงหรือไม่

ดังนั้นถ้าสังคมไทยสนับสนุนให้ประชาชนกล่าวแต่คำจริง กล่าวแต่คำสัตย์ เพราะการติดต่อทำธุรกิจหรือทำธุรกรรมกับคู่สัญญาที่ไม่น่าเชื่อถือกล่าวคำกลับกรอก ไม่ยึดหลักการเดิมก็จะทำให้อีกฝ่ายไม่ไว้ใจ แค่นัดเจรจาหากมาไม่ทันตามเวลาที่กำหนดก็อาจถูกยกเลิกสัญญาได้ เจตนาของการรักษาศีลคือต้องการให้ประชาชนกล่าวแต่คำสัตย์จริง เมื่อสัญญาหรือตกลงอะไรกับใครไว้ต้องทำตามให้ได้ ทำให้ประชาชนไม่กล่าวคำเลาะแหละ พยายามรักษาคำพูดไม่ให้บิดพลิ้วเหมือนคำปฏิญาณของลูกเสือที่ปฏิญาณว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” ยอมตายเพื่อรักษาสัจจะเอาไว้ อีกคำคือ “กษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ” เป็นการเตือนสติให้ประชาชนระลึกเสมอว่าจะกล่าวอะไรจะต้องคิดให้รอบคอบก่อน

ศีลข้อ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี แปลว่า มีเจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า คหบดี การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท (ที.ปา ๑๑/๒๔๘/๒๐๖)

ศีลในข้อนี้ มีเจตนาเพื่อจะให้ประชาชนมีสติสมบูรณ์ บุคคลจะถือว่าผิดศีลข้อนี้จะต้องครบองค์ประกอบของความผิดศีลจึงจะขาด คือ สิ่งนั้นเป็นน้ำเมา มีจิตคิดจะดื่ม มีความพยายามดื่มน้ำเมานั้น น้ำเมาล่วงลำคอลงไป การกระทำผิดศีลจะต้องครบทุกองค์ประกอบ หากไม่ครบถือว่า ไม่ผิด เช่น แก้วเหล้าผสมน้ำอัดลม เข้าใจว่าเป็นน้ำอัดลม แต่พอดื่มไปแล้วจึงได้รู้ว่า น้ำอัดลมผสมเหล้า หากหยุดก็ไม่ถือว่าผิดศีล แต่ถ้ายังดื่มต่อไป จึงถือว่าผิดศีล

ในปัจจุบัน ยาบ้า ยาอี เฮโรอีน โคเคน ฯลฯ ก็เข้าในเกณฑ์ข้อที่ ๑ คือเป็นที่ตั้งแห่งความมึนเมา องค์ประกอบข้อที่ ๔ ที่บอกว่าล่วงลำคอ อาจจะมีข้อโต้แย้งได้เพราะเฮโรอีน หรือ มอร์ฟีนฉีดเข้าเส้นเลือดก็พออนุโลมได้ว่าเข้าไปในร่างกาย ทั้งทางปาก จมูก หรือทางผิวหนังก็อนุโลมเข้าในการล่วงลำคอเหมือนกัน การดื่มสุราและเมรัยเป็นสาเหตุทำให้เกิดความประมาท ขาดสติสัมปัชชัญญะ ขาดความยั้งคิด มีโทษมาก ดังคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่าโทษของสุรา มี ๖ ประการ คือ ๑. ทำให้เสียทรัพย์ ๒. ทำให้เกิดโรคภัย ๓. ทำให้เสื่อมเสียเกียรติยศ ๔. ทำให้เป็นคนหน้าด้านไร้ยางอาย ๕. ทำให้ขาดสติ สมองมึนงง ปัญญาเสื่อมถอย ๖. ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท

การดื่มสุราและของมึนเมาเป็นการบั่นทอนกำลังแห่งสติปัญญา ทำให้ร่างกายไม่สามารถทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ ถ้าประชาชนทำผิดศีลข้อที่ห้าแล้วมีโอกาสที่จะผิดศีลข้ออื่นได้อีก เพราะการดื่มสุราและของมึนเมา ทำให้ขาดสติ อาจนำไปสู่เหตุอาชญากรรม จะเห็นได้จากสื่อหนังสือพิมพ์พาดข่าว ว่าผลจากการดื่มสุราของมึนเมา ทำให้เกิดการทะเลาวิวาทกันขั้นรุนแรง ถึงขึ้นเสียชีวิต เมาแล้วไปกระทำความผิดจะอ้างว่า เมาไม่ได้ เพราะประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๖ บัญญัติว่า ความมึนเมาเพราะสุราหรือสิ่งเมาอื่นจะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัว ตามมาตรา ๖๕ ไม่ได้ มาตรา ๖๕ หมายถึง ผู้กระทำผิดในขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะจิตบกพร่อง โรคจิต จิตฟั่นเฟือน ลมบ้าหมู บุคคลที่ทำผิดแต่ไม่ถือว่าผิดตามมาตรา ๖๕ คือ เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ทำความผิดแต่ไม่ต้องรับโทษ หรือบุคคลซึ่งเป็นโรคลมชัก (ลมบ้าหมู) กระทำความผิดในขณะเป็นโรคลมชัก แต่กฎหมายไม่ได้ยกโทษให้กับบุคคลที่ดื่มสุราจนอาการมึนเมา ประชาชนจำนวนมากกระทำความผิดแล้วอ้างว่าตัวเองเมาจำไม่ได้ สุดท้ายต้องรับความผิดเหมือนเดิม เมื่อกล่าวถึงสาเหตุของการเสพยาเสพติดมีสาเหตุใหญ่จาก ๓ ประเด็นคือ

๑. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่กล่าวให้ตายได้ยาก แต่มีข้อน่าสังเกตว่า การขยายตัวของเศรษฐกิจมักเป็นปัญหายาเสพติดในเมืองมากกว่าในชนบท หรือคนจนติดยาเสพติดมากกว่าคนรวย สำหรับวัยรุ่นการเข้ากลุ่มเพื่อนเพื่อให้เพื่อนยอมรับ เช่น เมื่อเพื่อนยกแก้วเหล้าให้ถ้าไม่ยอมกินก็จะมีคำกล่าวในลักษณะว่าเป็นเกย์หรือเปล่า เป็นต้น

๒. ด้านวัฒนธรรม ในชุมชนบางแห่งโดยเฉพาะในกลุ่มที่ยึดประเพณีวัฒนธรรมของตน เช่น เมื่อไปจังหวัดสุรินทร์จะมีคำกล่าวว่า “ไปสุรินทร์ต้องกินสุรา หากไม่กินสุราก็อย่ามาสุรินทร์” เป็นต้น

๓. ด้านอารมณ์ เพื่อชวยปลดเปลื้องความทุกข์ใจ อึดอัดใจความปวดร้าว หรืออยากทดลอง (สุพัตรา สุภาพ. ๒๕๔๒ : หน้า ๖๙) ในสมัยก่อนมีเพียงสุราและเมรัยยังไม่มีของมึนเมาหรือยาเสพติดมากหลายชนิดเหมือนในปัจจุบัน แต่สมัยปัจจุบันมีสิ่งเสพติดมากมายที่ทำให้ผู้เสพมีอาการมึนเมาคล้ายสุรา เช่น ใบกระท่อม กัญชา ฝิ่น เฮโรอิน มอร์ฟีน ยาบ้า โคเคน ฯลฯ

การที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสห้ามในศีลข้อนี้ก็เพื่อป้องกันความประมาทป้องกันการขาดสติ อันเป็นการบั่นทอนความสามารถทางสติปัญญา พระพุทธเจ้าได้ตรัสโทษของสุราไว้ ๖ ประการคือ

๑. ทำให้เสียทรัพย์ คือต้องซื้อด้วยเงินจึงจะได้มา บ้างครั้งอ้างว่าเพื่อนเลี้ยง แต่พอเมาก็บอกว่าไม่ต้องฉันจ่ายเอง

๒. เป็นเหตุก่อวิวาท เมื่อกินสุรามาก็จะทำให้หูอื้อพูดเบาไม่ค่อยได้ยิน จึงต้องพูดเสียงดัง เมื่อเสียงดังก็ทำให้ผู้อื่นเกิดความรำคาญ ซึ่งสุราแปลว่ากล้า กล้าในสิ่งที่ผิดไม่กลัวใคร โดยไม่ยอมกันเพราะสุรามีผลต่อประสาทส่วนหน้าเป็นส่วนควบคุมสติและการตัดสินใจ ดังนั้นคนที่ดื่มเหล้าจึงมักหาเรื่องทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น

๓. นำมาโรคมาให้ เช่น กระเพาะอาหารอักเสบ โรคระบบประสาท มือเท้าสั่น ระบบทางเดินโลหิตเพราะหัวใจเต้นเร็ว และโรคที่คนไทยเป็นมากคือโรคตับแข็ง ดร.ฟอเรล ได้ทำการสำรวจประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พบว่า ๓ ใน ๔ ของอาญากรรมปรากฏว่าติดเหล้า และ ๑ ใน ๓ ของคนที่ไปโรงพยาบาลโรคจิตมาจากการติดสุรา

๔. ทำให้เสียชื่อเสียง เมื่อเมาบุคลิกก็เปลี่ยนไปและสามารถทำในสิ่งที่คนปกติไม่กล้าทำได้ เช่น นอนข้างถนนก็ทำได้

๕. บั่นทอนกำลังสติปัญญา เมื่อเกิดอาการมึนเมาก็จะทำให้ความสามารถในการใช้สติปัญญาลดลง เมื่อดื่มบ่อยก็จะทำให้มีผลต่อร่างกาย สมองซึ่งการดื่มครั้งแรกทำให้กระปรี้กระเปร่า สดชื่น แต่เมื่อดื่มมากจะง่วงนอนโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลของทุกปีคือ ช่วงเทศกาลปีใหม่ ช่วงสงกรานต์ สาเหตุการเสียชีวิตจากการเมาแล้วขับมีผลจากการผ่าศพพบว่า มากกว่าร้อยละ ๖๐ ของผู้เสียชีวิตจากคดีฆาตกรรมพบว่าในร่างกายมีเหล้าผสมอยู่ด้วยเสมอ ผลการวิจัยพบว่า ในกว่าร้อยละ ๕๐ ของคนที่ฆ่าตัวตายจะดื่มเหล้าเพื่อเรียกความกล้า

การป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นสรุปไว้ ๙ ประการคือ

๑. มุ่งพัฒนาตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคน เพื่อให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

๒. กำหนดพื้นที่และกลุ่มประชากร เป้าหมายในการดำเนินงาน เนื่องจากทรัพยากรมีค่อนข้างจำกัด ทั้งงบประมาณและบุคลากร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่ดำเนินการ

๓. ผสมผสานการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหาตามข้อ ๒ ค้นหาสาเหตุและผลกระทบที่เกิดจากปัญหาเพื่อกำหนดทางเลือกใช้มาตรการที่เหมาะสมในการจัดการปัญหา

๔. กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐบาล ภาคเอกชน

๕. ดำเนินงานในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ พัฒนาหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่มิใช่หน่วยงานพิเศษที่ต้องดำเนินการ

๖. มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง

๗. การสร้างเอกภาพในการดำเนินงาน เพื่อป้องกันการเกิดความซ้ำซ้อน

๘. การระดมทรัพยากรของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม

๙. ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รับการค้นคิด ทดลองใช้ พัฒนาเพื่อการป้องกันยาเสพติด(สำนักงานป้องกันยาเสพติด : ๒๕๕๒ . หน้า ๕๘ – ๕๙)

การดื่มสุรามีโทษดังที่กล่าวมาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ การงดเว้นจากการดื่มสุรา เพราะเมื่อดื่มแล้วเป็นเหตุให้คนที่ดื่มเกิดความประมาท ปกติแล้วประชาชนก็มีสติสัมปัชชัญญะไม่สมบูรณ์อยู่แล้วเมื่อดื่มสุราเข้าไปจะลดประสิทธิภาพของการทำงานของสมอง เป็นเหตุทะเลาะวิวาท ก่อความวุ่นวายขึ้นในสังคม ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน คนที่เมาแล้วนอนไม่มีปัญหา แต่คนที่เมาแล้วขับรถซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้สติสัมปัชชัญญะมากกว่าปกติ ต้องใช้มือ ตา หูและเท้า เมื่อเมาจะทำให้ความสามารถในการขับลดลง การส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีลข้อนี้ทำให้ประชาชนหรือสังคมเกิดสันติสุขได้ เพราะโทษของสุราที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้โดยเฉพาะข้อที่ว่าด้วยเหตุก่อความวิวาทก่อให้เกิดความรำคาญของสังคมเจตนาในการบัญญัติศีลก็เพื่อให้ประชาชนมีสติรอบคอบ

๕. สรุป

การรักษาศีล ๕ สามารถสร้างสันติสุขให้สังคมได้เพราะว่า เมื่อประชาชนให้ลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนนอกจากนั้นยังลดการกระทำตามสัญชาตญาณของมนุษย์คือ กินอาหาร นอน และสืบพันธ์ก็ไม่แตกต่าง

อะไรกับสัตว์ การแย่งกันกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาสและแย่งอำนาจกันไปครอง ศีล ๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เมื่อรัฐส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติศีลจะทำให้สังคมเกิดสันติสุขในสังคม ประชาชนไม่เบียดเบียน ไม่เข่นฆ่าชีวิตของคนและสัตว์ ความพึงพอใจในความสามารถของตนเองไม่ทุจริตคอรัปชั่นลักขโมยเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาเป็นของตนในทางไม่ชอบ ไม่ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์มาเป็นของตนในทางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายไม่ถูกต้องตามครรลองครองธรรม การมีความพึงพอใจในคู่ครองของตนเองด้วยการมีคู่ครองแค่คนเดียว ไม่ไปมีบ้านเล็กบ้านน้อยเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นสามีภรรยาต้องคุยกันด้วยหลักของเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ เพราะเมื่อมีการหย่าร้างเกิดขึ้นปัญหาก็จะเกิดกับลูกที่เห็นพ่อแม่ทะเลาะกันถือว่าเป็นปมด้อยของเด็ก การเว้นจากการกล่าวเท็จ ปลูกฝังประชาชนกล่าวแต่คำสัตย์จริงเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และการงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท จะทำให้มีสติรอบคอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีข้อเสนอแนะทางนโยบายคือภาครัฐควรจะส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีล ๕ อย่างจริงจัง ส่วนหน่วยงานเอกชนต้องมีบทบาทต่อการส่งเสริมพนักงานเพื่อรักษาศีล ๕

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๑). **มนุษย์กับสังคม. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน..

จิรทีปต์ ธนาภรณ์.ว่าที่ ร.ต.ท. (๒๕๕๘). **สรุปรายงานประจำปี** สภ.เมืองชลบุรี. ชลบุรี : สภ.เมืองชลบุรี.

ชัยวัฒน์ สถาอานนท์. (๒๕๕๓). **ความรุนแรงซ่อน/หาสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

ณ นฤมิตร. : ก้าวแรก. (๒๕๕๖). **ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว.** กรุงเทพมหานคร : สำก้าวแรก.

พระพุทธโฆษาจารย์. (๒๕๓๒). **วิสุทธิมรรคแปลภาค ๑ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๖ กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (๒๕๕๕). **อนุปุพพิกถาทีปนี ภาค ๒ การพรรณนาศีล.** พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร : เซเว่น พริ้นติ้ง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตฺโต). (๒๕๕๕**) นิติศาสตร์แนวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา.

_____. (๒๕๕๑). **พุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐.

ภัสสร สิมานนท์. (๒๕๓๔). **โครงการศึกษาลักษณะด้านประชากรและพฤติกรรมของสตรีขายบริการ : การศึกษาเฉพาะกรณี.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

มนู เมฆหมอก. ร.ต.ท. (๒๕๓๕). **กรณีศึกษาเรื่องประสบการณ์และทัศนคติของเหยื่ออาชญากรรมในคดีลักทรัพย์ในเคหสถานในเขตสถานีตำรวจนครบาลคันนายาวที่มีผลต่อกระบวนการยุติธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ. (๒๕๒๕). **ทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). **ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ท้องถิ่น.

วราวุธ สุวรรณฤทธิ์และคณะ. (๒๕๔๗). **วิถีไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

วศิน อินทสระ. (๒๕๔๒). **พุทธปรัชญาเภรวาท.** กรุงเทพมหานคร : มหามวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิโรตม์ กาดสุวรรณ. รศ. (๒๕๒๕). **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด แสงจันทร์การพิมพ์.

สำลี รักสุทธี. (๒๕๔๓). **ศีล สุดยอดวินัยของพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนศึกษา.

สำนักงานป้องกันยาเสพติด. (๒๕๕๒). **ความรู้พื้นฐานเพื่อการป้องกันยาเสพติดในเยาวชน.**กรุงเทพมหานคร : หจก. อรุณการพิมพ์.

แสง จันทร์งาม.(๒๕๒๕). **พุทธศาสนาจากพระโอษฐ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์.

สำนักแผนและงบประมาณ. (๒๕๕๘). **รายงานสถิติคดียุติธรรมทั่วราชอาณาจักรประจำปี ๒๕๕๗** . กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม. (**๒๕๔๒). พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพาณิชย์ .

อเนก ขำทองและปัญญา สละทองตรง. (๒๕๕๐). **ธรรมศึกษาชั้นตรี.** กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย).

The Justice Group. (๒๕๕๖) **ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระธรรมนูญศาล.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร.

บทความ : อปริหานิยธรรมกับการพัฒนาชุมชน

พิรจักษณ์ ฉันทวิริยสกุล[๑]

บทคัดย่อ

สถานการณ์ของบ้านเมืองที่ผู้คนมีวิถีชีวิตภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่มีการแข่งขันสูง ผู้คนมีกระแสความคิดเห็นที่แตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมืองก็ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยอย่างน่าเป็นห่วง เกิดความสับสนลดความปกติสุขของชีวิตทั้งในสังคมเมือง และสังคมชนบทส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ เกิดปัญหามากมาย พระพุทธศาสนาเป็นความหวังที่จะนำพาวิถีอารยธรรมสู่การพัฒนาชุมชน ตามหลักธรรม “อปริหานิยธรรม ๗” ผลในการปฏิบัติผู้ที่ต้องการ“พัฒนาชุมชน”ต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เป็นอัตตวิสัยแล้วปรับเปลี่ยนไปตามสภาวทางสังคมโลก

The situation of the country, people are living under capitalism that is highly competitive. People have different views on the succession of ideas, political beliefs, it caused a rift in Thailand at an alarming rate. Confusion reduce the normal pleasures of life in the city. And rural communities, resulting in weakness. Many problems Buddhism is hoping to lead their civilization to develop community- based principles "Aparihaniyadhamma ๗" in practice, those who want to "community development" must recognize the difference between the rate of vision then. adapted to the world social situation.

คำสำคัญ: อปริหานิยธรรม , การพัฒนาชุมชน

บทนำ

สถานการณ์ของบ้านเมืองที่ผู้คนมีวิถีชีวิตภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่มีการแข่งขันสูงผู้คนให้ความสำคัญทางวัตถุและละเลยคุณค่าทางจิตใจ มีความเป็นปัจเจกและพวกพ้องเพิ่มมากขึ้น กำลังตกอยู่ในยุคที่ผู้คนส่วนใหญ่ขาดการสนใจใส่ใจแบ่งปันด้วยเอื้ออาทรระหว่างกันลดลง การรับและชื่นชมในวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งยังมีกระแสความคิดเห็นที่แตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมืองก็ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยอย่างน่าเป็นห่วง เกิดความสับสนลดความปกติสุขของชีวิตทั้งในสังคมเมือง และสังคมชนบทส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ เกิดปัญหามากมาย เช่น เที่ยวกลางคืน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย ใช้ยาเสพติด ตกเป็นเหยื่อของสังคมบริโภคนิยม หลงเชื่อโฆษณา ใช้สินค้าฟุ่มเฟือย หลงระเริงอยู่ในโลกบันเทิง เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ติดการพนัน ส่วนเยาวชนที่หวังความสำเร็จในชีวิต ในสภาวการณ์ที่น่าห่วงใยเช่นนี้ชุมชนจึงพยายามแสวงหาวิธีการเสริมสร้างและความร่วมมือในชุมชมเกิดการคิดแบบมีวิจารณญาณ การพัฒนาชุมชนให้ความเข้มแข็งต้องอาศัยความสามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสแก่คณะลูกเสือขาวบ้านจังหวัดสระบุรี “คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องอยู่เป็นหมู่คณะ และถ้าหมู่คณะนั้นมีความสามัคคี คือเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือในทุกเมื่อ ช่วยกันคิดว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่

---

[๑] อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมควร สิ่งใดที่จะทำให้นำมาสู่ความเจริญความมั่นคงความสุขก็ทำสิ่งใดที่นำมาซึ่งหายนะหรือเสียหายก็เว้น และช่วยกันปฏิบัติทั้งหน้าที่ทางกายทั้งหน้าที่ทางใจ”(พระบรมราโชวาท, ๑๖ เมษายน ๒๕๑๙)

ฉะนั้นการพัฒนาชุมชน เพื่อเกิดความรู้และเข้าใจอย่างเท่าทันต่อสิ่งต่างๆ สามารถดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและพัฒนาการเป็นชุมชนที่มีคุณภาพเข้มแข็ง ยั่งยืนโดยยึดหลักธรรมอปริหานิยธรรม ๗ เพื่อปลูกฝังเมล็ดผลแห่งความเป็นผู้นำ บ่มเพาะความงดงามทางคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาให้แก่ชุมชน มุ่งเน้นอนาคตเยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้มีอุดมคติที่จะนำธรรมะมาเป็นที่พึ่งของตนเองและรู้จักประยุกต์ธรรมะเพื่อสร้างสังคมปกติสุขและที่ดีงาม

ความหมาย

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” มีคำศัพท์ ๒ คำคือ คำว่า พัฒนา และ ชุมชน

ซึ่งมีผู้รู้ได้ให้ความหมายของคำว่า “ พัฒนา” ไว้ดังนี้

พัฒนา หมายความว่า การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี (ราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๗๗๙)

พัฒนา หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change)หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้มีการวางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, พ.ศ. ๒๕๒๖ หน้า ๕)

พัฒนา หมายความว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนา ทำให้เจริญ ทำให้เป็นให้มีขึ้น ฝึกอบรมภาวนา คือ กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต , ๒๕๔๖ หน้า ๗๐ – ๗๑)

พัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ (สนธยา พลศรี. ๒๕๔๗, หน้า ๒)

พัฒนา หมายความว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับการได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆด้วยความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อที่ให้เห็นว่าการพัฒนา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า (วิทยากร เชียงกูล. พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้า ๑๗ - ๑๘) การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่นๆ (สนธยา พลศรี ๒๕๔๗, หน้า ๒)

ทัศนของผู้เขียน “พัฒนา”

พัฒนา หมายถึง การทำความเจริญให้เกิดเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจโดยมีการกำหนดทิศทาง มีการกำหนดการวางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อสนองความต้องการของร่างกายและจิตใจ

ความหมายของชุมชน

มีนักพัฒนาและนักวิชาการได้ให้ความหมาย “ ชุมชน” ไว้มากมายดังนี้

ผู้ที่ให้ความความหมาย **“ชุมชน”**

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ (ราชบัณฑิตยสถาน .๒๕๒๔ : ๑๑๒) ให้ความหมายว่าชุมชนหรือประชาคม**“ชุมชน”**หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี.)**“ชุมชน”**หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่อาณาเขตเดียวกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพัน มีความรู้สึกถึงการเป็นพวก

เดียวกัน และลักษณะเฉพาะของชุมชน (สาวิณี รอดสิน. ๒๕๕๔ หน้า ๔) กรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายว่า **“ชุมชน”** หมายถึง กลุ่มคนที่มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถดำเนินงานกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ (กรมการพัฒนาชุมชน : ๒๕๒๖ : ๗๗) ประดิษฐ์ มัชฌิมา ให้ความหมายไว้ว่า **“ชุมชน** คือ กลุ่มชนที่มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ร่วมกันอาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกันมีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน” (ประดิษฐ์ มัชฌิมา ๒๕๒๑ : ๔๒)พัฒน์ สุจำนงค์ ได้ให้ความหมายว่า **“ชุมชน”** หมายถึง ดินแดนทั่วไปทีมีจำนวนคนมากว่า ๒ คนขึ้นไป ที่ได้ร่วมกันด้วยทรรศนะอย่างเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นพ้องต้องกัน รวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกันและก็หวังที่จะประสบความสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน (พัฒน์ สุจำนงค์ และคนอื่นๆ ๒๕๒๕ : ๔) ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายว่า พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและหมายความถึงกลุ่มของประชวาชนที่อยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี : ๒๕๒๕ : ๓) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบ

คลุมท้องถิ่นหนึ่ง และมวลสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นบานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนเองได้”(สัญญา สัญญาวิวัฒน์ : ๒๕๒๖ : ๖) จีรพรรณ กาญจนะจิตรา ได้สรุปว่า “ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกัน รวมขึ้นเป็นชุมชนหนึ่ง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก สถาบัน และกลุ่มคนที่อยู่ในท้องที่เดียวกัน อยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน (จีรพรรณ กาญจนะจิตรา:๒๕๓๐: ๑๐–๑๑) ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ ได้สรุปไว้ว่า **“ชุมชน”** หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในที่ใดที่หนึ่ง โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิด และสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสิ่งที่คล้ายๆ กัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกว่าแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น (ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ และคนอื่นๆ : ๒๕๓๔ : ๔) Robert M Maclver (โรเบิต เอ็ม .แม็คไอเวอร์) ให้ความหมายไว้ในหนังสือ Society , Its Structure and changes ว่า ชุมชน คือ กลุ่มชนที่อยู่รวมกัน และสมาชิกทุกคน ได้ให้ความสนใจ ในเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นร่วมกัน มิเพียงแต่ให้ความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะ แต่ให้ความสนใจโดยทั่วไป ซึ่งมีขอบเขตมากพอที่จะอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้แล้วชุมชนนั้นอาจหมายถึง การอยู่รวมกันอย่างง่ายๆ เช่น หมู่บ้านหนึ่ง ชนเผ่าหนึ่ง หรือการอยู่ร่วมกันขนาดใหญ่ เช่น เมืองหนึ่งๆ หรือประเทศหนึ่ง (ไพรัตน์ เดชะรินทร์ : ๒๕๔๔ : ๑–๒) Roland Warran (โรแลนด์ วอร์แรน) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มบุคคลหลายๆกลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์คล้าย ๆกัน มีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง (จีรพรรณ กาญจนะจิตรา : ๒๕๓๐ : ๑๑) Cristient T Onussen (คริสเตียน ที.โอนัสเซน) อธิบายว่า “ชุมชน”ได้แก่ คนที่อยู่ร่วมกันในขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน และมีความสัมพันธ์และโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องและพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์และโครงสร้างดังกล่าวมีวิวัฒนาการขึ้นมาจากกระบวนการกลุ่มที่ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มทางดินแดน ทั้งนี้เพราะการพึ่งพาอาศัยกัน และการอยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่นภายในกลุ่มเกิดขึ้นได้เนื่องจากคนในกลุ่มสำนึกเรื่องเอกภาพ และความสามารถของชุมชนอันเพียงพอในการควบคุมกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นในขอบเขตทางดินแดน (สมนึก ปัญญาสิงห์ : ๒๕๓๒ : ๒) Athur Dunham (อาร์เธอร์ ดุนแฮม) ให้ความหมายว่า “ชุมชน” คือ กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตภูมิศาสตร์ค่อนข้างที่แน่นอนและติดต่อกัน ตลอดทั้งมีส่วนสำคัญของชีวิตทั่วไปอย่างเดียวกัน เช่น มารยาทขนบธรรมเนียมประเพณี และแบบแห่งการพูด (สนธยา พลศรี. ๒๕๓๓:๑๑)

แนวคิดของผู้เขียน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกันหลายๆกลุ่มมารวมกันอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันหรือต่างพื้นที่ก็ได้ รวมกันเป็นเวลาอันยาวนาน มีความผูกพันต่อสถานที่นั้นๆ ในอาณาบริเวณเดียวกันค่อนข้างแน่นอน มีวัฒนธรรม มีจารีตประเพณี มีแนวคิด ความคิดเห็นและมีทัศนคติไปในทางเดียวกัน ประพฤติในทางเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร มีความเอื้ออาทร มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์คล้ายๆกัน มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งกันและอยู่

ตลอดเวลา มีจิตสำนึกที่ดีต่อสาธารณะที่จะแสดงถึงอัตลักษณ์ คุณค่าของตนและชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงในสังคม ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก สถาบันต่างๆ ร่วมกัน และอยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน

ความหมาย การพัฒนาชุมชน

มีผู้รู้ได้ให้ความหมายการพัฒนาชุมชน ดังนี้

นักพัฒนาชุมชน (๒๕๕๘ : ๑๐) ได้สรุปความหมาย “การพัฒนาชุมชน” หมายถึง การพัฒนาความคิด ความสามารถของประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่น ช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี โดยความร่วมมือของราษฎรและภาครัฐ

จิตจำนงค์ กิติกีรติและชัยวัฒน์ สิทธิภราดร (๒๕๓๒ : ๕) ได้ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา ด้วยการจงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเพื่อเปลี่ยนสภาพของส่วนประกอบของชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้

ปรียา พรหมจันทร์(๒๕๔๒ : ๑๕) ได้สรุปความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนในทุกด้าน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง โดยมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ให้ดำเนินการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่ให้มากที่สุด

รุจิกร ชาวนา (๒๕๔๓ : ๑๐) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั่งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตลอดถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นและประชาชนเป็นผู้กระทำการโดยมีรัฐบาลและภาคเอกชนสนับสนุน ในทัศนคติของผู้เขียนความหมายของ **“การพัฒนาชุมชน”** หมายถึง เป็นขบวนการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยประชาชนเข้าร่วมมือหรือริเริ่มเองกับภาครัฐจึงทำให้เกิดบทบาทและกรรมวิธีขึ้นเพราะประชาชนต้องปรึกษาหารือกันเอง กำหนดความต้องการ วางโครงการเองแล้วก็ร่วมมือกันเอง เสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นของตนทุกแห่งทุกส่วน ซึ่งในการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความสามารถของรัฐบาลที่เป็นผู้แทนเข้าไปบริหารในด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเอง

แนวคิดที่เกี่ยวกับอปริหานิยธรรม

ลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้สอบถามพระอานนท์เกี่ยวกับ “หลักการอปริหานิยธรรม” ที่ทำให้สังคมของชาววัชชีหรือหลักการที่ร้อยรัดให้ชาววัชชีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะหลักการนี้หมายถึงหลักการที่ทำให้องค์กรหรือสังคมได้เผชิญหน้ากับความเสื่อม หากกลุ่มต่างๆพากันประพฤติปฏิบัติร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นหลักการที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคีปรองดองระหว่างและกันสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีในอปริหานิยธรรม (ที.ม. บาลี) ๑๐ /๑๓๖/ ๖๙ - ๗๐ และที.ม. (ไทย) ๑๐ /๑๓๖/ ๘๒ – ๘๓) ในแง่มุมนี้ของพระองค์มุ่งเน้นจะย้ำเตือนทั้งวัสสการพราหมณ์และประชาชนในแคว้นวัชชีให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของอปริหานิยธรรมว่าเป็นหลักการที่จะนำไปสู่สันติสุขแก่มนุษย์และสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างไร แม้นักคิดบางท่านอาจจะตีความว่า สื่อสารของพระพุทธเจ้าในลักษณะดังกล่าวได้เปิดช่องทางให้ วัสสการพราหมณ์ได้โอกาส และเห็นช่องทางที่จะยึดเมืองวัชชีตามความต้องการของพระเจ้าอชาติศัตรูก็ตาม แต่หากมองในอีกมุมหนึ่งจะพบว่า พระพุทธเจ้าพยายามจะสื่อสารให้เห็นถึงความสำคัญของสามัคคีธรรม ตามแนวของอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ได้อาศัยตัวอย่างของชาววัชชีที่ปฏิบัติตามครรลองของอปริหานิยธรรมให้พระสงฆ์ภายใต้การปกครองของพระองค์ ได้ปฏิบัติตนตามแนวของ อปริหานิยธรรมเช่นเดียวกันอปริหานิยธรรม จึงหมายถึง ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี ๗ อย่างที่ตรัสสำหรับภิกษุ (ภิกขุ อปริหานิยธรรม) จะยกมาแสดงหมวดหนึ่ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๔๖)

เนื้อหาของอปริหานิยธรรมแบบราชอปริหานิยธรรม หรือวัชชีอปริหานิยธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนกษัตริย์แห่งแคว้นวัชชีซึ่งปกครองกันแบบสามัคคีธรรมมี ๗ ข้อ ดังนี้ ๑.หมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์ ๒.พร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุม และทำภารกิจอื่นๆ ให้พร้อมกัน ๓.ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ๆ ตามอำเภอใจ โดยผิดหลักการเดิมที่หมู่คณะวางไว้ ๔.เคารพนับถือผู้มีอาวุโส และรับฟังคำแนะนำจากท่าน ๕.ไม่ข่มเหงหรือล่วงเกินสตรี ๖.เคารพสักการะปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และรูปเคารพต่างๆ ๗.ให้ความคุ้มครองพระสงฆ์ผู้ทรงศีลและนักบวชอื่นๆ ให้อยู่ในชุมชนอย่างปลอดภัย

อปริหายธรรมจึงเป็นธรรมที่ตั้งแห่งคามไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียวส่งเสริมความเป็นประชาติในหมู่มนุษย์เพื่อให้พระพุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะในทางการเมืองการปกครองเพื่อให้เกิดคุณประโยชน์และเกิดความสามัคคีในสังคม อปริหานิยธรรม ๗ หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ๗ ประการ ผู้ปฏิบัติธรรมนี้จะเป็นไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรคือ **<u>ฝ่ายอาณาจักร</u>** มีกระแสความคิดเห็นที่แตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมืองก็ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยอย่างน่าเป็นห่วง เกิดความสับสนลดความปกติสุขของชีวิตทั้งในสังคมเมือง และสังคมชนบทส่งผลให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ เกิดปัญหามากมาย ๑.หมั่นประชุมกันเนืองนิจ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของทุกคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาลูกไปติดยาเสพย์ติด ก็จะไม่เกิดขึ้น ในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ๒.พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่รวมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่นในครอบครัวมีอะไรปรึกษาหารือกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความเต็มใจ ๓.ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกล้มสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตนหรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้ ๔.เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มามากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟัง พ่อ แม่ ก็จะเป็นคนดีได้เพราะไม่มีพ่อแม่คนไหน อยากลูกตนเองให้ชั่ว ๕ . ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้ การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกฉุดคร่าข่มขืน มาก ๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น ๖.สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์ ๗.ให้การอารักขา คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือการคุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย ๔ เป็นต้น คุณธรรมแต่ละข้อเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีในชุมชนหรือหมู่คณะ ส่งเสริมคุณภาพในการพัฒนาชุมชนและทำให้เกิดความสุขความเจริญในหลายๆด้าน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ ความพร้อมเพรียมของหมูคณะทำให้เกิดความสุข” พระพุทธตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆคือๆ คือราชอปริหานิยธรรมหรือวชชีอปริหานิยธรรม ซึ่งตรัสไว้หรับกษัตริย์แห่งแคว้นวัชชีซึ่งปกครองกนแบบสามัคคีธรรม และภิกขุอปริหานิยธรรม

<u>ฝ่ายศาสนจักร</u>

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ในกิจของสงฆ์ที่ต้องทำร่วมกันไม่ว่าเรื่องเล็กหรือใหญ่ เช่น การทำอุโบสถสังฆกรรม

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและทำกิจที่สงฆ์ต้องทำการประชุมถือว่าเป็นกิจที่สงฆ์ต้องทำร่วมกัน แต่การที่จะให้สงฆ์ทุกรูปยอมรับซึ่งกันและกัน เพื่อความสามัคคีก็จะต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกัน

ทุก ๆ ครั้ง เช่น การทำพิธีกรรมในงานมงคลนิยมใช้พระสงฆ์ ๙ รูป ก็ต้องมาพร้อมกันจึงจะทำพิธีกรรมได้

๓. ไม่บัญญัติในสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้ ถือว่าสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตาม

๔. เคารพนับถือและรับฟังถ้อยคำของภิกษุผู้ใหญ่ ในการปกครองของพระสงฆ์จะให้อำนาจแก่ผู้ที่มีความสามารถตามบรรดาศักดิ์ เช่น ภิกษุผู้ใหญ่สังฆบิดร สังฆปรินายก ภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๕. ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น เพราะพระสงฆ์ตัดแล้วซึ่งกิเลสตัณหา ความอยากมีอยากได้จะต้องไม่เกิดขึ้น จึงจะเป็นที่ยกย่องของคนทั่วไป

๖. ยินดีในเสนาสนะอันควร คือพระสงฆ์ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรมเพื่อเผยแผ่ให้กับผู้อื่น

๗. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณร เป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข คือ พระสงฆ์ต้องใจกว้างยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่และมีความปรารถนาดีต่อสมาชิกเก่า เพื่อสังคมสงฆ์จะได้ไม่เกิดความเสื่อม

แนวการประยุกต์เกี่ยวกับอปริหานิยธรรมกับการพัฒนาชุมชน

อปริหานิยธรรมนี้เป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ทั้งหมู่ชนและผู้บริหารชุมชน บ้านเมืองและพระภิกษุสงฆ์ ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เดียวกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ ๑. คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของชุมชน หากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้ ๒. ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน ๓. อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญและมีส่วนสัมพันธ์กันมีคนก็ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขตและขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่งๆเป็นเรื่องยาก ๔. ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกันแต่ละคนต้องมีจะต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่อกัน ๕. ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น ๖. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกัน ดังนั้น หลักธรรมอปริหานิยธรรมสำหรับหมู่ชนและการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครอง การพัฒนาชุมชนต้องคำนึงลักษณะความแตกต่างทั้งขนาด ภูมิสังคมของชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งต้องมีการศึกษาร่วมกันออกแบบแผนการไว้ล่วงหน้า นำหลักธรรมดังกล่าว มาประยุกต์โดยเน้นการมีส่วนร่วมในชุมชน ปฏิบัติตามหลักการ สมาชิกในชุมชนร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อม ซึ่งภารกิจหน้าที่ของชุมชน ตามแนวคิดของนักสังคมวิทยาชนบทและนักสังคมมานุษยวิทยา มีดังต่อไปนี้ (สรุปจาก ไพรินทร์ เดชะรินทร์ : ๒๕๒๔ ๒๔ - ๓๐) ๑.ให้บริการขั้นต้นแก่สมาชิก บริการขั้นต้น หมายถึง สิ่งที่สมาชิกของชุมชนทุกเพศวัยต้องใช้ และเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความสุข สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นสืบต่อไป ตัวอย่างบริการขั้นต้นที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ คือ สถานพยาบาล หรือ สถานีอนามัย เมื่อสมาชิกเจ็บป่วยต้องอาศัยสถานีอนามัย ต้องมาโรงเรียนก็จะให้ การศึกษาอบรมสั่งสอนวิชาความรู้แก่สมาชิกใหม่ และถัดมาอีกคือสถาบันศาสนา ซึ่งรวมถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งควบคุมพฤติกรรมให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายในชุมชน ๒. จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นสำหรับสมาชิก สิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นย่อมแล้วแต่ประเภทของชุมชน และความเจริญมากน้อยของชุมชน แต่โดยสรุปแล้วควรจะต้องมีสิ่งต่อไปนี้คือ ถนนภายในชุมชน และถนนติดต่อชุมชนภายนอกน้ำกินและน้ำใช้เพื่อการประกอบอาชีพ ไฟฟ้า สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และสนามกีฬา ถ้าจะนำมาเปรียบเทียบกับหมู่บ้านในชนบทไทยแล้ว ในปัจจุบันดูเหมือนจะยังวกวนอยู่เรื่องน้ำกิน น้ำใช้ที่มีไม่เพียงพอทุกฤดูกาล ถนนติดต่อทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านบางหมู่บ้านมีพร้อมแล้วทั้งเรื่องน้ำและถนน กำลังต้องการไฟฟ้า และบางแห่งการจัดให้มีน้ำกินน้ำใช้ ยังไม่เพียงพอ ก็โดดมาจัดให้มีไฟฟ้าก่อนก็มี ๓. จัดให้ มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น หน่วยการปกครองท้องถิ่น หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดระเบียบชุมชน เป็นตัวแทนของสมาชิกชุมชนที่จะตัดสินใจในการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน ถ้าเป็นชุมชนสมัยก่อนก็เหมือนหัวหน้าเผ่าหรือหัวหน้าหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ หน่วยการ

ปกครองท้องถิ่นในหลายประเทศก็จัดทำในรูปแบบต่างๆ กันไป บางแห่งใช้วิธีการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนบางแห่งใช้การแต่งตั้งจากทางราชการ และบางแห่งก็ผสมกัน แม้ว่าประชาชนเลือกตั้งแล้วก็ยังต้องให้ราชการเห็นชอบด้วย จึงแต่งตั้งให้เป็นได้หรือมิฉะนั้นก็ส่งคนของทางราชการมาควบคุมการบริหาร ๔. จัดให้มีการรักษาคุ้มครองรักษาสวัสดิภาพของสมาชิก ทั้งทรัพย์สินและร่างกาย ความสงบสุขของชุมชนทางสวัสดิภาพ ทรัพย์สิน และร่างกาย ถ้ามองในชุมชนที่เจริญมากแล้ว ก็คือ จัดให้ตำรวจเป็นผู้ให้การคุ้มครอง แต่ในหมู่บ้านชนบทไทยผู้ให้การคุ้มครอง เรื่องแบบนี้อาจเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านเอง จัดให้มีเวรยามคอยป้องกันวัว ควาย สัตว์เลี้ยง ในบริเวณหมู่บ้านบางแห่งใช้ชายฉกรรจ์ ในหมู่บ้านบางแห่งใช้ชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านเป็นผู้ช่วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันมีการคุกคามทางการเมือง บางหมู่บ้านจัดให้มีการักษาดินแดน นอกจากการปกป้องรักษาทรัพย์สินของชาวบ้านแล้ว ยังทำการต่อสู้ป้องกันการบุกรุกของบุคคลที่เข้ามาคุกคาม และก่อให้เกิดให้เกิดการปั่นป่วนภายในหมู่บ้าน ที่เรียกว่า ผู้ก่อการร้าย ในบางท้องที่มี พลเรือน ตำรวจ และทหาร ที่ทำหน้าที่ เป็นชุดคอยคุ้มครองอาศัยอยู่ในบ้าน แต่ฝ่ายป้องกันที่มีประโยชน์ต่อชุมชนอย่ายิง คือ หน่วยป้องกันที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นเอง ส่วนจะทำได้เพียงไรนั้นอยู่ที่ความเข้มแข็งของผู้นำในหมู่บ้าน ๕. ดำรงไว้ซึ่งภาระหน้าที่ทางสรีรวิทยาของสมาชิกภายในชุมชน สมาชิกภายในชุมชนที่เกิดมาแทนสมาชิที่ตายจากไปจะต้องได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่ ในเรื่องปัจจัยทั้ง ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากเป็นภาระหน้าที่ของครอบครัวแล้ว ชุมชนต้องทำหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเรื่องบริการเหล่านี้แก่สมาชิกในชุมชน การจัดบริการในด้านนี้รวมไปถึงการรักษาคุ้มครองสวัสดิภาพของสมาชิก และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในรูปวัสดุสิ่งก่อสร้างที่จะนำมาเพื่อสนับสนุนปัจจัย ๔ ดังกล่าวด้วย พิจารณาให้ดีก็คือ การรวมบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างในชุมชนนั่นเอง ๖. จัดให้มีการบริการทางเศรษฐกิจและบริการอื่นๆ เพื่อสมาชิก ภาระหน้าที่ในข้อนี้ได้พยายามถึงความต้องการของสมาชิกในชุมชนในด้านเศรษฐกิจ รวมตลอดถึงบริการในด้านเศรษฐกิจ หมายถึงในด้านการตลาด การให้ความรู้ในรูปของการฝึกอบรมให้สมาชิกมีความสามารถในด้านการประกอบอาชีพที่ตนถนัด ภายในชุมชนควรจะจัดให้มีการแบ่งผลผลิตตามสัดส่วนความเสมอภาคพอสมควรระหว่างสมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ควรจะต้องมีการแบ่งการใช้แรงานให้ถูกต้องตามวัยและอายุของคนในชุมชนแบ่งแยกตามความถนัดและวัยที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพที่สุด ๗. หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ของชุมชน ภาระหน้าที่ของชุมชนในเรื่องนี้ เป็นการเตือนให้ระวังว่าบางชุมชนไม่สนใจต่ออัตราการเกิดของคนในชุมชนไม่มีการวางแผนครอบครัว การเกิดเป็นเรื่องของธรรมชาติไม่ควรจะป้องกัน หากมีสมาชิกเกิดใหม่ จนชุมชนไม่สามารถให้บริการและเลี้ยงดูให้เป็นผู้มีคุณภาพ ชุมชนย่อมประสบกับปัญหาสุดคณานับ ชุมชนเหล่านี้มักเป็นชุมชนที่อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ๘. ให้ความสนใจเป็นพิเศษในขบวนการให้การศึกษา การปลูกฝังของสมาชิกสมาชิกของชุมชนให้อยู่แนวทางที่ชุมชนต้องการ กล่าวโดยสรุปคือ ทุกชุมชนต้องตั้งความหวังในเรื่องความเจริญก้าวหน้าที่อยู่ในสมาชิกรุ่นใหม่ ของชุมชน จะต้องระมัดระวังและมีการวางแผนในการศึกษาอบรมปลูกฝังชนรุ่นหลัง และจะเริ่มวางระบบตั้งแต่ครอบครัว เพื่อนเล่นในโรงเรียน เลยออกมาถึงสังคมการงานที่ตนมีอาชีพในวงการนั้น ๙. รักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน และจัดสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชนนอกจากจะจัดในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ยังหมายถึงข้อกำหนดกฎหมายที่ใช้ในชุมชน เกี่ยวกับหน้าที่ของชุมชนดังกล่าว ชุมชนชนบทของไทยมีลักษณะที่เด่นและเป็นข้อดีของที่มีสถาบันทางศาสนา ตลอดจนความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน ที่มีส่วนช่วยควบคุมความประพฤติเพื่อให้เกิดความสงบสุข มากทีเดียว ๑๐. หน้าที่สร้างสรรค์ ปลูกฝังค่านิยมของสมาชิกในชุมชน การยอมรับบทบาท แนวความคิดริเริ่มที่ดี จะเป็นกำลังใจและความภาคภูมิใจของสมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจแก่สมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนจะต้องแสดงออกถึงการเอาใจใส่ต่อคนทุกรุ่นทุกวัยที่อยู่ในชุมชนเกิดทัศนคติที่ดีและศรัทธาต่อชุมชนของตน ซึ่งจะเป็นการให้บทบาทที่ที่ดีแก่สมาชิกในชุมชนทางอ้อมอีกด้วย ในหมู่บ้านไทยที่มีการจัดงานบุญต่างๆ ก็มีประโยชน์และเสริมสร้างคุณค่าของชีวิตของคนในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดในชุมชนอีกด้วย นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชุมชน

ด้วยหลักอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ประการเมื่อนำประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนด้วยหลักธรรม ดังกล่าวคือ

๑. การพัฒนาชุมชนต้องหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานเกี่ยวกับบุคคลและชุมชนของตนเองเพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันส่งเสริมให้ชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุดอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมจัดตั้งคณะกรรม ร่วมปรึกษาหารือ หาแนวทางการปฏิบัติให้มีความเหมาะสมกับ

ชุมชน จัดทำแผนการ หรือโครงการเพื่อพัฒนาขึ้นโดยกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน วิธีการประเมินชัดเจน ติดตามแก้ปัญหาที่พบและส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพราะสมาชิกในชุมนุมมีส่วนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน คือหัวใจของการทำงานร่วมกันคือ “ความรู้รักสามัคคี”

๒. การพัฒนาชุมชนมีความพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันชุมชนหรือบ้านเมืองเพราะการทำงานเป็นทีมจะต้องมีการสื่อสาร การระดมความคิดเห็น การหาข้อตกลงร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อถึงขั้นปฏิบัติก็ปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน มิใช่แค่ตกลงในที่ประชุมแล้วก็แล้วกันไป ต่างคนต่างทำตามความคิดของตนตามเดิม ตัวอย่างเช่น สังคมตะวันตกให้ความสำคัญการทำงานเป็นทีมเพราะเชื่อว่าเราไม่สามารถทำงานลำพังเพียงคนเดียวได้ฉะนั้นการจะประสบผลสำเร็จได้ต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จของงานนั้นๆ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจต่อชุมชนและตนเองนี่เป็นหัวใจของการทำงานหรือการอยู่ด้วยกันแบบทีมโดยแท้

๓. การพัฒนาชุมชนสมาชิกต้อง ไม่บัญญัติ หรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดกติกาไว้ ซึ่งมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นกฎกติการ่วมกันหาก ชุมชนใดที่คนในชุมชนไม่พร้อมใจกันเคารพกฎเกณฑ์กติกาของชุมชนแล้ว มิหนำซ้ำยังพยายามยกเลิกกฎเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคนแล้วตรากฎเกณฑ์ที่ เป็นประโยชน์เฉพาะฝ่ายตนขึ้นมา ชุมชนนั้นก็ย่อมถึงการพินาศอย่างไม่ต้องสงสัย ตัวอย่างที่พบเห็นหลายชุมชนสามารถจัดตั้งออมทรัพย์เป็นกองทุนของหมู่บ้าน และมีความเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนสามารถกู้เงินเพื่อมาพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น สิ่งที่คือสำคัญสมาชิกยอมรับกฎระเบียบหรือกติกาที่ร่วมกันบัญญัติไว้แล้วปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดทำให้กองทุนมีความเข้มแข็งมีจำนวนเงินที่สมาชิกออมทรัพย์สะสมไว้มากขึ้นตามลำดับ สามารถนำฝากสถานการเงิน นำดอกเบี้ย มาปันผลให้สมาชิกได้ทุกๆปี และยังสามารถช่วยพัฒนาด้านอื่นๆของสมาชิก เช่น บ้านถนนหัก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบผลสำเร็จในการออมทรัพย์จนสามารถจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ของหมู่บ้านที่มียอดเงินฝากมากมาย

๔.การพัฒนาชุมชนสมาชิกให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มามาก เช่น สมาชิกในชุมชนส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ปราชญ์ในชุมชนสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพราะคำแนะนำของผู้ใหญ่หรือปราชญ์ในชุมชน ก็ย่อมเป็นการเสริมจุดอ่อน ปิดจุดบอดของชุมชนตนให้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างรัดกุมยิ่งขึ้น

๕.การพัฒนาชุมชนนั้นสมาชิกในชุมชนไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแกซึ่งจะทำให้ ด้วยให้ความสำคัญประดุจดั่งสตรีเพศแม่ของทุกคนทุกๆชุมชนควรกำหนดกฎที่ใช้ในการดูแลรักษาสมาชิกของตนเอง ถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกฉุดคร่าข่มขืน มาก ๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้นเป็นต้น

๖.เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปูชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดีงามของชุมชนตน ส่งเสริมให้มีสำนึกที่ดีและเป็นแนวปฏิบัติสืบสานต่อไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งจึงจะเกิดความสุขที่ยั่งยืน

๗.การพัฒนาชุมชนสมาชิกในชุมชนควรกำหนดกติกา ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางจิตใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมชุมชนจึงจะมีความเข้มแข็งทางจริยธรรม เต็มใจต้อนรับและมีความหวังดีให้ท่านอยู่โดยผาสุก

ทัศนะของผู้เขียนอปริยธรรม ๗ กับการพัฒนาชุมชน

ทัศนของผู้เขียนอปริหานิยธรรม ๗ กับ **สังคหวัตถุ** ๔ หลักธรรมการพัฒนาชุมชนสามารถทำให้ชุมชนมีความยั่งยืนดั่งพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯได้ทรงให้หลักทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีทั้งสามห่วงกับอีกสองเงื่อนไขเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์การลงมือปฏิบัติแล้วประสบผลสำเร็จ สามารถทำให้ผู้ที่นำหลักการดังกล่าวนำไปปรับใช้ทุกสถานการณ์ในสภาวการณ์ต่างๆได้ หากแต่การที่จะทำให้ชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งทางขนาดของชุมชน อัตลักษณ์และอื่นๆ

การนำเอาอปริหานิยธรรม ๗และ**สังคหวัตถุ** ๔ ซึ่งหมายถึง หลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคม ให้มีความรักใคร่กลมเกลียวสามัคคีกัน เป็นหลักธรรมสำหรับการผูกมิตรไมตรี ระหว่างกัน มี ๔ หลักธรรมย่อย ดังนี้ **๑. ความเสียสละ** (ทาน) หมายถึง การช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันไม่ขี้เหนียว ไม่เห็นแก่ตัว อาจเป็นการเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังปัญญาเช่น เหมือนพี่น้องไทยเรากำลังช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยชาวไทยก็ได้ช่วยเหลือเสียสละเมื่อถึงสถานการณ์ดังกล่าว **๒. พูดดี**(ปิยวาจา) หมายถึง พูดจาอ่อนหวาน สุภาพไพเราะน่าฟัง พูดแต่คำสัตย์คำจริง พูดแต่สิ่งที่เป็นสาระมีประโยชน์ พูดประสานความรักความสามัคคี ไม่พูดส่อเสียด ให้ร้ายจนเกิดความแตกแยกในสังคมในชุมชน เพราะการพูดก็กลายเป็นกระแสจนเกิดผลกระทบได้ไม่น้อยเช่นกัน ส่วนคนฟังก็อย่าหูเบาเชื่อคนง่าย ต้องใช้วิจารณญาณในการฟังตามหลักกาลามสูตร ๑๐ จึงจะไม่ก่อเกิดความเสียหายต่อสังคมชุมชน **๓. การบำเพ็ญประโยชน์** (อัตถจริยา) หมายถึง การช่วยเหลือสังคม ชุมชน ทำงานสาธารณะประโยชน์ เช่น ช่วยกันบรรจุทรายหรือขนกระสอบทรายป้องกันน้ำท่วม โดยไม่ต้องรอคำเรียกร้องจากใครหรือหน่วยงานใด เหมือนหลาย ๆ คน หลาย ๆ ชุมชน **๔. การวางตนเหมาะสม** (สมานัตตา) หมายถึง การรู้กาลเทศะปฏิบัติตนได้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลายในชุมชนต้อง สังคหวัตถุ ๔ ก็คือการ “โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ชุมชน วางตนพอดี” ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบทที่มีขนาดเล็กหรือชุมชนที่มีขนาดใหญ่ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้นำในการบริหารชุมชนที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจสภาวการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มความเข้มแข็งทางกายภาพให้ชุมชนมีระเบียบแบบแผนของตนเอง อนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบบพี่แบบน้อง มีความเคารพบรรพบุรุษทั้งแนวทางความคิดและแนวทางปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ร่วมกำหนดระเบียบกฎกติกาของชุมชนให้เกิดพร้อมเพรียงและสมัครสมานสามัคคีส่งผลดีให้เป็นประโยชน์ของชุมชนที่เข้มแข็ง มีแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมไม่ขัดต่อระเบียบกฎกติกาของสังคมเป็นพลเมืองที่ดี มีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ส่งเสริมให้ผู้อาวุโสถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่เยาวชนเพื่อให้สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งอย่างสม่ำเสมอ รู้จักวินัยความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มีความวางใจซึ่งกันและกัน ช่วยให้การทำงานทั้งต่อตนเองและคณะ มีความเป็นระเบียบเรียบช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งเกิดความปกติสุขยั่งยืนการอยู่ร่วมกันในองค์กรต่างๆการทำงานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ความเสียสละของสมาชิก คือ หัวใจของการทำงานหรือการอยู่ร่วมกัน ว่า “ทีม” ดั่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงรับสั่งว่าทีมงานของพระองค์คือ “ทีมรู้รักสามัคคี”

ทุกๆชุมชนที่นำหลักธรรมอปริยหานิยธรรม ๗ ไปใช้ในการพัฒนา โดยเริ่มจากการพัฒนาจิต ต่อด้วยพัฒนาแนวคิด ผูกมิตรประสานสัมพันธ์ ร่วมสร้างสรรค์กฎกติกาชุมชน รณรงค์ระเบียบวินัย มุ่งใส่ใจเยาวชนคนรุ่นใหม่ สร้างความปลอดภัยให้สตรี มีความเคารพปูชนียสถาน สำราญใจวิถีธรรม ชาติศาสนาจักรนั้นสำคัญ แบ่งปั่นความรับผิดชอบ ตอบโจทย์ร่วมแก้ปัญหา หาหลักอปริยหายธรรม ๗ มุ่งความสำเร็จสู่ชุมชนตน ส่งผลดีต่อชาติบ้านเมือง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **รายงานสถานการณ์ทางสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ระดับประเทศประจำปี ๒๕๔๘.** กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๔๘

กองวิชาการและแผนงาน **กรมการพัฒนาชุมชนแผนยุทธศาสตร์ กรมการพัฒนาชุมชน. พ.ศ.๒๕๕๑ – ๒๕๕๔.** กรุงเทพฯ : บริษัทรำไทยเพรส จำกัด, ๒๕๕๑

กรมการพัฒนาชุมชน. **คู่มือการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนสำหรับนักพัฒนากร.** กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๖

จิตจำนงค์ กิติกีรติ. **การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๒

จิตจำนงค์ กิติกีรติ และ ชัยวัฒน์ สิทธิภราดร. **การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน**, ๒๕๓๓

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. **การพัฒนาชุมชน** (พิมพ์ครั้งที่๑๐). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๓๐

ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ และคนอื่นๆ.**การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติการ** กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔

ประดิษฐ์ มัณชิมา. **สังคมวิทยาชนบท** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,๒๕๒๒

ประเวศ วะสี. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกบการพัฒนาชนบท เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นตริ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๗
ปรียา พรหมจันทร์. “ศึกษาปัจจัยและวิธีการพัฒนาชุมชนบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัด นครศรีธรรมราช” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย** มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๒๕๔๒
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓
_____.**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓
พัฒน์ สุจำนงค์ และคนอื่นๆ.**การพัฒนาชุมชนแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย**.กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕
ไพรัตน์ เดชะรินทร์ **การบริหารการพัฒนาชุมชน** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี เล่ม ๑๐** . กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๐
_____.**พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม ๑๐ .** กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐
_____.**พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม ๑๑ .** กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐
_____.**พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม ๒๑ .** กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี.**การพัฒนาชนบท : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน**กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕ (อัดสำเนา)
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖
รุจิกร ชาวนา “ลักษณะและปัญหาการพัฒนาชุมชนชุมชนริมคลองสำโรง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” **ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา)** มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๓
วิทยากร เชียงกูล. **การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ.**กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๙
วิสาณี รอดสิน.“ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัด เชียงใหม่” **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิต วิทยาลัย** มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๔
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ **การพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖
สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ ๕).** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗
สมนึก ปัญญาสิงห์.**การพัฒนาชุมชนขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์** มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๒.

ขันติธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมไทย

พระครูสุภัทรกิจจานุการ[1]
หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชลบุรี
Supat319 @gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความหมาย ประเภท และลักษณะของขันติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลักธรรมที่สัมพันธ์กับขันติ และศึกษาวิเคราะห์ขันติตามทัศนะของพระเถระในสังคมไทย

จากผลการศึกษาพบว่า ขันติมีความหมายตามคัมภีร์พระไตรปิฎกว่าเป็นความอดทน เป็นตปะที่เปรียบเสมือนเกาะป้องกัน เป็นการสร้างคุณสมบัติเฉพาะบุคคล ทั้งเป็นการฝึกฝนตนเองให้อยู่กับสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นการสร้างความอดทนทั้งภายนอกที่สัมผัสได้เป็นรูปธรรม มีอดทนต่อความลำบาก ต่อการทำงาน เข้าใจต่อความเหนื่อยยากต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อน ต่อความลำบากตรากตรำเมื่อต้องประสบกับสภาพดินฟ้าอากาศตามธรรมชาติที่ไม่มีความไม่แน่นอน ก็จะไม่รู้สึกท้อถอย หมดกำลังใจที่จะสานงานที่กำลังทำอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ยิ่งกว่านั้นความไม่แน่นนอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ยังจะส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมายถ้าบุคคลขาดความอดทนต่อความลำบากตรากตรำเสียแล้ว ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จในการทำดีทุกรูปแบบ ด้านคุณสมบัติภายใน ที่เป็นนามธรรม มีการอดทนต่อทุกขเวทนา เป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วยความไม่สบายกายของเราเอง ความปวด ความเมื่อยจากโรคภัยไข้เจ็บเป็นต้น อีกอย่างหนึ่งมีอดทนต่อความเจ็บใจ ที่เกิดจากความโกรธ ความไม่พอใจ ความขัดใจ อันเกิดจากคำพูดที่ไม่ชอบใจ กิริยามารยาทที่ไม่งามที่ถูกผู้อื่นกระทำ โดยเฉพาะเป็นผู้ที่จะกระทำโต้ตอบได้ลำบาก มีผู้บังคับบัญชาเป็นต้น และขันติที่สำคัญคือการอดทนต่ออำนาจกิเลส ที่เป็นการอดทนต่ออารมณ์อันน่าใคร่น่าเพลิดเพลินใจ อดทนต่อสิ่งที่เราอยากทำ แต่ไม่สามารถทำได้เป็นต้น

อย่างไรก็ตามขันติธรรมเมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว ย่อมเห็นได้ว่าขันติธรรมความอดทน เป็นสิ่งที่เมื่อผู้ใดฝึกฝนให้มีแก่ตนโดยชำนาญจนถึงกลายเป็นเรื่องปกติของตนแล้วย่อมจะเป็นการปิดกั้นสิ่งที่ไม่เรียบร้อยของบุคคลทั้งจะมีผลไปถึงสังคมส่วนรวมได้อย่างไม่ต้องสงสัย

คำสำคัญ : ขันติ แปลว่า ความอดทนต่อความไม่พอใจ ความอดกลั้น
ขันติ ความอดทนต่อทุกข์ยาก ลำบาก ตรากตรำในการประกอบกิจเลี้ยงชีพต่อภัยธรรมชาติ หนาว ร้อน
ขันติมีความอดกลั้นเป็นลักษณะเป็นกำลังของจิตนั้นมีอยู่ เหตุนั้น จิตนั้น ชื่อว่า มีขันติเป็นกำลัง

---

[1] อาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ความอดทน มาจากคำว่า ขันติ หมายถึงการรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซึ่งไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะมีคนเทอะไรลงไป ของเสีย ของสกปรก หรือของหอม ของดีงามก็ตาม

งานทุกชิ้นในโลกไม่ว่าจะเป็นงานเล็กงานใหญ่ ที่สำเร็จขึ้นมาได้ นอกจากจะอาศัยปัญญาเป็นตัวนำแล้ว ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมข้อหนึ่งเป็นพื้นฐานจึงสำเร็จได้ คุณธรรมข้อนั้นคือ ขันติ

ถ้าขาดขันติเสียแล้ว จะไม่มีงานชิ้นใดสำเร็จได้เลย เพราะขันติเป็นคุณธรรมสำหรับทั้งต่อต้านความท้อถอยหดหู่ ขับเคลื่อนเร่งเร้าให้เกิดความขยัน และทำให้เห็นอุปสรรคต่างๆ เป็นเครื่องท้าทายความสามารถ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของงานทุกชิ้นทั้งทางโลกและทางธรรม คืออนุสาวรีย์ของขันติทั้งสิ้น

Abstract

The purpose of this article to study the types and characteristics of justice in Theravada Buddhist scriptures. Principles related to tolerance and tolerance study analysis in the opinion of the senior monks in Thailand.

The study finds patience is meant by the Tripitaka scriptures as a patient. As a penance to protect themselves and to create personalized features by practice itself for the good social life and to builds endurance external exposure is substantial to have the patience to work hard to understand the nature of their labors like the cold weather heat seemed to persist when faced with natural weathering uncertain by do not feel discouraged unmanned weave the work being done on it until it is, moreover the uncertainty of the weather will also result in other problems as many peoples who lack the patience to endure the hardships of him. It is difficult to succeed in doing good to all forms.

The interior features abstract a patient suffering the patient with the illness. The physical discomfort of our own pain and fatigue from the disease and so on, another one has the patience to rancor caused by anger, resentment, deriving from words that offend averse good manners are not being done by others. Especially those who will have difficulty interacting. There are bosses, etc. The key is patience and tolerance on the power of passion. The patient is a sensual mood to enjoy stand for what we want to do but failed to do so. However, when considered carefully and tolerance, see that tolerance, patience is the one who is trained by his older preserved longer. It is bordered by blocking the disheveled until then it's become to the normal social life.

บทนำ

สังคมไทยมีปัญหาหลากหลายเกิดขึ้นมากมาย ส่วนหนึ่งมาจากการดำเนินชีวิตประจำวันประชาชนขาดความอดทน มีการใช้อารมณ์มากกว่าการใช้เหตุผล เมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็ใช้ความรู้สึกและสัญชาตญาณที่มีในการ

แก้ปัญหาการเรียกร้อง การทารุณ ข่มขืน โหดร้ายทารุณ การที่ต้องสูญเสียบุตรหลานอันเป็นที่รัก ที่หวัง ที่พึ่ง เขาทอดทิ้งสังคมหรือสังคมทิ้งเขา การข่มแหง กดขี่ การทารุณกรรม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาสังคมซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมใหม่ๆ การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบทางสังคมจนก่อให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างกฎเกณฑ์กับจุดหมาย เช่น นักเรียน นักศึกษาขี้เกียจอ่านหนังสือเรียน แต่ต้องการสอบผ่านและได้คะแนนเกรด ๔ หรือได้ A จึงทำการทุจริตในการสอบ ความล้มเหลวของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม บุคคลเจ้าอารมณ์ที่ชอบก่อปัญหากับสังคม การดำเนินชีวิตประจำวันหากขาดความอดทนก็จะเปรียบเข้ากับคนขี้เกียจตามลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ เช่น อ้างว่ายังเช้านัก กระหายนัก หนาวนัก ร้อนนัก เย็นนักจึงไม่ยอมทำงาน

การขาดความอดทนมีผลเสียมากมายโดยเฉพาะความโกรธเมื่อเกิดขึ้น ผลอันเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความโกรธนั้นไม่ได้สร้างสรรค์คุณงามความดีใดๆ เมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้นก็เกิดอาการท้อแท้หมดหวัง ขาดแรงจูงใจที่จะทำงานดังกล่าวให้สำเร็จ ดังนั้นการเขียนบทความนี้มีวัตถุเพื่อศึกษาความหมาย ประเภทของความอดทนและเพื่อศึกษาว่าขันติพัฒนาสังคมได้จริงหรือ

ลักษณะของความอดทน

๑อดทนต่อความลำบาก ความอดทนต่อการทำงาน ไ .ม่หวั่นต่อความเหนื่อยยากเป็นการอดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อน บุคคลที่ขาดความอดทนต่อความลำบากตรากตรำเมื่อต้องประสบกับสภาพดินฟ้าอากาศตามธรรมชาติที่ไม่มีความ ก็จะรู้สึกท้อถอย หมดกำลังใจที่จะสานงานซึ่งกำลังทำอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ยิ่งกว่านั้นความไม่แน่นนอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ยังจะส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย ถ้าบุคคลขาดความอดทนต่อความลำบากตรากตรำเสียแล้ว ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จในการทำดีทุกรูปแบบ

๒ อดทนต่อทุกขเวทนา เป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วยความไม่สบายกายของเราเอง ความปวด.ความเมื่อย โดยไม่แสดงอาการกระสับกระส่ายอันเกิดจากเวทนาให้ปรากฏ บุคคลบางคนอาจมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงสมบูรณ์เพราะมีโรคประจำตัวมาตั้งแต่เกิด เช่น โรคภูมิแพ้ ฯลฯ หรือ เพราะประสบอุบัติเหตุร้ายแรง หรือเพราะสาเหตุอื่นก็ตาม ถ้าเขามีความอดทนต่อทุกขเวทนา เขาก็จะมีจิตใจทรหดอดทนพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆอยู่เสมอ ย่อมสามารถประกอบคุณงามความดีต่างๆได้ ไม่แพ้ผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์

๓อดทนต่อความเจ็บใจ เป็นการอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ ความขัดใจ อันเกิดจากคำพูดที่ไม่ . ชอบใจ กิริยามารยาทที่ไม่งาม บางคน เพียงถูกคนโน้นกระทบที คนนี้กระแทกที เขาว่าหน่อยค่อนขอดนิด ก็อึดอัดเจ็บใจบางคนทนต่อความเจ็บใจได้บ้าง เพราะเขาเป็นผู้บังคับบัญชาของตน ถึงจะทนไม่ได้ก็ต้องทน การทนอย่างนี้ได้ถือว่ายังไม่เรียกว่า ขันติบางคนทนต่อความเจ็บใจ ต่อคำพูดของคนในระดับเดียวกัน พรรคพวกเพื่อนฝูงในที่ทำงานเดียวกันได้ถือว่า มีขันติระดับปานกลางส่วนคนที่มีขันติ จริงๆ นั้น ต้องทนต่อการกระทบกระเทียบ เปรียบเปรย การทำให้เจ็บอกเจ็บใจ จากคนใต้บังคับบัญชาหรือผู้ต่ำกว่าได้ ในการทำงานนั้น เราต้องมีการติดต่อกับบุคคลหลายประเภท เพราะแต่ละคนมีการฝึกฝนตนเองต่างกัน ถ้าหากไม่มีขันติแล้ว ก็ไม่อาจจะทำงานให้ออกมาดีได้อย่างเป็นสุข ทั้งบางครั้งยังอาจทำให้มีเรื่องเดือดร้อนมาสู่ตัวเองอีกด้วย

๔ อดทนต่ออำนาจกิเลส เป็นการอดทนต่ออารมณ์อันน่าใคร่น่าเพลิดเพลินใจ อดทนต่อสิ่งที่เราอยากทำ . แต่ไม่สมควรทำในที่นี้มุ่งหมายถึง การไม่เอาแต่ใจตัว ไม่ยอมปล่อยตัวตามกระแสโลก ความเพลิดเพลิน เช่น ความสนุกสนาน การเที่ยวเตร่ ความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ หรือการได้ผลประโยชน์ในทางที่ไม่ควร เป็นต้น

วิเคราะห์ขันติธรรมพัฒนาสังคมได้จริงหรือ

ปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาเกี่ยวกับความอดทนโดยเฉพาะเด็กและวัยรุ่น ทางแพทย์กล่าวว่าการมีสมาธิสั้นคือไม่สามารถที่จะจดจ่ออยู่กับสิ่งไหนได้นาน ถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ไม่มีระเบียบวินัย ไม่คิดก่อนทำ ไม่รอบคอบ ประมาทเลินเล่อ เอาแต่ใจตัวเอง การแก้ไขพฤติกรรมต่างๆนั้น ส่วนใหญ่จะยากลำบาก การฝึกทักษะที่ดีให้เกิดขึ้นก่อนจึงมีความสำคัญมาก เพื่อป้องกันเด็กสมาธิสั้นมีพฤติกรรมไม่ดีจนติดเป็นนิสัยไปจนโต การฝึกทักษะมักต้องใช้เวลานาน เป็นเดือนหรือเป็นปี ต้องอาศัยความอดทน ความเอาจริงเอาจัง ความสม่ำเสมอและร่วมมือของพ่อแม่อย่างมาก ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและสังคมมาจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนต้องแข่งขันกันในทุกด้านนอกจากนั้นประชาชนยังเน้นวัตถุนิยม ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาทารุณกรรมในครอบครัว ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ ปัญหาวัยรุ่นขาดขันติธรรมในการควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะเมื่อดื่มสุราเมรัยเข้าไปทำให้สติความยั้งคิดลดลง ขาดการยับยั้งชั่งใจขาดความอดทนในการควบคุมอารมณ์ให้มีสติ หลายคนจึงใช้ความรุนแรงโดยใช้กำลังในการแก้ปัญหา ปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งมีตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปยังระดับชาติ สาเหตุมาจากการใช้จ่ายเกินกำลังความสามารถของตนเอง มีรายได้น้อยแต่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจึงต้องหาช่องทางนำเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาเป็นของตัวเอง ไม่อดทนเก็บหอมรอบริบตามกำลังความสามารถของตน

ความอดทน อดกลั้นเป็นลักษณะของขันติก็เพราะยับยั้งใจไว้อยู่ ไม่แสดงอาการไม่เรียบร้อยทางกาย วาจา จะหนาวหรือร้อนก็อดทน จะหิวกระหายก็อดทน จะถูกกล่าวล่วงเกินด้วยวาจา เช่น พูดเสียดแทง หรือด้วยการเบียดเบียน ก็สะกดไว้ จะเจ็บไข้ได้ทุกข์ก็อดกลั้น เมื่อมีสิ่งใดๆ ที่ไม่เป็นที่พึงพอใจมากระทบก็อดทนไว้ อดกลั้นไว้เรียกว่า มีน้ำอดน้ำทน ไม่ท้อถอยต่อการงานเพราะหนาวร้อน ไม่ตอบสนองเพราะ ถูกล่วงเกิน ไม่กระสับกระส่ายครวญครางเพราะเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ความอดทนหรืออีกถ้อยคำหนึ่งคือความอดกลั้นน่าจะมีความหมายเหมือนกัน การอด การทน การกลั้น จะใช้คำใดหรือคำอื่นปนกันก็ให้ความเข้าใจได้เหมือนฉันว่า สิ่งที่ตนอยากทำก็พยายามกลั้นไว้หรือทนไว้ หรืออดไว้ ด้วยเหตุผลหนึ่งเหตุผลใดตามแต่สถานการณ์ หรือเรื่องที่เกิดขึ้น อันตนไม่อาจจะทำได้ ด้วยวิธีการอย่างไรก็ตาม เหตุผลอะไรก็ตาม เช่น หิวข้าวแต่กินไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ตาม ก็ไม่แสดงอาการให้บุคคลอื่นเห็น จึงมีคำพูดที่นิยมปลอบกันว่า บางครั้งถึงขนาดลูกต้อง ”เรื่องกินเรื่องเล็ก เรื่องไม่ได้กินเรื่องใหญ่“ เป็นตัวอย่าง เพราะหิวแล้วแม่เอาข้าว ”ธาตุก่องข้าวน้อย“ มีการกระทำมาตุฆาต อย่างหลักฐานปรากฏเป็นเจดีย์มาส่งช้าและเห็นว่าน้อยจึงคิดว่าก่องข้าวเหล็กคงจะกินไม่อิ่มเท่านั้น ถ้าหากลูกเข้าใจต่อความอดทนต่อการหิวกระหายเพียงไม่นาน ทั้งรู้จักฝึกหัดมีขันติมีความอดกลั้นต่อความยากลำบากนั้นไว้เพียงไม่นานแล้ว ทุกอย่างย่อมไม่ต้องมีการสูญเสียเกิดขึ้น แม้แต่ในเรื่องอื่นๆ ที่ต้องใช้ความอดทน อดกลั้นในลักษณะเช่นนี้ ย่อมมีแต่ผลดีเมื่อเวลาผ่านไป หลายคนเมื่อคิดถึงช่วงเวลาที่ผ่านไปในบางช่วงนั้นๆ ต่างรู้สึกใจหายเมื่อนึกถึงช่วงที่ตนถ้าไม่อดทนในช่วงนั้นๆ ดังนั้นการรู้เข้าใจ ต่อความลำบากแล้วคอยบังคับด้วยความอดทน อดกลั้น ย่อมมีผลดีกว่าการดิ้นรนจากความยากลำบาก จนคิดแต่เอาความอยู่รอดให้ผ่านไปส่วนเดียว โดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียที่ต้องมีตามมาดังกล่าว

ด้านความอดทนต่อทุกขเวทนา เป็นเรื่องที่บุคคลทั่วไปนั้นต้องพบปะเจอะเจอกันแน่นอน ไม่มากก็น้อย ที่สำคัญเราไม่สามารถล่วงรู้ได้ว่าเรื่องทุกขเวทนานั้น จะเกิดกับเราในรูปแบบใด โดยปกติเราก็มีเป็นพื้นฐานอยู่แล้วในเรื่องเล็กๆ น้อย ๆ เช่น ปวดหัว เป็นไข้ ปวดท้อง ปวดตามร่างกาย เป็นต้น แต่ทุกขเวทนาย่อมเกิดไปตามอาการของร่างกายของโรคที่เป็น จึงบางครั้งก็มากจนทนได้ยาก เช่น ปวดหัวรุนแรงเรื้อรัง หรืออาการปวดอย่างอื่นที่

เมื่อก่อนเราทนได้ แต่เมื่อมากก็สุดจะทน ที่อาจเกิดจากความกลัวจากการคิดไปเอง หรือเจ็บเพียงนิดแต่ก็ทำเป็นเหมือนเป็นมาก การฝึกอดทน อดกลั้นต่อทุกขเวทนา ที่เกิดจากการป่วยไข้หรือเหตุใดเหตุหนึ่งที่ต่างก็มิได้ให้บังเกิดขึ้นกับตนเองทั้งนั้น แต่หากเมื่อเกิดขึ้นแล้วเราควรต้องกระทำอย่างไร เพื่อให้ตนเองและสังคมส่วนรวมเป็นไปด้วยด้วยความสงบเรียบร้อย ด้วยความรู้สึกที่รู้เท่าทันต่อความทุกข์ยากนั้น โดยตั้งความรู้สึกว่าการที่สงบกับการที่ร้องเสียงดังทำให้บาดแผลที่เป็นนั้นหายหรือบรรเทาได้หรือไม่ จะพบว่ามีค่าเท่ากันกับการในขณะที่ทำแผลหรือรักษาอาการต่างๆ ที่เป็นนั้น ในขณะเดียวกันบางครั้งการร้องเสียงดังนั้น มิใช่จะก่อให้เกิดความลำบากกับผู้รักษาเท่านั้น ซ้ำยังอาจสร้างความรำคาญต่อคนข้างเคียงอีกด้วย ในขณะที่เมื่อมาคิดถึงภาพที่ต้องรักษานั้น เช่น บาดแผลที่ต้องค่อยๆ ล้างเพราะรู้สึกเจ็บ แล้วก็ร้องเสียงดัง เป็นอยู่อย่างนี้หลายครั้งกว่าจะล้างแผลเสร็จก็ต้องร้องอยู่หลายครั้ง ทั้งต้องเสียเวลาเพราะถูกแผลก็เจ็บก็หยุด ในขณะที่ถ้าเข้าใจ รู้จักสงบระงับ ฝึกความอดทนกับการที่แผลต้องสัมผัสกับน้ำยานั้น รู้จักอดกลั้นต่อการไม่เปล่งเสียงออกมาโดยใช่เหตุ รู้เข้าใจว่าถ้ารีบล้างก็เจ็บไม่นาน ดีกว่าถูกสัมผัสแผลก็ร้องที ที่ต้องเจ็บนานกว่า ทั้งรักษาได้เล็กน้อยก็หยุด การรู้เข้าใจต่อความอดทน อดกลั้นต่อทุกขเวทนานี้ จึงนับว่าเป็นสิ่งที่ดี เมื่อย่อมเป็นผลดีแก่ตัวเองและสังคมรอบข้างด้วย

ในด้านอดทนต่อความเจ็บใจ เรื่องความเจ็บใจเกิดขึ้นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม รูปธรรมก็เช่น ถูกบังคับทำร้าย ทรมาน โดยที่ไม่มีทางต่อสู้ขัดขว้างใดๆ กล่าวคือต้องทนเจ็บทั้งกายทั้งใจ ในที่นี้หมายถึงมีความเจ็บใจ คับแค้นใจ มากกว่าการเจ็บทางกายโดยไม่สามารถที่จะกระทำโต้ตอบได้ ส่วนความเจ็บใจด้วยนามธรรมนั้น หมายถึงอารมณ์โกรธวิ่งผ่านมาอย่างรวดเร็วราวสายฟ้าแลบ ด้วยคำพูดเสียดแทงให้เจ็บใจ ที่ผู้พูดปรารถนาจะทำให้ผู้ที่ตนมุ่งเจ็บใจ หรือได้ความอัปยศพูดหรือแสดงอาการอย่างอื่นด้วยเจตนานั้น ให้ผู้ที่ตนมุ่งรู้ความแห่งคำพูดที่พูด หรืออาการที่แสดงนั้น ใช้เป็นเครื่องเสียดแทงเพื่อเจ็บใจ โดยวัตถุสำหรับอ้างขึ้นกล่าวเสียดแทงนั้น คือ ๑ชาติ ได้แก่ . .ชั้นหรือกำเนิดของคน ๒ชื่อ ๓ .โคตร คือ แซ่ วงศ์ตระกูล ๔ .การงานหรืออาชีพที่ทำ ๕ศิลปะหมายถึงความรู้ . .ความสามารถพิเศษ ๖โรคอาการเจ็บป่วย ๗ .รูปพรรณสัณฐาน เช่น เตี้ย ดำ สูง ๘ .กิเลส เช่น เป็นคนมักโกรธ เป็นคนเจ้าระเบียบ ๙ .ข้อผิดพลาดที่เคยทำไว้ ๑๐ .คำสบประมาทอย่างอื่น รวมเป็น ๑๐ นี้เรียกว่าอักโกสวัตถุ แปลว่า เรื่องสำหรับด่า จากการพูดดังกล่าวนี้ ทั้งที่เป็นเรื่องจริง ทั้งที่เป็นเรื่องเสริมแต่งก็ตาม แต่ก็ทำให้รู้สึกโกรธทั้งที่แม้เห็นด้วยสายตาเห็นเพียงท่าทางเท่านั้น มิได้ทำอะไรด้วยกายอย่างอื่นให้รู้สึกสัมผัสร่างกายให้เจ็บแต่อย่างใด การพูดจาที่เสียดแทง แม้เป็นเพียงนามธรรม แต่ก็เป็นเหมือนของแหลมคมที่ทำให้เจ็บใจแต่ไร้บาดแผล ทั้งเป็นการเจ็บนานกว่าที่มีบาดแผลเป็นรูปธรรมเสียอีก บาดแผลเมื่อรักษาหายแล้วก็ไม่รู้สึกเจ็บอีก แต่คำพูดเสียดสีให้เจ็บใจนึกถึงทีไรก็เจ็บใจเมื่อนั้นไม่สามารถที่จะรักษาให้หายหรือทำให้ลืมได้ยาก การรู้จักนึกคิดพิจารณาในแง่ของการฝึกฝนการอดทน อดกลั้น ในเรื่องเจ็บใจนี้ นับว่าเป็นเรื่องยากยิ่งนัก ต้องมีการพินิจพิจารณาอย่างละเอียดสุขุมลุ่มลึกที่เรียกอีกอย่างว่าแยบคลายโดยพิจารณาว่าคำพูดทั้งหลายเหล่านี้ ก็สักเป็นคำพูด มิใช่บุคคลตัวตนเราเขา โดยคิดอีกอย่างว่าคำเหล่านั้นเป็นกุศลหรืออกุศล ดีหรือไม่ดี ควรนำมาใส่ใจหรือควรละทิ้ง โดยที่สุดคำพูดเหล่านั้นทำให้เราลำบากใจมากจริงหรือ ไม่ หรือเราเก็บเอาคำพูดเหล่านั้นมาทำให้เราลำบากใจเอง เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ย้อนกลับไปมาแล้ว ก็มาถึงการใช้ขันติความอดทน อดกลั้น ซึ่งอาจต้องใช้การฝึกฝนอย่างมาก เพื่อยับยั้งความเจ็บใจที่เกิดขึ้นนั้นมิให้เข้ามาทำลายความเป็นปกติสุขได้ ทั้งยังเป็นการปิดกั้นเวรภัยต่างๆ ไม่ให้เกิดขึ้น

ในด้านอดทนต่ออำนาจกิเลส หมายถึง สภาพที่ทำให้จิตเศร้าหมองธรรมชาติใดย่อมทำให้เร่าร้อน เศร้าหมอง หรืออีกอย่างหนึ่งว่า สัมปยุตธรรม คือ จิต เจตสิก ย่อมเศร้าหมอง เร่าร้อน ด้วยธรรมชาติใด ฉะนั้นธรรมชาติที่เป็นเหตุแห่งความเศร้าหมองเร่าร้อนของสัมปยุตนั้น จึงชื่อว่า กิเลส ในวิภังคปกรณ์ระบุว่า กิเลสวัตถุ ๑๐ ได้แก่

๑โลภะ ความอยากได้ . ๒ .โทสะ ความคิดประทุษร้าย ๓ .โมหะ ความหลง ๔ .มานะ ความถือตัว ๕ .มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด ๖ .วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ๗ .ถีนะ ความหดหู่ ๘ .อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน ๙ .อหิริกะ ความไม่ละอายบาป ๑๐อโนตตัปปะ ความไม่เกรงกลัวบาป สภาพที่ทำให้จิตเศร้าหมอง . ทำให้เร่าร้อน ในที่นี้กล่าวถึงกิเลสคือธรรมชาติ และธรรมชาติของกิเลสในที่นี้ก็สิ่งที่ทำให้จิตเร่าร้อน เศร้าหมอง นั่นแสดงให้เห็นว่าโดยปกติแล้วสภาพจิตของเราย่อมสงบนิ่ง และในสภาพจิตที่ผ่องใสหรือเศร้าหมองนั่น ย่อมประกอบด้วยเหตุปัจจัยอย่างอื่นเข้ามามีส่วนร่วมด้วย กล่าวคือภายใน อันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส การถูกต้องสัมผัส การนึกคิด ที่เกิดจากอย่างใด อย่างหนึ่งประกอบกัน หรือหลายอย่างร่วมกัน แล้วก่อให้เกิดกิเลสใน ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามความรู้สึกหรือที่เรียกว่าเวทนา อันเป็นปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดมาจากการสัมผัสกันของภายในมีตาเป็นต้น กับภายนอกมีรูปเป็นต้น เมื่อกระทบกันย่อมเกิดเวทนาคือความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบหรือเฉยๆ แล้วจึงก่อให้เกิดความทะยานอยากในกิเลสนั้นๆ ว่าเป็นความอยากในรูป เสียง กลิ่น รส การถูกต้องสัมผัส ความอยากมีอยากเป็น (โผฏฐัพพะ) ความไม่อยากมีไม่อยากเป็น เมื่อความอยากเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น การดิ้นรนเพื่อจะออกจากความเศร้าหมองหรือออกจากความเร่าร้อน ช่วงนี้เองที่ต้องนำความอดทน อดกลั้นมาใช้ การอดทน อดกลั้นต่ออำนาจกิเลสนี้ นับเป็นเรื่องยากกว่าการใช้ความอดทนที่ผ่านมาข้างต้น แต่นั่นหมายถึงการที่ปล่อยในกิเลสเหล่านี้ครอบงำโดยสมบูรณ์แล้ว อันเป็นการผ่านลำดับขั้นตอนดังกล่าว ในทางกลับกัน เมื่อรู้ลำดับขั้นตอนอย่างนี้แล้ว หากเรารู้เท่าทันแล้วไม่ปล่อยให้ ปฏิกิริยาทางอารมณ์เป็นไปตามขั้นตอนนั้น เมื่อพินิจพิจารณาเหมือนเจ็บใจแล้วตัดช่วงหรือตัดตอน ที่เกิดตามลำดับนั้น เช่นช่วงสัมผัส ช่วงเวทนาที่มีความรู้สึกนั้น แรกๆ ก็ต้องฝืนต้องใช้การฝึกฝนบ่อยๆ พร้อมการพินิจพิจารณา ถึงผลดีผลเสียของการปิดกั้นด้วยความอดทน อดกลั้น เมื่อมีการฝึกฝนบ่อยๆ มีการพินิจพิจารณาทบทวนถึงการไม่ปิดกั้นความอดทน อดกลั้น จะมีผลดีผลเสียอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะพบว่ากิเลสเหล่านี้ก็ยากที่จะเกิดขึ้นเช่นกัน จึงควรทำให้มีขึ้น

ข้อเสียเมื่อขาดขันติธรรม

บุคคลที่ขาดธรรมคือความไม่อดทนทำให้เกิดผลเสียซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ไม่มีความสุขกับการทำงาน เมื่อไม่มีขันติธรรมกับการดำเนินชีวิตประจำวันก็จะเกิดปัญหาติดตามมา .๑ เช่น เสียสุขภาพจิต การฝืนทนกับงานที่ทำ ทำให้ไม่มีความสุขทำให้เกิดความเครียดตามมา

ทำให้เกิดค .๒วามขัดแย้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทุกอาชีพต้องมีปัญหาขัดแย้งกันในเรื่องความคิดความเห็นที่แตกต่างกัน ถ้าองค์กรหรือสังคมมีความขัดแย้งกัน เอาความคิดของตนเป็นใหญ่ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สังคมก็จะไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้สังคมจะต้องยอมรับฟังบุคคลที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างเลือกเอาสิ่งที่ดีมีประโยชน์นำเอาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม

เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคม การขาดความอดทนที่จะฟังเหตุผลของบุคคลอื่นทำให้สังคมเกิดความ .๓ วุ่นวาย การที่คิดว่าสิ่งที่ตนคิด สิ่งที่ตนกล่าว สิ่งที่ตนทำเท่านั้นที่ถูกต้อง ส่วนคนที่คิดต่างจากตนผิดหมด ปัญหาการชุมนุมของเสื้อแดงและกลุ่มพันธมิตรฯ ที่ทำการประท้วงในอดีตที่ผ่านมาก็เกิดจากการไม่ยอมรับฟังความเห็นของอีกฝ่ายที่เห็นแตกต่างจากตน จึงทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย เพราะไม่เปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น หากประชาชนหรือสังคมมีขันติธรรมการแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายก็จะไม่เกิดขึ้น

หรือในบางสถานการณ์เราไม่ทำด้วยความอดทนหรืออดกลั้น เช่น โกรธคนอื่นที่ด่าเราอย่างเสียหายแต่เราก็ไม่ทำอะไรเขา แม้จะโกรธเขาอย่างเต็มที่ แต่ก็สามารถงดการแสดงออก สนองตอบความต้องการได้แม้จะยากเย็นอย่างเกือบตั้งไว้ไม่อยู่ก็ตาม แต่เราก็สามารถตั้งไว้ได้ แสดงว่าตัวเรามีความเก่งในการระงับอารมณ์ไว้ได้เป็นอย่างดี

ความโกรธที่อุบัติขึ้นภายในเป็นเพียงปฏิกิริยาทางอารมณ์เท่านั้น ยังมิใช่การกระทำที่ส่งผลถึงผู้อื่นแต่ประการใด เมื่อเราสามารถระงับมิให้แสดงออกมาทางกิริยา โดยอวัยวะส่วนต่างๆ การระงับไว้ได้นั้นย่อมเป็นผลดีแก่ตัวเอง

การกล่าวคำหยาบคายสนองอารมณ์โกรธ ใบหน้าที่มีเลือดคุกรุ่นอาการแดงกล่ำเนื้อตัวสั่นสะท้านกำมือไว้แน่นพร้อมจะกราดพุ่งตรงสู่เป้าหมาย ทำให้คู่โกรธเจ็บปวด หรืออวัยวะส่วนล่างเตรียมรับคำสั่งจากอารมณ์โกรธยกขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงสัมผัสกับอวัยวะบางส่วนของคนที่เราโกรธได้รับความเจ็บปวดถึงขั้นเป็นรอยช้ำหรือเป็นแผลเลือดซิบหรือเลือดโกรกไหลทั่วร่างกาย แต่สามารถอดทนต่ออารมณ์นั้นได้ด้วยความอดทนอันเป็นเครื่องประดับอันประเสริฐกว่าเครื่องประดับอย่างทั้งหลายของพระราชาและนักปราชญ์ทั้งหลาย ปัญหาดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นปัญหาครอบครัว ปัญหาความรุนแรงทางสังคม ปัญหายาเสพติด เกิดขึ้นเพราะประชาชนขาดขันติธรรม ความอดทนในการใช้ชีวิตประจำวัน การฝึกหัดความอดทนจะต้องทำตั่งแต่ตอนเด็ก ให้เด็กมีความอดทนสามารถต่อสู้แก้ปัญหาและอุปสรรคด้วยตนเอง โดยเฉพาะในปัจจุบันพ่อแม่ทำทุกอย่างให้ลูก เพราะกลัวลูกจะลำบาก ทำให้ลูกทำอะไรไม่ค่อยเป็น ทำให้เด็กขาดความอดทน รอคอยไม่เป็น เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ทำให้ท้อแท้ต่อปัญหาได้ง่าย กลายเป็นคนโกรธง่าย ขี้บ่น โทษโชคชะตา โทษบุคคลอื่น ประชาชนส่วนใหญ่เบื่อหน่ายวันทำงาน ช่วงทำงานก็รอเพียงเมื่อไหร่จะเลิกงาน เพราะไม่มีความสุขกับการทำงาน การขาดขันติธรรมบางครั้งก็เรียกว่าความเกียจคร้าน ซึ่งโทษของความความเกียจคร้านที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ๖ ประการมีการประพันธ์เป็นกลอน วิธาน สุชีวคุปต์และ) สนธิ์ บางยี่ขัน: ๒๕๓๓ (หน้า ๖๐ .ดังนี้

จะกล่าวถึงโทษของความเกียจคร้าน ในการงานเป็นนิจคิดหน่ายแหนง
พระมุนีทรงดำรัสตรัสแสดง ว่าเกียจคร้านมีเหตุแจงหกประการ
อันคนใดเกียจคร้านการงานไซร้ ย่อมเจริญไปไม่ได้จักไขขาน
เพราะว่าขาดความเพียรเรียนรู้งาน จักเห็นผลในกิจการย่อมไม่มี
ถึงเวลาทำงานเกียจคร้านครัน ก็ผัดวันประกันพรุ่งมุ่งแน่หนี
บ้างอ้างว่าถึงคราวหนาวเต็มที มันสุดที่ทำงานประการใด
บ้างอ้างว่าร้อนนักสุดจักทน จะทำงานหมองกมลทนไม่ได้
บ้างอ้างว่าดวงตะวันนั้นลับไป งานวันนี้เก็บไว้ก่อนเถิดเรา
บ้างอ้างว่ายามนี้สิเช้าตรู่ ยังเช้าอยู่จึงคิดนั่งจับเจ่า
บ้างอ้างว่าถึงเวลาอาหารเรา ควรบรรเทาหิวก่อนอย่าร้อนรน
บ้างอ้างว่าอิ่มอาหารแสนอึดอัด จักขอผัดไว้ก่อนห่อนขวยขวน
เหตุหกข้อกล่าวไว้ให้ท่านยล เป็นเหตุให้ไม่เกิดผลเช่นเดียวกัน
อนึ่งนั้นพึงตรองมองให้ถ้วน สัตว์มนุษย์ทั้งมวลย่อมอาสัญ
ไม่อาจรอดความตายวายชีวัน จงขยันเมื่อยังมีชีวีคง
อนึ่งนั้นเมื่อต่อไปในภายหน้า เราย่อมแก่เฒ่าชราและลืมหลง
เป็นหนุ่มสาวเรี่ยวแรงแข็งขันจง มุ่งประสงค์ทำงานอย่าคร้านเลย

ผู้ที่มีขันติธรรมโดยมากจะผ่านการสูญเสียหรือความล้มเหลวมาก่อน เช่น แจ๊คหม่า สตีฟ จ๊อป ล้วนเคยล้มเหลวมาแล้วแต่ก็อาศัยขันติธรรมและความพากเพียรจึงจะฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคมาได้ ผู้ที่มีขันติธรรมจึงสามารถที่จะทำในสิ่งที่คนอื่นทำได้ยาก เช่น นักกีฬายิมนาสติกกว่าจะเล่นหรือแข่งขันกับนักกีฬาประเภทเดียวกันจนเป็นตัวแทนของประเทศได้ต้องใช้ความอดทน ต้องบาดเจ็บจากการพลั้งพลาดหรืออุบัติเหตุในขณะฝึกซ้อม ทุก

อาชีพต้องอาศัยขันติปัญหาเหล่านี้ ความอดทนต้องมาคู่กับโสรัจจะจึงจะประสบความสำเร็จ คำว่าโสรัจจะแปลว่า ความเสงบเสงี่ยม หมายถึงปฏิบัติตามหน้าที่ที่เราต้องทำ โดยความสงบเรียบร้อยการปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดี เคารพกฎจราจร ข้ามสะพานลอย ในชีวิตของคนที่ประสบความสำเร็จ อย่างเช่นที่เหมืองทองคำแห่งหนึ่งในสมัยที่มียุคตื่นทอง เป็นเรื่องจริงที่แคลิฟอร์เนียในสหรัฐอเมริกา มีพี่น้องสองคนไปขุดแร่ทองคำแล้วไปพบสายแร่เข้า ขุดเอาแร่ทองคำมาได้พอสมควรรอยู่ ๆ สายแร่ก็หายไปเฉยๆ ขุดเท่าไหร่ก็ไม่พบ หมดกำลังใจหมดความอดทนจึงขายเหมืองทองคำให้กับคนอื่น เจ้าของเหมือนจึงจ้างวิศวกรนักทรัพยากรธรณีวิทยามาคำนวณดูว่าทำไมแร่จึงหายไป นักวิชาการเหล่านั้นมาคำนวณแล้วบอกให้ขุดลึกลงอีก ๓ ฟุตจะพบสายแร่แน่นอน เจ้าของใหม่จึงสั่งให้ขุดลงไปอีก ตามข้อวิเคราะห์ของนักวิชาการก็พบสายแร่อีก เจ้าของเก่าที่เคยขุดไว้แล้วหนีไปเพราะขาดความอดทนขาดขันติ คนที่จะประสบความสำเร็จต้องมีขันติความอดทน โสรัจจะมุ่งมั่นฟันฝ่าทำต่อไปด้วยความเสงบเสงี่ยม ถ้าทหารในกองทัพขาดความอดทน ร่างกายไม่สมบูรณ์ ทนทานต่อสิ่งต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วไม่ได้ หรือเกิดอาการเจ็บป่วยขึ้น เพราะร่างกายอ่อนแอเสียแต่แรก กองทัพนั้นก็กลายเป็นกองทัพที่อ่อนแอไม่มีสมรรถภาพที่จะสู้รบกับข้าศึกได้ โดยเหตุนี้ความอดทนจึงเป็นสิ่งสำคัญของทหาร และจำเป็นจะต้องมีการฝึกความอดทนไว้ตั้งแต่ในยามปกติ จึงจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ของทหารให้บรรลุผลสำเร็จได้ความอดทนต่องานหนักอย่างเดียวไม่พอ เพราะการอดทนกับงานนั้น รวมถึงการที่จะต้องวิ่งเข้าหางานยากๆ มาทำให้เกิดความเก่งความชำนาญ งานที่ยากๆ ต้องอดทนกับการเหนื่อยกาย แต่ขณะเดียวกันก็มีโอกาสทำผิด เมื่อทำผิดเราก็ต้องถูกตำหนิ ดังนั้น ความอดทนต่อการถูกตำหนิ ถูกดูถูกจากผู้อื่นก็กลายเป็นความจำเป็นขึ้นมาอีกประการหนึ่ง บางครั้งเพื่อการเรียนรู้งาน ต้องอดทนให้คนเอาเปรียบ แล้วเราก็พบว่าความอดทนดังกล่าวนั้น ทำให้ได้เรียนรู้อะไรมากมาย ที่กลายมาเป็นประโยชน์กับการทำงานในช่วงหลังของชีวิต การมีขันตินั้นเมื่อนำมาใช้ในเรื่องการปฏิบัติงาน มองดูผิวเผิน มักพาให้เห็นว่าเป็นเครื่องถ่วงความก้าวหน้า เพราะทำให้เกิดการหยุดชะงัก เป็นเหตุให้งานไม่สำเร็จ หรือสำเร็จช้าลง แต่ถ้าพิจารณาลึกลงไปให้ถูกให้ถ้วนแล้ว จะไม่เป็นดังนั้นเลย ความรู้จักอดทนและอดกลั้น ไม่ยอมตัวยอมใจให้วู่วามไปตามเหตุการณ์ ตามอคติ และตามอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจนั้น ทำให้เกิดมีการยั้งคิด และธรรมดาคนเราเมื่อยั้งคิดได้แล้ว ย่อมมีโอกาสที่จะพิจารณาเรื่องที่ทำ คำที่พูด ทบทวนดูใหม่ได้อีกเพื่อเลือกแนวทางที่เกิดการสูญเสียให้น้อยที่สุด

ข้อดีของการอดทน

สามารถในการควบคุมอารมณ์ได้ สามารถคุมอารมณ์ให้มีความมั่นคง อดทนต่อเพื่อนร่วมงานเมื่อมีการ .๑ พูดจาเสียดสีด้วยถ้อยคำอันไม่เหมาะสมอันเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาทกัน การเก็บอารมณ์รุนแรง สามารถยับยั้งความโกรธของตัวเองที่เกิดขึ้น ไม่แสดงอาการตอบโต้ โต้เถียง แสดงความไม่พอใจ แสดงกิริยาไม่เหมาะสม มีสติควบคุมอารมณ์ที่มากระทบ ไม่คล้อยตามความโกรธที่เกิดขึ้น สามารถควบคุมอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ แต่จะคิดในเชิงสร้างสรรค์ คิดในเชิงบวกกับคำกล่าวนั้น สามารถควบคุมพฤติกรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีให้เห็น

การมีสติ มีความอดทนหนักแน่น ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ มีจิตใจเยือกเย็น รอบรู้เข้าใจใน .๒ สถานการณ์ที่กำลังเกิดว่าเกิดจากอะไร คิดให้รอบคอบ ตริตรองด้วยเหตุและผล

อดทนเป็นผู้รับฟังที่ดี ความขันติในข้อนี้เพื่อต้องการให้เป็นคนใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังปัญหา พร้ .๓อมที่จะรับฟังเรื่องราวของบุคคลอื่นทั้งเรื่องที่ดีและเรื่องไม่ดี บางคนมีความทุกข์ใจต้องการจะให้บางคนได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ เมื่อเล่าเสร็จก็ไม่ต้องการข้อเสนอแนะ ไม่ต้องการคำปลอบโยนแต่แค่ระบายความอัดอั้นตันใจ ผู้ที่มีขันติ

ธรรมต้องรับฟังเรื่องราวโดยใช้สติวิเคราะห์ใคร่ครวญเรื่องราวต่างๆ ด้วยใจเป็นกลางปราศจากอคติ เมื่อมีการเจรจาต้องพยายามอธิบายให้คู่สนทนาเข้าใจอย่างถูกต้อง

ประโยชน์ของความอดทนที่ถูกต้อง

๑. มีความอดกลั้น คือเมื่อถูกคนพาลด่า ก็ทำราวกับว่าไม่ได้ยิน ทำหูเหมือนหูกระทะ เมื่อเห็นอาการยั่วยุก็ทำราวกับว่าไม่ได้เห็น ทำตาเหมือนตาไม้ไผ่ ไม่สนใจใยดี ไม่ปล่อยใจให้เศร้าหมองไปด้วย ใส่ใจสนใจแต่ในเรื่องที่จะทำความเจริญให้แก่ตนเอง เช่น เจริญศีล สมาธิ ปัญญา ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

๒. เป็นผู้ไม่ดุร้าย คือสามารถข่มความโกรธไว้ได้ ไม่โกรธ ไม่ทำร้ายทำอันตรายด้วยอำนาจแห่งความโกรธนั้น ผู้ที่โกรธง่ายแสดงว่ายังขาดความอดทน มีคำตรัสของท้าวสักกะเป็นข้อเตือนใจอยู่

๓. ไม่ปลูกน้ำตาให้แก่ใครๆ คือไม่ก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเจ็บแค้นใจจนน้ำตาไหลด้วยอำนาจความเกรี้ยวกราดของเรา

๔. มีใจเบิกบานแจ่มใสอยู่เป็นนิตย์ คือมีปีติอิ่มเอิบใจเสมอๆ ไม่พยาบาท ไม่โทษฟ้า โทษฝน โทษเทวดา โทษโชคชะตา หรือโทษใครๆ ทั้งนั้น พยายามอดทนทำการงานทุกอย่างด้วยใจเบิกบาน

คนบางคนขี้เกียจทำงาน บางคนขี้เกียจเรียนหนังสือ บางคนเกะกะเกเร พอมีผู้ว่ากล่าวตักเตือนก็เฉยเสีย แล้วบอกว่าตนเองกำลังบำเพ็ญขันติ บารมี อย่างนี้เป็นการเข้าใจผิด ตีความหมายของขันติผิดไป ขันติไม่ได้หมายถึงการตกอยู่ในสภาพใดก็ทนอยู่อย่างนั้น ขันติธรรมในส่วนของความอดกลั้น ปัญหาที่มีการเรียกร้องต้องการ การทารุณกรรม การข่มขืน การกระทำที่โหดร้ายทารุณ เป็นต้น ล้วนแล้วต้องสูญเสียบุคลากรในสังคมไป ซึ่งบางครั้งบุคลาการเหล่านั้นต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว ต่อสังคมส่วนรวมด้วย จึงเป็นการสูญเสียมิใช่เพียงคนเดียวแต่อาจทำให้ครอบครัว สังคมนั้นเสียหายตามไปด้วย การสูญเสียบุตรหลานอันเป็นที่รัก ที่หวังที่พึ่ง เขาทอดทิ้งสังคมหรือสังคมทิ้งเขา การข่มแหง กดขี่ การทารุณกรรม สังคมจะเป็นอย่างไร ก็ต้องเริ่มจากบุคคลไปก่อน เพราะบุคคลต่างหากที่เป็นสมาชิกของสังคม เมื่อบุคคลไม่ดี สังคมก็ไม่ดีตามไปด้วย เพราะสังคมเป็นของบุคคลไม่ดี แต่บางครั้งไม่ดีแม้น้อย ก็ทำให้ดีส่วนมากอาจไม่ดีไปด้วย เหมือนเชื้อโรค แม้มีเพียงนิด แต่ถ้าร่างกายไม่แข็งแรงพอ ก็อาจเป็นเหยื่อของเชื้อโรค จนบางครั้งซ้ำร้ายกลายพันธุ์ไปได้อีกด้วย บุคคลให้สังคมก็เช่นกัน บางครั้งคนไม่ดีมีน้อย แต่คนดีที่มากนั้น หากไม่รู้จักสิ่งใดควรต้องกระทำอย่างใด บุคคลความมีสิทธิ เสรีภาพ มีหน้าที่อย่างไรแล้ว ก็อาจปล่อยปละละเลย ต่างไม่สนใจนำพาต่อความดีของตนที่มีอยู่ จนนึกไปว่าคนไม่ดีเหล่านั้นก็ไม่สนใจเพราะไม่ใช่เรื่อง ไม่อยากคบหาด้วย ไม่อยากยุ่งเกี่ยวด้วย จนกลายเป็นต่างคนต่างไม่อยากยุ่ง จนกลายเป็นต่างคนต่างอยู่กันไปแบบไม่อยากยุ่งกับคนไม่ดีเหล่านั้น ในขณะที่หารู้ไม่ว่า การไม่สนใจนำพาต่อพฤติกรรมของแต่ละคนนั้น กลายไปสู่เป็นการต่างคนต่างอยู่ไปโดยปริยาย จนถึงแม้จะชื่อว่าคนดีมากก็ตาม แต่เมื่อแยกกัน ก็เป็นช่องว่างให้บุคคลไม่ดีเหล่านั้นเข้าไปแทรกแซงได้โดยง่าย เหมือนคนไม่ดีทำอะไรอยู่ก็ไม่สนใจ แม้แต่กำลังทำกับบุคคลที่ดีอยู่ก็ตาม จนกลายเป็นบุคคลไม่ดีมีมากกว่าบุคคลดี เพราะคนดีมีมากเฉพาะตัวเลข แต่เอาจริงมีการรวมตัวน้อยกว่าบุคคลไม่ดีที่มีอยู่ จึงมองเหมือนมีน้อยกว่า ทั้งที่ความจริงมีมากกว่า เมื่อมีการกำหนดกันที่การรวมตัว ที่เป็นพลังของกลุ่มนั้น ๆ จนกลายเป็นสังคมนั้นๆ ต่างหาก จึงไม่ต่างจากเชื้อโรคข้างต้น การประชุม ประท้วง ร่วมชุมนุมเรียกร้อง หรืออะไรก็แล้วแต่ทั้งที่มีคนหมู่มากหรือน้อย จะนานเท่าใดหากไม่มีการกระทำใดๆ เกินกว่าที่เป็น การนั้นย่อมเป็นไปด้วยความสงบเป็นปกติ ในทางตรงข้าม หากต่างปล่อยไปตามปฏิกิริยาของอารมณ์ บางครั้งแม้เป็นเรื่องเพียงเล็กน้อย แต่ก็ลุกลามไปอย่างมากมายได้รวดเร็วทำลายความเป็นปกติหมดสิ้น จึงเห็นได้ว่าในบุคคลที่ไม่ดีนั่นส่วนใหญ่แล้วล้วนเกิดจากขาดความอดกลั้นทั้งสิ้นขันติความอดทน เป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งชาวโลก เพราะเป็นก่อเกิดของคำ ว่า

ทำให้ชาวโลกได้พบสัจจธรรมแห่งชีวิต และได้สัมผัสกับความสุขที่แท้จริง ความอดทนนี้ เป็นหนึ่ง ”มหาสันติภาพ“ ในบารมี ๑๐ ที่พระโพธิสัตว์ หมายถึง ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ต้องบำเพ็ญบารมีความดีอันยิ่งยวด ๑๐ ประการประโยชน์ของขันติขันติ ความอดทน เป็นคุณธรรมที่ประเสริฐสูงส่ง และทรงคุณประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้มีขันติความอดทนเป็นคุณธรรมประจำใจ หรือมีขันติเป็นคุณสมบัติบุคลิกภาพเฉพาะตัว ย่อมได้รับประโยชน์หรืออานิสงส์มีประโยชน์ คือ มีความอดทนต่อความลำบากทั้งทางจิตใจ และร่างกาย ทั้งนี้ ขันติหรือความอดทน ย่อมเป็นปัจจัยให้การทำงาน การดำเนินชีวิตให้สำเร็จ ไม่เสียสติสัมปชัญญะ และยังเป็นปัจจัยไม่ให้ประพฤติผิดพลาดด้วยอำนาจแห่งกิเลส

บทสรุป

จากการศึกษารวมของการมีขันติธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมไทยได้จริงเพราะว่า ถ้าประชาชนปฏิบัติตามหลักธรรมคือขันติการฝึกฝนอดทน สามารถพัฒนาสังคมได้ การดำเนินชีวิตประจำวันในหน้าที่การงานของตน ส่วนในเรื่องการฝึกฝนอดกลั้นนั้น เพื่อไว้แก้ไขปัญหาที่ต้องเผชิญ เฉพาะหน้า จริงอยู่ที่เพียงขันติธรรมอาจไม่ใช่หลักธรรมในการพัฒนาสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ถึงจะเป็นหลักธรรมเพียงอย่างเดียว ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ที่ดำเนินไปสู่การพัฒนาสังคมไทย หรืออาจทำลายล้างสังคมไทยได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือเมื่อขาดความอดทนจากการดำเนินชีวิต แล้วปล่อยปละละเพียงเล็กน้อยเช่นการเชื่อมต่อ การพันสายไฟ หรืออื่นใดที่อาจหลุดแล้วก่อให้เกิดอันตรายได้ เพียงไม่อดทนเพราะเกินเวลาหรือต้องรีบไปทำอย่างอื่น มีฝ่าไฟแดง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแม้เพียงขากอดทนเพียงนิดเท่านั้น แต่การสูญเสียที่ตามมาย่อมมีมากมาย ทั้งร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินบางครั้งก็ยิ่งใหญ่ได้ เพียงขาดความอดทน

ดังนั้นการเข้าใจถึงภัยของความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ ที่มิใช่เพียงสังคมไทยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องระดับโลกที่เกิดความขัดแย้ง เพราะการไม่อดทน อดกลั้น ด้วยเหตุนี้ขันติธรรมจึงได้เข้ามามีบทบาท ในการร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลาย ทางด้านศาสนาสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เมื่อรู้ถึงประโยชน์ของขันติธรรมคือความอดทน อดกลั้น ที่คู่กับโสรัจจะ ที่แปลว่าความเสงี่ยม หลักธรรมทั้งสองนี้เป็นหลักธรรม ที่ทำให้“ที่หมายถึงการไม่แสดงอาการกาย วาจา ที่ไม่ดีไม่งามออกมาให้ปรากฏ และนอกจากทำบุคคลให้งามแล้ว ”งามบุคคลนั้นก็ย่อมทำให้สังคมงามไปด้วย และถ้าสังคมงามการพัฒนาสังคมไทยก็งามไปด้วย ด้วยเหตุที่คนในสังคมต่างมีความอดทน อดกลั้น ขันติธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมไทย จึงไม่ไกลอย่างที่หวัง

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . (๒๕๓๙)**พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมเด็จพระมหาสมณจเจ้ากรมวชิรญาณวโรรส.)๒๕๑๗ (วินัยมุข เล่ม ๑ กรุงเทพ : มหามกุฏราชวิทยลัย

พระพรหมบัณฑิต .(๒๕๕๖) .(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**พระธรรมเทศนา ๕๗ กัณฑ์.** กรุงเทพ : หจก. สามรดา .

พระพรหมคุณาภรณ์) .(ประยุทธ์ ปยุตฺโต)๒๕๔๗ (**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพ
ราชบัณฑิตยสถาน .(๒๕๔๖) .**ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ท้องถิ่น .
วิธาน สุชีวคุปต์และสนธิ์ บางยี่ขัน .(๒๕๓๓) .**ปรัชญาไทย.** กรุงเทพมหานคร : รามคำแหง .
อเนก ขำทองและปัญญา สละทองตรง .(๒๕๕๐) .**ธรรมศึกษาชั้นตรี.** กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย .
พระธรรมดิลก (วิชมัย) มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๕๑๖) **บทบาทของผู้นำศาสนากับการสร้างขันติธรรม
ในประชาคมอาเซียน** *www.komchadluek.net/news/lifestyle/193534* (๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๘)

การสร้างองค์การในการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยในสถานการณ์วิกฤตด้วยหลักพุทธธรรม

พระครูปลัดเถรานุวัตร สุเทวเมธี
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บทคัดย่อ

โครงสร้างองค์การที่ดีจะสามารถจัดการกับวิกฤตอุทกภัยที่เป็นภัยคุกคามในทางปฏิบัติ หรือ ภัยที่มีแนวโน้มจะเกิด แล้วส่งผลกระทบต่อความสามารถขององค์การ เป็นปรากฏการณ์ที่ผิดปกติ จำเป็นต้องมีการแก้ไข โดยผู้นำที่มีคุณสมบัติพิเศษ สามารถจะเผชิญกับวิกฤตและแก้ปัญหาวิกฤตได้อย่างทันท่วงที ผู้นำที่อยู่ในภาวะปกติอาจจะมีความสามารถในการบริหารจัดการได้ดี แต่เมื่อเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตอาจจะมีความสามารถ หรือความกล้าหาญไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาได้ ดังนั้นการสร้างองค์การให้ดีโดยยึดหลักอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ข้อ ซึ่งเป็นธรรมที่ป้องกันความเสื่อม และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับทุกคน โดยเฉพาะองค์กรต่าง ๆ ที่ต้องการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับองค์กร ผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาปรับใช้กับการบริหารจัดการโครงสร้างองค์การในสถานการณ์วิกฤต อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาในการบริหารจัดการสถานการณ์วิกฤตและอุทกภัยที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรและประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ : โครงสร้างองค์การ , การบริหารจัดการในสถานการณ์วิกฤต , หลักพุทธธรรม

Abstract

It is bravely could be addressed and exposed the abnormal phenomenal ability that the good organizations can manage the natural and man- created disasters like flood, earthquake and land sliding threat practically that often occur and affect. And also, the good organization has a management skills to solve the problems, crisis on time and well manneredly. Whenever, the organizations unable or lack of skills and abilities to solve or face the problems on the natural disasters and crisis situation is called weak organization. Therefore, it is worth to create a big abled- skilled and well organized organization based on seven **APARIHANAIYA DHAMMA** (Seven Conditioned of Welfare) which is fair to all seven anti-aging times and create prosperities for all the human beings, especially, the organizations that looking for creating great and prosperous leaders for the society and the country. Therefore, it is very necessary to apply these seven **APARIHANIYADHAMMA**, the Buddhist management structures in a crisis and natural disasters situations like flooding, earthquake and land sliding that can lead to solve the problems that often occur. It will be an advantage for the organization and the country additionally.

Keyword: Organization Structures, Management in Crisis situation, Buddhism

1.บทนำ

วิกฤตของปัญหาขอการบริหารจัดการน้ำมีมาอย่างต่อเนื่องทุกปีจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม และน้ำเสีย ก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียงบประมาณในการแก้ปัญหาดังกล่าวแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ปัญหาหลักสำคัญที่ก่อให้เกิดวิกฤติดังกล่าว คือ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและมีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เนื่องจากคุณภาพของประชาชนที่ถูกอบรม ขัดเกลา (Socialization) ให้คิดและมองปัญหาแบบแยกส่วน มองเฉพาะในส่วนที่ตนได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์ มิได้มองปัญหาแบบเชื่อมโยงเป็นองค์รวมทำให้การแก้ปัญหายิ่งแก้ยิ่งเพิ่มปัญหาไม่จบสิ้น ในการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยถือเป็นโจทย์หลักที่มีความสำคัญที่จะส่งผลให้คนคิดเป็นระบบแบบเชื่อมโยง ในการบริหารจัดการน้ำตามหลักอุทกวิทยา (ไกรสร เพ็งสกุล, 2551: 1-3) อุทกภัยน้ำท่วมมิได้เพิ่งเกิดขึ้น แต่เป็นอุทกภัยที่เกิดซ้ำซากต้องได้รับผลกระทบน้ำท่วมต่อเนื่องโดยปริยายในสถานการณ์การเกิดวิกฤตอุทกภัยที่เกิดอยู่เนืองๆ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องหาแนวทางการป้องกันและบรรเทาปัญหาอุทกภัยน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศไม่เสถียรแปรปรวน เป็นสาเหตุที่จะเกิดอุทกภัยได้อีก (ถนัด แก้วเจริญไพศาล , 2557: หน้า 2) ดังนั้น ขั้นตอนการทำงานจึงมีความจำเป็นในการจัดสร้างองค์กรในการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย เพื่อรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที

2. การจัดโครงสร้างองค์การ

Henry Mintzberg ได้แบ่งประเภทของโครงสร้างองค์การโดยใช้หลักเกณฑ์พิจารณาว่าส่วนประกอบ (parts) ต่าง ๆ ขององค์การมีลักษณะและส่วนผสมประการใด ได้แยกองค์การออกเป็น ๕ ประเภท คือ ๑) องค์การสาธารณะแบบเรียบง่าย (the simple structure) ๒) องค์การสาธารณะแบบเครื่องจักรกล (the machine bureaucracy) ๓) องค์การสาธารณะแบบวิชาชีพ (the professional bureaucracy) ๔) องค์การสาธารณะแบบสาขา (the divisionalized form) ๕) องค์การสาธารณะแบบโครงการ (the adhocracy)

นอกจากนี้ ยังจำแนกส่วนประกอบที่สำคัญขององค์การเป็น ๕ สวนคือ ๑) ฝ่ายปฏิบัติงานหลัก (operating core) ๒) นักบริหารระดับสูง (Mintzberg เรียกพวกนี้ว่า strategic apex) ๓) นักบริหารระดับกลาง (middle line) ๔) ฝ่ายเสนาธิการ (the techno structure) ๕) ฝ่ายสนับสนุน (supporting staff) (H. Mintzberg ,1979 : หน้า 18-34)

R. Blackburn และ L. L. Cummings ศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างองค์การ เห็นว่าโครงสร้างขององค์การควรพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน คือ

๑) ความสลับซับซ้อนของโครงสร้างองค์การ ซึ่งเป็นความแตกต่างทั้งตามแนวนอนและแนวตั้ง และการกระจายของที่ตั้งหน่วยงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (๑.๑) ความแตกต่างในแนวนอนหรือแนวราบ เป็นการจัดโครงสร้างตามความหลากหลายของงานและความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณา จำนวนลูกจ้าง ภารกิจ การบริการ ลักษณะลูกค้า สถานที่ และ กระบวนดำเนินงาน (๑.๒) ความแตกต่างในแนวตั้ง เป็นการพิจารณาระดับชั้นในการบังคับบัญชาและความจำเป็นในการประสานงานรวมถึงขอบข่ายการควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา (๑.๓) การกระจายลักษณะที่ตั้งในกรณีที่องค์การมีที่ตั้งหลายแห่งซึ่งมีการกระจายใน ๒ ลักษณะตามความแตกต่างของโครงสร้างทั้งแนวราบและแนวตั้ง

๒) ความเป็นทางการของโครงสร้างองค์การ หมายถึง องค์การนั้นมีมาตรฐานการทำงานแต่ละงานมากน้อยแค่ไหน องค์การที่มีความเป็นทางการสูง หมายถึง องค์การที่ได้กำหนดรายละเอียดในการทำงานไว้

เป็นอย่างดี ได้ออกกฎเกณฑ์การทำงานไว้อย่างครอบคลุม จะทำให้สมาชิกองค์การทำงานไปตามหลักเกณฑ์สากลขององค์การ รวมที่เป็นลายลักษณ์อักษร และประเพณีการทำงานด้วย

๓) การรวมอำนาจเป็นการดูลักษณะระดับหนึ่งหรือความมากน้อยของอำนาจอย่างเป็นทางการในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆภายในองค์การไปกระจุกตัวในคนๆเดียว หน่วยงานๆเดียว หรือระดับๆเดียวกันในลำดับชั้น การรวมอำนาจของโครงสร้างองค์การมีทั้งอำนาจอย่างเป็นทางการ และอำนาจอย่างไม่เป็นทางการด้วย เพราะจะไปเกี่ยวข้องการตัดสินใจขององค์การด้วย (R. Blackburn , and L. L. Cummings, 1982: หน้า 836-854)

วิกฤตเริ่มต้นจากการเกิดปัญหาโดยการแก้ปัญหานั้นกระทำโดยผิดวิธี ไม่ทันกับเวลา จึงได้ขยายวงออกไปจนปัญหาดังกล่าวกลายเป็นวิกฤตที่ต้องใช้ความสามารถพิเศษ และมาตรการนอกเหนือเหตุการณ์ปกติในการแก้ไขเยียวยา ถ้าแก้วิกฤตไม่สำเร็จก็อาจจะลามไปถึงขั้นกลียุคส่งผลอันตรายต่อสังคมและระบบการเมือง และถ้ายังไม่สามารถหยุดยั้งได้ก็อาจจะเข้าถึงจุดที่เรียกว่ามิคสัญญี เกิดการเสียชีวิตและเลือดเนื้อ เกิดความเสียหายต่อกายภาพเหลือคณานับ “ลิขิต ธีรเวคิน”จำแนกที่มาของวิกฤต ๒ แหล่งคือ

ก) วิกฤตอันเกิดจากธรรมชาติ เช่น อุทกภัย วาตภัย โรคระบาด อันเป็นเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง ตัวอย่างเช่น กรณีอุทกภัยที่ผ่านมาถือเป็นวิกฤตอันใหญ่หลวง หรือในกรณีแผ่นดินไหวและเกิดสึนามิในประเทศญี่ปุ่น ก็เป็นตัวอย่างของวิกฤตที่เกิดจากภัยธรรมชาติ

ข) วิกฤตที่มาจากน้ำมือมนุษย์ เช่น การก่อวินาศกรรมโดยผู้ก่อการร้าย หรือการเกิดสงครามขึ้นอย่างฉับพลัน ทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะอันตรายอย่างหนัก วิกฤตดังกล่าวนี้เป็นวิกฤตที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น จึงแตกต่างจากวิกฤตอันเกิดจากธรรมชาติ

การแก้ไขวิกฤตผู้นำต้องมีลักษณะดังนี้ ๑) ความสามารถในการดักปัญหานี้จะทำให้มีความพร้อมในการแก้ปัญหาวิกฤต ๒) ต้องมีความรู้และความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิด ๓) ขึ้นรุนแรงถึงขั้นเป็นวิกฤต ถ้าไม่เข้าใจว่าสิ่งที่เกิดขึ้นป้องกันไม่ให้วิกฤตขยายตัว ๔) ต้องเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล มีสมรรถนะในการแก้ปัญหา ๕) สามารถระดมสรรพกำลังจากภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งการช่วยเหลือจากต่างประเทศในกรณีจำเป็น เพื่อแก้ไขวิกฤตดังกล่าวอย่างฉับพลัน ๖) สภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ จะต้องเอื้ออำนวยต่อการแก้ปัญหาวิกฤต ๗) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์กรของรัฐ ๘) มีความกล้าหาญ กล้าตัดสินใจ สามารถนำส่วนต่างๆ ของสังคมแก้ปัญหาได้อย่างจริงจัง

Fred E. Fiedler and Joseph E. Garciaเสนอว่า ปัจจัยสถานการณ์ที่เกื้อกูลให้ผู้นำสามารถคุมเกมส์และมีอิทธิพลได้ มี ๓ ส่วนคือ ๑) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิกมีการเคารพ นับถือ เชื่อใจกันเพียงใด ๒) โครงสร้างของงานมีระบบที่มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพหรือไม่ ๓) อำนาจตามตำแหน่ง ในการกำหนดคุณโทษให้แก่ผู้ปฏิบัติได้มากน้อยเพียงไร เช่น การให้ประโยชน์ตอบแทน การให้ความก้าวหน้า การลงโทษ การให้ออกจากงาน

Jay conger และ Rabindra Kanungo เสนอว่าบารมีของผู้นำตามสถานการณ์จะมีมากน้อยขึ้นกับคุณลักษณะ ๕ ประการคือ ๑) วิสัยทัศน์และความสามารถในการถ่ายทอด ๒) ความกล้าที่จะเสี่ยง ๓) ความไว

ในการรับรู้สถานการณ์ ๔) ความไวในการรับรู้และตอบสนองต่อผู้ตาม ๕) พฤติกรรมที่แตกต่างจากแนวปฏิบัติเดิมๆ

Lynn T. Drennan และ Allan McConnell เสนอว่าการป้องกันและจัดการในภาวะวิกฤต ผู้นำต้องมี แรงกระตุ้นจากภายในเพื่อที่จะป้องกันละแก้ปัญหา ต้องมีความริเริ่มใหม่ๆทางการบริหาร ทำงานกับหุ่นส่วนหรือเพื่อนร่วมงานให้มาก ตลอดจนรู้จักเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาเพื่อสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ดีขึ้น (ถนัด แก้วเจริญไพศาล,2557: หน้า 26)

3. บทบาทขององค์กร

โครงสร้างองค์กรในการป้องกันและแก้ปัญหาอุทกภัยแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ระดับชาติและระดับจังหวัด ในระดับชาติมีองค์กรที่เกี่ยวข้องคือ

๑) คณะกรรมการนโยบายน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (กนอช.) มีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการบริหารจัดการน้ำการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยให้หน่วยงานของรัฐนำไปปฏิบัติ

๒) คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย (กบอ.) มีหน้าที่จัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยตามนโยบายของกนอช. กำหนดวิธีดำเนินการของหน่วยงานของรัฐ

๓) สำนักงานนโยบายและบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ (สบอช.) มีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการรวบรวมข้อมูล

๔) กองบัญชาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ (บก.ปภ.ช.) รับผิดชอบบังคับบัญชา อำนวยการ วินิจฉัยสั่งการ ควบคุมและประสานความร่วมมือในการบริหารจัดการสาธารณภัยตามความรุนแรงระดับ ๓ และ ระดับ ๔

๕) ศูนย์อำนวยการร่วมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ(ศอร.ปภ.ช.)ภาวะปกติ ประสานงานและบูรณาการข้อมูลและการปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของสรรพกำลัง เครื่องมืออุปกรณ์ แผนปฏิบัติการภาวะใกล้เกิดภัย เตรียมการเผชิญเหตุ การติดตามและเฝ้าระวังสถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง และประเมินสถานการณ์ รวมถึง รายงานและเสนอความเห็นต่อผู้บัญชาการภาวะเกิดภัย อำนวยการและบูรณาการประสานการปฏิบัติ (ถนัด แก้วเจริญไพศาล, 2557: หน้า 127) ในระดับจังหวัดมีองค์กรที่เกี่ยวข้องคือกองอำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยรับผิดชอบการอำนวยการ ควบคุมปฏิบัติงาน และประสานการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ พร้อมทั้ง ประสานกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ และประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนในการปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทุกขั้นตอน กรณีเมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดสาธารณภัยจากน้ำและอุทกภัยขึ้น ให้กองอำนวยการป้อง กันและบรรเทาสาธารณภัยจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจในเขตพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการภัยจากน้ำและอุทกภัยที่เกิดขึ้น จนกว่าสถานการณ์จะกลับเข้าสู่ภาวะปกติ รวมทั้ง เป็นศูนย์กลางในการระดมสรรพกำลังและทรัพยากรในการบริหารจัดการสาธารณภัยที่เกิดขึ้น อำนวยการประสานการปฏิบัติระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งฝ่ายพลเรือนและ

ฝ่ายทหาร ตลอดจน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรสาธารณกุศลเพื่อควบคุมสถานการณ์ในพื้นที่เกิดเหตุได้อย่างมีเอกภาพ รวดเร็ว และทั่วถึง

ในภาวะวิกฤตอุทกภัยจำเป็นต้องมีแผนเผชิญเหตุเพื่อรองรับสถานการวิกฤตซึ่งแตกต่างกับการวางแผนที่ใช้ในการบริหารงานยามปกติ การบริหารวิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องตอบสนองต่อระดับวิกฤตให้พอเหมาะ ไม่ตอบโต้ปัญหาจนเกินจริง จนดูเป็นการตื่นเต้น และหวาดกลัว ความรุนแรงในสถานการณ์วิกฤตอาจแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับ ๑ เหตุการณ์เล็กน้อย สามารถทำงานได้ ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ขององค์กร สามารถกู้สถานการณ์กลับคืนมาได้เร็ว การแก้ไขโดยทีมปฏิบัติการฉุกเฉินหน้างาน ความตั้งใจ หมั่นดูบ่อยถี่ขึ้นให้รายงานผู้บังคับบัญชาทราบ

ระดับ ๒ เหตุการณ์ปานกลาง มีการบาดเจ็บ เป็นอุปสรรค์ต่อคนและทรัพย์สิน การดำเนินงานหยุดชะงัก บางส่วนจำเป็นต้องพึ่งปฏิบัติการช่วยเหลือจากภายนอกองค์กรการแก้ไขโดย ทีมฉุกเฉินหน้างาน ทีมบริหารฉุกเฉิน การรีบแก้สถานการณ์

ระดับ ๓ เหตุการณ์รุนแรง มีการบาดเจ็บหลายรูปแบบ สิ่งแวดล้อมถูกปนเปื้อน มีผลกระทบต่อการดำเนินการของธุรกิจรุนแรง มีผลกระทบต่อคน ต้องพึ่งพาภายนอกอย่างมาก ทางราชการเข้ามาเกี่ยวข้องกระทบชุมชน แก้ไขโดยทุกทีม ผู้บริหารระดับสูงต้องไปชี้แจงวิกฤตในองค์กร ส่วนใหญ่แล้ว มักจะเป็นเรื่องของมีข้อบกพร่องของภารกิจ/บริการ/สินค้าการดำเนินการหยุดชะงัก ประสบปัญหาทางด้านการเงิน องค์กรประสบปัญหา/ล้มเหลว การถูกควบคุมโดยทางราชการ ภัยคุกคาม (สมหวัง วิทยาปัญญานนท์,2559):(ออนไลน์)

การจัดทำแผนเผชิญเหตุให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หรือระบบนั้น ประกอบด้วย ๓ แผนงานย่อย ดังต่อไปนี้

๑)แผนรับมือเหตุการณ์ไม่คาดคิด (Incident Response Planning) ประกอบไปด้วยรายละเอียดของกระบวนการและขั้นตอนที่ต้องดำเนินการเมื่อตรวจพบเหตุการณ์ไม่คาดคิด ตลอดจนระบุขั้นตอนในการตรวจหา และลดผลกระทบของเหตุการณ์ไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งขั้นตอนการรับมือเหตุการณ์ไม่คาดคิด จะแบ่งเป็นทั้งหมด ๓ ช่วง ดังนี้ ๑.๑) ช่วงระหว่างเหตุการณ์ไม่คาดคิด ๑.๒) ช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด ๑.๓) ช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด ขั้นตอนในการวางแผนรับมือเหตุการณ์ไม่คาดคิด ประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอนคือ(๑) เตรียมตัววางแผน (Prepare to Plan) (๒) ตรวจหาเหตุการณ์ไม่คาดคิด (Incident Detection)(๓)รับมือเหตุการณ์ไม่คาดคิด (Incident Response (๔) ฟื้นฟูระบบจากเหตุการณ์ไม่คาดคิด (Incident Recovery)

๒) แผนฟื้นฟูจากความเสียหาย (Disaster Recovery Planning)เป็นการกำหนดรายละเอียดในการเตรียมฟื้นฟูการดำเนินงานจากความเสียหาย หรือภัยพิบัติ สำหรับการดำเนินงาน จะต้องเริ่มต้นจากการทำนโยบายการฟื้นฟูจากความเสียหายขึ้นมาก่อนนั้นคือ “Disaster Recovery Plan” ซึ่งมีรายละเอียดสำคัญดังนี้ (๑) วัตถุประสงค์ (๒) ขอบเขต (๓) บทบาทและความรับผิดชอบ (๔) ทรัพยากรที่ใช้งาน (๕) การฝึกอบรม (๖) ตารางทดสอบและการฝึกซ้อม (๗) ตารางบำรุงรักษา (๘) ข้อควรระวัง ขั้นตอนในการวางแผนฟื้นฟูจากความเสียหาย ประกอบไปด้วย ๓ ขั้นตอนหลัก

๒.๑) วางแผนฟื้นฟูจากความเสียหาย จากนั้นต้องจัดเตรียมข้อมูลและรายละเอียดต่างๆ ดังนี้ (๑) ระบุบทบาทและความรับผิดชอบของทีมงานฟื้นฟูจากความเสียหายให้ชัดเจนในแต่ละสถานการณ์ (๒) การแจ้งเตือนแก่พนักงานในองค์กรและบุคคลสำคัญ ตลอดจนแจ้งเหตุแก่หน่วยกู้ภัย (๓) จัดลำดับความสำคัญของสิ่งต่างๆ ที่จะได้รับการช่วยเหลือ (๔) เตรียมขั้นตอนการจัดทำเอกสารบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการบันทึกเหตุการณ์ไม่คาดคิด (๕) ขั้นตอนการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อลดความเสียหายเมื่อพบว่าเกิดภัยพิบัติที่เกิดขึ้น (๖) วิธีการจัดหาระบบหรืออุปกรณ์ใหม่มาแทนที่อุปกรณ์เดิมที่ได้รับความเสียหายหากมีการจัดทำแผนฟื้นฟูเรียบร้อย จำเป็นต้องมีข้อมูลประจำตัวโดยแบ่งเป็น ๒ คือ ข้อมูลส่วนตัวของพนักงานทุกคน และข้อปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ

๒.๒) การจัดการความวิกฤต เป็นขั้นตอนการกำหนดวิธีปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูจากความเสียหายโดยทีมที่รับผิดชอบ จะต้องทำงานร่วมกับทีมเพื่อแก้ไขวิกฤตที่เกิดขึ้น ซึ่งควรมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉิน โดยผู้บริหารทุกฝ่ายจะต้องสามารถสื่อสารและประสานงานจากจุดเดียวได้ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังต่อไปนี้ (๑) วิธีการช่วยเหลือบุคลากรในขณะเกิดเหตุ (๒) วิเคราะห์ผลกระทบของเหตุการณ์ที่มีต่อการดำเนินธุรกิจและควรประกาศความเสียหายที่เกิดขึ้น หากจำเป็น(๓) วิธีการแจ้งข่าวไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง (๔) วิธีการแจ้งข่าวไปยังบุคลากรต่างๆ

๒.๓) ดำเนินการฟื้นฟูระบบ เป็นขั้นตอนในการกำหนดวิธีการเรียกคืนทรัพย์สินต่างๆ กลับคืนมาโดยเริ่มจากการกู้คืนระบบกลับคืนมาก่อน ซึ่งอาจกู้คืนกลับมาไม่ได้ทั้งหมด เนื่องจากอุปกรณ์บางประเภทเสียหาย ต้องหาอุปกรณ์ใหม่ทดแทน หากความเสียหายเกิดขึ้นที่สำนักงานใหญ่ อาจต้องใช้แผนในการดำเนินภารกิจอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์คับขัน เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

๓) แผนดำเนินภารกิจอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์คับขัน(Business Continuity Planning)เป็นแผนงานที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าหน้าที่ที่สำคัญ จะสามารถดำเนินต่อไปได้แม้จะมีความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งแผนงานประเภทนี้จะแตกต่างจากแผนงานที่กล่าวในข้างต้นเพราะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารฝ่ายอื่นๆ เพราะหากเกิดสถานการณ์คับขันขึ้นที่สำนักงานใหญ่ อาจต้องใช้แผนต่อเนื่องในสถานการณ์คับขันควบคู่ไปกับแผนฟื้นฟูจากความเสียหาย เพราะว่าการฟื้นฟูของระบบอาจต้องใช้เวลาพอสมควร แต่จะต้องดำเนินภารกิจต่อไปได้ ดังนั้นจึงต้องมีแผนดำเนินภารกิจอย่างต่อเนื่องเข้ามาควบคู่ด้วย (Marianne Swanson and Team,2010 : หน้า 5-12)

สรุปจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า หลักอปริหานิยธรรม ๗ เป็นธรรมที่ป้องกันความเสื่อมและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับทุกคน โดยเฉพาะองค์กรต่าง ๆ ที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าให้กับองค์กร ผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำหลักเอาหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาปรับใช้กับการบริหารงาน โดยจะต้องนำมาประยุกต์ใช้ให้ได้ครบทั้ง ๗ ข้อ ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้การดำเนินการต่างๆ ในองค์กรอาจประสบกับปัญหาขึ้นมาก็เป็นได้

4. แนวคิดเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ที่นำไปสู่การบริหารจัดการวิกฤตอุทกภัย

ในมหาปรินิพพานสูตร พระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงสั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ ให้มาประชุมกันในวันอุฏฐานศาลา ท่านพระอานนท์รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว สั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ ให้มาประชุมกันในวันอุฏฐานศาลา แล้วจึงเข้าเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่ง เรียบร้อยแล้วได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอพระองค์ทรง

ทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิดฯ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงลุกขากอาสนะ เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นประทับนั่งแล้ว รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเราจักแสดงอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ (ที.ปา.อ., (ไทย) ๒/๑๘๘๘-๓๙๑๕/๓๘-๑๕๙.)อปริหานิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหมู่มนุษย์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะในทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ และเกิดความสามัคคีในสังคมสืบไป การปกครองทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอาณาจักร หรือฝ่ายศาสนจักร หากมีคุณธรรม ๗ ข้อดังนี้

๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขืนใจ
๖) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้างหมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก

การบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 มาจัดการองค์กรในการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย จะแยกเป็นประเด็นๆ เพื่อความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ถือเป็นธรรมที่ปฏิบัติแล้วจักไม่นำไปสู่ความเสื่อม จักไม่เกิดความหายนะแห่งองค์กร เพราะเป็นการได้พูดคุยกันบ่อย ๆ งานก็จะก้าวหน้าไปด้วยดี นอกจากนี้การประชุมกันเนืองนิตย์ยังเป็นการสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความรู้ ระดมสติปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือเพื่อหาทางแก้ไขปัญหายาก ๆ (ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์ และ ดร.ปาริชาต สถาปิตานนท์, 2547: หน้า45)

๒. พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่จะพึงทำ ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะทั้ง ๓ วาระนี้ คือการแสดงออกถึงเอกภาพของหมู่คณะ หรือความพร้อมใจเป็นหนึ่งเดียวกันของสมาชิกทั่งหมู่คณะ ยินดีเต็มใจที่จะร่วมเป็นร่วมตายกันทั่งในยามทุกข์และในยามสุขเพื่อแบกรับภารกิจ ของหมู่คณะให้สำเร็จลุล่วงไปได้ตามเป้าหมายและกำหนดเวลา ขณะเดียวกันหากในยามใด ทั้งมีภัยอันตรายมากล้ำกราย สมาชิกทั้งหมดต่างก็พร้อมใจกันพิทักษ์รักษาองค์กรให้ผ่านพ้น อุปสรรคและวิกฤต

อันตรายไปได้อย่างปลอดภัยและสง่างาม โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ลำบากใด ๆ (พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว),2548: หน้า 19-20)

๓. ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม การไม่บัญญัติสิ่งที่ขัดต่อบัญญัติเดิมไว้ว่า ข้อนี้สำคัญ เพราะพูดถึงวัฒนธรรมขององค์กร ว่าสิ่งไหนดีงาม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมที่ดีของบ้านเมือง ของชาติขององค์กร ซึ่งสืบทอดกันมานั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะนั้นคือความเป็นชาติเป็นเอกลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ ถือเป็นธรรมาภิบาลอันสำคัญยิ่งองค์กรนั้นย่อมเข้มแข็งและแกร่งได้นาน

๔. มีความเคารพนับถือต่อผู้บังคับบัญชา การให้ความเคารพนับถือต่อบังคับบัญชา ไว้ว่า องค์กรใดๆ ย่อมมีผู้นำหากเราให้เกียรติผู้นำ เชื่อฟังกัน ปฏิบัติตามความคิด (ที่ดีที่ถูกต้อง) ของผู้นำ เดินไปในกรอบในทิศทางเดียวกัน ไม่หลบหลู่ผู้นำ ความมั่นคงในองค์กรก็เกิดขึ้น

๕. ให้ความเคารพต่อเพศสตรี การให้ความเคารพต่อเพศสตรีไว้ว่าข้อนี้สำคัญมิใช่น้อยเพราะเตือนเพราะห้ามมิให้ล่วงเกินบุตรภริยาของใคร เรื่องบุตรภริยาของผู้ร่วมงาน ของคนอื่น ควรให้เกียติกัน ไม่นินทาว่าร้าย หรือพูดถึงกันในทางไม่ดี เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องสำคัญในองค์กรใด ๆก็ตาม หากเว้น หากละ ไม่ปฏิบัติเช่นนี้เสียได้ ย่อมมีแต่ความสงบ ย่อมมีแต่ความสามัคคี อย่าลืมว่า ลูกเมีย มีอิทธิพลต่อจิตใจของทุกคน การให้ร้าย การนินทาว่ากล่าว มีผลกระทบต่อผู้นำ และบุคลากรในองค์กร องค์กรใดมีเรื่องเช่นนี้มาก ๆ ย่อมขาดความมั่นคง

๖. ให้ความเคารพต่อสถานที่ การให้ความเคารพต่อสถานที่สำคัญของหน่วยงานไว้ว่า คนไทยส่วนมากนับถือถึงความสำคัญของสถานที่ ที่อยู่ไม่ว่าจะเป็นบ้านหรือที่ทำงาน หากใครไม่เชื่อถือ ใครดูถูกของที่คนอื่นในองค์กรเขาเชื่อถือ หรือเช่นไหว้ บูชากราบไหว้อยู่ก็ต้องเกิดอาการขัดใจกัน องค์กรก็อยู่ไม่ได้ ข้อนี้หมายรวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และศาสนา ซึ่งคนในองค์กรจักต้องให้เกียรติกัน ไม่หลบหลู่ของของใคร ถือเป็นธรรมาภิบาลที่ต้องใช้จิตวิทยาเข้ามาช่วยเป็นอย่างยิ่ง

๗. ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือน การให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนไว้ว่า ในองค์กรแต่ละแห่งในบ้านเมืองในชาติ แต่ละชาติย่อมมีคนดี คนอาวุโส มีคนสำคัญ ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อองค์กรนั้น ๆ บุคคลเหล่านี้ ถือเป็นหลักขององค์กร ซึ่งเป็นขุมความคิด ขุมประสบการณ์เป็นสิ่งอันทรงคุณค่าขององค์กร ซึ่งถือเป็นธรรมปฏิบัติที่ก่อให้เกิดรากฐานอันมั่นคงขององค์กร (วศิน อินทสระ,2555 : หน้า 32-35)

สรุปภาพรวมในการจัดองค์กรในการบริหารจัดการน้ำและอุทกภัย โดยการนำหลักอปริหานิยธรรม 7 มาบูรณาการในการทำงานเพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์และสร้างความยั่งยืนให้แก่องค์กร ดังนี้

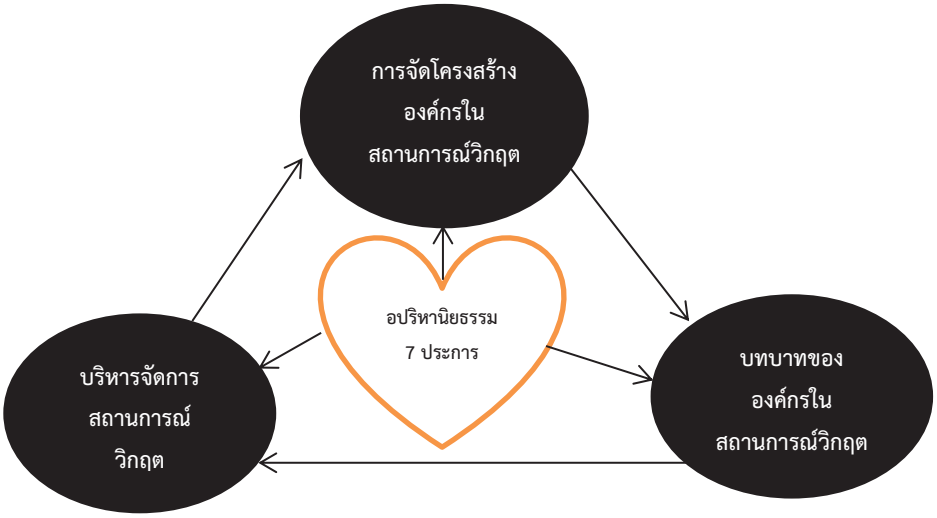

5. บทสรุป

การจัดโครงสร้างองค์การพบว่าการจำแนกประเภทโครงสร้างองค์การและการกำหนดองค์ประกอบของโครงสร้างเกี่ยว กับความซับซ้อน ความเป็นทางการ และการรวมอำนาจ มีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดลักษณะโครงสร้างองค์การและการจัดการในสถานการณ์วิกฤต สำหรับการอำนวยการในสถานการณ์วิกฤต พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้นำสามารถอำนวยการในสถานการณ์วิกฤติได้ดี คือลักษณะผู้นำ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิก โครงสร้างของงาน อำนาจตามตำแหน่ง วิสัยทัศน์ ความกล้าที่จะเสี่ยง ความไวในการรับรู้สถานการณ์และตอบสนองผู้ตาม พฤติกรรมที่แตกต่างจากแนวปฏิบัติเดิม ๆ รวมถึงประสิทธิภาพในระบบการสื่อสารประสานงาน นอกจากนี้ ประเด็นหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชี ยังสามารถนำมาบูรณาการในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

บทความนี้จึงขอเสนอว่า องค์กรต่าง ๆ ที่ต้องการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับองค์กร ผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหลักนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาปรับใช้กับการบริหารงานจัดการองค์กร

เอกสารอ้างอิง

ไกรสร เพ็งสกุล, **รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ** : ศึกษากรณีลุ่มน้ำสาขาคลองประเหลียน จังหวัดตรัง, ๒๕๕๑.

ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์ และ ดร.ปาริชาต สถาปิตานนท์, **การประชุมอย่างสร้างสรรค์**, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๗.

ผู้ตรวจการแผ่นดิน , **“การบริหารจัดการน้ำท่วมและอุทกภัยของประเทศไทย”**, รายงานการวิจัย : สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน , ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), **ความรู้ประมาณ ฐานรากของพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร : พีพีพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๐๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

วศิน อินทสระ. **หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมดาการพิมพ์,๒๕๔๘.

สมหวัง วิทยาปัญญานนท์ , **การจัดการภาวะฉุกเฉินและวิกฤต** , [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.budmgt.com/industry/idy๐๑/crisis-emergency-mgt.html [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙].

สำนักงานนโยบายและบริหารจัดการน้ำและอุทกภัยแห่งชาติ, **โครงสร้างคณะกรรมการ** , [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.waterforthai.go.th/ [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙].

H. Mintzberg, **The Structuring of Organizations**: A Synthesis Of The Research,(Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1979).

R. Blackburn , and L. L. Cummings, **"Cognitions of work unit structure",** Academy of Management Journal, Vol. 25 No.4 (December 1982).

Marianne Swanson and Team, **Contingency Planning Guide for Federal Information Systems** (NIST sp800- 834 rev. 1) , (US : National Institute of Standards and Technology (NIST), Department of Commerce , 2010).

“กฎหมายกับคุณธรรมจริยธรรม”

ดร.วีระ จุฑาคุปต์
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ การใช้ความยุติธรรมเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ในการอำนวยความยุติธรรมและบูรณาการกับคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า เพื่อให้บุคคล ข้าราชการของรัฐในทุกหน่วยงาน มีกฎหมายคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักในการประพฤติธรรมปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของส่วนตัวหรือส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการปฏิรูปประเทศของท่านนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ว่าทำอย่างไรจะให้สังคมมีคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาบริหารประเทศ เป็นการนำเสนอผ่านมุมมองตามหลักคำสอนในศาสนาประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ความยุติธรรมจึงเป็นคุณธรรมอันหนึ่งที่ทุกสังคมปรารถนา เพื่อความสงบสุขความเจริญของสังคม เมื่อใดเกิดความไม่ยุติธรรมไม่เคารพกฎหมายบ้านเมืองขาดคุณธรรมจริยธรรม ความสงบสุขและความเจริญของสังคมก็จะถูกกระทบกระเทือน มีผลต่อสมาชิกในสังคมไปด้วย

Abstract

This article is intended to Fair use to achieve equality. Using law as a tool In the administration of justice and integration with the teachings of the religion. The individual units of the state and society. Ethics to comply with the current reform policies of Prime Miniter. Gen Prayut Chan – o – Cha do that to a person with social ethics to govern the country. Is presenting a view based on the tenets of the religion.For the peace and prosperity of the society. When an injustice in society. Peace and prosperity in society, it will not be affected . Affect members of society.

๑. บทนำ

ความยุติธรรม หมายถึง ความเทียงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล ส่วนความเป็นธรรมหมายถึง ความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม นอกจากนี้ความยุติธรรมยังหมายความรวมถึงความสุจริต ความเป็นธรรม ความชอบด้วยกฎหมาย ความถูกต้องตามกฎหมาย สิทธิตามกฎหมาย การปฏิบัติตาม

ระเบียบแบบแผนประเพณีและการปฏิบัติตามหน้าที่ หัวใจของความยุติธรรมคือ การขจัดเสียซึ่งการกระทำตามอำเภอใจโดยปราศจากกฎเกณฑ์ การแบ่งสันปันส่วนสิทธิและหน้าที่ของประชาชนอย่างเป็นธรรม และประชาชนได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ความยุติธรรมจึงเป็นคุณธรรมอันหนึ่งที่ทุกสังคมปรารถนา เพื่อความสงบสุขและความเจริญของสังคมที่ถูกกระทบกระเทือนมีผลต่อสมาชิกในสังคมไปด้วย

“ อริสโตเติล “ กล่าวไว้ว่า “ ความอยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อคนที่เท่ากันได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อคนที่ไม่เท่ากันได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน (Injustice arises when equals are treated unequally, and also when unequals are treated equally.)”[๑]

ทั้งนี้ความยุติธรรมที่ศาลรับรู้และบังคับบัญชาคือ ความยุติธรรมตามกฎหมาย ซึ่งแตกต่างกับความยุติธรรมตามธรรมชาติ ตามสามัญสำนึกการใช้เหตุผลของบุคคลธรรมดาและเมื่อนำมาใช้บังคับอาจทำให้ผลผิดกันชนิดขาวเป็นดำได้ เช่น ในกรณีที่ผู้ร้ายให้การรับสารภาพต่อศาล ว่าได้กระทำความผิดอาญาตามฟ้อง แต่ศาลใช้ความยุติธรรมตามกฎหมายพิพากษายกฟ้องเพราะคดีขาดอายุความหรือกรณีเจ้าหนี้ให้ยืมเงินกว่า ๒,๐๐๐ บาท โดยไม่มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญมาแสดง เพราะความยุติธรรมตามกฎหมายนั้น รัฐต้องปฏิบัติตารมกฎหมายอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ เพื่อให้กฎหมายมีความแน่นอน เสมอหน้ากันและขจัดความหลงผิดของผู้มีหน้าที่รักษาความยุติธรรม[๒]

หลักนิติธรรม(The Rule of law) คือ หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย เป็นเสาหลักที่สำคัญอยู่เหนือกฎหมายทั้งปวงในการค้ำยันกระบวนการยุติธรรมที่เป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะหลักนิติธรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้กำจัดและควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้มีอำนาจทั้งหลาย และเป็นหลักการสำคัญที่กำกับรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ตุลาการ และหน่วยงานของรัฐทั้งหลายให้ใช้อำนาจตามกรอบที่กฎหมายกำหนดเป็นการทั่วไป เพื่อให้เกิดสังคมที่เป็นธรรม ให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของบุคคลได้รับการคุ้มครอง[๓] โดยต้องเป็นไปตามขั้นตอนภายใต้รูปแบบกระบวนการนิติธรรม (Due Process Model) โดยองค์กรที่มีความเป็นการและเน้นการให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ นักนิติศาสตร์ของแต่ละประเทศอาจมีความเข้าใจและมุมมองที่แตกต่างออกไปเกี่ยวกับหลักนิติธรรม (The Rule of law) ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอร์หรือระบบประมวลกฎหมายรวมถึงในประเทศไทย ซึ่งหลักนี้ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศเยอรมัน และได้มีการพัฒนาเรื่อยมาโดยเฉพาะประเทศอังกฤษตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ จนถือเป็น

---

[๑] โสภณ รัตนากร. **ความยุติธรรม. บทบัณฑิตย์ เล่ม ๒๕ ตอน ๒ ปี ๒๕๑๑ อ้างถึงใบ รวมบทความยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษา สำนักประธานศาลฎีกา**, ๒๕๕๖, หน้า ๘๗-๙๓.

[๒] วิโรจน์ บริรักษ์จรรยาวัตร. **ความยุติธรรมตามกฎหมาย**. ดุลพาห ปีที่ ๑๒ เล่ม ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘, หน้า ๔-๙. อ้างถึงในรวมบทความยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษา สำนักประธานศาลฎีกา,๒๕๕๖, หน้า ๙๗-๑๐๐.

[๓] กำชัย จงจักรพันธ์. **หลักนิติธรรม.รวมบทความสำหรับผู้พิพากษา**. สำนักประธานศาลฎีกา, ๒๕๕๖, หน้า ๓๕-๔๕.

กฎหมายจารีตประเพณีของอังกฤษเรื่อยมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ [๕] หลักนิติธรรมจะต้องเกี่ยวข้องกับกับการยึดหลักความเป็นอิสระของตุลาการ ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาคและได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายทัดเทียมกัน การปกครองโดยยึดกฎหมายเป็นใหญ่ ฝ่ายบริหารต้องบริหารภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายส่งเสริมและสนับสนุนความศักดิ์ของกฎหมายและไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย (n0 0ne above the law) ในส่วนของหลักนิติธรรมกับฝ่ายตุลาการนั้น ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการเป็นหัวใจหรือสิ่งสำคัญที่สุดของหลักนิติธรรม กล่าวคือ การปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายตุลาการนั้นจะต้องปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน จึงต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างอิสระด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค ดังคำกล่าวที่ว่า “เสรีภาพของบุคคลจะมั่นคงแน่นอนเพียงใด ก็ย่อมแล้วแต่ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี”

ในกรณีที่สถานการณ์แตกต่างหรือได้เปลี่ยนแปลงไป การใช้บังคับกฎหมายที่ศาลเคยวางบรรทัดฐานไว้อาจไม่สอดคล้องกับความยุติธรรม การบังคับใช้กฎหมายก็ย่อมต้องแปรเปลี่ยนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและมีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น โดยศาลแต่ละแห่งมักจะมี **“ ยี่ต๊อก “** หรือบัญชีระดับอัตราโทษเพื่อใช้พิจารณาลงโทษจำเลยในแต่ละฐานความผิดให้เหมาะสมเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา บางครั้งกฎหมายอาจพัฒนาไม่ทันและการพิจารณาพิพากษาคดีอาจไม่สอดคล้องกับสภาวการณ์ในปัจจุบัน เช่น คดีพนักงานเก็บขยะขายแผ่นซีดีเก่าซึ่งมีโทษตาม พ.ร.บ.ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ.๒๕๕๑ มาตรา ๗๙ มีระวางโทษปรับตั้งแต่ ๒๐๐,๐๐๐ ถึง ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท และศาลไม่มีอำนาจรอการลงโทษปรับให้ได้ เป็นต้น นอกจากนี้การบังคับใช้กฎหมายในคดีต่าง ๆ ที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องทำนองเดียวกัน แต่ศาลก็อาจวินิจฉัยแตกต่างกันเพราะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่เหมือนกัน ย่อมอาจส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมขึ้นมาได้ดังตัวอย่างในการร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวตามหลักเกณฑ์ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๘ และ ๑๐๘/๑ ซึ่งศาลต้องคำนึงรวมถึงพฤติกรรมต่าง ๆ แห่งคดีว่าเป็นอย่างไร มีภัยอันตรายหรือความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ เช่น ในกรณีเมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในบ้านเมืองที่เรียกว่ากลุ่มเสื้อเหลืองเสื้อแดง ซึ่งพฤติการณ์แห่งคดีรวมถึงความร้ายแรงและภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวแตกต่างกันไปได้โดยหากปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน จะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น หรือการปล่อยตัวชั่วคราวนั้นจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงานหรือการดำเนินคดีในศาล ซึ่งเป็นการแสดงยืนยันให้เห็นว่า ความยุติธรรมนั้นอาจไม่จำต้องใช้ให้เท่าเทียมกันก็ได้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องบังคับใช้อย่างสุจริต ถูกต้องเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนที่มีพฤติกรรมแวดล้อมต่างกัน ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันและสังคมจะมีความผาสุกภายใต้กฎเกณฑ์ความยุติธรรมเดียวกันอย่างมีประสิทธิผล

---

[๕] บทบรรณาธิการ. **ดุลพาห** ปีที่ ๕ เล่มที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๐๑, หน้า ๕๒๓-๕๒๔.

คำกล่าวในเชิงสังคมวิทยาที่ว่า“กฎหมายเป็นเครื่องมือวิศวกรทางสังคม”เป็นการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการประสานงานจากหลายฝ่ายอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างและปรับปรุงแก้ไขปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น โดยเน้นลักษณะการประสานประโยชน์ของสมาชิกทุกกลุ่มในสังคม การใช้กฎหมายในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้หรือมีช่องว่างในทางเศรษฐกิจระหว่างคนจนกับคนรวยที่ห่างกันมากหรือมีความแตกต่างทางความคิดระหว่างชนชั้นสูงกับชนชั้นล่าง จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแนวคิดในการสร้างและใช้กฎหมายอย่าง “ไม่เท่าเทียมกัน” เพื่อก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันหรือเกือบจะเท่าเทียมกันในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเก็บภาษีเงินได้ในอัตราก้าวหน้า การจัดเก็บภาษีในการรับมรดก การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง การแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่อง “ ขายฝาก “ เพื่อคุ้มครองเกษตรกรหรือผู้ขายฝากที่ดินไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือถูกโกงเอาที่ดินทำกินไปโดยง่าย การช่วยเหลือผู้ยากจนให้มีทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยการผลิต ที่สำคัญตามกฎหมายการเช่าที่ดินหรือกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎหมายคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง การใช้กลไกในการรักษาเสถียรภาพของราคาหรือการรับจำนำสินค้าเกษตรในภาวะราคาตกต่ำ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติของการใช้กฎหมายที่อาจไม่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป โดยคำนึงถึงความแตกต่างทั้งทางจิตใจ ร่างกาย ความสัมพันธ์รวมถึงการกระทำในคดีอาญาบางกรณี เช่น การใช้ดุลยพินิจในการรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ สภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิดหรือเหตุอื่นอันควรปราณี[๕] การสำคัญผิดในข้อเท็จจริง ซึ่งอาจทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีความผิดหรือได้รับยกเว้นโทษหรือได้รับโทษน้อยลง[๖] การกระทำความผิดในขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะเหตุวิกลจริตหรือมึนเมา[๗] การกระทำความผิดด้วยความจำเป็น[๘] กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประการระหว่างสามีภริยา[๙] เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาซึ่งไม่ต้องรับโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนหรือลดมาตราส่วนโทษ[๑๐] การกระทำให้หญิงแท้งลูกของแพทย์เนื่องจากสุขภาพหรือถูกล่วงละเมิดทางเพศ[๑๑] เป็นต้น

“ เหตุผล คือ วิญญาณแห่งกฎหมายเมื่อเหตุผลแห่งกฎหมายบทใดเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายบทนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงตารมไปด้วย (The Reason is the soul of law, the reason of law being changed, the law is also changed.)เหตุผลกับกฎหมายจึงมีความสัมพันธ์กันโดยตรงและแนบแน่น

---

[๕] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖.

[๖] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๒.

[๗] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๕-๖๖.

[๘] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๖๗.

[๙] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๑.

[๑๐]ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๓ - ๗๖.

[๑๑] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๕.

กฎหมายที่ไม่มีเหตุผลและไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง คือ กฎหมายที่ร่างขึ้นด้วยเหตุผลที่ขัดต่อสามัญสำนึก เช่น กฎหมายที่บัญญัติไม่ให้ศาลใช้ดุลยพินิจในการกำหนดค่าเสียหรือโทษในทางอาญาตามสัดส่วนของความรุนแรงในการกระทำผิด..."[๑๒] การให้เหตุผลในการใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้ความยุติธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละกรณี ทั้งนี้ เพราะหลักความยุติธรรม จารีตประเพณีที่ได้ปฏิบัติมาช้านาน เจตนารมณ์ของกฎหมาย หลักศีลธรรม นโยบายของรัฐ (public policy) เหตุผลและหลักความชอบธรรมต่าง ๆ เหล่านี้จำต้องนำมาประกอบการพิจารณาและวินิจฉัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะกฎหมายจะต้องอยู่เคียงคู่กับความเป็นธรรมและความยุติธรรม (The purpose of the law is to serve the justice) ความเป็นธรรมต้องอยู่เคียงคู่กับเหตุผลและความชอบธรรมนั้นเอง ผู้ใช้กฎหมายจึงมีความสำคัญเท่ากับตัวบทกฎหมาย ซึ่งนอกจากจะต้องมีความเป็นอิสระที่แท้จริง และมีความรู้ความสามารถในด้านกฎหมายแล้ว จะต้องมีจิตใจเป็นธรรมด้วย ดังพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **"การที่มีกฎหมายของบ้านเมืองดู ประชาชนดี และมีตุลาการดี ย่อมทำให้สังคมส่วนรวมจะเกิดความร่มเย็นเป็นสุขอย่างไรก็ตาม กฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับกำหนดความถูกผิด เพื่ออาศัยหลักวินิจฉัยในการอำนวยความยุติธรรม จึงไม่ควรถือว่ามีความสำคัญยิ่งไปกว่าความยุติธรรม หากควรจะต้องถือว่าความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีใดๆ โดยคำนึงแต่ความถูกผิดตามกฎหมายเท่านั้น ดูจะไม่เป็นการเพียงพอ จำต้องคำนึงถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์ด้วยเสมอ การใช้กฎหมายจึงมีความหมายและได้ผลที่ควรจะได้..."**[๑๓]

นอกจากการใช้ความยุติธรรมที่อาจใช้ไม่เท่าเทียมกันโดยผ่านการบังคับใช้กฎหมายข้างต้นแล้ว แม้กฎหมายจะตั้งใจบัญญัติให้เกิดความยุติธรรมสักเพียงใดก็ตามก็เป็นเพียงแต่ความยุติธรรมตามกฎหมายสักเพียงใดก็ตาม ก็เป็นเพียงความยุติธรรมตามกฎหมายตามแนวความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งรัฏฐาธิปัตย์มีอำนาจออกกฎหมายออกมาบังคับใช้โดยบัญญัติว่าสิ่งนี้สิ่งนั้นถูกต้องเป็นความยุติธรรมแล้ว โดยเฉพาะกฎหมายคณะปฏิวัติ รัฐประหาร สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง นอกจากการพิจารณาแต่จากความยุติธรรมที่เกิดจากตัวบทกฎหมายนี้แล้ว ควรคำนึงถึงความยุติธรรมจากสำนักกฎหมายธรรมชาติหรือกฎหมายธรรมชาติ(Natural law)ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยกรีกที่กฎหมายเกิดขึ้นจากกฎของธรรมชาติเหมือนกับสิ่งอื่นๆ ทั้งหลายในโลกนี้ โดยเชื่อว่า กฎธรรมชาติเป็นกฎที่สมบูรณ์และมีอยู่ทั่วไปตลอดกาล กฎหมายที่ดีจึงต้องไม่ขัดกับกฎธรรมชาติ แต่กฎหรือกฎหมายธรรมชาตินี้อาจเจริญงอกงามไปตามยุคสมัยเพื่อประโยชน์ให้เกิดความสงบสุขแก่บ้านเมือง ภายใต้พื้นฐานที่สามารถอธิบายในรูปของเหตุและผลรวมทั้งในกรณีของกฎหมายมหาชนที่เกิดช่องว่างขึ้น ซึ่งการนำหลักกฎหมายทั่วไปมาอุดช่องว่างของกฎหมาย

---

[๑๒]ธานินทร์กรัยวิเชียร. " เหตุผลในกฎหมาย " ๗๒ ปี โสภณ รัตนากร. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรกิจ, มปพ, หน้า ๒๓ – ๖๕.

[๑๓] พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่นักศึกษาสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๑๕.

มหาชนนี้หลักกฎหมายทั่วไปนั้นต้องสร้างประโยชน์ให้แก่ประโยชน์สาธารณะและคุ้มครองเอกชนให้ได้สัดส่วนกันด้วย

ดังนั้น การใช้ความยุติธรรมหรือคุณธรรมจริยธรรม ตามกฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริงแก่สังคม จึงไม่จำเป็นต้องใช้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้คนที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมได้มีโอกาสเสมอภาคเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารไร้พรหมแดนดังเช่น Line Facebook ที่อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระแสสังคมหรือคำพิพากษาทางสังคมหรือเลือกข้างโดยใช้คำพูดหรือการสื่อสารในรูปแบบที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังและนำไปสู่ความรุนแรง (Hate Speech) ได้โดยง่าย ดังเช่นถ้อยคำที่บางฝ่ายกล่าวว่า “ ความยุติธรรมสองมาตรฐาน “ รวมไปถึงการใช้ฝูงชนหรือกลุ่มคนจำนวนมากเป็นเครื่องมือกดดันหรือกระทำการใด ๆ อันส่งผลกระทบต่อการอำนวยความยุติธรรมที่ควรจะเป็นไปตามความเป็นจริงแก่สังคมผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมจำต้องบังคับใช้กฎหมายโดยปราศจากอคติ ๔ มีความหนักแน่นในการยึดหลักปฏิบัติตามหลักกฎหมายและความยุติธรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์ ไม่ยอมตนไปบังคับใช้กฎหมายแบบเลือกปฏิบัติเข้าข้างฝ่ายผู้มีอำนาจรัฐ หรือกระทำตามกระแสชี้นำจากสังคมไม่ถูกต้อง แต่ควรต้องร่วมด้วยช่วยกันปรับปรุงแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และชี้นำความถูกต้องตามความเป็นธรรมทางสังคมอย่างแท้จริงเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีสืบไป

เรื่องกฎหมายกับคุณธรรมจริยธรรมนั้น ผู้เขียนได้กล่าวตอนแรก เพื่อให้ทราบถึงการใช้กฎหมายกับความยุติธรรม จำได้ว่าภายหลังการรัฐประหารปี ๒๕๓๔ ช่วงก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ มีผลบังคับใช้มีการรณรงค์กันอย่างกว้างขวางให้ประชาชนตัดสินใจเลือกคนที่มีคุณธรรมและจริยธรรมเข้าสู่สภา ขณะเดียวกันก็มีการถกเถียงแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกันอย่างมากมายว่า คนที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะหรือคุณสมบัติอย่างไร แต่สุดท้ายยังไม่ได้ข้อสรุปหรือตกผลึกทางความคิดที่ชัดเจนนัก หลังจากนั้น วาทกรรมที่ว่า ให้เลือกคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่สภา แล้วก็เงียบหายไปจากสังคมไทย พร้อมกับมีค่านิยมใหม่เข้ามาแทนที่ คือ โกงไม่เป็นไร ขอให้ทำงานและหาเงินเก่งเป็นใช้ได้ ท่ามกลางความขัดแย้งวุ่นวาย สับสน แตกแยก ความไม่มั่นใจ ลังเลสงสัยและเป็นห่วงกังวลต่ออนาคตของชาติบ้านเมือง ณ ปัจจุบัน คำว่า คุณธรรมจริยธรรม ได้เริ่มกลับมาเป็นที่สนใจและกล่าวขานวิพากษ์วิจารณ์กันอีกครั้ง จึงขอถือโอกาสวิเคราะห์ความหมายตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าบอกว่า หนทางที่จะนำพาสู่ความหลุดพ้นหรือการดับทุกข์ มีอยู่อย่างเดียวเท่านั้น เรียกว่า **“มรรคแปด”** นอกเหนือจากเส้นทางนี้แล้วไม่มีทางอื่นใดอีก โดยมรรคแปดประกอบด้วย[๑๔]

๑. **สัมมาทิฐิ** แปลว่า เห็นชอบหรือรู้ชอบ คือมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงหรือตามสภาวะธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนิยาม

---

[๑๔] พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพ ฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๕๒) หน้า ๗๓๓

๕ ในข้อจิตนิยามและกรรมนิยาม เข้าใจเรื่องขันธ์ ๕ กฎไตรลักษณ์ กระบวนการอริยสัจ หลักปฏิจจสมุปบาทหรือหลักอิทิปปัจจยอย่างถ่องแท้ลึกซึ้ง

๒. **สัมมาสังกัปปะ** แปลว่า ดำริชอบหรือนึกคิดในทางที่ถูกต้อง คือ มีความนึกคิดที่ปลอดโปร่งเป็นอิสระ ไม่มีความยึดติด พัวพัน ไม่มีอคติ ปฏิปักษ์ ชอบใจ ไม่ชอบใจ

๓. **สัมมาวาจา** แปลว่า วาจาชอบ คือการละเว้นจากวจีทุจริตทั้งปวงมีอยู่ ๔ ข้อ คือ พูดความจริง เป็นประโยชน์ ถูกาลเทศะ และพูดด้วยความมีเมตตา

๔. **สัมมากัมมันตะ** แปลว่า กระทำชอบ คือ การละเว้นจากสิ่งที่ไม่พึงกระทำทั้งปวง เช่น ละเว้น จากการทำลายชีวิต ขโมยของคนอื่น ประพฤติผิดในกาม รวมถึงการกระทำในสิ่งควรพึ่งกระทำด้วย เช่น การมีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น การทำบุญสร้างกุศลด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์[๑๕] กระทำกิจการงานทุกอย่างเพราะเห็นเป็นหน้าที่โดยหน้าที่และเพื่อหน้าที่ ไม่มุ่งทำเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆในลักษณะที่เป็นตัณหา แต่มุ่งทำเพื่อฉันทะเป็นสำคัญ[๑๖]

๕. **สัมมาอาชีวะ** แปลว่า เลี้ยงชีพชอบ คือการทำมาหากินด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต รวมตลอดถึงการมีความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร ไม่ปล่อยปละละเลยให้งานคั่งค้างหมักหมม ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ขายผ้าเอาหน้ารอด หรือผักชีโรยหน้า

---

[๑๕]การทำบุญหรือการให้ในทางพระพุทธศาสนาจะมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑.ให้เพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้คลาดแคลน ผู้อยากไร้

๒.ให้เพื่อบูชาคุณแก่ผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง

๓..ให้เพื่ออุปถัมภ์บำรุงศาสนาหรือแก่ผู้ทรงศีล เช่น พระสงฆ์

๔.ให้เพื่อขัดเกลากิเลศหรือกำจัดความยึดติดในทรัพย์ของผู้อื่น

[๑๖]ท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ อธิบายไว้ในหนังสือพุทธธรรม (หน้า ๔๘๙ – ๕๒๘) พอสรุปได้ว่า ความอยากหรือความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ มี ๒ ลักษณะ คือ ความอยากที่มุ่งประสงค์เวทนา ต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพเสวยเวทนาหรือสิ่งที่จะปรนเปรอตนเอง ซึ่งต้องอาศัยอวิชชาหล่อเลี้ยงและให้โอกาส พัวพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับเรื่องตัวตนเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง และนำไปสู่ปริเยสนาหรือการแสวงหา เรียกว่า “ ตัณหา “ อีกลักษณะหนึ่งเรียกว่า “ ฉันทะ “ หมายถึง ความอยากที่มุ่งประสงค์อัตถะ คือ ตัวประโยชน์หรือสิ่งที่มีคุณค่าแท้จริงแก่ชีวิต ซึ่งต้องอาศัยความจริง สิ่งที่ดีงาม หรือ ภาวะที่ดีงาม ฉันทะก่อตัวขึ้นมาจากโยนิโสมนสิการ คือ ความรู้จักคิดหรือคิดถูกวิธี คิดตามสภาวะและเหตุผล เป็นภาวะกลาง ๆ ของธรรม ไม่ผูกกับอัตตาและนำไปสู่อุตสาหะหรือวิริยะ ฉันทะถือเป็นธรรมที่สำคัญมาก โดยพระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้ว่า “ ธรรมทั้งปวงมีฉันทะเป็นมูล “

โดยธรรมชาติ ความต้องการของมนุษย์ทุกเรื่องจะมีทั้งฉันทะและตัณหาทับซ้อนกันอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น การกิน ถ้ากินเพื่อคุณภาพชีวิต เพื่อประโยชน์ในการล่อเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ มีสุขภาพดี ถือเป็นฉันทะ แต่หากกินเพื่อความอร่อย โก้ แสดงฐานะ ถือเป็นตัณหา

หนทางในหารพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา จึงได้แก่ การพยายามให้มนุษย์หันเหจากความต้องการที่เป็นตัณหาให้เป็นฉันทะมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดไม่ว่าจะเป็นตัณหาหรือฉันทะก็ต้องปล่อยวาง เพียงแต่ว่า กรณีตัณหานั้นหากเกิดขึ้นเมื่อไนต้องละวางในทันทีต่างจากฉันทะที่ต้องพยายามทำให้สำเร็จก่อนจึงค่อยละวางภายหลัง หากไม่ละวางปล่อยวางย่อมเป็นทุกข์ เช่น แม้เรามุ่งกินอาหารเพื่อฉันทะอย่างไร สุดท้ายก็ต้องแก่ เจ็บ ตายอยู่ดี

๖. **สัมมาวายามะ** แปลว่า พยายามชอบ คือ มีความเพียรพยายามสร้างผลสำเร็จด้วยเรียวแรงของตน ไม่คิดหวังหรืออ้อนวอนขอผลที่ต้องการโดยไม่กระทำทั้งการเพียรพยายามนั้นต้องทำอย่างเหมาะสม สอดคล้องสัมพันธ์กับเหตุปัจจัยและสิ่งแวดล้อมรอบข้างด้วย

๗. **สัมมาสติ** แปลว่า สติชอบ คือมีสติ ตื่นรู้อยู่เสมอ ไม่พลั้งเผลอ เล่นเล่อ ฟั่นเฟือน เลื่อนลอย หรือตั้งอยู่ในความประมาท ขาดความระมัดระวัง

๘. **สัมมาสมาธิ** แปลว่า สมาธิชอบ คือ ภาวะที่จิตตั้งมั่น มีอารมณ์เป็นหนึ่ง มีความหนักแน่นมั่นคง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไปมา

จากความหมายของมรรคแปดดังที่กล่าวมา สามารถสรุปแบ่งกลุ่มได้ ๓ ข้อ คือ **ศีล สมาธิ** และ **ปัญญา** หรือที่เรียกว่า **"ไตรสิกขา"** นั่นเอง **"ศีล"** คือ สมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ **"สมาธิ"** คือ สัมมาวายามะ

สัมมาสติ สัมมาสมาธิ และ **"ปัญญา"**คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ[๑๗] ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ได้เคยแสดงธรรมเทศนาไว้ว่า กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบครบ ๓ ด้าน คือ **พฤติกรรม จิตใจ** และ **ปัญญา** แยกขาดจากกันไม่ได้เด็ดขาด

เพราะเบื้องหลังพฤติกรรมที่แสดงออกมามีเจตนาภายในจิตใจเป็นตัวกำหนด และพฤติกรรมจะตื้นเขินคับแคบหรือลึกซึ้งกว้างขวางเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับปัญญาเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันจิตใจจะมีความสุขได้ก็ต้องอาศัยพฤติกรรมที่ดำเนินการไปตามความต้องการหรือถูกใจ และจิตใจจะปลอดโปร่งโล่งสบายได้ก็ต้องอาศัยปัญญาอันเฉลียวฉลาดที่สามารถล่วงรู้และเข้าใจปัญหารวมทั้งวิธีการจัดการกับปัญหาได้เป็นอย่างดี ส่วนปัญญาก็เช่นกันจะพัฒนาหรือทำงานได้ผลดีก็ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งมีสมาธิ สงบมั่นคงแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยพร้อมกันนั้น ในการแสวงหาปัญญาก็ต้องใช้พฤติกรรมเกื้อหนุนและเป็นเครื่องมือ เช่น การค้นคว้ารวบรวมข้อมูล การรู้จักดู รู้จักฟัง รู้จักพูด รู้จักติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม เป็นต้น [๑๘]

---

[๑๗]ปัญญาในทางพระพุทธศาสนามี ๓ ชนิด คือ

๑.สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือ การศึกษาเรียนรู้จากผู้อื่นไม่ว่าในทางใด

๒.จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการใช้เชาว์ปัญญาหรือการคิดวิเคราะห์หาตุผลด้วยตนเอง

๓.ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการประจักษ์กับความจริงด้วยการลงมือปฏิบัติ การฝึกสมาธิอบรมจิตใจหรือปฏิบัติวิปัสสนา

หากเปรียบเทียบกับการว่ายน้ำ ความรู้เกี่ยวกับการว่ายน้ำที่ได้จากครูผู้สอนหรือการอ่านการฟังจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ถือเป็นสุตยมปัญญา การคิดวิเคราะห์หาเหตุผลหรือค้นหาเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ด้วยตนเองถือเป็นจินตามยปัญญา และการลงสระเพื่อว่ายน้ำถือเป็นภาวนามยปัญญา โดยนัยยะการเปรียบเทียบเช่นนี้ หากใครมีแต่สุตยปัญญากับจินตามยปัญญา คือ รู้ดีว่าการว่ายน้ำต้องทำอย่างไร มีหลักการแนวคิดทฤษฎีอย่างไร ต้องลอยตัว กวักแขวนดีดเท้าอย่างไร แต่ไม่เคยลงสระเพื่อฝึกว่ายน้ำเลย ก็คงเป็นการพ้นวิสัยที่จะว่ายน้ำเป็นได้.

[๑๘]ท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์อธิบายไว้ในหนังสือ พุทธธรรม (หน้า ๖๐๗-๖๐๘) ว่า ไตรสิกขานั้นเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากมรรค เป็นระบบปฏิบัติที่มุ่งในแง่การใช้งาน คือ นำเอาองค์ประกอบทั้งหลายของมรรคออกมาจัดเป็นประบวนวิธีปฏิบัติที่มีขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อใช้องค์มรรคเหล่านั้นให้สำเร็จผลอย่างเป็นงานเป็นการในชีวิตจริง เสมือนดั่งว่า เมื่อ

จากที่กล่าวมาจึงน่าสรุปได้ว่า ความหมายของคนดีมีคุณธรรมและจริยธรรม ในทางพระพุทธศาสนา คือ คนที่ฝึกฝนพัฒนาตนเองจนถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง โดยนัยยะความหมายเช่นนี้ คนที่คิดนึกสิ่งใดอันกอปรด้วยอคติหรือตั้งอยู่บนรากฐานของความรู้สึกชอบใจไม่ชอบใจ จึงเป็นคนที่ดีที่จริยธรรมพร่องเพราะขาดสัมมากัปปะ คนที่ชอบพูดโกหก เสียดสี เหน็บแนม ด่าทอประชดประชัน ให้ร้ายป้ายสี เอาดีใส่ตัวเอาชั่วให้คนอื่น จึงเป็นคนที่จริยธรรมพร่องเพราะขาด สัมมาวาจา

คนที่มีจริยธรรมทำความดี เพื่อต้องการเกียรติยศชื่อเสียง อำนาจ ตำแหน่งหรือผลประโยชน์ตอบแทนต่าง ๆ ไม่ว่าในรูปแบบใดจึงเป็นคดีดีที่จริยธรรมและคุณธรรมพร่อง ขาดสัมมากัมมันตะ คนที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่นหรือบริจาคเงินทองมากมาย เพื่อสาธารณกุศลแต่ประกอบอาชีพไม่สุจริตผิดกฎหมายหรือทุจริตคอรัปชั่น จึงเป็นคนที่คุณธรรมจริยธรรมพร่องเพราะขาดสัมมาอาชีวะ คนที่ไม่เคยฝึกปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ วิปัสสนา หรือปฏิบัติแต่ไม่ต่อเนื่องจริงจัง จึงเป็นคนที่คุณธรรมจริยธรรมพร่องเพราะขาดองค์มรรคทั้ง ๗ ข้อ ดังที่กล่าวมาแล้ว ย่อมถือเป็นคนที่ขาดสัมมาทิฐิ ซึ่งนับได้ว่าเป็นข้อที่สำคัญที่สุด เพราะหากขาดข้อนี้ไปก็คงเป็นการพ้นวิสัยที่จะปฏิบัติตามองค์มรรคที่เหลือให้พัฒนาก้าวหน้าหรือสมบูรณ์ครบถ้วนได้[๑๙]

อนึ่ง พึงมีข้อสังเกตว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้ข้อหนึ่งว่า พระภิกษุรูปใดอวดอุตริมนุสสธรรม คือ อวดอ้างว่า ตนเองเป็นผู้บรรลุธรรม ถือว่าต้องปาราชิก [๒๐] คือพ้นจากความเป็นพระ ซึ่งหากเปรียบเสมือนสังคมฆราวาส คนที่ประกาศตัวเองว่าเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ก็น่าจะทำนองเดียวกัน คือพ้นจากการเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมในทันที เหตุผลเพราะว่า พระพุทธเจ้าสอนว่า ทุกสรรพสิ่งล้วนอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หนทางที่ถูกต้องในการปฏิบัติธรรม คือ การพยายามการละวางปล่อยวางลดตัวตนให้เล็กที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมีเป้าหมายปลายทางในท้ายที่สุด คือ การเข้าถึงซึ่งความว่างหรือการไม่มีตัวตน ดังนั้น คนที่กล้าหาญชาญชัยถึงขนาดประกาศตัวเองต่อสาธารณชนว่า เป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรมเหนือคนอื่นย่อมแสดงว่า เขาเป็นคนที่ยึดมั่นในตัวเองสูงมากซึ่งเป็น มิจฉาทิฐิ เป็นความหลงผิด และขัดแย้งสวนทางกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างสิ้นเชิง

แจกแจงให้รู้แล้วว่าเครื่องมือที่จะต้องใช้มีอะไรบ้างแล้ว ก็มาจัดลำดับการใช้เครื่องมือเหล่านั้นว่า จะใช้เครื่องมืออะไร ตอนไหน อย่างไร

[๑๙]เกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติธรรม ดร.วรภัทร์ ภู่เจริญ ได้ให้ข้อสังเกตถึงตัวชี้วัดว่า “ ตื่นรู้ “ มากแค่ไหน (Key Behavior indicator) ไว้อย่างน่าสนใจ คือ

๑.สดใสขึ้น ใจว่าง ๆ โลง ๆ (ใจดี หรือดีใจ ไม่เหมือนใจโล่ง ๆ) ไม่อมทุกข์ ไม่หน้าบึ้ง

๒.ยิ้มง่ายขึ้น ยิ้มให้คนอื่นก่อน ไม่ต้องรอให้คนอื่นยิ้มให้ก่อน

๓.ไหว้คนอื่นได้ก่อน ไม่มีข้อแม้ว่าใครต้องไหว้ก่อน

[๒๐]อาบัติปาราชิกเปรียบเสมือนโทษประหารของพระภิกษุ มีอยู่ ๔ ประการ คือ เสพเมถุน ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ให้ พรากกายมนุษย์จากชีวิต และอวดอุตริมนุสสธรรม.

การมีคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องแท้จริงดีงาม ไม่จำเป็นต้องประกาศ คนที่ชอบตัดสินคนอื่นโดยอ้าง " นามคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม " แท้จริงแล้วเป็นเพียงแค่ คนติดคุณธรรมจริยธรรม เท่านั้น ซึ่งมักไม่เอาธรรมะแท้ ส่วนใหญ่จะเป็นคนขาดเมตตามองเพียงมุมเดียวและหลงตัวเอง วิธีแก้ไขอาการติดคุณธรรมจริยธรรม คือ ให้เลิกมองตนเองเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม คนอื่นไม่มีคุณธรรมจริยธรรม คนอื่นชั่วร้ายเสีย[๒๑] พร้อมทั้งปรับทัศนคติมุมมองเกี่ยวกับการมีคุณธรรมจริยธรรมหรือการทำความดีใหม่ให้ถูกต้องสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ได้เคยแสดงธรรมเทศนาไว้ภายใต้หัวข้อที่ชื่อว่า " ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ กรรมไม่ง้อใคร " พอสรุปสาระสำคัญได้ ๒ ประการ คือ

ประการแรก พิจารณาในแง่ " ความต้องการ " ท่านเจ้าคุณอธิบายว่า ในการทำความดีนั้น หากมอง " อย่างแคบ " ก็จะมีเป้าหมายความต้องการเพียงเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง (อันที่จริง ก็ไม่ใช่การทำความดีอย่างแท้จริงเพราะมีความโลภซึ่งเป็นกรรมชั่วแฝงอยู่ด้วย) แต่หากมอง " อย่างกว้าง " ก็จะมีเป้าหมายเพื่อสังคมโดยส่วนรวมเป็นสำคัญ แต่โดยที่คนกับสังคมย่อมแยกจากกันไม่ออก หากสังคมใดเป็นสังคมที่มีคนดีส่วนใหญ่มีคุณธรรมจริยธรรม มองความมุ่งหมายของการทำความดีอย่างกว้าง "**ธรรมวาที**" ย่อมมีเสียง ผลดีนั้นย่อมสะท้อนกลับไปหาคนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลอย่างแน่นอน คนทำดีมีคุณธรรมจริยธรรม ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากสังคม

ในทางตรงกันข้ามหากสังคมใดแย่หรือมีความเสื่อมโทรม ผู้คนส่วนใหญ่มองเป้าหมายความต้องการอย่างแคบเพื่อตนเองมากกว่าส่วนรวม **"อธรรมวาที"** ย่อมรุ่งเรือง และ **"ธรรมวาที"** จะเงียบเสียง สังคมนั้นย่อมไม่ต้องการหรือยกย่องเชิดชูคนมีคุณธรรมจริยธรรม ในท้ายที่สุด คุณมีคุณธรรมจริยธรรมก็จะไม่ได้ดี และสังคมก็จะเสื่อมลงเรื่อย ๆ แล้วล่มสลายไปในที่สุด

เพราะฉะนั้น การมีคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องมองความหมายอย่างกว้างเป็นสำคัญ หน้าที่ของมนุษย์ไม่ได้เกิดมาเพียงเพื่อแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองกิเลสตัณหาของตนเองเท่านั้น แต่มีหน้าที่ต้องพัฒนาจิตใจตนเองไปสู่สิ่งที่ดีงามและทำเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวมด้วย หากใครทำความดีแล้วรู้สึกไม่ได้ดี ย่อมแสดงว่า สังคมที่อาศัยอยู่นั้นกำลังเสื่อมโทรม เราต้องไม่ซ้ำเติมสังคมโดยอ้างเหตุผลตื้น ๆ เพียงว่า เมื่อทำดีไม่ได้ดีแล้วจะทำดีไปทำไม ก็ในเมื่อเราไม่พยายามทำให้สังคมดีแล้วคนทำดีจะได้ดีอย่างไร

ประเด็นที่สอง พิจารณาในแง่ของ **"หลักการ"** ในทางพระพุทธศาสนามองว่า โดยธรรมชาติเหตุผลกับผลย่อมมีความสัมพันธ์กันเสมอ แต่เหตุผลกับผลที่ว่านั้น ย่อมไม่ใช่เหตุเดียวหรือผลเดี่ยว เหตุผลอย่างหนึ่งอาจก่อให้เกิดผลมากมายหลายอย่าง ขณะที่ผลอย่างหนึ่งก็เกิดมาจากเหตุปัจจัยหลายอย่างเช่นกัน คำว่า **"กรรม"** หรือการกระทำ ซึ่งเป็นเจตนาหรือเจตจำนงของมนุษย์นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรม (เหตุปัจจัย) เท่านั้น

---

[๒๑]วรภัทร์ ภู่เจริญ, จุดตะเกียงดีกว่าด่าความมืด, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพ ฯ : อมรินทร์ HOW – To อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พลับลิสชิ่ง, ๒๕๕๖) หน้า ๑๐๓.

เพราะฉะนั้น การทำกรรมดีจะก่อให้เกิดผลดีตามความต้องการของผู้กระทำหรือไม่ย่อมอยู่ที่ว่ามีเหตุปัจจัยต่าง ๆ พร้อมหรือไม่ เปรียบเสมือนเราต้องการต้นมะม่วง เราต้องนำเมล็ดพันธ์ไปเพาะปลูกลงดินที่อุดมสมบรูณ์ มีน้ำ มีอากาศ มีแสงแดด มีอุณหภูมิที่เหมาะสมถูกต้องตามฤดูกาล หากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมีไม่พร้อมต้นมะม่วงย่อมไม่อาจเกิดขึ้นตามความต้องการของเราได้หรือใครต้องการความร่ำรวยก็ต้องรู้ว่าเหตุปัจจัยที่จะช่วยทำให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองมีอะไรบ้าง แล้วจัดการวางแผนไปตามนั้น ฉันใดก็ฉันนั้น การทำความดีมีคุณธรรมจริยธรรม จะก่อให้เกิดผลดีตามความต้องการก็ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยถึงพร้อมทุกอย่างที่จะทำให้เกิดผลดีนั้น ๆ ได้

นอกจากนั้น ท่านเจ้าคุณยังได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างหน้าสนใจประการหนึ่งว่าเป้าหมายที่ต้องการของมนุษย์จากการที่ตนได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ไปนั้นไม่เหมือนกัน เช่น บางคนต้องการความคั่งร่ำรวย บางคนต้องการคำยกย่องชื่นชมหรือเกียรติยศชื่อเสียง บางคนต้องการความสุขใจ มีชีวิตที่พัฒนางอกงาม

ดังนั้น มนุษย์จึงต้องใช้“ ปัญญา “ ในการศึกษาเรียนรู้ให้ได้ว่า เหตุปัจจัยที่นำไปสู่ผลหรือความต้องการของตนในแต่ละเรื่องนั้น มีอะไรบ้าง ถ้าไม่รู้ย่อมเป็นการพ้นวิสัยที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหวังได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็ต้องพึงตระหนักรู้ด้วยว่า เหตุปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะ **“ปัจจัยภายนอก”** นั้น เราไม่สามารถควบคุมได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้น ถึงแม้เราจะมีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงได้โดยตลอด แต่ด้วยข้อจำกัดของเหตุปัจจัยในตัวของมันเอง เราย่อมไม่สามารถกระทำการใด ๆ เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการได้ทุกเรื่อง

อย่างไรก็ตามกรณี **“ปัจจัยภายใน”**ซึ่งหมายถึงจิตใจของเรานั้นเอง เราย่อมควบคุมได้ ดังนั้น หากเราทำความดีเพื่อความสุขใจการทำงานมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อฝึกฝนพัฒนาจิตใจหรือเพื่อต้องการให้ชีวิตดีงามยิ่ง ๆ ขึ้นไปแล้ว ความต้องการที่พึงประสงค์ย่อมเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน โดยไม่มีเงื่อนไขข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น

ประเด็นสืบเนื่องเกี่ยวพันกับเรื่องการมีคุณธรรมจริยธรรมหรือการทำความดี ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือ มีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยมองว่า เรื่องทางธรรมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่มุ่งสู่หนทางแห่งการหลุดพ้น ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือเรื่องทางโลก บางท่านถึงขนาดกับกล่าวว่า **“โลกียธรรม”** กับ **“โลกุตรธรรม”** เป็นคนละเรื่องกันสองโลกนี้แยกจากกันโดยเด็ดขาดเอามาปนกันไม่ได้ถ้าปนก็มั่ว นั่งวิปัสสนาวุ่นวายไปหมด คนที่เป็นพระก็อยากเป็นคน อยากมีทรัพย์ อยากมีเมีย[๒๒]

ด้วยความเคารพอย่างสูงในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า แท้จริงแล้วเรื่องทางโลกกับทางธรรมเป็นสิ่งเดียวกัน หากเปรียบเทียบหนทางตามมรรคแปดกับการเดินทางขึ้นสู่ยอดเขาเอเวอเรสต์ ผู้เดินทางถึงจุดสุดยอดเขาก็คือ อรหัตผลบุคคล ผู้ที่เดินทางถึงจุดรองลงมา คือ อรหัตมรรคบุคคล อนาคามี

---

[๒๒] สถิต ไพเราะ, วิพากษ์บทความผู้เขียนเรื่อง “ นิติธรรม (ชาติ) “นิติราษฎร์แถลง : นิตยสารดุลพาหเล่มที่ ๓ ปีที่ ๕๘ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔.

มรรคบุคคล สกทาคามีผลบุคคล สกทาคามีมรรคบุคคล โสดาปัตติผลบุคคล และโสดาปัตติมรรคบุคคล ต่อจากนั้นก็จะเป็นจุดต่าง ๆ ที่ปุถุชนคนธรรมดาทั่วไปสามารถปีนป่ายขึ้นไปถึงได้

หรือหากเปรียบเทียบกับการเรียนหนังสือ ผู้ที่เรียบจบปริญญาเอก คือ อรหัตผลบุคคล ส่วนผู้ที่เรียบจบตั้งแต่ระดับปริญญาโทลงมาจนถึงชั้นอนุบาล ก็คือ ผู้มีภูมิธรรมในระดับต่าง ๆ ทำนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว โดยนัยยะแห่งการเปรียบเทียบเช่นนี้ คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า โลกิยธรรม กับ โลกุตรธรรม จึงมีความสัมพันธ์สืบเนื่องเป็นเนื้อเดียวกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ท้ายที่สุดนี้ ขอนำคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ มาฝากเป็นแง่คิดปกติ ดังนี้ “ถ้าคนแต่ละคนมีศีลธรรม บุคคลก็เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น ๆ หากว่าหน่วยแต่ละหน่วยของสังคมมีความมีความสงบ มีศีลธรรม ก็หมายถึง สังคมนั้นย่อมจะต้องมีความปกติ มีศีลธรรมด้วย เมื่อสังคมแต่ละสังคมปกติ มีศีลธรรม มีความสงบสุขกันทุก ๆ สังคม หรือทุกประเทศแล้ว ก็ย่อมทำให้โลกนี้มีความสงบ.... เกิดมาในโลกแล้ว ต้องมีส่วนที่จะทำให้ โลกมีสันติสุข สันติภาพ ตามพระพุทธประสงค์”

เอกสารอ้างอิง

โสภณ รัตนากร. ความยุติธรรม. บทบัณฑิตย์ เล่ม ๒๕ ตอน ๒ ปี ๒๕๑๑ อ้างถึงใน รวมบทความยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษา สำนักประธานศาลฎีกา, ๒๕๕๖.

วิโรจน์ บริรักษ์จรรยาวัตร. ความยุติธรรมตามกฎหมาย. ดุลพาห ปีที่ ๑๒ เล่ม ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘. หน้า ๔-๙. อ้างถึงในรวมบทความยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษา สำนักประธานศาลฎีกา, ๒๕๕๖.

กำชัย จงจักรพันธ์. หลักนิติธรรม.รวมบทความสำหรับผู้พิพากษา สำนักประธานศาลฎีกา, ๒๕๕๖.

ธานินทร์กรัยวิเชียร. “ เหตุผลในกฎหมาย “ ๗๒ ปี โสภณ รัตนากร. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรกิจ, มปพ.

พระพรหมคุณาภรณ์. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพ ฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วรภัทร์ ภู่เจริญ. จุดตะเกียงดีกว่าด่าความมืด. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพ ฯ : อมรินทร์ HOW – To อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิสชิ่ง, ๒๕๕๖.

สถิต ไพเราะ, วิพากษ์บทความผู้เขียนเรื่อง “ นิติธรรม (ชาติ) “นิติราษฎร์แถลง : นิตยสารดุลพาหเล่มที่ ๓ ปีที่ ๕๘ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๔.

การบริหารการพัฒนาบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง
Management development on the basis of the change

นายอำนาจ ทาปิน*
Mr.Amnaj thapin

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นรูปแบบการกำหนดนโยบายการบริหารพัฒนาประเทศบนพื้นฐานของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยที่ไม่ควรให้ความสำคัญกับกระแสนิยมหรือแรงกดดันจากภายนอก แต่ควรที่จะนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหารมาเป็นตัวแปรสำคัญ ในการวางแผนกำหนดนโยบายการบริการการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป

คำสำคัญ : การบริหาร, การพัฒนา, การเปลี่ยนแปลง

Abstract

This article is intended to provide a pricing model policy developed on the basis of the changing environment. By not paying attention to trends or external pressures. It should bring the performance or capabilities of existing systems management is an important factor. Planning, policy development services incrementally.

Keyword: Administration, development, change

๑. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม ที่มีเศรษฐกิจและสังคมเป็นสังคมแบบดั้งเดิมการแลกเปลี่ยนอาหารและทรัพยากร และดำรงเลี้ยงชีพแบบพออยู่พอกิน พึ่งพาธรรมชาติ สังคมเรียบง่ายไม่ซับซ้อน สู่การผลิตและเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า

เมื่อสังคมไปสู่ยุคทุนนิยม(Capitalism)เป็นระบบเศรษฐกิจที่ซึ่งผลิตภัณฑ์และสินค้ามีการจำหน่าย แลกเปลี่ยนซื้อขายโดยทางเอกชน บริษัท หรือกลุ่มธุรกิจ เพื่อสร้างผลกำไรให้กับหน่วยงาน โดยการแลกเปลี่ยนสินค้าและการบริการ ที่มีการรองรับทางกฎหมายและมีการแข่งขันการในเชิงการค้าเพื่อทำกำไรสูงสุด[1] ซึ่งไม่ได้ควบคุมโดยหน่วยงานกลางหรือจากทางรัฐบาล ทุนนิยมจะกล่าวถึง ทุนและที่ดินเป็นสมบัติ

* อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วัดท่านา จังหวัดตาก

ส่วนบุคคล การตัดสินใจทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมส่วนบุคคล ไม่ใช่การควบคุมบริหารโดยรัฐ และตลาดเสรีหรือเกือบเสรีจะเป็นตัวกำหนดราคา ควบคุมและระบุทิศทางการผลิต

จากสังคมการเกษตรแบบดั้งเดิม สู่ยุคการเกษตรแบบทุนนิยมและก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม มีการนำเครื่องจักรไอน้ำมาพัฒนาไปสู่เครื่องจักรกล มาใช้ เป็นพลังการผลิตแทนแรงงานคน และสัตว์ ก่อให้พลังการผลิตจำนวนมาก(Mass Production) สภาพสังคมเปลี่ยนไปสู่ การตลาดและการบริโภคนิยม ก้าวเข้าสู่ความทันสมัย สภาพสังคมซับซ้อน หลากกหลาย ภายในระบบสังคมแบบทุนนิยม ครั้นโลกที่ก้าวเข้ายุคสังคมทุนนิยมเต็มรูปแบบเมื่อเข้ามาถึงยุคเทคโนโลยีที่นำระบบเทคโนโลยี มาผนวกเข้ากับระบบอุตสาหกรรม ทำให้อุตสาหกรรมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจด้วยพลังแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT)

ส่วนผลกระทบที่เกิดจากการบริหารพัฒนา คือ ทำให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม และลัทธิจักรวรรดินิยมของยุโรป ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ กล่าวคือ ทุนนิยม คือ ระบบที่ให้คุณค่ากับการที่ราคาถูกตัดสินในตลาดเสรี นั่นคือโดยการค้าที่เป็นผลมาจากการตกลงด้วยความสมัครใจของผู้ซื้อและผู้ขาย ความคิดเชิงตลาด จิตวิญญาณของผู้ประกอบการ และความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินและสัญญาที่ชัดเจนและบังคับได้ตามกฎหมาย ทฤษฎีเหล่านี้โดยทั่วไปจะพยายามอธิบายว่า

สำหรับประเทศไทยมีแนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมและได้นำแนวคิดนี้มาปรับปรุงพัฒนา เช่น การรื้อปรับระบบ (Reengineering) เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำงาน ตามแบบหรือระบบราชการของไทยแบบเดิม เช่น เพิ่มผลผลิต ลดเวลา ลดขั้นตอน ลดเอกสาร และลดค่าใช้จ่ายในการทำงาน เป็นต้น แนวทางหรือวิธีการบริหารของหน่วยงานภาครัฐมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามยุคสมัย และเกิดจากปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ

๑. ปัจจัยภายนอก เช่น กระแสโลกหรืออิทธิพลของประเทศมหาอำนาจที่แพร่กระจายหรือส่งออกแนวทางหรือวิธีการบริหารงาน โดยส่วนหนึ่งเข้ามาทางวิชาการหรือ ตำราหนังสือที่นักวิชาการได้รับอิทธิพลหรือนำเข้ามาจากต่างประเทศ

๒. ปัจจัยภายใน เช่น หัวหน้ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญหรือยึดถือแนวทางหรือวิธีการใด ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น "การพัฒนา"และ"การบริหารจัดการ" เป็นต้น

เราจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่าสภาพทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจฯ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของวิวัฒนาการที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันมีจุดเริ่มต้นจากกลุ่มประเทศที่เรียกตัวเองว่า”ประเทศพัฒนาแล้ว” ซึ่งมีต้นทุนในการบริหารการพัฒนามากกว่าประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา โดยประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา เหล่านั้น พยามนำเอาการบริหารการพัฒนาของประเทศพัฒนาแล้ว มาเป็นต้นแบบในการกำหนดนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศของตน โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนที่มีอยู่ พร้อมทั้งคาดหวังความสำเร็จจากการบริหารการพัฒนาเสมือนต้นแบบนั้นๆ ด้วยการนำเอาปากท้องของประชากรในประเทศของตนมาเป็นเดิมพัน

มองย้อนกลับไปในอดีตจะเห็นได้ว่าแนวคิด ทฤษฎี อันเป็นองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ ที่วิวัฒนาการเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีในปัจจุบันในปัจจุบัน ล้วนเกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าโดยประชากรของประเทศพัฒนาแล้ว นี่จึงเป็นผลของความสำเร็จในการบริหารการพัฒนา ซึ่งอาจมีเหตุเนื่องมาจากต้นทุนที่แตกต่างกันนั่นเอง หากเปรียบเทียบต้นทุนการบริหารการพัฒนาในอดีตโดยเริ่มจากศูนย์ของทุกประเทศคงมีความเท่าเทียมและเสมอภาคกัน แต่มีความแตกต่างกันซึ่งเห็นได้ชัดในปัจจุบัน หากคิดเปรียบเทียบจากจำนวนประชากร พื้นที่อาณาเขต ทรัพยากรฯ ก็มิน่าจะเป็นคำตอบที่ถูกต้อง เปรียบได้กับประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น หรือหากแม้พยามเปรียบเทียบรูปแบบการเมืองการปกครองที่มีค่านิยมว่าประเทศพัฒนาแล้วคือประเทศที่มีรูปแบบการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ก็มิน่าจะเป็นคำตอบที่ถูกต้องเช่นกัน เปรียบได้กับประเทศจีน เป็นต้น ทั้งประเทศสิงคโปร์ และประเทศจีน ในอดีตก็เคยประสบปัญหาด้านการบริหารการพัฒนา โดยประเทศสิงคโปร์มีจำนวนประชากรน้อย พื้นที่อาณาเขตจำกัด ทรัพยากรธรรมชาติไม่เพียงพอ ประเทศจีนมีจำนวนประชากรมากจนต้องออกกฎหมายคุมกำเนิด และไม่ได้ปกครองตามระบอบประชาธิปไตย แต่ก็สามารถกำหนดนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศ จนประสบความสำเร็จกลายเป็นประเทศพัฒนาแล้วในปัจจุบัน บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงภายใต้ข้อจำกัดของต้นทุนที่มีอยู่

ประเทศไทย เป็นหนึ่งในประเทศที่นำเอารูปแบบการบริหารการพัฒนาของประเทศพัฒนาแล้วมาเป็นต้นแบบในการกำหนดนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศ ด้วยการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของความเปลี่ยนแปลง อธิบายได้ว่า หากเราไม่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมจะเป็นตัวกำหนดให้เราเปลี่ยนแปลงเอง ตัวอย่างเช่น ปัจจุบัน โทรศัพท์เคลื่อนที่ (มือถือ) อยู่ในยุคของระบบ ๓ G และ ๔ G หากเรายังใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ (มือถือ) ระบบเก่า ๒ G อยู่ ก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ใดๆได้เลย เพราะระบบ ๒ G จะถูกยกเลิก แทนที่ด้วยระบบ ๓ G และ ๔ G ถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากโทรศัพท์เคลื่อนที่ (มือถือ) ระบบ ๓ G และ ๔ G นอกจากการรับและโทรออกก็ตาม

สังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจฯ จึงเปลี่ยนแปลงตามแบบฉบับตะวันตก ดังปรากฏในปัจจุบันด้วยเหตุของสภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถควบคุมได้และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านนั้นๆ การบริหารการพัฒนาจึงต้องให้ความสำคัญกับบริบทของความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การกำหนดนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ตามแนวทางการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management)

๒. ความหมายของการบริหารการพัฒนา

การบริหารการพัฒนาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Sergiovanni) เป็นการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่รวมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Barnard) ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว (Simon)

การบริหารการพัฒนาเป็นพาหะ (carrier) ของค่านิยมการประดิษฐ์คิดค้น (innovating values)[๑] ในทางสังคมศาสตร์ เป็นธรรมดาที่การแสดงแนวคิดหรือการให้ความหมายของคำใดคำหนึ่ง ย่อมหลากหลายและแตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าผู้แสดงแนวคิดหรือผู้ให้ความหมายมีประสบการณ์หรือมีพื้นฐานการศึกษาในสาขาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม การให้แนวคิดและความหมายของการบริหารการพัฒนาก็มีลักษณะเช่นว่านี้เหมือนกัน

ในทางสังคมศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่เป็นระบบที่เกี่ยวกับสังคม ครอบคลุมศาสตร์ (Science) ด้านศาสนา การศึกษา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นต้น ศาสตร์เหล่านี้ไม่เป็นสูตรสำเร็จที่ใช้ได้ทุกหนทุกแห่ง และไม่อาจเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ง่าย เหตุผลสืบเนื่องมาจากการเป็นวิชาความรู้ที่มีลักษณะไม่ตายตัว เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด การคาดการณ์ คาดคะเน หรือการคาดว่าจะเป็น อีกทั้งอคติของผู้ให้ความหมายความสามารถเข้าไปสอดแทรกอยู่ในความหมายที่ให้ รวมทั้งไม่อาจสัมผัสพิสูจน์และตรวจสอบได้ง่าย นอกจากนี้ ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์เป็นจำนวนมากมีลักษณะที่เรียกว่าทฤษฎีปทัสถาน (Normative theories) ซึ่งเป็น ทฤษฎีที่สังคมหรือกลุ่มกำหนดเป็นเกณฑ์กลางสำหรับให้สมาชิกอ้างอิงหรือถือปฏิบัติโดยยึดอ้างอิงเหตุผลต่างๆ เพื่อบรรลุเป้าหมาย

การให้ความหมายของคำในทางสังคมศาสตร์ไม่อาจให้ความหมายได้อย่างแน่นอน ตายตัว จนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ง่าย เหตุผลสำคัญสืบเนื่องจากธรรมชาติของลักษณะวิชา ซึ่งแตกต่างจากศาสตร์ธรรมชาติดังกล่าว รวมทั้งขึ้นอยู่กับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของผู้ให้ความหมายแต่ละคน ดังนั้นจึงควรหลีกเลี่ยงหรือไม่ควรมาเสียเวลาถกเถียงกันในเรื่องการให้ความหมายของคำแต่ละคำว่าความหมาย

จากความหมายนี้ การบริหารการพัฒนาถือว่าเป็นภารกิจใหม่ที่สำคัญของประเทศกำลังพัฒนา เพื่อกรุยทางไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ (modern) และความเป็นอุตสาหกรรม ตามแบบฉบับของประเทศพัฒนาแล้ว โดยมองความเป็นสมัยใหม่ (modern) และความเป็นอุตสาหกรรม คือความเจริญ ในทางกลับกันก็มองเห็นสิ่งที่ตัวตนเป็นอยู่ คือความล้าสมัย ด้วยการพยามเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ปฏิรูป โครงสร้างต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับจากนานาประเทศและเพื่อให้ได้มีพื้นที่ยืนในสังคมโลก

๓. การบริหารการพัฒนาบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง

การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจาการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะ ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts) มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ปฏิรูป โครงสร้างต่างๆ จากความหมายของการบริหารการพัฒนาข้างต้น เห็นได้

---

[๑] ติน ปรัชญพฤทธิ์, การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทาง และปัญหา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า๒.

จากการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ปฏิรูป โครงสร้าง รูปแบบการเมืองการปกครองของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และมีความชัดเจนยิ่งขึ้นตั้งแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา จากการรับค่านิยมของกลุ่มคนที่ไปอยู่ในสังคมของประเทศพัฒนาแล้ว ที่มองเห็นกลไกหลักของการบริหารการพัฒนาประเทศของประเทศพัฒนาแล้วมาจากรูปแบบการเมืองการปกครอง โดยการก่อตัวของอุดมการณ์ที่เกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ อุดมการณ์ของแต่ละประเทศอาจจะเกิดจากการหยิบยืมเอามาจากต่างประเทศและค่อยๆดัดแปลงให้เหมาะกับการประยุกต์ในท้องถิ่น[๒] และเกิดจากการปรับปรุงและเสริมแรงอุดมการณ์พื้นเมืองที่มีอยู่แล้วให้แข็งแกร่งขึ้น[๓] และมิได้คำนึงถึงสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหารของประเทศ

การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ปฏิรูป โครงสร้างต่างๆ นั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารการพัฒนาบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย ดั่งผลปรากฏประจักษ์ชัดจนกระทั่งปัจจุบัน เรียกว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้าสู่จุดศูนย์กลาง ซึ่งต่างจากประเทศจีน เป็นต้น ที่มีรูปแบบการเมืองการปกครองแบบคอมมิวนิสต์และสังคมนิยม ทั้งนี้ยังรวมไปถึงเผด็จการเบ็ดเสร็จมายาวนาน ซึ่งตรงข้ามกับรูปแบบการเมืองการปกครองที่สังคมโลกยอมรับและมองว่าเป็นรูปแบบการเมืองการปกครองแบบล้าสมัย ในทางกลับกันประเทศจีนก็พยามเปลี่ยนแปลงจากจุดศูนย์กลางออกสู่ภายนอก ด้วยการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ปฏิรูป โครงสร้างต่างๆที่เป็นสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหารของประเทศ และสามารถกำหนดนโยบายการบริหารการพัฒนาประเทศ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง จนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่สังคมโลกยอมรับ ดังนั้น รูปแบบการเมืองการปกครองจึงไม่สามารถตัดสินได้ว่าเป็นเหตุให้การบริหารการพัฒนาของประเทศนั้นๆประสบผลสำเร็จ

อิทธิพลของการพัฒนา แพร่เข้ามาในประเทศไทยนับตั้งแต่ก่อน ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง อาจกล่าวได้ว่า ผู้ปกครองของสยามในอดีตมีส่วนอย่างสำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศโดยเฉพาะชาติตะวันตก ปัจจัยที่ทำให้สยามเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนา คือ การค้าระหว่างประเทศ หรือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

ความขัดแย้งในแนวความคิดด้านการพัฒนาประเทศตามที่ได้กล่าวข้างต้น แม้จะมีลักษณะคล้ายกับว่าเป็นความขัดแย้งระหว่าง “การพัฒนาเศรษฐกิจ” ฝ่ายหนึ่งกับ “พัฒนาสังคม” อีกฝ่ายหนึ่งแต่ในทางความเป็นจริงแล้ว ความขัดแย้งดังกล่าวมีลักษณะเป็นการถกเถียงกันในด้านลำดับความสำคัญในการพัฒนามากกว่า ความแตกต่างระหว่างทั้ง ๒ ฝ่ายจึงเป็นเพียงความแตกต่างที่ว่าด้วยการให้น้ำหนักในการพัฒนาแต่ละด้าน ด้วยเหตุนี้รากฐานของความขัดแย้งจึงอยู่การช่วงชิงการจัดสรรทรัพยากรของประเทศไทยอันมีอยู่จำกัดมากกว่า

ในทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจาการช่วงชิงทรัพยากรนั้นเป็นเรื่องยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นความขัดแย้งดังกล่าวจึงเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่ทรัพยากรมีจำกัด ด้วยเหตุ

---

[๒] CPA Research Team, “Indigenization for Development The case of Southeast Asia,” Philippine Journal of Public Administration Vol.XXVIII No. ๑-๒(January-April ๑๙๘๔), pp. ๕๔-๕๕

[๓] Darwin C. Soken, “ Community Participation and Its Role in Rural Development : The Bontoc Case,” Philippine Journal of Public Administration Vol.XXVIII No. ๑-๒(January-April ๑๙๘๔), pp. ๑๓๗-๑๘๔

นี้ประเด็นสำคัญของการพัฒนาจึงไม่ได้อยู่ที่ว่าจะพัฒนาเศรษฐกิจก่อนหรือหลัง และจะให้ความสำคัญแก่การพัฒนาเศรษฐกิจมากหรือน้อยกว่าการพัฒนาสังคม

๔. การพัฒนาการบริหาร (Development of Administration D of A)

การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือปฏิรูป โครงสร้าง กระบวนการและพฤติกรรมการบริหารให้มีสมรรถนะ[๔] เรียกว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้าสู่จุดศูนย์กลาง

๕. การบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of Development, A of D)

การนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหาร มาลงมือปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมพัฒนา เพื่อให้บังเกิดความเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยมุ่งความเจริญเติบโตทั้งทางด้านการบริหาร เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมประเทศอันจะนำไปสู่การลดความทุกยากของประชากรโดยภาพรวม[๕] ลักษณะนี้จะเป็นรูปแบบของการบริหารการพัฒนาบนฐานของความมั่นคงในบริบทขององค์รวมทั้งหมด ด้วยการนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหาร มาทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบายการบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of Development A of D) เรียกว่าเปลี่ยนแปลง (Change) ไปในทางที่ดีขึ้น แบบค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ และเป็นการเปลี่ยนแปลงจากจุดศูนย์กลางออกสู่ภายนอกอย่างยั่งยืน

๖. รูปแบบของการเปลี่ยนแปลง

๑. การเปลี่ยนแปลงแบบรีแอคทีฟ (Reactive Change) คือ ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลง เพื่อสนองตอบต่อปัญหา หรือโอกาสที่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการดำเนินการเปลี่ยนแปลง ภายหลังจากมีเหตุการณ์เกิดขึ้น[๖] อธิบายว่า เมื่อเกิดปัญหาหรือโอกาสเกิดขึ้น จึงดำเนินการ รูปแบบการเปลี่ยนแปลงแบบรีแอคทีฟ (Reactive Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระแสภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อหาหนทางในการแก้ปัญหา หรือเปลี่ยนแปลงตามสภาวการณ์ของโอกาสที่เอื้ออำนวย เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทันด่วน หรืออาจเรียกการเปลี่ยนแปลงแบบรีแอคทีฟ (Reactive Change) ได้ว่า”การปรับตัว”เท่านั้นเอง ภายใต้สภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลง หรืออาจจะเรียกว่าเป็นการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดหรือตามโอกาสเท่านั้นเอง เพราะไม่ได้เกิดจากกระบวนการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วน

๒. การเปลี่ยนแปลงแบบโปรแอคทีฟ (Proactive Change) คือ ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลง ที่มีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้า และดำเนินการก่อนที่จะเกิดปัญหา[๗] อธิบายว่า ดำเนินการก่อนที่จะเกิดปัญหาหรือ

---

[๔] ติน ปรัชญพฤทธิ์, อ้างแล้ว, หน้า ๕.

[๕] ติน ปรัชญพฤทธิ์ อ้างแล้ว หน้า ๕

[๖] รศ.ดร.สาโรจน์ โอพิทักษ์ชีวิน, การจัดการและพฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีวีแอลการพิมพ์ จำกัด ๒๕๕๕), หน้า ๗๑๘

[๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

โอกาสเกิดขึ้น รูปแบบการเปลี่ยนแปลงแบบโปรแอคทีฟ (Proactive Change) เป็นการเปลี่ยนแปลง ด้วยการนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหาร มาทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบายการบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of Development A of D) หรืออาจเรียกการเปลี่ยนแปลงแบบโปรแอคทีฟ (Proactive Change) ได้ว่า “เป็นการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง” ที่มีการวางแผนการบริหารการพัฒนา ป้องกันปัญหาและรองรับโอกาสที่จะเกิดขึ้น โดยมิต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป

๗. อัตราการเปลี่ยนแปลง

๑. การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ (Evolutionary Change) คือ การดำเนินการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงอธิบายว่า เปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง อัตราการเปลี่ยนแปลงแบบ วิวัฒนาการ (Evolutionary Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ สภาพแวดล้อมภายนอกไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมภายในเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงแบบโปรแอคทีฟ (Proactive Change) ด้วยการนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหาร มาทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบายการบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of Development A of D) เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง

๒. การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ (Revolutionary Change) คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างกล้าหาญและก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งก่อให้เกิดการปฏิรูปแบบก้าวกระโดดอธิบายว่า เปลี่ยนแปลงตามกระแส อัตราการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ (Revolutionary Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระแสนิยม สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยหลักที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมภายส่งเสริมสนับสนุนและหรืออาจจะไม่คำนึงถึงสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหาร จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงแบบรีแอคทีฟ (Reactive Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างกล้าหาญและก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งก่อให้เกิดการปฏิรูปแบบก้าวกระโดด ทั้งนี้จึงขึ้นอยู่กับสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหารเป็นสำคัญ[๕]

การบริหารการพัฒนานั้นมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานโดยเฉพาะย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ การบริหารการพัฒนามีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามยุคสมัย และเกิดจากปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ การบริหารการพัฒนามีความหมายที่ครอบคลุมทั้งหลักการบริหารผสมผสานกับหลักการพัฒนา โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการ การบริหารโดยใช้ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การบริหารเพื่อการพัฒนา หรือ การพัฒนาเพื่อการบริหารภายในรัฐ หรือ องค์กร การมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น แต่ประเด็นที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคือ การทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อหาทางออกมากกว่าที่จะพิจารณาเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจ

---

[๕] อ้างแล้ว หน้า ๙

การเปลี่ยนแปลงกระแสการพัฒนาของโลกหรือกระแสโลกาภิวัฒน์ (Globalization) มาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกลไกการตลาดที่ก่อให้เกิดการเติบโตขนาดใหญ่ การผลิตในเชิงอุตสาหกรรมและการบริโภคที่เกินความจำเป็นจนกระทั่งเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านกายภาพ ศักยภาพในการผลิต ความสามารถที่จะรองรับการบริโภค และการใช้ประโยชน์จากทุนดั้งเดิมที่มี ความหมายของการพัฒนาจึงเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะหากเข้าใจความหมายของการพัฒนาแตกต่างกันแล้ว แนวทางการทำงานตลอดจนแนวความคิดต่าง ๆ ก็จะแตกต่างกันออกไป การพัฒนาโดยทั่วไปนั้นควรหมายถึงเรื่องความก้าวหน้าต่างๆ ทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเป็นเรื่องความมั่นคง ปัญหาปากท้องและความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเรื่องของเงินเฟ้อ เป็นเรื่องของความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม

๘. สรุป

การบริหารการพัฒนา คือ รูปแบบหนึ่งของการบริหารเพื่อมุ่งหวังผลของการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งก้าวไปสู่อีกระดับหนึ่งที่ดีขึ้น อันเป็นการพัฒนาและรักษาระดับของมาตรฐานให้ดียิ่งๆขึ้น ตามเจตนารมณ์ที่คาดหวัง ภายใต้กรอบหรือเงื่อนไขที่กำหนด ด้วยการนำเอาสมรรถนะหรือความสามารถที่มีอยู่ในระบบการบริหาร มาทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อกำหนดนโยบาย และลงมือปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมพัฒนา ในรูปแบบของการบริหารเพื่อการพัฒนา (Administration of Development A of D) มีการวางแผนการบริหารการพัฒนา ป้องกันปัญหาและรองรับโอกาสที่จะเกิดขึ้นโดยมิต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป ในรูปแบบการเปลี่ยนแปลงแบบโปรแอคทีฟ (Proactive Change) เพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าเชิงสร้างสรรค์โดยไม่หวั่นไหวถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่บีบบังคับ ด้วยการพยามพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็ง ใช้จุดแข็งป้องกันและขจัดปัญหาหรือภาวะคุกคาม และส่งเสริมโอกาสที่เอื้ออำนวย ดำเนินการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป อัตราการเปลี่ยนแปลงจะอยู่ในลักษณะของอัตราการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ (Evolutionary Change) บนพื้นฐานของสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนไป

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

ติน ปรัชญพฤทธิ์. **การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทาง และปัญหา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

รศ.ดร.สาโรจน์ โอพิทักษ์ชีวิน. **การจัดการและพฤติกรรมองค์การ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีวีแอลการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

CPA Research Team. Indigenization for Development The case of Southeast Asia. Philippine Journal of Public Administration Vol.XXVIII No. ๑-๒, ๑๙๘๔.

Darwin C. Soken, Community Participation and Its Role in Rural Development : The Bontoc Case, Philippine Journal of Public AdministrationVol. XXVIII No. ๑-๒, ๑๙๘๔.

การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล
Local government administration in accordance with good governance

พระมหาจักรพันธ์ จกฺกวโร (นะวะแก้ว) *
Phramaha Jakaphan Jakawaro (Nawakeaw)*

บทคัดย่อ

ประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งของการมีธรรมาภิบาลธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยทำให้เกิดการบริหารที่ดี อันที่จริงแล้วธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกันอยู่ ประเทศใดที่มิได้เป็นประชาธิปไตย การมีธรรมาภิบาลคงเกิดขึ้นได้ยากยิ่ง เพราะไม่มีปัจจัยสำคัญของการเป็นธรรมาภิบาลหรือไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นหรือทำให้เกิดขึ้นได้ เช่น นิติธรรม นิติรัฐ ผู้มีอำนาจจะใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องมากกว่าเพื่อประชาชนโดยรวม ทั้งนี้เพื่อให้คงความมีอำนาจของตนและพวกต่อไป กฎหมาย กฎระเบียบต่างๆจึงเป็นไปเพื่อกำจัดฝ่ายตรงข้ามเสียมากกว่า

ธรรมาภิบาลจะยั่งยืนต้องมีประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและความยั่งยืนของประชาธิปไตยจะเกิดได้ต้องมีการกระจายอำนาจการปกครองให้กับท้องถิ่น โดยสร้างให้ประชาชนมีจิตสำนึกและพฤติกรรมในการเป็นประชาธิปไตยมีความเชื่อมั่นสถาบันประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพทางการเมืองของประเทศ มีทุนทางสังคมสูง มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมผู้นำเป็นผู้แทนประชาชนอย่างแท้จริงมาจากการเลือกตั้งของประชาชนและมีการบริหารโดยประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การบริหาร, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หลักธรรมาภิบาล.

---

*อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก

Abstract

Democracy is one of the most important factors of good governance good governance as a factor causing great management. In fact, good governance and democracy are what prosperity on. Any country that is not a democracy. To have good governance formed. Because there are no significant factors of good governance or not able to occur or do occur, for example, state laws, the rule of law.The authority will use the law to their own advantage and innovation than for the overall public. All this in order to retain their powers, and they are following. Regulatory legislation is to eliminate the opponent.

Good governance, democracy, sustainability and sustainable development must be sustainable democracy to occur there must be decentralized, with the dominance of local. By creating a citizen consciousness and behavior in a democracy, there is confidence in the democratic institutions of the country powerful. There are high social capital, political participation, political culture is highly cooperative leaders as representatives of the citizens from the election of the people, and is administered by the public truly.

Keywords : Management, A local government organization, good governance

๑. บทนำ

บทความเรื่องการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมภิบาลนี้ เพื่อให้ประโยชน์แก่การศึกษา ในรายวิชา การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งของหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นสิ่งจำเป็นต้องรู้และเข้าใจการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยในในอดีตจนถึงปัจจุบันเสียก่อน ว่า มีวิวัฒนาการมาจากการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่ได้ทรงวางรากฐานการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยในส่วนกลางได้มีการจัดโครงสร้างการบริหารตามหน้าที่ (function) ในรูปกระทรวงแทนการจัดตามพื้นที่ดังที่เป็นมาแต่โบราณ ในส่วนภูมิภาคได้ปรับปรุงกลไกการบริหารราชการภูมิภาคใหม่ให้สามารถกระชับอำนาจการปกครองสู่ศูนย์กลางและแผ่ขยายพระราชอำนาจของส่วนกลางครอบคลุมหัวเมืองและประเทศราชได้อย่างจริงจังโดยนำเอาระบบ “เทศาภิบาล” มาใช้อันเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในทุกวันนี้ มีการแต่งตั้งคนจากส่วนกลางไปดำรงตำแหน่งยังหัวเมืองต่าง ๆ และจัดโครงสร้างการบริหารในรูป “มณฑล” นอกจากนี้ยังทรงได้ริเริ่มให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมในการบริหารงานท้องถิ่นในรูป “สุขาภิบาล” ขึ้นในเขตราชธานี (กรุงเทพฯ) ก่อนที่จะขยายไปยังหัวเมือง ทั้งได้ทรงจัดการ “การปกครองท้องที่” ใหม่ในระดับตำบลและหมู่บ้าน

การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงเป็นไปอย่างทั่วด้าน ทั้งในแง่โครงสร้างระบบการบริหารงานในกิจการต่าง ๆ ของรัฐ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่และความสัมพันธ์ทางอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวนับแต่รัชกาลที่ ๕ จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การปฏิรูปที่เกิดขึ้นก็เพื่อการรักษาเอกราชและความมั่นคง[๑]

กล่าวโดยสรุปการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ นับเป็นการวางรากฐานสำคัญของการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินในระยะต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหาราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคที่เน้นการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง

ทำไมต้องมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๖ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.๒๔๗๖ วางกรอบกติกาทางการเมืองการปกครอง ในปีถัดมาจึงได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๖ วางโครงสร้างการบริหาราชการแผ่นดินหลังจากที่มีการเปลี่ยนระบบการปกครองใหม่ โดยเหตุผลสำคัญของการตรากฎหมายฉบับนี้คือ เพื่อต้องการจัดรูปแบบงานให้เข้าลักษณะการปกครองอย่างรัฐธรรมนูญ และเพื่อจะให้การบริหารราชการแผ่นดินรวบรัดและเร็วยิ่งขึ้น สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้[๒]

๑. มีการจัดระเบียบการบริหารราชการออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ได้ชี้แจงต่อสภาผู้แทนราษฎรในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ว่า ส่วนกลาง คือ คณะรัฐมนตรี เช่น กระทรวง ทบวง กรม ส่วนภูมิภาค หมายถึง การส่งข้าราชการไปประจำ และส่วนท้องถิ่น หมายถึง เทศบาล

๒. มีการกำหนดฐานะของกระทรวงให้เป็นทบวงการเมือง ซึ่งในบรรพหนึ่งแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นกฎหมายที่มีมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ระบุว่า ทบวงการเมืองเป็นนิติบุคคล อันมีนัยว่าหน่วยงานของรัฐที่เป็นนิติบุคคลนี้มีฐานะทางกฎหมายที่จะเป็นคู่สัญญาในทางกฎหมายได้ และมาตรา ๑๑๒ แห่งกฎหมายว่าด้วยระเบียบราชการบริหารฉบับนี้ยังระบุว่า กรมซึ่งขึ้นตรงต่อกระทรวงให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลด้วยเช่นกัน (สำหรับจังหวัดเพิ่งจะมีฐานะเป็นนิติบุคคลในปี พ.ศ. ๒๔๙๕)

๓. มีการปรับโอนอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคให้อยู่กับคณะกรมการจังหวัดและคณะกรมการอำเภอ แทนที่จะอยู่กับผู้ว่าราชการจังหวัด (ข้าหลวงประจำจังหวัด) และนายอำเภอดังเช่นก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

๔. ยกเลิกมณฑลคงเหลือแต่จังหวัด อำเภอที่เป็นราชการส่วนภูมิภาค

---

[๑] ประธาน สุวรรณมงคล และคณะ. ๒๕๓๗, **การกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น.** รายงานการวิจัยเสนอต่อสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย,หน้า ๒๑-๒๒.

[๒] ชูวงศ์ ฉายะบุตร, **การปกครองท้องถิ่นไทย ,** กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท พิฆเนศ พริ้นท์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๓๙, หน้า ๖๖-๖๗.

๕. กำหนดราชการบริหารส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นมา ได้แก่ รูปเทศบาล[๓]

๒. การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคืออะไร

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะของท้องถิ่นด้วยตนเอง ตามภารกิจหน้าที่ที่ระบุให้ดำเนินการอย่างชัดเจน มีพื้นที่รับผิดชอบชัดเจน มีผู้บริหารที่ได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนหรืออาจจะได้รับความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น คือ การใช้หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) ให้กับประชาชนโดยตรง

การกระจายอำนาจ เป็นการให้แก่ท้องถิ่น ในฐานะผู้รับมอบอำนาจจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินการและการตัดสินใจของตนเอง

การจัดระเบียบราชการบริหารส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันมีอยู่ ๒ ระบบ คือ ระบบทั่วไปที่ใช้แก่ท้องถิ่นทั่วไป ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ ๓ รูปแบบ คือ เทศบาล องค์การ บริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ระบบพิเศษที่ใช้เฉพาะท้องถิ่นบางแห่งซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา

๓. รัฐกับการบริหารราชการขององค์กรปกครองท้องถิ่น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการบริหารราชการขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้น ในที่นี้จะกล่าวถึง ๒ ประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในเชิงการจัดภารกิจระหว่างรัฐกับการบริหารราชการขององค์กรปกครองท้องถิ่น และความสัมพันธ์ในเชิงการควบคุมกำกับดูแล

ความสัมพันธ์ในเชิงการจัดภารกิจระหว่างภารกิจของรัฐ[๔] ได้จำแนกภารกิจออกเป็น ๓ ประเภท คือ ภารกิจทางปกครอง นั้นได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศการป้องกันประเทศ การต่างประเทศ การอำนวยความยุติธรรม ฯลฯภารกิจประเภทนี้เป็นภารกิจโดยแท้ของรัฐ ซึ่งโดยทั่วไปรัฐจะเห็นผู้ดำเนินการเองภารกิจทางเศรษฐกิจ นั้นได้แก่ การให้บริการสาธารณะทางอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม เช่น การขนส่ง การเดินรถไฟ การไปรษณีย์โทรเลข การไฟฟ้า การประปา ฯลฯ ภารกิจประเภทนี้รัฐอาจเป็นผู้ดำเนินการเองโดยผ่านส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจหรืออาจมอบให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐได้ ภารกิจทางสังคม นั้นได้แก่ การให้บริการสาธารณะทางสังคม เช่น การให้บริการการศึกษาการรักษาพยาบาล การสาธารณสุข การกีฬา การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ฯลฯภารกิจ

---

[๓] ประธาน สุวรรณมงคล และคณะ. ๒๕๓๗, **การกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น.** รายงานการวิจัยเสนอต่อสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย,หน้า ๒๒-๒๓.

[๔] ชาญชัย แสวงศักดิ์, **วิสัยทัศน์ การเมือง การปกครอง และกฎหมาย,** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๓๙) หน้า ๑-๒.

ประเภทนี้รัฐอาจเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยผ่านส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ หรืออาจมอบให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ

ความสัมพันธ์ในเชิงควบคุมกำกับดูแลความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองท้องถิ่นอยู่ที่การควบคุมกำกับซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจโดยปราศจากการควบคุมกำกับย่อมทำให้รัฐเดี่ยวไม่สามารถดำรงอยู่ได้การควบคุมกำกับนั้นแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ การควบคุมกำกับโดยตรงและการควบคุมกำกับโดยอ้อม

๑. การควบคุมกำกับโดยตรง

การควบคุมกำกับตัวบุคคลหรือองค์กรเป็นการควบคุมทางสถานภาพทางกฎหมายของคณะบุคคลหรือบุคคลคนเดียวที่อยู่ในรูปของคณะบุคคล (เช่น คณะเทศมนตรี สภาเทศบาล นายกเทศมนตรี) อย่างเช่นกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่าผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดปฏิบัติการไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ หรือมีความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ตำแหน่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อสั่งให้ผู้บริหารท้องถิ่นอกจากตำแหน่งได้

๒. การควบคุมกำกับโดยอ้อม

การควบคุมกำกับโดยอ้อมแยกออกเป็น ๒ กรณีด้วยกัน คือการให้เงินอุดหนุนและการใช้สัญญามาตรฐาน การให้เงินอุดหนุนเป็นมาตรการในการควบคุมกำกับโดยทางอ้อมประการหนึ่ง ทุกปีรัฐจะจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น การจัดทำสัญญาต่าง ๆ ขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้นระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการพัสดุของหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นกำหนดว่าจะต้องทำตามแบบที่อยู่ในส่วนที่แนบท้ายระเบียบ และการเปลี่ยนแปลงสัญญาจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากอัยการจังหวัด

สมคิด เลิศไพฑูรย์[๕] ได้ให้คำอธิบายไว้ว่าการควบคุมกำกับเป็นเรื่องของนิติบุคคล ๒ นิติบุคคล ผู้มีอำนาจควบคุมกำกับไม่ได้มีอำนาจเหนือองค์กรที่ถูกควบคุมกำกับดังเช่นที่ผู้บังคับบัญชามีเหนือผู้ใต้บังคับบัญชา โดยหลักแล้วผู้มีอำนาจควบคุมกำกับไม่มีอำนาจที่จะสั่งเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือยกเลิกคำสั่งของผู้อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับ เว้นแต่จะมีกฎหมาย(พระราชบัญญัติ) บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง

เหตุผลที่มีการบัญญัติให้การควบคุมกำกับต่างกับการบังคับบัญชาก็เพราะว่าการกระจายอำนาจให้แก่ส่วนท้องถิ่นนั้นต่างกับการปกครองส่วนภูมิภาคหรือส่วนกลางมาก หลักเกณฑ์ที่สำคัญของการกระจายอำนาจก็คือการฝึกให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้ตัดสินใจด้วยตนเอง มีการปกครองด้วยตนเอง การใช้ระบบการบังคับบัญชาเหนือองค์กรกระจายอำนาจจึงเท่ากับทำลายระบบการกระจายอำนาจไปในตัวนั่นเอง ดังนั้น จึงต้องจัดความสัมพันธ์ใหม่ในระหว่างส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น กิจการใดที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นงานของท้องถิ่น ท้องถิ่นก็ย่อมจะสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง การควบคุมกำกับควรจะอยู่ในขอบเขตโดยพิจารณาแต่เพียงว่าท้องถิ่นทำกิจการในขอบอำนาจของตนหรือไม่ ละเมิดกฎหมายหรือไม่ กรณีเช่นนี้มิได้

---

[๕] สมคิด เลิศไพฑูรย์, **การควบคุมกำกับเหนือองค์การปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย,** วารสารกฎหมายปกครอง ๒๕๓๔, เล่ม ๑๐ ตอน ๑.

หมายความว่าส่วนกลางจะไม่สามารถควบคุมดุลพินิจของส่วนท้องถิ่นได้ การควบคุมกำกับนอกจากจะสามารถควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองของท้องถิ่นแล้วยังสามารถควบคุมดุลพินิจของท้องถิ่นได้ด้วย แต่การควบคุมดุลพินิจจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น

นับแต่นั้นมา การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงครอบคลุมทั่วทั้งราชอาณาจักไทย กล่าวคือ ทุกพื้นที่ของประเทศไทย จะอยู่ในความรับผิดชอบของ องค์การปกครองท้องถิ่น ไม่รูปใดก็รูปหนึ่ง ซึ่งต่อมา ได้มีการประกาศใช้กฎหมายการปกครองท้องถิ่น รูปพิเศษ ได้แก่ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๑๘ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.๒๕๒๑ ทั้งนี้เนื่องจาก กรุงเทพมหานครเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีประชากรมากที่สุด ส่วนเมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยว ที่มีลักษณะพิเศษ และใช้รูปแบบการบริหาร โดยการจ้างผู้บริหาร ซึ่งปรากฏว่า ไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก ปัจจุบันจึงมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลง ให้เป็นเทศบาลนคร ในปี พ.ศ.๒๕๓๗ ก็ได้มีการปรับปรุงการบริหารส่วนท้องถิ่นในส่วนพื้นที่ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้มีการบริหารส่วนตำบลขึ้น เป็น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ ปัจจุบันกระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งแล้วทั่วประเทศ ๖,๓๙๗ แห่ง ซึ่งนับว่า เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่เล็ก และใกล้ชิดประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๐ โดยกำหนดให้มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. ด้วย แต่ให้มีอำนาจมีหน้าที่ดำเนินการในกิจการ ที่ อบต. ดำเนินการไม่ได้ หรือต้องประสานงานร่วมกัน ระหว่าง อบต. หลายแห่ง เป็นต้น ดังนั้น ปัจจุบันประเทศไทยจึงมีรูปแบบการปกครองท้องถิ่น ทั้งหมด ๕ รูปแบบ คือ กรุงเทพมหานคร เทศบาลเมืองพัทยา เทศบาล องค์การปริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล

เมื่อมีการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นโดยให้ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตัวเองสิ่งที่จำเป็นคือหลักของการบริหารจัดการที่ดี มีนักคิดและนักวิชาการหลานท่านได้แสดงทัศนคติต่อการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าเป็นการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งความเป็นจริงแล้วการบริหารในระดับนี้ไม่ได้มีอะไรใหม่แต่ที่ใหม่คือผู้บริหารที่จะเข้ามาบริหารจัดการท้องถิ่นของตัวเอง ดังนั้น หลักการบริหารแนวใหม่นี้จึงถูกนำมาใช้ให้ควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรม

หลักการบริหารรัฐแนวใหม่ที่กล่าวแล้วจะพบว่าประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญ เป็นหัวใจของการบริหารรัฐแนวใหม่นี้ เพราะประชาชนมีฐานะของการเป็นพลเมือง และการเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเป็นพลเมืองและหุ้นส่วน การปรึกษาหารือ การเปิดเผยข้อมูล การมีส่วนร่วม การทำงานอย่างโปร่งใส การทำงานที่มีหลักการ การยึดหลักนิติธรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จัดเป็นคัมภีร์สำคัญของการบริหารรัฐกิจแนวใหม่ที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆทั้งหมด โดยพิจารณาได้จากการมีเจตนารมณ์ที่มุ่งส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การตรวจสอบอำนาจรัฐ การสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่และส่งเสริมการกระจายอำนาจเป็นสำคัญ ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้นอกจากมุ่งก่อให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองแล้วยังมุ่งให้เกิดการปฏิรูปทางการบริหารราชการแผ่นดินโดยยึดหลักการบริหารแนว

ใหม่อีกด้วย อนึ่งหลักการการบริหารแนวใหม่ที่กำลังเป็นกระแสอยู่ในขณะนี้คือ การบริหารจัดการที่ดี หรือ ธรรมาภิบาล (Good Governance)

๔. ธรรมาภิบาล กับการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบัน เพราะโลกปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี มากขึ้น แทนการสนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อน เพราะกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญกระทบถึงกัน การติดต่อสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่ง การพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจ หรือปฏิบัติราชการต่างๆโดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคม ประชาชน และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป การมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น

ธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี เป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชน โดยเฉพาะข้าราชการ และพนักงานบริษัทเอกชนเพราะธรรมาภิบาลเป็นการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ พร้อมตอบคำถามหรือตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและพร้อมรับผิด มีศีลธรรม จริยธรรมในการทำงาน การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจ ดำเนินการและประเมินผล ตลอดจนร่วมรับผลจากการตัดสินใจร่วมนั้น สร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมในการรับโอกาสต่างๆที่ประชาชนพึงจะได้รับจากรัฐอีกด้วย ธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการ กระบวนการและเป็นเป้าหมายไปในตัว การมีธรรมาภิบาลอาจนำมาสู่การมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้ในที่สุดและการมีประชาธิปไตยก็นำมาสู่การมีผลทางสังคมคือการมีการพัฒนาประเทศไปในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่องและสถาพรตลอดจนนำมาสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธี

๕. ธรรมาภิบาลมาจากไหน

ธรรมาภิบาลไม่ใช่เรื่องใหม่แต่มีสอนอยู่ในหลักศาสนาอยู่แล้ว แต่มิได้เรียกอย่างที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ ตามหลักของพุทธศาสนาได้มีการสอนเรื่องธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีกันมาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว เช่น พระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้น โดยหากเราพิจารณาคำสอนของศาสนาแล้ว จะเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับเรื่องของการบริหารรัฐแนวใหม่และมีการนำมาใช้ในการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง มีคำสอนมากมายที่ระบุชัดเจนถึงหลักการธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี อาทิการเป็นคนสมบูรณ์แบบหรือ ideal person นั้นจะนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและสวัสดี โดยประกอบไปด้วยคุณสมบัติ ๗ ประการ๖ ตามหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของคนดี การรู้หลักและรู้จักเหตุ เป็นการรู้กฎเกณฑ์ของสิ่ง

---

[๖] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต),รัฐธรรมนูญชีวิติ ,กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม ,๒๕๔๑.

ทั้งหลาย รู้หน้าที่ของตนเอง อันจะทำให้ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ มีความสำนึกรับผิดชอบ ความมุ่งหมายและรู้จักผล เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ ทำให้ทำงานแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ ก่อให้เกิดประสิทธิผล รู้ตน รู้จักตนเอง ว่าโดยฐานะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ เป็นอย่างไร และทำการต่างๆให้สอดคล้อง รู้ประมาณ รู้จักพอดี รู้กาล รู้กาลเวลาที่เหมาะสม ระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ หน้าที่การงาน รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร วางแผนการใช้เวลา เป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง รู้ชุมชน รู้จักถิ่น ที่ชุมนุม ชุมชน การอันควรประพฤติในที่ชุมชน รู้ระเบียบวินัย ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้ประพฤติตัวถูกหลักนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรม ของท้องถิ่นนั้น รู้บุคคล รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล เป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุขและเกิดสัมฤทธิผลของงานได้ในที่สุด นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย จึงอาจกล่าวได้ว่า ธรรมาภิบาลสำหรับคนไทยแล้วมิใช่เรื่องใหม่แต่อย่างไร เพียงแต่มิได้นำมาปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๕ แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการที่ดีได้เผยแพร่สู่สังคมไทย โดยองค์กรพัฒนาในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งนักวิชาการที่ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่ดีในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยได้หยิบยกปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการมีระบบบริหารจัดการที่ไม่ดีและแนวทางสร้างระบบที่ดีขึ้นมาเป็นประเด็นในการสร้างความเข้าใจและระดมความเห็นจากประชาชนในภาคส่วนต่างๆของสังคมเป็นผลให้ภาคประชาชน ภาคประชาสังคมเกิดการตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวอย่างกว้างขวาง องค์กรต่างประเทศที่ให้เงินกู้และเงินช่วยเหลือเช่นธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อการนำเงินไปใช้อย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีหลักการของการมีธรรมาภิบาลหลายหลักการแตกต่างกันออกไป แต่ก็มักมีหลักการพื้นฐานคล้ายกัน หลักการพื้นฐานที่สำคัญคือ หลักการมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส สำนึกรับผิดชอบ และประสิทธิภาพประสิทธิผล

๖. ธรรมาภิบาลคืออะไร

คำว่า ธรรมาภิบาล เกิดจากคำว่า “ธรรม” บวกกับ “อภิบาล” (การรักษายิ่งธรรม) มาจากคำภาษาอังกฤษว่า good governance โดยคำว่า governance (การอภิบาล) คือ วิธีการใช้อำนาจเพื่อการบริหารทรัพยากรขององค์กร good governance (ธรรม + อภิบาล = ธรรมาภิบาล) จึงเป็นวิธีการที่ดีในการอำนาจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร อย่างไรก็ดีคำว่าgood governance นี้คณะกรรมการบัญญัติศัพท์รัฐศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติว่า “ วิธีการปกครองที่ดี” แต่นักวิชาการบางท่านใช้คำว่า“ธรรมรัฐแห่งชาติ (boonm,2002) ซึ่งไม่ตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษ เพราะ “ธรรมรัฐ “ แปลว่า “รัฐที่มีธรรม และทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ใช้คำว่า “การบริการกิจการและสังคมที่ดี” ขณะที่ทางคณะกรรมการพัฒนาระบบงานใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ อย่างไรก็ตามในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ธรรมาภิบาล”เพราะมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายกระชับและ

เข้าใจกันอยู่มากแล้ว[๗] แนวคิดของ “การปกครอง” “การบริหารจัดการ” หรือ governance ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีมาพร้อมกับการมีอารยธรรมของมนุษย์ ดังนั้นเราอาจให้ความหมายของ “การปกครอง” หรือ “การบริหารจัดการ” ว่า เป็นกระบวนการของการตัดสินใจและกระบวนการที่มีการนำผลของการตัดสินใจไปปฏิบัติ คำว่าการปกครองหรือการบริหารจัดการอาจถูกใช้ไปในหลายสถานะ เช่น ในเรื่องของการปกครองหรือการบริหารงานเอกชน การปกครองหรือการบริหารงานในระดับนานาชาติ ระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น

คนจำนวนมากที่ไม่เข้าใจเรื่องของธรรมาภิบาลแม้กระทั่งคำจำกักความของธรรมาภิบาล ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด คำว่า governance เป็นเรื่องของ การอภิบาล เป็นวิธีการใช้อำนาจ ขณะที่ good governance เป็นการรวมคำของ ธรรม และ อภิบาล เป็น ธรรมาภิบาล เป็นวิธีการที่ดีในการอำนาจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร โดยหลักธรรมาภิบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในภาคต่างๆ อาทิ ภาครัฐ ธุรกิจ ประชาสังคม ปัจเจกชน และองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายของการใช้หลักธรรมาภิบาลคือเพื่อการมีความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งวิธีการที่จะสร้างให้เกิดมีธรรมาภิบาลขึ้นมาได้ก็คือ การมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ ถูกตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ แต่อาจประกอบไปด้วยหลักการอื่นๆอีกได้ด้วยแล้วแต่ผู้นำไปใช้ โดยสภาพแวดล้อมของธรรมาภิบาลอาจประกอบไปด้วยกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ประมวลจริยธรรม ประมวลการปฏิบัติที่เป็นเลิศและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเอื้อหรือไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการที่ดี[๘]

ธรรมาภิบาลจึงเป็นเรื่องของหลักการบริหารแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมิใช่หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริหารงานแต่เป็นหลักการการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุดคือความเป็นธรรม ความสุจริต, ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล[๙] ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญหลายประการ แล้วแต่วัตถุประสงค์ขององค์กรที่นำมาใช้ หลักการที่มีผู้นำไปใช้เสมอคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การมุ่งฉันทามติ การมีสำนึกรับผิดชอบ ความโปร่งใส การตอบสนอง ประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ความเท่าเทียมกันและการคำนึงถึงคนทุกกลุ่มหรือพหุภาคีและการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม แต่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีนั้นได้ระบุไว้ ๖ หลักการดังกล่าวมาแล้วและกลายเป็นหลักการสำคัญที่มีการนำมาใช้ในประเทศไทยอย่างกว้างขวางอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่ก็มีคำถามว่าหลักการต่างๆนี้หมายถึงอะไร แล้วจะทราบได้อย่างไรว่ามีธรรมาภิบาลแล้วหรือยัง มีมากหรือน้อย ต้องปรับปรุงอะไรอีกบ้าง คำตอบที่อาจเป็นไปได้ก็คือการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อผู้ใช้จะได้เข้าใจและนำไปใช้ตรวจสอบตนเองและผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นได้ หลักการต่างๆที่อธิบายการมีธรรมาภิบาลและการนำไปประยุกต์ใช้ ธรรมาภิบาลอาจประกอบไปด้วยหลักการต่างๆมากมาย

---

[๗] ศ.ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. **ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ**, เอกสารประกอบการบรรยาย ๘ มิถุนายน ๒๕๔๕, นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า , พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต) , ๒๕๔๑. **ธรรมนูญชีวิต**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมมิก จำกัด

[๘] ศ.ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ**, เอกสารประกอบการบรรยาย ๘ มิถุนายน ๒๕๔๕, นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า

[๙] ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, **โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี,** นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

แล้วแต่ผู้ที่จะนำเรื่องของธรรมาภิบาลไปใช้ และจะให้ความสำคัญกับเรื่องใดมากกว่ากัน และในบริบทของประเทศ บริบทของหน่วยงาน หลักการใดจึงจะเหมาะสมที่สุด สำหรับประเทศไทยแล้ว เนื่องจากได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่ให้ความสำคัญกับหลักการสำคัญ ๖ หลักการดังกล่าวแล้วในที่นี้จึงขอนำเสนอรายละเอียดของการพัฒนาดัชนีวัดธรรมาภิบาลบนพื้นฐานของหลักการทั้ง ๖ หลักการของสถาบันพระปกเกล้าดังต่อไปนี้[๑๐]

๑. ด้านหลักนิติธรรม (Rule of Laws)

หลักการสำคัญอันเป็นสาระสำคัญของ “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย ๗ หลักการคือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และ หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจการตรวจสอบอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ

หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคลและสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่า เป็นพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อันเป็นหลักกาสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบ จากตัวแทนของประชาชน โดย ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลพินิจ โดยปราศจากข้อบกพร่อง

หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา เป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นตาม หลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง และหลักความ พอสมควรแก่เหตุ

หลักความอิสระของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสามารถทำภาระหน้าที่ในทางตุลาการได้โดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมายและ ทำการ พิจารณาพิพากษาภายใต้มโนธรรมของตนเท่านั้น โดยวางอยู่บนพื้นฐานของความอิสระจาก ๓ ประการ กล่าวคือ ความอิสระจากคู่ความ ความอิสระจากรัฐ และความอิสระจากสังคม

หลัก “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมายให้เป็นความผิดแล้วจะเอาผิดกับบุคคลนั้นๆมิได้

---

[๑๐] ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, **โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี,** นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่ อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ

๒. หลักด้านหลักคุณธรรม (Ethics)

ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ ป คือ ปลอดการทุจริต ปลอดจากการทำผิดวินัย และปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณ องค์ประกอบของคุณธรรมหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากคอรัปชั่น หรือมีคอรัปชั่นน้อยลง หรือ corruption โดยรวมหมายถึง การทำให้เสียหาย การทำลาย หรือการละเมิดจริยธรรม ธรรมปฏิบัติและกฎหมาย สำหรับพิษภัยของคอรัปชั่นได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อน และเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลในทางลบต่อคุณธรรมของการบริหารจัดการอย่างร้ายแรง

๓. ด้านความโปร่งใส (Transparency)

หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านโครงสร้าง หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้คุณ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้โทษ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูลความโปร่งใสด้านโครงสร้าง ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้ มีการตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง เช่น มีคณะกรรมการตรวจสอบ คณะกรรมการสอบสวน เป็นต้น โปร่งใส เห็นระบบงานทั้งหมดได้อย่างชัดเจน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้การทำงาน มีเจ้าหน้าที่มาด้วยระบบคุณธรรมมีความสามารถสูงมาอยู่ใหม่มากขึ้น มีการตั้งกรรมการหรือหน่วยงานตรวจสอบขึ้นมาใหม่ มีฝ่ายบัญชีที่เข้มแข็งความโปร่งใสด้านให้คุณ ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้มีค่าตอบแทนพิเศษในการปฏิบัติงานเป็นผลสำเร็จ มีค่าตอบแทนเพิ่มสำหรับการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ มีค่าตอบแทนพิเศษให้กับเจ้าหน้าที่ที่ซื่อสัตย์ มีมาตรฐานเงินเดือนสูงพอเพียงกับค่าใช้จ่าย

ความโปร่งใสด้านการให้โทษ มีระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ มีวิธีการพิจารณาลงโทษผู้ทำผิดอย่างยุติธรรม มีการลงโทษจริงจังหนักเบาตามเหตุแห่งการกระทำผิด มีระบบการฟ้องร้องผู้กระทำผิดที่มีประสิทธิภาพหัวหน้างานลงโทษผู้ทุจริตอย่างจริงจัง มีการปรามผู้ส่อทุจริตให้เลิกความพยายามทุจริต มีกระบวนการยุติธรรมที่รวดเร็ว

ความโปร่งใสด้านการเปิดเผย ประกอบด้วยพฤติการณ์ต่อไปนี้ประชาชนได้เข้ามารับรู้ การทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบประชาชนและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการจัดซื้อจัดหา การให้สัมปทานการออกกฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆประชาชน สื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ได้มีโอกาสควบคุมฝ่ายบริหารโดยวิธีการต่างๆ มากขึ้นมีการใช้กลุ่มวิชาชีพภายนอก เข้ามาร่วมตรวจสอบ

๔. หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี

ในสังคม การให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ และยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ หลักการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ ๔ หลักการคือ

ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ และยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ

ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้นและประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง รวมไปถึงการร่วมปรึกษาหารือเป็นต้น

ระดับการวางแผนร่วมกัน และการตัดสินใจ เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจ และวางแผนเตรียมโครงการ และเตรียมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ระดับนี้มักใช้ในกรณีที่เป็นเรื่องซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อนุญาโตตุลาการเพื่อปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

ระดับการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจให้กับสาธารณชน เป็นระดับขั้นที่สูงสุดของการมีส่วนร่วม คือเป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการได้ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีส่วนร่วมของประชาชนและได้มีการพัฒนาสมรรถนะหรือขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้นจนอยู่ในระดับที่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ และเกิดประโยชน์สูงสุด

๕. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability)

มีความหมายกว้างกว่าความสามารถในการตอบคำถามหรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมได้เท่านั้น ยังรวมถึงความรับผิดชอบในผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งการตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ เป็นเรื่องของความพร้อมที่จะรับผิดชอบ ความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ โดยในแง่มุมของการปฏิบัติถือว่า สำนึกรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่บุคคลพึงแสดงออกเพื่อเป็นเครื่องชี้ว่าได้ยอมรับในภาระกิจที่ได้รับมอบหมายและนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบประกอบด้วยหลักการย่อยดังนี้

การมีเป้าหมายชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรกของระบบสำนึกรับผิดชอบกล่าวคือ องค์การจะต้องทำการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้ชัดเจนว่าต้องการบรรลุอะไรและเมื่อไรที่ต้องการเห็นผลลัพธ์นั้น

จากเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้ ต้องประกาศให้ทุกคนได้รับรู้และเกิดความเข้าใจ ถึง สิ่ ง ที่ต้องการบรรลุ และเงื่อนไขเวลาที่ต้องการให้เห็นผลงาน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เป็นเจ้าของ โครงการสร้างวัฒนธรรมนี้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการประสานกำลังคนร่วมใจกันทำงาน เพื่อผลิตภาพโดยรวมขององค์การ

ความสำเร็จของการสร้างวัฒนธรรมสำนึกรับผิดชอบ อยู่ที่ความสามารถของหน่วยงานในการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นในองค์การ ผู้บริหารให้ความสนับสนุนแนะนำทำการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพและมีการประสานงานร่วมมือกันทำงานระหว่าง หน่วยงานต่างๆในองค์การ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงนับว่าเป็นเรื่องปกติ และทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงมักจะมีการ ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเสมอ หน่วยงานต้องมีมาตรการในการจัดการกับพฤติกรรมการ ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อให้ทุกคนเกิดการยอมรับแนวความคิดและเทคโนโลยีใหม่ๆส่วนประกอบสำคัญขององค์การที่มีลักษณะวัฒนธรรมสำนึกรับผิดชอบ ต้องมีการวางแผนฟื้นฟู ที่สามารถสื่อสารให้ทุกคนในองค์การได้ทราบและเข้าใจถึงแผน และนโยบายของ องค์การ และที่สำคัญคือ ต้องมีการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องสมบูรณ์ อย่างเปิดเผยองค์การจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลการทำงานเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอเพื่อตรวจสอบดูว่าผลงานนั้นเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลงานที่พบว่ายังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดต้องมีการดำเนินการแก้ไขในทันที ขณะที่ผลงานที่ได้มาตรฐานต้องได้รับการยอมรับยกย่องในองค์การ

๖. หลักความคุ้มค่า (Value)

หลักการนี้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นผลในการปฏิบัติอันเกิดจากการใช้หลักธรรมาภิบาลนั่นเอง เมื่อมีหลักการที่เป็นแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาลแล้ว หน่วยงานที่ต้องการใช้หลักการบริหารแนวใหม่ที่มุ่งสร้างธรรมาภิบาลสามารถประยุกต์ใช้ได้และวัดระดับการมีธรรมาภิบาลของหน่วยงานตนได้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ตลอดจนรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วในหน่วยงาน ภาพข้างล่างนี้เป็นตัวอย่างของการนำหลักการข้างต้นไปสร้างตัวชี้วัดและนำไปทดสอบจริงในหน่วยงาน และสามารถแสดงผลให้เข้าใจได้ง่าย ทำให้ผู้บริหารสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานของหน่วยงานให้มี ธรรมาภิบาลมากขึ้นได้

๗. การสร้างความสำเร็จของหลักธรรมาภิบาลให้ยั่งยืน

เพื่อให้การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นำหลักธรรมาภิบาลในองค์กรจนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่น มาใช้ให้กว้างขวางและยั่งยืนจำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญหลายๆปัจจัย เช่น ผู้บริหารที่ดี ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร อันเป็นนามธรรม ที่นอกเหนือจากความตระหนักของบุคลากรในหน่วยงานและผู้บริหารแล้ว คือ ความต่อเนื่องหรือความยั่งยืนของการเป็นประชาธิปไตยและความมั่นคงของประเทศ (sustainability of democracy and national security) เพราะประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นพลวัต เพราะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และยังมีการอภิปรายกันถึงความหมายที่แท้จริงอยู่อย่างกว้างขวาง

แต่มิติที่สำคัญของประชาธิปไตยก็คือการแข่งขัน การมีส่วนร่วม และเสรีภาพในทางการเมือง การเป็นประชาธิปไตยและความยั่งยืนของประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่จะช่วงทำให้การบริหารจัดการที่ดี หรือธรรมาภิบาลคงอยู่ได้ เนื่องจากตราบใดที่ไม่เป็นเผด็จการ หรือถึงแม้เราจะเป็นเผด็จการเราก็สามารถนำหลักการบริหารที่ดีมาใช้ได้ โดยสังเกตจากสถานการณ์ปัจจุบันที่ทางรัฐบาลพยามแก้ไขในการปราบทุจริต ประชาชนย่อมมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย มีการตรวจสอบการดำเนินการของรัฐ ทำให้เกิดความโปร่งใส ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนตลอดหน่วยงานต่างๆมีสำนึกรับผิดชอบ ประชาธิปไตยจึงมีข้อดี คือเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่างๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ควรรุนแรง กระบวนการเป็นประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติ และระหว่างชาติได้ ๑๑ ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิผล มีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการควบคุมทางนโยบาย ประชาธิปไตยนำมาสู่การหลีกเลี่ยงทรราช การมีสิทธิเสรีภาพ มีการแสดงความคิดของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมืองและประชาธิปไตยแนวใหม่นำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพและความเจริญและที่สำคัญกระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการสร้างการเจริญเติบโตในด้านการสร้างความรับผิดชอบและสร้างปัญญา ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งแนวทางที่สำคัญที่สุดสำหรับประชาชนในการปกป้องและนำเสนอความสนใจของพวกเขา การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นกระบวนการสร้างประชาธิปไตยเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎหมายคุณธรรมจริยธรรมในการบริหาร ตลอดจนการมีความเป็นธรรมมากขึ้นจัดเป็นเรื่องยาก แต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่า การเมืองแบบประชาธิปไตยทำให้เกิดนิติธรรม เป็นส่งเสริมเสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพของประชาชน เกิดการเลือกตั้งได้ผู้จะทำหน้าที่ในกระบวนการนิติบัญญัติได้อย่างเสรีและเป็นธรรม

๘. ความสรุป

สรุปว่า ประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งของการมีธรรมาภิบาลธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยทำให้เกิดการบริหารที่ดี อันที่จริงแล้วธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกันอยู่ ประเทศใดที่มิได้เป็นประชาธิปไตย การมีธรรมาภิบาลคงเกิดขึ้นได้ยากยิ่ง เพราะไม่มีปัจจัยสำคัญของการเป็นธรรมาภิบาล หรือไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นหรือทำให้เกิดขึ้นได้ เช่น นิติธรรม นิติรัฐ ผู้มีอำนาจจะใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องมากกว่าเพื่อประชาชนโดยรวม ทั้งนี้เพื่อให้คงความมีอำนาจของตนและพวกต่อไป กฎหมาย กฎระเบียบต่างๆจึงเป็นไปเพื่อกำจัดฝ่ายตรงข้ามเสียมากกว่า

ธรรมาภิบาลจะยั่งยืนต้องมีประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและความยั่งยืนของประชาธิปไตยจะเกิดได้ต้องมีการกระจายอำนาจการปกครองให้กับท้องถิ่น โดยสร้างให้ประชาชนมีจิตสำนึกและพฤติกรรมในการเป็นประชาธิปไตยมีความเชื่อมั่นสถาบันประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพทางการเมืองของประเทศ มีทุนทางสังคมสูง

๑๑Boutros-Ghali, Boutros, “**An Agenda for Democratization**,”in Global Democracy, Barry Holden (ed), New York : Routledage, 2000, P 106

มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมผู้นำเป็นผู้แทนประชาชนอย่างแท้จริงมาจากการเลือกตั้งของประชาชนและมีการบริหารโดยประชาชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Parimary sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. ๒๕๔๑. เอกสารเผยแพร่ความรู้ทางการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และกรมการปกครอง จัดพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต),รัฐธรรมนูญชีวิติ ,กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม ,๒๕๔๑.

โกวิทย์ พวงงาม ๒๕๔๘. การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

โกวิทย์ พวงงาม และอลงกรณ์ อรรคแสง.๒๕๔๗. การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. ๒๕๓๙. วิสัยทัศน์ การเมือง การปกครองและกฎหมาย.สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. ๒๕๔๒. กฎหมายปกครอง. บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. ๒๕๓๙. การปกครองท้องถิ่นไทย. พิมพ์ที่บริษัท พิฆเนศพริ้นท์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.

ประธาน สุวรรณมงคล และคณะ.๒๕๓๗. การกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น.รายงานการวิจัยเสนอต่อสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. ๒๕๓๔. การควบคุมกำกับเหนือองค์การปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม ๑๐ ตอน ๑.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Boonmi, Thirayuth. 2002. Good Governance: A Strategy to Restore Thailand. In Duncan McCargo. (ed.) Reforming Thai Politics.

Boutros-Ghali, Boutros. “An Agenda for Democratization,” in Global Democracy, Barry Holden (ed), New York: Routledage, 2000.

Dahl, Robert A. On Democracy. New Haven and London: Yale University Press, 2000

Denhardt, Janet V. and Robert B. Denhardt. 2003. The New Public Service: Serving, not Steer, New York: M.E. Sharpe, Inc.

Diamond, Larry and Marc F. Plattner. Democracy in East Asia. Baltimore and London:The Johns Hopkins university Press, 1998.

“การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคโลกาภิวัฒน์”
“The human resources development in the era of globalization”

นายอำนาจ สาเขตร์ *
Mr.Umnart Sakhet *

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ซึ่งนอกจากมุ่งสรรหาคนดี มีความรู้ ความสามารถเข้ามาทำงาน แล้วยังต้องดำเนินการฝึกอบรมพนักงานเหล่านี้ ให้มีความรู้ ความสามารถทันสมัยต่อสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

เมื่อมนุษย์มีความจำเป็น และเป็นทรัพย์ยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในองค์กรต่างๆ รวมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กรไปสู่ความสำเร็จขององค์กรนั้นๆได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมนุษย์มีความรู้ ความสามารถ สติปัญญา และสามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างไม่มีข้อจำกัด และยังไม่มีเครื่องมือ หรือเทคโนโลยีใดที่สามารถทดแทนมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีค่ายิ่งของสังคมและประเทศชาติ องค์กรใดที่ได้มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แล้ว องค์กรนั้นก็เจริญก้าวหน้า มีความมั่นคั่ง และมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมืองและทางสังคม แต่ถ้าหากองค์กรใดขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า หรือไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรได้ องค์กรนั้นพัฒนาไปได้ยาก ความเจริญ หรือความล้าหลังขององค์กรจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนา จึงทำให้องค์กรต่างๆมุ่งหวังที่จะมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และมีระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดี และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

ดังนั้น การที่องค์กรจะได้ทรัพย์กรมนุษย์ที่ดี และมีศักยภาพสูงนั้น องค์กรต้องทำให้สภาพแวดล้อมภายในองค์กรมีคุณภาพที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทางที่ดี มีการเพิ่มประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพราะปัจจัยเกี่ยวเนื่องต่างๆเหล่านี้ เป็นส่วนดึงเอาความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ออกมาใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพทำให้เกิดความภักดี และคิดจะพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนา, ทรัพยากรมนุษย์, โลกาภิวัตน์

---

* ศศ.บ. (การจัดการทั่วไป), รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก, E-mail : Umnart๑๒@hotmail.com.

Abstract

This article is intended to find ways to develop human resources to keep pace with the changes of the world in the future. In addition, there are good varieties of people, knowledge, ability to work, and then also have to continue these training knowledge. The capabilities of modern social conditions have changed rapidly.

Acquiring knowledge via the Internet or via e – mail, including the various technological advances in the Office are using robots and machinery replacement workers.When humans are needed, and the resources are extremely important in the Organization, including organizational management as a key factor to the success of the Organization as well, because human intelligence and knowledge can develop with no restrictions and no tools or technologies which can substitute a real human being. Human resources is a valuable factor of the society and the nation.Organizations which have high potential and human resources can bring benefits in a constructive way, then the organization then move ahead with confidence and economic stability. The political and social organization, but if the lack of human resources that are valuable or not, can bring benefits to the organization. The organization developed a rare growth or of an organization, therefore, depends on human resources is important because human resources are the main factors that contributes to development, The other factor that contributes to the development of strong economic elements. Politics, society, human resources, from both ends. Many organizations aim to have efficient and effective human resources management human resources and good cause the maximum benefit to the organization.

The refore, the That is a good human being and serviceman estate potential. The Organization must make the internal environment, good quality. There is an appropriate environment. There are human resource development, in a good way. Have the efficiency in work environments, because these are consequential factors section of human resources ability draws out full performance. And cause loyalty and will develop further development. Make the organization successful, enterprise resources, it will be the advancement and success of operations within the Organization, as well as to promote the optimum working conditions.

Key words: Development, Human Resource Management, Globalization

๑. บทนำ

องค์การทุกองค์การมุ่งหวังที่จะให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมุ่งหวังใช้ทรัพยากรทางการบริหาร คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการบริหาร ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นผู้เขียนได้เสนอแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์การจะต้องได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง และเพื่อเตรียมการปรับปรุงพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกให้ผู้บริหาร หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานได้เปลี่ยนแปลงความต้องการว่าคนเป็นเพียงผู้ใช้แรงงานเท่านั้น ให้กลับกลายมาเป็นการสร้างพัฒนาคนที่มีในองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงสุดกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์การ พร้อมทั้งสนใจการพัฒนาดำรงรักษาให้สมาชิกปฏิบัติงานในองค์การ เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีสุขภาพการ และสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน และยังรวมไปถึงการแสวงหาวิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์การที่ต้องพ้นจากการทำงานด้วยเหตุทุพพลภาพ เกษียณอายุ หรือเหตุอื่นใดในงานให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข[๑]

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหาร ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานเกี่ยวกับบุคลากรขององค์การ ร่วมกันใช้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการสรรหา การคัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เข้าปฏิบัติงานในองค์การ พร้อมทั้งดำรงรักษา และพัฒนาให้บุคลากรมีศักยภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน และมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสมตลอดจนเสริมสร้างหลักประกันให้แก่สมาชิกที่ต้องพ้นจากองค์การให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในอนาคต[๒] ปัจจุบันการบริหารจัดการและบริหารทรัพยากรมนุษย์มีสำคัญเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ต่อองค์กรต่างๆ ทั้งในภาคธุรกิจเอกชน หรือแม้กระทั่งในหน่วยงานภาคราชการเอง เพราะไม่ว่าองค์กรจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปในทางใด ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับตัวบุคคลทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างยั่งยืนขององค์กรนั้นอยู่ที่ "คุณภาพของคน" ในองค์กรนั้นๆก่อนที่องค์กรต่างๆ จะเริ่มเห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้น บุคคลเคยถูกมองเห็นว่าเป็นเพียงแค่ปัจจัยการผลิต หรือให้ความสำคัญเป็นแค่แรงงานหรือกำลังคน แต่ในปัจจุบัน บุคคลได้รับการนิยามใหม่พัฒนาความสำคัญเป็น "ทรัพยากรมนุษย์" ส่วนแผนกหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับบุคคลในองค์กรก็กำลังเปลี่ยนบทบาทจาก "งานบริหารบุคคลและธุรการ" ไปเป็น "การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์" ซึ่งเปลี่ยนจากการจัดการเฉพาะหน้า ไปเป็นการใช้กลยุทธ์เข้ารุกอย่างเต็มตัวและต่อเนื่องไปในระยะยาว

---

[๑]พะยอม วงศ์สารศรี, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์,** (กรุงเทพฯ: สุภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

[๒]ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์, **การจัดการทรัพยากรมนุษย์,** (กรุงเทพฯ : ซีเอ็นยูเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ แพร่หลายอย่างมากใน สาขาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ภาคปฏิบัติ (HR Practice) อย่างไรก็ตามเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีฐานความคิดทางวิชาการเกื้อหนุนอยู่เบื้องหลัง การจะเข้าใจเรื่องเหล่านี้อย่างถ่องแท้ จึงจำเป็นต้องเข้าใจหลักทางความคิดด้วย จากการทบทวนเอกสารทางวิชาที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในเบื้องต้น พบว่ามีการพัฒนาตัวแบบ เกี่ยวกับเรื่องนี้จากนักคิดนักวิจัยใน 2 กลุ่มประเทศสำคัญ คือ กลุ่มนักคิดในประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มนักคิดในสหราชอาณาจักร โดยสามารถจำแนกกลุ่มทางความคิดได้ดังนี้

จากความหมาย สรุปได้ว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์การ พร้อมทั้งสนใจการพัฒนาดำรงรักษาให้สมาชิกปฏิบัติงานในองค์การ นโยบายและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับบุคคลในการทำงานขององค์กร ตั้งแต่การหาคนที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์การ การพัฒนาบำรุงรักษาให้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีสุขภาพการ และสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน และยังรวมไปถึงการทำให้พนักงานสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขหลังออกจากองค์การพร้อมทั้งดำรงรักษาและพัฒนาให้บุคลากรมีศักยภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน และมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสม
แต่เดิมนิยมเรียกการบริหารคนในองค์กรว่า “การบริหารบุคคล”“การพนักงาน” หรือ “การเจ้าหน้าที่” แต่ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา รูปแบบของการธุรกิจการผลิต การค้า เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม การเมือง และเทคโนโลยี เป็นตัวเร่งให้รูปแบบ และวิธีคิดเรื่องการบริหารคนต้องปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก แนวความคิดด้านการบริหารงานบุคคล ได้ขยายตัวและพัฒนาขึ้นมาก จึงเห็นกันว่า บุคคลในองค์กร ไม่ได้เป็นเพียงผู้ถูกผู้บริหารให้ปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น แต่มีฐานะเหมือนเป็นทรัพยากรขององค์กรที่มีส่วนริเริ่ม ส่งเสริม ให้องค์กรมีการเจริญเติบโต จึงได้มีการนำคำว่า “การบริหารทรัพยากรบุคคล” หรือ “การบริหารทรัพยากรมนุษย์” มาใช้แทนการบริหารงานบุคคลที่มีมาแต่เดิม

การบริหารคนในยุคปัจจุบัน ก็ยังถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น อันดับต้นๆ ของการบริหารจัดการองค์การไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม ซึ่งระบบราชการได้มีมติ ครม.ให้มีการยกเลิกระบบซีที่ใช้อยู่ปัจจุบัน เปลี่ยนมาใช้ระบบแท่งแทน ทำให้ภาครัฐมีการปรับแผนยกระดับการบริหารบุคคลกันขนานใหญ่ อย่างไรก็ตาม การบริหารดังกล่าวจะประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับ คงจะต้องมีการสื่อสารทำความเข้าใจ กับตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบ ว่าระบบดังกล่าวมีผลดีต่อกระบวนการทำงานในอนาคตอย่างไร พร้อมทั้งผู้ที่จะนำไปปฏิบัติต้องมีความรู้อย่างแท้จริงในการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อองค์การ จะทำให้การบริหารผลตอบแทนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

จะเห็นได้ว่า การบริหารทางภาครัฐมีการปรับตัว ในส่วนของภาคเอกชนก็ได้มีวิวัฒนาการไปอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามแนวโน้มของโลกที่เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ซึ่งผู้เขียนจะขอยกประเด็น ความท้าทายในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ในอนาคต ว่ามีแนวคิดในการบริหารคนไปในลักษณะเช่นไร เพื่อที่จะให้นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้มีความตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า แนวโน้มของโลกมีแนวคิดในการบริหารคนที่

เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ซึ่งถ้าเราไม่มีการปรับเปลี่ยนให้ทันยุคทันสมัย การบริหารจัดการก็จะไม่ราบรื่น ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน เพราะวิวัฒนาการของคนก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางตะวันตกอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะยุคการจัดการความรู้หรือโลกาภิวัตน์ เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน การบริหารภายในองค์การจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

๒. การบริหารคุณภาพผ่านทรัพยากรมนุษย์

คำว่า คุณภาพ คือ เหตุผลที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถชักจูงให้ลูกค้าซื้อผลิตภัณฑ์ หรือบริการ คุณภาพ เคยเป็นความพยายาม และจะเป็นต่อไปในส่วนขององค์การที่มีเจตจำนงในความสามารถที่จะแข่งขันได้ เพื่อการสร้างคุณภาพสู่ผลิตภัณฑ์ องค์การต้องจัดระบบ “การควบคุมคุณภาพ” เป็น “การบริหารคุณภาพ” แรงงานต้องเป็นนักคิด เช่น “การเรียนรู้เพื่อเฝ้าสังเกตความสูญเปล่าทุกแห่ง” และพยายามปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ โดยโฟกัสไปยังการกำจำกัดความสูญเปล่าในทุกรูปแบบ เป้าหมายก็เพื่อจัดตั้งกระบวนการที่ให้คนนำมันออกใช้ทุกวัน เทคนิคเกี่ยวข้องกับการระบุและการกำจัดกิจกรรมที่ไม่เพิ่มมูลค่าในองค์การ และพยายามให้มีประโยชน์มากขึ้น สิ่งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับทุกคน ทั้งผู้บริหาร และพนักงานด้วยจุดประสงค์กว้างๆ ดังนี้

- การปรับปรุง
- เปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่า
- ความต่อเนื่อง

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ หรือ **การบริหารทรัพยากรมนุษย์** คือ การใช้กลยุทธ์เชิงรุกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในองค์กร นั่นคือบุคคลที่ทำงานทั้งกรณีที่ทำงานรวมกันและกรณีที่ทำงานคนเดียวเพื่อบรรลุเป้าหมายในการประกอบธุรกิจใดๆ [1] กลยุทธ์ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามเวลาและสถานการณ์ จึงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ในธุรกิจหลากหลายประเภทและขนาดจึงมีแผนกหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งขนาดของแผนกหรือหน่วยงานนั้น จะมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจเองรวมถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ด้วยว่าสำคัญยิ่งยวดมากน้อยเพียงใด การจัดการทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทั้งทฤษฎีในเชิงวิชาการและแบบปฏิบัติในธุรกิจที่ศึกษาวิธีการบริหารแรงงานทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

ขั้นตอนแรกก็คือ การทบทวนมาตรฐานการทำงานในปัจจุบัน เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานในปัจจุบันแล้วประมาณการว่า การปฏิบัติงานยังสามารถปรับปรุงได้อย่างไร และมากแค่ไหน

มาตรการที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของคุณภาพ คือ ความไว้วางใจของลูกค้า การมี ส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง ของบุคลากร คือ พื้นฐานสำหรับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในองค์การ สิ่งดังกล่าวหมายถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับทีม การบริหารทีม เป็นเทคนิคทางทรัพยากรมนุษย์ และการบริหาร

การบริหารคุณภาพเป็นแนวทางของการบริหารเพื่อความสำเร็จในการแข่งขัน มันคือการบริหารการเปลี่ยนแปลง และจะประสบความสำเร็จถ้าการสนับสนุนทางการบริหารในระดับสูงเกิดขึ้น การสืบความหมาย และทีมงาน ระหว่างผู้บริหารกับคนงานมีความเป็นเลิศ การนิเทศงานที่มีประสิทธิผล และการติดตามผล ปัญหาคุณภาพ มันเป็นเทคนิคการบริหารลงไปข้างล่าง และทำงานในระดับคนงาน และฝ่ายบริหารระดับต่ำ แต่พึ่งพากัน สนับสนุน และทิศทางของฝ่ายบริหารระดับสูงเป็นอย่างมาก เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมที่จำเป็น ซึ่งท้าทายคนงานให้มีความสร้างสรรค์ ในการค้นหาวิธีแก้ปัญหาสถานที่ทำงานโดยไม่มุ่งหวังเงิน มันส่งเสริมกรปรับปรุง

หากปราศจากการระดมทรัพยากรมนุษย์อย่างเหมาะสม มันก็ไร้ประโยชน์ที่จะให้เครื่องมือคุณภาพที่เหมาะกับการทำงานของเขา ความท้าทายไม่ได้อยู่ที่การนำเครื่องมือไปใช้ แต่อยู่ที่ว่าคนในองค์การใช้เครื่องมือหรือไม่ ความพยายามเกี่ยวกับคุณภาพขององค์การจะไร้ประโยชน์ นอกเสียจากว่า พนักงานใช้เครื่องมือต่างๆ ที่เขาได้รับฝึกอบรมมา องค์การที่นำระบบคุณภาพไปใช้ไม่ควรถูกครอบงำด้วยกระบวนการปฏิบัติของเขา คุณภาพผลิตภัณฑ์ บัญชีรายการสั่งของคงเหลือ แต่ควรใช้ความพยายามเพื่อปรับกระบวนการบริหารที่เป็นอยู่ในองค์การ การไหลของข้อมูล การมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ การทำหน้าที่โดยยึดทีมเป็นหลัก การชดเชยโดยยึดการปฏิบัติ เป็นหลัก

กระบวนการคุณภาพไม่อาจประสบความสำเร็จได้เลยนอกเสียจากว่าพนักงานมีส่วนร่วมในกระบวนการธุรกิจต่างๆ ขององค์การ แนวทางที่ดีที่สุดเพื่อประกันถึงพันธะสัญญาก็คือ การมอบหมายอำนาจให้กับพนักงานเพื่อให้เขามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อการทำหน้าที่ประจำวันในองค์การ

จากการศึกษาคำจำกัดความดังกล่าวในเชิงวิเคราะห์ เราอาจสรุปได้ว่า คุณภาพ คือ คุณลักษณะทั้งหมดของผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่มีต่อความสามารถของมัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่ระบุไว้

๓. ประโยชน์ของคุณภาพ

คุณภาพมีประโยชน์หลายอย่าง ดังนี้

๑. คุณภาพช่วงลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มผลิตภาพ โดยการลดความสูญเสีย การทำงานซ้ำ การส่งคืนผลิตภัณฑ์ เนื่องจากคุณภาพไม่ดี ค่าใช้จ่ายในการจัดส่งใหม่ ฯลฯ

๒. คุณภาพช่วยเพิ่มส่วนการตลาด โดยตอบสนองต่อความพอใจของลูกค้าผ่านการจัดส่งผลิตภัณฑ์ และบริการที่มีคุณภาพ

๓. คุณภาพช่วยปรับปรุงชื่อเสียงขององค์การ โดยให้ผลิตภัณฑ์ และบริการที่มีคุณภาพ สิ่งดังกล่าวจะช่วยองค์การให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น และผลที่ตามมาก็คือมีกำไรเพิ่มขึ้น

๔. คุณภาพปรับปรุงขวัญของพนักงานโดยการให้ความพอใจในงานที่ได้รับจากการทำงานที่สมบูรณ์โดยปราศจากความผิดพลาด

๕. คุณภาพช่วยเพิ่มประโยชน์สำหรับพนักงานโดยลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มผลิตภาพ การเพิ่มส่วนการตลาดสำหรับองค์การ การปรับปรุงชื่อเสียงขององค์การ และการให้ความพอใจในงาน

๔. บทบาทของทรัพยากรมนุษย์ในการบริหารคุณภาพ

ระบบการบริหารคุณภาพทำให้จำต้อง

๑. รวบรวมวิสัยทัศน์ขององค์การที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของลูกค้า เช่น ความเข้าใน และการชี้ความคาดหวังของลูกค้าให้ชัดลงไป

๒. ให้คำจำกัดความทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์การ

๓. ตั้งมาตรการเพื่อจุดประสงค์เชิงกลยุทธ์ขององค์การ

๔. รวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องในมาตรการที่ตั้งขึ้น และวิเคราะห์

๕. ระบุโอกาสเพื่อการปรับปรุง

๖. จัดตั้งการควบคุมการบริหารในการประเมินเกี่ยวกับการปรับปรุงที่ทำไปอย่างต่อเนื่อง

๗. ความเป็นเจ้าของ

๘. การมอบอำนาจ

การบริหารคุณภาพโดยพื้นฐานแล้วก็คือ กระบวนการบริหารมนุษย์ เพราะไม่มีระบบคุณภาพใดจะมีประสิทธิผลได้ โดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงเบื้องต้น ในเจตคติของทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารมันเกี่ยวข้องกับ

- ความรู้
- ความสร้างสรรค์
- ภาวะผู้นำ
- การเรียนรู้
- การจูงใจ
- การบริหารตัวเอง
- ทีมงาน
- ความมั่นคงของงาน
- การบริหารการเปลี่ยนแปลง
- ความพอใจในงาน

ทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารคุณภาพในองค์การ และจะได้ประโยชน์ในระยะยาวด้วยความสำเร็จของกระบวนการคุณภาพขององค์การ

บทบาทที่สำคัญบางอย่าง มีดังนี้

๑. เพื่อก่อให้เกิดคุณภาพทุกแห่ง

คุณภาพไม่ได้ หมายถึง คุณภาพของผลิตภัณฑ์ หรือบริการเท่านั้น แต่เป็นมโนทัศน์กว้างๆ และรวมถึงการดูแลบ้าน วินัย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พฤติกรรมและบริการลูกค้า

๒. เพื่อก่อให้เกิดความเป็นเลิศ

พนักงานควรมองหาความเป็นเลิศในงานของตัวเองอยู่เสมอ

๓. เน้นการปรับปรุง

คุณภาพเป็นวิถีชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่อง พนักงานควรมีเป้าหมายการปรับปรุงในใจของเขาเสมอ และควรแสวงหาทุกโอกาสเพื่อปรับปรุงงาน และกระบวนการของตัวเอง สิ่งดังกล่าวจะช่วยลับทักษะ และความสามารถของพนักงานให้คม และปลูกฝังความเชื่อที่ลึกซึ้งสู่คุณภาพ

๔. ได้รับการบอกกล่าวเป็นอย่างดี

เพื่อก่อให้เกิดคุณภาพในงาน พนักงานต้องรู้งานของเขาเป็นอย่างดี และคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์ และบริการขององค์การ เขาควรแสวงหาข้อมูลอย่างต่อเนื่องจากแหล่งที่เหมาะสมเพื่อให้รู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และบริการมากขึ้น ซึ่งจะส่งเสริมการทำประโยชน์ของเขาต่อการปรับปรุงคุณภาพ

๕. เพื่อเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระบวนการเรียนรู้ในมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น พนักงานจึงต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และเพิ่มความสามารถของเขาโดยไม่คำนึงถึงอายุ ทักษะ พื้นเพเดิม คุณสมบัติ ฯลฯ

๖. เพื่อก่อให้เกิดความเป็นเลิศกับลูกค้า

พนักงานควรให้บริการแก่ลูกค้าด้วยความนับถือ กระตือรือร้น และความซื่อสัตย์ สิ่งดังกล่าวมีความสำคัญ เพราะความพอใจของลูกค้าเท่านั้นที่จะทำให้องค์การสามารถทำธุรกิจต่อไป

๗. เพื่อความภาคภูมิใจในงาน

ไม่ว่าพนักงานทำอะไรในองค์การ เขาควรมีความภาคภูมิใจในงานของตัวเอง งานทั้งหลายในองค์การมีความสำคัญ เพราะทุกงานมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความล้มเหลวในขั้นตอนหนึ่งจะก่อให้เกิดความล้มเหลวในกระบวนการทำงานทั้งหมด

๘. เพื่อการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง

พนักงานต้องมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในโปรแกรมการปรับปรุงคุณภาพขององค์การโดยการให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปรับปรุงในสิ่งแวดล้อม และงาน

หลักฐานของความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมคุณภาพที่ประสบความสำเร็จ กับข้อได้เปรียบในการแข่งขันมีเพิ่มมากขึ้น เครื่องมือและเทคนิคการบริหารคุณภาพ ถ้านำออกใช้อย่างถูกต้องจะมีพลังงานในการสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

ดังนั้น การมีคนที่เสียสละ และมีความสามารถพิเศษ สามารถสร้างคุณภาพที่เหนือกว่าของผลิตภัณฑ์และบริการ ซึ่งในทางกลับกันจะไปก่อให้เกิดความพอใจและความซื่อสัตย์ของลูกค้าก่อให้เกิดกำไรที่สูง และความเจริญงอกงาม และในที่สุดก็จะก่อให้เกิดความพอใจของเจ้าของ

๕. วงจรคุณภาพ

วงจรคุณภาพ คือ พนักงานกลุ่มย่อยที่พบปะกันเป็นประจำเพื่อแก้ปัญหาในขอบข่ายของงาน วงจรคุณภาพจัดการกับปัญหาต่อไปนี้

- ลดอัตราความเสียหาย
- ลดการร้องทุกข์ของลูกค้า
- ปรับปรุงบริการลูกค้า
- ลดความสูญเปล่าของวัสดุอุปกรณ์
- ลดความสึกกร่อนของเครื่องมือ
- ลดระยะเวลาของการผลิต
- เพิ่มผลผลิตทุกวัน
- ลดการขาดงาน

วงจรคุณภาพรวมถึงคณะกรรมการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายบริหารระดับอาวุโสเพื่อให้ภาวะผู้นำ เช่น การสั่งการ สนับสนุน ให้กำลังใจ ชี้แนะ และให้รางวัลโปรแกรมวงจรคุณภาพขององค์การ ผู้นำวงจร แต่ละวงจรมีผู้นำซึ่งก็เป็นสมาชิกของวงจรเพื่อให้พนักงานฝึกอบรม การนิเทศ และอำนวยความสะดวกในวงจร สมาชิกวงจร ซึ่งปกติได้แก่พนักงานจากขอบข่ายของงานเดียวกัน เพื่อจะได้แบ่งปันความเข้าใจและความรู้ในปัญหา และผู้อำนวยความสะดวกไม่ใช่สมาชิกของวงจร แต่เป็นตัวเชื่อมระหว่างวงจรกับองค์การ เขาฝึกอบรม สอนแนะและให้คำแนะนำสมาชิก และช่วยเขาให้ฟันฝ่าอุปสรรค[๓]

๖. วิวัฒนาการของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

เมื่อเริ่มมีการจ้างงานเกิดขึ้นในสังคม ระบบการจ้างงานแบบแรกที่สุด คือ ระบบฝึกงานกับผู้มีฝีมือ โดยให้คนงานได้เข้ามาอาศัย และให้นายจ้างผู้มีฝีมือเป็นผู้สอนงานให้และให้ค่าจ้างด้วยพร้อมกัน (guild system)ต่อมาเมื่อถึงสมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งเริ่มในกลางศตวรรษที่ ๑๘ ได้มีการนำเครื่องจักรมาใช้ในการทำงานอย่างกว้างขวาง โรงงานที่ต้องใช้คนงานจำนวนมากมีเพิ่มขึ้น ทำให้มีการรับคนงานเข้าทำงานตามความสามารถเฉพาะด้าน แต่ขอบเขตของงานค่อนข้างแคบ และสภาพการทำงานไม่ดีเท่าที่ควร แม้ว่าจะยอมรับว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่สำคัญ แต่การจัดแบ่งงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทำให้มีความสนใจอย่างจริงจังในเรื่องการออกแบบงาน การคัดเลือกงาน การจ่ายค่าตอบแทน และสวัสดิการ ในระยะต่อมาจากการศึกษาเอกสาร พบว่า พัฒนาการของวิชาชีพทางด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้เริ่มอย่างเป็นระบบในสมัยการบริหารแบบวิทยาศาสตร์[๔]

---

[๓]ดร.ชาญชัย อาจินสนาจาร, **“การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์,** (กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๗–๒๔๑.

[๔]ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์, **“การจัดการทรัพยากรบุคคล**”, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.

แนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มต้นเมื่อไหร่ สันนิฐานว่า มีมานานแล้วนับแต่มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน แต่การศึกษาอย่างเป็นระบบเพิ่งมีมาเมื่อประมาณ ๕๐ – ๖๐ ปีมานี่เอง อย่างไรก็ตาม นักวิชาการที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับงานทรัพยากรมนุษย์และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้แบ่งช่วงเวลาในการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ออกเป็น ๓ ยุค ดังต่อไปนี้

๑. ยุคโบราณ หรือ ยุคดั้งเดิม

ยุคดั้งเดิมสามารถแบ่งได้ ๒ ช่วงสมัย คือ

๑.๑ สมัยเริ่มต้น

๑.๒ สมัยการปฏิวัติอุตสาหกรรม

๒. ยุคกลาง

เป็นยุคที่ได้รับอิทธิพลจากนักคิดต่างๆ ที่ได้เสนอแนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดด้านการจัดการทางวิทยาศาสตร์

๒.๒ แนวคิดด้านมนุษย์สัมพันธ์ สำหรับบุกเบิกแนวคิดการบริหารงานที่มุ่งเน้นด้านมนุษย์สัมพันธ์

๓. ยุคปัจจุบัน

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอดีตทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ได้ส่งผลต่อการพัฒนางานบริหารทรัพยากรมนุษย์ในด้านต่างๆ ทั้งในด้านหลักการวางแผนกำลังคน การนำเทคนิคเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องมือช่วยจัดการกระบวนการทำงาน และช่วยตัดสินใจในการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์[๕]

๗. การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ หมายถึง การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในการไหลของทรัพยากร ตลาดผลิตภัณฑ์ และการแข่งขันทางธุรกิจทั่วโลก มันเกี่ยวกับการเชื่อมระหว่างกันของมนุษย์ที่เข้าครองสัดส่วนระดับโลกและการเปลี่ยนแปลงตัวเอง โลกาภิวัตน์ในฐานะพลังมนุษย์อยู่กับเราเสมอ ถึงแม้ว่าเราไม่ตระหนักถึงมันจนกระทั่งเมื่อเร็วๆนี้ ตั้งแต่ทศวรรษของปี ๑๙๘๐ รัฐบาลไทยในหลายๆประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การพัฒนาของตัวเองเป็นอันมาก ในตอนปลายทศวรรษปี ๑๙๙๐ ประเทศส่วนใหญ่ในโลกได้บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก ปัจจุบันเศรษฐกิจได้กลายเป็นระดับโลก และระดับท้องถิ่นมากขึ้น ในเวลาเดียวกัน สิ่งดังกล่าวหมายความว่าองค์การต้องขับเคลื่อนคน แนวคิด ผลิตภัณฑ์ และข่าวสาร ข้อมูลทั่วโลกเพื่อ

---

[๕]คณะวิทยาการจัดการ, “การบริหารทรัพยากรมนุษย์”, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗–๓๕.

ตอบสนองต่อความต้องการของทิ้งถิ่น โลกาภิวัตน์เป็นอิทธิพลที่มีพลังงานมากที่สุดต่อประเทศ ธุรกิจ สถานที่ทำงาน ชุมชน และชีวิต[๖]

ความเคลื่อนไหวของแนวคิดยุคโลกไร้พรมแดนได้เริ่มมาตั้งแต่อดีต แต่การแข่งขันระดับนานาชิและการพึ่งพาซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจของบริษัทธุรกิจต่างๆ เริ่มจะรุนแรง และเด่นชัดในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๙๐ ซึ่งจะเห็นได้จากการมีบริษัทระหว่างชาติ ที่เรียกว่า Multinational Corporation หรือ MNC เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิชาชีพการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างแนวปฏิบัติของประเทศต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับ เช่น การทำงานเป็นทีมกึ่งอิสระ (semiautonomous work team) ในประเทศอังกฤษ และสวีเดน การจัดเวลาการทำงานที่ยืดหยุ่น (flexitime) ในประเทศเยอรมันและยุโรป การพัฒนาคุณภาพในประเทศญี่ปุ่น และอเมริกาเป็นต้น **ความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร** มี ๕ ประการ คือ

๑. ช่วยทำให้ระบบ และวิธีการปฏิบัติงานมีสมรรถภาพดียิ่งขึ้นมีการติดต่อประสานงานดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาบุคคลจะช่วยเร่งเร้าความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีความสำนึกรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

๒. ช่วยทำให้เกิดการประหยัด ลดความสิ้นเปลืองของวัสดุที่ใช้ในการปฏิบัติงานทั้งนี้เพราะเมื่อบุคคลใดได้รับการพัฒนามาเป็นอย่างดีแล้วย่อมสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง ช่วยลดระยะเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลง อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดความเสียหายต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการทำงานแบบลองถูกลองผิดอีกด้วย

๓. ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ในการตอบคำถามหรือให้คำแนะนำแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาของตน ในกรณีที่มีบุคลากรเข้าทำงานใหม่ หรือเข้ารับตำแหน่งใหม่ในหน่วยงาน

๔. ช่วยกระตุ้นบุคลากรต่างๆ ให้ปฏิบัติงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ การงานทั้งนี้ เพราะโดยทั่วไปแล้ว เมื่อมีการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งใดๆ ในองค์การก็ตาม มักจะคำนึงถึงความรู้ความสามารถที่บุคคลนั้นจะสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งที่ได้รับการเลื่อนขึ้นได้ ซึ่งผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วย่อมมีโอกาสมากกว่าผู้ที่มิได้เข้ารับการพัฒนา

๕. ช่วยทำให้บุคคลนั้นๆ มีโอกาสได้รับความรู้ ความคิดใหม่ๆ ทำให้เป็นคนทันสมัยทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใหม่ๆ

นอกจากนี้การแข่งขันด้านคุณภาพส่งผลให้มีการปรับกระบวนการผลิตจากเดิมไปสู่การผลิตที่ใช้ทุน และเทคโนโลยีชั้นสูง ตลาดแรงงานต้องการพนักงานที่มีฝีมือ และทักษะหลากหลาย และหลายรูปแบบ คุณสมบัติของแรงงานที่ต้องการจึงเปลี่ยนไปจากเดิม[๗]

---

[๖]รศ.ดร.นงนุช วงษ์สุวรรณ, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : จามจุรี โปรดักท์, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

[๗]บรรยงค์ โตจินดา,**"การบริหารงานบุคคล"**, (กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓

๘. คุณภาพชีวิตในการทำงาน

หลุย เดวิส (Louis Davis) เป็นผู้นำคำว่า “คุณภาพชีวิตการทำงาน” มาใช้ในปี ๑๙๗๒ โดยพยายามจัดตั้งการปฏิบัติงานให้เชื่อมกับการมีส่วนร่วมและความพอใจของพนักงานในสถานที่ทำงาน คุณภาพชีวิตการทำงานคือ คุณภาพทั้งหมดของประสบการณ์มนุษย์ในสถานที่ทำงาน มันวัดแนวทางที่ผู้เข้าร่วมในระบบตอบสนองต่อลักษณะทางสังคมเทคนิคของระบบนั้น

คุณภาพงานมีความสำคัญสำหรับปัจเจกบุคคล ความเจริญงอกงาม การทำงาน เศรษฐกิจที่ยั่งยืนและแข่งขันได้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น องค์การต้องสร้างชีวิตการทำงานให้กับพนักงาน ซึ่งมีความยั่งยืนในระยะยาว และสร้างงานให้มากขึ้นและดีกว่า ทุกคนต้องมีความเป็นไปได้ที่จะทำงานในระยะยาวนานกว่าทุกวันนี้ สภาพการทำงานต้องก่อให้เกิดสิ่งดังกล่าวซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้ความสนใจไม่เพียงแต่สิ่งแวดล้อมของการทำงานเท่านั้น แต่รวมถึงการพัฒนาความสามารถ การเรียนรู้ตลอดชีวิจและความเสมอภาคด้วย

การริเริ่มคุณภาพการทำงานถูกออกแบบมาเพื่อให้โปรแกรมบริหาร และการแนะแนวเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ส่งเสริมประสบการณ์การทำงานในเชิงบวก สร้างสรรค์ และมีประโยชน์ ต้องรวมความยืดหยุ่นกับความมั่นคง อิทธิพล การเลื่อนฐานะทางสังคม ความปลอดภัย และการเรียนรู้ในที่ทำงาน พนักงานต้องสามารถสร้างอิทธิพลต่องาน เวลาทำงาน การจัดระเบียบงาน และเนื้อหางานของเขาเอง ปัญหาสิ่งแวดล้อมการทำงานในทางจิตวิทยา เช่น ความเครียด และความเหนื่อยล้ามีมากขึ้น ขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมของการทำงานแบบเก่าๆ ยังคงมีอยู่ การป้องกันต้อง ดีขึ้น ค่าใช้จ่ายของสุขภาพที่ไม่ดีมีมหาศาล ทำให้สังคม องค์การ และปัจเจกบุคคลต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างหนัก

ปัญหาขององค์การไม่ใช่การขาดทรัพยากร หรือเจตจำนงเสมอไป แต่เป็นการหาเครื่องมือ และวิธีการที่เหมาะสมไม่ได้ คุณภาพงานต้องถูกมองว่าเป็นกำไรระยะยาวของทุกคน ในอนาคต จำเป็นต้องจูงใจองค์การให้มีความรับผิดชอบมากขึ้นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน

๙. คำจำกัดความ

๑. คุณภาพชีวิตการทำงาน หมายถึง โปรแกรมที่ออกแบบเพื่อสร้างสถานที่ทำงานที่ส่งเสริมความผาสุกของพนักงาน (โธมัส เอส เบทแมน และสก๊อต เอ สเนลล์)

๒. คุณภาพชีวิตการทำงานเน้นการปรับปรุงมิติด้านมนุษย์ของการทำงาน ทรัพยากรมนุษย์ควรปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงาน โดยการแนะนำการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม จัดโครงการใหม่ นำระบบการให้รางวัลแบบใหม่ๆมาใช้ และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของการทำงาน (วีเลน และฮังเกอร์)

๓. คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นกระบวนการที่องค์การตอบสนองต่อความต้องการของพนักงานในการพัฒนากลไกเพื่อให้เขาได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัดสินใจที่ออกแบบชีวิตของเค้าในที่ทำงาน (อาร์ อี วอลตัน)

๔. คุณภาพชีวิตการทำงาน คือ แนวทางที่ผู้เข้าร่วมในระบบตอบสนองต่อลักษณะทางสังคมเทคนิคของระบบขั้นที่เป็นมาตรฐานหรือลักษณะที่สำคัญในความสามารถขององค์การต่อการปฏิบัติ (ซิงค์)

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์ในคำจำกัดความข้างต้น เราอาจสรุปได้ว่า

คุณภาพชีวิตการทำงาน คือ กระบวนการที่สมาชิกทั้งหมดขององค์การมีสิทธิแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกแบบงานของเรา โดยเฉพาะ และสิ่งแวดล้อมการทำงานโดยทั่วๆไป โดยผ่านช่องการสื่อความหมายที่เหมาะสม

ความพยายามในคุณภาพชีวิจการทำงานสันนิษฐานว่า พนักงานจะเพิ่มความสำเร็จให้กับองค์การถ้าเขารู้สึกว่าการทำประโยชน์ของเขามีความหมายและความสำคัญ องค์การที่มีประสิทธิผลได้รับการมีส่วนร่วมของพนักงานผ่านการสื่อความหมายที่ได้รับการปรับปรุง กระบวนการผลสะท้อนกลับของการสำรวจอย่างต่อเนื่อง ระบบการเสนอแนะ การสร้างทีม และวงจรคุณภาพ องค์การมีความแตกต่างกันเป็นอันมากในความสนใจต่อคุฯภาพของชีวิตการทำงาน

เราอาจให้ความหมายของคุณภาพชีวิตการทำงาน ดังนี้

เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสม จะต้องมีความสมดุลระหว่างภาวะผู้นำขององค์การ โครงสร้างองค์การ และพนักงานแต่ละคน ดังภาพข้างล่าง

ภาวะผู้นำ

การศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความพอใจในงานและคุณภาพชีวิตการทำงานที่สัมพันธ์กับ

๑. ปัญหาทางกายและอารมณ์

ปัญหาทางการและอารมณ์ต่างๆ เช่น ความพอใจในชีวิตต่ำ เป็นผลในกระเพาะ โรคหัวใจ ความเหนื่อยล้า ช่วงชีวิตสั้นลง ปัญหาสุขภาพจิต ความรู้สึกเกี่ยวกับความผาสุกต่ำ ฯลฯ ทำให้คุณภาพชีวิตการทำงานต่ำ

๒. ปัญหาของพนักงาน

ปัญหาต่างๆของพนักงาน เช่น การร้องทุกข์ การลาออก ข่าวลือ การมาสาย หยุดพักนานขึ้น ฯลฯ ทำให้คุณภาพชีวิตการทำงานต่ำ

๓. ปัญหาการผลิต

ปัญหาต่างๆเกี่ยวกับระบบการผลิต เช่น ผลผลิต เครื่องมือ / เครื่องอำนวยความสะดวก การทำงานทรัพย์สิน การลักขโมย ฯลฯ ทำให้คุณภาพชีวิตการทำงานต่ำ

๑๐. จุดประสงค์ของคุณภาพชีวิตการทำงาน

จุดประสงค์ที่สำคัญคือ

๑. เพื่อดึงดูดและรักษาไว้ซึ่งคนที่มีความสามารถพิเศษ

๒. เพื่อป้องกันความเครียดและความเหนื่อยล้าระดับสูงของพนักงาน

๓. เพื่อช่วยให้เกิดบูรณาการของงานกับชีวิตส่วนตัวอย่างมีประสิทธิผล

๔. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความพอใจในงาน การมีส่วนร่วม และการคงไว้ซึ่งพนักงานมากขึ้น โดยเฉพาะบุคลากรที่สำคัญ และมืออาชีพที่ดีที่สุด

๕. เพื่อเพิ่มคุณภาพและผลิตภาพผ่านความพอใจในงานที่สูง

๖. เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างส่วนตัว / ครอบครัว กับความต้องการที่สัมพันธ์กับงานในตัวพนักงานแต่ละคนเพื่อรักษาประสิทธิผลส่วนบุคคลในระดับที่ได้รับประโยชน์สูงสุด

๑๑. ความสำคัญของคุณภาพชีวิตการทำงาน

ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายในโครงสร้างครอบครัว และแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของความเป็นปัจเจกชนนิยม แต่ครองครัวยังคงเป็นสาเหตุหลักของสังคมสมัยใหม่ การตัดสินใจขององค์การควรเป็นส่วนหนึ่งของงาน ปัจจุบัน ด้วยพนักงานเองทำงานบางส่วนที่เดิมทีฝ่ายบริหารเป็นผู้ทำงานดังกล่าวมีความคุ้มค่าที่จะทำมากขึ้น เนื่องจากงานของคนมีองค์ประกอบของความเจริญงอกงามและการเรียนรู้มากขึ้น องค์การที่แสวงหาความได้เปรียบในการแข่งขันผ่านทรัพยากรมนุษย์มีเงื่อนไขว่า เขาไม่ต้องการพนักงานที่ทำตามกฎหมาย แต่เขาต้องการคนที่จะตั้งกฎหมายของตัวเอง

นักทฤษฎีเสียงส่วนใหญ่เชื่อว่า เท่าที่การจัดระเบียบของงานมีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่มีความขัดแย้งเบื้องต้นในผลประโยชน์ระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน สิ่งดังกล่าวแดงนัยว่า การสนับสนุนการปฏิบัติงานและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงานคือด้านทั้งสองของเหรียญเดียวกัน ในการศึกษาที่ยึดอุดมการณ์เป็นหลัก ข้อสมมติฐานดังกล่าวพบได้ง่าย อย่างไรก็ตาม การใช้แรงงานมนุษย์อย่างจำกัดได้ละทิ้งศักยภาพที่สำคัญในผลิตภาพ งานรอบตัวไม่เกี่ยวข้องกับอันตรายใดๆ เพียงแต่โอกาส คุณสมบัติ และความอิสระทางวิชาการ คือ พลังของการผลิตที่ต้องใช้ให้ถี่ยิ่งขึ้น ปัจจุบัน การเรียนรู้อย่างกว้างขวางและลึกซึ่งมีความจำเป็นเพราะองค์การถูกจัดโครงสร้างเพื่อส่งเสริมความเป็นไปได้ของการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ในหมู่สมาชิกและสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ของความเสอมภาคขึ้น[๕]

เอกสารอ้าง

คณะวิทยาการจัดการ. “การบริหารทรัพยากรมนุษย์”. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓.

ชาญชัย อาจินสนาจาร. ดร.. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ, ๒๕๓๘.

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์. **“การจัดการทรัพยากรบุคคล”**. กรุงเทพ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ : ซีเอ็นยูเคชั่น, ๒๕๔๖).

นงนุช วงษ์สุวรรณ, รศ.ดร..**การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๕๒.

บรรยงค์ โตจินดา. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พะยอม วงศ์สารศรี. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ: สุภา, ๒๕๔๒.

---

[๕]อ้างแล้ว, หน้า ๒๒๖ – ๒๒๙.

“ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการพัฒนาสังคมไทย”
“Leadership of the Buddha with the development of Thai society”

พระปลัดสุขสันต์ ยสินฺธโร (เขียวพลอย)*
อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก, E-mail : mahapo.tak@hotmail.com.

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำนั้น เปนกระบวนการที่ผูบริหารจะใหมีอิทธิพลตอพฤติกรรมของผูอื่น ปจจัยที่สำคัญยิ่งอยางหนึ่งแหงความสำเร็จของการทำหนาที่ผูนำ คือ การเปนผูประกอบดวยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความตองการของคน ซึ่งความตองการเปนตัวกำหนดเปาหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ถาเปลี่ยนความตองการของคนไดก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได ผูนำที่ดีจะชวยใหคนพัฒนาความตองการของตน ทั้งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลใหมีความตองการที่ถูกตองดีงามและใหหมูชนมีการประสานความรวมมือเปน อันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการพัฒนาความตองการเปนการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุข เกิดจากการสนองความตองการ ถาหากเปลี่ยนความตองการได ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาไดดวย เมื่อทำอะไรตรงกับความตองการ ก็ทำใหเขาสมใจและมีความสุขคนก็จะรวมมือทำอย่างเปนไปเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำใหสำเร็จ จึงพรอมที่จะทำและทำไดงาย แตในทางตรงกันขาม ถาผูนำกระทำการที่ฝนความ ตองการของคน ทั้งสองฝายก็จะไมมีความสุขและสิ่งที่ทำก็ยากจะสำเร็จ

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, การพัฒนาสังคม

Abstract

Leadership is the process that would allow the administration influence the behavior of other. The factors are more important than the one of the success of the function of the the water is to be provided by consists with suitable properties. The ability to modify the requirements of the This needs to be the self determination of the target and the direction decisions. If the changing needs of the want to change, it's that The good will facilitate the development of their desired. The change in attitude of the want to have the correct the good and the pork the coordinated cooperation partnership with the Agreeably Because the development of the want to be the development of happy, because happiness is due to meet the needs of If you change the value want to be It changes the way of his happiness

a knife. When you want to meet your needs However, he was satisfied and happy people will the partnership made possible by the harmony and willing to find the cause success. The blessing ready to be done and the the But on the other hand gases. If a person the unmet needs in the management needs of both sides the will not be happy, and that made it difficult to accomplish.

Keywords : Leadership of the Buddha, Social Development

๑. บทนำ

หากพูดถึง “ภาวะผู้นำ” เราคงได้ยินได้ฟังมามากมาย ซึ่งผู้นำองค์กรเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และรู้จักวิธีการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นแบบอย่างผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคปัจจุบัน ผู้นำองค์กรต่างๆ สามารถนำภาวะผู้นำนี้ไปประยุกต์ใช้กับตนและพัฒนาบุคลากรระดับหัวหน้าในองค์กรให้มีภาวะผู้นำที่ดี คือ มีธรรม มีความรู้ และมีความสามารถจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรได้ด้วยดี อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ “ภาวะผู้นำที่ดี” ที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร

๒. ความหมายของภาวะผู้นำ

การที่คนเราจะเป็นผู้นำ ผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดประสิทธิผลนั้น ในความหมายของคำว่า ผู้นำ หมายถึง **“ผู้ที่มีแผนงานและการตัดสินใจแก้ปัญหาไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายมีกระบวนการในการโน้มน้าวและชักจูงความคิดเห็นและพฤติกรรมของบุคคลอื่นให้คล้อยตามให้มีความกระตือรือร้นที่จะหาทางบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายปฏิบัติการขององค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ”** ซึ่งมีความสอดคล้องกับนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำ คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม[๑] การที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อมุ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่จะแสดงออกมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มในระหว่างการทำงานหรือกับผู้ร่วมในสถานการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ[๒]

---

[๑]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ภาวะผู้นำ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

[๒]พระครูสิริจันทนิวิฐ, **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องภาวะผู้นำตามหลักวิชาการทั่วไปจะพบว่า ผู้นำนั้น ตามความหมายจริงๆแล้ว หมายถึงผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งจากผู้คนในสังคมหรือหมู่คณะในองค์กร ชุมชน สังคมที่ใดที่หนึ่งเพื่อให้เป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการนำพาผู้คนในสังคมหรือชุมชนในสังคมนั้นๆ ดำเนินกิจกรรมภายในสังคมหรือชุมชนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งความเป็นผู้นำที่ได้รับแต่งตั้งหรือเลือกตั้งภายใต้มติของสังคมดังกล่าวนี้จะมีอำนาจและหน้าที่ในการนำหรือเป็นผู้ใช้อำนาจเพื่อการกระทำการบางอย่างให้สำเร็จ

ส่วนคำว่า ภาวะผู้นำนั้น หมายถึง ศักยภาพการเป็นผู้นำ หรือเป็นลักษณะพิเศษของผู้นำทั้งที่อยู่ภายนอกและอยู่ภายในที่ผู้นำสามารถนำเอาทักษะหรือเทคนิคและวิธีการในนำมาใช้ ซึ่งภาวะผู้นำนี้ยังหมายถึง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา ที่อยู่ภายในจิตใจของผู้นำคนนั้นด้วย และเมื่อนำคำว่า ผู้นำมาวิเคราะห์กับคำว่าภาวะผู้นำก็จะพบว่า ผู้นำนั้นใครๆ ก็เป็นได้ ซึ่งอาจจะมาจากการเลือกหรือแต่งตั้งได้ ส่วนคำว่าผู้นำเป็นคณะลักษณะภายในของผู้ที่เป็นผู้นำทั้งเทคนิควิธีการและศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา เป็นต้น ซึ่งจะพบว่าผู้นำนั้นใคร ๆก็เป็นได้ แต่จะได้รับการยอมรับจากคนในสังคมหรือไม่นั้นก็อยู่ที่ความเป็นผู้นำของตนที่เราเรียกกันว่า **“ภาวะผู้นำ”** เท่านั้น หากผู้นำไม่มีภาวะผู้นำก็อาจจะถูกสังคมปฏิเสธได้ แต่ถ้าผู้นำที่มีภาวะผู้นำก็จะเป็นที่ยอมรับจากสังคมเช่นกัน และสามารถนำพาองค์กร ชุมชน และสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายหรือประสบความสำเร็จได้

ความหมายของคำวา ผูนำ (Leader) และภาวะผูนำ (Leadership) ดังที่ไดกล่าวมานักวิชาการยังไดเสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผูนำ โดยพิจารณาจากปจจัยสำคัญและจุดเนนที่แตกตางกัน การศึกษาภาวะผูนำจากทฤษฎีตางๆ ซึ่งมีอยูมากมาย ผูวิจัยจะขอนำเสนอทฤษฎีจากนักวิชาการที่ไดรวบรวมไวและคิดวานาจะเปนประโยชนตอการวิจัยในครั้งนี้หลายท่านที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีภาวะผูนำที่เปนหลักใหญๆ และนาสนใจไว อาทิ ติน ปรัชญพฤทธิ์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีภาวะผูนำไว้หลายทฤษฎี ดังนี้

๑. ทฤษฎีผูยิ่งใหญ (Greatman Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อวา ผูนำมีลักษณะพิเศษ บางประการที่ผูตามไมมี คือ มีพลังกาย มีพลังสมอง และมีพลังศีลธรรม ที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรม และสภาพแวดลอมแตละยุคแตละสมัย เชน เลนิน เชอรชิล ฮิตเลอร และมุสโสลินี เปนตน

๒. ทฤษฎีสภาพแวดลอม (Environmental Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อวา ผูที่จะกาวขึ้นสูความเปนผูนำไดนั้นขึ้นอยูกับความสามารถในหนาที่และความชำนาญ (Abilities and Skills) ของเขาในขณะนั้น วามีความสามารถแกไขสถานการณตางๆ ในยามวิกฤตได เชน สงคราม เปนตน ทฤษฎีนี้เชื่อวา ภาวะผูนำจะสืบเนื่องมาจากภาวะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ลักษณะผูนำในกลุมทฤษฎีนี้ เชน มหาตมะคานธี และมารติน ลูเธอร คิง เปนตน

๓. ทฤษฎีบุคคลสถานการณ (Personal Situational Theories) ทฤษฎีนี้ไดนำเอาทฤษฎี สองทฤษฎีขางตนมารวมกัน คือ ภาวะผูนำจะสืบเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของผูนำเองและสถาการณที่อยูรอบตัวของผูนำ ปจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุมนี้ใหความสนใจเปนพิเศษ คือ สถานภาพ ปฏิกิริยา โตตอบ การรับรู และพฤติกรรมของบุคคลในกลุมของผูนำและผูตาม

๔. ทฤษฎีปฏิกิริยาโตตอบความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อวา ภาวะผูนำเกิดจากปฏิกิริยาโตตอบและความคาดหวังระหวางสมาชิกในกลุม ฉะนั้น ผูที่จะกาวเขาสูตำแหนงผูนำไดตองมีความคิดริเริ่ม และสามารถดูแลโครงสรางของปฏิกิริยาโตตอบของสมาชิกในกลุม เพราะจะตองสามารถตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในกลุมตลอดเวลา

๕. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ทฤษฎีนี้มุงที่จะพัฒนาสถาบันใหมีผลงานที่มีประสิทธิผลและมีความเปนปกแผน โดยเนนความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย พยายามทำใหบุคคลในสถาบันมีความเปนอิสระเสรี สามารถสนองความตองการของตนเอง และของสถาบันได เปาหมายของภาวะผูนำตามทฤษฎีนี้ก็คือ การปฏิบัติการเพื่อที่จะใหไดมาซึ่งผลงาน และน้ำใจจากผูรวมงานในเวลาเดียวกัน

๖. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อวา การที่ผูตามยินยอม หรือยอมรับผูนำก็เพราะทั้งสองฝายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชนซึ่งกันและกัน กลาวคือ การมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุมไดรับการยกยองหรือแตงตั้งใหเปนผูนำนั้น นอกจากจะทำใหผูนั้น มีความรูสึกวาตนไดรับรางวัลและผลประโยชนแลว ยังทำใหสมาชิกคนอื่นๆ มีความพึงพอใจยอมรับ ผูนำคนนั้นดวย อยางไรก็ดี หากฝายใดฝายหนึ่งเสียผลประโยชน หรือฝายหนึ่งละเมิดสัญญา ทั้งสอง ฝายไมสามารถอดทนตอไปได ภาวะผูนำก็จะหมดความสำคัญลง[๓] นอกจากนี้แลวยังมีผูใหแนวคิด ทฤษฎีผูนำเกี่ยวกับพฤติกรรมผูนำมี ๒ มิติ คือ ดานกิจสัมพันธและดานมิตรสัมพันธ โดยไดอธิบาย ไวว่า ดานกิจสัมพันธ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความเปนผูนำกับสมาชิกของกลุม และเนนดำเนินงานใหเปนระเบียบ ชองทางการติดตอสัมพันธใหเปนไปตามสวยงาม ดานมิตรสัมพันธ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงความสัมพันธการเปนผูนำกับสมาชิกของกลุม ในลักษณะการเปนมิตร เคารพนับถือซึ่งกันและกัน

แนวคิดทฤษฎีนี้ เปนทฤษฎีของนักวิชาการจากตางประเทศ ซึ่งไดเสนอแนวคิดในเรื่องนี้ ไวมากมาย ซึ่งผูวิจัยไดนำมารวบรวมเพื่อเปนกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งสอดคลองกับนักวิชาการของตะวันตกที่ไดเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผูนำ โดยมีแนวคิดพื้นฐานตั้งอยูบนสมมติฐานตางๆ ดังนี้

๑. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผูนำ (Traitist Theory) โดยมีสมมติฐานวา ผูนำที่ประสบผลสำเร็จจะมีลักษณะของบุคลิกภาพที่ดี

๒. ทฤษฎีทางสถานการณ (Situatist Theory) โดยมีสมมติฐานวา บุคคลที่ไดรับการยอมรับวาเปนผูนำที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณใด สถานการณหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะวาเกิดจากลักษณะของกลุมที่เขาเปนผูนำ

---

[๓] ติน ปรัชญพฤทธิ์, **ภาวะผูนำและการมีสวนรวม,** เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษยในองคการ หนวยที่ ๑๑ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๗), หนา ๖๓๕-๖๓๗.

๓. ทฤษฎีการเปนผูตาม (Followship Theory) โดยมีสมมติฐานวา เครื่องบงชี้คุณภาพของ ผูนำ ก็คือคุณภาพของผูตาม ซึ่งเปนวิธีที่ดีที่สุดในการประเมินคุณคาของผูนำ คือ การวิเคราะหผูตามนั้นเอง

๔. ทฤษฎีของผลรวม (Electic Theory) ทฤษฎีนี้เกิดจากการนำเอาคำอธิบายของทฤษฎีทั้ง ๓ ขางตนมารวมกัน เพื่อจะทำการอธิบายเกี่ยวกับภาวะผูนำ[๔]

ส่วน Barbara Kelleman (บารบารา เคลแมน) ไดสรุปความหมายเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะ ผูนำแบบตางๆ เอาไว ๑๐ หมวด ประกอบดวย

๑) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนจุดศูนยกลางของกระบวนการกลุม ภาวะผูนำจากหมวดนี้จึงเปนผลลัพธที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมของกลุม

๒) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนบุคลิกภาพและผลกระทบ ภาวะผูนำจากหมวดนี้ถือเปนการเชื่อมโยงภาพพจนอันทำใหปจเจกบุคคลสามารถที่จะกระทำการจูงใจบุคลอื่นๆ ใหทำหนาที่สอดคลองกับภาระหนาที่ที่ไดรับมอบหมาย

๓) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนศิลปะที่ใชในการชี้นำ ภาวะผูนำจากหมวดนี้ถือเปนการแสดงออกในบริบทของอำนาจและอิทธิพล ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะใหกลุมนั้นดำเนินการเปนไปตามแนวทางหรือเจตนารมณของตัวบุคคลที่เปนผูนำ

๔) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนการใชอิทธิพล การเปนผูนำในลักษณะนี้นั้นไดกอใหเกิดผลกระทบกับพฤติกรรมของสมาชิกภายในกลุม ที่ตอบสนองแนวนโยบายของผูนำในลักษณะทำดวยความสมัครใจ

๕) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนพฤติกรรมเดนอยางใดอยางหนึ่ง ซึ่งเปนพฤติกรรมของปจเจกบุคคลที่แสดงออกในโอกาสที่ไดเขาไปมีสวนรวมในกิจกรรมของกลุม

๖) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนรูปแบบของการชักชวน ภาวะผูนำจากหมวดนี้ถือเปนการบริหารคนดวยวิธีการจูงใจและมีการสรางจุดมุงหมายรวมกัน โดยไมใชวิธีการบีบบังคับ

๗) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนการใชความสัมพันธในเชิงอำนาจระหวางบุคคล ภาวะผูนำจากหมวดนี้เกิดจากการยอมรับในอำนาจของกันและกัน ซึ่งบุคคลหนึ่งสามารถใชอำนาจมาบังคับอีกบุคคลหนึ่งใหลดการตอตาน เทาที่จะลดลงไดมากที่สุด ซึ่งบุคคลหลังนี้สามารถจะทำใหเกิดขึ้นได

๘) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนเครื่องมืออยางหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะใหบรรลุจุดมุงหมายโดยที่ภาวะผูนำจะเปนการกระทำเพื่อใหมีความสอดคลองกับจุดมุงหมายของกลุม

๙) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนการจำแนกบทบาท ทั้งนี้โดยที่ภาวะผูนำนั้นตองการรวบรวมบทบาทตางๆ ในกลุมเขาไวดวยกัน ทั้งนี้ก็ดวยการอำนวยการใชความพยายามเพื่อที่จะใหบรรลุความสำเร็จที่ตั้งเปาหมายเอาไว

---

[๔] Hodge Billey J. & Herbert J. Johnson, **Management and Oganization Behavior**. **New York : John Willey & Sons**, 1970, pp. 255-259.

๑๐) ภาวะผูนำในฐานะที่เปนคนที่มีความคิดริเริ่ม โดยบางครั้งภาวะผูนำก็เกิดขึ้นมาจากผลพวงของความคิดริเริ่มสรางสรรคภายใตปฏิสัมพันธภายในกลุม [๕]

กลาวโดยสรุป ภาวะผูนำ เปนกระบวนการของอิทธิพลที่บุคคลหนึ่งพยายามใชอิทธิพล ต อบุคคลอื่น ใหมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ตองการ ทั้งนี้เพื่อใหบรรลุตามเปาหมายที่ตั้งไว ในการกลาวถึงภาวะผูนำ จะตองพิจารณาสิ่งตอไปนี้ ๓ ประการ คือ ภาวะผูนำที่เปนกระบวนการของการใชอิทธิพล ภาวะผูนำอยูที่ระดับความถูกตองที่ผูตามจะปฏิบัติตาม และการบรรลุเปาหมายที่ตั้งไว ผูนำ คือบุคคลที่มีอิทธิพลมากที่สุดในกลุม จะมาจากการเลือกตั้ง แตงตั้ง หรือยกยองจากกลุมใหเปน ผูชี้แนะ ชวยเหลือใหกลุมปฏิบัติกิจกรรมตางๆ จนประสบความสำเร็จตามเปาหมายที่ตั้งไว และมีวิธีการศึกษาภาวะผูนำ ๔ แนวทาง คือ ๑.ศึกษาอำนาจ-อิทธิพลของผูนำ (power-influence approach) ๒.ศึกษาคุณลักษณะของผูนำ (trait approach) ๓.ศึกษาพฤติกรรมของผูนำ (behavior approach) ๔.ศึกษาจากสถานการณ (situational approach) นั่นเอง

๓. ลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนา

ลักษณะของผู้นำจะเป็นแบบใด ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของสังคมในแต่ละแห่งเป็นหลักสำคัญ เพราะผู้นำคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนหรือสังคม จึงต้องพัฒนาและปรับตัวตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ พระพุทธศาสนามีแนวความคิดเรื่องเกี่ยวกับผู้นำซึ่งได้แบ่งลักษณะของผู้นำไว้ ๒ ลักษณะ

๑. ธรรมราชา ผู้นำที่ทำให้ประชาชนอยู่ดี กินดี มีการปกครองอย่างเป็นธรรม ตามหลักทศพิธราชธรรมด้วย ดังนั้นผู้นำที่เป็นธรรมราชาต้องทรงศึกษาหลักธรรมไว้ ซึ่งทัศนะทางพระพุทธศาสนาเห็นว่าพระมหากษัตริย์ มิใช่เป็นเทวราชา แต่เป็นเพียงมนุษย์ที่มีบุคลิกและอำนาจพิเศษบางประการที่ได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้นำในการบริหาร จึงกล่าวได้ว่า คือ ทรงตั้งอยู่ในธรรม ยึดถือธรรมเป็นหลัก ในการบริหาร ไม่มีอคติ เมื่อประชาชนยึดมั่นในธรรมแล้ว ก็จะไม่กระทำความผิดต่างๆ ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสงบสุข

เมื่อพระมหากษัตริย์ทั้งหมดทรงตั้งอยู่ในธรรมก็จะอยู่กันอย่างสงบสุขและทรงดูแลให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งจะทำให้ประชาชนรักใคร่ ไม่ต้องทำอาชญากรรมต่างๆ สังคมก็จะอยู่เป็นปกติสุขได้

๒. เทวราชา พระพุทธศาสนายอมรับความสำคัญของพระมหากษัตริย์ คือโดยการยอมรับของประชาชนไม่ใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ แต่เป็นเพราะพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางประเพณีนิยมในพราหมณ์และอินเดียโบราณ ซึ่งพระพุทธศาสนายังคงมีจุดยืนความเป็นตัวของตัวเองโดยให้เหตุผลอธิบายการเป็นเทวราชาของพระมหากษัตริย์ โดยการยอมรับของประชาชน ซึ่งหมายถึงพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพที่อยู่

---

[๕] Barbara Kelleman (ed)., **Leadership as a Political Act in Leadership : Multidisciplinary Perspective** , (New Jersey : Prentice Hall , 1984), p. 70.

เหนือมนุษย์ด้วยธรรมที่เกิดจากพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกทั้งหลาย ลักษณะสำคัญของผู้นำ คือการยกอำนาจสิทธิ์ขาดให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ดูแลรักษาความสงบสุขของประชาชน ดำเนินการบริหารกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ปกครองด้วยหลักทศพิธราชธรรมตามเงื่อนไขที่เท่าเทียมกันกับทุกๆคน ในฐานะผู้ร่วมอยู่ในสังคม ดูแลสุขทุกข์ของประชาชน

ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการของไทยหลายท่าน ได้กล่าวถึงผู้นำในรูปแบบการปกครอง ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้น ชมพูทวีปแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนกลางหรือเขตชั้นในเรียกว่า “มัชฌิมประเทศ” และส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจจันตประเทศ” ในมัชฌิมประเทศแบ่งเป็นแคว้นหรือรัฐใหญ่ๆ ได้ ๑๖ แคว้นและแคว้นขนาดเล็กอีก ๕ แคว้น รวมเป็น ๒๑ แคว้น ในแต่ละแคว้นหรือรัฐมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง บางรัฐก็เป็นระบบกษัตริย์ บางรัฐก็เป็นระบบสาธารณรัฐ ดังนั้นจึงได้สรุปผู้นำในรูปแบบการปกครองรัฐต่างๆ ในชมพูทวีปนั้นได้ ๓ ประเภท คือ

๑. ผู้นำแบบจักรวรรดินิยม ได้แก่ ผู้นำรัฐที่มีแสนยานุภาพมาก มีอำนาจเหนือรัฐอื่น กล่าวคือใช้อำนาจยึดครองรัฐอื่นมาเป็นเมืองขึ้นของตน ประมุขของรัฐแบบนี้เรียกว่า “มหาราชา” หรือ “พระจักรพรรดิ”

๒. ผู้นำแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้แก่ ผู้นำรัฐที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองโดยตรง แต่อาจทรงมอบหมายอำนาจนั้นให้พระบรมวงศานุวงศ์หรือปุโรหิต ข้าราชบริพารไปปฏิบัติแทนได้ ประมุขของรัฐที่ปกครองแบบนี้เรียกว่า “ราชา”

๓. ผู้นำแบบประชาธิปไตย ได้แก่ ผู้นำรัฐที่อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองมิได้ขึ้นอยู่กับประมุขแห่งรัฐแต่เพียงผู้เดียว จะมี “สภา” หรือ “สังฆะ” เป็นผู้กำหนดนโยบาย และมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง สังฆะจะทำหน้าที่เลือกสมาชิกขึ้นมาคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร เรียกว่า “ราชา” ในสมัยโน้น เรียกการปกครองแบบนี้ว่า สามัคคีธรรม[๖]

๔. แนวคิดผู้นำในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาประเด็นในเรื่องภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในหลักฐานและเอกสารหรือคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนามาทั้งหมดเราจะพบว่าพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับแนวความคิดเรื่องภาวะผู้นำเอาไว้โดยเห็นว่าในสังคมทุกสังคมนั้นจะต้องมีบุคคลที่เกิดมาเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือมาเป็นผู้นำผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งบุคคลที่มีภาวะผู้นำและเป็นผู้เข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนานั้น หากพิจารณาจากหลักฐานเชิงคัมภีร์เราจะพบว่า เมื่อโลกมนุษย์และ

---

[๖] วิรัช ถิรพันธุ์เมธี, **พุทธปรัชญาการปกครอง**, (กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว, ๒๕๕๔), หน้า ๖-๘.

สังคมมนุษย์เกิดขึ้นมาแล้วในระยะแรกมนุษย์มีกิเลสและไม่มีศีลธรรมอันเป็นกฎจริยธรรมพื้นฐานของสังคมก็ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันต่อมามนุษย์ก็ได้เริ่มพิจารณาหาบุคคลผู้ที่มีความเหมาะสมเข้ามาเป็นผู้นำเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว[๗] ซึ่งก็ถือว่าเป็นกรณีที่ชี้ให้เราเห็นว่า ภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่มีปรากฏอยู่ในเนื้อหาพระพุทธศาสนาซึ่งพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้นำที่ปรากฏในหลักธรรมข้อต่างๆ เป็นการพิจารณาในแง่ของคุณธรรมที่เป็นหลักการที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตหรือการทำหน้าที่ในการบริหารของผู้ที่เป็นผู้นำ โดยหลักธรรมสำคัญที่บ่งถึงความเป็นผู้นำนั้นมีดังต่อไปนี้

พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวาง ดุจ พรหม คือ

๑) เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒) กรุณา (ความสงสาร) คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อน ของคน และสัตว์ทั้งปวง

๓) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จงอกงามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจตราชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยวางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม[๘]

หลักอคติ ๔ เมื่อมีคุณธรรมสมบูรณ์ การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ด้วยละอคติ ๔ ความลำเอียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร้ความสามัคคีกันได้โดยง่าย ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมจักต้องไม่เป็นผู้มีความลำเอียงโดยเด็ดขาดในปุราเภทสุตตนิทเทส อัฏฐกวรรค ขุททกนิกาย ว่าด้วยผู้ไม่มีความลำเอียงว่า คำว่า “ละ” ไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย คือไม่ถึงฉันทาคติ ไม่ถึงโทสาคติ ไม่ถึงโมหาคติ ไม่ถึงภยาคติ ไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฐิ อุทธัจจะ วิจิกิจฉา อนุสัย ไม่ไป ออกไป พาไป นำไปด้วยธรรมทั้งหลายอันทำให้เป็นพรรคพวก เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่าไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย อคติมี ๔ ประการ ที่นักปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วพึงละเว้น คือ

๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓) โมหาคติ ลำเอียงหลงหรือเขลา
๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว[๙]

---

[๗] ที.ปา.(ไทย)๑๖/๑๓๐/๙๖.

[๘]ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

[๙]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

๕) ส่วนในทางพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึง"ผู้นำ" ดังมีปรากฏในอัคคัญญสูตรว่าการกำเนิดของผู้นำมาจากความเสื่อมของจิตใจมนุษย์ จึงมีการคัดเลือกแต่งตั้ง "มหาสมมต" บุคคลที่มีลักษณะรูปงดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส และน่าเกรงขามกว่าหมู่ชนในที่นั้น ให้ทำหน้าที่ ว่ากล่าว ติเตียน ขับไล่ ผู้ที่มีความประพฤติมิชอบตามธรรม และได้มีการเรียกชื่อของผู้นำไว้ว่า "กษัตริย์" เพราะเป็นใหญ่ในที่นาทั้งหลาย และ "ราชา" เพราะเป็นผู้ที่ถูกแต่งตั้งโดยชอบธรรมจากหมู่คณะนั้นๆ[๑๐]

๖) จากลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นลักษณะของผู้นำที่ดี คือ เป็นผู้นำที่มีธรรมในตนเอง ซึ่งหลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวกับผู้นำได้มีปรากฏในพระไตรปิฎก สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เช่น หลักปาปณิกธรรม ๓[๑๑] หลักพรหมวิหารธรรม ๔[๑๒] หลักอคติ ๔[๑๓] หลักสังคหวัตถุ ๔[๑๔] หลักสัปปุริสธรรม ๗[๑๕] และหลักทศพิธราชธรรม ๑๐[๑๖] เป็นต้น

๗) ผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะของผู้นำที่ดี คือ เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นเครื่องชี้นำในการปกครองและการบริหาร รัฐ ประเทศ องค์กรหรือหมู่คณะ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ด้วยดี ธรรมจึงเป็นเครื่องเสริมสร้างคุณสมบัติของผู้นำ ให้มีภาวะผู้นำสูง และเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้นำควรมีสำหรับ "การเป็นผู้นำที่ดี"

จากแนวทางการศึกษาใหญ่ ๆ ทั้ง ๒ แนวทาง พอสรุปได้ว่า ผู้นำตามแนวทฤษฎีตะวันตกได้เน้นถึง "ความรู้และความสามารถ" คือ "ผู้นำที่เก่ง" และผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา ได้เน้นถึง "การมีธรรม" คือ "ผู้นำที่ดี" คือ ควรมีทั้งความประพฤติดี มีความรู้และความสามารถดีซึ่งเป็นภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ที่ต้องการผู้นำที่มีธรรม มีวิสัยทัศน์ และรู้จักวิธีการสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรดำเนินกิจกรรมของหน่วยงาน องค์กร ตลอดจนถึงประเทศชาติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรนั้นๆ และนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างมั่นคง

หลักสัปปุริสธรรม ๗ ส่วนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จะมีความเหมาะสมเพียงใด มีหลักพุทธธรรมอีกส่วน คือ สัปปุริสธรรม ในสัปปุริสสูตร อุปริปัญญาสก์ มัชฌิมนิกาย ปรากฏพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่า ที่แท้จริงของมนุษย์ชาติ มีธรรมะ หรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ

๑. ธัมมัญญุตา (รู้หลักและรู้จักเหตุ) คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติกิจหน้าที่ และการดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจในสิ่งที่ตนจะต้อง

---

[๑๐] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๑/๙๖.

[๑๑] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓.

[๑๒] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

[๑๓] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๓๙.

[๑๔] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐.

[๑๕] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔.

[๑๖] ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

ประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่งฐานะ อาชีพการงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการจะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ตลอดจนขั้นสูงสุด คือรู้เท่าทันกฎธรรมดา หรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อชีวิตอย่างถูกต้องมีจิตใจเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

๒. อัตถัญญุตา(รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล)คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรหรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่มีหน้าที่ตำแหน่งฐานะ การงานอย่างนั้น เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือรู้ความหมายของคติธรรมและประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

๓. อัตตัญญุตา (รู้จักตน) คือ รู้จักตัวตนของเราเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ในหลักธรรม ดังนี้ ศรัทธา (ชอบ รักในงานอะไร) ศีล (วินัย) สุตะ(ความรู้) จาคะ (ความเสียสละ) ปัญญา (กระบวนการในการพัฒนาความรู้ที่มีอยู่) เป็นต้น แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔. มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) คือรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภครู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอน และการสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ

๕. กาลัญญุตา (รู้จักกาล) คือรู้การเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจกระทำหน้าที่การงานปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ประชุมชนและชุมชน รู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิริยาอย่างนี้ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนั้นๆ เป็นต้น

๗. ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) คือ รู้จัก และเข้าใจ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ ได้คติอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี เป็นต้น[๑๗]

หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ ในสุวัณณหังสชาดก อสัมปทานวรรค ขุททกนิกาย ได้กล่าวถึงคุณธรรมของผู้ปกครองหรือธรรมของพระราชา ๑๐ ประการ คือ

---

[๑๗]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔ ; องฺ.สตฺตก.(ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

๑. ทาน (ให้ปันประชา) คือบำเพ็ญตนให้เป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยบริการจัดสรรความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข มีความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนที่ทำความดี

๒. ศีล (รักษาความสุจริต) คือ ประพฤติดีงามสำรวมกายและวจีทวารประกอบการสุจริต รักษากิตติคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๓. ปริจจาคะ (บำเพ็ญกิจด้วยความเสียสละ) คือสามารถเสียสละความสุขสำราญส่วนตน ตลอดจนชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔. อาชชวะ (ปฏิบัติภารกิจโดยซื่อตรง) คือซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕. มัททวะ (ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน) คือมีอัธยาศัยไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย กระด้างถือตน มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ควรได้ความจงรักภักดี แต่มิขาดยำเกรง

๖. ตปะ (พ้นมัวเมาด้วยเผากิเลส) คือแผดเผากิเลส ตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระงับยับยั้งข่มใจ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และการปรนเปรอมีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรือเป็นอยู่อย่างง่ายๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้สมบูรณ์

๗. อักโกธะ (มีเหตุผลไม่โกรธา) คือ ไม่กราดเกรี้ยวไม่วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๘. อวิหิงสา (มีอวิหิงสานำร่มเย็น) คือ ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบคั้นกดขี่ มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. ขันติ (ชนะเข็ญด้วยขันติ) คืออดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยากถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่ว ถูกหยันด้วยถ้อยคำเสียดสี ถากถาง อย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจ กรณียกิจที่บำเพ็ญโดยธรรม

๑๐. อวิโรธนะ (มิปฏิบัติคลาดจากธรรม) คือ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสนธรรม อันเป็นประโยชน์สุขความดีความงาม ของรัฐและราษฎร์เป็นที่ตั้ง อันใดประชาราษฎร์ปรารถนา โดยชอบธรรมก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนก็ไม่ขัดขวาง วางตนเป็นหลัก หนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีร้าย ลาภสักการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ ตั้งมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรมคือระเบียบแบบแผนหลักการปกครองตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดีไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป[๑๘]

---

[๑๘]ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

พละ ๕ ของพระมหากษัตริย์ ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้มีอำนาจนั้นจะต้องประกอบไปด้วยทรัพยากรแห่งอำนาจ ๕ ประการ คือ

๑) พาหพลัง หรือ กายพลัง หมายถึงมีกำลังกายหรือกำลังแขนแข็งแรง สุขภาพดี มีความสามารถและชำนาญในการใช้อาวุธ ตลอดจนถึงมีอาวุธยุทโธปกรณ์พรั่งพร้อม

๒) โภคพลัง คือ มีโภคะหรือสมบัติมาก พร้อมที่จะใช้เลี้ยงดูบริวารหรือใช้สอยในกิจการต่างๆ ได้ไม่ติดขัด

๓) อมัจจพลัง คือ มีอำมาตย์ ข้าราชการ ผู้บริหารที่ทรงคุณวุฒิ เก่งกล้าสามารถและเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน

๔) อภิชัจจพลัง คือ มีชาติตระกูลสูง กำเนิดในตระกูลสูง เป็นขัตติยราชที่ได้รับความเคารพเทิดทูนจากประชาชน และเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีตามประเพณีแห่งราชตระกูลนั้นๆ

๕) ปัญญาพลัง คือ กำลังแห่งปัญญา มีสติปัญญาสามารถมาก หยั่งรู้เหตุผลรู้จักผิดชอบชั่วดี ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ทั้งหลายภายในและภายนอก ดำริการต่างๆ ได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง[๑๙]

กำลังข้อแรก คือ กำลังแขนหรือกำลังกายแม้ว่าจะสำคัญแต่ก็จัดว่าต่ำกว่ากำลังในข้ออื่นๆ เพราะหากว่าไม่มีกำลังในข้ออื่นๆ มาค้ำจุนแล้ว กำลังกายอาจใช้ไปในทางที่ผิด เป็นอันธพาลไปได้ ส่วนกำลังปัญญาท่านจัดว่าเป็นกำลังที่ประเสริฐสุด เพราะเป็นเครื่องกำกับควบคุม และนำทางกำลังอื่นๆ ทุกอย่าง ยังมีหลักธรรมที่เป็นกำลังหรือเรียกว่าพละ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นผู้มีอำนาจ มีความมั่นใจไม่หวั่นไหวต่อภัยอันตรายต่างๆ คือ

๑) ปัญญาพละ มีกำลังแห่งปัญญามาก

๒) วิริยพละ มีกำลังแห่งความเพียรมาก

๓) อนวัชชพละ มีกำลังแห่งความสุจริต หรือความบริสุทธิ์ ไม่มีข้อบกพร่องเสียหายอันเกิดจากการประกอบอาชีพ หรือ การทำงานสุจริตไม่มีโทษ

๔) สังคหพละ มีกำลังแห่งการสงเคราะห์ คือ การยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนไว้ได้มาก ด้วยการสงเคราะห์ด้วยวิธีการต่างๆ[๒๐]

การแบ่งปัน การพูดจาดีไพเราะ การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ในโลกนี้ ความเป็นผู้ประพฤติตนเสมอในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ ตามควร เป็นต้น อันได้แก่สังคหวัตถุ ซึ่งมีด้วยกัน ๔ ประการ คือ

๑) ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายบริวารไว้ได้

---

[๑๙] ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔/๕๓๒ ; ชา.อุ. (ไทย) ๗/๓๔๘/๔๓๘.

[๒๐] องฺ.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๐๙/๓๗๖.

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมาย เช่น “ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก”[๒๑] ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไว้ได้”[๒๒] เป็นต้น ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้

๒) ปิยวาจา การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ดูดดื่มจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและเป็นวาจาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิยวาจานี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติจะต้องมีเทคนิคในการใช้คำพูดอย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าหากใช้คำพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชนและประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้

๓) อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่จำเป็นไม่เป็นคนนิ่งดูดายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ ในการผูกสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่สมควรช่วยเหลือ เช่น เมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบภัยพิบัติต่างๆ ที่ประเทศสัมพันธมิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้การช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธไมตรีหรือแสดงถึงความสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน

๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไป การคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจ และมีความเสมอต้นเสมอปลายในยามที่มิตรรุ่งเรืองและคราวตกต่ำ[๒๓]

หลักธรรมทั้งสี่ประการนี้ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตร หรือบริวารไว้ได้ และในการเลือกคบหามิตรนั้นจะต้องคบหาบุคคลที่เรียกว่ากัลยาณมิตรเท่านั้นเพราะหากไปคบหากับคนพาลมาเป็นมิตร หรือได้คนพาลมาเป็นบริวารแล้ว แทนที่จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจกลับทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงและสูญเสียอำนาจไปในที่สุด ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงถึงโทษของการคบหาคนพาลเป็นมิตรไว้ในมงคลสูตรว่า

> ภิกษุทั้งหลาย ภัย...อุปัทวะ...เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่จะเกิดขึ้นภัย...อุปัทวะ...อุปสรรคเหล่านั้นทั้งหมดย่อมเกิดแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ เหมือนกันฉันนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีภัยจำเพาะหน้า บัณฑิตหามีภัยจำเพาะหน้าไม่ คนพาลมี อุปัทวะ บัณฑิตหาอุปัทวะมิได้ คนพาลมีอุปสรรค บัณฑิตหาอุปสรรคมิได้ด้วยประการดังนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ภัยไม่มีแต่บัณฑิต อุปัทวะไม่มีแต่บัณฑิตอุปสรรค ไม่มีแต่บัณฑิต[๒๔]

---

[๒๑]ธรรมรักษา, **พระไตรปิฎกฉบับสุภาษิต**, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๘.

[๒๒]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๙.

[๒๓]องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๑๔/๒๒๒.

[๒๔]คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย**, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๑–๔๒.

การมีกัลยาณมิตรและบริวารที่ดี จึงเป็นเครื่องส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลนั้นๆ เป็นผู้ที่มีอำนาจมากยิ่งขึ้นและสามารถดำรงอำนาจนั้นไว้ได้นานอีกด้วย การมีกัลยาณมิตรและบริวารที่ดีจึงเป็นปัจจัยส่งเสริมในการมีอำนาจอีกประการหนึ่งด้วย

หลักจักรวรรดิวัตร ๑๒ ในการบำเพ็ญกรณียะกิจของจักรพรรดิ คือการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ เรียกว่า "จักรวรรดิวัตร"[๒๕] เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ผู้ปกครองดำเนินกุศโลบายในทางการเมือง วัตถุประสงค์ของหลักจักรวัตรนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริงของสังคมโดยส่วนรวม โดยมุ่งสอนให้ผู้นำใช้อำนาจเพื่อสร้างสรรค์ความสงบสุขและระบบเศรษฐกิจที่ดีของราษฎร และจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การอธิบายถึงวิธีการที่จะใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อราษฎรโดยเข้าไปปรึกษาสมณะพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ นักปราชญ์นักวิชาการผู้ทรงคุณธรรม เพื่อให้รู้ชัดในรัฐประศาสโนบายอันดีชั่ว นโยบายที่ควรประกอบหรือไม่ควรประกอบ เพื่อที่จะปกครองหรือบริหารบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า มีอยู่ ๑๒ ประการ คือ

๑. ให้ยึดถือธรรมเป็นหลัก เป็นธงชัยในการปกครองประเทศ เคารพยำเกรงธรรม

๒. ให้ความคุ้มครองรักษาอันเป็นธรรมแก่อันโตชน หรือ ชนภายใน เช่น พระมเหสี พระโอรส พระธิดา ตลอดถึงผู้ปฏิบัติราชการในพระองค์ทั้งหมด โดยการอบรมสั่งสอนให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยดีงาม เป็นต้น

๓. ให้ความคุ้มครองรักษาแก่กำลังพล เช่น ทหาร ข้าราชการ ตำรวจ โดยเป็นธรรม

๔. ให้ความคุ้มครองแก่กษัตรีย์ที่เป็นเมืองขึ้น ตลอดถึงชนชั้นผู้ปกครองและนักบริหารชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย

๕. ให้ความคุ้มครองแก่อนุยนต์ หรือข้าราชบริพารผู้ตามเสด็จ ในสมัยปัจจุบันก็คือข้าราชการพลเรือน

๖. ให้ความคุ้มครองแก่ชนเจ้าพิธี ผู้ประกอบอาชีพวิชาการ พ่อค้า เกษตรกรด้วยวิธีการจัดหาทุนทรัพย์และอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพให้เป็นต้น

๗. ให้ความคุ้มครองแก่ราษฎรทั้งปวง ทั้งในเมือง ชนบท และชายแดน โดยเป็นธรรมเสมอเหมือนกัน

๘. ให้ความคุ้มครองแก่พระสงฆ์ บรรพชิต นักบวช สมณชีพราหมณ์

๙. ให้ความคุ้มครองแก่ นก และ เนื้อ สัตว์ที่ควรสงวนทั้งหลาย

๑๐. ห้าม ป้องกันมิให้เกิดความไม่ชอบธรรมทุกชนิดเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักร ปราบปรามผู้มีอิทธิพลต่างๆ มิให้มีการกระทำทุจริต ผิดกฎหมายบ้านเมืองอันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนอยู่ในรัฐโดยเด็ดขาด

---

[๒๕] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕/๔๕-๔๖.

๑๑. ธนานุประทาน แบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มิให้มีผู้ขัดสนขาดแคลนอยู่ในแว่นแคว้นโดยไม่ได้รับการเหลียวแลช่วยเหลือตามสมควร หรือการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนสม่ำเสมอกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ปล่อยให้ความเจริญกระจุกอยู่เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศเท่านั้น

๑๒. สมณพราหมณปริปุจฉา มีความสนใจศาสนาและศีลธรรมหมั่นปรึกษาไต่ถามสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ นักวิชาการผู้มีความรู้ดีความสามารถดี ต้องแสวงหาปัญญา ความรู้และคุณธรรมอยู่เสมอ มีที่ปรึกษาที่ดี บริสุทธิ์ มีคุณธรรม เพื่อให้รู้ชัดในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ควรเว้น

จากที่ยกตัวอย่างมานี้ กิจกรรมที่ผู้นำต้องดำเนินการนั้น มีความเกี่ยวพันกับความเป็นอยู่ของประชาชน คือ การกินดี และอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าผู้นำดีนั่นหมายถึงต้องสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ได้ นับเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารประเทศและสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ปกครองโดยธรรมอย่างสม่ำเสมอย่อมสั่งสมบารมีอันยากแก่คนพาลทั่วไปจักทำลายล้างได้ ทรงแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมเป็นเกราะคุ้มครองผู้ประพฤติปฏิบัติ และนำประโยชน์สุขมาสู่ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองโดยธรรม จะเห็นได้ว่าลักษณะของผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองนั้นย่อมมีความสำคัญยิ่งเช่นเดียวกันกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอก เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีคุณสมบัติทั้งภายใน คือ จิตใจ และคุณธรรม ส่วนคุณสมบัติภายนอก คือความรู้ความสามารถ และผู้ที่ให้การสนับสนุน เป็นต้น

ในทางพระพุทธศาสนานั้น คนเรานั้นเมื่อมาอยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม เป็นชุมชนเป็นสังคม แต่ที่เราพูดว่าอยู่รวมกันนั้น ความจริง ถ้าดูลึกลงไปจะเห็นว่าตัวคนรวมกันจริง แต่มักจะรวมกันแค่เพียงภายนอก ส่วนข้างในนั้นค่อนข้างจะกระจัดกระจายที่ว่ากระจัดกระจาย ก็คือ มีความแตกต่างกันหลายอย่างหลายประการ ต่างจิตต่างใจ ต่างความรู้สึก ต่างความนึกคิดต่างความต้องการ ต่างความรู้ความสามารถ ต่างระดับของการพัฒนาเป็นต้น รวมกันอยู่ และร่วมกันทำ เพื่อจะให้อยู่กันด้วยดี และทำการด้วยกันได้ผลบรรลุจุดหมายประสบความสำเร็จ

๕. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกายและวาจา และเมื่อมีปฏิบัติในทุกด้านครบถ้วนแล้วในทางเป็นความจริง เพราะเมื่อพฤติกรรมหรือ การประพฤติปฏิบัติเป็นไปแต่ในสิ่งที่ดีงามย่อมนำไปสู่การพัฒนาได้ ดังนี้

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมาย การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่าและทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญคือ

พระพุทธเจ้ามุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร เมื่อบวชเข้ามาแล้วพระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนพรรษาครบ ๕ พรรษา[๒๖] ตามหลักพระพุทธศาสนา ถ้าจะให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องพูดว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการฝึก ถ้าไม่ฝึกแล้วหาประเสริฐไม่ การฝึกก็คือทำให้พัฒนาขึ้นด้วยสติปัญญา เป็นต้นมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกจึงจะประเสริฐ เพราะเหตุใดเพราะมนุษย์อาศัยสัญชาตญาณได้น้อย ไม่เหมือนสัตว์ประเภทอื่น ซึ่งเกิดมาแล้วก็อยู่ได้ด้วยสัญชาตญาณ แม้แต่คลอดออกมาวันนั้น อย่างลูกห่าน ก็เดินได้เลย ว่ายน้ำได้ทันที หากินได้ทันที แต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกฝนพัฒนาโดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าปัญญามาใช้ดำเนินชีวิต แทนที่จะอยู่อย่างสัตว์อื่นที่เป็นตามสัญชาตญาณ[๒๗]

พอจะสรุปได้ว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่รู้ตัว ไม่รู้หลักการ ไม่รู้ธรรมชาติอันนี้ การเรียนรู้การฝึกการหัดนั้นจำเป็นเพื่อให้ตัวดำเนินชีวิตอยู่ได้ก็เรียน ก็ฝึก ก็หัดไปด้วยความจำเป็นจำใจ พอทำได้ก็หยุดฝึก จึงไม่พัฒนาเท่าที่ควร ถ้าเขารู้ธรรมชาติแห่งชีวิตของตนเอง รู้หลักการของชีวิตมนุษย์อย่างนี้แล้วว่า ชีวิตที่ดีของมนุษย์ได้มาด้วยการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา ต้องมีสิกขา ถ้าเราฝึกฝนพัฒนาเรียนรู้อยู่เรื่อย ชีวิตของเราก็จะดีงาม จนมีชีวิตที่ประเสริฐนอกจากนี้ท่านได้เขียนไว้ในหนังสือ การพัฒนาที่ยั่งยืน พอจะสรุปได้ว่าแนวความคิดที่มองมนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติและถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่จะพิชิตเข้าครอบครองจักการกับธรรมชาติได้ตามใจชอบ ซึ่งเป็นรากฐานของอารยธรรมตะวันตกทุกแขนง และแนวคิดที่ผิดพลาดนี้เองได้ทำลายระบบบูรณาการที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ด้วยดี คือ มนุษย์ ธรรมชาติ สังคม ซึ่งเป็นรากฐานความคิดที่ได้สร้างปัญหาให้กับสังคมมนุษย์มาจนถึงปัจจุบันนี้ ท่านยังมองเห็นรากฐานความคิดของตะวันออกนั้นมองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิถีพุทธจะผสมผสานระหว่างแนวทางของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักและแนวทางของพระพุทธเจ้า สำหรับการพัฒนาเพื่อการปรับปรุงผลงาน เพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน แนวทางการพัฒนาของกระแสหลักจะมีความเหมาะสมในการพัฒนา (ซึ่งจะไม่กล่าวถึงในที่นี้เนื่องจากการพัฒนาในกระแสหลักมีแนวคิดทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติอยู่แล้ว) สำหรับการพัฒนาตามหลักธรรมมรรคมีองค์ ๘ จะผสมผสานทั้งแนวของกระแสหลักและแนวของพุทธธรรม ยกตัวอย่างเช่น การฝึกให้มีสัมมาทิฐิ เมื่อมนุษย์โดยทั่วไปถูกอบรมเลี้ยงดู มีการกล่อมเกลาทางสังคม จนมีมิจฉาทิฐิมาอย่างยาวนาน การบอกเล่าแต่เพียงว่าความคิดความเห็นที่ตนมีอยู่เป็นมิจฉา และจะให้

---

[๒๖]พระธรรมโกศาจารย์ ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

[๒๗]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพ มหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

ปรับเปลี่ยนไปเลยนั้น เป็นสิ่งคาดหวังได้ยาก ดังนั้นจึงควรต้องมีเทคนิคใหม่มาช่วย ซึ่งในการพัฒนามนุษย์ตามกระแสหลักใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยา และพฤติกรรมศาสตร์มาช่วย เช่นการใช้วิธีการที่จะทำให้คนมีการเรียนรู้เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีคิด เปลี่ยนกระบวนทัศน์ เปลี่ยนปรัชญาชีวิต ความเชื่อระดับฝังลึกได้ นั่นคือการเปลี่ยนจากมิจฉาทิฐิมาเป็นสัมมาทิฐิ หรือหากใช้แนวทางพุทธ หลักธรรมที่เป็นประโยชน์ คือ กาลามสูตร หรือโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีจุดเน้นที่การพิจารณาถึงความคิดความเชื่อของตนว่าเป็นสัมมาทิฐิหรือมิจฉาทิฐิ แนวทางในการพัฒนาข้างต้นจึงกล่าวได้ว่าเป็นการผสมผสานทั้งเทคนิคของตะวันตกและของพุทธธรรมเข้าด้วยกัน[๒๘]หรือ สำหรับแนวทางการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม ซึ่งใช้มรรคมีองค์ ๘ หรือไตรสิกขา(ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแนวทางในการพัฒนาจะมี ๓ แนวทางสำคัญ คือแนวทางของการใช้“ศีล” นำการพัฒนา เป็นการใช้ศีลเป็นจุดเริ่มต้น เป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ถูกพัฒนา แนวทางที่สองคือการใช้ “สมาธิ” เป็นจุดเน้นในการพัฒนา และแนวทางที่สามคือการใช้ “ปัญญา” เป็นแนวทางจุดเน้นในการพัฒนา แนวทางทั้งสามจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย ลักษณะและความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่ต้องการศึกษาปฏิบัติพัฒนาตนเองในแนวทางพุทธเป็นผู้มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อที่หลุดพ้นจากห้วงทุกข์ มีภูมิธรรมสูงย่อมจะต้องใช้ “ปัญญา”เป็นแนวทางในการพัฒนา เนื่องจากสอดคล้องทั้งเป้าหมายและความพร้อมของผู้ที่ต้องการ[๒๙]

ดังกล่าวเบื้องต้นแล้ว สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคคลในภาครัฐอีกหลายด้าน ได้แก่ พัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจด้าน กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด รวมทั้งวิธีการและแนวทางปฏิบัติมากมายประกอบการดำเนินงาน เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานมีความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถปฏิบัติงานได้ การพัฒนาบุคลากรหรือข้าราชการผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างและระบบงานของทางราชการและวิธีการทำงานอย่างแท้จริงเพื่อสนองความจำเป็นในการให้บริการที่เหมาะสมแก่ประชาชนและปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ พัฒนาความรู้ความชำนาญของข้าราชการผู้ปฏิบัติงานให้ทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ในด้านต่าง ๆ เช่นเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องมือสื่อสารหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์สมัยใหม่ เป็นต้น ชีวิตการทำงานของข้าราชการย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่การงานหรือมีการเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น ในกรณีเช่นนี้หากมีการนำเอาวิธีการฝึกอบรมหรือการพัฒนาบุคคลวิธีใดวิธีหนึ่งที่เหมาะสมนำมาช่วยก็จะทำให้บุคลากรเหล่านั้นสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเร็วกว่าการให้เรียนรู้งานในหน้าที่ใหม่เอง สภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับรายได้ของข้าราชการซึ่งได้แก่ เงินเดือนและค่าตอบแทนที่ข้าราชการได้รับอยู่ในอัตราค้อนข้างต่ำไม่สัมพันธ์กับ

---

[๒๘]ฌาน ตรรกวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕๒.

[๒๙]ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์, **พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : วิถีทัศน์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๑.

สภาวะการครองชีพในปัจจุบัน ก็ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์หลายประการเช่น การทุจริตและประพฤติมิชอบของข้าราชการ การไม่เสียสละ อุทิศเวลาให้กับราชการ เป็นต้น จึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาจิตใจของข้าราชการให้มีคุณธรรม จริยธรรม ทัศนคติและจิตสำนึกที่ถูกต้อง ในการปฏิบัติราชการ

จากการทบทวน แนวคิดที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพอสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของผู้นำ เพราะมนุษย์เป็นตัวขันเคลื่อนที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาทุกๆ ด้าน และจะทำอย่างไรที่จะให้องค์การนั้นมีคุณภาพ นั้นคือ ถ้าองค์การนั้นมีบุคลากรที่ดีมีคุณภาพแล้ว จะต้องคงรักษาบุคลากรนั้นให้อยู่กับองค์การให้นานที่สุดหรือมีการจัดการฝึกทักษะให้กับบุคลากรในองค์การก็ได้ เพื่อที่จะได้พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการทำงานและมีการแก้ปัญหาเมื่อมีอุปสรรค์ได้ทันท่วงที

๖. บทสรุป

สรุปความว่า ภาวะผู้นำนั้น เปนกระบวนการที่ผูบริหารจะให มีอิทธิพลตอพฤติกรรมของผูอื่น ปจจัยที่สำคัญยิ่งอยางหนึ่งแหงความสำเร็จของการทำหนาที่ผูนำ คือ การเปนผูประกอบดวยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความตองการของคน ซึ่งความตองการเปนตัวกำหนดเปาหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ถาเปลี่ยนความตองการของคนไดก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได ผูนำที่ดีจะชวยใหคนพัฒนาความตองการของตน ทั้งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลใหมีความตองการที่ถูกตองดีงามและใหหมูชนมีการประสานความรวมมือเปน อันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการพัฒนาความตองการเปนการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุข เกิดจากการสนองความตองการ ถาหากเปลี่ยนความตองการได ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาไดดวย เมื่อทำอะไรตรงกับความตองการ ก็ทำใหเขาสมใจและมีความสุขคนก็จะรวมมือทำอย่างเปนไปเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำใหสำเร็จ จึงพรอมที่จะทำและทำไดงาย แตในทางตรงกันขาม ถาผูนำกระทำการที่ฝนความตองการของคน ทั้งสองฝายก็จะไมมีความสุขและสิ่งที่ทำก็ยากจะสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Parimary sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย**. มังคลัตทีปนีแปล เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ฌาน ตรรกวิจารณ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์. **พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : วิถีทัศน์. ๒๕๔๕.

ธรรมรักษา. **พระไตรปิฎกฉบับสุภาษิต**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๒.

พระครูสิริจันทนิวิฐ. **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๗.

วิรัช ถิรพันธุ์เมธี. **พุทธปรัชญาการปกครอง**. กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Barbara Kelleman (ed).. **Leadership as a Political Act in Leadership : Multidisciplinary Perspective.** New Jersey : Prentice Hall, 1984.

Hodge Billey J. & Herbert J. Johnson. **Management and Oganization Behavior**. **New York : John Willey & Sons**, 1970.

“การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา”
“The Environmental Management along the Buddhist temples.”

พระครูโกวิทบุญเขต (สืบมัน)*
Phrakhru Kowitbunyakhet (Subman)*

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ เป็นต้น มีหลักคำสอนที่สำคัญในพุทธศาสนามากมาย พุทธปรัชญามองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ **“ธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ก็คือชีวิตที่แล่นอยู่ในตัวมนุษย์นั่นเอง”** ได้แสดงถึงปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนายิ่งรุดหน้าปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษยิ่งก่อตัวและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แต่ไม่ได้มีการวางแผนการจัดการทีเหมาะสมรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรมลงวิธีการที่เป็นอยู่กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นเพื่อนกับธรรมชาติ ไม่ก้าวร้าวและพิชิตธรรมชาติ

พุทธศาสนาเสนอวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและรู้จักพอ ประพฤติปฏิบัติตนด้วยการใช้ปัญญาและพัฒนาจิต อยู่กับธรรมชาติไม่ควรเบียดเบียนธรรมชาติ พระองค์ประกาศหลักธรรมแก่เพื่อนมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดแห่งชาติ เพศ เผ่าพันธุ์ สีผิว วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิต เพราะต่างล้วนเป็นผลผลิตมาจากกฎธรรมชาติเดียวกัน ยิ่งมองให้ลึกซึ้งในขั้นปรมัตถสภาวธรรม ก็ยิ่งพบว่าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีเราเขา มีแต่กระแสธรรมชาติล้วนๆ เท่านั้นที่กำลังไหลไปตามกฎของธรรมชาติ ต่อมามีผู้คนจำนวนมากเข้าใจธรรมะของพระองค์ บ้างก็อยู่เหย้าเรือน บ้างก็มาสมัครใจใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ท่ามกลางป่าเขา อันสงบเย็น เป็นแบบอย่างชีวิตที่บริโภคทรัพยากรธรรมชาติเพียงเพื่อยังชีพ ไม่แตะต้องส่วนเกินมาตอบสนองกิเลสตัณหาตามรอยบาทของพระศาสดา กลุ่มชนเหล่านี้เรียกว่าพระสงฆ์ เมื่อมาอยู่ร่วมกันมากๆ จะเป็นต้องมีกฎระเบียบ สำหรับเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันของหมู่คณะเรียกว่า ธรรมวินัย ซึ่งบัญญัติเป็นข้อปฏิบัติออกมา โดยหลักการมุ่งบำรุงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพปกติ

คำสำคัญ : การจัดการ, สิ่งแวดล้อม, พระพุทธศาสนา

---

*อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก.

Abstract

Buddhism is associated with the natural forest, wildlife, water, etc. are important tenets in Buddhism many. Buddhist philosophy is a part of human nature. "Human nature is life cruising around in a human block" represent environmental issues. The issue is important, coupled with the development progress. This is a common problem of every country is to advance the development of the environmental pollution and the formation and intensified even more. Thailand is a country that is experiencing such problems. This is because economic development in recent years to focus on the rate of economic growth. The introduction of resource utilization, but do not have a proper management plan for problems to occur. The remaining natural resources are deteriorating in a way that is in harmony with nature. Friends with nature Not aggressive and conquer natur

Buddhist lifestyle offering simple and well known. Conduct with the intellectual and spiritual development. Should not encroach on the natural nature. He announced the principles of humanity, regardless of race, color, sex, national restrictions cultural traditions and lifestyles are different, because the productivity of the natural law. Looking more deeply in an unfair situation Chippenham Road. It was found that no animals, no people, no identity, no, but we had a natural flow. Not only were leaked to the laws of nature. Later, a lot of people understand the religion of God. It was the residence Some come voluntarily to live with nature. Surrounded by forests, the calm, cool exemplary life as a consumer of natural resources for subsistence. Do not touch the surplus to satisfy the passions of the Prophet traced baht. These people are called priests. When it comes together very much. There must be rules For a common practice among the so-called Fairness Doctrine, which stipulates the procedures out. Principally aimed at maintaining the natural environment and in normal condition.

Keywords : Management, Environment, Buddhist temples.

๑. บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานี้ ล้วนมีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกๆด้าน มนุษย์ต้องการฝืนดินในการผลิตอาหารธรรมชาติ แต่ขณะนี้ดินก็หมดประสิทธิภาพในการผลิต ทุกวันนี้ต้องสร้างปุ๋ยเคมี เพิ่มความอุดมให้แก่ดินซึ่งผิดธรรมชาติที่เคยเป็นมายิ่งเพิ่มปุ๋ยเคมีลงไปมากเท่าไรก็เป็นการทำลายมากเท่านั้น คงต้องใช้เวลานานต่อการย่อยสลาย ผลิตภัณฑ์สังเคราะห์ต่างๆ ที่ทับถมอยู่บนแผ่นดิน ในช่วงเวลาดังกล่าว ดินก็เสื่อมคุณภาพลงไปเรื่อยๆ กว่าความอุดมสมบูรณ์จะกลับคืนมาก็คงจะใช้เวลานานทีเดียว ชีวิตมนุษย์ต้องการน้ำเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งหลับตาลงแต่ละวัน มนุษย์ต้องใช้น้ำในการอุปโภค บริโภคประจำวัน เช่น อาบ ดื่ม ทำความสะอาดร่างกายและสิ่งต่างๆ ใช้ในการผลิตผลทางการเกษตรในไร่นา ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ใช้ในทางการคมนาคม ยานพาหนะบรรทุกคน บรรทุกสิ่งของไปมา ติดต่อกันโดยไม่ต้องลงทุนอะไร ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ แต่เมื่อเกิดมลพิษทางน้ำ ประโยชน์การใช้งานเหล่านี้ย่อมลดลงและหมดไปในที่สุด แต่ความต้องการใช้ประโยชน์จากน้ำ มิได้หมดไปด้วย เมื่อความต้องการมีมากปัจจัยตอบสนองความต้องการมีน้อย

๒. ความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม

หากจะให้พูดถึงความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้ความคิดของผู้เขียนบทความการจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สิ่งที่อยู่รอบๆ มีการวางแผนงาน ระบบการจัดการมีผลดีต่อคุณภาพชีวิต คือ รู้จักปกป้องไม่ให้เกิดปัญหาพลพิษต่อการวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อม

จากความหมายของการจัดการสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๑. การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยต้องมีการวางแผนการใช้ที่ดีและเหมาะสม

๒. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องมีผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้น้อยที่สุด

๓. การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ต้องยึดหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาเป็นอันดับแรก

๓. ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย พืชและสัตว์หลายชนิดกำลังจะได้รับผลกระทบ การเพิ่มขึ้นของประชากร การแพร่กระจายของมลภาวะ การทำธรรมชาติ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ กำลังรุมเร้าโลกของเรา และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจก็ยังคงดำเนินไปตามปกติ ส่วนสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความโลภซึ่งเป็นผลมาจากกระแสการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเดียวคงไม่เพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาที่โลกกำลังเผชิญอยู่ได้ ที่จริงแล้วความอวดดีของมนุษย์จะถูกควบคุมโดยความเชื่อของศาสนาต่างๆ ที่มีปรากฏอยู่บนโลก ใบนี้นาน

มาแล้ว พระพุทธศาสนาสอนให้คนรักความสงบ และเชื่อว่าความเกลียดชังและอาวุธนำไปสู่การทำลายล้างตนเองและผู้อื่น ความโลภ และความเห็นแก่ตัวนำไปสู่ความทุกข์ยาก ยิ่งไปกว่านั้นความเห็นแก่ตัวยังเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ นั่นคือ ธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด

อย่างไรก็ตามสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ที่จิตใจของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความอวิชชา วิกลจริต ละโมบ และความเกลียดชัง ฉะนั้นเราจะต้องพยายามหาทางแก้ไขที่จิตวิญญาณ และจิตวิทยา ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะพยายามแก้ไขปัญหาด้านวัตถุด้วยการใช้เทคโนโลยีที่สลับซับซ้อน การศึกษาและศาสนาเป็นแนวทางที่จะใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ โดยการทำให้คนเห็นและเข้าใจธรรมชาติมากขึ้น รู้สึกผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมของตนเอง เห็นผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากการกระทำของตน และทำให้คนเห็นว่าตนสามารถทำสิ่งใหม่ที่ดีและถูกต้องได้ การศึกษาจะต้องช่วยปลูกฝังทัศนะคติที่ดีและเปลี่ยนพฤติกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมของคน ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การมีชีวิตที่ดีที่ประเสริฐ การผลิต การบริโภค และ การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ควรสิ้นสุดที่ตัวมันเองแต่ควรจะสิ้นสุดที่การพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

เมื่อมนุษย์ประจักษ์ว่า การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิใช่นำประโยชน์สุข มาให้แก่มนุษย์ฝ่ายเดียวที่เคยเข้าใจกัน แต่จะนำความหายนะและความทุกข์มาสู่มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็พากันให้ความสนใจต่อปัญหานี้มากขึ้นเป็นพิเศษ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของมนุษยชาติที่จะต้องเผชิญร่วมกัน ปัจจุบันนี้กระบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้เริ่มเคลื่อนไหวกันทั่วโลกเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่อย่างทุ่มเทจริงจัง แต่ยังมีมนุษย์อยู่อีกจำนวนไม่น้อยที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก มีความเห็นผิดยังคงตั้งหน้าตั้งตากอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองโดยการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ไม่มีความรู้สึกถึงพิษภัยที่กำลังคืบคลานเข้ามา ไม่คิดช่วยแก้ปัญหา แต่ยังคงเพิ่มปัญหาอย่างไม่หยุดยั้ง นักอนุรักษ์ต้องต่อสู้กับปัญหาวิกฤตทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หนักหน่วงรุนแรงแล้ว ยังจะต้องเผชิญกับมนุษย์ที่ขาดจิตสำนึกซึ่งมีเครื่องมือทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง อำนาจ อิทธิพลหรือสิ่งอื่นๆ [๑]

มนุษย์ได้ประจักษ์ชัดแล้วว่า ปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ของมนุษย์ทั้งมวล คงไม่มีเวลามาจับผิดกันว่าใครคือฆาตกรผู้ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียยับเยิน คงไม่สามารถจะมอบให้ใครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งรับภาระแก้ปัญหาแต่เพียงกลุ่มเดียว เมื่อมนุษย์ทุกคนบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเช่นเดียวกัน และปัญหาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาก็เพราะเหตุว่ามนุษย์ใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความประมาท มนุษย์ทุกคนจึงต้องมีส่วนในการร่วมกันแก้ปัญหาตามกำลังสติปัญญา ความรู้ความสามารถ อำนาจและหน้าที่ที่ตนมีอยู่

๔. พระพุทธเจ้ากับสิ่งแวดล้อม

---

[๑] เสฐียรโกเศศ. **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย.** (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา. ๒๕๒๑). หน้า ๒๖๕.

เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงเป็นพระราชกุมาร พระเจ้าสุทโธทนะทรงสร้างปราสาท ๓ ฤดู เพื่อให้แน่พระทัยว่าพระองค์ทรงมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่พรั่งพร้อมไปด้วยโลกียสุขทุกประการ แต่เจ้าชายสิทธัตถะทรงหันเหจากชีวิตในราชวังที่เปี่ยมไปด้วยความสุข ทรงมุ่งแสวงหาสัจจชีวิตหรือสัจจธรรมในสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ เช่น ราวป่า ถ้ำ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร เป็นต้น และได้ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จะเห็นได้ว่า ความสงบของธรรมชาติเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่นำไปสู่การตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐและสารัตถะแห่งการตรัสรู้ก็คือ ธรรมชาติ พระพุทธองค์ทรงพอพระทัยในการประทับอยู่ตามราวป่าและภูเขา เป็นเวลา ๔๕ พรรษา

พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และถนอมธรรมชาติ ดังที่พระราชวรมุนี[๑๑] กล่าวไว้ว่าไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือสัตว์ป่า ดังข้อความข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่าง จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการที่จะเน้นบทบาทของผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อการบรรลุพระนิพพาน โดยการอาศัยอยู่ตามราวป่าตามเขา ชีวิตของพวกเขาดำเนินไปด้วยปัญญา และสีลสิกขา อันน่าจะมีคุณค่าในแง่มุมการผลิต มากกว่าแรงงานที่ใช้ในการผลิตโลกทางวัตถุ ตัวอย่างเช่น การที่พระภิกษุบำเพ็ญสมาธิในราวป่า ก็เป็นผลโดยตรงในการรักษาป่าโดยไม่ต้องลงทุนลงแรงใดๆ เจ้าพนักงานป่าไม้ย่อมจะบอกได้ดีว่าในการที่พระเข้าไปบำเพ็ญสมาธิในป่านั้น มีผลในการอนุรักษ์ดีกว่าวิธีอื่นๆ

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้เป็นต้นนั้น พระภิกษุสงฆ์ทั้งสองฝ่ายควรทำหน้าที่โดยปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและสั่งสอนศีลธรรมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในคุณค่าและความจำเป็นของสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความรักในธรรมชาติและเกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของตน พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีนอกจากจะดำเนินชีวิตเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม ในฐานะเป็นแบบอย่างแล้ว ยังสอนให้พุทธศาสนิกชนตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการปฏิบัติธรรมคือการบำเพ็ญสมาธิภาวนา เดินจงกรม(เดินแบบเจริญสติ) ใต้ร่มไม้ เพราะในวัดป่าจะมีต้นไม้มาก บรรยากาศสงบร่มรื่นทำให้ผู้เข้าไปสัมผัส เกิดความรู้สึกร่มเย็นสบาย มีความสงบสงัดระงับความฟุ้งซ่าน ความวิตกกังวลได้อย่างรวดเร็ว ทำให้จิตสงบและร่างกายสดชื่น เพราะสัมผัสกับความสมดุลของธรรมชาติ[๒]

ข้อความที่พรรณนาถึงสุนทรียศาสตร์ในชาดกนี้ อันเป็นแนวคิดเรื่องโลกธรรมชาติในอุดมคติของพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติที่สมบูรณ์ของมนุษยชาติ

อย่างไรก็ตาม สภาพชีวิตของสัตว์เป็นสภาวะที่ตกอยู่ในอบายภูมิ ตามชาดก พระพุทธเจ้าเคยเกิดครั้งแล้วครั้งเล่าเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น ช้าง ลิง นก กระต่าย ฯลฯ และในสังสารวัฏนั้น ไม่มีใครอ้างได้ว่าเขาไม่เคยเกิดเป็นสัตว์ ฉะนั้น เป็นที่ประจักษ์ว่า ในระบบนิเวศวิทยา มนุษย์เป็นผู้ด้อยเพราะละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แท้งที่จริงแล้ว สัตว์ทั้งปวงเป็นพี่น้องกัน เป็นครอบครัวเดียวกัน มนุษย์ต่างแบ่งใช้ธรรมชาติและจิตวิญญาณเดียวกันด้วย เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสก็ดี วินัยที่ทรงบัญญัติไว้ก็ดี ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง ใครก็ตามปฏิบัติแล้วก็จะพบกับชีวิตที่ปกติสุข

---

[๒] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๔.

สอดประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่เบี่ยงเบนไปจากธรรมชาติ การปฏิบัติผิดธรรมะ ผิดวินัยเสียอีกที่ยิ่งดูไปก็ยิ่งผิดธรรมชาติ สวนทางกับธรรมชาติ เช่น การดื่มสุราเป็นเรื่องผิดธรรมชาติ เพราะร่างกายโดยปกติไม้ต้องการสุรา การสูบบุหรี่เป็นพฤติกรรมที่ผิดธรรมชาติ เพราะตามธรรมชาติร่างกายไม่ต้องการควันพิษเช่นนั้น แต่ต้องการอากาศบริสุทธิ์ แนวความคิดจากสิกขาบทเหล่านี้ ล้วนสามารถนำมาเป็นพื้นฐานแห่งความคิดและสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

พระองค์พยายามเน้นให้พระสงฆ์เป็นผู้นำแห่งการปฏิบัติตนในแง่การอนุรักษ์น้ำ ไม่กระทำการใดๆ อันจะเป็นแบบอย่างแห่งการทำลายน้ำในลักษณะเป็นวงกว้าง ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนายิ่งรุดหน้าปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษยิ่งก่อตัวและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แต่ไม่ได้มีการวางแผนการจัดการทีเหมาะสมรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรมลง

๕. จริยธรรมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ให้การศึกษาอบรมสั่งสอนศาสนิกชนของตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม องค์กรพุทธศาสนาไม่มีเครื่องมือมากพร้อมที่จะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติได้โดยตรงอย่างบางหน่วยงาน แต่ก็มีพุทธธรรมเป็นแสงสว่างส่องใจให้แก่มนุษย์ได้มองเห็นตนเอง พฤติกรรมของตนเอง ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง เปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง ให้มีคุณค่า เกิดมาไม่ได้สร้างสรรค์อะไรแก่โลกมาก แต่ไม่สร้างความหายนะแก่โลกมากนักก็น่าจะพอใจได้ ความสูญเสียของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากจะมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เป็นรูปธรรมอันเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว ความคิดที่ปราศจากปัญญา ขาดวิจารณญาณในการมองปัญหาอย่างเป็นกระบวนการและระบบ ก็เป็นสาเหตุสำคัญแห่งการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่น้อย ที่เห็นชัดเจนก็คือ ป่าไม้ของแต่ละประเทศที่ค่อยๆ เหลือน้อยลงทุกที เพราะมนุษย์ทำลายป่าหรือแม้กระทั่งรัฐบาลเอง คิดเพียงทรัพย์สินเงินทองที่ได้รับจากป่าเป็นมูลค่าเทียม ที่สมมติกันขึ้น โดยขาดการคำนึงต่อไปว่า เมื่อป่าหมดไปแล้วผลกระทบอะไรจะตามมา แต่พวกเขาคิดเพียงว่า เมื่อป่าหมดพวกเขายังคงร่ำรวยอยู่ดีมีสุข น้ำในแม่น้ำลำคลองหลายสายในตัวเมืองใหญ่ๆ ที่กำลังจะเน่าอย่างพร้อมเพรียงกัน ในขณะนี้ มีสาเหตุมาจากบรรดาเจ้าของธุรกิจอุตสาหกรรมและรัฐบาลมองปัญหาเฉพาะหน้าว่าเมื่อประเทศมีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ความยากจนจะลดลง ประชาชนจะมีความสุขมากขึ้น แต่ไม่ได้คิดต่อไปอย่างกระบวนการจนครบวงจรว่า โรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้นจะปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำแล้วน้ำจะเน่าปลาจะตาย นานไปน้ำอุปโภคบริโภคจะขาดแคลนไปทั่ว ดังเช่นประทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย ประชาชนแม้จะมีเงินมหาศาลมากองท่วมหัวแต่ถ้าต้องดื่มน้ำเน่าที่เต็มไปด้วยเชื้อโรคก็คงจะหาความสุขไม่ได้ โรงงานอุตสาหกรรมทั้งหลายนอกจากจะสร้างความชอกช้ำให้แก่แม่น้ำลำคลองอย่างทั่วถึงแล้ว ในขณะนี้ก็ยอมรับกันแล้วว่าปฏิกิริยาเรือนกระจก

ซึ่งทำให้อุณหภูมิร้อนขึ้นทุกวัน ก็มีสาเหตุมาจากควันพิษที่ปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมนั่นเอง เมื่อมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับความแห้ง เพราะไม่เหลือป่าให้ความชุ่มชื่นอีกต่อไปแล้ว น้ำในแม่น้ำลำคลองก็เน่าไปหมด อากาศบริสุทธิ์ที่หายใจก็กลายเป็นอากาศมีพิษ ชีวิตของมนุษย์ก็จะมีความปลอดภัยน้อยลง มีความสุขน้อยลงแต่ความทุกข์กลับทับถม ทวีคูณประดังเข้ามาทุกด้าน เหล่านี้คือผลอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ขาดความพร้อมในด้านนามธรรม ขาดสติสัมปชัญญะที่ถูกต้อง ขาดความเห็นต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่ถูกต้อง ปัญญาแห่งการมองสรรพสิ่งตามความเป็นจริงอย่างถึงแก่นครบวงจรเป็นกระบวนการ

พระพุทธศาสนามีคำสอนที่สนับสนุนการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพเหล่านี้อย่างเพียงพออยู่แล้ว เช่น เรื่องความกตัญญู,หลักการรู้จักประมาณในการบริโภค, ศีล ๕, หลักสันโดษ, หลักอหิงสา, เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, เรื่องสมาธิ, ปัญญาและเรื่องนิพพานซึ่งเป็นหลักธรรมขั้นสูงสุด เป็นต้น ด้านคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการดำเนินการทางสายกลาง หลักคำสอนส่วนใหญ่มุ่งให้บุคคลดำรงชีวิตในทางที่เหมาะ ไม่ตึงเกินไปและหย่อนเกินไป การดำเนินการทุกอย่างให้คำนึงถึงความพอดีเป็นสำคัญ ข้อนี้รวมเอาการรู้จักใช้บริโภค และบริโภคอย่างพอเหมาะไม่มากเกินไป

จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้มากจนเกินพอดี โลกปัจจุบันนี้กำลังประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายด้าน เนื่องจากมนุษย์บริโภคทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป มนุษย์ไม่รู้จักใช้ชีวิตอย่างเหมาะสม และกลมกลืนกับธรรมชาติ มีการทำลายธรรมชาติมากเกินกว่าที่ควรจะเป็น

กล่าวได้ว่า พุทธจริยธรรมสภาวะแวดล้อมมองโลกแบบองค์รวม มีความสอดคล้องกับจริยธรรมแห่งระบบนิเวศวิทยา คือทัศนะที่เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งทั้งหลาย ว่ามีสามัญลักษณะคือมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดำรงสภาพอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วแปรเปลี่ยนไปหรือสลายไปตามกาลเวลา สามัญลักษณะนี้คือลักษณะที่เป็นสามัญเหมือนกันในทุก ๆ สิ่ง เป็นสัจธรรม เป็นความจริงแท้ ขณะที่นิเวศวิทยาอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในรูปของวัฏจักรของสสาร เช่น วัฏจักรของคาร์บอน และวัฏจักรของธาตุอาหารซึ่งจะมีการหมุนเวียนอยู่ในสิ่งแวดล้อมและเข้าสู่สิ่งมีชีวิตหนึ่ง แล้วไปสู่อีกสิ่งมีชีวิตหนึ่ง แล้วคืนกลับสู่สิ่งแวดล้อมและถูกหมุนเวียนกลับไปใช้ใหม่โดยสิ่งมีชีวิตใหม่อีกต่อไปเป็นวัฏจักร และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายล้วนต้องสลายทั้งสิ้น มนุษย์ต้องมีความสำนึกรักษ์และรับผิดชอบต่อโลกมากขึ้น ดังที่ Nash กล่าวว่า “โลกเล็กลงทุกที และต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น.... ทุกวันนี้ ยิ่งกว่าที่แล้วมา จะต้องอธิบายชีวิตในความหมายที่มีความรับผิดชอบต่อจักรวาลมากขึ้น มิใช่แต่เพียงความรับผิดชอบระหว่างชาติต่อชาติ มนุษย์ต่อมนุษย์เท่านั้น แต่มนุษย์ยังต้องรับผิดชอบชีวิตในรูปแบบอื่นๆ ด้วย”[๓]

ทัศนะที่มองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งนี้ย่อมทำให้สามารถลดและละความโลภลงได้ เพราะย่อมประจักษ์แก่ใจได้ว่าตนเองก็ย่อมสลายไป ลูกหลานของตนก็สลายไป ทรัพย์สมบัติและที่ดินของตนก็ย่อมแปรเปลี่ยนไป ย่อมไม่อาจยึดมั่นไว้ได้ มโนคติเช่นนี้ก็จะโน้มนำให้บุคคลมีวิถีดำเนินชีวิตแบบ

---

[๓] Nash, Nancy, **The Buddhist Perception of Nature Project,** (Geneva: Earl & Associates. 1987), P. 31.

เรียบง่าย และจำเป็นต้องกระตุ้นเพื่อต้านกระแสบริโภคนิยม (Consumerism) เพราะการบริโภคเพื่อตัณหาจะไม่มีวันพอเพียง ความต้องการของมนุษย์มากเท่าไรจึงจะพอ? (How much is enough)
สำหรับพุทธจริยธรรมสภาวะแวดล้อมมีท่าทีที่เน้นความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นั่นคือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งมีค่าในตัวมันเอง มนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลาง(Anthropocentric) หรือเจ้านายของโลกและธรรมชาติเป็นทาส แต่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ (Man is a part of nature) มองธรรมชาติ พืช สัตว์ มนุษย์ ต่างอิงอาศัยกันและกัน หรือ มองแบบองค์รวม (Holistic view) ทุกสิ่งในระบบนี้ ต่างอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มนุษย์ไม่สามารถแยกตัวจากระบบนิเวศได้เลย พระพุทธศาสนาเน้นความรักและความเมตตาต่อสรรพสัตว์ ไม่เพียงแต่จะห้ามฆ่าสิ่งมีชีวิตเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการอนุรักษ์ชีวิตไม่ว่าจะด้วยวิถีทางใดก็ตาม มนุษย์มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนองตอบต่อปัจจัยขั้นพื้นฐาน ไม่ทำอันตรายต่อโลกทางธรรมชาติที่มนุษย์อาศัยอยู่ มีท่าที่แบบอ่อนโยน ไม่ก้าวเร้า ไม่ตักตวงต่อธรรมชาติ ถ้าเราปฏิบัติตามดำสอนแห่งพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักนิเวศเป็นศูนย์กลาง มนุษย์สามารถลดวิกฤตการสิ่งแวดล้อมได้ ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ[๕] ที่ว่า “ทุกศาสนาต้องการหยุดความเห็นแก่ตัวเมื่อคนตกเป็นทาสของความเห็นแก่ตัวไม่ต้องหวังว่าจะมีความสงบ พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างจริงจังและจริงใจ เมื่อนั้นเราจึงจะรักษาธรรมชาติไว้ได้ ตราบใดที่คนยังมีความเห็นแก่ตัวอยู่ก็ไม่สามารถที่จะป้องกันการทำลายป่าที่เพิ่มขึ้นได้” นั่นคือ ธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด

๖. คุณค่าทางสภาวะแวดล้อม

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ป่าไม้ แม่น้ำลำธาร รวมทั้งชีวิตสัตว์ ในคัมภีร์ของพุทธศาสนาได้พรรณนาความงดงามของสิ่งแวดล้อมไว้อย่างมากมาย ซึ่งเป็นการแสดงถึงอุดมคติของพุทธศาสนาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการปล่อยให้สรรพสิ่งเป็นไปตามธรรมชาติ การเสนอแนวความคิดดังกล่าวไม่มีการตีความเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นมากเพียงไร

ข้อความเหล่านี้เป็นหลักฐานชั้นเดิมของพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้ตระหนักและซาบซึ้งถึงคุณค่าทางจริยธรรมของสิ่งแวดล้อมมากเพียงไร ความซาบซึ้งเกิดมาจากความตระหนักว่าธรรมชาติเป็นเพื่อนของมนุษย์ เราเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและวิญญาณ พระพุทธศาสนาแสดงหลักปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมในฐานะเพื่อนดังที่กล่าวมาแล้ว หลักปฏิบัติอาจดูเรียบง่าย แต่ก็เป็นหัวใจสำคัญต่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติดีเยี่ยม หลักการนี้ยังคงความสำคัญแม้ในสมัยที่เรามีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างสูง

สำหรับพระสงฆ์ไทย ท่านพุทธทาสเป็นตัวอย่างที่มองปัญหาต่างๆ หรือมองสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานแห่งปฏิจจสมุปบาทอันประกอบด้วยเหตุและผล สอดคล้องกันไปเป็นกระบวนการ วิธีมองสรรพสิ่งโดยผ่าน

---

[๕]พุทธทาส ภิกขุ, **พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ,** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๕๓), หน้า ๑๔.

วิธีปฏิจจสมุปบาท ทำให้มองเห็นสิ่งที่มองนั้นอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งทุกแง่ทุกมุมทั้งโดยย่อและโดยพิสดาร ท่านพุทธทาส อยู่ใกล้ชิดป่า ศึกษาเรียนรู้อะไรจากป่ามากมาย ได้รับคุณค่าจากการอยู่ป่าทั้งพัฒนาการด้านกายและจิต ท่านได้สรุปข้อดีและข้อเสียของป่าไว้อย่างเป็นระบบว่า “ป่าให้คุณแก่ผู้อยู่อาศัยเป็นอันมาก เมื่อกล่าวโดยสรุปมีดังนี้

๑. ส่วนภายนอก หรือด้านกายภาพสำหรับผู้อาศัยป่า กายได้พักผ่อน ทำให้ใจดีขึ้น เพราะป่าเป็นที่ให้กายวิเวก คนอื่นที่จะไปรบกวนมีน้อย กายวิเวกช่วยค้ำจุนให้จิตสงบที่เรียกว่า จิตวิเวกๆ ช่วยส่งไปให้ถึงขั้นอุปธิวิเวก หมดกิเลส กายได้พักผ่อนอยู่ใกล้สิ่งธรรมชาติ กายจะเป็นกัมมนีโย ควรแก่การงานเป็นอุปการะตกแต่งจิตให้กล้าหาญ แจ่มใส ปลอดโปร่ง เป็นกำลังแรงเพื่อปัญญาญาณ รู้แจ้งเห็นจริงสภาวธรรมทั้งมวลตามที่เป็นจริงต่อไป

๒. ส่วนภายในหรือจิตภาพ ใจเย็นสนิทได้ง่าย เพราะสภาพธรรมชาติมีอำนาจในตัวมันเอง คอยดึงดูดจิตใจคนให้มองเห็นชีวิตในด้านดี ภาพต้นไม้ ภูเขา ห้วยละหาน ธารน้ำไหล เป็นภาพที่สงบนิ่งสวยงามตามธรรมชาติ ทำให้จักษุสัมผัสของผู้ทอดทัศนาเย็นตาและเย็นใจ จิตใจของผู้นักปฏิบัติธรรมเย็นสนิทแน่วแน่ได้เพียงชั่วขณะเวลาเป็นครั้งคราว ภาพธรรมชาติจะช่วยให้เย็นสนิทแน่วแน่ได้นานยิ่งไปกว่านั้นหรือเป็นนิจไป

๗. ความสรุป

พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ เป็นต้น มีหลักคำสอนที่สำคัญในพุทธศาสนามากมาย พุทธปรัชญามองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ **“ธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ก็คือชีวิตที่แล่นอยู่ในตัวมนุษย์นั่นเอง”** ได้แสดงถึงปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาที่มีความสำคัญควบคู่กับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกประเทศ กล่าวคือ การพัฒนายิ่งรุดหน้าปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาวะมลพิษยิ่งก่อตัวและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แต่ไม่ได้มีการวางแผนการจัดการทีเหมาะสมรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่มีสภาพเสื่อมโทรมลงวิธีการที่เป็นอยู่กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นเพื่อนกับธรรมชาติ ไม่ก้าวร้าวและพิชิตธรรมชาติ

มนุษย์ทำตนเองให้แปลกแยกจากธรรมชาติ เพราะวิทยาศาสตร์ได้เปิดเผยความเร้นลับของธรรมชาติและพัฒนาเป็นเทคโนโลยีชนิดต่างๆ จนกระทั่งเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม จึงรับเอาท่าทีที่รุนแรงและรุกรานต่อธรรมชาติ ผลได้รับคือ สุขภาพกายและจิตเสื่อมลง ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้และหมดสิ้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ช่วยเตือนให้ระลึกถึงพุทธธรรม ชื่อว่าไม่เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Unsustainable) เพราะทั้งธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตประสบความหายนะ

พุทธศาสนาเสนอวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและรู้จักพอ ประพฤติปฏิบัติตนด้วยการใช้ปัญญาและพัฒนาจิต อยู่กับธรรมชาติไม่ควรเบียดเบียนธรรมชาติ พระองค์ประกาศหลักธรรมแก่เพื่อนมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัดแห่งชาติ เพศ เผ่าพันธุ์ สีผิว วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิต เพราะต่างล้วนเป็นผลผลิตมาจากกฎ

ธรรมชาติเดียวกัน ยิ่งมองให้ลึกซึ้งในขั้นปรมัตถสภาวธรรม ก็ยิ่งพบว่าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีเราเขา มีแต่กระแสธรรมชาติล้วนๆ เท่านั้นที่กำลังไหลไปตามกฎของธรรมชาติ ต่อมามีผู้คนจำนวนมากเข้าใจธรรมะของพระองค์ บ้างก็อยู่เหย้าเรือน บ้างก็มาสมัครใจใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ท่ามกลางป่าเขา อันสงบเย็น เป็นแบบอย่างชีวิตที่บริโภคทรัพยากรธรรมชาติเพียงเพื่อยังชีพ ไม่แตะต้องส่วนเกินมาตอบสนองกิเลสตัณหาตามรอยบาทของพระศาสดา กลุ่มชนเหล่านี้เรียกว่าพระสงฆ์ เมื่อมาอยู่ร่วมกันมากๆ จะเป็นต้องมีกฎระเบียบ สำหรับเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันของหมู่คณะเรียกว่า ธรรมวินัย ซึ่งบัญญัติเป็นข้อปฏิบัติออกมา โดยหลักการมุ่งบำรุงรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ในสภาพปกติ

พุทธบริษัทเมื่อมีความเคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัย พึงปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มองธรรมชาติที่ที่อยู่รอบตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกบชีวิต สร้างจิตสำนึกอันประกอบไปด้วยเมตตาและความกตัญญูกตเวที ตั้งใจดูแลรักษาธรรมชาติอย่างเต็มความสามารถ

ปัจจุบันมนุษย์กำลังมีความเข้าใจผิดว่าการทำลายธรรมชาติทำให้ตนได้รับประโยชน์มาก จึงมุ่งหน้าทำลายธรรมชาติทุกอย่างที่ขวางหน้า เพราะทำลายแล้วได้รับประโยชน์ จึงจำเป็นจะต้องเริ่มให้การศึกษาให้มนุษย์เข้าใจทั่วกันว่า มนุษย์เกิดมาจากธรรมชาติ ธรรมชาติให้ชีวิต ให้ความสะดวกสบายตราบใดธรรมชาติยังอยู่ ในสภาพปกติ ชีวิตก็จะมีความสุขตลอดไป แต่เมื่อใดมีทีท่าว่า ธรรมชาติถูกทำลายจนเสียดุล กฎธรรมชาติก็จะเริ่มแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ในที่สุดความทุกข์ก็จะตกแก่มนุษย์ทั่วกันโดยไม่มีเงื่อนไขว่า ผู้นั้นมีส่วนในการทำลายหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Parimary sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๒๙.

พุทธทาส ภิกขุ. **พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๓๓.

เสถียร โกเศศ. **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา. ๒๕๒๑.

Nash, Nancy. **The Buddhist Perception of Nature Project.** Geneva: Earl & Associates. ๑๙๘๗.

การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา
THE MANAGEMENT OF MANAGED BY BUDDHISM

พระครูวินัยธร ปัญญา ปณฺญาวโร (ศรีสมุทร)*
PHRAKHRUWINAITHONPANYA PANYAWARO (SRISAMUT)*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการทั่วไปกับการบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนา โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบริหารกิจการในทางพระพุทธศาสนานั้นได้มีการวางแนวทางแนวคิด การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราชาวพุทธนั้นพระองค์มีวิสัยทัศน์อันยาวไกลในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลตลอดมาถึงปัจจุบันมีวิธีการเปรียบเทียบประยุกต์ใช้ในสมัยปัจจุบันดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนายหน้าที่เช่นไร ใครสั่งการใคร เป็นต้น

๓. การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึง การสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน

๔. การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

๕. การควบคุม(Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และสำคัญ คือ การป้องกันไม่ให้ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่

คำสำคัญ : การบริหาร, การจัดการ, พระพุทธศาสนา

---

*นักธรรมเอก,พธบ.(การจัดการเชิงพุทธ), พธม.(การจัดการเชิงพุทธ), อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จ.ตาก E-mail : panya.1979@hotmail.com

ABSTRACT

This article aims to compare the administrative management in Buddhism. By comparison market It can be seen that the administrative affairs in Buddhism there. Have orientation concept Managed by Buddhism. It can be seen that the suffering of our Buddhist, he had a vision of long-term management of the clergy from the modern era to the present, as a way to compare the present application.

1. Planning (Planning) means the practices, policies and measures to achieve goals

2. Organizing (Organizing) is to determine the chain of command in the organization. What is the position Each position has a power broker like.

3. Anyone who orders the appointment of personnel (Staffing) refers to the recruitment, appointment, come in a predetermined position. By the use of the suit

4. The director (Directing) is assigned to the command and each party has performed as planned

5. Control (Controlling) is to track how each worker. Where to go Barriers have occurred and where the key is to prevent a drop off duty. desert Or malpractice

Keyword : Administration, Management, Buddhism

๑. บทนำ

มนุษย์โลกที่เกิดมาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ นี้ทุกคนต่างก็มีเหตุปัจจัยที่ต้องดำเนินชีวิตให้มีความเป็นไปตามหลักการตามระบบกลไกลต่าง ๆ บ้างก็สำเร็จในชีวิต บ้างก็ล้มเหลวไม่ประสพความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อให้ชีวิตของตนเองและของบุคคลอื่น ตลอดถึงการดำเนินการบริหารจัดการต่าง ๆ ตามองค์กร ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการนำหลักการบริหารจัดการตามทฤษฎี ที่มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวเอาไว้ ก็เพื่อให้การบริหารจัดการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยใช้วัตถุอุปกรณ์น้อย แต่ได้ประโยชน์มาก

ในทางพระพุทธศาสนาก็มีการบริหารจัดการเหมือนกัน การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองวัน นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั้นคือวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีสังฆรัตนะเป็นสมาชิก ใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าต้องบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งในการบริหารจัดการนั้น มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธานในการบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนา และมีสมาชิกพระสาวกร่วมกันใน

การบริหารจัดการคณะสงฆ์ เพื่อความมั่นคงในบวรพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยพุทธกาลตลอดถึงในสมัยปัจจุบันนี้

๒. **ความหมายของการบริหารจัดการ**

คำว่า การบริหารจัดการ ในภาษาอังกฤษใช้ร่วมกันอยู่ ๒ คำ คือ Administration กับ Management ซึ่งคำว่า Administration มักนิยมใช้ในทางการบริหารราชการ ส่วนคำว่า Management มักใช้ในการบริหารธุรกิจ แต่ก็เป็นคำที่นิยมใช้แทนกันได้ เพราะมีความหมายไปในทางการบริหารจัดการเช่าเดียวกัน มีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึง “ความหมายของการบริหารจัดการ” ไว้ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงาน ให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองวันนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั้นคือวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีสังฆรัตนะเป็นสมาชิก ใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าต้องบริหารคณะสงฆ์[๑]

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์ ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือกลุ่มงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๒]

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลป์และเทคนิค อย่างสูงเพื่อการวินิจฉัยตัดสินใจในกระบวนการวางแผนและควบคุมการปฏิบัติงาน ให้เกิดประสิทธิภาพต่องานนั้น[๓]

วัชรี บูรณสิงห์ ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ[๔]

๑) ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา

๒) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป็นหมาย

---

[๑]พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, หน้า ๓.

[๒]ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, **การบริหารงานบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

[๓]ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, **การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗), หน้า ๙.

[๔]วัชรี บูรณสิงห์, **การบริหารหลักสูตร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

๓) ทางการปฏิบัติ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

วินัย สมมิตร สมัย รื่นสุข และสุนทร ศรีศึกษา ได้กล่าวว่าการบริหาร หมายถึงการที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันดาเนินกิจการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรการบริหารที่เหมาะสม[๕]

วิโรจน์ สารรัตนะ ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดาเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การจัดการองค์การ
การวางแผน การติดตาม และการควบคุม[๖]

สมยศ นาวีการ ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจและการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดาเนินงานระยะยาว ขององค์การประกอบด้วยการกำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมกลยุทธ์ จะมุ่งตรวจสอบ ประเมินโอกาสและอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอก และมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็ง อุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท[๗]

วีระ อาพันสุข ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในการบริหารงาน ต้องอาศัยบุคคล (Man) เงินทุน (Money) อุปกรณ์ต่างๆ (Material) และการจัดการ (Management) และควรนาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ[๘]

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงานการประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหาร จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ จากทัศนะของนักวิชาการที่หลากหลาย ขอประมวลเนื้อหาโดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือจะต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักใน

---

[๕]วินัย สมมิตร, สมัย รื่นสุข และสุนทร, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๙), หน้า ๖.

[๖]วิโรจน์ สารรัตนะ, **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทาง การศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

[๗]สมยศ นาวีการ, **การบริหารเชิงกลยุทธ์**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒.

[๘]วีระ อาพันสุข, **พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอราวัณการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑-๑๐.

การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตัวเอง ดังนั้นผู้บริหารที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ[๙]

เฮนรี่ ฟาโย (Henri Fayol) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการบริหาร ไว้ดังนี้

๑) หน้าที่ทางการบริหาร (Management function) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

๒) ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกายจิตใจไหวพริบ การศึกษาหาความรู้เทคนิคการทางานและประสบการณ์ต่างๆ

๓) หลักการบริหาร ซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสาหรับผู้บริหาร ๑๔ ข้อ คือ

(๑) หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (Authority and responsibility)

(๒) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of command)

(๓) หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of direction)

(๔) หลักการธำรงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar of chain)

(๕) หลักการแบ่งงานกันทา (Division of work, or specialization)

(๖) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline)

(๗) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนร่วม (Subordination of individual to general interest)

(๘) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)

(๙) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization)

(๑๐) หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (Order)

(๑๑) หลักของความเสมอภาค (Equity)

(๑๒) หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทางาน (Stability of tenure)

(๑๓) หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)

(๑๔) หลักของความสามัคคี (Esprit de corps) [๑๐]

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารเกิดได้หลายแนวคิด เช่นโพสด์คอร์บ (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของลูเธอร์ กูลิค (Luther Gulick) และลินดอลเออร์วิค (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร ๗ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing)

---

[๙]พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริ้นติ้ง แอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

[๑๐]Fayol Henri, **Industrial and General Administration**, (New York : Mc-Grew Hill, 1930), PP. 17-18.

การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยการ(Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารตามแนวคิดของเฮ็นรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) แ ล ะการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC)[๑๑]

ธงชัย สันติวงศ์ ได้กล่าวว่า การบริหารงานเป็นภาระหน้าที่ผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวตนและวัตถุสามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้และในขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกไดอย่างดีที่สุด[๑๒]

สรุปได้ว่า แนวคิดจากการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่มีบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันทำงานให้บรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ เป็นภาระหน้าที่ของผู้นำกลุ่มซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวตน และวัตถุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้องต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเองจึงจะทำให้การงานประสบความสำเร็จดังที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

๔. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

จากการทบทวนทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ จากทัศนะของนักวิชาการที่หลากหลาย ขอประมวลเนื้อหาโดยมีรายละเอียด ดังนี้

กูลิค (Gulick) ได้เสนอหน้าที่ของผู้บริหาร (Functions of Executives) ไว้ ๗ ประการ ดังนี้[๑๓]

๑. P (Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. O (Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การแบ่งส่วนงาน การจัดสายงาน

---

[๑๑]วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โฟร์เพซ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๙.

[๑๒]ธงชัย สันติวงศ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

[๑๓]วิสากุล กองทองนอก, “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

๓. S(Staffing) หมายถึง การจัดตัวบุคคล เป็นการบริหารบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. D(Directing) หมายถึง การอำนวยการ การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการการควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมการปฏิบัติงาน

๕. Co (Coordinating) หมายถึง การประสานงาน การประสานกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือ ดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. R (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานให้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. B (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุม การตรวจสอบด้านการเงิน

วิลเลียม อูชิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาและได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหารดังนี้[๑๔]

๑) การจ้างงานระยะยาว

๒) การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

๓) ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล

๔) การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป

๕) การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจน และเป็นทางการ

๖) เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

๗) มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ[๑๕]

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

---

[๑๔]Ouchi William, **Organization and Managemen**, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill,1971), P. 283.

[๑๕]พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, หน้า ๓-๕.

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกากับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ติณ ปรัชญพฤทธิ์ ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ[๑๖]

๑. การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลาดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลาดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทางาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมตั้งแต่การแสวงหาคนทางานมาบรรจุ การแต่งตั้งการฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทางานให้ดีและมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ หมายถึง การอานวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคาสั่งนั้นๆ

๕. การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทางานที่มีประสิทธิภาพไม่มีการทางานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทางบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์ ได้เสนอแนวคิดของสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ[๑๗]

---

[๑๖]ติณ ปรัชญพฤทธิ์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

[๑๗]ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, **เอกสารคาสอนวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัยคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทาวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา การกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จาเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co – Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สาหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารใช้สำหรับตัดสินใจ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายโดยพัฒนาทรัพยากรมาใช้ให้ประหยัด ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อให้บุคคลต่างๆ เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน ซึ่งกระบวนการบริหารเป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามลาดับขั้นตอน เป็นระบบมีการวางแผน การจัดองค์การหรือการจัดหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กร การสรรหาบุคคลเข้าทางาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน การงบประมาณ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร

๕. พุทธวิธีการบริหาร

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหาร

เราจะพิจารณาพุทธวิธีบริหารในประเด็นที่เกี่ยวกับการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล ดังนี้

๕.๑ พุทธวิธีในการวางแผน

เมื่อว่าตามคำนิยามและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่า หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด

๕.๒ พุทธวิธีในการจัดองค์กร

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหีไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน

๕.๓ พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบญัตติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

๕.๔ พุทธวิธีในการอำนวยการ

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร

บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

๕.๕ พุทธวิธีในการกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไร้ยางอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

สรุป

การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราชาวพุทธนั้น พระองค์มีวิสัยทัศน์อันยาวไกลในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลตลอดมาถึงปัจจุบันมีวิธีการเปรียบเทียบประยุกต์ใช้ในสมัยปัจจุบันดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์การ ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนายหน้าที่เช่นไร ใครสั่งการใคร เป็นต้น

๓. การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึง การสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน

๔. การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

๕. การควบคุม(Controlling) คือ การติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และสำคัญ คือ การป้องกันไม่ให้ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่

พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปทั่วทุกมุมโลกก็ด้วยวิสัยทัศน์ของพระองค์ พระพุทธศาสนาที่เจริญยั่งยืนมา ๒๕๕๙ ปี การศึกษาพระธรรมวินัย พุทธจริยาวัตรต่าง ๆ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการในกิจการงาน องค์กรต่าง ๆ มาปฏิบัติบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนาก็จะบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Parimary sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **วัดพัฒนา ๔๓**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. **สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ทองหล่อ เดชไทย.**หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข**.นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.

ทิพาวดี เมฆสวรรค์. **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ**. กรุงเทพมานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

ธงชัย สันติวงศ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

ธนจรส พูนสิทธิ์. **การจัดการองค์การและการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. **เอกสารการสอนวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.

พระธรรมโกศาจารย์ ศ. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๙.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๕๐.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. **การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗.

วัชรี บูรณสิงห์. **การบริหารหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. **TQM คู่มือสู่องค์กรคุณภาพยุค 2000**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทีพีเอพับลิสชิง, ๒๕๔๑.

วินัย สมมิตร. สมัย รื่นสุข และสุนทร ครีศึกษา. **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๙.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย**. กรุงเทพมหานคร : โฟร์เพซ, ๒๕๔๕.

วิโรจน์ สารรัตนะ. **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทาง การศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒.

วีระ อาพันสุข. **พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เอราวัณการพิมพ์, ๒๕๒๖.

ศจี อนันต์นพคุณ. **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ**. สงขลา : ชลบุตรกราฟฟิก, ๒๕๔๒.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕.

สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สานักพิมพ์ไพบูลย์ สาราญภูติ, ๒๕๑๔.

สมยศ นาวีการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๓๙.

สมศักดิ์ บุญปู่. **พระสงฆ์กับการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สมาน รังสิโยกฤษฎ์. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

สัมพันธ์ ภู่ไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษรล, ๒๕๔๒.

สิรภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก. ๒๕๔๕.

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยกฤษฎ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ. ๒๕๓๖.

สุพิณ เกชาคุปต์. **การจัดการปฏิบัติงาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๔.

เสนาะ ติเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

วิสากุล กองทองนอก, “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๔๓

๒. ภาษาอังกฤษ :

Fayol Henri. **Industrial and General Administration**. New York : Mc-Grew Hill, 1930.

Ouchi William. **Organization and Managemen**. (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971.